

میرجمشیر پیشه‌وری (جوادرادہ حلخالوی)
۱۳۲۵ ہجری شمسی (۱۹۴۶ م.) ایلمہ.

میر جعفر پیشہ وری (جو اوزار وہ خانالی)

سینچلیس اثر لری

« آذربایجان » روزنامہ سینین نشریہ

۱۳۴۴ هجری شمسی - ۱۹۶۵

اثر لری نوبلایان، ترتیب، ترجمه و رداکتہ ایدهن ہیئت:

احمد امین زاده، تقی موسوی، حسین جدی

دوزه‌ایش

صحیفه	سطر	غلط	صحیح
۵	۲۶	بگر	بیگر
۱۵	۱۸	تاپاماز	تاپانماز
۷۴	۱۸	هالدا	حالدا
۱۱۶	۱۹	اونلار	اونلارین
۱۴۶	۳۶	قوام‌السلطنه	قوام‌السلطنه
۱۵۵	۳۲	نلامایان	آنلامایان
۱۸۸	۱۷	نه‌بئله	بئله
۱۸۸	۲۵	مثلا	یونا
۲۰۱	۳۶	احصاساتا	احصاساتا
۲۴۰	۲۶	جهدن	جهتدن
۲۴۳	۱۸	تدیس	تدریس
۲۴۳	۱۶	بیری	بیزی
۳۰۲	۲۱	ائله	ایله
۳۳۳	۱۹	۴۰	فالار ۴۰
۳۶۶	۳	سر‌نوشتی	سر‌نوشتی
۴۶۹	۲	فرقه‌ستنین	فرقه‌سینین‌تاریخین
۳۹۴	۸	وضیفه	وظیفه
۴۵۱	۱۸	عوضنه	عرضنده
۴۵۶	۲	دائیشمیردی	دائیشمیردی
۴۶۰	۳۴	آی	نچه‌آی
۴۶۵	۴۰	منیم	مخکوم
۴۷۵	۳۲	یولا‌سالدی‌لار	حبس‌ایدی، وکیا محبوس‌لار
۵۰۴	۳۹	ایته‌بین	ایتمه‌بین
۵۰۹	۲	چاخ	چوخ
۵۵۲	۳۳	کسیلر	کسیلیر
۵۵۳	۱۸	سلاحیتلی	صلاحیتلی

۲۱ آذر (۱۳۲۴) حرکاتین باشچیسو. آذربایجان دموکرات فرقه سینین موسس و رهبری میرجعفر پشهوری (۱۲۷۲-۱۳۲۶) اوزون ایللر ارتجاعو اسیرالیزم علیهینه مبارزه مکتبی کچمیش، بومکتبه بیشمیش. یتکین لشمیش و آذربایجان خلقی نین ملی دموکراتیک حرکاتی نین باشچیلرینا قدر یوکسلیشمیش.

آذربایجانین لیاقتلی اوغلی میرجعفر پشهوری ملی دموکراتیک حرکات ایدیه یا-لارینین، مارکسیزملنینیزمین چارچیسو و ایران کارگر حرکاتینین گورکملی خادم-لریندن اولموش، بوتون عمرینی همین مقصدلر یولوندا مبارزه یه صرف ایتمیشدیر. میرجعفر پشهوری همیشه ایران استقلالی و خلق آزادلیغی ایدیه یالارینی تبلیغ ایتمیش، باجاریقلی تبلیغاتچی و ژورنالیست کمی ادبی سیاسی یارادیجیلیق ایشی ساحه سینده ده قیمتلی ارشاقویموشور. بوارثی ئوگورنمک، اونایمه لنمک، بوگونکی و کله جک مبارزه-میزده استفاده ایتمک مسئله سی بویوک و شرفلی بیروطنیه کمی قارشیدا دورور.

یوناگوره حرب توده ایرانین آذربایجان تشکیلاتی آذربایجان دموکرات فرقه سی ۲۱ آذر (۱۳۲۴) حرکاتینین ایکیرمینچی ایلکونومونو کچیرمکده اواخر لاندیقده امیرجعفر پشهورینین قیمتلی یارادیجیلیق ارثینه دقت یتیرمیش و اونی معاصر نسله چاتدیرماغی ان واجب وظیفه لر دن بیر ی حساب ایتمیشدیر.

• اوخوجولارین نظرده قیینه چاتدیریلان همین «میرجعفر پشهوری (جوادزاده خلخالی) سچیلیمیش اثرلری» فرقه میزین سئویملی اوغلونون اثرلرینه آذربایجان خلقی نین و آذربایجان دموکراتیک حرکاتینین گورکملی بویوک و بیردیگی توجه و بیردیگی بویوک قیمتین محصول دور.

شبه دیوخورک، بوتون ایران خلقلری ایلد بیرلیکده آذربایجان خلقی ایران استقلالی تامين ایددرک آزادلیق الله ایتدیکن سونرا میرجعفر پشهوری و خلق میزین اونون کیسی صداقتلی خادم لرینین اثرلرینی دا عادرین ئوگورنمکده امکان تاپا جاقدیر. لاکن معاصر نسلیمیز و خصوصی ایلد جوانلار میزین همین اثرلر اوزده تربیه لنمه سینده و وطن استقلالی و آزادلیغی یولوندا مردمبارزلر کمی یتیشمه سینده همین اثرلرین ائله اینتی دن، مبارزه پروسه سینده ئوگورنیلمه سینین بویوک تاثیرینی کیمسه دانایلمز.

۲۱) آذربایجان کاتینین ایگیرمینجی ایلونومونو قیدایتدیکنه «میرجمشیر پیمشوری (جوادزاده خلخالی) سچیلیمیش اثرلری» نین نشرایدیلمهسی شبههسیز آذربایجان خلقی و عمومیتجه ایران خلقلری طرفیندن صمیمیتله قارشیلاناجاق. حزب توده ایرانین رهبرلیگی ایله ایران خلقلرینین ارتجاع و امپریالیزم علیهینه آپاردیفی مبارزه یهینی قوه آشیلاباجاق و جوان نسلیمیزین انقلابی تربیه سینده گورکملی رول اوینایاجاقدیر.

حزب توده ایرانین آذربایجان تشکیلاتی—
آذربایجان دموکرات فرقهسی مرکزی
کومپته سینین تبلیغات شعبهسی.

میرجعفر پیشه‌وری (جوادزاده خلخالی)

۱۲۲۶ - ۱۲۷۲ ه. ش. (۱۸۹۲ - ۱۹۴۷ م.)

آذربایجان خلقینین مداقتلی و فداکار اوغلو میرجعفر پیشه‌وری (جوادزاده خلخالی) (۱) ئوزونون بوتون حیاتیینی ایران زحمتکش کتله‌لرینین نجاتی یولوندا گیلن بویوک مبارزه ایشینه حصر ایتیمیش گورکملی انقلابچی، ایران کومونیست فرقه‌سینین بانی لریندن بیری، آذربایجان دموکرات فرقه‌سینین رهبری و آذربایجان ملی حکومتینین باشچیسى اولموشدور.

م.ج. پیشه‌وری نین حیات و فعالیتی ایران زحمتکش کتله‌لرینین ارتجاع و امپریالیزم علیه‌ینه مبارزه‌سی تاریخی ایله، ایران کومونیست فرقه‌سینین شانلی تاریخی ایله سیخ صورتده باغلی اولموشدور. او، ایران زحمتکش لری عائله‌سینه منسوب اولموش، ایرانی فعله‌لر داخلینده بویا-باشا چاتیب تکیین لشمیش، ایران کومونیست فرقه‌سی سیرالاریندا تمکین‌لی انقلابی مبارزه مکتبی گنجیمیش، ئولکه نین آزادلیغی اوغروندا گیدن شدتلی دیویشلر جریانیندا متین لشدوره ک تجریه‌لی رهبر، بویوک فرقه و دولت خادم لیکنه قهر یوگلمیشدیر.

میرجعفر سیدجواد اوغلو جوادزاده خلخالی ۱۲۷۲ ه. ش (۱۸۹۲ م.) -نجی ایله آذربایجانین خلخال محالیندا کی زیوه (زاویه سادات) کندیتنه یوخسول کندلی عائله‌سینه آنادان اولموشور ایلك تحصیلینی همین کندده آلمیشدیر. معلوم اولدیغی کیمی ۱۹-نجی عصرین سونو ۲۰-نجی عصرین اوللرینده یاریم‌مستملکه وضعیتینه سالیتمیش ایرنین زحمتکش کتله‌لری چوخ آغیر و دوزولمز حیات شرائطینه معروض ابدیامیشرایدی. استبداد اصول اداره‌سینین سویغونچی لیغینا، فئودال استثمار و امپریالیزم تضییقینه دوزه بیلمه‌ین یوخسول کندلیلر کتله‌وی صورتده داغیلیر، ایش آختارماق، چوره‌ک پولی، قازانماق مقصدی ایله شهرلره آخیشب گلیردیلر. صنایع جهتجه آز-چوخ انکشاف ایتیمیش ئولکه‌لر، خسومبله ئوزونون بویوک نفث سنایه‌ی و اوجوز ایشچی قوه‌سینه اولان حتیاچی ایله گتیش شهرت قازانمیش باکی همین یوخسول کندلیلرین داها چوخ دقتینی جلب ایدیردی، کیچیک میرجعفرین منسوب اولدیغی عائله‌ده محض رشه بیر شرائطه، شاهسون بگری طرفیندن سوپولوب تالان دیقندان سونرا، ۱۲۸۴ ه. ش. (۱۹۰۵ م.) -نجی ایله باکی یا مهاجرت ایتدیمیشدیر. همین تاریخدن باشلا یاراتق ۱۲۹۲ ه. ش. (۱۹۱۳ م.) -نجی

۱- بوندان سونرا اختصار اولاراتق م.ج. پیشه‌وری قیدایدیله جککیر.

ایله ده دک میرجعفر آیشرون یاریم آداسیندا کی بلیله کننیدنده ایلك تحصیلینی دوام ایتمیریمیش و اوخودوغی مکتبه عین حالدا امکفالیتی ایله ده مشغول اولموشدیر. ۱۲۹۲ ه.ش. (۱۹۱۳ م.) -نجی ایلین اورناتلاریندا م.ج. پیشه وری آیشرون یاریم آداسیندا کی خیردالان کننیدنده مکتب تشکیل ایتمیش و ۱۲۹۶ ه.ش. (۱۹۱۷ م.) -نجی ایله ده دک اوراد ادرس دی میشدیر. او تورجانینین همین دور لریندن بحث ایله درکن بئله یاز میشدیر: «مکتبی بیتمیر - دیکن سونرا معلم اولوم. تحصیل ایتمکه، کتاب اوخوماغا اولان بویوک هوسپی سایه سینده ایگیرمی یاشا چاتان اده دک بوتون بیوش و قتلریمی کتابخانالاردا کچیره دیم. تاریخ، ادبیات و فلسفه ساحه لرینه عاید کتابلارا داها چوخ مقبل کورستره دیم. بئله بیر موقعه بیرنجی دنیا سحراریسی و اونون آردینجا بویوک روسیه انقلابی باش ویردی.» (۱)

م.ج. پیشه وری نین سیاسی فعالیتی ده محض همان دوردن باشلانمیشدیر. تور سووی ایله دیسک اجتماعی انقلاب او قیانسوی دورین دیگر گنج لری کمی اونودا بیریندن تره ده درک سیاسی مبارزه میدانینا توللامیشدیر. ۱۲۹۶ -نجی ه.ش. ایلین اوللرینده «آجیق سوز» غزه تفسینده «میرجعفر سیجوا آزاد» امضاسی ایله درج اولونموش معلومات دان کورونور که، م.ج. پیشه وری ۱۹۱۷ -نجی ایله روسیه ده باش ویریمیش فتورال انقلابی دورینده کتله وی حرکاتدا اشتراک ایتمیشدیر. (۲)

بودورده و ایران سوسیال دموکرات فرقه سینین قفقازدا کی تشکیلاتلارینین اجلاس - لاریندا اشتراک ایدیر و فعالیت کورستیردی. م.ج. پیشه وری همین دورده کی فعالیتی حقیقته بئله یاز میشدیر: «من روسیه ده یاشایان ملت لرین آزادلیق مبارزه سینده یاختندان اشتراک ایتمیش ایران کنج لریندن ای دیم. منی بویوک شرفلی ایشه جلب ایله ن عامل آزادیخواهلیق مبارزه سیندن باشقا، بیرده مشوب اولد یقیم بلیت حقیقه کی دوشونجه لیم اولموشدور. من بیلیردیم که، وطنیم و ملتیمین نجاتی و سعادت ی روسیه انقلابی لارینین ایسته دیگ لری قورولوشون اده ایدیلمه سینده باشلی دیر. من بیلیردیم که، اگر روسیه ده شانلی نین بایراغیندان باشقا، بایراق بویکه لر سه ایران خلق لرینین استقلالیتی و آزادلیغی همیشه تهلکه آلتیندا اولاجاقدیر.» (۳)

۱۲۹۷ ه.ش. ایلین دی آیمیندا (یانوار ۱۹۱۸ م.) م.ج. پیشه وری ایران دموکرات فرقه سینین باکی تشکیلاتینین اورگانی اولان «آذربایجان جزه لاینگک ایران» غزه تینده فعالیتیه باشلا دیر. او همین غزه تین صحیفه لرینده ایران دموکراتلاریندان چوخ بویوک سئکلمه سیاسی موقع تورنه غولنی نمایش ایتمیریر. غزه تین بیرینجی نمره سینده م.ج. پیشه وری ایرانین مترقی اجتماعی قورلرینین فعالیتینن، بویوک اوکتوبر سوسیالیست انقلابینین ایرانا تاثیر کورسترمه سیندن، تولکنده تورقی پرور تشکیلاتلارین فعالیتی ایچون یازانمیش اسکانلاردان سوز آچمیشدیر. داها سونرا او، بویوک لنینین یاراتتیغی ایلك فضل کئندلی حکومتینین بوتون گبزلی مقاوله لر ی قو ایتمه سینین، انگلتره حکومتینین ایراندا توره تدیکی فتنه لر ی نظره چاتدیر اراق ینی شرايطه ارتجاع و اسپرالیزم علیه نده مبارزه ایچون بوتون ایران خلق لرینی اتحاد و اتفاقا دعوت ایتمیشدیر. (۴)

- ۱- «آزیر» غزه تی. ۱۵ آذر ۱۲۲۲ -نجی ایل، نمره ۹۱.
- ۲- «آجیق سوز» غزه تی. ۲۶ ابریل ۱۹۱۷ -نجی ایل، نمره ۵۸.
- ۳- «آزیر» غزه تی. ۱۵ آذر ۱۲۲۲ -نجی ایل، نمره ۹۱.
- ۴- ساخ: «آذربایجان جزه لاینگک ایران» غزه تی. ۲۸ یانوار ساخورال ۱۹۱۸ -نجی ایل، نمره ۱-۳.

معلوم دېرکه، «آذربايجان جزء لا ينفك ايران» غره تينين داربستال محیطی م.ج. پيشه وړينی هنج ده اوزون ملت تاسين ايده بيلمزدی. او توري ايچون دها گنيش فعاليت ميدانی تايمالی ایدی. بونا گورده م.ج. پيشه وړی ۱۲۹۸ ه.ش. سنجی ایلين اور تالاریندا محمد فتح اللهزاده، يوسف يعقوبو بهرام آقازاده نين ضمانتی اساسیندا ايران عدالت فرقه سینين باکی تشکیلاتی سیرالاریندا داخل اولور. بودورده او ترقی پرور ایرانلار طرفیندن باکیدا آچیلیمیش «اتحاد» مدرسه سینده معلم لیک ایدیر. عدالت فرقه سینين بايراشی آلتیند ايران خلقلرینين آزادلیقی یولوندا کرکین مبارزه آپاری، آذربايجانین گورکملی انقلابچیلاری. او حمله دن نریمان نریمانوفلا سرخ اکداشلیق شرایطینده آذربايجاندا سووت حاکمیتینين بریا اولونماسینا چالیشیر.

م.ج. پيشه وړی تين رسم فرقه سیرالارینا قبول ایلدیمه سی ایله عتلاقه دار اولاراق ايران عدالت فرقه سینين مرکزی کویته سی اونو فرقه نين اورگانی «حریت» غره تينين سئول رداکتوری تعیین ایدیر. م.ج. پيشه وړی تين همین وظیفه ده چالیشماسی آذربايجاندا سووت حاکمیتینين قورولدیغی گونده دک (۲۸ آپریل ۱۹۲۰ م.) دوام ایتیمش دیر. او، غره تين نشر ایلدیگی دوره کی آغیر سیاسی شرایط حقیقته بئله یازیمش دیر: «... «حریت» نشره باشلاياندا وضعیت ائله بلهش، ائله وخیم ایلنی گه، انگلتره کماندانان- لیغینين تعقیبی قورخوسوندان اداره سیرین (عنوانینين) بئله آشکار سورته یاز ایلیمش دیر. لاکن بیزده توتدیفیمیز یولدا متانت گوستردیک. لارم گلدیگه معاندلریمیزه جواب ویردیک». (۱)

قبدا اولونان دوره م.ج. پيشه وړی ایراندا چوروموش شعلیق اصول اداره سیني، حاکم دایره لرین ساتقین لیغیني، امیر یالیست لرین ایرانداکی ستملکه چیلک سیاستینين ککین تنقید آتیمش توتوموش وتوره نمیش فلاکتین ايران خلقلرینين خلاص اولونماسینين یکانه بولونی اجتماعی انقلابنا گورمیش دیر. مثلاو «انگلتره و ایران» سرلوحه لی مقاله سینده یازیمش دیر: «... نه قدرکه، ایران ملتی اله سلاح آلیب توتو حقوقو استقلالیت- لرینين دشمنی اولان انگلتره دنين مملکتلرینين اخراج ایتمه میشلر، ایرانا مستقل بیر دولت دیمک ممکن دگلمیر. محض یو نظره بیز ایران خلقیني انقلاب دعوت ایدیرک». (۲)

همین دوره م.ج. پيشه وړی عین حالدا بویوک او کتیا بر انقلابینين یورولماز تبلیغات- چیمی کیمی پیچیش ایدره کولمز لنینین ایده یالاریني یا بماق یولوندا، روسیه انقلابیني مدافعه ایتمک یولوندا وار قوه ایله چالیسیمش دیر. او روسیه ده کی انقلابی حادثه لر حقیقته بئله یازیردی: «روسیه انقلابی کومونیزم دوریني یاخیلا دیر ماقدان توتوری هر بیر مانعه نی داغیدیر. هر بیر سدی اور تالیغدان گوتورور. اونون قارشیمیني آلتاق ایسته- ين قوه لر ایسه گونی- گوندن گوجدن دوشور. گونی- گوندن آزالیب محو اولوب کیدیرلور... ایندی قارانیغدان اوسانیمش، ایگرنیمش، نفرت لنیمش بشیریت آرتیق بشیقلی بیر عالمه کچمک ایسته بیر... دنیانی ینی لشدیریب، نیالاندیران البته که. غربین قارانیق، بولوتلی سحاسی دکیل، شرقین پارلاق گونشی آلتیندا یا شایانلار اولاب- جاقدیر... مکوادا ایشیقلا نمیش مشعل هر بیر طرفه ایشیق سالیو». (۳)

۱- «حریت» غره تی، ۲، یانوار ۱۹۲۰- سنجی ایل، نمره ۴۲.

۲- «حریت» غره تی، ۱۳، اوکتیا بر ۱۹۱۹- سنجی ایل، نمره ۲۴.

۳- «حریت» غره تی، ۲۲، دکابر ۱۹۱۹- سنجی ایل، نمره ۲۶.

۴. ج. پیشه‌وری بویوک اوکتیبایر انقلابین تائیری نتیجہ سینده نهایت بیرگون ایراندادا آزادلیق گونشینین دوغاغاغینا ایله بسله یهرك پروتاریاتی تحقیرایدناره، آلدادیچی زفورملار یولی ایله کتله لرین گوزونن پرده آماغا جالی شانلار اخطا بادیردی و وطنیموده کتله لرین ان کچیک چیخیشلاری بشله بویوک بیر انقلابین بشارتی دیو، ایرانین موجود اصول ادارسی عسرو زمانه نین اقتضاسینا مطابیت دگیلدر. قوی ایراندان شر اولونان انگلتره روزنامه لری بیزی پائتاری جبریتی، آیتاق یالین آدلاندیرسینلار. اونونلابیز افتخارایدیریک، کله جگده اونلار پائتاری میزیندا جبریلماسینا سبب کیم اولدیغینی معلوم ایده ریک... اگر اونلار دنیای بوروموش انقلاب ایشیغینی گورمه ییر لسه گوره نلردن سوروشسونلار... (۱)؛ پاکین انگیلسی مداخله جیلری طرفینن اشغال اولوندیغی و تورک اوردولارینین باسقینینا معروض قالدیغی دورلرده م.ج. پیشه‌وری مداخله جیلر علییه نه عنادجیل مبارزه آپاریشرو اونلارین ال آلتیلاری اولان مساواتچیلار، دانشاقلار و گرچی منشویک لرینین خیانتکار نیتلرینی افشا ایتمیشدیر. او، آذربایجانلیلارلا ارمنی لر آراسیندا توره دیلمیش ملی اختلافین ماعتینینی کتله لره آچیب گوسترمیش و همین فلاکتین نجات خلاص اولماق یولونین نشان ویره ریک یازمیشدیر: «آرتیق هایمیز گوروریک که، دانشاقل ایله مساوات فرقه لرینین حاکیمی مسلمان-ارمنی قیرغینی یارادیر. اونلارین ایکی سید، هم ارمنی، هم مسلمان فقرای کاسبه سینین محویته سبب اولور. اونون ایچون ده ارمنی-مسلمان فقرای کاسبه سی... اوفرقله لرین ایکی سینی ده ایش یاشیندان قوومالی، یئرلرینده جماعت حکومتی تکیب حربه ارمنی-مسلمان کنده لی و فعله لرینین حاکیمی ایله ختا ویره لیدیر» (۲)

۱۲۹۸-۱۲۹۹ ه.ش. (۱۹۱۹-۱۹۲۰ م.)-سنجی ایللرده، م.ج. پیشه‌وری «حریت» غزه تینی نشر ایتمکله یاناشی ایران عدالت فرقه سینین مرکزی خارچی بوروسیندا کاتب کیمی ده چالیمیشرو ایرانین مختلف یئرلرینده فرقه تین تشکیلاتلارینی یاراتماغا سعی گوسترمیشدیر. آذربایجاندا سووه ت حاکمیتی نین قطعی غالبیتی مبارز میرجعفری حلدن آرتیق سئویندیرمیش و اونون انقلابی روحیه سینین دامادایو کسالمیشدیر. آذربایجاندا حاکمیتین انقلاب کومیته سی ایشه کچمه سی ایله علاقه دار اولاراق «یاشاسین مستقل آذربایجان شوراحکومتی» سرلوحه لی مقاله سینده بشله بیان سیدیر: «ایکیرمی سگیز آپریل آذربایجانلیلار ایچون بیرمای قدر عزیز تاریخی عیددیر. یاشا! انقلابچی قیرمیزی آذربایجان! سنین جهان فقرای کاسبه سی کتله عامه سینین بومعنریتینی تشکیل ایتمکه حقیق وار دیر» (۳)

بودورده م.ج. پیشه‌وری آذربایجان دیلینده «کومونست» غزه تینین نشر اولونماسی ایشینه آکتیو یاردیم گوستردیکن بلافاصله سونرا وطنه قاییتماغا تله سیر. معلوم اولدیغی کیمی او وقت ایرانین هر یئرینده، خصوصیکه آذربایجان، گیلان و خراسان ایالت لرینده دموکراتیک حرکات کنیشنمکه ایدی، آزادلیق یولوندا مبارزه ایده ن قوه لرین تضمینی نتیجه سینده اشغالچی انگلیس قوشونلاری قروینه کری چکیلمیش و جنگلی لر رشت شهرینی توتوموشدولار. بشله بیر شرایطه ایران عدالت فرقه سی اولکده ده داخلی ائتجاجیلار و مداخله چی امپریالیستلر علییه نه، منقرو شوق الدوله قرار داینین لغو اولونماسی یولوندا

- ۱- «حریت» غزه تی، ۱۹ مارت ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۵۷.
- ۲- «حریت» غزه تی، ۲۲ آپریل ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۶۷.
- ۳- «حریت» غزه تی، ۲۰ آپریل ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۶۹.

واحدسبازره جبهه‌سی یاراتماغا چالیشیردی. محض همین مقصدله فرقه جنگلی لر حرکاتینین باشچیلاری ایله علاقه یارادیرو. ۱۲۹۹-نجی ایل خرداد آیینین اول لرینده (۲۳ مای ۱۹۲۰ م) میرزا کوچک خانلا دانیشتیقار ایتمک ایچون م.ج. پیشه ورینین باشچیلیقی ایله رشت شهرینه خصوصی نماینده هیئتی گوندریر. هیئتین یاردمینی دانیشتیقار موقتله نتیجه لئیرو خرداد آیینین اورتالاریندا، یعنی ۱۹۲۰-نجی ایل ایون آیینین ۴ نده کیلان جمهوری حکومتینین تشکیلی اشلان اولونور. م.ج. پیشه‌وری ایسه مذکور انقلابی حکومتین خارجی ایشلر و وزیر تعیین ایدیلیر. او، حیاتینین همین دور لریندن بحث ایله درک یازمیشدیر: «...وقتی تلف ایتمه‌دن اورایا (کیلان) تله‌سدم، اوگونکی دوستلاریمدان بیر چوخونون بیلدیگی کیمی اورادا دانیشتیقار سیرادا ایدیم، غزه‌ت چخاریر، نطق ایدیر، ملی مقصدلری ایره‌لی لثمک خاطرینه انجیتین و مسئولیتلی ایشلری عهدیه کوتوروردم. اووقت سن گنج ایدیم، ایش، فعالیت و اینام منی ایره‌لییه چکیر، تانیتمدیر، ئوزایسته کیمدن آسیلی اولما یارق آزادیخواه‌لارین سیرالاریندا نیم ایچون نفوذو اعتبار قازاندریردی، بوایه منی داهادا تشویق ایدیردی. حاضردا بیر چوخلاری حزب توده ایرانین سیرالارینا داخل اولموش صمیمی دوستلاریملا بیرلیکده اووقت کننده، شهرده، جبهه‌ده، توب آیشلری آلتیندا ایره‌لی لئیرو دیوشوردیک. روح و حوزی غدا لندیران یالئیر ایمان و عقیده ایدی. اله قلم آلدیقدا و یا خود هر هانسی آدیمسی آتماق ایسته‌دیگه منافعی اوغرونما مبارزه ایتدیگیم صنف همیشه گوزومون ئونونده جانلانیردی...» (۱)

بودورده بوقون ایراندا، خصوصیه آذربایجان، کیلان و خراسان ایالت لرینده کتله‌وی آزادلیق حرکاتینین گوجلنمه‌سی، ایران عدالت فرقه‌سینین ئولکده داخیلنده اووقتده کیزلی شرایطه فعالیت گوسترگه مجبور قالمیش تشکیلاتلاری ایچون الویریشلی شرایط سیدانا کتیردی. معلوم ولدیغی کیمی بودورده ئولکهنین فتو‌دال، روحانی، بورژوا و خیردا بورژوا طبقه‌لرینه منسوب بیرسیرا سیاسی تشکیلاتلاری، اوجمله‌دن «اعتدالیون»، «اتحادترقی»، «اتحاد اسلام»، «دموکرات تشکیلی» و «دموکرات خد تشکیلی» کیمی فرقه و جمعیتلر ایرانین سیاسی و اجتماعی حیاتیندا اساسی تبدلات یاراتماق ایشینده عاجز اولدیقلارینی آرتیق گوسترمیشدیلر. بئله‌بیر شرایطه ایرانداکی مبارزه لرین و احدمرکزینی یاراتماق، ارتجاع و اسپرالیزم علیه‌نه مبارزه‌ده داهای اعتبارلی و نفوذلی قرارگاه عمله کتیرمک لازم ایدی، بو مقصدلر ایسه یالئیر ایران کومونیست فرقه‌سینین یارادیلماسی ایله‌لده اولونا بیلردی. همین ضرورتی چوخ‌دوزگون سورتهدرک ایتمیش ایران عدالت فرقه‌سینین رهبرلیگی ۱۲۹۹-نجی ایلین اول لریندن اعتبارا (مای ۱۹۲۰ م) کنیش حاضرلیق تبدیله‌رینه باشلادیرو. م.ج. پیشه‌وری بواینه خصوصیه بویوک فعالیت گوستریر. او ۲۳ نفرلیک هیئته‌لر بیرلیکده انزلی شهرینه گیده‌رک ایران کومونیست فرقه‌سینین بیرینجی قورولتاینین کچیرمک ایچون مقصد فرام ایدیر. نهایت اردیبه‌شمت ۱۲۹۹-نجی ایلده (۲۲ ایون ۱۹۲۰ م) انزلی‌ده ایران کومونیست فرقه‌سینین بیرینجی قورولتایی آچیلیر. قورولتاین نماینده‌لری آقازاده، علیخانوف، سلطانزاده، میرشیر قاسم‌وفلا بیرلیکده م.ج. پیشه‌ورینیه قورولتاین ریاست هیئتی عضولیکینه سئچیرلر. او، عدالت فرقه‌سینین خارجی بوروسینین فعالیتی حقیقده معروضه ایدیر. فرقه‌نین رهبر اورگانلارینا کئچیریلن سئچکی لرنه نتیجه‌سینده

۴. ج. پیشه‌وری ایران‌گومونست فرقه‌سی مرکزی گومسته‌سینین عضوی انتخاب اولونوریو تبلیغات اوزره مرکزی گومسته‌نین کاتبی تعیین ایدیلیر

۱۳۰۰ ش.س. -نجی ایلین تیرآییندا (ایون-ایول ۱۹۲۱ م.) م.ج. پیشه‌وری ایران گومونست فرقه‌سینین تیریز شهر تشکیلاتینین اختیارنامه‌سی اساسیندا III کومو- نیست انترناسیونالینین اوچونجی کنگره‌سینده رسمی نماینده‌حقتی ایله اشراق‌ایدیر. (۱) کنگره نوزایشینی قورناردیق‌دان سونرا اوتهران شهرینه قایدی اراق ایران گومونست فرقه‌سی مرکزی گومسته‌سینین ریاست هیئت‌ی عضوی کیمی فعالیت گوتیروریو فرقه‌نین نوزیدنده تشکیل ایدیلیمیش همکارلار اتقاقینین مرکزی اورگان‌ی اولان «حقیقت» غره‌تیشی نشر ایدیر. م.ج. پیشه‌وری نوزاجتماعی فعالیتینین مذکور دورلی حقیقده بیله یازمیشدیر: «جنکل نهضتی سوناجا تاراجاتماز بیز تیراندافعال سیاسی تشکیلاتلاردان علاوه، بددی‌مین نغردن آرتیق عضوی اولان همکارلار اتقاقینین مرکزی شوراسینی دا تالیس ایتمیشدیک. همکارلار اتقاقینین مرکزی شوراسی «حقیقت» غره‌تیندن عبارت‌تور اورگان‌ی نی باراد ایلمیش ایلی. اوگونکی آزاد یخواد یولداشلار طرفیندن یازیلیمیش بیرنچه مقاله استثنای ایدیلیمک شرطی ایله قید اولونان غره‌تین بوتون باش مقاله‌لری منیم قلمیم ایله یازیلیمشدر... بیز «حقیقت» غره‌تینی نشر ایتمیشیمیز زمان مقاله یازان، علمی موضوعلار حقیقده رای سویله‌بین آداملار اولدیججا آزایدی. سیرالاریمیزدا علملردکتیری، عالی تحصیلی اولان آداملار، دیپلم ساحلری یوخ‌ایدی». (۲)

همین دورده قید اولونان بوتون چتین‌لیکلره باغشایراق م.ج. پیشه‌وری یورولماق بیلیمدن چالیشیر. بوتون وارلیقینی و دکاسینی ایران زحمت‌کشلرینین اورتجاج و امپر یازیم بنجه‌سیندن خلاص اولونماسی کیمی بویوک ایشه‌حسرا ایدیر. عوقتی مظلوبیتلر و رضاخان دیکتاتوراسینین ایران اوزرینه چوکمکده اولان دهشتلی کابوسی بوتین مبارزی مایوس ایتمیر. او، کیلان یاتاق‌یقلازیندا، سازاندران منشه‌لرینده، تیریز کوچه‌لرینده توکولوش آلقلانلاری ایران خلقلرینین مبارزه‌سی تاریخینده آجیلیمیش یینی شانلی صحیفه‌لر کیمی قیمت‌لندیریر و کتله‌لرین قطعی غلبه‌سینه درین ایغام بسله‌بیر.

۴. ج. پیشه‌وری رضاخانین دیکتاتورلیق تمایل‌لرینی حس ایتمیک ایلمک کوندن اعتبارا اونون علیینه تام شجاعتله قیام ایدیر و همین شرفلی مبارزه‌سینی رضاخان اصول اداره‌سینین مظلوبیتینه دک بیر آن بیله دایندیریم. رضاخانین تهلکه‌لی ایشلری اوزهریندن برده گوتورولسدیک و اونون منفور نیتلری هله‌تا اهر اولما دیخی دورلده م.ج. پیشه‌وری جوخ‌دوزگون اولار قدرک ایتمیشدی که، رضاخان نذکیمی مقصد کودور، نوز مقام پرستلیک وطمعکارلیخی ایله لولکده‌نی هانسی گردابه سوق ایتمک نیتینده دیر. م.ج. پیشه‌وری همین دوردن بحث ایدرک بیله یازمیشدیر: «اوگون بیزیم وضعتمیز چتین و اغیر ایلی. لاکن نوز احساساتیمیزین، هابئله ایران زحمتکش صنفینین آدلی‌سانلی نماینده‌لرینین بیرلیکی سایه‌سینده گنجیمیش شاه علی‌بهینه هجوملار بیز کونی-گونن داها شدتلی، داها داغیدیبیو داها محکم اولوردی... بو فخرالی مبارزه دوققوز ایله قدر دوام ایتمیشدیر. رضاخانین بیر-

۱- III کومونست انترناسیونالینین اوچونجی کنگره‌سی ۱۹۲۱-نجی ایل ایون آیینین ۲۲ سبتین ایول آیینین ۱۳ نه‌دهک مسکوا شهرینده کچیریلیمشدر.
۲- «آزیر» غره‌تی، ۱۵ آذر ۱۳۲۲-نجی ایل. نسرده ۹۱.

بیرینین آردینجا غالب کلیب غزبله اشغال ایتمدیگی بوتون سنگرلرده ئوز سینه سیزی قالغان ایتمیشدیک» (۱).

۱۳۰۱ هـ.ش. (۱۹۲۲ م.) - نجی ایلده تهراندا پولیس تعقیباتینین شدت لشمه سی و «حقیقت» غزه تینین توقیف ایلملمه سی ایله علاقه دار م.ج. پشهوری ایران کومونست فرقه سی مرکزی کومیته سینین جنوب بوروسینین مسئول کاتبی تعیین ایدیلو ۱۳۰۲ هـ.ش. (۱۹۲۳ م.) - نجی ایلده دك احمدیان شورینده فعالیت گوستریر. لاکن رضاخان پولیسی اورادادا پشهوری په آچیق فعالیت امکانی ویرمیر. کوچلی تعقیبات بوتون فرقه عضولری کیمی م.ج. پشهوری نه گیزلی شرایطه کئچسک مجبوریتینده قویور. او همین دوری بله تصویر ایتمیشدیر: «رضاخانین میدانا آتلمه سی ایله بیزیم دویوش جریانه میز باشقا یولا دولدی. رحیمیز اعداملار، حبسو سورگونلرین باشلانماسی ایله علاقه دار اولاراق بیز تاکنیگامیزی دکی شک مجبوریتینده قالدیق. حبسو لرو یاستمیلار بولی ایله گیزلی فعالیت مرکزیمیزی دورت دفعه داغیتیلار. لاکن آزادلیق یولونون عسکولری حساب اولونان بیز لر ئوز پستلاریمیزی ترک ایتمه دن بشینجی مرکزی تشکیل ایتمک، ئوز مطوعات فعالیتیمیزی آروپایا کوچوردوک. بوزمان مختلف یوللارلا غزه ت و ژورناللاریمیزی رضاخان پولیسینین ایران سرحدلرینه چکدیگی چین دیواریندان کچیره ره کتولکدنن داخلیمده چا تیریردیک... همین ایللرده گیزلی صورتده نشر اولونوش شبناملر، اعلامیه لر، کتابو مجموعه لر بیزیم اجتماعی حیاتیمیزین و گیزلی فعالیتیمیزین ان بارلاق نمونه لرینی تشکیل ایدیر» (۲). یوخاریدا قید اولوندیغی کیمی بو آغیر شرایطه آزادیخواه لارین فعالیتی تام دو ققوز ایل دوام ایتمیشدی. م.ج. پشهوری بوردورده اجتماعی مبارزه نین بوتون جنبه لرینده سون امکنا ده مقاومت گوسترمیشدیر. نهایت رضاخان پولیسی ۱۳۰۹ - نجی ایلین دی آییندا (دکابری ۱۹۳۰ م.) ایران کومونست فرقه سینین بیروسیراقا باقچیل نماینده لری ایله بیرلیکده م.ج. پشهوری نه حبسه آلمیشدیر. همین تاریخین اعتبار اتام اون بیر ایل مدتینده اونی حبسه ساخلامیشلار. لاکن قسرقاچار آدلانان دهشتلی زندانین اوجا دیوارلاری و قالین دسیر قابیلاری مبارز میر جعفرین اراده سینى قیرماغا قادر اولمورا، ان آغیر پولیس تضييق و اولمانین عذاب اشکنجه لری قارشیمیشتا ئوز پولاد اراده سی ایله مقاومت گوستریر. ان تهکلکلی شرایطه بله مبارزه دن کئری حکیمیر. م.ج. پشهوری ئوز حیاتینین مذکور دوریندن بحث ایلده رک بله یازمیشدیر: «... نهایت ۱۳۰۹ - نجی یلده حبسه آلمندیق. عده میر جوخ اینی یولداشلاریمیزین اکثری زنداندا بویوک مقاومت و متانت گوستردیلر. بیزدایاندیق، ووروشدیق، عفته لرله خوره ک یمه دیک، حق سورلریمیزی دیدیک، عادی آدم لار ان ساده سیاسی موضوعلار حقیقته ئوز امانلاری ایله یازماغا جاسارت ایله دیلمه دیگلری گونلرده بیزیم سسیمیز همیشه اوجالیردی. رضاخان پولیسی بیزیمه حسابلاشیردی، ۱۸ ایل مدتینده قسرده (۲) بیزلر دن باشقا سیاسی مجوس یوخ ایندی. رضاخانین بوتون جالدلیق دستگاهی تام معنا سیندا بیزیم علیه میزه یوللایلمیشدی. تدریجی ئولوم پولی ایله بیزی محو یتمک ایستدیردیلر، ان یاخشی دوستلاریمیزی ایتمردیک، ئوز موردده فیزیکی جهننن آیاقتان دولشوک. لاکن احوال روحیه میز قوتلی دولدیغی ایچون مبارزه نی دوام ایتمردیک. نهایت ۱۸ ایکن سونرا ۵۳ نفری بیزیم یانچیمز

۱- «آزیر» غزه تی، ۱۲ مرداد، ۱۳۲۲ - نجی ایل، نمره ۱۷۴.

۲- «آزیر» غزه تی، ۱۵ آذر ۱۳۲۲ - نجی ایل، نمره ۹۱.

۳- مقصد تهرانین شمال شوقینده یئرلشن زندان دیر.

کتیردیلر». (۱) آذربایجان خلقینین قهرمان اوغلو، ایران کومونیست فرقه سینین گورکملی خادمی تقی ابوالفتح اوغلی ارانی باشدا اولماقلا ۱۳۱۶-نجی ایلین اردیبهشت آییندا (آپریل ۱۹۳۷) اللهی اوج نفرین زندانا کتیریلمه سی م.ج. پیشه ورینی مایوس ایتمیر. او. یوخاندنی ایران آزادیخار اهلاری داخلینده مبارزه احوال روحیه سینین جانلانسای ریزی کیمی، کتله لرین سیاسی شعور سویه سینین یوکسلمه سی و رضاخان دیکتاتور لیغنین عاجز لیکلی علامتی کیمی قیمت لندی ریر. او، گنج مبارزله ئوز تجربه لرینی نوکره دیر، پولیسین حیله لریندن دانیشیر، گزلی درس گنجیر، زنداندا نهجه فعالیت ایتیک یولونی گوستریر. م.ج. پیشه وری همین دوری خاطر لایا اراق بیله یاز میثه ر؛ «سککین، دو ققور، حتی اون ایل زنداندا قالما غیمیزا باخما یاراق روحدان دو شمه دیکیمیزی گورن یوکنجلر (۲) روحلاندیلار، بیزدن معنوی غذا آلدیلار. ایران تاریخینده قیزیل حرفلرله یازیلما سی ضروری اولان شجاعت و فداکار لیکلار کوستردیلر. ایران خیالدارینین گوزی و چراغی حساب اولونان دکتر لار و پروفیسور لاری تکیز سیاسی مبارز لر کیمی آجلیق اعلان ایتدیلر. دیوشولور، دیوشولور، پولیسین تحقیر لرینی آجی گولوش و استنزایله تارشیلدیلار. بویوک قربانلار اولاری قورخوتماق دکیل، داهادا هیجانلاندیردی و چسارت لندی ردی». (۳) ۱۳۱۹-نجی ایله (۱۹۴۰ م.ج. پیشه وری قصر زندانیندان بوراخیلیر. لاکن رضاخان پولیسی در حال اونوی کاشان شهرینه سورگون ایدیر و اورادا قیامت نظارت آلتیندا ساخلادیقدان سونرا یئو دن حبه آلیر.

معلوم ولدیغی کیمی ایکینجی دنیا محاربه سینین باشلانما سی، رضاخانین ایراندا آلمان فاشیستلری ایچون گنیش فعالیت میدانی یارتما سی و آلمان فاشیزمین ئولکه داخلینده کی تخریب اتجری لقی ۱۳۲۰-نجی ایله دوزولمز وضعیت توره نمیش ایلی. ایراندا یو سولمیش آلمان فاشیستلرینین ته لکه سیننی لغو ایتمک، ضد فاشیست اتقافی ایچون تاخیره سالینماز ضرورته چشور یلمیشه ی. بونا گوره ده ۱۳۲۰-نجی ایل شهر یور آیینین اوچونده (۲۵ آگوست ۱۹۴۱) سووهت اوردوسی حصه لر ی ۱۹۲۱-نجی ایله باغلانمیش سووهت سیران مقاع له سینین آلتینجی بندینه اساسا ایرانا وارد اولدی. انگلیس قوشونلاری دا ئولکه نین جنوب منطقه لرینی توتدی، هیتلرین ال آلتی سینا چشور یلمیش رضاخان انگلتره مستملکه چلری تین یاردیمی ایله ئولکه دن قاچدی و اونون ایگرمی ایللیک دیکتاتور لیغی سونا چاتدی. بیله بیر شرا یطه بیر سیرا سیاسی محبوسلار کیمی م.ج. پیشه وری ده ۱۳۲۰-نجی ایل شهر یور آیینین ۲۳-نده (سپتامبر ۱۹۴۱). کاشان زندانیندان بوراخیلیس تهرانا گلدی. لاکن ایگرمی ایللیک ترور و تضییق آرتیق ئولکه نین بوتون ترقی پرورن شکیلات س لارینی داغیتیمیش ایلی. م.ج. پیشه ورینین دیدیگی کیمی اولنار سلیمان میرزا محسن اسکندری نین (۴) ایونده قبول اولوندیق لاری وقت ایراندا تشکیلات، مطبوعات، جمعیت آدلانسی هنج بیرو واسطه یوخ ایلی. حتی بیر شره توپلا شماق بیله آزاد بوخو اهلار ایچون چوم ته لکه لی ایلی.

قید اولونان بوتون چتین لیکلره باخما یاراق م.ج. پیشه وری ئوز توکنمز انرژ یسی ایله یئو دن فعالیتله باشلاییر و ئوز ملکه داشلاری و یولدا شلاری ایله بیر لیکه ایران زحمت

۱- «آزیر» غزه تی، ۱۵ آذر ۱۳۲۲-نجی ایل، نمره ۹۱

۲- محمد اللهی اوج نفر دیر.

۳- «آزیر» غزه تی، ۱۵ آذر ۱۳۲۲ ایل، نمره ۹۱.

۴- مشهور انقلابچی سلیمان محسن اسکندری حزب توده ایرانین موسس لریندر

اولموش، ۱۳۲۲-نجی ایل دی آیینین ۱۷ سینده (۸ یانوار ۱۹۴۴) تهراندا وفات ایتیمیشدیر.

کشورینین یقین قرارگاهینین یازاتماق ایشینده فعال اشترک اییدیر. دیگر طرفدن او، ژورنال-
 ئیستلیک اختیساسینیدا اونوتماییم «آذیر» غزه تینین نشری ایچون مقننه حاضر لایهرو
 ۱۳۲۲-نجی ایل خرداد آیینین اولینده (۲۳ مای ۱۹۴۳) غزه تین ایلک نمره سینتی ایران
 اجتماعیتینه تقدیم اییدیر. م.ج. پیشدوری همین نمره ده تولاکنین ساتقین حاکم دایره لرینین
 یکرنجو مردار طبعیتینی افضا اییدر که تام جاجاتله آچق صورتده یازمیشدیر که رضاشاهلا
 اشدک اشلیق ایتمیش تهلکه لی طبقه لره قارشلی «آذیر» غزده تی عنادچیل مبارزه آپارماق
 یولونی زحمتکشلره شوگر تمگه چالیجا قایدیر. قید ایتمک لازم دیر که، م.ج. پیشدوری همین
 غزه ت واسطه سیله ایران دامار کیزیم-سئینیزم مفکوره لرینی تبلیغ ایتمیش، ارتجاع و
 امپریالیزم علیینده مبارزه ده زحمتکشلرین یولونی ایشتیق لاندیرمیش، فاشیزم ایله
 اولوزی سینه سارسیدجی ضریدلر اندیرمیشدیر.

معلوم اولدیغی کیسی بودورده ایران مجلسینین اون اوچونجی دوره سینین سونا
 جاتنساسی ایله علاقه دار اولراق حزب توده ایرانین مرکزی کمیته سی مجلسین اون-
 دورده نجی دوره سینه کچریله جگ سچگی لرده اشترک ایتمگی، ارتجاع و امپریالیزم
 سلیمه مبارزه ده پارلمان تریبوناسیندان دا بیرواسطه کیسی استفاده اولونماسینی
 غراره آلیر.

بنله لیکله حزبیم، م.ج. پیشدورینیه ده نوز سینا تمیش عسکر لریندن بییری کیسی نامرد
 گوستریر. بو حادثه نی اجتماعی مبارزه میدانیندا داها بیر سنگر ایره لی چکیمک کیسی
 تومن لندیرن م.ج. پیشدوری همان دورده بنله یازمیشدیر: «اجتماعی وظیفه لر بییزیم ایچون
 سقده کیل، بالئیر بیر واسطه دیر... اوتوز ایل بوندان اول باشلا بیز شرفله دوام ایئتیر-
 نیکیمیز مرأوموق عدلریمیزین آردیجیل لاریندان بیر عده سی بوگون ایران مجلسینده نماینده
 سئیدیلشیر. (۱) دکتر رضا رادنشرو سایر ه لری مجله کده جکلر. اولنلر بییزیم آرزو و
 ایستک لریمیزی مجلس تریبوناسیندان خلقه چا تدیراجاقلار. بییزه موفق اولدیغیمیز تقدیرده
 شهه سیر که، نوز وظیفه مزه عمل اینده جه بیک. باشقا آداملار مجلسرو اونون نماینده لیکینی
 آیری جور باشا دوشور لر. بییزیم نظریمزده ایسه اورا معین حه مندن باشقا بیر شی دکیل.
 اورا دادا مبارزه، دیوش و فداکارلیق بییزیم انتظاریمیز دایر...» (۲)

م.ج. پیشدورینین حزب توده ایران طرفیندن مجلس نماینده لیکینه نامزد گوستریلمه سی ایران
 ارتجاعینی تشویق شه سالدی، سهیلی لر، تدین لر، ژنرال مقدم لر، بیر سوزله بوتون ارتجاعی عنصر لر
 تبریز سچگی دایره سینده اونون علیینده فعالیتنه باشلا دیلار، سن لری پارچالاما ق مقصدی
 ایله ایکی یوز نفر دن آرتیق آدامین نامزد لیکلی ایره لی سورولدی. لاکن بوتون بو فیریلداقلار
 باخمایاراق تبریز مبارزه ساییق زحمتکشلری اون بئش مین بنددی یوز هشتاد سله
 م.ج. پیشدورینین ایران مجلسینده وکیل سئیدی. ایران ارتجاعی بوزیلاق غلبه قارشیمیندا
 یقین حیله یه آل اتاراق تبریز وکیل لرین اختیار نامه لرینی تصدیق ایتمک ایشین سوروندور-
 مده سالیب و قت قازانماق حسابینا پارلمان نام، م.ج. پیشدورینین علیینده ساتقین عنصر لردن

۱- ایران ملی مجلسینه کچیریلن سچگی لر بیر قایددا اولراق آلتی آی مدتینده دوام
 ایئتدیگی ایچون بعضی یئر لره نامزد لر گوستریلدیگی حالدا دیگر یئر لره آرتیق سچگی لر
 سونا چا تیرو نماینده لر معین لشدیر.

۲- «آذیر» غزده تی، ۱۵ آذر، ۱۳۲۲-نجی ایل، نمره ۹۱

عبارت مخالفت‌خوشتندی. بئله لیکنله پارلمانین ۲۲ تیر ۱۲۲۲ -نجی ایل (ایون ۱۹۴۴) تاریخلی اجلاسیندا م.ج. پیشه‌وری نین وکیل‌لیک اعتبارنامه‌سی ۷۷ موافق رای قارشیندا اللی مخالف رای ایله رد اولوندی.

م.ج. پیشه‌وری بوجا ایدنی ایران ارتجاعینین شعورسوزلیغینین یینی تظاہری کیمی قیمت‌لندیره رک یازیردی: «ارتجاعیلار اللی غرضلی سسله اون آلتی مین سادو پاک تبریزی نین رایینی بوجا چیخارماقلا شعورسوزلیق اوزوندن کوزلرینین غلیظینه و بیسیم خیریمزه بیوک بیر آدیم آتمیشلار» (۱) بودورده او، قرح‌دورت کونده لیک غزته تی بیرلشدیره ن «مطبوعاتین آزادلیق جبینده سی» ادلی لگاک تشکیلاتدا نوز فعالیتینی داها دا کوجلندیره رک کتله‌لی آیتماق، اونلاری معنوی جہتدن سلاح‌لندیرماق یولوندو ار قوه ایله سمی کوستریر.

م.ج. پیشه‌وری آذربایجاندا دوغولموش انقلابی شرایطی درک ایدن ایلک شخصیت لردن اولموش آذربایجان دموکرات فرقه‌سی محض اونون رهبرلیکی آلتیندا یارانمیشدی. بودوری م.ج. پیشه‌وری نین تشکیلاتچیلیق فعالیتینین و رهبرلیک استعدادینین قسرتلی مرحله‌سی آدلاندیرماق اولار، محض زنگین انقلابی تجربه‌یه مالک اولان م.ج. پیشه‌وری نین تشکیلاتچیلیق مهارتی و مدرک رهبرلیکی سایه‌سینده آذربایجان دموکرات فرقه‌سی قیسا مدت عرضینده آذربایجانین بوتون زحمتکش طبقه‌لرینی و ملی قوه‌لرینی کوزبیراغی آلتیندا توپلا ییب تاریخی خلق حرکتی یارادا بیلیمیشدی.

آذربایجان دموکرات فرقه‌سینین بیرینجی کنکره سینده بیر سسله فرقه‌نین صدرلیکی وظیفه‌سینه سؤجلمیش م.ج. پیشه‌وری تاریخی اون ایکی شهر یوریا نامه‌سینین حاضر-لانماسیندا، آذربایجان روزنامه‌سینین نشر ایدیلمه‌سینده، آذربایجان خلقینین ملی طلباتینین ایره‌لی سورولمه‌سی و معافه اولونماسی ایشینده بیرینجی درجه‌لی رول اوینامیشدی. او، آذربایجان دموکرات فرقه‌سینین رهبرلیکی آلتیندا آذربایجان خلقینین ۲۱ آذر نوستی تی تشکیل ایتیمیشدی. بونجهض غلبه‌چالیدقدان سونرا آذربایجانین ملی مجلسی م.ج. پیشه‌ورینی آذربایجان ملی حکومتینین باش وزیر ی تعیین ایتیمیشدی. محض همین حکومت ایران چرچوه‌سی داخلینده آذربایجان خلقینین تصین مقدرات حقوقینی برپا ایدره رک آذرباسه یجانلیلارین کوز آنادیلرینده دانیشمالاری، یازیب اوخومالاری ایچون شرایط یاراتدی، مدرس‌لرده آنادیلینده درس کچیلمه‌سینی تاسین ایتدی. عمومی اجباری تحصیل اصولینی حیاتاکچیرتدی. سوادسوزلیغین کونونی کسک ایچون قسقی آدیملار ایتدی. آذربایجاندا ایلک دفعه اولراق دارالفنون تاسیس ایتدی، فعله‌لر ایچون سککیز ساعت لیک ایش کونوی مترقی امک قانونی فراهم ایتدی، بوتون ایران قیاسیندا ایلک دفعه اولراق قادیانلارین کیشی لرله برابر حقوقنی اولماسینی حیاتاکچیردی. بیر تک ایرن دگیل، بوتون یاخین و اورتاشرق کولکه‌لری ایچون انقلابی اهمیت مالک اولان تورپاق اصلاحاتی اجرا ایتتی. آذربایجانین شهر و کندلرینده تاریخده ملی کورونمیشی آبدلیق ایشلرینه باشلادی.

م.ج. پیشه‌وری نین باشچیلیق ایتدیگی آذربایجان ملی حکومتینین بیر ایل عرضینده حیاتاکچیردیگی مذکور تدبیرلر حتی آذربایجان خلقینین قاتی دشمنلری طرفینده اختراق اولونموش نور، غربین ارتجاعچی دایره‌لرینه منسوب مطبوعات دفعه‌لرله یازیمشدی رکه. م.ج. پیشه‌وری نین رهبرلیک ایتدیگی ملی حکومت بیر ایل عرضینده آذربایجاندا یاریم عصر لیک فعالیت کوستریمش دیرو بواصلاحات انکار ایدلمزدیر.

آمریکا اسپریالیزمین فعال یاردمی ایله ایران ارتجاعینین آذربایجانا خیانتکار باسقینی و شاه پرست جلاذلا طرفیندن آخیدیلان قانلار م.ج. پیندهورینی حلدن زیاده کدر- لندیرسه ده، اونی اصلا مایوس ایتمه دی.

بو حادته دن سونرا، مهاجرت شرایطنه بنده تجربه لی تشکیلاتی فعالیتینی دوام ایتدیرمکله یاناغی نوز کنیش و هر طرفی ادبی آرئینی ده زنگین کلدیرمگه چالیشمیشدیر. ۱۳۲۶-نجی ایل ۲۰ قیرده (۱۹۴۷-نجی ایل ایول آیینین ۵۱) تصادقی اوتوموبیل سانحه سی سردمبارن، انقلابچی میرجعفر سیدجواد اوغلو پمشدوری نین ایران آزادیقی و استقلالی آرزوسی ایله چیریشان اوره گینی دایاندردی. لاکن اونون بوتون عمری بویی شرفله دانشیقی انقلابی مبارزه بایراغی حال حاضر دا حرب توده ایرانین آذربایجان تشکیلاتی-آذربایجان دموکرات فرقه سی طرفیندن اساس مقصده دوغری آپاریلماق ایدیر.

* * *

قدا ایتمک لازمدیرکه، م.ج. پیشه وری نین کنج یاشلاریندان باشلا دیقی سیاسی و انقلابی فعالیتینین بوتون دورلرینده یازدیقی اجتماعی، سیاسی، نظری و فلسفی مقاله لری، همچنین چیخیش و نطق لری ایستر ایراندا، ایسترسده خارجی ژولکده یاشایان ایرانلیلار اچری- سینده مارکیزم-لنینیزم ایتده یالارینی تبلیغ ایتمک ویر واسطه یه چؤرولمیشدیر. علمی سوسیالیزم نظریه سینین فعله حرکتیله وحدت تشکیل ایتمه سینده تام ایتمک بسله یین م.ج. پیشه وری هله ۱۹۲۰-نجی ایللرده دبیردی، «مارکیزم-لنینیزم سیز، منضم بوز فرقه میز نوزده منلریله مبارزه ایتمکی باجرامازی گنده جکی بولی لایقینجه تا پامان» (۱) معلوم اولدیقی کیمی ۱۹-نجی عصرین آخیری و ۲۰-نجی عصرین باشلانغیچیندا دنیا فعله و کومونیست حرکاتینین مرکزینده چؤرولمیش روسیه بین الخلق امپریالیزمین خدیتلی دوگون نقطه سی اولماق ابرابر مارکسیست مفکوره نین یوکسک انکشاف مرحله سی اولان لنینیزمینده وطنی اولموشدور. ولادیمیر ایلیچ لنین علمی کومونیزم بانیلری اولان کارل مارکس و فریدریخ انگلسین مذاقتلی دوامچیمی کیمی، ینی تاریخی شرایطده یعنی امپریالیزم و پرولتار انقلابلاری دوری شرایطنه مارکسیست مفکوره به یارادیجیلیقلا یاناشاراق اونی هر طرفی انکشاف ایتدیریب زنگین کلدیرمگه باشلامیشدی.

بو یوکلنن امپریالیزم دورونون بوتون قانونا او یغونلوقلارینی آچاراق بازیدن توئموش اوستقور و ماقدر سرمایددارلیق تورولوشونون تام چورو کلو گونی و سارسینتی کیمچر دیگنیمی گوستریو سوسیالیست انقلابینین نظریه سین، یعنی آیریلیقدا کوتو- رولوش بیر ژولکده سوسیالیست انقلابینین غلبه سی امکانی حقیقنده نظریدن ایشله ییب حاضر لایم و عین زماندا پرولتار سوسیالیست انقلابین غلبه شرطلری ویره سیکتورلرینی، ائله جه ده کومونیست جمعیتمی تورولما سینین عملی یولارینی دایانه مورقه گوستریدی. ولادیمیر ایلیچ لنین خارق العاده علمی و عملی فعالیتی بوتون دنیا حکمتکش کتله لرین و مترقی انسانلارین دقتیمی نوزونه جلب ایدیرو چوخ قیسا بیر مدت عرضینده لنینیزم بوتون دنیا حکمتکشلری ایچون بلج، دموکراسی، سوسیالیزم و مساقتلی گله جکین مقاسس بایراغی اولور.

۱- «ینی یول» غزه تی، ۱۴ یانوار ۱۹۲۵-نجی ایل، نمره ۱۱ (۱۲۲).

آزادلیق و سوسیالیزم اوغروندا روسیه پرولتاریاتینین قهرمانلیغیلا آذربایغی مبارزه لر غرب و شرق خلقلرینه، اوجمله دن ایران و حمتکش لرینه گوجلی تکان و یرمک اونلارین دا ایچریسیندن گورکملی، استمدادلی و شهامتلی لنینچی رهبرلرین ییتیشیب مبارزه میدانینا چیخماسینا بویوک تاثیر گوستریب، ایران کومونستلری ایچریسینده حیدرخان عمی اوغلو، کامران آقازاده، اسدالله غفاریزاده، میرحضر جوادزاده و سایر بویوکسی شخصی لر باچار یقلى ایلکین رهبرلر اولاراق ایران کومونست حرکاتینا باشچیلیق ایتمگه باشلادیلار. همین شخصت لر سیراسیندا م.ج. پشهوری مارکسیزم-لنینیزم ایده یلارینى منیمه ییب تبلیغ ایتمگه، انقلابی نظریه نی انقلابی فعالیتله مهارتله بیرلشدیرمگه، رحمتکش کتله لر ایچریسینده یاغشی تشکیلاتچیلیق ایشلری آبارماقدا نوزونه مخصوص سجهوی موقع توتموشدور.

شبهه یوخدورکه، عربیر اجتماعی خادمه اولدیغی کیمی، م.ج. پشهوری نین ده رهبر کادر کیمی یتگین لشمه سینده و مارکست-لنینچی دنیا یانچیشین فورمالاشماسیندا معین تکامل و انکشاف مرحله لر اولموشدور. اونون ۱۹۱۷-۱۹۱۸-نجی ایللرده ایک نظری و ایده اولوژی ملاحظه لرینه دقت یتیردیگده اونلارین مضمونوندا انقلابی دموکراتیزم و معارفی لیک روحینی دویماق اولور. بئله که م.ج. پشهوری بویوک اوکتیابر سوسیالیست انقلابین ایده یلاریندا معنوی الهام آلماقلا برابروقتیکه ایراندا مترقی رول اوینامیش ایران دموکرات فرقه سینین مهاجرته کی تشکیلاتینا حسن رغبت بسله یبرک اونون اور-تانیینی اداره ونشر ایتمگه سعی گوسترمیشدیر. لاکن قید ایتدیگیمیز کیمی جوخ کچه دن همین اورقائین دار یستقال و محدود ایدد اولوژی محیطی م.ج. پشهوری نین انکشاف ایتمگه اولان پرولتار دنیا گوروشونون تبلیغ اولونماسینا کفایت ایتمه ییش و او نوزی ایچون داهانکیش امکان و میدان آختارماغا چالیشمیشدی.

م.ج. پشهوری ۱۹۱۸-نجی ایلین ایکنجی یاریسیندان اعتبار ایلسترو لکه داخلینده و ایسترسه مهاجرته نوز فعالیتینی ایران فصله تشکیلاتلارینین، ایلك نوبه ده ایران عدالت فرقه سینین و اونون اساسیندا تشکیل ایدیلیمیش ایران کومونست فرقه سینین حرام و مقصد لرینین آشلاماسینا و تبلیغ ایدیلمه سینده حصر ایتیمیشدیر.

طبیعی دیرکه، م.ج. پشهورینی سیاسی مبارزه لر جریانینا سوق ایدن اساس عامل بلاراسله ایرانین اجتماعی، سیاسی حیاتی، اونون اقتصادی وضعیت، داهاد و غروسی آریاب-رعیتلیک و سرمایه دارلیق قورولوشونون تور تکی فلاکتلر، همچنین شخصی حیاتی ایترا براندا و ایسترسه مهاجرته کی کدرلی مشاهده لر اولموشدور. بونا گورده اوهانسی قیتمه اولورسا- اولسون آجیدیغی وضعیتسون قویماق ایچون بوتون وارلیغی ایله مبارزه یه گریشیر.

او. ۱۹۲۰-نجی ایله دیپردی؛ «...چوخلی معاصر گنجلر کیمی بیزده کتلهوی حرکاتین شدتلی تاثیر ایتیندوشوره که وطنیمیزین فلاکتینه باشلیجاسب حساب ایتدیگیمیز آریستوکراتیک رژیمین جوروموش بایدلرینی نه قیتمه اولورسا- اولسون کوکونن داغیغیب، اونون یئرینده آزادلیق و خلق کتله سی حاکمیتینی قورماق ایسته ییریک» (۱). حقیقته م.ج. پشهوری نین زنگین اجتماعی-سیاسی و فلسفی اثرلری محض همین مقصدین حیاتا کچیریلمه سینه معنوی تاثیر گوسترمکله برابرو لکه ده مارکسیزم-لنینیزم ایده ی-لارینین یا ییلماسینادا بویوک خدمت ایتیمیشدیر.

گنیش احاطه‌لی، هر طرفلی تاریخی، علمی و سیاسی معلومات ماحبی، رنگین و شرفلی پداقوزی تجربه‌سی اولان م.ج. پیشه‌وری مارکسیزم-لنینیزم تعلیمینده ایده‌یالارینا یاناشماق اصولوندا و اولارین تبلیغ‌ایدیلمه‌سی ایشینده مارکسیستلره مخصوص گوزهل خصوصیتلره مراعات ایتمکده نمونه‌وی موقع توتوشدور. بشله‌که، او، ئوز سیاسی فعالیت دورونون مختلف مرحله‌لرینده یاردیغی اثرلرینده اجتماعی حیاتین بوتون ساحه‌لرینه عاید اولان هر بیر مسئله حقیقته ئولکه‌نین کونکرهت تاریخی شرایطینه اویغون چیخیش ایدیر. دقیق و گوجللی منطقه اساسلارن فکرلر ایره‌لی سوروشدور. بوایسیم، م.ج. پیشه‌وریده مارکسیزمین اساس یارادیجی روحونا و بونون اولان تقدیره لایق بیر مقنین رمزی دیر، مثال ایچون ۱۹۲۰-سنجی ایللرده ایران کومونیستلری آراسیندا ئولکه‌ده کومونیزمه گنچید یوللارین مختلف‌لیگی اوستونده بویوک مناقشه و مباحثه‌لر گیده‌ن زمان، م.ج. پیشه‌وری دیردی: «اولایم‌سین، غربین شرایطی محلی فقرای کاسه‌دیکتاتوراسی، شرقینکی ایسه دموکراتیزم انقلابی طریقله کومونیزم دنیاسینا گنچمگی طلب ایدیر» (۱)

هله وقتیلده ولادیمیر ایلیچ لنین «بیزیم سرانامه‌میز» آدلی اثرینده هر بیر ئولکه‌نین کونکرهت تاریخی شرایطینه اویغون مارکس نظریه‌سینین یارادیجی صورتده تطبیق ایدیلیمه‌سی ضروریتینین دانیشارکن تام ایدیتلیقله دیردی: «بیز مارکسین نظریه‌سینه هچ‌دهه بیتیشیرو توخونولماز بیر اثر کیمی باخمیریق؛ عکسینه، بیزیم عقیده‌میز جه‌بو نظریه‌ایله بیر علمین یالنیز تمیل داشینی قویموشدور که، سوسیالیستلر حیاتدان کری قالماق ایستدیرلرسه، اونی، هر چقندن داهادا ایردلی تملی دیرلر» (۲)

بویوک لنین همین اثرده مارکس نظریه‌سینین خصوصی شرایطه مالک اولان روسیه‌نین اجتماعی حیاتینا تطبیق ایدیلیمه‌سی طرزینده توخوناراق قید ایدیردی که: «... روس سوسیالیستلری ایچون مارکسین نظریه‌سینی مستقل صورتده ایشله‌یب ساخارلاماق خصوصیله ضروری دیر، چونکه بونظریه بالنیز رهبر لیک ایچون عمومی اساسلار و بیرر که، بونلاردا آیریلیقدا فرانسه‌یه بیرجور، انگلتره‌یه باشقا جور، آلمانیا یا بیرجور، فرانسه‌یه باشقا جور، روسیه‌یه بیرجور، آلمانیا یا باشقا جور تطبیق اولونور» (۳)

مارکسیزم-لنینیزم ایدیلارینین حیاتی لیکینی و اونون یارادیجی سجه‌سینی درک ایتمک اوزوندن بوایده یالاری تبلیغ‌ایدن هر بیر مارکسیست انقلابی و اجتماعی خادم کیمی م.ج. پیشه‌وری ده ئوز سیاسی و انقلابی فعالیتینده محض و ای.لنین تعلیمینی اله رهبر توتوشدور.

اوا اجتماعی مسئله‌لرین چوخ‌چتین، دولاییق و مرکب اولدیغینی نظرده آلا راق اولارین حلینه قوری فورموللار و ریاضی دستورلار اساسیندا دگیل، کونکرهت زمان و مکان شرایطینده، دائم حرکتده و دگیشمکه اولان حادثه‌لر و سببلر اساسیندا چالیشماسی ان دون گون اصول حساب ایدیردی، او، ئوز سیاسی فعالیت دورونون تجربه‌لرینه اساسا ۱۹۲۲-۱۹۲۳-هش (۱۹۴۴-سنجی ایلده یازیردی: «البته اجتماعی مسئله‌لری ریاضی مسئله‌لر کیمی ثابت فورموللار و دستورلار اوزوندن آسانلیقلا حل ایتمک اولماز. اجتماعی مسئله‌لرده نظرده توتولان عنصرلر چوخ دولاییق و قاریشقی دیر. اولارین هر بیریتین یشی و خاصه‌لرینی

۱- «آذربایجان فقراسی» غزه‌تی، آوغوست ۱۹۲۱-سنجی ایل، نمره ۱۷۵.

۲- و. ای. لنین، اثرلری، جلد ۴، باکی، آذر نشر، ۱۹۴۸-سنجی ایل، ص ۲۱۲.

۳- سینه اورادا

معین لشدرمک ایچون آز سوخ فورمولارو قانونلار تاپیلدیغینا باخمایاراق یننده آدام عملده سهوره یول و پوره بیلر و اساس حلقه نئ الین بوراخایلر» (۱)

م.ج. پیشه وری اجتماعی حادثه لرین باش ویرمه سینده تاثیر این عاملو سبیلرین مؤزونون بئله دکیشگن و بیر حالدان دیگر حالدا کچمه سیننی نظره آلاق سیاسی بیر خادمین دقتلی و باجاریقلی اولماسینا بویوک اهمیت ویریردی. او یازیردی: «اجتماعی مسئله لرین حل اولونماسین ان باخشوی یولی، شبهه سیزکه، سبیلری تاپیب اولنلاری تحلیل ایتمکن عبارتدیر. مسئله، همده سبیلری تاپیب تحلیل ایتمکه قور تارمیر. جمعیت دائما دکیشیر، حرکت ایدیر. بیر حالی دیگر حال عوض ایدیر. سبیلرین ئوزی ده دکیشیر و عوض اولور. زمان و مکان اجتماعی مسئله لره انسانی گیلدن بویوک بیریلا دیر. اجتماعی مسئله لری تحقیق این بیر آدام لایه دار تاریخین تکامل و سیجرا ییشینی، زمان و مکانین موجود شرائطینی و اولنلارین تاثیر لرینی نظره آلمالیدیر» (۲)

مخض عمین نقطه نظر دن ده م.ج. پیشه وری نین مارکسیزم-لنینزم ایدیالارینی تبلیغ ایتدیگی پروسسده توخونوغو بیرسیرا مهم اجتماعی مسئله لره اوجمله دن، انتاقونست جمعیتلره صنف و صنفی مبارزه، صنفی سیاسی تشکیلات، اجتماعی انقلاب، ملی مسئله، وطن پرورلیک و خلقلر دوستلوغی و سا بره یه ویردیگی مارکسیست تحلیلی نظر دن کچیرمکی مقصده موافق حساب ایدیریک

میرحضر پیشه وری بیر مارکسیست انقلابچی و کورکملی اجتماعی خادم کیمی ایرانین آزادلیق و استقلالیتی اوغروندا آباریلان مبارزده و ئولکده نین اقتصادی و سیاسی خدیتلرینین حلینده فعله صنفی و اوانامسوب سیاسی فرقه نین حل ایدیجی انقلابی رولونا، علمی سوسیالیست نظریه سینین فعله حرکتی ایله وحدت تشکیل ایتدیگینه بویوک اینام بسله ییردی.

مخض بوجهته گورده م.ج. پیشه وری اجتماعی و سیاسی فعالیتیه باشلا دیغی و قتمن اختیاراً ایران فعله صنفی و کندلی طبقه سینین حیات و شعیتینه دایر کنیش بحثلر آچاراق هر شیدن اول اولنلارین سیاسی حاکمیتدن محروم اولوندو اولارینی گوستریو ئولکده حاکمیتین فعله کندلی اینده کچمه سی اوغروندا کنیش خلق کتله سیننی مبارزه یه جاغیریردی. او، هله ۱۹۲۰-نجی ایله ده «ای ایران زحمت کشلری! گلین گنده ک ئوز ئولکه سیزه حاکم اولوب ئوز زرعت یئرلریمیزی ملکدارلاردان آلاق و زراعتله گذران ایله ده» (۳) -دییه فعله لرین و کندلی لرین حاکم طبقه یه قارشو آباردیغی مبارزه سیننی تکجه اقتصادی طلبلر نامینه دکیل، عین حالدا سیاسی طلبلرین الهه ایله مه سی ایچون وسعت لندیرمکه چالی شیردی.

م.ج. پیشه وری بوتون انقلابی فعالیت دورینده فعله صنفی نین سیاسی مبارزه سینین ان ضروری مسئله لردن حساب ایله ده رک بونسوز هج بیر اجتماعی نتیجه الهه ایله یله ده چکی نی سولله ییردی.

اوز زحمتکن کتله لر آراسیندا آباردیغی کنیش ایشاحات و تبلیغاتی ایشده فعله صنفی نین اجتماعی رولوندان بحث ایله ده رک بئله بیر فکری ده ابره لری سوروردی که، ایرانلادا جمعیتین

۱- «آؤیر» غزه تی، ۲۵ خرداد ۱۳۲۲-نجی ایل، نمره ۱۵۷.

۲- ینه اورادا.

۳- «آذربایجان موقت حربی انقلاب کومیتته سینین اخباری» غزه تی، ۲۲ مای ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۲.

ان انقلابی قوه سی قلمه صنعتی دیر، او آزادلیق اوغروندا مبارزه آپارارکن ئوز اطرافیندا زحمتکش کندلیلری ده بیرلشدیریر. قلمه صنعتی آزادلیغا چیغینماقلا باشقالارینی دا حقیقی آزادلیغا چیخاریر.

۳.ج. پیشه وری ایرانین ئوزونه مخصوص شرایطینده، خصوصیلک اهلینین اکثریتینی تشکیل ایدن کندلیلرین وضعیتینی، ملکه دارلار طرفیندن اولنلارین امانیز استثمارامروض قالدیرلرینی ئوز اثرلرینده سویله ییر ونتیجه لر چیخاریردی، او دفعه لوله ایران کندلیسی، ایله ملکه دارلار آراسیندا کی ضدیتلری، کندلیلرین مختلف سویرگیلر اوزوندن عصبوبوی سحردن آخسامادک ملکه دارلار ایچون ایشله مک نتیجه سینده وار سوخندان چیغدیقینی، قئودال و زیبا لارین ایسه بوخسول کندلیلرین زحمتی حسابینا شان و فرحلی حیات سور دوگونی آجیب گوستیریدی.

۴.ج. پیشه وری ایسترنظری مقاله لرینده و ایستره نطق و چیغیشلاریندا دائما بیله بیر مقصدین ایضاحینا چالیشیردی که، ایران کندینده موجود اولان باریشماز ضدیتی اوزه چیخاریب، کندلیلرین ئوز امگی ایله آغیر شرایطه محصول یتیشدیردیکلرینی و اله ایدیلن محصولون تقریباً هامیبینی ملکه دارا ویرملی اولوقلارینی گوسترین.

بینونالودیسک ایسته ییردی که، ئولکه ده مطلقیت اصولا سادارسی، ارباب سرعیتلیک و سرمایه دارلیق قورولوشی موجود اولوقجا ایسترشیر، ایسترسده کند زحمتکش لرینین آغیرو انکنجه لی حیات طرزی ده دولم ایدم چکیر. بونا گورده او، ایل لردن بیری ئوز اوره گینده و ذهننده بیله دیگی آمال- آرزونی ۲۵-۱۳۲۴-نجی ه.ش. (۱۹۴۶-۱۹۴۵ میلادی) ایبلرینده جنوبی آذربایجاندا رهبر لیک ایتمیگی ملی آزادلیق حرکاتی نتیجه سینده یارانان دموکراتیک حکومتین تورپاق اصلاحاتیندا حیاتا گچیرمک ایراندا رهوتون شرق ئولکه لرینده بویوک گورولتو قالدیردی.

۵.ج. پیشه وری ئوز عصلی ایله گوستردی که، ایرانین زحمتکش کندلیلری ده ئوز آغیر وضعیتلرینده سون قومماق ایچون، قئودال و ملکه دارلارین ظلمینین استثمارینی آزادان قالدیرماق ایچون موجود اجتماعی قورولوشا قارشو چیغمالی و قلمه صنعتی ایله بیرلیکده سیاسی مبارزه میدانینا قدم آتما لیدیرلار.

۶.ج. پیشه وری قلمه صنعتی و زحمتکش کندلیلرین سیاسی مبارزه سینین تشکیل ایتمک قدرتی نه مالک اولایلین عاملی بالئیز شرقی سیاسی فرقو و تشکیلاتلاردا گوره رک بو حقه دگرلی فکر ایره لی سورموشدی.

۷.ج. پیشه وری صنعتی مبارزنین کندیسی و سجه بوی مسئله لریندن بحث ایدمک قید ایدیردی که، سیاسی فرته نین رهبر لیک قلمه کندلی حرکاتینین گنیشله نیب سرعتمه سینده جوخ بویوک تاثیر گوستیریر. بونا گورده او مهاجرنده کی فعالیت دوروندن باشلامیش تهراندا و جنوبی آذربایجاندا کی انقلابی مبارزه لرینده قریاز دینی دین علمی و نظری مقاله لرینده جوخ سنغلی جمعیت ده وغری و دوزگون فرقه حساب اولونان قلمه فرقه سینین تشکیلات و ایله اولوژی اساسلاری و وظیفه لرینی اطرافلی صورتده مارکیستجه سینه تحلیل و تبلیغ ایتیشدی.

او، (۱۳۲۱-۱۳۲۲ ه.ش. ۱۹۴۳-۱۹۴۲ میلادی) ایبلرینده تهراندا فارسی دیلینده نشر ایتدیگی «آزیر» غزه تنده هرشیدین اول مترقی سیاسی فرقه نین اهمیتی و ضروری- لیکنین بحث آجاراتق یازیردی: «مخض فرقه تشکیلاتی واسطه سیله ترقی پرور صنعتیون بولی اوزرینده دیگر مختلر طرفیندن تورده دیلمیش جوربه جور چتین لیکلری آزادان

آیاریابلرو همین واسطه ایله جمعیتی فزایه محکوم اولموش منظرین سوق آیتدیگی فلاکت و بدبخت لیکن خلاص ایده بیلر. نهایت محض فرقه لویا فرقه لرتکامل وانکشاف واسطه لرتی فراهم ایده رک جمعیتی ذلالتن پنجار ب سادتی و ترقی ذروه لرینه چاتدیر ایبلر له. (۱) م.ج. پیشه وری جمعیت داخلینده فرقه لرین یار آدیلماسینی ضروری ایلن سیمی جوخ دور گون اولراق همین جمعیتین ایچریسینده کی ضدیتلرده و اولنارین مبارزه سینده گوره رک یازیردی؛ «ساده دیل ایله دیمک لازمدیر که، فرقه لرین میدانا کاهه سی لزومونی توره دن جمعیت داخلینده کی ضدیتلر و چکیشلر دیر. بوضدیتلر و چکیشلر گنج ستر همین فرقه لری میدانا کتیریر، بورا دهنچ بیر شهیده یتر بوخورد». (۲)

م.ج. پیشه وری مارکسیست تحلیل اساسیندا منفلی جمعیتده کی فرقه لرین منفی منافع اوزه رینده قورولوب مبارزه آپاردیغینی قیدایدیر که «سیاسی فرقه لرین اساس پایه سی قطعی مورته ده منفی منافع اوزه رینده قورولور. ملی فرقه لرده لبادصنفی منافع اساسیندا گوجلنه نیر... بیزیم نظریمیزجه منفی فرقه نین دانا گنیش مشغوسی واردیر». (۳) بیری کلمیش کن قیدایتمک لازمدیر که، م.ج. پیشه وری فرقه نین تشکیلی حقیقته یوخاریدا دیدیگی سوزلرله برابر ایکمنجی دنبا محاربه سی ایبلرینده ایرانین ئوزونه مخصوص اجتماعی و منفی قورولوشونی نظره آلاق بورا دهنترقی سیاسی بیر فرقه نین یار آدیلماسینا دایر دقته لایق آشاغیدا کی فکری ده ایره لی سوروموشور: «بیزیم ئولکده ده منظرلر جوخ دایر بیر لریندن اوز قلاشما ایبلر. خصوصیکه فعله لر، اکتیوچیلر، خیردا آلور بچیلر و صنعتکارلار کیسی آشاغی دستلرین بیر جوخ مسئله لرده بیرگه منافی واردیر. بونا گوره ده ایرانداتام سنادا منفی بیر فرقه ایچون زمینه یوخورد. هله لیک بورا دهن فرقه لویا فرقه لر ایره لی لهیه بیلرلر که، آدلاری قید اولونان بیرگه منافع مالک منظرین منافیمنی قوروماغی ئوزلری ایچون مقصد قرار ویرسینلر». (۴)

شاید سیز، حاضر دایرله بیر فکرین ئوز قوه سینده قالیب قالماماسی مسئله سی ته قیق قیدیله سی و اوزه رینده دوشونولسه سی مهم اجتماعی مسئله لردن بیری دیر. بیزه کلدیکنه، دیمه لی بیک که، بوفکر ایرانین بوگونکی اجتماعی شرایطینه ینده او یفون کلیر.

م.ج. پیشه وری فرقه نی همفکرو هم عقیده آداملارین توپلانمیشلاری ساده و قوتدارما بیر تشکیلات کیسی باشا دوشن آداملارین نقطه نظرینی تنقیدایدیر که تام مارکیست موقطن فرقه آنلا بیٹی حقیقته آشاغیدا کی تعریفی ویرمیشدیر: «فرقه ایره لی گورهن معلوماتی و هم فکر آداملارین اشتراک و همکارلیغی ایله یارانان و جمعیتی معین مقصد ووغری بونلن منطوجدی بیر تشکیلات دیر». (۵)

م.ج. پیشه وری همین تعریفله علاقه دار اولراق فرقه نین مرانامه و نظامنامه مسئله لرینین میدانا چیددیغیندن بحث ایدیب بئله یازیردی: «مرانامه اساس مقصد، نظامنامه ایسه ائله بیر واسطه دیر که، فرقه آنون یار دیمی ایله منغینویا جمعیتین گورکملی آداملارینین اتفاق و بیرلیکینی حیاتا کئچیریر». (۶)

۱- «آزیر» غزه تی، ۲۳ خرداد ۱۳۲۳-نجی ایل، نمره ۱۵۶.

۲- ینه اورادا.

۳- «آزیر» غزه تی، ۲۵ خرداد ۱۳۲۳-نجی ایل، نمره ۱۵۷.

۴- «آزیر» غزه تی، ۲۳ خرداد ۱۳۲۳-نجی ایل، نمره ۱۵۶.

۵- «آزیر» غزه تی، ۲۸ خرداد ۱۳۲۳-نجی ایل، نمره ۱۵۸.

۶- ینه اورادا.

۴. ج. پیشه‌وری سیاسی فرقه‌تین یارانامسیندا سنغین قباچجیل و ایردیلینی گورهن دسته‌سینین رولونوی. همین دسته‌نین دوزگون اساس و تشکیلات اوزره‌رینده باغلامسینده حکم اتقاینین اهمیتینی دونه-دونه قیدایدهرک یازیردی: «هر بیر سنغ و جمعیت داخلمسینه خیالی و اوزاق گورهن اقلیت قباغا دوشوب سنغ و جمعیت ره برلیک ایدیر. سوزده همیشه همین تیپ اوزرینده گنتمیشدیر. محض همین تیبه داخل اولان شخصلر خطرلی وقتلرده اتقاقا کیرمکی و جمعیت نجات ویرمکی سویله ییرلره» (۱).

۴. ج. پیشه‌وری سنغین قباچجیل دسته‌سینین وظیفه‌لرینده دایر فکر لایره‌لی سورهرک یازیردی: «متفق اولانلار ئوز ایشلرینی دوام ایتدیرمک خاطریته ایشلرینه معین ترتیبات ویرمکی، نظام انتظام عمله کتیرمکی، عهده‌چیلک گوتورمکی، عهده‌بیمان باغلامالی، دوزگون پلان و پروگرام حاضرلامالیدیرلار» (۲).

۴. ج. پیشه‌وری فرقه داخلمسینه یوخاریدان توتמוש آشغی تشکیلاتلار اقدرجلی و پولاد نظام انتظام یارانامسینی اتقاق و وحدتین ضامن حساب ایدهرک دیردی: «اتفاق و بیرلیک نظام و انتظام اوزره‌رینده قورولمالیدیر. نظام انتظام ایسه فرقه تشکیلنده ظاهر اولور» (۳).

۴. ج. پیشه‌وری اجتماعی مبارزه‌لرده خلق کتله‌لرینین حل ایدجی رولونا، اولارین فرقه ایچون قدرت و قوت منعی اولماسینا بویوک اینام بیلدیرک، سیاسی فرقه‌نین قدرتی ده تک-تک شخصیتلره دکیل، محض کنیش خلق کتله‌لرینه آرخالنماقدا گوروردی. ۱۳۲۴-۱۳۲۵ (۱۹۴۵-۱۹۴۶) -نجی ایللرده ایران آذربایجانیندا ملی آزادلیق حرکاتینین یوکسلیشی دورینده او یازیردی: «خلق تکیه ایدیب خلقین آرزو املرینی حیاتا کچیرن بیر فرقه همیشه مظفردیر» (۴).

نهایتم، ج. پیشه‌وری فرقه تشکیلاتیندا کیفیتین کمیتدن اوستون اولماسی مسئله‌سینی ایره‌لی سورهرک انقلابی مبارزه‌نین موقیعت قازانماسینی فرقه رهبرلیکی و فرقه کادرلارینین چوخلوغوندا دکیل، اولارین باجاریق و لیاقتی ایله علاقه‌لندیریدی، او بارلاق و شانلی مبارزه تاریخینه مالک اولان لنین یارتیاسینین زنگین تجربه‌سینه استناد ایا زیردی: «روسیه‌ده اجتماعی انقلابین... باشلاملانجیندا لنین فرقه‌سی چوخ دکیش پایلامامیشدی. یوزه‌ستاد میلیونلوق بیر عده‌یه رهبرلیک ایتمک ایچون ایکی یوزویا اوچ یوزمین نفرلیک جمعیت، شه‌سیرکده، اهمیت‌سیر و کچیک گورونور. لکن گوردو گوموز کیمی همین کچیک جمعیت، یئرگوره‌سینین آلتی دان بیر حصه‌سینده ینی پیردنیا یارادابیله. بوموقیعت یالنیز فرقه رهبرلی و کادرلارینین فعالیت و باجاریغی نتیجه‌سینده ممکن اولموشور» (۵).

محض تاریخین بویویوک و زنگین تجربه‌سینی الده رهبر توتان، ج. پیشه‌وری ۱۳۲۴ (۱۹۴۵) -نجی ایلده آذربایجان دموکرات فرقه‌سینین تشکیل اولونماسیله علاقه‌دار بیر داهامین مسئله‌یه قایداتاق یازیردی: «تشکیلاتیمیز قوی و عدهجه بویوک اولماسین، اما انتظام و استحکامجا قوتلی اولمالیدیر» (۶).

۱- «آزیر» غزده‌تی، ۲۸ خرداد ۱۳۲۲ -نجی ایل، نمره ۱۵۸.

۲- سینه اورادا.

۳- سینه اورادا.

۴- «آذربایجان» غزده‌تی، ۲۷ شهریور ۱۳۲۴ -نجی ایل، نمره ۶.

۵- «آزیر» غزده‌تی، (تیر، ۱۳۲۲ -نجی ایل نمره ۱۶۰.

۶- «آذربایجان» غزده‌تی، ۲۸ شهریور ۱۳۲۴ -نجی ایل، نمره ۷.

فرقه‌نبن ایده‌آل‌ورژ و تبلیغاتی فعالیتینه‌گلدیکده م.ج. پیشه‌وری اونون آر‌دیجیل- لیغینی، یورول‌هاق بیلمه‌دیگینی، نفوذلی و منطقلی اولماسینی، گونون سیاسی‌جوربانلاری ایله سلسله‌دیگینی، عملی فعالیتیه سیخی‌صورتده باغلی اولماسینی و سیاسی افشاء خارا‌کتر داشیدیقینی طلب‌ومدافسه ایدیردی. او، هله ۱۹۲۰-سنجی ایل‌رده ایران‌کومو- نستانرینین ایرانین‌حاکم طبقه‌سی‌علیه‌بنده تشکیل ایتدی‌کلری سیاسی‌افشاء خارا‌کترلی تبلیغاتی‌نی یوکسک قیمت‌لندیردک یازیردی: «ایندی‌بنده بجز ایران‌کومونستری‌باشقا بیر‌شکله میدان‌اتولانمیش ضیا‌الدین‌لری، باشقاییرون گنیش و وثوق‌الولله‌لری سنکوب ایتمک، اونلارین حیل‌ودسیه‌لرینی خلقه‌بیلدیرمکن عاجز‌دگیله» (۱)

م.ج. پیشه‌وری ۱۹۴۴-سنجی ایلده فرقه‌نبلیغاتی‌نین محدود‌چرچیموه داخلینده قالمایب گنیش و هر طرفلی اولوغوزنی سویله‌یه‌ره‌ک یازیردی: «... عملده تکجه‌رامنامه و نظامنامه هتچ‌ده کفایت‌لندیریبچی دگیل، تاریخ دایانمیره گونده‌لیک مبارزه‌نین جریانیه‌ر گون، بلکه هر ساعت فرقه‌ای‌چون تازه وظیفه‌لر میدان‌اچماقاری. بونا‌گوره ده‌دیرلر‌گه، فرقه گونده‌لیک مسئله‌لر باره‌ده دوزگون تصمیم توتماق ای‌چون تاکتی‌کایا مالک اولمالیدیر. فرقه‌ئور فعالیتینی (مقدمه‌تبلیغاتی فعالیتیر) یالنیز رامنامه و نظامنامه‌نی ئوکرنمکه حصر ایتسه‌او، جانلی فرقه اولماز. فرقه‌نی یاشادان و اتکشاف ایتدیره‌ن اونون گونده‌لیک فعالیتیندن، گونده‌لیک دویوشونلن و دوزگون تاکتی‌کینلن عبارتیر» (۲)

مارکسیزم-لنینیزم نظریه‌سینه‌ده ان‌اهمیتلی مسئله‌سایلان اجتماعی انقلاب‌تئوریا- سینا م.ج. پیشه‌وری‌نین گوستردیگی دوزگون مناسبتو بوساحده سویله‌دیگی سوزلر دقتله‌لاق اولمایا‌بلسوز م.ج. پیشه‌وری ئوز فکرلرینی ائله‌بیر تاریخی‌شرایطده ایره‌لی سورموشدی‌که، ایران اجتماعی آرتیق ایراندا مشروطه انقلابینن، شیخ‌محمد خیابانی عصیانینن، گیلان و جنگلی‌لر حرکاتینن، کامل‌محمد تقی‌خان‌پسیان عصیانینن بویوک عبرت‌انگیز درس‌لری ایله‌سمن درجه‌ تانیس اولموشدیلار. م.ج. پیشه‌وری چوخ‌دوغری اولارق خلق انقلابلارینی و خصوصیه‌لر پروتار انقلابینی ساده‌جه‌ دولت چئوریلیمیندن و ترور اصولوندان کولگی‌صورتده فرقلندیره‌ک تام‌مارکسیزم-لنینیزم موقیمینن چیخیس ایدیردی. او، اولادیمیر ایلیچ‌لنین مشهور «دولت و انقلاب» آدلی اثرینه استناد اولت چئوریلشی و انقلاب مسئله‌سینه دایرنکرله آشاغیداکی طرزده یان‌ا‌یردی: «بویوک اوکتیابر انقلابینن زنگین درس‌لریندن باشقا، لنینین «دولت و انقلاب» آدلی نفیس کتابی... بوتون دولت تشکیلاتینن اساسی و انقلاب‌یولونون جتین‌لیکلرینی چوخ‌لی‌ملرک و متدرله، قهرتلی قلم‌وقطعی منطقله شرح ایتمیشدی.

بوکتابده حکومتین رولی و انقلابین شرط‌لری آیدین علمی عباره‌لرله معین ایدیلیمیشدی. علمی تجربه‌لر و تاریخی مطالعه‌لردن همین‌دگرلی اثرین کومکی ایله بیلیردیم‌که، کودتا (دولت‌چئوریلشی) ایله انقلاب‌بیر-بیرینه‌ند، قارش-قارشیدار! یانمیش ایشلردیر».

م.ج. پیشه‌وری محض همین مارکسیزم-لنینیزم موقمن، ۱۲۹۹-سنجی ۵-ش. (۱۹۲۰) -سنجی ایلینده ایراندا انگلتره اسپریالیزمینن گوستریشی اوزره رضاخاتین و سپه‌ضیا‌الدین طباطبائی‌نین ایله یارانمیش دولت‌چئوریلشینده منفی مناسبت بسله‌یه‌ره‌ک اونون گولونج و آلچاق بیر حرکت اولدیقینی گنیش زحمتکش کتله‌لرین و افکار عمومی-

۱- «کومونیست» غزه‌تی، ۱۷ اوکتیابر ۱۹۲۰-سنجی ایل، نمره ۷۸.

۲- «آزیر» غزه‌تی، ۲۸ خرداد ۱۳۲۲-سنجی ایل، نمره ۱۵۸.

نین نظرینه چاتدیریردی. او، بو حقه یازمیشدیر: «بیزلنین، کارل مارکس و هابله دنیانین بویوک انقلابچیلارینین اجتماعی کتابلارینی مطالعه ایتمک، هله ده گوروموز قارشیمسیندا دوام ایدهن روس انقلابینین حیرت‌اندیرنجی معجزه لرینی گورمکله یاخنی بیلیردیک، قازاق خانانین عادی سیرتوماننی ایله (مقدد رضاخان دیر)... سیدخیاالدین طباطبائی طرفیندن تشکیل اولونموش دولت چشوریلایشی نه قدر گولونجو اولجاق بیر حرکت اولموشدور».

بوندا علاوه م.ج. پیشهوری هرمانسی بیر مرتجع اجتماعی قورولوشون تروریولی ایله دگیشه بیله جگی فکرین تام طلیینه اولراق، ایسترفره داخیلنده، ایسترسه ده جمعیت ایچریسینده یونکری، او یادان شخصله قارشی جدی مبارزه آپاریر، اولناری سهو و تهلهکلی قندهن چکیندیرمگه چالیشیردی. اوسقاله لرینین بیرینده یازیردی: بیر عده خیالینین ایله جمعیتی دگیشمک ادعاسیندا اولان مشهور فرانسده انقلابچیسو لونی بلانین شکری تهلهکلی و یا نلیش فکر اولموشدور. بوگون حقیقی انقلابچیلارین هیچ بیرری قید اولونان فکرین آرخاسینجا گتمیر.

م.ج. پیشهوری بیرداهه مین مسئله ایله علاقه دار اولراق ایرانین آزادلیقو تام استقلالیتی اوغوروندا مطلقیت اصول-ادار مسینه، خارجی امپریالیزمو مرتجع حاکم دایره لره قارشی جریان ایدهن یاریم عصرلیک مبارزه تاریخینده معین درجه مثبت و موقتی تأثیرایدیجی رول اوینامیش بیرسیرا ترورلارین بئله دوزگون اولمادیفینا اشاره ایده رک یازیردی: «سیرازخا کرمانی، حیدرعی اوغلو، عباس آقا و شهبازی نین تاریخده یوکک مقاملاری اولسادا، حیات ترورچولوغون غلط بیر حرکت خطا و لدیفینی دفعه لرله ثبوت ایتمیشدیر. چونکدبو متود نتیجه سینده ارتجاع داهادا گوجله نیر. انقلابچیلار ایسه محو اولوب آزادان گه دیرلر. آیدین دیرکه، بیرویانجه نذر باشچینی اولورمگله هنج بیرئولکده حاکمیت اصولیتو جمعیتین اجتماعی اساسلارینی دگیشدیرمک ممکن دگول، سیاسی مقصطلر تام ایله، باشقادیر. بومقصدلری جمعیتین ئوزی، گیتس حلقه تشکیلاتی حیاتا کچیرمه لیدیر. تک-تک آدمالارین و یا محدود مستلرین ایستکلری تام قداکارلیقلا حیاتا کچیریلسه بئله، نهایت او فردی و محدود اولجاق دیر.» (۱)

بئله لیکله م.ج. پیشهوری اجتماعی قورولوشون دگیشیلمه سیننی یا نئز صنفی مبارزه یولی ایله، گنیش خلق کتله سی اولان قعله و کندلیارین، سرمایه صاحیلری و ملکه دارلارا قارشی سیاسی مبارزه سیننی تشکیل ایده بیلن تشکیلاتو فرقه لر واسطه سیله ممکن اولجاغینا اینام بسله ییب اونو دارقوه سیله تبلیغ ایده ردی.

م.ج. پیشهوری نین ملی مسئله یه دایر مارکسیست-لنینچی مناسیت بسله مه سی و اونو چوخ ملتلی ایران کیمی بیر ئولکده ده تبلیغ ایتمه سی ده دقته لایق مهم مسئله لر دن اولموشدور.

قیدا تمه لی بیک که، ملی مسئله یه دایر و.ای. لنین طرفیندن ایشله نیلیب حاضر لانیمش اولان بویوک پرنسیپ بوتون ملتله ئوز مقدراتینی تعیین ایتمک حقوقی ویریلمه سی طلیبنی ئیرملی سوروردی. همه بو طلب پروتلاریاتین منغی مبارزه سی منافعینه تابع ایده بیلر. پروتلار مبارزه سینین ترکیب حصه سی کیمی باشا دوشولوردی. و.ای. لنین گوستریردی که، ملتین ئوز مقدراتینی تعیین ایتمه سیندن دائیما رکن هریر ملت داخیلنده پروتلاریاتین ئوز مقدراتینی تعیین ایتمه سینه کومکلیک ایتمک نظرده توتولور. لنین قیدا یه ردی که، ملی

استقلالیت طلب لرینه، ملی مبارزه به گوستریلن یاردیم پرولتاریاتین مبارزه سی منافعهینه تابع ایئتدیریلیمه لیدیر، چونکه ملی آزادلیق، ملی استقلالیت اوغروندا اگه دن مبارزه ئوزی پرولتار مبارزه سینین بیر حصه سیدیر.

و.ای. لنین تام قطعیتله گوستردیدی که، ملت لرین ئوز مقدراتینی تعیین ایتمه سی حقوق، باره سینده ایره لی سورولن مارکسیست طلبین حیانا کتچیریلیمه سی پارتیانین قارشیمیندا دوران مهم وظیفه لردن بیریدیر. بونا گورده او، ملی ظلمین آزادان قالدیریلما سی، ملی برابر سیرلیکه سون قویولما سی، بوتون ملت لردن اولان پرولتارلارین و عمویتله زحمتکش کتله لرین تام آزادلیقی اوغروندا بولشویکلری مبارزه به چاغ رازراق یازیردی: «دوس غرودان دا، مگر مثال ایچون، تام حقوق برابرلیگی اوغروندا وحتی ملت لرین ئوز مقدراتینی تعیین ایتمه سی حقوقونون قبول ایدیلیمه سی اوغروندا مبارزه آپارماق بوتون پارتیاسینین وظیفه سی دگیلمی؟» (۱)

ملی مسئله ده و.ای. لنین ملت لرین ئوز مقدراتینی تعیین ایتمه سی حقوقونی پرولتاریاتین صنفی منافعی نقطه نظریندن اساسلاندیرما قلا برابر بئله بیر حالی دا قید ایدیردی که، کونکره ت شرایط معین بیر ملتین تمامیله مستقل اولما سینی طلب ایدره سه، بولشویکلر بونا طرفدار چیخمالیدیرلار. خلق لرین و ملت لرین اجتماعی حیاتیندا ایره لی کله بئله جک محض بئله بیر کونکره ت حال مناسبتیله و.ای. لنین یازیردی: «بیز پروگراممیزدا، مثلا دیملیر که، بیز ملت لرین ئوز مقدراتینی تعیین ایتمک حقوقونی قبول ایدیریک؛ اگر کونکره ت شرایط بیزی معین ملتین ئوز مقدراتینی تعیین ایتمه سینده، تمامیله مستقل اولما سينا طرفدار چیخماغا مجبور ایدره سه، سبو، پروگرامی دگیشدیرمک دگیل، تطبیق ایتمک دیلمک اولما جا قیدیر.» (۲)

۴. ج. بیسه وری یتگین لشمیش مارکسیست اجتماعی خادم اولدیغی ۱۳۲۴-۱۳۲۵- ایللرده آذربایجاندا ملی مسئله به و اونون مهم بیر جهتی اولان خود مختارلیق مسئله سینده محض ولادیمیر ایلیچ نینین تعلیمنده اساسا نا ائشیردی. او ایران دولتی اراضی سی داخلینده ئوزونه مخصوص موقع توتان آذربایجان خلقی نین ئوز داخل ایتملرینی اداره ایتمکده اختیار صاحبی اولما سینی، ئوز اتمادی سمدنی و هعیتمینی دیر چلتمکله قادر اولما سینی، ئولکه نین سیاسی حیاتیندا فعال اشترک ایتمه سینین وسایره نی تام بیر سرانامه شکلی نده ایره لی سورور و بونونلادا ملی ظلمین کونکونی داغیتماغا چالیشیردی. عمویتله دیلمک لازمدیر که، آذربایجان خلقی اوز هرینده تطبیق ایدیلن ملی ظلمین ان بانیلیجا جهتی بیرمات کیمی حرکت و فعالیت گوستره ن آذربایجانلیلارین ملی وارلیقینی انکار ایتمکدن عبارت اولموشور. بئله بیر ملی ظلم سیاستی سون یاریم عصر ایچری سینده ایستر رخشا هو ایستره اونون اوغلی محمدرضا شاه دیکتاتور لوغونون اساس مقصد لردن بیریشی تشکیل ایتمیشدیر.

۴. ج. بیسه وری نین یوخاریدا کی فک لری هر شیدن اول همین ملی ظلم سیاستینی افشا و محکوم ایدیردی، بونا گورده مرجع و شو نیست ایران حاکم دایره لری اونلارین مداحلاری اولان ارتجاعی بورژوا مطبوعاتی ۴. ج. بیسه وری نین حق سوز لرینی لکه لکه و اونون گویا ایران اراضی سینین پارچالاما ق نیتینده اولدیقینی گوسترمکله جهاد ایدیر و مختلف، بیعتانلار آتیردیلار. ۴. ج. بیسه وری همین فتنه کار بیعتانلارا جواب اولراق دیردی: «بیز

۱- و.ای. لنین اثر لری، ۶-نجی جلد، ص ۴۸۵

۲- و.ای. لنین اثری، ۸-نجی جلد، ص ۴۲۲.

ایرانیین استقلالینا کاملاً علاقه مندیك. اونون بئر قاریش تورپاغینی آیری بئر ثولکه یه و یومک فکری ایذا میداندا یوخدور. بیویم ایسته دیگیمیز، قانون اساسی نین بیره ویردیگی داخلی حق و مدنی مختاریتنن عبارتدیر. دلیل مسئله سی ده بوتون جزوی (حعه سی) دیر». (۱) یوخاریدا خاطر لاتدیفیمیز کیمی، ۱۹۱۷-نجی ایله ده روسیه ده غلبه جالمیش بویوک اوکتیابر سوسیالیست انقلابی م.ج. بيشهوری نین بوتون معنویاتینا گوجلوی ودرین تاثیر کوستره رک، اونوی بین الخلق فعله کومونیست حرکتینن مغزیننه چکیب گتیرمیشدیر. م.ج. بيشهوری عمرونون سونوناده ک همین انقلابین بوتون ایده یالارینی بیر بین المللی کومونیست کیمی ایران خلقاری ایچری سینده ائله جده مهاجر ایرانیلار آراسیندا تبلیغ و مدافعه ایتمکده وار قوه سینى اسیرگه سه میشدی.

هله ۱۹۱۷-۱۹۲۵-نجی ایلرده ایرانین مرتجع حاکم طبقه سی ایران کومونستلرینی، اوکتیابر انقلابیندان روسیه پرولتاریاتیندان جلی مدافعه ایتمیکلرینه کوره، گویا اونلار ایرانین استقلالیتو تام اراضی بوتولویکی علیینه چینه شیدیلار. دیه تکثیر و تحریم ایده رکن م.ج. بيشهوری جواب اولاراق یازیردی: «ایرانیین استقلالیت و تمامیت ملکه سینین تاینی ده محکم ایمان، ثابت قدملی انقلابچیلارین متانتینه باغلیدیر. روسیه فقرا کاسبه سی «ایران ایرانیلارین دیر» شعارینا خندگیل، بلکه اونلار «هر بئر یئری زحمتکشلری او یئری حاکمی دیره» شعارینی بیزدن داها آرتیق مدافعه ایدیر لر». (۲) بوتون نام.ج. بيشهوری روسیه کومونیستلرینین نجیبی شرقلی حق ایشلرینی مدافعه ایتمکله برابرونلارین باشقالم لرین حقوقو تاحرمت کوزیلک باخدیقلارینا بویوک اینام بسله بیردی.

م.ج. بيشهوری ۱۹۲۰-نجی ایله مرتجع ایران مطبوعاتینین «بولشویزم مخرب عالم دیر» (۳) و سایر بویکی زهرله بیجی تبلیغاتینا قارش کسکین مبارزه یه قالدی اراق «حریت» غزه تینده یازیردی: «لاکن انقلابچیلاردا فکر لرینی کوزلتمه یه جکلری بدیهات داندیر، اونلار دیر لر: قوی بیزی ثولدور سوتلر، حبس و تبعید ایتمسینلر، لاکن فکری بیزی سویله ملی، حریت، آزادلیق و غرور ناکه، اونیله ایران نشو-نما ایده جک ایرانیلارین ناموسی حفظ اولونان وار قوه سیزله چالیشمالیق. چونکه ایرانا انقلاب لازمدیر». (۴)

م.ج. بيشهوری ۱۹۱۷-۱۹۲۰-نجی ایلرده روسیه کیمی چوخ ملتلی بئر ثولکده ملی مسئله تین دوزگون حل نین انقلابین غلبه سی ایچون ان اهمیتلی بئر مسئله اولدیغینی دریندن درک ایده رک بوتون این اولموشدور که، هر جور ملی نفرت، ملی آیریلیق و ملی امتیاز ایده اولوقیاسی فعله حرکتینا یابانجی دیر. بونا کوره ده اویونوچ بورژوا ایده اولوژیسی علیینه چمخاراق پرولتاریین الملل چیلیکی موقعیتدن خلقلر آراسیندا اوختلغ ملت لرین کنیش زحمتکش کتله لر آراسیندا دوستلوق و همرا یلیک ایده یابینی تبلیغ ایدیردی. او یوخاریدا قید ایدیلمیگی کیمی، خصوصیله قفقاز خلقلری آراسینا تفرقه و ملی اختلاف سالان مرتجع تشکیلاتلارین ضد انقلابی فعالیتینی مشاهده ایده رکن قفقازدا یاشایان بوتون استثمار اولونان زحمتکش سنفلری پرولتار بین الملل چیلیکی روحدا واحد بئر تشکیلاتدا وحدت و بیرلیک یاراتماغا دعوت ایدیردی.

۱- «آذربایجان» غزه تی، ۳ مهر ۱۳۲۴-نجی ایل، نمره ۱۲.

۲- «... اخباری» غزه تی، ۲۲ مای ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۲.

۳- «حریت» غزه تی، ۲۰ فورال ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۵۱.

۴- یینه اورادا.

۴.ج. پيشه‌وری ۱۹۴۵-۱۹۴۶-نجی ایللرده آذربایجاندا ملی آزادلیق حرکاتینین یوکلیشی دورونده آذربایجان خلقی ایله ایراندا یاشایان باشقا خلقلر آراسیندا حمیمیت و قارداشلیق مناسبتلرینین استقلالیت و آزادلیق مبارزه‌لری زمینی اساسیندا یارانیب انکشاف ایتمه‌سینی جدی‌سورته طلب ایدره‌ک یازیردی: «بیزئوز آچیق و آبدین شمارلاریمیز ایله نه‌تک آذربایجانین بلکه بوتون ایراندا یاشایان اون‌بش میلیونلوق جماعتین آزادلیغینی تامین ایتمه‌ک یولونا قدم قویموشوق» (۱)

۴.ج. پيشه‌وری زحمتکس کتله‌لرین ملی‌منسوبیتیندن آسیلی اولمایاناق، اونلاری منفی منافعی‌نین بیرلیگی موقعیتده دوروردی. بوايسه، اونون پروتلارین المللی‌چیلیگی ایده‌اولوقیاسینین درین‌اتصادی واجتماعی کولکلرین درک ایتدیگی کوستریردی، ارتیق معلوم‌دورکه، بوتون ئولکه‌لرین پروتلارلارینین مشترک منافعی‌قطعی‌سورته‌اولانلارین بین-المللی‌جی و هم‌رایلیکینی طلب ایدیر. وقتیله‌فریدریخ انگلس مخصوصا کوستریردی که، «فعله‌سنفی‌لاپ ئوز طبیعتی اعتبار ایله بین‌المللی‌جی‌دیر» (۲) هر هانسی بیر ملتین فعله‌سنفی استحصال واسطه‌لریندن محروم اولدیغینا کوره، امانسیر استثمارا مروض قالدیغینا کوره هریرده ئوز آزادلیغی اوغروندا منفی مبارزه‌آپاریر. بومبارزه‌ایستجه اعتبار ایله سرمایه‌دارلیغین محویته گتیریب چیخارمالیدیر. همدبو مبارزه‌ده هریررئولکه‌نین فعله‌سنفی‌تک‌دیگلدیر، چونکه ئولکه‌داخلینده باشقا زحمتکس طبقه‌لر، همچنین دیگر ئولکه‌لرین فعله‌سنفی اونون متفق‌دیر.

محضر همین خصوصیتلری نظره‌آلان م.ج. پيشه‌وری ایران زحمتکشلرینین مبارزه‌سینه روسیه پروتلار یاتینین کوستردیکی اتفاق و هم‌رایلیکینه بویوک قیمت ویرره‌ک یازیردی: «روسیه پروتلار ایسوله اتفاق ایتمه‌ک ملی منضمتمیزدن زباده‌سنفی منضمتمیزدیر. اونا کوره‌که، آروپا کاپیتالیزماسی بیزی ملت ایچون دکیل، منفی تجارت ایچون اسارت‌آلتینا آلاق ایتدیر» (۳)

ایران‌هاگم‌دایره‌لرینین و خارجی اسپرالیست دولتلرین ایران خلقلرینه ایتدیگلی خیانتلری افشا ایلدین م.ج. پيشه‌وری جوان سوسالیست روسیه‌سینی ایران خلقلرینین ان مدافعتی دوست و متفق‌سایاراق یازیردی: «بیزیم ملی دشمنیمیز روسیه پروتلار یاتینین منفی دشمنی‌دیر. اونا کوره ملتیمیزی مدافعه‌ایچون اونلارلا بیرلشمک، اونلارلا اتفاق ایدیب غرب کاپیتالینی ازگی لازم کوروروک» (۴)

۴.ج. پيشه‌وری، پروتلار بین‌المللی‌چیلیکین ان گوزله نمونده‌سی اولاراق دینی عقیده و ملتیندن آسیلی اولمایان بوتون زحمتکشلرین، اوجمله‌دن مسلمان زحمتکشلرینین عادی انسانی حقوق اوغروندا ایله ایتدیگلی مبارزه‌لرینه مارکسیست تحلیل ویرره‌ک هله ۱۹۲۰-نجی ایلین قئورال‌آیندا یازیردی: «هر بیر مسلمانا بوگون نه لازم‌دیر-دیبه سؤال ویرلرسه، حقوق‌دیبه‌جواب سوله‌یه‌جکدیر. آرتیق نه تورکيه انقلابچیلاری، نه‌ده هندوستان حیانچیلاری دینی خلافتدن ئوتری‌دیگیل. حقوق انسانیه‌دن ئوتری قیام

۱- «آذربایجان» غزه‌تی، ۱۰ مئی ۱۳۲۴-نجی ایل، نمره ۱۸.

۲- ک. مارکس وف. انگلس اثرلری، ۱۶-نجی جلد، ۲-نجی حصه، ص. ۵۲.

۳- «حریت» غزه‌تی، ۲۰ مارت ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۶۰.

۴- پسته اورادا.

ایتمیشلر دیرکه، بونئی نه قوری سوزلر، نه ده یا نلیش فلسفه لرایله پرده له مک اولمان». (۱)
 م.ج. پیشه وری پان اسلامیزم، پان تورکیزم و پان ایرانیزم ایده اولوقیاسینین تام
 علیهنه اولوببو ایده اولوقیاتی آشیلا یا نلار قارششی جلی مبارزه آیارماقلا برابر، امیریات-
 لیستلر ایتمه آلت اولموش مرتجع شرق شناسلارین، تاریخچی لرین و موسیولوقلارین
 اسلام عقیده سینده اولان بیرسیرا شرق خلقلرینین انقلابی حرکتلری و تفکر طرزلی حقیقته
 یازدیقلاری منق سوزلری تنقید آتشینه توتاراق یازدی: «اسلام اولکه لرینده قالخمیش
 انقلاب هم سلطانلارین، هم ده اونوی بزه ییب اورتالیفا سالماقلا مسلمانلارین کوزونی باغلایان
 جهانگیرلین علیهنه دیر.

بونئی سویله مک بله احتیاج یوخور... استانبولون کوچه لرینده قورولان میتینگ
 و سایر اسلام اولکه لرینده دوام این مبارزه و انقلابلار انگلتره و فرانسه غزه تلرینین
 کوزونه گولله کیمی دگیب بیلدی ره ج که، بو عصر ده ماغوقلوق، آلدادیجیلیق فایده اویرمز.
 اسلام انقلابچیلاری دینی خلافت یوخ حقوق ایچون چاریشیرلار. اسلام ملتلری اروپا
 جهانگیرلینده لسنه خوان اولان کیمی، سلطانلار، ملکه دارلار، یالانچی ریاست پرست
 قاضی و شیخ الاسلاملار ادا لسنه اوغویورلار». (۲)

م.ج. پیشه وری بوتون ملتله منسوب خعله و زحمتکش منقلرین، او جمله دن ایران
 زحمتکش لرینین موفقیتی نامینه لنین و کتیا بر انقلابی ایده یالارینین طنطنه سی اوغروندا،
 یورولماق بیلمدن آردیجیل مبارزه آپاران شخصلردن اولموشور، اولنن و فاتینین
 بیرینجی ایلنوموی مناسبتله یازدی: «بیرلیننن خاطر لایبریتو دائما خاطر لامالییق.
 چونکه اونون اثرلری، اونون وصیتلری بیزه لازمدیر. او اثرلر، او وصیتلری بیزیم سلاحیمیزدیر.
 لنین خاطر لاندیقجا اثرلر و وصیتلر ده خاطر لانیر. سوزلر بیزدهما تکرار اولونور که، بودا
 ایشمیزیم موفقیتی ایچون لازمدیر». (۳) م.ج. پیشه ورینین قلمیله یازیلمیش بیر سوزلر
 اونون پروتار بین الملل چیلیکی روحدا ایتدیگی چیخیشلارینا یالنیبیر مثال دیر.

بله لیکله م.ج. پیشه وری مختلف ملتلرین دوستلوق و قارشیلیقلی محبت شرایطینده
 یاشاماسی، مختلف ملتله منسوب خعله و زحمتکش منقلرین بیر-بیرینه همدایلیک
 کوستریب اتفاق یاراتماسی، استعمار ایدنلره و بورژواستلجی لرین قارششی اولنلارین
 مبارزه سینین گنیش لندی بزمه سی اوغرونده بویوک سعی و قد کارلیق کوستریرو پرو-
 لشار بین الملل چیلیکی حقیقته و ای. لنینین اولمز ایده یا ایشینی رهبر توتوردی.

م.ج. پیشه وری نین اجتماعی و فلسفی مقاله لرینده انقلابی وطن پرورلیک ایده یالاری تام
 تاثیر ایلیجی بیر صورتده هر بیر اوخوجونون دقتینی نوزونه جلب ایده رک بویوک روح
 یوکسک لیکنه سببا ولور.

قییایتمه لی بیک که، م.ج. پیشه وری آذربایجان خلقینین آلولی وطن پروری اولموشور.
 وطن پرورلیک ایده یالاری ایسه اونون پروتار بین الملل چیلیک حقیقینن ایریلماز حصه سی
 اولاراق اثرلرینین آناخلینن تشکیل ایدیر، او، ایران و آذربایجان خلقلرینین نوز وطنینین
 سعادت و خوشبخت گله جگی اوغرونده مبارزه سینن ان یوکسک اخلاقی وظیفه سویه سینه
 قالدیر میش و اونی هر بیر انسانین کوزله معنوی کیفیت و معرفتی کیمی قیمت لندی ریمیشلیر.

۱- «حریت» غزده تی، ۹ فورال ۱۹۲۰.

۲- یینه اورادا.

۳- «ینی یول» غزده تی، ۱۴ یانوار، ۱۹۲۵-نجی ایل، نمره ۱۱ (۱۲۲).

۴. ج. پیشه‌وری دیردی: «هرکس نوز باشینی ساغلاماق ایچون یاشاسایدی، دنیادا بویوک سیملار، فداکار قهرمانلار، نوز جانلارینی وطن و ملت یولوندا فدا ایدن رشید انسانلار تاپیلمازدی، بوفدا کارلیق فقط بیلنک، فرهنگ، تشکیلات و اخلاق نتیجه سیدیر. بیز گرهک جماعتین منافعهینی نوز شخصی منفعت لریمیزه ترجیح ویرمهک عادت ایده کوبو واسطه ایله خلقیمیزی فلاکتدن قورتاراق» (۱)

۴. ج. پیشه‌وری وطن پرورلیک حسیندن محروم اولان، نوز خلقی نین سعادتیه حقیقته فکر کئمهین، اونون اسارت و جهالت ایچریسینده قالماسیندان متاثر اولمایان آدمیلار انضرت ایدرک، هله ۱۹۲۰-نجی ایله یازیردی: «اگر اوضاع حاضرهدن مطلع بیر ایرانی ایرانین و ایرانیلارین ایتدیگی احوالیندان متاثر و متالم اولماز ساو، یادیوانه، یا اینکه ناموس و وجدان دیبلن شئی لردن محروم دور. زیرا که، «انسانلارین محنتیندن دلگیر و مضموم اولمایان انسان دگیلدر» دیمیشیلر» (۲)

۴. ج. پیشه‌وری نین اجتماعی باغیشلاریندا وطن پرورلیک سادهجه اولاراق خلقه و وطنه محبت بسله مکله محدود ایدیلیر، او وطن پرورلیک ایدیه یالارینی تبلیغ ایدرکن اونی مجرد شکلده دگیل. انقلابی فعالیتله باغلی بیر شکلده ایره لی سوروردی. او آذربایجاندا ملی آزادلیق حرکتینا رهبرلیک ایتدیگی دوره خلقه و وطنه اولان محبتین، اونون ترقیسی و سعادتیه اوغروندا آیاریلان عملی مبارزه و فداکارلیقلا باغلی اولدیغینی گوستره رک نطق لرینین بیرینده دیمیشدی: «بیز تارخیخدن جوخ دانیسا بیلهریک. کچمیشیمیزده افتخار-لارلا دولودور، لاکن بویک قنایت ایتمز. افتخار و شرافتی نوزوموز، نوز الیمیزله کسب ایتملی بیله... بیز آتا، بابا سیزین گوردیگی ایشلری نوزوموزه سرمایه قاییریب اونی خرجله ییب قورتارما یاق، بلکه شجاعت، رشادت و فداکارلیقدا اولارلا تقلید ایدیب گتیدیکلری یول ایله گیدهک، اولنلارین قازاندیققلاری افتخار و شرافته نائل اولاق» (۳). او، محض یونی اصل وطن پرورلیک حساب ایدیردی. داهادو غروسی حقیقی وطن پرور خلقه و وطنه بسله دیگی، محبتی نوز عملی فعالیتی و خدمتی ایله ثبوت ایتملی دیر.

۴. ج. پیشه‌وری نین وطن پرورلیگی نوزونی آذربایجان خلقینین اوزون تاریخه مالک رنگین ملی مدنیتینه، اونون انقلابی ختمنه لرینه، گوره لائل قاندا-قانونلارینا، محصولدارو مثبت توریاغینا، یثر آلتی ثروتلرینه، صفالی طبیعتینه و خصوصیهک دوغما آنادیلینه و سایرله اولان توکنمز محبت حسلرینده عکس ایتدیر میئدیر. او، ۱۳۲۴-۱۳۲۵ (۱۹۴۵-۱۹۴۶) -نجی ایل لر آذربایجانداکی انقلابی فعالیت دورونده یازدیغی مقاله و سوبله دیگی آلوقلی نطق لرینده سون یاریم عمر ایچریسینده مرتجع ایران حاکم دایره لری و امیرالیستلر طرفیندن آذربایجانین و آذربایجان خلقی نین باشینا کتیریلن مصیبت لره، عدالت سیرلیک لره، آمانیز استثمارا، غدارملی و اجتماعی ظلمه کین و نفرت بسله یهرک بوتون آجینا چاقلی حال لارا قارشى عمیانکار اولوب، سارسیلماز عزم و اراده، خلقین کومک و فداکارلیغی ایله مبارزه ایتمهک آماده اولدیغینی دفعه لرله بیلدیر میئدیر.

۴. ج. پیشه‌وری بوتون حیاتی بویى آذربایجان دیلی تین قورونوب ساغلاماسی و منافعهی اوغروندا شو نیست فارس حاکم دایره لرینه قارشى کسکین مبارزه بایراغی قاندر اراق درین منطق و دوزگون دلیل لر اساسیندا «آذربایجان» غزه تینده

۱- «آذربایجان» غزه تی، ۲ مه ۱۳۲۴-نجی ایل، ۵ ش.، نمره ۱۱.

۲- «حریت» غزه تی، ۲۰ آمارت ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۶۰.

۳- «آذربایجان» غزه تی، ۲ مه ۱۳۲۴-نجی ایل، ۵ ش.، نمره ۱۱.

یازیدی: «دیلیمیز دشمنلرین بوش ادعایارینا باخمایاراقا چوخ گنیش و غنی بیردیلن دیر. اونون ریشهسی خلقیمیزین قانیندا اوره کینه دیر. بیزاونی آناسودی ایله اموب و وطنیمیزین روحنواز هواسی ایله تنفس ایتمیشیک، اونا توهمین ایده نلر، اونی تحمیلی و مستوعی گوسترمک ایسته یئلر بیزیم حقیقی دشمن لریمیزدیر» (۱)

۴. ج. پیمشوری چوخ دوزگون اولاراق ایران حاکم دایره لرینین ان بویوک جنایتلریندن بیرینی ده محض آذربایجانلیلار ایچون آنا دیلینده تحصیل الماعی، اوخویوب یازماغی قشغن ایتمکده حساب ایده رک یازیدی: «آلتی-یدی باشیندا تازه دیل آچمیش اوشاغاً یابانچی بیر دیلی تحمیل ایتک جنایتدیر... آنا دیلینده یازیب-اوخوماغی قشغن ایتک فرهنگ (معارف) تکاملین قاباغینی آلماق دیمکدیر» (۲)

۴. ج. پیمشوری آذربایجان دیلی نین گوزهل و سئویملی اولوب او زون تاریخه مالک اولدیغینی، عصرلر بوی یاشاییب وینه ده یاشایاجغینی شوونست فارس حاکم دایره لره گوستره رک اونون گوزهل مدنیتی و مترقی بیردیله اولدیغینی سویله بیردی. او، یازیدی: «چوخ خائن و اجنبی عنصرلر قرنلر ایله بو گوزهل دیلی اورتادان قالدیرماغا چالیشمیشلار. اونون ترقی سینده، یاشاسینا مانع اولماق قصدیله مخصوصان غدار آزادلیق دشمنی اولان رضاخان حولتی وار قوه سینتی صرف ایتیمیشدیر، بو نونلر ایله او سارسلماز و محکم بیر حالدا خلقین ایچری سینده باقی قالیسنوز مقامینی ساخلامیش بو واسطه ایله مدنیتی و مترقی بیر دیل اولدیغی اثباته یتیمیشدیر» (۳)

۴. ج. پیمشوری عمرو نون سونوناقدر ئوز وطنینی، خلقینی و آنا دیلینی قوزغین بیز محبتله سئویددی. او ئوز وطن پرورلیک حسلری اساسیندا دیریدی: «آذربایجانلی یوز ایل خارجه قالارسا اخلاق، روحیه و طرز تفکر جیتدن آذربایجانلی دیر. او ئوز یوردونی، ئوز آتوبابا او جاعینی سئویر و اونی یاد ایتمکله افتخار ایدیر» (۴)

قید ایتمک لازم دیرکه، ۴. ج. پیمشوری نین وطن پرورلیک ایده یالاری هچ وقت ملی-سندی آیریلیقی موقعینه ده دورما یتمیشدیر. او، ئوز خلقینین زنگین مدنیتینه درین محبت بسله مکله بو ابر فارس خلقی نین، قبا قجیل روس و آوروپا ملت لرینین مدنیتینه ده بویوک حرمت و افتخار حسلری ایله یاشامیشدیر.

۴. ج. پیمشوری نین وطن پرورلیک ایده یالاری عین زماندا هر جور ملت چیلیک و عرق چیلیک سیل لریندن ده اوزاق اولموشور. او، وطن پرورلیک ایده یالاری ایله بیرلیکده آردیجیل اولاراق خلقلر دوستلوقی ایده یالارینی دا تبلیغ ایتیمیشدیر.

۴. ج. پیمشوری نین علمی، نظری، فلسفی اثر لرینین قیساسا تحلیلی نین آیدین اولورکه، اومار که بزم-لنینیزم نظریه سینده هر طرفلی بیله نیش بیر عالم و درین بیلگیلی اجتماعی خادم اولماقلا برابریتگین لشمیش گورکملی رهبر کادرلاردان بیر ی اولموشور.

ولادیمیر ایلیچ لنین هله «بیر آددیم ایردلی ایکی آددیم گری» اثرینده کومونست فرقه لر و اجتماعیت ایچون بیله بیر باجاریقلی و گنیش احاطه لی کادرلارین تربیه لشمه سی لوموندان دانیشارکن یازیدی: «اها لنین بوتون منفعلی ایچری سینده بیزیم نظریه چی

۱- «آذربایجان» غزه تی، ۱۴ شهریور ۱۳۲۴-نجی ایل ه.ش.، نمره ۱.

۲- «آذربایجان» غزه تی، ۳ مه ۱۳۲۴-نجی ایل ه.ش.، نمره ۱۲.

۳- حینه اورادا، ۱۴ شهریور ۱۳۲۴-نجی ایل ه.ش.، نمره ۱.

۴- حینه اورادا، ۲ بیسن ۱۳۲۴-نجی ایل ه.ش.، نمره ۱۰۹.

مختیله، هم تبلیغاتچی مختیله، هم تئویقانتچی مختیله، هم دده تشکیلاتچی مختیله کیتملی بیك» (۱)؛
م.ج. پیشهوری ده محض بیله بیر صفتره مالك اولاراق لنینچی رهبر کادر سوبه سینده
بوکسه بیلیمیشدی.

آرتیق بوتون دنیا اجتماعی مبارزه لر تاریخی نین تجربه سیندن معلوم اولوشدور که
انقلابی حرکاتدا و خلق نهضت لرینده سینانمیش و متانتلی رهبر لر باشچیلیق ایتمه سه لر و
حرکاتین رهبرلیگی دوز کون تشکیل اولوتماز ساو و حرکات نه اینکه غلبه جالا بیلمز. حتی
بویوک مغلوبیتو شکسته ده معروض قالا بیلر.

انقلابی دنیا پرولتاریات نین بویوک رهبرو معلمی لنینین دیدیگی کیمی، «بش-اون
نفر استعدادلی (استعدادلیلار ایسه بوز لرله دوغولماز). سینانمیش، بیریشمه کار کیمی
حاضرلیقلی اولوب، اوزون مدتلی مکتب کچه رک بیلیک آلمیش، بیر-بیرینه گوزه لجه
ئوگر نیشه بیلر رهبر لر اولما سا حاسر جمعیت ده هج بیر صغین محکم مبارزه سی ممکن دگی لدر» (۲)
سون یاری عسر ده ایران خلق لرینین دموکراسی، آزادلیق و ملی استقلالیت اوغروندا
ایتدیگی انقلابی مبارزه لر تاریخی ده تلمیق ایدیلرکن، بیله بیر خصوصیت تام آیدین و
قاباریق صورتده گوزه چاریر که، همین تاریخین مختلف مرحله لرینده ئولکده ده بیله کار
انقلابی رهبر لرقوویی یارانابیلمه دیگینده گوره ستارخان، شیخ محمد خیابانی، گلنل محمد
تقی خان پسیان، حیدر عمی اوغلی، دکتر تقی ارانی و میر جعفر پیشهوری کیمی تک-تک رهبر لری
بویوک استعدادی زحمتکش کتله لر و خلق ایچون ضروری اولان سون مقصد و نتیجه نین اله
ایدیلمه سینده همین درجه معنوی جهتدن یار دیم سبز قالمیش و باش ویره ن انقلاب لاری بو
یوسیرا دیگر سبیلر اوزونن قطعی غلبه جالا بیلمه میشدی.

۴. ج. پیشهوری نین اجتماعی و سیاسی حیاتی نین، انقلابی یارادیجیلیق و فعالیتین
نظردن کچیردی که بویوک افتخار حسی ایله قیادتصلی بیك که، اونون آذربایجان و ایران
خلق لرینین انقلابی عنعنه لر و ملی مدنیت خزینه سینده هدی ایتدیگی مارکسیزم-لنینیزم
ایده یالاری بوگون بیله ئوز قوه سینین ساخلا یاراق ئولکده نین معاصر اجتماعی شرایطنه
تطبیق اولوناسی قیمتلی فکر لدر. آذربایجان خلق نین انقلابی ارثی نین حقیقی و
گورکملی نماینده سی اولان م.ج. پیشهوری نین خاطره سی آذربایجان دموکرات فرقه سی و
خلقیمیز طرفیندن لایقینجه ابدی لشدیر بیلیمیشدیر.

* * *

۵. ج. پیشهوری نین ژورنالیست و ادبی یارادیجی لیغی دا اونون انقلابی فعالیتی ایله
سیخی صورتده باغلی دیر. او، انقلابی فعالیتنه اساسا ژورنالیست لیکله باشلامیش و بیر
ایشی عسرینین آخیرینده قدر دیمک اولار که، دوام ایتدیر میشدیر. بو اوزون، ثمره لی یارام
دیجیلیق دورینده سیاسی، اجتماعی حیاتین ائله بیر ساحه سی بوغدور که، م.ج. پیشهوری نین
ماراقلان دیر ماسین. اونون اثر لری ایچری سینده ایلك قلم تجربه سی حساب ایدیلن ساده مقاله-
لردن توشوش بوکس سویدلی فلسفی، اجتماعی-اقتصادی، ادبی، تنقیدی یازیلار،
خاطره، حکایه و حتی شعرو فیلیه تونالار راست کلمک اولور. بونا گوره ده دیمک اولار که،
۶. ج. پیشهوری نین یارادیجیلیغی رنگارنگ، هر طرفلی اولدیتجا زنگین دیر. بو اثر لری
هامی سیندا اونون ئوزونه مخصوص یارادیجیلیق اسلوبی و ردیر، بوا سلوبون باشلیجا
خصوصیتی اورا سیند ایدیر که، م.ج. پیشهوری ایلك گونلردن باشلا یاراق قلمی اله آلدیقدا
خلقین، زحمتکش طبقه نین منافقین قوروماغی، آزادلیق و دموکراسینی مدافعه ایتدیگی

۱- ا. ای. لنین، اثر لری، ۵-نجی جلد، باکی آذر نشر، ۱۹۴۸-نجی ایل، ص ۴۴۱.

۲- ا. ای. لنین، اثر لری، ۵-نجی جلد، باکی، آذر نشر ۱۹۴۸-نجی ایل، ص ۴۸۱.

موزونه اساس هلف فرارویرسیشدیر. بوزنگین و هر طرفی یارادیجیلیقتا ایران رحمت کشرینین حقوقینی مدافعه ایتمک، ارتجاعی حاکم دایره لری آتسه توتماق، امیریالیزمین بیرتیجی صفتینی گوسترمک قرمز خطله گورونمکده دیر.

۴. ج. پیشه وری ژورنالیست یارادیجیلیقتا اساس اعتباریله ۱۲۹۶-۱۲۹۷ م. ش. (۱۹۱۷-۱۹۱۸) -نجی ایللردن باشلاییر. همین ایللرده ای. «آذربایجان جزء لاینفک ایران» و سایر غزده تارده بیرسیرا مقاله لر یازماقلا قلمینی برکی دیر. تورخ شخصی استعدادی و آردیجیل مطالعه سی نتیجه سینده ۴. ج. پیشه وری قیسا بیر مدت عرضینده ژورنالیستیکا ساحه سینده بویوک تجربه الهه ایلیب یوکک سویه لی اجتماعی-سیاسی مقاله لر یازماغا باشلاییر. ۱۲۹۸-۱۳۰۱ م. ش. (۱۹۱۹-۱۹۲۲) -نجی ایللرده او، ادبی-تنقیدی مقاله لر، شعری فیلیه تونلارلا چیخیش ایدیر. بودورده «حریت»، «آذربایجان فقراسی»، «آذربایجان موقت حربی انقلاب کومیته سینین اخباری»، «کنده لی یا کنده چی»، «کومو-نیست»، «یخی پول»، «یتی فکر» غزه تلیزنده افله جده «یولداش»، «تیکان»، «مشعل»، «قیزیل قلم»، «معارف»، «شرق قادینی»، ژورناللاریندا ۴. ج. جوادزاده ۴. ج. جوادزاده خلخاللی، عجول، ۴. ج. نادى امضاسیله نشر اولونموش بیرچوخ مقاله و اثر لره راست کلمک اولورکه، بونلار ۴. ج. پیشه وری نین آرتیق یتکین بیر ژورنالیست و ادبی فعالیتده باشلایان گنج یازیچی اولدیغینی نمایش ایتدیریر. بوفضالیتین نتیجه سینده دیرکه، او همین دورده بیرسیرا مطبوعاتین تحرییه هیئتینین عضوی، «حریت»، «آذربایجان فقراسی»، «کنده چی»، «کومونیست»، «حقیقت» وائله جده «یولداش» ژورنالینین رده اکتوری و باش محرری درجه سینده قدر یوکک دیر.

۴. ج. پیشه وری ایلک دورلردن باشلایاراق پارتیالی ژورنالیست اولموشدور. او، هله ۱۲۹۹ (۱۹۲۰) -نجی ایلده یازردی: «سرگردان یازیچی اوخوجولارینی دا سرگردان بوراخماقدان باشقا بیر شئیه موفق اولایلمز». (۱) شهبه سیزکه، بورادام، ۴. ج. پیشه وری نین «سرگردان یازیچی» سوزوندن مقصدی چوره کی گونون مظنه سینده بی ین و هر کون بیر مقصد و آینده یانی تبلیغ ایلدهن یازیچیلار اولموشدور.

۴. ج. پیشه وری نین ژورنالیست لیک یارادیجیلیقتینین خصوصیت لریندن بیرى اونون ساده لیک دیر. او، نوزونون بوا ساروبونی مقاله لریندن بیرینده بیله افاده ایدیر: «مقصدیمیز ادبی مسایقه دگیل، خلقی باشسالماق، اونا حقیقتی آشکار صورتده گوسترمک دیر...». ۴. ج. پیشه وری بوا ساروبینی ژورنالیست لیک سون دورینه قدر دوام ایتدیریر.

قید ایتدیگیمیز کیمی ۴. ج. پیشه وری ژورنالیست لیک یارادیجیلیقتینین ایلک دورونده بیرچوخ سیاسی، فلسفی، اجتماعی مقاله لر یازماقلا برابر معنائی گولوش دوغوران فیلیه تونلارین مؤلفی کیمی ده نانییر. عجول امضاسیله نشر اولونموش بوقلیه تونلار واسطه سیله ئو، نوزونی ساده بیر ژورنالیست کیمی دگیل، سیاسی موضوعلاری مختلف اسلوبدا اوخوب جولارا چاتدیرا بیلن ساتیریک بیر یازیچی کیمی اجتماعیاتا تانیتمدیریر. بو فیلیه تونلار مودوخ جفتدن اولدیقجا گنیش و هر طرفلی دیر. بورادا امیریالیزم و ایران ارتجاعینین افشاش سی، ئولکده موهومات و خرافاتین کوک سالماسی، منغلی جمعیتین بوتون چرکین-لیکلری، خلقین غفلتده قالماسی ساتیریک فورمادا، کسگین قلم له انشا ایدیلر. ۴. ج. پیشه وری بوا سحده ئو یارادیجیلیقتیندا آذربایجانین گورکملی ساتیریک یازیچیسى جلیل

محمدقلی زاده نین یولیه گیمیش، اونون زنگین تجربه لریندن و یازی متودوندان استفاده ایتمیشدیر.

«عجول» ماضیله یازدیغی فیلیه تونلاردا م.ج. پیشه وری مختلف سرلوحه لار او جمله دن «اویان-بویاندان»، «الفاظی معنی»، «ایکی رفیقین محابه سی» و سایر ه دن استفاده ایدرک کونده لیک سیاسی موضوعلاری چوخ ساده و باشادوشوله بیلن دیل ایله کتله لره چاتدیر بردی. مثلا «اویان و بویاندان» سرلوحه لی بیر فیلیه توندا، خلقین ایران حاکم داتره لرینه قارشلی اعتراض مسلرینی و مختلف یئرلرده باش ویرهن عصیانلاری ساتیریک بیر اسلوبدا اوخوجولار چاتدیر بر، بورادام، م.ج. پیشه وری ایراندا حاکمیت باشیندا اولان «السلطنه» و «السلوه» لری استهزایه قویاراق یازیر: «اویان-بویاندان ویریلن خبر لره کوره ایران السلطنه و السلوه لری اقداماتی سایه سینده بهشته تبدیل اولموه دور. بئله که... کیلاندا جنگل لیلر (۱) هنج بیور ناراضیلیق ایتمیر لر. اگر بالاجا چارپیشماناد اولار سا اودا نظر ایتن تولید اولموش شئی لر دیر». (۲)

م.ج. پیشه وری نین یازدیغی فیلیه تونلاردا ارتجاعی فرقه لرله خلق کتله لری آریستدا گندن مبارزه موضوعدا گون جرگه ده کتدیر. بوساحده اولقلمینی ایشه سالاراق مساوات فرقه سینین ایچ اوزونی آچیب گوستریر، بوفرقه نین خلق ایله هنج بیور علاقه سی اولما دیغینی، زحمتکش کتله لرین اوندان اوز دونلدیگی نی افشا ایدیردی: «مساوات غرقه سی ده اوزقار معلوم فعله لر دن امیدینی کسب، گوجونی ویریب بورژوالارا، چونکه مساواتچیلار فعله لر دن وفا کوره بیلمه دیلر...». (۳)

امیر یالیزمین افشاسی ایچون «ایکی رفیقین محابه سی» فونوندا یازیل میس فیلیه تون اولدیچا ماراقلیدیر. بوفیلیه توندا صاحب لر دن بیرینین ئوز صحبتینی «انکلتره، لیره، قانون اساسی، چوروک، یاراماز» (۴) سوز لر یله قورتار ماسی نه قدر معنالی دیر. انله جه ده باشقا بیور فیلیه توندا مؤلف انکلتره امیر یالیزمین نماینده سی لوینجور چون دیلی ایله مضمکنه چیلک سیاستینی بئله افشا ایدیر. «... والله، بالله آندا اولسون هندوستاندا کی قوللاریمین باشینا که، من آنجاق سیزین بو آلاجا کوزلر نیزه عاشق ایدیم... آنجاق بونودا دییم که، بازار نین تجار تی انکلتره یه لازیم دیر». (۵)

م.ج. پیشه وری ئوز فیلیه تونلاریندا ایران جمعیتینی همیشه دو شونوره نو اونون کونده لیک چتین لیک لریندن بیر اولان چوره ک مسئله سینده توخوناراق ایراندا وقت آشیری باش ویرهن قهه لیکین سببلرینی، خلقین عوام لیغینی، موهومات و خرافات باتاقلیغی ایچری سینده باتیب خالدیغینی آچیب گوستریردی. اویان بردی: «کللی چوره ک مسئله سینده الحد لکه ایراندا انله بولوقه دور که، انکیلسر قاطر لارینا آریا عوضینه چوره ک یه دیر دیر لر. آجیندان ئولن ایران اگین چیلرینی گوستریسنه ایراد ایله بیلیم سیز. اونلار بوا بیل

۱- بورادا ۱۲۹۹-نجی هجری شمس ایلینده باش ویرمیش جنگلی لر حرکاتی نظرده توتولور.

۲- «حریت» غزه تی دکابر، ۱۹۱۹-نجی ایل، نمره ۳۵.

۳- «حریت» غزه تی فورال، ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۴۹.

۴- «حریت» غزه تی، یانوار، ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۴۷.

۵- «حریت» غزه تی اوکتیابر، ۱۹۱۹-نجی ایل، نمره ۲۶.

۱۲۹۷-۱۳۰۳ ه. ش. (۱۹۱۸-۱۹۲۴ م.) - نجی ایرانه م. ج. پیشوورینین
رداکتورلوقی ایلک نشر اولونموش بیرنجه غزمت و زورنالین باشلیغی.

دکيل، چوخ زماندان بری يئله دیرلر، کرک بئله ده اولسونلار، چونکه الله حضرتلری مومنی ذلیل، کافری عزیز یاراتمیشدیر.» (۱)

بورادامؤ لفته تک ایراندا چوره کین آرتاپیلما سینی وانکلتراه امپریالیزمین مستملکه چیلیک سیاستینی، ائله جهده خلقی االدایب، اونى عاقبت دنباستین بهشتینه اینوار ایلدن دین خادمی، موهوماتو خرافاتی قامچیلاییر. باشقا یئرده او، بعضی مجتهدو ملالارین امپریالیزم جاسوسلاری اولدیلارینی دا افشا ایلدیرک یازیردی: «دوغروسی من بیر مسئله وار، اونى نقره قوردالایرام آخرده بیرشئی نظرشویغیمه کلمیر. مثلاً کچمیش وقتلرده اسلام ئولکهمینه کافر لرایاق باساندا مجتهدلریمیز جهاد امری ویریردی. لاکن راونین روایتینه کوره ایراندا اقامت ایلدن علماییرنجه نغردن باشقا متجددیر قتموی ویرمیشلرکه، بو کوندن اعتبار اهرکس انکلتراه دولتیتمین علمیه بیرسوز دانیشیب، بیر کلمه یازسا مرتدیر...» (۲)

۴. ج. پیشهوری یارادیجیلرین ایلک دورلرینده بیرسیرا ادبی-تنقیدی مقاله لر نازیر، اونون بو دوره کی یارادیجی لیغیندا بعضا شعرده تصادفا یتمک اولور. بوجهتن ۱۴۰۲ ه. ش. رده (۱۹۲۴) -نجی ایلده «ایران ادبیاتی» حقیقده م. ج. پیشهوی نین یازدیجی مقاله دقتی جلب ایدیر. اوبومقالده اوکتیابر انقلابندان سوئرا ایران شعرینده عمله کلمیش انتباهی قیمت لندیررک یازیر: «آرتیق ایندی گل، بلبل، سرو، سنبل ایران ضاعر- لرینی مشغول ایتمیر. چونکه خلقو افکار عمومی ان چوخ عمومی فلاکتو اجتماعی وضعیتیه مشغولور...» (۳). م. ج. پیشهوری بومقاله سینده ایرانین قدیمو معاصر ادبیاتینی تحلیل ایدیب، انقلابی شعرلردن مثاللار کتیریروینی یارانماقدا اولان انقلابی ایران ادبیاتینین اینیقلی کلهجکی اولدیغینی خاطرلایدیر.

۴. ج. پیشهوری وطنه قاییتدیقلان سوئرادا ئوز زورنالیست لیک فعالیتینی و ادبی یارادیجیلرینی دوام ایتدیریر. بودورده او، قیلدیشیلنیک کیچی تهراندا «حقیقت» غزه تینی نشر ایدیر. بوغزه تین تقریباً بوتون ماتریاللاری اونون قلمی ایلده ترتیب اولونور. م. ج. پیشهوری بودورده جنکل حرکاتی حقیقده بیر بووهست یازیر و اونون ایلک واریانتی «حقیقت» غزه تینده نشر ایتدیریر. لاکن رده اخان دیکتاتوراسی آلویلی ژورنالیستو انقلابی پیشهوری نین فعالیتینه امکان ویرمیر. (۱۳۰۱ ه. ش. (۱۹۲۲) -نجی ایلده «حقیقت» غزه تی رضاخان پولیس طرفیندن باغلانیرو بودورده اعتبارام. ج. پیشهوری نین یاریم گزلی انقلابی فعالیت دوری باطلانیر. نهایت او، ۱۳۰۹ -نجی ایلین دی اینیندا (دکابر ۱۹۲۰) پولیس طرفیندن حبسه آلینیر.

۴. ج. پیشهوری ۱۰ ایل قهر زندانیندا قالیر. زنداندا موجود اولان آغیر شرایطه باخما یاراق او، گزلی ادبی درنک تشکیل ایدیر. اورادایازدیجی لارین بعضی اثرلری مذاکره و تحلیل اولونور. زنداندا م. ج. پیشهوری یازدیجیلارین، اوچمله دن بزرگ علوی نین اثرلرینی اوخویورو ئوز نظرینی مختلف بولارلا مؤلفه جاتدیریر.

۴. ج. پیشهوری زنداندا پولیسین ئوزباشینالیغینا قارشى کسکین مبارزه آپاریب، دفعه لرله آجلیق اعلان ایتمه سینده باخما یاراق یارادیجی لیغینی دوام ایتدیریر. او، جنکل حرکاتی حقیقده یازدیجی بووهستی نین ایشله ییر. بوئندان علاوه م. ج. پیشهوری زنداندا

۱- «حریت». غزه تی، نو یابر ۱۹۱۹ -نجی ایل، نمره ۲۱.

۲- «حریت» غزه تی، اوکتیابر ۱۹۱۹ -نجی ایل، نمره ۳۰.

۳- «قزیل قلم» ژورنالی، مارت ۱۹۲۴ -نجی ایل.

دنیازحمکتکشلرینین دباغی اولان سوووت اتقاهو اورادایاشایان انسانلارین حیاتیله ایران حیاتی می مقایسه لی شکله اوخوجولارا چاتدیران باشقاپیر بوووستو انلهجده «چوبان وپلنگ» حکایه سینی یازیر. چوخ تاسف که، بو اقرار هله لیکه بیزیم الیمیزه چاتمامیشدیر. م.ج. پیشهوری زنداند آدی بیزه معلوم اولمایان باشقاپیر اثرده یازیب دیر. مؤلف همین اثر باره سینده یازیر: «... اوچ ایل بوندان اول مرکز زنداند ایدیم. من ویولداشلاریم اورادا بیرتیکه مندا ایچی نین قیرغینی ویایکی بارماق بو یوندا ایشرلیمیش. کاغذ، بیرنجه سطرلیک غزوت پارچاسی اله کئچیردیگه ئوزوموزی دنیانین ان خوشبخت آدمی حساب ایلیدر دیک. زنداند من بیر اثر یازمیشام، اونوی ورقله دیکه مختلف رنگلره تصادف ایدر سینیز. نتیجه صحیفه سی قرمزویا آبی گوللرین سویوایله، نتیجه ورقه یی منداویا دوده ایله، بعضی یئرلری قانلا یازیلیمیشدیر...» (۱) شهسهر که، بو اثر بویوک، تاریخی اهمیت مالک اولان بیر سنددیر. بو اثرین آختاریلیب تاپیلماسی لازم و ضروری دیر.

زنداندان چیخاندان سونرام، م.ج. پیشهوری ئوزونون یارادیجیلیق فعالیتینین ان نمره لی دورینه قلم قویور. بودورده م.ج. پیشهوری (۱) ایل زنداندان قالیب، ئوزی دیمیشکن «فیزیکی نقطه نظر دن سارسیلدیغی» حالده معنوی جنتدن داهادا قدر تله نیر. رضاخان زندانی نین عذاب اشکنجه لری اونون انقلابی عزیمتی سارسیدایلمیر. او، داهامحکم و قطعی ایناملار باره یه باشلا ییب ئوز آتشین قلمی ایله ئولکده امپریالیزم و ارتجاع قشندلرینی افشا ایدیر. م.ج. پیشهورینین بودورده یازدیغی مقاله لر آرتیق ساده زورنالیست مقاله لر ی دگیل، بیرنوع بدیعی خارا کتر داشییان یارادیجی اثرلر دیر. بو مقاله لرده او، موجودلاری عمومی، هامینین گونده ایشتیبکی سوزلر، دها، دوغروسی چیننیمیشر و دمه لرله تکرار اولموشر جمله لر دگیل، چوخ ساده، عین زماندا اورژینال و بدیعی افاده لرله ئوز اوخوجولارینا چاتدیریدی، بو خصوصیت اونون خرد ادب (۱۳۲۲ ه.ش. ۱۹۴۳) سنجی ایلین اعتبار اثراند؛ نشر ایتدی دیکي «آزیر» غزوتینده کی مقاله لرینده، خاطر و ادبی-تنتقیدی اثرلرینده آیدین لبقلا گوزه چار پیر.

م.ج. پیشهوری نین بودورده کی یارادیجیلیق خصوصیتلریندن بیری اونون فارس دیلینده یازماسیدیر. از، ئوزونون آذربایجان دیلینده یازدیغی اسلوبی ساده، آیدین و هامینین باغا دوشدیگی یازی متودینی فارس دیلینده یازدیغی اثرلرینده دوام ایتدیریر. دیلی نین سلیس لیک و روانلیغینا گلدیکه م.ج. پیشهوری بودورده هیچ ده آنا دیلی فارس اولان ژورنالیست و یازیچیلردان کفری ده قالماییب، بلکه اولارین بیر چوخوندان ایره لیده گئیددی. «آزیر» غزوتینده «مطبوعاتین سه ن زوراسی (سانسوری) حقیقته» آدی مقاله سینده یازیدی: «آزادلیغی قوروماق خلقین وظیفه سیدیر» جمله سینی بیزه مکتبده ئوگوره تیلر... آنجا او مکتب رضاخانین ایگیمی ایلیک دیکتاتور مکتبی دگیل بوندان اول واریدی، بو او زمان ایدی که، رشده لر، تربیت لر معملیک ایدیر دیر. مشروطه انقلابی دوری ایی، ولایتلرده، خصوصیه شمال ایالت لرینده ملی معارف یارانمیشدی. هله او زمان معارف بیرنجه یالتاغین دیکتاتور اندخلر اوخوماق ایچون ایونجا اولمامیشدی. معلم لریمیز بعضا مشروطه دن دانیشیر، بعضا ده (۱۸-نجی) عصرین درین لیکلریندن و لئرو روسونین سسینی بیزیم قولاغیمز اچاتدیریر دیلر...» (۲) فارس دیلی ایله یازیلیمیشر

۱- «آزیر» غزوتی، ۵ مرداد ۱۳۲۲-سنجی ایل، نمره ۱۷۲.

۲- «آزیر» غزوتی، ۱۳ بهمن ۱۳۲۲-سنجی ایل، نمره ۱۱۴.

بومقاله ده مؤلف آزادلیقین نه اولدیغینی بدیعنی افاددایله اوخوجولارا چاتدیرماقلا آزادلیق دشمنی رضاخانی کسکین قلمک افشاایدیدی. او، گوزهل بیروسلوب ایله رشیدلرین شاکردلرینی موجودقورولوشا قارشى مبارزه ده دعوت ایدیدی.

ارتجاع امبرالیزم ایچون حقیقتده خطر اعلانی اولان «آزیر» (۱) غزه تینده م.ج. پيشه وری بیرچوخ کسکین مقاله لرله فاشیزم علیهینه مبارزدنین ئون سنکرینده گئیدیدی. او، امبرالیزم و ایران ارتجاعینن ایچ اوزونی آچماق، مملکتین استقلال و آزادلیقى علیهینه توره دیلن نوظه لر ایفشا ایتمکده ئولکه مطبوعاتی تاریقینه ئوزونه مخصوص یئر تونور. م.ج. پيشه وری «آزیر» غزه تینین عنفوس مقصدینی بلله ایناح ایدیدی:

«آزیر اجتماعی پرنسیپو اساسلار اوزرینده ایردلی له ییر، اوتوز ایلین بری ئولکه تین حقیقی آزادلیق اولارینین امکد اشلیقی ایله قارشیا قویدوغوموز مقصده دوغری ایردلی له ییر. هر کس آزیرین بیرنچه نمره سینى اوخوموش اولسا بیلرکه، ایران زحمتکش لرینین منافعینى مدافعه ایتمک، آزاد، مستقل و ملی دمورکراتیک ایران یارتماقدان باشقا بیزیم هیچ بیر مقصدیمیز اولما ییشیر اولما یا حاق دیر. «آزیر» آزادلیق دشمنلری و ارتجاع طرفدارلارینا قارشى رحیمین، ئوله وروجی و آمانسز دیر، آزادلیق اولارین یانیندا ایسه سئویملی و مهربان دیر». (۲)

م.ج. پيشه وری «آزیر» ین صحیفه لرینده «باخشی اولاردی باشقا بیر آد شجه ایدیشیر» سرلوحه سی آلتیندا یازدیقى تاریخی مقاله لرده انگلس امبرالیزمینن مارکلی نوکری علی دشقینین یاراتدیقى «عدالت» حزبینین ساقیتینی افشا ایتمکله برابر ایران کومونست (عدالت) فرقه سینین قیسا و بیضجام تاریخینی ویرمگه چالیشمیشدیر. لاکن چوخ تاشککه، گونده لیک حادثه لر اوزوندن مؤلف بوا ییشی آخره قدر دوام ایدیره بیللمه میشدیر. مرحالدا بو مقاله لر ایران کومونست فرقه سینین تاریخینی تدقیق ایتمک نقطه نظرینن بویوک اهمیته مالک دیر.

زندان خاطر لری بودردد م.ج. پيشه وری نین نقلی نورمادا یازدیقى ره آل، یاریم بدیعى بیر اثر دیر. مشهور روس یازچی سی ز.ق. بله نسکی یازیر: «... هر هانسی اولدورمادان تماسیله اوزاق اولان، حقیقی حادثه لری نه در جمله دوزگون و دقیق تصویر ایتمه سیله قیمت- لندیر یان مه سوزلارین (خاطره لرین) ئوزلری ده اوستالیقلا یازیلدیقدا رومان ساحه سینین بیرونه سون حدینی تشکیل ایدیر و بو ساحه نی تطاملاییر». (۳)

م.ج. پيشه وری نین یازدیقى زندان خاطر لری نده بو نقطه نظر دن یاندا نبقدا دیمک اولارکه، او، گوردیکی حادثه لری اولدیغی کیمی قلمه آلمیش، ایضا حیندا چین لیک چکنیکی بیرسیرا مسئله لرین اوستوندن کئچمیش، زنداندا باش ویردن حادثه لری اولدیغی کیمی تمثیل ایتمیشدیر. لاکن بو خاطر لری ن بعضی یئر لرینده مؤلفین وقتینین جاتیشما مارلیغی اوزوندن حادثه لرین ئوتوی ایسه تیللمه سی گوزده چا ویریر. بورادا بعضی زمان و سکان شرایطی نظره آلتینا راق بیرسیرا حادثه لر قید اولونمور. م.ج. پيشه وری همین خاطر لری ن بیرسیرا نده بومسئله ایله علاقه دار یازیرکه، قسرداستانی کدرلی، دشمنلی، لاکن ماراقلی دیر. تاسف که، ایندیکی شرایطه اونون هامیینی ویرمک ممکن اولمور. بورادا بیز یالتیز بیرسیرا قاتاریق حصدلری ذکر ایتمکله کفایتله نیریک.

۱- آزیر سوزی خطر اعلانی دیمک دیر.

۲- «آزیر» غزه تی، ۱۵ آذر، ۱۳۲۲-نجی ایل، نمره ۹۱.

۳- ز.ق. بله نسکی، سئچلمیش اثرلری، باکی، ۱۹۴۸-نجی ایل، صحیفه ۱۳۴.

«آزیر» غزه تینده نشر اولان «زندان خاطر دلری» احتمال که، همین اثرین بیر حصه سیدیر. اونون بیر حصه سی ده «داد» غزه تینده «زنداندان کاشانادک» سرلوحه سی آلتیندا درج ایبدیلیمیشدیر. بو خاطره لوی ده دقتله مطالعه ایتدی که اونون م.ج. پیشه وری طرفیندن حصه حصه یازیلدیغی مؤلفین همین یازیلار اوزرینده قایتماغنا، اولناری یئنین ایشله سکه اسکانی نین اولمادیغی کوزم چاریر. لاکن بونا باخما یاراتاق عمومیتله زندان خاطره لری ایرانین اجتماعی قورولوشونون افشاسی، پولیس مامورلارینین ثوزباشینا لیغینین تصویر یی نقطه نظریندن بویوک اهمیت همالکدیر. بو خاطره لرده عین حالدا حاکم دایره لره منسوب اولان شخصلرین خیانتی، قورخاق لیغی، ایکی اوزلی لیگی وطمعکار لیغی دا کسکین قلمله افشا ایبدیلیر. بورا دایعنا داخلی ندیتلر اوستونده حبه آلینان درباروزیوی تیمورتاش، بلدییه رئیس، مشیر همایون، دبیر اعظم و سر تپ پسیان کیمی شخصلرین کیملر دن عبارت اولدیقلاری و وظیفه باشیندا نه کیمی خیانت و جنایتلره آل آتدیقلاری مارتلی بیر قلمله افشا اولونور. تیمورتاش اوزرق-برقی ایله زنداندا وشدن سونرا اولشاق کیمی قورخور، آغلا ییر، مشیر همایون سیاستدن کناردا اولدیغینی، بالئیز موسیقی دن باشی چیخدیغینی ییلدی ییر. بونلارین عکسینه اولراق خلقه منسوب اولان آزاد یخواه شخصلرین زنداندا پولیس تحیقی قارشیسیندا مردانه لیکله نجه مقاومت کوزتمه لری، دفعه لره آجلیق اعلان ایدیپ، پولیسی گری اوتورمالاری، بعضی سیاسی محبوبلارین، حتی زنداندان قاچماق کیمی قورخولوی بیر ایشله آلمالاری زندان خاطره لرینده ثوز عکسینی تاپیر. خاطره لردن معلوم اولور که، نه تک آزاد یخواه لار، حتی ایرانین بیر جوخ مترقی ضیالیلاری و ائلات، عشایر باشچیلاری، اوجمله دن سرهنگ فولادی، علی مردان خان بختیاری اعدام زمانی رضا خان جالدارلی قارشیسیندا مردانه دایانچ اولنا تسلیم اولمورلار. بو حادثه لر کوزستریر که، رضا خان هستکاهیندن تکجه زحمتکش کتله لر او نلارین حقوقینی مدافعه ایده ن آزاد یخواه لار دکیل، بویوک دولت قوللو قچیلاری، حتی مختلف طبقه لرین تماینه لری بیله ناراضی ایمیشلر، بونلار ایرانین معاصر تاریخینی ثوکور دنمک جهتین اولدیکجا ساراقلی دیر.

زنداندان سونرا کی حورده م.ج. پیشه وری نوزونون ایلك یازادیجیلیق دور لرینده اولدیغی کیمی یئنده ادبی تنقیدی مقاله لر یازماق اسلوبونا قاییدیر. بوردورده او، ایرانین معاصر یازیچیلارینین اثر لری باردهه بیر سیرا راپلر و مقاله لر نشر ایلدیر. بو مقاله لرده م.ج. پیشه وری مترقی یازیچیلارا بیلدی ریر که، اولنلار یازادیجی لیق ایشینده تام برست دکیلر. ثوزونو خلقه منسوب یده ن یازدیجی خلقین بولبله گیشه لی، اونون آمال و آرزولارینی ثوز قلمی ایله افاده ایتمه لیدیر. او، یازدی که، صادق هدایت، بزرگ علوی و دکتر شهید نورائینی ثوز حالینا بورا خماق اولماز... من یونوی اوجا دان دبیر دم، قوی اولنلر ایشیتینلر بیلسین لر که، چوخ دا آزاد دکیلر، تمامیله ثوز لرینین کی دکیلر، هدف و مقصد لری آیدین و قطعی اولما لیدیر. بو خسا، اجتماعی محیطین اولنلارین ایینه ویردیگی قهرتلی قلم، تهلکه لی سلاحا چور یله بیلر...

بوردورده م.ج. پیشه وری نین یازدیغی ادبی تنقیدی مقاله لردن بیری بزرگ علوینین یازدیغی کتابلار حقیقته کی رای دیر. بو مقاله ده بزرگ علوینین یازادیجیلیغیندا کی بوتون مثبت و منفی جنتلر تحلیل ایبدیلدیکن سونرا اثر لرین حقیقی قیمتی ویریلیر. بو مقاله ده ادبیات ساحه سینده غایب جوخ دکولر لی فکر لر واردیر که، اولنلار ایندی ده ثوز اهمیتی ساخلاماغا قادر دیر. م.ج. پیشه وری یازدیجی ایچون مطالعه نین ضروری لیکنین دانس اراتاق یازیر: «بیر مطر یا خشی سوز یازماق ایچون یازدیجی آزی ۱۰۱ سطر اوخوما لیدیر» (۱).

م.ج. پیشدوری به گوردهر بیر یازیچی منسوب اولدیغی خلقین دیلینی یاخشی بیلملهلی اونون بوتون اینجه لیکلرینه بیلنمه لیدیر. «بیزیم ادبیات عالمی نین یکانه بویوک ویاغیشلا- نیلماز نقمانی ادیب لاریمیزین یانداشی نین محدود اولماسیندان عبارتدیر. یازیچیلاریمیزین چوخ شترین درواز دسیندن کنار اچیماق، خلقین اکثریتینی تشکیل ایدن کندلی منقوی سایر اجتماعی منظرین حیاتی ایله تانیش اولماق و معلومات الده ایتمک ایسته میرلر». (۱) م.ج. پیشدوری بومقالده خلقین دیلی ایله دانیشمایان، آروپا ایستیمندن گورب گورانه تقلید ایدن یازیچیلارین اثرلرینده کی مثبت جهتی قید ایتمکله برابریه اسلوبی مقاماتدان ذوق آلان بیر خلقه آروپا موسیقی سینی تحمیل ایتمک کیمی قیمت لندیریدی. او، یازیردی: «اکثریت هله ده ایران تاریخین اورهک یاندیر یچی خاله لرینی خوشلاماقدادیر. خلقین اکثریتی آروپا موسیقی سینی باشادوشموروبونون ایچون اوننی تقصیر کار حساب ایتمک اولماز». (۲) م.ج. پیشدوری نین همین مقاله سینده یازیچیلار ایچون گوستریلن یارادجیلیق متودی حقیقته کی: «یازیچی اوخوجویا اووی بوخ، داغی گوسترمه لیدیر» ویا یازیچی «قلم آتینا مینیب اوننی چاپارکن یولدا گل درمگی ده اونو تماما لیدیر» (۳) وسایره بو کیمی فکرلر نفاقر معنی لری شوکره دجی دیر.

مؤلف بو مقاله ده تکجه بزرگ علونین یارادجی لیفینی تحلیل ایتمکله کفایتله نمییر. او، ایران ادبیاتی بو بویاشله مشغول اولان ایران عالمرینی ده یشری گلدیگه تنقید ایدرهک گوستریر: «شرق ساسلارو ادبیات چیلاریمیز اصلا ئوز باشلارینی قسیم دورلرین خرابه لریندن وقدم کتاپلارین توز-توریاغی ایچری سیندن چیخاراق جانلی معاصر ادبیات ایله مشغول اولماق ایسته میرلر... ان بویوک افتخاری فلان کتابین ان یازما نسخه لرینن بیرینی تاپماقدان گورورلر». (۴) م.ج. پیشدوری بورادا نه تک معاصر لیکی ائله جده ده معاصر ادبیات ایله مشغول اولماغی، معاصر مترقی ایران یازیچیلارینی خلق کتله لرینه و دنیا یا تانیتدیر ماغی ادبیات علمینن تاخیره سالینماز بیر وظیفه سی حساب ایدیر.

م.ج. پیشدوری ئوز یارادجیلیقینن همین دورینده پارتیالی یازیچیلیق موقعیتی دها قدرتلی قلم و کسکین منطق ایله مدافعه ایدرهک یازیردی که، هر بیر یازیچی، هر بیر شاعرو اینجه صنعت خادمی تبلیغاتچی دیر، او، مطلق بیر فکر و ایدنه یانی تبلیغ ایتمه لیدیر... سونرا مترقی یازیچیلارین پارتیالی لیکدان کنار اقالا بیلمه یه چکلرینه علوی یارادجیلیقینی مثال گوستره دک دیردی: «علوی ایسته ییردی که، فرقه ن بو کسکه ده دران بیر یازیچی اولسون... لاکن زنداندان آزاد اولدیکدان سونرا او... ۵۳ نفر کتابینی یازدی و بونلاردا ایستر- ایستمز پارتیالی اولدیفینی گوستردی». (۵)

بزرگ علونین کتابلارینا یازیلان راپده دقتی جلب ایدن مهم مسئله لدن بیرسی ده دکتر ارنانی باره سینده علونین توتدیغی موقعین تنقیدی دیر. م.ج. پیشدوری یازیر که، «دکتر ترقی ارنانی ایستردوست و ایسترسه دشمنلرین اعترافینا اساسا ظلم، زوراکچیلیق و مطلقیتین ان شه طلی دورینده ضالی گنج لر بیتیشدیریب توبیه لندیردن، دیکتاتور لیک حکومتی، و هایشله چوروموش، ارتجاعی فکر لر علیه نه مبارزه ایدن یگانه شخصیت اولموشدور»

۱- «آزیر» غزه تی. ۱۱ مهر ۱۳۲۳-نجی ایل، نمره ۱۹۶.

۲- یینه اورادا.

۳- یینه اورادا، ۱۸ مهر ۱۳۲۳-نجی ایل، نمره ۱۹۹.

۴- یینه اورادا، ۲۵ مهر ۱۳۲۳-نجی ایل، نمره ۲۰۱.

۵- یینه اورادا.

۵۳ نفرین چوخی یالتیز اونونلانتایش اولماق اوستونده جسسه آلیمنیشلار... تاریخله اونونلار اولماز. آقای دکتر بهرامینی سیاسی مبارزده دکترانی دن اوستون توتماق اونونلار بیرسیرادا سایماق انصافسیزلیقدیر. تاسفکه، آقای علوی یئله بیر ایسی گورموشدور. (۱) بورادا م.ج. پیشه وری نین دکترانی حقیقنده ویردیگی قیمت اونون قضاوتینین دوزگون اولماسینی گوستریر. م.ج. پیشه وری نین: «دکتر بهرامینی، حتی شهر یوردن سونراکی «دموگراسی» محیطده بیله ئوزونی گوستره بیلمه میشدیر» کیسی عادلانه سحاگه سی اونون حزب کادرلارینا ویردیگی قیمتینین دوزگونلیگینی وعین حالدا اوزاق گورهن لیگینی گوستریر.

م.ج. پیشه وری نین «دنیزین ساکت لیگی» اثرینین ترجمه سینده یازدیغی رابده اونون ادبی فعالیتینده گورکملی یئر توتور. بورادا مؤلف اوخوجولاری «دنیزین ساکت لیگی» اثرینین مضمونی ایله تانیش ایتمکله برابر یازدیغی لبق مغازتی. دلیلین ککین لیگی. حقیقی عشق و وطن محبتی ساحه سینده دکرلی فکر لر سولده ییر. او، بو اثرین ترجمه-سینین کیفیتینی یاردهه دانشارکن یازیر: «ترجمه هر آدمین ایسی دکیل. او، اخلاقی، ادبی، علمی و حقوقی مسؤلیت طلب ایدیر. هر بیر یازدیغی ئوز آدی و ئوز اماناسیله هر نه یازسا اونون مسؤلیتی ئوزعه سینده دوشور. لکن باشقالارینین اثرلرینه ترجمه عنوانی ایله بوچور یاناشماق ادبی خیانتدیر». (۲) بورادا م.ج. پیشه وری یئری کلمیشکن تورک یازدیغی یازیلاریندان بیرونین ترجمه حقیقنده کی تشبیه یاردهه دانشاراق حقیقی مترجمین کیملردن عبارت اولدیفینی سولده ییر. وقتبله تورک یازدیغی یازیلاریندان بیروملای روس نین مشنوی اثرینی تورک دیلینه ترجمه ایتمک ایسته ییر میس. او وقت صلاحیتلار شخصلر ئوز مسألرینی اوجا-لداراق دیلمیشیلر؛ «مثنوینی اوآدام ترجمه ایدیه بیلرکه، مئج اولماسا عرفان ساحه سینده ملای روسی نین یاریسی قدر بیلمیگی اولسون». (۳)

م.ج. پیشه وری نین ژورنالست لیک فعالیتینده آذربایجان خلقینین ملی آزادلیق و ایران استقلاللی اوغروندا مبارزه سی دا عامهم یئر توتور. ۱۳۲۴ (۱۹۴۵) -نجی ایله او، قدرتلی بیر ژورنالست کیمی فعالیت ایتمکله برابر بویوک سیاسی خادم، آذربایجان دموکرات فرقه سینین صدری و ملی حکومتین باشچسی کیمی ده یوکسک بیر وظیفه ده چالیشمیشدیر. بو دوره آذربایجان خلقینی امیر بالیم او تجاج علیهمینه مبارزه یه سفیر ایتمکده م.ج. پیشه وری نین یازدیغی آلوقولی مقاله لرین و ایتدیکی نطق و انقلابی چیخیشلارینین بویوک رول اولموشدور. اوله فرقه نین ایلک تشکیلی دورونده آذربایجان غزه تینده یازیردی: «بیر سوز دکیل عمل ایتمک ایسته ییریک. گوزله عبارلرو گورولتولو جمله لر یازماقلا باشقالارینین خوشونا گلمکجه چالیشماق بیویوسیک و سلیقه سیز دکیل، بیز سعی ایدیه جیدیک حقیقی یازاق و خلقده عملی یول گوستره ک». (۴)

۱۳۲۴-۱۳۲۵ (۱۹۴۵-۱۹۴۶) -نجی ایلرده م.ج. پیشه وری نین ژورنالست لیک فعالیتی اساسییر هله آذربایجان خلقینین ملی آزادلیق و دموکراتیا اوغروندا یازدیغی مبارزه نین تبلیغینه حصر ایدیل میشدیر. خصوصیکه ۲۱ آذر نضت و ملی حکومت دورینده اونون یازدیغی مقاله لرین هر بیر حقیقته بو شانلی مبارزه نین تاریخی سندلری حکیمنده دیر.

- ۱- «آزیر» غزه تی، - آبان، ۱۳۲۲ -نجی ایل، نمره ۲۰۵.
- ۲- «آزیر» غزه تی، ۲۶ دی ۱۳۲۲ -نجی ایل، نمره ۲۲۷.
- ۳- یغده اورادا.
- ۴- «آذربایجان» غزه تی ۱۴ شهر یور، ۱۳۲۴ -نجی ایل، نمره ۱.

بودورده بوتون آذربایجان خلقی «ب» امضاسیله آذربایجان غزه تینده چاپ اولموش باشیر. مقاله لری بویوک هوسله اوخویورده اونون هر بیر سطریندن ئوزونون مبارزه سی ایچون نتیجه لر آیردی. م.ج. پیشه ورینین بوردورده یازدیغی مقاله لر آذربایجاندا دولت تریبونال- سیندان دیلین سوزلر اهمیتینی سقانون اهمیتینی کب ایتمیشدی.

م.ج. پیشه وری آذربایجان خلقینین تعیین مقدرات حقوقینین ایران چرچیوه سی داخلینده حل ایدیلمه سینین طرفداری اولموش و بویولدا ئوز قدر تلی قلمی ایله مبارزه آپارمیشدیر. ۱۳۲۴ (۱۹۴۵) - نجی ایله م.ج. پیشه ورینین باشچیلیغی ایله تشکیل ایدیلیمیش و اونون شخصائوز قلمی ایله یازیلیمیش ملی حکومتین پروگرام سیندا دیلیردی: «آذربایجان ملی کابینه سی آذربایجان خلقینین ایلیلربویی آرزو ایتدیگی ملی مختاریتی علا و جوده کتیرمک و بویواسطه ایله آذربایجان خلقینین ملی احتیاجلارینی رفع ایدیب، اونی ترقی و تکامله سوق ایتمک ایچون آشغیداکی وظایغی ئوزونون یاخین هغفی و برنامه سی قرار ویریر:

«ملی مختاریتیمیزی دنیا یه تانیتماق. اونون دوام و بقاسینی تامین ایتمک ایچون جندی تدبیرلر گوروب... ایرانین استقلال و تمامیتینی خلل دار ایتمه دن ملی دولتمیزی دمورکراتیک اساسلار اوزره قورماق و بویولدا قانایاجای خابیلن مشکلاتی رفع ایتمکدیر».

ملی حکومت دورینده م.ج. پیشه ورینین یازدیغی مقاله لر اساسا همین حکومتین مدافعه سینده و اونی تهید ایدنه قورله دیش سیندیر بیجی جو ابلا ر ویریلمه سینده یونلده یلمیشدیر. او، «هامویا، هامویا، هامویا» سرلوحه لی مقاله سینده یازیردی: «آذربایجان ساکت بیبر دریادیر. لاکن اونین دهشتلی طوفانی قالدیقدا دنیا نی ئوز گورولتوسی ایله دولفورار و بشریتی دوشونمگه و ادار ایدره» (۱)

آذربایجان ملی حکومتینن ئولکده قارداش قانی توکولمه سین دیبه ارتجاعی قوام السلطنه حکومتی ایله آپاردیق دانیشیق لارین مقصدینی تحریف ایدنه لره، ملی حکومتی تسلیم اولماقدا تهمتلندیرمگه قارشى م.ج. پیشه وری یازیردی: «آذربایجانلی نه دیز چو کموش ونه ده التماس ایتمیشدیر. بوننگه آذربایجانلی هئج وقت تحمل ایتمه ییب، ایتمه یه چکدیر. او فقط قارداش قانی توکولمه ک ایچون... دانیشیقا کیریشیب ۲۲ خرداد موافقت نامه سینی امضا ایتمیشدیر...» (۲)

قید ایتدی کیریمیز م.ج. پیشه ورینین حیات فعالیتی. اونون مارکیست-لنینچی دنیا گوروشی، زورنالیست ایدی فعالیتی حقیقده قیبا ملاحظه لردیر. سوز یوخ گله، ئور شعورلی حیاتینی ایران زحمتکش لرینین، خصوصیه آذربایجان خلقینین آزادلیق، استقلال و سعادت اوغروندا مبارزه یه حصر ایتیمیش. م.ج. پیشه ورینین حیات فعالیتینی دریتدن ئوکره نمک ایران اجمتاتی، ایران کومونیست فرقه سی، حزب توده ایران و اونون آذر-بایجان تشکیلاتی- آذربایجان دمورکرات فرقه سینین تاریخی حقیقده بیللیک لریمیزین زنگین لشمه سینده کومکدیر. م.ج. پیشه ورینین سئجیلیمیش اثر لری مون یاریم عسره ایران خلق لرینین ملی آزادلیق اوغروندا آپاردیق لاری مبارزه تین مختلف سر حله لرینی ئوکره نمک نقطه نظریندن تاریخچیلریمیز ایچون ده الویریشلی واسطه دیر. بو ایش امپریالیزم، ارتجاع علیهنه مبارزه آپاران خلق کتله لرینین، خصوصیه گنج نسلین انقلابی روحدا تربیه لشمه سینده بویوک کومکدیر.

۱ «آذربایجان» غزه تی، ۱۸ بهمن، ۱۳۲۵ - نجی ایل نمره ۱۲۰.

۲ - «آذربایجان» غزه تی، ۴ آذر ۱۳۲۵ - نجی ایل، نمره ۶۸.

آذربایجان خلقینین فداکار اوغلو، ایران فعله و کومونیست حرکاتینین کورکملی خادمی، مبارز انقلابچی و آلویلی وطنپرور میرجعفر پیشه‌وری (جو اوزاده خلخالی) نین سئچلمیش اثرلرینه، اونون ۱۲۶۶ ه.ش. (۱۹۱۷ م.) - سنجی ایلدن ۱۲۲۵ ه.ش. (۱۹۴۶ م.) - سنجی ایلمدهک یازدیغی اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فلسفی مقاله لرینین معین حصه‌سی، فرقه‌حقینده کی ملاحظه لری، «عدالت فرقه‌سینین تاریخچه‌سی» «وزندان خاطرهلری دفتریندن» آدلی باشلیقلار آلتیندا مطبوعاتدا نشر اولونموش اثرلری، نهایت بییرسیرا ادبی-تنقیدی ملاحظه لری و فیلیه تونلاری داخل ایدیلمیشدیر.

اثرین حاضر لاندماسیندا اساس اعتباریله مختلف کتابخانا، آرخیو و فونداردا، هابئله آیری-آیری شخصلرین اختیاریندا اولان دوری مطبوعات و سندلردن استفاذه ایدیلمیشدیر. کتابین فصل لری اوزره تاریخی آردیجیلیق پرنسیپی رعایت ایدیلمیشدیر.

م.ج. پیشه‌ورینین یان یلاری مختلف مستعار آدلار و امضالار لاندرا اولوندیغی ایچون کتابا داخل اولان اثرلرده اونلارین قید اولونماسی ضرورتی میدان ایچیمیشدیر. تحقیقات اساسیندا بییرسیرا امضالارین، او جمله دن «م.ج. جو اوزاده خلخالی»، «م.ج. سیدجو اوزاده خلخالی»، «م.ج. جو اوزاده»، «م.ج. نادى»، «م.ج.»، «عجول»، «ع.ع.»، «پرور»، «سیمورغ»، «سمندر»، «ح.ب.» و «ب.» امضالارینین میرجعفر پیشه‌وری (جو اوزاده خلخالی) به عاید اولدیغی قطعی صورتده معین ایدیلمیشدیر. بونلاردان علاوه «رافع»، «سرگردان»، «گندلی» و سایر امضالاریندا م.ج. پیمتفوری به عاید اولدیغی احتمال ایدیلمیر.

م.ج. پیشه‌وری نین انقلابی فعالیتینده اولدیغی کیمی اونون یارادیجیلمه ییندا مختلف دورلر، زمان و مکان شرایطینه او یغون مختلف یازی اسلوبلاری اولموشدور. ۱۲۶۶ - ۱۲۰۴ ه.ش. (۱۹۱۷ - ۱۹۲۵ م.) - سنجی ایلرده اونون آذربایجان دیلیینده یازدیغی اثرلرینده ایندی آنلاشلماسی چتین لیک تورهدن بییرسیرا تورک، فارس و عرب لغت لرینه تصادف اولونور. بونا گورده سئچلمیش اثرلرچا یا حاضر لانا رکن قید اولونان لغت لرین اکثری عین معنایی داشیمان معاصر آذربایجان سوزلری ایله عوض ایدیلمیش و بعضی لری ایچون لغت نامه ترتیب اولونموش دیر. بورا دا خاطر لاتمالیق که، لغت لرین ترتیب ایلمه - سینده جمله لرده کی فکرلرین آیدینلاشدیریلماسی اساس مقصد گوتورولموشدور.

م.ج. پیشه‌وری نین ۱۲۲۴ - ۱۲۲۵ ه.ش. (۱۹۴۵ - ۱۹۴۶ م.) - سنجی ایلرده یازدیغی مقاله لری، هابئله اونون مطبوعاتدا چاپ ایدیلمیش نطق و بیاناتی معاصر آذربایجان دیلیینین جنوب لجه سینده اولدیغی ایچون اونلارین متنینده هئج بییرد گیشیک لیکه یول ویریلمه - میشدیر. معلوم اولدیغی کیمی م.ج. پیشه‌وری نوز اثرلرینین بییرچوخونی فارس دیلمینده یازمیشدیر. اونون بیویک و زنگین ایده یا ارثینین معین حصه سینین تشکیل ایده ن بو اثرلرین اکثری «حقیقت»، «طوفان»، «سیاست»، «رهبر»، «مردم»، «داد»، «ناهید»، «آزیر» و سایر فارس دیللی مطبوعاتدا مختلف آد و امضالارلا چاپ اولونموشدور.

م.ج. پیشه‌ورینین سئچلمیش اثرلری چایا حاضر لانا رکن همین فارس دیللی یازی - لاردان دا بعضی لری آیریلمیش و آذربایجان دیلمینده ترجمه ایلمه ره ک کتابا داخل اولونموشدور. م.ج. پیشه‌ورینین سئچلمیش اثرلری اونون زنگین ایده یا ارثینین معین حصه سیندیر. کتابا داخل اولونموش اثرلره لده موزاهمیتینین ایتیرمدیب ایرانین معاصر اجتماعی - سیاسی و ضمیمتی آراشدیرماق اییشنه کومک ایده ن، ایگیرمینجی عصرین بییرینجی یاریسیندا نولکه نین اقتصادی، اجتماعی و مدنئی حیاتیندا باش ویریش تاریخی تبدلاتین تحقیقینه امکان ویره ن قیمتلی سندلر حساب اولونا بیلر.

ئوزونون يوتون شعورلى حياتىنى ايران زحمتكشلىرىنىن آزادلىقى يولونداكى شرفلى مبارزه ايشينه حصر ايتمىش م.ج. پيشه ورىنىن يارادىجىلىقى ئوگرەنمك ساحەسىندە اينك تشبىتلر اولونسادا بو، اسلا كفايتلندىرىجى حسابايدىلە بىلمز. شىبەسىزكە، اونون سىچىلمىش اثرلىرىنىن چاپدان چىخماسى دامادىن تىقىقات اسكانلارى ياراداچاقو ايران تارىخىندە م.ج. پيشه ورىنىن توتدىقى موقعى ضىقتىمگە چالیشان مرتجع جىزماقاراچىلارا دىئرسىندىرىجى ضربه اولاجاقدىر. تىقىم اولونان ائردە چوخ احتمالكە، اونخوجى كتلەسى معىن نقصان وچايشماز جەتلە تصادف ايدىمىكلىر. اثرىن كەلك نىرىنىن دامامكلىر لىماسىنى نظره آلاراق تىقىدى ملاحظەلر، هابىلە كتاب حقىندە هر هانسى ايتىك و آرزولارنىن بىلدىرىلمەسىنى خواهش ايدىرىك. نىهايت اثرىن چاپاخترلانماسى ايشينه مختلفى واسطەلرلە ياردىم كوسترمىش يولداشلارا، خصوصىلە «آيز» غزە تىنىن كامل كالكسىوتىنى وساير سىندلرى هىتىن سىرانجامىنا وىرمىش معصومى خانم پيشه ورى و ضىرى خانم آخىرى يە ئوزمىنتدار لىقىمىزى بىلدىرىرىك.

اثرلى توپلايان، ترتيب، ترجمه ورداكتە ايدەن هىت.

I فصل

اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فلسفی مقالہ‌ہا

معارفہ خدمت ازمدیر

معلوم اولدیغی اوزره نجه ایلدن بری ایرن دولتی اوز اضمحلاله قویموشدور. اول لرده ایران ملتی قاباقلارینا گلن یوفلاکتی دوشونموردولر. اما سونرا اونئ ثبوت ایده جک علامتلر ظهوره گلدی. عمومی نتیجه بو علامتلری کوروب مضمحل اولاجاقلارینی یقین ایتدیلر. بعضیلری، بلکه اکثری اضمحلالی کوروب اینان دیقلاری حاله الاقید اولوب سصدینین بو شعرینی اوخودولار.

گرازیستی دیگرى شده اهلک
مراستبط را از طوفان چه باک! (۱)

آنجا قیبر آرز قسمی (که عدد جبهه یوخ منزله سینده ایدیلر) چاره آرا ماغا باشلادیلار. اوللارین دا چوخی علم سیز اولدیقلارینا گوره ائله چاره لره توسل ایتدیلر که، ثور لرینی اذیته سالماقدان باشقا چاره لریندن ده بیر نتیجه حاصل اولمادی. مثلاً بعضیلری آباد دولتلارین قوشونلارینین فورماسین کوروب دیدیلر که، بیوزیمده بوقورمادا قوشونوموز اولار سا بیوزده اولار کیصی مملکتیمیزی آباد ایدهریک.

بعضیلری ده روس وانگلیس دولتلرینین عوام فریب سوز لرینه اعتماد ایدیب، اولار ایله اتحاد ایدهریکه سعادت چاتاریق- دیدیلر. بعضیلری ده اتقاقی تعریف ایدیب، اونون محسناتینی اورتالیقا سوردیلر. لاکن یوسویله ن سوزلرو ایندله ن غلط فکر لرایله سیل خروشان مثالی گلن بلانین قاباغینی آلاق مسکن اولمادی. آلاق دا اولمان دی. چونکه بو کیمی چاره لر اساسی خراب اولموش بر برتائین دیوار لارینی رنگله سکه بنزهر. بعضیلری ده حقیقی بیر چاره دوشوندیلر. او چاره نی وجوده کتیرمک ایچون ملتین عوام لینی و استبداد حکومتی بویوک مانعه تشکیل ایدیردی. یونا گورده ونلار آشکار ایشه شروع ایده بیلمز دیلر. او دور کمزلی صورتده ایشله سکه باشلادیلار. بوايشله مکده ینه ده چوخ مانعه لره توچار ا. ا. دیلار. اما قوت قلب لریله او مانعه لری رفع ایتمک ایچون هر بیر فداکار لیمقدان گری در ماییب مقصد لرینه نائل اولدیلار. یعنی وطنین نجاتی اولندان آسیلی اولان حکومت اداره سینى ملت ایننه ویردیلر. تاسفلر اولسون که، ملتیمیز علم سیز اولوب حریتتن لایقینجه منفعت بردار اولابیلهدی. بئله بیر وقتدن او خائفنلر که، همیشه اینلری بیر نوعیله جماعتی آلدادیب کوز جیب لرینی دولور مات ایدی استفاده ایتدیلر. حقیقی چالیسب وطن و ملت قیدینه قائلانلاریسه ینه مخفی ایشله مکه مجبور اولدیلار. بونقعه

۱- ترجمه: (اگر باشقاسی بوخوللقدان غلاک اولورسا، من وارلیم. نوردده کین فیرتینادان نه قورخوسو وار.)

روس و انگلیس حکومتلری ایراندا بئله بیر قوه مخفیله نین اولدیغینی بیلیم، اولاری تعقیب ایتمکه باشلادیلار. اوجورکه، ئوز الیمیزک یوزلرجه وطنیمیز غور اوغلانلاریتی بو ایکی دولتین غرضینه قریبان ایتدیگ. بوندان اوللری البته بی علم لیکن، بئله لیکله او مخفی قوه بورولماق بیلمدن ایشله بیردی. گرکده ایشله به ایندی. چونکه ملتین معارف پرورلری عمومیتجه او قوه به داخل ایندی. لاکن بیور طرفدن قوشو دولتترین رشوتلری عمت آراسیندا ائله غفلت بوخوسو ییتیرمیش ایندی که، هر کس وطن و ملت یولوندا بیورسور دانیشسا ایندی، قورا کفرینه فتوا ویریلیردی. یا بیر آدام معارف اچون قدم کو توره ایندی بو دیندن چمیب، بونولا ملاقات جایز دگیلدیر—دییلیردی، چونکه روس—انگلیس دولتی بیلیردی لکه، اگر ایراندا معارف انتشار تاپسا اولار معطلرینه نائل اولایلمه به چکلر. لاکن قوه مخفیله معارفین انتشاریندا چالینیردی، اما بو حالت مالارینا بیرینجی جماعتین بی علم لیگی، ایکنجی جیب خیرینی گوزلرین لاریندن ریاست گیشک قورخوسی، اوچونجی روسو انگلیس سیاستی، تور دونجی مللاریمیزین بعضی سینین رشوتله آلدانیب معارفین قاباغیندا چکمه سی مشکلات تورددیردی. اولارینه نا امید اولمایب چالینیردیلار، بئله بیر حالدا ایران ساتیلمیش، یا تمینس، آیفالار آلتیندا کیشمیش داماد و روسو منقرض اولماق ایندی که، روسیه انقلاب کبیری باشلانسی. همین قوه مخفیله ده یواش—یواش، آشکارا چمخماغا باشلادی، او قوه مخفیله باره سینده غور و تمیزده گوزلر بیرسورته سلومات ویریله چکلیر. اونا گوره ده بنده قوه مخفیله باره سینده یازماغی آرتیق بیلیم بو بیرنجه کلمه نی عرض ایلیرم.

آنجا ایرانین انقراضینه سبب علم سیرلیک اولموشور. هر گاه علمیمیز اولسا ایندی اولینجی دفعه وطنیمیزین اضمحلالی اچون آتیان قلمین قاباغینی آلا ردیق. هر گاه معارفیمیز اولسا ایندی جوان مشروطه میز خائولر اینده دست آویز اولما زدی. هر گاه علمیمیز اولسا ایندی وطنین نجاتی یولوندا مالیتدان، چالیندان، زنده کانلیقیندان کچن قارداشلاریمیزین آرزولارینی اوره کینده قویوب عربیر آدایله بزه نیب اورتالیقا جیخان خائولره کومک ایتیر ایتدیگ. معارفیمیز اولسا ایندی، آزادیخواه لاریمیزی بوغازدان چکنده اولاری مدافعه ایلهردیگ. باجانیز ایرانا گوره رسینر که، بنده اداره لر بی علم لار اینده (دیر) فقرات—نین حقیته تجاوز اولونورو اولونا جا قدير. گرکده اولونسون. چونکه فقرات تور حقوقینی تانمیر. اونا گوره ده بزه عربیر زمانه علم لازم دیر. چونکه بو عصرده علم سیر یا شاماق ممکن دگیلدیر. دها او توروب ئوزگه به اسید باغلاماق اولماز. لازم دیر که، بیر آن اول علمین، معارفین ترقی سینه چالیشاق تا ئوز لیکیمیزی قانیب، حقوقه موزی مدافعه ایلده بیلک. اونسوزدا شرعا علم بزه و اجیدیر... دیلک یگی کیمی «طلب العلم الفریضه علی کل مسلم و مسلمة» (۱) یا شاماق ایسته سک علم لازم دیر. دیر لیک ایسته سک علم لازم دیر، وطن ایسته سک علم لازم دیر، ملت ایسته سک یینه ده علم لازم دیر. گیده ک چالیشاق، علم و معارفی یوکسله ک، تاریخیمیزی، ادبیاتیمیزی، مدنیتیمیزی پارلاداق. چونکه معارفیمیز، بئر ملتین ادبیاتی تور—تور باق ایچینه قالمیش بیر جواهره بزه بیر.

میر جعفر (خلخالی) سید جو اذ اذ

«آذربایجان جزعلائنگ ایران» غزه تی، ۲۸ یانوار ۱۹۱۸، نره ۱.

۱—ترجمه: «بیلک الله ایتمک بوتون مسلمان کیشی و قادیلار او اجیدیر».

نه وقت ديمك اولار كه، ايران ايرانيلايرين دير؟

نجه مدتير كه، ايران اهالي سي ميميشون زندگانليق جهتن بويوك زحمت و مشقتله دوچار اولماق ادير. بوزحمت و مشقتي ساير ملت لارايه قمينجه دوشونديكلري حالدا ايران فقرا و رنجبرلري هله ده دوشونمورلر. چونكه بو نجه وقتله او قدر ظلم، اذيت، جور، مشقتله متحمل اولموشلار كه، «باشاماق بئله اولور»، بيليب، «معينت بوندان عبارتير» ن ايتمكده ديرلر.

ديمك كه، بير پارچا چوره ك تازانماق ايجون ايويندن، اهل سياليندان آيري دوشوب، اون ايللر، ايكيرمي ايللر ايله خارجي مملكتلرده عمر سرف ايتمك ياخو دبير ايل زحمت چكيپ زراعت ايديب، حاصله كتيرديكي بش باتمان غلغني نوع به نوع آدلار ايله ملكه دارلارا ويرمك ايران فقرا و رنجبرلري ايجون عادي بير معيشت و دائمى بير گذران حساب اولونور. بوتندان علاوه ايران كندليلري ايجون بير ايل ياخو دبير آي آسوده و قورخوسوز باشاماق بويوك خوشبختليك دير. عجب ايله حاله اديمك اولار كه، ايران ايرانيلايرين دير؟! البته ديمك اولما!

نه ايجون ايران بو حالا دوشموش، نسيبه ايرانيلاير ايرانا صاحب اولماغا قادر دكيللر؟ بونو كيم ايتميشير؟ بو سئواللارا هر كس نوز رايينه گوره بير نوع جواب ويرير. بورنك-بورنك جوابلاري (كه، هر بيرى مفرضانه بير رنگ ايله بويانميشدير)، بير-بيريله مقايسه ايتديكه اساسلى اولدوقلارينا گوره ايكي جواب مقبول كورونور: اوللاردان بيرى انكلتره دولتتين جهانكيريلىك سياستى، ديگرى ايسه (قاباكي جوابى بير قدرده ياخينلاشديرير)، سابق روسيه حكومت مستبدنين دنياياحكرمان اولماق خيالى دير. بوايكي حكومتين ايران مملكتينده باشلاديقلاري ايشلري بونى كوستوريرديسه ظاهره او قدرده نظره چار بيميرى.

اساون زمانداروسيه نين آزاد حكومتى حقيقتين آوزوندن برده ني گوتوروب گيزلى معاهده نامهلر كئشو اعلان ايتدى. (۱) بو معاهده لر اعلان اولونماق ايله عموم انسانلار بو ايكي حكومتين ظالمانه فكلرلى معلوم اولدى.

ايراني و ايران ملتيني بئله قناحلا سالان نكلتره و روسيه نين سابق كي حكومت ستيده سي اولماغي ندا هئج كسه شهبه ايتمك يئري قالمادي. لakin انكلتره حكومتى بونو

۱- معاهده قوتيله انكلتره ايله چار روسيه سي آراسيندا ايراني نفوذ دايره سينه بولمك حقيمنده باغلانان مقاوله دير.

انكار ايدهرك ئوزونى ايرانا دوست گوستريب، توتىغى ايشلرده دوستلوق اوزرىندهن دىر نظره ويرمك ايستهدى. اما اونون دوستلوق آدىله و ضعيف ملتلى حمايه ايتمك عنوانيله ايران كيمي قديم دولتلىرى ئوزونه مشملكه ايتكى معلوم اولدىغى وئاسى اونون دوستلويىنين معنى سىنى بىلدىكى ايجون ادعاسينا آنجاق اونون ليره لرينه آلدانان بعضى وطن خائىلر يندن باشقا هچ كس اينانيب اعتماديتمهدى. روسيه آزاد حكومتى اعلان ايتدىكى گىزلى مقالهلرى اوخويوب ويا ايشيدنلر ايرانين و ايرانىلار بىن بوفنا حالا دوشمه لرينه سبب انگليس و روس حكومت مستبدسى اولدىغىنى اقرار ايتمديه بيلمزلىر. بىزيم مقصدىمىزى بىلنلره دردمر وىرمك اولمايىب، بيلمه يئلىرى خبردار ايتمك اولدىغىندان بومسئله يه بىر قدر شرح وىر مكه مجبور اولوروق. هر مملكت بىن ترقىسى او مملكتده ياشايان ملت بىن ايشله مكنه وابسته دىر. ملت ايجون ده او يترده ايشله مكن ممكن اولار كه، اورادا امنيت اولسون. بىر مملكتده امنيت برپا ايتمك ايجون مقتدر بىر حكومت لازم دىر. او حكومتى اداردا ايتمكه مقتدر خادملر و مسلح قوه لازم دىر. مقتدر خادملر و مسلح قوه ساخلا ماق ايسه او حكومت ايجون ممكن دىر كه. اونلارا كفايت ايدمك قدر وارداتى اولسون.

باخاق، ايرانا، ايران دولتى بىله واردات سىنى واردىمى كه، اونولا مقتدر حكومت (بىر قارايديلسين) و او حكومت سايه سىنده امنيت و امنيت اولماق ايله اهالى آزاد بىر صورتده ايشله بىب ترقى ايدم بىلدىنلر؟ بلى ايرانين گوزل واردات سبغلىرى واردىر. لakin بوخاريدا آدلار بىن يازدىمىز ايكى دولت ايران حكومت بىن اىلغولونو ائله باغلا- ميشلار كه، او، واردات سبغلىرىن بىر دىناردا اولسون منفعت بر دار اولمايىمىر. فابرىكا، زاوود، دىمىر يول، قوشون ساخلا ماق اختيار يندان محروم ايدىلمش بىر دولت مقتدر حكومت دوزلده بىارسى كه، او حكومت سايه سىنده ملت امنيت ايله ايشله بىب ترقى ايتسىن. دولت خوينده سىنه منفعت يتيره بىلسين؟

ايندى مقتدر بىر حكومت دوزلمك آنجاق ملت بىن اتحاد بىن باغلايدىر. اگر ملت اتحاد ابرسه البته ممكن دىر. اودور كه، ايران دموكرات فرقه سى ايرانين نجات بىنى مقتدر حكومتده كوردىكى ايجون هر شى دن اول بونى، يعنى مقتدر حكومت تاسىس ايتمكى ئوزونه يگانم آمال قرار وىر مىشدىر. بو دا واضح دىر كه، بىر حكومت او وقت مقتدر اولمايىلر كه، عموم ملت اونون آرخاسىندا اولسون. بىله حكومت ايراندا آنجاق مشروطه عامه اصوليله ممكن دور.

ايران دموكرات فرقه مقدسه سى بويول ايله ايرانا نجات وىرمك ايجون چاليشىر، اگر ايرانىلار عمومى سبج بواصولا طرفدار اولوب و بوتوقولن قلمه كتىر مكه چاليشان ايران دموكرات فرقه سىنه ملحق اولسالار اوندا دىمك اولار كه، ايران ايرانىلار بىن دىر.

مير جعفر (خلخالى) سىلجوا نژاده

[آذربايجان جره لاينفك ايران، ۵، آفورال، ۱۹۱۸ - ۱۹۱۸ - ۱۹۱۸، نمره ۳.]

میرجمفر پیشه‌وری (جوادزاده خلخالی)
۱۲۹۶ هجری شمسی (۱۹۱۷ م.) ایلمده

ترقى يولى آراھالى

ترقى ايتمك بولغىنى آراھاق ھېرىكسە لازىمىدۇر، چۈنكى انسان قابىل ترقى دۇر، بىلكە ترقى انسانىن ان بېرىنچى خواسىندان دۇر. ھېرىشى ئوزخاسىتىنى برونە وېرىمك مېجورىتىنە دۇر.

اونا كوردە انسانلار بىن بوخامىتلىرى (ترقى ايتمەلىرى) كوندن آرتماقتا دۇر. ئوزونودفاع ايتمك اېچون ايتى، چىنگالە، بېرتىچى دېشە، تىندىرىمكە، سولاردا اوزمكە، ھوادا اوجماغا قادراولمايان انسانى ملاحظە اېدىرىكسە، كوردىك ترقى ساپەسىنە ساپە بېقىمىز شۇبلىرىن ھامىسىنا مالكا اولموشدۇر.

مېشىتىنى تامىن ايتمك اېچون، درىن مېظىلردىن، انتھاسىز سحرالاردان سغرايدىب شرقىن غربە وغربىن شرقە لوازمات انسانىە آبارىر. داغلاردا، بېشەلردە چىرنە ودرندە حېوانلار، كۆپدە ايتى قانادلى قوشلار، دريا-لاردا مھابىتلى نېنگلىرى صېدايدۇر.

سبحان اللہ!.. بوذەيف انسان ترقى ساپەسىنە نە بوپوك قودلرە واصل اولموشدۇر. بئەلىكە انسان قابىل ترقى دۇر. ھمىشەدە كوك ترقىسىنى آرتىرسىن، چۈنكى، ترقى خاسىت طىبعى انساندىر.

انسان نوعى ھرقەدە مۇختلف رىنگلردە مۇختلف عرقلردە و عادىتلردە اولسادا ھمىشە ترقى خاسىتىنە مالكدۇر.

مثال اېچون نېچە نۇر انسانى ھېرىمايحتاجدان غارى اولاراق بېر سحرادا ئوزجالارينا قويارىقسا كوردەرىككە، اونلار اول ئوزلرىنە آذوقە، سونرا اېستى و سويوقدان ساخلاماق اېچون منزل، سوترا لباس تدارك اېدىب ياواش سىياوش عادى كىران تشكىل اېدىرلر، بودا انسانىن قابىل ترقى اولدېغىنى كۆرەلجە اثبات اېدىر.

انسانىن قابىل ترقى بېر مخلوق اولدېغى مۇسولما ايندى اسلامىت عالمىنى ملاحظە ايتدىكە ھومما اسلام، خصوصا ايران مىلتى نىن سون زمانىن ترقى سىنلن محروم اولدېغىنى كۆرەرىك.

اگر بونلار قابىل ترقى انسانلاردان دگىلدىرلر دىسك تارىخى اونوتموش اولوروق، چۈنكى: تارىخ كچمىشە بولمىتىن ترقىسىنى دنيا ھالىنە سىمشق اولدېغىنى كوستىرە.

بىر مەلۇم اولورگە، بونلار يىن ترقى ايتىمك يولى باغلا نىمىشدير. چونكه، بونلار انساندىرلار. انساندا ترقى ايتىمك ليدىر.

بويول كىملىر طرفىنن ونه واسطه ايله باغلا نىمىشدير؟ سئوالىنا جواب اولاراق آشاغىداكى جملەنى يازماغى لازم كوروروك.

مانج ترقى سون سىنلردە او زور يىن عادتلىر دىر كه، او عادتلىرى يىرى كلىدىكە ما باجا يىتى (۱) اولنلار يىن بىرىنچىسى؛ امتىيازات شىخسى و منفى امتىياز بلا سىنا سىتلا اولنلار دىر. مذكور ناخوشلار يىن مرضى بوندىن عبارت دىر. اولنلار حكومت ادارە لرىنى و سايرە لرى ئوز مورونى ماللارى بىلەپ و هر بىر اختىيارىدا ئوز لرىنىد مخصوص ايتىمك ايتىدىب و ايتىمكە دىرلر.

دىرلر كه، فقرا و زحمتكشلىر بىر مەفله لىگىمىز ايجون يارا تىبارلر. كوكىر اولنلار ايشلە سىنلر. بىز اولنلار يىن زحمت لرىنىن حاصلنى بىلەپ كىفا يىدەك. زىراف قران يىن علمى بوخ، دىلى بوخ، هئج بىر ارادە يە و اختىيارا مالكا اوللا بىلملر.

او خوجو دوستوم (۲) بودور اولنلار يىن تعقىب ايتىدىكى مىلك لرى. بونلار اوكلردىر كه، شرع اسلام يىن ظنىندە اولاراق، ئوز لرىنى ايمان و انراف حساب ايدىرلر. هانسى كه، اسلام دىن يىنى ساوات اولوزىندە بنا اولونوشدور.

عجبا!.. بو عادت مقبوح مانج ترقى دىكىلمى؟ اولنلار ايتىمك لازم كلىر كه، اى بىد بختلر دوشونور، بىلەن بىر كه، رعيتى فقرا ايتىمك، رعيتى امشك قويماق، رعيتى اختىياردان محروم ايتىمك مىلكتى محو ايتىمك دىمكىر.

وطن يىن ترقىسى، ملت يىن نجاتى رعيت يىن ضال يىتىنن آسلىلى اولدىغىنى هئج كس انكار ايدە بىلمز، رعيت ائله بىر قود دىر كه، اون سوز مىلكت يا شايا بىلمز.

بو مىلكتى آباد ايتىمك ايتىمك دىكە «رعيتى آزاد ايتىمك و اولنلار ايشلە سىكە ماعده و برىمە لى» جملە سىنى عموم ترقى و انسانىت طرفدار لارى سويلە سىكە دىرلر. بو جملەنى تىك بىز دىمىرىك.

هر گاه سىز وجدانلى و ترقى پرور انسانلار اولاي دىن بىر رعيت دە هر بىر ئش يىن خبردار و هر اختىيارالايق انسانلار اولار دىلار.

يىندە اكر اولنلار يىن وطن غلستىنن محروم ايدىب، اختىيار لارىنى محدود ائله سەنيز، بىر آرز زماندا اولنلار داندا اقتدار سىز، اولنلار داندا فقير اوللا چاقىنيز.

وقت وار ايكىن لازم دىر بىر آن اول رعيت يىن و رنج بىر يىن اختىيار لارىنى ئوز الينە و برىب استبداد زنجير يىنن خلاص ايدە سىنيز، تاكه، اولنلاردا آزاد بىر سور تده سىز ايله ال سالە و برىب ايشلە سىنلر و او ايشلە مىك سايه سىندە ترقى ايدىب وطنى فلاكتن قورتارىب سلتە هلاكتن نجات و برە سىنيز.

اينى اوز مو و وطندا شلار يما توتوب عرض ايدىر،
وطندا شلار..

۱- اور ئىنالىدا «تعداد ايدە چىكلر» يازىلمىشدير.
۲- اور ئىنالىدا «قاراعندى» يازىلمىشدير.

اگر شخصی و صنعتی امتیازات بوقاعده ایله قالیب بیل یونلار جا انسانلاریه اختیاری بیرنجه نظر اعیان اشراف نامیله میدانا چیخیب، قنر این قانینی سوران ملکه دارلارین الینده اولار ایسه، ترقی یونلاری بالمره باغلانیب اهالی ایشله مکدن قالا جا ویر، بونولا وطن داهادا تنزل ایدیب بلکه مستقر ض اولوب کیده چکدیر.

او وقت امتیاز صاحب لرین و رعیتین ده فقیر اولاجاقلاری و اتمج دیر.

بیرینچی مانعی یازماقلا، اونون آرادان قالدیریلما سینی آرزو ایدیب و باشقا مانع لری ده یازماغی وعده ایدیرم.

میر جعفر (خلخاللی) سیدجوادزاده

«آذربایجان جریلا یشتن آبران» غزندی، ۲۰ آقورال ۱۹۱۸-نجی ایل، نمره ۷.

انقرضه باشلايريق

كهن نمرده ترقى و مانع ترقى باره سينده بحث ايديب اوياره ده يازماغي وعد ايتديگيمن بودفه فقط اوموضوعا بحث ايتمه لي ايديم. لاکين زمان حاضره ميوزين هرسانت، هر دقيقه سينده بير حادثه اوزويرير. بو حادثه لر قارشيسيندا لايقنقاليب، متأثر اولماق عئج كسه ممكن اولماسين كرك، اونا كوره ده مستقل بير فكريله بير طرح مستقيم اوزره حرکت ايتمك، اوفكري ممان طرح (پلان) ايله تعقيب ايديب نتيجه سينى گورمك بويوك اشكالانا اوغرايرير. وعدايتديگيم مانع لرى يازماق ايله اولانلرين منشارينى ده يازمالي ايديم. امانيم يازماغميدان ول او، ئوز-ئوزلوگينده ميدانا كلدی. اگر چه اونسوزدا! معلوم ايدى. يعنى انگلتره دولتين ايراني ئوز ستملكه لر يه الحاق ايتمك فكري و اونولا ايراني ترقى يوللار ينى سدود ايتمك ايچون دولتيكي مانع لر معلوم اولدى. محض ايراني ميوزين استقلالينى يوزوب، ملت ميوزين ترقى يوللار ينى باغلاييب، بيزى مستقل ماتلوسير ايسندان كناره ساليب، طبيعى خاصيت ميوز اولان ترقى دن محروم ايدن محض بو منشا دير: دولتين اعيان، عالمى اشراف، ملكه دارى، تاجرى، نهد بيلم نه آدلار ايله فقرادان آيرى ساليب. ماتن قودا تحديه سينى سحو ايدن:

گورورسونوز، ايشيدير سينيزا اينانير سينيز!

دوستلوق عنوانيله ايران استقلالينى منقرض ايتمك ايسته ين بر يتاناي كبير (انگلتره) اينلى دشمنليگينى بروزه ويريب، فكر منجوسه سينى علنى صورتده فعله كتيو مكه قيام و اقدام ايتميشدير.

تاسفا مين لرجه تاسف!!!

آلتى مين ايلليك بير مملكت نه لر كورور، نه مانع لره تصادف ايدير؟ اي ايران اولادى اي غفلت كواره سينده جهالت لايلاسيك استراحته مشغول اولان ناملر ا وقتدير، آي طب تماشا ايدنيز، كورون قوجا اتانيز... سهديلر، فردوسيلر، خياملار بيله ميش سينه سينده كيملر كوزير؟ او تازه نين سينه كيملره جولانگاه اولموش، ادعاي مدتيت ايدن وحشيلرين، انسانيت لاقى ووران بار بار لارين وطن ميوزده كي رفتار ينى كوروب همته گلين!

ايران (الهن) كدير، كورورم!! نه ايچون؟ سببه؟ سعادت كوئشى غروب ايدير، همه ابدى غروب ايدير! جلا دخترى هارا؟ شوگيلى آناميزين جگينه سي؟ بس نه يه منتظر يك، كيملرى كوزله بيريك، كيمدن امداد ديله بيريك؟!

غېردن امداد كوزلهين مظفر اولارمى؟ يندى ياتاچاغىق؟! يندى جگرلى يانوب.
 اويانون سويلهينلىرى مسخره ايدمه چييك؟! يندى اعيانلارا، خانلارا، وزيرلره
 اميدوار اولوب، آسوده و راحت اكلشه چك مينيز؟! اكر بو فلاكتى ده سايره لر كيمي.
 لاقيدانه كچيره ريكسه نه اينكه استقلاليتيميزه، بلكه موجوديتيميزه خاتمه ويرميش.
 ايلوروق.

اى سياسى فرقه لر، اى ملي تشكىلاتلار! ادتالار يئيرى ثبوت ايتمك وقتى گليب
 چاتيبدير. تجربه ميدانيدير. بويورون بوگون حقيقتى ملت خادملىرىن فداكارلىق زمانى
 چاتميش، جان ويريپ، وطن سفينه سيني ساحل نجاته سوق ايتمك زمانيديرا بوگون.
 سوزايله دكيل، ايشايله ميدانا چخماق و قتيدير.
 اى وطنين صفالى يايلاقلار يندا، ايستى قيشلاقلار يندا! كئران ايدن قبيله و
 عشيره لر، وطنين نجاتى، اميدى آنجاق سيزه دير. وطن باغچاسينين آغاچلارى قوروماغا
 اوز قويموشدور. وقتدير آياغا قالخيب اتحاد ايدهر ك قانيزايله او آغاچلارى سوواراڭ!!
 قوى دنيايه معلوم ولسون ك. بيز مملكت ساخلاماغا قادريق. آنجاق بيزى قوتدن ساليب
 مملكتدازينا لياقت سيز نظره ويره نلر «مدنى» باربارلار، وحشى و خونخوار انسان—
 نما لردير،

م. ج. (خلمه خالى) سيد جواد زاده

«آذربايجان جزعلائيخك ايران» غزه تى، ۲۸ فورال ۱۹۱۸—نجى ايل نمره ۹

انگلتزه و ایران

انگلیس استبدادی، انگلیس سیاستی شوز شئونات تاریخیه سیله، آسیا قیطعه— سینی مقام افتخاره کتیره ن ایران دولتی ملی سیاسی خریطه سیندن (۱) گوتوردی. تجارت، سیاست، داهادو غروسی بین الدول حقوقا خبردار اولانلار ایرانی آرتیق مستقل دیسکنن چکینیرلر. هر چند «طان» غزتی (فرانسه ده نشر اولونور) ایران و انگلتزه عهدنامه سی خصوصیندا اوزون-اوزادی بیر مقاله یازیب انگلیس لری مقمر کوسترمیش، ایران جمعیت اقوامین بیرعضوی، همده مستقل بیر دولت اولدیغی ایچون، اونون حقوقونا تجاوز ایدنلر جمعیت اقوام قانونلارینی آیاقلاری آلتینا سالیردیمیشدیر. «طان» سحرری بیر قدرده مسئله نی ایضاح ایتمک ایچون یازیرکه، «بلکه بعضیلری بیزیم، ایرانا گوره، انگلیس لره ایتمکیمیز اعتراض خصوصیندا ظن ایدیرلرکه، ایراندا طمعیمیز واردیر. هرگاه بیزه بیر امتیاز ویریلرسه سیمیزی چوخارماریق. خبر، بیزیم ایراندان چشم داشتمیز هئچ یوخدور. آنجاق ایرانی مستقل بیر دولت ایسته ییریک.» گوره ک فرانسیزلار حقیقتا ایرانین استقلالیتینی ایسته ییرلرمی؟ بو اعدادو غرومی؟ ظن ایتمیرم. چونکه، اولنارین وعده لرینین نتیجه سینی کوروب حیله لرینین هامی سینی دویموشوق. نهایت خوشنوموشوک که یومشاق سوزلر و فلسفی حمله لر آنجاق ظاهری دیر. آوروپا دولترینین علی العموم یالیز بیر فکری واردیر. اودا دنیانین تجارت بازار— لارینی اشغال ایدیب، تجارت اتمه لرینی ایستدیگی بازاردا رقابت سیز ساتما غاموق اولماقتیر.

ایران مملکتی ایسه آسیا قیطعه سینده مهم بیر بازار اولماسادا ان اهمیتلی تجارت نقطه سی اولان هندوستانین چیری اولماسینا سوز یوخدور، وقتیلکه بو چیری بیخیب هندو— ستانا داخل اولماق ایچون روسیه امپراطورلاری ایله انگلتزه دائم مبارزه یورودور— دولر، نوع به نوع عهدنامه لر باغلا یوردیلر. عاقبت، او جهانگیرلیک فکرینه قایلان انگلتزه رقیب لری رومانوف خاندهانی نحس فکری ایله برابر صحنه سیاستدن چکیلیب، برینی جهانگیرلیک فکرینین دشمنی اولان شوراحکومتی اشغال ایدنرک کومونا اصولونی اجرایه باشلادی.

هرکس انساندیر، انسان کیمی ده باشامالی دیر. دیدی، بلکه دیل ایله دکمل، فعلا دیدیکلرینی موقع اجرایه قویساق ایچون تشبثانا گیریشدی. (ار) انگلتزه— روسیه

آراسیندا عقدایدیلن گیزلی معاهده نامهلری اعلان ولفو ایتدی. ایران و هندوستانامبلر گوندریب، اونلارا (آیاغا) قالخین، ئوز حقوقونوزو آلیئزیدی. امیریالیزمین بو یئنی دشمنی ئین انگلتره ایچون داها مدھش، داها تورخولو اولماسی طبیعی دیر.

هرگاه، انگلیسلر بوگون ایرانی اشغال ایدیب محکم لشمهسلر. ممکن دورکه، آز بیر زماندا هندوستاندا باشلانان انقلاب گیدیسی تطمیت پیدا ایدیب اونلاری بالکلیه شرقن چکیلمگه مجبور ایتسین.

بو نظرله، یعنی مسکودان گلن قرمزی شلمین قارشیمی آلماق ایچون اونلار (انگلیسلر) ایرانی وار قوه لری ایله الدساغلاماغا سعی ایدمچکلر. فرانسیلار دگیل، بوتون دنیا اعتراض ایتسه ده اعتنا ایدمسی دگیلدیرلر.

دیمنه قدرکه، ایران ملت ایله سلاح آلب، ئوز حقوق و استقلالیت لرینی دشمنی اولان انگلتره نی مملکت لریندن اخراج ایتمه میشلر، ایرانا مستقل بیر دولت دیمنک ممکن دگیلدیر.

محض بو نظرله بیز ایران خلفینی انقلابا دعوت ایدیریک.

میر جعفر جوادزاده

«حریت» غزه تی، ۱۳ اؤکتیابر ۱۹۱۹، نمره ۲۴.

بیر و ینی دولتار

ایران فعله لری ئوز معیشت لری نده تجربه ایتدی کله ریتنن ایره لی کله رک، کرم ارضین بیر مرکز دن اداره اولونماغا مساعد اولما دیضتی دوشونوب یقین ایتیمیش لر که، هر برین ئوز ونه مخصوص آب هواسی اولان کیمی، هر بیر ملتین ده ئوز ونه مخصوص عادات و عنعناتی واردیر. بو عادت لر تزلیکله اورتادان قالدیر یلا بیلیمز. اونا گوره اصول اداره لر ده ان گوز له ویشرحیاتینا (۱) اویغون اولان قدراسیون اصولین طرفداری اولموشلار و بو اصول - اداره ایله هر ملتین بوتون افرادی ئوز حقوقونو محافظه ایله بیلیمه سینه اینانمیش دیلار. روسیه انقلاب کبیریتنن آلدیفیمیز تجربه دخی بو اصولون نجه شرطله صحیح اولما بیله جگینی اثبات ایتمکده دیر. بو شرطلرین باشلیجاسی مختلف عنعنات هخلل یتیرمه سکلله برابر بوتون جمهوریت لیک لرین جهان زحمتکشلری قورولتاییندا قبول ایدیلیمیش قانونلار تابع و جهان زحمتکشلری نزدینده (۲) مسئول اولان او قورولتای طرفیندن مسئول اولمالار دیر. هر گاه بیر ملته استقلالیت تام ویریلیب او استقلالیتده فقرا ی کاسبه نین حالینی گوزله کلدیر هک قانونلار تابع دوتولما زسا ممکنور که، بش - اوچ نفر قولچوماق، یا خود ثروت دار (کاپیتالست) چیغیب حکومتی اللری نه آلاق ایسته دیکلری کیمی فقرا ی کاسبه نی ازب ئوز استراحتلرینی تامین ایتسینلر.

اونا گوره بیز ده دنیا زحمتکشلری ایله برابر طلب ایدیریک که، هر بیر دولت جهان زحمتکشلری قورولتاییندا قبول ایدیلیمیش عمومی قانونلار، «هاسی که، او قانونلار هئچ بیر ملتین عادات و عنعناتینا مغایر دگلدیر»، تابع اولوب مذکور زحمتکشلر نزدینده (۳) مسئول اولان قورولتای طرفیندن مسئول اولسون.

روسیه ده، مخصوصا فقرا ی ده ینی تشکیل یینا ایتیمیش حکومتلر، اگر فقرا ی کاسبه نین بو طلبینی قبول ایله ر لرسد، (فقرا ی کاسبه قورولتایینین طلب ایتدیگی قانونی اجرایه قویار لار سا) بیز ایران فعله لر ده جهان فعله لری ایله برابر وار قوه سیز له او حکومته معاونت ایله ججه ییک.

اولاینده ثروت دار و امتیاز چیلار ایس باشیندا ایلیشیب فقرانین طلب ایتدیگی قانونی موقع اجرایه قویماقدا معانعت گوستره رک بعضی تمایش کارانه عملیات ایله

۱- اورژینالدا «حیات بشر» یازیلیمیش دیر.

۲- اورژینالدا «عندینده» یازیلیمیش دیر.

۳- اورژینالدا «عندینده» یازیلیمیش دیر.

زحمتكشلىرى اغفال ايدىب ئوز ثروتو آقالىقلارنىنى محافظه ايدىرلسە، يالنىز بىزدىكىل. اولىتىن فقراى كاسبە سىلە جهان فقراى كاسبەسى او حكومتە غائب نظرىلە باخا جاقتىرلار. چونكە بو غير مشرور و ارتجاعا دوغرى كىدن دولتلا رايىش باشىنى اشقال ايدىن سرمايه دار و مستبدلرين آرزوسى سايدىسىندە فقراى كاسبە نىن نىرت لىدىكى. ظاهرده مىلى، باطنده تجارتى، مبارزه نى ايشە سالرلار. (۱) نىچكە، ارمنستان ايلە كرجستاندا و مسلمانلار ايلە ارمنى لردە بو حالى مشاهدە ايتىكده بىك. اقتصادى جەتدىن ايسە بو جەمهورىت ايلكلردە فصلە و اكينچى مىنلرى اىچون امرار حيات چتىن ليكىن سون نىقەسىنە وار بىشىدىر.

بو تجرىبە لر اثبات ايدىر كە، بىنى دولتورين استعمال ايتدىكى اصول ادارە آنجا ق زحمت كىلر بىن مبارزه ايتدىكى ثروتى (كاپىتالى) قوتلىدىر مگە خدمت ايدە چكىدىر. بونا اساسا (۲) ايران فعلە لرى، ايران زحمتكشلىرى ايران ايلە كرجستان و ارمنستان حكومتلىرى آراسىندا دانىشلماقدا اولان مناسبات مسئلهسىندىن هىچ بىر اميد كوزلە يە بىلمىرلر. چونكە، بو دولتلا (ايران و غير لرى) فقراى كاسبە مىنقىنە ياپانچى اولان مىفتە خورلار ايلندە دىر.

اونلار بىن دوزە لىدىكىلرى (۳) مناسبات قانونلارى دائور خىرلىنە و لاجى بىللى دىر. ايران فقراسى نىن كوزلە دىكى بىر شى وارسا، اودا بو مىملىكتلردە مىن مىملىكتە چالیشان زحمتكشلىرى بىر بىرى ايلە اتفاق ايدە رك عموم فقراى كاسبە دشمنى اولان ثروت و تجارت ايلە مبارزه دە بولونما لار بىدىر.

م. ج. جوادزاده

«حریت» غزتى. ۱۷ اکتىاب ۱۹۱۶. نىمرە ۲۵

۱- اورژىنالدا «اعادە ايدىورلر» يازىلمىشىدىر.

۲- اورژىنالدا «نباعلىه» يازىلمىشىدىر.

۳- اورژىنالدا «ياپانچىلىرى» يازىلمىشىدىر.

ایران مجلس مبعوثانینمین انتخابی مناسبیدله

۱۹۰۷ (۱۲۲۴ع.ق) ایلینده (۱) علنی سورته شروع ایدیلیب معامرلشماک ایچون بیرینجی آددیمی آتمیش، بیرینجی عقبه نی کچمیش، ایرانی تحت تخریقیتده ساخالایان انگلتره سیاستین موقتی اولسا بئله غالب زمانیندا ایرانین مجلس مبعوثان انتخابی موقعه اجراه قویلوب بیتماک اوزره دیر.

۱۹۰۶- (۱۲۲۴ع.ق) ایلین جمادی الاخر (۲) آییندا انعقاد ایدیلیب ۱۹۰۸- (۱۲۲۶ع.ق) ۲۳ جمادی الاولده لیاخوفون (۳) تحت کوماندا سیندا اولان ایران و روس قازاقلاری طرفیندن بومباردمان ایدیلن بیرینجی مجلس مبعوثانینم و سونرادا ۱۵ ایل انگلتره و روسیه طرفدارلارینمین مبارزه میدانینا چوریلیمیش (۴) مجلس مبعوثانلارین کچیردیگی ساعتلی و معروض قالدیغی (۵) تخریق لری نظر تدقیقن کچیردیگده، «عجیابئله بیروقتده مجلس مبعوثان نه کیچی فعالیتده بیولونایلر؟» سئوالی خاطر دگتیره رکن اونون جوابی مشکل گورونور. لاکن اولوقجا آشکار و مستغنی الیمان دیر. (۶)

زیراکه، بریتانیا آداسیتین کره ارض اوزوننده حاکم مطلق اولماق، عالم بشریتی بوتون بوتوند اومشغور جزیره نین حریت ساکنلرینه و کاپیتالستلرینه محکوم مخصوم بیتماک ایسته یین سیاسیونلارینمین ایراندا اوینادیشی سیاسی، شهده سون درجده مهارتلی روللارینی گوروب، ایل ایلله مبارزه دن سونرا قیم سیز قالان بو انگلیس حریتلرینمین مقصدو آمال طمعکارانه لرینی دوشونلره معلوم دورکده، بوکیچی مجلس مبعوثانلاردان گوزله نبلن نتیجه حصوله کلیم.

۱- اورژینالدا «سنه لرینده» یازیلیمیش دیر.

۲- جمادی الاخره صحری قمری ایلین آلتینجی آیی دیر.

۳- لیاخوف- چار روسیه سینین کنالی اولوب، ایراندا مشروطه انقلا ب دورینده روسو ایران قازاقلارینم کوماندا نی ایدی.

۴- اورژینالدا «کیلین» یازیلیمیش دیر.

۵- اورژینالدا «گوردیگی» یازیلیمیش دیر.

۶- بوجمله اورژینالدا «سئوالی خاطر کلیمور کد بوسئوالک جواب پینس بیدتیمدسی مشکل اولوقجه آشکارو مستغنی الیمان دیر». یازیلیمیش دیر.

سابقه كوك كتابلار نشری و قومی لیره لر بدلی ایله ایشله دیان حمله و دیسه لر ایندی قوه جبری و بائقا واسطه لرله اجرا ایله بیلرکه، اونوندا قارشی سینی آلاجاق لازمی قودنین وجودینی اصول حاضر دایله اجرا فضالیت ایندن بیر مجلسده گوزله مک خطا ویا گولماقدان باشقا بیر شیئی دگیله دیر.

استیازچی و بیوروکرات عقیده لی سیاستچیلرجه ایران مجلس ببعوثانینا انتخاب ایدیلمیش معلوم الحال و فضا لشخاص ایرانا، اوروج سیز دیرییه (۱) نجات ویردجکدیرلر، چونکه اورا، او قوجا مملکت، ایستراتیج، ایسترنم دنجه اوروپا دامعروشدیر، اکرلازی محل لرد مراجعت اولونوب جدی صورتده ابراهیم ایدیلسه استخلاص احتمالی قوی دیر. بویاره ده فرانسیزلاردا انگلیس لری تقصیرلن دیریپ عقیده لرینی (۲) اینان دیر اچاق بیر چوخ وعده لرده بولونمالارینی و یلسون تکلیف تامه سینین عوام ثریبو کاغذا ووریننده قالان ماده لرینی گوستریرلر.

بیز ایسه عربیر زماندا ادعا ایتمکیمیز ونتیجه سینی گوردو کوموز آچی بیر حقیقتی بیان ایدریک که، اودا بویکی مجلس لری اساسی جوروموش بنا دیوارلارینین رسم-ئیرک تریین ایدیلمه سینده تشبیه ایتمکیمیز دیر.

موضوع بحنیمیز اولان ایران مجلس ببعوثانی دخی بیله دیر دیدیکده سهوا یتمه سینس اولوغ و قوموزی گمان ایدریک، (۳) البته اوروپا با گوز تیکیب اورادان نجات گوزله یینلرجه بیزیم نظریاتیمیز یانلیش دیر. چونکه، اولار قیامت گبرا آدلاندیریپ (۴) قبله حاجت ساینیقلازی دها دغوروسی سعادت اومدوقلازی و رسال کونشرانسینی او، ظاهر انالی، حقیقته دایسه آلاچاق بنانی ضعیف ملت لر حامی لرینین مسکنی (۵) حساب ایدریرلر. و ملت لرین ده سعادت و بدبخت لیقلازینی اورادان گوزله ییرلر. ظاهر ا بو فکر نظره دوشرو گلیر. لاکن زمان و حیات ایسه بونون عکسینی گوستریرک، اودا تورکلرین اسکی مثنی «باشلی باشین ساغلا سین منیم باشیم دیر دیر» شغومونون سوچینیجه هر ملتین نوز مقدراتینی نوزی حل ایتمک شعاری دیر.

همین نظره بوگون آلمانیا، تورکیه و سایر مملکتلرین محکوم ملت لری انقلاب بایراغی قالدیر میشدیلار.

سیاستجه بیزدن تجربه دیده و سن دلرله مبارزه میدانیندا یورولماق بیلعدن (۶) چالیشیپ، نهایت مغلوب اولان ملت لری (آلمانلار و تورکلر) آرتیق او وعد لری اساس سین ویلان حساب ایریپ فقط مبارزه ایله حقوقلارینی مدافعه ایدریرلر که، اودا بوتون ضعیف و محکوم ملت لره سر مشق اولمالی دیر.

سادا مکده، بیطر فلیگینه رعایت و حرمت ایدیلمه ییب، مینلرجه قربانلار ویرن و میلیونلارجه خسارته دچار اولان ایرانا انگلیس و روس قوا ی مسلحه سینین یتیر-

۱- اورژینالدا «زنده بی روح» یازیل میشدیر.

۲- اورژینالدا «معتقد لرینی» یازیل میشدیر.

۳- اورژینالدا «ئنده یز» یازیل میشدیر.

۴- اورژینالدا «تسمه ای دیب» یازیل میشدیر.

۵- اورژینالدا «غد» یازیل میشدیر.

۶- اورژینالدا «میدان مبارزه ده یورولماق سوزک» یازیل میشدیر.

ديكلري خسارتلري طلب ايتديكده داخلي اغتياشاندان ايره ئي گلير (۱) جوابي ويريلىر. مانسى كه، اورمى فلاكتي، قزوین خسارتی، سايجبولاغ قتل عامی، يونلاردان علاوه (۲) انگلتره کوماندانليغينين ارزاقی تحت انحصارا آليب، مين لرجه ال-اياق سيزلاری و لومه محكوم ايتمه سی اوتودولماسينير. دخي کله چکده چنگال آهنين انگلیسه کچميش مصلکتی خلاص ايتمک ايچون اورادان ايدگوزله مک اولارمی؟ البته، يوخ ديهه بيمار يک. ايندی كه، اوروپادان ظلم و تضييقدن باشقا بير شئی گوزله مک اولمور، نه ايچون فرمتی قوت ايديب نتیجه ويرييه چک مجلس معبوثانلار ايله مشغول اولماق؟. بيردفعه ليک يامرگبا استقلال ديهه ميدانا آتيلماق. آج گوز اوروپا ليلارلا حيات و سات اوغرونلدا مبارزه ايتمک، محو اولدوقدا شرفله محو اولوب دنيايا بيليرمک كه. اولار ضعیف ملت لرین حامی سی دگيل، بلکه امانسيز جلدلاری ديرلار (۳). همین (۴) نظرله، بيز او مجلس معبوثانندان دخي بير شئی آرزو ايتمه ييب ايرانين نجاتيني يالنيز انقلابدا گوروروك.

م.ج. جو اذاهه

«حریت» غزه تی، ۴ نويا بر ۱۹۱۹، نمره ۲۸

- ۱- اورؤينالدا «طولایي دير» يازيلميشدير.
- ۲- اورؤينالدا «ماعدا» يازيلميشدير.
- ۳- اورؤينالدا «جلادي امانديرلر» يازيلميشدير.
- ۴- اورؤينالدا «اشبو» يازيلميشدير.

ایرانلاردا اتباه

یولداشلار! سیزه ایندی وطنیزین ساتیلماسی معلوم اولدی. ایندی سیزه ایرانین ساتیلماسیندان خائنلرله مبارزده بولونوب، موجودیتلرینی فنایه برهن مجاهدلرین فداکارلیقلارینین بویوگو مقس اولدیغی آشکار اولدی.

یولداشلار ایندی یقین ایتدیزگه، انقلابچیلارین، ثورلرینی استبدادچنگالینا گرفتار ایتدیلری کور-کورانه دیبل ایمیش. نوز وارلیقلارینی ایشره ن اوفداکارلار بوگوئی نجه ایل(۱) بوندان اقدم کورورلریمیش.

اوقوت جهانگیرخانلاری، سلك الشعرا لری سیز دیوانه سایدیزین، ایندی ایسه انصافه کلب او نلارین فداکارلیقلارینین مقس اولدیغینی اقرار ایشمه بیلر سیز.

یولداشلار، سیز وطنیزین سعادتینی، ملتینیزین ترقیسینی آرزو ایدیر سیز لکن یازیسینیز، فقط زوالی سینیز.

سیز ایرانین، اوقوجا مملکتین هر بیر نقطه سینده عطف نظر ایتدیگده آجلیق، یوغسوللوق، بیکارلیق، اخلاق سزلیق و مفتخورلوق گورورسونور.

عجبا، او مثبت و محصولدار ثولکه نین توپراغی ساکنلرینین معیشتینی تامین ایتمکدن عاجز می؟ شهید یوخور که، (۲) ایران توپراغی اون سگیز میلیون نفوسون یوخ، بلکه ده اوتوز قیرخ میلیون نفوسون حیاتی نی تامین ایتمکه ماعدیر.

یولداشلار، سیزی دوشوندورن سائل لیک، دیلنجی لیک، جن دارلیق، روضه خوانلیق،

سلاطین، مفتخورلوق و مستکر لیک دین سببینی بیلر سیز می؟

ایته بیلر لری نیز چوخ آزدیر، چونکه، اونلاری مذمت ایدیر سیز. اونلاردا نوز طالعیرینین شکایت ایدیرلر.

لاکن اصل حقیقته او بیچاره لری ده مذمت ایتمک یر یوخور. چونکه اونلارین حیاتی نی تامین ایدمک بیر واسطه یوخور. چونکه اونلار ایچون یا شاماق ممکن دگیل دیر. نه ایلزده یا شاسینلار؟ هارادان کسب معیشت ایتسینلر؟

بیلر سیز، ایران فقرا کاسه سینین آغیر حالینا یانان، اونلارین سعادتینی آرزو این آرخاداشلار، بونلارین سببی نه دیر؟

بو فلاکتلر نه دن تولید اولموشور؟

۱- اورژینالدا «سنه» یازیلیمشدیر.

۲- اورژینالدا «ظن ایتتم» یازیلیمشدیر.

بيلسه تيز، يقيننا هامينيز مبلغ لر اولوب ايرانا كیده رسيئيز، او مهلك مرضه علاج اينرسيئيز. يا خود بيز دفعه ليك ثورونوزي فنايه ويريب وجدان عذابيندان خلاص اولارسيئيز.

ايرانلي ثولور، ايرانلي محاولور، بونوانكار ايتمك اولمان، بونوكيزلتمك ممكن دگيل.

ندايجون، آخى باعثو سبب ندهدير؟ نيه گرك اون سگيز ميليمون نفوس محو اولوب كپتسين.

آرتيق بيز بدبختلرين آييلماق وقتي يتيشمه ميشديركه، دوغري بولا دوشسونلر؟ هيئاتا حيات، دييه جگيم سوزلره، گومت رد جگيم حقيقتلره مساعده ويرمير.

بلي، ايران فقراي كاسبه سي، ايران رحمت ككشلي، داهادوغروسي ايران كندليلوريني بو گونكي دلخوش حالا سوقايدن توپراغين اونلار اوپريلمه مه سي، زراعت آلائينين اونلار

ايچون ممكن اولمامايدير، اكر تزي ليكله مفتخه خورلوزغا محكوم اولان ايران خلقينين فناحالينا چاره ايديلمز ايسه، يعني ايران توپراغيني كندليلر آراسيندا تقسيم ايديب،

اونلارا زراعت آلائي وپريلمزسه بالكليه محو اولوب گيده جك ويشرلرينده انگليس مستملكه لرinden كتيريلن مهاجرلر اكلشه جكلر.

يولداشلار، سوزومي سطي شيرازينين بوربا عيسى ايله تمام ايديب بوخوسدا اساسي سوزلر جي كلن نمره لرده ممكن اولسا يازاچاغام.

بگذرداين روزگار تلخ تر از زهر

باردگر روزگار چون شکر آيد.

بردر رباب بيمروت دنيا

چندنشيني كه خواجه كي بدر آيد، (۲)

م. جوادزاده

«حریت» غزده تي، ۱۵ نويا بر ۱۹۱۹، نمره ۳۱.

۱- اورونالما «ياپلاركو» يازيلميشدير.

۲- ترجمه: زهر دن آجي بوروزكار كچر كندهر.

بیرد اها شیرین حیات اوزموزه گلر.

دنيانين انصاف سين اربابينين قاپسيندا.

نه وقته قهر اوتورماق اولاركه، بلكه آقا بايبر ايجيا.

ایران‌ایا لارا ائتپراه

II

مطلوب اوله بیضی اوزرد ایرانیین یکانه منبع معیشتی زراعت دیر. اونون ایچون ده ایرانیلارین حیاتی بیر مسئله سینجه باغلی دیر. اورادا اکین یرلری نعلما ملکه دارلار الینده اولدیغیندان بزرگ منفی همیشه اولار طرفیندن تحقیقه دوچار اولموز، بعضا خارجه مسلکتره کوچمه مجبور قالمیشدی.

ایران وطن پوستلری اورانین ترقیسینی و ملتین تهذیب اخلاقینی آرزوایدرك بیر چوخ فعالیتده بولونموشلار سادا تدبیرلری موقعینه اسابت ایتمه دیگیندن ئوزلرینین بو خصوصدا عاجز اولدیقلارینا ذاعب اولموشلار. بعضا ئوز عجزلریندن ایرهلی کلهرك مایوس بیر حالدا:

«چهارده سال در این شهر دویدم پس است
سیزده کفش در این کوچه دریدم پس است
آخر الامر بدمطلب نرسیدم پس است» (۱).

دیجیشدیر. بیرچوخلاری دا کمال جدیدتک چالیشمیش، ئوزلرینی فنایه بنه ویرمیشدیلر. لاکن اخلاق همان کینه حالیندا قالیب، بلکه دامادا پوزولموش اقتصاد و سیاسی فنالیقلاردا وسعت پیدا ایتمیشدیر. بو اخلاق پوزغونلوغونون باشلیجا سببی البته که بیرچوخلارینین دوشونلوگی طالع سیزلیک یا خود «ایران نظم برنمیدارد» (۲) مثلینین اقتضاسی دگیلدیر.

ایرانلیلارین و ایرانیین گشتگنده تنزل ایتمه سینین البته آشکار بیر سببی واردیر که، اودا بیر مسئله سیدیر.

هرگاه تزییر زماندا بیر مسئله سی اساسی صورتده حل اولونماسا، اگر ایرانیین سعادتی آرزوایدنلر حیات و میات مسئله سی اولان بیر مسئله نی قولنن ضلک کتیرمز— لرسه، آرزومندان سونرا ایره لیده دیدیگیمیز کیمی، ایران خلقتی نین اللی فائضی خارجه مسلکتره کوچوب، قالان اللی فائضین اکثری ده سائل لیکه محکوم اولار. بونون سببی ایسه کندلرین بویوک مالکله الینده اولماسی و کندلرین اولار طرفیندن نوع به نوع ویرگیلرک تحقیق ایدیلمه سیدیر. زوالی کندلی دو ققوز آق قیشین

۱— ترجمه: اون دوردا بیل بوشهرده قاجیب، اون اوج آباق قابی

داغیتدیقدان سونرا، یشدهه مطلبیمه چاتمادیم. دابردیر».

۲— ترجمه: ایران انتظام کوتورده سی دگیل.

سویغونا، یابین ایستی سینه متحمل اولوب، بیر پارچا چوره ک تدارک ایتدیگی حالدا، ملکه دار جلا دیمی اونون باشین اوستونو کسیر. مین مشقتله منزله گتیردیگی بشن باتمان غله نی الینن آلیب، تریاک، عرق و غیره عیش-عشرت متبعلرینه حرف ایدیر. زارعه ایسه الینده کی شان او کوره کسن باشقا دوققوز آی ایش وقتینه ایتدیگی بور جلاز قالیب، اوقوت زواللی اکیچی، باعث حاشی اولان بیر جوت ئوکوزونی ساتیب بور جونا ویریر، ئوزی ایسه اهل-عیالی نین الیندن بایشیب روسه و باشقا مسلکله کوجور، بونود ایلملی که، هنج (وجهله) رعیت دیدیکلری اکیچی نین بوکندن باشقا کنده کوجیکه اختیاری بوغور، آجلیغا محکوم ایدیلن زواللی کندیلر هرگاه کوجیک ایسته سلر، کرک دیر کهنه رخت خوابدان عبارت اولان مایه حجابلارینی بئله ملکه دارلار ترک ایدیب گنج دایله فرار ایتسینلر.

بیر چوخ اکیچیلر عائله لرینی بئله بورا خیب ئوزلرینی بیر کناره چکیرلر، بو حال ایرانین تمام ولایتلرینده حکم فرما اولماقتادیر.

ماکیدا و روسه نین باشقا شهرلرینده تصادف ایتدیگی مین فعله، حال بو کیمی هم مشری تسمیه ایدیلن زواللی ایشچیلر همان ملکه دارلار ظلمونفن فرار ایتیش ایران بیز کر لری دیر. بونلارین آراسیندا بیکری ایلیلرک عائله اوزونه حسرت قائلار ای داچوخور.

بواسناک و ضعیفه دوچار اولان یالنیز رعیت (ملکه دارین بیری زراعت ایدنلر) منغی دگیل، خیر دامالک دیدیکلری بیر بیغین خیردا کندن چارده واردیر.

کوجلی ملکه دارلار اولنارین رعیتلرینی و ئوزلرینی نوع به نوع تهدیدات، حتی قتل و غارتلک تهییق ایدیب بزلرینی اللرینن آلیرلر.

بئله لیکله گیت-گیده کندلریش، اوچ نفر ملکه دارین اختیارینا کچیر که، او ملکه دارلاردا زارعیته کیقلری ایسته نین فتالیقی ایتسکن چکیمیزلر، هله بیر چوخ مالک لر رعیتین عرض-ناموسونا تجاوز ایدیب، قولون (کوله) نهیی وارسا آقاسی نیندیر-دیبلر، بعضا مالک لر بیر-بیری ایله رقابت ایدوره ک بیر چوخ کندلرین مخروبه قالماسینا سبب اولورلار.

بو آخ زمانلاردا مالکلرداها بویوک و واسع مداخل منعلری و رقابتده غالب کلمک واسطه لری تاجیشدیلر، اودا، بیریغین وجدانسزلارلا ملاح و ویریب، تحت اداره لرینده ساخلامالاری و اولنارین واسطه سیله ایراندا سیاست یورودن نیکالای و انگلیته آگنت لرینن کلی پولار آلیب ایران استقلالیتی ریشه سیننی بائتالامالاری دیر.

هر بیر مالکین قوه سی آرتیق اولورسا، دیگر مالکلرین بیری آلیر، یا خود ایلهه بیر قهر باج آلیب اوننی باشقا مالکلر طرفینن تضییق (آلتیندا) اولماغا مساعده ویرمیر. بو کشمکنده رعیتنا اولوب کیدیر، چونکه بومالک او بیری مالکین رعیتینین وار-بوخونی غارت ایدیر، اودا بوتون کینی.

بودور (۱) ایران فقرای کاسبه سی نین یوزقونلوق و دیلنجی لیگینن سببی، بودور دیوار دینینده، کوجدلر کنجینده تصادف ایتدیگی میز صورت بشریه لری دگی شیش ایران آجلا رینین باعث فلاکتی.

ایتدی، ایراندا فقیر طرفدارلیغی ادعا ایدیب پروکراسیندا «بزلری عادلانه قیمت ایله کندیلر آراسیندا تقسیم ایتلی» (۲) (سوزونی) قیدابن فرقه باشچیلاریندان سوو-

- ۱- اوروزینالدا «ایشته» یازیلمیشدیر.
- ۲- اوروزینالدا «ایتیلیدیر» یازیلمیشدیر.

شمالی کہ، آئی فخر اطرفدار لاری، ای ایران، ایران باغیران آقا لارا !!! بیربار چا چوره که (۱) محتاج
اولان کننچی پولی هار ادا ن کتیریب، یره، گوگوزه وسایر فلاحت و زراعت آلاتینا ویرسین،
اگر سیز، فقر ادی می ریک، ایزان طرفداری اولانیز، گورک ایرانین و ایرانلی لارین
باعث حیاتی، بلکه روحی اولان زراعت مسئله سینین حل ایده سینیز، زراعتی یوکسلده-
سینیز، چوتکه، ایرانیزدا فابریکا، زاوود و معدنلر یونخور، وارلیقینیز زراعتنه باغلیدیر.

م. ج. جو ادا زاده

«حریت» غزه تی، ۱۹۱۶ نو یابر، نمره ۲۲.

۱- اورژینالدا «اتمکه» یازیل می شیدیر.

ایران‌داران اکتباه

III

زراعت اولمازسا، ایران‌دا اولما یا جا قهیر.

حال بئله گیدرسه، بیروقت گوره جک سینیز که، ایرانی تمامیک ساتیب حکومت مامورلارینین، دولت قوالی قچولارینین معاشینی تامین ایتمیش سینیز. نجه که، ناصرالدین شاه دوریندن ایندیه قهر بیرچوخ امتیازلاری ساتمیش سینیز، بیرچوخ بورجلار ایتمیش سینیز. ایندی سیز ادعا ایدیر سینیز که، بیز انما ایشیق، خانلر ساتیش، لاکن بیز ثبوت ایده بیلدیریک که، سیز اتمیشینیز. اگر سیز وقتیک یئرلی تقسیم ایدیب اهلایه ویرسیدینیز اووقت ملیونلارلا دولت خزینه سینه پول کلب، داعا انکلیس لرو روسلاردان بورچ آلماق احتیاج قالمادی که، بوگون اونلار اوستومورده آقا اولوب مملکتیمیزده کیشلری ایستدین کیمی رفتار ایتیلر.

البته بو تقسیمات مسئله سی سیزه او قدرده منخصلی دگیلدی، چونکه، سیز کنتلی دگیل سینیز، کنتلی حالیندا یانماز سینیز. لاکن وطن پرستلیک نامینه شیخ اولمازسا اقداماتدا بولونمالی ایدینیز که، وطن پرستلیکینیز ثبوت اولسون، چونکه، وطنینیز آنجا ق بو واسطه ایله، یعنی مملکتین آبادلیقی وزراعتین چوخلوغی ایله ترقی ایدجکدی. ایندیه قهر بو کیمی اقداماتدا بولونما دیقینیز آرتیق گوستریریک، ادعالارینیزین هامیسی یالان ایش، سیز یالینز دیانت ایچون چالیشیرمیش سینیز.

اگر دیسه نوز که، ملت ایچون چالیشیر سینیز، اوندا یا یالینیزی اثبات ایتمکه میداندا محکم دلائل واردیر، چونکه، ایران ملتی نین اکثریتینی تشکیل ایسن اکینجی لردیر. سزایسه اکین چیلره بیرشی ویرمه دینیز، بلکه اونلارین دشمنلرینی فرقه تیزه قبول ایتمکه گوجلندیردینیز که، مذکور دشمنلر (سلکه دار)، پرستش ایتمک ادعاسیندا بولوندوغونوز ملتن قانینی داها آرتیق سورخولار.

همین نظرله ظالم خانلار، وجدانسیرملکه دارلارین ظلم و تعدی سیندن ایره لی کفرک (۱) روسیه یه پناه آپارمیش، اورا داروس فعله لری ایله انقلابدا اشتراک ایتمیش، ایران رنجبر لری، ایران کندلی لری نوز حقوقلارینی آلماق ایچون عدالت فرقه سیندن قومی بایراغی آلتینا توپلانوب وارقه لرینی ملکه دارلار علیهمنه صرف ایتمکه آماده دیرلر. عدالت فرقه سی کندلیلر ایچون نه ایده جک، (۲) بو فرقه نین ایرانا ویره جکی منفعت نهدن عبارتدیر؟

۱- اوروینالدا «طولایی» یازیلیمشدیر.

۲- اوروینالدا «نه یا باجاق» یازیلیمشدیر.

اولده دیدیک که، ایران اکین چیلری مالکلرین الینده اسپردیرلر. یوناگوره عدالت فرقهسی ایستدییر که، یولر مالکلردن آلینیب رعیته ویریلمگله بو سارته خاتمه (۱) ویریلسین و خیرد مالکلرده بویوک ملکه دارلارین تئسیقیندن خلاس اییدیلین. عدالت فرقهسی کندیلرین حیوانات کیمی ملکه دارلار طرفیندن ساتیلماغا، یا خود قمارخانالاردا اودوزولماغا اسکان ویریلمه مەسی طرفداری دیر. او اولارین تعابله حقوق انسانیته مالک اولمالارنا چالیشا جاق دیر. عدالت دیر که، ۱۵ سنه مطوعات، کتابلار و موعظه لرایله علاجی ممکن اولمایان مقته خورلیقلارا عملی بیر صورتده چاره اییدیلین. یعنی بیکارلارا، درویش، سید، موللا، مرثیه خوان، یولچی، سائل، قاراچی و غیره لره یر وفلاحت آلائی (تخم، شوکوزو سایره) ویریلمه لیدیر.

عدالت فرقهسی کندلری ملکه دارلارین قابینین دیینی یا لایان، اولارین خائانه مقصدلرینه خدمت ایدن کنده او میاشرلردن خلاس اییدیب، ریاستین و حکومتین کند- لیلرین شوزلری انتخاب ایتمکی کند شیرالارینا محول اییدیلمه سینى طلب اییدیر. بوندان علاوه (۲) عدالت فرقهسی کنده جماعتی نین زراعت و فلاحت علم لری ایله تکمیل اولونماسی و اولارین زحمتی نین آسانلاشدیریلماسی ایچون حکومت طرفیندن ماکینالار و سایر زراعت آلائی ترتیب و ویریلمه لیدیر. (او عین زماندا کندیلرین مالوچانامینده اولماسینی بوگونکی کیمی بوخ، اساسلی بیر صورتده میدان چارمالیدیر (۳) دیر.

ایش سیزلیکن و مجبوریتدن دوغان ملکه دارلارین الینده آلت اولموش ایشچی- لرین میشتینی تاسمین ایتمگله اولارین حیاتی نی یاخشلاشدیرمالیدیر (۴) دیر. کوچری، ایلات و قبایل آراسیندا اوتلاق و یایلاق برلرینی عادلانه بیر صورتده تقسیم اییدیب، ایندیکی ائل یگی لر عوضینده، ائل طرفیندن انتخاب اولونموش ائل شورالاری تشکیل اییدیلین. بو واسطه ایله بیر ائلین دیگر ائلین حقوقونا تجاوز ایتمه سی و ائل آراسیندا اولان حق سیزلیکلر بیتیریلدین.

آنچاق او وقت رئیس لر ایچون بیر ائلین کوچوندن استفاده اییدیب کندلری غارت ایتمک و بویوک ملک لره صاحب اولماق ممکن اولماییب ائل آراسیندا مساوات و برابرلیک حصوله کله چک، عمالات آسوده یا شا یا جاق. عمده دتخته قابی (۵) دیدیکلری کندیلر ایچون امنیت حاصل اولاجاقدیر.

عدالت فرقهسی ایران ممالکتینین یوللارینین فنالیضینی نظره آلیب کندیلره آباتی مالی و باشقا تئلیات واسطه لرینده معاونتده بولونمالیدیر دیر. دیدیلی، عدالت فرقهسی هر بیر جهتن کندیلرین حالینی گوزه لشدیرمگله، ایراندا حکم فرما اولان فنالیق لارا خاتمه چکمک فکرینده دیر. عدالت جونون ایچون چالیشیر، بودا آنچاق شور اصولی ایله ممکن دور. البته هر بیر زحمتکنس ایچون واجب-

۱- اورژینالدا «چکسون» یازیلیمیشدیر.

۲- اورژینالدا «ماشا» یازیلیمیشدیر.

۳- اورژینالدا «کتور بلملی» یازیلیمیشدیر.

۴- اورژینالدا «ایتملی دیر» یازیلیمیشدیر.

۵- مقمده کوچری طایفالارین اوتوراق حیات طرزینه کچیریلمه سی دیمک دیر.

دېرکه، بوآرزونون حصولی اوغروندا وار قوه سیله چالیشین، زیراکه، ایرانا و ایرانلیلارا آنجا قبو طریق ایله نجات ویرمک ممکنور.
ایندیکی مشروطه قانون اساسی ایسه پرده لی صورتده بیر یغین ملکه دارو خانلارین آرزوسینی عمله ییتیرمک واسطه سیندن باشقا بیر شی دگیلدیر. اونا گوره، بیر اکینچی و فعله لری بو جوروموش مشروطه حکومتینی بیخماغا ویرینده محکم اساسی اولان شورا جمهوریتی تشکیل ایتمکه دعوت ایدیریک.
البتد بیرچوخ کوتاه بینلر یا خود اغفالچیلار دییه جک لرکه، بو تزدیر، لکن بیر اینتایریق که، فلاکته معروض قالمیش ایران فعله و کندچیلری اتفاق ایدم جک و بوآرزونی قولدن فعله کتیره جکلر.

بونا گوره، بیرینچی ذمدا اولراق دیریک:

باشاسین ایرانین گلله جک شورا حکومتی!

وار اولسون ایران کندچی و رحمتکشترینین آزادلیغی!

محو اولسون منفعت شخصیله لری ایچون فقرای کاسبدنی اسارتده ساخلایانلار!

قهر اولسون ملکه دارلار و اوللارین دوروسونون دیبینی یالایان آغاجیقلار!

پایدار اولسون کومونیزم!

یوخ اولسون استبداد قانونلاری!

سون

م. ج. جوادزاده

«حریت» غزه تی، ۱۹۱۹، نمره ۲۲

ایران هیت اعزایه سینین آذربایجانا ورودی مناسبتیه

محلی غزدرتلر ایران حکومتی طرفیندن سیدضیاءالدینین (۱) تحت حدارتینده آذربایجان پایتختینه بیرهیتین گلدیگی خبرویریر. بوهیتین نه کیمن فعالیت گوتده جکی باره سینده رسمی معلوماتلار اولمادیغیندان اونون اقداماتینین اهمیتیندن بحث ایتمک مشکل دیسه ده ایرانلی آدلاندیریلدیغیمیزا گوره، (۲) بونجه سطری قارالاماقلانظریاتیمیزی سویله مک فیایداسیز گورمه دیک، ایراندان اعزام ایدیللمش هیت محترمه باکیدا اقامت ایدن اللی-آتمیش مین ایرانلیه نه ویره جک و اونلاری نه جور سیر ایده جکدیر؟

اونلار، بیر هرگون گوردوگو موزو و گوروب متاثر اولدیغیمیز بیر یغین آج-یالا واج-لارین حالینی آراییب بورادا اولدی سینهللی انقلابچی ایراتلیلارین سسلرینی ایشیده-جکلر می؟ یا خودانسانلیغی، شرافت، بلکه ایراتلیلقلارینی بولاقریان ایتمکه حاضر اولان محترم تجارین آرزو سیله ایش گوره جک، اونلارین کیف مایشاء لرینه خدست ایده جکدیلر؟ هر که گون کیمی آشکار دیر که، اونلارا نه آج چیلپاقلار، نه ده او قاتلارینی تلخ ایدیپ، ریاستلرینه دشمنی اولان انقلابچیلارین فکری لازمیر. فقط واقفانلار لازم اولان یوخاریدا دیدیکیمیز تجارین آرزولارینین قولنن فعلک کلمه سیدیر. بلکه اونون ایچونده اعزام اولونموشدولار. بوهیتین باشیندا دوران ضیاء الدینلر «رعد» (۳) کیمی بیر غزده تین صاحبی اولدیقلاری حالدا فقرای کاسبه یه نه ویریشلر که، ایندی ده باکیدایاشایان ایران فلاکت زده لری و عجمستان مهاجر لری اونلاردان نه منفعت گوزله سینلر؟ ایران ایله آذربایجانین سیاستینه گلدی که قارملریمیزین نظیرینی انگلیس لرین روسیه خصوصیندا بورو تمک ابسته دیکلری یشی سیاسته اولوننجور جون (۴) سون نطقینه جلب ایدیریک.

۱- سیدضیاءالدین طباطبائی انگلثوره امپریالیزیمین مشهور ایرانلی آگنت لریندن بیر اولموشور، ۱۲۹۹ شمسن ایلیته ده (۱۹۲۰ میلادی ده) ایراندان دولت چوربلیشی یاراداراق ۹۵ گون حکومتی ئوزالینده آلمیشدیر.

۲- اورونئالدا «تسمیه ایدیلدیگیمیز» یازلمیشدیر.

۳- «رعد» سیدضیاءالدینین مسؤل رداکتور لوغوا یله ده ده طهراندایچخان غزه تین آدی دیر.

۴- اولوننجورج انگلثره حکومتینین ۱۹۲۰- تجوی ایله ده خارجی ایشلر ناظری اولموشدور.

لوئید جورج گورکملی اردونون مظلومیتیندن سونرا شور و سیدسینین قوه حربیه ایله مغلوب اولمایاجاغینی و ینی تدبیر اتخاذهنین لزومونی بیان ایدیر. بلی، دنیکن اوردوسونون مظلومیتیندن سونرا انگلیس لر روسیه دن آلاجاقلارینی حصوله کتیرمک و شرق عالمی الده ساخلاماق ایچون ینی واسطه لره توسل ایتمه میش دگیلیرلر.

آذربایجانین روسیه ایله علاقه دار اولدیغیندان علاوه، (۱) تجارتجه مومبیر موقع دوتیفیندان، گورده کبورادا انگلیس لر نه کیسی روللار اوینایاجاق و نه تدبیرلر حاضر- آلاجاقدیرلار؟

بیز سایقه دیمیشدیک که، اگر ایران دولتی آذربایجان ایله علاقه ره گیریشمک ایسته سده متفقترین سیاستی مکان ویرمه دیه چکدیر. البته بیزو ادعا میزدا سهو ایتمه میشدیک، بوسوزی اوقت دیمیشدیک که، انگلیس لرین نظری «کونوللی» (۲) اوردو اوزرینده ایدی، او واسطه ایله روسیه انقلابیتین قارشیمسینی آماق ایسته ییب، ملی جمهوریتلره اوقترده حمرن نظریله باخماییردی. ایندی ایسه مذکور سیاست دگیلمک اوزره دیر. ایران حکومتی نین حال حاضردا (۳) باشیندا دوران ملکه دارلارین انگلیس آگنتلری اولدیغی نظره آلینارسا، بو کون وجوده کله جگ مناسباتین مناسبتین و اهمیت سیز (۴) اولدیغینی دوشونوب ظن ایدیریک.

دیگک ایران و آذربایجان مناسباتی هر حالدا انگلتره دولتی نین آرزوسینا باغلی دیر. سمکنور ایندی بیر اشاره ایله وجوده کلیب یازیلیسن، همان بیر اشاره ایله ده یوزولسون. بیرده بیز ایران انقلابچیلارینی بو هیئت اعزامیه نین ایران خلقی ایچون اسید کوزلمه مگه و اداراین مذکور هیئتین مدری آقا سیدضیاء الدین دیرکه، بیز بو جنابین بیر انگلیس خادمی اولوب ایراندا انگلتره نفوذ و حاکمیتی نین برپا ایلدیمه سی ایچون وارقه سیله چالیشماسینی چوخدان بیلیردیک. اونا گوره هر زماندا ایسته دیگیمیز (کیمی)، ایران ایله آذربایجان زحمتکش لرینین حقیقی قارداشلیغینی (ینده) ایسته ییب، بونون اوغروندا وارقه سیزله چالیشیریق. «بونون قولدن فعله کلمه سی ایچون انگلتره جیره خوری نییاء الدین لرله مساوات فرقه سی لیدرلرینین وجوده کتیردیگی ایران و آذربایجان مناسباتینی دگیل. ایران و آذربایجان خلقیتین انقلاب بایراغی آلتینا توپلانماری لازمدیر».

دیگک جارت و جرئت یوخ ئوز سوزی حقلی کورور و ککه، «تمام شرق ملتلی انقلاب بایراغی آلتینا توپلانیب اوبایراق سایه سینده غرب امپریالیست لرینین و اروپا کاپیتالینین آهنین پنجه سیندن خلاص اولمازلارسا، اونلار ایچون ندادتحدو اتقاق ممکن اولاجاق و نه ده باغلانیلان ائتلافلار بیر نمره ونتیجه لر ویرمه چکدیر».

م.ج. جو اذاده

«حریت» غزتی، ۸ دیکابر ۱۹۱۹، نمره ۲۶

۱- اورژینالدا «ماعد» یازیلیمیشدیر.
۲- «کونوللی اوردو» دنیکن، بوده نیچ، قولچاغین عکس انقلابچی اوردولارینا تدبیلیردی.

۳- اورژینالدا «غامیه سنک» یازیلیمیشدیر.

۴- اورژینالدا «بی معنی و اهمیت» یازیلیمیشدیر.

انقلاب و عكس انقلابچيلارين مغلوبىتى

سون خىبرلر «كونوللى» اوردونون، جبهه لرين هامبسيندا مغلوب اولوب هر يمته اورقوبدوغى و تحت اداره لرينده اولان اهانلنين اغتشاش بايراغى قالمخوردىغىنى اشعار ايدير.

داغستان، اوكرائنا، اورال فخرى كاسبهسى، اونلارين و حشيليكيتدن (۱) خلامس اولماق ايچون وارقوله لرله ميدانا آتيلير. باجاردىقلارنى قىر سى ايديرلر. ديمك دنىكىن، يوده نىچ، قولچاق و غير گنرال لارين اسكى اصول اداره نى اعاده يه قادر اولما ياچاغى، بلكه اونلارلا برابر همان نحس فكرين خادملرى ده فنايه كیده چكى امر واقع حكيمنى آلميشدير. بونى آرتيق متفقلر، على الخموس يگانده حاميلىرى اولان انكلتره حكومتى ده يقين ايتميشدير.

ايندى ترده ايتمىدن ادعائتمك اولاركه، روسيه ده آنچاق قىر مى شورالار حكمران اولاجاق، فقط قىر مى بايراق يوكسه چكدير. بوگون بير يوزد كىل، شوراروسيه سىنى محاصره ايدىرك كومونستلرى آجىندان ئولدرىمك ايستىن اوروپا بورژوازى سى دا اقرار ايديركه، بولنوبوز مى محوايتمك سمكن دگىلدير.

بورادا بير مسئله ده واركه، اونين ايچون بير قىر كچمىته سراجعت ايتمك ايچاب ايدير. اودابعضى ملت لرين سابقده «كونوللى لوله» (۲) متفق اولماق مسئله سدير. عىن مسئله يه دريندن باخديقدا «غولوس راسيى» (۳) لرين گوستردىكى ملت لر دگىل، ملت لرين اسقوللىنى باغلايىب «كونوللى لره» تسليم ايدن خليل اوف (۴) كىمى كىنه اصولون خادملرينين دنىكىنو غيره لرينه رغبت گوستردىكلرينى گوردريك. سببى ايه معلوم اولدىغى كىمى، چار حكومتينين ايشىمنين پىشرفتى ايچون هر بير ملت دن نچدنفر وچدان سىزى، ايره لى چكىب اونلارى مادی جەت من قوتلندىر يىب، معنوى جەت مندە اونلارين پىشرفتينه سبب اولماسيدير.

۱- اوروزىنالدا «وحشيت مندن» يازيلميشدير.

۲- اوروزىنالدا «دابرا ووللرله» يازيلميشدير.

۳- «غولوس راسيى» (روسى نىن سى) عكس انقلابچى غزه تىن آدى اولمو-

شور.

۴- خليل اوف داغستان عكس انقلابچيلارينين باشچى سى ايدى.

اودورکه، نیکالای بیخیلان کیمی، فوق‌الذکر کوزی آجیق‌دقولی گوجلی لرنوع بنوع عنوانلارلا خلقی اغفال ایندیرک‌ایشس باشینا کچدیله. هر هسی اهمیتلی بیر موقع اشغال ایندیرک، عوام قریب نایشلرله زحمتکش منغی موقتا آلداتدیله، حتی حیاسیزلیق-لارینی بیرمتاما یقیردیله، عسلی صورتده انقلابچیلارلا مبارزه کیریشیب، بیرچوخ قانلارین آخیدیلما سینا سبب اولدیله. بولرینی محکم لتمک ایچون هتج بیرخاننن چکیمه دیله.

لاکن روسیه انقلابینین بوتزلیکله محاولماسی اسکی احولون عادئ یاغیش اولدیغی حالدا، یاغیر اتدیله اولونماسی ممکن اولمایان ایشلردندیر. زیرا انقلابین عامل لری کوندن-کونه قوتلنیر، جانلنیر، بویوک روسیه ده دوغروبیر تبدلات وجوده کلمه سینی قطعی لندیریردی.

هر طرفه کندلی و فعله لرئوز حقلرینی دوشونورو الله (۱) ایتمک ایستیردیله. البته، یوخاریدا دیدیگیمیز نیکالای خادملری بواسانلیقتا ریاستدن ال چکیب، اختیاری خلقین ایننه ویریب نوزلری ده اونلار ایبرعضو اولماغی قبول ایتمز و اونلارلا بیرحقوقا مالک اولماغا راضیلیق (۲) گوسترمزایدی. اونلار سویادوشن سامان چوپونه پایشان کیمی، قارشیلارینا چیخان هر بیر واسطه به توسل ایدیب، اوندان نفخ بردار اولماق یستردیلر. عماده بئله ده اولدی.

اسکی روسیه نی دیریلدیله رومانوفلار حکومتینی اعاده ایتمک و اونولادا خلق اوزرینده حاکم مطلق اولماق ایسته یین قارا کنرال لارین اقداماتی، آج کوز ژاندارما و پولیس لرین (۳) جدیتی سایه سینده وجوده کلمیش قارا اوردو فوق‌الذکر ریاست پرست استیازچیلار ایچون گویدن دوشن کیمی اولدی. «ایسته دیگیمیز یارایدی یستردی پروردگار» دییب، کمال شوق و هوسله اونلارین طرفینه قوشنولار. بیعت اللرینی اوزاد اراق منسوب اولدیغی ملتئوز شرف و ناموسلاریله برابر ساتیب بولرینی محکم لتمک ایسته دیله. محض بو واسطه ایله کونوللی لری چوخ بولری اشغال ایتمکه موفق اولدولار. شرف فروش آلچاقلاردا سوقتی ریاستلرینده باقی قالدیلار. لاکن وقتین طلبی روسیه انقلاب کبیرینین تقاضاسی بونون عکسینه ایندی.

م. ج. جو اوزاده

«آذربایجان فقراسی» غزه تی، ۱۱ داکابر ۱۹۱۹، نمره ۴

۱- اورژینالدا «هر دست» یازیلیمیشدیر.

۲- اورژینالدا «روی رضا» یازیلیمیشدیر.

۳- اورژینالدا «قرادویلرک» یازیلیمیشدیر.

انقلاب و عكس انقلابچيلارين هداييتى

II

خلق انقلابدان ايستدديكىنى نهار تجماع بوست كئراللاردان. نوده ئوزلرينى
ايچىنדה اولان رياست پرستلردن آلايلىمده چكلى.

اونا كوردده. هر ياندا ناراضىلىق، هر طرفده اغتشاش باش قالدردى.

حال حاضر داكى دىكىنو قولچاق باندالار نىن مغلوبىتىنه كومك (۱) ايدن اوكراتينا
مسئلهسى، داغستان انقلابى همان بو سويلدديگىمىز ناراضىلىقلاردان نىشئت ايتمهشدير.

ايندى داغستان خليل اوغللارى ئوزلرينى حبل المئين حساب (۲) ايددرك چك وړ—
ديقلارى دىكىن و قولچاقلارلا برابر وادى هلاكته سوق اولونماقدا بىرلار.

ايندى ديه بيلريك كه، روسيه انقلابى فقرانى كاسبه منفى نىن موفقتيله ختامه
يتد چكدير. چونكه (انقلاب) اولدده اونلار ايجون باشلانمىشدى.

ايندى «انقلاب كيملره لازم ايدى» سئوالينا بلاترديد «فعله و كندلپلره» ديه جواب
ويرمككن خوددارلىق ايتمهريك.

بونلار نىن بو انقلابدان تمايله نصمت بردار اولايلىمده لر نىن بار دىننده اوزون—
اوزادى بحثه احتياج كورولدىكى ايجون اونى خعومى بىر مقاله ده ساخلايىب مطلبه كچيرم.

دىمك روسيه عكس انقلاب قودى نىن مغلوبىتى هامىيا معلوم اولموشدور.

ايندى يولداشيمىز (كاسين) تىبيرىنجه اونلار قىزمى لار طرفى نىن «سوغان قابىغىنا
سوخولماغا مجبور اولموشدولار».

آنچاق بورادا شايان قىد بىر مسئله وارسا، اودا آذربايجان، گورجستان و ارمنستاندا
نشر اولونان طرفكبر غرتلرين يوروتدىكلرى سياست و يىشمك ايستدديكلرى «تېلپاش

تجىلىق (۳)» دير. بونلار انقلابى عكسىنه تىبير ايددرك، نكرلرى چاشديرماق، دنيانى قان
درياسينا دونه رىب انسانلغى محو ايدىن اوروپا دولتلىرى الى ايله آقايلىق و شهرت كىب

ايتمك ايتىرلار.

ملت ناميله ئوز استراحت و عيش لىرىنى تامين ايتىكه چالشيىرلار.

ملت باشچىلار نىن، داها دوغروسى، روسيه انقلابى نىن باعث لىرىنى ستم ايتمك و

خلقىن نظرى نىن سالماق ايجون نوع بنوع قىيلداقلار چىخارىرلار.

۱- اورژىنالدا «معاونت» يازىلمىشدير.

۲- اورژىنالدا «عد» يازىلمىشدير.

۳- اورژىنالدا «پورباغانداچىلىق» يازىلمىشدير.

اونلارين حيس، تبعيد، بلگه قتل و اعدامنا حکم ايتمکن بئله احترامس ايتميرلر
انقلابچي روسيدتي غاصب گوستريب، ئوزلري بويوك ارمنستن توران ياراتماليق
دييرلر و انقلابچيلاري، فکري نين ضد اولدوقلارينا گوره جماعتين گوزونن سالماق
ايتيرلر.

بعضي لري بوايشده اوقنرايره لي گيتمش که، کومونستلري ساغلاشديرميشدير.
بئله که، بولشويکلر «بوتون جهان فقرای کاسبه سي بيرلشمين» ديدیکلري حالدا
خيردا ملتله ملي استقلال و عدا ايديرلر-ديير. بعضي سيده لئيني... يني جهانکيرلر
آدلانديريب، (۱) بير قسيمي ده اونلاري ديکتاتور گوستريب،
حقيقت حالدا بواوچ نظريات اوچي ده دوغرو، اوچي ده يالاندير.

بيرينجيسي، بولشويکلر، فردملتله ملي استقلال و ويريرلر، ديدیکلري دوغرو دور.
فقط اونلارين ساغلاشمالاريني سويلمه سي صرف افترادير. چونکه، بولشويکلر اولدن ده
«هريرين اهاليسي اوريرين حاکمي اولماليدير» شعاريني قبول ايتميشديرلر.
ايکينجی لرين، لئيني... جهانکير گوسترمه سي يالاندير، آنجا فکري نين دنيايا
شامل (۲) ايتديرمک ايتمه ديکلي دوغرو دور.

ديکتاتورلوق مسئله سينه گلديکه، اودامم دوغري، هم يالاندير. دوغرو دور اونلار
کوره که، اونلار فقرای کاسبه نين ديکتاتورلغيني ايتيرلر، يالاندير، زيراکه، اونلار
بوتون زحمتکشلري ئوزلري ايله بيرگورده، بير حقه مالک گورورلر.
هرمالدا، ايتر ميلمونلارچا «کونوللي» اورجو وجوده گلسين، يا حؤديو زورچه
«غولوس روسيبي» و غيرلري باعير سينلار روسيه انقلابي فقرای کاسبه انقلابي ديرو
بونداندا فقرای کاسبه منضعت بردار اولجاقدير.

م. ج. جوادزاده

«آذربايجان فقراسي» غزه تي، ۱۲ دکابر ۱۹۱۹، نمره ۵۵.

۱- اورژينالدا «تسميد ايتديور» يازيلميشدير.

۲- اورژينالدا «تشميل ايتديرمک» يازيلميشدير.

دنيکين باره سينده

روسيه مسئله سينين جديت کسب ايتديکي بير زمان، «کونولني» لرین هر بير طرفده مغلوب اولديغي بيروقت، شوراروسيه سينين حربي و سياسي جيتدن غالب کليديکي بير حالدا دنيکين آذربايجان خستينده اولان روس افسر لرينين بلاتاخير قوللوقدان کنار اولماغي اوروير ميشدير. او، آذربايجان حکومتی ني ارمنستان ايله محاربه ايتديکينه گوره مقصر گوسترير. او، مطبوعات و انتباهنامه لر واسطه سيله باکيني بير منبع شرارت و کومونيست يواسي ديب بورادا اولان روس عائله لرينين بويوک ظلم و جفا نره معروف قالدیغینی بيان ايدرك باکيني اشغال ايتمکي، اورادا اولان روسلار نجات ويرمکي ثورونه واجب وظيفه بيلير. ديمک (دنيکين) اوزونده ولان قاراماسکاني بير دفعه ليک آتيب، طبيعي شکل و صورتيله ميدان اچيخير. او، آچيق و آشکار صورتده آذربايجان پايتختينی ائماق نيتنده اولديغینی اعلان ايدير. بورا نين سول و بلکه ساغ طرفداري اولان غزه تلر يوني تنقيدده باشلايب قارشيسي آلينما ليدير-ديير لر. هامي دان تصجيلي «روسيه آذربايجانينين» يازديغي مقاله دير. نهدن ايسه او، يازير که. (دنيکينين) بويکيمي دشمنانه حرکتی گوزله نيلمه بيردي.

بيرايسه، داغستان حکومتی ايله محاربه يه باشلارکن، (۱) بئله بير محاربه نين آذربايجان ايله اولاجاغینی بيان ايديب، داغستان آذربايجان اچير گوستر ميشدين داغستان اشغال اولونور سانوبت آذربايجانين دير. داغستان اشغاليندان مقصد آذربايجانين ليماني و نفتی دير سديدک، او وقت خلق ده نمايشلر و ميتينگلر تشکيل ايديرک، داغستان امداد ايتمکي طلب ايديردي. مع التاسف بوخومدا قطع و جني بير اقدامات وجوده کلمه ديگيندن داغستان حکومتی منقرض اولدي. «کونولني» اور دو تماسيله داغستان، او، آزاد داغلاری اشغال ايتدی. گليب آذربايجان سرحدينده برقرار اولراق قيزيل بورون و زاکاتالانی آذربايجان دان طلب ايتمک ايجون بير نوتا دخی ويردي. بونيله آذربايجانی آجلیق و سوزولغا تسليم اولماغا و ادار ايتمک ايستهدی. بو مسئله دن علاوه، ينه زحمتکش جماعت ميتينگ و نمايشلر تشکيل ايديرک، اونلار اعلان حرب ايتمکي طلب ايتدی. اگر اوز وقت جماعتين آرزومونا عمل ايديلسه يدي ايندی اونوزدا انقلاب قالدیر ميش جماعت (يني بير) انقلاب قالدیر ماقلا بالکليه دنيکين اور دو سينين محوبنه سبب اولاجاق ایدی. لاکن انتقام روحيله روحلانميش جماعت بير پارچا کاغذ واسطه سيله

۱- مقصد دنيکينين داغستان ايله محاربه سيدير.

اسکات ایبدی. اگر اوگون آنکلیس کماندانی نین بیر پارچا کاغذینه باخمایاراق سلاح ایله جواب ویریلسه ایدی، البته آلتی آیتام داغستان اسلاملارینین قانی آخیدیلمازدی. تاسف اولسون که، زواللی لار آفاج وخنجر ایله چیریشدیقی حالدا آذربایجان وگورستانلیلار اوزاقدان تماشایا ایبدیردیلر. (۱).

مانسی که، اونلار توز حقوق و استقلالیتلرینی محافظه ایتمک ایچون داغستان انقلاب بچیلارینا ال اوزاد اراق اولناری مفلوب اولماغا قویصامالی ایدیله. ایندی ایش بیر مقامه کلیمیش که، نیکالای حکومتینن خاص نوکری آذربایجان ایله دشمن اولوب باکینی آلاق خولیا سیندا اولدیغینی سویله ییر. ذاتا بونون ایچون بورادان باشقا بیرناه گاه بوخوردور، چونکه گونی-گوننن آر خاطر فدن سیخیشدی ییلیر. داغده ایسه ظلم اذیتن تنگه کلیمیش داغستان و اوکرانیا جماعتی طرفیندن اغتماش و انقلابلار واسطه سیله بویوک فلاکته اوغرامیشدیر. بیر طرفدن (ده) گرجستان دولتی جدی صورتده اونلارین علیه نه محاربه آجیب ال-آیاقلارینی ییغمیشدیر. البته اوگون ئوزونه بیر سلجا آراییدی. اونو دشمنلریندن موقتی اولادا محافظه ایدهن یالئیریا کی اولایله جکدیر. نیاعلییه هرچه بادا-باددیپ، بورایه کلمک ایسته یه جکدیر. بو کیه ی مفلوب بیر زماندا باکینی اشغال ایتمک مشکل ایسده سویادوشن سامان چویونده یایتمان کیه ی هر بیر واسطه یه ال اوزاد اجاتدیر، چونکه او، داها مفلوب اولماسینا قناعت حاصل ایتمیشدیر. ایندی جانینی بیر طرفه چکمه لیدیر.

هر حالدا او، آذربایجانا دشمندیر، عمرینن بیر کون فالانده ک اورا ایچون بیر قورخودور. اونا گورده مشارالیه ین بو آخیرینجی جرکاتینی آنجاق سلاح ایله مقابله ایتملی آنجاق سونگو جواب ویرسه لیدیر. بویولدا باکیدا یاشایان فقرای کاسه نین چالیشمالارینا امینیک بیز «گوتوللی» لرین بودشمانه حرکاتینن چوخدان بری گور-لندیکینی بیان ایلیب، باکیدایاشایان زحمتکشلرین بوگونکی شعاری اولان «دنیکین لک اعلان حرب ایتمه لی» عباره سیله ختم بقال ایدی ریک.

م . ج

«حریت» غزه تی، ۱۷ دکابر-۱۹۱۹-نجی ایل، نمره ۲۸.

دو گون

روسیه انقلابی بېر چوغلارینی استحاندان چیمخاریب. بشریتە یخی تجربەلر گوستردی. اگر انقلاب شروع ایدیلن گوندن بوآنهدهک روسیهده یاشایان انسانلارین طرز حرکت و تبدیل افکارلارینی تتقیق ایدهریکسه گوره ریککه، ان موفق، ان مستمد شخصلر بلله نوعینوع اینلره اقدام ایدیب، مختلف عقیده و مسلک لره دوندیلر، مبالغه اولماسون، دیه بیلر ریککه، بالئیز شخصلریوخ، دستلر و جمعیتلرده گونده بیریول، ساعتده بېر تاکتیکا تعقیب ایتمک مجبوریتمده قالدیلا، یول آزیمیش گمی گمی گاه ساغا، گاه دا سولامیل ایدرک، موم اولان ساحلده قوشولولار. اورایه بېر آن اول یتمک ایستده دیلر. آتا اویوخ ایدی. روسیه ایسه فیر شمائی بېردنیز گمی تلامنده ایدی. بلی روسیه انقلابی دستلر و شخصلر حرکتیه تغییر پذیر اولان دگیل ایدی. او، طبیعی بیریول تعقیب ایدیر، معلوم بېر نقطهیه حرکت ایدیرککه، اودا کومونیزم دنیا سیدیر.

روسیه انقلابی کومونیزم دورینی یاخینلاشدیرماقدان اورتوری هر بېر مانعه نی داغیدیر، هر بېر سدی اورتالیقدان کوتورور، اونون قارشیمستی آلمات ایستیه قوه لرایسه گونی— گوندن گوجلن دوشور. گونی— گوندن آزالیب محو اولوب گئدیلر.

یئراوزرینده وجوده گلیمیش آیقلیق و سوسالیزمایه اولان حسن رغبت کوستر— یلمکین بیچوخ سبیلری وارایسهده، دیمک اولارککه، روسیه انقلابی ان عمده سی دیر. ایندی قارنلیقدان، اوسانمیش. ایکنمیش، نفرتلنمیش بشریت آر تیق ایشیقلی بېر عالمده کچمک ایستدیر، انسانلغی همان نورانی دنیایه چیخاراجاق قارنلیق یوللار مخوف اوچوروملار کچیرمیش روسیه دیر. دنیانی یئلیشدیریب، ضباعانلیر ان البته که، غربین قارنلیق، بولوتلوسماسی دگیل، شرقین بارلاق کوشی آلتیندا یاشایانلار اولاجاقدیر. انقلاب بالئیز روسیهده دگیل بوتون دنیا باشلانمیشدیر. ورس فقرای کاسبه— سینین ثبات و متانتی ایسه بونون وجوده گلده سینده، فکر عالمین عملیاته کچیپ، حیانه تطبیق اولونماسینا سبب اولدی. دون دادلی وعده لر، شیرین سوزلرله کینه حالی حافله ایدیب، اسکئی وضعیتی ساخلاماق ایچون عهده اولونموش و دنیا مقدراتینی حل ایتمک ایستدین جمعیت اقوام و ورسال کنفرانسلاری بوگون داغیلیر، سونور، و یلسون ایسه تکلیفلری ایله برابر یانمیشدیر، اونون صداسی دا بلله چیخما بېر لوئیده جورج سیاستینی دگیتیر، کله مانسو چابالایبیر، هارایا کیده چکینی، نه واسطه ایله دینیکارینی تحلیل ایده جگینی ئوزی ده بیلیمیر. بوتون عکسینه اولاراق فقرای کاسبه سفینین تشکیلاتلاری اسالانتیب بین الملل رنگه دوشور. دنیانین هر بېر نقطه سینده بگدیرگینی متعاقباً انقلاب

خبرلری گلمکده دیر. مسکودا ایشیقانمیش سنحل عربیر طرفدایشیق سالیس. لندن، پاریده بلله کومونست تشکیلاتلاری علی سورته ایتدباشلامیشلار. آلینان خبرلر کوره فرنکستان کومونستلرین تشبیهل پاریده دعوموشورالار قورولتایی تعین ایدیلیمیشدیر. یوقورولتای مسکودا اولان آنجی بین الملل کنفرانسین شعبه سی آدلاناچاقدیر. ایندی کوره ارضی نظردن کچیره ک. عجیانه گوروروک؟ البته دنیا اوجیا بشی آی بوندان اول گوردیکیمیز. دنیا دکیلدیر. بوگون هر طرفده بیر حرکت، هر طرفده بیر تجدد واردیر. بوتجدو حرکتی وجوده کتیره هاسیا مطومودورک. روسیه فقرای کاسبه سین، روسیه کومونستلرین ثباتو ستانتی دیر. اگر قومی روسیه ورسال کنفرانسیندا شتوک ایتسه ایدی، لابدکه، اروپا تروتینن آقالیقی اونون مدت دوام ایدی. دنیا انقلابی یوز ایللرایله تأخیره دوشه جک ایدی. اروپا سیاستی نه قدر مثبت اولسادا دنیا انقلابینن کیدیشی یوز اوقدر مثبتدیر. جهان انقلابی ائله بیر طرزایله کیدیرک. هنج بیر مثبت یا خودمنشی سیاست بونون فارشیسینی آلمایاچاقدیر. «دکیرمان ایشلکدیگینی ایشلکدیگن چاخچاخ باش آغریسی قالان» کیمی دنیا انقلابی دا بون قاعده سیله کتدیر. محافظه کارلار ایسه چاخچاخ کیمی باشلارینی ساغا، سولا ووروب تورتورینی یورماقدان باشقا بیر نتیجه آلیرلار. ایندی روسیه کی محافظه کارلار اباخاق. کوره ک اونلار نه ایدیرلر؟ یوخاریدا دیدیک که، اونلار یولونو ایتیرمیش سکا سیز گمی کیمی انقلاب دریاسی اوزونده چاشیب قالمیش وهارایا گشه جکلرینی بیلیرلر. مثلا انقلابین ایلک کونلرینده باشلارینا دسته توپلاماق ایچون ان سول بیر مرانامه کورتوره نلر بیروقت کورورمن که ساغلاشدیلار. خلق اوزینده فعال مایشاء کسیدیلر. ستهانده حرکت باشلادیلار، استبداد قانونلاری وضع ایتدیلر. بیرده کوروروک که، ایشل دکیشیب جهه لرده غالبیت فقرای کاسبه طرفینه کچی، دنیا سیاستینده تبدلات وجوده کلدی. او وقت عمین ساغلاممیشی سته لرده سوللاماق خلاستلری کورونمکه باشلاییر. اونلار فعله دن، آزادلیقدان، تور اقدان، دموکرائتیکدان بحث آجیرلار. باشلارینا توپلا نیش افکار ایدیلیمیشلرین گوزلریندن برده (۱) آسماق ایچون بوش وعده لر ویریرلر. لکن انقلاب کوزیریمکینه دوام ایدیر، ساختا دموکرائلرین ایکو اولتی لیکی آرتیق آشکار اولور. خلق کوز حوقوقینی دوشونمکه باشلاییر. آقایل نوکر. فعله ایله صاحبکارین بیر فرقه ده اولماسین کولونجو قاعده سیز اولدیفیمی آنلاییر.

روسیه انقلابی فقرای کاسبه ایچون باشلانمیش. نهایت دنیا فقرای کاسبه سینن موفقیتی ایله دنیا انقلابیک ختام بیدر ایلاچاقدیر. جمله سینن بیرداها سویله بیب ماسکا تاخماق زمانه سینن کچدیگینی بیان ایتمکله ختم مقال ایدیریک.

م. ج. جواشزاده

«حریت» غزه تی، ۲۲ دکابری، ۱۹۱۹-نجی ایل نمره ۳۹

(-اوروزیناندا «اسکی» یان یلمیشدیر.)

غزه قيه وزين ايکينجی ایلده قديم قويماسی مناسبيله

اوخوجو يولداشلاردا معلوم تورکه، ۱۲ مای تعطیلیندن سونرا غزده تيميز (۱) آغیر شرايفاً آلتیندان شره باشلادی. محض ۱۹۱۹-نجی ایل «حریت» صحیفه لری ده بیر چوخ قضیه لرین، بیر چوخ وقوعاتین شاهدی اولدی.

غزده تيميز شره باشلایان گوندن بو آناده ک روسیه ده باش ویرهن حادثه لری نظر دن کچیردیکده انسان حیرتله نیر، دوشونور. عجا روسیه ده نه کیمی رولار اویناندى. نه کیمی چيخشلار واقع اولدی، بیر طرف دن اسکی روسیه نی احیاء ایتمک ایچون قوه لر حاضولاندى، دیگر طرف دن قمری روسیه آجلیق و محارمه ایله محوایدیلیمک ایسته نیلدى. متهم مجلسلر، فوق العاده سیاحتلر دوزلدى. نهایت بو حرکتلر روسیه فقرای کاسبه سینین موفقیتله نتیجه لندی، صلح وعده لری بوشاچمندی. شرق ده ده همچین ميم حادثه لر تولید اولوندى، هانسی که، هئچ ده گوزله نیله ییردی. افغانستان استقلالیتی، هندانقلابی، تورکستان شورالارینین وجوده گلمه سی هابسی بو آزماندا وجوده کلدی.

دنیا بوورژوازیسی امید کاهی اولان آوروپا دادا بش آى بوندان قاباقکی وضعیت بوخلور، ایندی آوروپا تین دا هریر طرفینده فعله حرکتی باشلانمیش، عمومی انقلاب ایچون قديم آتیلماقتادیر.

غزده تيميزین انتشاریندان سونرا داغستاندا، قوباندا و سایر یئرلرده مهم وقوعات باش ویردی. بئله که، اورالارین پاک تورپاقلاری روسیه حکومت مستبده سینین صادق قوللاری دنیکین لرین نحر آباقلاری آلتیندا چئکنندی، لاکر روسیه انقلابی ئوز ویره جکی شره سینى ویریب و گتیردجکی محصولی کتیردی. یعنی فوق الذکر مملکتین ساکن لری انقلابین معنی سینى دوشوندی، قمری بایراق آلتینا توپلاندى. هله ایندی ده داغستاندا انقلاب آتشلری شعله لنىمکده دیر.

هله آوروپا جان و ارالارینین همیرجیناقلارینا گرفتار اولوب موجودیتینی ایتیرمکه عروض بولونان ترک فقرای کاسبه سی ده قمری لار طرفه بو گوردی. اونلاردا حیاتلارینی انقلابدا گوروب، ایندی ئوز اللریله حقوقلارینا صاحب اولماق ایسته بهر ده «باشامین دنیا انقلابی!» دیرلر، حالبوکه، بیز روزنامه میزى نشر ایتسکه شروع ایتدیکده تور کیه ده انقلابدان اثر بیله بوخایى.

سیاسی دایره لژده همچنین بویوک نبدلات وجوده گلمیشدیر. بئله که، انگلتره، فرانسه دولتلر ده، قلمی سورتده روسیه ایستلرینه مدخله ایتیمه جکلیرتی مجبوری اولاراق قرار آلمیشلار. معاندلریمیز ایسه بو موفقیتلریمیزی کوروب مقام اعترافه گلدیله، دیمه لی غزده تیمیزین نشرینه شروع ایده ن دن بری مسلکیمیزینده انتشاری وسعتلندی. ایندی هر بیر یکردن یولداشلیق مداسی ایشیدیلیر. حالبوکه، «حریت» نشره باشلاپاندا وقت ائله بده ن، ائله وخیم ایدی که، انگلتره کماندانلیغی نین تعقیبی قورخوسوندا ن داره میزی بئله آشکار سورتده یازا بیلیمیردیک.

لاکن بیزده توتدیفیمیز یولدامتانت گوستردیک. لازم گلدی که معاندلریمیزه جواب ویردیک. دنیکین آذربایجاندا توطئه دورلایب زاکاتالار قیزیل بورونو طلب ایده ن زمان بیزیم ایچون نه قدر وخیم، نه قدر قورخولو ایدی. اوندا وجدانسیز حریتلر علی صورتده بیزی تهدید ایدی، حتی غزه تیمیزده اشتراک ایده ن یولداشلاردان ۲۵ نفرین سیاهیسنی دنیکینه گونلرهرکن یولداشلاریمیزین ایینه کچمیشدی. بوندان باشقا ایران غزه تلی ده حقیقیمیزده سکوت ایتمه دیله، اولاردا بیزی تحقیر ایتدیله. هله بیزیم انگلیسلر ایله ایران اتقاقی باره سینده آشکار سورتده پیخیس ایتیمکیمیز (۱) ایران بورژوازیسینی حیرتلر غرق ایتدی، چوخ وقت اورد کیمیزین سوزلرینی آچارکن، دودلریمیزی دیبه رکن آریستوکراتلار بیزه گولوب بولوشویم، قورویب فرکردن باشقا بیرشئی دگیلدیر—دییردیله، ایندی ایسه آرتیق بولوشویم مغلوب اولما یا جاق بیرقوه اولدیغینی، بولوشویمینان بیرینجی درجه لی دشمنلری ده سویله بیرلر.

دیملک غزه تیمیز بیزیمان ضعیفیر حالدا اولدیغیمیز زماندا (ایشه) باشلاپ سوقت قازاندیفیمیز بیرگونه ایکینجی ایله قتم قویدی. اونا گورده بیرینجی نمره ده یازدیفیمیز سوزلری بېرداها تکرار ایدی بیک.

«حریت» ایران کومونستلرینین ناشرافکاری اولوب ایران فقرای کاسبه سینین دردلرینی دنیا یا اعلان ایدمک، ایران آجلارینین دلخراش حاللارینی بوتون جهان رحمتکشلرینه یتیره جک، دیملک ظالم ملکه دار، وجدانسیز خانلار پنجه سینده اینله بین بیریفین زنده بی روحین دردلرینه ترجمان اولاجاقه ییر. عین زماندا قید ایتمک لازم دیر که، غزه تیمیز اوچونجی ایله گوز اوخوجولارینی دنیا ائتلاپله تبریک ایده جکدیر. بوگون ایسه یولداشلاری کومونیزمانین غالبیتی ایله تبریک ایدی بیک.

مخض بئله بیر زماندا «حریت» ایکینجی ایله قتم (۲) قویور.

«حریت» غزتی ۲- یانوار ۱۹۲۰-نجی ایل نمره ۴۲

۱- اورژینالدا «بیان افکارده بولوتامیز» یازیلیمیشدیر.

۲- اورژینالدا قتم «گزار او لیور» یازیلیمیشدیر.

شورالار حکومتینین تکلیفی مناسبتیه

بشراوچ نغر ثروت دارلارو ملکه دارلاردان باشقا هر بیر زحمتکش، عکس انقلاب قوسمین نه اینکه یالینز روسیه دن، بلکه گره ارضین هر بیر نقطه سیندن گوتورولمه سینتین لزومینی حس ایدیر، اوتاراقونهی محابتمکی آرزولارینین ان مهم، ان قمتلی سی کیمی بسله بیرکن روسیه عکس انقلابچیلارینین آخری کلیب، چاتدیقینی، محاولوب (آرادان) گیده جکلرینی هر کس یقین ایتمیندیر.

الته، عکس انقلابین روسیه دائره سینده گوتورولمه سی جهان انقلاب عمومیینی یاخیلاشدیر اچاق کومونا اصولینین فکر دگیل حقیقت حالدا حیاتلری تامین ایتمکه بیر واسطه و علاج قطعی اولدیقینی اثبات یده جکلیر.

هر حالدا فقرای کاسبه حکمرانلیغی وخیر دامتلر آزادلیغی قارشیندا جهانگیر لالی ایله جکلیمیش دیوارین بیخیماسی هم فقرای کاسبه یه، عمده خیر دامتلره لازم ایدی. ان دیوار دوردیقجا فقرای کاسبه حاکمیتی قورخولور خیر دامتلر استقلالیتی ناسلوم بیر وضعت قارشیندا قالاجاق ایدی. نهایت قمرزی روسیه یونو یخای، داغیتدی، بیراوقدرده قالمایب که، دلشارید بالکلیمه دیزیه توکولوب، روسیه او، زیبیلردن تمیزلنن.

بلله بیر زماندا البته که، روسیه ایله علاقه دار اولان حکومتلر وضعیترینی آیدین- لاندیرمالی و کتدیکلری یولونشان ویرمه لی ایدیلر. بیز جوخ یوخ، اون گون بوندان قاباقکی نمره سزده دیدیک که، «کونولی» لین مغایبیتی نتیجه سینده خیر دامتلر ریتلرایله شوراروسیه سی آراسیندا بیرسیر مذاکره لر احتمالی واردیر، بلکه احتمال دگیل، بونلار آراسیندا وجوده گله جک دانیشیتی مجبوری دیر، هر چند ساتلری اینده آلت قورایورن آریستوکراتلار ایچون جهانگیر متفق لرایله مذاکره یه کیریپ، اونلارا یالوارماق روسیه شورالاری ایله اتفاق ایدیب، جهان انقلابینی وجوده کتیرمکه کومک ایتمکدن یاخشدیر. هیچ وقت تاجرلر، ملکه دارلار فقرای کاسبه حاکمیتینه روی برضا گوسترزلر، چونکه فقرای کاسبه حکمرانلیغی اونلار ایچون فلاکت و یولودور. اودور که، ایستر زاقافقان یانی بوتونلوکله (۱) اداره آیدن وقت، یاخود ارمنستان، گرجستان، آذربایجان جمهوریتلری آیریلاندان سونرا ایشر بائینی اشغال ایتمیش محافظه چیلر، فقرای کاسبه نی ازملک مقصدیله پاریس، لندن قاپیلاریندا گوزیاشلاری آخیدیب، ملتله ائله گوستریرلر که، کویا بیره اروپادان استقلال ویریله جکلیر. لاکین اوون مدتده

۱- ساورژینالدا «سیمما» یازیلیمیشدیر.

آروپادان استقلال ایچون قلعی بیر جواب بئله آلیتمامیندیر. انقلابی ققرا کاسبه
 ایسه گونی-گونن کسب اقتدار ایدره ک قارشیمیند کی مانصلری کوتورور. بوانقلاب
 یالنیز روسیه ده دگیل، بوتون دنیا اوجوده کلمه لی اولدیغیندان شورالار حکومتی گرجستان
 و آذربایجان جمهوریتلرینده قلعی بیر وضعیت آماغی تکلیف ایتمشدیر. یالنیز بیزجه
 یوخ، زحمتکشلرجه بوتکلیقه شورالار روسیه سی حقلی دیر. اوندان ثوتوری که، گله جکده
 دنیا امپریالیستلری بو جمهوریتلرده یواسالاجاق، دنیا انقلابیین قارشینا ینی بیر
 مانصه تراش ایده جکدیر. بوندان باشقا کهنه روسیه نین بیرسیرا ارثلری و بورجلاری
 وارد دیر که، اولار خیردا دولتری روسیه مسئله سیله علاقه دار اولماغا و ادا ایدیر.
 روسیه ایله علاقه دار اولانلاردا کرک انقلابی یا خودعکس انقلابچیلار اؤتولسونلار.
 محض مسئله نین مشکل جهته ده بوراسیدیر. عجب ایدر دولتر ایچون هانسی طرف
 اویوریشلی دیر؟ اگر قارشیدایر «کونوللری» اولاییدی البته که، علاجه سیرلیدان
 حکومت باشیندا اولانلار انقلابچیلاری قبول ایدوردی. لاکن اولار «کونوللری» باشقا
 متفق لری ده واسطه بیلیرلر و متفق لردنه امید کوزله ییرلر. ولی تجربه کوستردی که،
 متفق لره ایسباغلاماق بوش رویی معنی ایتمیش. اینته ایسه استقلالیت نقطه نظرینجه
 یا خود انقلابچیلیق جهته البته که، قمری شورالار اؤتولماق، قارعکس انقلابچیلاری
 محواتمک، پارسی و لندنه کوز تکیب، ویلسونون باشماقلارینی یا امامان یاغشی دیر.
 بیز اونوردا یقین ایتیمیک که، خان خویسکی لر، (۱) نصیب بیکلر غه قجقوری و نورام-
 شویلی لره شورالار روسیه سیله یاخینلاشماق شخمالا اویوریشلی اولمادیغیندان اولانلار وار
 قده لری نی صرف ایده جک و بوسقله نین قولن فعله کلمه سینده اکان ویرمک ایستیه سی-
 جکلر. چونکد بونلار حکومتی ملت ایچون دگیل، ثوزلری ایچون ایسته ییرلر. روسیه
 ایله یاغین اولان بیره دولته ده البته که، شخصی ریاست، بیر کراتلیق، آفالیق، امتیازچیلیق
 ممکن اولما یا جاق تیر. روسیه دوستلیغی ملت ایچون اویوریشلی ایسه ده، ملت نامیندن
 استفاده ایدنلر ایچون هنج ده خیرلی دگیل دیر. لاکن آجلیق و ایش سیرلیکن اوسانمیش
 فعله، قورو و غده لره آلتایب، نهایت یا انلاری دویموش کتدیلر اونوردا اینتیکی
 حکومتلردن راضی قالماییب اونوردا ققرا کاسبه اصول اداره سیننی طلب ایبیرلر.
 روسیه ایسه تچه که، معلوم تور قده راسیا اصولینی قبول ایغیب، ملی استقلالیتلری
 تانییر. بوگون تورگستاندا، استونیا دا، اوکراین دا و غیرلرینده روسیه ایله متحدلی
 شورالار حکومتلری وارد دیر که، روسیه ایله اولانلارین داخلی ایشلرینه مداخله ایتمیش. تچه که،
 اولده دیدیک اینته ده دیریک که، روسیه نین تکلیغینی قبول ایتمک گرجستان و آذربای
 جاندا یا شایان ققرا کاسبه نی دیرلته سده امتیازچیلار راضیلیق ویرمیه جکلر. ققرا
 کاسبه ایسه اونوردا امتیازچیلارین ایش باغیندان کنار اولمالارینی طلب ایتدیکلریندن
 اونوردا ققرا کاسبه اصولینه طرفدار اولدیقلاریندان حکومتلری عکس انقلاب ایله
 محاربه ایتمکه و ادا ایدجک، عکس تقدیرده ثوز و حکومتلری دگیشب عکس انقلابه
 دشمن اولان بیر حکومت تبکه جک. اونونلاقم اقتصادی همده سیاسی حقوقلارینا مالک
 اولاجاقلار.

بیز تچه که، اولده دیدیک، بونلار یا تالقلیق الی اوزادان بقاللر و رستورانچیلار
 حکومتلری لندن، پارسی ن نوکرلرینین اوزونه عاق اولایملزلر، اولار اولسا یا خود

۱- خان خویسکی آذربایجاندا مساوات حکومتی نین صدر اعظمی اولموشدور.

اولماسالاردا انقلابچی فترای کاسبه ئوز حقوقینی دوشونور و ئوز خیرینی آنلاییر.
داها ایندی اونلاردا دنیکیینی مشروعی بیر حکومت تانیمازه اونوی روسیه خلقینیز
ممشلی حساب ایتمز لر. ئوز یولداشلیق و قارداشلیق اللرینی قمری روسیه یه و انتقام
خنجر لرینی ایسه «کونولئی لره» اوزادیرلار. عین زماندا محلی، مستقل آذربایجان
و گرجستان شوراحکومتارینی ده گوزلرینین به به کی کیمی محافظه ایده لرلر. بومیدایله
ختم مقال اولماق اوزره دیریک:

باشاسین شرق انقلابی!

پایدار اولسون شرقده وجوده گله جک قمری مستقل شوراحکومتاری!

• ج •

«حریت» غزده تی ۱۲ یانوار ۱۹۲۰ - سنچی ایل، نمره ۲۴.

قرمزی روسیه آبلو که سینین لغوی مناسبه (۱)

بیروخ زماندان بری فرانسه، انکتره، داهادیو غروسو دول معظمه تحت حاکمیتینده اولان زحمتکش فله صنعتی روسیه نین داخلی ایشلرینه مداخله ایذیلمه سبب شورالار سملکتینین محاصره سینین لغو ایذیلمه سینین نور حکومت مطبوعه لریندن جدی صورتده طلب ایذیردیله. بیروخ دن قرمزی شورالارین باشیندا دوران انقلاب داهیلرینین ستاتی، دیگر طرفلنده دنیا فله لرینین فعالیتی محض بو طلباتین قبول ایذیلمه سینه سبب اولموشدور. نهایتسون ایللرده دول معظمه نین لوئی دی جورج و کله مانسولاری شوراحکومتینه بیر پارا گذشتلرده بولونماغا مجبور اولموشلار. ایتمه اولار طبعاً قرمزی روسیه موجودیتینه مایل اولایلرله، چونکه بو موجودیت اولارین مملکتینه موجب دیر. لاکن بوگون نوزلری آلتیندا اولان فقرای کاسبه نین طلبینده نظردالماناغین و خیم نتیجه لر اولما- میس و اولمایا جاغینداندا امین اولایلرله، محض بونا گوره روسیه شوراسینین ظاهرا نوز حالینا بوراخاق فکریله اورادامحاصره نیه ده گوتورمکی عالی شورا قطع ایتمیشدیر. دیملک بو بوگونلن اعتبارا شورا روسیه خارجه ایله تجارت و باشقا مناسبتله کبریشه بیله جکدیرک، بونون دادنیبا انقلابینی تعقیب ایده نلرایجون بویوک معنی و اهمیتیه واردیر.

سکودان خبرویریرلرک، روسیه نین محاصره سینین عالی شورا لغو ایتمیش، اوروپا وسایر نقطه لرده روسیه نین خام مال التجاره سینه آرتیق درجده احتیاج واردیر. بودا معلومدورک، شورا حکومتی توریاغی کندیلره ویردیکیمی کیمی فابریک و تمام بویوک کارخانا و زایودلاری مرکزلدیرمیش، یعنی حکومت نوز اختیارینا آلمیشدیر. کندیلره عموماً خام مال حاصله کتیره نلره زراعت آلاتی، ماشینلار و غیر شئی لر تدارک ایتمیش، دیملک داخله فوق العاده بیر صورتده استحصالات واسطه لری وجوده کتیرمیشدیر.

هرگاه بوگون خارجه ایله تجارته باشلاساق اوزماندا روسیه خلقینین بوتون احتیاجاتینی رفع ایتمکله موفق اولایلجکدیر. عین زماندا انقلاب تبلیغاتیه دا کتیر می میدان آلاقلدیر، محض بو خبردیرک، انقلاب نقطه نظرینجه بویوک بیر قیتمه حائل اولایلر. زیراک، روسیه حکومتینین باشیندا دوران کومونستلرین بیر روسیه دکیل، کره ارنده فقرای کاسبه حاکمیتینی، فقرای کاسبه دیکتاتوراسینی برفراز ایتمکله جالیس -

۱- مقصد کنج سووهت حکومتی اوزریندن آتانتا دولتری محاصره سینین لغو اولموشدیر.

ديتالارنى عالي شورادا (۱) و عالي شورانين رئيسلى اولان ثروتدار و اسرئالستلى ده دوشونورلى. بئله بىر حالدا يىنە ده اورادا قالغىمىش انقلابين وسعت تاپماسينا امكان وىرمىكلىرى، بلكە بعضى لوى ايچون تعجىلى دىر. انقلابين وسعت تاپماسينا امكان وىر- مىكلىرى، بلكە بعضى لوى ايچون تعجىلى دىر. انقلابين ايلدىرىم و وارى بىر سرختكە يىرىمگىنى كوردنلر ايچون ھىچدە تعجىلى اولايلىمىدىن كىرگ. بلى روسىدە محاصره سىمىن لىقوى مسئلە سىمىن مەنى سىدا بوندادىر. بوسحاصره دىن لىقوى انقلاب عمومىن وسعت و اندازە سى، بلكە قوت و اقتدارىنى تخمىن ايتىدۇ و كوستردى كە، انقلابچىلار دىنبايى احاطە ايتىمىش جھانگىرلر مقابلىندە مبارزە و مجادله ايدىب، اولارنى كىشىتە مجبور ايتدىلر. حالىقوى اوشمىنلر ايكى ايل بوندىن قاياق ۴۲ سانتىمتر (كالىبرى) توپلار ايلە دىنبايى لىزىدە سالان آلمان و يىلھىملرىنى بوگون دىزى اوستە چوكمەكە مجبور ايتىمىدى. البته بىز اونودا بىلىرىك كە، جھانگىرلر نىسارىنىن بىردىقىقە قالاندىك روسىدەن غافل اولاي بىلمىز اولماي جاقتلار.

روسىدە ايسە (ازخىرسىك مو) (۲) - دىيە اولارنى كىشىلرىنى قبول ايدىب، فقط يىنە ئوز شىعارىنە خىلمت ايدە چىكىدۇر.

بىز بىلىرىك كە، روسىدە حكومتىن رەھبىر لىقنى، انقلابين و فقراي كاسبە حاكىمىتىن يالنىز روسىدە اولماسينا اكتفا ايتىدە چىكىدۇر. بو ايتىمە - لىرىدە امكان خارچىنە دىر، چونكە انقلاب كىرگ دىنبايە سوايت ايتىمىن. كىرە ارضىن رەھبىر لىقنىدە زىمىت كىشىلر دىكتاتوراسى قائم اولسون شىعارىنى اولار دىنبايە اعلان ايتىمىلر. ھىچند بعضى لىر ائىلە ظن ايدىرلر كە، آنىق روسىدە شوراحكومىتى بىن الملل دولتلىر سىراسىنا كىچىك تجارت و غىرايشلىك اىشغال ايدە چىك، كويابىر دولت، حالىندا يا اياچاق دىر. حىقىقەتدە ايسە بئىلە دىگىلە دىر. ايتىر عالي شورا، ايتىرسە ظىر لىرى روسىدە ايچون نە كىسى وضعىتلىدە بولونور ساس بولونىون انقلاب قورمانلارى، فقراي كاسبە داھىلرى ئوز سىلك و عقىدە لىرىندە دوام ايدە چىكىدۇر. ذاتا اولارنى بو شىعارى تعقىب ايتىمەكە و ادا ايدە نىندە جھانگىر لىرى ئوز لىرى اولاجاق دىر. چونكە جھانگىر لىرىن اىستھاسى ھىچ بىر واسطە ايلە آزالماز، اولار ئوز جھانگىر لىك لىرىندە دوام ايدە رلر. خصوصاً انكلىترە حكومتى شىرقە ھىمىش كەنە روسىدە ايلە رقابتدە بولونموشدۇر. البته اگر روسىدە بىر دولت حالىندا قالىپ اقمىدۇ و تجارتى ايشلر ايلە اشتغال ايدە رە، اووقت انكلىترە ھىمان كەنە رقابتدە علاقە دار شىرقە داراھت دورمايىب شوراروسىدە سىنى دوبارە مبارزەدە مجبور ايدە چىكىدۇر... دىمىك روسىدە ايلە انكلىترە رقابتدە اولاجاق دىر، البته اونى كوستىرە مەلى بىك كە، روسىدە نىن رقابىتى اسكى روسىدە نىن رقابىتى نىن غىمىن ياخود اونون شىبىنى اولاي بىلمىز.

روسىدە بو دفعە شىرق مىتلىرىن حالىنى كوزەللىشىدۇمىك، اولارنى اقمىدۇ سارته دوشمەك ايچون چالىشماچى حالدا انكلىترە حكومتلىكە مبارزە ايدە چىكىدۇر.

نە ايسە بىز مىسكويە توپلانمىش اوچونچى انترناسىونال و اونون داھىلرىن يالنىز روسىدە نىن انقلابى ايلە قىناعت لىمە يىچىكىرىتە امىتىك. اوتنا كوردە محاصره نىن كوتورولمە سىنىدە بىر روسىدە كىل، بو تون دىنبا فقراي كاسبە سىنە سعادت آرزو ايدىرىكە

• م • ج •

«حرىت» غزەتى، ۲۲ يانوار ۱۹۲۰ - نىنجى ايل، نمرە ۴۶.

۱ - مقەد اتاننا دولتلىرىن عالي شوراسى دىر.

۲ - تىرجمە، دونوردان بىرتوك.

نه باعث اولدی؟

بوگونلرده فرانسه رئیس‌جمهوری کله مانسوتین مغلوبیتی خبرینی اوخودوقی. غنیمیزجه اون ایلرله فرانسه فقراى کاسبه‌سی اوزرینده فعال مایشاء کسپلن بو دیو استبدادین بوگونکی حاله دوشه چکینی ئوریده گمان ایتوردی. بو قوجا همیکل استبدادین سرنگون اولماسی نظره اوقترده اهمیتلی کلمه بیرسه، حقیقت حالدا فرانسه افکار عامه‌سینی تخمین ایتمک ایسته‌ینلر ایچون بویوک اهمیتله حائز دیر. زیر بو کی می غالبیت قازانان بیر رئیسین رای عام قازانماغا موفق اولماسی، اوجماعتین روحیندا بیر انقلاب وفکرینده بیر دکیشمک لیک حمله کلدیکینی گوستریر.

عجبا فرانسولار نه ایچون کله مانسونو ایسته میرلر. نه ایچون ده اونون نفوذی ایتیمشدیر. حالبوکه، گرک داها دا نفوذ قازانیب، داها دا جماعت نظرینده محبوب اولایدی. چونکه او، ویله لم کی می مغلوب اولما میشدی. البته، بونا اساسلی بیر سبب وار دیر که، اودا فرانسه ملتین کومونیزمه، داها دوغروسى فقراى کاسبه حاکمیتینه اولان حسن رغبتی دیر. بلی فرانسولار ادا انقلاب حسی اویانمیش، اونلاردا، ثروتدار لیک اصول منحوسه سینین کومونا سویله تبدیل ایدیلمه سینى آرزو ایدیر لر که، بوگون کله مانسونو لارادا اهمیت ویر میرلر. فرانسه فقراى کاسبه‌سی انقلاب عمومی لزومونو آنلایمشدیر که، غالب رئیس لرینی بئله نظر اعتنا به آلمایر لار. بیز کله مانسونین مغلوبیتینی فرانسولارین انقلابه اولان رغبت لرینده گوستردیک. حالبوکی کومونستلر بو کی می انتخابلرده اشتراک ایتدیر و پارلمانچی لیک اصولی علیینه ایشله ییرلر. بودوغودور، لاکن بورا دایر مسئله وار دیر که، اودا عوام خلقین کهنه ثروتدار اشخاصه اولان عدم اعتمادی دیر.

فرانسه ملتینده انقلاب حسی اویانمیش دیمک، بوتون فرانسولارین انقلابچی اولدیغی دیمک دگیلدیر. مکزک دیر فرانسه جماعتیندن انقلاب بو کومونیزمین اساسینی دوشونمه مینس بیر سیرا کهنه اصولون دکیشمکینی ایسته یینلر اولون، اونلار فقراى کاسبه‌نین نجاتینی آحقا کله مانسولارین بیخیلماسیندا کورسونلر، انقلابدان اولبو کی می اتفاقلارین وقوعینی تاریخ گوسترمیشدیر. روسیه انقلابینین اولینده کرنسکی لر ایشرباشینی اشغال ایتیمیندیر. اوقوت انقلابین اساسینی آنلامایان بیر جوخ روسیه زحمتکش لری بایرامدا ایدیر دیرلر. البته اونلار بایرام ایتمکده حقلی ایدیلر، چونکه سنه لیک تخت اسارتینده یا شاد یقلاری بیر جانینی بیخیمشدیلار. اوقوت روسیه بوتون بوتونه مشوکیکر اختیارینا کچمیشدی. لاکن روس فقرا سینین امیدى کرنسکی لرده بوخ ایدی، نیکالایی بیخان فقراى کاسبه بیرگون ئونونده کرنسکی نی قاچماغا مجبور

ایده‌جک‌ایدی. عملده کله‌مانسونین مغلوبیتینی نیکالای مغلوبیتی کیمی حساب ایدی. ینی انتخاب اولونموش فرانسه حکومتینین عمری‌ده کرنسکی حکومتینین عمری کیمی دیر. نجه نیکالایدان سونرا کرنسکی روسیه جماعتینی راضی ایتمگه موفق اولماییب قاجدی. ایله‌ده فرانسه ینی حکومتی کله‌مانسودان سونرا فرانسه فقراي کاسبه‌سینی راضی‌ایده بیلمه‌ییب حکومتی فقراي کاسبه‌نین اختیارینا ویرمگه مجبور اولاجاقدیر. محض کله‌مانونین مغلوبیتینین سببی‌ده بوندان عبارتدیر. بوگون فرانسه جماعتی نجه اولورسا آنجاق حکومتی دگیشمک ایتدیر.

اودامملومدورکه، کله‌مانسولرین یثریسه کچن لر جماعتین اکثریتینی تشکیل ایدن فقراي کاسبه منفینین آرزوسینی ویرمیه جکدیر. او وقت کله‌مانوننی بیخان جماعت انقلابچی کومونستلره قوشولوب، اصول‌اداره‌نی دگیشمک، شوراحکومتی وجوده کتیره- جکدیر. اونا گورده بیز کله‌مانسونین، ایگیرمی ایللرله فرانسه خلقی اوزهرینده حکمرانلیق ایتمیشی بو بویوک جهانگیرین مغلوبیتینی، فرانسه انقلاب عمومی‌ینه بیریتجی قدم حساب ایدیریک.

۰ ج ۰ م

«حریت» غزه‌تی، ۲۵ یانوار ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۴۷.

اسلام زحمتكشاری حقوق ایچون مبارزه ایدیرلر

سون وقتلرده اوروپا مطبوعاتی خلافت اسلامیه حقینده اوزون-اوزادی فکر لیورودوب مقاله لر یازماقتا دیرلار. اولارین بعضی سی سلطانین اسلام سلطری اوزه ریینه شرعا خلیفه اولماسینی، بعضی سی ده بونون عکسینی یازیرلار.

دیمک اوروپا مطبوعاتی اسلام ملت لرینی همیشه جاهل و باربار کپ ستردیگی کیمی بوسئله لرده عینی سیاستی یورودور.

گویا عثمانلی ملتی نین انقلابی حرکتی، هندوستان مسلمانلارینین عصیان، داهای نه بیلیم یا شفا مستملکه لرده یاشایان مسلمانلارین بوگونکی وضعیت آلماسی، هامی سی سلطانین خلافتیندن ئوتری ایمیش. استامبول دینی بیر مرکز خلافت اولارات. سلطان اورادا قالایمیش بوتون مسلمانلارانی اولوب، طرز حرکت لرینی دکیشدیره چکلر میشتی.

جهانگیرلر الینده آلت اولموش مستشرقلرین بعضی سی اسلامین تاریخینی بئله ئولجوب بیچهرک حتی قراندان دا آیلر کتیرمکله مسلمانلارین شرعا خلیفه نه تابع اولمالارینی ثبوت ایدیر. اولدان سونرا مسلمانلارین ایندیکی فکر لرینی، دوشونجه- لرینی، داهادوغروسو سایبق یقلارینی ئورتوب باسدیریرلار.

بویارده بیزیم یازماغیمیز آرتیق دیر. چونکه اوخوجولارین هامی سی مسلمان ملت لرینین تاریخینه، شریعتینه و ایندیکی ینی عقاید اسلامیه اولان نظریه لرینه و دینی تاثیراتینا اوروپا مستشرقلریندن داهای آرتیق و داهای یاخیمندان بلدیرلر.

هر بیر مسلمانا بوگون نه لازم دیردییه سؤال و یریلرسه، حقوق دینه جواب ویره چکدیر. آرتیق نه تورکیه انقلابیلاری، نه ده هندوستان عصیانچیلاری دینی خلافتن ئوتری دگیل، حقوق انسانیه دن ئوتری قیام ایتمیشدیرلرکه، بونودا نه قوری سوزلر، نه ده یانلیشی فلسفه لر ایله پرده لمک اولماز.

اوقتئن که، اوروپا گمی لرینین (۱) استانبول بوغازلاریندان کچیج شرقی غارت ایتمک ایچون استانبولون تورکیه دن آلینماسی لازم گورولموشدور، اونونلا تورک فقرا کاسه سی و تورک ملتی نه ایچون مبارزه (۲) آپاردیغینی دوشونموشدور.

۱- اورژینالدا «اوپور» یازیلمیشدیر.

۲- اورژینالدا «چالیشدیغینی» یازیلمیشدیر.

، اور پادولت لرینین جهانگیرلیکه اولان موسوسوشوقلری ایندی دگیل، چوخ زماندان بیری مسلمان ملت لرینه معلوم اولموشور، بوگون هرکسی بیلیر که، استانبول تورکبندن آلینیب یالنیز دینی بیر خلافت مرکزی اولوب سلطانین اوراداقالما سینا اکتفا ایدیلرسه، تورکیه ئولموشور و دفن اولموش حسابندادیر. چونکه استانبول سیز تورکیه یاشاماغا قادر دگیل دیر. بیر آزدا ئوز محافظه کارلاریمیزدان دانیشاق، بیزیم محافظه کار حریرغلر اسلام ملت لرینین آشاغی طبقه سینده اوپانمیش انقلاب حسینیی ئوللورسکن ئوتری همیشه آوروپایا میل گوستریر (۱) اورانی نجات قاپیسی گورورلر. اوروپا ایسه ئوز ایشله ندیکی سیاستی آچیق آشکار دوام ایتدیرمکده دیر. ایندی محافظه کارلاردان سورو— شاق که (آوروپا اگر انسانیت و حقوق بشریه نین تابدالانماسینا طرفدار دگیل دیرسه نندن ئوتری استانبولی تورکلردن آلیر؟) بونا البته که حقلی بیر جواب ویرمکه قادر اولما یا جا قتلر.

هر حالدا اوروپا بوروزو یاسی شرقی لریمه تامیله بویوندوروق (۲) آلتینا سانیب شرقین طبیعی ثروتینی اودماق ایچون قوردوقلاری تدبیرلردن بیری ده استانبول و بوغازلارین تورکلردن آلینیب ئوزالینه کچیرمک دیر که، بونون ایچون چابالادیلار، سویوشدولر. یالان فلسفلر سویله دیلر. نهایت اوتانماز جاسینا «استانبولدا یالنیز سلطان مسلمانلارین خلیقه سی مفتیله ایشلملی، حکومت ایسه باشقا ییره کوچورولمه لیدیر» ددییلر. البته، سلطاننی خلیغه دییه استانبولدا ساخلاماقدان غرضلری مسلمانلارین گوزوندن پرده آسماقتیر. حالبوکه، بوگون تورکلرده ده سلطانین بیئله وجودینی لازم گورمیتلر آز دگیل دیر.

اسلام ئولکه لرینده قالخمیش انقلاب هم سلطانلارین، همه ده اولاری بزه بیب اورتالیفا سالماقلا مسلمانلارین گوزونی باغلابان جهانگیرلرین علمینه دیر. بونوسویلمکه بیئله احتیاج یوخدور. بومسئله دن سوزا استانبولون کوجه لرینده قورولان میتینگ وسایر اسلام ئولکه لرینده دوام ایدن مبارزه و انقلابلار انکلتره و فرانسه غزه ت لرینین گوزونه گولله کیمی دگیب ویل دیرمه چک که بو عسرده دماق و قلوب و آلدادیجیلیق فایدا ویرمز. اسلام انقلابچیلاری دینی خلافت ایچون یوخ، حقوق ایچون چاریشیرلار.

اسلام ملت لری اوروپا جهانگیرلرینه لعنت اوخودوغی کیمی، سلطانلارا، ملکه دارلارا، یالانچی ریاست پرست قاننی و شیخ الاسلاملارادا لعنت اوخویورلار. بوگون هئچ بیر زحمتکن مسلمان تاپیلماز که، ئوز حقیقینی بیرنفر مستبدین خلافتینه قربان ایده بیلین.

آرتیق بوقدر کفایت ایدره ک اسلام فقرای کاسبه سی اسلام انقلابچیلاری بو کیمی قطننامه لره قولاق آسما ییب ئوز انقلابچیلیق حرکت لرینده دوام ایدیرلر، ئوز لرینین بیر متعصب دینیجی دگیل، ایوب بیر انقلابچی اولدیقلارینی گوستریرلر.

۱- اوروزینالدا «بوگورور» یازیلمیشتیر.

۲- اوروزینالدا «زیرانقیاده گتیریب» یازیلمیشتیر.

تورکیه یاخودهندوستان یاباشقا مملکتلرده یاشایان مسلمانلاری بئلهبیر زماندا
دینی سوزلرایله اغفالایتمک سک اولمادیغی کیمی اونلار، انقلابیز سقلرینه نائل
اولمایاچاقلاریده معلومدور.

بوخصوصدا بیزادعا ایدیریلنکه، مسلمان ققزای کاسبهمی هریرده اولورسا—
اولسون حقوقو حاکمیت ایچون چاریشیر، اونودا آنجاق انقلاب وسونگی ایله الله
یتمکه موفق اولاجاقلار.

م. ج. جوادزاده

«حریت» غزدتی، ۹ فووال ۱۹۲۰—نجی ایل، نمره ۴۹.

فعله غزه تدرینین قاپانماسی مناسبیله

بیربورا دکیل، کره ارضین مربیر طرفینده بئله دیر. هریرده بورژوازی طرفیندن ایشچی لرین فکرنین قارشیمی آلتیر. اونلار ایازماق، دانیشماق امکائی ویرلمه ییر. بو، بیرچوخ زماندیر دوام ایدیر. نه ایچون؟ یازماق، دانیشماق ایله نه اولایبیرکه ۱۱۹ محض بو مسئله (توقیف جرائد) اوقد ساده دیرکه، منیم کیمی شعیف بیر یازچی دیمیرم. یازچی ایضا ینی چه شروع ایتیش بیرکنج بئله جوابیندا کوچ چکمز، بو اوندان توتری دیرکه، ایشچی لرین افکاریندا وجوده کلمیش حاکمیت، آزادلیق دویغوسو محو اولوب، انسانلارین مقدراتی کینه چیلر، مفت هیبیلر الینده قالسون. پولولار حاکم، رحمتکشر محکوم لیتدا دوام ایتسینلر.

غزه تلرین یازیو ناطق لرین نطق ایله بوفکر آیدینلاشیر. انسانلارین اکثریتینی تشکیل ایدن رحمتکشر صنفی باعث فلاکت لرینی آنلاییر، شور حقوقلارینی مدافعه ایدن طرفه یوگورور. یکدیگر لری ایله اتفاق باغلاییرلار. حاکمیت فکرنی آرتیریرلار. عین زماندا غزه تلر، کینه چیلر، قارالار طرفیندن نشر اولونان غزه تلرین یازدیقلارینی تنقید ایدیب، جماعتی اغفال ایتمک، فقرای کاسبه صنفین فکرنی سوندورمکه یول ویرمیرلر. حتی سوزون قارشیسیندا عاجز قالیپ، جواب ویره بیللمه یین آریستوکراتلار مور قوه چیریه لرینه استنادا فقرانین آغزینی باغلاماق (غزه تلرینی قاپاماق) لا حقین اوستونی مورتمک چالیشیرلار، حتی ازمک، محو ایتمک، ظلمی ساغلا ییب وسعت لندیرمکه سعی ایدیرلر. بو دنیا بورژوازی سینین خاصیتی دیر. اولله ده بیریم بورژویلاریمیز حرکتیه باشلامیشلار. طبیعی خاصیت لرینی بروزه ویریب، دموکراتلیق نامی آلتیندا محافظه چیلر اصولیک رفتار ایدهرک «حریت» مطبوعاته قلم چکیرلر. بو آخر کونلرده «آذربایجان فخراسی» غزه تیو «مالادوی پرولتاری» مجموعه سیننی قاپامیشلار. بونانه آد ویرمک اولار؟ دموکراتیاسی؟ بورژوازیاسی؟ البته که، بورژوازیایا. اوندان توتری که، دموکراتلارین مراسیندا (حریت مطبوعات) واردیر. آذربایجاندا ایسه مطبوعات اوزرینده مفتش رده تعیین ایدیلیمیشدیر. دیماک مطبوعات ه سر بست اولماق امکائی ویریلیمیر. دوغرو دور اولار بونادا بیردون گیدیریب، دیرلر که، بیریم حاکمیتیمیزه توخونماق شرطیک مطبوعات آزاد اولایبیلر. محض مطلقیت حکومتی ده بئله ایدی. اودا حاکمیت ه توخونمایان غزه تلری آزاد بوراخیردی. بو کیمی حرکت لری بیرچوخدان دوشونوگیمیزه گوره، اوقدرده ماراقتلیمیریق، قوی قاپاسینلار، باغلا سینلار فکری که، سون نورمک اولماز، بوتون ایشچی لری که، هولورمک اولماز. نه قدر ایشچی ایله صاحبکار و محتر واردیر، انقلاب فکری ده دوام

ایده‌جکدیر، اوفکری وجوده کتیره نغزه تکرر دگیل، حیاتی‌دیر. او، بشریتین حیات مبارزه—
سینله چیرینیب معیشت‌دیزی دالغالاری آراسیندا چابالارکن ایسته‌دیگی ساحل
نجات‌دیر. اونجه‌مئج‌بیر قوه‌ساحله قوشماقدان دوندره‌ییلمز. غزه‌تلا‌یسه‌مظلوم
رحمت‌کشلرین اوره‌گیندن چیخان‌فریاد‌دیر. بیر‌انسانین آغزینی باغلاماقلا اوره‌گینده‌کی
آتشی سوتدورولمز. بلکه‌دا‌ها‌دا‌شم‌له‌نیر، دا‌ها‌دا‌وس‌مت‌له‌نیمب مذکور‌انسانی‌نوع‌به‌نوع
واسطه‌لر آختارماغنا جری‌لشدیریر. محض‌مطبوعات‌دا بئله‌دیر. اگر‌رحمت‌کشلرده انقلاب
روحی‌وارسا مطبوعاتین باغلاماسیله سونمه‌ییمب، دا‌ها‌دا‌یوکسه‌له‌جک‌دیر.

۵: یول‌داش، زور‌نالی، ۲۰ فورال ۱۹۲۰—نجی‌ایل، نمره ۲.

ایران‌دا انقلاب لازم دیر!

ایران‌دا انقلاب لازم دیر!

دنیا انقلابینی سؤنوروب سرمایه‌دارلار حاکمیتینی حفظ و حراست ایدن غرب بورژوازیلرینین اتخاذ ایتدی کلمی آلتردن بیر سیه ده ایران‌دا حاکمیت باشینا کچمیش شخصلردیر (۱).

«بوتون جهان فقرای کاسبه‌سی بیرلشین» شاری قارمیشینا چیغیب، «بوتون جهان مفتخورلارینین بیرلشمه‌سی» فکرینه خدمت ایدن ورویا امیرالیستلری آساین آن مشهور، آن تاریخی دولت‌لرینین بیرینجی ساییلا بیلجک ایران‌دا اونوتما ییب اورانی‌دا مفتخیمیپ، شهرت و جلال سؤدن یالتاقلارینی حمایه ایدیب، اونلاری‌دا جمعیت اقوام کیمی مفتخورلار بیضینجا غینا قبول ایدیرلر. بوگون ایران خلقینین دولاناجاق یولی (۲) نه جور قارانیق ایسه، حکومتین اداره ایتمه‌سی، سیاسی و اقتصادی ایشلری ده (۳) ائلهجه نامعلوم دور.

ایران دولتینین آتیه‌سینی بیر تاجرین نظریله تدقیق ایتدی کده بئله گورور و کده، آزمدندن سونرا هر بیر جهتدن فلاکته اوغراییب متفرض اولاجاقدیر. چونکه، اورادا جماعتین ایشچی منفی قیریلیب تلغا اولموش، تجارت امتعه‌سی وجوده کتیره ن آلت استحصالات مقامینی آلمیش کندلیلردن آنجاق شهرله پناهانده اولموش وسغیلانده بیر طرفه، سؤال ایله حیاتینی دولاندیران (۴) نلک زده لر قالمیلار.

بئله بیر حالدا اونلارین عوضینی ثوده بیهجک فابریکا یا خودما کینالار یوخدور که، هئچ اولماسا خارچدن کتیر یان مال التجاره نین خرچینی ثوده ییب، حکومت ماسورلارینین معاشینا کفایت ایتسین. بو کیمی بیر حال کچیره ن ایران، معین کلیری اولماییب، جیبیندن خرچله یین ایش سیز بیر شخص کیمی، بیروقت آیللیب، ئوزونی آج، جیبینی بوش گوره — چکدیر که، او وقت لباسینی بئله ساتیب، قارنبتی دویور ماغا مجبور اولاجاق. نهایت تمام وار بویغی الیندن چیغیب، آج و چلیقاق بیر حالدا جان تسلیم ایده چکدیر، یالنیز

۱- اورژینالدا «ایران رجال حکومتیدیر» یازیلمیشدیر.

۲- اورژینالدا «راه تعیشی» یازیلمیشدیر.

۳- اورژینالدا «اداره حکومت» و «امور سیاسی اقتصادیه» یازیلمیشدیر.

۴- اورژینالدا «امرار حیات ایدن» یازیلمیشدیر.

انقلابچیلار دگیل، آز-چوخ تجارت و اقتصادیات عالمینه دارا اولان هر بیر کس بئله سویله مکن چکیممز.

اینده یوکی می بیر استقبالی کورله یین زواللی ایرانین باشی اوستونی آلمیش بایقوب-شلارین اوقوجا بولکده یه یاخود آشیانلاری داغلمیش بیر یغین لوت، عریان انسان بالالارینا رحمی کله چکینه امینوار اولماق اولار می؟ البته، خیر. چونکه، ایرانین انقراضی بئله اونلار اوقتر ضرر کورمه ییرلر. چونکه، بووقته دک توپلادیقلاری پارالار و غصب ایتدیکلری املاک ایله تاسمین معاش ایددجکلرینه امین دیلر. اوندان علاوه، بیر ملت داغا حکومت سوره بیله چکدی لر. کله جکده نذا اولورسا اولسون، ایندی ایسه آفالیق و حکومت سورمکی هر بیر شئمن یوخاری حساب ایدیرلر. ذاتا اولاردان بوندان آرتیقینی کوزلمک اولماز. چونکه، ایرانین آبادلیغینا سبب اولان کتدرین بریادلیغینا باعث همان حکومت باشینی اشغال ایتمیش ملکه دارو خانلار دیر. همان اوکسر لردیر که، رعیتین وار-بوخونی آلماق سفله دیر، عرض و ناموسنا تجاوز ایتمکه قدر تنزل ایدیر دیلر. بو کیسی حاللاری مشاهده ایدن ایرانلی، اگر ملکه دار یاخود اوروپا تجارو فابریکانلارینین قاطرلاری آدلاندیردیغیمیز تاجر حشمتین دگیله، البته که، ایران و ایران کنده لیلرینین سعادت اوزروندا هر بیر ندا کار ایضا حاضر بولونماق دیر.

بیر چوخ غیرت سیز (۱) و باشی بوشلار (۲) بوگون بیری انقلاب اوغرونده موجودیتیمیز له میدانا توللانیب، دنیا فقرای کاسبه سینین سسینی ایشتمگی، اولارا قارداشلیق الی اوزاتماغی یانلیش کورورلر. حتی، ایرانا انقلاب لازم دگیل دیر، دیمکه قدر جسارت ایدیرلر. لکن، انقلابچی فقرای کاسبه چیخ علاوه شوونور که، ایران تجارتی و سرمایه دارلیق اصولیه اداره اولونورسا، اوروپا تجارتی قارشیمندا دوام ایتمه یه رک منقرض اولوب کیده چکدیر. اولدن دختی بیر چوخ دار کوزو بی خبرلر ایرانین فلاکتینی جماعتین علم سیز-لیکینن (۳) و یاخود حس سیزلیکیندن (۴) کوروب ایرانلیلاری مذمت ایتمکه باشلامیش. حتی ایرانین بیر چوخ یازیچیلاری ملتی حلتندیرمکن کوتری کتابلار یازیب و قتلرینی بوش برف ایتیمشلر. نهایت چکدی کلری بیجا حمتندن باشقا بیر نتیجه اله ایده بیلمه-بیشدی لر.

چونکه، ایران و ایرانلی نین گون به گون دالی قالماسینا علم سیزلیک و بی حس لیک دگیل، اساسلی بیر سبب وار ایدی که، اودا اوروپا ثروت و تجارتی نین ترقیسی ایدی. بو ترقی ایدی که، بیر ایرانی دگیل، حتی سایر شرقی بولکله لرینی ده منقرض و مغلوب ایتمک اوزره ایدی.

کوره ک، اوروپا کاپیتالی و ایران حکومتی بوگونکی وضعیتده باقی قالارلار ایسه، ایران تجارتی بوکس لره ک، او قیزیل اژدهانین تحت تضحیقیندن یخه قورتار (۵) بیله چکدیر؟ البته که، خیر!

- ۱- اورژینالدا «لا غیر تجیلر» یازیلیمیش دیر.
- ۲- اورژینالدا «تهی مغر» یازیلیمیش دیر.
- ۳- اورژینالدا «بی علم لیکینن» یازیلیمیش دیر.
- ۴- اورژینالدا «بی حس لکن» یازیلیمیش دیر.
- ۵- اورژینالدا «تلخیص کربان» یازیلیمیش دیر.

مادامکه، بومکن دگیلیر. وقتیکه ایران خلقین زحمتی اروپا ثروتینه نائق کلمیه چک، دائم اونون قشاری آلتینه از یلمکه محکوم اولاجاقدیر. نه ایچون، بسر فرستی فوت ایدیب، اونو ئولورمکده، محو ایتمکده، زحمتی اونون یولادینجه سیندن خلاص ایتمکده دنیانین زحمتکملری ایله بیرلشمیک؟

عانسی که، بیزیم ایچون یونان باشقا بیز چاره دهه یوخدور. قوتسولار، ملکه دارلار، مفتخورلار و امتیازچیلارین ظنینجه بیز دوشونمه ییب انقلابی اولموشوق. بلکه ده افله دیر.

بیز دوشونمه یورسی شیک ده ملکه دارلار، تاجرلر، مفتخورلار، قویروقلار بیزارا ملالار، آخوندلار دوشونورموش؟

بیز ایرانین شرفینی لکه دار ایدیرمیشیک، ۱۸ میلیون نفوسی غلام زخرید (۱) کیمی نکاتره جهان کیرلرینه تسلیم ایلن وثوق اولدولر (۲) ایتیمورلومیش؟ بیز آلد-دیرمیشیق، دا، زحمت، ثروت، سیاستی و اونلارین بیز-بیرینه اولان علاقه لرینی دوشونمیدین باقتالار، یاخود عمرونی اولدن آخیره دک احتکار صرف ایدیب، یکی ایلن اوچ آراسیندا شک (۳) ایدره ایسه نه ایدم چکینی (۴) بیلمه ییب، ایله دوقان دوققوز کره آخوندا مراجعتده بولونان قزمی ساققال تاجرلر دوشونورموش؟

نه ایسه، ایران جماعتی بیزجه آنجا ق بیز انقلاب واسطه سیله آزاد اولوب ترقی ایدم بیله چکدیر.

ایران مطبوعاتی ایسه بولشویزمی عالمی خراب ایلن (۵) کوستر مکله جماعتین فکری نه رله مک ایچون هنج بیز آجا قلیقدان چکینمیرلر، مرکس انقلابی بولشویزم فکری دائییرسا، روسلوق مدفصی دیر دییب، بوغانینی اوزمکه قدر حاضر لانیشدیلار.

لاکن انقلابچیلاردا فکر لرینی گیزلتمه یه چکلری بدییاتدان دیر. اولار دیر: قوی بیزی ئوله ورسونلر، حبسو تبمید ایتسینلر، لاکن فکری بیزی سویله ملی، حریت و آزادلیق اوغروندا که، اونونلایر ان نسوونما ایدم چک، ایرانلیلارین ناموسی حفظ اولونماق ایچون (۶) وار قوه میزله چالیمسالییق، چونکه ایرانا انقلاب لازمدیر.

«حریت» غزده تی، ۲۰ فورال ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۵۱.

- ۱- غلام زخرید مشهور فارس مثلی اولراق پولاساتیلیمیش نوکره دیلیب.
- ۲- وثوق النوله مشهور ارتجاعی قوام السلطنه نین بویوک قارداشی اولموش.
- باش ناظر و ژنرله سینته کچدیگی زمان ۱۹۱۹-نجی ایله خیانتکار «انگلیس-ایران» مقاوله سینتی باغلامیشدیر.
- ۳- اسلام دینی احکامینا عاید بیز قاید دیر.
- ۴- اورونلادا «ندی پاچاغیتی» یازیلیمیشدیر.
- ۵- اورونلادا «مغرب عالم» یازیلیمیشدیر.
- ۶- اورونلادا «اولونان» یازیلیمیشدیر.

ایران احوال حاضرہ سی

بیرنچہ آی بوندان آفہ : مجلس ملی نین خبری اولمادان انکلتره دولتی ایلہ وئوق الدولہ کابینہ سی آراسیندا بیر معاهدہ نامہ عقدا بدیلیمیش ایدی، بو معاهدہ نامہ اوروپا دوایر سیاسیہ سینده بیر بیغین (۱) اعتراضلارا سبب اولدیسی کیمی ایرانلیلارین دا ناراضیقلارینا موجب اولموشدی. حتی فرانسه و امریکا غزه تلی انکلتره نین بو حرکتینہ اعتراضدا بولونوب حرارتلی مقالہ لر یازمیشدیلا.

سون زمانلاردا آلدیغیمیز خیرلره گوره امریکا و فرانسه نین طلباتی ایلہ مذکور معاهدہ نامہ یه جزئی تغییرات ویریلیمیشدیر.

همان عهد نامہ اعلان اولونان گونن سونرا و اوندان بیرنچہ آی قابق وئوق الدولہ حکومتی انگلیس لرین لیره لر ایلہ ایرانین هر بیر طرفینده محض بولیسر و غیر واسطہ لر وجوده گتیریمشدرکه، اونون اقداماتینا عکس ییر قوه باش قالدیرا بیلیمسین.

گورک قارئلرین بیر جو خونون نظرنده اولسون که، او وقت با کیدادا بو خصوصدا ایرانلیلار بویوگ میتینگ قوراراق متحد بیر قطنامہ چیخاریب وئوق الدولہ و انکلتره حکومتین ایران ملتی و ایران فترا ی کاسیدسی حقوقینا تجاوز ایتمک لرینہ گوره اعتراض ایتیمیش. «هر گاه بو معاهدہ نامہ لغو ایدیلمزسه بیز آذربایجان دایره سینده یاشییان ایرانلیلار قریزی انقلاب بایراغی قالدیریب وئوق الدولہ و انکلتره حکومت لرینہ قارشلی اعلان حرب ایدہ جه بیگ دیمیش». بو قرار دایرہ محللی غزه تله نده نشر اولونوب لازمی ییرلره تلگرام و پست واسطہ سیله گوندریلیمه سی میتینگین هیئت صدارتینہ محول ایدیلیمیش ایدی.

هیئت صدارت ده تاجرلو قونولمان عبارت اولدیغینا گوره، مینلرجه ایرانلی نین اورده گیندن چیخان اعتراضی نلازمی محلینہ گوندریش، نده محالی غزه تله نده نشر ایتیمیشدی. همان میتینگن بیرنچہ گون سونرا هیئت صدارت عضولریندن آنجاق بیر نفرین ایضاحاتی محللی غزه تله نده اولغوندی که، اودا ایران زحمتکش خیالی لاریندان یوسفزاده ایدی. اوئوز ایضاحاتیندا قونول و نچدن نشر تاجرین میتینگده چیخاریلان قطنامه نی تغییر-تبدیل ایتمه لرینی بیلدیریدی.

طبیعی دیر که، بویکی ناراضیقلار پالئین با کیداد کیل ایراندادا وجوده کلیمیشی، لاکن اورادا بولیس گوجیلد عملیاتا کیمکه امکان ویریلیمیشی.

حتى امريكاندا اولان ايران قوتسولونين اذتراكيله آمريكاندا اياشيمان ايرانلى لارين دا وثوق الدوله نين بو كيمي خودسرانه وقانونسوز حركتينه اعتراض ايتديگيني امريكا مطبوعاتي خبرويرير.

وثوق الدوله حكومتى انگليس لردن آلديفى قوهيه استنادا بوخوسودا بيرچوخ تدبيرلر گورموشور. حتى ايران دمokrat فرقه سينده باشچيلاريني حبس و تبعيد ائله ميشدير. او ايراني ائله بيرحالا سالميش كه، شهرلرين بيرمحله سيندن اوبيري محله سينه گيتمگن شوتري گرك پوليسدن اجازه نامه چيخاريلسين.

لاكن جماعتين آراسيندا اويانميش انقلاب روحونى سوندورمك امكان خارچينده بولونوشوندا، آخروقتلرده بيرچوخ عمليات وجوده گلمكده ديركه، اوجمله دن (۱) آذربايجان شاهسوه نلرى جدى صورتده حكومت عليه نه قيام ايتميش. حتى رئيسلريندن اسير عشايير بوتون شاهسوه ن ائللرينى حكومته قارشى محاربه آچما غادعوت ايتديگيني ايران غزه تلرى خبرويريرلر. بوندان علاوه، «شكرياى» (۲) و اطرافيندا اسماعيل آقايله (۳) حكومت اوردوسو آراسيندا و اورسى اطرافيندا دخى ياشقالارى ايله جدى محاربه لر گيتمكده دير.

ديمك ايران حكومت حاضرده سى غايينه گوزلنيلن قياملار وجوده گلمكده ياشلايميشدير.

بو كيمي قياملار انقلاب اولماسادا حكومتين جماعته اولان علاقه سيني موازنه و افكار عامه نى تخمين ايتمك، وثوق الدوله لرين بوايشده يالنيز شوزلرى ويولدا شالارينين مسؤل اولديغيني و ايران خلقتينين ناراضيليفيني تاريخ صحيفه لرينه كچيرمك انچون اولسوقجا مهم اولسوقجا معنالى واسطه لرديركه، كله جك انگليس بويوندوروشى آلتيندا اينلنلرين ايران گنج ليگى اجداد باينا بوخ يالنيز وثوق الدوله كيمي وطن فروشلارا لعنت خون اولاجا قديلار.

۴۰ ج

۴ حريت «غزه تى، ۶ مارت ۱۹۲۰ - نجى ايل، نمره ۵۴

۱- اورژينالدا «جمله سنن» يازيلميشدير.

۲- اورميه محاللازيندان بيريسى دير.

۳- اسماعيل آقا اورميه اطرافيندا گى كوردلرين باشچيسى اولموش ۱۹۱۹ - نجى ايلرده وقت آشيرى ايران قوشونوايله سلاحلى محاربه آپارميشدير.

ینه ایرانا راجع (۱)

کئچن نمرده بیرده ایران جماعتی نین وثوق الدوله نین خودسرانه حرکتینه قارشى بوسیرا اقداماتدا بولونمیشلارینى یازیب ایرانیلار اوزینه یوکلنمیش تاریخی فلاکتین مسئولی ایران ملتى دگیل وثوق الدوله بولمیشلاری دیر دیمیش ایدیک. بونادا بعضی ولایتلرده باش ویرمگده (۲) اولان چیخیشلاری دلیل گوسترمیشدیک. همین بو کونلرده بیربووک دلیل داها میدانا چیخدی که، اوداتخامس غزه تلرینین ویردیکی خبره گورء طهراندا حکومت علمینه قالخمیش قیامدان (۳) عبارتدیر. اولار یازرکه، قیامچیلار قازاقلار واسطه سیله اسکات ایدیلیمیش، ایکی یوز نفره دک تونل و یارانان اولموشدور؛ بوخبرین مستینده احتمال وار دیر، ویرا.

تاباعده چیزه کی مردم نکوید چیزها (۴)

بیزیم خصوصی نظریاتیمیزدان باشقا بیظنلر نقطه نظرینجه، بوکیمی حرکتلرین تاریخی اهمیتی وار دیر. چونکه بونلار جماعتین حکومت ایدن ایشه ناراضیلیغی و اوندان دوغاجاق مسئولیتین حکومت باشیندا دورانلار عهد سینده دوشدیکینی بیلدیریر. بیزیم فکریمیز ایسه دا عاوسمتلی دیر. بیزدیریک، نه اولور سا اولون ایستروثوق الدوله انگلیسلره معاهده باغلا سین یا خود باغلاما سین دنیا نین هر بیر طرفینده طرفدارلار قازان نمیش کومونافکری ایراندا دوغوش، بیرگون ایرانیلاردا دنیا قرائ کاسه سینده قوشولوب انقلاب بایراغی قالخیزاجاق. ایرانین طبیعی ثروتینه صاحب و مالک اولاجاقلار. محض اودور که، بیزبوگون ایرانین هر بیر طرفینده، حتی مرکزینده باشلانان خیردا چیخیشلاری گله جک بووک انقلابین بشارتی حساب (۵) ایدیریک ائله ده اهمیت ویریریک. ایرانین انقلاب اولان احتیاجینی کیمسه انکار ایتمگه قادر اولما دیغی کیمی انقلابین باش ویرمه جکینه (۶) ایمان ایتمک حریغلرده یا واش-یا واش یوموشانیرلار، اولنلاردا کوزله مه دیکلری انقلابین باشلاناجاغینی بلکده ده حسن ایدیرلر.

۱- سقده «ینه ایران حقیقده» دیمکیر.

۲- اوروزینالدا «وقوع بولماقده اولان» یازیلیمیشدیر.

۳- سقده «عمیان» دیر.

۴- ترجمه: کچیک بیر شمی اولما. جماعت شمی لر حقدده دانیشماز.

۵- اوروزینالدا «عه» یازیلیمیشدیر.

۶- اوروزینالدا «وقوع بولماقده» یازیلیمیشدیر.

ايدا معلومدور كده، ايران آريستوكراتلاري آروپا آريستوكراتلاري كيمي دگيلىدىر— لركه، بوسىلەنى قانايلىسىنلر. هرچند ديديك كە، انقلابىي حس ايدىرلر، لاکن، بونادا اينانا بيلمىرىك، چونكە، اونلار يالنىز بولۇپ يلودان باشقا بىر شىي آفلامغا مقتدر اولمادىغىنى بىلىرىك.

بوخ، حس ايتىمىرلر. لاکن، انقلابچىلارا دىيەك سوزلر قالمايىب كوزلر ينى دو كوب، جيران كيمي كوزى آچىق انقلابچىلار ينى سوزلر ينى قولاق آسماق، ايتىر— ايتىر بوش باشلار ي ايله تصديق ايتىكە مجبور اولورلار. هر حالدا، ايراندا انقلاب فكري اويانمىشدير. ايران و حمتكلىرى ده ئوز حوقوقلار ينى دوشونوب دنيا انقلاب ينىدا اشتراك ايتىكله برابر ايراندا اشتراك ايت اصولونون اجرىسى فكرينده ديرلر.

بوناموفق اولاجاقلار ينى بيزامىنىك. اوندان ئوتىرى كە، دنيادا انقلاب عمرىي وجوده كلفك علائقلىرى و غيرىسى خصوصىندا بوقتەدك لازىمى قىلورده اولماسا مملومات و يرمىشيك. بوندان سونرا كونا كونا كسىبىت ايدىب هر يىرىده كوكسالان انقلاب ئوزوده ادعامىرى اثبات ايدىجىكدير.

مادامكە دنيادا انقلاب وجوده كلفك اليتە ايراندا اوندان خلدىر، دىمك ايراندا خىر انقلاب اولاجاقلدىر.

بوندان باشقاسىدا اولايىلمىز. آرتىق انسانىت كهنه حىيات و معىشتەن اوسانمىش، ينى دنيا و ينى حىيات طلب ايدىر كە ايرانلىلار دا همان انسانىتىن بىر عضويتى تشكىل ايدىرلر.

۴۰ ج

«حریت» غزەتى، ۸ مارت، ۱۹۲۰— ۱۶نجى اپىل، نەرد ۵۱.

داغستان مسئله‌سی اطرافیندا

بیرنجه آیدیرکده، داغستان فقرای کاسبه‌سی خلیل اوفلارین خیانتلری اوزوندن داغستانی اشغال ایتمیش روسیه ارتجاع قوه‌سیله فداکارانه بیرسورته دیارپیشنا-تدایرلر. داغستاندا آخیدیلان قانلارا باعث اولان بیگلر، کنرانلار ایسه یننده اورتالیغا دوشوب زحمتکش اهالینین عکس انقلابدان تمیزله دیگی یشلرده بیرداها عکس انقلاب یوواسی قاپیرمائی فکرینده دیرلر. بیرطرفدن کندلیلر دنیکین مبارزه سیند مشغول ایکن آرخادا عکس انقلابچیلار، نیکالاین مدالارینا گونده یش کره سجده ایدهن بیگلر ئوزلری ایچون پول و غیر واسطه لرله حکومت حاضرلابیب مجلس سبعونان چاغیریلار.

عجا دنیکن قاباغینا دوز جورده ایله چیخان نیکالای چنونیکلری ینده‌سی داغستانی ساتماق، داغستان خلقینی قیردیرماقدان دویمایشلار؟ ینده ایکی آرشین بافتایا خود بیربار چاچوروک مخمری چیکین لرینه تیکمگی داغستان خلقینین ناموسینه ترجیح ویرمکن اوسانمایشلار؟ بلی اولار هئچ بیر زماندا کهنه اصول-اداره نین سقوط ناراشی اولمازلار. اوندان ئوتری که، اواصول-اداره واسطه سیله قارداشلارینا جلاد روس چنونیکلرینه قول اولوب نیکالای کنرانلارینین نیمچه لورینین دیبینی یالامیشلار. اولار ایچون بیر کنرالین قاپسیندا اکلشیب اونون آغزیندان فحش ایشتمک وطنن، ملتین، بلکه شرف-ناموس دیبلن شی لرین عامیندان ال ویریشلی دیر. لاکن داغستانی یولداشلارینین داغستان و انقلاب فقرای کاسبه حاکمیتنه اولان رغبتلرینی اونوتماق اولماز. چونکه داغستان زحمتکش لری بیگلرین خیانتلرینی گوروب تیزلرینین آغیر حاللارینی مشاعده ایتمیشلر. ایندی هئچ بیر قوه اولاری حاکمیت فکریندن داشیندیرماز. نهجه که، عکس انقلاب ایله مبارزه ایتمیشلر. ائله ده مبارزه‌نی آخرده که دوام ایتدیره جک، یشری کلدیکه ینی گوکریش خلیلوف ورتدلریله ده مبارزه و مقاتله ده ایله جکلر. اولار آرتیق بیلرلرکه، مجلس سبعونان اصول-اداره سیندن فعله و کندلی سنغی هئچ بیر نوع ایله فائده آپارا بیلمز. فعله و کندلی یه آنجاق فعله و کندلی حکومتی لازیم دیرکه، اودا شورا اصول-اداره سیندن عبارت دیر. شورا حکومتی داغستان ایچون داخلی اصیته مالک اولدیغی کیمی، خارجی اصیته ده یوخ دیکلیدیر. چونکه خارجه ده داغستانا بیرچوخ گوزتیکن لر واردیر.

ظنیمیزجه داغستان فقرای کاسبه‌سی اونو بیلیمشیدیرکه، پارلمانچیلیق اصولی داغستاندا امکان خارچینده اولدیغی کیمی، آذربیر زماندان سونرا اورانین انقراضینه ده

سبب اولماق احتمالی قوی دیر. ریرا دولتخارجی و خارجی تجارت اونلاری باشقا دولتلردن بورج آلماق مجبوریتینده قویاجاقی که، نتیجده بیرچوخ امتیازلار واسطه، سیله استقلالیتلری خلل دار اولاجاقدیر. بوندان علاوه پارلمان باشینا کچیش بیکلرایله نیکالای کنرالی دنیکینین تفاوتی اولمادیغینی داغستان خلقی داهایاخشی بیلمیشدیر. ایندی اونلار آنجاق بیرشئی طلب ایتمه لیدیرلرکه، اودا شورا اصول-اداره سیندن عبارتدیر. هرگاه بئله اولمارسا ینده اولکی کیمی کنراللار واسطه سیله داغستان ساتیلاجاقدیرکه، بودفعه داهایا چوخ قانلارین آخیدیلما سینا. خانمانلارین برباد اولماسینا شرایط یاراناجاقدیر (۱). بیز بئله گمان ایدیریک که، داغستان ققرای کاسپه سیه بئله دوشونور. اوندان ئوتیری که، بیردفعه تجربه ایتدیکلرینی بیرداهایا تجربه ایتمکله ئوزلرینی فلاکتده سالما یاجاقلاری آرتیق هرکه معلوم دور.

م. ج.

«حریت» غزده تی، ۸ مارت ۱۹۲۰ - نجی ایل، نبره ۵۴.

ز حمتکش قادین یولداشلارا!

یولداشلار! دنیا انقلابیین دھشتلی کورولتوسو بوتون انسانلاری اویاتدی. بشریت بو غوغالردن متاثر اولدی. جهان لرزه دار اولان کیمی انسانلارین فکری ده تشره دی. هئج بیر کس قالمادی که، بو عالم شمول محاربه نتیجه سینده اولکی فکرینی دگیشمه میشر اولسون. بیلیر سینیز یولداشلار! اینلی عالمده نه کیمی مبارزه لر اولوب، نه جور چاریشلار میدانا چیمیشدیر. البته که، یلمه میس دگیلسیز، بیلیر، کورور، آنلاییر سیز، بلکه شوزونوزه الویریشلی بیر طرفین سعادتینی آرزولاییب، یری گلدیگه معاونتن چکیمیه چکینیری نظرده دوتموش سینیز.

یولداشلار، اولدی فیرطینالار. دھشتلی یانقین لار دنیانین تمام مظلوملارینا حق آلماق فکری یاراتدی. محض او فکر لردن بیر سی، ان عیلمه سی ده ان مظلوم، ان حقوقی ناپدانیمیش یولداش خطاب ایتدیگیمیز سیزلرین، سیز قادینلارین آزادلیق فکری دیر. یولداشلار، آرتیق دنیا دا دوغوش انقلاب افکارینا بو کفایت ایدر که، کهنه عسره بیر کیشی دیکرینی تحقیر ایتدیگه اونا «آرود» خطاب ایدر دی. لاکن ایندی زمان آرتیق حقیقتی میدانا چیخاریب، آروادلارین دا کیشی لر کیمی انسان اولوب، اونادرا یولداش اولماغا مستعد اولدیقلارینی ثبوت ایتدی. البته انسانلارین بعضی سی هر بیر شئیه اولتویمی کیمی یونادا راحی اولمایا قلازی مظلوم دور. بلکه، بیر چوخ محافظه چی دیدیگیمیز کهنه لر سیزین ده، سیز قادینلارین دا آزادلیق و تام مناسیله حقوق انسانیه مالک اولمانیزا مانع اولماق ایسته مه میس دگیلدیرلر. لاکن هر بیر اساسین سونونی کورتون انقلابی کومونستلر قادین حقونون ده ان یوکک و عالی سبینی کورتوروشدولر. یولداشلار کومونستلر قادینلارین، عوای نشانیه دن کورتی، بیر آلت کیمی یوخسوللانما سینا ختام ویریب اونلاری فلاکت و حقوق سوزلوق ایچری سیندن کورولتولی بیر انقلاب ایلک چیخاریب، اولر ایلک برابر حقوقا مالک بیریولداش حالینا سالیر که، هیچ بیر وجدانلی انسان ایچون بو مقدس ملکی تغذیر ایتمه مک قابل دگیلدیر.

قادین یولداشلار، وقتیه اوروپا دان ایردی گلهرک شرقده فهمنیزم (۱) سلکی اوغرون دا مبارزه کئیدر دی، قادین مسئله سی افکار عامه نی اشغال ایتمیشدی. ایندی ایسه، او مسئله یه اهمیت ویرن اصلا اولمادیغی حالدا ینده قمرزی روسیه

(۱) فهمنیزم فرانسه دیلیندن کورتورولموش فهس کلمه سونین آخیرنه ایتم علاوه ایدیلهرک قادین آزادلیغی جریانینا دیلر.

اونو نظره آليب، قادينلارين حقوقوني اعاده ايتميشدير. ايندى اورادا بير ارهانسى بيرحقوقا مالكديرسه، قادين داعين حقوقا مالكدير. اونودا اونوتماليديركه، هر بير زماندا يئىلىرى تكفير ايدن كهنه لر ارلرين حالت روحه (پسيخولوژيا) سينه استنادا قادين مسئلهسايله انقلابچى كومونستلرى ده تكفير ايديرلر. گويما كومونيزم اساسيندا قادينلار اشتراكده واردير.

حالبوكه، كومونيزم قادينلارا مسلمانلارين على الصوم كهنه لر ين باخديفى مملوك، داما دوغروسى آلبس-وبريش ايديلن حيوانات نظرى ايله باخمير. بوخاريدا سويلهديككه، كومونيزم قادينلارى ديريلدير. اونلارى ارلرله يولداس ايديب ناموسلارينين حفظيني ارلرينين دكنك وروولويرلرينه بوخ، يالئيز ئوزلرينه تاپشيرير. عجبا! انسانيتين آزادلىقى هر بير انسانين بير انسان كيمي باشلاماسيني ائستهين كومونيزم نجه اولوركد، ميئونلارچا انسانلارى حيوانات كيمي اورتاليفا قويماغا يول وويرير؟.. بونى سويلهين لر ين نظرى معلومدير. اونلار كومونا اسا- سينين قارشيسيني الماق ايچون داما بو يوك غلظلر ايد بيلرلر. فقط «دكبرمان ايشلهديكيني ايشلر چاقچاق باشيني آغريدار» ديميشلر.

ايندى، كومونيزم فكرى ئوز وسعتلى يوروشونده دوام ايدير. فتنه كارلار ايسه يالئيز باش آغريسى قالير.

يولداسلارا آرتيق وقتديركه، اسلام قادينلارى، تورك آنالارى دا ئوز حقوقلارينى دوشونوب، قادينليقن انسانليقن بوگونكى طلبيني ايسته سينلر. محض او طلبده سياسى و اقتصادى (ساحلرده)، داما دوغروسى هر بير حقوقدا ارلر ايله برابر اولماقدان عبارتدير. بودا آنجاق كومونيزم اصول-ادارده سينده ممكن اولماقدير. گلين (۱) يولداسلارا اولمولون بايدار اولماسى اوغروندا چاليشب انقلابچى ارلره يولداسلىق ايدن، قوى عميتدليك كهنه آجى حيات دكيشسين، كوكسونده ريكارلىق، حيله، بكر عوضينده، صداقت، ناموس، محبت، يولداسلىق ميدانا بچيخين، داما بشريتين بير قسمنى ديكرينين حوسيزجه سينه حكمرانلىقى آلتيندا (۲) اينلدسه سين.

يولداسلارا بوگونلرده كنج ايشچيلر اتفاقى نين قادينلار شبعه سينه مسلمان تادين (۳) يولداسلار يميزدن دا عضو يازيلميشديلار. بيز كنجلر ايسه باجبار يميزن بو كيمي اقداماتينا سرور اولمايا بيلمزديك، اوندان ئوترى كه، بو وقتدك قادينلار كيمي لردن آبرى اولراق باشامشلار. اينديده دك حال حيات يميزدا ار انقلابچى ايديسه، قادين باشقا بير فكره خنمت ايتميشدير. لاكل بوندان سونرا اينانيريق كه بيزده دىنى اجتماعى حيات دوزه لهجك، بيزدخى ايويميزده بيكار وقتلر يميزى قادين يولداس-لار يميز ايله برابر سياسى صحبتلر كچيردجيك.

محض اتفاق يميزا يازيلميش زحمتكش كنج باجبار يميزى كمال احتراميله آلقيشلايب، اونلارين ميمى يولداسلىقلارينا انتخار ايديريك.

• م ج •

«يولداس» زورنالى، ۱۱ مارت، ۱۹۲۰. نمره ۵.

- ۱- اورژينالدا «هايدى» يازيلميشدير.
- ۲- اورژينالدا «تحت تحكم» يازيلميشدير.
- ۳- اورژينالدا «مسلمه» يازيلميشدير.

روسیه انقلابیونین اوج ایلهلیگی

جهانگیر لر و کاپیتالیستلرین میداننا کتیردیگی جهان محاربه سی دنیا زحمتکشلری میانیندا بویوک بیر آییقلیق و کاپیتالیزم محاربه سینه قارشى نغرت حسی اویلا- تمیشدیر. اوشاق، گنج، کیشی، قادین داها دوغروسو فعله متعینن تمام طبقاتی قطعی بیر ابدایله محاربه نین بیتمه سینى آرزو ایدیر و هر بیر آرزولارینی حوربین ختامینه بوراخیرلاردی. بیر طرفدن محاربه میدانلاریندا قاتارلر آخیدیلیر ایدیه اوقان آخیدانلارا تاثیر ایده جک، اونلاری تنبیه قیلاجاق انتیا هنامه لرایدی. آرخادا ایسه آجلیق، بهالیق، فلاکت، دیمک عالم انسانیت بیر ستلاشی، پراکنده بیر جمعیت، بلبخت بیر عائله وضعیتی آلیمیشی. طبیعی، دنیاتین هر بیر طرفدن آر تیق فلاکت روسیه اوزه رینه یوک لندیگینه گوره اورا باشقا یئرلره نسبتا داها فنابیر حالدا یدی. روسیه ده محاربه دن میلیونلار قازانان تجار دن باشقا بیر کس ایچون باشا ما ق آمیندی قالمامیش ایدی. بوده شلی فلاکت اورادا سنه لردن بری اویانمیش انقلاب فکرینی قولتندیریب، ائله بیر مقامه کتیرمیشن که، چاری معبود حساب (۱) ایدن روس جماعتی اونون یخیلماسینی بیر قورتولوش، بیر آزادلیق بایرامی کیمی حساب ایتدیلر، بئله بایرام که، هر بیر کس شادلیغیتدان گوز باشی آخیدیردی.

بلی تدریجکله قایناییب بخارایله دولسوشی بیر قازان کیمی روسیه پارتلادی. بو پارتلاش خبری ایله دیریم کیمی روسیه نین دگیل- کره ارضین هر بیر طرفینه ییشندی. عالمده ینی بیر گونش، ینی بیر انقلاب دوغدی. بوندان استفاده ایدن رودزبانکو، کرنسکی لر فوراً ایش باشینى اشغال ایدرک بنه ده کهنه سیاستی تعقیبه باشلایب محاربه نی بوروتک فکرینه قایلدیلار. حقوق ویردییه باشلانیمیش نقرا و زحمتکشلر انقلابی نی بیر چارین یخیلماسینا اکتفا ایتکله سونئورمک ایسته دیلر. طبیعی، روسیه ده اودور چوخدان کچمیش ایدی. روسیه چوخدان مالکیت دوره سینى اکمال ایدیب اسارته کچمیشدی، اسارت دوره سیندن اشتراکیت دوره سینه قتم گذار و لمالی ایدی، اوندان ئوتری که، بورادا کارخانا، فابریکا، زاوود و نچه مؤسه لر وجوده کلیب سنئی جریان آیریلیمیشدی. ایندی آر تیق هیچ بیر قوه انقلابچیلاری ینی لیک فکریندن داشیندیرا بیلمزدی، انقلابچیلار یالنیز چارین یخیلماسی ایچون یوخ، حیاتین انقلابی ایچون چالیمیشلار. اسارت دوریندن سونرا فقراى کاسبد

حاکمیتی دوری ایدی، اسارتدن قورتارمیش روسیه ایشچیلری حاکمیت دوره سینده تدم قویاچاقلار ایدی. کرنسکی وغیرلری ایسه اسارت دوره سیندی مدافعه ایتمکله اونو داها دا قوتلندیرمک ایسته ییردیلر. اونون ایچون فئودال انقلابی سون، طبیعی نتیجه سیندی ویره رک اوکتیابر انقلابینی میدانا کتیردی.

ایندی تمام اوج سنه دیرکه، روسیه ده انقلاب باشلانمیشدیر. بواوج سنه نخرینده اگر روسیه فقرا کاسبه سی دنیا فقرا کاسبه سینه ایتدیکلری خدمتاری نظره آلساق، حقیقتا روسیه ده بوخ، کره ارضین هر بیر یئرینده انقلاب اولماغینا، فقرا کاسبه حاکمیتی وجوده کله چکینه ایمان ایتمک ایجاب ایدیلیر.

بلی روسیه انقلابی نوز نتیجه سیندی یاغیشلادی، یعنی اوکتیابر انقلابی واسطه سیله فقرا کاسبه ایش یاشینا کچیپ شوراحاکمیتی نی اعلان ایتدی. آرتیق بوگوندن قمری روسیه آدینی داشیب بیر طرف دن دنیا کاپیتالیزمی ایله وار قوه ایله مبارزه دوام ایدیر، دیگر طرف دن اسارت دورینین بریاد ایتدیگی مملکتی اصلاحه یاشلایاراق کامونایا دوغرو حرکت باشلانیر. بوتلاردان باشقا (قمری روسیه) آنتانتین کومکی ایله دینی کین، یوددنچ، کالچاک نه بیلیم نه کیمی قودلرین قارشو سیندی آلماعا چالیشارایکن، دیگر طرف دن مکتب لری، دارالایتم و دارالترتیب لری آچیپ، خلقین حیاتی نی سفورتا ایتدی. دیملک دور دسنه بورژوازی ایله محاربه ایدیب، یورولموش روسیه فله لری تمام اوج سنه دیرکه، نوز حاکمیت لری ایچون دنیا کاپیتالیزمی و داخلی (عکس انقلابی) قودلر ایله مردسردانه چار بشیر. البته بولعجان، بوخارق العاده نبات اثبات ایدیرکه، روسیه ده اعلان ایدیلیمیش فقرا حاکمیتی ان یاخین بیر زمان دن سونرا بوتون دنیا اعلان اولونجا قیدیر. بورادا اونودا قید ایتمه لی که، فئودال انقلابی کرنسکی، رودزیا نکولار یارانان کیمی بیرچوخ ملتچیلر ده یاراتدی، انله ملتچیلر که، بو وقت قدر اولنارچارین قویروغوندان باشقا بیر شئی دگیلدیلر. جهانگیر لردن نوزونو مدافعه ایله قمری روسیه بو کیمی خرده ملتچیلر ایله ده مبارزه مجبور ییتنده تالیدی. اولنارلادا حسابلاشماق ایستدی. اول دفعه بو کیمی ملتچیلر کومونیست روسیه نی وحشی و بیرتیجی کوستریب، باشلارینا بیضیه آقالتیق ایتمک ایستدیکلری جماعتی آلداتیلار. لکن ایندی آرتیق افضال ایدیلیمیش جماعته کومونیزم و صنفی حاکمیت نه اولدیغی معلوم اولمشور، آریب زماندا خرده عکس انقلابی لاردان دا تلخیص کریبان ایتمک آمین اولسالیدیر.

بو قدر کفایت دیرکه، روسیه انقلابی یالتیز گهنه روسیه دائره سینده یاشایان ملت لری سایندا دگیل، دنیانین هر بیر طرفینده نوز نتیجه سیندی ویریش عر یئرده فقرا حاکمیتی فکرینی او یاتمیشدیر. ایندی هر یئردن کومونیزم فکری او یاندیغی خبری آلیب، دنیا انقلابی وجوده کله جک حداسی اشدیلمکده دیرکه، تدریج له بوخ، ایدیلیمواری بیرسرتله انقلاب یورویوب کاپیتالیزم و امپریالیزم قلمه سیندی احاطه ایتیمیشدیر، ای قلمه نین یخلاجاغینا قطعا ایمان ایتلمیدیر.

م ج

«حریت» غزده تی، ۱۵ مارت ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۱۵.

ایراندا اصلاحات

۱

انگلتراه ایله اوزلاشدیقدان سونرا ایران غزه تلرینین باش صحیفه لرینی اشغال ایدهن ایران ادارات سیاسیه سینین دقتینه موجب اولان ایراندا اصلاحات یاساق مسئله سیدیر. اداره سیزه کلن تهران غزه تلرینین بوگونکی شعاری اصلاحاتدان عبارت اولموشدور. اولنلارین بیرسی اداره، مالیه، اوبیرسی بلدییه، بیری معارف دیگر ایسه حویبه دن بحث آیدیر. بوا داره اصلاح اولونار ایسه ایران مادی و معنوی جهتین ترقی آیدیب - ایرانیلارین حیاتی تامین اولونار سدیورلر.

بیز انگلیسی بولی و مستشارلاری توسط ایله اجراء آیدیمکده اولان بو یئن اصلاحات باره سینده دانیمساقدان اول اونی یاد اولریک ایتمه لیک که، ایراندان مستشار اولان غزه تلرین اکثری انگلتراه بولیده نشر اولونموشون اگوره ایراندا رنوق الدوله کابینه سی وانگلتراه حمایه سی علیه نه یازماق و دانیشماغا امکان ویریلمه بیر. اودور که، اصلاحات مسئله سینده، اساس باره سینده بیر کلمه ده اولسون یازیلما ییر. حالبوکی جهان محاربه سی بو تورن مملکتلرده کهنه اساسلارین دگیشدیریلمه سی فکرینی محکم لتمیشدیر. ایندی بیر ملت با خود مملکتین ترقی و تعالیسی نه معارف اداره لرینده نده بئدییه و تمیزلرده آرناییب یالنیز اولت و مملکتی اداره ایتمک ایچون ویریا میس تانوی - نلاردان گوزله نیلیر، یوز لجه ناسزلر اولسون که، ایران محور لری ظاهری اصلاحاتدان بحث آیدیب، حقیقی اصلاحاتی خیال لارینا بئله کتیر میرلر، اولندان قوتی که، غزه تلی باغلانار، اولندان قوتی که، ایراندا آزادی لسان و مطبوعات یوخدور، بونیه اوتودیسک ایسته میریک که، ایران روزنامه لرینین هامیسی باغلانماق یا خود مدیر لرینین حبس و تبصیلیدن احتیاط آیدیب یاز میرلار. خیر، بلکه بوروزنامه نویسلرین اکثری کهنه چی و کهنه اداره لرین قویروق لاری، بولنه شلاریمیزدان بیر سینین تبصیرینجه یالتاق لادیر. هر گاه بی نشر آچق و آزاد فکری محور تاییلوب اساسلی اصلاحات باره سینده نوز فکرینی سولسه او وقت و توق الدوله دن اول همان روزنامه چی لرین اولنا هجوم آیده جکلری معلومدور.

اصلاحات اولمالیدیر. بونا عیج کس بیر سور دیمز، لکن اصلاحاتین نتیجه سینده نظره آلتاق لازیمدیر. ایران دولتی بوگون انگلتراه حکومتیندن میلیون لارچا بورج آیدیب، غوضینده نه کممی بویوک امتیاز لار ویریبو ویره جگی بو امتیاز لارین ایران ملتینه کتیرهن سارتی، بدینه جک اصلاحاتین منفعت و حاملتی ایله موازنه ایتملی دیر. بوگون توتالیم ایراندا دیمر یوللاری چکیلوب، کمرک خانلار تاسیس آیدیلره رک

بیرقدردهینی فورمالی ژاندارملار حاشیالاندى. گوردك بونولاييرانلایلارین آجی حیاتینا خاتمه ویریلیب، ایرانین کیشمیش، پامبیق، بوغدا، تنباکو حاصله کتیره کندهلی زحمتکشلرینین حالی گوزلله شجکسه؟ ایرانین بوگونکی اصول-ادارهسی استمه یاران، داما دوغروسو قیزیل چبخاران رنجبر صفتینن آرزوسینى عمله کتیرمکه مقتدر دیرمی؟

بوسئو آلا جواب ویرمک ایچون ان عادی دوشونن بیرجوجوق بئله کوچ چکمز-ظن ایله دیرمک، بلی ایرانین بوگونکی اصول-ادارهسی ایران جماعتینین اکثریتینى تشکیل ایدهن صفتین احتیاجینى تاین ایتمکن عاجز دیر. بواصول اداره دوردیقا ایران جماعتی ازلیب دوگولمک، اجنبی کاپیتالستلرینه قول اولماق مجبوریتینده قالا جا قیدیر. اگر بوگون ایران مطبوعاتى دوغوردان دوغور یا ایرانین اصلاحینه طرفدار دیرلار سا، اگر اونلاردا ذمه قتر وجدان اثری وارایسه، اولجه چوروموش، کهنه لیش قانون اساسینین اصلاحینى طلب ایله دیر (۱) اونوتتقیده ایله ردیلر (۲) اونلار ایسه بونو ایتمه دیلر. (ئوزولی) اساسی چوروموش ایون دیوار وقاپولارینى رنگله سکى لازم گوردیلر. بوخصوصدا اوزون مقاله لر جیز دیلار. نظمه، عدلیه، بلدیله ردن بحث آجدیلار، یاز-دیپلار، بوش-بوشونا ایدلر باغلادیلار. حقیقت ایسه بونلارین یازیب، دیدیکلریندن چوخ اوزاق ایدی. اونلار حقیقتی گورمه دیلر. بلکه گورمک فکرینده ده اولمادیلار. توی اونلار حقیقی نقصانی بوراخیب، جزئی نقصانلاری اصلاح ایتمکه چالیشیلار. بیز گوروب دوشوندیگیمیزی دیبه جک، یئری گلدیگه اونو بوتون ایران فقراى کاسبه-سینین باشینا یئریدیپ، کهنه اصول ر کهنه انسانلاری محو ایتمکه وار قودمیزنه چالیشا جاقیق.

مابعلى وار

۴۰ ج

«حریت» غره تی، ۱۷ مارت ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۵۶.

۱- اورژینالدا «ایستر» یازیلمیشدیر.

۲- اورژینالدا «تالقیشارلاردی» یازیلمیشدیر.

ايراندا اصلاحات

II

كچن نمره مېزده ايران غزه تارئينن اصلاحات مسئله سينده جزئياته اوغراييب، اساسي اونوتلوقلاريندان بحث ايدهرهك «قوي اونلار بويوك نقصاني بورا خوبدا، جزئي نقصانلاري اصلاح ايتسونلر. بيز گوروب دوشونديگيميزي ديهجك يئري گلديكده اونو بوتون ايران فقراي كاسبه سينين باشينا يئريديب، كهنه اصولو اسكي قوردلار يحو ايتمكه وار قومه بيزله چاليشاچاغيق» - ديمه ميشنيك. ايندي ايسه هسان مسئله نين مابعديني تمام ايديب، قانون اساسي نين تنقيديني كلهجك نمره لر مېزده درج ايدهرهك.

بلي ايران اصلاحاتي خصوصينده بيزده، بيز ايران مهاجرلري ده علاقه دار اولديغيميزدان اوزاقدان بله اولموش اولسادان نقصان گوسترمكي فايده سيز گورميريك. ايرانين اينديكي اصول اداره سي عسرون ماندين اقتضاسينا مطابق دگيلدير، ديب اونون كوكوندن قازيلماسي لزوميني اوخوجويولدا اشاريميزا بيلديرمك ايسته ييريك. اوندان فوتري كه، بيز ايران انقلابچيلاري يوردلاريني بورا خوب باشقا مملكتلره فرار ايدهرهك اورا نين سرمايدارلارينا قول اولماق مجبور ييتينده قالان ايران فقراي كاسبه سينين سعادتيني هر بير شيشه ترجيح ويريريك. اونلارين سعادتيني ايسه نوز حقوق، حيثيت لر نين محافظه سيني دوشونمكلرينده گوروروك. قوي ايراندا نشر اولونان انگلتره روزنامه لري بيزي پالتاري جيريق، آياق يالين آدلاندير سينلار. اونونلا بيز آنجا ق افتخار ايديريك، كلهجكده اونلارا پالتاريميزيندا جيريلماسينا سب كيم اولديغيني معلوم ايدهرهك، بو آرتيق دليل ديركه، پالتاري كهنه لرده درد لر نين يازير، اونلاردا حقوقلار نين مدافعه و طرفلر نين محافظه ايچون پالتاري تازا يالتاقلار ايله مبارزه ايديرلر كه، اودا بيزيم ايچون انقلاب لزوم باره سينده بويوك بير دليل دير. بيز چوخ شاد اولوريق كه، ايران غزه تلي بيزيم انلوله و السلطنه اولما ديغيميزي، حقيقتاز حمتكش اولوب دوشورداندا «پرولتاريات» منفينه متسوب اولديغيميزي دوشونموشلر. البته كه، بيز فعله يك، ايران غزه تلي بير كره آنلاما ايديرلر كه، اينديكي عسائله بير عسدير كه، هر بير ايشين حقيقتي ميداناجيخماق مجبور ييتينده دير. اگراونلار دنيائي بوروموش، انقلاب ايشيغيني گورمه ييرلر سه گورنلر د سورشونلار، دوشورداندا اونلارين كوزلري شب پره كيمي گونشي گورمك ن عاجز دير. اگرائله اولماسا يني كردار خن اوزينده باش ويرمن حادثه لري گوروب، انقلاب ن... كورولتولوسيني يشيده ردبلر. اونلار گورمك الويريشلي ده دگيلدير. اكر گورمك، ايشيتمك الويريشلي اولسا يني بيزيم كيمي - «اصول اداره نني دگيشيب حكومتني خلق اختيارينا ويرمك لازمدير» - ديدير دبلر، گوسترديكيميز نقصانلار نين جوابيندا پالتاري جيريق ديهه بيزي تنقيده قالخماز ديلار.

نه‌ایسه ایندی ایران داخلی و خارجی فلاکته معروض قالمیشدیر. یو فلاکتی گوتورمک، بوبلانی رفع ایتمک ایچون یالئیز بیر چاره واردیرکه، اودا انقلابدان عبارتدیر. ایراندان خرده اصلاحات یوخ، بویوک انقلاب اولمالیدیر. بوگون ایران آنجا ق انقلابه محتاجدیر. ائلدیبر انقلابکه، اونونلا ایران فقرا کاسبه‌سی هم دخلی همده خارجی تضییقاتدان خلاص اولوب، مستقل بیر صورتده حیات سورسون، ایستهدیکیمیز بو بویوک اصلاحاتین ایران حکومت حالیه‌سی طرفیندن حیاتی کچیرلمه‌یه چکینی (۱) و حیاته کچیرنلره وار قود ایله مبارزه ایدیله چکینی بیلیریک. اونا گورده ایستهدیکیمیز اصلاحاتی مؤوقوه و استمدادیمیزه استناد اجاتا جاغمیزی نظرده توموشوق، بیزه گون کیمی آشکار اولموشدورکه، ایرانین اصلاحی انگلیس یا خود آمریکا مستشارلارینین دکیل، ایران کندیلیرینین (۲) اینده دیر. «قاراجینین کندهداسی داقاراجی اولار» سدیملر. اگر ایران زحمتکش لرینه آزاد باشاماغا امکان ویریلرسه البته که، اونلار مؤون لرینی اداره ایتمکه قابلدیرلر. بوگون گوروروک که، انگلیس سرمایه‌سی دیرجیناغمینی ایرانین کیمی لرینه ده ک ایلمیشدیر میشه‌دیر. اگر بو قاعده ایله بیرنجه مدت کچرسه ایران دا باشقا اسلام سلک لری کیمی انگلیس مستملکه لری سیراسینا کچیب، ایرانیلار انگلیس سرمایه دارلارینا ایدی قول اولاجاقلار، بئله بیر وضعیتده ایران خلقی مؤون مقدراتینی، ایرانین تجارتینی انگلیس دوستلرینیندا گورنلرین اختیارینا ویردیلریم؟ البته که، بو کیمی بیر وقتده بو اولاسی ایشاردن دگیلیدر. ایرن ملتی باشقا لارینین تحت اسارتینده هیچ بیروقت دوام اینتمه میشدیر. ایران تاریخینده بیرمزیت واریسه اودا بوندان عبارتدیر. ینده دیر گون اولار، ایران زحمتکش لری آياغا قانلخارات هم انگلتره قوردلارینا همده ایران جلالدارینا اعلان جهاد ایدیب، مشروع حق لرینی اعاده، ایران حکومتینی اللرینه آلیب، فقرا کاسبه حاکمیتینی عملا اجرا ایدرلر، اساسلی اصلاحات باشا زلار که، او اصلاحاتدا بویوک معلم کارل مارکسین کوستردیگی اصلاحاتدان عبارت اولاجاقدیر. ینی ایرانی اداره ایده جک ینی کنج زحمتکش لری یایدیغی اصلاحات ایله آنجا ق بیز تکین تاپاریق. انقلابه و اونوی اداره ایده جک انقلابچیلارین میدانچیماسینا بیز آرتیق ایمان ایتیمیشیک. او وقت اولایلسین که، مالیه، بلدییه، یا لانچی نظمییه، عدلیه دگیل فقرا کاسبه محکملری خصوصینده «حریت» دخی یوللار گوستره بیلسین. بوگون کهنه لر ایله ایدیلن اصلاحات حقیقنده ینده دیریک که، ایران زحمتکش لرینه منصفست حوضینه ضرر توخوناجاقدیر.

ایران، اصلاحه ره بیز یتردن آرتیق محتاجدیر که، اونودا ایرانتلی، ایران ایشچیلری حیاتی کچیره چکلر. یوخسامالک، حاکم یا خود اخلاق سیز مقته خورلار اصلاحات اجرا ایده بیلزلر. اگر بیر ایش گورسه لرده جیببیدان لارینی نظرده توتارلار. هر حالدا ایرانین بوگونکی نقصانی بویوک اولدیغی بیدان اونو آرادان قالدیرماق ایچون بویوک انقلاب لازمدیر.

۲۰۴

«حریت» غومتی، ۱۹ مارت ۱۹۲۰—نجی ایل، نمره ۵۷.

۱—اورژینالدا «یا ییلما یا جاغمینی» یازیلیمیشدیر.

۲—اورژینالدا «کویلو» یازیلیمیشدیر.

باطوم مسئلهسی

بوگونلرده سیاسی دائرهلری و مطبوعات صحیفه لرینی اشغال ایدن اهمیتلی مسئله لر دن بیریدم. یوزایلین بری تعقیب ایدیلمکده اولان شرق مسئله سینین استانبول و باطوم راجع طرفی دیر. ساغ طرفی التزام ایدن محلی غره تلباطوم ایله بوغازلارا آیری- آیری (مسئله لر کیمی) باخیرلار. حقیقت حالدا ایسه ائله دگیلدیر. باطوم و بوغازلار ایکی مسئله نظر دگیلرسده اساسیر مسئله نین آیریلماز حصه لری دیر.

باطوم دان بحث ایدره کن استانبول ایله علاقه دار شرق مسئله سی نظرده توتولما نی دیر. شرق مسئله سی اطرافیندا دانیشارکن بوغازلار و باطوم کیمی ایکی مهم نقطه نظرده آلیتما نی دیر (۱).

وقتیله تورک، سوتراروسس گولی حالینا دو تن قارا دنیز طریقله قفقاز، ایران، بلکده شرق تجارتی بهوخدان بری آوروپا سرمایه دارلارینین دقتینی جلب ایتمی شدی.

کهنه روسیه نین اقتدارلی وقتلرینده بلکه بوغازلار کیمی باطومین دا آچیق قایی اولماسی مسئله سی وار ایدی. روسیه اولندان دانا اول بو فکری دیوب، استانبول صاحب اولماغی بیر مقصدانخا ایتمی شدی. بو خصوصده آرتیق فعالیتده بروزه ویرمی شدی.

مورزمانیلک تعقیبه جه ایدیلن آوروپا سرمایه دارلارینین کهنه آرزوسی بوگون مانع سیز اولراق قولدن فعله کلمک آوزره دیر. ایندی هامی بیلیرکه، بو نقطه ایله آرتیق علاقه دار اولان انگلتره تجارتی دیر. بوگون اوللاری بو مسئله دن واز کچمگه وادار ایدن آلمان توپلری یوخدور سادا قمری روسیه نین بویوک شمارینده اونوتماق اولماز. قفقازیا و ایران حکومتلری ایسه توز-توز لیکلریندن آوروپا سرمایه سینه تسلیم اولموش کیمی دیرلر. اگر مسئله بو شکلده قالارسا، یوقمرزی روسیه «مغلوب» اولوب باطوم ایله بوغازلار غرب کاپیتال ایلستری نین اوزونه آچیلار سا شرق مسئله سی حل اولوب نموش دینکدیر. بوغازلار و باطوم آچیلار سا قفقاز، ایران، بلکه آسیانین مهم طرف- لرینین قاپوسی آچیلینیشدیر. ایندی بو قایلارین آچیق اولماسینا ایکی طرفلی باخیلما لیدیر: بیرودورکه، همین طریق ایله آسیا صنایع و تجارت یشیب شرق ایله غرب داما باخیندان تماشده اولوب مدتیت آرتماق، دیگر طرفی ایسه کاپیتال ایلستر بو واسطه ایله شرق ماتلرینین قانلارینین سوروب، نهایت شرق فولکه لرینین هامی سی غرب بورژوازیاسینا

(۱) «اورژینالدا» ایجاب ایدیور» یازیلیمیشدیر.

تسليم اولاجاقدير. مسئله نين بير طرفيني تلتيق ايتديكده باطوم و بوغازلار مسئله سيكه بيزيمده نئاندا زده علاقه دار اولديغيميز ميدان اچخير.

باطوم بوغازلاردان بحث ايديلديكده بيزيم ايجون گلهجك اسارت زنجيرلريندن دانيشلير ديمكدير. ساغچيلار بير سببيله بوغازلاندیقدن سونرا باطوم بوغازلارين بين املل شكئده قالماسينا اظهار منونيت ايديرلر. ذاتا اولانلار ايجون هر بير شئي موقتي دير. اولنار گلهجكي دوشونمز لر و دوشونمگده اهميت ويرميرلر. بلكه ئوزلري تاجر اولدوقلاريندان. شوق ساتيشندان بير آزدا دالليق ايديجكلى نظري واردير. لاکن شرق زحمتكشلىرى هئچ بيروق ت غرب کاپيتالينا تسليم جان ايتمگه رفا ويره بيلمز.

اگر بوگون تورکيه زحمتكشلىرى نينده آناتولى ده باشلاديقلارى حرکاتى نظره کتيره بيلسه، حقيقتا بيزده محين بير يول تحقيبينه شروع ايدوريلک. اتلدير يولک، يالنيز او واسطه ايله غرب سرمايه سينين طاقت فرسات ضيق لریندن خلاص اولاييلدجکيک. بو اوغوردانه دالى خويلالار نه يالانچى استقلاليتلر، نه ده موقتي حاکميتلره آلانماييب بيردئمه ليک قورمى بايراق آلينتا توپلانمالى غرب کاپيتاليني از مگه چالیشان روسيه و تورکيه قوه لرينه التحاق ايتمه ليک.

بوگون بو مسئله ايله بيز قفقازيا و ايران زحمتكشلىرى تورکلرو روسلاردان داها آرتيق علاقه دار اولديغيميزدان دامادا آرتيق چاليشمالى يتي. تجربه کوردي که، غرب جهان کيرلرينين هئچ بير وعده سي دوغور دگيلدير. اولنار ترتيب ايتديکلىر يالان هئچ بير وعده و قول ايله دگيشديرمز لر. اگر موقتي سوز ويره لرده اودا مقصدلرينين حملولى ايجون وقت قازانماقدان باشقا بير شئي دگيلدير.

آرتيق ئوزوموزو تانيمالى، ئوزوموزه، ئوز قوه ميزه استناد ايش گورمه لي بيلک. باطوم مسئله سي بيزيم ايجون فلاکت، ئولوم و اسارت کتيرير. ايندى، کئچ بيلمه اولموش اولسا بونى دوشونمه لي، بوفلاکتين قارشيسيني آلماق ايجون ينده قورمى بايراقا التجاء ايتمه لي. ينده اولنا ساريلما ليقي. بوندان باشقا غلاجيميز دنى يوغدور.

م. ج. جو اذ زاده

«حریت» غزدي، ۱۷ مارت ۱۹۲۰ - سنجى ايل، نمره ۵۶.

نه ایچون یازمیالییم؟

حاذاسیکه ایرانلیلار ایگیبریمنجی عصرده دخی اولکی اسارتده محکوم ساخلانیولار المته کده، اوللارین سعادتینی آرزوایدنلرین وظیفه سی هرواسطه ایله اولورما اوللاری اسارتدن قورتارماغا چالیشماقدیر.

«حریت» غزده تی ایسه بیرینجی نمره سینده «مالک و خوانین پنجه قهرینده اینله یین بیریمین زنده بیر و چون درد لرینی ترجمان اولماق» وظیفه سیندی درعه ده ایتدیگی بندن، بلکه بیر وقتده اودا سکوت ایتمه جک، اودا یازاچاق، اودا فریاد ایدمک دیر.

اوندان شوتری که، عهده سینده آلمیش اولدوغو وظیفه نی ایفایه شروع ایتمک وقتدی دهاا پوخذان یتیمشدیر.

بوگون سعادتینی آرزو ایتدیکی ایران نقرای کاسه سی، ایران خلقی، حقیقتمحو اولور، دوشوردان خضله نیر...

بوگون دولتلر و منخلر آراسی (۱) جریانلاردان معلوماتی اولان هنج بیر زحمتکش ایرانلی ایران جماعتینین، ایرن اکیتمچیلرینین غرب ثروتینه اسیر اولماسینا راضی اولماسین گرنک.

اگر حاضرکی وضعیتدن خبردار اولان (۲) بیر ایرانلی ایرانین و ایرانلیلارین ایندیکی احوالیندان متاثر و متالم اولمارسا، او یادیوانه یا اینکه ناموس و وجدان دییلن نیشلردن محروم دور.

زیرا که، «انسانلارین محنتیندن دلگیر و مغموم اولمایان انسان دکیلدیر» دیمیشدیلر. ایندی ایران استقلالیتینین رخنده دار اولماسینا سبب اولان، بلکه تمام شرق ساکن لرینه بویوک خمانلرده بولونان ایران حکومت حاضره سینین آچاق سیاستینه نفرت نظریله باخمیان بیر ایراتلی تاپیلارسا، اونا...

بیز کهچن نمره لریمیزین بیرینده «باطوم و یوغارلار مسئله سی» اطرافیندا بحث ایدمک آنروپا تجاریتین پوخذان بری شرق تجارتی ایچون چالیشدیقلارینی و شرقین طبیعی ثروتینه بوزایلدن دها زیاده ایره لی ایکن مالک اولماق فکرینده بولوندوقلارینی یازیمشدیق.

۱- اورژینالدا «بین الدولی و الاصناف» یازیمیشدیر.
۲- اورژینالدا «اگر اوضاع حاضر دن مطلع» یازیمیشدیر.

شوق مسئله سینین بیر قسمنی بوغازلار و قارادنیز تشکیل ایدرسه، دیکر حصه— سینیه ایران ایله علاقه دار (۱) هندوستان تشکیل ایتدیگینه گوره، او اطرافلادا بیر یغین اینحاحات و یرمک لازم کلبیر (۲).

شوقه قارادنیزو بوغازلارین اهمیتی قدر بین النهرین و ایرانین دا اهمیتی واردیر. بوغازلار تورکیه نئی بریاد ایتدیگی کیمی، پلانی چکیلمیش، دفعه لر ایله ایران و انگلتره دولتی آراسیندا مذاکره لره سبب اولموش ایران دمیرویولی دا ایرانی ائلهجه بریاد ایتیمیشدیر.

عجبا! اوروپا کاپیتالیستلریمین سیاستینی گورهن، تورکیه و ایرانین خرابه لیتلارینی گوزنونه آلان شخصلرین بی طرفدیانمالارینا نه آدویرمک اولار؟

بلی... تورکیه ایله ایران بوغازلار و دمیرویولونون قربانی اولدی. نجه که، بطرکیبیرین و میتیند عامل اولان روس چارلاری بوغازلار ایچون سبازه ایدره ک روس کولی حالینا کتیر دیکلری قارادنیز ایچون قابی آجماق و اوقایی نین آجارینی الله ساخلانماق ایچون تورکیه یه نوتالار یاغدی بریدی. ائلهجه ده هندوستانی آلماق، بو تون شرقی تصرف ایتمک ایچون ایراندا نوتالار اولتما توملاردان علا و دمسلمح قوه لر یورودوردی.

عالم سیاستده رقیبولونی مطوب ایدهن انگلیس دولتی ده آسیادا نوز موقعینی محکم لندی ربک ایچون هنج بیر تشمتن گری دور سوردی. حتی یوز ایل (۳) بوندان اقدم قافقاز یادا روسلار ایله محاربه ده بولونان ایران سربازلارینین مشاقلاری دا، بلکه سلاح و لوازمات حربیه لر ده انگلتره حکومتی طرفیندن گونده ریلیدی.

قاراباغدا، سفاندا، داها دوغروسی باکیداروسی کنرال لاری ایله چاریستان ایران نایب السلطنه سینین مشاوری بشله بیر انگلیس ایدی.

دیجک ایران و تورکیه سنله سی ینی اولمایب اسکی شرق مسئله سینین مابعدی دیر. شرق ملت لری چوخدان بری غرب سرمایه سینین رقابتیندن دوغان (۴) فلاکت لره اوغراییب. آسیا دولتلری همان سرمایه نین ملجی ایله بعضی سقرض، بعضی ده یاریم (۵) جان بیرمالا کلیمیشدیر. ایران ایسه همان یاریم جان دولتلر سراسیندا دیر. بوگون بیر نقطه دن باشقا هر طرفه باغیب مانکی بیر واسطه یه توسل ایدی لیرسه، پنجه مانلیقدان باشقا بیر نتیجه الله یدیلمیر.

ایکی ایل بوندان اول (۶) ویلسون لارین ویردی کلری وعده و برینسیلر، بوگون یالاندان باشقا بیر شئی اولمادی بی سیدانا چخی ر. محض زحمت کشر لیک و ملت پرور لیک (۷) نظری ایله باغساق دا؛ غربین ثروت دارلاری ایله سبازه ایدهن بیر قوه یه التحاق ایتمکن باشقا بیر چاره اولمادیغینی گوروروک.

- ۱- اورژینالدا «طولایی سی» یازیلیمیشدیر.
- ۲- اورژینالدا «ایجاب ایدی مور» یازیلیمیشدیر.
- ۳- اورژینالدا «سنه» یازیلیمیشدیر.
- ۴- اورژینالدا «طولایی» یازیلیمیشدیر.
- ۵- اورژینالدا «نیم جان» یازیلیمیشدیر.
- ۶- اورژینالدا «ایکی سنه بوندان اقدم» یازیلیمیشدیر.
- ۷- اورژینالدا «ملت چیلک» یازیلیمیشدیر.

تورک انقلابچیلارینین بعضی سی دیرلرکه، بیز روسیه انقلابچیلاری ایله اوجهدن بیرلشیریک که، ملی منافعیمیز اونلارین منفی منافعی ایله مطابقت دیر.

بیزیم ملی دشمنیمیز روسیه پرولتاریاسینین منفی دشمنی دیر. اونلار گوره ملتیمیزی مدافع ایچون اونلار ایله بیرلشمک، اونلار ایله اتفاق ایدیب غرب کاپیتالیستی ازملکی لازم گوروروک، بیزایسه ملتین ابره لی، منفی منافعی نظرده دوتوروق.

بیزجه غرب کاپیتالیستلری خصم جانیمیز اولان کسی ایران سلکده اولاری دا دشمنیمیز دیر. بیزانگلتره، داهادوغروسی آقانتا استبدادیستی بیخماق ایسته یین کیچی، اونلار انقوذ آرتیران و اوزره ریمیزده فعال مایشاء کیملن ایران خانلارینین دا ازملکی لازم بیلیریک، روسیه پرولتاریاسی ایله اتفاق ایتمک ملی منفعتیمیزدن زیاده منفی منفعتیمیز دیر. اونلار گوره که، اوووپا کاپیتالیزمی بیزی ملت ایچون دکیل، منفی تجارت ایچون اسارت آلتینا آلماق ایسته ییر.

بیزده اونلارا اتفاق و منفی قوه ایله جواب ویرمه لی بیک، منقیمیز آزاد اولار سا ملتیمیز آزاد اولموشدور سدیمکدیر. محض شرق مسئله سی بوکون انقلاب قوه سی و زوری ایله شرق زحمتکشلرینین منفعتینده حل ایدیلمه لی اولدوغونان بیزده انقلابچیلارا ملحق اولمالیق.

• م ج •

«حریت» غزه تی، ۲۶ مارت ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۶.

دنيا انقلابى

اسكى دنيا ۋەقەندە حياتدان اينىچىوب بىزار اولموش بىرگون اولوبدە اجبرلىك دورەسىنى بىتىرىپ، يىنى دنيا، تازە حياتا قەد كذار اولماق ايدى. بوانقلاب تىدلەتەن لۇمۇ ايجادىنى، طبيعت قانونلارنىنى اىتجەلىكلەرىندەدەك تەدقيق ۋ تفتيش، ايتىمىش فىلوسوفلار بىرچوخ ۋقتە بوندىن اقدم سويلەمىشەلەر.

دنيادا وجوددە گلدەك انقلاب نەھايەت ۱۹۱۷-نجى ايل اوكتابىر آيتىدا روسيەدن باشلايىپ خيال يازى بىر سرعەتكە گەرزەن ھەربىر طرفىنە يۈرۈمگەدەر. ايكى ايللىك روسيە انقلابىنىن تارىخچەسىنى نظردن كچىرەرىكسە انقلابىن عظمت ۋ شكوھىنى آنلامىش اولار بىق. بىر ۋقتە بوتون دولتەر روسيەنى محاسردە ايتىمگە چالشيپ انقلابچىلارنى آجىندان ئولتورمك ۋ ياخود سومايەدارلارنى تعظيم ايتىمك ايتىمىر دىلەر، سادا اولاردا وجوددە كلىمىش انقلاب فەكرى بوتون دنيا زحمتكەلر يەنە سرايت ايدەر، كارل ماركس كىشائىدىكى اسول ميدانا چىخار.

اوقتە بىزىم قىسا گۈرنلر يىزدە احتراملار يىنىن اسيرى موقىسى حاكىمىت نەشەسىلە سوشال اولاراق روسيە انقلابى بوتون دنيا انقلابىنىن افتتاحى اولماقچىنى اولتورۇپ اوكتابىر انقلابى روس انقلابى دەر. او انقلابىن باشىندا دورانلنىن تىپك روسدان باشقا بىر شىي دگىلە بىر سەمگە قەر جسارت ايتىلەر. كچە ايلە گۈنلۈزى بىر-بىرىندن آيرا بىلمەين (۱) خود بىن لىر اوكتابىر انقلابىنى مېچ كاذبە آدلانىر دىلەر. حال بوكى انقلاب صاحىبىن مژدەسىتى كىرەن مېچ كاذب فرانسە انقلابى، پارىس كوموناسى اعلانى ايدى. روسيە انقلابى ايسە دوغرۇچى مېچىن اولى ايدى. بوگون آرتىق ھوا آيدىنلا زامانغا اوزقۇموشلور. ۋقتىلە بولشويكلىرى «ۋحشى بىر تىجى» آدلانىر ان، محل ۋ منابع سياسىيە بوگون بولشويىمىن ان غدار دشمنلرى بئىلە «روسىيە سياستچە سنور فكارلرین مركزى دەر»- سويلەمك مېچورى تىبندە قالماق ادير، ايتى ھەربىر طرفە عطف نظر اولو- نورسا بولشويىزە قارشى بىر حىس ۋ رغبت مەناھدە ايدىلمگەدەر.

بوندىن علاوه عالمن اوضاع سياسىيە ۋ اقتصادىيەسى بىر-بىر شرح ۋ ايتاخ ايدىلرسە، انقلاب ۋ يىنى لىكە دوغرۇ قووشمايان بىر مملكت، بىر ۋلكە بولونماز، آلمانىادا انقلاب، فرانسە، انگلترەدە تعطيل، ھايئە شورائى عالي بولشويك روسيەنى رەسمى دولت اولاراق تائىر.

(۱) اورۇنئالدا «تفرقە يە قادر اولمايان» يازىلمىش دەر.

انگلتريه روسيه ايله تجارت ايتمهك چاليشير. خرده دولتار بولشويكلار ايله محاربه ايتمهك ايسترايه شوراي عالي اونلارا معاونت ايتمهك چيكني خبروييرير. توركيه ملي منافعي روسيه پرولتاريانين منفي منافعي ايله تطابق ايدير، اونوزدا بيز زحمتكشيك دويرلر، ايران كندليلري روسيه ال اوزاديب امداد ايتيه يرلر، هندوستان، افغانستان، مصر و غيرلرينده مختلف چيخيش و عمليات اوزوييرمكدهدير. آرميكادا خشي بعني قهله رين تعطيل مشاهده اولور، جبهه لرده ايسه عموميتله عكس انقلاب كئرلار ايله مغلوب ايندليلمشدير. محض سايد يقيميز بوموقتملر دنيا انقلابين باشلانديغيني ثبوت ايتمهك بويوك دليلدير. بوگوسترديكلريميز دنيا انقلابيني ياراديرديمك سئودير. البته كه روسيه انقلابي دنيا انقلابيني وجوده كئيرمير، بلكه گوسترديكيميز غلامتري وجوده كئيرن دنيا انقلابدير.

بونلار بيزه انقلابي تبشير ايدير، محافظه كار مطبوعات ايسه انقلابين سرعتيني ينده گورمه ييب بيرچوخ يانليش فلسفه لر يوردورلر. اونلار جا آروپا، خصوصا انگلتريه روسيه نين خام لالاري و ارزاق ايجون باريشماق و تجارت بازالماق ايسنديير. بوقسما دوغرو ايسده محاربه عمومي نين وجوده كئيرديكي وزمانه سيزين طلب ايتديكي بوجعتي اونلار خياللا كئيره بيلميرلر و خياللا كئيرسذرلرده اونلار ايجون خيرلي دگمليير. حال بوكي آروپا كاپيتالستلرين سياسي دگمشديرن، روسيدني موقميتلنديير عكس انقلابي ازيديرن، صلح كئيرانسالاريني عقيم ايدن، تجارت و سرمايه نين محوينده قالدیشان زحمتكش قوه دير. بوگون او قوه يده ريبو دولت تعظيم ايتمهك مجبوردير. بو قوه بيرچوخ عهد نامه لري يوزدوروركه، اونلار تجارت و منصفتي اولاييلر. اونون مقابلنده بيرچوخ مناسبات سندن اچيناريركه، او تجاري چوخلي ضررلرده سالار. ايندي داغاقيسا سويلمه ليمكه، اجبرليك دوره سي ختام بولوب كومونا دورينين شروع ايديلن بير وقتي دير. البته كه، بو دورن ديك بربدوره كچمكلن قوتري قارشيسي بيرچوخ مانع لر چيخا بيلر. اوسد لري بيخماق ايجون لازمي قدر دوام، ايسته نيل قدر ثبات لازمديركه. اونودا يورولماق بيلمه ين ايشچيلرده هر زمان مشاهده ايديريك.

قوي مرتجعه لر ندديرلرسه ده سينلر بيز ماتريالست، داها دوغرو سي حقيقتچي هر بير شئي طبيعت قانونينه موافق كورن سیاست و اقتصاد عالمارينين كشفيات عاقلانه لرينه مختقد اولوب ادوارين قئيري اجباري اولديغيني، اجبرليك دورينين مابعدى كوللكتيويزم دورى گلديگيني يقين ايتميشيك. بو اعتقاد دامه بير خيالدان دگيل، آشكار بير حقيقتدن مئولدير.

م. ج. جوادزاده

«حریت» غزه تی، ۲۰مارت، ۱۹۲۰-نجی ایل. نمره ۶۱.

احوال حاضرہ

ہو گوندرده افکار عامہ و محلی مطبوعات (۱) پیریغین جدیت و شاشقینلیق مشاہدہ ایدیلیمکده دیر.

جماعت میانیندا اولدیغی کیمی مطبوعات ستونلاریندا ادا تردد، حیرت و دالقیتملیق واردیر. هرکسی دوشونور، هرکسی آراییب قارشیمیا چیخمیش ایکی مهم مسئله نین نتیجه سیندن قبل از وقت خبردار اولماق ایسته ییر.

حتی، رسمی تورکجه آذربایجان غزه تی ده اعتدالینی الدن و بربیت مترددقا میشتیر. بئله که، نچه گون بوندان اول (۲) یازدیغی سوزلرین بوگون عکسینی. بوگون جبردیقلارینین ایسه صاباح (۳) خدینی یازیر.

بو شاشقینلیق و تحیره معلوم تورکه، روسیه قمری آوردوسونون «کونوللی» قوه سینین مغلوب ایدیب، آذربایجان سرحدینه یاخینلاشماسی و امیلین داشنقلار دسته سینین (۴) سلیمان کندیلرینی (۵) برباد ایدیب ینی بیر محاربه چیخارماسی سببه اولموشدور.

محض خلقی دوشوندورن ایکی بویوک، داهادوغروسی حیات ومات مسئله سی. بونلاردان علاوه غزه ندرده درج ایدیلن حکومت طرفیندن الله (۶) ایدیلیمیش محلی بولشویکلرین وثیقه و پلانلاریندان معلوم اولورکه، آذربایجان خلقی نین، خصوصاً کندلی و عسکرلرین میانیندا اولتیقجا محکم و مستظم انقلابی قوه واردیر.

بولشویزیسی منافع شخصیه لرینه مفایر گوره نلر بو محکم تشکیلاتین روسلارو ارمنی لردن تشکیل اولوندوغونو و آذربایجان استقلالیتی علیبنه وجوده کلدیگی نی گوستریب، خلقی اونونلادا اقتناع ایتمهک چالی شیرسالاردا نشر ایتدی کلری وثیقه لردن (۷) حقیقت میدانا چیخیر.

۱- اورژینالدا «مطبوعات محلی ده» یازیلیمیش دیر.

۲- اورژینالدا «اقدم» یازیلیمیش دیر.

۳- اورژینالدا «یارین» یازیلیمیش دیر.

۴- اورژینالدا «داشناق گروه لایف لاجون» یازیلیمیش دیر.

۵- اورژینالدا «کویلی لرین» یازیلیمیش دیر.

۶- اورژینالدا «در دست» یازیلیمیش دیر.

۷- اورژینالدا «وناتی» یازیلیمیش دیر.

مذکوریلان و وثیقه لردن آشکار صورتده معلوم اولونورده، انقلابچیلارین اکثری کندلی و عسکرلر ایمیش. آذربایجان کندلیلری و عسکرلری (۱) میانیندا ایسه نفاونمی. نهده روس واردیر. آذربایجان کندلی و عسکرلری استقلالیتچی کندلی و عسکر اولدیفیتدان. بوگون استقلالیت علیهنده بولونان ناموس سیز بیر تورک یا خود مسلمان بولونمادیفیتدان. هامی یقین ایندهرکه، داخلی بولوشویکلر آذربایجاندا مستقل اولماق شرطیله شورا حکومتی، زحمتکش اصول-اداره سی ایستیرلر.

ترمز اولردو ایسه بوتون دنیا زحمتکش لرینی دنیا کاپیتالستلرینین پنجه قهارانده سیندن آزاد ایتمک ایچون، سئل کیمی شرقه دوغری یوروپور. شرقین ان اوزاق گوشه لرینده ظلم و تضریق آلتیندا اینله یین بیر ییغین مظلوملارین امدادینا جاتلجاغی (۲) طبعی دیر. بیز ده بونی ایستیریک. حتی بیزیم ثروتدارلاریمیز میانیندا دا شرقین اروپا کاپیتالیندان خلاصینی ابسته یینلر چوخدور.

بئله بیر زماندا ایئش باشیندا (۳) بولونانلارین جزئی بیر ترد دوامالی بویوک فلاکت و بدبخت لیکلره باعث اولابیلر. بوگون آذربایجان خلقی حقیقتا عظیم بویوک بیر اشخان قارشینده دیرکه. دنیا تین بوتون سیاستچی لرینین (۴) کوزی همان آذربایجانلیلارین حرکاتینا باخیر. بوتون عالمن نظریتی. قوی سویله لیم اسلام عالمین بیرینجی جمهوری ٹولکھسی اولان آذربایجان جلب ایتمه ییتدیر.

آذربایجانین سیاسی شخصیتلری (۵) ایندی پالئیزاون دورت کند (و) بیر ایکی شهر دن عبارت اولان آذربایجان مسئله سی دگیل، بویوک ایران، تورکیه و بلکله شرق، بیر آزدا داما اوزاق کیتسک دنیا مسئله سی ایله اویناییر.

البته بویوکمی بویوک مسئله ده بویوک فصالت. بویوک فداکارلیقلار طلب اولونارکن، (۶) آذربایجانین ثروتدار و رجال حکومتی ده بوگون دنیا قارشینیندا. شرق مظلوملاری نزدینده، (۷) داهادو شروسو، آذربایجان ایشچیلری قاباغیندا همان فعالیتی فداکارلیق ایچون مسئوللورلار.

کرک ثروتدارلار و حکومت آداملاری تاریخی مسئولیتی عهده لریندن کوتورمک ایچون بویوک فداکارلیقلاردا بولونسونلار.

بو امتحاندا موفق اولماق ایچون ثروتدریاسینین الچکیب مرد سردانده ایشله سینلر. بونی انسانیت و شرق مظلوملاری علی الخصوص آذربایجان زحمتکشلری اولناردان طلب ایدیرو.

ملاحظه ایتملی. قزیل اوردو گلیر. هر نحو ایله اولور سامسکو ادا انعقاد ایدن اوچونجی بین الملل کونفرانسین مقصدی دنیا فقرا کاسبه سینی خلاص ایتمک اولدیفیتدان آذربایجاندا اون ایستیه جکلر.

۱- اورژینالدا «عاکر» یازیلیمیشدیر.

۲- اورژینالدا «قوشیورکن» یازیلیمیشدیر.

۳- اورژینالدا «راس کارده» یازیلیمیشدیر.

۴- اورژینالدا «سیاسیلرینک» یازیلیمیشدیر.

۵- اورژینالدا «آذربایجان رجال سیاسی سی» یازیلیمیشدیر.

۶- اورژینالدا «ایستهرکن» یازیلیمیشدیر.

۷- اورژینالدا «عندینده» یازیلیمیشدیر.

آذربایجان زحمتکشتری دخی هامییا معلوم دورکده، مستشکل دیرلر. مادامکله خلق، ئوزونئی کاپیتالیزمین چنگالیندان قورتارماق ایسته ییر. اوتون آپچون چالیبیر، منظم و مخفی تشکیلاتلار دوزه لدر، دیگر طرفن ده ننگ بیر قوه گلیب قاپینی آلمیشدیر.

بشله بیر وقتده سی اوزه ریئنده پالهیقدان ایبر تیمکک عقل سیزلیک و منفعتی باشا دوشمه سزلیک (۱) دکیلدیرده. نددیر؟

خلقی هیچانلارا غرق ایدن، اولده سویله دیگمیر اومنی داشناقلا ریئین آجیدیض حربی روسیه قرضی اوردی سوتون سرحدده یتیشمه سی مسئله سی، ینه ده دیریک، فداکارلیق ایسته ییرکه، اوفداکارلیقلار توپ، تنگ، سونکوا یله دگیل، شخصی منفعتن (۲) ال چکمکنن عبارتدیر.

بوگون آذربایجانین حکومت آداملاری (۳) آذربایجان خلقی نین سعادتى اوزوندا ئوز ریاستلری نین و آذربایجان ثروتدارلاری ایسه ئوز ثروتلری نین سرف نظر ایدیب، قهله گندلی شوراسی دعوت ایدهرک، حکومتی اونلارین ایینه تاپشیرمالیدیرلار.

مخس بیویوک فداکارلیقلا اگر فرستدن استفاده ایدهرک وجوده گلرسه، هم آذربایجان خلقینه، بلکه استقلالیتینه، هم ده شرقه، شرق فقرای کاسبه سینده اولدیقجامهم، اولدیقجا اهمیتلی خدمت ایدیلمیش اولار. ضمنا داشناق باندا لاری و داشناق حکومتی نین ده آغوی اودا ایلیب دنیکنین یانینا گوندیریلر.

اونوزدا بو وجوده کله چکدیر. یعنی آذربایجان زحمتکشتری ئوز قانونی حقوقونو (۴) آلاچاق ئوز لرینه حاکم اولاجاقدیرلار.

م. ج. جوادزاده

«حربت» غزه تی، ۲۲ آپریل ۱۹۲۰ — نجی ایل، نمره ۶۲.

- ۱- اورژینالدا «دوشونک سیزلیک» یازیلیمیشدیر.
- ۲- اورژینالدا «منفعت شخصی نه دن» یازیلیمیشدیر.
- ۳- اورژینالدا «آذربایجان رجال حکومتی» یازیلیمیشدیر.
- ۴- اورژینالدا «حقی مشر و علونین» یازیلیمیشدیر.

هتتصر کومهدیر؟

افکار عمومیده جایکیر اولان عسده مسئلهلرین بیریده زاتفقار یادا ارمنی-مسلمان یا خود داشناق-ساوات مسئله سیدیر. رسمی و غیر رسمی مطبوعات ستونلاری بوتون بومسئله ایله مالاملیدیر. ارمنیلر مسلمانلاری، مسلمانلار ایسه ارمنیلری تهمتلننیرمک ایسته ییرلر. دیگر طرفدن ده تغلیسده بیر کونفرانس وجوده کله رهک ارمنیلرله مسلمانلار، داها دوغروسو داشناق ایله ساوات فرقه لر ی آراسیندا صلح، صمیمیت (۱) و سازش وجوده کتیرمک ایسته ییرلر.

اگر بیطرفانه ملی و دینی تعصبی بیر کناره آتیب ایکی ملتین قانینی آختیماغا باعث اولان ایکی فرقه نین باشچیلارینین سیمای حقیقیرلرینی تانیماق ایسته ییرمکده بیزجه قاراباغ ایله قازاق حادثه لر ی کافی دیر. خان خویسکی دیرکده، ارمنستان حکومتی قازاق، اوردو باد، نه بیلم هانسی طرفده آذربایجان کندلرینه تجاوز ایتمک ایچون مسلح قوه لره مساعدت ایدیر. بونون قارشیمینی ایران حکومتی قطعیا آلمالیدیر. خاتیسوف ایسه-آذربایجان حکومتی قاراباغدا ارمنیلری نظامی قوه ایله قیریر، قارصدا مسلمانلار حکومت علیه نه قیام احضر لاندیقارلارینا کوره حکومت اونلاری آماشه دعوت ایتمک، داخله نی نظامه سالماق ایچون بو کمی بیر تشبیه اقدام ایتیشدیر. سدیدر، ضناخان خویسکی ده علاوه ایدیرکه، قاراباغدا ارمنیلر حکومت علیه نه عسبان قانلیردیقلارینا کوره، حکومت اونلاری تادیب ایتیشدیر. دیسک آذربایجان ساواتچیلاری ارمنیلری، ارمنستان داشناقلاری مسلمانلاری متهم و قیریلماغا لایق کسترمکه وار قوه لر یله چالیشیرلار. نتیجه ده بو کمی حادثه لر میدانچیمخاراق ایکی قانلی فرقه نین هر ایکسی ده آرزولارینا چاتیرلار. دیسک هم ساواتین آرزوسو عمله کلب، ارمنیلر تلف اولور، همده داشناقلارین مراسی عمله کلب، مسلمانلار قیریلیر.

هر چند بیر چوخلارینین رایینجه ارمنی مسلمان مسئله سی ارمنیلرله مسلمانلارین بیر داناسی قالدینجادرام ایده جکتیر. لاکن اساسا فکر ویردیگده بورای اصلا دوغری دگیلیدیر. چونکه محاربه لرین نتیجه سینده ارمنیلر ده، مسلمانلار ادا بیر چوخ مادی و معنوی ضرر لر توخونور. اودا سلولمنورکه، انسان نروین آردینجا کیشمز، بس نجه اولورکه، قانلی فاجعه لر اورتالیغا چخیر؟ البته یونا معین بیر سبب واردیرکه، اودا ارمنی داشناق فلار یله مسلمان ساواتچی لارینین مقصدی دیر. بیز آذربایجان، ارمنستان، گرجستان

جمهوریاریمین باکی کونفرانسینن بالیق، اوردو و خرنجنگن عرابه چکمه سینه تمیسه ایتمیشدیک، او کفرانسیس نتیجه سینده گوردیگیمیز تجربه بیزه آرتیق اودین اود ایله سوندورولمه سینین غیر ممکن اولتویقینن بیلدیگیمیز کیمی، داشناق—ساوات ویالانچی سوسیالیستلرین کفرانسیس واسطه سیله آچدیقلاری ملهش حرکتلرین دائمی صورته ختام پذیر اولمایاجاغینی بیلدیردی.

ارمنی—سلمان قیرقینی، ارمنی و مسلمانلارین دوامینجه دوام ایده چک فکری حقیقتا سئودیر. زیرا که، ارمنی—سلمان مسئله سینین وجوده کتیردن نه آرمنیلرین عمومی، نفده مسلمانلارین هامیسی دیر که، اولنلارین بیر قاناکیمی آراریندا کی اختلاف بیتمه سین. خیر ارمنی—سلمان مسئله سینین موجبی وار دیر. هر گاه او، اورتادان تالدیر—یلار سا امین اولمالی که، ارمنی—سلمان مسئله سی ده بیتنجه کتیر، محض او سوجدده ساوات ایله داشناقستون فرقه لریندن عبارت دیر. حربی اولنلار یارادیرلار. بنا علیه نه صلح و ساوات طرفدارلارینا اولنلارین اولمکی لازم دیر که، هم ارمنیلر هم ده مسلمانلار راحت اولسونلار. والعموم مسلمانلار ایله عموم ارمنیلر قصیرلندیرمک ایجاب ایتمز طبیعی، ساوات و داشناقلار بیر چوخلاریننی او اندازه ده قیریشدیرمیشلار که، محاربه ننی قطعیا آرزو ایتمه یین زحمتکش ارمنی یا خود مسلمانلارین اولورولمده سینده دک جسارت ایدریلر. لاکر ارمنی—سلمان ملت لرینین اکثریتینی تشکیل ایدهن زحمتکش صنعتی روحی، وجدانی بو کیمی تان تو گو لمه ایله علاقه دار خیملی ناراحت اولور. عجبازواللی ارمنی یا خود مسلمان کندلیسی اگر آرا قیریشدیران اولماز سا ئوز کسیننی بوراخیم قونشوسونا تجاویز ایده رمی؟ خیر هئچ بیر زحمتکشین خیالیندان بو کئچمز. بس بئله اولدیغی حالدا ایکی قونشولتی بیر—بیرینه قیردیرما فلا لذت باب ولان عامللر تمیز—لتمه لیدیر. اولنلارین کفرانسلاری نتیجه اولنی ویره رک، باکی کفرانسی ویردی. آرتیق هامی سیز گوروریک که، داشناق ایله ساوات فرقه لرینین حاکمیتی مسلمان—ارمنی قیرغینی یارادیر. اولنلارین ایکی سی ده هم ارمنی، هم مسلمان فقرا کاسبه سینین سحرینه سبب اولور. اونون ایچون ده ارمنی—سلمان فقرا کاسبه سی اولنلارین چنگیندن خلاص اولماغا چالیشمالیدیر. داغادوغ روسی او فرقه لرین ایکی سینده ایش باشیندان قورمالی، یئر لرینده جماعت حکومتی تیکلیب، حربه ارمنی—سلمان کندلی فرقه لرینین حاکمیتی ایله ختام ویرمه لیدیر. والاختی سوف دییه چک قاراباغ ارمنستانین آیریلماز حسه سی دیر. (۱) خان خویسکی دییه چک، خیر آذربایجانیندیر. نهایت بیر قدر محاربه دن سوترا بیر کفرانسیس چاغیریب شش گون دینجلدیکن سوترا ینه پنی بیر دسته اغفال ایدیلب میداننا تولالانچاق، ینه قانلار آخیدیلا جا قیدیر.

نجه که، «الزاس لورمن» (۲) فرانسوزلار ایله آلمانلاری، بلکه بوتون دنیا انسان—لارینی فلاکتسه لادی، اولده «زنگه زور قاراباغ» قفقازیا ارمنی—سلمانلاریننی بدبخت ایده چک دیر. اونون ایچون ده هر ایکی مملکتین فقرا کاسبه سی ئوز حاکمیتلری ایچون بویوک هایستانتچی داشناقلار ایله بویوک تورانچی مساواتچیلاری اورتادان قالدیر—مالیدیرلار. زیرا که بوگونکی انسانلار بویوک توران ایله بویوک هایستان بوخ، کیچیک

۱- اورژینالدا «جزعلائنک» یازیلمیشدیر.

۲- مقصد، بیرینجی دنیا محاربه سی دورونده فرانسه ایله آلمان آراسیندا مناقشه اولمیشنه چوریلیمیش فرانسه ایالتی اولان «الزاس لاتارنکیا» دیر.

قطعا کنلرینی سلی. چینی محاربه لره سوق ایتمه دین آذربایجان و ارمنستان شورادولتلری الومیشلی دیر. هرگاه ارمنی فقرا کاسبه سی ایله مسلمان فقرا کاسبه سی حکومتلری، اختیارلارینی داشناغا و مساواتا ویرمز لره اووقت نه قارایاغ نه ده قازاق حاده سی وجوده کلر. چونکه او حادئ لری یارانان مساوات ایله داشناق حکومتلری اولمیشی خان خویکی ایله خاتیموفین میانیندا تبادل ایدهن نوتالاردان آشکار بیر صورتده معلوم اولماقدادیر. بس مقتدر داشناق ایله مساوات فرقه لری دیرکه، اونلارا قارشی مبارزه آبارماق لازمدیر (۱).

م. ج. جوادزاده

«حریت» غزه تی. ۲۲ آوریل ۱۹۲۰ سنجی ایل. نمره ۶۷.

پاشاسین مستقل آذربایجان شورا حکومتی

وقتیله خان، بیگ حکومتین قاراقلمعلری آرخاسیندان فعله مطبوعاتی «پاشاسین آذربایجان شورا حکومتی» دیرکن قاراساواتچیلار گولوردیلر. وقتیله نمایشرو میتینگ لرده تورک فصله لری «پاشاسین آذربایجاندا وجوده کله جگ فعله کندلی حکومتی» عیدیکجه محمدامین کمپانیسه سی (مساوات) هندوستانی آشماق خولیا سینا (۱) آلدان اراق اونلارا اعتنا ایتمیردی. ایندی حق یئرینی تاپراق آذربایجان فقرای کاسبه سی تور اختیاریش یور لینه آلمیشدیر. بیر یارچا چورولا کاغذ ایله یوخ، حقوقا و رسماً آذربایجان فقرای کاسبه سی نوزونه حاکم مطلق اولموشدور. بیز کچن نمره سیزده آذربایجاندا حکومت سورمک ایستدین بايقوشلارا تزلیک ایله حکومت باشیندان چکیلیب، اختیاری صاحبینه تاپشیرمان لازم کلدیکینی سویله میش ایلیک، لاکن ریاست هواسیله مخمور اولان حکومت باشچیلاری هنج ده بو گونی خاطر لرینه کتیر میردیلر. اونلار عبدالوهاب محمد داددو یا خود احمد، حمده کمی بوشوغاز لارین هدایتی ایله عاقبتینی دونومده دیکلری بیویول ایله گئیدیردیلر. — یئرلی بولشویکلر بلنه، یئرلی بولشویکلر آله دیر، شوقه انقلاب کچیرمک خام خیال دیر — دیردیلر، بوگون ایسه خام ایله پخته، حق ایله ناحق معلوم اولموشدور. بوگون آذربایجان زحمتکش لری خان، بیگ، تاجردیلین بویونو یوغون لاری حق قارشیمینده اسجده ایتیکه مجبور ایتمیشلر. دوتن پاشاسین پاشالار، بیگلر، خانلار، افندیلر اوخوماغا مجبور ایدیلن عسکرلر بوگون قمری بایراق ایله انقلاب نغمه سی اوخویور «پاشاسین قمری عسکرلر» — دیرلر. بلی دونن گوردیکیمیز کبر و عظمت، غروردان بوگون آرتیق اثر بلنه گورونمور. بوگون آذربایجاندا اعلان ایدیلن فقرای کاسبه دیکتاتوراسی نه قدر انسانلارین سعادتینه موجب اولموشدورسا، یوزاوقدر قوردلارین، چاناولارین، محتکرلرین، بویونو بوغونلارین اوقاتلارینی آچی ایتمیشدیر. بوگون ایکی ایلیک مساوات حکومتی آرتیق سونایتیب (۲) ینی فقط شانلی بیر صحیفه آذربایجان فقرای کاسبه سی طرفیندن دنیا تارخیخنده یادیکار بوراخیلاراق ینی مستقل آذربایجان شورا حکومتی قورموشلار. ۲۸ — آپریل آذربایجانلیلار ایچون بیرمای قدر عزیز تاریخی عیددیر.

۱- اورژینالدا «خولیا ایله پاشاسینه» یازیلیمیشدیر.

۲- اورژینالدا «ختم بولوب» یازیلیمیشدیر.

یاشا انقلابچی قمرزی آذربایجان! سنین جهان فقرای کاسیه سی کتله عامه سینین بو
 معنوی تشکیل ایتمگه حقیقین واردیر.
 «حریت» ایسه هر نمره سینده دیلگی کیمی، بو کورده یاشاسین آذربایجان فقرای
 کاسیه سی، یاشاسین قمرزی اوردو دیمه گه نوزوتی، جان کورور، زیرا که او، یالنیز
 آذربایجاندا دگیل، بوتون دنیا دافتقرا کاسیه حاکمیتی قورولاجاغینا امین دیر.

جوادزاده

«حریت» غزده تی، ۲۰ آپریل ۱۹۲۰ - سنجی ایل، نمره ۶۹.

فتنه لره ۵ یول ویریلمه مه لیدیر

عکس انقلاب و امپریالیزم طرفینی التزام ایدن مساوات حکومتین انقراضیله سوسیالیزم انقلابی طرفدری اولان ققراق کاسبه حکومتی آذربایجانین مقدراتینی الینه آلدیگی کوندن سونرا بدین مرتجعلر نوزخیا نفلرینی اونودراق جماعت آراسیندا نوزغونه نوع فتنه لر چیخاریلار.

آذربایجان ققراق کاسبه لری بیر قسیمی بو کیسی فتنه لره احتمال که، آلدانسونلار. لاکن سوسیالیزمین معناسینی دوشونوب مرتجعلرین ذنجیر لرینی قیر اراق میدانان اولانلارین سوسیالیستلرین فتنه کار آداملارین (۱) فتنه و حیلله لرینه یول ویرمه یه چکلرینه اینانماق ایچون سوسیالیزمین تاریخیتمی نظره الماق ایجاب ایدیر. کوجه ده، بازاردا غافل لری اغفال ایدن، آرزولارینا موفق اولموشن ظن ایدن حریرغلر اونسوزدا بقال، دلال، روسلارین تعبییرینجه (باندا) تبین الینن بیر شی گلجه چکینی دوشونمه لیدر لر. او باره ده دانیشماق یازماق بئله آرتقدیر. ریر که، ایکی سنه لیک مساوات حکومتین ایکی اولدی لیک و بیر سیرا تروتسکیرلرین حیثه دانیمه خدمت ایتدیگی جماعتین یادیندان چیخیش سادا فتنه رهبر لرینین نظرینه دیر. اولنار اولکی کمی، بلکه داها چندی بیر سورتده سوسیالیزم اوغروندا مبارزه ایدیر، سوسیالیزمی وجوده کتیرمک ایچون چالیشیرلار. شارگوز لر خلق آراسینا سوخولوب، فتنه سالماق ایسته سدرده موفق اولما یا جاقلارینا اسین اولسونلار، ییراکه، ققراق کاسبه سوسیالیزمین دشمن لرینی تانییب اولنارین مبارزه سی ایچون لازم تدبیر لری حکومتی لدرینه آلماق دان داها ایره لی جدو دوشونموشلر. چونکه سرمایه دن الی چیخیمیش یا خود چیخماقدان احتیاط ایدن تاجر، سحتکر و ریاستن دوشورولموش جنونیک لرین علیهلریند چیخماق اولاری مطلوبور.

بیر ایستیر آذربایجاندا، ایسترسه خارجه علیهمیزه اولان بوتون قوه لر ایلک مبارزه ایدیب لازم گلرسه حکومتیمیزله برابر کوزوموزی ده سوسیالیزم اوغروندا قدا ایدیم جکیمیزی اولن بئله یقین ایتمیشیک، چونکه بیز یالنیز آذربایجان ایچون بوخ سوسیالیزم ایچون مبارزه ایدیریک.

بیزه قوری آدان عبارت اولان ملی استقلالدان ایسدفله کنده لی بین الملل شوراسی الیوریشلی دیر. قوی کهنه چیار دوشونسونلر که، سوسیالیزم قلیسنده ملتچیلیک ایچون یئریوخورور، بوگون آذربایجاندا اولان برونلاریات حاکمیتی عئجیبیرواسطه ایله خلل دار اولار

بیلیم، زیراکه، او حکومت محکوملر، عیاذلله الینده دگیل، ناموسلا ایشله یین فعله صفتینین اختیاریندادیر. بوگون آذربایجان اوزهرینده بویوک زحمتکش کتله حاکم دیر. اولای بیلین که، ایندیکی حکومت مامورلاریندا بیرسیران قسانلار نظره چارسون. لاکن اولنلار بیلمه لیدیرلر که، ائله شخصلر بوتون فقرای کاسبه قارشى سیندا مسؤل دیرلار. فقرا اولنلار نقصانینى تمحیح ایت دییب، عکس تقدیرده جزالندیرماقدان چکینمه جکدیر.

بوگون آجیق آ شکار دیمک لازم دیر که، بیز کومونستلر بیز آرزویا خدمت ایدیریک که، اودا ملکیت شخصدین (۱) نسوی، زحمت و ثروتین تشریحی دیر. اعلان ایتدیگینیز حکومتدن ده بونی ایسته بیریک. اگر حکومت بو آرزونو قولن فعله کتیرمکد چالیشماسا بیزیم ایچون خلاصی ممکن دور.

مطلبی دا عادا آیدینلاشدیراق. آذربایجاندا، بلکه کردارنده بیزیم فکر و مسلک بیزه صداقت گوسترمه پروتلاریات صفتی اولاجاقدیر. بوتدان باشقا لارینى دشمن کیمی گورمه سکده اولنلاری دوست حساب ایتمه سکلیک.

محض حکومتیمیز، منفیمیز و قوتیمیزین بیزانی، باشا دینیمیز آذربایجاندا چاریلان رنگارنگ شایه لرین منبعی و سببی (ده بودور) بیزیم دوستلاریمیز پروتلاریا، دشمنلریمیز ایسه اورتاو یوغاری کونی قالین لر صفتی دیر. آذربایجاندا دهمین بو صفتلر ایسه لر چیمخاریر، چونکه او، پروتلاریا ایله دشمن دیر. او، فعله نی حاکم گورمک ایسته مز. مال و ثروتینین ایندن چیمخیب جماعت اینه کچمه سینه رانی اولماز. اونا گورده واشریعتا واملتا (۲) دیبهره ک جماعتین روحونى زهرلر بو اونون طبیعی خاصیتی دیر که، بیزه جوخدان مملودور. قوی آنلاقسین و ایلدیری آلدادیرلار سا آلداتونلار، بیزه آنلاقلی فعله لرین، نوشونجه لی کندیلرین معاونتی لازم دیر.

قارا گره میدان مبارزه آیق آلتیندا پایمال اولماقدان باشقا بیر ایتس گورده بیلیم، آنلاقلی زحمتکشلر اینانیریق که، فتنه چیلره بئله جواب ویره جکلر: « مساوات، اتحاد و دانشاق افتدیلر ا بیزه بیزین فکریتمیز معلوم دور. ناحق زحمت چکیم خلقتین راحتینى خللدار ایتمه ییتیمیز. اولایر حکومتی آپارا بیلمه دینیمیز، چونکه لایق دگیلدینیمیز. ایکینجی تمقیب ایتدیگینیمیز، اساسی چوروموش و قبول ایتدیگینیمیز مسلکینیزده سوهم ایدی. ایندی ناحق یئره زحمت چکیم لازم دگیلدیر. انسان کیمی ایشله بین، بدبین باشقا چاره نیز یوخ دور، عکس تقدیرده سوبالیمز انقلابی بیزی ازیب محو ایده جکدیر.

م. ج. جوادزاده

«کومونیست» غزه تی. ۱۷ مای ۱۹۲۰ - تجی ایل، نمره ۱۲.

۱- مقصد «خصوصی ملکیت» دیر.

۲- مقصد دیندارلارین و مرتجع بورژوازیین «شریعت الدن گدیر، ملت اللن گدیر» شعارینی خاطر لاتماقتیر.

نریمان نریمانوفین و رودی

چو خدان بیری آذربایجان زحمتکشارینین انتظاریندا اولدیقلاری بویوک یولداشیمیز نریمانوف شهریمیزه ورودایتدی. وقتیلک عکس انقلابچیلارین حق سیز هجوملاریله باکینی ترک ایتمک، باکی فقرا کاسبه سینین باش سیز بوراخماق، خصوصاً گنج تورک (۱) کومو- نسترینتی معام سیز قویماق مجبوریتینده قالان او بویوک معلمی بوگون باکی فقرا کاسبه سی آلتیشلار ایچری سینده قبول ایتدی.

نریمان نریمانوفون کلمه سیله بالنیز آذربایجان دگیل، بوتون شرق عالمینین ایتیق و ینی روح کلدی. او ایتیق شرق مظلوملارین صبح امیدینین یتشدیکینی تیشر ایدیر. بوگون باکی دیدیگیمیز، شرق مسکواسی، شرق لنینی سی دراغوش ایتدی، باکی فقرا سی ئوز رهبرلورینی استقبال ایتمک اچور روحلاریندا دوغوش حس محبتی ترحمان اولامیله جک بیر طرزده مراسم تشکیل ایتدیلر. بئله که، کوچه لرده خصوصی قراول دستلری تعیین ایدیلیم موقفتن سابق پارلمان قارشی سینانده ک کوچه لر منظم بیر صورتده جماعت ایله دولی ایدی. بوتون کومیسارلار موقفه، اکثری بیله جری یدده ک استقباله چیخمیشدیلار. ساعت ۱۱ تامه اواگون موقفه یتشوب موسیقی ترنمی و جماعتین آلتیشلاری، باشاسین شرق انقلابی و شرق انقلابینن داهیمی نریمان نریمانوف یازیلی قزمی پایراقلارین سایه سی آلتیندا سابق تعیین ایدیلیمیش قرارگاه ورودایتدی. آذربایجان شرق اسلام عالمینده بیرینجی شوراحکومتی اولماقلا قخر ایتدیگی کیمی باکی فقرا کاسبه سی ده شرق اسلام عالمینده بیرینجی انقلاب داهیسینین تحت تربیه سینده بولونماقلا افتخار ایله جک دیر.

باشا قزمی آذربایجان و باشا اسلام فقرا کاسبه سینین پیشروی بویوک یولداش نریمان نریمانوف، چونکه شرق انقلابینن سیزه اولان احتیاجی بویوک دور... سیزیلک شرق فقرا کاسبه سی زنجیر سارتدن خلاص اولماق دیر.

۰ م ج

دکومونست «غزوتی، ۱۷ مای ۱۹۴۰ — ننجی ایل، نمره ۱۲.

۱ — مقصد «آذربایجان» دیر.

قرمزی روسیه و جهان فعله‌اری

روسیه‌نین ایکی ایل یاریم لیق مبارزه‌سی انسانلار مایتمدا عظیم بیر انتباه وجوده کتیریب، بشریت عالمینی بین المللی بیر رنگه لهدارو علمیدار اولماق اوزره ایکی فرقه یه تقسیم ایتمیشدیر که، بو بولگونو روسیه‌نین داخله و خارجینده یامایان مثلثرو سملکتارین سیاسی جریانلاریندا کورمک هر بیر کس ایچون ممکندور.

روسیه‌نین سیاسی، حربی و اقتصادی ادااره لرینی نظراً عتنامه آلیسبم کور ادااره لرین نظام-انتظامینی تفلیق ایتسک ملت جیلیمکن اثر کورمه دیکیمیز کیمی هامیسی بین المللی زحمتکس کتله لرین منافی مدافعه‌سی ایچون خدمت ایدن کورهریک.

روسیه‌نین خارجینده اولان زحمتکش لرین ثروتدارلاریله ایتدی کلمی معامله لرده، عیچنین ملت جیلیمک رنگین عاری یالیز بین المللی زحمتکس منافی عتنامه مدافعه‌سی متینه سستندیر.

بین المللی سویالستلر بیواسی اولموش پروتار روسیه‌نی ملی روسلیق چرچوده سی ایچریسینده نشان ویرمک فکرینده اولان عکس انقلابی مطوعات دابوگون توتدیغی یولون یانلیس اولدیغینی اقرار ایتمکه سچوردیر. زیرا که، ایندی هر بیر طرفین روسیه‌یه زحمتکش لر نماینده لری آخین-آخین کلمکه باشلامیش، روسیه‌ایسه «پوتون جهان پروتاریاسی توپلاشین» شعارینی تعقیب ایتمک ایچون تمام دنیا مظلوملارینین مداسینی دینکدیر، جهان فقراسینین امدادینا حاضر لانیر. ایندی روسیه‌یه، روسیه دگیل کمونیستلر سملکتی دیمک داهامنا سیدیر. چونکه بورادا (تکجه) روسیه ایچون چالیشان یوخلور. بورادا ۱۶ ساعت ایشله‌ین سیاسی لر کمونیزم ایچون چالیشلار، روسیه‌ده آخیدیلان زحمتکش لر قانی روسیه ایچون دگیل، کمونیزم ایچون آخیدیلیر. روسیه دنیا فضل لرینین اوجاغی دیر. روسیه خلقینین کچوردیگی آخیر گونلره باغمایاراق سیاستجه هر بیر سملکتین ابره‌لی اولدیغینی ان عادی فعله لر بیلیر، سیاسی مکتب بیتیرمیش دیپلوماتلار قدر معلومات کس ایتدی کلمی گوتیررکه، بو جماعت ثولیه‌جک، میدانا چیخارماق فکرینده اولدیقلاری ایده یا یا ایشا جاقدیر، اونونلادا دنیا مظلوملاری یشیق لفا چیخا جاقدیر. غره توتلکراف خبرلریندن معلوم اولورکه، مسکودا انگلتره فعله لرینین ورودی مناسبتیه وطنه‌لی میتینگلر اولموش، او میتینگ لرده روسیه و انگلتره فضل لرینین قارداشلیقیندان بحث ایدیلیمشدیر. عجبا! روسیه‌نین سحوبنه چالیشان بیرینجی دولت انگلتره دگیلیمیزی؟ بسره مگودا ایدیلن وطنه‌لی بایرامین نه معناسی واردیر؟

بعضی لرحه بومهمبیر مسئلهدیر، بونی حل ایتمکن اول اقراریتمک لازمدیرکه، مسکوا فعله لمرکزیدیر. انگلتره فعله لری ایسه نین الملل فقرای کاسبه اوردوسونین بیوقولونوتشکیل ایدیرلر. قرمز مسکوا بو اوردونی طنطنه ایله قبول ایتمک حقلی دیر. بوگون انگلتره حکومتین مسکوا حکومتینی یخماق فکرینی انکار ایتمک اولماز. مسکوا حکومتی نینده انگلتره حکومتینی محو ایتمگی لازم گوردیکی دوغرو دیر. بو ایکی حقیقتده یوخاریداکی مهنسوالی آنلاماق ایچون کافی دیر. مسکوا حکومتی دنیا فعله لرین حکومتی اولدیغینا گوره انگلتره فعله لری ده آنجا ق مسکوا حکومتینی گوز حکومتی بیلیمباشقا حکومتی دشمن حساب ایدیرلر. اولنار روسیه یه گلیر، حکومتلرین بوئولکه ایله دشمن ایکنده باخمایاراق اوردادا اولان فقرای کاسبه ایله قارداشلیق اعلان ایدیرلر. مسکوا حکومتی ایسه انگلتره حکومتی ایله، انگلتره یوخ، ثروتدارلار حکومتی، غاصبلری دسته سی ایله مبارزه ده بولون دوغونا گوره، زحمتکش انگلیس لرله عئجیبیر عداوتی یوخدور، بلکه اولنارین خلاصینه چالیشیر. اودورکه، اولنارین نماینده لرینی احترام ایله قارشیلاییر.

قرمز مسکوا یه بالنیز انگلیس فعله لری یوخ، دنیانین هر بیر طرفینده ساکن اولان فعله نماینده لری گلیرلر، چونکه روسیه آرتیق روسیه نامی داشیمایب جهان زحمت کشری کتله سینین قوتی و اقتدارینین مرکزی آدلانیر، ایندیکی روسیه بین الدول بیر دولت نظریله باغانلار سمولرینی دوشونمه لیدیرلر. روسیه جهان فعله لرین قوه اورداسیدیر.

محض قرمز روسیه جهان فقراسینین علاقه سی.

قرمز روسی دنی جهان فعله لری مدافعه ایدیر. جهان فعله لرین حقوقینی ده قرمز روسیه دیریلیر. دیمک روسیه دنیا فعله لری، دنیا فعله لرینده روسیه لازمدیر. البته روسیه ایله دنیا فقرای کاسبه سی آراسیندا بوکیمی یاخین علاقه و رابطه یارادان کومونستلر فرقه سینین یاشاماسی آرزوایدیلمه لیدیر. چونکه هر ایکی سینین باشیندا دوران همان بو فرقه دیر.

م. ج. جو اوزاده

ه کومونستلر فرقه تی، ۱۹ مای ۱۹۲۰ - سنجی ایل، نمره ۱۴.

ایراندا انقلاب فکری

قانون طبیعت پیغولوزیا (احوال-روحید) عالم لرینه بیر حقیقت سویلمیشدیر. اودا انسانلارین افکارملل. بلکه حرکات و سکناتی خارجی تاثیر اتدان دیر- حقیقتی دیر. طبیعی. قیشدا هوایین سویوقلیغی بیزد قالین پالتار تدارکی. یایین ایستی سی ده همچین سرین یئرله کوچمک، یا خود سویوق سولار ایچیب شیمه قول آتماق (۱) فکری دوشورور. اگر توز میشتو حیاتی میزی تدقیق ایدر یکسه خارجی تاثیرات نتیجه سینده فعال اولدیغیمیزی دوشونوب کوره ریک که، کجه- کونوز چالیشب چابالارکن توزوموز دگیل، باشقا بیز قوه یه، باشقا مجبور تته تابع ایک. بیزی او تابع اولدیغیمیز قوه تین تحت تحکیمندن قور تارماغا هیچ بیر علاج و چاره یوخور.

فکریمیز، ایشیمیز، خیالاتیمیز، آرزولاریمیز، داعا دوشوروسی سئلک و عقیده بیز همان قوه، همان مقدرات دییه بیله جگیمیز حوادم خارجی به تاثیر یعنی بیزیم جسم بیزدن خارجه اولان حادثه لرین روح، فکر، عقیده، سئلکیمیزه ولان تاثیر دیر.

بیزیا شاماق ایچون چالیشارکن داما آسان و راحت یاشاییب اذیته دوشمه مک ایچون چارده دوشونوروک، اونون ایچون محیطیمیزده تصادفا ایتدیگیمیز هر بیر شی بیزه تاثیر ایدیر، یعنی اختراع ایدیلیمیش هر بیر شیئی قولنماغا هوس ایدیریک.

انسانلار منفردای تک لیکده باشقا قوه لرین تاثیرینه تابع اولوب باشقا حادثه لر دن متأثر بولوندوغو کیمی، جمعیت، ملت، سملکت کیمی کتله حالیندا بولوندوقلاری زماندا بیزیم لیکده اولاراق بعضی تاثیرلر آلیر، بیری بیزین فکر لر تعقیب ایدیرلر، اوفکر، قسماقونشو کتله لره تقایدا وجوده گلدیگی کیمی، قسماده حیات و یاشایش ایچون مبارزه نتیجه سینده وجوده گلیر.

ایندی باخاق. (۲) ایراندا انقلاب فکری اولابیلرسی؟ بوز فکر نه کیمی حوادمین تاثیر یی باخود هانکی مملکتین اهالی سینه تقییدا وجوده گلیمیشدیر.

بونی باخشینجا ایضاح ایتمک ایچون ایران جماعتی تین تاریخ جاتیینی و ایندیکی گذرانی ایله برابر ایرانین حاضر کی (۳) حکومتینین کیملردن عبارت اولدوغونو ملاحظه ایتملی بیک.

۱- قدیم خلق مثلثی اولاراق، سوز آتماق و ساتا شاماق معناسیندا ایشلنهر میشر. بو مثله دمی عمومی بیر آدام آدیندان عبارت دیر.

۲- اورژینالدا «باقالم» یازیلیمیشدیر.

۳- اورژینالدا «ایران حکومت حاله سنک» یازیلیمیشدیر.

هامويه معلوم دور كه، ايرانليلار تاريخي و متمدن بيرمات اولوب بير چوخ استيلا و انقرا نازرا باخميا يارق آسن ايل ياشا ياي لميش، ملات، بلكه، قسما عتندو غاد تلي رتي محافظه ايتمكله برابر بير بيغين دينلرو عقيدله رده قبول ايتميشدير. ايرانليلار قديمسن (۱) اكينچي بيرمات اولوب، تجارت و صنعتجه ايندي ده بيرشئي وجوده گتيرمه ميشدير.

اسكي ايرانليلارين دينلري، عادتلري همان اكينچيليك، زراعت ايله ياشا ديقلاروني بيلديرير. قديمسن طبيعتين گوزللكلرينه پرستش ايدن بوملنن نوروزي نه قدر بجا ونجه گوزه ل بير عيددير.

ايشچي يرانلي نوروزي سومكه، نوروز امتون اولماقا حقلي دئيلايرمي؟ البته نوروز ايله ايرانليلارين قاراتور باقلاردا دفن ايتديكلري دانله رگور هر جك، بوكوندن سونرا ايرانين داغلاري، دره لري، دوزلري، چمنلري ياشيلا ناناچاق، هر طرفه بشانت، هر طرف خنده، هر طرف مسرت لرله دولاجاق ايندي، محض، بوگونه ل عيدز حمتكش اكينچي ايران-ليلارين صنعتلرينين تاثيريدير.

ايران شعرا سنيين آثاري دا همچنين باغد، چمنده تاخيل، گل و سنبل اوصافيله مسلودور.

ديمك قديمسن يري ايرانليلار اكينچيليك ايله ياشا ييرلار، آثارلاري دا اكينچيليك ايتديريير.

بو اكينچي ملتين آراسيندا (۲) بوكون بيويغين حركتلر گورونور. بيز بو حركتله انقلاب مقدمه سي دييريك.

باشقالاري ايله ايرندا انقلاب فكري دوغما ميشدير- ادعا سيند اديرلار. بيز بو مدعالارا جواب بويرمك ايجون بخاريد اكي اوزون-اوزادي مقدمه دن سونرا اثبات ايتمك ايتييرييك كه، حقيقتا ايراندا انقلاب فكري وار، نوزوده پرولتاريا انقلابيدير.

بو انقلاب فكريني دوغوران دا:

(۱) اكينچي ايرانليلارين يرلرينين بيويغين بيكلرو خانلار طرفيندن آينديغي،
(۲) ياشاقاقوه تين استيلا سي تحتينده ياشاماغا دوام ايتمه مك خاصيتلريدير.
بوكون ايران كندليلري هاميميز بيليرييك كه، بيز آرشين زراعت يرينه مالك ديگيلديرل.

بوييري طرفندن اوروپا بورژوازياسينين ان قوي سي اولان انگليس ايراني تماميكه تحت استيلا رينا آلميشلار. بو ايكي عامل بو ايكي سبب ايرن جماعتينه تاثير ايتميش، خلاص اولماق ايجون چاره وشوندر موشكن، ديكر طرفندن روسيه فعله كندليسينين پارلاق شعاري ايشيديماكه ياشانميشدير.

حال بئله ايكن، ايراندا انقلاب فكري دوغما ميشدير- دييئلر گوروكار ديگيللرمي؟ بلي، اولنار كوروكارديرلار. ايراندا انقلاب فكري اويانميشدير. بو انقلاب فكري هم خارجي بورژوازيانين، هم داخلي ملكه دارلارين علمينه اولووغوندان پرولتاريا انقلابي

۱- اوروزينا دا «اسكين» يازيله ميشدير.

۲- اوروزينا دا «ملات ميانيندن» يازيله ميشدير.

فكرى اولدىغونا شېھە ايتمك اولمان. اوندان ئوتتۇرى كە، ۱۳۲۴-نجى ايل انقلابىلە ايران جماعتى آراسىندا مىنغا آيرىلمىشى كىگىن بىر حال آلمىشىدىر. مىر حالدا، ايراندا انقلاب جۇدە كىلەجكەدىر. چۈنكە، انقلابىن غاملىرۇ مۇنرلىرى واردىر. بۇ انقلاب تەقلىدە دە كىلەدىر، زىراكە، بوغارىپدا «ايران ا كىنچىلىرى باشماق اىستىر، مىكەدارلار اىسە، اونا سىزىن بىرلىرىنى اىندىن آلىپ باشماقدا امكان وىرمەيدىر»-دەيدىك. ايرانىن بۇ ايران كىندىلىرىنىن احوال حاضره سىلە آشنا اولانلاردا معلوم بوردىكە، بىزىنە ايران فقراى كاسىبەسىنىن فلاكتلى حال لارىنى لايىقتىنچە تصوير ايتمىكە موفىق اولمادىق، اگر بونا موفىق اولسا بىدىق بىتىن كە، اوخوجو (۱) بولداش لاردا مىنچىلرە قارشى بىزىم آللىقىمىز وضعىتى آلىپ، بىزىم كىمى وارلىقلارنى بو اوغرودا قويمىغا حاضره بولونار دىلار.

م. ج. جوادزاده

«حریت» غزەتى، ۲۱ مای ۱۹۲۰-نجى ايل، نمره ۷۲.

ایران انقلابی

آذربایجان مساوات حکومتی بیخیلان کون بیز، ایرانلیلارا خطابا ایران انقلابیین باشلانديغینی یازمیشربدیک، چونکه آذربایجان ایرانین، بلکه شرقین انقلاب کچیدی اولاجاگی ایستر انقلابچیلار، ایستر عکس انقلابچیلار طرفیندن عمومیتجه قبول ایدلمیشدیر. دوننگی نمره سیزدهده ایرانلیلار میانیندا انقلاب فکری اوپاندیغینی اثبات ایتمیشدیک، ایندی رسمی و غیررسمی متابعدن آلدیغیمیز خبرلره گوره انزلی و آستارا قرمزی قوشونلار طرفیندن اشغال اولونوب انکلیسر فرار ایتیشلور. احتمال وارکه، انکلیسر ان یاخین بیوزماندا ایرانی تمامیلره تخلیه ایدیب چکیلسنلر. بورادا ایندی دوشونبدلی بیر مسئله واردیرکه، اودا ایرانین استقلالیت و تمامیت ملکیه سبله قرمزی روسیه نین علاقه سیدیر. بوسنلندی قولایند آلاماق ایچون روسیه کومونیستلر فرقه سبتین قالدیردیغی شعار کفایت ایدهر. زیراکه، ایراند پرولتاریات صنفی آوروپا سرمایه دارلاریندان زیاده ایران حاکم و ملکه دارلاریندان تعقیق کورور. روسیه حکومتی، روسیه بین الملل قرمزی اوردوسی روسیه و دنیا مظلوملارینین خلاصینه چالیشماغی تعهد ایتمیشدیر.

دوننگی مقاله سیزده کوترمیشدیک که، ایرانلیلار میانیندا انقلاب فکری اوپا- نمیشدیر. البته که، قرمزی اوردونون ورودیله اولان انقلابچی فقرای کاسبه ایران حکومت حالیه سی غلبه نه قالدیب اصول اداره و حکومتی دگیشمک ایسته به چکلر. اووقت طبعی دیرکه، قرمزی اوردو ایران انقلابچیلارینا معاونت ایده چکدیر. بومعاونتد ایران فقرای کاسبه سی محتاجدیر. کرک نیکالاین ایرانلیلار بوینینا سالدیغی اسارت، زنجیرینی چبخارماقدان قرمزی اوردو، اوچونجی انترناسیونال هیچ بیر معاونتدن چکیمه- سین. لاکن بیرجوخ ملتله بومعاونتی ه ایرانین داخلی یشلرینه روسیه طرفیندن مداخله اولونور- ظن ایده چکلر. بوقطعا دوغرو دگیلدیر، آرتیق بوگون روسیه نین ایران و ایران کیمی ثولکه لرده اولان فقرای کاسبه به معاونتدن مقصدی او ثولکه ندی استیلا ایتمک دگیل، اورادا سوسیالیزمی دیریلتمکدیر. بیرده روسیه آرتیق بین الدول معین حوده مالک بوردولت دگیلدیر، روسیه فقرای کاسبه یوواسیدیر، او، هرئورین فقرای کاسبه سیننی ثروتدارلار چنگیندن خلاص ایتمک ایسته ییرکه، ایراندا، ایران فقرای کاسبه سی ده بوکیمی بیر خلاصکار یولداشا محتاجدیر.

بونا اینانماق لازمدیرکه، روسیه فقرای کاسبه سی ایران مظلوملارینین هیچ بیر حقوق سیاسی و اقتصادی سینی مختل ایتمه ییب ایراندادا ثوزلرینین حاکم اولمالا-

رینا چالیسمانلار. بوایمانلا برابر بیز ایران فقرای کاسبه‌سینین اوزه‌ریمیزه بویوک
و آغیر وظیفه‌لر دوشور. اووظیفه‌لردن بیری انکیسلر و فوق‌الدوله جنگیندن
خلاص ایدیب هندوستان فقرای کاسبه‌سینین امدادینده کیدن اوردویا و ارقومه‌سیزه
معاونت و یاردیم ایتمک. دیگر ایسه کهنه بایقوشلارین خرابه‌زاره دونردیگی
ایرانی یئندن آباد ایتمکدیر. بویکی آغیر وظیفه‌نی ایفایه مجبور اولدیغیمیز ایچون
کجه-گونوز ایشله‌مدلی. کجه-گونوز چالیشمالییق.

هیچ‌بیر ملاحظه و قورخو لام دکیلدیر. بوتون ایران زحمتکشلری کومونست
فرقه‌سینه یاریلیب قرمزی بایراق آلتینا توپلانمالیدیر. ایران انقلابی. ایران فقرای
کاسبه‌سینین آجی‌حیاتی بونو طلب ایدیر. انقلاب شروع ایدیلیمیش، ایلدیریم‌سرعتی
ایله کچیر. هر حالدا یورولمامالی، دلدا قالماملیدیر. ایرانین استقلالیت و تمامیت
ملکده‌سینین ناسینی‌ده محکم ایمان، ثابت‌قدملی انقلابچیلارین تانتینه باغلیدیر.
روسیه فقرای کاسبه‌سی «ایران ایرانلیلارین دیر» شعارینه ضد‌دگیل. بلکه اونلار
«هر بیز یئزین زحمتکشلری او یئزین حاکمی‌دیر» شعارینی بیزدن داها آرتیق مدافعه
ایدیرلر.

ای ایران زحمتکشلری، کلین کندهک، ئوز ئولکه‌سیزه حاکم اولوب ئوز زراعت
یشلریمیزی ملکه‌دارلاردان آلاق و زراعتله کنران ایددک.

م. ج. جوانزاده

«آذربایجان موقت‌حربی انقلاب کومیتده‌سینین اخباری» غزوتی، ۲۳ مای ۱۹۲۰-
نجی ایل، نمره ۳.

ایران کومونیست فرقه‌سی

طبعی‌دیرکه صنفی انقلاب وقتینده، خصوصا انقلاب ایستدنیلن نتیجه ختامه
یتیشمدن اول انقلاب باشچیلاری مبارزه ایتدیکلری صنفدن باشقا بیرداها قیسا
کوردنلر طرفیندن تنقید و تقبیحه اوغرارلار.

سیاست صحنه‌سینین آیاقلاری تیتردین مبارزلری ایسه بوکیمی تنقیدلردن متاثر
اولوب چاشار، بعضا یوله‌اشلارینی بئله یالنیز بوراخیب قاچار. تعقیب فکرینده
اولوقلاری آرزونی عقیم بوراخارلار. بالمکس، هر بیر حادثه‌نی بیرسبند کوردن
حقیقتچی لرایسه کسه مقصوده یتمکدن ثوتی چکدیکلری طرح و نقشه‌نی متانت و ثبات
تام ایله ایشلاییب کوتا‌دیتیلرین تنقیداتینی اهمیتیز روزگار کیمی نظر اعتنایه
آلماییب، یورویور. مقصدلرینه چتین لیکله اولسادا نایل اولارلار.

همچنین بیز ایران کومونیستلری مقننلر، آیاشی‌نین آلتینی کوره بیلمدن کوتا‌د-
بیلنلر طرفیندن علمیمیزه انتشار ایدیلسکده اولان فتنه‌لره اعتنا ایتمه‌سه کیمیزی بیان
ایتمکله برابر، فتنه‌چیلرین نه درجه‌ده معتدله (و نه اندازه‌ده) اهمیت ساحبلری اولورغونو
خلقه بیلدیریب، واقعا ایراندا صنفی آیریلیق و کومونیست فرقه‌سی تشکیلاتینین
اقتدارینی یازماغی ینه ئوزوموزه وجدانی بوج بیلدیک.

بلن! بوگون ایراندا کومونیست فرقه‌سی وار و اوفرقه‌نی محکم و منظر بیر مرکز
آدره ایده‌رک کومونیزم دشمن‌لری فقرا جلا‌دلاری میانینه خوف و دهشتلر بوراخاراق
کله‌جک فقرا انقلابینی، کندچی عیسانی‌ئی ایران مالک‌لری و خان-بیگلری نظرینده مجسم
ایتیمش‌دیرک، بوگون وفرقه ئوز قارشیسیند کوردیگیمیز علیه‌دارلارا تصادف
ایتمکده‌دیر.

بووضعیت یالنیز ایران کومونیست فرقه‌سینین باشچیلارینا مخصوص دیکلدر.
حتی دنیانی ساغلام سیاستی ایله لرزددار ایدیب دنیا سیاستچیلرینی حیرت‌لره غرق
آیدن روسیه کومونیست فرقه‌سی، همچین شرقده بیورنجی سو‌سیالیست شورا جمهو-
ریتی تاسیسینده موفق اولماقلا کسب افتخار آیدن آذربایجان کومونیست فرقه‌سی‌ده
مقتدخورلار و محترکلردن باشقا قارین‌قولولار و قارالار طرفیندن تنقید ایدیلکده‌دیرلر.
همان بوفرقلرین باشچیلاری‌دا ایران کومونیست فرقه‌سی باشچیلاری کیمی
افترالره معروض‌دیرلارک، بو حقیقتی هیچ کس گیزلده بیلمز.

لوزاق دگیل، آذربایجانی کوتوره‌ک، باکی انقلابچی عمل‌لری محترک تاجرلرین
اشتواسینا ختام ویرمک ایچون بیوریمیز تجارتخانالاری قاپاساق ایچون ایتدیکلری
تشبهار ایراندا ندکیچی فنا انتشارلره سب اولدوغو کوز ئونونده‌دیر.

باکیدا اوغورلوق امکانی بولمايوب ایراناکجن تاجرلرین ایران انقلابینا ویر-
دیقلاری رخنه لر، و تور تدیكلری خیانتلرین ان کیچیکلی ئوزحیات وسادینی مالکلر
و ثروتدازلارین مدافعه سینده گوردهن فانانیک و اشراف پرست میرزا کوجک حائین جنگله
چکیلیب انقلاب اوردوسی ایچریسینده نفاق سالماق و انقلابا صربه وورماق فکرینه
دوشمده سی ایدی. همان بورادان قاچان مستکرلرین تور تدیكلری فتنه کارلیقلار و اوینا-
دیقلاری روللارین فنا نتیجه لری ایراندا اولانلارین هامیسینا معلوم دور. البته بو کیمی
روللار و شایعه لر آنجاق کوچک خانلاری جنگله قاچدی رار.

(بو حادنه) فقط فانانیک لری آذربایجان کومونستلرینمن نفرتلندیردی.
ایران کومونستلری ایسه هم شایعه لری، هم ده اولنارین مشائینی بیلیردی لر. اولون
ایچون ئوز فکدرلرینده دوام ایده رک انقلابی ایره لی آبارماقدا بیردقیقه مسامحه
بتمیره رک چالیئشیردی لار. ذاتا اولنارین وظیفه لری ده بوندان عبارت ایدی.

لاکن ایران کومونست فرقه سینین اقداماتینده ان قورخویا دوشن قوردلار. باخود
ایراندا کهنده چی انقلابی وجوده کله جگینی یقین ایدن بیکلرین و قویوقلارین باکیدا
ایران کومونستلری علیینه مختلف شایعه لرین انتشارینا اهمیت ویرنلره یاد آورلیک
ایتمکی بنه ایران کومونستلری ئوز وظیفه لریندن بیرى حساب ایدی لر.

چونکه بونلار انقلابا صادق اولنراقلارینی هیچ اولمازسا آذربایجان انقلابیندا
ثبوت ایتمیشدی لر. ایندی، یئدییز ایران کومونستلری باشقا بیر شکلده میدانا
توللانمیش ضیاعالینلری، باشقا بیردون گئیمیش و قوقاللوله لری منکوب ایتمک.
اولنارین حيله و دسیسه لرینی خلقه بیلدی ریمکن عاجز دگی لیک.

بیر کره اولده دیمیشیک که، بیز ایران کومونستلری دماقوق، عوام قریب
دگی لیک، بیلدی گیمیزی و ایشله مک ایسته دی گیمیزی دوغوردان دوغورویا زحمتکش
بولد اشلاریمیزا دییر، اولناری ئوزوموزه آنلاقلی بولداش ایتمکه چالیئشیریق.
قوی ملت دونونا بورونموش عوام قریب ریاست پرستلر خلقی نه قدر اغفال
ایتمکه چالیئشیرلار ایسه چالیئشینلار.

بیز حقیقته استنادا انقلاب یاراتماق را ونی ایسته نیلن یولیله آباریب مقصده
یتیرمکه سعی ایدی ریک.

بیز اولدن دیمیشیک و دییریک:
ایران کرک غرب استملکه چیلرینین سیاستی آلتینده ان پیخین!
ایران فقرای کاسبه سی کرک شاهلار، خانلار، سلکده دارلار، مفتخورلار تحت-
فتارینده ان آزاد اولسون!

ایراندا کرک زحمتکش کنده لی و عمله لر حکومتی تشکیل اولونون!
بیزجه بو آرزونی کیزلیمک ققرا منغینه خیانتلریر.

زیرا، بیز کومونستیک، مائوزست (۱) دگی لیک، بیز حیات اوغریندا مبارزه ایده رکن
قارشیمیزا انقلاب کورکونه بورونموش ماجراچی مائوزستلرده چیخارسا، انقلاب
نامینه اونى سحوایتمکدن چکینه میه جیبیک، زیرا ایران فقرای کاسبه سی، ایران کنده لیسى،
آرتیق انقلابا محتاجدی ر. بوانقلابیندا اولنارین ایسته دیگی شکلده اولماسی طبیعی،
کومونست فرقه سی الهی ایله اولاییله چکدی ر.

زیرا که، ایرانداکی بائقا تشکیلاتلار هامیسی ساتیمیش اولدوقلاری ایچون ققرا حکومتی قورلجاق بیراقتداره مالک دگیلدیر. بوگون آرتیق، شخصلرین و متنقلرین ده وقتی کچمیش و اولاردا مائوزرچیلری ایس کوره بیلیمه چکدیر. بوگون، ایراندا فولاد نظامی، دیردیسیلیلی کومونیست تشکیلاتی واردیر که، ازابدا انقلابین شخصی غرضلر و ریاستلره و شان-شورت ماحبی اولماق فکرینه لریان و خویلاپرستلرین بوئس فکرینه آلت اولماغا امکان ویرمه چکدیر. بونا امین اولمالیدیر.

دوغرودور، ایران کومونیست پارتیاسیندا انقلابی آیارماق، انقلاب فکرینین قولدن فله کلمه سینه چالیئماغا لایق اولمایان بیر یارا شخصلرده واردیر که، بوگون اولارین دوشونجه سین ایتله مکلری ایله هیچ بیرکس بیرقرده نی نکه لندیرمکه حقلی دگیلدیر. فرقه ده اولابیلین که، کومونیست دوننا بورونموش خائیلرده تاپیلین. یا خود فرقه چیلکن استفاده ایتمک ایسته ییر، اوغرولاردا اولسون، فقط سابقه سی معلوم و دفعه لرجه امتحان ویریش فرقه اعتدالینمی بنده ده اتهام ایتمک جایز دگیلدیر-نلن ایدیریک.

اشخاصین خیانت یا اینکه عهده دار اولدوغو وظیفه یه لایق اولما دیغینا گلدیکنه، هر بیر فرقه عضوی آنجاق فرقه ایجریسینده تنقید ایتمک، بلخه ای کیمی، اشخاصی جزالاندیرماغا بورجلردور.

یالان شایعه چیلرایه رحمت چکیب بوتون ایران کومونیستلرینی متهم ایتمه سینلر، کومونیستلر بو کیمی افترا لارا اعتنا ایتمز، خاینلر دایه بند ئوزلری جزا ویریب نقصانلاری اولماینده ئوزلری اصلاح ایدهرک انقلابی آخردک دوام ایتدیرلر.

م . ج . جوادزاده

«کومونیست» غردتی، ۱۷ اؤکتوبر ۱۹۲۰، نهره ۷۸.

روسیه ایران معاهده‌سی و پاخود ایران و روسیه اقتصادی رابطه‌لرینین اه‌یتلری

روسیه و ایران معاهده‌سینین غوامتیدان بیرسی‌ده ایراندان اجنبی مسلح قود-لرینین بولوندیبریلما‌ماسیدیر. بوخاصیت ایرانین استقلالیت و تمامیت ملک‌یه‌سی‌ایچون گوزل بیرواسطه‌دیر. زیراکه ایرانین جنوبونو فلیج حالینا سالان انگلیس‌لرین ایراندان چیخماسیله ایرانلی بجزدنو تانیا بیلجکدیر. اوایستر اجتماعی، ایستر سیاسی بول‌لاری، ایدرذق‌ری شوز آرزوسینا مطابق اولاراق قورا بیلجکدیر. داما انگلیس عسکرلرینین نیروسی کوچیله ملالرین، قودال‌لرین دارالشوراید انتخاب اولونماق ایینی قیریلاجقدیر.

روسیه-ایران معاهده‌سینده ایران بورژوازی‌سینین هر بیرشیدن آرتیق اصرار ایتمدیکی بیرماده وارسا، اودا ایرانا سرحد اولان طرفدن ایرانلی مسلح دسته‌لره امکان ویرمه‌ملکن عبارت‌دیر. بوماده انسانی حیرت‌لره غرق ایدهدجقدر تصجیل‌دیروسه بورژوازی‌انین عادتینین بیلن‌لره عادی‌بیرشیدی. زیرا ایران بورژوازی‌سی روسیه‌د مهاجرت ایتمیش، اورادا تحریه آلمیش فعله‌لردن دائما احتیاط اینیر. اوبیلیرکه، روسیه‌ده اولان ایرانلیلار مشکل‌دیرلر.

البته، روسیه بین‌الدول نقطه‌سنظرله بوماددن قبول ایتمکه حقای‌ایدی، فقط بئله‌واسطه‌لرایله یرندا انقلاب قارشیمی آلینماز. اگر ایراند انقلاب حرکتی وارسا، اودا مملکت‌لر ایچریسینده‌دیر، قوی ایران بورژوازی‌سی بونونلاشاد اولسون. گوردک انقلاب یاتاجاق‌می؟ انقلابی یارادان نه‌روسیه، نده روسیه‌ده اولان ایرانلیلاردیر. انقلابی یارادان ایران رنجبرلرینین ملکه‌دار طرفیندن سورگونلوگو، فلاکتلی حال‌لاردیر. مرحالدا روسیه-ایران معاهده‌سیله ایران تاریخینده ینی‌بیر دور باشلانیر. بو دور ایران خلق‌نین سعادتینین باشلانماسیدیر. بونونلا ایراندان انکشاف و ترقی باشلانمیش و آزاد بیر دولتین قوشولوغو سایسینده ایران رنجبر و فقراسینا فکر-شمکه امکان ویریلیمش‌دیر.

بونندان سونرا، ایران آزادبوخاملاری اجنبی قونسول‌لاری و خارجی عسکرلری‌ایله دکمل، داخلی ملکه‌دار، خانلار، یالانچی روحانیلرایله چارپیشاجاق (و) مملکت‌لرینی ایگرمینچی عسرین تقاضا ایتمدیکی اول‌ایله اداره ایدهدجک، استحصال‌لارینی ایگر-میتچی عسرین وسایط استحصال‌یه‌سیله وجوده کتیرمکه جالی‌شاجاقلار، روسیه-ایران معاهده‌سی بوگون ان‌مظلوم بیرجماعتین ظالم و کج‌لری طرفیندن، ظلم آلتیندان خلاص

اولا بیلن وجدانلی و ناموسلی بیر جماعتین عالی فکولی نماینده لر ایله امضایلدیلیمشدیر. بوتون ایچون بوروزا زیا معاهده نامه نین بیرچوخ ماده لر ایله روسیه نی ایران مظلوم لارینا امداددان منع ایتمکجه چالشمیشدیر. کیم بیلیر، بلکه ایران مظلوم لارینین قانینی سوران ضیاء الدینلر ایرانین سعادتی نی دگیل ایران استحصالاتی نین ترقی سی نی دگیل، ایران انقلابچیلارینین کومکینی کسک ایچون بو معاهده نی باغلاماغا مجبور اولموشدور. هر حالدا بو بیر مظفریت دیر.

ایران انقلابی ایراتیلار میانیندا ظالم و مظلوملار بولوندوغو وقت سوناسی دگیلدیر. اونو ایران مظلوملارینین حیات مبارزه لر میداننا چیخاراجاقدیر. ایکینجی معاهد یالنیز ایرانین حقیقی صاحب لری، رنجبر لر حکومتی ایله باغلاما جاقندیر.

جو اذرا ده

«آذربایجان فقراسی» غزده تی، ۱۸ مای ۱۹۲۱، نمره ۱۰۹.

شرق کوه نویس‌تله‌ریزیم سیاستی

تورکیه، ایران، هندوستان و غیرشرق مملکت‌لرینده جهان محاربه‌سی بیتیکله آوروپا اجتماعی حرکتلری ایله مربوط اولاراق انقلاب حرکتلری باشلادی. بوتون (دنیا) انقلابینی اداره ایدن کومونیست بین‌المللی ۲-نجی کنگره‌سی یوشوق حرکتلرینی لایقینه تلیق ایدرک، بوکیسی فئودال، مستملکه‌حالیندا اولان مملکتلرده بورژوا-دموکراتیزم و ملی آزادلیق حرکتی اولدیغنی تصدیق ایدرک اولندان جهان انقلابی ایچون استفاده ایتمکدن ثوتری محلی کومونیستلر ایچون دوزگون بیرول‌ تعیین ایتدی.

بیزیم ینی شرقین محلی شووینیست و ملتچی سوسیال‌دموکراتلاری، داها دوغروسو کومونیست دونونا بورونیک ایسته‌ین یالانچی انقلابچیلاری «شرق سیاستی» دیسه کومونیستلرین محلی شرایط اوزه‌رینده قوردیقاری یوخ حرکتین استفاده ایتمک ایسته‌یرلر. اولنار ایچون کومونیزم ایله‌هیچ بیرعلاقه و رابطه‌سی اولمایان بقال، علاف نه بیلمنه‌کیمی شخصلری کومونیست فرقه‌سی ایچریسینه آلیر، عزیزماندا کومونیزم ایدنه یاسینی تبلیغ ایدرک‌لری تکفیرله قامجیلایرلار. «بویینی حادده ان چوخ باکیدا اولان ایرانلی یولداشلاریمیز آراسیندا انتشار ایتیشدیر».

بورادا بیرچوخ یولداشلار کومونیزم ایدنه یاسینی تبلیغ ایتمک، فقیر خلقی کومونیست‌لیکه آیشدیرماق عوضینده موهوماته ایتاندیرماق کیمی شی‌لردن استفاده ایدیرلر.

بونلارچا کومونیزم انقلابدان ثوتری‌دیر، نه‌ایتکه انقلاب کومونیزم ایچون. البتد کومونیست فرقه‌سینین دوشونجده‌لی باشچیلاری بونیله مبارزه ایدیب، ملی‌دموکرا-تیزم حرکتی طرفدارلارینی کومونیست آدلانماغا قویما یا جاقلار. لاکن هامودان اول «شرق سیاستی» ایشیدیب ماهیتینی آنالیا بیلمه‌ین ساغوری آنالماق اولماز. بوگون گرک هر بیر کومونیست دوشونسون‌که، ایستر شرق، ایستره غربده کومونیستلرین بیرسیاستی واردیر، اودا محلی شرایطله کوره زحمتکش خلقی کومونیزم دنیا سینا دوغرو سوق ایتمکن عبارتدیر. بوایه کومونیست‌لیکدن امتناع ایتمک دیکلدیر. اولایلسین، غربین شرایطی محلی فقرای کاسبه دیکتاتوراسی، شرقین کی‌اسه‌دو-کراتیزم انقلابی طریقیله کومونیزم دنیا سینا کچمگی طلب ایدیر. ایستر کومونیست بین‌المللین قراردادی، ایستر مارکسیزم نقطه‌نظری بیزی ملی انقلاب دورینده ملتچی یا خود اتحاد اسلامچی اولماق دگیل، فقرای کاسبه‌نی بوکیمی فکرلره اغفال اولماغا

قویماساقدیر. بیزگرك بیر طرفدن ملی انقلابا یاردیم یدهرکن. دیگر طرفندن ده اجتماعی انقلابا زمینده حاضرلاییب فخرای کاسمه یه بوگونکی ملی انقلابچیلارین مباحکی عکس انقلابچیلار اولدیقلارینی قایدیرماق. کلهجک اجتماعی انقلاب ایچون معلوماتلی رهبرلر حاضرلایاق. محض شرق کومونیستلرین سیاستی (بودورا)

م. ج. جوادزاده

«آذربایجان فقراسی». غزدهتی، ۱۴ آوقوست (۱۹۲۱-نجی ایل)، نمره ۱۷۵.

ایران انقلابی حقیقته

۱۹۲۰ نجی ایل ایراندا انقلاب ایللی ایدی. اوایل آذربایجان (ایران آذربایجان) نیندا، باشلامیش خراساندهک روسیه سرحدی قیزیل انقلاب بایراقیله تزیین ایدیلمیشدی.

قفقاز و تورکستاندا مستقل انقلابچی حکومتلر وجوده کلمکله ایرانین انقلاب عناصری یعنی دن روحلانیلمیش و حرکته کلمیشدی.

هندوستانین داخلی اختلال لاری، افغانستانین مستقل اعلان اولونماسی (۱) مصططی کمال حرکتی شرقده انگلتره قوه استبدادینی ضعیف سالمیشدی. بودا ایرانز انقلابچیلارینین چرئتلنمده سینده ایکینچی سبب اولموشدی.

تاریخی انکشاف و ترقی سینده آنجاق روسیه تجارتینه استناد ایدن روسیه بازارلارینا کوندیریلن دوکی، پامبیک، یون، کون، قوری میوه محصولی بیغیلیب قالدیغیندا شمالی ایراندا ایستر تاجرلر، ایستر باغچی، کندچی و حیواندارلار دورت کوزایله روسیه تجارتینین باشلانماسی انتظاریندا ایکن بولشویکلرین ایران حدودینده یاغینلاشلاری عمان ایران منتظرلرینده تبشیر ایدهن ندای غیبی کیمی ایدی.

بو یوخاریداکی سببلر بهر طرفن، دیگر طرفن ده وثوق الدوله کابینه سینین استبدادی داخلی آزادیخواه لاری حبس، تصید، حتی بوغوروماسی، انگلیس لرین ایراندا نظامی قوه ساخلاماقلا برابر (تولکهنین) داخلی ایشلرینه، حتی کند کندخداسی تنبیه ندهک مداخله ایتمه لری، بونلاردان علاوه شاهلیق اصولینین زحمتکش خلقی ازیب اولارلارین حقوقینی بش-اوج مفتخویر خانلار و ملکه دارلارا ساتقیضی منحوس قمودن دوردمی دوام ایتدیریب مملکتی هرج-مرج حالیندا ساغلا دیقی سیاسی-اقتصادی انکشاف و ترقی یوللارینی ملتین اوزونه باغلا دیقی ۱۹۲۰-نجی ایلهده ایرانین شمال طرفینده انقلابلار، اختلاللار باشلاماسینا موجب اولموشدی.

کون ایل همان بو ایلاردا، مازنران، گیلان، خراسان اولماق اوزره اوج طرفن طبرانا بوروش ایدی لرن، آذربایجاندا انقلابی حکومتلر تشکیل اولور. مملکتین هر گوشه سینده انقلابچیلره قارشی حرس-رغبت آرتیردی. هر بیر زحمتکش ایرانلی انقلابچیلارا موفقیت آرزو ایدیردی.

بو انقلاب ایران استبداد حکومتینه تاثیر ایدهرک وثوق الدوله تین ایش باشیندا چکیلمه سینه، حتی شاه حکومتینین سینه ضیاء الدین واسطه سیک معارف، توپراق عدلیه

۱- اورونالدا «افغانستان اعلان استقلالی» یازیلمیشدیر.

اصلاحاتی کیمی خلقه بیرییغین وعده لر ویرمه سینه باعث اولوش و انقلابچیلارین نیرد لرینین کوجیکه انگلیس اشغال قودسی ایراندان چیخاریلمی، ایرانین ساتیلماق قبلسی منزله سینده اولان انگلتره-ایران معاهده نامه سی جیریلدی. انقلابچی روسیه ایله ایران دولتی آراسیندا شرفلی بیر معاهده عقد ایدیلدی.

بوانقلاب وقتینده کیلان باتاقلیق لاریندا، مازاندان میسه لرینده، تبریز کوچه-لرینده توکولن آل قانلار ایران تاریخینده شانلی بیر صحیفه آچدی.

انقلاب سرشدلری دیمیشلر، «هر انقلاب مغلوبیتله بیتسه ده آزادلیق ایچون آتیلیش بیر قدم اولدیغیندن مقدس دیر».

بیر بیرینچی اولراق ایران انقلابینی تقدیس ایدیریک.

م. ج. جوادزاده

«کرمونیست» غزه تی، ۵ سنیابر ۱۹۲۱، نمره ۱۷۰.

ایکی قات ارتجاع

ٹولکدین پر باد و وضعیتی حامی ماسلو مدیر، آخر اقتصادی شرایطی مادی چتین لیکلری ده شاسی بیلیم، اغتشاش و قتل غارت دده هئچ کس ایچون گیزلی دگیل، بیز، هابیلله مشروطه حرکاتینین و قانون اساسی نین نوردسیر قالماسی سببلیرنی دشمه لرله یازدیغیمیز ایچون بومسئلندی بیرداما تکرار ایتمک ایستدسیریک.

هر حالدا ارتجاعی حکومت باشچیلاری ٹولکه نین قانونلارینی تدریججه یاددان چیخار اراق استبداد و مطلقیت دورینی ینی دن قایتارمیشلار. حربی حکومت هر رشده ٹور باشینا لایق ایدیر، ناظر لر بوتون ایشلره قاریشیر، لاکن مسئولیت داکمیرلار، اون آلتی ایل مدتینده سلی حکومت سوزدن عمله کچدی بیلیمه ییب، دورونو ٹوموش دینار کیمی تاثیر سیر قالمیشدی.

بیر طرفین دیکتاتور لایق حکومتینین تضییقی، دیگر طرفدن ایسه اقتصادی بحران خلق کتله لرینین فکرینده ارتجاع و آریستوکراتلار قارشیتغرت حسلری تورتمیشدی بونا گورده معین قروپ بویا معین بیر غزه ت آزادلیق خورینه چیخیش لار ایتمیکده خلق در حال اوتون اطرافینا توپلانیر، چونکه بو چیخیشلار اونون احتیاج و آرزولارینا اویغون کلیر. ایندی بیه دک ایران حکومتلرینین، ٹولکه نین اداره اولونماسی ایچون، معین اساسلی پلانلاری اولمادیغینا گوره اونلار حادثه و تصادفلرین آردیتجا سورونورلر، بیریم اجتماعی حیاتیمیزدا، فردی حیاتیمیز کیمی مقصد سیر ایزرله یین، فعالیتیمیز ایسه همیشه ملی و اجتماعی منافعین علمینده اولان بیر استقامت یونلمیشدیر.

مشیراللوله کابینه سی دورینده، روس سفارتخاناسیندا، حضرت عبدالعظیم ده و شورا مجلسینده بستد اوتورماق محضربونا مثالیر، اودورده حربی حکومت، قانون اساسی نین عکسینه اولاراق، هرگون بیر اعلان نشر ایدیپ ژورنالیست لرین حیاتی نی هدله بیردی، محض همین قانونا ندر کتکر نتیجه سینده ده مشیراللوله کابینده سی حاکمیت باشیندان دوشدی. مشیراللوله تین رادگانلار ا منسوب اولدیغینا باخمایاراق، ٹور خلقینین حسلرینین درک ایدیپ باشا دوشدی که، بوندان آرتیق تحقیق یول ویردیگده بالثانی ٹوز قیلچالارینا ووراجاق و ٹولکه نی اغتشاشا د و غرو سوق ایده چکدیر، او، زاده گان اولوغونا گوره «میلیون» (۱) ظلملرینی قبول ایدیپ یترینه یتره بیلمردی، بونا گورده استعفا

(۱) - میلیون - ایران دموکرات پارتیاسینین معین فراکسیاسی اولاراق مجلسده فعالیت کوسترمیشدی.

ویریب گیتی، قیرخ گونلوک بحراندان سونراقوام السلطنه ایسرا بائینا گللی، او حاکمیتہ جاتمازدان اول، بوتون آرادینخواه غزدرتربیر سسله قانون اساسینین حیاتا کچیریلمه سینیی، حربیی حکومتین لئو اولونماسینیی، سوز، مطبوعات و اجتماعات آرادلیغی ویریللمدیینی دولتہ تکلیف استدیئر، بیژدده بیو حقدہ جوغلئ مقاله لر یازدیق، مشیر المولددن سونرا تئسی آقایی قوام السلطنه نین «سلون» ایله نچدرفتار ایله جگینیی، سلتی هانسی راسته یوللارلا راضو سالاجاغینیی، خلقین اونون حقیقده کی شهبه لریتیی نجه آرادان قالدیراجاغینیی توزله بیردی، بانقاسوزله دیسک، هاسی قوام السلطنه نین ملتہ اعنتقا و خدمت ایدیپ ایتشمه جگینیی، اوراین محتاج اولدوغو بیر سیاسته عمل ایدیپ ایتشمه یه جگینیی آیدین— لاشد برماق ایستدی بیردی.

بیرانتظار حوخدا اوزون سورمددی، بیر نجه کونسن سونرا جناب قوام السلطنه اونودولموشر اولکه قانونلارینین قورونوب حیاتا کچیریلمه سی حقیقده سئویندیریجی بیانید ویرمک، بیسه اوتور انلاری جینخاریب حربیی حکومتی انوائتمک عوضینه مطبوعات آرادلیغینا قارشیی ایکی بیانیدن استدی، سونون آردینجا «سیاست» غزدتیی، سونرا ایسه «ایران آزاد» غزدتیی توقیف ایده رک تهلکد سیرلیک اداره سی بولیس لرینین واسله سیله مطبوعاتین سئوزوراسینا باشلا دی، جمعه گجه س صین غزوتین چاپ اولیندیغی رقت بولیس لر ی چاپخانایا گونردی، آقایی قوام السلطنه نین آتدیغی بو ایله ک آددیم گوستیریک، او، یئنده استبداد و تر بائینالیق دوروتون سیاستینی اده ره بی تونموشور، او، ارتجاسی تدبیر لرین و قضیقین نه کیمی عکس الصل توردتمه سی سینی هلده یئنا دوشمه یب دیر، او مطبوعاتین توقیف اولونماسی بولی ایله اجتماعی نفوتین قارشیسینی آلماغین غیر ممکن اولدیغینی هلده بیلمیس، اجتماعی نفوتی هنجده مطبوعات توره تمیر، اونوار تجاع، اجتماعی و اتتمادون فلاکتلر خسله کچیریر، خلق آرادلیق و قانونی هنجده یاز جیلارین بیاناتینا کوره دئیل، اونلارا احتیاجی اولدوقلاری ایچون طلبا ییدیر، آقایی قوام السلطنه ایسه، در حال مطبوعاتین یاخاسیندان یا پئشاراق سئوزور او توقیف تدبیرینه ال اتمیشدیر، بیر حالدا کی مطبوعاتین عجمونون قارشیسینی آلماق ایچون خلقین احتیاجلارینی گودمک، عمومی رضیعتی اصلاح ایتمک و مشروطه قانون— لارینی حیاتا کچیرمک لازم دیر، ایسی ایردلی تمک، عدالتی حیاتا کچیرمک ایچون اوغرو لاری و ظلمکارلاری جزالاندیرماق لازم دیر، دولت ایسه بونلارین عوضینه اوغرو لارا اعتراض ایده تلی و مظلوملاری جزالاندیریر، بورادان ایسه حلوم اولور که، حکومتین سیاستی و حرکت حطی خلقین منی منافعتیند اویغون دگیل، دولت یئنده مطبوعاتین آرادلیغیندان قورخور، یئنده ملتین شهنه لیدیر، علم و تجربه نابت ایتیمسیدیر، حکومت پالنیز عمومیون دقتینی جناب ایتمک، خلقین مهممی اعتمادینی قازانماق، مطبوعات لا هسکارلیق ایتمک یولو ایله ایشلدیب اولکه ننی سادته دوغرو سوق ایده بیلر.

بوگونکی حکومت باشجیلارینین اساس مقصدلری نوز ریاست و موقعلرینی قوروماق تان عبارتدیر، اگر اونلار نوز آرزو و مقصدلرینی حقیقاتاماته خدمت ایتسکه گورورلرسد، اگر اونلار نوز لرینی ملتین خادمی بیلیرلرسد، اولدایله بویوک سهوه یول ویرمه لیدیرلر، چونکه معاصر دوره حتی آفریکانین وحشی لر یئله، سلی حکومت و آرادلیغین لذتینی باشادوشموشلر، کهنه اصول داردینین مشهوری، مناسی بوگون آرتیق آرادان کیمیشرو بوگون حکومت باشقابیر مفهوم کسب ایتمیشدیر، سئوزور اولی اورتا عصرلده حیاتا کچیریلیدی، حاضر کی دوره یئله بیر سیاست تهلکه لی دیر، بودوره

بالتبع ملتین احتجاجلاریسی باشادوشنلر، صفی دریغولارین اینجه لیکلرینین درک ایدنه نلر و نوز سیاستلرینین مختلف منظرلرین احتجاجلارینین تامین ایتمک اساسیندا قورانلار موفقیت فازانایا بیلرلر. دولت ائله رفتار ایتمه لیدیرک، بوگون آقدهی آدیم صحاحکی آدیملاری ایچون مقامه اولسون. اوله ایدنه چکینی بیلملهی و ملتلی سوق ایتمک ایتمه دیگی مقصدین نندن عبارت اولدیغینی درک ایتمه لیدیر. توشولاریسیزدا همین یول ایله کیدیب بیزده کیتمه لی بیک. گری چکلیب ارتجاع طرفینه قاییدا بیللمه ریک، هرمانسی حکومتین باشلاییر هدفی اولارسا، شیبیدسیز انکشاف و ترقی نین گوجلنی سئلی قارشیمیندا محاولوب گیده چکدیر. کتله وحی حرکات قارشیمی آلبنماز بویوک بیوترقی جریانیدیر. بونی بیز دفعه لیک باشادوشمک لازم دیرک، انکشافویننی لیکن عمله کلمه سی طبیعی بیر قانونلور. ارتجاع و تنقیق همیشه سکس نتیجه یوریر، یعنی لیکن قارشیمیندا مقاومت کیمتره ن هرمانسی آدام ئوزونی فنا ایتمکجه چالیشیر. بویارده بیزه له آوروپادان دانیشمیریق، نندن و پارسی ده گوزه چکیریک. حکومت متبیمزه مصلحت کورور و کتله، هئوستان و اونون مطوعاتینی نظردن کچیرین. اورادا نه قدر آزادلیغین حکم سورده گونی کورسون. سکر اورادا غزمت نشر ایتمک ایچون دولت اجازده نامد ریریر؟ حکومت مطبوعات ایتمینه قارشیماق حقو قورنا مالک دیرسی؟

بیز، بیزین جورده حتیا جالریمیز وار. غزه تدرین ایسدیر سیراسی ئوز خصوصی منافعلری و سادی استفادهلری ایچون ساتقین لاشیم و آزاد بجزو اهلاردان اولان اقلانیمیشدیر. جمعی ایکی- اوچ جساتلی غزمت قالمیشدیرک، اولار نهمانلاری دیمکمن چکیمه نیرلر. حکومتین تدبیرلرودد محض همین غزه تدرین غلیمینه یونلده یلمیشدیر.

حکومت غزه تدری قایماق دگیل، مطبوعاتی هه جانلانیدیران سببلرین قارشیمینی آلمالی دیر. غزه تدر یازیرلارک، زانگانلار لیاقت سیز دیرلر. بوروگرتیک حکومت ئولکهنی بریادایدیر، اداره لریمیز بیز ایتمیشدیر، آزادلیغین اساسلاری محاولو موشدور، کچمیش حکومت ئوز خصوصی منافعی خاطرینه بیگانهلرین تقوذونی کنیش اندیرمیشدیر. حکومتین غیر قانونی رفتار ایتمک حقی یوخلور، ناظرلر ئوز لرینی خلق ایله بیز سوبه ده حساب ایتمیرو ایشلرینده مسؤلیت حسی نوبومورلار. مگر بوسورلر دوزگون دگیلمی؟ مگر دولت املاکی نین اوغورلانماسینا و خیانت قبول ویرمه مک حقیقته، بلکه دهلار و صاحبکارلار طرفیندن رهینلر و ضلله له ظلم و تجاوز اولونماسی حقیقته، زانگانلارین خسته خورلوقدان الچکیم ئوز پوللارینی خلقه قایدا ویرن موسسه لرده ایتمه سالماقلام ئوزلری ایچون منفعت یولو آچمالاری. همده خلق ایچون ایتمش فراهم ایتمه لری حقیقته و سایدن یازماق کناده دیرمی؟

مطبوعات محض بونلاری سوبله دیر، حکومت ایتمه مطبوعاتی قایماق دگیل، بونلار دقت یترمه لی و باشادوشمه لیدیر. حکومت بیز طلبلری قبول ایتمیگی تقدیرده غزه تدر هئچده دیوانه لرکیسی بیز سز ادعالار ایره لی سورمز لر.

بله تصور اولونا بیلرک، بیز «ایران آزاد» و «سیاست» غزه تدری ایله هم سسلک اولدیغیمیز ایچون جناب قوام السلطنه نین اولار اولان مناسباتینی تنقیدایدیریک. خیر، بودوزگون دگیل، بیز پولیسین هرمانسی غزه تدارومینه، حتی غلطبول ایله گین ارتجاعی بیز غزه تدرین اداره سینه هجومینی دا حقلی حساب ایتمیریک، دولتین حقی یوخدورک، غزه تده یازیلانلاری سزورادان کچیریب کونلی ایتمه دیگی وقت اونو قایاسین، بو ایش ایچون بیزین جور دلیل و بیهانه کتیر بیلسمده، سلی مجلس اولدیغی بیز شرایطه دولت ئوزونه حق قازاندیرا بیلمز.

قانون اساسی ده دیملیرکه، بالئیز منصفار هیئتی طبوغاتین ایشینه قاریشماق حقوقنا سالکدیر. آقاوقوام السلطنه نین ئوزوده پولیسین منصف اولمادیغینی تصدیق ایتمه لیدیر. بیزدن اینجه مهسه، دیمه لیک که، باش ناظرین ئوزوده طبوغات حقیقته منصف اولایلین. بونا گورده غزده تئری پولیس الیه قایاماغا اونون قلعیا ملاحیتی یوخور، بونو ارتجاع آدلاندیرساغا بیزیم حقیقین وار.

حال حاضر داغزه تئری قایانماسیدن سا، حیاتا کچیریله سی لازم اولان بیر سیراسیم وظیفه لر واردیر. بیر چوخ ایشلر کورولمه لیدیر. حکومت ایسه بونلارین هامسینی یانداش پیخارمیش. اونلاری فکرینه بئله کتیرمیر. طبوغاتین تجملی صورتده قایانماسینی، اونلارین آزادلیغی قارشیمسین آلینماسینی نه آدلاندیرساق اولار؟ بواکی قات ارتجاع دکلمی؟ بوندان سونرا ینده یاز یجیلاروریا کالیتی یائناقلیق ایتمه لیدور لمی؟ بئله بیر تریاطده ینده مئتن درد لیتمن یاز یاها مالیدیر سی؟ حاضر کی دورده ده آزادلیق فکری بوغولمالیدیر می؟ بوندان سونرا عره تلی ینده باش ناظری مدح ایتمه لیدیر می؟ وزیر لر، رهبر لر بوندان سونرا ینده ئوزلری حقیقته یوشی دعائتاء، معنائیز سوزلر، یترسیز لقب لری ایشتمک ایسته ییر لمی؟ اونلار بونا حاضر اولسالار دا، بیز داغا بئله حاللار ا ئوزه بیلمه ریک. اگر اونلار غزه تئری یان سوزلر یازماسینی، قصیده لر و مدح نامه لر توذماسینی ایسته ییر لسه، ملت داها بوکیمی سوزلر قولا ق آسماق ایسته میر. اگر اونلار خلقی غغلتده ساغلاماق، یاتیرماق و دیل لری کسک نیتینده ییر لسه نظره آلمالیدیر لار که ملت بیر داها آدانما یا جا قدیر.

بوگونکی وضعیت هئچه بش ایل بوندان اولکی وضعیته اوختامیر بوگون پیچاق سومو که جاتیشدیر. بیزیم هئچه سیزینلک شخصی غرض لیگیمیز یوخور. ائله جده شمیراله اولد ایله شخص غرض لیگیمیز اولما میشدیر. سایر آریستوکراتلاری دا سوزدن اوستون توتماییرتی، هامیتیزا عین کوزلک باخیرتی. حفصو آرزولاریمیز ئولکهنی انکشاف و ترقی یتمه رکن، خلقی آزادلیغی پیخارماق دان عبارتدیر. سیزده برینسیملردن کنار ا چغیب خلقین و ئولکهنین ترقیسی اوغروندا جالیثعادیمیز تقدیرده سایلری کیمی سیزینده علیینیزه مبارزه ابدجه بیک.

«حقیقت» غزده تی، ۵ سرطان ۱۳۰۱ ه.ش. (۲۶ ایون ۱۹۲۲)، نمره ۱۰۶.

«کرونیست» (۱) بیرینجی شیر

شرقده چیخان مجموعده غزده تشری مشرقی مسلکتفرین مطبوعاتی ایلمد مقابله ایتدیگده جوخلی تفاوتله برابریق مطبوعاتین دالمی قالماسی دا نظره چارییر.

آروپالی (آورویا لاشمیش) شرق بورژوازی سیالاری نین طنینجه شرق مطبوعاتینین بو قدر دالمی قالماسی و غرب مطبوعاتینا نسبتاً استثنائی حالدا بولونماسی بالیور تکنیکی جهتلرینو مقتدر یازمچیلارین بوخلو فوئودا دیر.

حالیوکه، آن اساسلی، آن منهنغسانلار تمامیه باشقادیر. مطبوعات خلق حیاتیندان دوغوغو ایچون، اونون ترقیسی و انحطاطینی دائمه خلقین اجتماعی حیاتیندا آرا مالیدیر. شرق مسلکتاری خیر دایوروزو آن یاسا کتلری دیر. خیر دایوروزو آن یایا خود فوئودال طبقه سی تام عناسیله متشکل منف دکیملیر.

اونلارین هر فردی بیر ایده یا داتیسیر. مثلا، بیرسی ئوز یاققال لیغینی، دیگر اکی، ئوکوز، قویونو، سایر کنده ایشلرینی، اوییریسی ده یئرلرینی آرتیرماق کیمی، شیلری شکر ایدیر لر. عمومی ایده اولوزی ده بوندان دوغور. طبیعی دیر، بلکه ایده یا، فردیت چیلک ایده یاسیندان باشقاسی اولماز.

همین بو سببه (گوره) فردیت چیلک ایده یاسی شرقی لرین هر بیر ایشلرینده و هر بیر حرکتلرینده اولوغو کیمی، مطبوعاتلاریندا دا میدان اچمنمندییر. اونلار دا دا گوردیکی تقمانلاری میدان اچماز میندییر.

سنلندی داها آیدینلاشدیرماق ایچون، آروپالیلارین شرقی لکه لرینه ال آتماق کیمی حادثه نی گوتوردو که گورور و ککه، آروپا بورژوازیسی نه که بالیور بورژوازیسی سنغینی حتی زحمت کتلری بئله جور به جور واسطه لرله اغفال ایده رک متشکل، منتظم بیر صورتده شرقی بورژودو کو حالدا شرق متفکر لری، شرقی یازمچیلاری (و شرقی شاعر لری) ئوز باشینا سیز لایییر. آغلا بیر و ابداع عمومی خلق قوه سیندن استفاده ایتمک بولارینی آرا مالیر لار. ذاتا شرقی خلقی ده بئله مدعی حادثه لرده بیر جمعیت کیمی متاثر اولمور لار. غزه تله ایسه هر سی هر ساعتده بیر هار اچالیر.

انقلابدان اول، آذربایجان مطبوعاتی دا بئله حالدا اییدی. غزده ستونلاریندا بایرام ییشی کیمی رنگارنگ سسلک و عقیده لره تصادف اولونوردی. بو غزه ت وور کچی

۱- بقصد باکیدا نشر اولونان «کرونیست» غزه تی دیر. بوقالک همین غزه تین ۱۰۰۰-نجی نردیسین چاقدان چیخماسی مناسیتله یازمچیلیدییر.

اتحاد اسلامچی بورژوازی طرفینی ساخلاپیب دولتلی واریلارا احترام ایدهن محافظه کار ایدنی.

بوندان ایردلی گلفردک غزدهتجیلر اکثر اطراراجوجیبیبشده انچی شخص لردن اولور. بودا ئودلوگونه مطبوعاتین خلق ایچریسینده اولان نفوذین قیرماهدا آن تاثیر ایتمیردی. همین ملاحظه ایله دیملک اولارکه، اجتماعی تفسیرات اولمادیفی حالدا ترق مطبوعاتی ایچون یوکسلمک امکان خارجینده دیر.

بوداعانی آذربایجاندا انقلابدان ایره لی چیخان غزدهتلر ایله بوکون ۱۰۰۰-نجی سایه چیخماق مناسبتله بایرام ایتدیگیمیز «کومونیست» غزدهتینین (مقایسه سی) داها گوزده لیر صورتده اثبات ایدیر.

کومونیستین امتیازو اهمیتی ده یالنیز آذربایجان نفقرا کاسبه حکومتینی دفاع ایتمک، یالنیز آذربایجان زحمتکش لیرینی تربیه ایلمک و فرقه نین آمالینی نشر ایتمکله قورتارمیر، لوتون اهمیتی عرقده همین بیر مقصد تمقیب ایدهرک متهمکل بیر فرقه طرفینن نشر اولوناراق معین بیر مراد خط حرکت اوزره مین نمرده قدر دوام ایتمه سینده دیر. حاضر دایو غزدهتین بوگونکی ظفر گونونی بایرام ایتمک، فکریمیزین ظفر بولونما- سینی بایرام ایتمک دیمکدیر.

قوی بورژوازی یاز ییچیلاری کومونیستین موفقیتینی کوروب آنلا سینلار (که)، کومونیستین، بلکه سنتظ فکر و سسلکجه متین اولوب کونلن-کونه ترقی ایتمه سی، انقلابین خلق حیاتیندا ایتلیکی تاثیرین ان قوتلی شاعدی دیر. وار اولسون شرقده بیرینجی لیگی قازانمیش و تاریخی اهمیت کسب ایتمیش ایشچی-گندلر، غزدهتی «کومونیست»

جوادزاده

«کومونیست» غزدهتی، ۲۶ کانون، اول (دکابر) ۱۹۲۲-نجی ایل، نمره ۱۰۰۰.

ایرانداه جمهوریت

ایرانداه جمهوریت مسئلهسی گوندن-کوتنه اشمیت تاہماقدا دیر. آلتی آی بوندان اولسلطنتی مقدس بیرقوه آدلاندیران ایران غزده تلری شاهین علیہینہ حرارتلی مقاله لر یازیر. جمهوریت لازم اولموغونو ایره لی سوروب قاجار سالک سنین ایتدیگی خیانتلری بیر بیر سایماغا جارت ایدیر لر.

ایران قانون اساسی موجیمینجه مطبوعات شاهی تنقید ایدہ بیلر. بو وقتده ک بیر جوخ غزده تلر بوتیمتله توقیندا اولموشلار (۱). حتی «ایران آزاد»، «قیام» غزده تلرینین مدیر-لرینی بو آخروقتلر ده دک مقام سلطنته تعرض ایتمک بیانه سیله شیران ویزده تبیحد حالیندا ساخلاییردی لار. بوگون «ستاره ایران»، «شخو سرخ» کیمی مشهور غزده تلرین آجیق آشکارا جمهوریت ایشنه تبلیغات آپاریب. شاهین یاراماز لیخینی و عیب لرینی بیلله یازمالاری گوستوریر کده. آرتیق جهانلین دوغان (۲) شاهنشاهیق ساسی آدلانان استبداد یوواسی داغیلماق اوزره دیر. گورونور کده، قارنی یوغونلو قدا محمد علی میرزا، ناصر الدین شاه و مظفر الدین-شاهدان دا ایره لی گیده ن احمد میرزا ایرانین آخرنجی شاهی اولاجاقدیر. رسما جمهوریت اعلانی ایشہ بشینجی مجلسین آجیلما سیله کوزله نیلیردی. نه دنسه بو کونده ک بالینز مطبوعات ستونلاریندا ایله نیب دورماقدا دیر.

مملکتین بوتون اقتدارینی آلیته آلان رضاخان ایشہ مطبوعات نماینده لر یله مصاحبه ایدرکن دیمیش کده، اونون بو وقتده ک نشره آلسادیقی بیریشی وارسا اولداجه جمهوریت مسئله سیدیر. رضاخانین شنینجده جمهوریت یاشموشده داعا دوغرو سو حکومت اداره سی مملکتین ترقی ایتمه سینده بیروول اوینا ساز. بونونلا بیلله جمهوریت فکرنی دوغوران عامل لر دور دیتجا رضاخانین بویله ظاهری سوزلر و جلسین ده سوقتی سکوت یله مسئله یاتیب کیشمه دیه چکدیر. بربا بیر طرفدن خلق شاهین مملکتی ترک ایدیب آروپادا عیش-شوشه مشغول اولموغونو. سنین ایداق دیند قالمایاراق بری کلدی کده ایران اجنبی لره ساتدیغینی کوروب فوق العاده بیر صورتده هجانا کلیمیشدیر. اوبیری طرفدن ده رضاخانین وجودی ایله شاهین وجودیتین آراسیندا بویوک منافات واردیر. ایرانداه اگر ک فئوداللاری ازن مملکتی امنیت حالینا سالیب منتظم اوردودولکن، حکومت اداره لرینی اصلاح ایدیب ملی فرقه لرک ال-اله ویرهن

۱-اورژینالدا «قایانیمیشلاردر» یازیلیمیشدیر.

۲-اورژینالدا «طولایی» یازیلیمیشدیر.

(بیر حاکمیت اصولی میداننا گلین). یادا، شاه (۱) آتاس با باسینین کیتدیگی بولیکه گیدرک کیمته شاهزاده لر، چوروموش دربار نو کولری، خواجه ارو غیر لر یلک برابر حکومت ایده رک ایالتو وزارت مقالارینی اوغوزلارا ساتماقلا پول توپلازیب ایلده بیردفعه او روپا سیاحتینه گیتین...

عملده جمهوریت طرفدارلارینی کوچلندیرن، مطبوعاتی چارتلندیرن ده همان بوراسیدیر. اگر رضاخان میلی اولماسا ایدی عیج بیر غرته جرئت دیدب شاهین علیینه یازی یازمادی. بونو رضاخان ئوزی ده انکار ایده بیلمز. یلکش شاهین بون سفریتین عمده سببیه رضاخان ایله اونون آراسیندا اولان اختلاف دیر، دیمک اولمازک، بوسله ده رضاخانین شخصی مقصدی، ملتچی لر ایله خلقین عمومی ایراندا جمهوریت آرزوسو ایله موافقت ایتمیشدیر. کله جکده رضاخان یاخشی سی اولاجاق یاخود اونونلادا مبارزه باشلانیب یا باشلانمایاجغی باشقا بیر مسئله دیر. آنجاق بورادا جمهوریت طلب لر رضاخانین بومقصدینکن بویوک استفاده ایده بیلر لر. بیز ایران کومونستلری رضاخانیا یاخشی تانیلمیشیمیز کیمی بوگونکی جمهوریتچی آدلانان «ستاره ایران» و «شفق» غره تلمزینده نه یونانین قوشلاری اولدیقلارینی بیلیریک. بیز تدمین و باشقا بو کیمی آداملارین نه اندازه ده جمهوریتچی اولدیقلارینی آنلا ییریتوبو جمهوریتین ایران فقرای کاسه سیندا عیج میرغایده ویرمیدجکینده گوزهل دوشونوروک. لاکر رضاخانین حربی دیکتاتوراسی «شفق» و «ستاره ایرانین» بوروزو ایزامنتفیدن بیر آز آرتیق استفاده ایتدسی، تدمین لرین بوروزو ایزا آراسیندا شورت قازانماق خیالی خاطره سی ایچون دگیل، بین الملل فقرای کاسه انقلا یینا یاردیم نقطه نظرینجه شهده ایران ریجبر لریمس کله جک انقلا یینا یتی بیر قدم آتماق ایچون بیر بوگونکی جمهوریت حرکتینده اشتراک ایدیریک. اوخوجولار ظن ایتمه سینک. ایران کومونستلری گیدی ب رضاخان و باشقالارینا دیر لر که، هه گلینیز بیر مژده کومک له شیب جمهوریت قوراق. بیز ده سیزه یاردیم ایدرک. خیر، کومونستلر جمهوریتچیلره اولارین ئوزلری یلک آنلاما دیقلاری حالدا کومک ایدیر و عین ماندا حیس و تمه مد معروض قالیرلار. زیرا کومونستلر بو کیمی جمهوریتلرین فایده سیز اولدیغینی بیلدیگینی بو گونکی جمهوریتچیلر ده گورک بیلیرلر. هر حالدا ایراندا جمهوریت ایچون زیننه حاندرلانماقدادیر. ایران سلکتینده اکثری ده جمهوریت طرفدارلاری دیرلار. بودا کله جک قورای کاسه انقلا یی ایچون کچیله سی لازم اولان بیردوره دیر. بودوره نین موفقیتله کچمه سی صغی آرزولاریمیزدان بیر اولما ییدیر.

م. ج. جو دزاده

«ینی فکر» غره تی، (۱مارت ۱۹۲۴-سنحی ایل، نمره ۵۸ (۴۴۲)).

ایراندا جمهوریت

دوئنگی نردمیزده ایراند جمهوریت حرکتی خصوصیندا معلومات ویرسشدیک. آلمانسون تلگرافخبرلری بیزیمفکریمیزی تاییدایندی. پارسیلن ویریلنخبرلره گورد، اورادا اولان احمدسیرزایا بیلدیوریلیمیش که، آرتیق اوغزل اولونموش حساب اولونور، بیر داها ایراناقایتماسین. بونونلا ایرانی فلاکتلره سوقایدن قاجارخاندانین سلطنتینده ختام ویریلیمیش اولور.

بونندان سونرا ایران خلقی گوزلرینی آجیب عدریمیزین غلومصنایعیندن استفاده ایتسکده باشلامالیدیر.

بونندان سونرا ایرانداینی بیر دوره آجیلاقتدیر، بو دور، بیزیم ایستنددیگیمیز فقرای کاسیه حاکمیتی غوری اولمان سادا، اونون ایچون آتلمیش بیر قدهم دیر. بوقاسی آتان کم اولورسا اولسون بیزیم ایچون تفاوتی بوخلور. قوی عسگری قوه اولسون، قوی رضاخان کابیندینین دیکتاتوراسی اولسون، بو اوقسرا همیتلی دگیلدیر. اهمیتلی استبدادین بیخیلماسی، مملکتین نفودالارین، شاهلارین و ملالارین چوروسوش اللریندن خلاص اولماسیدیرا قوی حکومت بورژوازی اولسون، بونون عیبی بوخلور، بیز بورژوازی ایله حابلاشماغی باچارایق. قوی رضاخان کابیندهسی، تاجلرو خیردابورژوازی بیزیم ایچون پولی تمیزلەسین، قوی ایراند فابریکا، زاوادلار میدانا چمخسین و اونلارین محصولی ایرانی انگلتره سرمایسینین مونوپولوندان (انحصاریندان) قورتارسین، قوی ایراند عسک کتلهسی، فقرای کاسیه صنعتی فابریکا و زاوادلارا دولوب متشکل بیر حالاکلسین و بونولا عنفی انقلابا زمین حائلانسین. گلدجک سوسیالیزم انقلابینا بول آجیلین، قوی بوگونکی انقلابیاشیل اولسون، اونی قمری ایتمکی ایران کومونستلری باچار اولار. بونی سویله مملکد برابر، نه ایران کومونستلری، نه ده ایران زحمتکش کندلی و عملد لرینین بیطرفانه بیر صورتده تماشا ایتمه لرینین طرفداری دگیلیک. ایراند یالنیز شاهین خلقی ایله جمهوریت مسئلهسی تمام اولوب کیتیم. بلکه سبازده بوندان سونرا باشلانیر. قارشیدا قانون اساسی و جمهوریتین طرفدارلری مسئلهسی دورماقدادیر. بونلار یویوک مسئلهلردیر. هر بیر زحمتکش بومسئله لر ایله علاقه داردیر. کومونستلر و گوز، آچیق زحمتکشلارین وظیفهسی داها جدی و داها آغیر اولور. ایندی، اونلارین تارشیمسیندا دورن وظیفه، ممکن اولدبقجا قانون اساسی و جمهوریت اساسینی دسوکراتیک بیرسکله نالماقدیر. بوگون ایراند شورا جمهوریتی پاکندلی دیکتاتورلوقی ممکن اولمان سادا،

جمهوريت عوامونىنى طلب ايتملى. ملالارو ملكدارلارى حكومته اشتراك حقيندن محروم ايتىمگه چالشماليدير. دربار آداملارينين مملكتين اخراجينى ايسته مەلېدير. محمەلى سېرزا، احمد سېرزاو باشقالارينين مضمتمسملر لېندېير كره قلم چكدير بلمەلېدير. محض شاهين خلەى ايله انقلابچيلارين ايشلەمك وقتى باشلانير. باخاق. ايران و حمتكشلىرى بومباردده نەكىمى فعاليت كوشترە چكدير.

م. ج. جوادزاده

«پنى فكره» غزەتى. ۱۲ مارت ۱۹۲۴ - نجى ايل، نمره ۵۹ (۴۴۴).

ایران وضعیت

ایراندان آیتان خبرلر اورادا جمهوریتچیلیک فکرینین گنیش بیر دایره ده پایملدیغینی کوستریر. بوغومونداکی جریان یالتیز تبلیغات و دانیشیق لاردان عبارت اولما ییب عملیات دا شروع ایلدی بکی معلوم اولور. تورکیده سلطانین آتیلیب جمهوریت اعلان و دها سوئرادا خلیفه نین خلع اولونماسی ایران جمهوریتچی لریننده اها دا آرتیق روح ویرمیشدیر. خلق کتله لری دوشونه رگ یا خوددوشونمیدرک جمهوریت طرفدارلارینین آردیتجا کیدیرلر. غزه تلرین هاسیسی بیر بسکه احمدشاهین خلعینی و جمهوریت اعلانینی طلب ایدی رلر.

بوایتلره اولقدان و سطحی نظرله باخانلار ائله کایرکه، دوغرو داندا ایران خلقی جمهوریت سئله سینده متحدالری دیر و بوتزلیکده ایراندا اساسلی بیر جمهوریت اصول-ادارده سی وجوده کله بکدیر.

حالبوکه، ایشین ایچری اوزی، بئله دگیلدیر. بوگون جمهوریت شعاری ایلک میدان چرخان سختلر دستهلرین مختلف مقصدلری واردیر. چونکه، بو کروپلار اوزون مدتده توپلانمیش اولوب، اقتصادی و سیاسی بیر یضین سببلرک بیر-بیرینه باغلانمیشلار، باخوددا بیر بیرلرینن اوله اعلانمیشلار، آیریلیمیشیلار.

بوئاگوره (۱) بوگونکی ایران جمهوریتچیلری میانیندا بویوک فتودالار نماینده سی، فرمانفرما طائفه سی و اولارین ان صمیمی نوکرلری اولان ملک الشعرا لر، داوولر بولوندیغی کیمی، لیبرال (احرار) جریانینا منسوب «ستاره ایران»، «شقی سرخ» غزه تلری اطرافینا توپلانانلارلا ان اریک کال حساب اولونان عمله تشکیلاتلارینین باشچیلاری دا بولونماقدادیرلار. انگلیس لرین اسکونی نوکرلرینن اولان «تعیین وقانون» روونامه سی نین مدیری جمهوریت دیمه باغردیغی کیمی، انگلیس لرین ان مدعس دشمینی و ایران احرار میانیندا بویوک بیر نفوذ صاحبی اولان خالص زاده و اسکونی موکراتلاردان، ایندی سوسیالیست فرقه سی لیدرلرینن سلیمان میرزا جمهوریت لینه چالیشماقدادیر.

بوگون جمهوریت طرفدارلری اولان بو عنصرلرین اقتصادی و سیاسی منفعتلری آرا-مینداکی آیریلیغی و کچمیشده آرا لاریندا باش ویرمیش (۲) مبارزه لری دوشونمیککن

(۱) اورژینالدا «بناعلیه» یازیلیمیشدیر.

(۲) اورژینالدا «وقوع بولمیش» یازیلیمیشدیر.

سونرا شك وتورد ايتمىدىن دېمك اولور كه، همين عنصرلردن ايران افكار عامه سيني، ايران خلقينىن آمالو آرزولاريني تامين ايدمك بيز جمهوريت تشكىل ايتمك بغير ممكندير، ايران جماعتيني، اينتر ياقچى بيز چوخ قارمىشيق عنصرلرين تشكىل ايدمك چكى عرمانكى بيز اداره دگيل، آنچاق و آنچاق زحمتكش صفتينين جمهوريتى خوشبخت ايدم بيلر.

ايران پارلمانيندا باش ويره ن سون حادثه لردم بواعدا لاريميزى احيات ايتمكده ديمر، بيز نچم ايدان بىر متخدا جمهوريت باغيران دستلر قصى دقبه ديتيمش بيز تيتيشمن بيز بيزينن آيريلماغا مجبور اولولار و مبارزه يه گيريشديلر.

ملتچيلر و احرار جريانيما منسوب اولانلار سچلس مؤسسان جاغيريلماسيني، مرتجع لرله آنكلو فېل لرايمه جمهوريتين در حال اعلان ايديلمه سيني طلب ايتديلر. جماعتين حقيقى اكثرى غلبه و كندليلرايمه بونلاردان هئچ بيزينين داليندا دگيل. بومجادلر لرين بيز ياخشى بئىضى وار كه، اودا دستلرين سياسي سيمالارى ايران علكو كندليارى قارمىشينا بئله جه بيز آزداها ميدان اچمىشوى بئله اولماسى دا چوخ ظيمير ايدى.

ذاتاً ايران پارلمانيندا بوگون ايچون اكثرىتى دوغرودان دوغرو يا اشراق ايله نئودال (دره بك) صفتينه منسوب اولانلار، ياخوددا اولنلارين دوز چوره كي ايله (۱) ياشايانلار تشكىل ايتديگينه گورده بو پارلمانين قرارلارى و تشكىل ايتديگى حكومتده احرارين تمهه سيز كه، آرزولاريتين خلافتين اولاجاقدير.

بئله بيز مؤسه يه احرار گروپى البت كه، قانون اساسيني دگيتمك كيمي بويوك بيز صلاحيتى ويره يلممز، ارتجاعى گروپ ايمه بويوك خارچلر (۲) و فداكارلىقلار ايله الله ايتديگى پارلمان كرسيلريندن استفاده ايتمك چالشمايا بيلمردى. بونا گوره، پارلماندا بولايكى گروپ آراسيندا مبارزه باشلانيب كوچه لره ده سر ايتلى ويوزلرجه انسانلارين نضا اولماسينا سبب اولدى.

محض ايراندا اولان كوچه مبارزه لرينين معناسى بودور، بونونلا بئله (۳) هله بو ازيدير، كله چكده داهابويوك مبارزه لر اولوب داهاجو، قانلار توگولمك چكدير. چونكه، بو كون مبارزه ايدن بوسياسى دستلر اقتصادى منافعه بيز بيزينين دشمنى اولان جوربه جور صفتلرين نماينده لريديرلر.

مادامكه بئله جوربه جوره صفتلر واردير، داهاق سايير سوزله كندليلر ايله ملكه دارلار، خارچى سرمايه نين دلالي ويا كه، شخصى سرمايه صاحبي استثمارچى تاجرلر ايله گوندن گونه بيرقات داهاستمار و تضيق ايديلمكده اولان ايئچيلر موجود دورلار، اولنلارين بيز بيزينه ضد سياسى دستلر يدهم موجود اولاجاق اولنلارين آراسيندا مبارزه ده حوام ايدمك چكدير.

بوگون برفاكتلارا استاد اديبه بيلريك كه، ايدانما متخدا جمهوريت جريانى بوغور، جمهوريت نئ اولديغيني نلامايان، ياخود جمهوريت اصولينين مخالفى اولان اشخاص بئله جمهوريتين بيز آن استفاده ايتمك ايچون چغير بغير سالماه اديرلار، بوگونكى شكله گى جمهوريت جريانينى اورتالما چيخاران سبيلرين ان عمده سى شاهليق اداره سيني كندلى و خيرد اهوره و ادياننى ازيب محوايتمك درجه سينه كتمير سى.

۱- اورۇنلادا «نان ونمكيله» يازيلميشدير.

۲- اورۇنلادا «مصرفلاره» يازيلميشدير.

۳- اورۇنلادا «معنايه» يازيلميشدير.

دگیل، فکرو عقیده آزادلیغی (۱) کیمی دویغولاری ئولورمک یولوندا تعقیب اولونان معنیست
استبداد سیاستی. مالارین ئوزمنعت شخصیلری ایچون بیر استبداد سیاستی یوروتمیش
لری، ایران تاهی ایله خانلارین و ایران اشراقینین خلقین حقوقونو و ایران استقلالیغی
انکلتره ایبریا لزمینه ساتماسی، داها دوغریسی سلطنتین ینی وجوده کلمگه باشلامیش
اولان ایران بورژوازیاسینین اقتصادجا یوکسلمه سینه ماتهتتمک یولوندا کیمی
سیبیر ایسدهد ایزدیگی ویرلر هیئتینین صدری رضاخان دخی بو مسئلهده بویوک رول
ایرینا ماقادیر.

رضاخان اسکی چار روسیهدسی قازاق ضابطلرینین الی آلتیندا تربیه گوردو. ضابطلر
درجه سینه چاتمیش حربی آدم دیر. اونون بو گونکی موقعی اشغال ایتمه سینین ان عده
سببی انگلیس اولموشدور.

۱۹۲۱-نجی سنه ایرانین کیلانو باشقا شهرلرینده انگلیس لرین غلبه نده بویوک
عیانلار قالمیش ایدی. حتی ظفراندا بئله خلق انگلیس لرین ایران دان چیخماسینی،
«انگلیس-ایران» عهدنامه سینین بوزولماسینی طلب ایدیردی. او وقت انگلیس لر
ایچون ایراندا اسکی سیاستی تعقیب ایتمک امکانی قالمایمیشدی. ایران انقلابینین روسیه
اوکتیابر انقلابی ایله مربوط اولوب، نه اینک ایراندا بلکه بوتون شرقده خصوصاً هندو-
ستاندا قانغان انقلاب جریانلارین قوتلندیرمسی و انگلیس لر بوتون بو ستمکده لرین
الچمکده مجبور ایتمسسی امکانی وار ایدی. محض بو تیلکه نی حسن ایدن انکلتره خارجیه
نظارتی (۲) (باشدا گرزون اولغی حالدا) ایراندا بویوک بیرونیو ایتمک مجبوریتینده قالدی.
بومونون نتیجه سی اولراق، ایرانداسیدنیباغالدین خابالبائی نین باشچیلغی ایله
اداری کیمچیک بیر دکیشیک لیک وجوده کلدی. بعضی اشراق، فتودالار حیس اولوندی.
بیر یغین انقلابی شعارلار میدانا آتیلدی. «انگلیس-ایران» معاهده نامه سی الغا اولوندی.
انکلتره قوشونلاری منتظما ایران دان چیخاریلدی.

محض انگلیس لر طرفیندن ترتیب اولونان بوتون بوسونلاری ادر ایدن کلیمه نین
مهم عضولرین بیریده رضاخان ایدی.

رضاخان، داها اولن کیلانجهه سینده (۳) انگلیس لر بویوک ملاقه و انقلابچیلاری
بوغماق ایتمده باجاریق کومترمیش ایدی. محض، بو رضاخان حربیه نظارلیکی و باش
کوماندانلیق وظیفه سینده او وقتن بری دوام ایله بیلیمشون بوتون دیگر حربی شخصلر
کیمی رضاخاندا هر طرفده بولونان مسلح قودلری ئوزونه تابع ایتمک و اینه آلماق
ایچون هر شئی ایتمیش و تابع اولما یانلاری ایسد محض ایتمک چالیشمیشدیر.

رضاخان فتودالاری ایچینجا ایتمک چالیشارکن، او هنج بیر زمان فتوداللیغی محض
ایتمک دوشونمه میشر و بلکه ئوز قومسینی جو خالقماق هوسیه چالیشمیشدیر.
رضاخان ئوز رینه بویون اگه یین، متابله این هر بیر قوه ایله امانسیر بیر صورتده مبارزه
آبارمیش و ئوز سیاستینی بوردو رکن، او هنج بیر اصول و قانونا اهمیت بئله بیرمیشدیر.
وقتیله ایران غرودلریندن بیرسی رضاخانین باشماتوبلا دیغی دستنی ایطالی
فادیس لرینه تشیه ایتمیشدی. دوغرو داندا رضاخان حربیه وزیر اولدیغیندان سونرا،

۱-اورژینالدا «آزاده لسان، آزاده فکرو عقیده» یازیلیمیشدیر.

۲-سقمده «انگلیستانین خارجی ایشر نظارلیکی» دیر.

۳-اورژینالدا «فرونمینه» یازیلیمیشدیر.

غزوتلری هنج بیر بانه اولمادان دفعه لره قاپامیش ایندی. هر بیر انقلابیجی ایستدیگی موقعه و ایستدیگی وقت حسن ایدیر. دوپور، حتی ئولوروردی. اونون ایچون ده احبار دستسی رنخانادا ئا سظنون نظره باخیردی.

ایندی اونون سیاستی بیر قدر دگیشمیش کیمی گورولور سده. همان دیکتاتورلوی سیاستی اسنیر اختیارله اسکی حالیندا باقی دیر.

اونون بوگون جمهوریتده طرفدار گورونمدهسی دوزغودان دوزغودان جمهوریت ایچون دگیشیر. بانکسر، بودا یتیم سوچه و حاکمیت انتریقلا رینا باغلی دیر.

رضاخان ایله شاهین آراسیندا جوخان بری بیر مباحثه بازلانمیش دیر. شاه رضاخانین دیکتاتورلیغینی چکمه دیگینن ئوزوندن مخصوص اولان باش کومانده اتلیق اختیارینی اونان آلتاق ایستردی.

رضاخان ایسه بشه دیریوک منسوب سوتعی آسانلیقلا (۱) بوراخما یا جافی کیمی بوتون شایخلری ئوز فرینده چکدیگی و اور دوافر اینتین حیاتیجی گوره ل سورته تاین ایتشک سورتمله بوتون حربی قوه لر ایله آلمیش اولدیجی ایچون بو مسئله او زان ب کیدردی. حضرت ساد ایندر رضاخانین دعواسینین شعی دد. رضاخانین جمهوریت چلیگی ده بورادان باشلانیر. ایندی ایسه، رضاخان ضعی اولراق دوتدیش موقعه تانونی بیر رنگ بر مکن ئوتور شاهین خلعتینده فرمال اولموشدور.

بوئولا بشله، اونون بوئو لک کی شاه علیهدار نیضی، شاهلیقا اساسا علیهدار بوئونان میونون آروسی ایله ده سائق کیشین ونتجه ده بوگون مشاهده ایتدی کیمیز جمهوریت سبار دلی وجوده کالی دیر. استفاده ایچون جمهوریتجی اولانلار هله بیر طرفه دور سور، دوزغودان دوزغودان جمهوریتجی اولانلار ایله رضاخانین حربی گروبی طبعی دیر که، آخردک سفق اولا بیلمدی چکیر. اونون ایچون شاهین ضعی ایتمنده بوئوزین ه ایسی سفق اولدیغی حالدا شاه خنی اولونان کیمی مبارزه باشلامیش. رضاخان طرفدارلاری همان جمهوریت اذان ایتشک، جمهوریت طرفدارلاری ایسه مجلس مؤسسان چانور ساق طرفداری اولوشولور.

دیملک ایراندا جمهوریت اصولی یالنیز شاهی خلیج ایتشکنه سیدانا کله بینمز. بونا کوره جمهوریت چلیرین فعالیتینی مشاهده ایند رضاخان شایع اولدیغی کیمی مونارخیستلرین طرفینده کتیب. سابق راجه دین ایکی یاشیندا کی اوغلونون شاهلیقا کتیریلیب و ئوزونونده نائب السلطنه اولماسینا راضی اولماسی ر اویقت جمهوریت چلیر ایله داها دا چی مبارزه ایتمدهسی احتمالی وار دیر.

اگر (بشله) اولماسا و جمهوریت چلیر غالب کلیب مجلس مؤسسان سچکلیری باشلانار ایسه، رضاخان طرفدارلاری پارلمان سچکی لیتده اولدیغی کیمی، یتنده صلاح کوچله انتخاب اولونماغا چالشاق و بلکه ده مجلس مؤسسانی تمامیه لرینه آلا قیدرلار، چونکه، ایرانین حاضرکی حکومتی تمامیه عسکری حکومتی دیر. کنرالار، بیکلر نه ایستسه لر ایده لر، کیمی ایستسه لر نجه ایدیب یا ئوله وره لر و ایستسه دیکلریتده بو بوک قوللوقلارا تعیین ایده لر و کیمسه به اعتراض اسکانی ویرلمز. اونون ایچون جمهوریت چلیرین قارشیندا دوران مبارزه اولدیقجا آغیر، اولدیقجا چشین دیر. اولنلار یالنیز سلطنت چلیر ایله دگیل، جمهوریتجی دونونا بوروموش حربی دیکتاتورلوق ایستین لر لده مبارزه ایتمه لیدیرلر.

۱- اور زینالدا «قول بقلده» یازیل میشر.

حرىي دىكتاتورلوق جرياننى منتظم قوه يه وگنىش حكومت آيارا تىنا مالك اولدىغى حالدا، جمهوريتچىلر ين هم منتظم تشكىلاتلار دان. هـده «آزادى لسان»، «آزادى مطبوعات» اختيارلار ين دان محروم كىمى دىرلر. بونا كوره بومبار زدهه غالب كلملك ايچون حد دن آرتىق انرژى (۱) و تصودن يوخارى هداكارلىق، دا عا دو غرو سى مدهش انقلا بچىلىق لازم كلىر. بونونلا بىلده اكر ايران احرارى بو هداكارلىقى كوسترر سه زحمتكش كندلى و شهر بورژوازى سىنى طرفينه حكىب مجلس مؤسسان سچكى لوينده غالب كله بىرلر، چونكه، خلق حرىي دىكتاتورلىقدان زياده سىبله ناهوشنود دور. اكر يالنى سوزا يله اكتفا ايدىلر، لوقت ايراندا اوزون مدت آزاده لىك اولما ياجاق. بوقدر كه، شاه استبدادى كترالار استبدادىنا تبديل اولونما جاقدىر.

ج. ج. جو اذ اده

«كومونىستىولى» ژورنالى، سارت ۱۹۲۵-نجى ايل، نمره ۲۷.

ایراندا جمهوریت

محترم غزە تینیوین ۷۵ (۱۹۶۰) نمره سینده بوندان بیر قاج کون مقدم « اکثریتی تشکیل ایدن تجدد فرقه سینین (۱) مجلس ملی ده جمهوریتی اعلان ایچون ایتدیگی تکلیف خارجی سرمایه طرفدارای اولان بعضی اعضا لارا شاه اداره سی نوکر لری طرفیندن تاخیر ایدیلیمیش و گویا ایکینچی مجلسه، یا خود آرای عمومیه مرجعت ایدیلدیجکی سوز لری ایله انقلابی عنصر لر موقتی اولاراق آلدادیلیمیشیلار» کیسی بیر جمله یازیلیمیش ایدی. تجدد فرقه سی ایله بیگونکی مجلس اعضا سینین هویتی ظاهرا بئله ده نظره کلیه، لاکن حقیقتاً بئله ده گیلدی. ارتجاعی تقویه ایدن یئنده مجلسین تجددچیلری، مجلسین ثوری اولموشدور. مسئله نین اصلی بئله دیر. رضاخان ایله شاهین آراسیندا چوخ دن بری بائی کوماندا نلیق اوستونده مبارزه گیلدی. رضاخان بیر طبر ایله شاه ی بانسیندن رد ایدی. ایراندا حاکم مطلق اولماق ایستردی. اونون ایچون حاضر کی مجلسه تور طرفدار لاری ایله بیر یغین پول پرست و آوانتورستلرین کچمه سینه گونک ایتکمله و قار افرینی جمهوریت ماسکاسی آلتیندا کچیرمکه جالیشردی. تجدد فرقه سی (انگلو فیل) و انگلیس سایران معاهده سینین انجلی طرفدار لاریندان، وثوق الدوله نین ان صمیمی یولداشلاریندان تشکیل اولونموش ایدی. تجدد اطرافینا توپلانانلار آجیق، آجیقا انگلیسلره طرفدار لیتی ایدن آدمالار ایدیلر.

اونلارین ایچینده داور و تدین کیسی ان آچاق و آوانتورست آدمالار چوخ ایدی. تجدد فرقه سی دینله دیکه، اولسون که، بیر یوخلاری اونی بیر فرقه گمان ایتسینلر. حال بوکه، اونلارین مجلس فراکیاسیندان باشقا تشکیلاتلاری بئله یوخسور. اونلارین و رضاخانین بیرینچی نوبه ده جمهوریت طرفدارای اولمالاری جمهوریتدن شخصی استفاده ایتمکدن موترتی ایدی. بونی داملمون و سوسالستلر دو شونه رک، حاضر کی مجلسین بوایشه ملاحی اولما دیغینی اعلان ایتدیلر. چونکه، اونلار گوردو که، جمهوریت بو مجلس طرفیندن اعلان اولونارسا، حکومت اوروپا میرا لوزی طرفدار لارینین اختیارینا کچه جک بو صورتله رضاخان دیکتاتوراسی محکم لشدیجکی.

آرای عمومییه مراجعت ایدیلرسه، یا خود قطنی سوز کله جک مجلسین اختیارینا بوراخیلارسا، دله ادا وغروسی مجلس مؤسسان چاغیریلارسا، اولسون که، انقلابچیلار اکثریت قازانیب، ارتجاعین قارشینیتی آلابلسینلر. بوندان ایره لی گلهره ک، اوللرده

۱- تجدد فرقه سی، ۱۹۲۴-سنجی ایله طهراندا، یارانان مرتجع و آوانتورست بیر فراکیا سین ایدی. بو فراکیا مجلسه انگلیسلرین خیرینه فعالیت گوستریردی.

جمهوريت اصولينا، ياخودئوزى دنمدلرله ديدىگى كيمي، اصولدارديه اهميت ويرمهين
رضاخان حبله سينين باش توتماماسيني گورمگنه، اوزونده كى ماسكاسيتى آچماغا
مجبور اولدى و جمهوريتين علمينه جىخلى، چونكده، او جمهوريتچى دگىلدى. اونا آنجاق
شاهين يثرىنى دوتماق لازم ايدى. خلقين جمهوريت طلبايتمهسى، اونون گوزونو
تورخوندى و امينى جمهوريت ديكاتورى اولماقدان قيردى.

رضاخان ايله نجد ديجلارين (آچمت سورنده - ر.) اورتجاء طرفيند كجمدلرى جمهوريتين
تاخيره دونمدسيند سبب اولسايتك، انقلابچيلار امچون اهميتلى دير، بوندن سونرا
رحمتكش خلق خانلارين، سالالارين باغلى سوزلرينه اينانمايب، آنجاق انقلاب اوغروندا
امتحان ويرميش آزادى خااملارين داليتجا كیده چكديرلر.

م. ج. جواشزاده

ديني فكره غزه تى، ۱۲ آپريل، ۱۹۲۴ - نېنى ايل، نمره (۴۶۶).

آنجا ق عمله صنفی قادیر دیر

ایراندا جمهوریت حرکتی ببردن-بیرد سونمکه باشاایاراق ارتجاعین غلبه سبله نهایت بولدی. مجلس رضاخان کابینه سینه جمهوریت کلمه سینین استعمالینی بشفه قتلغن ایتمک و مشروطه اصولونامصادق قالماق شرطیله اعتماداظهار ایتدی. بیرنجه گون بوندان اولخلع ایتملمه سی تحقق ایند احمد میرزادا شاملیق مقامیندا قالدی. بونونلادا ایرانی بلکه خارجی مملکتلری دولفوران جمهوریت مدالاری ساکت اولدی. یعنی دوغوردان-دوغوریا ارتجاع غلبه چالیدی...

بونون سببلرینی بیللمک ظننیمجه اوخوجولاریچون اهمیتن خالی دگیلدیر. چونکه ایران آزادلیغی ایله علاقه دار اولان یولداشلار ایراندا بوندان سونرا کله جک اجتماعیو سیاسی چریانلاری بیللمکدن ئوتوری بوگونکی تجربه نی همیشه نظرده توتمالیدیرلار. ایراندا ارتجاعین بشفه آسانلیقلا غلبه چالماسی عموم ملتین نضرتینی قازانمیش ایدیه. شاهین بیرداها کهنه اختیارا مالک اولماسینین سببی ایران فتودال صنفی نین قوتلی اولوغوندان دگیلدیر.

ایراندا فتودال صنفی. اونسوزدا ازبلیب سحو اولور. اونسوزدا بویوک خانلارو تشکیلات رئیسلی ترک سلاح ایدیلهرک قوشونا ویریلر. اونسوزدا روحانیلرین لریندن موقوفات آلیئر و اونلارین عدلیک ایشلر لرینده مالک اولدوقلاری فعال مایشالیغینا ختام ویریلیر. بناعلیه سون ارتجاعدا فتودال روحانیلر صنفی قسطی رول اویناماغا قادر دگیلمی. بورادان باشلیجا و اساسی بیرسبب وارایدی که، اودا جمهوریتچی عنصرلرین ئوز ایچری لرینده ایدی.

ایران جمهوریتچیلری ایکی دسته به آیریلیردی. بونلاردان بیردسته سی کچن مقاله ده گوستردیکیمیز کیسی رضاخان اطرافیندا توپلانمیش ضابطلر ایله بیرطاقم آوانتوریلر و مشتخو رلار ایدی. بونلارین، دفعه لرله دیدیکیمیز کیمی، مقصد لرینین اساسی شخصی استفاده، حمسیر حاکمیت و فعال مایشالیق ایدی. بونلار جمهوریت نامیندن یالغیز استفاده ایتمک ایسته بیردیلر. (لاکن) جمهوریتین گنیش لشمه سینى کورهن کیمی قورخوب و باشقا چاره آراساغا سچور اوله اولار. چونکه ایران خلقی حقیقی جمهوریت طلب ایتدیکنده، بونلار ایچون بیرنوعله استفاده ایتمک یولی قالمیردی.

جمهوریتده حکومتین یینی و خلق ایچیندن چیخمایان اشخاصین الینه دوشمک احتمالی قوتلنیردی. محض بو احتمال حربی ضابطلر ایله استفاده چیلرین سقوطونا سبب اولدی.

جمهوریوتجلیترین ایگینچی دستهسی ایسهخیردا بوروزوای ایله تاجرلرو بیروطقم زحمتکش ضیالیلاردان عبارت ایدی. خیردا بوروزوایا منشی جوخ طبیعی اولراق آثارخست اولوب وهنچ بیر تشکیلاتا مالک اولمادیفی ایچون هنچ بیر ایشده گوره بیلمه دی. رضاخان و اونون طرفیندا کیلزار عمدا جمهوریتی ساتدیلار ایسه، بو آخیرینچی دستهنه ایتدیگینتی ئوزی بیله بیلمه دی. اولسون که، بوندان سوئر ادا بیلمه چکدیرو بونونلادا ایران خیردا بوروزوایا منشی و بوروزوایا ضیالیلاری اثبات ایتدیلر که، اولنلار ایراندای بیر قدم بئله کوتورسکه قادر دگیلدیلر. بوداچوخ طبیعی دیر. (چونکه) خیردا بوروزوایا افرادی هرکس تک باشینا یا شاییر، هرکس ئوز باقتا لیلی، یا بزان لیلی ایچون چالی شیر. بونلار هنچ بیروقت متشکل اولا بیلمه میشدیر. بونلارین آراسیندا مملکت اداره ایتمکی، باچاران بیر فرقه چخا جاعینتی دا گوزلمک اولماز.

ایران خیردا بوروزوایا منشی جوخ طبیعی اولراق جمهوریت مسئله سینده لازم کلن جدیدی گوسترمه دی. مجلسین ارتجاع طرفینه کچمسه بنه قارشلی هنچ بیر ایشده (گوره بیلمه دی)، سوسلی ویشینه اوتوردی. چونکه، اونون منظم بیر فرقه سی و باچار قتل رهبر لری یوخ ایدی، بشر اواج نغر یا لانچی بهلوان بیر آریجی قیر باغیر سالدی، ایش برکه دوشن کیسی ئوزیالتا قلیق لارینا مشغول اولدولار. بئله لیکله ایرانین جمهوریت طرفدار لاری اولان و اقتصادجه ایراندای اکثریتی تشکیل ایدن انقلابچی طبقه تین قوه سی بئله ایدی.

ایراندان آلیفیمیز خصوصی خبر لره گوره جمهوریت حرکاتیندا رضاخانچیلارین شعار لارینا قارشلی چخیب مجلس مؤسسان شعار ی میدانلار ایراندای آن آز اولان عمله منشی و عمله تشکیلات لاری (ایدی)، همین عمله لر اکر خیردا بوروزوایا منشی نین مالک اولوغو اکثریتین اوندایرینه مالک اولسا ایچیش، اولونکه، عمله تشکیلات لاری سارار لینی حیياتدا تطبیق ایده جلد ایچیش.

ایتیر لره بنه گولسونلر، من جرئتله یاز ایلر م که، خیردا بوروزوایانین بیلکه رضاخانچیلارین دا عکس انقلاب طرفینه دوشمه لرینه همان عمله منشی تین میدانلار ایتلیب حقیقی جمهوریت طلب ایتمه سی سبب اولموشدور.

دییر لر که، ایراندای عمله بوخوردور. لاکن من مجبور امدیم که، ایران همکار لار اتفاقی سون ایکی سنه ده نچه دفعه سیاسی تعطیل ایده رگ ئوز طلب لرینی حکومت قبول ایتدیر میشدیر. ایران فعله لری، ایستدیدیگ لری وقت طهرانی چوره کسیر، غزه تسیزو ایشقی سیر قویا بیلر لر. اونا گوره ده دیمک لازم کلیر که، ایراندای شاهلیق اصولینی محو ایدیب ایرانی معاصر دولت لر سیراسینا چخار ایلن بی قوه وار دینا، اودا آنجاق نینی وجوده کلمگه با اولامیش پرولتار منشی و اونون دوغوردوغو عمله تشکیلات لاری اولاجا قیدیر. رضاخان دا، خیردا بوروزوایا دا، ضیالیلار دا اسکی دن کونک سال مییش استبداد میدانینی (۱) داغیتماغا قادر اولسا دا، داغیتماق چار تینه مالک دگیلدیلر لر.

ایران ارتجاعین آشکار ایتدیگی حقیقت بودور که، ایراندای استبدادی بیخماق آنجاق پرولتار منشی تین ایشی دیر. ایران خلقی ایسه آزاد لیلی یا نیر عمله کتله لر تین تشکیلات بندان گوزلمه لیدیر.

جواد زاده

«ینی فکر» غزتی، ۱۷ آپریل ۱۹۲۴-نجی ایل، نمره ۵۸ (۴۷۶).

۱-سپدانان مقصد بئنا دیر.

ایراندا جمهوریت مسئلهسی

بیز کچن مقاله لری میزده رضاخانین نه ایچون جمهوریت طرفداری اولدیغینی یاز-
میشیق. تکراره آرتیق لزوم اولمادیقی معلومور. اولسون که، بوگونکی مقاله تری
اوخویانلار کیمیش مقاله لری اوخویا بیلیمده میشلر. اونا گوره ده بیرداها دیمه لیک که.
ایراندا جمهوریت جریانین وسعت تاپماسینا ایران خلقینن قاچار سلاله سی مظالمینی
بیرده لیک رفع ایتک ایچون قیام ایتک جسامتینده بولونماسینا ان بیرینجی سبب.
رضاخانین احمد سیرایا اولان دشمنانه علاقه سی ایلی. بوندان علاوه ده، ایران ملتخی قاچار
خاندانی و عمومیتجه شاعلیق اصولینی بیخماق ایچون آرخاسیندا اللی من نفرت لیک منتظم
بیورودو ایله دیمیر اراده لری بیر گوماندان گوروردی. رضاخان ایسه، خلقین شاعلیق علیینه
اویانیش عیان حسینن شخصی موفقتی محکم لیمک ایچون استفاده ایتک استییردی.
محض، او وقت ایران یاشدان باشا احاطه ایتمیش اولان جمهوریت گورولتومسین
اساسی بئله ایلی.

جمهوریت اولاجاغی دا حقیقی بیر حادثه (۱) شکلی آلمیشدی. اوخوجولاردا البته
وقتینده بومسئله نی ایشیتیمیشدیلر. بلکه بیز جوخلاری ایندی ایراندا جمهوریت برپا
اولدیغی ظننه دیرلر. لکن تاسف ایله دیمک لازم کلیرکه، اومیدلر موقتاً بوشا چیخدی.
ایران غزده تلوی سلطان احمدین ایران امر اجست ایتدیسینی خبر ویریرلر. ایرانین داخلیمده
ملالار ایله مرتجع لر باش قالدیریرلر.

رضاخانین طرفیندا بولونان سوسیالیستلر علیینه جدی کویمانا آچلمیشدیر.
روحانیلر طرفیندن نشر اولونان «سیاست اسلامی» کیمی غزه تلر سوسیالیستلرین قانونا
مجازات اولونمالارینی طلب ایدیرلر. نجف جتهدلری سوسیالیست فرقه سینه منسوب
اولانلاری مرتد اولاندیر اراق. قادینلارینی بئله اونلاردان قاچماغا وئوزلرینه ارتابماغا
دعوت ایدیرلر.

بعضی مرتجع غزه تلر «قانون» و غیرلری، جمهوریتچیلر علیینه جلی تبلیغات
آباریرلر. جمهوریتین انگلیسلر طرفیندن تلقین اولوندیغی، انقلاب فکرینین رضاخانین
اطرافیندا بولونان سوسیالیستلر طرفیندن شخصی استفاده ایچون میدانا آتیلدیغینی
اثبات ایتک استییرلر. رضاخان طرفدارلر، ان «ستاره ایران» و «نخشرخ» کیمی
غزه تلر ایسه جمهوریت لیبه نه چالیشدیقلارینا باخمایاراق، حال حاضر دا اوقدر قوتلری

کومیانیا آبار ایلمیرلر. داهادوغروسى آنجاق هجوم و تعرض ایلن دشمندن شورلرینی بیرنوع دفاع ایتمک وضعیتینه بولونورلار.

مجلس ایسه، اکثر اعضاسی عقیده سیز مقتضورلاردان (عبارت) اولدیغی ایچون قطعی بیر سیاست تقویب ایتمکدن عاجز دیر. تقریباً یاریل بوندان اول (۱) انگلیسلرین بین النهرین دن تبعیدیتدیگی مجتهدلری سون گونلرده یئنه ده بین النهرینه مراجعت ایتمیشلر. اوللاردان بعضی سی جمهوریت علیه یئنه هم روللار او یئنیلرلار، دیملک ایراندا روحانی منفی ایله مالکلو اشراف (اریستوکرات) طبقه سی سیخی علاقه یه گیریبقارا جماعتی اطرافلارینا توپلایاراق احرار طبقه سینى بوغماقلا ایرانى ناصرالدین شاه و قتلش شاه دوره سینیه قایتارماغا چالیشیرلار. بو قاریشیق لیقدا شمال نفتی نین آمریکا یلاردا ویریلیمسی مسئله سده آرتا ثیر ایتمیر. هر حالدا ایران آزادلیقی بویوک تهله که قارشی سیندادر.

شاهین طهران او رودی ایله مسئله قطعی سورتده آیدینلا شاجاق دیر. شاهین بواقضا حدان سونرا بیرداها ایرانا قایتماسی آزاد یخواه لار ایچون کوز-کوز لو گونده بیر ضربه دیر. بونی انکار ایتمک اولماز. اولسون که، شاهین کلمه سی دوغری دگیل دیر. احتمالدا واردیر که، گلین. لکن اونى دا اونر تفاق اولماز که، رضاخان ایله قطعی بیر ائتلاف حاصل ایتمه دیگجه اونون ایچون سلطنت ایتمک امکائی یوخور. اونى گله چک گوسترمه لیدیر بیزیم بو تفصیلاتدان سونرا قید ایله جگیمیز بیر مسئله داهار واردیر که، اودا ایران آزاد یخواه لارین سولرینن عبارت دیر. بو جمهوریت مسئله سینده ایران آزاد یخواه لارین بویوک سولری اولموشور.

اوللارین چوخوسى اساسا گله جگی ابدانظره آلمایاراق کور-کورانه ارتجاعا دست ایتمیشلر.

اوللار جمهوریت مسئله سینى رضاخانین شخصیتی و انگلیس سفارتی نین سیاستی ایله قاریشدریمش و یاشادیق لاری وضعیتى لایقینجه قیمت لندیرمکدن عاجز قالمیشلار. اوللار رضاخانین دیکتاتور لوقوندان، یاخود جمهوریت نین انگلیس لری ن استفاده ایتمک احتمالی تان قورخوب، باشلانیلان ایتمدن استفاده ایتمک یولونى بیلمه میشلر.

اگر ایران انقلابچیلاری دوغرو دان-دوغرو یا موقعدن استفاده ایدی ب مسئله نى سچلیدن کچیرسه ایدی لر، اگر تزلیکله مجلس مؤسسان شماری بورا خاسا ایدی لر، ایندی، یقین که، جمهوریت اعلان اولونوش، هنج اولماز سا ملالار ایله آریستوکراتلارین آغزی سیندیر یلمیشدی. انگلیسلر و رضاخان دیکتاتور لوقى ایله هر بیر دقیقه مبارزه ایتمک ممکن ایدی، حال بو که، اونوزدا رضاخان دیکتاتور و انگلیسلرده فصال مایندادیرلار. محض ایران انقلابچیلارین سوی وهین بوسخو نتیجه سینده دخی بویوک نکی ارتجاع میدانا چیخیمش دیر که، ایران انقلابی بلکه اون ایبلرله تاخیرده وشجک دیر.

بوسوده تعادقی بیر ایش دگیل دیر. چونکه، ایراند آزاد یخواه انقلابچی عنصر لر تشکل دگیل دیر. جمهوریت فکری نى، یاخود آزادلیق اصولی نى دفاع ایتمک فکری نده بولونان محکم بیر تشکیلات معین بیر خاطر که مالک دگیل دیر. هر کس کوز وظیفه سینى لایقینجه بیلیم، هر دسته ندا یسته دیکیم، معین و آچیق بیر صورتده دوخونمور، اونا گورده باشلانیلان مبارزه لردن بیر نتیجه حاصل اولمور. اونا گورده، چوخ جزئی ایشلردن

ايرهلى كلفرك، ان مهم، ان اساسلى بيرايشه ضربه وورولور. بودا چوخ طبعى دير. چوتكه ايراندا انقلاب طرفدارى اولان عنصرلو خيردا بورژوازيان يا مئسولورلار خيردا بورژوازيان زيا هئج بيروقت تشكىلات آلتينا كلمز. او انقلابچيليفنى باققاللىق و دلاللىق كيمي، «عرجه پيش آيند خوش آيد» (۱) كيمي نظريه ايله تعقيب ايدور. اونون ايجونده بوگون آزادليغا كومك ايتديكى حالدا ماباح (۲) ارتجاعى قوتلنديره.

ينده تكرر ديمك لازم گليركه، احمد ميرزائين ايرانا قاييتماسى و اونونلارنا خانيد آراسيندا اولان اختلافدان استفاده ايتديب جمهوريت اعلان ايتمك مسكن دير، اگر بو فرمسته. الين گليرسه، او وقت ايراندا جمهوريت اعلانى يالنيز عمله صنفينين عهده سينه قالاچاق كه، اودا ايراندا بوتنزيك ايله اولان ايشلردن دگيلدير.

او خوجى يولداش، بيزيم رضاخانا جمهوريت مسئله سينده بو قدر اهميت و يرمد ييميزه تعجب ايتمه سين. بورادا مسئله يالنيز رضاخائين شخصينده دگيلدير. رضاخائين اختياريندا ايراندا ان مهم قوه حساب اولونان اللهى، آلتيمش مين نفرليك بير اوردو واردير. رضاخاندان استفاده ايتمك ديمك اوردو دن استفاده ايتمك ديركه، ايران انقلابچيلارينين بير چوخونوز دوشونه بيلمه ديكلري محض بومسله دير.

م. ج جوادزاده

«ينى فكر» غزده تي، ۲۷ ايون ۱۹۲۴ - نجى ايل، نمره ۱۴۲ (۵۲۷).

۱- ترجمه: «عزله قارشيا چيخارسا ياخشى اولون».

۲- اورژينالسا «يسارين» يازيلميش دير.

ایرانی بوسونکی وضعیت

دربیکلیک (فئودالیزم) دورینده هر شرده اولدیضی کیمی، ایرانین اجتماعی حیاتیندا ان مهم رول اوینایان عامل لردن بیریده روحانیلر صنفی دیر. چونکه روحانیلر فئودال صنفی نین معنوی (روحانی) استناد گاهی و وار لیلار مقکور همین ترجمانی دیرلار.

موقوفه یئرلر ایله بیرلیکده حساب ایدیلرسه، ایرانین مثبت تورپاغبین یوزده اون بئشی ماللار اینده دیر. بو حال روحانیلره ایرانین سیاسی و اجتماعی حیاتیندا فئودال لارین سرکرده سی و طیفه سینی ایضا ایتمک امکانی ویریر. مشروطه دورونده ک، قاعده اوزره بوتون دره بیگلری، مملکتده منجملری اشغال ایتمک ایچون، اولادلارینی روحانی و ملایق درسی اوخوماغا وادار ایدیردیلر.

چونکه بوتون حکمه و حقوق ایشلری روحانیلرین اینده ایدی. روحانیلر بیر گوند اون کره بیر ایشین حق و ناحق لیغینا حکم ویردور هر کسی محکوم و تکفیر ایدیه بیلر دیلر. حتی رحمتکش اهالیینی دار آغاچلاوینا آس دیران و زندانلاردا جورودن ایران شاهلاری دا ماللاردان قورخور دولار. بلکه شاهین بیقلارینی قیرخماغا قتر جسارت اینن ماللاردا بولونوردی.

سون عصرده انگلیس-روسو عموما بین الملل کاپیتالین اقتصادی نفوذو تاثیر ایله ایراندادا ملی، لبرال حریت پرور بورژوازی میدانا چیخیر، عموم فئودال لار صنفی و اولارین نماینده سی روحانیلر ایله حریت پرور ایران ملی بورژوازیسی آراسیندا تهنشلی مبارزه باشلاییر.

بومبارزه گوندن سگونه شدت کسب ایدیر. سون گونلرده بوتون ملا صنفی شاها استناد ایدهرک مجلس وکیل لرینین حریت پرور حصه سینی تکفیر ایدیر، بوتون مشروطه علیینه قالدیلار. بویوک اقتصادی و مالی قوهیه مالک اولان ملتچیلر ایسگوندن سگونه اولارین اختیارینی آزالماقدا دوام ایدیرلر.

اوللاردان ویرگی آلبئیر. موقوفاتی مالیه اداره سینده مرکز لشدیریر و حقوق مدرسسی بیتیرمه یین. یا خود عرفی قانونلاردان امتحان ویرد بیلر یئرلرینی محکمه لردن اوزاقلتماقدا دوام ایدیرلر.

گون سگونه اختیارلارینی ایتیرن ماللار آرتیق درجه ده میجانلده وشوش و خلقین عواملیقو جهالتیندن استفاده ایدهرک حریت پرور لر علیینه تبلیغات آپاریرلار. بومبارزه نین نتیجه سی اولاراق کچن مجلسده ماللار یا شقا صنفلرین تکلیف تکیندن چوخ ایدیلر. بودقه ایسه، مطلقده اولماسا نسبتا اکثریت قارنمالاری احتمالی واردیر.

فقط مرته چور اولورسا— اولسون موقوفه املاکین (۱) مالیه اداره سی واسطه سیله مصارف ایشرلرینه صرفه ایدیلمگه باشلانمسی. محکمه یشرلرینین عدلیه اداره لرینه ویریلمه سی، ملالارین ایل لردن (۲) بوی ویرنه دیکلری ویرگیلرین قوریت ایله آینماسی کیمی بیر چوخ محرومیتلر روحانی صنفی ایچون بویوک مضلوبیتدیر.

بومغلوبیت سببی ایله بویوک روحانیلر آچیق آشکارا ایراندا ارتجاع قوه سینى نمیشل این انگیلرله یاخینلاشیرلار. فقط بویواسطه ایله ئوز نفوذ و حاکمیتلرینى ساغلاماق ایسته ییرلر. بومقدله ئوز منصفتلری ناسینه ملالار انکلتره امیر یالیرمی ایله سبارزه ایلی عجتهدلرین بین النهریندن اخراج ایدیلمه سینه باخمایاراق. انکلتره طرفدارى اولمایان عربیرکسی تکفیر ایدیرلر.

بویوک روحانیلرین بئله آچیق— آشکارا مملکتنه خیانتده دوام ایتمه لری، اونلاردان عادى ملالاری آییرمیشدیرکه، بونولایران بوگون دینی بیر رفورسا دوره سی کچیرمگه دیر. ینى دوغان دموکراتیک سلی بوروزایا ایله بیر افتخار اولان رفورسیست ملالار سون درجه جدیت ایله چالیشیرو موهمانا قارشى آنش (۳) آچیرلار.

سون آلتی— یهدی آیدان بری ایران غزه تدرینه تجدودینی رفورماحقینده رفورسیست ملالار طرفیندن اوزون— اوزادی مقاله لر یازیلماقدادیر.

رفورما طرفدارى اولان ملالار میانیتدا بین النهریندن تبهید اولونوموش آیت اله زاده خالص بویوک رول اویناییر. خالص مقتدر بیرناطق، قوتلی بیر یازبچی اولدیغی کیمی بین الخلق وضعیتو ینى علملردن سكمل صورتده خبرداردیر.

اصلاحات حرکاتینین انقلابی اهمیتینی آنلاماق ایچون خالص نین، بشرین نفرین زیاده اهالی نین حاضر بولوندیغی میتینگده نطق ایدرکن، دیدیگی بوجملده لری کوسترمک کافی دیر.

خالصی دیر.

ایشیتدیگیمه گوره، مرتجعلر بیزی بولشویک آدلاندیرماقلا ستم ایتمک ایستیرلر. اگر بولشویزم انکلتره امیر یالیرمینین شرقدن اخراجینی طلب ایدیسه، اگر بولشویکلیک مظلوم شرقی آزاد ایده چکسه بیرینجی بولشویک ده نسیم.

«گولونچ دگیلمی که، شرقی انکلتره جهانگیرلیگی محوایتدیگی حالدا سیر بولشویکلر باره سینده دانیشیر سیر».

بوسوزلر بویوک اوکتیابر انقلابینین ایران حریت پرورلرینین انقلابی حرکاتیندا نقتدر بویوک رول اوینادیغینی کوسترمگه کافی دیر.

م. ج. جوادزاده

«کومونیست» غزده تی، ۳۰ کانون ۱۹۲۴—نجی ایل، نمره ۷، (۱۰۰۷).

۱— اوروزینالدا «املاک موقوفه نیک» یازیلمیشدیر.

۲— اوروزینالدا «سنه لردن» یازیلمیشدیر.

۳— اوروزینالدا «حرب» یازیلمیشدیر.

ايراندا سچكى ايشلىرى

ايرانين اجتماعى حياتيندا باشلانميشن مبارزه لر مجلس سچكىلرينى مراكلى بيرحالا سالميشدير.

بش آى بوندان اقدم مجلس سچكىسى بيتملى اولديتى حالدا ملكه دارلار منقو ايله خرداو بويوك ثروتدارلار ميانيندا كبن مبارزه نتيجهسى اولاراتى انتخابات ايشلىرى هلد (۱) قورتارما ميشدير.

سگز ايليقي سچكى زمانيندا نامزدلرين سايى حيرت ويريچى بير درجه يه وارميشدير. بير جوخ يئرلردن آنزروكيل انتخاب ايتمك لازم ايكن نامزدلرين سايى ۱۵۰۰ نفره قتر وارميشدير.

عادتا نامزدليك فرقه و معين تشكيلات طرفيندن دگيل هر كسبن ئوزوندن آسپلى دير. بونون ايجون انتخاب اولونماقدان ئوتري داها چوخ چاليشماق، داها چوخ پارا (۲) صرف ايتمك لازم گلير.

قانونا قدفن اولونوغونا باخما ياراتى (سلىر) آچيق و آشكار صورته ساتين آلىنير. بو يولدا اون مين، ايگير مى مين تومان (۳) صرف ايدن ذاتلر جو خدور، مثلاً شهور مرتجع قوام السلطنه ئوز نامزد ليكيني كچيرمك ايجون ايگير مى بش مين تومان بول خرجه ميشدير.

بيرولايت يو خدور كه، وكالت اوستونده باش سيند يرماق و ووروشما، حتى آدام ئولتورمك كيمي حادثه لر اولماسين، حنى شيرازدا نامزدلرينين كچمه جگيني حى ايدن بيردسته سچكى ورقه لرى توپلانان اوتاقا سلحه گوجيك داخل اولوب سچكى قوطولارينا نغت تو كوب ياندير ميش، پوليس مديرى حكومت سلاخينا ساريلماغا مجبور اولونشور. كرمانشاهدا انتخاب اولونماسيني تحقيق ايدن سوسيا ليست تشكيلاتى عضوى يولداش گزاي مشهور فتودال و آنكلوفيل نصرت اللوله نين آداملارى ترور واسطه سيله ئولسور و لوب آقالاريني انتخاب ايتد ير ميشديلر. امشهاندا ظل السلطانين (۴) اوغلو عين السلطنه

۱- اوروشنا لدا «حالا» يازيلميشدير.

۲- عقد «بول» دور.

۳- تومان اون قرانا برابر ايران پول ئولجوسى اولموشدور.

۴- ظل السلطان امشهان فتودالار يندان اولوب ۱۹۲۰-نجى ايللرده فارس ايلتئينده

حاكم تصين ايديلميشدير.

وکالت مسئله سیندن ثورتی «صدای اصفهان» غزه تی نین مدیری و سوسیالیست فرقه سینین
 عضوی محمدعلی مکرمی مؤذنو کرلری واسطه سیله ترورایتدیرمیشدیر.
 تهراندا رایلرین ساتیلدیغی آشکارا چیخدیغی ایچون مرتجعلر رایلرین اوخونماستنی
 اوج آی تاخیره سالدیرمیش و بشردن زیاده سچکی کومسیونئی استغفا یا مجبورایتمکله
 ایشین اوستونی ثورتوب باسدیرماغا چالیشمیشدیلا.
 بلکه آنارشئی (۱) و هرچ مرچ هریرده وجوده کلمیشدیر.
 یوآنارشیدین ینهدده فئودال و روحانی منفی استفاده ایدیرلر. چونکه نامزدلرین
 چوخلوغو و شخصی مبارزه سی بورژوازی و زحمتکشلرین رایلرینی چوخلی پارچالارا
 بولور.

ملکه دارلار و روحانیلر ایسه ئوز رعیتلری ونوکرلرین رایلریندن استفاده ایدره ک
 ایشی آیارلرلار. ایران غزه تلرینین ظنینجه نامزدلرین بلکه چوخ اولماسی و خلقتین
 انتخاب اولوماغا بوقهرهوس ایتمه سی آنجاق ایش سیزلیک، علم سیزلیک و حکومت
 اداره لرینده شخصی استفاده ایتمک فکریندن ابره لی کلمیشدیر.
 لاکن بونون ان عمده سببی بورژوازی منفی نین حکومتی اله آلماق ایچون جاشماسی،
 روحانیلرله فئوداللارین تئزلیکله حکومتدن ال چکمه ک ایسته مه دیکلری، بیرده بوسنظرین
 متشکل بیرحالددا بولونمامالاری، منتظم سیاسی فرقه و گروپلارین اولماماسیدیر.
 هر حالدا بونو ضعیفدن ینهدده ارتجاع عنصرلری استفاده ایدیب اکثریت آلمیشلار. بودا
 ایرانین دره بیگلیک حالیندان خلاص اولماق طرفدارلارینی تشویقه سالمیشدیر. زیرا
 کچر دورده مرتجعلر یالنیز مرتجعلرین فایداسینی تاسین ایدن یینی قانونلارا اکتفا ایتمه یوب
 مملکتین قانون اساسینی کونونن دگیشمک و سچکی حقیقی تحدیدله زحمتکش صنفینی
 سیاسی اختیاردان محروم ایتمکله چالیشیردیلا.

عملده ملتچیلری هیجاناسالان همان بوراسی دیر و بونا گورده طهراندا چیخان
 محافظه کار غزه تکر ایندی دن زمینه حاضر لایرلار.
 بونلاردان علاوه یینی مجلس ایله رضاخانین علاقه سینین نه جور اولاجاغی دأراقلی
 مسئله دیر. بودغه سچکیده رضاخانین ظاهرا قوشون افرادینی سیاسته مداخله ایتمکله
 سابع اولماسینا باخمایاراق، رضاخان طرفدارلاری سچکیلرده بویوک تاثیر اجرا ایتمیشدیلا.
 مجلس وکیل لری ایچریسینه رضاخان طرفدارلاری چوخلور. بونا باخمایاراق مجلسین
 تمامیکه رضاخانا تسلیم اولماسی نظره بیر آز کوچ گلیر. زیرا رضاخان فئودال صنفینی محو
 ایتمکله چالیشان عامل تانیغدیغی کیمی، آزادلیق قانونلارینا رعایت ایتمه میشر اولوغوندان
 فئودال لار ایله بعضی حریت پرورلرین اونونلا مبارزه یه گیریشه چکینه احتمال واردیر.

چواذزاده

«کومونیست» غزه تی، ۲۰ کانون ۱۹۲۴-نجی ایل، نمره ۷ (۱۰۰۷).

۱-مقصد «آنارخیا» دیر.

ایراند قادین حرکاتی

ایرانی مرکز شهر لرینده سون اون ایلدن بری (۱) قادین حرکاتی کون-گونسن وسعتلنمکه باشلامیشدیر. ایران بورژوازیسی عائله لرینین چوخی مکتب گوروش قادینلاردان تشکیل اولدیغی کیمی اشراقو اعیان صنفی قادینلاری میانینده اوروپادا تحصیل گوروشی، یا خود ایراند اوروپا و آمریکا لیلار طرفینس آچیلیمس اورتا مکتب لری اتمام ایلدرده چوخدور. بونلاردان باشقا ایران ضیالی قادینلاری میانینده شاعره و محرر لرده تاپیلیمیشدیر. «ایران» غزه تی کچن نمره سینده «زن و عشق» (۲) عنوانیندا بیر موضوع سابقه یه قویموشدور. بوموضوعون آخری قادینلار ایله ارک لرین مریت لری مباحثه سینده بدل اولدی که، شططت، مستوره افشار کیمی مقتدر محرر لر نه اینکه قادینلار، بلکه ارک لردن دخی ادبی مقاله لر یا ماغاسوق اوللولار. ایراند بورژوازی قادین حرکاتینی عادی غزوت و مجموعه لردن باشقا، قادینلارین مؤز لری طرفینس نشر اولوتان غزه تلرده تحریک ایتمکده دیر لر. یالنیز طهراندا «زبان زنان» (قادینلار دیلی)، «عالم» نسوان» (قادینلار دنیاسی)، «جهان زنان» (قادینلار دنیاسی)، «نامه بانوان» (خانملار مکتوبی) نامینده دورت قادین مجموعه سی بیخیر.

طبیعی دیر که، اورادا ایتر قادین مجموعه لری، ایترمه قادین آزادلیغی اوغروندا چالیشان اشخاص و تشکیلاتلارین تعقیب ایتدی کلری بوگون بیزیم تعقیب ایتدی کیمیز زحمتکلر مسلکی دگیلدیر. ایران قادین حرکاتی بوسبوتون بورژوازی روحیتدادیر. اونلاردا انقلابی بیر جهت وارسا، اودا چادر لاری آتماق، کیمیی لر کیمی خیابانلارا چیخماق، تیاترلارا گیتمک و سیاسی حقوق مالک اولماقدان عبارتدیر. بونلارین زحمتکلر قادینلار ایله ایداً علاقه لری اولمادیقلاری کیمی اصلاً بیله قادینلارین وجودینده اینانمیرلار. اونلار یالنیز مالارلا مبارزه ایتمک، موهماتین بیر قسیمی اکیلمتک کیمی بعضی کچیگ ایشلری بویوک موقتیت ساییرلار. حالوکه، ایراند زحمتکلر قادینلار چوخ اولدیغی کیمی، اونلارین حباتی دا سون درجه آغیردیر. ایران زحمتکلر قادینلاری دینی کده گولونچ کلمه سین، زیرا ایراند بویوک فابریکا و زادیو خدور. احتمال که، بعضی لری بونی نظره آلیب ایراند پرولتار قادینلارین اولماسینا تعجب ایتسینلر. لکن بیله دگیلدیر، بوگون ایرانین ان مهم تجارت مالی قالی، قالیچادان عبارت اولوب، ایران قالیجاسی اوروپا و آمریکاتین هر بیر یئرینده شهرت قازانمیشدیر. یزد، کرمان و کوردستان قالی لاری اوروپایین معظم سالونلارینین زینتی اولموشدور. محض همان قالی و قالیچا لاری وجوده کتیرن پرولتار

(۱) اورژینالدا «سنه دن بری» یازیلیمیشدیر.

۲- ترجمه: «قادین و عشق»

دیدگی میز ایران زحمتکش قادیانلاری دیر. بونلار ان اوشاق ایکن، حتی ۷-۸ یاشیندا ایکن قالی کارخانالارینا آلتینیر، اورادا قارائلیق، رطوبتلی زیرزمینلرده گونده ۱۴ ساعت بیربارجا چوره ک ایچون چالیشیرو مینلرک تلفس اولوب گیدیرلر. بئله آغیر شرایط آلتیندا. داماغوغروسی دیری ایکن سردابنده باشایان قادیانلارین مقدراری یوز میندن زیاده دیر. هله «وطن» آدلانان پارچا فابریکالاریندا چالیشانلار، دستلرله دوگی اگینینده، پامبیق تمیزلهه کارخانالاردا، ایرانین ان عمده تجارت مائی اولان کتیرا و تریاک محصولوندا چالیشان قادیانلاری حسابا آلساق (کندهلی زحمتکش قادیانلاریندان باشقا) عموم ایران قادیانلارینین دورتن بیرینی تشکیل ایدیرکه، بووقته دک بویوک قادین کتله سینین حالتی یاخشی-لاشدران نه بیر قانون، نه ده بیر تشکیلات میدانا کلمه میشدیر. تاجرلر، اجاره دارلار، دلاللار، حتی اوروپا تاجرلری بو زواللی لارین زحمتندن میلیونلار قاراندیققلاری حالدا، ونلارین هئج اولماسا حفظالصحه جنیتندن تامین اولونماسی باره سینده بیر اقدام ایدن بولونماییر. کین سنه عوام غریبلک و اغفال نقطه نظرینجه جمعیت اقوام ایران دولتینه بئله قادیانلارین حالینی یاخشیللاشدیرماق ایچون بعضی تکلیفلرده بولونموشدی. طبیعی که، بوداقوری تبلیغاتدان باشقا بیر شئی اولما میشدی. ایران بلکه بیرینجی مملکت دیر که، اورادا نه اینکه قادیانلار ایچون بلکه عموم زحمتکشلر ایچون بیر قانون وضع ایدیلمه-میشدیر. قادیانلار آج و ایش سیز اولدوققلاری ایچون فابریکا صاحب لارین قیستی ایستدیدیگی مدتیجه چالیشماق و اولنلارین ویردیکلری هئج مقامیندا اولان موده قانع اولماق مجبوریتمینده دیرلر. اکثر الاب گنج جووققلاردان اولان قالیچی شاگردلر ۵-۶ ایل تمام مزسون ایشلمه لیدیرلر. بونلارین یالنیز قوری اسکلتلری ایلد ایری گونلری قالمیشدیر. بزه کلی ایران قالی و قالیلارینا دقتله باخدیقتدا اوزوقلار، اوسارالمیش وانسان تیافه سیننی ایتیرمیش اوزلر، او بیربارجا چوره کن نوتری سحر دن گجه بیه دک توکلری سایماقلا مشغول اولان گوزلر قالچا و قالیلارین هر بیر کولونده مجسم اولورکن، ایران تادین حرکاتینین طرفدارلاری اولان بورژوا یاریم بورژوا رککلر و باشهرین کوزه و عالی ایولرینده ایش-گوجلری آنجاق توالتنن، بزه کسوزه کن عبارت اولان خیالی قادیانلار ستاریئله اولمورلار، بلکه اولاری انساندا حساب ایتمه رک «مادامکه بو کیف آدمالار وار قادیانلیق آزاد اولماز»-دیرلر.

مخض همین بو نقطه نظرله، ننجور اولورسا- اولسون ایراند باش قالدیران (۱) ایندیکی قادین حرکاتینی بیز بوش-بوغازلیق بیلیم اونا هئج بیر معنا ویرمیریک. بیز جهان دوغری حرکات همان یوخاریدا تصویر ایتدیگی میز پرولتار قادیانلارین کومونیست اوزه کلرینه داخل اولان گوندن باشلاناجاقدیر. بوگون ایسه هئج مقامیندا اولسادا همان پرولتار قادیانلارین ایچری سینده کومونیستلر بولونماغا باشلاشیر، حال حاضردا ایران کومونیست فرقه سی طهران شهر کومیته سینین اعضا سیندان بیر عیان زحمتکش قادیانلار اوزه گیندن انتخاب اولونموش اختیار بیر قادین دیر. «شرق قادینی» ایسه بئله مظلوم قادیانلار شرق قادیلیغی نامینه دگیل، زحمتکش انسانو مظلوم عمله دییه یاردیم ایتمه لی دیر. زیر اثر قیمی زده «شرق قادینی» یگانه پرولتار قادیانلار مجموعه سیدیر. او، یالنیز شرق ایشچی قادیانلارینین انقلاب معنلی اولمالیدیر.

م. ج. جو اوزاده

«شرق قادینی» مجموعه سی، مارت ۱۹۲۴-نجی ایل، نمره ۲ (۵).

(۱) اوروزیناله «چیخان» یازیلیمشدیر.

قانونی تدبیر دیق

بیرنجه گون بوندان اول انکلتره دولتی شوراجسنورتلی اتقاقینی حقوقا قانونی ببردولت اولاراق تصدیق ایتدی. دوزنده ایتالیا تین تمذیق ایدمجهگی خبری بتمیشدی. بو. نهدیمکدیر؟

بو، اودیمکدیرکه، آروپا سرمایهدسی بولشویک حکومتینی و فعله کندی دیکتا. توراسینی بیخماقدان مایوس اولموشدور. بو، اودیمکدیرکه، روسیه ده آنجاق فعله کندی حکمرانلیغی اولابله جکینه بوتون دنیا اعتراف ایتمکه مجبور اولموش—اونون ایچون روسیه ایله علاقه ده اولماق، روسیه ایله تجارت ایتسکن ئوتری ایندیگی حکومتی تانیماقدان باشقا چاره تاپمامیشدیر.

بوسئله تازه میدانا چیخیش مسئله دگیلدیر. بو خصوصدا کان، زئو و لاهه کنفرانسلاریندا آوزون-اوزادی دانیشقلار اولموش. بوسئله چوخ زمانلاردان بری آروپا و آمریکا تین سیاستله مشغول اولان دائره لرینین فکرتی اشغال ایتمیشدیر؛ چونکه روسیه سیز دنیانین اقتصادی وضعیتنی دوزه له بیلمز، گرک دنیانین آلتی دان بیر حصه سینی تشکیل ایدن بو بویوک روسیه ایله هر بیر مملکت اقتصادی علاقه ده اولایدی و بوملاحظه ایله ده روسیه حکومتی ایله علاقه یه کیریشمک لازم ایدی. فقط سرمایهدارلار ایچون شوراحکومتینی بئله آسانلیق ایله تصدیق ایدی، اونونلا علاقه یه کیریشمک ممکن دگیلدی. چونکه، سرمایهدارلار بو حکومتی تصدیق ایتمکه ئوز مملکتلرینده اولان فعله لره حق و بریر دیر. فعله، کندیلر روسیه فقراسینی تقلید ایتمک ایسته دیکده سرمایهدارلارین دیبه بیلجهک بیر سوزلری قالمایردی. زیر اونونلا ئوزلری تصدیق ایدیر دیرکه، فعله کندی حکومتی ده بر احوال دیر. سرمایهدار سنغینی، مشغور طبقه سینی سیاسی حقدن محروم ایتمکهه بیر اساس دیر. محض بونون ایچون ده آلتی سنه تولولو تردده قالدیلارو گوزلدیلرکه، بلکه شوراحکومتینی عکس انقلاب و باندقا یوللار روسیه دن قالدیر سینلار یابولشویکلری کنفرانسلارو دیپلوماتلیق یولیه قمله حاکمیتی اصول بوندان واز کچمکه و ادارت سینلر، بوداکی اولاسی ایشلردن دگیلدیر. بالآخره امیدلر بوشا چیغدی. هر چه با دیاد دیبب شورالاری تصدیق ایتمکه باشلادیلار. دیمک ئوز اللریله سرمایهدارلیق اصولینین غلط اولدیغینی اضا و ئوز مملکتلرینده یاشایان فعله لرین ده بئله بیر حکومت یاراتماغا حقتلری اولدیغینی اعتراف ایتدیلر. بو، روسیه ده بین الملل نقرای کاسبه انقلا بیندا روسیه ده شوراحکومتی اعلان بندان سونرا بیرینچی و عمده قیمتلی بیر قدم دیر.

جو اوزاده

«کندچی» غزه تی، ۵ فورال ۱۹۲۴—نجی ایل، نمره ۱۴ (۲۵).

دوڻن ٿورڪلر ٻوڱون ايرانيالار

دوڻنڪي تلڪرافلار ايله ٿورڪيدهه خليڙهين قوولماسي، بوگونڪي تلڪرافلارلا ياريسن ايران شاهين خلع اولونديني، بيرداهايراناقايتماق حقيندن محروم ايديلنيكي خبريني آلبق. بو خبرلريزه تلڪراف واسطه سيله ان قياير طرزه كليپ چيخيرا اونلارين بويوك معني و اهميتيني بيلمه ينلر گرگ چوخ از اولون.

خليڙهين قوولماسي نه ديمڪدير؟ بو او ديمڪدير كه، آرتيق موهومات بيثيريلميشره آرتيق ٿورڪلر روحانلره، قوري اتحاد اسلام چيليق كيمي خويلالره آله انمايب موز مقدراتارينني ظل اله خليڙه كيمي قوري سوزلرله دكيل، نوز اللريله حل ايتمك ايسته بيرلره شاهي قوماق نه دير؟ اودا عصرلر دن برى ظل اله (الله كوله كيهسي) آدلانان لوطي - لارين حيله لرينين ايرانيالار طرفيندن دويولماسي ديمڪدير. بو ديمڪدير كه، دنيا دا ان قديم و ان اسكي حساب اولونان استبداد اوچاغي داغچيليب، ايران كندليلري، ايران زحمتكلري آزادفكر ايتمك دوره سيند قدم قوويورلار.

بوندان سونر آوروپا امير ياليزمين تضييقي آئيندا اينله ين مظلوم شرق قالخير، آياقلانير، (۱) باكيذا شرق ملڪلري ٿورولتاييندا دييلديكي كيمي مقدس جهادگوني يتيشيرو غريب امير ياليزمين بناسيني لرزه دار ايدير، غرب فقراي كاسبه انقلابيني ياخينلاشديرير - محض بيوزيم ايجون ٿوركيهو ايران انقلابلارين اهميتي ده يوندا دير.

«كنديچي» غزه تي، ۶ مارٽ، ۱۹۲۴ - سنجي ايل، نمرد (۲۸) ۴۹.

۱- بورادا آياقلانماق، آياق توتماق معني سيندا ايشلنميشدير.

باکی تشکیلاتینین ۴۵ ایللیگی

همین آپریل آیینین ۲۸-نده کومونیست فرقه سینین باکی تشکیلاتینین ۲۵ ایللیگی حورده سی تمام اولور.

باکی یاخین شرقده بیрінجی شهر دیر که، اورا ۲۵ ایل جانلی مبارزه آباران عمله تشکیلاتی موجود دور. باکی تشکیلاتینین ۲۵-سده لیک تاریخی و اونون آپاردیقی مبارزه لری بیر دفعه داها نظر دن کچیر میس اولاریتسا، او وقت باکی نین شرق ملت لری ایچون بویوک مقام کسب ایتدیگینی تعدیق ایدریک.

باکی تشکیلاتی ۱۸۹۹-نجی ایل دن باشلایاراق مبارزه ایجری سینده بویوموش، کنیش لشمیش و کوک آتمیش بیر تشکیلات دیر.

اگر تاریخه مراجعت ایتسک گوره ریک که، بوتشکیلات تانیس اولدوغو کون دن بری بیردقیقه اولسون منسوب اولدوغو ایشچی کتله سینین اونوتما ییب، ایشچی منخنین منافع هسی اوغوندا بیر قدم بئله قدا کار لیقدان کثری قویما میشدیر.

ایستر ان ضعیف اولدوغو حالدا شندیری قوفلار (۱) کیمی آلقاق منشیو یکلر له مبارزه ایدهرکن، ایستر ۱۹۰۵-نجی شه ده چار حکومتینین ارمنی لره تور کلرین (۲) آراسیندا ایجاد ایتدیگی ملی عداوت لرین علیهنه پیخدیضی وقت باکی تشکیلاتی ئوزونون ان متین، ان ساغلام، ان آتلاقی بیر تشکیلات اولدوغو نو اثبات ایت میشدیر. باکی تشکیلاتینین اهمیتی بوندادیر که، اونمنشیو یکلرین خیانتکار لیغینی و لنین جریانی نین ان دوغرو بیوجریان اولدوغو نو داها تئز بیر صورته آنالامیش، منشیو یکلر جریانی نین باشچیلاری اولان شندیری قوف قارداشلارینین حقیقی سیماسینی آچمیش، اونلاری فعله نین حقوقونوساتان خیانتکارلار اولدانیر ماغا موفق اولموش و بیونولا باکیدا منشیو یکلر تشکیلاتینین کوک سالماسینا امکان ویرمه میشدیر.

باکی تشکیلاتینین کچمیشی سون درجه پارلاق، سون درجه قهرمانانه دیر. بوتشکیلاتدا ایلك گونلردن بئله ان ساغلام پروتلار روحی حکمضرا اولوبو افرادینین (۳) چوخ طبیعی اولاراق مارکسیزمی لئینیزی باشا دوشدوگی ده شایان قید دیر.

اونون ایچون هر بیر کومونیست باکی تشکیلاتینین تشکل تاریغینی و اونون آپاردیقی مبارزه لری نی شوگونملی دیر. انکار ایتسک اولماز که، گنج تورک کومونیست لر آراسیندا (۱) شندیری قوفو اونون نومیانیسی باکی تشکیلاتیندا اولان منشیو یکل جریانی نین منسوب ایدی.

۲-تورکلردن مقعد اذربایجانلیلاردیر.

۳-افرادینین یعنی عضولرینین.

باکی تشکیلاتین کچمیشینی و اهمیتینی لایقینجه بیلنلر چوخ آردیر. بودا آذربایجاندا
 بلکه یاشین شوقه یاشیمان کومونستلر ایچون عضو ایدیلمه یین گناهلار دانیدیر.
 بونا گورده آپریل آیین ۲۸ سی مناسبتله هر بیر کومونستین عهده سینه دوئن
 و نلیغه باکی تشکیلاتینی ئوگروه نمک و باشقالارینا ئوگروه تمکدیر. نه اینکه یالنیز
 کومونستلر بلکه بوتون ایشچی و کندلی کتله سی انجدی سورنده باکی تشکیلاتینی
 ئوگروه چالیشمالیدیر. چونکه شرق انقلابیندا بوتشکیلاتین رولی چوخ بویوک
 اولدوغی کیمی بین الملل کومونیزم و مارکسیزمی حیاتا کچیریب بوتون دنیا دحمتکشلرینی
 خلاص ایتمک اوغروندا ا غیروظیفه یید مالکدیر.
 هر بیر یولداشی ۲۸ آپریله حاصرلا شمالی، گنیش دائره ده تبلیغات آپاریب
 کومونست فرقه سینین باکی تشکیلاتینی، اونون کچمیشرو کله جک ایشلرینی ایشچی
 و کندلیره باشا سالمالیدیر.

«کنلچی» غزده تی، ۲۲ آپریل ۱۹۳۴، نمره ۴۵ (۶۶).

۱ مای

حال حاضر دا ۱ مای نه ایتمکه یالنیز شورالار اتقاقی داخلینده، بلکه بوتون دنیا عملدری حیاتیندا معین ایلمیش بیر بایرام دیر. اونون قارشیبینی آماغا چالیشان بین المللی بورژوازا منغینین آرزوسینین خلافتنه اولراق عمله منغینین بو عزیز بایرامی کیت-کنده نفوذینی آرتیرمیش، گئت-گئنه وسعتله نیپ کره ارضین هر بیر طرفینده وسعت آلمیشدیر. ۲۵ ایل بوندان اول یالنیز مرکزی وغربی اروپانین منمشهرلینده باشلانان بویرامی آذربایجان ایشچیلری ۲۴ ایلدیر که، بایرام ایدرلر، دیمکهای بایرامی ایکنجی بین المللین بیرینجی کنگره سی تعیین ایتمکی مدتدن (۱۱ ایل سونرا آذربایجانا یاییلمیشدیر (۱). لکن ۲۴ ایل بوندان اول ۱۳ نفرین اشتراکی ایله کیزلی صورنده اجرا اولونان همین مای بایرامی ایندی حکومتین رسمی بایرامی سیراسینا کچمیشدیر. بؤگوستریر که، مای بایرامی ایلدیریم واری بیر سرعته انتشار ایدریو بوتون دنیای بورجور، بوداققرای کاسبه منغینین داغاجدی و قطعی مورتهه آیلماغا باشلادیغینی اثبات ایدر.

ذاتهای بایرامینی قبول ایتمکدن مقصد ایشچی منغینین ئوز بین المللی اتحادینی و اتحاده ایله بوتون دنیا سرمایه دارلارینا (ئور) قوه سینی اثبات ایتمکدن عبارت دیر. ایندی دگیل، داها چوخ وقتدن بری مای بایرامیندا اشتراک ایلدنلرین مقداری میلیونلاردان زیاده اولموشدور. ایندی دنیا دا ائله بایرام بوخلور که، اولدای بایرامینین یاریسینجا انسان اشتراک ایله بیلسین. بئله اولدیغی حالدا ادعا ایتمک لازم کلیر که، مای بووقته دک اجرا اییلن بایراملارین هامیسیندان بویوک، هامیسیندان یوگک و هامیسیندان جانلی دیر. ماین، بین المللی بیر بایرام اولماقلا بیری سیرا پسخولوژی تاثیرلری بیر طرفه قالسا بئله، همان کوتین شعارلاری انسانیت عالمینی تیشیر ایدهن خارقه لر دیر.

انسانی اذهن، میلیونلار جا مخلوقی نحو ایندن سرمایه دارلیق، قولچوماقلیق داها دوغروسو آلتون (۲) حاکمیتی یالنیز ققرای کاسبه نین، یالنیز ایشچیلرین منغی سارزه سی ایله قالدیرماق ممکن اولدیغی ایچور (مای داها داشرفلی و عزیز دیر، چونکه مای منغی سارزه نین انظفیان ایدهن گونی، سرمایه ایله زحمتین اوز-اوزه گلن زمانی دیر.

۱- اورژینالدا «سرایت ایده بیلمیشدیر» یازیلمیشدیر.

۲- مقصد «قیزیل» دیر.

امای بایرامینین اهمیتنی اونون سنغنی اولدیقیمیندا، جهانگیرلیک محاربه لرینین علیبنه پیغیش تشکیل ایتمه سینده دیر.

۱۹۱۴-نجی ایله فقه سنغینی ساتان بین الملل مشویکلر فعله نین نمایشیو مبارزه گونی اولان امای بایرامینی اورتادان قالدیرماق ایسته دیکلرینه باخمایاراق. ۱۶-نجی ایله ینده یوکلندی، ینده دایره سیننی گنیشلندیردی بوتندان معلوم اولدی که، ۲-نجی انترناسیونال رهبرلرینین آرزولاری دگیل فعله لرین سنغنی دوشونجه- لری امای گونونو میدا ناچیمار میشدیر.

بیزیم شمارلاریمیز

حال حاضرده امای گونونین شعارلاری بین الملل دائرده دگیلیمیش اولسادا بیزیم ایله سرمایه دارلار تمسحاکمیتینده یاشایان ایشچیلرین وظیفه لریمیزده بویوک فرق واردیر. بین الملل فقرای کاسبه نین قارشیسیندا دوران جبهه سرمایه دارلیق حاکمیتینی یخماقدیر. بیزایسه سرمایه دارلیق حکومتینی پیغیب یشیرینده فقرای کاسبه حکمرانلیغی برپا ایتمیشیک. اونا گوره ده بیزیم بوجیمیز او حکومتی محکم لتمک و اونون واسطه سیله کومونیزم دن یاسینا باخینلا شماقدیر. بوگون دنیا فقرای کاسبه سینین قارشیسیندا رحمت مدافعه سی، استحساناتین ایشچیلر طرفیندن کنترول ایدیلمه سی کیمی مسئله لر اولدیغی حالدا بیزیم قارشیمیزدا کند تصرفاتی ایله بویوک شهرمنایعینی یوکلتمک، ایشچی سنغینی علمون ایله سلاخلاندیرماق و گلله جک کومونیزم عائله سینه صادق فردلر یار اتماق ایچون شورا یله کنستاننی بر-سیرینه باخینلا شدیرماق ایتمی دورور.

یوخاریدا کی فرق لری نظره آلماق لار ایرینه ده یمک لازم کلیر که، شوراجمهوریتلری اتقاقی داغینده یاشایان ایشچیلرین شعارلاری سرمایه اولونین اارتی آلتیندا یاشایان ایشچیلرین شعارلاری ایله اساسییر روحلادیر. بیزده اولاردا زحمتین قطعی حاکمیتی ایچون چالیشیریق، بورژوازی سنغینی یوخ ایتمک ایسته بیریک، بویولدا بیز بیر قدر ایردلی دوشوب، نچده ونوم دونموشیک. اولار ایسه بیزه نسبتاً دالدا قالماشلار. هر حالدا کتدی کیمیز نقطه بیردیر. اولغنی بوگونین بیزه یوکلدیگی وظیفه اونوتورماز، قوی بیزیم مبارزه میز ایشچیلرین عمومی مالی اولان تصرفاتی یوکلتمک. بین الملل فقرای کاسبه سینین مبارزه سی سرمایه دارلیق تصرفاتینی محو ایتمکده اولسون. قوی بیزمای نمایشلرینه یار اتماق شعارلاری ایله پیغیخیمیز حالدا، اولار داغیتماق شعارلاری ایله پیغیخینلار. بونون نداینکه عیسی و ضرری یوخسور، بلکه بئله ده لایم دیر. چونکه بیزده اولارین بولوندیغی کیمی حکوم اولدیقیمیز حالدا تیکمکه دگیل، پیخماغا چالیشیردیق. بیزده اوزون ساوزادی تعطیل لر ایدیب، بورژوازی تصرفاتچیلارینین باشلارینا کلک آجیردیق. اولاردا مادام که، بیزیم کیمی تصرفاتی الرینه آلماییمیلار، بئله ایتمه لیریلر. بویونلارین وظیفه لریدیر.

جوادلر ائنه

«کنجی» غردتی، ۲۰ آپریل ۱۹۲۴-نجی ایل، نمره ۴۸ (۶۹).

جهان محاربه سېمين اون اېلېگي

همين ايول آيينين آخري رېنده سنجوس جهان کيرليک محاربه سېمين اون اېلي تمام اولور. جهان سرمايه دارلارينين منفعتلري ايچون آپاريلان محاربه نين بوتون دنيا رحمت کشرينه نه قدر آغير اولديغي هامويا معلوم دور. توپلارين گورولتوسوندان، دعوا گمي- لر نين دهشتيندن، آيروپلاناتلارين باغديرديقلاري آتش لردن، بوغوجي قازلاردان ضرر گورمه يين بير زحمتکش و ارسى؟ محاربه نين ميدان اچيخارديقى قحطليک، ايش سيزليک، آجليق، جور به جور آزارلارين انسانليني هلاکته سوق ايتديکيني کيم اونوتموشور! بوفلاکتلري وجوده کتيره نه ايدى؟ نه ايچون ميليونلارچا انسانلار دعوا ميدان- لاريندا يکديگر لريني تلف ايدير، وحشى لره ياراشمايان ايشلر گورورلر، بونون فائده سي نه ايدى؟ بوسئواللارين جوابي چوخ آساندير، بونلارين فائده سي آنجاق بير دسته سرمايه دارلار ايچون اينى، اونلار يودعوان سونرادنيا بازارلارينا حاکم اولماق. بوتون دنيا زحمتکش لريني ايشلتمک ايسته بيرديلر، اونلار زحمتکش لرين جهانلارين علم سيزليکيندن استفاده ايدهرک، وطن، ملت، حتى دين نامى آلتيندا آنجاق ئوز ئورتو سرمايه لريني آرتيرماغا چاليشيرديلر. جهان کيرليک دعواسيتين اولارينده بيريلن وعده لري بوگون بوتون زحمتکشلر گورورلر. بوگون بوتون سرمايه دار محاکم لرده قلمه ينده آج، ينه ايش سيز، ينه حقوق سيز، ينده اذيلير، ينده ده محکوم اولور، کندلي ينده يتر سيز، ينه ملکه دارلارين اينده اسير، ينده حق و اختياردان محروم دير، مظلوم ملت لر ينده مستملکه حالينده قالمقدا ديرلار. حالبوکي دعوا باشلانان وقت سرمايه دار حکومتلر بونلارين هاميسينا آزادليق، هاميسينا سعادت وعده ايديردي. هله بونلاردان ماعدا بورژوازيا عالم لري ديرديلرکه، بومحاربه آخري نجي محاربه دير. بوندان سونرا يتر اوننده هيچگونه محاربه وقوع ايدنه بيلمز. انسانلار تماميله ئوز حدود و حق لريني اللرينه آزارلار، توپ، تفنگ، اسلحه هاميسي سجاويديلر. ملت لرين ميانيندا دوغروچو و دائمي بير صلح وجوده گلر.

ايندى آلتى سنه ديزکه، ظاهر ادعوا قورتارميش حساب اولونور. لاکن بو آلتى ايلده بيرنه گوروروک؟ بير گوروروک که، نه اينکه صلح بير يا اولموش نه اينکه ملت لر آراسيندا عدالت ميدان اچيميش دير، بلکه برعکس دعوا و ازاماتي داها اچوخالميش دير. مثلا محاربه دن اول بوتون دنيا ۷۷ ميليون سلاح آلتيندا انسان اولديغي حالدا (۲۱-نجى سنه (۱) غالب حواتلر

طریقیندن تقریباً ۱۱ میلیون انسان سلاح آلتینا آلیمنیتمیدیر. انکلتره، آمریکا، فرانسه دولتلیرى دعوا ایللرینه نسبت اوج کره محاربه میمانتی مصارفینی آرتیرمیشلار. بوندان علاوه امیربالیست دولتله آراسیندا (مثلا فرانسه ایله انکلتره، آمریکا ایله ژاپونیا و غیرلری) احتیاط گوندن-گونه گنیش بیر وضعیت آلیر. انسان آوروپا و آمریکانین بو کونکی حاضرلیقینی گوروب ینی بیر محاربه وجوده کله چکینی یقین ایده بیلیمیزی؟ محض سرمایه دارلیق دنیا سنی دا محاربه سیز اولایلمز.

بورادا ایالتیز عمله و کندلی منغینن شوز حقوقینی قانیب بیرداها سرمایه دارلار تورنا دوشمه سنی لازمدیر. محض بوتون دنیا حمتکش لرین بیرینجی بورج لاری دا بوندان عبارتدیر. اولار کله سرمایه دارلار دیستلر که، بیو آرتیق سوزین یاغلی سوزلریشیزه اینانحالی دکلیک. بیزیم دوشمنیمیز آنجاق سرمایه دار طبقه سیدیر. بیز اگر محاربه ایتمه لی اولساق یا لنینیزین الملل سرمایه ایله ایده چکیم. محض اون ایلمن سونرا فعله و کندلیرین سرمایه دار حکومتله و بر دیکى جواب بوندان عبارت اولاجاقدیر.

جوادز آده

«کنشچی» غزه تی، ۱۸ ایول ۱۹۲۴-نجی ایل، نمره ۸۷ (۱۰۸).

نوروز بايرامى

نوروز بايرامى شرقىدە طبعىي كىندى بايرامى دىر. زىرانوروز ايلە قىش يىغىن سويۇغۇچى بېشوب بەھار موسمى كلىر. بەھار شرقىدە كىندە ايشلر يىغىن ان جدى موسمى دىر. بوموسمىدە كىندىلر ايشە باشلايدىر. مختلف توخوملارنى محصول امدىلە قاراتور باقلاردا دىفن ايدىر. نوروز باشلانار باشلانماز بوتون كىندە حرکتە كلىر. انسانلار، جوانلار چولە چىخىر. جوجوق، بويوك، آرواد، كىشى هامىسى يىنى گون يىنى حىيات حس ايدىرلر. چوللر، تاغلار باشىل لانماغا باغلايدىر. آغاچلار چىچكەنر، انسان گولور، حيوان گولور، دان گولور، آغاچلار گولور، هوا گولور، اكينلر گولور، بىر سوزلە بوتون كائىنات گولمكە باشلايدىر. اولسون كە، اولجە كىندىلر انتخاب ايتىمىشلر. بوتون زراعت آلايتىنى نظردن كچىرمك، اكىر يىرلىنە باش چىچكەك، سوارخلار يىنى تمىزلەمك كىمى ان مەن ايشلرى بوگونىن اعتبارا باشلامىشلاركە، گىت گىتە بو عادتىن اوزدەرىنە شاهلار مىلى، سونرا ماللار دىنى آد قويموشلار، دولتلىلر، مفتخورلار، تاجرلر و مختكلر بوگونى ئوزلىنە كىش چىچكەك گونى قىرار وىرمىشلر. حالبوكە، نوروز ايشە حاضر لانان كىندىن بايرامى اولوشو حالدا، او عىش عشرتە فرق اولوب، ايران لىباسلار كىمكە افتخار ايدەن بىر دستە جانلار سوروسونە ناخپ ئوز حالن زارىنە آغلايدىر. بوگون شرقىن هر بىر گوشە سىندە بىللە بىر منظرەدە تصادف ايدىلر. ملكەدارلار، اربابلار، بگلىر و اوللار دىن عائىلەلر بايرام ايدىر. شاد اولورلار. كىندى و زحمتكشلىر ايسە اوللار دىن قارىنى دويورماق ايجون ايشلەمكە حاضرلاشورلار.

اونا گورد، سرمايەدارلىق و فتوداليزم سولنى يەلە باشايان شرقى ئولكلەرىندە نوروز بايرامى بىر انقلابى گوندور. زىرانوروزدا زحمتكشلىرىن كىندىلر دىن ئوز عائىلە و بالاجا جوجوقلاردى دىكىل، اوللار دىن رىجانلارنى، حسلىرى، وارلىقلارنى بوملوك الطوائف مالكلرىن ظلموندى اوللارنى احاطە ايتىمىش عقالتىسىزلىكە قارشى عصيان ايدىر. آرتىق مىنداندا اولان عدم سىوات بو كىمى بايراملاردا تاممىلە اورتاي چىخىرو كىندى دوشونمك و آنلامغا باشلايدىر كە، ندىچون او گرگ چاليمىش سىنو آچ چىلماق قالسىن، اما آقلا چاليمىسادان دىنباين هر بىر نەمىتىندە صاحب اولسونلار، بايرام ايتىمىشلر، نوروزى قىدايتىمىشلر. اما سوودت آذربايجانيندا ايسە نوروز حقيقىي مناسىنا دلالت ايدە بىلر. زىرابورادا بىگ، خان، بىقەخورو مالك بوخدور، بوراداهامى زحمت كشمىر، اونون ايجون دىخلىتمىن نوروزى بىر كىندى بايرامى كىمى قبول ايدە بىلر.

اونون ایچون هر نوروژدا قیشر ایشلرینی بیرکناره آتیپ کندایشلرینه باشلاماق
ایچون کنتصرفات ایشلرینی، کنتصرفات حیوانلارینی نظردن کچیرملى اولان سو
آرخلارینی تمیزلەمک، کندین اجتماعی ایشلرینی دورلتمک، ایمنچیلک کیمی ایشلری
باشلامالیدیر.
همیشه نوروز فعالیت دورونون باشلانماسی و کند ایشرینین یوخلانماسی
گونو اولمالیدیر.

• ج •

«کندجی» غزەتی، ۱۶ مارت ۱۹۲۴، نمره ۲۱ (۵۲).

محرم گونلری

محرم گونلری یاخینلاشدیغی ایچونینه قولچوماقلار، کهنه قوجولار، بوینویوغون باققالار باش یارماق وزنجیروورماق کیمی شئیره حاضرلاشیرلار.

اونلاریو بای زمانی زحمتکش کندیلری ایتمدن-کوچین ساخلاییب مسجدره توپلاماق آغلاتماق بو آدیله یتهده اونلارین آراسیندا نفوذ قازانماق ایستیرلر. اونا گوره کندئوره کلری، کنداچرائیه کویته لری، کندلرده یا شایان کومونستلرین جدیدله ایشه کیریشمه لری و کندیلری ایتمدن قویان موهوماتچیلار ایله مبارزه ایتمه لری لازمدیر.

زنجیروورما، باش یارما کیمی عادتلرین دین ایله هنج علاقه سی اولما دیغینی کندیلره بیلمه ییب، عین زماندا دین و اونون هارادان چیخدیغینی سمکن قدر کندیلره آتلامالی.

یرده کندئینی باشالماق، موهوماتدان قورتارماق ایتمکده سون درجه احتیاطلی اولمالی، سوادسیز کندیتین دینی احساساتینی تحقیر ایتمک یاخشی دگیل دیر. اوتو تیل ایله یا شاسالماق، دلیل گوسترمکله جهالت یوخوسوندان آییلمه لیدیر.

قاباسوزلر و بعضی لرینین عادت ایتمکگی سویوش سویمکله هنج لازم دگیل دیر. کندیلرین گوزلرینین ئونونده حاجیلار، کربالی لار و آخوندلارین مین طورلو فیریلداقلاری واردیر. اونلاری کندلیبه گوسترملی، دینین دوغورودان دوغوریا قولچوماقلار و واریلار ایتمه ییر آلت اولو شوغون بو کیمی واسطه لرله اثبات ایتملی دیر.

آخوندلار، حاجی لارو ریاکار موسلر زواللی کنن زحمتکش لرینه مینلرک حیلغو تله لر قوروموشدولار. کندلی اونلارین ئوزوننده یا شاماسینی کورور. فقط بووقته دک او بو کیمی تفاوتلری آلاهدان کوروردی. او بئله گمان ایدردی که، فقیرلیک و وارلیق آلاهدان دیر.

ایندی کرک اونوباشا سالماق که، بئله دگیل دیر. اگر بئله اولسایدی، اوندان کیمی اوغری، معامله چی، ئوزکه مال بیین، خلقه ظلم ایدن، قونوشون اینجیدن، بی رحم و بی وجدان آدم واردیر هائیمی دولتی دگیل فقرا اولمالی ای دیر.

اگر آله دوغورودان دوغوریا بو کیمی ظالم لره ایتمه رک دولتویرمیشره اوندان بئله ظالم لره کومک ایتمن آلاهدان نه فایدا؟

حالبوکه، ملالاردیبر؛ آلاهدان عادل دیر ظالم دگیل دیر.

اگر ظالم دگیل نه ایچون پس ظالم لره کومک ایدر؟

گورونور ایش بئله دگیلدیر. بورادا آلاده بیغمبر محبتی بوخسور. بورادا فقیرلری آلداتماق سئلہسی واردیر.

محض همین بوکیمی سوزلره کوره دیرکه، فقیر کندلی قولچوماقلار ایله آخوندلارین علیهنه چیخمايشدیور. محرمده سینهور ماق و باش یارماق کیمی خادتلرین ان یبس جهتمندن بیری بودورکه، بو واسطه ایله قارنی یوغونلار نوز سوزلرینی کچیرده بیلیرلر. مجلسین یوخاری باشینا کئچیب زحمتکشی کندیلری سینهور ماق، و باش یارماق ایله مشغول ایدیرلر. سوزلری ایسه چوبوغوداماغینا آلیب شیرین شیرین آخوند ایله محبتده مشغول اولوب گولورلر.

جوادزاده

«کندچی» غزه تی، ۱۱ یول ۱۹۲۴-نجی ایل، نمره ۸۴ (۱۰۵).

موقفیت کیمده اولاجاقدیر

بندهه انکلتره امیر یالیزمی تورکلری نوتالار ایله تهدید ایتسکه باشلامیشدیر. بندهه لندن سرمایه دارلاری قانلی اللرینی چیرما یاراق یئی دن تورکیه زحمتکشلرینین قانیه بویاماغا حاضر لاشیر. بند موقتا سکوت ایتمیش، یاخود داخل مبارزه لره مشغول اولان یاخین شرتده قان قوخوسی کلیمکده دیر. بندهه قارا قارتالده میر پنجه سینئی اوزاد اراق، یئی چه نفس آلاماغا باشلامیش آناتولی زحمتکشلرینین بوغان ییندان یایمیشیب اونئی بوغماق ایستیهیر. عجبانه ایچون؟ چونکه تورکیه تین بیر حمه سی اولان موصول قطعه - سینده بویوک نفث معدنلری واردیر، انکلتره سرمایه سی ایسه نفثه آرتیق درجه ده محتاج دیر. چونکه عربستانئی ایکینجی بیر هندوستان ایتسکن ئوتتوی تورکلری سیخمشدیر ماق و عربستانین هر بیر طرفینن اوزاقلاشدیر ماق لازم دیر. چونکه یاخین شرتده، خصوما اسکی عثمانلی امپراطور لئی دائرة سینده یئرلشن ملتئو آراسیندا یالنیز تورک زحمتکشلرینین تشکیلات یارتماغا اقتداری واردیر. چونکه موصول نفثیندن ممکن دیر باشقا مملکتین سرمایه سی، داهادو غروسی آمریکا سومایه سی، یاخود فرانسه سرمایه سی استفاده ایتسین. محض بو سببلره کوره ده لندن دیر ییندان تورکلر اوزدیرینه نوتالار، تهدیدلر یاغماقدادیر.

بو نوتالارین نتیجه سی البته کله چکده گوروله چکدیر. لاکن بیز قید ایتمه لی بیک که، اگر تورکیه حکومتی لازیمجه ستانت گوستریب بوکیسی نوتالاردان قورخماسا و ئوز سنگرلرینی بوش سوز ایلد ترک ایدهرک لندن دیپلوماتیا سینا تسلیم اولماسا فقط موققیت الله ایده بیلچکدیر. چونکی موصول مسئله سینین تورکلرده عالماسیله باشقا مملکتلرین بوروزو زیاسی مخی علاقه دار دیر. مثلا آمریکا موصول مسئله سینین انکلیس سرمایه - دارلاری اختیارینا کجه سینده تورکلر قدر، بلکه اولنلاردان دا عاز یاده علمیداردیر. اگر موصول نفثی انکلتره یه کچیرسه معلومور که، آمریکا ایچون ئوندان استفاده ایتسک امکانی اولمایا جاقدیر. (موصول) تورکلرده قالدیضی حالدا ممکن دیر که، استیاز آلمانلر یاخود باشقا بوللارلا آمریکا دا استفاده ایده بیلین. بئاعلیه انکلتره سرمایه سی موصولدا یالنیز تورکلره دگیل آمریکا یاو باشقا مملکتلرده تعرض ایتمیش اولور که، بودا انگلیسارین منفعتینه تمام اولابیلمز.

بونی کجیش تجربه لره گوستریکده دیر. اگر دوغورودان دوغوریا سرمایه دار دولتلرین آراسیندا رقابت اولماسا ایندی، بو وقتهدک شرتده ایندی موجود اولان یاریم مستقل حکومتلرده قالماشیدئی. بوللاردان ماضی تورکیه زحمتکشلرینین آرخاسیندا بویوک

انقلابی بیر کتلهده واردیرکه، اودا شرق مظلوم ملت لرینین مدافعه جیلگیتی عنده سینه آلمیش شورالار اشفاق، فعله و کندلی منفی دیر. بیر هاسیمیز بیلیریک که، بیرنجی دفعه انگلیس سرمایه سی علی بنه چیخان کمالیستلره بیر دولت تشکیل ایتدک امکانی و یروب اوننی غالب چیخاران قومی ال هنج بیر وقت او دولتی امپریالیستلر طرفیندن تضييق ایدیلگه یول زیر میه چکنیر. محض بیر نقطه نظر دن تکرار ایدیریک که، اگر تورکیه حکومتی ترددو تنزل سیز اولراق انگلتره سرمایه سینه قارشی چیخیب چدا ئوز حقیقی دفاع ایدهرسه ققطیا موفقیت قازانا جا قیدیر

جواذزاده

«کنلجی» غزوتی، ۱۹ اکتیابر ۱۹۲۴-نجی ایل، نمره (۱۶۱) ۱۸۲.

یمنی بیس می فقیت

لوکتا پر انقلابیندان بری فقرای کاسبه حکومتین قارشیمیندا دوران بیروبوک مانع فرانسه بورژوازیاسمین نوکلری اولان یوانکارالار ایدی. بوگونکی تلکرافلار بیزه شورا جمهوریتلری اتقاقینین فرانسه جمهوریتی طرفیندن رسامنتدیق ایدیلدیگینی خبرییر. فرانسه ناظرلر هیئت رئیسی اری شو. چهچرین یولداشا مراجعتاشورالار اتقاقینین فرانسه طرفیندن رسامانتینماسینی وهرایکی طرفین تضریر زماندا سفیرلر تعیین ایتمک لرومینی قیدایدیر.

بومسئک شورالار اتقاقی تاریخینده ان بو بوک و ان مهم مسئله لردن دیر. فرانسه تصدیق ایتمکله بیزیم خارجی موقعیمیز اولدیقجا محکوم سارسیلماز بیرحالا کلدیگی کیمی، داخلده و خارجه نوع به نوع فیریلداقلار چیخاران آغ قواردیاجیلارین ایدی کسبلمیش اولسو.

اری ئونین نوتاسی دنیا سیاستینده بو بوک تبدلاته سبب اولماقدیر. بوگون بیز انکلتزه محافظه کارلارینین بیزه نوتالار یاغدیرماق و بو واسطه ایله انکلتزه داخلینده شورالار منفعتینه اولان حس لری ئولورمک فکرنده اولدیقلارینی بیلیریک، فرانسه بونوتالارین ان گورولتولی زمانیندا بیزی تصدیق ایتمکله انکلتزه محافظه کارلارینین آرزولارینی بوچا چیخارمیش اولور. ایندی بیزی انکلتزه نین داخلی ایشلرینه قاریشماقدا متهم ایتمک ایستین کرونلار نه قدر یاغیرلار سادا اولانلارین یاغیرمالاری بیرنتجه ویریمه چکدیر. چونکه شورا جمهوریتینین ان غدار دشمنلریندن سایلان فرانسه بورژوازیاسی بلله شورالار اتقاقیندان قورخما یاراق اونونلا یاخینلاشماغا ایلشیدیمینی بوتون انکلتزه بورژوازیاسی گورمگه دیر. بوندان علاوه انکلتزه فعله لری بونونلا بانکیرلر و بو بوک سومیه صاحبلریندن عبارت اولان محافظه کارلارین بهتانلارینین قارشیمینی آماغا بو بوک دلیل لر و انکار ایدیلیمه چک حقیقتلر الله دایتیش اولورلار. معلوملورکه، بو تصدیق نوز-ئوز لیگیندن وجوده کلمه میشدیر. فرانسه بورژوازیاسی دا بوگون انقلابچی اولمامشدر. اولنار کومونیستلرین رهبرلیگی آلتیندا ترقی ایتمکده و بو بوکده دوام ایدن شورالار اتقاقینین ماعتیندن بی غر دکیلر، یاکه، بو تصدیق ایله بیزی آلماتماق ایسته ییرلر. چونکه، بیزی آلداد ایدیلیمه چکلرینه داها جوخدان قناعت حاصل ایتمیشلر. بورادا اساسلور درینجه بیرسبب واردیر، اودا شورالار اتقاقینین دنیا سیاستینده اشغال ایتمدیگی موقعه فرانسه ده انقلابچی فعله لرایله خرده بورژوازیانین

قازاندىغى موقىيتىن عبارتدير. بويولدا فرانسە كومونىست فرقهسى از فعاليت كوسترسە دىگىندە رفقىمىز «ھومانىتە» غزەتتىن مەدريتن و پىردىگى بياناتمان آنلاماق اولار. يالنىز فرانسە دگىل، ژاپونىا، حتى آمريكا دادخى شورا حكومتى ايله علاقه بە گىرىشمك مسئلهسى بوگون داخلى مسئله لرین ان مەھم لرینن بىرى دىر. كره ارخىن گوجلى و گوجسىز مەھمكت لرینن ھاسىندا شورالار ايله علاقه مسئلهسى بىرىنچى نوبەدە دورور.

بو آخر وقتلردە مختلف مەھمكتلردە حكومت لرین دىمىن لرینى، فرقه لرین و جريانلارین كىدەيتتى نظره آلىش اولساق، او وقت كورە رىك كە، اونلارین اكترى شورالار ايله علاقه دار اولان مسئله لرین آسلى دىرلار. بىناغەلىقە شورا جەھەتلىرى مسئلهسى يالنىز روسىيە مسئلهسى دگىل، بوتون دىنا مسئلهسى، داھا دوغروسى بوتون دىنا زحمتكشلىرى صنفى ايله بورژوا صنفى نىن مەبارزە مسئله سىدەر كە، فرانسە نىن آندىغى آدېمدا دىنا فعلە لرینىن عوموماً فرانسە فعلە لرینىن خصوصاً اىرە لئە مەسىنى كوسترېر. شورالار اتفاقى داخلىندە ياشايان زحمتكشلىرى ايسە بوتونلا دىنا انقلابى اوغروندا بىردونوم داھا دونموش اولورلار.

اكتايبر انقلابىندان ۷ ايل كچىر. اكرىز بو ۷ ايللىك تاريخى بىردىفە داھا نظردن كچىرىپ دىكىن لر. كالجاكلار ياخود پولشا و رومانىا مەلكە دارلارى ايله فرانسە بورژوازىا سىتىن آياردىغى سياستلره عطف نظر ايتسك قازاندىغىمىز موقىيتىن ئەاندە دە بويوك اولدىغىنى كورە رىك.

مەھم بىزدە اوكتايبر انقلابىن ۷ ايللىكىنى ينى بىر غالىبىت اېچرىسىندە كچىر مەلكە ينى غالىبىتلرە حاضرلانما لىق.

جوادزادە

«كەلى» غزەتى. ۳۰ اوكتايبر ۱۹۲۴ - نچى ايل. نمرە (۱۷۱) ۱۹۲.

بیز عزا ساخلا بیریتمی؟ لنین وفاتینین ایلدونومی مناسبتله

فقراو رحمتکس صغینین تاریخی و عمنه وی بیریتمی عزا و یا خود با برام مراسمی اجرا ایتدیگیمیز وقت بعضی لری بیزی ده موهوماتچیلقد اتهام ایدرک دیبرلرکه، نه ایچون کومونیستلر، مثلا ایکیرمی آلتی کومیسارین ئولدورولدوکلری گونی، لنین وفاتینی و باشقا بوکیمی حادثه لری معین بیرگونده خاطرلاییرلار. بوئوزلوگونده بیر نوع موهومات دگیلمی؟

کارل مارکسین جسدینی انکلتردهن مسکوا یا کوندهرک ایچون تثبیت ایدهن کومونیستلرایله، ئوز آتالارینی کرپلایه آباران شیعه لرین آراسیندا بیر مناسبت بوخلورمی؟

محض بئله سئواللار یا لئیزعوام دکانچیلار، یا خود سؤانسیز و معلوماتسز کندیلر طرفیندن دگیل، حتی بعضی کومونیست یولداشلاریمیز طرفیندن ده ویریلمکده دیر.

حق کومونیست غزه تینده یولداش مختار آقاراده بو سئواللارا باقی بیر مقاله دخی یازمیش ایلدی. گورونورکه، بیزیم معنوی بایراملاریمیز و تاریخی عزاگونلریمیز بارد سینده کتله ایچون بیر یانلیش لیک، داها دوغر و سوی مراسملریمیز ایله اسکمی موهومات مراسمی آراسیندا بیر مناسبت، بیر اوخشارلیق واردیر. گورونورکه، بیر چوخلاری نه بئله بیزیم دین ایله هنج بیر علقه مین اولمادیقینی دوشونمورلر. بلکه ده ایچری سینده ائله لری واردیرکه، دوغرودان دوغرو یا کومونیست لیک بیری دین کیمی تلقی ایدیرلر.

لنینین یا خود کارل مارکسین جسدینه بسله دیگیمیز احترامی، یا خود ئولدوکلری تاریخی خاطرلاریمیزی، دین چیلر کیمی، اولارین روحلارینی، ئوزوموزدن راضی سالمقدان ئوتری اولدوغونی کمان ایدنلرده واردیر. بو، چوخ قابایر یانلیش، چوخ فتاییر آنلاصما رلیق دیر.

دوغرو دور، بیز بویوک رهبرلریمیزی خاطرلاییریق، حتی، اولارین شکل لرینی دیوارلاریمیزدا آسیریق، آدلارینی یاخشلیق ایله یاد ایدیریک. چو جوقلاریمیز اولارین آدلاری ایله آدلاندیریلیر. مثلا افتخار ایدیریک. بودا ظاهرده دینچیلرین پیغمبرلره اولارلره بسله دیگکلی احترام ا اوخشا بیر. لکن، حقیقت حالدا، بورادا اساسلی بیر فرق واردیرکه، اونلر حالدا کتله یه قاندرماق لازم دیر. دین چیلر نیه عزا ساخلا بیرلار؟ چونکه، عواملار بهشته کیشمک اجرینه (۱) صاحب اولماق، بیر سیرا آنلایانلاری ایسه

جېبلىرىنى دولسورماق اىستېيرلى. اوناگورده بېغىرلردن، امانلاردان، ئولۇلردن، بىرلردن ئوزدردلرئىن دواسېنى اىستېيرلى.

اوناگوردهگە، اونلارحيات مبارزەسىندە عاجز و ضعيفلىرلى، طبيعت اىلكە مبارزە اىتمك يوللارنى باجارمايىپ، موھومى آلاملار بېغىرلردگوز تېكىرلىر، ھلەر ياكارلىق، دستە بازلىق، خلقتى تولاماق، سلطانلار، چارلار، ملکہ دار و سرمايدارلارلرئىن حاکمىتىنى محافظە اىتمك كىمى مسئلەلردن دانىشمایىرىق.

عجبا! بىزىم مراسلرئىمىزدە بئلمى؟
قطعا بئلمەدگىلىدەر.

بىز لىنىنى، كارل ماركسى خاطرلايىرىق، پاریس كوموناسى قىرئانلرئىنى، ۲۶ گومىسارلار وقاتىنى يادىمىز اساليرىق، ققطبو خاطرلاماق لىنىنە، كارل ماركسا، ۲۶ گومىسارلار ابداخلى يوخلور، چونكە، بىز اونلارلرئىن ئولوب، چورويوب گىتدىگىنى چوخ باخشى بىلىرىك، اونلارلرئىن روحلارنى اولمادىغىنىدا انكار اىتمىرىك.
بىزىم متمدلرئىمىز بوآدمالارلرئىن جسدلرئى ياخود چوروموش سوموكلرى دگىلىدەر. اونلاردا مقاس بىر قودىه ابداء اعتقاد اىتمىرىك، اونلارلرئىن بىزە گومكى دە اولمايىت چاغىنى قطعا بىلىرىك.

بىزىم بورادا متمدىمىز تاسابىلە باشقا بىر شئىدەر.
بىرذاتاً عراسا خلامىرىق، بلكە منضمىمىز، فرقه مىزىن، داھادو غروسى، بشرىتىن آزادلىقى يولندا بىنى دورلر آچمىش رھبرلرئى اونلارلرئىن اهمىتىنى يادىمىز اساليرىق. بو دابىزىم منضمىمىز اىچون دور. بىز كارل ماركسى اونودا بىلىمىرىك، چونكە اونون آدى مېاندان چىخاردىغى ماركسىزم علمى اىلە علاقه داردەر. ماركسى اوتوماتئى ماركسىزمى اوتوماتئى، لىنىنى ياددان چىخارماق لىنىنىزمى ياددان چىخارماق دىمكىدەر.

ماركسىزم لىنىنىزمىز منضمىمىز و فرقه مىز ئوزدو شىئىلرئى اىلە مبارزە اىتمكى باجارماز و كىدە چكى يولى لايىقىنچە تاپماز و بشر طبيعتلە مبارزەدە غلبە چالماز. ماركس، لىنىن ياخود پاریس كوموناسىنى محض پونون اىچون خاطرلايىرىق. بورادا موھوم بىر شئى يوخلور، بورادا بھشت طمى، جھنم قورخوسى ابداء يوخلور، بورادا چوروموش سوموكلردن امداد اىستەنمايمىز. بورادا بىر علمىن مؤسسى و بىويوك رھبرلر خاطرلايىر، بو ايسە ابداءرا ساخلاماق دىمكە دگىلىدەر.

بىز لىنىنى خاطرلايىرىقو دائىما خاطرلامالىق. چونكە اونون ئرلرئى، اونون وىستلرئى بىزە لازمىدەر. او اثرلر، او وىستلر بىزىم سالاھىمىزدەر. لىنىنى خاطرلاندىردىقچا اثرلر و وىستلر دە خاطرلانەر. سوزلر بىر داھات كرارا اولونور كد، بو دا اىشچىمىزىن موفقىتى اىچون لازمىدەر.

م. جو اوزانده

«بىنى بول» غزەتى، ۱۴ يانوار ۱۹۶۵-نجى ايل، نمرە (۱۲۲)

ئىنەن سېز ئىر اۋل

ھەمىن يانوار آيىنىن ۲۱-دە ھاسىمىزىن بىلىب، تانىب، سۆدۈكېمىز ئىنەن وقاتىندان بىر اۋل كېچىر.

بويىرايلدە اونون يادگار بوراخدىغى كۆمۈنىست فرقدىسى اونون وصىتى اوزرە رفتار ايدەرك اونون كۆستردىكى يول ايله كېتىدىكى اىچون بويۇك موقىمتارالده ايتىمىشەپىر. ئىنەن و مىتلىرىندە ان مەنى فەلە ايله كەتەلەرەن ياخىنلاشماسى ايدى. بويۇلدا فرقه مىز وار قوھ سېنى صرف ايتىمىشەپىر.

بوكون بوتون فرقه افرادى تىن چالاشدىغى سىئە، يىندە شەرتىقاتى محصولونون كەتتەرتىقاتى محصولوايله دوزگون بىر مورته مبادلەسى، فەلە ايله كەتلىنىن حقىقى قارداشلىغى سىئە سېدىر.

ئىنەن ھەمىشە دېيەردى كە. خەلە منغى و اونون فرقهسى بورۇوان يايا غالب كەلمەك اىچون كەت زەھمتكەشلىرىنىن كۆمكىنە محتاجدېر. كەتلى اشتراك ايتەزە انقلاب و جودە كەلمز.

كەتلىنى ياددان چىخارانلار، كەتلىنى تانىماق ايتەمىنلر ايله ئىنەن دائىما بارە پارمىشەپىر. او كىتابر انقلابىندا فەلە ايله كەتلىنىن ايكى بويۇك دىشەنلرى اولدىغىنى، بوشمەن لركە (مەلكەدار و ئورتارلار) فەلە ايله كەتلىنىن مەتەلمبارە آيارماسى لزومونى قىلایدېردى. اونى قولدن فەلە كەتەرمگە چالاشىردى. لاکن، اقتصادى سياست (۱) دورونشە مەلكەدارو سەرمایەدارلار مەلوب ايدىلدىكى وقت ايسەلەنەن باشقالارى كىمى دىگىل، دىزى بىر مورته فەلە-كەتلىنىن احتىاجىنى آراشەپرىمەش، اونلارەن او كىتابردا باغلايدىقلارى حەبى اتقاقىن وقتىنىن كەچىكىمنى وىتى اتقاق رەبىرلىك شرايطىنىن مېدان چىخەدىغىنى قەت ايتىمىش ايدى. بويىنى شرىط. فەلە ايله كەتلىنىن محصولات مبادلەسىنىن عبارت ايدى. بىز بىلەرىك كە، ۱۹۲۰ و ۱۹۲۱-نچى سەلەردە، ايتە كەتلىلر، ايتە سە فەلە راتحادى جەتەن چوخ مەشکل حالدا ايدىلر. ھەدە كەت-كەتە اونلارەن آراسىندا اولان اتقاق و لىنداش مەبارەسى قورتاردىغىنا كۆرە سەمبلىكە اوز قویوردى. مەسەلە بىر وقتە ولادىمىر ايلېچ ئىنەن ئورونە مەخسوس دكا سايە سېندە (ھەمىن) خەستەلىكى حەس ايتىمىش و علاچىنا قەلەمىش ايدى. اونون اىچون دە حەبى كۆمۈنىز مەدورى تەرتقات دورونە، چوخ موقىمتە

بیر صورتده کچیریلدی. اونون ایچونده کومونیست فرقه سینین رهبرلیگی سایه سینده فعله ایله کندلی آراسیندا یینی دن اتفاق روبرلیگین اساسی محکم لندی. بیز بوگون هایمیز آشکار بیر صورتده کندلی ایله فعله نین اقتصادجا و استحصال سباله سینجه بیر-بیرینه یاخیلانماسینی گوروروك. بیز گوروروك كه، شهر تصرفاتی گتسه گتسه آرتیر.

کندلییه لازم اولان فابریکا-زاوود مال لارینین مقداری چوخالیر و عین زماندا اگند تصرفاتی بویوك آدیملارلا ایره لی کیدیر. بویکی تصرفاتین آراسیندا ایسه کوپراتیو تشکیلاتی کنیش بیردائرده مبادله شرایطی نی یونگول لشدیریر. بوگون کندلی ایسته دیگی مالی، تاجرلر، دلاللار، مفتخورلار و معامله چیلردن دگیل، کوپراتیولردن آماغا موفق اولور. نه ده دیمک اولماز كه، کوپراتیولریمیز تامایله احتیاجلاریمیزی تامین ایتمیشدیر، یا خود مال لار کفایت قدر اوجوردور. خبر، احتیاجلاریمیز هله چوخدور. ماللار هله لازیمجه اوجورلاشما ییشدیر. لاکن ۱۹۴۰-نجی ایل ایله حاضر کی ایل آراسیندا هر کین حس ایده بیله جگی قدر تفاوت واردیر. همین فعله لرده ئوز ایسته دیگی ماللاریننی بلا واسطه کند تصرفاتی کوپراتیولریندن آلابیلر.

معلوم دور كه، هنوز مخته خورلار و آلریر چیلرده سیداندا واردیر. فقط بوگون اکثریتله بیرینجی درجه لازم اولان شئی لر کوپراتیولریمیز واسطه سیله ساتیلیر.

بونلارین هایمینی وقتيله ولادیمیر ایلیچ لنین سویله میشدیر. ولادیمیر ایلیچ یینی اقتصادی سیاست باره سینده بحث ایده رکن، کندلی الکتریک لشدیرمک، فعله لرین زحمتلرینی منظم و چوخ محصول ویرن بیر وضعیته سالماق و کند تصرفاتینی کهنه اصولدان یینی اصولا کچیرمکله برابر کوپراتسیا یا بویوك اهمیت ویریردی. حاضر دا تجربه اثبات ایتمدی كه، ولادیمیر ایلیچ بوگون بیزیم مشاهنه ایئتدیگیمیز موفقیتلرین هایمینی گوروروش، محض اونون فرقه سی ده بو بیر ایلیک فعالیتبنده اونون حقیقی وارثی اولوغونی اثبات ایتمیشدیر.

فرقه نین اون اوچونجی قورولتایی کندلی ایله فعله نین علاقه سیننی محکم لتمک، کوپراتسیائی دبریلتمک کمی مسئله لر باره سینده عملی تدبیر لر کو سترمکله اثبات ایتمیشدیر كه، او حقیقتا لنینین یولی ایله گتدیر و لنینین باشلادیقی انقلابی آخره آپارماق ایچون وار قوه سیله چالیشیر.

لنین بوگون ئوز دقتینی، ئوز ده هایمینی، ئوز گنیش و یانلیماز فکرینی فرقه سینده یادگار بورا خمیشدیر. او فرقه و اونون منسوب اولوغوی زحمتکشار منغی اونون وسیتلرینی دائما ئوزونه سرمشق ایده چکدیر.

جو اذرا ده

«کندچی» غزده تی. ۲۲ یانوار ۱۹۴۵-نجی ایل، نمره ۲ (۲۴۲)

نەدن یازاجاییق؟

دیكتاتورلوشون باشلانجی دوروندهده، ئولگهدهكى اجتماعى قورولوشون اساسى چوروموش و برباد حالدا ایدی. اوکوندهده ایران خلقىنین اکثریتی ئوز اجتماعى وخصیتینی اصلاح اینئک نامینهدهکیمی واسئک وکیمین الیک اولورسا—اولسون دولتی ایشلری اساس اعتباریک زادکان ونفوذلوطبقهده نسوب اولان باشچیلارین تیزهک اللربندن چخاریب ئوزالینه آلمانغا سعى ایدیردی. خلق ایسته بیردی که، دولت مامورلارینین ر استیازلی منظرین قدیم ایش قایداسی ساییلان زوراکیلیتی، ظلم و استبداد تدبیرلرینه سون قویاراتق ئوزونه غایب بوتون ایشلرده یاخیندن اشتراک ایتمین، لاکن بدبختلیکن بوکونکی موصوتدان خارج اولان بیرسیرا جوخلی سبب و تصادفلر اوزوندن ایگیریمی ایلیک دیکتاتورلوق دوری باشلاننى. او، آغیرلاری قیغیلاماق، قلملری سیندیروماق، فکر وروشونجهلری زهرلەمک وغیرخواه شخصلرین عزمواراده سینى تاپدالاماق یولیک ایستدباشلایب چوروموش وغلطحکومت قورولوشونا بزەك—دوزەك زیردی. ایش باشینا کله میس دیکتاتور چوروموش اصولداره نین شکست بایه لری اوزرینده ظاهرا خوشاکلیم، لاکن باطنده تام مناسیله قوری بوروگراتیک ریولیس—جه سینه دورلله میله میس آریستوکراتیک سرایینی برپا ایتدی. او، ظاهرده آوریامدنیتمیندن تقلید ایدەرك ویرکیلری آرتیرماغا، دېده بھلی ادارەلر یاراتماغا، مایسین—حسابسین یوکسک رتبه لی مامورلار دوزتئمکه باشلادی. ئولکه بودجه سی نین ایستر کلیر و ایسترسه مخارج حسدلرینی غارتکرلیک و سویغونجولوق اساسیندا توراراتق اونون مقدارینی ایلدیریم سرعتک آرتیردی. هئچبیر اجتماعى مقصد واساس هدف اولمادان، هئچبیررحم ومورته یول ویرمەدن کند وشهر زحمتکشلرینی سویوب تالاماغا باشلادی. بونون نتیجه سینده کچمیشده کی چوروك، ست ودرده دکمز آریستوکراتلار طبقه—سینین یرینده، ایکی ینى، تازه نفسی وجدی طبقه میدانا گللی.

بو طبقه لر بوتون دیکتاتورلوق دورونده ال—الک ویرەرك ئولگه نین بوتون سعنویاتی اوزرینده حکمرانلیتی ایتدیلر. اوللار ئیرمادی و معنوی نفوذ دایره لرینی کونو—گونن گنیشر نندیردیلر. بو ایکی طبقه دن بیرسی بوکک رتبه لی دولت قوللوقچولاریندان و حکومت ادارەلرینده ایشلەین نفوذلو رهبرلردن عبارت ایدی. اوللار ئوز مقصدلرینین اجراسی ایچون پیخاردیتلاری قانون—قایدالار و ویردیکلوی گوستریش لرله هامینین ال—آباغینی باغلاپیر، ئوز ایستدیکلرینی ایدیردیلر، بو باشچیلار ئوز ظاهری حقوق و قانونی موقعلرینی قطعیا نظره آلماناراتق، مختلف.

واسطه‌لرله خلقی سوپوردولار. اونا‌لر رشوت‌خورلوق و دولت املاکینی منیمسه‌مکدن علاوه تجارتخانه‌لاردا، منهدار جمعیتلرده زمالیه تاسیساتلاریندا، بیروسولک هریرده کولک‌سالاراق، زوراکلیق و تون‌باشینالیق متودلاری ایلده‌جیلرینی دوله‌روردولار. اونا‌لر هنج کسن، حتی تون دیدیکلرینه گورد، بیر اشاره‌ایله یونلرله یوکسک رتبه‌لی آدماسی سحوایتگه قادر اولان شخصندن ده، چکینسیردی‌لر.

ایکینچی طبقه اونا‌لردان داها ته‌لگه‌لی‌ایدی. بو طبقه‌ان کوبود، جاهل و فرست‌طلب سلمجیلرین، ائله‌جده کوچهلرده کی آلقاق و قیریلدقچی لوطولارین و بازارلاردا کی حقه‌باز دلال‌لارین ایچریسیندن تورنمیشدی. بونلار پولدان باشقا هنج بیر شی باشا دوشموردولر. بیرینچی طبقه‌تین یاردیمی سایه‌سینده ایدس اونا‌لر سون‌درجه وار- لانیمیشدی‌لر. بویکی طبقه‌ال‌سالک ویردرک ایران خلقینین قانینی سورور و اهالیین اکثریتینی فلاکته اوغراداراق گونده‌لیک جورگد محتاج‌بیر و ضمیمه‌ سالمیشدی‌لر. دولت واجتماعی ایشلرین اداره و لونماسی مفهرمی تمامیه آرادان کتیشدی. دولت تشکیلاتینین نولکه ایشلرینی اداره ایتمگه وظیفه‌دار اولدیفینی تصوراتمک بئله‌ممکن دگیلدیر. سانکی نولکه رانونون اهالیسی یالنیز دولت اداره‌لرینده ایشله‌ین خیا‌نتکار ماسورلارین ینی‌جه اورتالیفا چیخمیش سلچمی و سرمایه‌دارلارین طمع‌ی و حریص‌لیکینی تامین ایتمک ایچون لازم‌ایمیش.

نه‌ایت بئله‌بیر شرایطه شهریور حادثه‌سی (۱) باش ویردی، بو حادثه‌نین شدتلی خریه‌سی اجتماعیتین بوتون سنقلرینه تکان ویردی. پرددر غفلتا جوبیلاراق رضاخان دیکتاتورلوقونون ضعیف و سولخون سیماسی ظاهره چیخدی، ظالم و مظلوم سنقلر غرایکیمی دیسکیندرک تونونه کلدی. لاکن مظلوم کتله فلاکتلی، یاریق وال-قولو باغلانمیش اسارت و ضحینه‌ایدی. ایکی‌رمی ایل غرتینده اونو تابد‌الایب طاقتین سالمیشدی‌لر. اونون دانیمماغا، تون وارلیفینی گوسترمگه بئله قترتی یوخ‌ایدی. بونا‌گورده دیکتاتورلوق اوزده‌ریندن پرده گوتورولمگه اونه‌ایده‌جکینی، هارادان ایشه باشلا‌یاجغینی، تون قانونی حوققلاریندان هانسینی داها تتر طلب ایدمگینی بیلمیردی. اونجه‌ایل‌لیک انتقامینی چکمک ایچون نه‌کیمی واسطه‌لر مالک اولدیفینی بیلمیردی. مظلوم، ازیلمیش، ویرگیلر توپلانماسی یولله سویولموش زحمتکش منف حیرت‌ویخته دالمیشدی. بونا‌گورده شهریور حادثه‌سینده اودر حال تاثیرلی‌بیر ایش گوره بیلمدی. لاکن ظالم سنقلر تون درسلریتی یاخشی بیلیردیلر. اونا‌لر، تون دانیشیق‌لارینین تونونو در حال دگیتدرک، دموکراتلاشیر، آزادلیق و ملت‌پرورلیک دانیمتی دوشارینه دیویور، نه‌جده‌بیرلر، چوره‌کی گونون مطنه‌سی‌ایله یمگه باشلا- بیلرلر. بوندان علاوه اونا‌لر همیشه‌کی کسی یشده یوکسک دولتی وظیفه‌لری تون اللرینده ساخالایب‌ینی‌سلاحلارلا تجیز اولونوردولار. اونا‌لر دانیشماق، نطق‌سویله‌مک، غزه‌لر نشر ایتمک، پارلمان کورسیریندن استفاده ایتمک امکانلارینا مالک ایدیلر. تلگراف، تلفن، رادیو، سینما، گوزل‌ینالار، اوتومبیل‌لر، بیروسولک بیغینجاقلار تشکیل ایتمک و سرعتله ایشله‌مک ایچون لازم‌اولان بوتون واسطه‌لر اونا‌لرین سرانجامیندا ایدی. همین آقالار بور واسطه‌لردن سون‌درجه استفاده ایتمکن علاوه، بعضاً تون‌لرینی مظلوم و شکنجهلر چکمیش آزادیخواه‌لار کیمی قامه ویریردی‌لر.

۱- ایکنجی دنیا محاربه‌سی دورینده ۱۳۲۰-نجی ۵ ش ایلین شهریور آیینین

۲- نده متفق قوشونلارین ایرانا داخل اولماسی حادثه‌سی نظرده توتولور.

شېھىز بو، ايىشېن باشلانقىچى ايدى. ايندى دىمك اولار كە، وضىيت يىنىچە دكىمىشېدىر. شېرىوردن سونرا «دىوكرات» اولموش آقارلېن، ايندى دالماقېدا اولونان، ماسكالارا احتىياجى بوخۇدور. حال-ساحاردا اونلار، دىكتاتورلۇق دورونون آلامادىچى سوزلر ايله آجىق سورتدە فعالىت كوستردىبىلرلر، اونلار، اجتماعتى تاممعناسىندا ئوز حكمرانلىغى آلتىنا آلمىش، قىرتلىقتان، آجلىقتان، هايكوى قوبارماقتان، بىرسوزلە بوتون واسطەلدردن و فرغانسى تصادفى بىرخادىدەن استفادە ايدىبىلرلر، اونلار باطندە فاشىست اولۇپ عىنى زماندا بىرلېن، روم، توكيو آدلانان اولخون طرفدارى اولمىقلارى حالدا، ظاهردە ئوزلرىنى متفقىلرېن و دموكراتىانېن دوستوگىمى كوسترىلرلر، اونلار خلقىيالان ساتاراق پول، شىوت، حكمرانلىق و آقلىقتان باشقا ھىچ بىر مقەد كودمىلرلر.

بىز محبىمىزى ھىمېن طبقەلرېن ايشلرېنى اىضاح و تحليل يتمىكلە باشلاياراق نھايت بوتىلكەلى طبقەلرە قارشى مبارزە آپارماق بولونو زحمتكش منغلرە وتمىز آدمالارا ئوكرەدەجھىيك...

بىزەك قېدا اولونان طبقەلرېن بوكونكى ايشلرېنن دانىشمامىتىق، شېھىز كوندەلىك ايشلر و قارشىما چطان اجتماعى حادثەلرەك علاقتەدار اولاراق ھىمېن مسئلەنى بىر-بىرىنېن آردىنجا شرح ايدىب زحمتكش كىلەنى، عملى سورتدە، پول اوستوندە قورولموش تەلەن خېردار ايدىدەجھىيك.

بعضى لرى خاخركى بدىختلىك و فلاكتلرى بالواسطە محارىدېنېن وسون ايل لردەكى كوزلەنىلمەھىن حادثەلرېن نىجەسى كىمى حساب ايدىلرلر. بو ھىچدە دوزگون دكىل، بوفلاكتلرېن كوكونو ايللر بويۇدوام اىتمىش دىكتاتورلۇق دورونون غلطوتىلكەلى سىياسىندە اختارماق لازىمدير، بوسىاستايسە بوخارىدا قېدا اولونان طبقەلرېن الى ايلە حياتا كچىرىلرلر، دونن غزەتلردن بىرى اوستونورتولو حالدا كوستومك اىستەمىشدىكە، كچىمىش حكومتىن كويا مھىن مقملى اولموش دور، اوئولكەنى كند تصرفاتى حالىندان چىخاراراق صنایعلىشىرىمك اىستەبىرىشىش، بوندان داھا كولونچ ادعا اول بىلىز، اىستر كچىمىش، اىسترسەدە ايندىكى حكومتلرېن باشى كوندەلىك مسئلەلرە اولغر قارىشىمىشدىكە، اونلار نھاينكە اساس مقەد حقىندە، بلكە كوندەلىك مقەد حقىندەدە فكرلىمكە رقت تاپمىلار، بوسوزلر چوخدان اىشېدىگىمىز بىاتىلاردير، آقارلر طوطى قوشى كىمى اونلارى ازىرلىمەرك خلقە آشىلاماق اىستەبىرلر. كچەمىش حكومتىن سىاستى عملدە چوخ سادە لوح وسطى اولموشدور، او، فرغانسى عنوان و واسطە ايلە اولور ساسا اولسون چوخلو پول الدە ايتىمك و ھىمېن وساطى يالنىز مركز بىرىنچە شېردەكى كوچەلرى بزمەك اىچون خرجلەمك اىستەمىشېدىر، دولتى وظيفە-لرى اشفال اىتمىش آقارلايسە ممكىن قدر ملك و كند آلىر، خىردا مالكلرى و كىنچىلرى ئاقتن سالاراق، اونلارى دىلنچى حالىندا دستە شەرلە كوندەرىدىلر. ھىچ بىر ئولكە كىنچىلرېن وضىيتىنى اصلاح اىتمەدن، اونلارېن آلبجىلىق قدرتىنى آرتىرماقان، محمول اىچون بازار فراھم اىتمەدن ئوزونو صنایعلىشىرىدە بىلىز، بىلەلىكە آيىن اولوركە، كچىمىش حكومتىن مقصدى ھىچدە ئولكەنى صنایعلىشىرىمك اولمايىشنى، بوفكرى يالنىز دلاللار و ئوزوكەنە ماشىنلارېنى ساتماق اىستەھىن آلمان وسابىر ئولكە-لرېن كاپىتالىستلرى، ھابىلك بويوك ماشىنلارلا زاولداردا متخەص و مھىنەس آدى ايلە فعالىت اىنن خارجى جاسوسلار تېلىغ ايدەرك بويول ايلە ئولكەنى ئوزلرى اىچون

سأعمال اینکه چپویریشقیلر. بیزیمقالده اونلارین سیاسی نقطه نظرلی و سایر فیریلدقلاری حقینده دانیشماق ایسته میریک. بیز سوزله دیمک اولارکه، سون ایکیرمی ایل عرضینده ٹولک اقتصادیاتینین بازاسی ساییان کندلرین آبادلاشماسی و اصلاحی حقینده ان کچیک آددیم بئله آتیلمایش، دیگر استحصالی طبقه لرین منافعینی قوروماق بارده ساده دانیشیق بئله اولجا میشدیر. بعضیلری مثال اولراق «صنایع ٹولکه سینین» راولداریندا استحصاک اولونموش ماللارین ساتیلما سینی دلیل گوستیریرلر. بو ماللار کیمه ساتیلماالی ایدی؟ ایرانین اساس کئله سی گونده لیک چوره گه محتاج ایدی، خارجی قونشولاریمیزدا هر بیری ئوزونه گوره صنایع لشدیریلیمیش و ئوز احتیاجینور ئوزو ئوده یه بیلیردی. بوندان باشقا، بیزیم مملکتین جزئی وضعیف صنایعی باشقا- لارینین حیرت انگیز وعظمتلی صنایعی قارشیمیندا نحه رقاست ایده بیلردی؟ کازرونی فابریکلرینده توخونان تلبیس لری، لندنین یون پارچالاریندان بئله باها قیمت، زورلا خارجی لره ساتماق ولمازدی. ائله جده بیز دولت واجتماعی موسهلری، یاخود خارجی تجارت تشکیلاتلاریننی بهشهر وشاهی شهرلرینده توخونان چیت و کتان پارچالاری داخلده ساتیلان قیمتہ آلماغا مجبور ایده بیلمز دیک. بو گوستریشلردن مقصدنه ایمیش؟ ئوزگون مقصد قارشیمایا توپولسایدی، ایش بویره گلیب چاتمازدی. دنیانین باشقا ٹولکلرینده بئله بیرحادثه باشویرمه میشدیرمی؟ ملاح آله گوتوره رک نجه ایل عرضینده ئوز ٹولکه سیندن مدافعا ایده ن قونشولاریمیزدا هئجده آجالر ویوخسوللارین سسی بیزیم ٹولکده اولدیزی کیمی قولقلاری کارا یتمدیشدی.

بونون سببی چوخ آیدین دیر. چونکه اونلارین مقصدلری واردیر. بو ٹولکلرین باشچیلاری ٹولکه نی اداره وکتلرلرین حیاتیسی تامين ایتمک ایچون معین پلان و پروگراما حاضرلامیشلار. اونلارین حکومتلری ئوز صداقت و صمیمیتلری ایله حلقین بوتون طبقه- لرینین اعتمادینی قازانا بیلیمش دیرلر. اونلارین باشچیلاری هئچده تورباق آلماق، شخصی قازانچ الده ایتمک، ظلم، تجاوز کارلیق و لوغالق ایتمک فکرینده دگیلر. شهمه- سیزکه همان اداری آنارخیا و قارماقاریش غلیظین نتیجه سی حاضرکی سیاسی و اقتصادی آنارخیا و قارماقاریش قیلتدان باشقا هئچ بیر شی اولایلمز.

«آزیر» غزه تی، ۱-۲ خرداد ۱۳۲۲ ع. ش، نمرد ۱-۲.

بیز نه دیپریات - همت نه ایتمه بیز؟

آلتی آلیق سچگی سبارزه سی ایتر-ایتمه منی جمعیتن داخلینه سوق ایتدی. عریزه گیتدی، اربابلارین طمراقلی ایولری، کندلی لرین داخمالاری، فعله لرین منزللری، بیرسوزله تیریز اهالیسینین بوتون طبقه لری ایله تانیش اولدوم. بوابشده منه حرکت ویره ن قود هئجده احساساتیم اولما میشدیر. اونا گوره که، سیاسی بیر شخصین هوس و شغرت ناسینه ئوزونو سویا و اودا ووردوغو دورلری من کچیر میشدیم. من ایتمه بیزدیم ایتمدیم. کوروم، آنلایم و علاج بولوتاییم. منیم مقصدیم دلیل، سند و علت آختارماق ایدی. همیشه ئوز پاباغیمی قارشیا قویوب فکرلشیر و ئوز وجدانیملا کورونگوم ایشلر حقیقته دوشونوردوم.

حقیقتلر آچی و خوشا گلمز ایدی. لاکن، من اونلاری گورمکدن، تانیماقدان و باشا خوشمکنن قورخموردوم. چالشیردیم که، بوش فکر، خیال و تصورلری بیر کتارا قویوب ئوزومو اولدوغوم کیسی تانیام، ئوز یولوسی تشخیص ویرم. نتیجه منیم ایچون اسفلندیریبی و خوشا گلمز ایدی.

من ایتر-ایتمه سر اعتراف ایتمه لیم که، جمعیتد یول گوسترمک و رهبرلیک ایتمک ادعاسیندا اولان بیزلر اونو، یاخشی تانیمایش، اونون احتیاج لارینا، ایستک و آرزوس- لارینا یاخشی بلدا اولما سیشیق. دولت و مجلس کیسی مطبوعاتیندا قطعیا ملت له دورگون رابطه سی بوغدور.

یلو تهراندان خارجه کی وضعیتن خبریمیز بوغور. تهراندان خارجه د یاشایانلاردا بیزی تانیا بیلیمیز. سانکی بیز خصوصی بیر کورده د، ایرانین اساس کتله سی ده آیری بیر کورده د یاشاییلار. نداوللارین اوره گیندن قوبان نالک لرین سسی بیزه چاتیر، نده بیز ئوز سوزلریمیزی اونلارین قولایینا چاتدیرا بیلیریک. تهراندا کی قروپلارین جور- بچور او یونلاری، تهراندا کی قولای کرایدن هایکوی یالنیز تهرانن ئوز محیطینده خفله نیب آرادان کیدیر. ولایتلرده یاشایانلار مرکزده باش ویردن سیاسی چکشمه لرین حقیقتینی باشادوشه بیلیمیز. ایرانین اساس کتله سی ئولکهنین عمومی سیاستینی تشخیص ویرمک هله بیر یانا قالمین، حتی غره ت بشله اوخویا بیلیمیز.

دیپرلر، خیالی اقلیت ملته رهبرلیک ایتمه لیدیر. بوغلط و ضررلی بیر فکر دیر. حقیقی کتله ایله رابطه ده اولما یان خیالی اقلیتین ایتمن هئج بیر ایش گلن، بوسخره و ذهرله دیبجی نکر تحصیل ایتیش خیالی گنجلرین بیر جوخونو یولندان جایدیر. یوخ تکجه خیالی اقلیت ئولکهنی اداره ایتمه لیدیر! ئولکهنین حاکمی و حقیقی آدارد

ایدیجیسی ملتین عبارتدیر. سلمان شرقبنده کی بعضی ضیالیلار اوناگوره شهرت قازاتیپلارکه، اولنار جمعیت داخلمندن، کتلدلر ایچریسیندن چیخیرلار. جمعیتین احتیاجلاری اولنلاری ایردی چکیر. سطحی مشاهدلر اوزوندن، بدبختلیکدن ییز بوخطلاری یولا دوشوب، ایستیرییک که، کفایت قدر سیاسی یتکینلیکی اولمایان ضیالیلار اولکده نین ایشرلرینی ئوزالریند آلینلار. باشجی ورعیر اولونلار.

ملتین سیاسی تربیه سینده قایغی گوسترمه مک بدبختلیک و فلاکتدیر. ضیالیلاریسیز یسته ییرلر که رحمت و سعی گوسترمه دن ملتین قاباغینا دوشوب، ییشولایق و رهبرلیک مقامینی اشغال ایتمیلر.

ایران خلقلری بوسوزلره قولاق آسمیر. اولندختلف سراساملاری اوخویور، نه ده مختلف قرویلارین اوزون-اوزادی پروگراملاریندان باشی چهاریر. اول، ئوز کونده لیك احتیاجلاری و ریئاشیسی داخلمنده ایتمک باتمیشدیر. اول، ضیالی طبقه دن تضییق، ظلم، چالچاپ و غارتچیلیکدن باشقا آیری شئی گورمه سیندیر. قانونلار هله ده کندلره شامل اولماسیشدیر. هامینین مقدراتی زاندارملارین، بخشدارلارین، هامیالارین و کندخلارین ایلنده دیر. شهر کتلدلری ده قانونن حمایه سیندن استفاده ایله دیلمیلر. هله ده آچاق و گیبیک آدمالار هامینین باشی اوزده رینده حکمرانلیق ایدرلر.

بلی بیزیم بوتون دینی کوریمیز و یازدیقلاریمیز برسیز دیر. هامیسز علاقه سیز یازیریق، هامیسز حشعی و غیر طبیعی دانیشیریق. ساتی جنالته ساغالیب ئوزونو اونون رهبری معرفتلیک ایتمک فریلدا قچیلیک رحته بارلیق دیماک دیر. ایلك نوبه ده ملتو تربیه ایتمک، اونو ئوز حقوقو ایله تانیس ایتمک لازم دیر. اوقت ملت ئوز بول گوستریجیسی و رهبرینی تاباجاقدیر.

ولایتلرده بیرحبر بوخورد. اورادا آدمالارین جوخلو جتین لیکلری وار. خلق تهراندا همیشه ظلمو تجاوز اولوندیغینی، آغیر ویرگیلر معین ایدیلمیگینی، اوغور و لیاقتسز سامولار کوندریدیگینی گوروب بوتونلر که مایوس اولوشدور. اول تهراندا یا بیلان شهانسی شایعه یه بدین دیر.

تهراندا نشر اولونان یوزدن آرتیق تزه تین، بلکه ده بیرنجه نسخه سی بئله اساس کتله نین الینه چاتمیر. بیر قایدا اولراق، خلق فارس دیلینده یازیلان غزه تلری باشا دوشمور. مجلسده کی دانیشقلاردا ملتین قولاغینا چاتمیر. قانونلار ایچریسینده هامیدان اول آغیر ویرگیلر طلب ایده ن قانونلار بیرینجی نوبه ده ولایتلرده تطبیق اولونور و در حال ئوزویس انکسالیسی گوستریر.

ایران خسته دیر! اولناجی صورتده درمان ویرمک و معالجه ایتمک لازم دیر. بدبختلیکدن اونون خسته لیگی هله ده معین اولونما میشدیر، یالانجی حکیم لرین الی ایله اونون بوغازینا توگونلر درمانلار زهر دن ده تهلکه لی دیر. بیرداها دیرییک که، ملتین ئوزو تربیه اولونمادان، سیاسی جتین انکشاف ایتمه دن هر نه دیسک، هر نه یازساق تاثیرسیز اولاجاقدیر. من ملتین معارف و تربیه سی ختینده یازماغا میل گوستریرم. لاکن بونون نفعایداسی اولابیلر؟ معارف کوکیندن خوابدیر. عسویتلک اولکده ائله بیر دولت اذاره سی تابماق اولماز که، اول، خلقین حقیقی احتیاجلاری اوزده رینده قورولسون. هامیمیز محدود فکر لیشریک، بوتون قانونلار بیزیم چاتیشماز افکاریمیزین محصولودور. بیزخیالار و تصور لریمیزین چوچوبه سیندن کنارا چیمخیریق. اجتماعی حادثلاری ئوز بیلیمک، ادراک، اخلاق و آرنولاریمیزا موافق صورتده قارشیلاییریق. بوبیزیم یولخوجو

خسته ليكلريميزدن بيرى دبر. خلقين سياسى انكشافىنى، معارف و اقتصادى بازاسىنى نظره آلمانغا حاضر دگيلىك، بونا گوره دبركه، قانونلاريميز حياتا كچيريلمير. تديرلريميز كاغذ اوزرينده قالير. سورلريميز و تېلېفاتيميز درسردن و وقت تلف ايتمككن باشقا آيرى بير نتيجه و يرميز. خويى آدمالارين ديدىكى كيمي، هميشه يرينده سايرىق ويا موقعيتى درك ايتمهدن گرييه چكىليريك. عوامغريبلىكى و فرستالينجا قاجاغى، ئوزو- موزه صنعت ايدرك خلقى آلماتاق. نامعلوم نقطه نظر خاطرينه ايشلرين اختيارىنى ئوزاليميزه كچيرمك ايسنه بيريك، سويلى، قوام، ساعو اونلارين تايوتشالارى نهديرلر. نه ايسته يرلر؟ بئله بير حرارت و قېزىقنى قىلا چاليشان سيدى خاھالدين مارا گيتمك ايسته ير؟ جاهل و بدبخت بير مخته رياست ايتمككن، بير خراب ئولكه نى اداره ايتمككن، چوروش بير ماشىنى سورمككن نه فايدهلى و نه لىقنى وار. اگر بو آقارلار اصلاحات يولوندا معين آدديم اتايلىسه ايدىلر بنده درد يارى اينى. بو آقارلارين ياخشى نيتى اولسا، اونلار هتج بيو ايش گوره بيلمزلر. چونكه اونلارين ملت ابله معنوى علاقدلىرى يوغخور. ملتى ناخيميرلار، اونون روحيه سنبىلد دگيلىر.

دېمەلى و بارمالى سوزلر چوغلور. لاکن نه فايده، دېمك ويا زامان درسردن باشقا آيرى نتيجه و يرميز. بونا باخما ياراتق بيز يېدىن دگيلىك.

تيريز سغرىن يول قىدلر يندن

ئوزوموزده ندىمك ايسته دىگىمىزى بيلمىرىك، كونده ليك حادثه لرين جريانى بيزى ايسته تېلىن طرفه يونلدىر... مبارزه ميزين هانسى اساس اوزرينده كيتدىگىنى بيز چوغلارى باشا دوشمور. هميشه كى كيمي، هر كون يوخودان دوروب اراده سوز مورته قطعى مقصدى تشخيص و يرمدن، دىبرىك، يازيرىق، باغرىرىق، پىس و چركىن سوزلر ايشله دىرىك، حرارتيمىزى بروزه و يرمك ايچون وار قوه سىزى صرف ايدىرىك، لاکن سېپى معلوم دگيل، من هتجده دىمىرمكه، هامىمىز ئوز ادعالاريمىزدا صميمى دگيلىك. البته اورتامىزدا اجتماعى ايشلرى معاش و سېلىسى ايتمەن ويا تېرىلدى دوستوموزون دېلى ايله دىسك دكان آچمايان مداقتلى آدمالاردا تاپيلير. ميخترجه بوش سوزلرين و اساس سىز ادعالارين ايجرىسىنده كتله نين حقيقى احتياجلارى اوزوندىن دىلمىشى نچد كىلمە دورگون سوزده تاپماق اولور. هتجده هامىمىز يالانچى دگيلىك. شولوق بازاردان سوء استفاده ايدىب خلقين پاياغىنى گوتورمك ايسته مىرىك، بيز بىم بىر چوغلاريمىزدا حركت و يرين اساس قوه ايمان و عقیده دن عبارتدير. بونى انكار ايتمك اولماز. لاکن بىدختلىككن مطلبين خوچ اوزانغا دوشموشوك. دىبىكلريمىز و يازدىقلاريمىز خلقين ره آل حياتينا اويغون كلىمور. بيز انصافلى آدمالار اولساق، ئوز جهالت و نادان ليغىمىزدا اعتراف ايتدىلر و دىمە ليلىك كه، حقيقى وضعيتى و آدمالارين حقيقى احتياجلارىنى باشا دوشمككن عاجزىك، بيز بىم ايش قايىدا مېزىن، قفكرلر بىمىزىن، كونده ليك مبارزه تاكتىكا مېزىن محكم اساسى يوغخور. بيز، ساده دىسك، اعتراف ايتمە ليلىك كه، چو خدار و اوزاق بىر سىخمله ايلىشىب قالمىشىق. آزاد دىنا ايله املار بىطه سى اولمايان قارائلىق و خشفه ليغى بىر چرىچيوه ايجرىسىنده بوش- بوشونا ال- ايتاق چاليرىق... حقيقتده بىز جمعيتين يوخارىسىندا دايانېب ئولكه نين اساس كتله سىمىن ايرىلمىشىق. دورودوغوسوز يردن نچه آددىم آمانغى دوشوب حقيقتده ياخىنلاشا بىلمىرىك، بيز رهبرلىكى ادعا سىندا اولدۇق مېزىن جمعيت و آدمالارلا قايىنايب قارىشمالى. اونلارين خوشمختلىكى و محرومىتلرينه شريك اولما ليق.

بیزیمله خلق آراسیندا اوچوروم و کچیللمهسی ممکن اولمایان سدرلیمدانا کلمیشدیر. سانکی جمعیتین ایشلری یئنی ییرگیلر قویماق، ادا رلدردوزلتمک، دولت قولوقچیلانی یثربه یئر ایتمکدن عبارتدیر. املاحانندان محبت گیده نده، بیر کایینه نی ردا بیب یئنی نایینه ایشلر اوسته کتیریریک، بیر قایدا اولاراق هرایشه بو مسئله لری نظرده توتوروق و چوروموش فکر لراوزرینده قنلوت ایدیریک، غزه تلمیزیمزده نسا اولوتان موضوع لارین ۶۰ قایینی یالئیز بوتقیل فرعی مسئله لرده حصر ایدیلیر. خلقه ثروت حائلرلایان، عموم ایچون راحتلیک فراهم ایدن زحمت آداملاریله هئج چور رابعلمیز یوخدور. بیزلرین بعضیلری، اگر گاهدان بیر اولنلارین آدیننی چکیریکسه بوقلمی صورتده یا تصادفی، بادا تون شخصی نقطه نظریمیزی تاسین ایشمک خاطرینه دیر.

بیزیم یازدیقلاریمیزدان و ادهالاریمیزدان ملتین روحونون دا خبری یوخدور. بیز آیری سوزدی بیریک، اولنلاریسه آیری شئی ایسته ییرلر. اساس اعتبار لیک، ملتین اکثریتی بیزیم دیدیکلریمیزدن و یازدیقلاریمیزدان استفاده ایده بیلمیر... ملت بیزه نسبت ثوزونی بیگانه تصور ایدیر. اونا گوره که، اونون ایشی، اقتصادی و اجتماعی وضعیت، حتی ایوی و پاشایش شرایطی آیری جور دودر. او، ثوزونی نانییان کوندن بیزی ثوزونه نسبت تجاؤز کار، غدار و ظالم بیلمیش، هئج وقت ثوز وضعیتینی دگیشه بیله چکینی تصور ایتسه یئشیر. بونلارین هامیسی گویدن دوشوموش احکام بیلمرو بشله خیال ایدیریکه، سمالارونی محکوم، بیزی ایسه حاکم، رهبر و اونون صاحیبی کیمی یار ایتشیر، اونون نقطه نظرینه بجه بو وضعیتین دگیشدیریللمهسی حقیقته تدبیر لر گورمک فایده سیز دیر، او زحمت چکمه لی و ایشلکه سه لی، بیز ایسه زحمت چکمه دن و ایش گورمه دن اونون آقاسی، رهبری، حاکمی و همه کاره سی اولمالیق. بشله لیکه سیاسی ایشلره مداخله ایتمک، ملتین ثوز مقدراتیندا اشتراک ایتسه سی کتله یه افسانه کیمی گورونور. بو یارده بیزیم چوخلی مدهالاریمیز وار دیر. لاکن بیز هئج وقت اجازه ووریمک ایسته میریک که، او آیغینی ثوزور قانیندان کنار اچماق اراق بوقانونی حقوقی ایله تانیش اولسون. بو ایسه بیزیم طرفیمزدن حیاتا کچیریلن تدبیر- لرینده تاثیر یوخدور. بیز کورطمعی اولاراق، بو ایشین قارشیسینی آلیب، کتله ایسه سانکی بونا عادت ایتمیش کیمی دوزور و هئج نه دیمیر.

من آذربایجان کندلرینده سیاسته دخالت ایتمک، اولکه نین مقدراتیندا اشتراک ایتمک موضوعلاری حقیقته کندلی لره چوخلو صحبت ایتیم. اولنلار نین سوزلریمه دقتله قولاق آسیر دیلار. من چالیشیر دیم که، ثوز فکر لیمی سطق و عادی آداملارین بائنا دوشلوقی ساده مثالارلا اولنلارین ذهنینه یئر دیم. اولنلارین دیدیکدن گورونوردی که، نینم سوزلریمی باشا دوشور و دلیل لریمی قبول ایدیرلر. بونا باخماق اراق اولنلار دیدیک- لریمین هئج بیر نین حیاتا کچیریللمه سینی ممکن حساب ایتیر دیلر. خیال ایدیر دیلر که، من اولنلار ایچون قتل دیمیرم. مثلا سچگی مسئله سینده من ثابت ایتمک ایسته ییر دیم که، اولنلار دقتله و دوزگون صورتده سس ویردی کلری تقدیرده ثوز مقدراتلارینین حلی ایندیلمه سینده مخالفت ایتیش اولورلار. اولنلار چوخلی فکر لشدیکدن سونرا ایدیر دیلر که، دیدیکلرینیزین هامیسی دوزگون دیر. لاکن هئج وقت ممکن دگیل که، دولت مامورلاری رعیتلرین قیدینه قالسینلار. نماینده لر بیزیم یوکوزو آرتیرما سینلار، بیز اولنلاردان آیری شئی ایسته میریک، آیری بیر نیره، قصدا و زاتیمیم چوخلی دانیشیق لاردان سونرا تدبیرلر ایشیتیمشک سیر یاغشی آدم سین. سیز بورایا کلمه دن اولده قراره آلمیشیق که، آدینیزی بولنده یازاق. لاکن هر نه دیسه نیرده بو حکومتین، بودولتن بیزیم هئج

وقت گوزوموز سوايجه ييب وايجه يه جك... كندليرين تفكر طري بئله ديرنجه ديير لر. بيراووج مين خورادان نمونه اولاي بيلر. گوزوني آجانان كندخندان، زاندارمدان، ده داردان، ويركي تولايانلاردان ونظام وظيفه مامورلاريندان توموش عالي رقبه لي دولت قوللوقچيلاريتادك ماموران ظلم، عناب، اذيت، زواكيليقي وتضييق گوزوموز بيرآدمان بيزيم باشقا انتظاريميزدا اولماماليدير.

بلو ايران خلقري بئله فكلو لشير لر. اونون حكومه و حكومت آداملارينا اعتماد ي اولايلمز. او، ئوز نمائنده سينه ديير... من سننن هئچ بيراميد گوزلهميم، منه ضرر يتيرمه!... يو سوزلري دين لر عله شعور جهته نسبتا انكشاف ايتيميش كندلير ديير لر. ديكر كندلير ايهه ديير ديير كه، بيز كيمه سس ويرديكميزي املا بيلميريك. اربابين آداسي كليب، يازيلميش كاغذلاري اليميزه ويريب، ديير كه، آيارين بونلاري سنلوقا سايين. آيري بير كندلي ايسه كليب ديدى: ايشيتيبيكمه گوره سس ايچون بول ويرير لر. مزده گلميشم ئوز سيمي يول و يرين آداما بويم. باشقا بير دسته دييردى، و كيللو ايندي يه دنك سيزيم ايچون نه ايتيميشلر كه، انندن اك جكهر ك اونلارين سچيلىمده سي ايچون راي و يره كه ا سيز مجلسه كيشه نيز هئچ اولماسا ائله ايدين كه، بيزه ظلم اولونماسين... چوره گيميزي اليميزدن آلماسنلار، نظام وظيفه و سرباز يضاقت بهانه سلك راي و خوسوزي غارت ايتمه سينلر. اينلوق قومونلاريميزا دگمه سينلر. سوسوزلوقدان بوتون اكينلر بيمز دلغليب آرادان كينير. زاندارملار اليندن طاقتيميز قالمايبو سايره... اونلار بوسوزلر ديير ديير. لآن حكومتين بوردلره يتيشه جگينه اينانمير دييلار. كندلردن بيرينده ايجمه لي سوتايلمادي، بير كندلي قادين كيديب ياريم آغا جلقه دن سوكثيردى. بوتون كهر يزلر و چشمه لر خراب اولوشور. كندلير ايهه بو حقه دانيشماغا جيسارت بئله ايتمير دييلر. اونلا بئله كمان ايدير ديير كه، بيز اربابين جاسوملاري يق. شكايه ايتسه لر اربابين قولاغينا جانا بيلر. بلكه ده اربابين ئوزي ايله بوئله حقيته محبت ايتميشلير، لآن گوز—

لرينه دولت ماموري كيمي گوزون بيزلره اينانمير دييلار. بوسوزلري يازماقلا هئچ كسه توھين وتحقير ايتمك ايسته ميريك. ئوزوموزده بيلميريك كه، بوسوزلرله خلقين دردينه علاج اولماياجاق. يالنيز ايسته بيريك كه، خلقين تفكر طري حقيته اوخوجولاريميزا بير نمونه گوسترك.

سچكي مبارزه سي باشلانميشدى. نامزدلر بوتون مادي و معنوي واسطه لرله چاليشير— دييلار. سسين قيسى هر دقيقه آرتيردى، شهرين ديوار و قابيلاري سچكي اعلانلاري ايله دولمشدى. هر كس ئوزوني بير يول ايله جامعده تانيتماق ايسته يدرك چاليشيردى كه، هموين افكاريني ئوزونده جاب ايتسين. تيريزده، تهران ساياغي حضرت عباسلا شريك الله ائتلاف ايتيميش نماينده لر تاپيلماسادا خلقين مذهب، احكاماتي و ديني اعتقاد لاريندان استفاده ايتمك ايسته ين ناسردلر و ارايدى. حتى بعضى حريم ناسردلر روحانيلرين ده اليني ايشه قاتيب اونلارين آديندان ديوارلارا اعلانلاردا ياپيشدير دييلار. لآن خلق بوسلره قولاق آسمردى. بازار اهلي سچكي لوده اشراك ايتسكي حرام بيليردى. اونلار ديير ديير كه، دولت ظلمكاردير. مجالس معين بدعتلر قويماقدان باشقا آيري ايش گوزوموز. بيز شريعت و دين خلافيئا اولان بير ايتده دولايي يول ايله ده اولسا اشراك ايد بيلمه ريك. حتى روحانيلرده ئوز رسمى اعلاميه لر يتين عكيشه اولراق كيولبنده همين نقطه نظري تقويت ايدير دييلر. بونا گوره ده بعضى نماينده لر ين چاليشماسي وتلاشينا باخمايaraq بازار ساكت ولاقيد گورونوردى.

مذهب و دین‌پولی‌ایله ایسه باشلابان آق‌لارین دا! بوخو داش‌دا گدی و گیت-گید
مایوس اولدی‌لار.

بونون عوضینده خلق کتله‌سی و فعله‌لر داخلینده چالیشقانلیق‌هر دقیقه‌دها آرتیق
حس ایدیلیدی. هر یئره اجلاس‌لار کچیریلیر، سیمینگر و بیضی‌نجاقلار تشکیل اولونوردی.
خلقین احساساتی حقیقتاً آرتمیشدی. بئله‌بیر وقت‌ده بوتون کارخانا‌لارین نماینده‌لری
طرفیندن فعله‌لر قارشیمی‌سیندا ملت‌نماینده‌لرینین وظیفه‌سی و حاضرکی وضعیت حقیقت‌ده
معلومات دیرمکه دعوت‌ایدیلیمیشدیم. سندن اولن نچه‌نفر حوزارتلی سوزلردا ایمشاراق
حاضر اولان شخصلرین احساساتی جوئه کتیرمیشدی. سن تئوز صحبت‌ده خواهش
ایتدیم‌که، فعله‌لر تئوز نظرلرینی دیسینلر. ئوز احتیاج‌لاری ایله‌بیری تانیش‌ایتسینلر.
کنج‌فعله‌لر حوزارتلی وجدی چیخیش‌لار ایتدیلر. بیرسی تنبیق و کلرانین آغیرلیقیندان،
دیگری صاحبکارلارین رحم‌سوزلیکیندن، آیریسی امک و اجتماعی سؤقورتاً قانونندان،
غلامه‌هرکس منسوب اولدیغی طبقه‌نین معین احتیاج‌لاریندان صحبت‌آچیب دیمک‌ایسته‌بیردی
کند. نماینده‌لر همین احتیاج‌لاری رفع‌ایده بیلسه‌لر ئوز وظیفه‌لرینی بئرینه یتریمیشی
اولارلا. اولار بیلدی‌بیردی‌لر‌که، بئله اولدیقدان بیزده بوتون مادی و معنوی قوه‌لریمیز‌که
اولاردا آردیجیل سورت‌ده طرفدارلیق گوستره‌جه‌بیک.

یارالو مظلوم اؤره‌کلردن تام‌مسیمیت و صدقته‌چیکان بوسوزلر دینله‌یجی‌لر
تکان‌بویردی. بووقت فوجا‌بیرکیمی بئریندن قالغدی. مجلس ساکت ایدی. او، دانیشماق
ایچون اجازه ایسته‌دی. فوجا‌ناخلقین گهنه‌یالت‌سونداکي بویوک لکلر گوستری‌وردی‌که،
اوگون کارخاناسیندا ان آغیرکیمیوی ایشلر‌که سفور‌لور. اونون یانیندا اون ایکی یاغلی
بیر اوغلان دایانمیشدی. او، فوجانین اوغلی ایدی. توخوجولوق کارخانالاریندان بئرینده
ایشله‌بیردی. کیشی‌برک ستا‌رایدی. لاکن تئوز شکرلرینی ایضاح‌ایده بیلر‌وساده فعله
دبلی‌ایله عنالی سوزلردا نیشردی. او، دیردی: یولداشلار! سیزین بوتون دبدیکلرینیز
دوخریدیر. احتیاج‌لاریمیزین حدی-حاجدی بوخدر. لاکن یاددان حصارمایین‌که، بوگون
هرهانسی حادثه‌نین تأثیری نتیجه‌سینده اولور‌سالاوسون، بیز ظاهراً آزادیق. بیز
بیغیشیب صحبت‌ایده‌بیلیریک. احتیاج‌لاریمیزدان دانیشیب اولارین آرادان‌قائه‌بیرلیماسینی
ئوز نماینده‌لریمیزدن طلب‌ایده‌بیلیریک. لاکن آند نمایین اغفلت‌پانیه‌یمنی قولقلارینیزدان
چبخارینا سن بوزادلیقلاردان چوخ گورموشم. بیز ستارخانین بایراغی آلتینا توپلانیب‌غصمان
ایتدیک. جمعی‌بیرنچه نفر ایدیک. آخرده حتی رحمتلیک سالاردا سازش ایتدی. مستبدلر
خرفیندن سردارملیشین یا نینا بیرنچه نفر نماینده گوندربلیدی. اولار دیدیلر‌که، سیز
اون نغردن چوخ دکیل‌سینیز. غریشه خلقی‌تولومه ویرمیدین. ئوزونوزه لایق هررتیه
و ایش ایسته‌سینیز و بیره‌ریک. اگر بیزه اعتماد ایتیر سیزینرسه قونشی دولت‌لردن
بیرینین یاردیمیندان استفاده‌ایده‌بیلر سیز. سیزه‌بیر بایراقدا گوندربلیسین و سیز
همین بایراغین حمایت‌سی آلتیندا اماندا اولون. بیزیم بدنیمیز اسیردی. اوره‌گیمیز اود
توتوب یانیردی. آزادلیق سؤزلیک تعصبی روحومیزی ائله‌هیجانلاندیرمیشدی‌که، بوتون
دنیا ساحلی قوه‌ایله اوزه‌ریمیزه هجوم ایتسه‌ایدی‌بئکه، اولار دیارماداغین ایتمک
بیزیم نظریمیزده سواچمکن‌ده آسان گورونوردی. همین احساساتامالک اولان سرداریمیز
ائلیجینی تام‌حرمتله قبول‌ایتدی. لاکن اونون جوابی قطعی و قیاس‌ایدی. اودیسی: «بورادا
قالدی‌ریلیشینی بایراق آزادلیق بایراغی‌دیر. دنیانین یتیمش‌ایکی ملت‌ی همین بایراغین
آلتینا پناه‌کتیره‌لیدیر. بیز تسلیم اولما‌ریق. گیدین اینیزدن کلنی اسیر‌که‌سین».

بوسوزلر بیزی بیرداهأ روحلانیدردی، فان توکلؤک، یونجا یتدیك، مشروطو آزادلیق
الده ایتدیك، لاکن قیسا مدتدن سونرا ارتجاع آیری پالتارو آیری عنوانا باش قالدیردی.
سرداریسیزی ئولئورئورلر، ئوزوموزی ایلمه شویو ایله اوقدر دوگنلرکه، دیرناقلا ریجیز
توکولدی، اوزون مدت وطنیمیزی ترک یتمک مجبوریتینده قالدیق. من سیزی بدبین و مایوس
ایتمک ایستهمیرم. گوردوگونوز کیمی اوغلو دما سیزین منفی تشکیلاتینیزدا داخل اولموشدور.
ئوزومه بو بایئتیجدا سیزینله یوم سیزین لک اولاجاغام. من یورغان-دوشمکه ئولمکی
نامردلیك حساب ایدیرم. لاکن غفلت ایتمه یین، بونویا ددان چیخارما یین که، ارتجاع و استبدادین
بودمغه غالب کلدیگی تقدیرده آزادلیق و آزادلیق شئورلیکین کوکوقالما یاچاق.

گوزلریندن یاشن آخان بو قوجا کیشی ئوز اوغلو نون الیندن توتاراق سالونئی ترک
ایتدی سالونغا کیلارین هامیسی آغلامیشدی. آیری بیر کیشی سچکی لر اعلانیندان بیرنجه
گون قاباق ائلمکدیرایش گوردی که، من اونئی مشاهده ایتدیکن سونرا سچکی لردد
اشتراک ایتمکدن استغفاریمک فکرینه دوشدوم. بو آدام، بلدییه نین سوپورگه چیلریتمن
بیوی ایدی. دیلمک یکنه گوره وقتیله ستارخانین تفنگچی لریندن اولموشدی. بو حادثه،
آزادلیق شئورلرین سچکی لری سرعتمندیرمک ایچون بیرکه تلگراف قبول چکدیردی کلدی گونده
باش ویردی. فضلرو اورطاطبقه لره منسوب آداملار دستهدسته کله رک، تا کرائین منئی
یا زایلمیش بویوک کاغذین آشاغاسینا قول چکب کلدیردی لر. من آزادلیق شئورلرین
دیگر نامزدلریندن بیوی ایله بیرگوشده دایانیب همتلی و تمصلی آداملارین هيجان و
احساساتینا تماشا ایدیردیم. سوپورگه چی داخل اولاراق، دسته لی سوپورگه سینئی او تاغین
بیرگوشه سینه دایانیب سیزین یانینا کلدی، ئوز تونج مفرئی چیخاریب کاغذا باساراق
قایتتی. او، سوپورگه سینئی کوتوروب خارج اولماق ایستهدیگی وقتدیردن-بیره بیزی
گوردو و اختیار سیز اولاراق سوپورگه تی بیرکنارا قویوب سیزیم یانیمیزا کلدی. هئج
سوز دیمه دن قوللارینئی آچیب بیزی باغرینا باسدی. آنئیمیزی ئوپوب، دانیشمادان
چیغیب کتدی. من متائر اولوب ئوز-ئوزومه دیدیم: آیاسن بوساده اوره کین و تمیز روحون
آرزولارینا عمل ایدمه بیله جکسن؟ اسن اونون ساداتی بولونما بیر آددیم آتایبیله جکسن؟
وجدانیمدا همین سئواللارا منئی جواب ویریلدی. من همان گون بیر چوخ یاغین یوله اشلارلا
جلدی صورتله صحبت ایدیب، ئوز وجدانی تشویش و اضطرابلاریمی آچیق صورتله اونلارا
بیلمدیردیم. اونلارین ویردیگی جوابلار و کتیردی کلدی ذلیلر قانع ایدیحی دگیل ایدی. ینده
ئوز وجدانیمدا مراجعه ایتدیم. دیگر نامزدلری بیوی-بیوی ئوزومله مقایسه ایتدیم. نهایت
یئله بیر فکره کلدیم که، بو ایئیدن آياغیمی گری چکسم، ممکن دیر همین بیچاره سوپورگه چینین
حقیقی دشمنلریندن بیوی سچیلین. من ایسه، الیمان بیر ایش کلمه سده، لاقل اونون
آغیر بوکوتون اوزرینده داهایر بویوک علاوه ایتمیه جکم. بیرینجی فعله، قید ایتدی کلدیمیزدن
معلوم اولغی کیمی، آزادلیغین قورونماسی ایچون اسیردی. سوپورگه چینین ایسه
نددی مکه ایستهدی کیشی بیلمه دیك، شایدو، بیلیردی که، من دوسایرلی کیمی اونون
ساداتی تامین ایتمکه قادر اولما یاچاغام. یقین که سوپورگه چی ده منیم آزادلیغا علاقمند
اولوغوسی و بویولدا جان قویوب، زحمت چکیب، امتحانلار ویردی کیمی ایشتمیئدی.
دستمودا یاغشی تانیردی. اونون حقیقته ده بئله نظری اولایلدی. بئله لیکله خیال
ایدیردی که، اگر الیمیزدن هئج ایش کلمه سده، هئج اولماسا ارتجاع و استبدادین
قایتناسینا یاردیم ایتمه یه چه ییک.

بئله گوروشلر چوخ اولوردی. من فقط اونلاردان ایکیسینی مثال ایچون قید ایتمکه
ایستهدیم که، اوخوجولاری آذربایجانین احوال سروحیه سیندن خبردار ایدیم.

دیدیکیمیز کیمی، بازار حرکت ایتمه‌دی. اونا گوره که، بازار اهلی حکومت و حکومت قوللو۔
تجیلارینی بستم قویان و ظلمکار کیمی تانیردی. آخوند ابه، سیاسی ایشلره قاریشماغی
اوستی نورتولی صورتد حرام ایتدی. اونا گوره که، او، خلقی نوز پنجه‌سی آلتیندا
سأخلاماق ایسته بیردی.

نعله قور خوردی که، امتیهاد آیری بیر شکلده باش قالدیر سین و اییده آغاچی ایله دیر۔
ناقلارینی یئی دن قاراتین. او، نوز وطنین دیده رگین دوشمکن قور خوردی. اصل
نوز گون تفکر بوایدی.

دوغرودان دا کچیریلن سچگی لره صرف ایدين پوللار افشاء ایلیب ارتجاعچی لارین
داخلی عالمی ظاهره چیمار یلسا، گوره ریک که، زحمت کشلر جمعیته رهبر لیک ایتمک
ادعاسیندا اولان حکومت و طبقه قارش حقلی اولراق ظنین و بدبین دیر لو. اونا لارین دا
آرزولاری بیزیم دیدیکلریمیزه اویغون کلیر. بشله لیکله سوروشمالیق که، بیز کیمین و
هانسی منغین منافعینی قورویوروق؟ بو قدرهای کویون کویو هارادادیر؟ بو قدر زحمت
و مشقتلر دن سوئر نتیجه نه اولاجاق؟

«آبیر» غزدهنی، ۲۱ خرداد ۱۳۲۳ ه.ش.، نمره ۱۵۰-۱۵۵.

بیز و کچمیش شاه

بیز اینده کچمیش شاه آراسیندا مناسباتین معین سابقهسی واردیور. بوز کچمیش شاهین اینلک ارتجاعی آدیمیندان باشلانمیشدیر. بیز اونون دیکتاتورلیق تسایل لرینو حس ایتمدی کیمیز دقایقندن اعتباراً ئوز اجتماعی بورجوموزی بشرینه یتیره رک قلمی دیلمیزله، رساله لر نشر ایتمک، فرقه، اتحادیه و باشقا تشکیلاتلار واسطه سیله، مبارزه یه کومک اییدن بوتون واسطه لر دن استفاده ایتمکله آچیق سورته اونون علیینه قیام ایتمک بوسارزه نین اوزون کچمیشی واردیر. حتی کچمیش شاهین تملک لری ایتملری اوزهریندن هلدیرده گوتورولمه دیگی و بیرجوخ ارتجاعی ایتملری کاملان ظاهر اولما دیغی کونلرده بیز اوزون مدتلی تجربه لریمیز اساسیندا حس ایتمیشدیک که، حددن زیاده سوز و خطرناک اولان بو ادم ند کیسی بول توتوش. ئوز مقام پرستلیکی، لوغانلیغی و طمع کارلیغی ایله هولکهدنی هارایا آیارماق ایسته ییر... اوگون بیرجوخ آدلی سانلی آزادخواه لار خیرسزلیک و معلومات سزلیق اوزوندن ظاهری وضعیته آلداناراق اونونلا امکا اولیق ایدیپ اونون پسریتلی سلطنتی ایچون مقدمه حاضر لاییدیلار. بو کچمیش ده انکار ایتمک و نماز.

اوگون بیزیم وضعیتیمن چتین و آغیر ایدی. لاکن ئوز احساساتیمیزین، عابثله ایران زحمتکش و منفین آدلی سانلی نماینده لرینین بیرلیکی سایه سینده کچمیش شاه علیهنده هجوملاریمیز گونی کوندن داها شدتلی. داها داغیدییی و داها محکم اولوردی. هلدده ان وقتکی آزادخواه لار یاددان چیخارما ییب لار که، بیز اونون «کودتائین سببکاری سیم، اونور علیهنده یازان قلملری سیندیر اچاغام» عنوانلی معلوم بیان نامه سینین جوابیندا یازدیق: «من کیمسن و نه قعله ایسته بیرسن که، قلملری سیندیر اسان و دیل لری باغلا یاسان». بو سوزلری بیز اکیرمی ایکی ایل بوندان اول یازمیشدیق. بوجا ده اونون دیکتاتور لیغینین ان شدتلی دوره نه عایدیر. بوندان سوترا بیزیم مبارزه میز بیر آن بلنه کسيلمه میشدیر. بو افتخارلی مبارزه دوققوز ایله قور دوام ایتمیشدیر. اونون بیر-بیریتین آردینجا غالب گلیب غضبله اشغال ایتمدیکی بوتون سنکرلرده ئوز سینمه میز قالدان ایتمیشدیک. البته، اوگون، ارتجاعین تئیمیقی نتیجه سینده بیزیم عده میز جوخ آز ایدی. بوگونکی کیمی اجتماعی ایتملر آزاد دکیلدی. بوگونکی کیمی سیاسی مبارزه سیدانیندا هر فائسی بیر منصب پرست و فرصت طلب آدم ئوز آتینی اوینادا ایلمیردی. بوگونکی کیمی هر بیر دلی خاصیتلی آدم بویوک بیر فرقه نی اوچور و سابووار لادیب دوست و دشمن، خوشبین و بدبین آدم لار حقینده ایسته دیگینی یازما غاجرت ایتمیردی. اوگونون شها متلی آزادخواه لاری ئوز آرا ریندا کی ساده اختلاف لاری

لاريتندا جان و بزميني ساير گنج آزاديخواهلارين ئولومى توره تيمىس ايدى. بيز بومستىس
حسى هميشه قوتلندىرمگه چاليشيب، بوندان سونرا دا اونى ھىچ وقت اونوتمايا جايىق.
طبيعت رضاخانى بيزيم پنجه سوزدن چىخارمىشادا، اونون ھىكارلارى و حمايه چىلرى.
اونون منھىس اصول-اداره سىنن ھلددە طرفدارلىق ايدەن آدمالار آرادان كىتمەستىلر.
بونلار نھايت مىرگون انتقام تارىخىناسى قارشىستندا دا پائىمالى و رضاخانلا بىرلىكدە
توكوكلرى ناھق قانلارين جواپىنى وىرمە لىدىرلر.

بو انتقام آلمانغىن مەين درجە خىموسى و يولداشلىق جەھتى اولسوغونا باخما ياراتق
او، ھىچدە خىموسى كىن دىگىلدىر، اونا كورە كە، حجازى لىر، انزابى لىر، على شىرقى لىر.
ارانى لىر، سىس خىمىت تىنلار، پوزر خىمى لىر و ساير بو قىيل مبارلر ھىچدە خىمىت آدمالار اولما-
مىشلار. بونلار جىمىت مەين مەنقىمىن نەمىندە لىر اولموشلار. رضاخان بونلار يالنىز
اجتماعى نەمىت تارىخىناسى آلمانقا بىچون آرادان آيارمىشدىر. رضاخان ئوزى دە بىزى و بىزىم
كىمى آدمالارى ھىچدە خىموسى و فردى انتقام حسى اىلە زندان منگنە سىنن تىبىقى آلتىنا
سالماشدى. اودا بىز لىر ئوزونون، ائلە جەدە مەين مەنقىن مەنقىنى قوزوماق بىچون
واسطە اولان اصول-ادارە تىن مخالفلرى و جەدى دشىملرى كىمى تانىمىش يىدى. او بىزى بو غماقلا
مەين مخالف اجتماعى قروپى آرادان آيارماق ايستە بىردى. او، نە شىرقى نى، نە انزابى نى.
نە حجازى نى شىخا تانىمىردى، عىن حالدا او شىخى انتقام چىكە كى خونلا بىردى.

اساس اعتبارىلە كىچىك آدمالار شىخى مبارزەدە، شىخى انتقاما، شىخى كىن
بىلمگە ال آتيرلار. رضاخان مەنقىياتى او قىر تىبىقو كىچىك ايدى كە، حتى ان اھىمىستىر
سوزو ئوزى بىچون بويوك تحقىر حساب ايدەرك، ھەمان سوزى دىيىن آدمالار رەجىم سىز جەمىشە
انتقام آلىردى.

بىزىم عقىدە سىز جە اجتماعى انتقام و كىن بىلە مەكەن تىلما كوز ئورتەك اولماز. لاکىن
بىزىم اجتماعى مبارزە سىزى ئوز غرضلى، كىچىك و مەكىن باخىشلارى اىلە قىمەتلىندىر
آدمالار، بو مبارزە تىن و ائلە جەدە بويولدا شىخى اولموش يولداشلار يىمىزىن حىسو
دويغولارىتى درك ايدە بىلمىزلر. بوقىيل آدمالار يىن مبارزەسى و انتقام چىكە نىتارى دە
شېھە سىز كە، نظرىدلىرى كىسى قىسا و فكلرى كىمى چاتىشماز دىر.

بىزىم مبارزە مەين اجتماعى مبارزە اولدۇق مينا كورە انتقامىمىزدا قىلە اجتماعى و
ھرجور شىخى غرض لىر دن آزاد اولماق دىر. بىز اىككىرىمى اىللىك عذاب سادىت چىكە سە-
ايدىك بىلە، يىنە دە بو انتقامدان كوز ئورتەمزدىك.

«آزىر» غزەتى، ۱۲ مرداد ۱۳۲۳ ھ. ش.، نمرە ۱۷۴.

فرقه‌میز ایشه باشلادی

دوشنبه‌گونی فرقه‌میزین مراجعتنامه‌سی (۱) انتشار تاپدی. بومراجعتنامه خلقیمیز طرفیندن کنیش توجیه و بویوک رغبت ایله قارشیلاندى. مینلرجه آذربایجانلی آذربایجان شهرلرینده مراجعتنامه یاپیشدیریلیمیش دیوارلارین قاباغیندا توپلانیب اوره‌ك دوکو-نتوسی ایله اونى آخره قوراوخودی، دوشوندى، آلتیشلادی، بو واسطه ایله سعادت و آزادلیقى ایچون یول آچیلدیغینی حسسایتدی، بو ایستی استقبالی و حرارتلی توجه کوستردی که، دوتدیفیمیز یول دوز و انتخاب ایقتدیگیمیز هدف دوغورودور.

بیزیم باشقا فرقه‌لر کیمی خلقی جلب ایتمکدن ئوتورى عالی سوزلر ایله دگس، حقیقی یول کومترک مقصد ایله عملی تدبیرلر واسطه سیک ایشه باشلادیفیمیزی خلق ئورو چوخ گوزله بیر مورته تشخیص ویردیکی ایچون دورکه، مراجعتنامه‌میز مومو خلق طرفینن بوقدر هوس و رغبت ایله قارشیلانماغا سبب اولدی.

مراجعتنامه‌میزین دیلی اولدیقجا آیدین و سیرخ آیدی، بورادا خلقین ایستکلی، آرزولاری، احتیاجلاری آجیق-آیدین بیر سورته کوستریلمیشدی. بیز ایرانین استقلالینا علاقه دار اولدیفیمیز ایله برابر آذربایجان خلقینین فرهنگی اختیاراتی و ئورمقنرانتینن ئوز کوچی ایله تصمین ایتمه‌سینی آرزوایدیریک. بیز ئوز دیلمیزده فرهنگ، بهداشت و دولت اداره‌سی طلب‌ایدیریک. ئوز دیلمیزده کتابیمیز، روزنامه‌میز و ادبیاتیمیز آزادبیر سورته وجوده گلک ایله خلقیمیزین مترقی بیر خلق اولماسینا امکان ویریلمه‌ایدیر.

بیز بیرینجی نوبه‌ده ئوز ایومیمیز اولان آذربایجاندا باشلایب بورانین ترقیسی تاین ایتمکه چالیشریق. بونون ایچون چوخ ساده و طبیعی بیر تشکیلات وجوده کتیرمکی جدطلب‌ایدیریک. بوتشکیلات ایران قانون اساسی پایه‌سینی تشکیل ایدهن ایالت و ولایت انجمنلری دیر.

ایالت و ولایت انجمنلری تازدبیر تشکیلات دگنلیر. اونون بویوک و تاریخی کچمیشی واردیر. ایران خلقلری مشروطه و آزادلیق آلماق ایتمینده آذربایجان خلقینین ایالت انجمنین فضالیتینه و فداکارلیغینا بورجلودیر، اوناکورده مستبدلر و آزادلیق دشمنلری بیرینجی نوبه‌ده بوتشکیلاتی اورتادان چیخارماغا موفق اولموشدور.

۱- مقصد آذربایجان دموکرات فرقه‌سینین ۱۲ شهریور ۱۳۲۴-نجی ایل تاریخلی

(۲- استیاب ۱۹۴۵) مراجعتنامه‌سی دیر.

فرقه‌سز خلقین اراده و کوجونه دایاناراق بو حقی آلاجات. اونون واسطه سبيله خلقین آزادلیغینی و ثولکدنین ترقی سینی تامین ایده جکدیر.

فرقه‌سز ملی بیر فرقه اولوغی ایچون صنغو طمقه نظرده توتما ییب عموم جماعتی نوز بایراغی آلتینا چاغیریر. بو واسطه ایله مرکزی حکومتی یشلی مامورلارین لیاقت—سیرلیگی نتیجه سینده میدانا چیخان نفاق و بعضی پاراماز عنصرلرین ناروا حرکتلری سایه—سینده توره دن هرج و مرج و شلوغلوغا خاتمه ویره جکدیر.

غزه تمجیز فرقه‌نین رسمی ناشر افکار اولدیغی ایچون سراجستاندین اساسلارینی اونوتما ییب، یشری کلدیکجه اونون تعمیر و تفسیرینه چالینما جاق و خلقی ملی آزادلیق ایچون مبارزه حاضر لایا جاق دیر.

بیز بیلیریک که، آذربایجان خلقینین داخلی و خارجی دشمنلری فرقه‌سزین میدانا چیخماسیله خفاشلار گونشدن قورخان کیمی قورخو یادوشوب ذامیمیزه قالما جاق لار. غزه تیمیز بو خائن عنصرلریله شدید مبارزه ایتدیگینه کوره اوخوجولار ایچون غوق الماده بیر صورتده جالب توجه اولما جاق دیر.

بو شانلی و ورو شمالار دابیز قظماغالب چیتمالیق، چونکه یولوموز دوزغنی مقصدیمیز مقدس دیر. بیز رشید بیر ملتین حق و اختیاری ایچون مبارزه ایدیریک.

آذربایجان خلقی نوز آزادلیغینی آماقلا بوتون ایران خلقلرینی ده اسارتدن خلاص ایده جکدیر.

«آذربایجان» غزه تی، ۴ (شهریور ۱۳۲۱ م. ش.، نمره ۱).

ایکی یول آیریحینه

بیزیم آخر سوزوموز

توراندا نکلن خپرلر ایران خلقلرینین ایکی یول آیریحیندا قراره تصقلارینی گوستریر. اوج آیدان علاوه دیرکد. سرکوده رسمیه قانونی بیر حکومت یوخسور. اکثریت نوج ایله صدر (۱) حکومتینی ویا اونون نظریسی خائنه تحمل ایتمکده حالیشیر. ملی عنصرلر ارتجاع خطرینی حس اییدیبا اکثریتین تئبیرلری ایله چوخ چدی بیر صورتده مبارزه آپاریلار.

محاریک نتیجه سینده سیدانا چرخان ظاری دموکراسی اصولینی بئلمکده ایتمکده باشلامیشلار. ایتمکده گیمیزه گورده دموکراتیک جمعیتلر قذغن ایدیلمیش. آزاد خیواد غرذتلر قاپاد ایلمیشدیر. بوجریانی انکلتزه خارجه وزیرینین ایران حقیقده ایراد ایتمکده نطقی توتلندیریمیشیر.

ظاهرده ارتجاعی جریانین شعارلاری چوخ بارلاق و آلدایچی دیر. بوحفه بارلیق و شیدالیق ایلمسیدانا آیلان شعار دیرکه، دائیماً دیکتاتورلوق، قولورلوق و استبداد کیولنمیشدیر. بونلار سینه برستلیک و استقلال پرده سی آلتیندا آزادلیق حرکتینی پوزماغا چالیشیرلار. ایدن بو یوزین بو گوستریشلر ایله گناهی نوز متقلری اولان شورالار اتقاقینین اوستوند سالماغا چالیشیرلار. بوز شورالار اتقاقینین سیاستندن جوابیندا ن خبریمیز یوخدور. آنجاق یونی بیلیریک که، تمام بو تبلیغات آزادلیق حرکتینین قاباغینی آلماق. دموکرات دستلری بیگانه پرستلیک ایله اتمام ایدیب میدانان قاجیرماق مقصدیله باشلانمیشدیر.

بوتصادی دگیلدیرکه، سیدنیاء و اونون طرفدارلاری مستربون و مسترایدین سوزلرینی عینا تکرار ایتمکده دیرلر. بونلارین هامیسی بیرچشمه دن سوابیحیر. ایراندا قوی بیر ارتجاعی دولت یاراتماق، اودولتین نوختاسینی لندن سیاستمدارلارینین الینه تاپیشیرماق نیتینده دیرلر. تازه بیر رضاخان، معاصر بیر ایران هیتلری وجوده کتیرمکه چالیشیرلار. آذربایجان جماعتی بو ماجرایه خون سردلیک ایله باغا بیلیمز.

تام آغیرلیق بیزیم آرخامیزا دوشموشدور. هرکس یشریندن یتر دورور آذربایجان حسابینا مقام قانماق، وزارت و ثروت الله ایتمکده چالیشیر.

آذربایجان آزادلیق علمداری اولوغی ایچون تهراندا چوریلن قیریلداقلار اقربان اولای بیلیمز.

(مشهد صدرالاشرافین باحجیلیق ایتمکده ایران دولت کابینه سی دیر.)

بیزدموگراسی و آزادلیغی وارتمه میزله ساخلاماغا آندایچمیشتیک. تازه بیرمیتلر میداننا پیخسادا، اونور آذربایجانا یولی اولایلمز. تازه رخاخانلیق فکرینده دوشن خانلرین آذربایجانا حاکمیت سورمک آرزوسی اوره گلرینده فالاجاقدیر.

آذربایجان ئوزی ئوز ایشلرینی ادا اده ایتمکه قادر دیر. اگر تهران حقدبازلاری لندنن آلدیقلاری الهام اوزره آزادلیغی محو ایتمکه دوام ایدرسدلر بیز بیر قدم ایره لی قویوب تمامله اورادان قطع رابطه ایتمکه مجبور اولاجاییق.

قوی مرتجعلر، آزادلیغی ودموگراسی اصولی علیهنه چالیشانلار ئوز حسابلارینی دوشونسونلر و ئوز تکلیفارینی بیر دفعه تطعی صورتده آنلا سینلار.

تهران حکومتی گره ک بیلسین که، او ایکی یول آیریچیندا دایانمشدیر. آذربایجان ئوز یولینی انتخاب ایتمیش. او آزادلیق ودموگراسی اصولونا دوغری کنده جکدیر. اگر تهران ارتجاع یولونی انتخاب ایدرسه خداحافظ بویوروب آذربایجان سیز یولونا دوام ایتسیر.

بودور بیزیم آخر سوزوموز.

«آذربایجان» غزده تی، ۱۴ شهریور ۱۳۲۴ ه.ش.، نمرد ۱.

بويوك بالالاردان بيري

خلقىمىزى اجتماعى ايشلردن اوزاق تالماغا مجبور ايدن سىبلردن بيريىده ايرادگيرليك، آدقويماق، غىبجولوق و بىتان دىمكىدير. بونون ريشىسى خودپرستلىق و خودخواهلىق و خصوصيته چالاشماق دىر. هر كس ايستهيىر باتمان اولسون، ياريم باتمان اولماق ايستيدن چوخ آزدير. اوناگوره بوقته قىر آلويرباش توتمايشدير، جماعت اجتماعدن قاچمىش چوخ بويوك فكر لوغالى نقشه لر و جدى فداكارلىقلار نتيجه سىز قالىب اونودولموشدور.

بىزيم عقيدەمىزه گورد ايرادگير لر و عىب جولار، خلقه تهمت آتان آداملار هر سىماده و هر آديله تظاھر ايتسه لر بئله ان خدار مستبدلردن ضررلى دىرلر. بونلار ئوز خصوصى و سوھوم شخصيتلرى ايجون آزادلىغا بويوك ذريهلر و بىر سيش و گلەچكده داهابويوك ضررلر بونلاردان كوزلەنيلير.

فرقەمىز ان بىرىنچى قەدەمە بو خطرناك عنصرلار ايله جەدى مبارزه آپارمالى ئوز عضو لرىندن سوز دگيل ايشر طلب ايتىلمى دىر. (بونون بوراسى بئله اونون اوراسى ائله) بوانه لرينه خلقى تشكىلاتدان مايوس ايدنلره فرقەمىزده بول اولابىلىز، بىزيم كىزلى ايشىمىز و مخفى سياستىمىز يوخسور. فرقەمىز علمى و رسمى فرقە دىر. اونون اساسلارنى سراجعتنامەمىزده ايلدين بىردىل ايله يازمىشيق. هر كس قىسوشر طىبىز بىر صورتە مقيمىمىزى قبول ايدىرسە تشكىلاتىمىز ايازىمالى دىر. هر كىمىن آيرى مقصدى وارسا خوش گلدى. بىزيم اونون نازىنى چككە، اونا يالوارىب ياخارماغا وقتىمىز يوخسور.

بىزار قوه سىز ايله مبارزه ميدانىنا كبرىمىشيمك. بويولدا هچ كسه منت قويماق فكرىنده دگىلك، كىمەدندە منت چككە احتياجىمىز يوخسور. هر كىم بىزيم ايله بو بويوك ايشرو عالى مقصد بولوندا يولداش اولماق و چالاشماق ايستەسە بويور ايلير. اونا فرقەمىزىن قايسى آجىق دىر.

سؤوليتىمىز اغىزلار، ايشرو فعاليتى فقط شىرىن سوزلر و حرارتلى دانىشيق لاردان عىبارت بىلن آداملارا احلا بىزيم احتياجىمىز يوخسور. اونلار مادامكە فرقەمىزىن خدنىه بىر سوز دانىشمايىبلار، اونلار ايله هچ بىر ايشىمىز اولماي باق، اما اگر بوردا سوزلاردا اوتوروب علمىمىزه بوشر بوغازلىق و ياراشمايان سوزلر دانىشيب خلقى مبارزه دن ساخلا ماغا چالاشماق ايستەسلر، بىز اولارى آزادلىق جبهە سىنىن فرارى سربازى تانىب جداتتەنـ كارلىقلارنىن قاباغىنى آلمانا اقدام ايدە جەيك.

بېزىئونۇلدا، سوزوموز دەپ، ايشىمىز دەپ بىرسوز و خطا كورسەلەر كلىپ دۆستاندە بېر مورتدە بېزىم موزوموز دەپمىلەر. بىز كمال سمنوئېت ايله اونلارنى حق سوزلرېنە قۇلاق آسىپ ناپدالى ئوسترىشلىرىنى قبول ايدەرېك، بوهر كز بېزىم بدىمىزە كلىمىز. بلكە چوخ شاد اولارىق كە، دوستلارېمىز بىز دە علاقمند اولوتلار، اىچون ايشىمىزىن اصلاحىنا چالېشىرلار. لاكن، بو شوغازلىق، يالان، تېمەت، اقتر، دالدىن بونوما چىخارماق بېزىم خوشوموزا كلىن ايشلردن دگىلدېر. بونى بېز خائىن لىك بو آزادلىغا انكل تورتمك، مستبدلرو سرتجىلرېن دگومانلارېنا سواچماق حساب ايدېرىك. اونا كورد بو كىمى غىصىرلر ايله چوخ جدى مبارزە ايدىپ وار قودمىز ابلە بو مېلك و خطرناك بلاتىن قارشىسىنى آلاچاغىق.

«آذربايجان» غزەتى، ۱۷ شېرىور ۱۳۲۴ ھ.س.، نىسره ۲.

ایالت انجمنی

ایالت انجمنی بیزیم قانونی حقیق بیدیر. آذربایجانلیلار اونو سازح کوجو و قربانلیقلار ویرمکله قازانمیشدیر. بیز اونو تشکیل ایتمک ایچون عئچ بیر قوه دن اجازه آلماقا مجبور دگیلیک.

بوگونه قدر مستبدلر، مشروطه حکومتمینی نوزالرینده آلت ایده نلرو آزادلیق و دشمندلری بیزیم بوشروخ حقیقیزی پایمال ایتمکله موفق اولموشلاردی. ایندی دنیا دگیشیب، دموکراتلیق و آزادلیق جنبه سی غالب چیخمش، ارتجاع و استبداد قوه سی محو اولماقا محکوم ایلمیشدیر. اونا کوردیز فرصتن استفاده ایدیب حقیقیزی نوز کوجوموز ایله آلمالیق.

تهران آرتیق نوز ظالمانه اراده سینگی بیزه تحمیل ایتمکله قادر دگیلدر. بیزیم یولوموز آیدین و آشکاردیر. آزادلیقی آلیب، اونوعملی تشکیلات واسطه سیله ساخلت مالیق.

کومیته میز جوختیز بیر صورتده سویومکله باشلامیشدیر. بو بیزیم آزادلیق میمنزین خاسنی اولابیلر. لاکن بو کافی دگیلدر. شرقه سیاسی و اجتماعی بیر تشکیلات دیرو خلقی هدایت و تشکیل ایده بیلر. لاکن اونا حکومت ایده بیلمز. خلقه حکومت ایده بیلن تشکیلات ایالت انجمنی اولاجاقدر.

بو انجمن کوهک دموکراتیک اصولله عموم خلق طرفیندن انتخاب ایدیلسین. بوتون دولت اداره لری و اونلارین باشیندا دورانلار نوز ایشلرینده بو عالی دولت تشکیلاتینا تابع اولوب اونون دستورلارینی اجرا ایتمکله مجبور دورلار.

آذربایجان ایالت انجمنی نین بویوک سیاسی معناسی واردیر. بو انجمن تهران و ایرانین آیری شهرلرینده باش قالدیرمیش ارتجاع و ضد دموکراسی جریانینا محکم بیر یوموروق و دیش سیندیران بیر جواب اولاجاقدر.

تهران ارتجاعی بیزیم انجمن آدینی ایشیتدی که تیره دیببال سا یاغینی ایتیرمه مجبور اولاجاقدر.

آذربایجان ایالت انجمنی تک آذربایجان مسئله سینین حلی دگیلدر. بوتون آزادلیق مسئله سینین حلی دیمکدیر.

بیزمرکده وسایر شهرلده هورمهکله باشلایان مخالفله جواب ویرمهکله بله تنزل ایتمک فکرینده دگیلیک، بیزایشه و عملیه اهمیت ویریریک، عمل، خائنلریله خادملری دها گوزهل صورتده تانیدایلر.

آذربایجانلیلارین محکم بیر مثلثی واردیر دیرلر (ایت مورره کاروان کچر)

«آذربایجان» غزه تی، ۱۷ شهریور ۱۳۲۴ ه. ش. نمره ۲

روزنامه‌هیزین دیای (۱)

روزنامه‌هیز آذربایجان دیلینه آرتیق اهمیت ویره جگدیر. دیلیه‌هیز دشمنلرین بوش ادعالارینا باخما یاراق چوخ گنیش و غنی بیر دیل دیر. اونون ریشه‌سی خلق‌هیزین قانیندا ووره کینده دیر.

بیز اونسی آناسودی ایله اسب وطنیمیزین روح نواز هواسی ایله تنفس ایتمیشیک. اونتاوعین ایدنلر. اونسی تحمیلی و مصنوعی گوسترمک ایستینلر بیزیم حقیقی دشمنلریمیز دیر. چوخ خانن و اجسی نصرلر قرن لر ایله بوگوزل دیلی اورتادان قالدیرماغا چالیشیلار. اونون ترقیمینه و پاشاماسینا مانع اولماق مقصدله مخمومما ان غدار آزادلیق دشمنی اولان رضاخان دولت وار قوه‌سینی مرضا ایتمیشدیر. بونونلا بئله او سارسیلماز و محکم بجرالدا خلقین ایچریسینده باقی قالیب ئوز مقامینی ساغلامیش بو واسطه ایله مدنی و مترقی بوردیل اولدوغی اثبانه یتیمیشدیر.

آذربایجان دیلی دیمی بوردیل دگیلدیر. اونون بویوک خلق گنیش جماعت قوه‌سی کیمی آرخاصی واردیر. دیلیه‌هیز خلقین یاراتدیغی داستانلار، ضرب المثلر، حکایه و نقللر واسطه‌سیله دنیانین ان بویوک دیللری ایله رقابت ایتمه‌یلر، شاعرلریمیز، ادیبلریمیز بوردیل واسطه‌سی ایله ئوز احساساتلارینی و ئوز هنرو صنعتلرینی وجوده کتیریب خلقین نظرنی جلب ایتمه بیارلر.

بیزیم وظیفه‌هیز اونسی گنیش لندیرمک، اونو مطامرحا لاسالماق، اونون گوزده لیکلرینی اینجه لیکلرینی حس و آیتینی توز تورپاق آراسیندان چیخاریب تمیزو عالی بیطرف ایچریسینده خلقه تقدیم ایتمکن عبارت دیر.

آذربایجان دیلی وقتیر قوتلر و اونون صرف و نحو قایدالاری اوقدر محکم و طبیعی دیر که حتی اونون ایچینه وارد ایدیلیمیش فارسو عرب کلمه‌لری اخراج ایدیلکه بئله اونونلا بویوک فکرلری، عالی مقصدلری یازیب شرح ویرمک مسکندیر. لاکن بیز خلقین استعدادینی نظرده توتوب بوایشی ناگهان بیر صورتده کورمکه احتیاج حس ایتمیریک. عقیده‌هیزه کوره یازی گورک خلقین دانشدیغی و آنلادیغی بیر شیوه‌ده آدمه تاپسین. مقصدیمیز ادبی مسابقه دگیل. خلقی باشاسالماق، اونو حقیقتی آؤکار بیر صورتده گوسترمک دیر. اوجنتسن بیز خلق طرفیندن قبول ایدیلیب استعمال اولونان عرب و فارس

۱- مقصد، ۱۳۲۴-نجی ایله تشکیل تاپمیش آذربایجان دوکرات فرقه‌سینین مرکزی اورقانی اولان «آذربایجان» غزه‌تی دیر.

کلمه لرین موقتی اولسا بئله ساخلماق لزومونی انکار ایتمیریک، لاکن، اونلاری ژون دیلمیزین قایدالارینا تطبیق ایدیب آهنگینده اویغون بیرحالا کتیرمه لیک، دنیادا بوردیل تاپلمازکه، اوتامایله مستقل اولسون و قوشو دیل لرین تاثیرینده دوشمه سین، بیزیم آذربایجان دیلی ده آذربایجانین تاریخی و جغرافی موقعبنده کوره اجنبی دیل لرین تاثیریندن کناردا قالمایتدیر، ایسترا-ایستمز بیر چوخ بیگانه کلمه لر خلقیمیزین آغزینا دوشموش، مرور زمان ایله ملی کسمیتدیر، بیز دیلین تکاملینی نظرده توتوب او کلمه لردن استفاده ایتگی لازم بیلیریک، لاکن بوندان سوء استفاده ایدیب دیل و یازینی غایظ لشدیرمک، وحشی و مناسی آنلاشیلماز کلمه لری حسابا قاتماغا جدا مخالفت ایتمه لیک.

آذربایجان یازیبیلاری قبول ایتدی کلمی بیزچین و آغیر وظیفه نی ایمان و عقیده ایله ایقا ایتمکله دیلمیزین کوزه للیکینی و اونون ترقی و تکاملینی تاسین ایدیه جکلرینه بیزیم جدی ایمانیمیز واردیر.

«آذربایجان» غزه تی، ۱۴ شهریور ۱۳۲۴ ع.ش.، نمره ۲.

دوزولمز جنایت..؟

جنایت! اوخوجولاریمیز البته تصعب ایله حاکم، دوزولمز جنایت... ابو جنایت نهدن عبارتدیر. جانی کیمدیر، وکیمدهسبت جنایت واقع اولور؟ بشریت عالمینیر انکشافی وانسان مدنیتینین عصرلر بویو ترقیاتی نتیجه سینده جامعه بشریتده بیربار، تطنی وحتی اموالار وجوده کلمیشدیرکه عوام دیمیشکن سنی وشیط بواسوللارا قائلدیر.

دنپادا اولان موتون مدنی ماترین تصویب و تصدیق ایتدیکلری اموالاردان بیرسینده: سلیت آزادلیقی پرینسیپدیر. مثلا بین الملل حقوقی مجموعه لرینده درج اولوب دنیائین عظمتی، دوکرات دولتلری طرفیندن تایید ایدیسیش اتلانتیک منشور ووندا دیلیر:

هرخلقین مقدراتی، ئون طرفیندن تعیین ایدیلمدی. سلیت آزادلیقی وهرخلقین ئوزمقدراتینی تعیین ایتمه ئیشیده آزاد و محقر اولماسی نه کیمی تفرعات و اموالاردان تشکیل مایر؟

دیل آزادلیقی، ملی مدنیت آزادلیقی وسایره اقتصادی، سیاسی واجتماعی آزادلیقلار بومسئله دین اساس پرینسیپلری.دیر.

آذربایجان ملتی دنیائین ان قدیم ومدنی خلقلریندن بیرسیندیر.

آذربایجانین ارجمین ایلمدن آرتیق پارلاق تاریخی وار.

بوتون دنیا ادبیاتیندا گورکملی یگردوتان شاعرلری وار. بئله بویوک بیرخلقین ئوزونه لایق تاریخی، ملیتی دیلی واجتماعی خصوصیات و ادریر. بودیل آنادیلیمیز، حاجی میرزا حسن رشیده نین دلیکی کیمی آذربایجان دیلینیر. بو دلیل بش میلیونلارن آرتیق نفوسی اولان تهران، مبارز و آزادخواه بیرخلقین دیلیدیر. مقاله سیزین عنوانین تشکیل ایندن دوزولمز جنایت هیتریزمین محاولماسیله بوتون دنپادا پوچا چیخیش منشور نژادی نظریه نین عاملری تهران مرتجع لرینین منرسلرده، محکمه لرده و دولت اداره لرینده بیزیم مقصدس ودوغما آنادیلیمیزه ارتکاب اولان بیر جنایتدیر.

معصوم آذربایجان اوشاقلاری چوروموش فاشیزمین طرفدارلاری اولان تهران زمامدارلارینین حاکمکیکی نتیجه سینده ئوز عزیز آنادیلرینده تحصیل ایتمکن محروم قالمیشلار.

عجب ظلمدیر! ۲۰-نجی عصرده عیقلرلر و سوسولینیلر حکومتی دموکراسی قوه لرین قاباغیندا دیر چوکوب محاولدوغو بیر زماندا، تهران مرتجع لری مله ده، پنه ده

بیزیم ملی موجودیتیمیزی و تاریخی واریلیمیمیزی انکار ایدهرک مدرسهدرده یوزمینلرله
آذربایجانلی بالالاریمین دلیمنی کسیرلر، اونون، ستارخان و شیخ محمد خیابانیدن یادگار
قالان عزیز گهریمی تاپدالایرلار، بودوربیزیم حقییمیزده اولان دوزولمز جنایت...۱
بوجور دوزولمز جنایتلردن تنگه کلیب ئوز مبارر واریلیمنی آذربایجان دموکرات
قرقهسینده گورن آذربایجان خلقی داما بوظلملرله خاتمه ویره جکدیر وئوزی ایچون
قانون اساسی موجبینجه انجمن ایالتی وولایتی و ملی مختاریت یاراداجاقدیر.

سمنلر

«آذربایجان» غزه سی، ۲۱ شهریور ۱۳۲۴، نمره ۲.

آیری بیر یول یوخدور

ایشیتدیکیمیزه کوره تهرانین وضعیتی چوخ قارائلیق دیر. دولت و مجلسین اکثریتینی تشکیل ایدن مرتجع عنصرلر قانونو آياقلاری آلتینا آلیب چوخ وحشیانه و غدارانه بیر صورتده آزادلیق ایله مبارزه یه گیریشیلر.

بوسبارزه بیرینجی نویده آزادیخواه مطبوعاتین قانونسیرجه سینه توقیفی و آزادیخواه حزبلرین (۱) فشار و سیخیتتی آلتینا آلینمسی، ایکینجی نویده دیکناتورلوق، ظلم و فشارا مخالفت کوسترن افسرلر و نظامی لرین آرتشدن اخراج ایدیلیب آب و هواسی مسموم اولان جنوبی شهرلره سورگون ایدیلمه سی شکلنده میدانا چیخمیشدیر.

روشن فکر افسرلر و آزادلیق اوغرونلار مبارزه ایدن سربازلارین سائی کوندن-گونه آرتماقدادیر. بونلار آرتشی و سربارلیغی تحقیر و توهین ایدیب، اوللاری ملت علیهنه قالدیریپ قارداش قانی توکمکه و اذار ایدن ارکان حرب رئیس ارضین (۲) آباردیغی خانئانه سیاستی ایله جدا مبارزه آپارماقدادیرلار.

خراسان حادثه سی قطعاً ساده بیر انضاق دکلمیشیر، گورونور بوتون حربی قوه لرده ارتجاعه قارشى بویوک بیر نفرت حسى اویانمیشدیر.

مرکزی دولتین آباردیغی کثیف سیاست شمالی شهرلرده بویوک مخالفت جریانى و نفرت حسى اویانمیشدیر. بونفرت بعضی یرلرده جدی شورش حالی آلماقا باشلا-میشدیر. آلدیغیمیز خبرلره گوره ترکمانلار کینت قابوس شهرینی اشغال ایدیب، گرکانی محاصره یه سالمیشلار، مرکز ککلیک کیمی باشینی قاراقویلاماقلا، خلقین احساساتینین اوزرینه برده چمکک ایسته ییر.

بوخط حرکت چوخ قورخولو و چوخ خطرناک بیر خط حرکتدیر. حتی رضاخان بیله اول ایشه گریشدیکده بوخونتلره رفتار ایتمکه جرئت ایتمیردی. آلدیغیمیز خبرلره گوره «فرمان» روزنامه سینین مدیری شاهنده «ایران ما» روزنامه سینین مدیری تفضلی، رهبرین مسؤل ایشچیلریندن حکمی چاپخانادا و اداره ده ایشله بیرکن توقیف ایدیلمیشلر.

بوتوقیقارین نظیری فقط محمدهای میرزاین باشلادیغی ارتجاعی عملیات زمانی یعنی مشهور باغشاه حادثه سینده گوروله بیلیمیشدیر.

(۱) -مقصد «پارتیالارین» دیر

(۲) -مقصد و قبله ایران اردوسونون باش قرارگاه رئیس اولموش ژنرال حسن

ارفع دیر.

گورونور صدرالاشراف جوانلیقینی خاطرہ سالیب، یندده جلالیق شغلینی تکرار ایتمک فکرینه دوشوشلور.

یئله بیر زماندا، آذربایجان آزاد بوخاھلاری بیکار دورا بیلمزلدی. اولارین تاریخی بوزجاریر ملی وظیفه لری بوشدید ارتجاعین علیینه جدی بیر سورتمده مبارزه کیریشمک ایدی، بومبارزه قطعاً اول آذربایجانین داخلی امنیت و آزادلیغینی تامین ایتمک باشلانمالی ایدی.

انکار ایتمک اولمازکه، آذربایجاندا بعضی دولت مامورلارینین لیاقتسوزلیگی و منافعی بیر-بیرله مخالف اولان طبقه لرین ضدی ساییه سینده بیرنجه کون بوندان قاباق قدر بویوک شورش و هرج-سرجلیک حسرا اولونوردی.

آذربایجان آزاد بوخاھلاری بومصیتی نظره آلیقلاری ایچونلورکه، بیرینجی نوبده امنیت وجوده کتیریلمه سی مسئله سینی اورتایا سورمکده دیرلر.

بیز بوخصوسده اوزون اورادی مطالعه ایتمکدن سونرا یقین حاصل ایدیریک که محکم بیر تشکیلات وجوده گلرسه گوندن-گونه قوتلنمکده اولان سیلین قاباغینی سدایتمک ممکن اولمایاجاق. اونا گوره بیرینجی نوبده بویوک بیرفرقه یاراتماغا تشب ایتمک.

فرقه میز خلق طرفیندن کنیش رغبتله استقبال اولوندی. یوزلرجه تلگرافلاردارمیزه آخماغا باشلادی.

تشکیلاتیمیزدان داها اول وجوده گلن حزبلر و جمعیتموده خطر کتیمیزین دوزگون اولدوغونو درک ایدیب، بویوک هوس و رغبتله بیزه یاخینلاشماغا باشلادیلار. چوخ سریع بیر صورتده بوتون آذربایجانین ساغلام فکری آداملاری فرقه میزین یایراغی آلتینا توپلاناجاق. بو واسطه ایله بورا داحکم بیر مرکز ثقل وجوده گلچکدیر. اگر بیز باشقا فرقه لر کیمی غیر عملی شعارلار ایله ایشه باشلا ییب بویوک داشی گوتور-سه ایدیک قطعاً هدفه یاخینلاشا بیلیمه جک ایدیک.

آیری بیریوک اولایلمزدی چوخ ساده بیر صورتده آذربایجاندان باشلادیق. اول بورانی هرج و مرجدن ساغلا دیق و ثور ایولری میزی غارت و یخماقتان حفظ ایتمک لازم گلردی، سورادا گلجه ک باجون بویوک بیر قدم کوتورمکه احتیاج و ارایدی اوقدم مخصوصاً ایندی گوتورولمده لی ایدی.

تهران ارتجاعی قوت تاپسایدی، بیزایش گورمک سهل دیر، حتی دانیشماق امکا-نینا یئله مالک اولایلمزدیک.

فرصتین استفاده ابد بیلیمک نوزی بویوک استعداد و لیاقت ایسته بیر. بیز فرستی ائین ویرمکه راضی اولایلمزدیک.

فرست بیزه بویوک قریبالار بهاسینا مال اولموش قانون اساسینی دیریلتمک امکاتی وجوده کتیریمشدر.

انجمن ایالتی و محلی مختاریت مسئله سی قانون اساسین پایه و ریشه سیدیر. بیز ارتجاعین ضعفیندن استفاده ایدیب اوتو عملی بیر صورتده حیاتا کچیرلمک فرستی االن ویردیکدن سونرا پشمانلیق فایدا ویرمز. دالان آتیلان داش توپوغا دگر.

بو کهنه بیر آذربایجان مثلدی دیر. اوتو هنج بیر وقت اونوتماق اولماز، عربلر و «فی التاخییر آفات» (۱) دیمیشلر. بودوغرو سوردور.

۱- ترجمه: (تهلکه گنجیکمکه دیر).

ایندی آذربایجان خلقینین اینه بویوک بیر فرصت دوشموشور. بوندان استفاده ایتمهک خیانتدیر.

بوکیمی فرصتلی آذربایجان آزادیخواهلاری موهم سوزلره اینانیب مگر سورتده الین ویریشلر. اگر سردار ملی تهران اینانماسایدی، اگر شیخ محمد خیابانی خائن، یالانچی وین اوزلو مشاوریتمین سوزلریمه اهمیت ویرمهسیدی، گر لاهوتیه خیانت این یالانچی پهلوانلار دارا چکیله ایندی ایندی نه تک آذربایجان بلکه بوتون ایران دنیاین ان مترقی، ان دموکرات ئولکهلریندن بیری اولموشدی. بوسجولر دایما نظرده نوتولوب مذیذب و سرده آداملارین خائنانه تلقیق لریند قولاق آسماییب ئوز کوجوموزه پهل باغلامالییتی.

آزادلیغی و آزادیخواهلیغی ئوزلریمه دکان قاپیویب عربیرجدی ایتمی اخلال ایدنلرین حقیقی سیمالارینی آجیب خلقه گوسترین!

اونلارین، یعنی اولماکالی و یالانچی آزادیخواهلارین حیله لری نتیجه سینده دیرکه، ایران سنروطه سی کاغذ اوستونده قالان اثر سیز بیر دعا و طلسم حالینا دوشموشور.

«آذربایجان» شه تی، ۲۱ شهریور ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۲.

سیاسی فرقه‌ترین آفتی

بیرفرقه یا جمعیت تشکیل اولار—اولماز سالی، خیرخواد و خداکار شخصلرایله برابر بیرعه استفاده جوی، بالانچی واجتماعی سازمانلاری وسیله قرار ویریب، ثورلرینه تروت و سامان قاییرماغا چالیشان عنصرلرده لاشخورلار کیمی اونون اطرافینا هجوم ایدیرلر. بونریز بوقته قدر مدنا ناچیشان سیاسی فرقه‌لرین هابیسیندا گوریشیلک. بونلار خصوصی استفاده یولوندا هنج بیرذالت و آلجاقلیقدان چکیمنزلر. بونلارین تومت اقتراء، یالان آدقویماق کیمی، کثیف حربدلری واردیر.

بو یار زیت عنصرلر خارجی و سیاسی دشمنلردن ناها خطرلی دیرلر. خارجی دتمنی تانییب اونون علیینه ساززه آپارماق آساندیر ولی مفت خور و استفاده جوعنصرلر تشکیلاتین ایچریسینی چورودوب اونولچ حالاسالا بیلرلر.

بونلار چور—چور تشکیلده قاباغا چیخا بیلر. گندلرده بوینو یوزغولوق و قول چوماقلمق گوستریب ایللردن بری دوام ایندن دتمنلیکلری شدیدلشدیرمک و اونندان مادی استفاده ایتمگه چالیشارلار. شهرده دولت اداره لرینده سوخولوب اورادا ایستی بیر مقام دوتماق و بو واسطه ایله سوء استفاده ایتمگه جان آتارلار. هرشکیلده و هر محیطده اولورسا اولسون بونلار یول تانییب فرقه نامیندن استفاده ایتمگه خلقد زور دیر و نوزلرینین خصوصی ایشلرینی تاباقدان آپارماغا سعی ایدیرلر.

قدیم آزادلیق و مشروطیت حرکاتیندان استفاده ایدیب مقام، تروت و شخصیت قازانیب استفاده خدمت ایدن ماسکالی آزادیخواه‌لار آردگیلیر. اونلاری سیزده یاخشی تانییریمیز. تازه وجوده کلن فرقه‌یه بونلاریول تابا بیلر. چالیشین فرقه‌میز بو کیمی مشروطیت عنصرلرین لرینده آلت اولماسین.

مقدمیمیز عالی، فکریمیز بویوک دیر. بویوک ایشی تابا کاندلرایلک کورمک اولماز. تظاهرچی، لوقاویالانچی پنلو اولاردان پرهیز ایدین، خلقین مال و جان و ناموسونا کوزتیکن پیس عنصرلری اولنن ایچرینیزه بول ویرمیدین، قورخاق، ایکی اوزلو، مخل و مذنب آدم‌لاردان قاچین، بونلار سیزی یاری یولدا قویا بیلرلر. مرحوم شیخ محمد خیابانی نین باشینا توپلاندان بعضی بالانچی آزادیخواه‌لرین عملیاتی سیزه درس عبرت اولمالیدیر.

«من بائیممی ساخلاماق ایچون قارینجه می شدیم» دیینلری چوخ کورموشوک، او آدم‌لرین ظاهری سیزی آلتا تمانسین، باشینی ساخلاماق ایسته ییب دشمنلره بلی دیین آدم‌لاری اولنن فرقه‌یه یول ویرمیدین، قوی اولدار کیدیب آیری واسطه ایله باشلارینی ساخلامینلار.

بیزه چكسى گوج ايله فرقه سیزد باز دیرماق فکرینده دگیلیك. خلقین حسن رغبتی و توجهی بیزه کفایت ایدەر. کندلر و شورلردن سئل کیمی آخیب گلن جماعته فقط بتل باغلامالیق.

بیزیم بویوک رآغیر و وظیفه سیز بوجماعتی تشکبل ایتمک و اونون اراده و قدرتی نی جلی صورتده خلق آزادلیغی یولوندا اینده سالماق دیر.

دوغر و دور بیز بونون خلقی منصف و طبقه نظرده توتما دان فرقه میزه قبول ایدیریک، ولی بو اودیتمک دگیل که، بیز آزاد یغوا هلیق و وطنیمیزین ترقیه دوغرو گتیمه سینی نظردن چیخار می شیق. بئله فکر ایتمک هرگز دوغرو دگیل دیر. بیز وطنین و خلقین نجاتینی آزادلیقتا آختاریب و آراما قدا بلیق. بیز بونو گوزل بیلیریک که، خلقیمیزین اکثریتینی تشکیل ایدن کئندچیلر بوگونه قدر هر بیر حق و احتیاردان محروم قالمیشلار. بیز بیلیریک ایسیرلیک خلقیمیزین بویوک بیر حصه سینی فلاکته وئولومه سوق ایتمیش دیر. بیزه معلوملور که فعله لری میزین حقوقینی نامین ایتمک ایچون هنوز رسمی بیر قانون الله بو خدور. عین زماندا بیز حسس ایدیریک که، اربابلارین بعضیلری کندلرده وسعت لئمکه ده اولان کندلی حرکاتیندان قورغویا دوشوب یرلرین آبادلیقینا، چشمه لرین تمیرینه اقدام ایتمک فکرینده دگیل دیرلر. حتی بعضی یرلرده خرمنلر بلاتکلیف حالادیر. بعضی استفاده جو عنصرلر مالک ایلک ارباب آراسیندا چیخان اختلافی شدتلندیریب بولانلیق سودان بالیق توتما تا چالی شیرلار.

بونلارین هامی سینی بیلدی کیمیز ایچوندور که، بیز ئولکه ده قانونی بیرریم، معتدل بیر وضعیت کتیرمکه اقدام ایتمه یلیک. چون طبعی دیر که، کندلی ایلک ارباب فعله ایلک صاحبا کارین منافعی چوخ وقت بیر بیرینه موافق کلمز، لکن بیر قسمن منعتلر وار که، اولنار مشترک حساب اولونا بیلر.

مثلا اسیت، خلقین سیاسی آزادلیغی، محکم و قانونلاردان مساوی صورتده هر بیر وطن دوشین استفاده ایتمک امکائی اسلاکار گرایله کارفرما و ارباب ایلک رعیت آراسیندا چیخابیلن اختلافی رفع ایتمک ایچون محکم بیر قانون وجوده کتیریلمه سی کیمی مسئله لر واردیر که، بیز اونو چوخ ئئزلیک ایلک و بیرینجی نوبه ده حل ایتمه لییک. بونلارین هامی سی ممکن اولان ایشلردن دیر، لکن سبز چالیشین ایس پیس آداملارین ایخه دوشمه سین.

پ

آذربایجان غزه تی، ۲۵ شهریور ۱۳۲۴ ه.ش، نمره ۴.

فرقه‌سازین تاریخی ایشی

فرقه‌سازیی وجوده کتیرمگه پیشقدم اولان مؤسسلر حیثتی کئچن پنجشنبه گونی موقتیی تشکیلات کومیتةسی نتخاب ایتدیکن سونرا ایکیرمی گونه‌قدر رسمی کنگره تشکیلییی او کومیتةیه تاپشیردی. بوتازده بیر فرقه‌ایچون بویوک و آغیر بیروظیفه‌دیر. اونوازرو اولونان شکیلده انجام ویرمک‌ایچون بوتون فرقه‌عضولری یورولماق بیللمدن چالیشمانیدیر.

بوگونه‌قدرده تبریزده و اطراف شهرلرده اون سیندن زیاده مختلف طبقه‌لردن فرقه‌سازین عضولیکینی قبول ایدنلر اولوشدور. بونا اللمیندن زیاده بیزه ملحق اولماق ایستدیین حزب‌توده ایران عضولرینی علاوه ایتدیکنه کنیش و بویوک بیر جمعیتین اطرافیمیزا توپلانایینی گوره‌جکسین. بوجمعیتی تشکیل ایدیب اونلاری انتظام آلتینا آلماق و آرا لایندن کنگره‌یه نماینده‌لر انتخاب ایتمک بشی-اوج نفرین ایلندن کلن ایشاردن دکمالیدیر. بوایشه دیدیکیمیز کیمی هامی چالیشمالیدیر. کنگره‌نین تمایله دموکرات عضولردن و عموم طبقات نماینده‌لریندن تشکیل اولونماسینی نظره توتوب سابق حزب‌توده عضولریندن فداکارلیق گوزله‌بیریک، بونلار هریرده چالیشیب مستقیما دموکرات فرقه‌سینه یازیلان عضولردن (ممکن اولوب-خو قدر) انتخاب ایدیب کنگره‌یه گونده‌رسه‌لیدیرلر.

محللرده فرقه‌لر بیرلشدیکی حالدا بونونظرده دوتمالی‌دیر. حزب‌توده‌یه و اونون نداکار عضولرینه بیزچوخ احترام ایدیریک. لیکن ونلار دموکرات فرقه‌سینین مرام و شمارلارینی نظره توتوب تازه و عموم طبقاتا منسوب اولان عضولره فعالیت میدانی ویرمک ایچون گذشته کیتملی بعضی یئرلرده اونلارین سایلارینین آزیلمینی نظره توتما ییب بیرینجی نوبده اونلاردان انتخاب ایتمه‌لیدیرلر...

حزب‌توده ایران عملده طبقاتی بیرحزب اولوشدی اونون سیرالارینا فعله، کندلی و بعضی آشاغی طبقه‌یه منسوب اولان روشن فکرلردن باشقا طبقه‌لر یول ویریلمدی. اونون وظیفه و شمارلاریده فقط بو طبقه‌لرین مقاصدی اوستونده تعین ایتدیلیدی. اوناگوره حزب‌توده‌عضولری چوخ سول تائینمیش و سول شعارلار ایشلتمگه عادت ایتمیشلر.

دموکرات فرقه‌سینه ملحق اولماق ایستدیین شخصلر کردک ئون دانیشیق‌لارینی و شمارلارینی تعدیل ایدیب بیزیم تعقیب ایتدیکیمیز شعارلاری قبول ائله‌سینلر.

اگوبیزیم ایله‌ملی آزادلیق یولوندا چالیشماغا حاشا رولموشلار سا حتی ئونلرینین

رفتار، کردار و گفتارلارینی دا بیزیم رفتار، کردار و گفتارلاریمیزا تطبیق ایدیب
اویغونلاشدیریب تمام سناسیله بیردموکرات اولمالیدیرلارلر...

بیرعضولریمیزدن ایش طلب ایدیریک، بیوش سوزلر و خلقی متنفر این (دماوقلار)
عواشربلره یاراشان آجی تممترین بیزیم بازاردا رواجی یوخدور.
بیزملی آزادلیغی تأمین ایتمک یچون هرکسدن فداکارلیق طلب ایدیریک مالک،
رعیت، ارباب، کارگر هامی آذربایجانین ترقی و سعادت، یولوندا یوفداکارلیغی گوستر-
مدلیدیر.

بیز آرادا چیخان اختلانلاری سارشی یولی ایله حل ایشمکی چدی و لازملی بیر موضوع
بیلیریک، مبارزه لارم دیر. لیکن اولملی آزادلیق و وطنین ترقیسی یولوندا آپاریلمالیدیر.
کیم آزادلیق و ترقی یه مخالفت ایدرسه، اولمیتیمیزین غدار دشمنی دیر. اونونلا
امانسوز بیر سورقده مبارزه ایتدیلیک.

کیم امنیتی اخلاق ایدیب خلق آراسینا نفاق سافیرسا هرطبقه دن اولور اولسون
او خلق آراسیندان اغراج اولونوب اجتماعی حقوقدان محروم ایدیلمه لیدیر.
گنکوره میزده شرکت ایتمک ایستینلر اولتا نماینده انتخاب ایتمکه کیده نلر
بوخط حرکتی نظرده توتمانغا مجبور دیرلر.

پیا

«آذربایجان» غزه تی، ۲۷ شهریور ۱۳۲۴ ش.ش.، نوره ۶.

احتمیاجیلا ریهیز ناهمین اییدیلمه ئیدیور

هربرخلاق و جامعه نین حیات و بقاسی. یعنی یاشاییب یاراتماسی. معین شرایط و شرایطن آسایدور.

ملی شکره و بین المللی مضموندا مدنیت، کنیش خلق کتملرینین ساغلاملیغینی تامین ایلدن صحیده، اهالی نین وارلیقن توتوموش یوخسولاقدر هاسن شجقاتینین سوادلانیب، تحصیل علم ایتمدهسی. سنای و کارخانه لرین کیمشک تیب اتمه دیات و ترویین ترقیسی، سایرلر، حال حاضردا بیرخلقن حیات و بقاسی ایچون ضروری شرایطنیر.

اکیور شرایطن بیرینتکس اولارسا، اوخلقناچار اولراق، مدنیت قانکسیندن دالی تاپیر نهایت معو اولوب گیده چکدیر.

بین المللی ارتجاعین مودوری اولان سیده یانین ۱۲۶۶-نجی ایله کی دولت چوریلشیدن اولان قونور رضاشاه پهلونیر حکومتینن قابات. آذربایجان ئودونون خصوصی جغرافیائی موقعیتی سایدسینده، آسیانین ثروتنس اولکهلرینین بیرسی ایدی. آذربایجاندا. آذربایجان دیلینده روزنامه لر نئراولوردی. مرسدردله آذربایجان دیلینده روس کتابلاری کچیریئیدی.

آذربایجان دنیانین بویوک اولکهلرک تجاروت و اقتصادیات منسباتی یاراتیبندی. شکره لیکله آذربایجان ۲۰-نجی عصرین اولدرینه دک ئوزوندلیق ثروت و تجاروتی، عارف و مدنیتی وارایدی.

ئیکر سیدنیلو رضاشاه و بونلرین طرفدارلاری وجوده گلدیکن سوترا، آذربایجان حوالاماقا اوزقویدی.

تورانین مرتجع حکومتی آذربایجان خلقیند ئوزدوغما آنادیلینده یازیب اوخوماغی قدغن ایله بدرک اونون ملی مدنیتین بوجاچهارتماغا باشلادی.

تیرییز دنیا لیک اقتصاد و تجاروتی رابطه لرین قطع ایلدنرک خلقین مادی ثروتینین ان آلتاق سویه لره تنزل ایتمه سینه سببالدی.

آذربایجاندا اورتا مکتبلرین قاپیلاری نخی باغلانیب یالنیز کچیک ابتدائی مکتبلره اودا چوخ قنابیر وضعیتک باقی قالدی.

آذربایجان خلقینین میلیونلارلا نفوسینین امک بوره سیتی مختلف حنوانلارلا غضب ایدیپ بوتون خلقی تالادی، صحیه، سفار و مدنیتین، نونه یچونده اولسا، شنج بیر آزار قویمادی.

بئله ليكله ۲۰ ايلين عرضينده آذربايجانين اقتصادي، اجتماعي و وضعيتي اورتاعسر لر مدنيتي سويده سينه تنزل ايديب و نهايت سين ايلدن آرتيق طقطقلاي تاريخي اولان بو يوكله آذربايجان خلقی محروا لهماقدا ایدی. مينلرله حکمرانلار بيزی محروا تيمک ايستديريدیلر، آذربايجان دموکرات فرقه سی چو سيليونلای و مبارز آذربايجان خلقين ناموسلای حرکاتای ايله بو بدبختليکله خاتمه ويره جکدير.

آذربايجان دموکرات فرقه سی ئوز شمارلا زیني خلقين سينده آلولانان اولداردان آلميشدير.

خلقه تکيه ايديب خلقين آرزو اولاریني حیاتا کچيره ن بير فرقه همیشه مظفريدیر. بيزيم ايشيميز حقديرو غالبدير.

سمنلر

«آذربايجان» غزه تی ۲۷ شهریور، ۱۳۲۴ ه.ش.، نمره ۶.

آبي دوستلۇغو

فرقەسىزى قوروماقدا شىركەت ايدىن سىلكىداشلار بىمىزىن بويونلار يىندا اولان آغىر بولگىدىن بىرىدە بىزە باخشىماق ايتىمك ايتىدىنلار يىن آتلاق، شوشى و ذكاوتلار يىنى بولخلاماقدان غبارتدىر. سىياسى تشكىلات سادە بىر اتخادىدە كىلدىر. اوندان چالنىشماق ايتىدىنلار دىن طبعى عقل و شعور دان علاوه سىلك. عقىدە و سىياسى بىلىك طلب ايدىلدىر. قاياغا چىخان سىياسى، حقوقى سلى و اجتماعى سىلكلردە دوزگون دوشونجە و آچىق فكر ايتىدىلدىر.

بىز چوخ كوزل بىلىرىك كە بىز چوخ تارىخى سببلر موجىبنجە خلقىمىز دىناتىن معاصر و سترقى خلقلار يىنەن يوز ايللار جە دالى قالىمىشدىر، بولخلىق بىرلشدىرىپ بويىرك مقصدە طرفە آپارماقا چالشان بىز زىمە مترقى خلقلار ايجرىسىندە وجودە كلن فرقه سى لىكىمى عضولرى يىن هامىسىنى سوادلى و سىياسى معلوما تى مالك آدمالاردان توپلاپ ايدىلدىمىز. خلقىمىز عوام، جاهل و دالى قالىشى خلق دىر. اونون مدنى و سىياسى جەتدىن تىرىدە ايدىلمەسىدە فرقە بىزىن عەدەسىنە دوشور، بىز ناچار و سچورىق سىملر جە كىند و شەر زىمەتكىشلىرىنى تشكىلات بىمىزىن ايجرىسەنە آلېپ، اورادا تىرىت ايدىدەك، بوانكار ايدىلمىز بىر حقيقت دىر. بوندىلا بىلە فرقه نىن اساسى سىنگرلى كىرەك دوزگون دوشونجەلى و ساغلام فكرلى آدمالار يىنە تاپشېرىلسىن.

جاهل آدمالار بىلىپ انا مادان فرقە بىه بويىك نىزىلر وورا بىلر. مخصوما كىندلردە فرقە سوزى چوخ بائىلىش تەبىر ايدىلمىشدىر. اونون بائىلىش دورانلار چوخ يىرلدە دولت ادارە لىرىنىن وظيفە لىرىنى نىمە سەمىش و بعضى يىرلدە فرقە سئوللرى ئوز وظيفە لىرىنى اونودوب دەدار و كىندالاردان علاوه محكمە لىرىن و قانونى ادارە لىرىن دە ايتىنى اللرىنە آلېشالار.

اونلار بىلە ايدىرىكە وورماق، دوكمك و خلقتىن حقوقى ايشلرىنە قارىشماق فرقە و سىرلرىنە يارشان ايشلردن دىكىلدىر. بىز كىند ياشە لردە فرقە عنوانى داشىمان تازە كىندخالار، تازە ژاندارملار و بويون توپو غون قول سچوماقلار ميدانا چىخارماق فكرىندە دىكىلىك، بونلار يىن دوستلۇغو آبي دوستلۇغوندىن داها خطرناك اولابىلر.

كىندلردە و شەرلردە چالشان فرقە سىلكىداشلار بىمىز بىرىنچى نوبەدە تېلىقاتچى، ايكىنچى نوبەدە تشكىلاتچى اولوب خلقى فرقە نىن اطرافىنا توپلاماقلا بويىك مقصدە بىمىزى اجر ايتىكە چالاشماق ايدىلار.

اونلار گرهك بيلاسينلرگه فرقه باشچيسي قديم امام جمعهلرين ايشين كورسەلى
دكيدير. كندلده رضاخاندا اولماياجاتير.

كندليد رورديسك نورشخمي دوست دشمنليگيني فرقه سيرااريندا يريشمك
ايستدين استناددهجي غنسرلرله فرقهميز اسانسير بيرسورتده مبارزه ايدەجەشيبور...
مخوسه كندلده ساددوسالم كندليزي اون اقلانديرماقلا قوده تشكيلاتينا سوخولان
استفادهجي جانورلاردان جلدى سورتده اجناب ايديب، اونلاري دموگوات فرقه سيبين
قاپسیندان ايجري قويناق اولخان. فرقدانلن ايش محكم كوتورمەلى شعبه وكميتدلى
تجز و دون كون آداسلار اليند تاپسیرمائی دير.

تشكيلاتيميز قوزغندجه بويوك اولماسين، اما انتظام واستحكانجا قوتلى اولما-
ليدير. اوغرو، پالانچي، لوقا، غراغريب و خلتى تكثير ايديب نوزونو قاباغا چكن
آداملاري نوووب ايسيند سائماق كوزمدير.

فرقه، شعبلر دئيل، عموم مائون ساداتي ايجون جاليشين، عموم وحشتكلرد
نجات ويرمك ايستدير، بيشن يوسورتا، ايكن باتمان سوغان ايلد كندلييد نجات ويرمك
ايستدين ويوسا سله ايلد كندلرده نئاق سالانلر كندليله آبي لوكيمي خدمت ايديرلر.
دوغرودور اربابلارين ظلمى مندن آشميش دولت سورتلارينين قاريني دا دويماق
بيلمير، ليكن گرهك بوسه كندلن فرتميز اساسي بيرسورتده بوزون نوزنك ايجر-
سینده حل ايتسين.

بويولما چوچيلى ناسر كوتورونموشلور، آذربايجاندا باشايان مالكلرا يلك
دانيتيق باشلانيسين، چوخ تده بير سورتده عمومين بيرقرار چيخاريلاجاقير.
آذربايجاني ترك ايديب كينن مالكلر بيردن متح بير گومك نوزنيد بيلمزلر.
كندليني آلت ايديب نوزجيملرينين خيرينه چاليسانلار فرقه، ميزدن طمع نيشلريني
چكسينلر، بيز اونلارين كيچيك مقصدلرينه آلت اولاييلمەريك، بوگونن سوزرا كيديب
توزيرلرينده اوتورمايديرلر.

اگر كندلده اربابلار كهنه ماهنيلاريني باشلاماق ايستهسلر فرقه ميز اونلارا
نوزون حوزولريني ديمكە قاديردير.
بيز اسنيت وييرلينه هر بير ايشان آرتيق اهميت ويريريك،
بونو غريبيركس دوشونسه ليدير.

بپ

«آذربايجان» غزدي، ۲۸ شهبور ۱۳۱۴ ع.ش.، نمره ۷.

هر اېڅپور قوا همدا نېټه شومرسان (۱)

تاریخ تکرار اولماقدادیر. ایران جمانتمنی ظلم، اسارت و قارانلیقتا ساغلامغو لازم کورمن سیاست مغزیه نتیجه سینده چیرا میدانا چنخان ظاعری دموکراتیقا آخر قویماغا چالیشماقلا وطنیمیزی اجنبیلره ساتان خائن عنصرلرین فعالیتینه گنیش میدان آچیلیمیدیر.

توان ساریخ تدمارک ارتجاع طرف کیشمگدهدیر. باخمیرا یونان خقیقین باشینا کلن اویوتی کتیرا، فکریندهدیرلر. مجلس، دولت و مطبوعات ساتیلیمیش خائن آدمالارین اینده درشموشور، یونلار ویریب، بیخوب، دانیدیب نوز سیاستلرینی بیرتمک ایستدیرلر.

آزادلیق، دمکراتلیق نامینه چالیشماقتا ارلان قوه لر دور-بجور بیانلارایک بوغولوب تارومار ایدیلمگدهدیر.

رعاخانان داعا قاپا، داعا خائن بیر جلاذ وجود گتیرمک نقشه سی جای صورتده سوتوج اچرایه قویولوشدور.

ایران ساجیه زمانی دمکراتلیق جنبه سین غلبیت کوریمس اوانوغو حالدا سلیزمانی بویوک استعداد دنیاسین سنحری ادا لملار دیر دیپ سلیونلار ایماز سعیه سلقلی اسارت ریزل حالیندا ساغلاماق ایچون اونوجوریم و سنکر یاراتماق، آزادلیقو حریمیمیزی بوشقه قریب اتمکجه چالیشیرلار.

سیدیه المندجیحان ساییر سحاسبین ارتجاس روز فاندور، دشتی، دکتر طاهری، استقبیاری رسایورترین مجلس ده اوخود قلازی رجزلو وچویردیکاری حقدنر هامیسی یونندان فوتی دیر.

یوندان فوتی دهرک حثرتی بوزده بلکه بعضی بیس آداملار جرمت ایدیپ آزادلیق عظیمینه خائناند شایعدار انتشار ویریر، سخاندلاد، بیس ریزلرد سیل کیمی پول خوج ایدر، ماجراجو عنصرلری ساتین آلیپ خلقین فکرینی ار نلارین واسطه سیکه زهرلنک چالیشیرلار.

ساتیلیمیش ارتجاعی مضمونات ایند زمزمه بائلامیمس، خارجی رادیولارینین هم آهنگ اواناسی دا، تئاقی بیر مسئله د کیدیر. علمیمیزه تالخان ارتجاعی قوه لر خارجی استثمارچی منبعلرین بارماقی اینده اوینماقدادیر.

(- ترجمه: سنین خیرینه ایله باغلامیرام مندریتیرمندا.)

تاریخ بیزیم عهدہ میرہ بویوک بیروظیفہ قریموشور. بین آذربایجاندا سارسلمان
بیر آزادلیق قلمهسی وجوده گتیرمدلیک. تهراندا و ایرانین آبری ایالتلرینده انجمنی
دستوریه ازیلن دموکرات و آزادبخواہ شخصلر بیودپناه گتیرهک، آزاد دموکرات
و خطیمیزین شانلی بایراغی آلتیندا مقمس وظیفه لر ایلان آزادلیق مبارزه سینی دوام
ایتدیره جکتر.

آذربایجان تهران ایله بیریرده اسپر هندوستان اولماقدانسا تیزی ایچون آزاد
ایرلند اولماغی ترجیح ویریر.

تهران عرزه وهرجائی گوزلرکیمی هرگون بیرلوطنین قوجاغینا آتیلایلر.
آذربایجان ایسه ناموس و حیثیتینده علاقمنددیر. او بیوداما بیگانه لرین آجاق توکری
اولان رضاخانلارین بویوندروغی آلتینا گیرسز و گونده بیرلوطنیه تسلیم اولماز.
بیزهرقیمته اولو اولسون جنائی حادثلرین ویردیکلی اسکاندان استفاده ایدیب
آزادلیقیمیزی تامین ایدمه دیک.

بوشوغاز رخائن یازیجیلارین قبل و قالی سیزی توتدروغوموز یولدان کوی قایتارا
بیلمز. فرقه سیز بوتون آذربایجان خلقی نین ساغلام و آزادیخواه عنصرلرینی تون بایراغی
آلتینا توپلاماغا موفق اولموشدور...

آرتیق بیزیم فتح و غلبه میزی حسن ایدن جماعت دسته دسته. گروه گروه سیرام
لایمیزدا داخل اولماقدادیر.

اداره میره اطرافدان سنل کیمی آخیب کلن تبریک تلکرافلارینی چاپ ایسب انتشار
ویرمگه بیله فرصت ناپایلمه میریک. بوانبات ایدیرکه، آذربایجان خلقینین دشمنلری
وحشته دوشمکده اشتباه ایتمه میشلر.

آذربایجان آزادلیق و دموکراتلیق یزلوندا بویوک قدملرله ایردلی کیدیر. تهران
ایسه برعکس ارتجاعا اویوب کری گیتمکده دیر. اونا گوره آزادیخواه آذربایجان ایله
تهران ی زورلاییم چنگالینا آلان ارتجاعی دولت آراسیندا فاصله آرتیر بویویور،
کیمیلمز بیزر حالا کایر. بوا یسه بیزیم تقصیریمیز دکیندیر.

تهران خلقی تون کیدیشینی جدی صورتده ببردھا نظرین کچیرمه لیدیر. اوگون
لرینی آچیب قاباغچوم دقتله باخمانا مجبور دیر. اوننوز بیلیمیر که زور ایله ایش باشینا
کچنلر اونو غارا آتاریر ونه کیمی مقصده سوق ایدیرلر.

ایشین آخیرینی حساب ایتک نتیجه سینده دیرکه بیز تهرانا منتظر اولماییم
بیرچوخ مسئله لرده حساب و خرچیمیزی آتیریب تون بیزره آلمانا چالیشریق. بیز
حیوان دکمیلکده نوقتاسیزی مرموز و مشکوک آداملارا تاپشیریپ اونلارین دالینجا
کبدک. یولوموز آتیریدیر. بیز آزادلیق، دموکراتلیق یولوندان دونه بیلسه ریک بویولان
تومک هلاکت و انقراضی قول ایتمک دیمکدیر. بوا یشی بیز گورمه رجه بیگ، سیرایسه
مختار سیز نارا کیدیر سیز کیدین. لیکن بیزیم ایله ایشینیز اولماسین.

فارسلا دیمشکن «سرا بخیر توامد بیست شرمسان»

پ

«آذربایجان» غرقتی، ۲۹ شهریور ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۸.

ئىدىئە كىنفرانسى مۇناسىۋىتىدە

ئىدىئە تەشكىل اولانغان بۇ يۈزگە دىموكراتىك دولتىرىن غارىجىۋىزىرلىرى يىقىنچىلىق كۆرۈنۈشكە غىمۇم دىموكراتىك دولتىركىمى بىزىم ايجۇندە بۇ يۈزگە ئىقتىدە خائىزىر. سىخارىيە خائىمە تاپار تاپماز ئۈلكە سىزدە ارتجاعى غىمىرلىر باش قالىجىزىب ايجىرىسى ايللىك اسىتىداد ودىكى ئاتۇرلۇق اصولونۇ دۇبارە دىرىلتمگە باشلامىشلار. سىجلىس و دولت ماشىنى تىمىلىك دىموكراتىرىمىن دىئىمى اولان سىتىدىلر ايلنە دۇشۇب اولنار بۇ بۇ يۈزگە واسىتىدەن خلىق آزادلىقى و حقىقى دىموكراسى يولۇندا مابارزە ايلن فداكار قۇرلىرى اىزىب سىخ ايتىمگە دىرىلر.

رىخا خاندان داغىدار اولان بىئىسى ساتىلمىش دولت مامورلارى ايشى اوزىدە يىتىرىمىشلىك بۇ يۈزگە يىقىنچاقلاردا خلىقى سىرىزە كۇچلە اياقدان سالىب تانۇن مۇجىبىنچە غىمىرلىرىن مەسۇن اولان مىلتەنمايندە لىرىنى ئۇلۇرۇمگە سىجارت ايلدىلر. بۇتۇن سىخارىيە زمانى آلمان قاشىزمىنىن غىلپىندە مۇرۇسدادان مابارزە آباران آزادىخواه روزنامە لىرىمىز قانۇنسىز، مىككە سىز مىلكىتىن اساس قانۇنلارنىن خالفايىنا اولاراق قۇقىف ايدىلمىش رىغىر قانۇنى اولان حكومت نظامى پائىتخت اوزەرىندە خاك مەسلىق كىلىمىشدىر.

بىز بىلىمىرىك آتلاتتىك مىشورىنە اولدى. پۇتسلىم كىنفرانسىنىن قرارلارى قىيە ايرانا شامى اولايلىمەدى؟

بۇ كۇن ارتجاعى و شىرق دىموكراتىك رۇخانىمىش «هور»، «سىمىيا»، «كشور» كىمى ساتىلمىش ساغ مەسلىقات غىلى سۇرتىدە آزادىخواه لارى و سىخارىيە زمانىدا وار كۇچلرى ايلنە مەسلىقاتلر و آزادلىق سىجىدە سىمىن حمايت ايدىنلرى آغىر و حىشانە سىزالارلا تەهدىد ايتىمگە دىرىلر. بۇنلار سۇخ آشكارىرى دىل ايلنە دىرىلر «قوى مەسلىقاتلر تۇرە لىرىنى آبارسىنلار، اولندا بىز سىزدە آزادلىق و دىموكراتىق تىدە اولدۇغۇنۇ كۇستىرەرىك».

ئىدىئە كىنفرانسى عىجا بۇقۇر خۇلۇ ارتجاعىن سىخىرىمىزى؟

بۇتۇن دىئا آزادلىق و دىموكراتىق ايلنە مەسلىقاتلر ايتىمگى بىر حالدا ايرانىلار بىش اوج نىر آزادلىق دىمىنلرىنىن بۇ يۈزگە رۇغى آلتىندا ايدى اولاراق قالىمىدىلر لارى؟

بۇندان علاوه سىشور آتلاتتىك بۇتۇن دىئا مىلتىرىنە ئۇزۇمقەدەرتىنى تامىن ايتىمگە حقىقى وىرىشىدىر. بىز ادرىبايجانىلاردا بۇقتىن اسىتفادە ايدىپ ايران داخلىندە ئۇر سىرنوشىمىزى تىبىن ايدىپ وىردىكىمىز بۇ يۈزگە قۇربانلار بىياسىنا الدە ايدىلن قانۇن اساسىنى دىرىلتمىك ايتىمىزىرىك.

بودائمن کنترانسی چئائوجءایتمدلیدیر. بیزه نابت اولمشدور کده اکر آذربایجاندا
محکم بیر آرادلیق سنگری وجوده گنمرسه ایران جماعتی حقیقی آرادلیجانانل اولاییلمز.
آد. ساجا، ایران آزادلیعیمین ایشیقلی مشعلی اولمشور، او همیشه ایشیقلی
حالدا قالمالیدیر.

یونا کوره آرزو اسیرک منفقاریمین ملتیمیزین بویوک خدمتینی نظره آلیب
أزین مرتجع عملره اسیر اولماق یوللاریمین سئود ایدوچک و خلقیمیزه حقیقی
دموکراسی بیرویم وجوده کنیرمک اسکانی ویردچکار.

صید

«آذربایجان» غزتی، ۳۰ شؤریور ۱۳۲۴، سن، ۵، نبره ۹.

ارتجاع باش قالدیردی

هنوز متفقولری فوتولاری تهران دروازسیندن ردایلماسینیزکد ارتجاع باش قالدیریب آزادلیق یولوندا مبارزه ایندن سیاسی جمعیتلری فشار آلتینا آلساغباشازد- میشدیر.

بئراقزای (پهلوی) نمایندهسوزن حکومت نظامی ساروا یئتن زورین کفلس واسطهسینک سدید بیر صورتده یارالتماسی زورن سمدده یارمیشدیت. تازه کآن خجارتده دیملرکه، بیرجوخ آزادیخواهلاز ترقیف ایلمیسن، سوا، جریانا منسوب اولان احزاب و جمعیتلر قانغرا و تخریب، معروف و مشهور آزادیخواهلازین مدیبر حصدن زندانا سالینمیشدیر.

زندانیلر اراسیندا ایران کافرلری شورا سینین مشهور کاتبترینین و شاورستادا ولودیر.

روستا گریباریسره تشکیل اولونان بیر ائتلیق کافرکرت اتحادیه زورین کتورد- سینده شرکت ایتمکبارون ویزالیب بیرزید سائتن سوزا دریمت سادده جیمین. مددولیمین بورجهتبات حرکتش ایراندا حکمدر اولان اسیزیم حاکمیتنه قیونایل ردیبر دلیل دیب. توندنیا کافرلری گوروب ایتمیدیب آتلاسیلرک آزادلیق جهتسینین بیری حاکمیتلری دریمیکر دستلدار طرفینن تدهکس شرایط آلتیندا مبارزه آپرماق مجبوریتلنده قیرن. تور سبکاتیر، فرانسه دین، انشردن تری تعلیل و بیلسی اراکد ایراندا قسراسر آزادلیق بیرن و موزوم سوزلردن عبارت سایرلماقدادیر.

تور سوزون حمتکس دیبا بیلمنکه بربریت و زورکویتت بیر پاینده کلیب بانه کسکد میسرجه کاتین حضور و امورد سوختنه، نوزورن تخریب و تکرار اولان جنس نمایندهس مجلسده نوز تکلیفین دیسکه قانرا اولمایور، ایزرال ماندا دلشماق ایستاییرن خانن، پلانچن و نشتاتار عمسار کمال قاسر دلیک ایسک مجلس اجلاسین ترک ایسیر، نوزونون شهاب و استعداد سایسزده بوتون ایراندا سدرت و رحمت کسب ایسک نماینده مجبور ایزر مجلسین تاشاقی لاری ایچون سوزلرینن دیسین.

بوقابل تحمل بیرومه حمت دگلدیر، متفقولریبیز نرهک بو ارتجاعین قارشیمین آماقدا ایران آزادیخواهلازینا گومک ایتمیلر. ارتجاع مارالی اژدها کسیر تودوروب حمله کتجه میشدیر. متفقار سوسلکده گروک بیطرف قانماسیناز، اوندان موتوی که ارتجاعین خانانده پنجهسی آلتیندا ازیملر اولایب دوستلوغونان باشقا آیری بیر انجام ایلد ستم دگلدیرلر.

بوگون تهران حسن خانالارینی دولسوران آزادیخواه‌لار ایل یاریم بوندان اول
صدف‌اشیست اولدوقلاری ایچون همین اوغری و جاهل فرمانده‌لر طرفیندن توهین و تحقیر
ایدیلدیله. اینئده بویالانچی پهلوانلار، بو پهلوانلارکه سربارلیقین و ایران ملتینین
شرافتی و ناموسی حساب اولونان افسرلیکین حیثیت و آبروسونو آياقلار آلتینا آلب
دولت اوتوموبیللریندن استفاده ایدهرک کویرلره و اوزاق شهرلره قاچمیشدیله. اینئده
میهن پرست و فداکار سرپاز و افسرلرین باشینی آشاغا سالماق ایچون خلقین باشینا
بلاکسیلیک آزادیقین ریشه‌سینی کسمکه، آزادیخواه‌لاری آياقدان سالماغا چالیشیرلار.
بیز بویالانچی پهلوانلارین شجاعتلرینی امتحان‌دان چبخارسییق، بونلار سلاحیز
خالق ایچون قهرمان دیرلار. مرحوم بویوک یالانچی پهلوان (۱) بونو ئوزونون سون حرکتی
یعنی پایتختس ترک ایدیپ اصفهان دوغرو قاچماسیله اثبات ایتیشدی.

ایران خلقی تجربده گوروب آنلادییمینی بیرداها امتحان ایدمه بیلمز. بیزه یالانچی
منجی لر وقترا باشیندا بلاکسیلن قهرمانلار دکیل، ملتین اعتمادیني قازانیب اونون
سادتی یولوندا ارالیغی ایله مبارزه ایدن ملی آزادیخواه‌لار رهبرلیک ایتدی، دولتیسیز،
حکومتیمیز دوکراسی اصولینا سؤمن ولان شخصلرین البته تاپشیرینمالیدیر.

پا

«آذربایجان» غزدهتی، آبر ۱۳۲۴ ع.ش.، نمره ۱۱.

آذربایجانین بویوک خلق و معارف خادمی رشدییه

یوزایلک یاخین عمرینى معارف یولوندا، آزادلیق یولوندا، نادانلیق و جهالت علیونه سبازه ایشینه صرف ایتمیش اولان قرجامان معلم مرحوم حاجی میرزا حسن رشدییه آذربایجان ملتى نین ذخیره جگى. ان پارلاق تاریخی سیمالاردان بیرى دیر. رشدییه آذربایجان خلقینین بویوک خلق و معارف خادمی دیر. او یاخشى بیلیردی که، عرقلقین ترقیسی اونون مدنئى-معارف سویه سینین ترقیسی ایچون شرایط و وسایلین موجودیندن آسلی دیر. سخن بونا گوره ده، او بو شرایطی بار اتماق و لازملی وسایلی اتمه ایتمک اوغروندا وار قوه سیله چالشمیش دیر.

رشدییه بویوک، تجربه لی بیر معلم ایدی. او تعلیم و تربیت اصولونون اساسی اولان آنادیلینى، خلقین نوز دیلینى تبلیغ و ترویج ایدیردی. بئله که، اوهر شئیدن اول آذربایجان الفبایىنى آسالاندیرماق فکرینه دو شوموش و صوتى اصول ایله آذربایجان دیلینى درس دیمک تشبیه نده اولموشدور. بو اصولون کومک ایله او شاقلا ر گوز آنا دیل لرینى آلتیمش ساعتلیک تدریس مدتینده یازیب اوخوماغى ئو گره نه بیلیردیله. آذربایجان دیلینین تدریسی ایچون رشدییه نین سلوبلا تالیف ایتدیگی مشهور کتاب قیر خابیل بوندان قایاق تبری زده چاپ و نشر اولمیش «وطن دیلی» آدلی تاریخی اثر دیر. بو کتاب ایستر دوغما آذربایجان دیلینده اولماسی اعتبار ایله، ایستر تازه نیت اولموش تدریسی ایله یازیلماسی جهت ن و ایستر سه ده علمی نقطه نظر دن آذربایجان معارفی تاریخینده مثل سیز بیر اثر دیر.

حاجی میرزا حسن رشدییه نین تازه تدریس اصولی اساسیندا سکتلر آچماسی سعی خصوصیه اهمیتلی دیر.

رشدییه نین آدیفی مکتب استبداد و موهوماتچیلار طرفیندن دو ققوز دفعه باغلاندى ایسه، او گوز فکریندن ال چکمه دی. تازه مکتبه، تازه الفبا اساسیندا آذربایجان دیلینده تدریسی دوام ایتدیردی. بویوک معارف پرور خادم حاجی میرزا حسنین فعالیتینى بو کچیک مقاله ده لازیمینجه شرح ایتمک غیر ممکن دیر. بیز اوخوجولاریمیز آذربایجان دیلینده اولان، اونون «وطن دیلی» عنوانلی اثرین علمی تحقیقینى و نمونده اولراق بیر صحیفه سینین کلیشه سینی چاپ ایتمگى وعده ایدیریک.

«آذربایجان» غزه تی، ۲ مه ۱۳۲۴ نجی ایل، هش، نمره ۱۱.

وطن دیلی

(آذربایجان دیلینده بیرینجی درس کتایبنا دایر)

بیزکچن مقالهدیلمیزده (۱۱ نمره) آذربایجانین بویوک خلقی و معارف خادسی رشیدینیز مختصر شرح حالینی یازیب قیدایتدیگکه، رشید بویوک تجربیاتی بیر معارفیدی، او تخلم و تربیت ایلوشوش اساسی اولان آنا دیلی تیلیغ و ترویج ایلیردی. بئلکه، او هر شئین اول آذربایجان الفبایی اساسلاشورماق فکرینده و شوش و صوتی اصول ایند آذربایجان دیلین درس دیگک تشبیه اولمشور. براسولور کوسیله اولشاقلا، سوز آنا دیل لرین آساعتلیک تدریس مدتیله یازیب اوخوماغی کوردند بیارار.

آذربایجان دیلینین تدریسی ایچون رشیدین تالیفاتینکی مشهور کتاب، قیرخیل یونان تالیق تپریده چاپ نئسرا لوشوش «وطن دیلی» آدلی تاریخی اثر دیر... بو اثرین مختصر علمی تحلیلین قایاق ذکر ایتمک لازم دیرکده، حاجی میرزا حسن رشیدین آذربایجان دیلینده تیلی آلان شاردلری بوزگون آذربایجانین ان معروف و گورکهای معارف خانملرینی و جزده کتیریشلر، اولتروزاتاه دوروندو حال حاسردا «نارسیدان فارسا» تحصیل آلان بدیخت جوانلار کیمی سوانسوز، ارادسین و مستدگیلر، اولتوزاتایب یاراتماغی کورکده میشلر، اولتوزون آندریملرین آذربایجان دیلین کوز بدیگی کیمی سوانسوز، قورونماغی کوز لرینده ن، بویوک وظیفه حساب ایلرور.

بیری سیمک، قیدایتدیگک، بیز چوخ ساندون و خاژن دولت باشچیلار دوروتبرانین دیگر یازغی و غزه تجلیری بیزی آذربایجان دیلین خلقچن کوردیلجی اوخوماغی و بوفونلا آذربایجان خلقین شئمنیت و مختاریتین بئورسینی یاراتماقدا «خاژن» حساب ایلرور. بیز قورکده بیزین تصمیم اولتوزده یونلارین غدیانلارینا جواب ویرمه جییک، لاکن دیگک ایستدییریککه، خوب آتالار بوز ایلمن آرتیق عمرینی سارغرمده بئین انکتاری اوغرونما وقفایتمیشی میرزا حسن رشید لرده خاژن ایلمر؟ حرمشلی یازغی و غزه تجیلر آیا آسین ایلمن آرتیق مدنیت تاریخی اولان چوخ سیمکونلی بویوک ملین کوردیلینده یازیب اوخوماغی و سوادلیت تروایتمهسی خیانت دیر؟

«وطن دیلی» آنا دیلی دیسکیر، بویوک معارف ورور بو کتابی یازارکن حقیقی بیز روشناس کیم اولشاقلارین یاش سوردسینی، قلبینی و احوال روحیه سینی نظره اولراق، کوزون ادراک قابیلیت موافق صورتده حکایدو مثاللری ترتیب ایتمیشدیر.

مؤلفده اها چوخ کتایب دیل و اسلوبونا فکرویرمیشدیر. دیلین ساده، طبعی اولماسینی، اولشاق ایچون چتین لیک توره تمججکینی و حیاتی درک ایتمک ایچون سوزون بویوک

نهیتمینی نظرده آلان رشیده آذربایجان دیلمین صافیله قیسی حفظایتیگه نسومی سومی
ایتمیشدیر.

او، آیری-آیری، شعر و سفوملاری اولشغین ذهنینده حکایتیهک ایچون ان جانلی و حیاتی
بیرامول سچیر، بودا آنالار سوزلری واسطه سیله مغبولاری آناش دیریاؤتیر، اولشاق
عائلده ایشیتدیگی آنالار سوزی واسطه سیله، مولقین آنیلاماق ایستهدیگی تازده بیر
نسومی ااعاتر سیمسدیر، او زین مدت ذهنینده حفظایدیر.

نصیت چیلک کتابد اساس سئلدهدیر، لاکن رشیده نین نصیحت چیلگی خرافاتدن
خالسیر، مولقین مقصدی بالیزجانلی اسان تربیدایتیهک اولدیغی ایچون، اولان تاثیرلی
واسطه لر دن استفاده ایتمیشدیر.

کتابد ادرج اولونان سنایلو منظوملرده اخلاقی نتیجه لر علیحده قیل اولونور،
«وطن دینی» کتابی آذربایجاندا، دوغما آذربایجان دیلمین بیرینجی درس کتابی کیسی
تاریخده قالاجاق و خلق اولور، مولقینی قسردانلیقه لا یادایدیگی کدیر.

سوموناس

«آذربایجان» غزه تی، ۱۶ سیر ۱۳۲۴ ه.ش.، نمره ۲۲.

فرقه‌میزین بیرینجی کنگره‌سی مناسبیه

موسلر جلسه‌سین قراری اوزره منرایینین ۹-دا فرقه‌میزین بیرینجی کنگره‌سی دعوت ایدلمیشدیر. بو کنگره‌یه آذربایجانین تمام شهرلریندن نماینده‌لر کلمکه حاضرلاشیرلار.

بوگون آخشام ساعت ۵-ده عموم‌عضولریمیزین بویوک اجلاسی هر دوسی (۱) سالونوندا تشکیل ایدیلجه‌جکدیر. بواجلاسا شهر تشکیلاتیمیزین اساسی قورولمالیدیر. کنگره‌میزین تارشیسیندا بویوک بیروظیفه واردیر. او درواقع تشکیلاتیمیزین مجلس موسسان وظیفه‌سینی ایشالایده‌جکدیر.

کنگره چوخ تعجیل ایله چاغیریلیمشدیر. لاکن اوخلقین احساساتی وشوق و ذوقی اوزره قورولور. اوناگوره اونون تسمیحاری گلدهک کنگره‌لر ایچون چوخ قیمتلی اولای بیلجه‌جکدیر.

کنگره بیرینجی نویده‌گرهک فرقه‌میزین مرامنامه‌سینی تصویب ایتسین. گلدهک فعالیتیمیزین برنامه‌سی اولان بویوک ستلین تنظیمینه آرتیق درجه‌دقت ایتمه‌لیک. فرقه‌میزین یورولجاق بیلمه‌ین مۆسسلری بوازیسته اونو یازیب حاضرلاماغا موفق اولموشلار. کنگره‌ایسه اونو نظردن کچیریب اصلاح ایله‌جکدیر.

مراجعتنامه‌میزده اولغیفی کیمی مرامنامه‌میزینده اساسینی مشروطه و قانون اساسینین اجاسی، آذربایجان خلقینین نوز داخلی ایشلرینی اداره ایتمکه مختار اولماسینی تاسین ایتمک ایچون تزلیکله ایالت و ولایت انجمنلرینین انتخابی ایله برابر آنادیلیمیزده یازیب اوخویوب دولت اداره‌لریندن استفاده ایتمک مسئله‌سی تشکیل ایدیر.

یواسنس اوزره مرامنامه‌ده کندوتوریاق مسئله‌سی، معارف و فرهنگین ترقیسی، آذربایجانین معنئی لشدیریلجه‌سی، همچنین تجارتیمیزین دوزگون یولا قویولوب کوندن-گونه آرتماقدا اولان ایشیمیزلیکین قاباغی آینماسی کیمی مهم حیاتی مسئله‌لر اترافیندا عملی تدبیرلر وساده یوللار کوستریلمیشدیر.

بیزایتردیگ کنگره‌یه انتخاب ایدیلن مسئله‌اشلاریمیز بوخصوملاردا حاضر- لایب نوز فکرلرینی آچیق و آیدین سورتده بیان ایتمکه فرقه‌نین قورولوشوندا اراده‌لرینی دخالت ویرسینلر.

حتى فرقه‌میزه داخل اولامامیش خیرخواه اشخامیندا گوستریشلرینی بیزکمال سنونیتله نظرده دوتمانغا حاضریتق.

فرقه‌بیز خلق فرقه‌سی اولوب عمومملته دایاندیغیندن خلقین فکرنه چوخ جدی صورتده اهمیت ویرمه‌لیدیر. بونوبیز همیشه یادیبیزدا ساخالاماییتق.

انکار ایتمیریک هر بیر تشکیلات ایچون اولدیغی کیمی تشکیلاتیمیزا مخالف اولانلار تاپیلایلر. اگر بومخالفت صرف عقیده و مسلک اوستونده اولموش اولماییم بدمیزه کلمز. لیکن یالانچی، مفروض، خودخواه و استفاده‌حو یا خود سرتجمل طرفیندن تحریک یا تطمیع ایدیلن عنصرلر طرفیندن گوستریکلن مخالفتلرک مبارزدمیز امانسیر و رحسیر اولاجاقدیر.

عقیده، فکر، مسلک بیزیم نظریمیزده دموکرات اولدیغیمین ایچون محترم‌دیر. سرامامیزده داخی بوموضوعی چوخ سرحاتله یازمیشیق. لیکن شیدالیتق، سیاسی کلاود بردارلیق، فتنه‌چولیتق و خلقتین روحینی مضرتلیفات ایله زهرلمک، فکر عقیده و تشکیلات آزادلیغینا ضربه اولدیغی ایچون فرقه‌میز طرفیندن بویوک خیانت ساییلیر و بیز بویوکیمی جریانلارین کیشیلنمه‌سینه امکان ویره بیلیمیریک. تولکی لر کیمی کیزلنیم مستبد روزنامه‌لردیالان خبریازانلار آدلارینی یازیلارینین آلتیندا قیدایتسه‌ایدیلر. خلق گوروب بیلردی‌گه، ندکیمی احمتق و کچیک آداملاری بیزیم تارشیمیزا چبخارماق فکرینده دیرلر. مراغده رئیس جمهور نامزد گوسترمک، ۸۸۸ نمره‌لی خفیه نامیندن ئولی توپوغو کولنورد بیلن افترالارلا حتی تهرانین گوزی‌باغلی ببطرقاریتی اغفال ایتمک ممکن دگیلدیر.

فرقه‌میزین موسسولری ئوز سوزلرین خلقی صورتده روزنامه‌سیرده یازیب خلقه گوستریلر، بویوک کنفرانسلاردا دانیشیلان سوزلریمیز خلقدن کیزلی دگیلمیر، بونونلا بئله یالان شایعه‌لر ایله ئوز کونوللرینی شادایتیمک ایستدینلر حجابا دنیانین ان‌احمتق آداملاری دگیلدیرمی؟

بیز یالان شایعه‌لر دس اولک بدمیز کلیمیر. چونکه خلق اونلاری انتشار ویرنلرین مفروض اولموشونو بواسطه‌ایله داهاتئن تشخیص ویردیلر. قوی‌هرنه اللرینه گلیر یازیب تورانا گوندرسینلر، یا تهراندا ئوز اداوردلرینین پنجره‌سندن ایشیک گوره بیلیمین روزنامه‌مدیرلری ایستده‌دیکلری سوزی قوروشورب روزنامه‌لرینده بولشدیر- سینلر. بونلارین جامعه‌ده هج بیز تاثیر اولایلن، بیز همیشه یازمیشیق بولوموز دوز و مقصدیمیز آشکاردیر.

بیز آذربایجان خلقیمین سعادتی و ایرانین سفالت و فلاکتیند خلامینی ایسته- بیریک.

پ

«آذربایجان» غزدهتی، آخیر ۱۳۲۴ ه.ش.، نمره ۱۲.

بیزی تۆز حائیمیز! تۆیسونلار

تیران روزنامەئیریتسین بیری فرقه بیزی انتقاد ایدرکی یازیشدن که آذربایجان یازیرین حکایتی یرمیردیر. سونکه ایرانین آیوی ابا لخر بندهه توجه ایدیلده بیتییر.

بیز آیرمایلتنو بورد سینهه بحث ایتمک ایستدیریک. سکا زده بر سو افعا چوخ حقیقته یاخین اولسون. ولی آذربایجانین مرکزی اولان تبریز شهرینی اومثاله یازانلار کتیب کورس بیز تصدیق ایدردیلر که جنوق بذر سبکس اینلدهه سو هاسله اینیلک سینهه. اورسده (خاننده) ایدیل. غوی قطلا کاشان و قرام اینه مقایسه ایدیک بیلمزلیک. در صورتیکه رشاخان میدانا چیکمادان اول آبادانلیق وفرهنت چیتن بو شهرلر حتی تهرانین شهرلن بئله ائردیلده ایدار.

تبریزده تاتیر نمایخانلار اولدیرن زماندا تهراندا بو آیدنه اولدانی بر ساق سکن اولان بیز سوسده بشدیوخ ایدی. استرادا خلقین تۆز تۆمکی و تنبشی ایله آچیلان مرسه نین نظیرینی اسفاندا کورک اولمازدی. تبریزین اردبیلین تجارت سوسه لری بوتون ایراندا شهرت و اعتباردا بویتمه حساب اولوناردی. اورسده نین تۆز للیکی. آبادلیقی ایسانی سیاحت اینن اوروپا لیلارین اقرارینده مهربلر توتاردی.

ایندی ایستدیردیک آذربایجان حقیقته مغانه یازانلار کتیب بو شهرلری نظردن کچیرد ایدیلر. تبریز حتی قوزور ایند مقایسه ایدیله بیلمز. اورادا اقلاتاره اصولا ایجاد ایدیلکیشر ارج اسفالت خیاباننا نصادف ایدیلر. بویوک تبریز شهرینین مرکزی خیابانینین یاریسی بئله اسفالت دکمیدیر. یاپنا نوز-تورپاق. قیشدا پالچیق و مردابا لار اچریسینده سورونوب سوروکا ن جماعتی بورادا ساغلا یان فقط ناچار لیک دیر. قیشدا یانا چاق بوغلوخو. یاپنا سوقحل لیکیندن تبریزین حمانلاریندان استفاده ایتمک غیر ممکن اولان ایشلردن دیر.

باشغالار و خیابانلاردا اولان آعاج و سبزیجات قورویوب محو اولوب کیدیر. خلقین سوسوز لوقدان فریادی گوکلره قالدیر.

ساده بیر تحقیقات آپار یلار سا اهالی نین بوردده بیتییشی تراخوم و سایر کوز ناخوشلو- قارینا سبتلا اولدیفننین امداد کیل حقیقت اولدیفی آشکارا چبخار. ایسسیز لیک خلق سیزین اکثریتینی تئید ایدیر. بوجیدن شهر لری میز ی ترک ایدیب بچر پارچه چورک دالینجا باشقا شهرلره مهاجرت ایددنلرین سایی کوندن-کونه آرنیر و قورخولوییر شکیل الیر.

مدرسه لری میز چوخ ذنابیر حاله ایدیر. خلقین توجه و رغبتینه یاغما یاران حتی شهر اهالیسی اوشاقلارین بوردده اونونلی مدرسه یه کوندره بیللمیر. آچلیق و فلاکت نتیجهه

سینده آلتی باشلی بالالارین زحمتیندن بیرحصانه بیرمورته استفاده ایدیلیر. قالی کارخانالاریندا، پارجاتوخویان الیمستگاملاریندا جالیشان کارکرلرین یوزده مشتادی کیچیک باشلی تدریس و تربیته محتاج اوشاقلاردیر. بونلارین کونده ایکی رمال بلکه اوتوزشاهی مژد آلانلاری واردیر. بئله لیکله آذربایجانلی نین نسلی کسلیرو آذربایجان غرابه زارحالا دوشور.

آذربایجان خلقی ایرانین آیری ایاتلرینده باشایان خلقلارینه بزه من، بیزیم کتدلیریمیز قول کوجوایله حاصل یارادیر. باغبانلاریمیز زحمت و رنج سایدسینده آبدلیق وجوده گتیریرلر.

آبوهوامیزین سختلیگی وئولکه سیزده اوزون مدت دوام ایدن قیش فصلی خلقیمیزی فعال و زحمتکش و قوتلی بیخلق اولماغا وادار ایتمیشدیر. اونا گوره نه تک آذربایجان بلکه بیوتون ایراندا وجوده کلن صنایع بوخلقین قدرت و تحملینه مدیوندور.

بندر شاهان بندرشاهپورا قرقورولان دمیریول خطی بیزیم زحمت و رنجیمیزین محصولودور. مازنئران وسایر شهرلده وجوده کلن فابریکالاری آذربایجان کارگری هولاندیریر. حتی تیرانین اغیرایشلری بیزیم کتداریمیزی ترک ایدیب چوره ک دالینجا کیدن جوانلاریمیزین عهد سینه دیر.

تهران روزنامه چیلری تک قاضی به (۱) کیدیر. آذربایجان ایله ایرانین آیری برلرینده فرق یوخسور، دیمکله ئوز لرینین جنالت و غرضلرینی تموتا یقیریرلر.

آذربایجان تیراندان بیر شئی ایسته میر، اونی نوز حالینا قویسالار کافی دیر. اونا اسکلن ویرسه لر. ئوز ایله نوز ایشلرینی ادراره ایتمین، بسدیر.

تهران بیزی قلع و معقل ایتمیشدیر، گوز آچماغا یول ویرمیر. خیردابیر ایش گورمک ایسته رسک قضمیزی کسیر، ال قولوموزی باغلا بیر.

هرگون بیر اوغرونو استاندار فرماندار عنوانی آلتیندا الیند بویوک بیر چمدان ویریب، اوستوموزه گوندیریر. تازه وایتی بیر اولکوج ایله مین دفعه لرله قرخلمیش باشلاریمیزی قرخماقدان اوتانمیرلار. نچه آیدان زیاده دیر شهرانجمنی انتخاب ایتمیشیک. هنوز اونون تصدیقیندن بیر خبر یوخسور، اوغورلار، مختلسلر باشیمیزا حاکم کسلیب هر بیر قدیده قارشمیزا مین انکل چبخاریرلار.

نه ایچون؟ اللی ایملرله مملکتی معطل ایدن اوغرو، یالانچی و خانن مامورلار ینه کول مملکته علاقمنده اولان فعاک و تازه نفس بو آذربایجانلی لردن قایاق توتولسون. آذربایجانلی، حتی بوناقص قانونلار باقی قالس بئله، ئوزونو اداره ایتمکله قادیردیر، تهرانان بیزه یقیر کومک ایسته میریک، بیزی ئوز حالیمیزا قویسونلار بو ققتر وضعیتده بئله اولارین خانن مامورلاریندان یوزقات یاخش بیرمورته ایشله یه یملهریک.

پ

«آذربایجان» غزه نی، ۵ مهیر ۱۳۲۴ ع. ش. نمره ۱۴.

۱- بیطرفلی محاکمه یوروتمک دیمکدیر.

فرقه او بونلجاق دگمیلدیر

خلقین فرقدیمیزه اولان حسن رغبتی چوخلارینی بوخودان او یادیب تشکیلاتیمیزا چمکله دیر. سختلف طبقه دستلره نسوب اولان اشخاص، گروه-گروه، دسته-دسته کلیپ درخواست یازیب موزلرینی عضو اولماغا معرفلیک ایدیرلر.

بو آخیتتی نین ایجریسینده یا حسی آداملار و ساغلام فکری آزادیخواه لار، تجربه لی دموکراتلار اولمیغی کیمی یالانچی عنصرلرده واردیر.

بو عنصرلر کناردا مخالفت ایتمکن مایوس اولوب بیزه تشکیلاتیمیزین ایچر-یسینده اویون آچماق فکرینده دیرلر.

بونلارین بعضیسی چوخ شیطانلیق و بدذاتلیق ایله ایشه گیریشمیشلر. اول فرقه دن، جمعیتدن، مراسم سلکن دم و ورور، سونرا خیرداو اهمیتسین نظره کلن ایرادلارلا ساده عضولرین اعتمادیندان سواستفاده ایتمکه چالیشیولار.

بونلارین تیرنک و حیللری چوخ باهرانه دیر. بیروقت عضولریمیزین و مؤسس-لریمیزین بعضیلرینی تعجیبا دیر آنجاق بیز، یا نجه نغره نسبت بدینلیک گوستریولر. آیری بیروقت فرقه باشیند دور نلاردان بیری نده تملق دیر، آیریلارینی یارایان-یارامایان تهمتلر ایله لکه لندیرمکه و بو واسطه ایله اورتایا نفاق سالماغا چالیشیولار.

البته بو حقه لرین قاباغینی آلماق چوخ تئز بیر زماندا ممکن اولاجاقدیر و فرقه عضولری چوخ تزلیمک ایله اولنلاری تانییب آغیرلارینی یوساجاقلار. بوندان چوخ بحث ایتمکه گلمز.

قورخمالی یارامان عنصرلرین باشچیسى عقیده و مسلک مخالف لرین تشکیلاتیمیزه سوخولمالاری دیر. بونون ایندین قاباغی آلینماز سا فرقه چوخ تئز بیر زماندا شکست تاپایلر.

بونلار فرقدیمیزین سیرالارینا قید و شرط ایله داخل اولماق ایستیلردیر. بونلار او آداملاردیوکه، دیرلر؛ بیزیمیزین شعارلاریمیزین هامسینی قبول ایله بیلیمه ریک، اولنلارین بعضیسی بیزیم سلیقه میزه اویغون دگیلدیر، بیز دموکرات اولاریق اما بوماده لره سس و بیرمهریک، بیز اولنلارا دیمه لیک که سیز بویوروب ئوز سلکیزه موافق بیر فرقه توره دین، بیزیم مسلکیمیز بودور، کیم بوسلکی تمامیه قبول ایله رسه بیزیم جرگه میزه داخل اولاییلر، کیم قید و شرط قویماق ایستیه بیرسه بویوروب کیمتسین فرقه اولندان ئوتوری دگیل که هرکس اونون ایچینده ئوزونه مخصوص

بیرمسلک و بیبرونسیب ایجاد ایتین. فرقه هم فکرلر، هم سلکله تشکیلاتی دیر، ونون بوتون عضولری بیر مرام و بیر نظاما تابع اولمالیدیرلار.

یالانچی عنصرلر ایشیتیمیمیزه گورد بعضی شهرلرده تشکیلاتیمیزا یول تاپا بیللمینلر. اولارین ایچریسینده مرموز آداملاردا واردیر.

بیزونو آشکار صورتده دیریک، دموکراتیک فرقه میزین مرام و نظامی داخینده هرکس نوزفکرینی بیان ایدمیلر. شعارلاریمیزی تمامیک قبول ایدن اشخاصین شدید تنقیدلرین ایشیتیمک بیزیم مرام و وظیفه لری میزدندیر. لاکن شعارین خارجینده ایدیلن پینهادلار بیزیم دشمنلریمیزین تلقینی اولدیغی ایچون ایدا نظرده توتولما یا باق اوفکرلر طرفینده اصرار ایدنلر ایسترفرقه نین کنگره سینده ایسترو آیری موسسه لرده گورو نورسه چوخ ساده بیر صورتده تشکیلاتدان اخراج ایدیلدجکدیر.

اطرافه انتخاب ایشیندن فوتری کیدن فرقه مامورلاری بونو آچیق و آیدین بیر صورتده فرقه ده داوطلب اولانلارین نظرینه یتیرمه لیدیرلر.

اگر بویکیمی آداملار کنگره ده انتخاب ایدیمیش اولسالار رحمت چکیب گلمه سینلر. اوللاری اختیارنامه کمیسیونی رد ایدمیلر.

دموکرات فرقه سینده دموکرات اولمایان آداملارا یریوخدور. سرجمتانه میزده کویسترین شعارلاری اصلاح ایتیمک ممکن دیر. لیکن اوللارین اساس و پرنسیپینی دگیشتمک اولماز.

ملی دیلده تدبیر، محلی فرهنگکی و اقتصادی مختاریتین قانون اساسی اوزرینده قورولماسی، لازم اولان انجمن ایالتی و ولایتی کیمی مسئله لر دگیشلمز.

بوندان علاوه بعضی سولسون دانیشان، نوزونو داها آزادیخواه کویسترمگ ایسته یین آداملاریندا ضروری سوزلرین قاباغی آینمایدیر. بونلار اگر نوز خطرناک شعارلارینی تکرار ایدمیلر ساغ و ارتجاعی عنصرلر کیمی فرقه دن اوزاقلاندیریلمالیدیرلار بونلار آذربایجانین الحاقی مسئله سینین انتشار ویرنلر دیر.

آذربایجانلی ایراندان مجزا ایدیب آیری مملکتده یاپیشدیرماق سوزی فقط فرقه — میزین دشمنلری طرفیندن انتشار تاپمیشدیر. بیز بوشعارلارین یالان و معناسیز اولدیغینی عملاتیات ایدیریک، بیز ایرانین استقلال و تمامیتینه شدیداً علاقمندیک. آذربایجان ابد ایران داخینده نوزمدنی ملی حقیقه مالک اولمالیدیر.

بو حق و اختیاری آذربایجان خلقن قیرخ ایل بوندان اولسلا کوجیله آلمانغا موفق اولموشدور. بیز اونو دیرلتمک ایسته ییریک.

یالانچی دموکراتلار ایسه دیرلر آذربایجان سوزونو بله آغیزه آلماق اولماز. اصلاً آذربایجانلی نین دیلی یوخدور.

یالانکه آذربایجانین وارلیغینی چکیب تهرانا آیارانلار باره سینده دانیشماق زلفیاریا توخونماق دیمکدیر.

عصریمیز بوسوزلره گولر و اونو دبین لری مسخره ایدم، بله دموکراتلار بویوروب ذوالفقاری (۱) کیمی نوز خصوصی و فامیلی دموکرات فرقه — لرینی قورسونلار، بیزیم اوللار ایله رفاقتیمیز توتماز.

پ

آذربایجان، غزه تی، ۶ مهر ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۱۵.

۱- آذربایجانین زنجان محالیندا ایری تورپاق صاحبی اولموشدور.

آذربایجان نوز تاریخی وظیفه‌سینی اونو تهاز

آذربایجان آزاد بوخواغلارینین فرقه‌تشکیلینه مشغول اولدوقلارینی، کورونور، تهران مستبدلری اونلارین عموم ایران آزادلیغینا بی‌قید قالمالاری کیمی تلقی ایتمیشلر. بودوغروبیر تفسیر دگیلدیر. تهران و ایرانین آیری شهرلرینده آزادلیغی محوایتمکه باشلایان قارقوله‌ر نورتکلیغیرینی دوشونملی دیر.

آذربایجان تهرانین او یونلارینا چوخ سفی و بدبینلیک ایله باخیر، بوساده لیک ایله مشروطه وقانون اساسینی اورتادان آپارماق اولماز. بشر اوج نفر مستبد ایسته‌دیگی کیمی خلقین قان و سلاح گوجیه آلیغی آزادلیغی پوزابیلمز. خائن و مستبد مجلس وکیللری بیرداها قان و قربانلیق طلب ایدیرلر.

صدرا اشرفین قبول ایلمه‌سی، آزادخواه جمعیتلرین قسغن اولونماسی، روز-نامه‌لریمیزین قانناماسی، آزادلیق یولوندا مبارزه ایدهن قهرمانلارین حبس ایدیلمه‌سی ایران ملتینه اعلان حرب دیمگیبر. صدر حکومتی و مجلسین مستبد نماینده‌لری بو اعلان حربدن غالب چیخایلمه‌ده چکلر.

اون و اون بش نفردن چوخ اولمایان ستارخان دسته‌سی بیرگون بوتون دنیا اجتماعتینه قارشی دایاناراق مشروطه‌نی ایره‌لی تمکه موفق اولدی. اونون آلتیمیشیندن زیاده متشکل شاگردلری بو اساسانلیق ایله مشروطه و آزادلیق پرچمینین آیاقلار آلتینا سالیتماسینا یول ویره‌دچکلرینی آرزو ایندلر قضا احمق و دیوانه‌لر اولایلر.

آذربایجان دمکرات فرقه‌سی بوتون ایران ملتینین آزادلیق و نجات اورتوسودیر. بوفرقه ایگیرمی بش گونلیک سوردوگو عمرینده بویوک موفقیت قازانمیش. اونون سداسی بوتون آذربایجان شهرلرینی بورومشدر.

ایگیرمی بش گونده آلتیمیشین عضو یولاماق دنیا تاریخینده آرتصاد اولان ایشلردندیر. خلقی بو آزادخواه تشکیلاتین طرفینه توپلابان حجاب ایمان و عقیده و احساساتدان باشقا نه اولایلر؟ بو احساساتین قابغینی هئچ بیر قوه سدایده بیلمز.

بیر مقاله لریمیزین بیرینده بازمیشدیق، اگر تهران نوزونی ارتجاعین آغوشینه آتارسا، بیز نوز آزادلیغیمیزی مستقل بیر صورتده تامین ایده‌جگیک. او ایشیمیزین باشلانغیجی ایدی. ایندی فرقه‌سیزین قدرتی اوقدر آرتمیشدیرکه، بیر قده ایره‌لی قویوب دیریکه اگر تهران توتدوشو ارتجاعی یولدان قایتماق ایسته‌بوسد بیزاونی قهر و غضب ایله او یولدان قایتارمالی بیق.

ایران آزادیخواه‌های نظم اولسونلارکه، آذربایجان اونلاری ترک ایتمه‌ییب همیشه اولدیگی کیمی، قطعی چاریشمادا اونلارین محکم آرخاصی اولاجاقدیر. بیزیم امنیت و آسایش شعارلاریمیزی مؤتعبیرایدیب خلقین امنیت و آسایشینی آیری یوللارایله بوزماق ایسته‌یینلر اوودایله اوینا‌دبقلارینی بیردفعه آنالامالیدیرلار. آذربایجان خلقی یاتمامیشدیر، او بوگون عربیرزماندان قدرت‌لیدیر. اگر اوج هفته‌بوندان ایرده‌لی آزادیخواه‌لار مشیمده عدم انتظام، عجله و هتفسیز حرکتلر نظره چارپودیسا، بوگون اونیزی اداره ایتمگه قادر منظم‌بیرمرکز وجوده کلمیشدیر.

اختلاف و نفاق نغمه‌سی چالماغا باشلایانلار آغیزلارینی یوموب یرلرینده اوتورمالیدیر.

بیز مکرر دیمیشیک طبقاتی مبارزه آپارمیریق. اما اگر بیزیم حسن‌عملیمزدن سؤ استفاده ایدیب آزادیخواه‌لارو خلقین زحمتکش طبقه‌سینی فشار آلتینا آلماق ایستینلر تاپیلارسا فرقه‌میزین اونلارانسبت رفتاری چوخ‌شدید اولاجاقدیر. تهران یونوبیردفعه بیلسین‌که، آذربایجان آزادیخواه‌لاری اونلارین خائنه‌حرکت‌لرینی دقیق بیرصورتده تعقیب ایدیرلر.

صدرالاشرفی حکومت باشینا کچیردن مجلس ایران ملتینه و مشروطیته خیانت ایتمیشدیر. چونکه بو مستبد ایران آزادیخواه‌لارین و ایران مشروطه‌سینین باش‌ر دشمن‌لریندیر.

خائفلرین جزاسیتی ملت‌شوری تعیین ایده‌جکدیر. ایران آزادیخواه‌لاری جدا امیدوار اولمالیدیر. صدرالاشرفانلارین خائن‌لرینه زندانلاردا مبارزه آپاران آزادلیق قهرمانلارینا قارداشلیق سلامی!

ج

«آذربایجان» نزهتی، ۸ مئی ۱۳۲۴ ه.ش.، نمره ۱۶.

مختاريت مسئلهسى و انجمن اياالى

تهرانين دادو فريادى برسيزدير. بوداك فرياد ايران ملتئين دگيل مملكتين اساس رتبندن سؤاستفاده ايندولرين ديركه. هوججليليق ايله، بيزيم باشلاديزيميز ملي ايشى ائرسيز قويماق ايستهديرلر. دموكراتيك بيرئولكده احزاب و عقايد آزاددير.

احزاب ئوزفكرو عقيدلرينى ايستهديكلرى كيمى يازيب انتشار ويره بيلرلر. بوگونهقدر وطنمميزين فدراتيو وياخود مختار اياالتردن تشكيل ايديلمهسى مسئلهسينى ئوز مرانمسه لرينده يازان چمميئلر آز اولمايشدير. حتى سيدنيانين شعائرملى آدى آلتيندا يازيب انتشار ويرديكى اعلاميهده آچيقدان—آچيقا ايرانين متحد دولتلر حالينا سالىنماسى ايردلى سورولموشدى. بوگون بيزيم انجمن اياالى واسطه سيله داخللى اختياراتيچمميزين تامين ايديلمهسى شعاريني آذربايجانين ايراندان آيريلماسى آدلانـ يران يالانچى مجلس نمايندهلرى اوگون بيركلمهده اولسون بوخومده دانيشماـ ديقلارى حالدا، بوگون رياكار دول آروادلار كيمي كوزياشى توكمه باشلاميشلار.

بسى گورونور مطلبين كوكى آيرى بردهدير.

اونلار اياالت انجمنى يا آذربايجان ديپلندين وحشت ايتميرلر، اونلارى قورخويا سالان بويوك آزادليق مسئلهسى دير. اونلار تاريخين تكاراريندان وحشته دوشموشلر. اونلار قورخورلار. آذربايجان مشروطه آلهيفى كيمي اونو ديريلىتمكه قيام ايتسين. اونلار قورخورلار، آذربايجان دموكرات فرقهسى اونلارين زور و پول واسطه سيله نماينده چيخمالارينا خاتمه قويسون.

بو تصادفى دگيل، عليهميزه اعلاميه صادرايدهن خائنلر آذربايجانين ثروت و سامانينى تهرانا چكيپ آبارانلاردير.

بيرانكار ايتميريك اليميزه قدرت دوشرسه آذربايجانى ترك ايديب تهرانا ويا آيرى شهرلرده آذربايجانين گوندن—گونه كيشلنمكده اولان آزادليق حركاتينا مخالفت ايند خائنلرين املاكينين مسادره اولونوب ملت اختيارينا ويريلمهسينى تامين ايدمچك.

بوتازه بير ايشى دگيلدير. بويوك فرانسه انقلابى بونو بوتون دنيايا ئوگرـ تميشدير.

خلقين دسترنجى ايله توپلانميش ثروت اونون آزادليقى عليهميزه مرقه ايديله بيلمز بونا يول و بيريك خيانتدير.

فرقه‌بیزین بوشعارینی مالکیت علی‌هینده تغییر و تفسیر ایدنلرین مغرض و غتته‌کار اوله‌وغو معلوم‌دیر. آذربایجاندا فرقه‌بیزین سیراسینا داخل اولان سینلرجه مالک وخرده مالکلر بیزیم‌شخصی مالکیت عالی‌هینه اولمادیضمیزی اثبات ایتمکده‌دیر. بوندان علاوه بعضی سوء تصبیولر نتیجه‌سینده بهرد مالکانه وبدعتلراوستونده مالک‌لرایله رعیت آراسیندا چیخان اختلاف فرقه‌بیزین پیشقلملیکی‌ایله رفع اولونوب، مالک‌ایله رعیت آراسیندا سازش وجوده کلمکه باشلامیشدیر.

بیرده ایندی دنیا‌بو سوزلره گولرومیدانا آتانلاری مسخره‌ایدر. توریاق، مسئله‌سی ویر اصلاحاتی بوتون مترقی دولت‌لرین برنامده‌سیتی تشکیل ایتدیگی‌حالدا بیرفرقه‌نی کندلیه حمایت ایتمکده مقصر حساب ایتمک اولمان.

اگرعالی‌حضرت شاه‌ایله روتیر مخبرینین صاحبده‌سی دوشروایسه، اگرشاه یر بولگوسینی شخصاً میدانا آتمیش اولسا وبوتلیفات ایچون ونفوذ قازانماق ایچون دیلمه‌میش اولسا، اونداسیاسی بیرفرقه‌نین آزادلیق‌ایچون ووطنین ترقی‌سی‌ایچون پیشنهاد ایتدیگی اجتماعی قدیرلرینه گرده سوء تعبیرایدیلین؟ تازه‌بشن‌نفر مستبدین یقه پاره‌ایتمدیرینین ندامیتی اولایلر، بیزتوز آجیق و آیدین شمارلاریمیزایله نه‌تک آذربایجانین بلکه بوتون ایران‌دا یاشایان ۱۵ میلیونلیق جماعتین آزادلیقینی نامین ایتمکیولونا قدم‌قویموشیق، یوعالی وملتس مقصده چاتماق ایچون بوتون آذربایجان خلقی بیزیم آرخامیرجا گیده‌جکدیر.

پ»

«آذربایجان» غزه‌تی، ۱۰ مه‌ر ۱۳۲۴.. نمره ۱۸.

فرخی نه ایچون گوندیرلر

کردیلر. آرادیلار. آختاردیلار. آخردا ئوزلرینی اوجاگوسترمک ایچون اوزون دابان باشماق کیین، کیشی قیافهسی نایماق ایچون اوزون بوغ قویان، خلقدن آیری شکیلده تظاهرات ایتمکدن ئوتری گولونج لباس کیین، جماعتی مرعوب ایتمک مقصدیله ئوز بویوندان اوزون قلینج باغلایان یالانچی پهلوانی کوتوروب بویوک اختیارات ایله آذربایجانا استاندار گوندرمک فکرینه دوشدولر.

بو اسپانیولیلارین سخره قهرمانی دون کیشوتین کاریکاتور حساب اولونان معصم السلطنه سیدمندی فرخدن عبارتدیر.

گورونور تهران سیاستینی ادره ایندن مستبد زمامدارلار تاملیله باشلارینی ایتریمیشلر. بونلار فرخی آذربایجانا استاندار تعیین ایتمکله ئوز یانلاریندا چوخ بویوک بیرایش گوروشلر. اونلارنله خیال ایدیلرکه بش میلیونلیق خلقون احساساتینی بونکول، جاه طلب و ماجراجویبر آدامین جلف حرکتلری ایله خاموش ایدمیلرلر.

بوندان جاهلانیه بیرسیاست اولایلمز، فرخ ئوزونو آذربایجان خلقینه چوخ پیس بیرآدام تانیتمیرمیشدیر. اونون شخصی حیاتی باره سینده بیزیخت ایتمگی ئوزوموزه عاریلمیریک، اونون سیاسی کچمیشی بئله ننگ آوردیر.

بوآدام پهلوی دوره سینین ان آلقاق، ان جرکین مامورلاریندان دیر، او ئوزونون خودپسندلیکی ساید سینده ایتر اورمیدهده حاکم اولدویغی وقت ایترسه آیری مامور ریتلرینده خلقیمیزین نقرتینی قازانمیش، آذربایجاندا رضاخان سیاستین کثیف خوشررقسلریندن تانیتمیشدیر.

بویالانچی پهلوان شه ریوردن سونراکی ماموریتلرینده بوندان ده ایسر استحان ویرمیشدیر.

سیدمندی فرخین قوردوغو خواربار وزارتینده اللی میلیوندان زیاده اختلاس پرونده سی واردیر. بور وزارتخانین حق حسابینی روشن ایتمک ایندیهدک ممکن اولای بیللمیشدیر. فرخین لیاقت سیزلیکی ساید سینده ایران مرکزی شهرلرینده آداملار کوچهلرده آجلیقدان توکولوب تلف اولدیلار.

فرخین (نان آجر) نامیلک خلقه یدیرتدیگی خرماچردگی ایله قوم وداشندان ترکیب تانیمیشن چورکلری تهران ققراسی عمرلرینین آخرینا قدر اونودا بیللمه بچکلر.

(محتصم السلطنه) فرخ، سیستان دره بیگی امیر شوکت الملک طرفین، شلاق گوجیله وکیل اولوب مجلسه گوندریلندن سوْرا دهاگشیف ایشلر گورموشدیر. او رسنا وعلنا آمریکا سفارتیه علاقهده اولوب نفت معدنلریمیزین خارجی شرکتلره تقدیم ایدیلمهسینی، گورباغلیانلارا مخصوص تر دستلیک ایلد. مجلسدن کچیرمهکد چالیشمیشدیر.

اوسلگتیمیزین مایلهسینی بر بادحالا سالان دکتره میلسپونی ایشرباشینداساخلاماق ایچون بیر ایل تمام مجلسین وقتینی تلف ایلدن دلالارین باشچیلاریندان حساب اولونوردی. فرخ مجلسده دائما آزادلیق حرکتینا و آزادیخواهلارین آرزولارینا مخالف اولموشدیر.

بیز اول اونون آذربایجاندا استاندار تعیین ایدیلمدسی مسخره حساب ایدیردیک. چونکه، اونون قیافهسی، رفتاری و گوردوگی ایشلر هر گجده حساب ایدیلکه بیلمز. لیکن آلدیضیمز معلومات اونون خائن وتلابی نماینددر مصرفلیگی ایلد بویوبوک مقام نامزد اولدیغینی تائید ایتمهکده دیر.

گورونور تهران باشینی ایشیرمیشدیر. یا عمدا آذربایجاندا بویوک بیر فتنه یاراتماق فکرینده دیر. هر ایگی حالدا خلقیمیز آییق اولمالیدیر. مرتجعلر بویارامان جاه طلب و مخر عنصرلرین ایلک قارداش قانی توکمک فکرینده دیرلر.

بئله بیر اتقاقین (۱) وار قوه یله قاباغینی آلتاق بیزیم ملی و وجدانی وظیفه ندر. بیز دندیر. اگر ایش اویره کلر سه بیز قاسفایدیریک. لیکن سرعوب اولماریق. قوی اولسون، آذربایجان آزادیخواهلاری بیرداها امتحان ویرمهکد همیشه حاضر. دیرلار. لاکن بوتون دنیا بیلمدیلیدیرکه، بوقانلی صفه نی آجان نالایق و یاراماز عنصرلردن تشکیل تابان تهران حکومتی و اون دردنجی مجلس باشچیلاری دیر.

په

«آذربایجان» غزه تی. ۱۱ سبر ۱۳۲۴.. نمره ۱۹.

۱- «اتفاق» حادثه معناسیندا ایشله دیلمیشدیر.

فرقه کنگره‌سی خلقیمیزین لیاقتینی اثبات ایتدی

کنگره‌میزین آذربایجانین ان کورکملی سیمالاریندان تشکیل تاپمیش اولموشونان ایدیرکه، برلده خلقین گوزه گورنن و باش بیلن و آدلی سانلی قسمی فرقه‌میزین اطرافینا توپلانماقدادیر. اوللینجی جلسه‌ده کنگره‌نین ایجری اوزو تامامله آشکارا چیخدی. سلماس نماینده‌سی آقای مکرم‌الملک، ماکونماینده‌سی آقای سراد بیات‌ماکو، اردبیل نماینده‌سی آقای جودت، سراب نماینده‌سی آقای عاشمی‌نین معنالی نظری کؤستردی که کنگره مراجعت‌نامه‌میزی ایمان و عقیده اوزره قبول ایدنلردن تشکیل اولموشودور.

«بیرایران و آذربایجانین نجاتینی بوقرقه‌نین بایراغی آلتیندا کوریریک، اونون مقاس شعارلارینی حیاتا کچیرتمک ایچون جانیمیز و مالیمیز و ناموسوموزایله مبارزه ایددجیک».

یوایدی شهرلریمیزدن کلن نماینده‌لرین آخوسوزی. مخصوصا آقای مکرم‌الملکین دیل‌مسئله‌سی حقیقته سویله‌دیگی منطقی و متین سوزلری خلقین آنا دیلمیزه اولان توجه و علاقه‌سینی چوخ گوزل صورتده آشکارا چیخاردی.

آقای مکرم دیدی: «آذربایجانلیلارا شولالارین کوچ ایله نوز دیل‌لرینی تحمیل ایتدیگلیتی ادعا ایدنلر چوخ نادان آدمالاردیر. شولالار یوزابندن آرتیق آذربایجاندا حکومت ایددیلمه‌دیگلی حالدا نوز دیل‌لرینی بیره تحمیل ایتمیشسه عجاآلتی‌یوز ایلسن زیاده حکومت ایدن فارسار نه ایچون بودیلی دگیشدیرکه موفق اولمامیشلار؟ بو اثبات ایدیرکه دیلی زور ویا آیری واسطه‌لرایله دگیشدیرمک اولماز. دیلمیزین مخالفلری فقط بو بوچ ادعایرایله آذربایجانین فرهنگینی بوغماق، بو واسطه‌ایله خلقیمیزی جهالتده ساخلاماغا جان آتیرلار».

آقای مکرم بو سوزلری اورکلن دیدیکی ایچون اونون نطق کنگره‌میزین توجهینی جلب ایتدی. گورولتولو آلتیشلارلا کنگره گؤستردی که ناطق اونون افکارینین مشری اولموشودور. کنگره‌میزده ملی مختاریت مسئله‌سی چوخ یویوک بردوتموشودور. ایرانین استقلالیت و تمامیتی محفوظ اولماقلا آذربایجانین نوز داخلی ایشلرینی آزاد بیره صورتده اداره ایتمک‌تادر اولماسی و بونوعملی ایتمک ایچون بلاتاخیر ایالت و ولایات انجمنلر-نین چاخیرلیماسی اطرافدان کلن نماینده‌لریمیزین کنگره‌دن طلب ایتدیگی ان اساس بیره مسئله‌دیر.

همان کون کندلردن و اطرافدان تبریک ایچون کلن میترلرجه کندوشهر زحمتکشلری ئوز شهارلاریله بیلدیردیلرکه، خلقیمیزین گنیس اکثریتی فرقه میزه اعتماد ایدیر. اوندان ئوز حیاتیینی یاخشیلادیرماق یولوندا بویوک امیدگوزله ییر.

کنگره ساده بیر بیغینچاق دگیل، فرقه نین پایه و اساسینی محکم یسینه اوزرینده قورماغا لایق جدی بیر اجتماع اولدییی ایچون سوزده یوخ، ایشه آرتیق درجه همیت و یریب، اوناگوره تظاهر و اوزون نطقلردن پرهیز ایدیب مرانامه و نظامنامه تصویبی کیمی بویوکو اساسی موضوعلارلا مشغول اولماقدادیر.

کنگره کورتوردوکی قلم و باشلادیغی ایشین قیمتینی و مسؤلیتینی چوخ گوزهل بیر صورتده دوشونوب آنلامیشدیر. اوناگوره نماینده لرین هامیسی ایتر نطقلرینده ایسترسه پشنه اولاریندا چوخ دقت و متانتله اظهار عقیده ایدیرلر.

یوقتقدنر آذربایجاندا سابقه سی اولمامیش بیر اجتماع اولدوغونا باخما یاراتق. کنگره میز تام معناسیله معاصر و منظم بیر بیغینچاقدیر، بونون ئوزی اثبات ایدیرکه خلقیمیز ئوزونو اداره ایتمک لایق و قادیر ییر خلقدیر.

ایکی گون عزیزینده مرانامه کیمی اساسی بیر مسئله نین حلی اثبات ایدیرکه، بیزیم کنگره میز، مرکزی پارلمان آدلانان مجلسدن، فعالیت و یارادلیق جهنن تصورده کلمه نین بیر فاصله ده ایلری دوشموشدور.

مجلس ایل یاریمدا کیچیک بیر قانون کچیرمکه موفق اولابیلمه میشدیر. چونکه اونوتشکیل ایدنلرین اکثری یالانچی، خائن، خودبسنک و مغرض آدمالاردیر. کنگره بیرگونده، کله چک بویوک بیر فرقه نین اساسینی قورماق، بلکه مملکتی مترقی و معاصر بیرحالا سالماق یوللارینی تعیین ایتمک کیمی بویوک ایشی انجام ویرمکله اثبات ایتدی که، اونوتشکیل ایدنلر، اوندان اشتراک ایدنلر و احد بیر روح، واحد بیر مسلک، واحد بیر یول تعقیب ایدن فداکار، جدی و لایق آدمالاردیر.

خلقلری سارت آلتیندا ساخلا بیب کوچ ایله حکومت سورمک ایستیه ن خائنلر گوزلرینی آچمالی و خلقتین استعداد و لیاقتینی تصدیق ایتمه لیدیرلر.

کنگره میزین معناسی اولدوقچا بویوک و اونون گوردوگو بویوک ایشلر اولدوقچا معنالی اولدوغوندان بیز اونون باره سینده کله چک نمره لوی میزده مشغول معلومات ویرمه لیبیک.

بپ

«آذربایجان» غزده تی، ۱۲ مه ر ۱۳۲۴، نمره ۲۰.

مرامنامه‌میز

کنگره نین ایکینجی گونو باشان باشا، فرقه مرامنامه سینین اطرافیندا کچدی. نماینده لر اساس ماده اوزرینده چوخ شدید علاقه ایله بحث ایتدیلر. ۴۸ ماده دن عبارت اولان بو بویوک مرامنامه ده اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و مدنی حیاتی میزین ینی دن قورولماسی، کولک میزین ان مترقی و متجدد بیر کولک حالینا سالینماسی ایچون اساس و عملی تدبیرلر گوستریلمیشدی. کنگره اونوشدید مذاکره دن سوئرا مختصر تغییراتیله متفق الرای اولاراق قبول ایتدی.

ملی مختاریت، دیل آزادلیغی و بیرده تورپاق مسئله سی چوخ حرارتله مذاکره ایدیلدی. نماینده لر بوسئله لرین تامامیله آجیلیب آنلا دیلماسینی ئوز سئواللاری و چیخیشلاری ایله اورتایا سوروب، نهایت بیرچوخ تغییراتدان سوئرا قبول ایتدیلر. نماینده لریمیز مرامنامه میزین تکمیلی ایچون اللی دن زیاده پیشنهاد یازمیشدی لار. بونلارین بعضی لریندن استفاده اولوندی. بعضی سی ایسه کافی قدر ایناح ایدیلدیکن سوئرا رد ایدیلدی.

کنگره میز مرامنامه کمی اساس و مهم مسئله نی ئوز آنا دیلیمیزده مذاکره ایتدی و گوستردی که دیلیمیز شعرا و ادب دیلی اولدیغی کیمی، سیاسی، اجتماعی و دولتی مسئله لر حل ایتمکده آرتیق درجه یارارلی بیردی لیر.

مرامنامه میزین رسمی صورتده قبول اینیلمه سی ایله فرقه ئوزونون یولونو تاپدی. دیله قودولارا خاتمه ویردی. اگرچه مراجعته میز بو وقتده قدر مرامنامه بیرینده ایشله نی لیر تازه عضولر اونون اساسینی قبول ایتمکله فرقه سیرالارینا داخل اولایطردی. لاکن بو کافی دگیلدیر. مرامنامه میز فرقه اولایلمزدی. بونلار سوئرا بونقصان تامامیله آرادان قالخیر. کیم فرقه یه کیرمک ایسترسه اولجه مرامنامه میزی قبول ایدیر، سوئرا درخواست ویریب عضولور.

بیر دفعه لرله یازمی شیق، کیم افتخار یدیرسه کلیب فرقه میزه یازیلایلر. متردد و ایکی اوزلی، قورخاق و بیبر آغایی مستبدلر یانیندا او بیبری آغایی آزاد بیخا هلا لر اطرافیندا اولان سست عنصر آداملار ا بیزیم هئچ بیر صورتده احتیاجیمیز یوخدور. مرکزده و شهرلرده تشکیلات ایشی ایله مشغول اولانلارین وظیفه سی بوگونن سوئرا آسانلا شیر، اونلار بیر کیمسه ایله بحث ایتمه یه جک، شکوک آداملارین نازینی چکمک ایله وقتلرینی ایتیرمه یه جکلر. کیم مرامیمیزی قبول ایدیرسه، بو یورسون گوزوموز اوستونده یری واردیر. کیم ئوزونون شخصی سلیقه سی بیزه تحمیل ایتمک فکرینده ایسه، بو یوروب گیده بیلر دیب تشکیلات ایشلرینی آپاراجاق هدف و مقصدیمیزد یتیشمکن ئوتری باشلادیغی بویوک ایشی تعقیب ایدمک دیر.

ھرايش ئوز وقتىندە

بى قىدىلىك ويوگونون ايشىنى ساياھا قويماق وقت، ساعت و دىققەتى نظردن اوزاق ساخلاماق اجتماعى ايشلارنى پىشقرتىندە بويوك انگللىرىن تورنمەسىنە سىپ اولايىلر.

محيط واجتماعى حيا تىمىز بظالت، تنبللىك ولابالىلىك يارادان بىر محیط اولدىقى اىچون فرقه سىزدە سئوليتلى ايشلرى بويونلارنى كوتورنلر بو خطرناك ختە— لىكردن دائما پرهىز ایتىمەلىدىرلر.

اگر بويونلار فرقه سىز بويوك موقتتە نائل اولموشسا اوشعارلار مېمىزىن دوغرو ودوز گونلىكىندن علاوه، فرقهنى ياراتماق اىستىنلورن دقتلرى ومعین نقشه و برنامە اوزرە ایشلەكلرى نتيجه سىدىر.

ھرايش ئوز وقت و ساعتىندە انجام وىرىلمەلىدىر!

بواولماسا ايش آخسار، آخردا نتيجه سىز قالار.

ايندى بىز باشلانقچ وتاسى دوره سىنى كچىرمىشلىك، بىرىنچى كنگرە نىن خاتمە سىلە مقدمە بېتىپ قورتاردى، تشكيلات رسمىت تاپنى، اساسلى مرانامە و نظامنامە يە مالک اولدوق، قانونى و رسمى مرکزى كىمىتە وجودە كىتروىك.

بوندان سونرا تشكيلات دورى باشلانير، تشكيلات انتظام سىز، نقشە سىز و برنامە سىز اولايىلر.

بىردە سياسى بىر فرقه ئوز عضولرىندىن فرقه اخلاقى طلب ایتىمىز مەقصد و ھدفتە يېتىشە بىلر.

فرقه اخلاقى، فرقه آداب و رسمى ملتىن وئولكە نىن كنجىكى و سرنوشتىنى تمىن ايتىك اىچون ان واجىب شرطلردىر.

بىر دمورکرات كرك خلق اىچرىسىندە دور، عادل، منصف و بى غرض تانىتماق اخلاقىن اعتمادىنى قازانايىلە، بويىرىنچى شرطلر، اىكىنچى شرطلر، بىضا داھامم حساب اولونور، بوشروط فرقه يە خلاقە، ايشەجان ياندىرماق، انتظام و نقشەنى چوخ شىر بىر دقتلە گوزلەك دىر، كىمىتە لر، كىنفرانسلا و حوزە اجلاسلارى كردك مەين ساعتە تشكيل تاپىن و مەين مسئلەلرى برنامە و نقشە دە تمىن اولدىقى كىمى حل ايدىب ئوز وظيفە سىنى انجام وىرسىن.

آبان ايشىن اولونچى گونونە قدر بوتون ولايت و شھر كىنفرانسلارى خاتمە تاپمالى و قانونى فرقه كىمىتە لرى انتخاب اولونما لىدىر، بونوبىر دقتە بئله تاخيره سالماق اولماز.

برلى فرقه كميته لرى كرهك ايشلىرىنى ائله باشلاسىنلار كره مركزى كميته نين بو
تسهيمى يوزه-يوز عملى اولايلىسين، هر ساعتين بىر تقاضاسى و هرگونون بىر طلبى وار،
گون و ساعتيميزين طلب و تقاضاسى بودور.

هر كس ئوز وظيفه سىنى دقتله انجام وىرمىدلى، قبول ايتدىكى ايشى مچن ساعتده
كوتىرىلدىكى گىمى كورمه ليدىر.

فرقه بوش بوغازلار يغمىناغى دگىل دىر، اودىرى، فعال، فداكار انسانلارين و آمال و
هنقى الله ايتماك اچون مال، جان و وارلىغى ايله مبارزه ميدانىنا قدم قويان مجاهدلرين
اردوسودىر. بوردونين سلاحي بىليك، ايمان، مسلك، انتظام و فعاليت دىر.
هر بىر دموكرات ئوز ايشينده بوشعارى نظرده دوتما ليدىر.

پاه

«آذربايجان» غزىتى، ۱۸ مەر ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۲۴.

آذربایجان یا تمه ایشیدیر

ایشیتدیکی میزه گوره دکتر صدقین اوغرو لار یو واسی آدلاندیردیشی مجلس شورای ایران خلقینین فقیر و یوغول جبیندن آذربایجان زحمتکش لرینین فرهنگ. بهداشت کیمی عمومی احتیاج لاریمیزا صرف ایتمک مقصدیله ویردیگی مالیاتدان آیدا یوزاللی مین ریال سیدمندی فرخین اختیارینا قویموشدورکه، کلیب آذربایجاندا آزادیق و دموکراسی حرکاتینی بوغوب اورتادان آپارسین.

فرخه یوندان علاوه کنیشی اختیار ویریلیمشیدیر. حتی دیرلر ایشیه و نظامی قوسی ده اونون ایینه تاپشیر ایلاچاق، بو واسطه ایله آذربایجاندا دیکتاتور لوق مقامی کسب ایله چکلیر.

هله تهرانین دروازه سیندن خارج اولما مینس اونون بورا دآباراق فکرینده اولدیغی خائانه و مستبدانه سیاستین اثری ظاهر اولماقدادیر.

استاندارلیق کفلی آقای نیچو تهران احضار ایدیلمیش، شهرداری رئیس آقای الهامی خدمتین چخاریلیمشیدیر.

از قرار معلوم آقالار آذربایجاندا اولان دولت اداره لرینی آذربایجانلی لاردان تیرلمک فکرینده دیرلر.

یونی اجرا ایتمک ایچون فرخ بوتون اداره لریمیزی ئوز آداملارینین ایینه تاپشیرا جاقدیر. ایشیتدیکی میزه گوردا و ئوزی ایله اون نفر دن آرتیق اوچا رتبه لی مامور کتیریر، بومامور لار اداره لریمیزده صداقتله چالیشان آذربایجانلیلارین یئر لرینی ازغال ایله چکلر.

گورونور، آذربایجانلیلارین دیل لرینی کسک لازم دیر. دین خائن نماینده لر بیر نفرده اولسون آذربایجان ذیلی بیلن ایشچی یه اداره لریمیزده یول ویرمده چک. کوچو زور ایله ملتیمیزی فارسلا ندیرماق ایسته یئر بو واسطه ایله آذربایجان خلقینی دولت اداره لرینین تمام ایله ال اوزمگه وادار ایله چکلر.

بیرمخوما دولت مامور لارینین فرقه میزه داخل اولما لارینا چوخ دوس گوسترمه - میشدیک. اوندان ئوتری که، تهران حکومتینین تام مناسی ایله مرتجع عنصر لر و بیگانه لرین کور کورانه بیرمور قده آلتی اولان شخص لرین ایینه اولدیغینی بیلیردیک.

بیر بیلیردیک که، مملر حکومتی اصل معناده سیدضاین گیتدیگی یول ایله کیدیر. بو گون ایرانین اقلونئی باغالیب بیگانه لره تسلیم ایتمگه چالیشیر. اونا گورده فرمتلن استفاده ایدیپ، السیز، آیا قسیر دولت مامور لارینی آجلیق سحکوم ایله بیلر.

ایندی ایسه پرده قالدیریلمیش، حمله باشلانمیشدیر. بئله بیر موقمه فرقه میز بیطرف
دورایلمز. آذربایجانین حکومتی آذربایجانلیلارین ئوز اللرینده اولمالیدیر. بیروار
قوه میز ایله هموطنلریمیزین حقوقوندان دفاع ایدمهجه بیک.
آذربایجان خلقینین ملی مرکز ثقلی اولان قوقه میزین کوزی آچیق اولدیغی ایچون بو
خلقى اغقال ایتمک اولماز.
آذربایجانلی اویاقدیر.

تپه

«آذربایجان» غزه تی. ۱۹ مهر ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۲۵.

بیزده بونو دیپریک

آخروقتلرده، یعنی بیزیم تکان ویریبجی مراجعتنامه سیره جواب اولماق مقصدیله، وزارت کشور اوزون مدت کوتور-قویدان سونرا انجمن ایالتی و ولایتی باره سینده گولونج بختنامه مادرایتدی.

بو بختنامه ده دیپلیرکه، ۱۲۲۸-نجی هجری دن بو طرفه چوخلی قانونلار وضع ایدیلمیشدی، اوللارین بعضی موادی انجمن ایالتی و ولایتی قانونلارینین خلاقینا دیر. مثلا یول حکمک و فرهنگ ایچون چوخلی یوللار آیری قانونلاری مراعات ایتمک یولیه صرف ایدیلمیشدیر. اساسا تازہ قانونلار انجمن قانونون اجرا سینین چوخ مشکل حالا سانمیشدیر. اونا گوره انجمن تشکیلی فایده غویننه ضرور ییر و ایشی مشکل لشدیریر. چون دولت ایستیر یوقانونی اصلاح ایستین، انجمنی ایستینلره دیسه لیدیرکه، اونون اجرا سیندا محظور وار، اجرا ایدیله بیلمز.

بو ایلی آقای صدرالاشراف حکومتینین انجمن ایالتی و ولایتی ایستدین آزاد یخو املارا جوابی بونا فارسار دیپلیر (یعنی کتک) (۱).

آقای صدرالاشراف و اونون وزیر کشوری کره کبیلسین لرکه، انجمن ایالتی و ولایتی ملتین حق ییر، او مشروطه و دموکراسی رژیمینین اساسلاریندان دیر. مجلس شورادان دیکتاتور لوق زمانیندا امتحان ایچون کچیریلن غلطوندا آردی قانونلار و همچنین قانون اساسی به مفایر اولان قانونلاری وضع و اجرا ایده نلر قانون موجبینجه مجرم حساب اولونوب جرائنمالیدیرلار. پهلوی دورینین وکیللری اونندان ایردی دوره لردده تهدید و تضمیع ایله وکیل اولان نماینده لری آزادلیغا خیانت ایدیپ ۱۲۲۸-هجری دن بیری مرور زمان ایله مشروطه قانونلارینین عملانفو ایتمکده چالیشمیشلار. حال بوکده، قانون اساسی جزا تطیل ییرده اردگیل. وزارت کشور ئوز بختی نامه سینده بونا اعتراف ایدیدیر. عملا مجلس طرفیندن ائله قانونلار وجوده کتیریلیمیشدی، اوللارین اجرا سین ایالت و ولایت انجمنلرینین اجرا سینا مانع توره دیر. دیملک ارتجاشی مجلسدن ائله قانونلار کچیریلیمیش که، اوللار قانون اساسی به مفایر دیر.

یوقانونلارین اجرا سین ایلمک غویننده قانون اساسی دیکشیدیرمکه جان آتان صدر حکومتی بیلمه لیدیرکه، خلق ئوز حق مشروعتدن بوکناهان بیس اولان (عزیدتر از گناه) بنانه لر ایله صرف نظر ایده بیلمز.

(ترجمه یعنی توروت)

انجمن ایالتی و ولایتی نین مسکوت قویولماسی نتیجه سینده دیرکه، ایران جماعتی مروطو آزالیقدان مایوس اولموش، پیش-اوج نفر خائن بیوتون مملکتین مقدراتینی اللرینه کچیرمکه سوق اولموشلادیر.

اختلاسار، سوءاستفاده لر، خلقین مالینا، جانینا، ناموسوناجاوز ایتسکلر، عامیسی قانون اساسینین پایه سینسی تشکیل ایدن ملی حکومت و محلی اختیاراتین اورتادان کیتسه- سینتن ایره لی گلمیشدیر.

سردیریر. قیرخ ایلن بری مرور زمان ایله قانون اساسی و خلقین اختیاراتی نقض ایدیلیمشدیر، ایندی اونی اعاده ایتک ایسته ینلر، کول کوزله سینلر، اوبیر تازده لایحه دوزلتین، اوندان سونرا اگر مجلس شورانی ئوزلرینه دکان قاییران لوطی لار صلاح کورسهر، ایسته دیگلی کیمی اونی قبول ایدر، اوندان سونرا ملت ئوز حقیقه مالک اولار، اگر صلاح کورسزلرایسه که هنج. بوسخره دنده مسخره دیر.

اگر آذربایجان خلقی هنج بیر دلیل کوسترمسه، وزارت کسوری افاده ایدن احمقترین بویخشانمهلری کافی دیرکه، اولار تهران حکومتینین مقالینا کولوب، دیسینلر، سیرین مملکتی اداره ایتمکه لیاقتینیز یوخدور. قوی خلق ئوزی-ئوزونی اداره ایتسین. سیز که ساده بیر جواب ویرمکه قادر دگیل سیز، سیز که ئوزوزده اوقتر زحمت ویره بیلیمیر سیز خلقین مشروع درخواستینا منطقی جواب ویره سیز، سیزین حاکمیتیز آلتیندا یاشاماغا خلقی مجبور یتمک آرزوسوندا اولماقیز سفاقت دگیل دیرده نه دیر؟

مراجعتنامه میزانتشار تاپیدقدان سونرا، تهران مطبوعاتیندا قوپان کورولتی دان نظره چاتانی فقط بویخشانمهلری، اوداخوشختانه کوردو کوز کیمی چوخ ضعیف، چوخ ناقص، چوخ غیر منطقی و چوخ احمقانه بیر طرزده انشاء ایدیلیمشده.

بوگوستریرکه، مرکزین خلقه دییه جک حسابی بیر سوزی یوخدور، اونا کورده فحش، داد، قالو تهمت وورماق ایله خلقی بیریم علیه بیرمه تحریک ایتمکه چالیشیلار.

تهران روزنامه لری بیریم شمارلاریمیزی رادیتک خوشینده قرقه میزین موسلارینین شخصیتلرینه توهین ایتمکله، نادان و کوده ن اوشاقلار کیمی ئوزلرینین ضعف لرینی اثبات ایدیلر.

وزارت کسورین بویخشانمهلرینی اوخویانلارا مراجعتنامه میزین ایالت و ولایت انجمنلری حقیقته یازیلیمش حصه سینسی اوخوماغی تومیده ایدیریک.

اورادایز انجمنلرین باره سینده کئیشیر بیر صورتده بحث ایدیب و عملی دلیللر ایله اثبات ایتیمیشیک که، انجمنلر عملی اولماسا دموکراسی اصولی عملی اولما بیلمز.

مدراشراف دیریر، قیرخ ایلدیر خلقین بومشروع حقیق قلابی نماینده لرین وضع ایتدیگی قانونلار موجبینجه نقض ایدیلیمشدیر، اونی ویرمک اولماز.

بیزده یونو دیریریک، اما بفرق ایله، بیز دیریریک قیرخ ایلدیر مدرالشرافلار، داوولر و مجلسده اوتوران خائنلر خلقین حقیقی باسما ایتمشلر، بوگون آذربایجان خلقی ئوز حقیقی آلمانا تصمیم دوتموشدور.

بیراونی مدرالشرافلاردان دا طلب ایتمیریک، چونکه اونون حکومتی غیر قانونی بیر حکومتدیر. اوهییشه آزادلیق علیهته مبارزه ایتیمشدیر. بیز ئوز خلق میزین کومگیله

حقيميوزى آلمانغاچاليشيرىقو چوخ كوزل بيليريك كه، مستيدلر خلتقن حقتىنى بوساده ليك ايله ويرموز،
خلق او حقى آلاچاقدير و اوناچاليشير. وزارت كشور بوناچى اب ويرمه ليدير و الا بيزده
بيليريك مستيدلر خلق آزادليغىنى بوغانلار قانون اساسىنى پوزوب خلتقن حقى اولان
انجمن اياقتى و ولايتى نين ضدينه قانونلار چيخارميشلار.

په

«آذربايجان» غزه تى، ۲۲ مەر ۱۲۲۴ ه. ش.، نمره ۲۷.

هویت حجره و دکان ایله تعیین ایدیلمز

دوئن کیولی بیر صورتده باغلانان نامشروع نطقه آشکار بیر صورتده دوغولوب دنیا به قدم قویدی. بیر آیدان بری حاجی شیخ تمجه سی و حاجی سیدحین کاروانراسی و باهقا قارانلیق حجره لرده چالیشان مرموز اللرین، قوروب، دوزلدیب، امخالی تدیکلری افترا آمیز تلگرافین صورتی تیرانین ارتجاع روزنامه لری واسطه سیله کلیپ تیریزده انتشار تابدی. بیز دموکراسی اصولونون جدی طرفداری اولدیغیمیز و بیویولدا هر بیر فداکارلیقدان چکینمه دیگیمیز ایچون بو کیمی ایشلردن متان اولما ییق. البته هر کس نوز فکریتی دیپ نوز عقیده سینی انتشار و بیرمکه آزاد دیر. بو شرط ایله که اونون انتشار و یردیگی سندو مطلب نوز گهرین حقیقی بامال ایتمه سین.

آزادلیق علیهنه یازیلان بو تلگرافدا بو اصل اولدا گوزلنمه میشدیر. تلگرافی یازانلار اون مین نخللر ایله چاپ و نشر ایدیل میس رسمی بیر سندو تحریف و تفسیر ایتمک کیمی کودکانه بیر بولاقدم قویموتلار.

شهریورین ۲۹ ده شیرخورشید سالونوندا اجتماع ایتیش مین بیش یوز نفر لیک جمعیتی تحقیر ایتمک کیشلر و شرقلی آدمالار یارانان.

لندن کونفرانسینا بو ۱۵۰۰ نفر لیک جمعیت طرفیندن مخابره ایدیلن تلگرافدا هرگز آذربایجانین تفکیکی و تجزیه سی مسئله سی باره سینده بیر سوز بوخلور. تلگرافدا ایران اصول-اداره سیندن بحث ایدیل میس، مشروطه و دموکراسی اساسلارینین اورتادن قالدیر یلماسی گوستریلمیشدیر.

بونون علیهنه اولان تلگرافی دوشونمه دن امخالی دن هموطنلریمیزه بو خصومه آقای تقی زاده نین لندنن گونردیکی تلگرافلاری اوخوماغی توصیه ایدیریک. آذربایجان خلقینین تلگرافیندا آذربایجانین بریادلیغی تصویر اولونوب، انجمن ایالتی و ولایتی واسطه سی ایله خلقیمیزین داخلی مختاریتینین تامین ایدیله سی ایره لی چکیمیشدیر.

بو حق و اختیاری آذربایجان خلقی سلاح گوجیه آلمیشدیر و بو حق و ار قوه سیله دیر یلمکه چالیشا جاقدیر.

تلگرافیمیزین ضمیمی امخالی تدرین آقالار بونو آذربایجان خلقینه آیری رنگه گوسترمکله آزادلیقا بویک شریه لر اندیرمکه اقدام ایت میشلر دیر.

دیل مسئله سی بیزیم حیات و مصات مسئله میزدیر. بیز جدی بیر محکمه اولسا اثبات ایدهریک که، مخالفت ریمیزین یوزده اونو بیله فارسی دیلینچد دانیشا بیلمزلر. و دانیشدیقلاری حالدا خلقی گولورمکن معون قالمالار.

دیلی پیماندا ایدیپ خلقی آزادلیق علیهمنه تحریک ایتمکدن نامردانه بیرایش اولایلمز. بوندان علاوه آقار کرک بیلگیلر کد، تیریزیش اوچ بارا کاروان ساسندان عبارت دگیلدیر. آذربایجانلی دیننده تک اونون بش تیریز بارا برینی الیرینه آلت قرار ویرن استفادهجو محترکر نظرده توتولمور.

آذربایجاندا بش میلیون نفوس یاشییر. بونلارین هاسیی بوتور باغین ماحیی اولدیغی ایچون اونون کلهجکی باره سینده دانیشیق حقیقه مالکدیر لر. دموکرات کولکده رای حجره و دکان ایله تمین ایدیلمز، شخصیت لک یملاکده باغلی دگیلدیر. هویت تشخیصی ایچون بانک لار دادا اعتبار آختار مارا لار.

آذربایجاندا دوغولوب اورادانشونما ایدیپ یاشایان بوتون انسانلار اورانین اولادی حساب اولونور و اونون باره سینده دانیشماغا حقلی دیر لر.

تارانلیق حجره لده خلقین جیبینی سویماقدان باشقا، قهد تحقیباتمه یین بش اوچ محترکر بش میلیون لوق خلقی مجبول الهوید آدلاندیرا بیلمز و اونون دیلمینن دانیشماغا دنپانی آلتاماغا موفق اولمازلار.

بوندان علاوه فرقه میز بعضی کارخانه ماحیلرینین طمعنی نتیجه سینده میدانا چیخان طبقاتی اختلافی یاتیرماق یولوندا بارزه ایدیپ، آرامش و امنیتنی تامین ایتدیگی بیر حالدا، ایولرینین پیشیکلرینه قهر تلکراف امضایین بعضی ماجراجو سرمایه دارلارین بواشیی آزادلیق مفینده چالیشان قودلر دالان خنجروورماقدیر.

آقار بواسطه ایله طبقاتی اختلافی شدتلندیریر لر...

بیز چوخ گوزل بیلیریک بوکمی باراماز ایشلر بیر نچدن نفر مرموز آدمالارین ناحیه سیندن خلقی عموم ایتمک ایچون انتشار تاماقدادیر. یعنی بازار آدمالارینین بئله، اولنلارین اصلی مقصود بندان خبر لری بوخنور بو تلکراف امضاییده نلرین چوخ گلیب ااداره میزه نوزلرینین امضای ایتدیگی تلکراف او خوبوب آلاما دیقارینی اعتراف ایدیر لر. آزادلیق علیهمنه قتنه و نسادتورده ن غنصرلرین آزادیخواه لار الینه و بریدیکلری بومدرک باره سینده بیزیم دییه جک سوزوموز چوخ مور. فرقه میز ایسه بو خصوصاً نون تصمیمینی اعلان ایدو جکدیر.

بیز بوسوز لری فقهر و ن نامه نویسلک وظیفه سن اولراق یاردیق، عقیده میزه گوره مخالفره دیشر سیندیران جواب فرقه حشارینی محکم لندیرمک و خلقیمیزین ساغلام و فداکار افرادینی اونون یاشینا توپلاماقدیر.

بیزیم سوزوموز حقدیر، حق کولمز، باطل ایسه محو اولماغا محکوم دیر. علمیمیزه ویریلن تلکرافلار ایسه دوست محمد علی میرزانین طرفدارلارینین لعنیتی خاطره کتیر بو عینا اسلامیه دن چیخان خد آزدی تلکرافلارا بنزه ییر.

تاریخ تکرار اولونور، حتی بو تلکرافلاردا اسلامیه تلکرافلارینی امضا ایدنلرین اولدینین آدی نظره گلیو، او فامیل لر آشکار بیر صورتده میدانا چیخیر. قوی اولسون آذربایجان آزادیخواه لاری بیرگون بو پرده لری یرتیب خائن سیمالاری خلقه گوسترمه لی ایدیلر. ندرتشر اولور سا اوقدر خلقین خیرینه دیر.

په

«آذربایجان» غردتی، ۲۴ سپر ۱۳۲۴ ه. ش.، نمرد ۲۹.

آذربایجان اوتوزایل بوندان اولکی موقعین، توتمالیدیر

اگرچوانلار بیلیمسه، یاشیلار بیلیرکه، بیرینجی دنیا محاربه سیندن قاباق آذربایجان، خصوصاً تبریز ایرانین بلکه یاخین شرقین ان بویوک تجارت مرکز لریندن حساب اولونوردی.

کنیش تجارتین ترقیسی موجبینجه تبریز، اردبیل، اهر، مخمسار شامیه کوندن-گونه ترقی ایدیر بویویور، آبادلاشیر. معاصر حالاً دوشوردی. آذربایجاندا اوزومچولیک، بادام-چیلیقو باشقادگرلی میوه لر وجوده کتیرمک، کهنه و قایداسین زراعتی ایکنجی سیرا-یاسالیر، خلقین اقتصادی وضعیتینی کونن-گونه یاخشیلان شیر، شولکه نین عمومی ثروتینی آرتیریدی. متاسفانه بیرینجی دنیا محاربه سینین میدانا چینار دیمغی بویوک تبدلات هر بیریردن آرتیق آذربایجانین فلاکتینه سبب اولدی. بویواسطه ایله اونون تجارت یوللاری کسیلدی. نتیجه ده ارقوللی باغلانندی، نه تک شهر لر، حتی کندلر بیٹله، بو تبدلاتین نتیجه سینده بوشالماغا، خرابه زاره دوشمده اوزقوییدی. قیمتلی محصول ویرن اریک، هولی، بادام، حتی اوزوم آغاچلارینی بیٹله، کندلیر کسیر، یاندریدیلدن سونرا باغلارین برینده بوغنا، آرپا اکمه کهمجبور اوله ولار.

محاربه دن سونرا رضاخان ایش باشینا کلنه قدر آذربایجان خلقی عسر لردن بری یغیب ساخلادیغی ذخیره ایله باش ساخلا ییب، تجارت یوللارینین آچیلماسی امیدله ئولمه دیریل بیر صورتده کون کچیریدی.

رضاخان ایشه با الاماقلا بویامد تماميله یاسه مینک اولدی. چونکه اونون تعقیب ایندیگی بیر طرفلی سیاست آذربایجان تجارت سالینین ان مناسب و ان قایدالی مشتری اولان شور اولکلرلی بازارینی تماميله ایران دان اوزاقلا مدی ریدی. نتیجه ده گوزل تبریز تجارت جئتن ایکنجی، اوچونجی و دورونجی رده کجیب، خرابه زار بیر کنده الینا دوشدی، اونون بویوک بازرگانلاری ناچار اولدولار ئوز سرمایه لرینی تیرانا و باشقا تجارتی شهر لره انتقال ویریب، ئوز لرینه تازا بیر بازار لار آراسینلار.

بئله ی ئوزون جاهلانه سیاستی نتیجه سینده مملکت بویوک ذرر ووردوغی حالدا آذربایجاننی تماميله آباقدان سالیب، خلقین یاشایش واسطه لرینی تماميله محو ایدیب اورتادان قالدیردی. محاربه باشلانان زمان تبریزین، اردبیلین، و اورمیهدن ان فلاکتلی دوره لرلی ایدی. محاربه ایسه اونو بیر قدرده شدتلندیردی. هر گاه خلق طرفیندن بعضی جلدی تدبیر لر گورولمه سه ایدی و قیزیل اوودو مساعلت گوسر مه سه ایدی، همین دورت ایلیلک محاربه زمانی بورا نین بوتون محصولی و آذوقه سی چکلیب آپاریلا جاق

و جماعت تمامیله آجیندان تلف اولوب گیده چک ایدی. هر حالدا ایندی آذربایجانیمیز اقتصادی چنتن چوخ خطرلی بیر حالدادیر. اگر وضعیت بئله دوام آیدرسه خلق مایمسی ناچار ئوز ایوا-ایشیکینی ترک آیدیب باشقا برلره گیده چک، گوندن-گوننه ئولکه یوخسوللاشیب تمامیله آباتقان دوشمه چکدیر. بوفلاکتین قارشیمستی آماق وطنیمیزی فلاکتین تمامیله نجات بویریب، اوتوزایل پوندان اولکی مقامه چاتدیرماق ایچون فرقه‌میز جدی صورتده دو-شونمکه باشلامیش، دوزگون و ساغلام تدبیرلر کورسکه اؤباد ایتیمشدیر.

بو اؤقده گوزل نتیجه لر ویرمگه دیر. خلقیمیز، خصوما، تجار کرک فرقه‌نین باشلادیغی بو بویوک ایشی جدی صورتده استقبال ایدیب، اونون عملی اولماسینا وار قوه ایله کومک کوستریمشولر. بیز جالی شاجاقیق شورامالاری آذربایجان طریقیکه کلب، ایرانین باشقا بازارلارینا گوندریلین. تیرین، اردبیل و اورمییه بویوک تجارت مرکزلی حالینا دوشونلر. بیزیم فلاحت محصولومون وهمچنین خشکباریمیز شورا بازارلارینا، همچنین آوروپا بازارلارینا یول تاپین، صحنین آوروپا بازارلاری ایله تجارت کیریشمک ایچون آذربایجان بازار کافنلاری شورادیمیر یوللاریندان وسایر حمل و نقل وسایلیندن استفاده ایتمک اسکانینا مالک اولسونلار.

بیز اینانیریق که، فرقه‌نین تعقیب ایتدیگی بواقتمادی تدبیرلر نتیجه سینده شهرلر و کندریمیز تازادان چچک لئمکه و گولمکه باشلا یاجاق، خلقه یاشاماق و خوشبخت اولماق ایچون کنشیرمیدان ویریلد چکدیر.

محاریه آذربایجان تجارتینی آسانلاندیرماق ایچون طبیعی واسطه لر وجوده کتیر-میشدیر. بو واسطه لر دن جدی صورتده استفاده ایتمک لازمدیر.

ایندی بیزیم سرحدیمیزه ایکی رشته دمیریولو کلیب چیمخیمشدیر، سحرابه دن اولونلاردان استفاده ایتمک امکانشی بوخ ایدی. اونلارین بیری جلفا ایله باکینی بیر-بیرینه باغلیان ان قیسا دمیریولودیر. ایکنجی سی ایسه آستارادان باکییا چکیلن یولسور. بو یوللار واسطه سیمله آذربایجانین تجارت عالی بوتون شور بازارلاریندان باغتا، اروپانین ان اوزاق گوشه لرینه بئله کیدیب چیمایلر. تاجرلریمیز گوزلرینی آجیب دنیا به آجیق بیر نظر ایله باغمالیدیرلار. آذربایجانین کله چگی بویوکدیر.

ایران تجارتینین یاریدان چوخی همیشه روسیه ایله اولموشدور. پوندان سونرا وضعیت ایجاب ایدیر که، بوشقید سامله دادا کنشیرلنسن.

قارباغ ایچخان بوفرمتدن استفاده ایتمک لازم دیر. لونا کوره کرک فرقه‌نین کوتوردو که بوجدی قدسی تعقیب ایتمک و ایران تجارتینین مجراسینی آذربایجان دن سالماق، یوخاریدا قید ایتدیگیمیز دمیریولاریندان جدی صورتده استفاده ایتمک لازمدیر.

۲۶۲

«آذربایجان» غودتی، ۲۰ مهر ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۲۴.

دولت مقتدر یعنی چه؟ (۱)

کچن دنیا محاربه سی قورتاردیقدان سونرا ایراننی غیر رسمی، بلکه رسمی صورتده یابانچی استعمارچیلارین آغوشونا آتماغا چالیشان محبت دلاللاری مقتدر حکومت شعاریلک اورتایا چیخب و ثوق الدوله کابینه سیننی وجوده کتیودیلر.

و ثوق الدوله کابینه سی، هلمی بیلیرکه، ایرانین آزادلیغینی بوزوب قانون اساسینی آیاقلاماق واسطه سیله رضاخانین مقتدر حکومتینین زمینه سیننی دولتیمکن باشقا بیرایش کوریش اید، اودا مجلس شورای ملی نین تعطیلی، انگلتره دولتیندن علنی بیر صورتده آلدیغی بوللارین گوجیله ایرانا تجمیل ایتمک ایسته دیگی معروف قرار داد ایدی.

تهران روزنامه لرینین مقتدر حکومت دییب، قولاتاریمیزی گورولتو ایله دولنورما لاری قضا همان سیاستین تکراری دیر.

تهران سیاستمدارلاری اوقدر کور، اوقدر جاهل اوقدر کودن دیرلرکه، حکومتین قدرتی تکیتمک شخصلرین اخلاقیندا آختاریرو اون بیروزیرو واسطه سیله دردیلمیزه چاردا بیدیک بیله جگینه خلقی اینان دیرماغا چالیشیلار. دولتین اقتداری و حجت تولید ایتمک، ووروب، بیخب خلقی قورخوماق و آزادلیغی محدود ایتمک ایله الده ایدیله بیلمز.

یونئ، ئوز لرینی بوتون ایران جماعتینین آقاسی، باشی و نورچتمی حساب اینن تهرانلی سیاست دلاللاری بیر گره دوشونملی دیرلر.

دولتین قدرتی خلقین اونا اولان میل و رغبتیندن آسیلی دیر. خلقده اینانمایان بیر حکومت داعیلردن و نابغه لردن بئله تشکیل اولورسا یاتا یا بیلمز. یا شاسادا سلاکت و ملتی فلاکتلرد چجاریتمکن باشقا بیر نتیجه بیتممگه قادر اولماز.

خلق سیز، ملت سیز بروکرات بیر حکومت ایستو، ایستمز قابا دیکتاتورلونا تاسبت ایتمکله، خلقی ئوزونده دشمن ایدرو ئوزونون قدرتی الین دیرمگه مجبور قالار.

خلقین سحبت و توجهی اولسادن و خلقین دشمنی ساییلان بیر حکومت شکر گنج رسوالیق ایله بیخیلماغا مجبور اولار. بوجتماعین طبیعی قانونی دیر. بیر بونلارین هامی سیننی دوشونوب نظره آلدیغیمیز ایچونلورکه، خلقین حکومت ایشلرینه یاخی تلاشدیریلما سیننی ایره لی سوروب انجمنلر واسطه سیله ملی بیروئت وجوده کلمه سیننی طلب ایدیریک.

اگر بیروزمصلی مختاریت شعاریمیز ایرانی هر بیر ایالت و ولایتینده عملی اولورسا،

۱- توجمه: «قدرتلی دولت نه دیمک دیر؟». بو باشلیق ایران مرتجع لرینین شعارینا اشاره دیر.

میلیونلاریله شرافتلی انسانلار دولتمین پشتیبانی اولماغا یول تاپار، بو واسطه ایله قدرتلی بیر حکومت میدانچیجیب، مملکتین دردلرینه علاج ایتمگه موفق اولار. حقیقی سرکرشته ایسه بو واسطه ایله وجوده کلمگه باشلار.

تهران بیر دفعه آنلاما لیدرکده، ایران، اوراتین هر جائی و هر زده آروادلار کیمی بزدنیه گونده بیروطنون آغوشونا آتیلان خیابانلاریندان عبارت دگیلدر.

پاریم میلیون ریال اولوزلرینی ساتان تهران مطبوعاتی بیلمه لیدرکده، ایرانین حقیقی صاحبی اونون کندلیسی، زحمتکش و ولایتلرده یاشایان شریف اهالیسی دیر. بوقوه لری نظره آلماییب اونلارین احتیاجینی تامین ایتمگه قادر اولمایان بیر دولت یاشاماسا قاهر اولایلمز.

تهران یاز بیجیلاری نایق باشیمیزی آغریتماسینلار. بیزده قدرتلی بیره دوتله طرفداریق. بیزده هر بیر جمیعت و هر بیر کسدن آرتیق ایراندا اینسانانلیق طرفدارلارینین اینس باشینا کیمه لرینه طلبیک، بیزده وار قوه میرک، ئولکه میرین قانونی دموکراتیک بیر ئولکه اولدیمینی آرزو ایدیرو بویولدا مال و چانیمیز ایله چالیمیزیق. بونونلا بئله تهرانین سیاستمدارلارینین خائن، یالانچی و نالایق اولدوقلارینی هرگز اونودا بیلمه دیرک. بیزانکار ایتیریک، تهراندا آزادخواه و شریف آدمیلر تایلایلر، لکن اونلارین بوگونکی سیاست بازارینا یوللاری یوخدور. اورا، ایندی جاهل متعصب و ساتیاجیش هوجبیلارین بارماغیکه رقص ایدیر.

تهران یلان دانیشیر، حقه بازلیق ایدیر. آزادلیقا مایل دگیل، ایران خلقلرینین هامیسینی جهالنده ساخلا ییب زدی کیمی اونلارین قانینی سورماقلا شیشمار قازینیی داغادا بوغونلانماغا چالیشیر.

تهرانین باشجیلاری ولایت و ایالت اهالیسی ایچون حق حیات قائل دگیلر، اونلار ئوزلرینی اشرف مخلوقات حساب ایدیر، اونلار ئوز نظرلرینده قیلین بورنوندان دوشموش بویوک آدمیلردان عبارت دیرلر. بوسئیل و جاهل لر آنلامیرلرکده، ولایتلری بر باد ایدیلیب مملکتین اهالیسی کور، جاهل و سیر حالیندا قالماسا حکوم اولورسا، اونلارین قدرتی و خانمیلیغی آللرینده قالا بیلر. بومورنده ئوز گدلر اونلارین باشلارینا ووروب چوره کلرینی اللریندن آلر، قازینلارینین پی ده چوخ تزلیکله اریب کیلر.

ایران بویوک بیر مملکت دیر. اونون طبیعی ثروتی ازن بیش میلیون دگیل، اللی یلکه یوز میلیون لوق بیر جماعتین حیاتیینی تامین ایده بیلر. بومملکتین صاحبی یوخدور، اونون حقیقی صاحبی اولان محلی خلقلرین الزقوللارینی تهران مفت خورلاری باغلا یتمیلر.

تهران هوجبیلاری درست حرمر اخواجه لرینین اخلاقمینی بروه ویریرلر. ئوزلرینین گوزلر دن استفاده ایتمک استعدادلاری یوخدور. ئوز گدلری ده حرمر اید یول ویرمک ایسته میرلر.

بو اوزون مدت دوام ایده بیلر، تتریا کئچ ستوده کلیب، جانی بوغازینا بیفیلیمش خلق ئوزونده چاره اختار سافا مجبور اولار. او وقت ایسد خواجه سرال ایچون الاله سورتوب افوس دیمکن باشقا بیر چاره قالماز.

تهران بونئی دوشونمه لی، بونئی آنلامالیدیر. گوج ایله بیش کئچمز.

چودر طاس لغزنده افتاد مور؛

رمانندرا چاره باید نه زور. (۱)

چاره ایسه لجاجت آیتندان دوشوب، خلقه آزادلیق ویرمک، ایالت و ولایت انجمن لرینی دعوت ایدیب جماعتین اختیارینی ئوزالینه تاپشیرماق و بوتون ایران ایالتلرینده یاشایان شریف و پاک عنصرلرین کومگیله سلکتی ترقی یه دوغرو آیارماقدان عبارتدیر. کورمستبدلر بوتندان بانقا هر بیر کوزه یال آتیش اولسالار، قیری لیرینه قالا جاقدیر.

پ.

«آذربایجان» غزه تی، ۱ ابان ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۳۵.

۱- ترجمه: «قاریشقا سوروشکن طاسا دوشدو کده؛ غلامکارا زور ایشتمک دگیل، چاره تاپماق لازمدیر».

حقیقی سیاسی ایشچیلر اربیه ایتمه‌لی

فرقه‌بو یوگ سیاسی بیر تشکیلاتدیر، او، بیردسته بیوادو معلومات‌سوز آدمالارین بیخینجاغیندان عبارت اولای بیلیمز. سیاسی بیر تشکیلاتین پایه‌سی یالنیز احساسات، اوسته دوراسا، او تشکیلات اوزون مدت دوام ایله بوم یوگ سیاسی ایشلارین یوگوندوزمن احساسات و آنی منفعتلر دگیشب تغییرتاپار، اونلارین سایه‌سینه توپلانان جمعیتلرده ناچار پوزولوب اورتادان گیتمه‌که مجبور اولار. اساسلی بیرفرقه دوشونجه، آنلاقو سیاسی معلومات اوستونده قورولمالی، عضولرینین بیلگینه دایانمالی دیر.

میلرجه معلومات‌سوز و سیاسی بیلگیز آدمالاری بیرنجه فایدالی شعارلارایله بیضماق ممکن دیر، لاکن اونلاری اوزون مدت ساخلانماق وقت‌سحرکن اولارکه، فرقه‌یوزلرجه آنلاقی، باجاریقلی، سیاسی جهتنن معلوماتلی آدمالاریتیشدیرمه‌که موفق اولموش اولار. بونسوز ایش قاپاقدان گیده بیلیمز، فرقه باشچیلاری اوردولارین افسرلرینه بنزدیر. نظامی و حربی معلوماتی اولمایان بیر افسر هج بیروقت قوشونی فتح وظفره نائل‌ایده بیلیمز. ایشچیزین اولی اولدییی ایچون بیوقتته قترکوبه‌لک کیمی یاغیش نتیجه‌سینده چیخیب فوریتله محو اولوب گینن سیاسی فرقه‌لردن عبرت آلمینالیدیر.

ایستراذربایجان ایترسه ایرانین آیری نقطه‌لرینده بوگونه‌لر یوزلرجه فرقه‌لر جمعیتلر وجوده کلمیشدیر. ایندی ایسه اونلارین اکثریتدن قوری بیر آد بئله قالمایشدیر، نه ایچون؟ اوندان قوتری که، اوز قذرلی تشکیل‌اندیب اونلارین باشیندا دورانلار سیاسی معلوماتا مالک دگیلمیشلر.

بیزبو نعمانی‌جلی بیر سورتده رفعا بدیب، فرقه‌عضولرینین احساساتینی تحریک ایتمکدن آرتیق اونلارین معلوماتینی آرتیرماغا چالیشمالیق. هله‌لیک گنیش و عامی سیاسی بیر مدرسه آچماق امک‌انیمیز بوخودور. لاکن الله اولان واسطه‌لردن حداکثر استفاده ایتمکدن صرف‌نظر ایتمک اولماز.

سیاسی فرقه‌لرین یوزولمالارینین علتینی خلقین طبیعی اخلاقینده وئولکده‌نین آبی هواسیندا آراییب آختارانلار ائتپادایدیرلر. دنیا دا جاهالته، انفرادی حیات‌سوروب غیر ستمدن‌بیر حالدا ابدی اولاراق قالماغا محکوم‌بیر ملت بوخودور. بشرمین شرایط آلتیندا ترقی‌یه دوغری یشیرمه‌که مجبور دیر. اجتماعین قانونلاریندا دخی طبیعتین قانونلاریندا اولمادییی کیمی استئنا بوخودور. بورا داساده بیر سبب وار، او، فرقه وجوده کتیرمک ایستهنیلرین سیاسی سوادسیزلیفی و فرقه‌لری اداره ایتمک ایچون لایق باشچیلار یشیرمه‌که اعمیت ویریلمه‌سه‌سی دیر.

بیزیم فرقه سبز عمومی سواد جهتن فقیر دگیلیر. لکن عمومی سواد کفایت ایتمز. سیاسی ایشمه شغول اولان اشخاص بواشده بصیر و مسلط اولمالیدیر. فرقه سبز توده تشکیلاتبندان کنش کندی و فعله دستلری آلمیشدیر. بودسته لرین چوخی احساسات اوزرینده جلب ایدیلیمیش حساس و ساده آدمیلردان تویلانمیشدیر. کندی و فعله آئی منفعت گوستریب جلب ایتمک مشکل بیرایش دگیلیر. لکن اولناری تشکیل ایدیب سیاسی مبارزده منظم بیر صورتده چالیشدیرماق بواسانلیق ایله ممکن اولایلمز.

ایندی ایتر مرکزده، ایستره کندوشهرلرده فرقه ایشچی لریمیزین وقتینین هامیسینی اغفال ایدین کندیلرین شکایت مسئله سی دیر. البته بونون آیری مبلری دودار. مثلاً زاندارملارین باشلادیقاری وحشیانه حرکت لردودار. لکن اساس سبب دوردایل مدینه کندلی یه ویریلن ساییز محاسبیز و غده لردیر.

اولناری و غده لرین یوزده اونی قدر سیاسی بیلگه و فرقه وی تربیت ویریلسه ایدی. ایندی قایناغ بویوک مشکلات چیمخازدی. سیاسی مبارزه اودیاندرماق و طوفان چیمخارماق دگیلیر. اودی حریق یاندرماق آسان دیر، ولی اونو سوندورمک، یا ایستهنلن مقصد ایچون اوندان استفاده ایتمک کوچ، بیلگه و آنلاماق ایستر...

بیزیم سیاسی جهتن سوادیز اولان ایشچیلریمیزین چوخی اود یاندرماق، حریق وجوده کتیرمک، یعنی ایشین آسان قسنده چوخ جالاک و استاددیرلار. لکن اونو سوندورمک یامقده آبارماغین فکرینده بئله اولمالیشلار.

اوناکوره کندلی، حتی کندیلر آراسیندا چالیشان فرقه عضولری بئله آئی استفاده کورمه دیکلری حالامایوس اولور. ال آیاقلارینی ایتیریر، حتی بعضا فرقه دن کنار دورماق ایسته ییرلر.

لیقوان حادثه سی، همچنین کندلرده باش ویرین ایندیکی حادثه لار اثبات ایدیر. که، کچمیش تشکیلات خلقی ئوز دالینجا آبارماق عوضینه جریانته تابع اولوب اونون آرديتجا کیتمه مجبور ایمیش. بئله بیر تشکیلات اوزون مدت دوام ایدمه یلمز.

فرقه باشچیلاری بوناخوشی و بارماز ایشه آخرقویماق، کتله نی انتظام و رهبرلیک آلتینا آلماق ایچون فرقه شعبه لرینی نوزگون اساس اوستونده قورمالی دیرلار. عوام قریب لیک، کندلی نین آئی منافی اوزرینده احساساتینی تحریک ایدیب یامان کونده باشینا بوراخب کومیته لرین قایسینا چکمک خیانتدیر.

بیزیردن یوزمینلرجه غمطلوب ایتمیریک. بیز سیره اجازه ویرمیریک بیطرف کندلی نین خوشوناکلمک ایچون باجاریب ویره بیلمه دیکیمیز بئله بوخششلر ایله اولناری اغفال ایدیب فرقه یه یازدیرامیز. بیزه یوز نفر آئی منفعت ایچون گلن آدمیلردان ایدسه، بیز نفر فرقه میزین مرام، نظام و مقصدینی آنلایان عنونین فایداسی دها آرتیق اولایلر.

چالیشین عضولرین سیاسی بیلگی نی آرتیرین. ئوزوز یعنی فرقه باشیندا دورانلار سیاسی بیلگه ایله مجهز اولون. فرقه میزین مرامنامه سینده بویوک سیاسی و اجتماعی مسئله لره اشاره ایدیلیمیشدیر.

کومیته عضولریمیزین اکثری اگر اودایره ده سیاسی معلوماتا مالک اولایلمسه لره فرقه چوخ بویوک قسملر کوتوره بیلر. اوندان علاوه، محکمتین قانون اساسی سی، اونون یاخشی و پیس طرفلری فرقه باشچیلاری طرفیندن دقیق بیر صورتده خلقه آنلادیلمالی دیر.

ھارا گھيديرسيز دورون!

فرقہ سڙيشه باشلا ديقندان سونرا تهران ارتجاعی چوخ برك تكان ييب عجيبو غريب تدبيرلر گورمكده دير.

بیر طرفدن کيچيك، آلقاق و دالناقالميش يازيجيلاري ايت کيمي هورمگه وادار ايديب شرافت سيز ليك، ناموس سيز ليقو يالانجيليق قاموسينده افترا، تهمت، اويدورما، وموهوم جنایتلری آندیراييلن نه قدر اشف و اصطلاح وارساييزيم تكتنك افراديميزه نسبت ويرمگه جان آتير. ديگر طرفدن بيزيم حق سوزوموزده قولاق آسماق عوضينده خلقيميزين نفرتيني قازانان كيمف عنصرلری بيزه حاكم گوندرمك، پولوسلاخ گوجيك سسيبزي بوغماغا چاليشير. اوچونجي طرفدن ايسه ژاندارم قوه سيني گنلره داغيديب، مصنوعی صورتده شولوقلوق، اختلال چيخاريب، بو واسطه ايله خلقي ياغي قلمدا ايتمك ايسنديير.

بيزبو كيمفو آلقاقلارا ياراشان سياستين ايچ اوزونى چوخ ياخشى بيليريك، اونا كورده ايندييه قدر اوتلار اعتنا ايشه ييب قوز توتدو غوموز يولادوام ايديب ايره لي گيديريك، لاکن هرايشين بير انتھاسی و آخري واردير.

تهران روزنامه لر ي بالاخره اختراع ايتديكلری تهمت و اقترا لاری تکرار ايديب يورولا جاقلار، خلقده اوقدر جاهل دكبل، تزيياكچ دوشونر، آنلار، غرض ايله حقيقتي تشخيص ويرر. دولتين آلقاق مامورلاری ايسه اگر بيش اوج گون حكومت سورمگه موفق اولسالار بئله، نهايت خلق قوز باشلا ديشی ايشی آخره يتيريب ئولكه نين حاكمى اولاييلن ابلتو ولايت انجمنلرينى وجوده كتيرمكله اونلارين خيانتلرينين قاباغيني آلار. فعلا ژاندارم مسئله سى اهميتلى دير.

ايش بئلك گيدرسه آذربايجان كندليستين قاباغيني ساخلاماق اولماز، ايتديه دك فرقه ميز مر كزه و محللرده وارقوه سى ايله كندليني ميرومتانته دعوت ايديب امنيتى ساخلاماغا موفق اولموشدور. لاکن بو اوزون مدت دوام ايديه بيلمز. وانكى بيز موجود ائيميز اجازه ويرمز ملتين قان تيرله قازانس، بو يديكى ماليات اونون حيثيتو ناموسيني تايدالماق ايچون امنيه شكينه دوشوب كندلره گوندريلسين.

ايكويستينجي حصرده خلقتين مالوجان و ناموسينه تجاوز ايتمك اولماز، داغ باسماق و شلاق آلتيندائ اولمورمك، آغز تيكمك، دوداغ كسمك زمانى كچميشدير. بيز اچيق ديبيريك، اگر ژاندارم رئيسلری باشلا ديقلاری جنایتلردن ال كوتورمزه فرقه كندلرده چيخاييلمكلك اختلافه جوابده دگيلدير.

گندلنين ميروطقتى توكنميشدير. مالك لر ايسه بو ايشه ابداراضى اولاييلمزلر. مالك ديبير؛ ژاندارم كنده آياتي قويدوقدا او كند اون ايله دهك آباد اولاييلمز. ژاندارم هم كندلى هم اربابين و اريوخونى سويوب قورتارما سال كوتورموز. ژاندارم رئيسلری تقصيرى مركزى هولتين بوينو نا ايتيب (المامور معنور) (۱) مثليه چوخدا بئل باغلاماسينلار، بالاخره محلين امنيتى اونلارا تاپتيريلميشدير.

دموکراتلیق و دنیا دالاولان دموکرات دولترین قورولوشی دموکراتیزم یولوندا
 آپاریلان تاریخی مبارزه لر گزگ فرقه باشچیلارینین نظریندن اوزاق قالماسین. شکایت لر،
 خصوصی دعوالار، شخصی مناقشه و انفرادی عریضه لر تشکیلاتی بوغوب ایتمدن مالاقدا
 دیر. بونا آخر قویماق ایچون اقل فرقه عضولرینه فرقه نین مقصدینی قاندرماق لازمدیر.
 کندلرده آت اوینا دیب یالان وعده لر ویرن سوادسیز، معلوماتسیزه عوامغریب
 تعلیماتچی لارا کندلرده یول ویرمه سه لیک. بونلار فرقه نین باشینا بالا آچماقدان باشقا بیر
 ایس گوره بیلمه میشلر.
 قایاقدان دوران فرقه وظیفه سی سیاسی بیلیمک، حقیقی تشکیلات یاراتماقدان عبارت دیر.
 بویوندا هر بیر سوادلی و معلوماتلی فرقه عضوی شهربلیکه آلممالی، یرلی کومیته لر
 وار قوه لر ی ایله ایشه گیریشمه لیدیر.

•••

«آذربایجان» غزه تی، آبان ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۲۷.

اونلار هر بير تك تكت و اندارمين كوردىگى ايشه مسئول ديرلر.
 اونلار چوخ گوزل بيليرلر كه، مملكتين اقرادينين مال، جان و حيشتى قانون موجيبنجه
 مقدس دير. اونا هئچ بير كس ال اولمادا بيلمز، كندلى نين ايوينده رسمى محكمه و دادستان
 امرى اولمادان گيرمك اولماز. و اندارم ويا باشقا دولت مامورلارينين حقوقى ايشلره
 قاتيشمالي قانوناسنج ايديلميشدير. كندلىنى دوگمك يا اونون محمولونا ال آتماق
 جرم دير. گيم اولور- اولسون اونى جزالانديرير.

كم فرصت ليك و مظلوم كشمليك، فقير و ضعيفلرين حقوقىنى باي مال ايتمك بويوك ايران
 مملكتىنى فلاكت و انقراضه سوق ايتميشدير. مهوللار، عربلر و ساير ملتلرين ايران
 شاهلارى اوزرينده غلمه چالما لارى هاميسى بوندان ايرلى گلميشدير.

بوگون مينلرجه مظلوم آذربايجانلى لارين نجات تاماق ايچون خارجى تبههسى اولماغا
 چاليشمالارينا آيرى بير دليل يوخدور.

بالاخرد كندلى ده انسان دير، ياشاساق و ئوز المينين محمولونان استفاده ايتمك ايتسه بير.
 البته كچيردىگى بيش- اوچ تفنگه مهور اولوب، ظلم و وحشتلر توليد ايدن جلادلار كور
 گوزلرينى آچيب دنيايه باخسينلار. بوگون كندلى- ارباب مسئلهسى آرتيق ميداننان چيخيب
 تاريخه كچميشدير. بئله بير يورده آتاسين امجك لريني كس جلادلارى تفنگ و امريه ايله
 مجوز ايتيب كندلر دگونلر ك جزاسيز قالماز. فارسلا رين بير مشلى وارد ديرلر؛
 «گر كند شاه خدامي كند.» (۱)

ايندى ايشه مسئله داها آيدن دير. اگر دولت مامورلارى يشرلرينده اوتورمازسا، خلق
 ئوزى قالحار اونى يشرينده اوتوردار، او وقت نلقين انتقامى شيدى بي رحمانه اولار.
 حريق كه ياشاندى، ياش و قور ويا باخماز، قباغيئا چيخانى يانديريب، يا خيب محو و نابود
 ايدر. و اندارم رئيسلرى اود ايله اوينا ماسينلار و هر ج مرج سالماغا چوخ داهوس كوستر-
 مده سينلر. فرقه بوندان سونرا مسؤلىتى ئوز بويونونان آتير.

عين زماندا و اندارملار اونو تماسين لار كه، فرقه افرادينا توھين ايتمك، فرقه بناسينا
 ياخين دوشمك اولماز. ش- گنج بوياشه قاري شان اللر كيلر. بيزيم آخر سوز و موز بو ايدى.
 قوي بو تون دنيا بيلسين كه، تهران و اندارم و وسطه سيله آذربايجان كندلرينده معنوعى
 شل و قلوب و اختلال ياراتماق ايتسه بير.

قوي بو تون دنيا بيلسين كه، آسائى دسپوتيزم (استبداد) روحيله روحلانا ن مرکزی
 حكومت مملكتى صلح و آرامش يوليله اداره ايتمگه قادر دگيلدير.

قوي بو تون دنيا بيلسين كه، آذربايجان خلقى بو جنايتكار دولتين منحوس سياستى
 نتيجه سينده نه بالار چكيش، نه سبه ئوزونى اداره ايتمك ايچون چاره آخترامغا
 باشلاميشدير.

بونو نلابيز ئوز وجدانى و غليغه ميزى ادا ايتيب اونلاردان سورو شوروق.
 هارا گيلير سين؟ دورون! باشلا ديفيز اويونون آخرينى دو شونوب پاي اغيزى قاضى
 ايدين يا بوايشين داليسى ياخشى چيخماز.

پ

«آذربايجان» غزه تى، ۴ آبان ۱۳۲۴ هـ. ش.، نمره ۳۸.

۱- «شاهه ايتمه سه، آلاه ايدر.»

جوجه‌نی پائیزدا سایارلار

تهران روزنامه‌لرینین یازدیقلارین تبریزده و آذربایجاندا اوخویاندا انسانین ایران اعالی‌سینه اوره‌گی یانیر و بوجماعتین فنا و زواله محکوم اولدیغینی حس ایتمکله ستامش اولور.

افتراء، تهمت، یاراماز فحشلر، یرمیزخبرلر، جعلی کومیتلر، بشر اوج نثرین آدینی اوزیرله ییب اونلاری کلیشه کیمی هر موضوعده ایشلتمک، موجود قورولوشدا فسادا اخلاقین سون درجیهه بیتشدیگی‌نی اثبات ایدیر.

گورونور تهران محیطینی، پولیس و سایر مرموز قوه‌لرله‌ال بیر اولان ارتجاعی دستلر اقلدهرلمیتلرکه بو یخوزلی وقوروقلی یالانلاری اورادا آزاد بیر صورتده یازیب انتشار ویرمک، اوزون مدت دولم ایده‌یلر، کیمسه‌ده آیاق ایره‌لی قویوب لونلارین وقاحتینی و خلقی سویوب مسخرد ایتدیگلرینی دیمکه تشبث ایتیب، شهناسه‌نین مردقودمانی رستمین اخلاقیندان افسوس‌نه اوتون اولادیندا هنج بیر اثر قالمامیشدیر، قهرمانلیق، بویوکلک، افتخار و شرافت و صداقت و دوزلیکده دیر، شریف آداملار همیشه ئوز مخالقلری ایله مردانده‌لیک و صداقت سلاحله مبارزه ایدیرلر. تیرانین ساقلمیش و خائن روزنامه‌چیلری اوقدر آجاق، اوقدر کتبت آداملار دیرکه، ئوز مخالقلرینین قاباغینا یالان، افترا حریدلری ایله چپخماق‌دان پرهیز ایتمیرلر.

بیز ئوز سوزلریمیزی چوخ آجیق و آیدین بیر دلیل ایله دییب و ساده بیر قلم ایله یازیریق، تعقیب ایتدیگیمیز مرام و نوتدیر غوموز پرنسیپ بیزیم اچون مثله‌س دیر، مخالفلریمیزین حملهلرینی دفع ایتمک و یا اونلارا حمله وراولماق اچون صداقت و حور و لوقدان باشقا بیر سلاحیمیز یوخدور.

بیز آذربایجانلی هر حیث و هر بیر جهتین ئوزونون داخلی ایشلرینی اداره ایتمکه لایق بیلیریک، خلقیمیزین دانیشدیغی دلیلده فارسی دیکلیر، اونا گوره چالیشیریق، ئوز دیلمیمز ایله خلقیمیزی دنیانین متمدن خلقلرینین مقایسهه یتیردک.

بیز اون خور دونجو مجلسی ارتجاعی بیر مجلس بیلیریک و اونون قراره آله‌یغی غیر قانونی تصمیماتی سیندیریب، اون بشینجی مجلس سئچگیلرینین باشلانماسینی ئوزوموزون ملی وظیفهلریندن سایب بویولدا خلقی حاضرلیغا دعوت ایدیریک.

بیز خائنلر بو مسئله‌نین باره‌سینده دانیشمالی اولدوغوز حالدا بحثی تهمت، افترا و جعلی حادثه‌لره چکب، موضوعی چیغیر-باغیر ایله ئورت باسدیر ایتمکه چالیشیرسین. بو واسطه‌ایله خلقی اغفال ایتمک، محیطی زهرملک کیمی بویوکلجنا یتلردن بئله‌ال پکمک فکرینده دیکلیر.

بیزایستردیک بیلک که بودادووریاد نه وقتیه کیمی دوام ایده بیلر. آذربایجان دسوا
کرات فرقه سی نین رهبرلرینی مثلادجه آی جمهوریت رئیس آدلاندیرماقلا ورق باره—
لریزی دولنوروب مجانا پایلایا بیلر سیز؟
اماییز ایشه سوزدن آرتیق اهمیت ویردیگیمیز ایچون یازدیقلاریزی اوخویروب
سقاللاریزا گولوکدن سونرا باشلادیغیمیز بویوک ایشی تعقیب ایدیریک.
سیزه دییه جک سوزوموزی آذربایجان کیشیلریمین بو مثلینده خلاصه ایدیریک،
جوجهنی پائیزدا سئارلار.

پ.

«آذربایجان» غزه تی، ۷ ایان ۱۳۶۴ ه. ش.، نمره ۴۰.

گوانون مسئلهسی حقیقته

فرقه‌میزین شعارلاری کیت-کیده ایران آزادیخواه‌لاری طرفیندن آنلاشیلماق‌دادیر. ارتجاعی مطبوعاتین های-کوی سالماسینا و حقیقتی جور-بجور رنگ‌لرایله بویاییب میدانا چیخارماسینا باخماییب ابرائین سیاسی محیطی چوخ سریع بیر صورتده بیزیم نفعیمیزه دگیشمکده‌دیر.

تهران‌دان و ایرانین آیری شهراریندن آلدیغیمیز مکتوب‌لاردان معلوم اولورکه، فرقه‌میز جامعه‌ده کیت-کیده ئوز حقیقتی بیرینی توتوب آزادلیقین دایاغی، دموکراسی اصولونون ضامنی اولماغا باشلامیشدیر.

ایرانین استقلالیتینی بوطرف و معتدل بیر سیاست تعقیب ایشمکله ساخلانماغا چالیشان وطنپرست عنصرلر گوزلرینی آچیب، بیزیم گوتوردوگوموز بویوک و مردانه قدیمین بویولدا ناکفائی بیر وسیله اولدیغینی اعتراف ایشمکه مجبور قالیشلار. مدرین سقوطی، فرخین تمام وسائل ایله مجهز اولدیغینا باخمایارق، اونون آذر-بایجان والی‌لیکینه حرت قالماسی اثبات‌ایدیرکه، فرقه‌میزین قلمرتی بیر طرفلی سیاستی تیره‌دیب سیندیرماغا باشلامیشدیر.

وطن پرست و آزادیخواه کیشیلر آچیق صورتده بیزدن امیدگوزلدیکلرینی یازیر، بیزی، باشلادیغیمیز ایثی آخیره‌یتیرمکه تشویق ایدیر و ئوز و سوزی عموم مملکت سیاستینده موثر بیر عامل اولدیغینی گوستریرلر.

بو حقیقتدیر. اونلارین حسن نیتی بیزه ارتجاعین دیوانه‌لره یاراشان واسطه‌لر ایله دوننه‌کیمی آدینی بلنه‌ایشینمک ایسته‌مه‌دیگی آذربایجانا ال آتماسی چوخ آیدین بیر صورتده گوسترمکده‌دیر.

اگر اوخوجولاریمیز روزنامه‌میزی دقتله تعقیب ایشیش اولسالار، تصدیق ایدرلرکه، بیز هرگز تهرانا یعنی ارتجاعین باشینا و بیگانه‌لرین آغوشونا آتیلان هرزه و هر جائی سیاست او یونچیلارینا مراجعت ایتمه‌یب اونلاردان هئچ بیر امید گوزلمه‌یشیک. اونلارین اوینادیقلاری خائنانه او یونلاردا بیزیم نظریمیزی جلب ایشمیر. کابینه‌لرین دگیشمه‌سی، وزیرلرین بیر-بیره‌پیر عووش اولماسی بیزیم ایشیمیزده بویوک بیر توتما‌یب و توتما‌یاجاق. لاکن تهران ایندی بیزیم فرقه‌نین اطرافیندا فیروانیر و بیزیم ساده و طبیعی سیمیزدن وحشته دوشموشلور.

ایران جماعتین قانینی سوروب اونوققر وفلاکته سالان مستبدلرین آرتیق یوخوسی آپارمیر. بونلار میلیونلارلا خلقین وارلیغینی غارت ایدیب اونولا وجوده گتیردیکلری چنتلرده راحت دورا بیلیرلر. نه اچون؟

اوندان ئوتری که آذربایجاندا خلقین آزادلیق ودموکراتلیق مبارزه سینه رهبرلیک ایتمه قدرتی اولان بویوک بیرفرقه وجوده کلیب، ملتین ئوزگوجوایله ایشی قاپاقدان آپارماغا باشلامیشدیر.

گونون فکری، گونون مسئلهسی، مطبوعاتین حرارتله تعقیب ایتدیگی موضوع ایندی بودیر.

فقط بونا گوره کیسه لرین یاشی آچیلیب یالانچی پهلو نلارین بازاری رواج تاپمیشدیر. آختاریب گوشه وکنار دان ئوزونو آذربایجانا علاقه دار گوسترن جوروموش نوروکارلاری تاپیب اونلارین وجودوندا استفاده ایتمک ایسته ییرلر.

آذربایجان خلقینن سیاسی حقینی خائانه یوللار ایله آپاقلا ییب مجلس کرسی لرینی اشغال ایدن ارتجاعی نماینده لرده بیر آن حرکتدن ال چکمیرلر. سیاستین مرکزی چوخ قورخولویورله کچمیشدیر، رضاخانین گوردوگو ایشی تکرار ایتمکه دیرلر. وزیرلر هیئت و مجلس ایکینجی و اوچونجو ردفقه کچمیش، داخلی ایشلره قاریشماغا ملا-باشلامیشدیر، مرکز و شمال اهلالمیندن توتولان ژاندارم و نظامی قوه لره بئله اعتماد یوخدور، جنوبدان و مرکزی شهرلر دن قوه کتیریب تبرانی بو واسطه ایله بوغدیقدان سونرا بیزیم قباغیمیزا اشکال چنخارماغا جان آتیرلار.

بیرکنندلرده ژاندارم مامورلارینین یاندیردیکلاری اودون اساس مقصدینی بیلدیگیمن حالدا، امنیت ساهلاماغا وار قوه میزله چالیشیریق، ژاندارم باشچیلاری دبله امنیت طرفداری اولوب، مسئله نین ملح پولوایله حل ایدیلمه سینه حاضر اولوقلارینین بیان ایدیر، عملدایسه بوگونه قدر بیریقدم بئله گوتورمکه حاضر اولمامیشلار. بیز معین ژاندارم رئیس لری حقیقته بیر سوز دیمک یاتوهین و تحقیر آمیز سوزلر ایشلمک فکرینده دکلمک. لاکن عمومیتله انداولان دلیل و مدرک لر گوستریرکه، بو واسطه ایله کنترلریمیزده هرچ و سرچ و شورش یاراتماق یولوایله ایشه باشلامیشلار.

کندلیری ووروب، دوکوب، حسرت و تبصیه ایتمکله جانادویدوروب امنیت یورماقا وادار ایتمک ایسته ییرلر. اگر بئله اولماسایدی. اونلارین ویردیگی میترلرجه عرضه لر تاثیر سیز قالماردی.

بو چوخ حساس وجدی بیر مسئله دیر. بونا خلقیمیز چوخ دقتله یانا شمالی دیر. فرخین گوره بیللمه دیگی ایشی ژاندارم وکیل یاشی لرینین ایلله گورمکه چالیشیرلار. بوتو دوشوندیگیمن اچون دیرکه، توهمین و تحقیرلره اهمیت ویرمه ییب، کنندلرده وجوده گلن بویوک ناراضی لیغین قباغینی آلماعا بوگونه قدر موفق اولموشوق. بوندان سونرادا بوسیاستی بیز تعقیب ایده جه ییمک، لاکن اودایله اوینایان شورش طلب لر آبار-

دیقلاری سیاستین نتیجه سینی دقتله دوشونمه لی دیرلر. کندلینی ناراحت ایدیب، اونو سیخیب آیاقدان سالماق اودایله اویناقدان داها خطرلی دیر. هرچ و سرچ سالانلار ئوزلری ده اونون قربانی اولماقدان یاخا قورتارا بیلمزله. سدی نین حکیمانله سوزینی یاددان چیخارمایین؛ اگر صدسال کبر آتشر فروزد اگر یکدم دراو آفتدیسوزد (۱).

پا

«آذربایجان» غزده تی، ۱۲ آبان ۱۳۴۴، ه. ش.، نمره ۲۵.

۱- ترجمه: «آتشر پرسته. یوزایل اودباندیرسانا، بیر آن اونون ایچینه دوش-
توکده یانار.»
۲۷۶

هر چه دیش آید خورش آید (۹)

رادیولار حکیم‌الملک کابینه‌سینین معرفی‌لیکینی بیلدیردی. بو کابینه حکیم‌الملکین ئوزو ایلک برابر بیر طرفلی بیر سیاست تعقیب ایدن آدمالاردان توپلانمیشدیر. بیز حکیم‌الملک وسایر فراموش‌خانه اعضاسینین مصنوعی وجه‌لرینین منبعینی چو دکوزک بیلدیگیمیز ایچون اونون آدی وسیجاسی بیزی اغفال ایده بیلمز. علاوه بر این لویورولوب، چورویوب، طبیعی قوه‌لرینی، مثلا ایشتمک و گورمک استعدادینی، الین ویر میشدیر. بیر آغای ایده، بیر آغای گوردا اولان محافظه‌کار بو آدام ایرانی اصلاح ایتمک بولوندا جندی بیر قلم گونوره بیلمز. فقط دیکتاتورلوق زینتسی اوستونده چالیشان مقاملار اونون بیخاللیغیندان استفاده ایدیب ئوز قورخولو سیاستلرینی داها آسانلیق ایلک قاباقدان آپارماغا نائل اولایلرلر.

گورونور بو کابینه سروزبیر سیاستین مقدسه‌سی‌دیر، خائن‌سیمالار اوینادیتلاری خطرناک اوینتلاری اونون آرخاسیندا گیزلتمک فکرینده‌دیرلر. وزیر وسایر مشکوک تیبارین کابینه‌یه یرلشدیریلمه‌لری، غریحین آذربایجانا والی تعیین ایدیللمه‌سیندن داها نامردانه بیر قلم‌دیر.

هؤری ایران سیاسی محیطی بیر ییکانه نوکری تأئیر. اونون مختلف کابینه‌لردد گوردوگو ایشلر هنوز اسرارآمیزدیر. بیز سوزله خلق اونو اجنبی جاسوسی حساب ایدیر و اونون ایش باشینا کچمه‌سی ایلک ئوز حاکمیتینه خلل بیتیشدیکینی دوشونور و بوایسه ساده بیر ایش دکیلیر. حکیم‌الملک اونو کابینه‌سینه آلهاقلا ئوز آبرو و حیثیت و نقودونو تمامیله الین ویره جکدیر.

بونودا عهده‌کابینه‌یه کچیرمیشلر، اوینون ایچ اوزونو بیلدیگیمیزه گوره، بو ایش بیزیم ایچون تعجلی دکیلیر.

مقصد افکار عمومی اولدیغی ایچون هؤری، فیصی وسایر مرموز آدمالارین ایش باشینا کچمه‌لری خلقی تأمید ایدن ایشلردندیر.

بورادا بین‌الخلق سیاستی بوزماقدان علاوه، چوخ یاریک و چوخ اینجه بیر بدآتلیق‌دا وار دیر. خلقی یوروب اینجیدیب، سایوس ایدیب، (مقتدر بیر دولت) شعاری آلتیندا، قولدور و قولچوساق بیر دیکتاتور یاراتماق فکرینده‌دیرلر.

(-ترجمه: «نه‌قارشیا چیخارسا، یاخشی اولسون».)

ایندی ایران سیاستین محوری دکیشمیش، مزاجی قانونسزلیق و دیکتاتورلیقا
مساعدا اولان عنصرلرین اینه دوشموشدور. حکیم‌الملک کابینه‌سی‌ایسه اونلارین
چراغینه یاغ‌توکور و دگیرمانلارینا سو باغلا بیر.

بیرده فهیم‌الملک یعنی آذربایجانلیلارین تانیدیغی فهیمی‌نین کابینه عضولیکینه؛
مخصوصا وزارت کوشوره کچمده‌سی‌نین بیزه‌عائده اولدوغی‌دیر.

فهیمی چوخ‌متقلب و سودی‌بیر عنصر‌دیر، آذربایجان خلقی‌اونوبیر حمله‌گرتولکی
تانیر. بو‌آدام شهر یوردن سونرا تبریزده چوخ اویونلار اویناییب حقه‌لرچئوردیگی
ایچون اونوعمدا وزیر کوشور تعیین ایتمیشلر. اونون آذربایجان آزاد یخواه‌لاری‌ایله
اوزون مدت سورن سایقلاری وار‌دیر. اونون قویروقلارینین کوردوکلری ایشلرده
آزادیخواه‌لارین یادیتدان چیخماسیدیر. تقی‌بیست‌آله، کروبوی، ابوالقاسم جوان و
سایر لرینی آذربایجان خلقی یاخشی تانیر.

فهیم‌الملکین تقی‌بیست‌آله بیر مکتوبی وارایدی‌که، اونوهر کس ایچون اوخویوب
دیبیردی،

فهیم‌الملک آذربایجان دموکرات فرقه‌سینین شعارلارینا کاملاً موافق‌دیر. اونجهن
ایالتی و ولایتی چاغیرماغا جداطرف‌دار‌دیر.

بویورسین بوکوی، یومیدان، گوره‌ک وزارت کوشورده بیزیم بواشیمیزه ندگوزایله
باخاچاق‌دیر؟

تقی‌بیست‌آله ئوزونون ایکی‌اوزلوبیر آدام اولدیغینی اثبات ایتدی. اونون امضا-
لاری بیزیم آرشیویمیزده قالدیغی کیمی، ایکینجی اساسی د حقه‌بازلیق‌ایله امضالانان
مخالفت تلگرافیندا باقی‌دیر. فهیمی‌نین ماستاسی‌ایسه چوخ تئز بیر تیلاجاق. اونون خانی
سیماسی ئورتوک‌سوز بیر صورتده خلتمیزین نظرینده مجسم اولماچاق‌دیر.

حکیم‌الملک، فهیم‌الملک بیزیم حساسیمیزه ایش باشینا کچمیشلر. بیز ئوز حساس-
یمیزی بیلیم، حریف‌لریمیزی تانیدیغیمیز حالدا، اونلاری استقبال ایدیریک. بویور-
سونلار. هرچه پیش آید خوش آید.

نیمه

«آذربایجان» غزه‌تی، ۱۴ ایلان ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۴۶.

مصنوعی تعصب

ایشیتدیگیمیزه کوره مرتجعلر وسیدضیاء دستهسی تیراندا مصنوعی صورته تعصب ایجاد ایتمک فکرینده دیرلر. رضازاده، حسین اتکاء، زهتاب ویوکیمی شیدلاری بولواسطه سیله توبالییب، آذربایجان نامیندن هیامو سالماق فکرینده دیرلر. جمال امامی، سرتیپ زاده، نقته الاسلامی نین بدبختلیگی اویره چخمیشدیر که کور، کار، کثیف، تریاکی واوزون مدتدلی خانه ده عمرسورن حسین اتکایله ماچراچو، آنلاماز، لوج، طمعکار، کج خیال و نجس دن نجس راق اولان غلام حسین رضازاده نین ایتکیندن یاپیشماغا واوندان کومک گوزلمکه مجبور اولموشلار.

فرقه میزین محکم سیلی سی یالانچی پهلوانلاری بیرلشدیرمیشدیر. امیرنصرت اسکندری نین کچن گونه دک سرتیپ زاده نی کورن گوزی بوخ ایلی، سرتیپ زاده ایسه بورنینی آشاغا سالیب «امیرنصرت ایله سلام علیک ایدن آداملار ایله، سندانیشمارام» دیردی، دکتر مجتهدی ایله نقته الاسلامین تاریخی دشمن اولوقلارینی آذربایجاندا بیلمدین یوخدور. بونلارین فامیلی یاریم عمر تمام بیر-بیر یله شدید و قائلی مبارزه آپاریشلار. بوفامیلر بیر-بیرینین افرادی کافر و مهدور الدم بیلیر و مرکز یکدیگری ایله تماس ایتمز لردی. سرتیپ زاده ایسه بو اشخاصین نظرینده ایلمسین منقور حساب اولونوردی، اما ایننی بونلارین هامیسی البیر اولوب حسین اتکاء و زهتاب واسطه سیله آذربایجان خلقینین سیننی بوغماق و مشروع حقیقی ایاقلار آلینا سالماغا چالیشیرلار. بیز بوتشیلره، بورچر خوانلرقلارا، بویالان بیرلیکلره گولوب نوزایشیمیزی تعقیب ایدیریک و بیزه ثابت اولموشدور که، اینش تشکیلاتدان ومداقت وایمان اوزره توپلانان بیرلیکن آسلی دیر.

سرتیپ زاده، امیرنصرت، نقته الاسلامی و دکتر مجتهدینین اتحادی باش دوتساده مشهور روس تشیلر نویسی کویلو فین یازدیغی (بالیق، اردک و خرچنگین) بیرلیگی کمی ازابه نی یردن تکان ویره بیلمز، چونکه اونلارین هر بیری بیر آیری مقصد تعقیب ایلیر و ارابه نی ئوزیولونا طرف چکمه چالیشیر.

بیزیم فرقه تشکیلاتیمیز ایسه هم فکر، هم سلیک و هم عقیده آداملاردان تشکیل اولونموشدور. بیز فرقه میزین بیرینجی کنگره سینده چوخ آچیق و ساده بیر دیل ایله دیمیشیک، فرقه بیر مقصد و بیر هدف تعقیب ایدنلرین تشکیلاتی دیر.

اونون مرام و نظامینی قبول ایله بیلمه بئلر، بویوروب گیده بیلرلر. بیز کیمسه نی اکراه و کوچ ایله فرقه ده چکمل فکرینده دکلیک، بوساده و طبیعی سیاست نتیجه سینده فرقه میز کونن-سکونده محکمک شیب ستین و محکم قهملر ایله ایره لی کیدیر.

بیز تهراندا هاب-کوی سالان آقارا دییریک، اگرسیزین دوغورانداندا آذربایجانا اوره گیز یاتیرسا، بو یورون، بو کوی، بو میدان، بورادا خلقین ایچریسینده چالیشیپ ئوز فکریزین دوغورلوغو نو اثبات ایدین، دالدان بوماجا چیخارماغین مصناسی بوخسور، آذربایجان مسئلهسی آذربایجاندا حل اولونا بیلر. تهران اگوچوخ زیرک وچوخ قوچاق ایسه بویوروب ئوز کئافکتارلیغینی تمیزله ییب، دوزگون بیر دولت وجوده کتیرسین، اوندان علاوه حقیقی آذربایجانلی لبق تعصبی تهراندا باشیان زحمتکش و کسبه آراسیندا آختار یلما لیدر.

بیزیم دقیق حسابیمزد گوره اورادا یوزمیزدن زیاده آذربایجانلی لر مسیم قلبدن بیزیم طرفدار بیزیدیرلر. سیز اونلارین آراسینا گیدین فارسجا نطقه باشلارین کورون سیز دنه جواب ویریرلر. اگر آذربایجان دیلی ایله دانیشماغا باشلاساز اوندا اونلارین سیزه نسبت بسلدیگری احترامین لغتینی آنلار سیز.

سیز مصنوعی فارسلیق تعصبی ایله نغرتن باشقا خلق آراسیندا بیر نتیجه الیدید بیلمز سیز. هله ئوزون بئله یاخشی فارسی دانیشماغا قادر دگیلسین. سرتیب زاده غلط دانیشماق قورخوسوندان بنس کلمه ده اولسا مجلس تریبونونان محبت ایتمکه جرئت تاپماشیدیر.

جمال امامی ایسه فارسلاشیشین، بلکه انگلیسلیشمیش بیر آدامدیر. بقته الا سلامینین لهجدهسی اراقدان فارس اولما دیغینی بیلدیریر. امیرنصرت فارسی دانیشا بیلمه مک قورخوسوندان سستی چیخارمیر. بو آداملارین فارس تعصبی کیمی سیدان آتیلالاری حجا مسخره بازلیق دگیلیر، نددیر؟

بیز فارس جماعتینی بیگانه لره اسیر ایدن استخر کیمی، یانماندان ایراناماجرت اینن جواهر الکلام کیمی یاز چیلارین دردینی آلامامین دگیلیک، اونلارین دادور یادی طبعی دیر. چونکه، سوتورین آذربایجان آدلی اینکلری، آرتیق اونلارا سوت ویرمک ایستیر. سوتونو ئوز عزیز بالاسینا سرفایتمک ایستدیر، لاکن بیزیم فارس لار دیه مینکن (کاسه از آتش داغتر) (۱) وکیل چیغان لاریمیزین فارسلیق تعصبی مزه لودیر.

پ

«آذربایجان» غزه تی، ۱۵ ایان ۱۳۲۴، ش.، نمرد ۴۷.

۱- ترجمه: «آشمان ایستی کاسه»

خلق آوز باشینا چاره ایدیر

بش اوج نظر استفاده جو اونسوردا آجلیق وایش سیزلیکه محکوم اولان خلقین آذوقه سینی چکیب آبارماقلا مصنوعی قحطلیک یارتماق ایسته بیرلر، بوغومده شورستانلاردا و تبریزین شوزونده فرقه میره مراجعت ایدیب چاره ایسته یینلرین سایی گوندن گوننه آرتهپ، وحتنتاک بیروضعیت آمیشتی، اوناگوره دفعه لره فرقه طرفیندن دولت اداره لرینه مراجعت ایدیلدی. متاسفانه اداره لرین باشیندا دورانلاردان عجز و گیز باشلاریندان باشقا بیر جواب آلمادی. نهایت یشین قورخولی اولدیفینی نظره آلیب عالییه شوز واسطه لرله بوخولری اویونا خاتمه ویرمه لری توصیه اولوندی.

اؤکوندن اعتبارا، آذربایجان حدودیندن یاغ، پنیر، اون، بوغدا، قویون، ات، توپوغ کیمی خواربار، شئیلرینین جیخالیماسینین اهالی طرفیندن قاباغی آلمماغا باشلادی. ایشیتدیگیمیزه گوره، بو شئیلرین چوخوحتی ایران سرحدیندن ده خارجه حمل اولوس نورموش. سزاحتدار اولان اشخاصین ویردیگی رقم لر چوخ قورخولودیر. ایشیتله دوام ایتدایدی، یاغین باتمانی یوزتومنده تابلمازدی. هلدایندی بازارداشملی تمیزیاغ تاپماق ممکن دگیلیدیر. تقیب چیلر بی و باشقا یاغلاردان تجاوز ایدیب اولین، پاراقین و گرجک یاغینا دا ال آتمیشلار. پنیر، سوت، قاتیق قابل استفاده دگیلیدیر. یاغ باها اولدوغی ایچون سوتی چرخه ویریر، اوزونی کره ایچون گوتورور، اونون داسیز، طمسیر سویوندان پنیر یوغورت دوزلیدیب باهاقیمته خلقه ساتماقده ادیرلار.

میانده مینلرایک قویون، مینلرلارا یوسورتا، توپوق و کامیونلار یاغ و پنیر ساخالیمیشدیر، مثلا اورائین کاروانسرا لریندا اوج میلیون یوسورتا موجوددیر که نندلردن چوخ اوجوز قیمتده آلیب تهرانا حمل ایدیرمیشلر. ایندی تبریزین شوزونده یومور—تائین بیری بیر ریلاندان بوخاری دیر.

هئچ بیر یئردن کلیری اولمایان خلق بومستوعی باهالیفات حمل ایده بیلمز. تهراندا مفت بول چوخدور، بونون ایرانی غارت ایدیب اورادا خرچله یین مفت خورلار هر قیمتده اولسا یومورتا تاپب زهر مار ایده بیلرلر. بیز گوزیمیزین قاباغیندا خلقیمیزین آچیندان ثولورولمه سینده تحمیل ایده بیلمه ریک، احتکار و خلقی آجلیقا محکوم ایدنلرین جواپی اودور که، بوستان آباد، واسمینج، ترکمن چای و میانه اهالیسی ویریرلر.

بیرمقال یاغ، بیر باتمان بوغدا، بیر باض قویون، بیر حلب پنیر خارجه چیخماجاقدیر.

بودورخلقین آرزوسی، یورتوبیچاره لری آجیندان ئولئورمک ایستدین استفاده۔
چیلرین جوابی،
تجارت مالینه ایسه. اگر احتکار و آذوقه چتبه سی اولمازسا، مجانعت اولونما مالی دیر،
مثلا درس، خشکبار، بادام و بویکیمی شئی لری آزادبیر صورته آباریب دنیا بازارلارینا
یتیرمکین ضرری یوخدور.

پ.

«آذربایجان» غردتی، ۱۵ ایان ۱۳۲۴ ه. ش، نمره ۴۷.

دشمنین حیلہ سینی آنلاماق لازمدیر

فرقه سیزین شدید مقاومتی وجدی ستانی سایہ سبندہ خارجدہ قوی پار دیقلاری مصنوعی
طوفان دان مایوس اولان دشمن لریمیو آخر کونلر دہ سیاست لرینی دگیشمگہ مجبور اولمو-
شلار.

بونلار تشکیلات تمیزی ایچرین کوجدن سالیب داغیتماق فکری سبندہ دیرلر.
بیز بو کیفی سیاستی آنلار دیغمیز ایچون اونون دا چوخ تئز بیر زماندا ساده واسطہ لار
ایله قاباغیتی آماغا اسکانه میز واردیر.
بونونلا بیلہ یئرلر دہ فرقه رهبر لرین کوزونی آجیب اولنلاری باشا سالماق لازمدیر.
سیدضیائین گوندر دیککی بولار اساتیلہ میس آلحاق عنصر لرایلہ مملکتی هرج و مرج
وقولور چوماق ایفا چکمگہ چالیشان بعضی مقاملارین سایہ لری ایندی بیر یئر دہ ال بیر اولوب
چالیشماق تادیر لار.

آلایغیمیز معلوماتا کوره تهران دان غیر نظامی لباسدا مزاجی قولدر لوق و دیکتاتور لیفا
مایل اولان نجه افسر کلیمیش، فرقه سیزه یاخین اولان اشخاصه یاناشیب و واسطہ ایله
محیطی زهر لگه چالیشور لار. سیدضیا آدمالاری مخصوصا بو آخر کونلر دہ بو افسر لرایلہ
بعضی رابطہ دہ گیریب، فرقه سیزه سوخولماغا تشبث ایڈیر لر. بونلار دان علاوه شهر-
بیمیزی تانیب فرقه تین مشهور عضولری ایله سابقه و آشنالیغی اولان بیر چوخ ناجوان مرد
آدمالارین تازه لیکله وارد اولدیغینی و اولارین جور به جور واسطہ لرایلہ تئز لرینی
شعار لاریمیزین بعضی سینہ طرفدار کوسترمه لری فرقه تین نظریندن کیزلی ساغلا نیلا
بیلہ میشدیر.

بونلاری تانیماق فرقه ییچیلری ایچون چوخ شکل دگیلندیر. اولار چوخ یوموشاق و
حق بجانب لحن ایله سیزه یاناشیر. مثلاً انجمن ایالتی و ولایتی، یامجلس انتخابتینی
تمجیه ایڈیر. اونون باشلانماسی مقصدنه حرارتلی دلیل لر کتیریر، فقط دلیل مسئله سینین
لازم اولما دیغینی میدانچکیب، اولدان تجزیه کیمی یا آذربایجان تین ایراندان آیریلیب
باشقا بیر ئولکده یایشدیر یلماس کیمی مختلار چیخاریر. بو واسطہ یله سیزین
قلبیز دہ شیهه یار اتماق ایستہ ییر لر.

یابر عکس، دلیل مسئله سیله یوزده یوز طرفدار لیق ایڈیب مجلس انتخابتینی و
انجمن ایالتینی آیری معنادا تفسیر ایڈیب ئوزی ایچون بارماق یئری قویور و قولاق آسانلارین
ذهنینی قارالیدب فکری نی زهر لگه چالیشیر.

حتی ایلمیز دہ مرفو دلیل وارک، تهران دان کوجلی مقدار دپول آلیب کلن ماجراجولار
فرقه سیزه چوخ سول سوز لرایلہ سوخولوب فرقه رهبر لرینی ساغ و محافظه کار سیاست
آبارماقدا متهم ایڈیر لر.

بونلاریئر بولگوسو، جمهوریت و سرمایه دارلاری محوایتیمک شماریک فرقه میزین ایچینه سوخولماغا، فرقه نین ساده عضولرینی ناراضی سالماغا چالیشیرلار. مخصوصاً زاندارملارین کندلرده گوردوکلری ایتملر نتیجه سینده کندیلر آرسیندا جیخان ناراز خلیقلقدان خانانابه بیر صورتده سوو استفاده ایدلرده آز دگیلیر.

بیراغاغی شید، کلابردارلیق ایله شورونئی تبلیغات اداره سینین نماینده سی آدلان-دیران کاتوریناین خیانتدکانیندا، بیراغاغی ده فرقه میزین بتالاریندا اولان آداملارین گوردیکلری ایشلر و انتشار و یردیکلری خبرلرده بیزیم نظریه میندن سخنی دگیلیر. «بویوک» سرکرده لرین هر جائی و هر زده آروادلار ایله مست اولوب اولارین قوجاغیندا دموکرات فرقه سینئی محوونابود ایده جگینی سویلمه لر ده بیزه بللی دیر.

آذربایجانین چوره گینی بیب آذربایجان خلقینن ویردیگی نالیات ایله فاحشده لر کیمئی بزده نسیب دوزنه یب کوچده یه چیخان خائن مامورلارین دانتسقلاری غیر رسمی اولسادا، بیزیم ایچون مرکد دیر. گورونور، دولت دستگاهی گورونور و غیره سینئی تامامیک اولونوب، بیطرفلیک گینی آلدن ویرمیشر، سیاسی بیر فرقه حالینا دوشوب بیزیمک بیر فرقه کیمئی مبارزه یه پائیلایمیدیر.

بوکیمی وظیفه سینئی قامایان مامورلارا بیزیم گوننه قار عیج بیر سوز نتیجه ییب اولارین ایشلرینی ققطیادداشت ایدیب ساغلاغا قناعت ایتمیشیک. اولنار ایسه بیزیم ستانتیجی میندن و اعتقاد ایتمه مگیمیندن سوو استفاده ایدیب جوری کیمکه دوام ایدیرلر، ایشر بشک کیدرسه بیزینا چار اولوب اولارین گوردوکلری ایشلری آچیب میدانا قویماغا مجبور اولاجاغیق.

بیر فرقه میزین صلاحیتدار اجلاساریندا آجیق و آیدین بیر دین ایله دیهیمدیک. عمومین- لر میزین هامی سینئی هر لباسدا، عرشلر و هر ایتمه اولورس اولسون دوست توروق، سربان، افسر ناداسیکه، گورونور و غیره سینین کناره چیخما ییب بیزیم قارداشیمیز دیر. بیزار و آیدیریک، آرتشی سیز ققط خارجی دشمنلر علیینده ایشله دیله و مملکتین سرحدینئی ساغلا- ماغا قادر اولار. آرتشی مملکت اعالیسی و هوطنلر علیینده ایشلتمک، اولندان بو یو یادیگر فرقه ندینه استفاده ایتمک خیانت دیر...

متاسفانه بعضی مقامات بونون خلافینا اولاراق آرتش دستگاهینئی سیاسی بیر فرقه شکلمینه سالیب اولندان ارتجاعی استفاده لر ایتمکده دیرلر.

رضاخان بو بویوک بدعتی قویماقلا ایرانا بویوک خیانت ایتمیشیدی. عین بدعت نتیجه- سینده ایدی که، کریم آقاولار، خدابارخانلار و احمدی لر کیمئی اوغرو لار بوتون ایرانی سو یوب غارت ایتمکله میلیاردارلار الله ایتمیلر او میلیار دلاری ساغلاماغا علاقمند اولوب سربازلیق وظیفه سینئی یادان چیخارماقلا نولکده نین حیاتیئی تهلکه یه سالدیلار.

رضاخان سیاستینئی تکرار ایدن لر کچمیشدن عورت آلمالی دیرلار. افسرلری غیر نظامی پالتار ایدیریب دموکرات فرقه سی ایله سیاسی مبارزه یه گوندرمک آرتشه خیانت دیر، بوایشی گورونور خائنلری خلق گوزی آراییب، تاییب، رسوا ایتمه لیدیر.

یوسوزلری یازماقدان مقصد کیمسدنی تحقیر ایتمک دگیلیر، بیز ایتمه ییریک فرقه عضو لریمز بوایشلری بیلسینلر، بیزیم گیزلی سیاستیمیز یوخدور، تبلیغاتیمیزدا حقیقته دایانمالیدیر.

پ

آذربایجانین ثرواتی آذربایجاندا قالما دیر

بیزیم محکم و عملی شعارلاریمیز ملتیمیزین محوینه جالبشان دشمنلری اچیقلا ندیریب اونلاری دیوانه لر کیمی معناسیز حرکتلر بروزه ویرمک و منطق سیز سوزلر دانیشماغا وادار ایتسکده دیر.

ایشینه دیکیمیزه گوره سیدضیا دسته سی و آذربایجانا ثورونی کفیل کوسترمک ایسته یین بیس—اوج یالانچی پهلوان آخر وقتلرده ساده لوح و ههچ بیر سیاسی ایش ایلک علاقه سی اولمایان بازار جماعتینی چکیب تیرانا آبارماغا چالیشیرلار. بیز البته ایوینی، زندگان—لیغینی، کسبو تجارتینی ترک ایدیب تهراند! مرتجع فارس لارین توهینی و تحقیر آمیز حرکتلرینی ثور خلقیمین قارداشلیغینه ترجیح ویرن آدم لارین گیتمه سیندن چوخدا تاسف ایتیم ریک. اونلار چوخ تئزبیز زماندا گورده کوری ایشین ضررینی حس ایدیب، پشیمان اولاجاقلار. بو پشیمانلیق اونلار ایچون فایده سیز اولایلر، بویزه مربوط دیکلیدر.

بیزیم نظریه یی جلب ایدن ایشین آیری جهتی دیر. ثوران بیزیم ثورتو وارلیغیمیزی بو واسطه ایله الیمیزدن آلماق و قولکهنی فقر و فلاکت سو ق ایتمک ایسته ییر. فرقه میزبو جلی مسئله نی نظرده توتما لیدر.

بیز ایشه باشلادیقیمیز زمان دشمنلریمیزین کوستره جکلری عکس العملی اونو—تمام ایتدیق. چوخ گوزل بیلیردیک که، اونلار بیزیم قاباغیمیزا جور به جور انکلر لر چیخارا ییلرلر. مخصوصا، مصنوعی ایش سوزلیک یارادیب، خلق آراسیندا وحشت تولید ایتمکله اللریته بهانه سالیب خلقین مالینه و حیثیتینه ال آتماق ایله بولانلیق سوزدان بالیق توتماق کیمی آلقاقا قدا اونلارین ماهر اولدیغینی مکرر امتحان ایتیمیشدیک. اونلار گوره امنیتی ساخلاماق، خلقین مال، جان و حیثیتینی حفظ ایتمکی اساسی بیر شعار اولاراق تعقیب ایدیب عملا هریشرده باشرویرن هر ج و هر چین قاباغینی آلماعا اولنن تدبیرلر گورموشدیک.

آذربایجان خلقین دشمنلری ایشه بو زحمتی بوچا چیخارماق یولوندا ایکی آی تمام وار قوده لرینی صرف ایدیب جور—به جور او یونلار اوینادیلار. لکن بیزیم تصمیمین خلل ناپذیر ایدی. ایندی دشمنه ههچ بیر بهانه ویرمه ییب باشلادیقیمیز بویوک ایشی متانت و خون سردلیک ایله تعقیب ایدیب فرقه نی حکم پایه و اساس اوستونده قویماغا موفق اولدوق.

ایندی خلقی قورخودوب بو واسطه ایله ثروتیمیزی چکیب آپاران خاناننه سیاست ایله جلی سورتده مبارزه ایتمک زمانی کالج چاتمیشدیر. بو ایشه دخی متانت و خون سرد—لیگی حفظ ایتمک لازم دیر.

دشمنلرین تولید ایتمک لری وحشت و قورخونی اورتادان قالدیرماق و خلقی فرقه میزین شعارلارینین حقیقتینه اینان دیرماق ایچون شجرلرده تبلیغات ایشینی گوجلندیرمک لازم دیر. بو ایشی چوخ ضعیف بیر حال دایر. مرکزی کمیته میزین عمومی اجلاسی کنفرانسلار و میتینگلر تشکیلینه اجازه ویر میئدیر. آرتیق فرقه داخلی ایشلرینی یولوناقی میوش. کافی مقداردا فرقه سیاستی ایله آشنا اولان آدمالار یتیرمکه موفق اولموشلور. بوگوندن اعتبار تبلیغاتا گیریشیب، شعارلاریمیزی خلق ایچون بویوک اجلاسلار و کنیش میتینگلر واسطه سیله تشریح ایشملی و خلقین کوزونی آجیب اوئی پشیمانلیق توره دن ایشلردن قایتارما لیدیر.

هر گاه بو ایشی بوقدرده جدی شکل آلاسا، یعنی خلقی وحشته سالان عنصرلر وطنیمیزی تروتیننی چکیب آپارماقدان ال گوتورمز لر ایسه، اونداخلق ئوز کوچیک برایشین قاباغینی آلما لیدیر.

آذربایجانین تولید ایتمک لری تروت خفظ اونون دوغما خلقینین احتیاجلارینی رفع ایتمک صرف اولونما لیدیر. بونون علمیه نه چالیشان خائنلر ددیین: بیژن لومد حکوم اولساق دا. ئوز وطنیمیزده، ئوز آنا یوردوموزدا دفن اولماغا افتخار ایدیریک.

• پ •

«آذربایجان» غزه تی، ۱۲۱ ایلان ۱۳۲۴ هـ. ش.، نمره ۵۲.

کارلار ایشتمسین کورلاردا گورسون

بیر آیین ایچریسینده فرقه میزین دفترینه و روزنامه لریمیزین اداره سینده میندن آرتیق شکایت عریضه لری کلمیشدیر. بو عریضه لرده دولت مامورلارینین و اونلارین تجهیز ایتدیگی لری شرارو جلاد دستله لرینین آذربایجان خلقی ایله ایتدیگی لری وحشیانه رفتارچوخ دیری و جانلی بیر صورتده تنظیم ایدیلایب، خلقیمیزین گوزیاشلاری ایله زینت لشمیشدیر. سزاگر بیرویا ایکی گون اداره لریمیزه کلیب، بو عریضه لری کتیره ن آذربایجانلیلارین قیافه لرینه باخساره اونداییزیم قلیمیزین یاندیغی، وجدانیمیزین عیبان ایتدیگیمین سبب-لرینی آنلارین.

آذربایجان خلقینین دیلمی باغلایب، اونلار ظلمی فشارنتیجه سینده سحوا یتمک فکرینده دیرلر. دموکرات دنیا و اونون شهریمیزده اولان نماینده لری بو فجايع و بو وحشیلیگی لری اگر گوره بیلیمیرسه اوندائوز آزادخواه دموکرات خلقلرینین اونلارا تاپشیردیقلاری وظیفه نی لایقینجه انجام ویرمهدیگی لری ایچون وجدانا و اخلاقاً بشریت متقابلینده مسؤل دورلار. اگر گوروب، ایشیدیرلرسه پس نه ایچون اونلار مؤز ملت لرینین و ئوز روزنامه لرینین نظرینه یتیرمک ایسته میورلر.

خلق محو اولونور. انسانلارین وارلیغی و حیتمتی آیاقلار آلتیندا تاپدالانیر. بو ایتدیگی نصر ایچون نمک دیر. بو عصرده متمدن ملت لرین عالم مقام نماینده لرینین یا شادیغی بیر نولکده خلقین دوداقلارینی کسیر، دریلرینی سویورلار. کچن نمرده اوچ یادورت یا شلی بیر قیزین زاندارم سرنیزه سی ایله ئولدورولموش جسدینین گراورینی انتشار ویردیک. او بیری گون زاندارم مامورلارینین بیر کندی نی چکمه آلتیندا ازب میاتینا خاتمه ویردیگی خبری یازدیق. اوچ نفری ئولدوروب، دوققوز نفری آغیر صورتده یارالایان صادق چتیبی آزادبیر صورتده تبریزین کوچو خیابانلاریندا کزب، سینه سیننی داهاقا باغ ویرمکده دیر. عدلیه بؤل آلیب بویوک جنایتکاری بوراخمیش، داستان ایسه، مزینین دالیندا کاغذلار ویرونده لر ایچریسینده غرق اولوب قالمشدیر.

سردوددا بربریت دوره سینین آغیر وحشیتینی آندیران جوان اوشاقلارین بودلارینا داغ باسماق افسانه دگیل، حقیقت دیر. بو حقیقتی ئورتوب باسدیرماق ایچون تهران دولتی آذربایجان روزنامه سینین تهراندا انتشارینی قغن ایدیر و خالقین گوزوننی باغلایب، قولاشمینی کار ساخلاماق ایسته دیر.

قوی بوتون دنیا بیلیمین و آذربایجانین مرکزینده یا شایان متمدن دولتلرین نماینده لری گوزلرینی آچیب گورسونلرکه، تهران دولتی آذربایجان خلقینین انتقام چکیر. اونا

آزادلیق عوضینده جالاداردان، قاتلاردن حمایت ایدن، اونلارین جنایتلرینین اوستونو ئورتن خائن عدلیه مامورلاری، جانی ژاندارمرئیسلری، وحشی وقان ایچن بختدارو دهارلار ویرمکدهدیر.

بیز بوگوندن اعتبار اجنایت قربانلارینین متمدن ئولکه لرین نماینده لریتین قاپلارینا کوندرمکه سبجو روق، قوی بوتون دنیا بیلسین که، آذربایجاندا قانون و عدالتدن بیواثر یوخدور. تهران حکومتی و آزادلیقی محو ایتمکه چالیشان مرتجعلر خلقیمیزی آياقلار آلتیندا محونا بود ایتمکه فکرینده دیرلر. قوی هامی بیلسین که، آذربایجان خلقی ئوزونون داخلی ایشلرینی اداره ایتمکه بشریت مقابلنده مسؤل دیر. قوی سنشور آتلاتتیک کیمی ملتیر آزادلیقی اساسینی تعقیب ایدن سندلرده بو جنایتلری تبرئد ایتمک ایچون ماده لرو دلیل لر تاپیب کوسترسینلر. آذربایجان خلقی بو وحشلیکلره باخماییب یا شایا جا ق، ئوزونون رهبری اولان دموکرات فرقه سینین بایراغی آلتیندا ظلم و اسارت خاتمه ویره چکدیر.

پ.

«آذربایجان» غزه تی، ۲۲ آبان ۱۳۲۴ هـ. ش.، نمره ۵۳.

جنایتلارین مەنشائی

امنیتمن دانیشاند؛ نۆزەخلوت یوللار، درین دره لر، اوزاق داغلار کلیرو اوخوجی ائله خیال ایدیرکه، امنیت سیزلیک، فقط بو بوشلرده یول کسنلر واسطه سیله اولابیلر. مرور زمان ایله چوخ عبارتلر حقیقی معناسینی ایتیردیگی گیمی. بو عبارتده ایندی ئوز معناسینی ویره بیلیمیر. امنیت سیزلیک اوجا داغلار، خلوت دره لرین کندلره شهرلره کوچوب، آج، چیبلاق، یوخسول و بیسواختین ویردیگی آغیرمالیاتلار ایله ساخانیا لان دولت مامورلاری حرامیلر یول کسنلرین ایتمینی ئوز عهدله لرینه گوتورموشلر.

ایندی ئولکه سیزده هئچ کس ایچون امنیت یوخدور. دولت ساحی ایله مجیز اولان واندانم ئوزونی کندلرده حاکم مطلق بیلیر.

کندلیتمن بیورد گینی، قویونونی، بوسورتاسینی، یاغینی زهرمار ایله دیکدن سونرا، اونون ناموسونا و جانینا ایله تجاوا یلمکدن چکیمیر. بیروقت بابی آیختقی سوماق ایچون بیر بنفاند ایلی. هر کسین بیر یارچد چوره گی وارانیدی. اونون اوستونه بو آدی قویوب آیاقدان سالاردیلار. ایندی ده آزادیخواهلیق و فرقه عضولیکینی، جناب و کبل باشی بابی لیت کیمی تهمت واسطه سی قرار ویریب بو عنوان ایله گوز چخاردیر. باش کسیر، کون سویور، دوداغ کدییریر، ابو غارت ایدیر، اوگوز، اینک آپارتدیریر.

ایندی نین امنیت سیزلیکینه بیر دردقت اولونورسا، بیریت دوره سینده نظیری اولمادیفی نظره جاریار. بقول معدی سنگبارا بسته سگهار باز کرده اند. (۱)

دست و پای مردم را بسته عده ای درد، قاتل را هنر را با تفنگهای برنومساح کرده گفته اند، بزنید، یکوبه پدر هر چند نفس کش است دریاورید، (۲)

عدلیه مامورلاری ایسه دست پرورده سیمغ (۳) اولدوقلار یندان واندانلاردان آیاق دالی قویمورلار. بونلارین بی عرضه لیک و جنایتکارلیقی سببیه جانلر، قاتلر ئوز مقامیندن سوء استفاده ایدن دولت مامورلارینین جنایتلارینه باخان یوخدور. اونون خودبندده

۱-ترجمه: «داشلاری باغلامیش، ایتلری ایسه آچمیشلار».

۲-ترجمه: «خاقین السه یاغینی باغلیارات، بیرعه اوغرو، قاتلر یول کسنی برنو توفنگلری ایله سالاندن باراتاق بئله کوستریش ویریشدیلر؛ وورون، دویون، نفسی کلن بوتون آداملارین آتاسینی یاندیرین».

۳-بواسطه بورادا ارتجاع ال آلتیسی اولماقی معناسیندا ایتله دیامیشیر.

بوزلرجه كندللى لرى اسير كىمى دسته دسته گتيريب محكمه سيز، محاكمه سيز زندانلارا دوله وروب خلقين ريشه سىنى كسمگه دوام ايديرلر.

قوى آچيق ديمهك، ايندى اسنيت سيز ليك سرچشمه سى عدليه دير. عدليه سامورلارى شور وظيفه لرىنى انجام ويريك عوضينه (شريك دن دو بار غافله) (۱) رولى اويناييب امنيتى خلل دار ايديرلر. ارنلار بول و نفوذ واسطه سيله جنايتكارلارى آزاد قويموب، بي گناه كندللىرى توقيفده ساخلايرلار.

اسنيدلرين جنايتلريندن گوز بوموب. اولنلارين حقوقى يشلردمداخله ايتمه لرينه آچيق بير صورتده بول ويريملر.

مظلوملارين گوز باشلارى ايله يازديقلارى عريضه و شكاياتلرى جواب سيز قويموب هارادان منفعت گوزله نيرسه اوراقچيلار. بونلارين بو كئيف حركتلرينين نتيجه سينده اوغورلوق، رشوه خورلىق، سوء استفاده عادى و طبيعى بيرايش اولموشدور. دولت ميزلرينين باشينده اوتورانلار يوخاريدان آشاغيبا، يعنى وزيردن پيشخدمته قدر، خلقى سويماغى ئوزلى ايجون مشروع حق حساب ايديرلر.

آزان، زاندارم ايله سستى ساخلق ايله مربوط اولدوغى ايجون بو كئافت كارلارين مظهرى حساب اولدور.

بوگونين اسنيت سيز ليكى، بوگونون راهزن ليكى نين شكلى بوشدور. آرتيق هنج بير ملجا و پناه يوخسور. فرقه ايشچيلار يميز ظلم و جنايتلردن قاچيب فرقه فابيلارينا پناهينده اولان مظلوملارين آه و ناله سيندن سته كهلميشدير. آرتيق چاره و علاج يولى قالماميشدير. زاندارم و عدليه باشچيلارى كور و نور قصد و عمد ايو آتسه ائك وورورلار. بوندان سونرا خلق ئوز باشينا چاره ايتمه ليدير. قويدنيا بيلسين كه، بش-اوج نسر جنايتكارين اينده خلق نه گونه قالميشدير. قيس كليب قايىنى آلمىقى حالدا اينلرجه كندللىر ايو و زندگانلىقلار ينى ترك ايديب داغلاردا باشماقا مجبور اولموشلار. ديلينچى ليكه مجبور اولان اورتاباب اكينچيلر ناچار كندللى ترك ايديب شهرله پناه گتيريرلر. بو جنايته تئز يا كئنج آخر قويماق لازمدير.

پ

«آذربايجان» غزه تى، ۲۵ ايان ۱۳۲۴ هـ. ش.، نمره ۵۶.

۱- ترجمه: «اوغرو ايله شريك، كاروان اينه بولاش».

اوشاق ئوولاييرلار

بیزر ضاخان زمانیندا شهرلریمیزی خرابه زاره دوندرسك مقصدیله آباریلان خائساند سیامتسن آرتیق بحث ایتمك ایستهمیریک. اونو آذربایجان خلقینین دشمنلری ده بوگون تصدیق ایتمك مجبور دورلار. سوز نازه اورتالیفا آتیلان یالانچی پهلوانلار دایر. بونلار بیزیم انتشار ویردیگیمیز جدی شمارلارین قاباغینا چیخماق مقصدیله، ایندی آذربایجان دلسوزلوق کوسترمکله باتلاشیقلار. اونوی باغلی سوزلرایله تومار لاییب یاتیرماق ایله برابر اونون ایچون خلیفه نین کیسه سیندن بدل، بخشیلر ده قاباغا چکیشلر. کچن گون ایشیتدیگیمیزه گوره شوردا ریمیز بویروک میراغلان نشر ایدیب، تهریمیزین خیابانلارینی آسفالت ایتمك فکرینده اولدیغینی خلقین قولایغینا چاتدیرماق ایستهمیندی.

گورونور دوردا ییل تمام اها لیمیزین داد فریادلارینا قولاق آسماق ایستهمه یین تهران سیاستمدارلارینا آذربایجان فرقه سینین تشکیلی چوخ تکان ویرمیشدیر. اونا گوره دیرکه، نژال-آباغا دوشوب خلقه رشوت ویرمکله فرقه نین قوتلشمه سینین قاباغینی کسمک ایستهمیرلر.

آذربایجان خلقی، مخصوصا تیریز اها لیبی چوخ گوز دل بیلیرکه، بو بیهوده تشخیره فقط فرقه سینین مرتجع لر قلیبنده توره تدیکی قورخی سبب اولموشدور. اگر بشله اولماسا ایندی، سخا برده اهلونان ساییس-حاسبییز تلگرافلار، اوزون-اوزادی مقاله لر، اللی سین نقرلیک بویوک سیتینکلرده چیخاریلان قراولار بوگونه دک جوابییز قالمازدی، بونلارین هاسی بیریانا، اگر واقعات تهران مرتجع لری آذربایجان خلقینه یا اقلاتیریز جماعتینده حق حیات قائل اولسایدی، اونون انتخاب ایتمیکی شهرانجمنی نین فعالیتینین قاباغینی آلمان کیمی خیانته حاضر اولمازدی.

بیزه اعتراض ایدیرلرکه، نییه آذربایجان ئوزونون آبادلیغی باره سینده اقدامات ایدیر. ایرانین آیری ایالتلری ده آذربایجان دان آباد حالدا دگیل دیر. اونلار ایسه سولرینی چیمار-میرلار.

بیز بونی دا تصدیق ایدیریک. ولی باشقا ایالتلرین بریادلیغی، بیزی ئوز وطنیمیزی آباد ایتمك فکریندن قابتار ایلیمز.

بیز شهرلریمیزین آبادلیغی، ملتیمیزین فرهنگ، بهداشت و اقتصاد یولوندا چدی قلسر گوتورمه سیندن، بو کیمی احتمانه دلیلرله گوره صرف نظر ایده بیلمسیریک. مقصدیمیز بومقالده ده بو کیمی بهاندلر دجواب ویرمک دگیل، بیز اصلا بحثو مناقشه اهلی دگیلک، بیزیم نظریمیزه بیر عملی قدم یتمیش باتمانلیق منوی تشکیل ایدهن مباحثه دن قیمتلی دیر.

بیریم محکم یوموروغو سوزدان تیرمه‌ین تفران ارتجاعی ایندی جماعتیمیزین باشینی
تولاماق ایچون شهریمیزی اسفالت ایتمک فکرینه دوغوشور. اولسون، بیرونامخالف
دگیلمک. هله عسیر لجه وطنیمیزی سویوب ملتیمیزین اریوخونوی غسب ایندن تفرانین
ارتجاعی دولتی بیزه چوخ بورجلو دور قوی بشور - اوج خیابانی، خلقی تولاماق معمدله ده
اولسا، اسفالت ایستینلر.

گولونچ بور سیدیرکه، بو قدر دد فریادویماو بروردان سونرا، تازه دولت بودجه سیندن
دگیل، شهریمیزی بورجلی سالماقلا ویردی کلمی بوش وعده لره عمل ایتمک ایسته ییرلر.
بونلار او قدر جاهل دیرلرکه، قانون موجینجه انجمن شهر دارینین تصویبی اولمادان،
شهر نایینه بیر دینار بئله بورج ایتمک اولمادیغینی نظرده توتایلمیرلر و خیالی ایدیرلرکه،
خلقین بو ساده حقیقت ن اطلاعی یوخدور و تصور ایدیرلرکه، سیدخانین تومیسی ایله
بانکارا اصولی فراموش ایندیب طباطبائی کیمی نادان بیر آداما شهر نایینه بورج ویره
بیلرلر. طباطبائی لرین قانونار سمیتلری اولمادیغینی دا بونلار آنلاماق ایسته میرلر. بونلار
فضوللوق و قاحتی او پایده تیرمیش لرکه، شهرین آقاسی خلق طرفیندن انتخاب اولونان
شهر انجمنی اولدوغونو دا عملانکار ایتمکجه چارت ایدیرلر. بونویارماقدان مقصدیمیز
شهرین اسفالتینا محالمت ایتمک دگیلدیر. شهر کراک اسفالت اولسون. بونون ایچون عایدات
سبعی ده واردیر. بیوی بو حقه اینلر، بو کیمی عام المنفعه ایشلره مخالف گوستره بیلمز لر.
خلق ئوزی بیلیرکه، آذربایجان دموکرات فرقه سینین گورولتولی سسی اولماسا اینی،
مرتجسلر حتی اعلام بئله ویرمز یلر.

ایشیتدی کیمیزه گوره، شهرداری ایشچیلرینین معاشی بئله آیلارلا تاخیره دوغور.
هله انجمنین تصویبی اولمادان ویریلن معاشلاردا احتیلاس و سوءاستفاده حساب اولونور.
بومعاشلاری ویره نلر وقتینده گرهک شهر اهالی سینین نماینده لرینه حق و حساب ویرسینلر.
«دره مخلوت، قولگی بک» اویونلارینین وقتی کجیمشیر، اوشاق باشی آلداتماق
کیمی، گولونچ حرکتلرین فایداسی یوخدور. خلق بو کیمی قیریلداقلارا اغفال اولماز.
خلقیمیزین نجاتی، ونون حقیقی رهبری اولان دموکرات فرقه سینین یایراغی
آلتیندایر. بوفره قانونون حمایت ایدجیسی و گوز چیمسی دیر، اونون اولدغینی بیر شهر ده
قانون سیزلیق ایتمک اولماز.

چاغیر یلما میس قوناقلار شهریمیزین باشینی سیندیریب انکینه قوز توکمک فکریندن
گون یوسونلار.

بیرهمیشه دیمشیمک، حقی ویرمز لر، اونوی آلماق لازمدیر.

تیریز شهری ئوز حقیقنی آلماقا قدر بیر شهر دیر. اونون انتخاب ایتدیکی انجمن گرهک
بو تون شهرداریلق ایشلرینه نظارت ایتسین. بیزدورگون دوشونجه لی وسامت فکری
تولت مامورلارینین وجودینی انکار ایتمیریک، لاکن ایش باشیندا دورانلارین یوخوسوی
اوغری اولدیغینی دا انکار ایتمک اولماز، بو اوغرو لار ایندی نفسلرینی آریدیب، شهرین
اسفالتی بهانه سیله ئوز لری ایچون بویوک کسه لر تیکیرلر.

اونلار بیلدیرلرکه، کسه لری بوش قالا جاق، شهر انجمنی ئوزی بو تون شهر
ایشلرینه یاخیندان نظارت ایددجک دیر.

بیر شهر اهالیسی طرفیندن سچیلن نماینده لردن ایش و فداکارلیق طلب ایدیریک.
اونلاردان کیم عهد سینه خلق طرفیندن قویولان وظیفه نی ایضا ایتمک ئوزونوی لایق گورس
مورسه، استعفا ویریب، گیتملی، فداکارلیقا و خلق خدمت ایتمکجه حاضر اولانلار ایسه
ایشه باشلامالی و ئوز قانونی وظیفه لرینی انجام ویرمه لیدیرلر.

انجمن چوخ ساده بیر سورتده شهرداری رئیسینی چاغیریب اونا دییه بیلرکه، آقشورین صاحیبی واردیر. سن، اونون تصمیمی اولمادان، هیچ بیرایش گوره بیلمزسن، قانون سنه بو اختیاری ویرمه میشدیر. فامیلی و خودمانی بیر سورتده چاغیریلان هیئتلرین هیچگونه رسمیتی اولایلمز، مملکت مشروطه دیر.

هنوز قانون اساسیمیز تئبیر تاپمامیش و شهردارین حاکم مطلق اولایلمه سی قانونی اعلان اولونمامیشدیر. شهرین دخلی و خرجی انجمن شهردارینین مستقیم نظارتی آلتیندا اولایلر.

اگر شهردار اصرار ایده رسه اوندا انجمن شهر اهالیسینی توپلار، اونلارا انجمن ایتمه باشلامادان، انجمنین رسمی قبضی اولمادان ویرگی ویرمه یه چکلرینی اعلان ایدهر. قوی طباطبائی گیدیپ سیدضیادان تبریزین قصابلاری، حمامچیلاری، کببسی ایچون توصیه لر گتیرسین و او توصیه واسطه سیله شهرین عایداتینی توپلا سین. آنلادیرمی؟

پ

• آذربایجان، غزه تی، ۱۲۷ بان، ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۵۷.

دیپدی که خون ناحقی پروانه شمع را چندان امان نداد که شپرا سحر کند؟ (۱)

بیزدغه لر ایله کندلرده کورون وحشی لیکترین قورخولی نتیجه سینی یازیپ دولت مامورلارینین کار قولاقلارینا و کور کوزلرینه سوخماق ایسته دیک. لاکن ئوز لرینی پورت-آرتور قلمه سی فاتحی حساب ایده ن ژاندارم رئیس لری کور تو توغوننی بوراخمایان کیمی السیز-آیا قسیر کندلیلر ایله وحشیانه رفتارلارینی داهادا شدتlendirیب، اونلارین مال، جان و ناموسونا تجاوز ایتمکدن ال کور توره دیلر. نهایت بیجا ق سومو که دایانیب، کندلی نین تاب و توانی کسیلدی، ئوزونه چاره تاپماق فکرینه دوشدی. ایندی جلدلار بویوروب اکدی کلمی تخمین شوره سینی درسیلر. کیم بیلیر، بلکه بونلارین هاسیسی غارتگری کیم شدتlendirمک ایچون تازوه عنواندی. بلکه چالیشیرلار که، بو آد ایله کندلری خاک ایله بکسان ایدیپ، آذربایجان کندلی سنین نلینی کسپ اورتادان قالدیرسیلار. لاکن ایس بونی کور ترمیر.

سیانیدن، سر ابدان و سراغدن کلن خبر لردن معلوم اولور که، جانادویوب وحشتره تحمل ایده بیلمه یین کندلی انتقام سلاحه قیام ایتمیشدیر. قیاس جیلارین هفتی ژاندارم جلدلارینی خلع سلاح ایدیپ کندلردن اوز اقلاشدیرماقدیر. بونلار وار تودلری ایله امنیتی حفظ ایتمک لری حالدا ژاندارم پستلاریتی اورتادان چیخاریر، اونلارین سلاحی ایله ئوز لرینی دفاع ایتمک چالیشیرلار.

سیانیدن و سر ابدان کلن لرین دیدیک لرینده کوره. امنیه لری خلع سلاح ایتمکدن سونرا فداتیلر چکیلیب گیتیش. شهرین امنیتی پولیس مامورلارینین اختیارینا قویموشلار. شایع اته گوره سر ابدان میانده کندلیلرین اینه چوخلی سلاح کچمیشدیر. بوندان علاوه کندلیلر دولت مامورلاری واسطه سیله کندلرده پایلانان سلاحلاردان جوخ ساده بیر صورتده استفاده ایده بیلمشلر.

مطلع آداملارین اظهارینا گوره شهر بوردن سونرا آذربایجان ترک ایدیپ قاچان نظامی قودلرین سلاحلاری تامینله کندلیلرین اینه دوشموشدور. جوخ کندلیلر ئوز ناموسلارینی حفظ ایتمک ایچون او کورونی ساتیب تنگ آلمیشدیر.

(ترجمه: «گوردون که، پروانه نین ناحق تو کولموش قانی شمعه گجه نی سحره چیخارماغا بئله امان و یومه دی».)

بوسلاخلارین کوجی ائله دیرکه، دولت مامورلاری آپاردیقلاری احمقانه سیاستین معناسینی دوشونمکه مجبور اولموشلار.

بیز کچن نمره لرده کندلینی هوکوب، ئولدوروب، ناموسونا ال آتماغی آتش ایله لویناماق آدلاندیریپ دیمیشدیک که:

اگر حسال گبر آتش فرود
اگر یکدم در اافتد بسوزد. (۱)

ایندی سر بین و میاندن زاندارم رئیس لری بوسوزین معناسینی آتلادیلار، افسوس که اونلار ایچون بو درس باها باشا گلدی، اونلاری بیر داها بو تجربه دن استفاده ایشمکه قادر اولای بیلمز لر.

کچن گون زنجیر و شلاق ایله دوگولوب، مجروح اولموش بیر سرابلی اداره میزه گلایب دیردی، ایندی ئولسمده آروم قالمادی، اوندان ئوتوری که، قیزیمین ناموسونا ال آتان خائن جزاسینی چکلی.

بیر سراب امید ره ئیسنین ئولدورولمه سیندن خوش حال دگیلیک قارداش قانی توکمگی هرگز وجدانیمیز قبول ایتمیر، لاکن کندلیتی ده بواشند مدست ایتمک اولماز، مادامیکه دادرس بوخدور، مادامیکه زاندارم ظلمیندن مرکز شکایته گلنلری توتوب زندانلار دولور ساقلا خلقی بوغماق ایستدیلر، بیز ده کندلی ایله هممه اولوب دیریک:

دسی آبخوردن پس بلسکال
به از عمر هفتاد و هشتاد سال (۲).

بونولا بئله، بیز، دولت مامورلارینا بو حادثه لردن عبرت آلیب رفتارلارینی دگیش- مگی، تومیله ایدیریک، توکولن قانلارا اونلار ملت قارمیسیندا جواب ویرمه لیدیر لر.

زندانلار کناهییز کندیلر ایله دولور و لوغوو حالدا، الینه سلاح کچیریش کندلی سویوق قانلی لبق ایله رفتار ایده بیلمز، گیت- گیده حریق آرتیر، تازا قایاغینا چیخان یاش و قورونون هامیسینی یاندیریپ محو ایده بیلر. پنه تکرار ایدیریک:

یولوزی دگیشین، دایانیب فکر ایدین، جنایت و قان توکمگین ثمره سی خطرناک دیر، خلقین ایستدیکیمی ویرین، جنایتکارلاری توتوب جزالاندیرین، کندلی نین مال، جان و ناموسونا تجاوز ایدمن زاندارملاری آسین، تا کندلی ئوزی انتقام ایچون آباغاقالما سین، بوندان باشقا علاج بوخدور.

پ.

«آذربایجان» غزه تی، ۲۸ ایلان ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۵۸.

۱- ترجمه: آتش پرست یوز ایل اودیاندیرسادا، بیر آن اونون ایچینه دوشدیک
تقدیرده یانماق دیر.

۲- ترجمه بیس خاصیتلی دن سونرا بیر آن باشماق،
بتمیش، شتاد ایل (بیر لیکده) باشماقدان داها یاخشیدیر.

استعمارچیلارین قهرمانی بیزی نوتدیغیمیز حق یولدان قایتارا بیلیمز، یا تولوم، یا زادلیق، او چونجی یول یوخدور

بیز، هنج بیر قوم و هنج بیر ملت و هنج بیر جماعته دشمن دگیلیک، نوز و موز و کورد و موز
یا شاماق و ترقی ایتمک و سیله لرینی نوزگه لر ایچون دهر و ا گوروب، بو کوندک کیمه نین
ترقی و تعالی سیننه مخالفت ایتمه میشیک. حتی تهران از نجاعی حکومتین آزادلیقمیز علمیند
ایشلمکده اولدیغی خائنه تدبیرلری ده فارس ملتین حسابنا یازماق ایسته میریک.
سلی اسارت و قابالستمداد اصولون مزه سینتی آنلادیقمیز ا گوره اسیر ملتله اوره کیمیز
یا نیب، اولارین سارت و استعمار بویوندوروغی آلتیندان خلاص اولماقلارین صمیم قلبین
آرزو ایتدیگیمیز حالدا، زلفیاره توخونماق قورخوسوندان اولارین آزادلیق حرکتی
حتمنده نهایت درجه احتیاط ایله دانیشماغا عادت ایتمیشیک.

آسیا، استرالیا و افریقا قطه لریتده استعمار حالیندا یا شایان بدبختو بیچاره انسان—
لارین فلاکتلی حالی بیزی متاز ایدیر. بیز او وچ قان ایچن محافظه کارلارین حوس وطمعی نین
قربانی اولان بشریتین سزلیتی سی بیزی آغلادیر. اسانه ایتمه لی که، ملعون دیپلوماسی
ملاحظه لر بیزی موسوسدور و روح موزدان قوپان اقتراض سلریمیزی دوداقلاریمیزدا
قورودوب، قضایه چیخماغا اسکان ویرمیر.

بیزیم اسیر هندوستان، بیچاره عرب دنیاسی، مظلوم یونان جماعتی، وقتی ایله بویوک
مدینه مالک اولان یازیق مصر اهالیسی باره سینده دیمه لی سوزلریمیز چوخدور. نه
ایتمه لی که، قونشولق ملاحظه سی ایله وجدانیمیزین ویردیگی عذابه متحمل اولوب
سسیمی چیخارمیریق. فارس لارین گوزله بیر مثلی واردیر (اگر به بده کار چیری نگوئی
بستانکار میشود) (۱) بوتما میلله وغرودور. بیز دنیای اسارت آلتیندا ساخلیان استعمارچی
لارین قونشولوغونی ملاحظه ایدیب مساکت اولدیقمیزدان اولنار سوعاستفاده ایدیب، بیزیم
ساده و طبیعی حقیمیزی پایمال ایتمک ایچون انسانلاری تحقیر ایدین و ادبلی آدمالار ایلار—
شمایان واسطه لره تشبث ایتمکده دیرلر.

بیز هندوستانی، عرب دنیاسینی، مصری، بالآخره نوز وطنیمیزین اساس توتینی
تشکیل ایدین جنوب نضت معدن لرینی آزاد ایتمک شعار ایله ایشدیا نلاما میشیق و استعمارچی
و خاقلرین قانلارینی سوران محافظه کار دولت لرین داخلو خصوصی ایشلری ایله ده ایزیمیز
یوخدور. ساده بیر صورتده نوز ایویومیزی ایستدیکیمیز کیمی اداره ایتمک ایسته میریک.
بونایسه استعمار دنیاسی تحمل ایتمک ایسته میر.

نه ایتمه‌لی، ملتیمیز قورینه‌لر بوی تحمیل ایتدیگی ظلم و اسارتی هر چه در جین یورولموشدور. اینده ایستیر اودا، بوتون ملت لر کیمی، نوز سعادتی نی تامین ایتمک امکانتا مالک اولسون. بو آرزو هنج بیر ملتین دشمنلیگی اوزرینده اساسلانماشیدیر. بیزین دفعه تکرار ایتیمشیک که، ایستدی کله ریمیز مملکتیمیزین سرحدی دااخلینده محدود اولموشدور. ایراندان هنج و جنبله آیریلماق ایسته میریک و مشروطه اصولوندا صمیم قئیلدن مداخلتیمیز یاردیر. بونونلا ایشله استعمار هیکل لری دنیا نین اوباشیندان بیزه قان دوتموش حربی کوز لرینی بره‌لدیب دییر بوخ، سیزده ایرانین بوتون اهالیسی کیمی اسارت حالیندا قالمالیسین. بیزیم مستعمره لریمیزین حفظ و حراستی بونی طلب ایدیر. بیزیم سلطنت و قدر تیمیز ملت لرین کوز باشلاری اوزرینده اساسلانمیشدیر. بونی نظره آلمایان ملت محو و نابود اولماقا محکوم دور.

امابیز نوز نوبه میرده یاشاماق ایسته دی کیمیز ایچون استعمارچیلارین تهدیدیه تولاق آسماییب، آزادلیقیمیزین تامینی ایچون مبارزه‌ئی آخره قدر دوام ایتدیرمگه آند ایچیمیشیک.

پا

«آذربایجان» غزه‌تی، ۸ آذر ۱۳۲۴ ه.ش.. نمره ۶۶.

بولونلار چكىلىمىر فضالار ايشىقلانير

خلقىمىز قلمىندن قالغان شعارلاريمىز دنيادا سب كىمى كورلداي، بوتون بولكە—
لرین رادىولارى بىرى بىرىندن آلدىقلارى خىرلىرى جوربدە جور تفسىرو تعبیرلر ايله انتشار
ويرىپ بشرىتتىن افكارىنى وطنىمىزه معطوف ايتمكله فضانى قارائلىق و ابهام بولوتلارى
ايله بىر صورتدە مستور ايتدى كه، دنيانين بويوك دولتلىرى بىلده عيجانا گلىب. رسمى ياد—
داشلار ايله يكدىگرىنه سراجت ايتمكله سئله تى آيدىنلا شدىر ماق سچورىيتىندە قالدىلار.
الته بوانىدە تهران ارتجاعى طبوعاتى وزور ايله ايش باشىنا كچن قوجا لىب
اپرىمىش ارتجاع همىكلى، يىنى مدرالاشراف كاپىندەسى، اتى، قانى، ايلگى و سوموكلرى
بيكانه لرین مالى اولان سرلكر ارفع اوتون اعوان— انصارى بويوك دول اوينايدىلار.
فائىز موم ارتجاع روحيله تربيت ايدىلىشىش آنكارا رادىوسى و همچىن ايران ارتجاعى نين
اينانيلمىش كوكى حساب ايدىلن لندن اسپكترلرى ايسه اولنلار ين دكرمانلارينا سو
توكمكله دنيا افكار عمومى سىنى اغفال ايتمك، خلقىمىزى ياراشمايان افترا لار ايله
تهمت لندىر مگه موقتانائل اولان كىمى كوروندىلر.

فرقه سىزىن عزم اراده، متانت و استقامتى سايدىسىندە، خلق فسادا كى قارابولونلار
اهمىت ويرمەيىپ، باشلادىقى بويوك ايشى تعقيب ايدىپ، سوزدن ايشه كچلى، نهايت
بويوك مللى كنگره سىزى تشكيل ايدىپ، اولندان مللى بىر مجلس موصان وجوده كتىر مكله
دنيانى واقع اولموش بىر عمل مقابلىندە قويدى.

بويوك ايشىن سوناملت بولوتلارى داغىتماق، پوچ سوزلرو موخوم افترا لار بويوك
بىر تكان ايله آخرقو ماقدان ئوترى ئوز اعلامى سىنى رسمى صورتدە بو ئون دمكراتىك
دولت لردە، همچىن تهرانين رسمى مقاماتىنا كوندىرىپ، بو واسطه ايله ئوزونى عالمه
تائيدىپ، اساسى سوزلرىنى ديدى. اعلامىمىز خلقىمىزىن قلىبى كىمى ماف، ساده، راست و
سليس بىر دىل ايله يازىلدىغى ايجون ايستر داخلده، ايسترايسه خارجه دىن بىر تاثير
بوراخشى.

اونون معنالى سوزلرى واسطه سىله دنيا بىلدى كد، بىزىم افكارلاريمىز طبعى و طلبانىمىز
قانونى دىر، بىز عاصى و شورش طلب دگىلىك، ايران ملتى تىندە استقلال و تمامىتى ايله
ايشىمىز پوخ دور، ساده بىر صورتدە ئوزايويىمىزىن ادارە سىنى ئوزاليمىزه آلماق
ايسته بىر يىك، بوچەتن بىرايكى مضر و مفتن يالانچى لاردان باشقا بوتون دنيا رادىوس
لارنىن لحنى دگىشىدى، حتى بعضى لرى بىزىم حق سوزلرىمىزدىن طرفدارلىق ايتمك ايجون
عادلانە و منصفانه دليل لر بىلده بيان ايتدىلر.

داخله یسه ارتجاعی مطبوعاتین زمر آلود انتشاراتی گوندن-گونه ضعیفله شیب، بیطرف و آزادخواه روزنامه لر حقیقتین اوستونی آجماقلا تئوز ملی وظیفه لرینی انجام ویریر و بیزیم ملی ایتمیمیزی خلقه تانیماق ایسته بیرلر.

آزادلیق و دموکراتلیق اساسلارینا و فادار اولان جبهه آزادی روزنامه لری ایله، شریوردن سوئرا ایران اقمینه دان اولموزی کیمی پارلاشا باشلایان «ایران ما» روزنامه سی ایندی بیزنجی صورتده حمایت ایله بیر، رضاخانین آلیق نوکری و مختاری نین کیشف خبیثه سی اولان سعودی لرین اوز لرینین ماسکاسینی بیر تیر و اولارین خلقیمیزه نسبت بسله دیکلری خائنه فکولری افشا ایدیلر.

آرتیق بوتون ایران آزادخواه لاری ایچون بیزیم توتوغوموز یولون دوز اولدییی باره سینده شیهه تانما میشدیر.

آزادخواه مطبوعات جدی بیر صورتده دولتی تنقید ایله ییچوخ دوغری اولاراق دیرر، آذربایجان مسئله سی آذربایجاندا فقط حل اولایلر. دولت بو داخلی و ملی مسئله نی خارجه چیخارماقلا ایرانین استقلالیت و ملی حاکمیتینی خلل دارا ییدر.

مخوسا فداکار تهران یازمچیلاری خارجی دولت لرین بوخوسدا قوباردیق لاری گورولتویا اعتراض ایله یی اولارین بویسه قاریشمالارینی زاید، بلکه غیر عادلانه گورورلر. رضا شاه دن قالان اوغور لوق پولاری ایله تهران و کیمی چیمان دکتر عبدهین ده اراجیشی بویوک خیانتکار لیغینین قاناتا هر لریندن بیرسی دیر که، ۱۴-نجی مجلسین چرکین و کثیف سماسینی آچمق بیر صورتده نشان ویریر و بوخائن جمعیتین هارادان سوای چیکینی آچیب خلقه گومتیر.

آزادخواه مطبوعات ایسه دولتین آذربایجان خلقی نین قانونی و طبیعی حقیقی ویرمگی طلب ایدیر و اونی بیرسالت تانیب تئوز داخلی امور اتینی اداره ایتمگی طبیعی بیر حق اولاندیریر.

بوندان علاوه تهرانان کلن معتمد اشخامین اظهاراتینا گوره، ایندی بوتون ایران خلقی تئوز نجات و سعادتی نی بیزیم ملی حرکتیمیزدا گورور و اوره کدو گونتوسی ایله بیزیم موفقیتیمیزی آردو ایدیر.

حتی جنوب شهر لردن گلمب الیمیزه جاتان مکتوبلاردا بئله، خلقیمیزه، فرقه میره و ایتمیمیزه بویوک امید حسلری نظره چاریر.

بونلارین هابسی گومتیرر که، آرتیق طوفان کچمیش و فضالار قارا بولونلاردان تمیزلنمگه باشلامیشدیر. بوندان سوئرا ارتجاعی قوه لر نفعه تر جان آتیب جالی شسالار و ژورنر لرینده تمام اولاجاقدیر. آرتیق دنیا بیزی تانیمیش و حق سوروموز قولاق لارا یولی تاپمیشدیر.

په

«آذربایجان» غزده تور، ۱۵ آذر، ۱۳۲۴ م. ش.، نمره ۷۲.

قارداش قانی توکولمه سین

فرقه مبرزین و هیئت مسلمی نین حلی اقداماتی سایه سینده بوگونه قدر شهرین امنیتی حفظ اولونوب، موقصد استفاده ایتمک ایسته یین اشخاصین ناروا حرکتلرینه اسکان ویریلمه میشدیر. بونی ئوزونون منافعینه مخالف کورن دولت مامورلاری آخروقتلرده جور-به جور خانانه تشبیلره اله آتیرو شهریمیزین آسایشینی پوزساق ایسته ییرلر.

مثلابونلار ئوزلری ده بیلیرکه، آذربایجاندا زاندارملارا نسبت شدید حسرتغیر وجوده کلمیشدیر، بونا باخمایاراق کندلرده سلاخلارینی فدائیلره تسلیم ایدیب شهرد کلن زاندارملاری دیارمه سلاخلاندریب شهرین خیابانلارینا دولورور ویا اولنلارا غیر رسمی لباس کیدیریب، کورجه لرده خلقی تهدید ایتمک کیمی آلقاق و یارماز وظیفه لره معین ایدیرلر. هامی بیلیرکه، سرپازلاریمیزو خیردا افسرلریمیزین توجهی خلقه اولدیقی ایچون درخشانی ایله وهرام اولنلاری سرپازخانالاردا حبس ایدیب اسیر حالیندا ساخلاییر. بیونولا بله بعضی شورشور و بیچاقچی لارا افسر سرپازلیسی کیدیریب کوچه لره کوتهدیر، اولنلارین واسطه سیله خلقین احساساتینی تحریک ایتمک ایسته ییرلر.

بیزباشا دوشموروک، یندی دژیان تبریز شهرینده نه یه لازمدیر؟ مادام که سرپازلارا سرپازخانهدن کناره چیخماغا یولی ویریلیمیر، دژیان کیمی جلب ایدیه جک دیرو اونون خیابانلاردا کزمه سیندن خلقی تهدید ایتمکدن باشقا، معناسی نه دیر؟

بیزچوخ کوزل بیلیریک که، تهران ارتجاعی خلقیمیزین ویردیگی بویوک تکان واسطه سیله متزلزل اولوب، قورخودان تهرانی ترک ایتمکجه چالیشدیغی حالدا آذربایجان خلقینی بیریرینین جانینا سالماق و دنیا یه ئوزونی حق بجانب گوسترمک ایسته ییر. بیروه معلومدیرکه، درخشانی ایله وهرام آذربایجان خلقینین انتقام بنجسیندن قاچماق ایچون بهانه آختاریری بویه ننه ی سرپاز ایله خلق آراسیندا چاریمشمدان عبارت بیلیر. بی نقطه نظر ایله دیریک، فرقه مبرزینگونه قدر اولنلارین اوینا دیقلاری او یونلارا اهمیت ویرمه ییب گوردوکلری جسورانه و ناسردانه تدبیرلری جوابسیر قویموشدور.

ایندی ایسه وضعیت تامیله دکیمشیدیر، فئائی دستلری شهرین دروازه لرینه سرایت ایتمکده دیر. شهرین ئوزی آرتیق درخشانی و اونون آنلاماز همکاری اولان وهرامین احمقانه حرکتلریندن چانادویموشدور. بله بیر حالدا بیز آذربایجانلی سرپاز و افسرلری سرپازخانالاردا اسیر کیمی ساخلاییب، اولنلاری ملت علیه نه سلاح کوتورمک و ادارایتمکین خطیرینی خلقه بیلدیرسه بیامه ریک.

سربازلار و افسرلریمیز او نلارین قوعومو اقربالاری بالاخره بو طلسعی سیندیریب درخشانیلرین خیانتلرینه خاتمہ ویرمهلی، سربازلاریمیز بیر دفعه سلاحلارینی توکوب خلتدیلحق اولمالی دیرلار.

آتالاری، آنالاری، قارداش و بلجیلاری دموکرات فرقه سینین آزادلیق بایراغی آلتیندا مبارزه ایلن سربازی اوزون مدت قوش کیمی قضده ساغلاماق اولماز. ملت و وطن یولوندا شرف و افتخار قازانماق یچون نظامی پالتار کیمه ن افسرلی احمتقانه بیر صورتده قارداش قانی توکمهک و اداوار ایتمک قاباقدان کیتمز.

کیمین بالالاریوی، قارداشلاریوی، قوهوم و اقربا، دوست و آشنالاریوی سرباز خانالاردان ایستدین. قوی سربازلارین ئوزلری بو شرافتمندانه قلمی کوتور سوتلر.

بو یوک فرانسده انقلابی، بو یوک روسده انقلابی، بالاخره دنیا دا وجودده کلن ملی انقلابلاردا سربازلارین کوتور دوکلمی قهرمانانه قملری اونلار اقا ندیرین. سرباز همیشه ملت ایله اولموشدور. افسرین افتخاری ملت ایله ال بیر اولماقدادیر. اوقظمزلرده دشمن ایله ووروشابیلر. داخله دملتین پشتیبانی گرک اولسون. بیز بیلیریک، سربازلار و افسرلریمیزی غفلتده ساغلاماق ایچون، اونلار روزنامه اوخوماق و مملکتین حالتدان خبر توتماق امکائی ویر سیرلر. ولی ملتین کوچ و قدرتی قلعه دیوار آنلاماز، هر واسطه و هر یولیه اولور اولسون اوقون فکری پرینه پتیشرو ایستهدیککی نتیجه تی حاصل ایدر.

سیرکیمیب سربازو افسرلریمیزی باشاسالین، اونلارین ملی وظیفه لرینی شرح ویرین، آزادیخواهار آراسیندا اونلارین یرلرینین بوش قالدیغی می گوستورین. قوی قارداش قانی توکمهک ایله ئوزلرینه شان و شرف قازانماق ایستدین خاتملرین الی بوئا چیخیب بورونلاری ازیلسین.

آذربایجان سربازو افسرلی بیزیم قارداشلاریمیزدیر. بیز اونلاردان قارداشلیق گوزله بیریک، گرک چالشیب، آزادلیق دشمنلرینین المرینده آلت اولماسیلار.

حتی امغان، شیرازو تهران سربازلاری دا آذربایجان خلقتینین اوزونه آتس آجماق ایستهمیرلر. اونلاردا بیزیم بو یوک ایتمیزدن ئوزلرینه نجات و آزادلیق گوزله بیرلر. سرباز خانالار چوخ تئز بیر صورتده حبس خانه وزندان حالیندان چیخمالی، سرباز اخلق حرکاتیندا شوکت ایتمک امکائی ویر یلمه لیدیر. سرباز و شرافتلی افسرلرین روحو بیزیم ایله دیر. بیز اونلاری ئوز سیرالاریمیزدا کورماک ایسته بیریک. یاشاسین آذربایجانین غیمور و آزادیخواه سربازلاری! جوان وفداکار افسرلریمیز! آذربایجان سیزدن امید گوزله بیر! دموکرات قارداشلاریز سیزی کومکه چاغیریرا

پناه

آذربایجان غزه تی، ۱۶ آذر ۱۳۲۴ ه.ش.، نمره ۷۲.

مجلس ملی تشکیلی مناسبیتله

انتخابات موفقیتله خاتمه تاپیب مجلس ملی نماینده لری بیر-بیرینین آردینجا مرکزده توپلانماق اديرلار. بوبوبوك ايش فرقه سیز ایچون بوبوك بیر آزمایش ایدی. فرقه انتخابات تبلیغاتینی چوخ بوبوك موفقیتله آخرا آپاردی. املا انتخاباتین گوزی خلقی جلب ایتمک، جماعته فرقه و سلی هیئتین مقصد و سرامینی آندیرماق ایچون کنیش تبلیغات واسطه سی اولدی.

دوغرودور ملتیمیز چوخ اوزون مدتدن بوی گوزملیتینی حس ایدیپ، آشکارو غیر آشکار، عمدی و غیر عمدی اولماق اوزره، زمان و مکانه کوره گوزون آزادلیق و مختاریتی پولوندا مبارزه آپارمیشدیر. ولی بونلارین هامیسی بواج آی مدتنده آپاریلان مبارزه یه قطعاً مساوی توتولا بیاجم. ایندی آذربایجانلی سریع بیر صورتده آپاریلان سئچکیلر و اولاردا بحث ایدیلن مسئله لر واسطه سیله حقیقی بیر خلق و تام مناسبله مدنی و حساس بیر ملت مقامیما یئتیشمیشدیر.

مین ایل لرله تاریخه مالک اولان ایران دولتی نین آرخاسیندا بوگون اون مین نفر تاپماق اولماز. جوان دولتی میز ایسه باشینی اوجالیدیپ، افتخار ایله دییه بیلرکه، بوگون اونون آرخاسیندا سیلئونلار ایله کیشی و خانملار قان توکوب، گولوب-گولف و سونلرله افتخار ایله حاشر دیرلار.

بواش ملتین قلبیندن چیخمیش سادا، فرقه میزین، اونو تشکیل ایتمکده بوبوك خدمتی اولموشدور.

خلقیمیز حقیقئناس و صاف اوره کلی بیر خلق اولدیغی ایچون عملاً گوزونون مرد-لیکینی گوسترمکله فرقه نین شعارلارینی استقبال ایتمک، اونون گوستردیگی نامزدلرله رای ویرمک و اونون ایستهدیگی تدبیر لری جان و دل ائله اجرا ایلمک بولوندا بوبوك قهملر کوتوردی.

بوتون آذربایجاندا فرقه نین گوستردیگی کاندیدلرین انتخاب اولونماسی خلقین فرقه یه اولان اعتمادینی و اینسانی تئوت ایتمکده دیر. آرتیق، خلق شخستلر دکیل، فرقه یه اینانیر و اونون آدینا و باصطلاح اونون مارکاسینا رای ویریر. بواسه ینی و جوان بیر فرقه ایچون بوبوك موفقیت دیر.

چوخ یرده کندیلر چوخ ساده بیر صورتده و بیزدموکرات فرقه سی گوسترن کاندید-لردن باشقاسینا رای ویره بیللمرک، فرقه کاندیدلری امتحان دان چیخیش آداملار اولماقلا برابر فرقه قارشیمیندا مسؤل اولدوقلاری ایچون بیزه خیانت ایدد بیللمزله. دییب گوز رایلرینی صنوقلارا توکموشلر.

كندلی نین منطقی تامامیه دوغرو و دوشونولموش بیرمنطق دیر. ملتینه رهبرلیك ایتمه ادعاسیندا اولان بیرقرقه بئلهده اولمالی دیر. تاك كندلی دکیلدیر. شهرده و بیطرف جماعت، مخصوصا کسبه و تجاردا ساددبیر صورتده کدیلیرین منطقی اوزره رفتار ایدیب، فرقه نین گوستردیکي کاندیدلره رای ویرمیشلر.

بووقتقدر ایراندا بوکورولمه میئن بیرایش اولدیغی ایچون بیزملتین کلدجکی ایچون بوتوفال نیک حساب ایدیريك. ملت نه قدر منظم حرکت ایدرسه، نه قدر ئوزونون فرقه سینه و باشچیلارینا آرتیق اینانابیلرسه، یوزاوقدر تئزبیر صورتده ئوز آرزولارینا یتیمکه موفق اولار.

مجلس ملی میز تازه بیر موسسه اولدیغی ایچون اونداجور-بجور نقصانلار اولاییلر. بونوبیز هرکز اونودا بيلمهريك، لاکن بومجلس عموم خلقه دایانیب تازه بیر دولت یاراتماق و ملی مختاریت بیجین بناسینی قویماق کیمی آغیرومیم وظیفه دانیدیقینا گوره اولدوقجا جالب توجه، اولدوقجا بویوک بیرمجلس دیر. اورادا دانیشیلان سوزلر و چیخاریلان قورالارین خلقه بئیریمه سینه آرتیق درجهده اهمیت ویرمک لازم گلیر. گرک روشن فکر و خیالی جوانلاریمیز، مخصوصا یازی و مطبوعات ایله مشغول اولانلار بویولدا بویوک فداکارلیق گوسترسینلر.

بیزگرک ئوزوموزی ملتیمیزه و بوتون دنیا ملتیرینه تانیدیب ئولکه بیزی اداره ایتمکه لایق اولدوغوموزو اثبات ایدمک. بونودا مجلس ملی میزدن گوزله بیریك.

پ

وآذربایجان ه غره تی. ۱۸ آذر ۱۳۲۴ ه شس. ۷۴. سمره

دالدان آييلان دأش قوپوغا دئغر

ملتميز قيام ايديب ئوزحق واختياريني آلدى. آرتيق آذربايجان مىلى دولتى بىر حقيقت دىر. اونون دموكراتىك اساسى اوزره قورولموش حكومت تشكىلاتى ومجلس مىلىسى ئوزونون لياقت و استعدادىنى دنيايه بىلدىردى. بونو داهارى قايتارماق اولسا.

هله دولت مىلى مجلسه مالك اولماقدان اول بئنه. آذربايجان تهرآنين جوروموش مستبد حكومتينه واونون باشى كوره تىتره مكدده اولان كابينه رئيسلرينه باش اكمزدى. ايندى ايشه اوندان بوتوقى ايتمك سهاست دىر.

دولتسىز ياشاچاق، ملتى سعادت و خوشبختلىكده چيخارماق بولوندا شئخ بىر فداكارلىقدان آباق كرى چكمه بىچك دىر.

تهران هنوز بو حقيقتى آلاماق ايستىمىز. او هله ده خيال ايدىركد، رجز خوانلىق، فحش و ناسزا دىمكك بىرى دنياين كوزوندىن سالىب بويونوموزا سوار اولايلىچك دىر. بىز روزنامه ميزين بىرىنچى شماره سينده آچىق و آيدىن سورتده يازمىشلىق كد، اكر تهران ايكى بول آيرىچىندا ارتجاعه طرف كېده رسد، بىز ئورتوتوغوموزا آزادلىق يولونا اونسوز دوام ايتمىلىك. ايندى آرتيق تهران اولو انتخاب ايتمىش دىر. بىزده اولنا يالوارمادان، اونون احمتانه سوزلرينه اعتنا ايتمىدەن. توتوغوموز يول ابله اېردى كىتمكده بىك.

سز اول ايشه باشلا دىقدا چوخ ساده بىر سورتده آزادلىق ميزى تامين ايتمك ايسته يىب، ابالت و ولايت انجمنلرى شعارىنى ميدانا آتدىق. تهران و اونون باشچىسى دىدى، بىر تفكراف اولماسين مين تفكراف اولسون، بىز بو حقى ويره بىلمىمىز.

بومسخره آميز جواب خلقى ميزى بىر قەدم داهالره لى كېدىب عملا ئوز حقىنى آلاماغا يعنى مجلس مىلى و مىلى دولت ياراتماغا وادار ايتدى.

سلاح و سازش طرفدارى اوللوقغوسوز اچچون بىرداها مجلس موسسانى ميزين وىر— دىكى اغلاميه دكلاراسيونى تهرانا كوندرىب حقيقتى ميزى ايسته دىك. جوابىندا بىزى قوت دىشلىرى، يعنى سلاح و تانك ايك تهديد ايتدىلر و ملتى ميزين قانىنى توكمكك اىرووردىلر.

ملت ئوز حقىنن سرفتنظر ايدە بىلمزدى. نهايت سلاحه سلاح ابله جواب وىرىب، فدائى دستلر ينده ايشه باشلاماى فرماني وىردى. نتيجه ده پوچ و اساسىز اولان استبداد قلملرى بيخىلىب، يالانچى بىلوانلار ين بىر قىسمى سلاخلار ينى آتېب قاچدى، ديگر قىسمى ايشه خلقى ميزين قاباغىندا دىزچو كوپ تسليم اولدى.

ایندی تهرانی الی هریریردن اورولوب، خلقمیزی پولسیرلیق ایله تسلیم ایتمکه چالیشیر. یوگولونج و بجه گانه بیرحرکتدیر.

نوز حقیقی آلمغا قیام ایمن بیرملت بوشگل اتدهه قطعاً قیقله بیلر. اگر تهران بیزیم تاجرلریمیزین پولونویمک ایسترسه، دولت تصد ایتمکی مالیات حصه سینی ساخلایب، اولارین طلبلرینی ئودیه جکدیر.

کچن گجه لر دن بیر سیمنده لندن رادیوسو اوبدیورما بیر خبرده دیمیشدیر که، آذربایجان ملی حکومتی ئوزی پول چاپونشر ایتمک ایستیر. بووقده دک دولتیمیز بو فکرده اولماشیدیر، اگر لازم گلیرسه اولنادا تشبث ایلدیه بیلر، هر حالدا بیز خاقن فدائکارلیق ایسته بیویک و خلقده اوقدا کارلیقی گوسترمکه حاضر دیر.

تاجرلریمیز تهراین احسانه تشبثلرینه استقامت و متانت ایله جواب ویرملی و ئوزلرینیز اعتبار و حیثیتلرینی گورلمک یچون بیر بیرینه مساعدت گوسترملی، دولتمین جدی تدبیرلری حیانا کچندن دک بازارین وضعیتی اولدیغی کیمی ساخلانالی دیرلار. تهران، ایشیندیگیمیزه کوره، ایالت و ولایت انجمنلرینین انتخاباتینی باشلامغا تشبث ایلدیر، بیز چرخ گئج دیر، آرتیق انجمن بیزی تاسین ایده بیلمز، بودالان آتیلان دانش کیمی دیر که، فقط تویوغا ذکر و هئچ بیر تاثیر ناغینلاماز.

سرتیب درخشانی و اونون اعوانیسی توقیف و سحاکمه ایتمک دهاها گولونج بیر تدبیر دیر. سرتیب ئوز میل و اراده سیله تسلیم اولمادی، اومحاصره حالیندا ایدی. اونون سرباز و افسرلری خلقه آتش آجماق ایسته میردی، اوچوخ گوزل بیلیردی که، مقاومت تان توکمک و شهرین بریاد اولماسیندان باشقا بیر نتیجه ویره بیلمز، او آنلامیشدی که، سلاحه ساریلمش کندی اولومخلوب ایده جکدیر. بومخلوبیت اونون سربازلیق آبرو و حیثیتینی لگه دار ایده بیلر.

تهران اونو توقیف ایتمکله بیرداها اثبات ایندی که، قان توکمک و خلقمیزی فلاکته سوق ایتمک یولوندا هر حور جنایتته حاضر ایمیش.

سرتیب درخشانی سین توقیفی اثبات ایندی که، فوکه سیزین گوستردیگی یول دور ایمیش، خلقیمیز اگر قوز ملی دولتیمی و حوده گتیر بملی قشون یارادا بیلمز ایسه تهران ارتجاعی اونون حق و اختیارینی هر آن ایمندن آلابیلر.

بیز ایران استقلال و تمامیتنه دفعه لره اعتراف ایتمیشیک، تهران ایسه بو استقلالیتی بوزماق یولوندا هر کون تازه بیر لداق چبخاریر، ایشیر بله کیدرسه، بیز تمامیله آریلیب مستقل بیر دولت تشکیل ایتمکه محبور اولاجاغیق، آیری چاره بوخدور.

اورضاخانین تورچشمی سرهنگ زنگینه کیمی جالادلارین ایله آذربایجان خلقی نین قانینی سوگور، ایوینی غارت ایتمدیریر، شهرلرینی حرابه زاره دوندریر، ایتهاج واسطه— سیله آذربایجان بازارینی پولسور قویوب، خلقی آیاقدان دوشوب ورشکت اولماغا و اذار ایلدیر.

ایش بله کیدرسه بیزیم آیری چاره میز قالما یاچاق، ناچار کرده دیک، «سیزینکی سیزده بیزیم کی بیزده» یاخامیزدان الچکب قویون بیلدیگیمیز کیمی ئوز ایویمیزی اداره ایدهک.

پا

«آذربایجان» غودتی، ۲۵ ۱۳۲۴ ه.ش.، نمره ۸۴.

بیز و تهران...۰۰۰

یکشنبه گونو ناگهانی اولاراق هولامو(۱) طرفیندن دولت قودوسی مداتی دنته—
لریمیز سنکرلرینه خمپاره آتشی ایله تعرضه باشلادی. همیشه اولدیغی کیمی فدائیلریمیز
توزلرین قهرمانانه استقامتی ایله بوتعرضی سینغیریب نوزسنکرلرینی الله ساخلاماقلا
دشمنی دالی چکیلکه مجبور ایندیله، بوغیرمترقه حادثه نین عادی موقعلرده، البته،
بو یوک تاثیر اولایلمردی. ولی ایندی که، تهران حکومتی ایله آذربایجان ملی حکومتی
آراسیندا دانیشیق کئدیر، بو حرکتین بیزیم عقیده میزه کوره بو یوک ودرین معناسی
واردیر. بیزیم نماینده لریمیز تهراندا اولوقلاری وقت، همان موقعه ده همین رموز دسته—
لرین سنکرلریمیزه تعرض ایلیب تلفات و اسیر ویردیکن سنو راگری چکیلکه مجبور
اولوقلارینی دولت رئیسینه بیله بریشلردی. سونرادا دولت طرفیندن تحقیق ایچون
گونده ریلن کمسیون نماینده لریمیزین دیدیکینی تأیید ایتمیش تعرضین دولت قودوسی
طرفیندن باشلانمیشی تنظیم ایتمیکی مورت جمله ده والداد اولان قطعی مدارک واسطه سیله
تصدیق ایتمیشدی. دولت ایسه مقررلری و خلقی بیرسیرینین جانینا سالیب قارداشی
قانی توکمکه وادار ایدنلری مجازات ایتمک و خانلرین اللرینی کسک عوضینه،
کاغذ پارلیغا تشبیت ایدیسنلنه نی سمل ایتمک ایسته ینلره مخره و شعبه لرینی
بیرداما تکرار ایتمک امکانی ویرمیشدیر.

بیزبو ایته سستیقا آقای قوم السلطنه نین دخالتی اولدیغینی ایره لی سورده
بیلمیریک، شاید حقیقتاده دولتین بوایشلردن اطلاع یوخدور. ولی خانلرین مجازات
اولونماسی بو کیمی باریک و اینجه بیر موقعه ده ینی ماجرا لارا امکان ویرمیشدیر.
بیز ایسته ییریک قبول ایده لکه، آقایی قوامین بوایشلردن اطلاع یوخدور، ایسته ییریک
ایناناق که، بعضی ماجراجوو مرتجع عنصرلر شاید ایران خلقینین دشمنلرینین تحریکی
ایله بو کیمی او یونلارا تشبیت ایتمکده دیرلر. شاید بعضی لرینین ادعاسی دوغرو اولاکه،
دیرلر؛ غیر مسئول مقامات بو کیمی تشبیلر واسطه سیله آذربایجان نهضتینین قایاغینی
آلماغا چالیشیر. شاید ایشین یوندان داماد رین دیر. بلکه دنیانی ینی قان دریاسینا دونه ریک
ایسته یین امپریالیست دولتلرین بارماغی ایله او یونلارین نقشه سیندیرک، هولاسودا،
ساققودا، سردشته اولان قارانلیق و رموز حرکت رهبر لیک ایندیله؛ شاید بوایشه،
تهراندا و آذربایجاندا گئجه گوندوز فعالیتده اولان خارجی جاسوسلار طرفیندن معین
نقشه اوردو حرکت ایندیله.

۱— آذربایجاندا کی مابین قلمه شهرینین جنوبوندا دایر سلسله سینین آدی دیر.

بوشاید لرین هامیسی ایله بئله، بیز دولتمین عدم مسؤلیتی نی ده تصدیق ایده بیلمه-
ریک دولت اگر بیرینجی حمله ده خائنلری، خودسرایک و سرکشلیک ایده تارلی شدیدیر
مورته مجازات ایتمیش اولسایدی، ایکینجی دفعه بو اتفاق دوشمزدی و بو بدناملیقا
میدانا چخمازدی.

بیز بیلیریک که، تهران ارتجاعی قوه لری واحد اوتورا بیلیم لرلر، بیز بیلیریک که،
خلقین مال، جانو ناموسونا تجاوز ابدیب ئوز لرینه شخصی ثروت و سامان دوزه لدن
ایلانجی پهلوانلار بولانلیق سودان بالیق نوتماغا چالیشاجاق، آذربایجان، لرستان و
ایرانین سایر ایالتلری کیمی ئوز لرینه تاخمت و تازمیدانی دوزه لتمک ایچون هر بیر جنایت
خاخر اول بیلرلر، بیز اینده ایران مطبوعاتی نامینه نظا فرایدن ماشا اله خان و رضا جوزانی
نوکر لرین و سایر پهلوی مداحلارینین مذبح خانه تشبیلونیدن غیر سیز دگیلیک، بیز
مختاری نظمیسی جاسوسلارینین و سیا، سیا، بادینین باشمندا دوران خائنلرین تهران
مطبوعاتی میدانیندا آت اولما تاملارینی دا بیلیریک، بیز پول، کوچ و نامشروع نفوذ
واسطه سیله وکیل اولماقدان قوتری جگر لرینه خال دوشنلری ده تانیریق، بیز تهرانین
خالی هتل و مهمانخانه لرینی دولفوران نفت کمپانیلری نماینده لرینین سئل کیمی مصرف
ایتدی کلمی پول و اروپا و آمریکا نین بورس دلالاتینا مخصوص شیوه ایله چله ویردی کلمی
فهریداتلارین دا بو کیمی حادثه لره تاثیرینی حسر ایتمکن عاجز دگیلیک.

آقای قوام السلطنه اگر واقعا آذربایجان خلقی ایله مسممانه همکاریق ایتمک
فکرینده ایسه جدی قدملر کورتورمه لی، تهران محیطینی کثیف عنصرلر و چاغیر یلما میش
قوناقلار و ماجراجو افسرلردن تمیز لمه لیدیر.

ایکیرمی ایلیک اسارت دوزه سینین فهرانلاری کرده ملی محکمه لره ویریلیم
مجازات ایدیلین، اوغری افسرلر، خائن و مختلس دولت مامورلاری کرک ملتته حساب
ویرسینلر، ئوز لرینین الله کچیردی کلمی سیرتار ثروتین منشاء و منبعینی کوسترسینلر،
ایشی سهل توتماق، کمیون بازلیق ایله اویناماق زمانی کچمیشدیر. بیز اینده
اینانیریق، سوز آرتیق هر کسی یوروب ازمیشدیر. حقیقت بینلر نظرینده بیر میلیون
ادعان، کچیک بیر قلم داها قیمتلیدیر.

اماداخلی وضعیتی مزه گلدی کده مرتجع لرین چابا لاییم علیهمیزه ایتدی کلمی
اقدامات بیزیم ایچون داها مفید واقع اولور، هولاسو حادثه سی خلقیمیزین گوزونو آچیب،
اولاری ئوز فرقه لری طرفینا توپلانماغا هر بیر تبلیغاتدان داها آرتیق تاثیر ایتمیشدیر.
دوین تجریز رادیوسو بو خبری انتشار ویردیگی آندا بوتون خلق هیجانه گلیب
سلاح طلب ایدیردی، بوتون فرقه افرادی، دولت ایشچیلری منظم سرباز دستلری کیمی
ئوز پستلارینی اشغال ایدیب فرقه و دولتی سوزین فرمانینا منتظر ایدیلر. اون دقتده
بوتون شهریمیزده نظامی وضعیت وجوده گلیب فرقه، دولت، فدائی، قوشون دستگاهی
منظم بیر ماشین کیمی صبر هله دوغری حرکت باشلامیشدی. بو بویوک بیر آزما یشر ایدی.
بو آزما یشدن خلقیمیز باشی اوچا چیخدی، اویات و گوزی آچیق خلق همیشه بئله دیر، اوهر بیر
حادثه دن مثبت نتیجه اله ایده بیلر، بیز دشمنلریمیزین ترضیندن بئله مثبت بیر نتیجه اله ایدیب
مغزیمیزی محکم لندیردیک، تهران حکومتی ایسه افلاکوز وضعیتین، ئوزونون قوشون
تشکیلاتینی، ئوزونون مسؤلیتلی مامورلارینین حرکاتینی کنترل ایده بیلسه بویوک
ایشی گورموشدور، بیز حقیقتا آقای قوام السلطنه کابینه سینین افرادی نظره آلدیقلا
معروف روس افسانه نویسی کریلوفین بالیق، اوردک و خرچنگ حکابه سی انسانین
نظرینده مجسم اولماغا باشلاییر.

بووصف ایله آذربایجان خلقینی متهم ایتمک آیا بویوک انصاف سیزلیق دگیلدیرمی؟
بیز آذربایجاندا باشقا بیز محیطده یاشاییریق، بیزیم خلقمیزین افرادی بیز-بیری ایله
قارداش کیمی یاشاییب، شوزملی هر قه و ملی رهبرلرینین امرینی مذمبی بیز حکم آسمانی
کیمی اجرا ایدیر، وطن و ملتین سعادتیسی ده او، ان امرین دوزگون و صداقتله اجرا سینما
آراییر. بیزده بیرلیک، قارداشلیق، صمیمیت و دوزلوك واردیر. بیز شوزباشچیلاریمیزا
اینانیریق، اونلارا احترام ایدیب آرزولارینی انجام ویریریك رهبرلریمیز ایسه بیزیم
اعتماد و ایمانیمیزه آرخالاییب بویوک و جلی فداکارلیقلارا اقدام ایتمگه افتخار ایدیرلر.
شهران ایسه بیزیم بویویوک ایشی-میزین معنی و اهمیتینی علفده درك ایتمه سیندیر.

پ»

«آذربایجان» غزمتی، ۳۱ اردیبهشت ۱۳۲۵ ش.س.، نمره ۲۰۴.

۵

نوزلرینی فرقه‌میزه باغلیانلار حقیقته

ایستدیلیرکه، تهراندا و ایرانین باشقا شهرلرینده بعضی اشخاصرویا دستلر-
نوزلرینی آذربایجان دموکرات فرقه‌سینین شمه ویا نمایندسی آدلاندیریرلار، بو
واسطه‌ایله فرقه وخلق‌سپیزین قاراندیضی نفوذو اعتزادان سوء‌استفاده‌لرایدیولر.
بوکیمی شیادلیق وماجراجولقلارا یول‌ویرمه‌ک ایچون بو واسطه‌ایله عمومه
اعلام ایدیریک‌که، آذربایجان دموکرات فرقه‌سین آذربایجان خارجینده هیچوجه
شمه ویانساننده‌سی یوحدور. بو‌اعادا اولان اشخاص دستلرین‌اعالارینا ابدالاعتبار
ویریلمه‌ملیدیر.

عین زماندا همیشه یازیب ویدیگیمیزکیمی، فرقه بوتون ایراندا آزادیخواه‌لارین
ارتجاع علیهنده‌آپاردیقلاری مبارزه‌ده نوزونو سپیم‌وشریک حساب ایدرک بومبارزه‌ده
آزادیخواه‌لارین اوستونلیک قازانماسینا وارقه‌وسیله کمک ایتمیش و بوتندان سونرادا
بومقتس وظیفهنی انجام ویرمکن چکیمه‌یه‌جکدیر.

بیزیم فرقه‌میزین شعاری بوتون ایران آزادیخواه‌لارینین واونلارین سازمانلارینین
اتفاقی واتحادی سایه‌سینده نولکهنی ارتجاعی قوه‌لرین سوق‌ایتمکده اولبولقاری‌فلاکت
ویدبختلیکن نجات ویرمکدیر. اونا‌گورده آذربایجان داخلینده، فرقه‌تشکیلاتیمیزین
بیرلیکینی و محکلمندسینی تامین ایتدیگیمیزکیمی، آذربایجان خارجینده داخی‌نفاق
واختلافه سبب اولایین تشکیلاتلارایله‌جدامبارزه ایتمکی لازم بیلیریک، اگر آذربایجان
خارجینده یاشایان آذربایجانلی آزادیخواه‌لار آذربایجانین وعموم ایرانین آزادلیق و
ترقی‌سینی ایستلرسه ایرانین نوزگه شهرلرینده استخاندان چیخیب نوزینی حقیقی
آزادیخواه گوترمکه نائل اولان تشکیلاتلارا وارد اولوب اونلاردا جلی و صمیمی
سورته فعالیت ایتمهلی و بو واسطه‌ایله‌خلق‌سپیزین سمدتی یولوندا گوتورولن‌قلمری
داهادا سرختلندیرمه‌لیدیرلر.

پ-

«آذربایجان» غزه‌تی، ۲۰ خرداد ۱۳۲۵ م. ش.، نمیره ۲۲۱.

آلمان آزادلیغی ساخلا، اق، اولدان خلقین سعادتی ایچون استفاده ایتمک لازمدیر

اٹلیمیزین شادلیق کونی حساب اولونان ۱۲ شهر یور یاخینلاشدیقجا خلقیمیزین، اٹلیمیزینو اونار هر لیک ایدن فرقه میزین ایچر سینده کنیش دایر ده فعالیت حس اپیلیر. کیچن نمره میرده مرکزی فرقه کومیته میزین بایرام برنامه سینى درج ایتمیشدیک، دونن خلقیمیزو اونون سئوملی تشکیلاتی حساب اولونان فرقه میزین بیر ایلمدینده گوستردیک یارادیجیلیغی یاداسالماق ایچون گورولن ایشلرین ان سهم لرینی خاطرلادان ۲۰۰ صحیفه لیک بیر فهرست منتشر اولدی.

بیر آیدان بری آذربایجانین بو تون کندوشهر لرینده بویوک حاضرلیق کیلیپ، کندیلر، کارگرلر، کسبه و هنر صاحبوی بیر ایلمدینده گوردوکلری بویوک ایشار و گوستردیکلری حیرت وریجی قهرمانلقلاری خاطرلماق ایچون اورده دوکوئتوسی ایله شهر یور آیینین ۱۲ سینی گورله ییر. او کونده بیر ایلمیک فعالیتینده یکون وورماق ایسته ییر. بویوک نوقتیمیزین قاباغیندا کنده ن تبریز شهرینین فرقه تشکیلاتی همشه اولدیغی کیمی یوز دوغما فرقه تشکیلاتیمیز رهبر لیک آلتیندا ئوزونون سیاسی مبارزه ده گوستردیک یایاقتو استعدادینی برده امانتات ایتمکجه چالیشیر.

بیر ایلمده گوردو کوموز ایشلر، الله ایتمدیکیمیز موفقیتلری ساییب یازماق ایله قورتاراسی دگیلیر. قوی اونی تاریخچیلر یازسینو بیر عملدن بحث ایلمه ک، مباحین مسئله سینى دوشونه ک.

اٹل بیزیمله دیر. بیز اونی منظم لی ییر قورولوشا مالک ایتمیشیک. بیر ایلم بوندان اول دخی خلقیمیز ئوزونون قهرمان لیغی ایلمه مشهور اینی. او کچمیش باشچیلار اینین کسب ایتمدیگی افتخار ایلمه یاشاییرو ارتجاعی قوه لر ایلمه شیدن مبارزه آپاریردی. اما کونک شرافتو انصاف اوزر ده قضاوت ایلمه ک، بومبارزه دن خلق بیر نتیجه آلا بیللمیردی. چونکه اونون اعتماد ایدیب آرخالانابیلن ملی بیر مرکزی بوخ ایلمی. بوچختن تشکیلاتلارین گوستردیکلری قهرمانلیغا باخمایارق عموم خلقی آیاغاق لدری ماغا قادر دگیل ایلمی.

شهر یورین ۱۲-ده بناسی قویولان فرقه میزیمه بنو نقصانی اورتادان قالدیر ماغا موق اولدی، اونون برق آسا بیر صورتده میدان اچیماسیله خلق ئوزونونه رهبر و باش تاندی. اونا اعتماد ایلمه ک شرفلی مبارزه سینى معین هئغو مقصد ایلمه علاقه دار ایتمدی. گوتورولن قسملری بویوک نتیجه لره باغلاماقلا خلقی ئوزونه اینان دیردی. اٹلین اورده کینی فتح ایتمدی، اٹل ایلمه قاینادی قاریشدی، اونون پیشواسی و حقیقی رهبری اولدی.

اوشۇر بوردن بوشەريوزە قەربوبوك بېرقاملە اولمايدىقى حالدا ئائىلىسىز بېر قەدر بويوموش، رىدونمو ايتىمىشئير.

ايندى بېز بوتون دنيا دا بېر ملت كېمى غرض اندام ايدىب ئوزوموزى ادارە ايدە بېلەك اېچون وجودا كېترىدېكېمىز مىلى تشكىلاتلارېمىز واسطە سېلە مىلى مدنيت و مىلى فرهنگ اوستونلە كوندن - كوندە ترقى و تىكاملە دوغروبوبوك قەملر كوتورە بېلرېك.

بېز ايدىنى نەتك اېرانا بلكە ياخېن شرقە دىموكراتېك نەختىن باشچىسى و علمدارى حساب اولونوروق. بو آدى بېز ئوزوموز ئوز اوستوسوزە قويماسېشئق. بو دنيا دىموكراتېك نەختلرېنە شەيدىنمورتە علاقە مندا اولوب اونون كۆيدىشېنى چوخ دقتلە تەتقىب ايدىن دنيا سېاستمدارلارېنېن ان صادق نە ايدە لرېنېن بېزېمىز كېمىزە وېردىكى قېمىتېر.

ائىل بوشەدا كارلىق نېجە سېندە بواقفخارلا دولى آدى قازانماغا نائل اولموشئور. بو اقتخارى بېرە وېرېن شەريورېن ۱۲- سېسېر. يعنى فرقه مېزېن تشكىلى دېر.

بوشرفلى كونون مبارزە قهرمانلارى ايسە بېراىل تام سورەن مبارزە مېزدە دائما فتح و غالېبە اېچون باشماغا و ائىلېن شرافتو اقتخارى اېچون ئولمگە آمادە اولان فرماندار كېمى ظفرە دوغرى قوشان خلق كەلتە سېنېن قاباغىندا كېتمېش. ايسترىياسى، ايسترى حرىن، ايسترى اقتصادى، ايسترى دېپلوماسى و تشكىلاتى جېھەلدن بوبوك اقتخارايەلە باشى اولجا بېنماغا موفق اولموشلار.

خەلق مېزە ايدى ناموسلى، شرفلى نسانلار باشچىلىق ايدېر. شەريورېن بېزە زېردىكى نەتىجە لرېن بوبوكى دە بو دور. باش سېز ملت، رەبىر سېزائىل ەدە دوغرى كېمە بېلېم. اينانېلېمېش. تشكىلات بارا دايېلمەن بېر ملت آزاد باشايا بېلېم. شەريورەن بو طرفە سېتمېز بوبوبوك نەقسانى رفع ايتمگە موفق اولموشئور.

ەر حالدا ئائىل بوبوبوك بايرامى داها طنطنەلى بېر سورتە استقبال ايتمگە خائىرە لانېر. فرقه تشكىلاتلارېمىز ايسە بو طنطنەلى كوندن داها بوبوك استفادەلر ايتمەلېدېر. كېچن شەريور بېز ايدىمېزى قىتقېزىخ نەچە نضر امضاء ايتمېشئى كە، اونلاردان بېر نەچە سې دە يولون بارېمىندا يورولوب يا قورخوب اياق دائى قويدولار. حتى مبارزە نېن آغېر كونلرېندە اونلاردان بېر نەچە نامرد و آلقاق خائىلر چېخئى كە، بېزە دايىدان خنجروورماق قىدېلە دىشمىلر سېراسىنا كېچېلەندە سايراجىبى ئولگەلرە تلگرافلار كوندرمك واسطە سېلە نەختىمېزى بوغماق ايتمەلېدېلر. لاکن بوبوكون خەلق مېزى آغېر كونلردە رەبىرېك ايدەن بوبوك شەخس لرېمىزېن استقامتى ساپە سېندە بوتون مشكالاتا فائىت كان فرقه مېزېن بايراغى ائېنا توبلانان عضولرېن ساپى اېكى يوزمېنى تېجوز ايتمگە دېر...

بواپل شەريورېن ۱۲- دە دوغروودان دوغرىوا آذربايجان ايران آزادېخواه لارېنېن كېمە آسالى مقامىنى قازانمىشئير.

ائىل نەك بونون اېچون بايرام ايتمېر، اونون اورە كېنە بوبوك امېدلر، دېن آرزولار، بېشتر توكىمىز ايسىكلر وار دېراو، بوشەريوزە قەدر استبدادېن سېچە سېمى سېدېر - مېش آزادلىما چىخا بېلېمىشئير. اوچوخ ياخشى بېلېر كە، بوبوكافى دېگېلېر. خلق كوك توزونون مىلى فرقه سېنېن رەبىرېكى ساپە سېندە آلدېمى آزادلىقى مومرچوج شەيدە اولان خطرلردن قوروسون و اونان ئوز سادىتى اېچون نەتىجەلر آلسېن.

ايندى ائىل نوندىقى سىكلرلە دايانېب نەنفس ايدېر. ما باج داها بوبوك سىكلرلر آلمانغا احتياج اولدېقى اوناكېزلى دېگېلېر.

شهریور جشنی ایسه اونون یورغوز روحی ایچون مقوی بیر غذا حکمونه دیر. حربی مبارزه نقطه نظریندن اونو بیر مانور دخی حساب ایتمک اولار.

بومانوری اداره ایتمک و بومواسطه ایله خلقین قدرت و استعدادینی گوسترمک یرلی فرقه باشچیلارینین و قهرمان فرقه تشکیلاتچیلارینین مستقیم وظیفه سی دیر.

مخصوصاً شهریور جشنی حومه لری اداره ایدهن کوبسته مدیرلری، تشکیلات و تبلیغات شعبه مدیرلری ایله صنغی کارکر و اتحادیه لرینه رهبرلیک ایدهن اتحادیه کادرلاری نوز قدرت و باجاریقلارینی بروزه و یرمک ایچون بیر سابقه میداننی وجوده گتیره جکدیر.

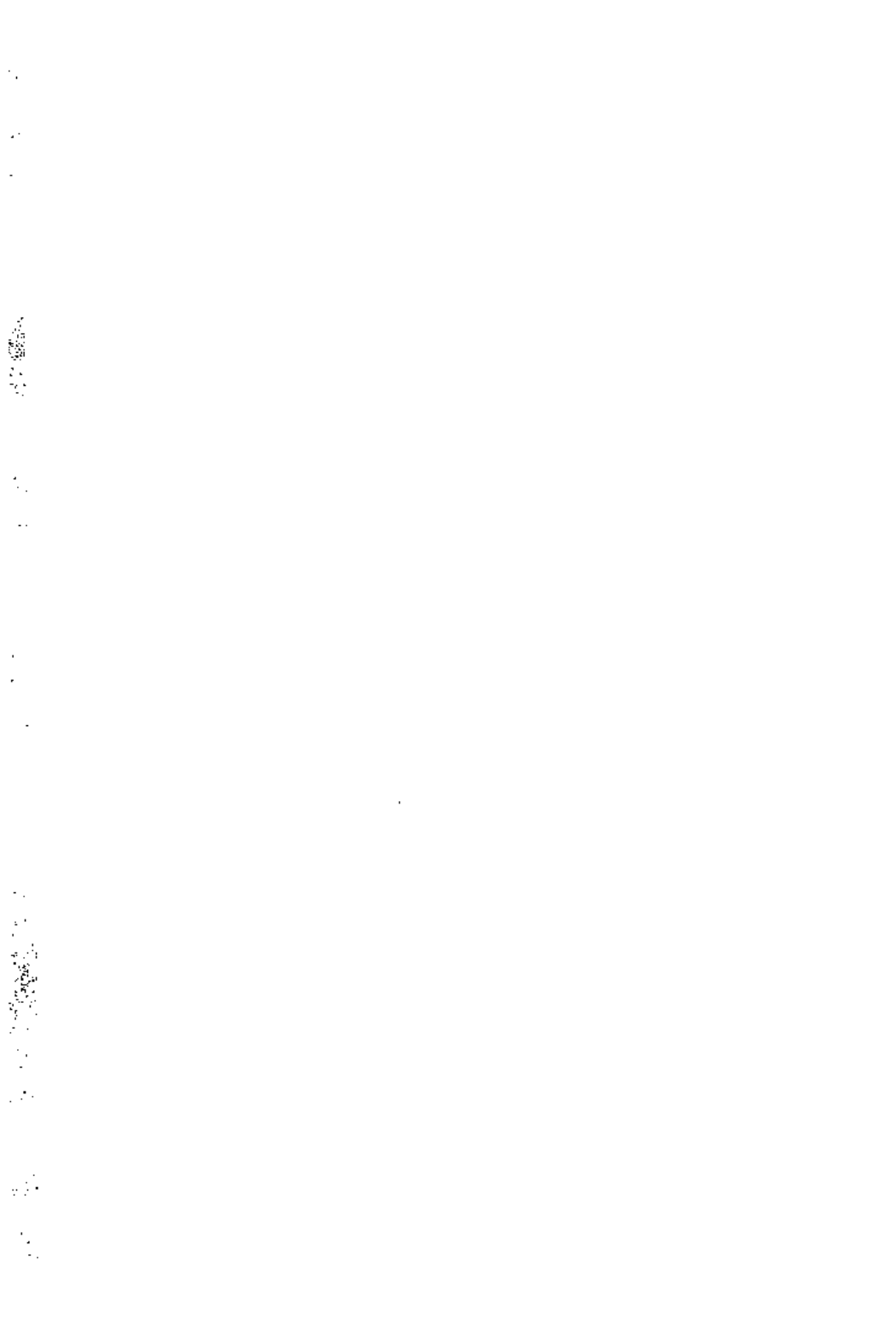
بوایسین کندهنی فرقه و اتحادیه کادرلارینین سلك، ایده آل و افکاریمیزا نه قدر باغلی اولموقلارینی گوستره جکدیر. خلق حاضر دیر، ائل تکان ییمیشدیر. کادرلار ایسه اونو تشکیل ایتمه لی و جشنده دخالت و یرمه لی و یوه خالقی منظم حالدا اداره ایتمه لی دیرلر. ائل بایرامینی ائلین ناموسلی قیزلاری و اوغلانلاری لایق بیر شکلده تشکیل ایدهم چکلرینه بیز ایتانیریق.

بو بایرامدا ائلیمیز «آلینان آزادلیغی ساخلاماق و اوندان خلقین سعادتینی ایچون استفاده ایتمک» شطاری آلتیندا حرکت ایده جکدیر.

په.

«آذربایجان» غزه تی، ۶ شهریور ۱۳۲۵ ه.ش.، نمره ۲۸۵.

II فصل
بیانات و نطق

ستارخانین قبری اوسته تشکیل و لوونوش میتینگاه کی نقطه قین خلاصه سی

سردار ملی نین ایلیک خاطر مجلسمینی آزادلیق جبهه سینه منسوب اولان غزه تار آدیندان بویوک افتخارلا آچیق اعلان ایدیرم.

شبهه سیزکه، گنج نسلین تربیه سینده بویوک شخصیتلرین یادایدیلمه سینین درین تاثیر و ایدیر.

بوگون بیز بویوکد بیر تاریخی ایگیدانسانین مزاری قارشیمیندا دایانمیشیق. بو خلق سرکرده سی وقتله ایرانین تانیمیش یارلاق اولدورلاریندان اولان مشهور ستارخان دیر. ستارخانین آدی تک ایراندا دکیل بوتون دنیا دا ایلدیریم سرختی ایله یایلمیش و اونون قبر مانلیقی بوتون ایرانلی لارین باشینی اوجالتمتدیر.

من بو آزادلیق قهرسانینین اخلاقی و حیران ایدیحی ایشلری حقیقته صحبت ایتمز اول. بیز نجه کلمه اونون دوغولرغی بشر حقیقته، یعنی آذربایجان و خصوصیه تبریز شوری حقیقته دانیشماغی لازم بیلیرم.

بویوک استاد آقای ملک الشعراء بهار ایچون باش ویریمیش گوزله نبلمز حادثه نتیجه سینده آذربایجانین تاریخی اهمیتی بومجلسده اقالار ایچون قیدایتمک ممکن اولمادی. بیزیم مقصدیمیز هنجده تاریخی شرح ایتمک دکیل. بوگون بو بویوک مزارین قارشیمیندا بیز آنلیق نوزممی حس لریمیزی تقدیم ایده بیلریمک.

بعضی آداملار اوتوزنجه ایل بوندان اول باش ویریمیش مشروطه حرکاتینی صنع و دیکته اولونموش بیر ایش حساب ایدیرلر. بعضی لری ایسه اونون سبب و عاملرینی نظره چاتدیرمادان آذربایجانین توتدیغی موقعی ساده شکیلده تعریفک و آذربایجانلیلارین خدا کارلیقیندان دانیشماقلا کفایتله نیرلر. منجه بوجور تعریف آذربایجانین ملی مشروطه طالبلیک نهختین قهرسقیمتینی آزالدیرو گنج لری اونا نست لاقید و شبهه لی ایدیر.

الده اولان بیرچوخ دلیل لره گوره بومسئله لره بیر آرزو قشایین ودریندن پاناشان هر بیر آدام باشا دوشمکککه، قید اولونان نهصت عذاب اذیت گورموش ایرانلیلارین اوردک آرزولارینین محمولی دیر. بوشجده سبب سیز دکیل که، همین نهضتده آذربایجان خلقی ایلیک آدییم آتمیش و ایران اهل ایسینین فیتلرینی حیاتا کچیرمک ایچون نوز داخلمیندن ستارخانلارو باقرخانلار کمی سارزلر جمعیته تقدیم ایتیشدیر.

هاسیمیز بیلیریمک که، کچن محاربه نین باشلانقیندا، خصوصیه حاضرکی عصرین اولرینده، آذربایجان اقتصادیات و تجارت نقطه نظرینان ایرانین مرکزی حساب ایدیلیردی. تبریز تاجر لری، تجارت سالارینی اداخله و اخراج ایدن مهم عامللر حساب اولونور و دنیانین بوتون نولکلاری ایلیک علاقه ساغلا بیلریدیلر. اورپانین هر هانسی تجارت مرکزینده بیر

تجدیبویوک آذربایجان تجارت-مؤسسینه راست کلمک ممکن ایدی. بونا کوره ده همین یوللا تبریز تاجرلری آسانلیقلا اوروپانین وضعیتینو مترقی ملتلرین تکامل جریانی ایله یاخیندان تانیش اولوردولار. اونلار خانلیقلار دورونون چوروموش فکرو عقیده لرینین زنجیریندن خلاص اولوب آزادلیق، تکامل وانکشاف فکر لرینی ئوز وطن لرینده سؤفات کتیریر-دیلر. بوندان باشقا آذربایجان روسیه وتورکیه ایله قوشن اولدیغی ایچون بورا داکی مختلف منظرلرین بیرچوخ نماینده لری نرقتانماق و یا تانیش واسیطه لره ایتمک خاطرینه همین مملکتلره سفراینه رک، اورا مترقی پرور و آزاد بیخواجه آداملارلا یاغین رابطه ساخلایب آزاد بیخواجهلیق ریضی لیک فکر لری ایله ئوز وطن لرینه قایدیر دیلار.

خصوصیه روسیه ده باش ویرمیش ۱۹۰۵ انقلابی، هابئله تورکیه ده سلطان عبدالحمید علمینه باشلانان احرارلار حرکاتی آذربایجان خلقینین روحیه سینه درین تاثیر کوستردی. تورکلر و قفقازلیلارین دیلینین بیلن تبریز لورلر ایچون همان منطقه لره اولان ریضی فکرو آزاد بیخواجهلیق عقیده لری ایله تانیش اولماق هنج بیر چتین لیک شوره تمیردی. بوندان علاوه، آذربایجانلیلار اوروپا داسنا یمین ترقی سینی، کارخانالاری و دیگر اقتصادی واسطه لری یاخیندان سیرا یه رک باشاد شور دولرکه، وطن لری مدنیت کاروانیندان خولی گری قالمیشدیر. اونلار درک اینیردیلرکه، اگر فدا کارلیق کوستره ییب ئوز لرینی قربان ویره سه لر ایران الین کیده جک و اونون قوری، بوش آیدندان باشقا، هنج بیر شیئی قالمایا جاقه ییر. عین حالدا آذربایجانلیلار ایران سرحدیندن خارجه قتم قویدوقدا ئوز لرینی معین درجه ده آزاد مؤستقل حس ایدیردیلر. اونلار گوروردلرکه، هنج کسین آذربایجانلی-لارلا ایشی یوخدور، هنج بیر آدام محکمه نین حکمی اولمادان اونلارلا تجا ورا ییده بیلمیر. ئوز عقیده لرینی آزاد صورتده هنج بیر مانعه و قیدو شرط اولمادان دییه بیلیلر. اورا دا مسکئلری، شخصیتلری و حیثیتلری قانون واسطه سیله تامامیه محافظه ایدیلیر. حقیقته اونلار ئوز لری ایچون شخصیت قازانیلار، شهبه سیز تصدیق ایدیر سینیوکه، کچمیشده بیزیم ئولکه ده ایندی کی بوساده آزادلیق دا یوخ ایدی. حتی بوگون ده تام معنایندا آزادلیق یوخدور. بونا کوره ده همین آداملار ایچون یالئیز بیر یول قایلردی. اونلار ایسترا-یسته مز انله بیر ایش کورمک ای ایدیلرکه، همین حقی ئوز وطن لرینده، ئوز دوغولوقلاری یوردو یو اولاریندا االه ایستیلر. آذربایجانلیلارین وطنی سؤمک ساحه سینه کی شدتلی تعصبلری ده همین پایه اوزرینده قورولموشدور. آذربایجانلی حس ایدیردی که، اونون وطنی، مدنیتی و ملی شخصیتی وار دیر. بونلاری قورویوب ساخلاما لیدیر.

ایر، آنلا ییردی که، ئوز باشینا نیق اصول-اداره سی، زور اکیملیق و قولور لوق ریضی همین بویوک آرزو قارشیسیندا مانعه تشکیل ایتمیشدیر. بوندان باشقا تبریز لیلر محمدعلی سیرزاین سراییندا کی وضعیت، اونون خصوصی اخلاقی، دیگر ولایتلرین آداملارینده انر دایما یاغشی بیلیردیلر. اونلار باشا دو مور دولرکه، چوروموش محیط داخینده اولان بو فاسد عنصر ایرانی بدبختلیک و فلاکته سوئ ایده جکدیر. گوتورون خصوصی آذربایجانلی تپاسیایان رحمتلیک طالب او فون کتابلارینی اوخویون، اونون غرض سیز بیر آذر-بایجانلی کیمی یازدیغی «ابراهیم بکین سیاحت نامه سی» آذلی کتابی ن طردن کچیرین. دیگر کتابلار، غزه تلو خطاب لره کوستره بیلرکه، آذربایجانلی ریضی بشر مدنیتینین معناسینر آنلاماقدا، آزاد لیغین اساسینی باشادوشمکده نه قدر ابره لیه میندیر. آذربایجانلیلار ئوز آزادلیقلاری یولوندا فدا کارلیق ایده رکن ئوز قاری لاریندا بئله بیر یوکسک و بویوک مقصد قویموشولار. بئله لیکله معلوم اولور که، مشروطه نهضتی هنج ده منمنی و ئوز-ئوزونه

توره نمیش بمرحاضه اولماشیدیر. اونی آذربایجان خلقینه هچ کس تحمیل و یادیکته ایتمه میشدیر.

بوغلط فکری و تهلکه لی نظریه نین طرفدارلاری بیرچوخ حاللاردا ایران آزادلیقینا دشمن اولان عنصرلردن عبارتدیرلر. ایرانین حقیقی آزادخواهلاری و ایران خلقی شهید سیزکه، اونلاردان جانا کلیب، اونلارا نفرت بیلهدیر.

آذربایجانیلارین آزادلیق و مشروطه طلبلیک نهضتینن درین کوکلی اولموشدور. بومقدس تورپاغین ساکنلری بالبو تمیز نیتله ایستدیردی لرکه، توز خلقلرینی استبداد زنجیریندن خلاص ایلیب اونی مدنیت کاروانینا چاتدیرسینلار. بو بویوک ایشر ایچون بول کوستردن ورهبر لولازم ایلی، عملی یشه باشلانماسی و فعالیت میدانینین عمله گلمه سیله، طبیعی اولراق رهبر لرده تاپیلدی. بوایش ایچون هچ ده چوخلی آختاریش لازم اولمادی. حرکت کلمیش کتله عمل میدانینین تانیردی. اوله بیر آدامین رهبرلیک بایراغی آلتینا توپلانیردی که، اخلاق نهاستی، مردلیکی و لیاقتی اولسون، توز وجدانی دنیامالینا ساتماسین، خلقی بولون یاریسیندا تاقویماسین، شهید و تریدیدلره اونی روحیه دن سالماسین، ایمان و عقیده ایله ایره لیمله بدرک توز اولومون قورخماسین، خلق اوله بیر رهبرین اطرافینا توپلانماق ایستدیردی که، موقتی شکست و مغلوبیتلردن تجربه الهه ایدره رک، کاپیتالیزمین مسؤلیتینی اوزرینه کوتورموش گه نین سگانیینی حادثه لرین سرانجامینا بوراخماسین، اونی توز ایتمه محکم ساخالاسین، الهی قوتلی و دیر کیمی محکم اولسون، توز خلقینی قوتلی و قدرتی حساب ایلسین، توز نفسینه، توز شجاعت و باچارینینا استناد ایرک توز امری آلتیندا اولان قوه لرین قطعی غلبه سینه ناممورده اینانسین. تبریز آزادخواهلاری ستارخان بیله بیر فوق العاده شخصیت کیمی تانیلراق، حتی بو مراسیو مقسه اولمادان اونی توزلری ایچون سرکرده قبول ایتمیلر. اونا کورده که، خلق، ستارخان گونده لیک حیات و مبارزه میدانیندا تانیب اونون قدرتی احوال روحیه سینی درک ایتمیشدیر.

تخریب عملی صورتده ثابت اییدی که، آذربایجان آزادخواهلاری ستارخان سیمکه ده هچ ده یانبلماشیدیلار. بورشادتی انسان آزادلیق جریانینین باشیندا دوردوشی وقتسن توز حیاتینین سرورده لرینده ک آزادلیقا بسله دیکی ایمان و عقیده سی اوزونلن مثل کورونمه میش استعداد و لیاقت کوستردی، منسون سفریمه سچکی لر مبارزه سی ایله علائقدار اولراق مشروطه انقلابی کوفزینده سلاحه کوتوروب آزادلیق یولوندا چالیشمیش بویوک بیر عده محامدله یاخیندان تانیش اولدوم. بو آدمالارین هامیسی سردارلغی نین آدینا اولد اولوب اونا یوک حرمت بسلدیر دیار. اونلار ستارخانین حیرت لندیر. یچی ایشلرینی تعریفه ییرو بونولادا توز لرینی خوشبخت حساب ایدره ک توز اختارلی خاطره لرینه هوسکار دینله یچی تاپیلدی ایچون سئوینیر دیلر. خصومیه سردارملی نین مبارزه نی دوام ایتمیریک حقیقته قطعی قراره گلدیگی گجه نین خاطره سی دینله بیجملرین روحونا تکان ویریرو اونلاری بو عظمتلی روحیه قارشیسیندا باش اگمه و ادار ایدیر، مجاهد لرین رئیس و آزادخواه لار سردارلغی نین روح بویوک کلمیگی و اراده قدرتی محض همین قطعی قراردا تام معناسی ایله توز افاده سین تاپمیشدیر.

تبریز آزادخواه لارینین ان آغیر مبارزه کوتلریندن بیر ایلی. ارتجاعچیلار نه تک بوتون ایرنی، بلکه تبریزین بعضی محله لرینی ده مجاهد لر علیه نه سلاحلاندیر میشیلار. قانلی محاربه نین باشلانماسیندا نچه گون کچیردی. مجاهد لرین بیرچوخ اولوب یاخود

یارالانمیشدی. ارتجاعی‌لارین فتنه کارلیری وحمله‌لری نتیجه‌سینده بیرعه نوزونی کناره چکیب، احتمال اولونان مغلوبیتده باش‌ویره بیلدجک نولوم تفلک‌سیندن چاتینی خلاص ایتمک ایستدیردی. سون‌دامللا قانینادهک آزادلیقدان دفاع ایتمگه حاضر اولماغی ادعا ایده‌نلرین چوخ‌آزیرر حمصسی ستارخانین اطرافیندا قالمیشدی. بئله‌بیر گونده آزادلیق نهضتینه مخالف اولانلار طرفیندن ستارخانین یانینا تامینده لروگنر ییلدی. اولنار مجاهدلرین آمیروضمیتینی شرح ایتدیکن سونرا، ستارخانا دیبرلرکه، صلح ایتدیگی تقی‌رده دولت‌اونا ایستدیدیگی رتبه و مقامی ویردجکدیر. اولنار عین زماندا بیلدیرلرکه، مشروطه‌چیلر نوز تفلک‌سینر لیکلرینه خاطر جمع اولمالاری و تائینات‌الله ایتمه‌لری ایچون هر فغانسی خارجی دولت‌لردن بیرینین بایراغی آلتیندا سیغینا بیلرلر. نوز خلقینین قدرینه ایمان‌سله‌ین بیر سردار ایچون بوتکلیف چوخ‌آغیرو خوشاکمز ایدی. یونا باخما باراق اودنمن ائلیجی لرینی حرمتله قبول ایده‌رک دیمیشدیر؛ بویا یون اوزه‌رینده دال‌الانان بایراق دنیانین ان افتخارلی و ان بویوک بایراقلاریندان بیری‌دیر. بوتون دولت‌لره‌ین بایراغین آلتینا سیغینما بلدی‌رلار. بیر نولومدن قورخما بیریق خاطر جمع اولایلر سینیز که، غلبه‌ بویمله‌دیر.

ایشیتدیگیمیز کمی همین بویوک همت و پولاد اراده سایه‌سینده امیرخیز محله‌سینده محاصره اولونان نهجه‌نر لیک مجاهد ارتجاع قوه‌لرینی داغ‌دیپ غالب کلدی، مشروطه و آزادلیق بایراغینی بوتون ایراندا اوجالتدی.

بومرد انسانین گوردوگی ایشلرین تفرعاتیندان دانیشماق نهجه‌ساعتلر وقت طلب ایدیر. خلاصه‌سورته دیمک لام‌دیرکه، سردار ملی تیریز آزادلیق اهلاری و مشروطه-چیلرینین ووروشدوقلاری وقت‌ان مشهور سیما اولموشدور. ایران خلقی اونون آدینی حرمتله یاد ایدیر، هریرده ستارخانین شکلینی گورسک اولوردی. حتی ایرانین ان اوجقار نقطه‌لرینده یا شایان کنه‌لیلرینله نوز داخلی حل‌لرینی بیان ایتمک ایچون داخمالارینی اونون شکل‌ایله زینت‌لندیردیلر. بونفوذودهرت نوز سوز لوگونه ثابت ایدیر که، مشروطه‌خواهلیق نهضتی هئچه دیکته‌ایله اولما میشدیر. خصوصیله ایرانین خلق کتله‌لری بواجتماعی حرکات بویوک امید لرینله بیرو تصوا دیدیلر که، آزادلیق قوه‌لرینین غالبیتی نتیجه‌سینده اولنارین مادی، معنوی و اجتماعی وضعیتلری یاخشیلاشماق، اسارت، بوخسولوق و ظلمدن نجات تاپا جاقلار. خلق نوز مقصدینه چاتماغی اراده، رشادت و شجاعتی ایله شهرتقاوانمیش ستارخانین سیما سیندا گوروردی. تصادفی دکیل که، خلق ایچری سینده ستارخانا عاید مختلف افسانه‌لر و داستانلار قوشولموشدور. بعضیلری دیدر دیلر که، او، روئین تن و کمر بسته‌دیر. اونون بدنینه گولله‌تائیر ایتمیر. ستارخان سینه‌سینی آچار آق‌دشمنین اوزرینه ایردیلدیر. ونون طرفینه آتیلان گولله‌لر یسه‌دولی کمی اتکینه توکولور، ساغ و سولامت نوز اقامتگاهینا قاییدیر. مشروطیت‌دورینده سردار ملی حقیقته چوخلی قصیده و شعرلرده دیلمیشدیر. منجه اولنارین ان دگرلیسی کتله آراسیندا یایلمیش شعر و سرودلاردان عبارت‌دیر.

فارسو آذربایجانجا دیلمیش بو شعر و سرودلاردان علاوه تهرانا وارد اولان زمان ستارخانین بویوک طنطنه‌ایله استقبال ایدیلمه‌سی‌ده ایرانین بر خلف‌واغلو نون خلق کتله‌سی ایچری سینده نه‌قهر نفوذ مالک اولدیفینی گوستریر. همین بیغینجا ائله آداملار وار که، قید اولونان همان بویوک استقبالدا اشتراک ایتمیش و اونو گورموشلر. اگر دیسم که، تهران اهالی سینین مختلف طبقه‌لرینه منسوب اولان یوزمین نفر دن آرتیق آدم

همان استقبالاً اشترک ایتمشدیر، بوهنچده مبالغه اولماز. بیرنجه دقیقه بونندان اول
 آفالاردان بیریدیردی که، ستارخانین استقبالینا کلمیش آداملارین صفی تهر نین سرکیزین
 کرجه قدر اوزانیردی. اهالی بیرنجه کون قاباقدان همین استقبال ایچون حاضرلیق کورموشدی.
 بو استقبالدا بوتون نقلیه وساطتیندن استفاده اولونموشدور، بوتون بوزلی توزبورومو
 شئی. هامی ایسته بیری دی که، آزادلیق یونوندا معجزه لر گومترمیش شجاعتمی انسانی.
 اراده لی و قضمتمی سرکرده نی یاغندان کورسون. مختلف دستلره منسوب اولان
 شخصلر آدیم بانی ستارخانین آیغی آلتیندا اینه کو قویون قربان کسیدیلر، تهر ان شهری
 اوگون عشوولی گلین و نازلی بیر دلبر کیمی ئوز سئوملی دامادینی قبوله ایتتمک ایچون
 نهایت درجه ده بونمیشدی. ایرانین پایتختی اورکن گولورو شادلیق ایدیردی. کم بیلیر.
 بلکه ده همین نفوذ و عظمت غرضلی وحسود آداملارین کینلی زرد گینی شعله لندیردی و
 اولارین بو آدلی سانلی قهرمانی بیخماق ایچون خیانت اللرینی ایته سالدیلار.

من اوتوز ایللیک سیاسی تجربدن بیله باشا دوشوموشم که، نفاق آزادلیق نهضتلی
 ایچون ان بویوک تفلکه دیر. محض همین تفلکه لی خسته لیک جنکل نهضتمی فاجعه لی
 وضعیتده سونچا تیریدی.

ایشیندیکینیز کیمی، مرحوم کوچک خان دا ئوزنوبه سینده شهرتلی بیر آدم اولمو
 شور. اودا ایران خلقتینن دقتینی جلب ایتمشدیر. جنکله آزادلیقین مخالفو دشمنلری
 طرفیندن توره تن اختلافو چکشمه لر نتیجه سینده بورشادتمی آزادبوخوامین ایستی اویتره
 کلیب چاقتمی که، نهایت طالیش کدیگینده تلمتتمیا شاختادان ئولدی. بوخاندن سونرا
 اونون باذینی کسب سردار سپه (۱) سوقات آپاردیلار. حالوکه او، حیدرخان عمو
 اوغولونی ئولورودوگونه گورده ایران آزادبوخواملارینین اکثریتی ایجری سینده ئوز
 اعتبارینی ایتیریشدی.

سردارملی تهر ان اوارد اولان زمان ظاهرده حکومت محمدعلی میرزانین الیندن چخمیش،
 مضبر استبداد (۲) سون قویولموش، مشروطیت اصولی برقرار ایدیلیمیشدی. لاکن اوزمان
 ایران حاکم دائره لرینده حساس موقعلر توتان و زمانین تقاضاسینا کوره ئوز لرینی
 آزادبوخواه آدلاندیران بعضی شخصلرین ماهیتی و منفی موقعلرینی تدقیق و نظردن
 کچیردیکه آیدین اولور که، تهر ان «طنطننه» ایله ستارخاننی قارشیلادیقدا اونئولوم
 آیغینا چکمک ایسته بیری دی. محض بیله حاللاردا تاریخین قدرتملی ایته قاریشیر.
 تاریخچی زمانین ئوتوب کچمه سیندن، غرضلی آداملارین حرارتدن دوشمه سیندن استفاده
 ایدهرک قلم سلاحینی اله آلیب، باجاریقلی بیر جراح کیمی تام قانی سویوقلوقلارانی سوکور
 اونئورده دن اساسی عاملی چبخاریب بوتون دنیا یا کومستیر. اتابک پارکینن (۲) محاصره یه
 آلتیماسی و خلق سرکرده سی ستارخانین یارالانماسی حقیقته ایندییه دک یاریلیمیش و دیلمیش
 سوزلرین هامیسی یاغرضلی اولموش و یا هنج اولماز ساهمین سوزلرین مولف لری آذربایجان
 مجاهد لرینه مخالف اولان شخصلرین تبلیغاتی تاثیر آلتینا دوشوموشلر. بوقانلی حادثه نین،
 ایران مشروطه تاریخی نقطه نظردن، اطرافلی و بیطرف بیر شکله ئورگه نیلمه سینین
 بویوک اهمیتی وار دیر.

۱- اوزمان ایرانین حریمی ناظری اولان رضاخان سردار سپه آدلانیردی.

۲- مضبر استبداد دوری محمدعلی میرزانین حاکمیت باشیندا اولدینی ۱۹۰۶-

۱۹۱۱-نجی ایللردیر.

۳- تهر انین شمال غربینده و مشهور ارتجاعچی اتابکین آدیله آدلانان پارک دیر.

حادثه‌نیم شاهی ایران مجاهدان دیرلرکه، بیز تهرانا وارد اولونوغوموز گوندن قسدا ترک سلاح ایدیلمک ایچون تهرانا گتیریلدی کیمیزی و محارمه اولونوغوموزی حس ایتدیک. مرحوم سردار ملی ثوری حس ایتیشدی که، حکومت ظاهری صورتده عوض ایدیلمیشدیر. هله‌ده قدرت و نفوذ مستبدلر و مرتجع لرین ایتمده ایدی. اودیبردی، بیز اونا کوره قربانلار و برب فعالیت ایتدیک که، حکومت خفقین نور ایشه و بربلسین خلق نور و ایانتو ولایت آنجملرینین، شوراسجلسینین واسطه‌سیله اولکه‌نین مقدراتینی تعیین ایتسین. ایتدی بیز محله‌علی میرزا گتیمیش و اونون یئرینده بیرنجه محصله‌علی میرزا اوتورموشدور. بوندان علاوه، مشروطه‌چیلک دونی گتیمیش و ثورلرینی محیطه اویفونلاشدیریمیش ارتجاعچیلار بیلیردی لکه، سردار ملی‌نین قدرتی دیگر ایالتلرده ایشلری اله‌آلماق ایچون استفاده ایتدی کلمری خانلیق قوه لریندن تامامیله فرقلی دیر. بیزیم عقیده‌میزجه بوقانلی حادثه‌ده بویوک خیانتلر اولموش و مجاهد قوه لرین آرادن آپاس ریلماسی گتیش خیانتکار نقشه‌اساسیندا حیاتا کچیریلیمیشدیر. من شخصیو حیلده کولک و خیانتین اوزم ریندن برده لرین گوتورولمسینین طرفداریم. دیرلرکه، سردار ملی ساحی یتره تویماق ایتمه‌میزی، مجاهدلرین آراسیندا توقوشمالار باش ویریر و هر کون مجاهدلردن بیرنجه‌سی بیر-بیرینی توله‌روردو، بوتون بونلار باش ویره‌بیلر. لکن مجاهدلرین ترک سلاح ایدیلمسینین نه‌ایچون لازم کلمگیکی آرانده‌رماق لازم دیر. اروقت بوتون ایلات، عشایرو خانلیقلار انسوب آداملار تیه‌دن دیرناغا قدر سلاحلارنیش-هیلاز، اونلارحتی مرکزی حکومتی ده ثور تاثیرلری آلتینا آلا بیلیمیش، وزیرلرین تعیین ایدیلمسیینه، دولتین عملیاتینا و مملکتین مقدراتینا تاثیر گوسترن عامللرد جئوریل-میشدیلر. بوشیچه آیدین دگیل دیر که، یغرمین (۱) دستلری ایرانین آزادلیغی و استقلالیته سردار ملی‌نین مجاهدلریندن داها چوخ علاقه‌بله‌سینلر. یاخود، بختیاری خانلاری مرکزی حکومتی تقویت ایتمکده تبریزو تهران آزادخیواهلاریندان ده ایزره‌لیده اولسونلار، بورادا بیر چوخ اینجه‌لیکلر وار. همین اینجه‌لیکلر آذربایجان مجاهدلرینه علاقه‌بله‌ینلری نارنجی لرین، غزه‌تجی لرین یازیلارینا، غموصیله کلاسیک تاریخ کتابلارینا ظنین ایدیر.

رازلی مدهانی آدلی احمق بیر آدم بیر تاریخ کتابی یازاراق، ادعا ایتیمش دیر که، ستارخان و باقرخان یکی قارداش اولسونلار. اونلار تهرانا کلیب بعضی یشلر گورموشلر. اونا گورده دولت طرفیندن محارمه‌یه آلتیب ترک سلاح ایدیلمیشلر. ستارخان، باقرخان کیمی یکی مشهور آدمی همین لشکریمک ایچون حتی کیمیک رحمت بیله چکمک ایسته‌میین بیر «نارنجی» شبهه‌سیر که، ایرانین ان بویوک فدائی لرینده یاغی و اغتشاشچی کیمی گوستره‌بیلر. هر حالدا بیرگون کلیب چاتا چاق که، بیز ایالتاقلرین و یکی اوزلی لرین یازیلارینی جریب یاندیرا جاق.

بیزه معلوم دور که، سردار ملی ثور وطنینه علاقه‌بله‌سین، اونو بویوکو قدرتلی حساب ایلن، وطنین آزادلیغی یولوندا مردلیکله آزادلیق نهضتی یارایغینی یوکسک لره قالدیران بیر شخصیت اولموشدور. انا بک یارکیندا کی قیرغین، مجاهدلرین ترک سلاح اولونماسی دا بیزیم فکریمیزجه بویوک بیر خیانتدن عبارت اولموشدور. تاسف لراولسون که، اشراف و ارتجاعچیلار طرفیندن حاضر لانییش بونقشه‌نی مجاهدلرین بیر عده‌سی گور-

۱- یغرم داویدیانقسن مشروطه انقلابی دورینده کیلان دانشناقلارینین باشچیس اولموشدور.

شورانه صورتده حياتا کچير ميش و بونونلادا احمق، کودون وشعور سوز تاريخچيلره امکان و بير ميشلرکه، بويوک سردارين ايران آزادليغي تاريخينده آچيرغي افتخارلى صحيحهنى تارالاسينلار. شهبه سيزکه، اوزمان ملي قوه لرى بيخماق دگيل، اونلارى تقويت ايديب گنيسر لندير سيديلر. ايران مشروطه حرکاتى شمزه سيز قالمازدى، ارتجاعچى عنصرلر مشروطه چيليك دونى گنيب اولکى موقعلرينه ينى دن کچه بيلمزديلر.

دييرلرکه، سردار ملي نماينده لر دن بعضيلرينين سورگون اولونماسينى طلب ايديردى، بو احتمال اولوناسى مسئله دير. بيزيم عقیده مېزجه حتى، بوگون شور اجلسينده اوتوروب آزادليق و مشروطيتين گوکونى قازان بعضى نماينده لر اعدام اولونمايدير. عقیده مېزجه ستارخان ملتین ايوى و مشروطه ئولکھه سيتين آغريليق مرکزیندن بيرنچه تخرید کياتور، لوغوا و مردار خنصر لرى تميز له مک عزيمنده اولوشوسا، اونون يوکسک روحى بمقتاس فکرى قارشيسيندا بيرداها تعظيم ايتمک لازمدير.

مشروطيت دورينده آزاد بخواهلارين بير سهوى ده بوندان عبارت اولوشورتورکه، اونلار آزادليق دشمنلر يبله سرتورفتار ايتمه ميش، بو وحشى بيگى لرى که کونن چيخاراميش و بونونلا اونلارين تام مادی و معنوى قدرت له ساغلام قالماسينا امکان بير ميشلر. محض بونا گورده دو گوش سونا چانده بقه ان سونرا اونلار ئوز قوه لرينى آزادليق عليه نه ايشه سالماستلار.

گوردوگونوز کيمى بيزيم سردار ملي شجده ساده و معلوماتسيز آدم اولما ميشدير. اوتوز محکم ايتاسى، ساغلام يواک عقیده سيلک بيليردى که، ارتجاع چيله يول يبله ميدانا سوخولراق مجاهدلرين و وروشمالارى نتيجه سينده بو شالده يلميش سنگر لرى بير سير سازى و دينچ واسطه لر له اشغال ايدير. ايندى گورور سونوز که، سردار ملي نين قائلير ديمى ريتون دولترين اونون حمايه سى آلتينا توپلاناجاغينى ضرورى حساب ايتدى کي بير باير اغى آزادليق عليه نلارى نه کيمى چيله تزوير لر له ينجي بفره آتديلار، ارتجاع قوه لرى قارشيسيندا سېنه کريب آزادليق قورويان مجاهدلرى نه چيله يبله ينجديلار. بلى گنجلر سردار ملي نى تانمالي، اونون حياتينى و قهرمانلىق عمللرينى اوخويوب ئورگنملى، بويوک عقیده، فکرو آرزولارينى بيلمه ليدورلر.

شهبه سيزکه، سردار ملي او وقت تسليم اولماقلا دوزگون حرکات ايتميشدير، او بيلير — دى که، تسليم اولديغى تقديرده آزادليق و مشروطه نى ئوزالى ايله تسليم ايتميش اولاجاق. بو جوخ دقتلايق مسئله ديروا اون اراده قهرتى، ثابت قديملىگى محض بو ايشه ئوزونى نظاهر ايتديرير. بيز گورور و وک که، اون اون ميش نفر ساده مجاهد له بوتون ئولکه قار — تيسيندا مقاومت گوسترميش بير شخص، اتا بک يار گيندا دا، اطرافيندا اولان جمعېته استناد ايديرک تسليم اولمور، بورا دا اگر چيله و رياکار ليا ال ايتلما سايدي، مستوفى الممالک ايش اوزرينه کچيريله سه ايدي، بو خيانتکار نقشه حياتا کچه بيلمزدى. سردار ملي آقاي مستوفى الممالک نه ايتدرجه ده اعتماد بسله بيردى، اونى تام آزاد بخواه بير آدم تانميردى، او بو خير خواه درويش سلک آدامين آرخاسيندا قوام السلطنه نين گولنديگينى بيلميردى، مستوفى الممالک ايش بائيندا اولما سايدي اتا بک يار گينى بئله آسان ليقلا محاصره ايده بيلمزديلر. سردار ملي بيلميردى که، مستوفينى يالئيز اونى غافل گير ايتمک خاطرينه، خدا مستوفى نى بي آبرو ايتمک خاطرينه ايش بائينا کتيريشيديلر. او، بيا ميردى که، حقيقى آکتور يعنى داخله وزيرى آقاي قوام السلطنه نظميه نين، يفرين، بختيارى خانلارى نوگر — لر نين چالاسيدان و سنگلج لوتولارى و قوجولارينى ال يبله اونى خانجه سينه محاصره ايده — چکدير.

همین مقبره‌یه گلدیکه قیدایتمه‌لی‌یم که. قارنسیمندا ایدانیغیمیز بومزار حقیقند منیم تاسفلندیریجی خاطره‌لریم واردریر. ایلك دفعه من ۱۳۰۱ سنجی ایله بومقبره‌نی زیارت ایتدیم. مزارین داشی بوگونکی کیمی یثرین سطحی ایله بوبرابریدی. بو سنی تعجب‌لندیردی.. اوناکوردکه، بیرنچه ایل کچدیکن سونرا اونون اوزرینده کی بوتون خطر سورتولوب آرادان گنده بیلردی و بشله‌لیکله گله‌جک نسل اونو آختارماق ایچون روایت‌لره استنادایتمه‌لی اولاردی. اوزمان، تصادفا بیرنچه نفر کنج آذربایجانلی تاپیلدی. سانکی دکتور خازده شفقده اونلارین سیراسیندا ایدی. بیز ستولینن یانینا گیتدیك. بیزه دیدیلرکه مزارین داشی بیزین سطحیندن یاریم آرشین اوجا اولموشدور. متولی بیریچوخ بهانه‌لر گیتدیکن سونراسوز ویردی که. مزاری اولکی وئیشنده اولدیغی کیمی یئنین بنا ایله جک. بیرنچه گوندن سونرا گلدیک. دوغرو دان‌دا اوئوز سوزونه عمل ایشیمشدی.

اوزون ایللرئوتوب کچدی. قصر قاجار زندانینن دسیرارماق‌لیقلاری و اوجادیوارلاری ائله محکم بیر مانعه ایدی که. من ئوز قوللاریسلا اونلاری قیریپ عزیزلریمین مزارینن زیارت ایشمکه قادر دگیلدیم. بومحرومیت ۱۱ ایل دوام ایتدی. کاغان سورگوندن تاپیلان زمان یئنده ئوزوی بویک چیک‌حیطه چاتدیردیم. اوزمان یئنده مزارین دانیمتی همین ایدنیکی وضعیته گوردوم. دیمک، اوتی یئنده حیطین سطحی ایله مساوی ایشیدیلر که. اوزرینده کی اثرلر تزلیلکله محمولوب گتسین. تبریزده، سردار ملی‌نین قارداشی، خادم ملی‌حاجی عظیم‌خانلا صحبت زمانی بشله‌بیر فکره گلدیک که، سردار ملی‌نین مزاری تبریزه کوچو— رولسون. حاجی عظیم‌خان دییردی که، جنازه تهراندا امانت‌ئویولموشدور. معلوماتی و اعتمادلی آداملاردان سایلان آقای سفقانینده فکری بشله‌دیر. بوگون همین موضوعدا بحث ایشمک ایسته‌میرم. بیری ازلنی نین نقطه نظریندن تهرانلا تبریز آراسیندا تفاوت اولایلمز. لکن سردار ملی‌اگر حقیقتده بوایشی لازم بیلیمه مطلقا اوناعمل اولونما— لیدیر. بوندان علاوه مزارین حاضرکی تاسفلندیریجی وضعیتی ممکن قدر تئز بیزماندا دگیشمه لیدیر. بورا تاریخی بیریئردیر. ایرانین گله‌جک گنج‌لری بوردا یا تمیش شخصی تانیمالی، اونون مزاریندن شهابت‌درسی، اخلاق، وطن‌پرورلیک و آزادپه‌اهلیق‌درسی آلمالی‌دیلر. عین‌حالدا، ستارخانین ایویده ممکن قدر تئز بیزماندا آزادلیق موزه‌سیند چئوریلمه‌لی‌دیر. سردارین اولادلاری آغیر معیشت شرایطی و احتیاج اوزوندن بواویو ساتیب‌شلار. من سردارین قارداشی ایله بو حقیقه چوخلوم صحبت ایتدیم. اودیئو: بیوزچالیشا— ریت که، ایوین تازه صاحبی اونو، قدیمده اولدیغی کیمی یئینن تیکدیرمین. ایشیمت— دیکیمیزه گوره. سردارین ایوینی ارتجاع‌چیلار انتقام اوزوندن خراب ایشیمشیلر. سردارین عائله‌سیده چوخ آغیر شرایطه یا شاییر. اونون ایکی قیزینادولت طرفیندن آیدا اون— اون بیش تومن پول ویریلیر. رشادتلی بیز آدامین عائله‌سی ساده‌نهاریمکی ایچون کفایت ایتمه‌ین بیپول ایله یا شامالی وئوز بویوک آتاسینین آبرو و حرمتینی حفظ ایشمکی دیر. بووضعیتی شرح ایشمکنده معتدیم هنج‌ده بوش و قوری اورداک یانانلیق گویترمک دگیل. منیم عقیده‌جه ستارخانین ایوی تاریخی بیریئردیر. اورادا وقتله بویوک بیز نوشته رهبرلیک ایدنه فرقه‌نین قرارگاهی یئرلشمیشدیر. بواویو تازادان تیکدیرمک لازم دیر. ستارخان و مجاهدلره عاید بوتون شئی‌لره باشله اوووتکنی توپ، تفنگ و سایر سلاحلار بو ایوده ساخلانیلما لیدیر. مشروطیت دورونون خطابه‌لرینی، بیاننامه‌لرینی سکتولاریننی شکل— لرینی ده تاپماق لازم دیر. بونلار جانلی تاریخی سندلردیر. همین سندلر توپلانمالی و محافظه اولونمالیدیر. بوانله بیز عادی ایشیدیر که، بوتون مترقی ملت‌لرین معارف اداره‌لری طرفیندن.

باشقالارينين دخالتى اولمادان. حياتا كچيريلير. بيزيم حقيقتى معارف ناظرليگيمير اولماديغينا گوره ئوزوموز تشبث گوستريب بوايشى حياتا كچيرمه لي بيك. قيسا آچيلش نطقى عوضينه بيرساعت سيزين وقتينيزى آلدغيما گورد چوخ عندر ايسته بيرم. من هئجده ادعا ايتميرم كه، بوييرساعت عرضينده سردارملى قارنيسميندا كى بورجوسى لازمينجه يشرينه يتيرميشم، شيبه سيز سردارملى نين آدى مشروطه حر كاتيله بيرسرادا چكيلير. بونھضتين اهميتيني بيرساعت عرضينده شرح ايتمك اولماز. بورادا مقصديمير ستارخانين بويوك آدينى تكرار ايتمك اولموشور. عرض اولمك سيزين آدى ابدى ياشاديشى كيمي، ستارخانين آدى داهميشه قالاچاق و ياشاياچاقدير.

ياشاسين سردارملى نين بويوك آدى

ياشاسين ئوز لريني آذربايجانين غيرتلى قوجامان مجاهد لرينين وارثى حساب ايندهن

ايرانين گنج آزاد سواھلارى

«آزير» غزه تي، ۱۹-۲۶ مرداد ۱۳۲۳ ه.ش.، نمره ۱۷۷-۱۷۹

آزادلیق جبهه سینین ایاتی شوراسی طرفیندن تبریزده کی فردوسی مکتبی سالونوندا تشکیل اولونموش ریتمینجاقدان نطق

من بربریز نماینده سی کمی دگیل، آزادلیق جبهه سی نماینده سی کمی تبریزه کلیمیم، بوئاگورده اعتبارنامه سین رد اولونماسی منیم سیاسی مبارزه سین معین حصه سین تشکیل ایدیر. اوناگورده بو حقه حجت ایتمک ایسته میریم، حتی نظرده توتوشونوم که، یاق فعلینده تبریز سفز ایدهم، ایسته میردیم بئله بیرموز چیخار سینلار که، پیشوری، اعتبارنامه سی ردایدیلگیکی ایچون تبریزه کلیمشدیر. بونلاریبیر کنار ادرسون، ایندی گورده بیزنه حالدا ایتمی هارایا کینیریک،

بوگونکی وضعیتیمیزین کوکلری اوزاق کچمشلره گئدیب چخییر.

۱۲۲۰-نجی ایلین شهریور آیمیندا پاش ویریش حادثه بیزی قافل گیر ایتدی. خلق بو حادثهدن گونلی ایسته دیگی کیسی، لایقینجه استفاده ایدیه بیلمه دی. شهر یوردن سونرا دیکتاتور قاچدی. لاکن دیکتاتور لوق دستگاهی آرادان گیمه دی. دیکتاتورین استفاده ایتدیگی دولت ماشینی اولدینی کمی بئرینده قالدی. دیگر طرفن خلقین زمانلابیرسیرادا ایره لیلمه سین و ترقی کاروانی ایله هماهنگ اولماسینی ایسته ن آملاری زندانلارین بوجاقلاریندا، زهری دیرتمک و آمولار و رماق یولله محو ایتیلر. قانلارینی ایسه، آغیرنجیلر آلتیندا ساخلادیلار. نتیجه ده شهریور حادثه سی زمانلی خلق همین ترقی پرور و آزاد بوخواه آملار دان استفاده ایدیه بیلمه دی. بوندان باشقا، آزاد بوخواه لوق سابقه سی اولان آملارین بیرعه سین ارتجاع تور طرفینه جنب ایدرک تور منافعینه اویغون صورتده بیرسیرا وزیرلیک و رئیسلیک بستانلارینی اونلارا تاپشیردی. شهریور حادثه سی قارشینا چیخدی. لاکن یالئیز بیر آدامین مقمهلرینی حیاتا کچیرمک خاطرینه دیکتاتور لوق اساسیندا تورولموش دولت ماشینی داغیدیلما دی. شهریور دن سونرا دیکتاتور لوق قورولوشونون آزاد بوخواه لار و ملی تشکیلاتلار اوزرینده کی قضیتی اوقدر گوجلایندی که، حزب توده ایران تشکیل اولونان زمان تور مرآتنامه سین تیرانداجاپ ایتدیره بیلمه دی، او تور مرآتنامه سین نیاست تبریزده چاپ ایتدیربپ تهراندا نشر ایتمکه مجبور قالدی. دیکتاتور لوق آپاراتیندا ان کچیک دگشیک لیکه بئله یول ویرمه مک ایچون دولت، غزوت نیشازی ویریلمه سیندن بویون قاچیریدی. ارتجاعچیلار مطبوعاتین ملی بیر قوه اولدیفیتی، دیکتاتور لوق اصولداره سینین کوکلرینی لوزیه سالان بیر قوه اولدیفیتی باشا

۱- ایران ملی مجلسی نین ۱۴-نجی دوره اجلاسی طرفیندن وکیل لیک اعتبارنامه سینین رد اولونماسینا اشاره دیر.

دوشوردولر. اقتصادی بحران، هابثله محاربه نتیجه‌سینده تورنیش چتینلیکلر اوزونتن ئولکه اهالیسین معین حصه‌سی اقتصادی مسئله‌لرله داهاچوخ ماراقلانیردی دیگر طرفدن ئولکهده باش ویرمیش آجلیق، باهالیق ایرانلیلارین دیگر حصه‌سینی ده اجتماعی فعالیتلردن آیریمیشدی. بولانلیق سودان بالیق توتماق ایستین پول پرست، پرنسپ سیز آداملار آزادیخواه‌لارین ایره‌لیلمه‌سی یولوندا بویوک ناصیه چئوریل- میشلر. بونلار ئوزلرینین چوخ کچیک مقصدلری خاطرینه، شخصی استفاده‌لری خاطرینه، وزیرویا وکیل اولماق خاطرینه اساس و پایه‌سی اولمایان دستلر و جمعیتملر دوزلنلیر. یژدن گوبه‌لک کیمی چیخان بو دستلر ترقی پرور و آزادیخواه فرقه‌لرین انکشافی و ایره‌لیلمه‌سی یولوندا ناصیه چئوریللیر. بو پرنسپ سیزو مقصدلر دستلر خلقی چاشدیردی. آداملار هانسی طرفه‌میل گوترمکی، هانسی دستیه قوشولماغی آیدر ایده بیلیمیردی.

کنجلیمیزی معین درجده اغفال ایدیب، اونلارین آزادیخواهلیق اوغروندا مبارزه قوشولمالارینا مانع‌چیلک توره‌دن دیگر عامل‌لردن بیریده، آلمانلارین موقتی غلبه‌سی ایدی. بو «غلبه» بعضی کنج‌لرین گوزونی قاماشدیرمیشدی، بعضی کنج‌لر ایسه آلمانلاری بیرنوع سوسیالیست حساب ایدیردیلر. من ئوزوم زنداندا اولارکن، بعضی لرینین سوسیالیزم ایله ناسیونال سوسیالیزم هئوملارینی بیر-بیرینه قاریندیردیلرینا شاه اولموشام. من اونلاری چوخ داقتعیرلندیرمیرم. اونا گوره که، ایگبرمی ایل مدتینده ئولکه‌سیرین اطرافینا اوجاق قالین حصار چکدرک، خلقین سوسیالیزم، ناسیونال سوسیالیزم و فاشیزمین حقیق معنلارینی باشادوشمه‌سینه مانع‌چیلک توره‌تمیشدیلر. آلماندا چاپ اولونموش کتابلار و سایر مطبوعات ئولکه‌دا خلیسه‌گینش صورتدهه یاییلیر. فاشیزم ایرانلیلارین گوزنده باشاچور جلوه‌لندیریلیدی. بوتلیغاتا اویان آداملار هیتلر حکومتینین ماهیتینی باشا دوشمور، اوتون آروپا لباسی کئیدیریلیمیش رضاخان حکومتینه اوخشاربیر شعی اولدیغینی بیلیمیردیلر. کنج‌لریمزدن بعضی‌سینین باشادوشمهدن هیتلرین موقتی اساس سیز غلبه‌لرینه مفتون اولماسی بیزیم ایچون بیر بلا یا چئوریلیمیشدی. بواسر اونلاری سیاسی و اجتماعی مبارزه‌ده کنار ایتمیشدی، مثلاً بعضیلری تاریخین آیری-آیری مخصلر طرفیندن، یعنی آلمان تاریخین هیتلر، ایتالیا تاریخین موسولینی و ایران تاریخین رضاخان طرفیندن یارادیلما سینی ادعا ایدیردیلر. اونلار بوفکرین بوش و اساس سیز اولدیغینی تاریخین خلق کتله‌لری طرفیندن یارادیلدیغینی بیلیمیردیلر.

مطلوبدور که، هئچ‌ده دیکتاتورلار دوزلتمک یولو ایله تاریخین جریانینی دکیشمک ممکن دگیل، خوشبخت لیکن یوخاریدا قید ایتدیگیمیز پرده‌لر بیر تیلدی. ایران خلقی، خصوصیه خیالیلار «ایلدیریم سرعتلی هجوملارین» محاربه‌نین مقدراتینی حرایده بیلمه‌یه چگینی باشادوشولر.

بعتمیلرین ده سیاسی جریانلار اقوشولما سبب بیر سیرا گوبچی و غرضلی آداملار طرفیندن یایلان شایعه‌لر ایدی. مثلاً بئله شایعه‌لر یایردیلار که، متفق‌لر ایران تور یا قلا رینی اغفال بتمک فکرنینده دیرلر، ایران یازدهه اراضی نقطه نظرلی واردیر. لکن، «ملنلرین تعیین مقررات حقوقین» هم آتانتیکا خارتاسی، هم ده تهران و گرم گونقراتسلاری طرفیندن تصدیق ایدیلمه‌سی، قتنه کارلارین شایعه‌لرینی بو چاچینار تدی. بیز متفق‌لرله ائله بیر وقت مقوله یاغادیق که، فاشیست قوه‌لری آرقا لخر دنیزی یاخین یقلا رینا چاتاراق ایران و شرق ئولکه‌لرینی تهدین ایدیردی، بیز غلبه‌چالماق خاطرینه بوتون یوللاریمیزی

متفق‌ترین سرانجامینا و پردیك. داخلی سیاست ساحه‌سینده دوزدورگه، بویوك آددیملار گوتوره بیلمه‌میشیک. لاکن، آزادیخواه‌لارین، هابئلكه آزادلیق یولوندا مبارزه ایده‌ن مطبوعاتین فعالیتی‌سایه‌سینده خارجی سیاستده بویوك موفقیتلر قازانمیشیق. بونلاردان بیراوج طرفلی مقاله‌ امضالانماسیندان، دیگر ایسه، هیتلر آلمان‌سایه‌ علیه‌نه‌مخاربه اعلان اولونماسیندان عبارت‌دیر. متفق‌لرین بیریم‌تورپاغیمیزو استقلالیتیمیز حقیقته‌ بیس نیتده اولدوقلارینی ادعا‌ایدن آداملاری من‌جاهل‌ونادان‌حساب‌ایدیرم. بیریم‌مصلحتیمیز متفق‌لره یاردیم‌گوسترمکده‌دیر. بونی‌بیریم‌منافعیمیز طلب‌ایدیر. اگر وطنیمیزله‌وحشی هیتلرچی اشغالچیلارین آراسیندا رشادتلی قیزیل اوردونونو سوهرت اتشاقی‌خلقلارینین سینهلری بویوك‌بیر قلعه‌کیمی سدچکمه‌سه‌ایدی، بوگون‌همین تیریشوهرینن اثر-علاست بئلكه‌قالمازدی. بیریم‌اخلاق و وظیفه‌میز، انسان‌پرورلیك حللریمیز طلب‌ایدیرکه، قیزیل اوردونون پارلاق‌غلبه‌لرینه اوره‌گن سئوینك!

متفق‌قونولارین ایره‌لیله‌مه‌سی ایله‌علاقه‌دار اولراق‌خلقین آیلانماسیندان‌ولتین آزاداولاجاغیندان قورخویادوشنلر آزادلیق‌حرکاتینین قارشیسینی آلماق‌ایچون ترقی‌پرور و آزادلیق سئون‌آداملارین معین‌حصه‌سینی ئوز اطرافینا توپلاییب، حرب‌توده ایرانین انکشافینا مانع‌ولماغا و بویاره‌ده یئی‌تدبیرلر حایرلاناغا چالیشدی‌لار. اولنلاری‌یه‌سی اولمایان حرب‌لرواسطه‌سیله بیرایش‌گوره‌بیلمه‌دیگ‌لرینی باشادوشه‌رك آزادلیق‌حرکاتی و نهضت‌لریتین قارشیسینی آلماق‌ایچون بیراوج نهران‌مرتجع‌لرینن ایله، وقتیله‌دولت چئوریلیشی یاراتماقلا هایکوی‌سالمیش. قئنده‌کار بیرآدامی، یعنی سیدضیاء‌الدین طباطبائینی تهران‌گتیرمک‌ایسته‌دی‌لر. نهایتاً، سلام-حکومت‌لرانا‌گتیریلدی. ارتجاع-چیلار یوتون ایرانلی‌لرین سیدضیاء‌نی قارشیلایاجاقلارینی گوزله‌بیرو اسپایدیردی‌لرکه، حکومتی اونون‌اینه تاپشیراجاقلار. لاکن، ایران خلقی‌نه‌اینکه سیدضیاء‌نی قارشیلامادی، بوندان علاوه‌مایر-حسابسیر مبتینگو کونفرانس‌لار تشکیل‌ایتسکله اونانفرت بئله‌دیگیتی بیلدی‌دی. ایران خلقی سیدضیاء‌نی ماجراجی و عوام‌غریب‌بیر شخص‌کیمی تانییر. بونا‌گوره‌ده، سیدضیاء‌ئوز مقصدلرینی حیانا‌کچیره بیلمه‌دی، آرتیق‌خلق‌ئوز سعادتینن ملی‌تشکیلاتلار اینده‌ولدیفیتی درک‌ایتمیشدی. بونا‌گوره‌ده او، «نایفه» آدلاندیریلان سببی‌قارشیلامادی. سیدایسته‌بیردی‌که، قیزیل‌اوردونون محبوبیتینن، سوهرت اتشاقیتین معنوی‌نغوذونان استفاده‌ایتسین. بونا‌گوره‌ده، فلسطیندن ایرانیاویلا دوشمزدن اول‌یازدیغی بیان‌نامه‌سینده قید‌ایتیمیشدی‌که، «من‌سوسیالیست بیرحکومت یاراتماق و تورپاقلاری بولوشورمک مقصدی‌ایله ایرانا‌گتیریم». شهبه‌یوخ‌که، بوم ایران‌ملتینی، هم‌ده‌سوهرت حکومتینی آلداتماق خاطرینه‌ایدی. لاکن، نه‌ایران خلقی، نه‌ده سوهرت حکومتی بو‌حیله‌له آلدانمادی‌لار. ایرانین آزادیخواه‌وملی قوه‌لری اونون‌غلبه‌نه قیام‌ایتدی‌لر. اونایدی‌لر: سن‌همان آداسان‌که، وقتیله مشروطه و ملی‌حکومت علیه‌نه چئوریلیش یارادیب قانون‌اساسینی تاپ‌الامیشدین.

سوهرت حکومتی‌ده سیدضیاء‌نین سوسیالیست حکومت یاراتماق و تورپاقلاری بولوشورمک فیریلدقلارینا ایانمادی. او ایرانین داخلی ایش‌لرینه قارشماق و سیدضیاء‌یا حمایه‌گوسترمک کیمی ایش‌لردن چکیندی.

سیدبوخاریدا قید‌اولونان حیله‌لرله بیرایش‌گوره‌بیلمه‌یجکینی باشادوشلو‌گده، عوام‌لارین جهالت و خیرسیرلیگینن استفاده‌ایتمک‌ایسته‌دی. بونا‌گوره‌ده پاپاق‌قویماق، چرشاب‌ئورتمک، مکتبلری باغلاماق و سایر بوکیمی صحبت‌لری اورتابا‌آتدی، بورادادا او

سوقچىسىزلىككە اوغرايدى. سونرا كوجرى طايڧەلىرى تحريك ايتمك، خانلار و قشودالاردان استفادە ايتمك فكرينه دوشى. مادى وسائط توپلاماق ايجون ساعد و ميلسپونون كومكى ايله بيرسيرا فريلا اقلارا، تجارت حققە بازليقلارينا ال آتدى. گر كاندا باش و بيرميش زلزله دن ضرر كورنلرە «كومك» بهانە سيله معين مبلغ پول الە ايتدى. بوبولالارين هامىسنى ئوز پىچاق چكىلرینه و باشقا قتنە قتنە ساد تورتمە ايتلرینه حرف ايتدى. رشيدان دان آليان دو ققوزيون مين مئارىچا و گلە داريدن آليان چوخلى ايبلىك مسئلە سى دە هامىيا مملومدور. ظنمجه بونلارى ايضاح ايتمك لازم دگيل.

آزادلىق جبهەسى مسئلە سینه گلديكە قىدايمەلى يم كە. سن همين جبهە نين بير نيمايندەسى كيمي تبريزه گلميشم. بوجبه دچوخ كنيش و گوجلودور. ايندى سر كرده و ولايتلرده نشر اولان غزە تلرين اوتوريشى همين جبهە نين عشوى سايلمير. بوتون آزاد چخواه لاردان خواهش ايديرم كە. ئوز منقى مسسوبيت لريند باخما ياراتق آزادلىق جبهە سینه قوشولسونلار و بوبول ايله آزاد چخواه لارين سىرالارنى داها دامحكم لندير سينلر.

قىزىل اوردونون تشكىل اولونما سىنين ايكيرمى يەددىنجى ايلدو نومي ياخينلاشير. آرزو ايديرم كە، شەرىن بوتون اهالىسى همين طنطنەلى ابلونونومندە مميم قىلبە شركت ايدە چكدير. بىزىم آزادلىق ميمىز، بوتون دنيا نين آزادلىقى، خصوصيكە قىزىل اوردونون غلبە سینه باغلى دير. حازركى سحاربه نين جريانيندا قهرمان قىزىل اوردو منل سىز فداكار لىقلارى و ويردىگى قربانلار بناسينا بوتون دنيا نى قاشيست اسارتيدن خلاص ايتميشدير. بىزىم عزيز وطنىمىز دە، قىزىل اوردونون غلبە لرى نتيجه سینه، سحاربه نين ضرر و دەشتلريندن قورونموشودور. من ايناتيرام كە، تبريز اهالىسى بوبويوك طنطنە دە مميم قىلبە، بوشەرىن آدبنا لايىق بير شكىلە اشتراك ايدە چكدير. (سوركلى آلتيشلارا).

«آزير» غزەتى، ۱۵ اسفند ۱۳۲۲ هـ. ش.، نمره ۲۵۷.

آذربایجان دموکرات فرقه‌سی تبریز شهر تشکیلاتی کو نفر انسیمه بیرینجی جلسه سینده نطق

«کنکره نین تاپشیردیفینا گوره ایالتی و ولایتی انجمنلرینی آصاق بیزیم انجه وظیفه لری میزدندیر. بونا گوره کونفرانسیدا حاضر اولان فرقه نماینده لرینین بوقسمته هر کونه پیشنهادات و سؤواللاری وارسا سوبله مکه حقلی دیرلر. بیز بو کونفرانسین انجمن ایالتی و ولایتی حقیقته تو تولان تصمیمینی مرکزی کومیتیه گراش ویریب او نون نظر یه سی ایله حیاتا کچیره جه بیک. انجمن ایالتی و ولایتی قانون اساسی موجبینجه، همان قانونیکه مرکزی حکومت اونانکاء ایدی بیدیر. بیزیم قانونی حکم میزدیرو کیمسه اونون قاباغینی آلفاقون اساسیه خائن سایباجا قیدیر. بوقسم شخصلر علیینه مبارزه آپارماق عمومه ایرانلیلارین وظیفه سیندیر.

بیزیم بو قانونی تقاضا میزا تهرانین ساتقین روزنامه لری مین چوره بهتان آتماغا جان آتیرلارو انله تبلیغ ایدی رلر که، کوبابو سیله ایله تجزیه فکرینده بیک. لاکن اونلار بیلمه لی— دیرلر که، انجمن ایالتی یا مختاریت داخلی، تجزیه دیمک دگیلدیر. بیز ایله اولاراق بیز فکرده دگیلک و ایرانین هر بیر ایالتی ده انجمن ایالتی تشکیل ویرمکه حقلی دیر. تهران بیزه ابراد ایدیر که، نیمه آذربایجان بوقسمته قاباغادوشوبلور. بو سؤوالین کودگانس اولماغی هامیبا معلوم دیر. بیز فقط اونلار ایدیریک: اگر آتائین بیر اوغلی تنبل و او بیری اوغلی زیرک اولسا، آپا که زیرک اوغول بو علمه که او بیری قارداشی تنبل دیر، ئوز زیره کلیگیندن ال کوتوره؟... انجمن ایالتی و ولایتی تمجیلی صورتده انتخاب و تشکیل اولوقدان سونرا بیز مجلس شورایه ئوز وکیل لریمیزی سئجه جه بیک. اکثریت وکیل لرین خانقانه اقدامی بیزی ئوز قانون اساسیمیزی حفظ ایتمکدن منعیده بیلیم. مشروطیت قانونوندا نجدکه، انجمن ایالتی و ولایتی تعطیل بردد دگیل. پارلماندا تعطیل بردار دگیلدیر. قانونی وضع ایدن لر بو قسمته بقدری تحقیق اولموشلار که، عمری قورتاران مجلس تعطیل اولغینی کونون آرخاسی کون گره کنازه مجلس افتتاح اولار. اونلار که، مشروطیتی تعطیل ایتمک فکرینده دیرلر، و سفلسانه نسبت خائنه بیلر. ملت ئوزی—ئوز قانون اساسیمینی حفظ ایتمک مجبور قالیبو بونا گوره ده بیز ئوز پارلمان وکیل لریمیزی سئجه جه بیک. قوی تهران اونلاری قبول ایتمه سین. بیز ده مراننامه موجبینجد وکیل لریمیزی تنه ادی گروک اهلالمین آروخلیغی ایله متناسب اولسون. بو قسمته آذربایجان حقیقته کچن دوره لده احضاف ایدی لر. بیز نفوسوموزین تانیله گروک ۴۰۰ نفر دن زیاده وکیل انتخاب ایدک و بیلده ایدجه بیک... تهران حکومتی آزادیخوه روزنامه لری باغلا بقدان سونرا مرتجع ساتقین روزنامه یازانلار حتی کومک ایتمکدن

خوددارلیق ایتمیر بو واسطه ایله تهران خلقیمیزین وجوانلارین فکرینی زهرلک فکرینده دیر. بیژملتین بیچوخ قسمتینین بویارده اولان مراجعتلرینی که، تهران اقداماتینین قاباغیندا تهران روزنامه لری بورا داتحریم اولسون، مرکزی کومیتیه گزارشی ویردیجیک آقالاریلمه لیدیرلر که، ایران ملتلی عمومیتله احجافات و تعلیمات علیهنده قیام اییدیپ ئوزقانلارینین بناسینه تمام اولان قانون اساسی لرینی حفظ ایتمکه چالیشیرلار. ایران خلقی بویارده حقلی دیر. نجه که هامینین اطلاعی وار کچن دوره ده اولان احجافلاری کیمسه اونو تمایبیدیر.

کچن دوره ده ایران خلقینین چوخ قسمی مرکزی دولتینو اونون شهرلرده اولان نما-پنده لرینین فشار و ظلموندن قورتولماق ایچون ئوز وطن لریندن قاچیب ئوز که دولت لره پناه آپاریردیلار.

ایگرمی ایل گذرنامه سیننی استانبولدا، یاخود قفقازدا نفاقته حفظ اییدیپ ایران تبعه سی اولماغینا فخر ایدهن ایکی ت اوغوللاریمیز دولت ماسورلارینین قشاری نتیجه سینده حتی افغان دولتینه کیمی پناه منده اولدولار.

تهران بو وسیله ایله پنده ده او باطنی تارالماق فکرینده دیر. اگر ملت بوگون ئوزونی نجات ویرمکه جه دایتمه یه، اومنحوس دوره دن بدتری قارشیمیز دا دیر. بونا کورده گر که هاسی متحذافلیم و اسارت زنجیرلرین قیرماغا چالیشاق، تازادان ملتیمیز ئوز کلره پناه آپارماسین.

«آذربایجان» غزده تی، ۱۰ ایلان ۱۳۲۴ ه. ش.، نمره ۴۲.

۱۳۴۴ نجه، ایل دی آیینین ۲۸-ده فردوسی مدرسه سی سالونوندا، تبریز شهرینین مختلف طبقه لرینین بیغینجاغینداکی نطق

جاری مسئله لر اجازه ویرمه ییب که، ملی حکومت تشکیل اولاندان سوئرا وضعیت حقینده خلقه اطلاعات ویریلسین و خلق بیلسین که، بیزیم قاباغیمیزدا دوران ایشلرنده بیرو نه ایشلر کورولموشدور. امینوارم که، تئزلیکله ملی مجلسیمیزین ایکنجی اجلاسی باشلاناجاق. نماینده لر اطرافدان بیغیایب گله جکلر و خلق انجام اولموش ایشلری بیله جکلر.

بیزیم باشلادیغیمیز ملی مبارزدهه تقریباً بیس آیین ایچینده بویوک ایشلر کورو- لوبدور. اوفکرلر و آرزولار که، دانیشان و قنده چوخ اوزاق نظره گلیردی بیس آیین ایچریسینده ایده آل صورتدن چغییب و عملی اولوبدور. ایندی آذربایجان خلقی ئوزی ایچون بیر ملی حکومت و ملی مجلس وجوده کتیرمیشدیر.

بیز چوخ تاریخی گونلر کچیرمیشیک و ینده تاریخی گونلر کچیرمکله میک. بیر خلق که، ئورانا دلینده دانیشماق اختیاریریخ ایدو منتظر ایدی که، تهران دان لایقی یا نالایقی بیر آدام گلین اونو اداره ائله سین، اختیارین ئوزالینه آلمیشدیر.

گله جک نسل خوشبخت و مسعود پاشایا جاق تاریخی گونلری ضابطه جکدیر.

بیر آق باق قاباغیمیزدا بیر وظیفه دورودی، اودا تان توکمدن حکومتی خلقین اینه ویریب، استبدادی آرادان قالدیرماقدان عبارت ایدی. ایندی بیز موفق اولموشوق. آیری یئرلرده بیله سؤقلرده حکومت ماشین سیینار. بیز بوجومتی تشکیل ویرنده قابا قکی ماشین تامیله سیندیریب کناره آتمادیق. بو ماشین خلقین گوز یاشاری اوستونده قورو لوب طفیلی کیمی یاشاردی. زور کولوق و قانون سوزلوق اونون ایچینده ایدی. یوزلرجه باجیلاریمیزی واقواسیمیزی انسانلار اینزه مهین ایشلر سوق ایدن اوغورلوق، یالانچامیقو تیغوس وجوده کتیرهن محض او ماشین ایدی. بیز او ماشین آلدیق، او ماشین بیزیم استبدادیکیمیزی یئرینه کتیره بیلمز.

بیز نه ایستدیریک؟

بیز ایسته ییریک که، خلق سوادلی اولسون، وجدانلایا شاسین. خلقین بئناشتی و صحتی تاسین اولسون. شهرلری ایشامانغا یارار بیر حال کلسین، خلقین تاسین آتیه سی فراهم ایدیل- سین. بو اوشی دیر که، همیشه بیزی دوشوندورور و ناراحت ایدیر. بوماشین بیله ایشلره قادر کیل. امانیله مک؟ بیز بونی بیردن آتا بیلمه ریک، علتی بودور. که، خلقیمیز بویکی

بوصفه آماده دگیلیر، اینشی اگر بیز فرقه سیز تشکیل ایدیلنده ویردیگی وعده لری یاخشی عمل ایلده بیلمیریکسه، بواشکالار قاباقدا واریدیر. من بیر روز نامه چی اولوغوم ایچون تمام اداره لرین نقش لرینه آشنا اولوشام، کچن اداره لر خلقی اینجیتمک منظوری اوستونده غورلولیور. بیزو اداره لری اصلاح ایدیب دگیشدیرمه سک موفق اولای بیلمه ریک.

بیز اولینچی قدمده تشکیلات یولوایلده داخل اولوروق. اشخاصین تقصیری یوخسور، اولار بیز بیچ ومهره کیمی دیولر. بیز ایسته بییریک که، خلقی حکومت اینلرینه دخالت ایره ک.

اونا گوره ده بیونچی نوبده انجمنلر تشکیلی یولوایلده باشلامیشیق و اونی چوخ آشغیدان بویوکن باشلامیشیق. بیز دیمیشیک، قوی خلقی انجمندن باشلا سین و انجمن ایلده بویوک احتیاجینی تامین ائله سین، ویریلن مالیاتی تعیین ایتسین و اونون حرفینده نظارت ایتسین. بو نظارت آشغیدان باشلانیر و یوخاریدا فرماندارلیقا، خشدارلیقا و مجلس ملییه یتیشیر.

بویورگونلوق اینش دگیل، ولی تئزلیکله عمله کله جک و بو وسیله ایلده خلقی اینجیتمک ایچون وجوده کلن اداره لر اصلاح ایدیلده بیلر و اشخاصی دگیشدیرمه ک احتیاج قالماز.

بونا گوره دولت بو ایشه چوخ اهمیت ویریر. کرک کلن بهمن آیینین ۵-سنه قدر انجمنلر تشکیل تاپار حکومتین پایه سی دوزه له، چونکه انجمنلر دولتین پایه سیدیر. بو قاباغیمیزدا دوران بیونچی مسئله دیر. من مخصوصا توجهی بونا جلب ایدیرم. بیله فکر ایدیلمه سین که، بونلار کچن مامورلارین تایی دیولار، او بیورسی لرین یئرینه کچمک ایسته دیلر ایسه کچدیلر قورتولای.

بیز خلقی آلداتمیریق، بیز اول انجمنلری ایسنه بیردیک. تهران حکومتی بیزیم تقاضا- لاریمیز ایلده مخالفت ائله دی. البمیره کچن مدرکلر نشان ویریر که، تهران حکومتی آخیرینچی دقیقه قدر آزاد یخواه لاری توپا، گولله یه باغلاماق امریتی ویریردی. بونلار هامیسی نشان ویریر که، تهران حکومتی نوز و ناور غمتی ایلده بیر قلم آزادلیقا طرف کورتورمه ک حاضر دگیلای. بیز بیر قدرت وجوده کتیردیک و آزادلیقی آلدیق. اما آزادلیقی آلماق کافی دگیل، اونی حفاظتیمکه بیر قوه لازمدیر. بیز اوقوه نی یاراتماغا باشلامیشیق. ائله قدرت که، دنیا دا هیچ قوه اونی آرادان آبارماغا قادر اولماسین. بو قوه خلقه متکی اولماق قوه سیدیر. ملتته متکی اولان دولت همیشه باشاییر. سویس دولتی و ایرلند دولتی بو قدر تین بیر حونه سیدیر.

بیز اوقوه نی یاراتمیشیق، تهران حکومتی بیزی آرادان آبارماغا چالیشیر. اگر دولت ملتته متکی اولماسا، نوز تدبیرین یورینه یتیره بیلمز، بیز نوز و موره متکی اولموشوق، هیچ بیر کیمسه نین امری آلتیند ایاک ماغا حاضر دگیلک، بیز حکومتیمیزی حفظ ائله سک، نوز و موزی اداره ایتیمکه لیاتیمیز وار دیرو نوز و موزی ده اداره ایلده جه ییک. (شدتلی آلتیملار)، نوز و موزه مخصوص قانونلار یارادماغیق. بیز بولکلاردا انجمنلرین انتخاباتینا باشلا- میشیق. بو انتخابات کلن آیین بشینه قدر انجام تاپماق دیرو و انجمنلر تمام ایشلرده نظارت ایلده جکلر.

شهرلر مسئلهسى

بلوكلاردان سونرا شهرلر مسئلهسىدير. شهرلرین آباد اولماماسی بیزه باشی
آشاغی لایق کتیره بیلر.

۸۰۰مین جمعیتی اولان تبریز ایندی خرابه و کثیف بیر حالدادیر. جمعیتی ۲۰۰میز
نفره تقلیل تاپیب، گرك شهریمیز آباد اولا. قاباقکی حکومتلرده یسک سیاستی وارایدی
بو قدرهای کوییدن سونراکه، اگر تبریزین ایکی خیابانی آسفالت ایدیلسه آزادیخواهلا
آرادان گیلرلر، تبریزین آسفالتی ایچون تهران ۴۰۰.۰۰۰ تومن آقای طباطبائی به حواله
ویریدی، اودا حواله نهنبول.

تخمین اولدیمینا گوره، تبریزین بویوک خیابانلارینین و اغراقلر و بیرنجه فرعی
خیابانین آسفالت ایدیلمدی، سویوللارینین سمنت ایله اوستی تورتولمدی ایچور
۱.۲۰۰.۰۰۰ تومن خرج لازمدیر. ۱.۲۰۰.۰۰۰ تومن تویزده هنج کس حسرایتده در
بیفیلیر، نمونه ایچون گاراژلاردا بیکارقالمیش اوتوبوسلار شهرده ایسه باشلامیشلار.
خلقین راحتلیکیندن علاوه کونده فقط بویول ایله بلیدیه ۲۰۰ تومنن ۱۰۰۰ تومن
قدر عاینا اولور.

شهرین عوارضی ده عایدئیریدير. کچن حکومتلرین اجاقلاری آرادان کوتوروله—
چکدیر، عوارض بیغماقدا هنج کسه تحمیل اولونما یاچاق، فقط بیر آز فداکارلیق ایسته بیر
چونکه گذشت ائله مدین، فداکارلیق ائله مدین بیرملت هنج بیره ییتشمز.
دعوا وقتینده گوردوک که، انگلیس ملت و شورالار اتفاقا چوخ رحمتلره تابلاش—
دیبارو فائق ده اولولولار. مکنه بیربو مالیاتلار نظرده چتین کلین، شاید بیرینه ده ظلم
اولموش اولا. اما بویوک زندگانلیق سطحینی یوخاری کتیرمک ایچون گرك کومک ائله مک
شهرلریمیزین آبادلیغی اوستونده دولت بویوک تدبیرلر گورمکده دیر، شهرلرین
آبادلیغی خلقی ناخوشلوقدان، داوایی ویرمکن و تیفوسدان نجات ویره.

بوناکورده شهر اجمعتلرینه اهمیت ویریریك، کچن دولتلرده بوانجمنلر دولتین بیه
شعبه سی حالینا کلمه شدی، خلق طرفیندن انتخاب اولموش ۴ نفرین ایچیندن وزارت کتور،
ئوز ایستدیکلرین انتخاب ایدیردی. بیزچالیمدیق که، انجمنلر قانونی کاملا اصلاح اولسون،
دموکراتیک بیرحالا خوشسون، دولتین دخالتی اولمادن شهرین ایشینه ییتشین، چونکه
بوهولت ایتمی دگیل، بوخلقین ئوزونه مربوط اولان بیرایشدیر. شهرین اهلی گرك بیه
خانواده کیمی ئوز ایوی بی آباد ائله سین و سچلیگی نماینده لر وسیله سی ایله ایشده
نظارت ائله سین، شهردارلیغیمیز عادی وضعین اداره ائله مک ایچون اون تومن بول تاپمیردی،
عضولری حقوقسون قابردیلار، بامشته حقوق آلیردیلار، ایندی بویوک بیرایشه و آسفالت
مسئله سیننه باشلامیشدیر، هواسویقلوغی جهتند آسفالتین باعلناسی بهار اوکول
ایدیلیب، اما ایندین داش توکمک و آیری مقدماتی ایشلر باشلانمیشدیر.

اوچونجی پایه، منابع مسئله سیدر

اوناک گرك اهمیت ویریله، تک مالیات ایله مملکتی اداره ایتمک اولماز، بو عایدات
دگیل، گرك آیری یوللار ایله محمول تولیدی قوه سیننی آرتیرماق اینده ئولکه سیری ثروت
لندیردک، اوناکورده دولت کارخانالارا کومک ایدیر، چونکه بو بول ایله ثروت عمومی

خالاجاق. عایدین شایبیر قسیمی خلقین جیبینه گنده. بویسه لای یاخشیدیر. اونداملایات
یضماق ایسی ده آسان اولار.

مثال ایچون من سیزه دییه بیلیرم که، زمان جنگ مالیات بر در آمدنی (۱) بابتیندن
۲.۵۰۰.۰۰۰ تومن فوق العاده و گوین کلن عایدات ایچون مالیات تمیین ایلمیشیدیر. بو
مالیات خلقین عمومی استفاده سی ایچون، آزادان گیتیش عادی اقتصادی روایطی اعاده
ایتمک ایچون قویولموشدور. بوهنج بیر شئی دگیل، بونونلا بئله خلقین سسی گو که چیخیر.
بیر قند کارخانه مین دن ۱۵ میلیون «تومن» استفاده ایده بیلیریک. بیزیم شهریمیزده بیر
یشمینه کارخانه سی وار دیر. دون اول کارخانه یه گیتیمشیم. من دیریم که، بیر شهرده
ساده بیر کارخانه ۲۰۱۵.۱۰ مین آداما چوره ک ویره بیلر. بویسه ساده صورتده دیر (بو
ایشین ظاهری دیر). بونون نتیجه سینده فقط غیر مستقیم یول ایله دولت ۲۰۰۰/۲۰۰۰ تومن
مالیات چیخیر. بو قسسته بیز آر تیق درجه ده اهمیت ویره لئی بیک. کار کور لده کرک جدیدله
چالیشینلار. کارخانه دا ایشله بنلر، دولت کومک ایستینلر که، آیری کارخانه لرده ایسه
مالینسین، پولادری تهرانا قاچیردانلار ایسه قایبیتسینلار اولاردا کارخانه لر دوزلینلر.

قارشی میردا دوران وظیفه لر

بیزیم قارشی میردا ایکی وظیفه دورور. بیرسی خلقین اعتمادینی قازانماق و کارخانه
دولتک ایچون استفاده ایتمک. ایکنجی سی ایسه کار کور لری اعتمادینی جلب ایتمک،
نولاری جدیدله ایشلتمک، بئله لیکله خلقی ثروت لندیرمک دیر.

غنی بیر ملتین مالیات آلماق آسان دیر. اداره لرین ۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰ تومن خرجی دیر. بوندان
اگر ارن میلیون تومنی صرفه جولو ق ایدی ب حذف ایتمک، ۴۰ میلیون تومنی و اگر فولکده مین
جمعیتمین بشن میلیون نفر توتاق هر نفره ۸ تومن دوشور. کرک بومالیات ویره لسن و
عادلان صورتده یغیلسین، نه ایکنگه کچن دوره ده کی کمی ایکنجی یه ۱۰ فائض مالیات
نویولسون، کنندن هامیاسی اولان، ایکی اوکوزی و قویوننی اولان ایسه آز مالیات ویره سین.
اونون ایچون ده دولت کارخانه ایسه سالماسینا چوخ آر تیق درجه ده اهمیت ویره ر. دولت
سنتی کارخانه لر دان سوائال کارخانه لر یهنده کومک ایدی ب اولار بازار تابعالی دیر.
بویاره ده ایندی دانیشا جام، کرک محسولاری میزا بازار تاپاق، تهران بازار مسئله سینده
ایکی طرفن بیری شمارا سالمب. بیری تدریجی حالدا آذربایجان دان یولی یغیب آیارماقلا
بیری اشکالا سالماق. بیره خلقین آراسیندا تبلیغات واسطه سیله وحشت قولد ائلمک،
اولار مالک لری و تاجر لری قورخودور و اولارین دارائیتین چکب آیارماق ایسته ییرلر.
بیزیم الیمیزه مکتوبلار کایر که: «غرض لری چاپا سالمالی اولسازد اکتیرین» یا خود
«نوزور دروب گلسه نیز مالیات ویرن قالماز».

بیز تهرانا دیریک: اگر سن قوجالیمان، چوروموسن، باشاریمان اداره ائلیه سن
بیز جوانیق باشاراییلیریک، سویون بولون کسه بیلیریک، چایین مسیرین دنده ره دیک،
تویماریق سیزه طرف آخسین! (آلتیشلار) بویوزیم ایچون اشکال تولید ایدی ب، اما اولار دان
نوتری اشکال داهدا چوخ دوزور. بیز تحمل ایده بیلیریک. تجار ایچون مسکن دیر چتین اولاماقوی
خلق اوچوز چورک، یاغ، یومورتا یه سین.

۱- محاربه دورونون کلیرن ویرکیسی نظرده توتولور.

يول مسئلهسى باره سينده ايكي جور فكر ايديريكه

بيري بودوركه، اجاره ويرهك بعضى مال التجاره لر تهرانا گيتسين، امانه بوجورگه. «سوياسال، كوتوركل» اولسون. بوشرطيله كه، آپاسالار آذربايجانين احتياجى اولان سيگار، برق آلاتى، لاستيكو سايره گتيره لر، آذربايجانين احتياجى نسبتا آزدير. گورونور كه، تهرانين احتياجى دها آرتيق دير. اوراداهرينه چوخ يوخارى گنديب سايورادا اوجوزلوق عمله گليب دير.

بيرده بودوركه، بورادا كارخانه لريميزده عمله كلن شئي لر دن ويره سئى ييك، خرچتين يوخارى گيمه سينه مانع اولماسا، خروجهنه اجاره ويرهك، بيز عمده گوردوك كه، ويره ديكيميز اجاره لر دن چوخ وعاستفاده ايديلير. بونون كترولى دا چتين دير. اونون اچون بير شركت تشكيل اولونوب دولتين اونون اوستونده نظارتى وار. بوشركت بويله اسن ليك اولاركه، مال التجاره گوندريلسين، ساتيلسين، وعوضى گلسين، شركتين تشكيلندن سونرا كوچلى مقدار مال چيخاردا جاغيق.

بيرده خارچى تجارت مسئله سيدير. هميشه خارچى تجارت آذربايجاندا بيرينچى يئر توتور. مخصوصا كچن دعوادان قبايق آذربايجان شهرلى تجارت مركزى ايدى. خارچى تجارت بازارلارى تامباق اچونده تجارت ووزارتخانه سينده بير تجارت كومسيونو وجوده گليب ومطافه آبارير.

داخلى صنايعى حفاظتكم اچون تدبيرلر گورمك لازمدير. خارچدن وارد ايديلمه لي شئي لر دن استفاده ايتمك اچون داخلى محصوللارى صادرايتكم لازمدير.

من فكر ايديرم كه، بيزم ايكي شئيه چوخ احتياجيميز وار. بيز فلاحت ماشينلارى و بيرده آبيار لئقوساتلى ماشينلارى آلماي ييق.

ويرديكيميز خشكار مقابلنده كند ماشينى، فلاحت ماشينى آلاق، كرك خارچى تجارتيميزين اساسين تشكيل ويرهك اچونده ماشين گتيرهك.

بيرده بيزم اديكيميز محصوللارين قيمتى يوخدور. مثلا بوغدا اكيريك غالباقلر چورور.... بوغدا كوره كرك او محصوللارى اكهك كه، قيمتى وار. مثلا پامبىق ياتون اكهك. ايندى بير نوع توتون اكيلير كه، اودا دوگولى توتون دير. آذربايجان و ايراندان سواي اونون آيرى بيري يترده مصرفى يوخدور. بيز پاپروس تونى، قندچندرى عمله گتيره سئى ييك. سيانده وهواسى ساغديش لرده توت اكهك كه ايپك توليد ايتمه لي ييك، فلاحتى علمى و ماشينى بير حالاسلاق، تاخلىق ائليه بيلسين آز زحمت ايله چوخ محصول اله گتيرسين. كرك كارخانه لريميزه لازم لان شئيلىر گتيرهك و اونلارى تعويت ائليهك. من اميد وارم كه، ئوزومون تجارت بازارى يارداق. تهرانا منتظر اولماياق. بيزم بويوك قيزيل ايله برابر اولان فرش محصولون وار. بونلارى كرك خارجه گوندرهك نه ايشكده تهرانا گيديب پولى ياتا و گليب چيخماييا. فرش چوخ قيمتلى بير شئيدير. فرش بارماق قانى ايله، گوزياشلى ايله ارشاق قانى ايله وجوده گلميشدير. كرك فرش ساتماق ايلول اله گتيرهك و فرش توخوماقدا بويوك عمله لر دن استفاده ايدك، اوشاقلارا درس اوخوماق و تربيت آلتاق امكانى ويرهك.

من اگرايسته م قاباغيميزدا دوران وظيفه لر حقيمنده سيزه داتئنام سيزي يورموش اولارام، اما بوجوخ چالب بيزم موضوع دير. من ايسته بيرم دييم دولتين قاباغيندا دوران. بلهك دييم بيزم قاباغيميزدا دوران. چونكه دها دولت ايله ملت آراسيندا فرق يوخدور، بو هابيميزين وظيفه سيزدير. (شئلى و حرارتلى آلتيشلار).

بیریم اقتصمدان کچندن سونرا بویوک مسئله معارف مسئلهسی دیر. بوزکیمی مسئلهلری حل ایتک ایچون مدرسه لازمدیر، متخصص لازمدیر. کارخانه لریمیز اصفهان و خارجه پارچالاری ایله رقابت ایتک ایچون کرک متخصص بارادا.

ایکی گون قاباغاجان، اداره لریمیزده آذربایجان دیلینده یازان یوخ ایدی. ایندی هامی ساده ایقلا یازماغی شوگره شیر. بوجندن فرهنگ قسیمی نوز دیلیمیزه گوردیکده چوخ تئز ترقی ائله یه جک و تئز یاریب اوخوماق شوگره شه جکلر. ایندی دارالفنون یاراتماق دولتین قراری سایه سینده بیر ایله آل حالیندان چیخیم عمل مرحله سینه گریب دیر. ایندی کندلریمیزده نه تک حکیم، بلکه معین طیب بئله یوخور، بیز کرک متخصص لری علمی اصولدا تربیه ایدک، اگر تربیتی علم اوسته قویساق خیردایر مایه ایله چوخ تئز نتیجه آلماق اولار. اونا گوره ده دارالفنوندا معلم لر تربیت ایتک ایچون بیر شعبه وجوده کتیرمک لازمدیر. نابو معلم لر خلقی تربیت ایتسین. تهراتین ظاهر ساریق ایچون تصویب ایتدیگی اجباری تعلیمات قانونی بویول ایله اجرا مرحله سینه کتیر دیلیریک.

دارالفنون اونا گوره دیکلیر که، دیملسین آذربایجانین دارالفنونی واردیر. بلکه بو احتیاج و ضرورت نتیجه سیدیر، هر تحوله اولور سلسا اولسون دارالفنونی قوراجاغیق!! معلمو متخصص لرین آزیتمنا باخما یاجاغیق. خارجه اولان آذربایجانلیلاردان استفاده ایدجه ییک.

بودولت فرقه نین رهبرلیکی سایه سینده عمله کلیب و بیر مدفی وار، خلقین احتیاجاتین نظره توتور، ویریلن فکر لری و تذکر لری نظره آلیب و امیدوار یوق که، بویول ایله ترقی یه یتشک و لیاقتیمیزی گوستره ک. (آلقیشلار).

ایندی بو بیر آیلیق تجربیدو خلق ایله بر خوردنشان ویردی که، آذربایجان خلقی حقیقتاً معتقد بیر خلق دیر. تهران مطبوعاتیندا گوروکن بعضی تبلیغاتدان، حسد دن، نفاق دان اثر یوخور. ایندی اتفاق عمله کلسیدیر. ایندی داها بدین لیک، عیب چولوق و بیر-بیرینین ضدینه دانیشماق اورتالقدان کیدیدیر. بو بیریم موفقیتیمیزین پایه سیدیر. بو بیرلیکی ساغلا یاق. اگر عمله بیر اشقباه گورور نور سه پسر دیمک عوضینه دولتیمیزه تذکر ویریلین. من خلقیمیزه ایمانچیشام و حقیقتاً ایمان تاپیشام و بیلمیرم که، خلق تمامیه ایمله یه جک. تمامیه قارداشلاشاجاقدیر. (آلقیشلار) کرک دوستلوقی خلق آراسیندا محکم کندیرمک. هامی قانون مقابلینده مساوی دیر. هئچ بیر کسه توغین ائله مک اولماز. حکومتین دیکشیل-دیگی و وحشتو ترور ایله تبدیلی ائله دیگیمیز موقعه امنیتی و آسایشی اعاده ائله مک ایچون اعدامادا احتیاج وار ایدی. اما ایندی که، دولت قوه له نیبو اوضاعه مسلط اولوب فقط کرک قانون حکم ائله سین. کرک قانون خلقه و ملتیه حاکمیت ائله سین، نه شخص، نه پیشه وری. (شدتلی آلقیشلار).

اجازه ویرین صحبتیمیزی بونونلا قورتاراق. امیدایدریک که، موفقیتیمیزیمله دیر. سعی ایدک نجمنلر انتخاب ایتند اشرکت ایله ک و موفقیت قازاناق. من امیدوارم که، تئز لیکله ترقی ائله یه ججه ییک. (آلقیشلار)

ملی وظیفه ادارہ سہیلندہ های نظام خدمتی حقیقہ لہذا

من ائله فکر ایلیرم کہ، بوبویوک قلم کہ بیزیم ملی حکومت بیزیم کوتوروب بیزیم آزادلیق بیزیم و گلہجک سعادت بیزیم تاملن ائلمک ایچون بویوک بیر تضحین دیر، بیزیم علمی آزادلیق بیزیم محافظہ ایتلمک ایچون بویوک مطالعہ لر و مباحثہ لر دن سونرا بونتیجہ یه کلیب چیخمشیق کہ، آزادلیق خلق کرک ئوز قوه سیلہ ساخالین، خلقین اگر ئوز قوه سی اولمازسا آزادلیق مفتو زحمت سیزده ویریلسه اونو ساخلاماق اولماز

ایندی بیزیم نوضت بیزیم ایراند بویوک تاثیر اولموشور، لکن ممکن دیر کہ، بو آئی بیر تاثیر اولسون، بیزیم بویوک تاثیر لره ئوزوموزی دلخوش ایده بیللمدیرک، هر حالدا ماقہ بیزیم بویوک اتکاء لازم دیر، بوداملی قوشون دن عبارت دیر، خلق بیزیم ئوز آزادلیقینى هر شکله اولور اولسون، فقط ئوز قوه سی اولان ملی قوشون کوجی ایله حفظ ایتمه لیلیر، توی بیوتون دنیا بیلین کہ، آذربایجان ملتی یا ناماق ایچون اولسکہ حاضر لامیش دیر، خلق بیزیم ادبار، فلاکت و بد بیلن لیک ده ساخلاماق ایستدین تهران مرتجع حکومتی بونی حسر ایتمشیر کہ، آذربایجاندا بیزیم قوه وار، از بوقوه نی اورتادان آبارماق ایچون، مختلف وسیله لرہ ال وورموشور، ایندی قهر و منتظر ایدی کہ، بونوضتی نظامی قوه ایله آرادان آباریلیر، اوبو یول دن مایوس اولاندان سونرا دیپلوماسی چاره لرہ تشبث ایدیب خلقین باشی اوستون دن ئوز فکرینى اجرا ایتمک چالیشیر، بیزیم جواب بیزیم ساده دیر، بیزیم ئوز ملی قوشونوموزا دایانیب، مسئلہ نی ئوز کوجوموز ایله حل ایده جدیدیک، بیزیم قوشونوموزی یار اتمالیق، بوقوشون ایله آزادلیق بیزیم و داخلی سنیتمیزی حفظ ایتمه لی بیک، ایندی قهر بویوشی فدائی قوه لر ی کوروبلرو فدا کارلیق ایله ده کوروبلر، اما اگر تهران مرتجع حکومتی ایستسه آذربایجان آزادلیقینى بوغا، اوندان آذربایجان خلقی او حکومتی از بونته راندان آذربایجانى تانیماسغا یارار بیز حکومت یار اتماسغا جائشماق دیر، (ئدتلی آلتیشلار) بیزیم قباغ بیزیمدا ایکی یول دورور، پارک موافقت اولونون بیز آزادلیقلا اقتصادی، معارفی و ملی وظیفہ لر بیزیم اجرا ایدک، اگر بو ایشی اجرا ایتمک قویما سالار بیزیم ئوزوموز مجبور وقت تیرانا کیده ک، اورانی آلاق، آزاد، دموکرات بیز حکومت قوراق و ئوز خلق بیزیم ملی آزادلیقینى بویول ایله تاملن ایده ک، بوبیزیم بویوک وظیفہ بیزیم دیر، (کورولتولو آلتیشلار) بورادا ایندی قهر ایکی دفعه نظام وظیفہ سابقہ سی اولوبدور، بیزیم رضاخان دوره سینده اولموشور کہ، خلق اونو بویوک نفرت ایله قارشیلایمیش دیر، بویوشی علمامیزدان بیزیم سنین توقیف و تبیدینه باعث اولموشور، چونکہ خلق او دستکاما اینان بیللمدیر و حق دہ وار ایله بیزیم دہ وار ایله بیزیم دہ وار اولموشور کہ، خلقی زور ایله نظامی آبار بیزیمدا، ایندی شهر لر و کندلر بیزیمده هامی اوره کدن ملی قوشونایمیرمک

ایچون داوطلب اولوب قوجا کیشملر بشله نظامدا داخل اولماق ایسته ییولر بورا دنیم یانیندا یوگوسلاو مطبوعاتینین نماینده سی اوتور موسشور. اونون اظهارینا گوره بیزیم خلقیمیز ایلدیوگوسلاویا سلتی آراسیندا بیر اوخشار لیتی وار. اوزا دا داخلق آلمان اشغالی دور مینده مارشال تیئونون اطرافیندا توپلانیب، ملی آزادلیقی یارادیبلار. اگر چه بیوز اوقتره قیرمانلیق گوستره بیلده سینیك، ولی حقیقتده بیزیم خلقیمیز بو یوک و قهرمان بیر خلق دیر، اونون هئچ وجفله تهران، امشهان و باشقا یئرلرین اهالیسی یله اوخشارلیقی یوخدور. اویوگوسلاو خلقی کیمی ئوز آزادلیقی اوغروندا مبارزه ده قالمیشدیر. اوفارس دگیلو فارس لاردان فرقلی دیر. دونکی تظاهرات نشان ویردی که، خلقیمیز ئوزونی تانیسیبو ئوز ملیتینی تشخیص ویرمیشدیر. آزادلیغین محناسینی دوشونوب و اونون قدر و قیمتینی درک ایتمیشدیر.

کچن کون من آقای ایکیچیان ایله صحبت ائله ییردیم. اودیردی که، فدائی قوه لری زنجانا وارد اولماق همان، تیرن مرتجع لری قاچماق تدارکی گورور دولر. ایندی ده اگر یوز نفر قوزینده تانیلسا اونلارین هامیسی، قاچاقلار. سن تهران دن متعدد سکتویار آلچشام، بو سکتویارلار یازیرلار که، سیز حرکت ایتمک همان تیرانین داخلینده بو یوک انقلاب وجوده گله چکدیر. مرکزی حکومت بیزی بوایشه واداراید رسه بوتون ایران خلق لری اسارتین خلاص اولماقلار. اما بیله لیسیر که، بو یوک آرزولاری غیر منتظم توب ایله انجام ویرمک اولماز. بیزیم گرك توب موسوز، طیاره میوز هر جوره سلاحیمیز اولسون. بیز ایویمیزین پالامین ساتیب تانک، توب و طیاره آلمالیق. ایراند آزادلیق آذربایجان آزادلیغیندان آسلی دیر.

خلقین سینلرجه تلگرافینا جواب ویرمگه، حاضر اولمایان مرتجع ملرو حکیمی حکومتی بیزیم نیشتمیزین سایه سینده امشهاندا و ایرانین باشقا شهرلینده انجمن ایالتی و ولایتی انتخابیتینا حاضر اولدی. در صورتیکه، قابق بو قانونون اجراسینا آیری قانونلارین مانع اولدیغینی سوله ییردیلر. بیز ایکی یول آیریجینده سیک، یا کرك تهران حکومتی آزادلیق یولی ایله گنده بیزیم آزادلیغیمیزا مانع اولمایا، اگر گتمده بیز اونله گتمده یهجه سیک و اگر ممکن اولسا اونوی بیخیبیرینده بیرد سوکرات رژیم یارادجاغیق. (آلغش لار) بیز ممکنور نهجه کون موقتی حالدا چتین لیک چکدک و اقتصادی فشاردا گوره ک. ولی بو یوک ایشر گورسک ایستدین سلت گرك بو کیمی نشانلارا تابلاش سین، محاربه موقعینده گوردوک که روسیه سلتی و باشقا ملتلر نیشتر فدا کارلیق گوستردیلر. بیز اونلاردان عبوت آلمالییق.

دونکی سیتینگ و اطرافدان کلن تلگرافلار و کاغذلر بو یوک احساسات نشان ویریدی. آذربایجان خلقی همیشه ئوز آزادلیقینا علاقه نشان ویرمیشدیر. مغویه نهختینی ایکی یا اوج شیخ وجوده گتیردی. اوندا هله دسوکرات فرقه سی ده یوخایدی. بیزیم ایسه منتظه قترتلی بفرقه سیز اولدیغی حالدا، دها بو یوک اوردویار اتمانغا تادریک، ملت میزین بو یوک کیصیتی وارد دیر. و بیردها دنیا یا گوستره چکدیر که، اوسادق، سمیمی، فداکار، قترتلی و دیاملی بیر ملت دیر. اوتوردان و سمیمی دیر. اونا فقط بیری باشچی لازمایدی و ایندی او باشچی فرقه سیز اولماق اوزره وجوده کلمیشدیر. اعتراف ایتمک لازم دیر که، فرقه خلقیمیزی بویشش آیدتینده چتین لیکلردن و آیری بوروق یوللاردان کچیر تمیشدیر و گله چکدده کچیرمک دیر.

تهران حکومتی بیرون فرخی بویوک اختیارات و پول ایله گونده ویردی، بیرگون ده بیاتی بیات آقای سراجیمرین ایوینده بیزه دیردی که، بیز سیزین مختاریتینیری تأمین ایدیریک، بیز اونا دایدیک که، سیز بویوک دیر سیز اولماچ انکار ایده بیلر سیز، بیزه ایسه حقیقی تضمین لازم دیر، او ایسه ملی خلق قوشوننی اولایلر.

«حقیقت ایسه همیشه توپون آغزیندان چیخار» بیر ملت حقیقتی فقط توپ و گولک و سیله سیله نشان ویره بیلر، آدونا لهیه کیمسه باخمان، بیزیم حکومتیمیز دموکراتیک حکومتلر، بوتون طبقه لرین حکومتی دیر، قوی روحانلر، تاجر لرو بوتون طبقه لر الیک ویرسینلر و مختاریتیمیزی قوروسونلار...

قوی جوانلار ملی قوشوندا شرکت ائله سینلر و قوجالار اونلار ایلاس، پالتار و جوراب گوندر سینلر، بیز بویوکدان خیر گوره بیلرک، نه که، ملی حکومت قورولان کون وعده ویردیک که، خلقیمیزین مال، جان و ناموسینی حفظ ایده چکیک، حتی دکانلارین قاباغیندا پاتاجا غیمیزی دا وعده ویردیک، هاسی بیلرک، ویردی کیمیز وعده یه مردلیک یله عمل ایتیمیشیک.

ایندی ده خلقین مالینو ناموسون حفاظت ائلدیک، قول ویریریک و قول سوموزون اوستونده دورا جاغیق.

بیز آفتخار ایله دییه بیلرک، بوتون خلق بیزیم آرخامیزدادیر، کندلینن هاسیسی، کارگر لرین هاسیسی، شهرین متوسط طبقه سی بلکه ده مالی طبقه سی عمومیتله بیزیم دالیمیزدادیر.

خلق بیر لشمه چکدیر، بیز بونا ایثابریق، بورا داکه ک قانون حکم سورسون و قانونی حفاظتیمک ایچون ده توپ توفنگ و گولک لازم دیر.

اودور که، گرک سلتی ملی قوشون سیر لارینا گیرمگه تشویق ایده ک، بیزیم بیریک که، قاپاقدا محاربه و ارومحاربه ایده چکیک، بیز درخشاننی (۱) بورادا اولان کون دیمیشدیک که، محاربه اولما یا جاق، اما اگر محاربه ایتمک ایسته سلر، بیز بیز نقر قالاتادک موقیت یولوندا چالیشا جاغیق.

ایندی ده فکر ائله بیزیم که، محاربه اولما یا جاق دیر، اما بیزوزوموزی گرک حاضرا لیاق، دالی چکیلمک یوخدور.

اگر بیزیم آزادلیقیمیزا تجاوز اولسا هاسیمیز گندیپ ساواشا جاغیق، هاسیمیز گرک نوزوموزی حاضر لیاق تا هئچ کس بیزیم آزادلیقیمیز او حتمیمیزه تجاوز ایتسگه جمارت ایتمه سین، اودور که آقارادان خواهش ایدیریم که، هر کس نوزویشینده بیزیم اولسون، خلقی باشا سالیق، تاملی قوشون یاراتسین، قوشون کوچدن کچنده خلق اوننی گول دسته لر ی ایله استقبال ائله سین، قوی بون آزادلیقی یولوندا فدا کارلیغا حاضر اولان جوانلاریمیزین باشلارینا چچکلر توکسون، قوشوندا گرک قانون اوزوندن اولسون و بوتون قانونی باشا ایتیمیش اولانلار نظاما کتسین، قوی هاسی نظامی لیاسی گتسین.

من نوزومده گیمه چکم، قوی هاسی بیلیم دنیادایر ملت وار که، اونون بوتون افرا دی، آرادو کیشی نوز آزادلیقینی مدافعه ایتمک ایچون سلاح گوتورموشدور، حکومت ایله خلق آراسیندا اختلاف اولما مالی دیر، گرک خلق نوزی نوز حکومتین حفاظتسین، بیز سکندیر اشتباه ایدیک، ولی بیز اشتباهلاری دوزلدجه دیک، قوی روزنامه ده، تلغراف، تلگرافدا بیزیم اشتباهلاریمیزی دیسینلر، تادوره لیک، ایندی بیز بیز باش او جالیقی ایله دیدیک—

۱ سدرخشاننی وقتیله آذربایجاندا شاه قوشونلارینین باشچیسی اولموشدور.

لریمیزی انجام ویرمیشیک. ایندی بیزیم دوشمنلریمیز، بیزی نجه نخر ماجراجو آدلاندیراتلار. بئله بیزه بیر ایراد تاپایلیمیرلر. اونلار فقط کیمچیک بهانه لر توتورلار. مثلاً دیل مسئله سینور بیزه بیر کناه بیلیرلر. او آقارلار بوتی بیلحد لیدیرلر که، آذربایجانلی فارس دگیل و ئوزونه مخصوص دیلی وار، زورایلده اونل فارس ائلفمک اولماز. بیز چوخ بویوک موفقیتلر قازنمیشیق. بیزیم ینلریمیز قاباقدان گئده چک، ئولکهمیز ایسترفلاحات، ایسترسه طبیعی ثروت جهتدن چوخ زنگین بیر ئولکهدیر. جغرافیائی نقطه سنظر دن تجارتی یوللار اوستونده واقع اولموش بیر مرکز دیر. ئولکده داخی آیری-سچگیلیک آرادان گئدیپ واحد متحد بیر خلق عملک کلمیشدیر. بویورلیگی حفظ ایتمک ایچون ینده تکرار آیدیریم قوشون لازم دیر. قوی بیز ایویسیمیزین فرشینى، اسبابینى ماتمالی اولساق دا، اسلحه الاتق و ملی قوشونوموزی وجوده کتیردک، آزادلیغیمیزی ساغلا یاق، بشری کلسد تهرانا کئدیپ آزادلیق علیهنه مبارزه آیدن ارتجاعین اوجاغینى داغیداق، تهرانلار ایچون ده دموکراتیک حکومت قوراق. (اوزون سورون گورولتولوا لقیملار)

«آذربایجان» غزه تی، ۲۲ بیمن ۱۳۲۴ هـ. ش.، نمرة ۱۲۳.

ملی مجلسین ایکونچ، عمومی اجلاسینین ۴-نجی جلسه سینده کی نطقین خلاصه سی

دولتیمیزین کوردو گواشلر خلقین مستقیم دخالتی ایله اولموشدور. بونا کورده من کمان ایندیرم که، بوبارده درین توضیحاتین تازه لیکی اولماسین، آنجا قوچ مختصر اشاره ایتمک ایستیم.

بیریملی دولتیمیز، خلقیمیزین آزادلیق پولوندا آپاردیغی مبارزه گونلرینده سلاح واسطه سی ایله تشکیل اولموشدور.

ارتجاع دره سیندن آلدیمیمیز میراث منفور و جوروموش بیر دولت تشکیلاتیندان عبارت ایدی. دولت اداره لرینده تهللیک و عطلت ایله وقت گچیرن ساییز-حسابسوز مامورلارین مقصدلری بو ایدی که، اسرار معاش ایدیپ بیر نوعیله ایش ساختیرتی آخرا یتیرسینلر. من اولناری مقصد حساب اینیمیرم. اولنارین یاشادیققلاری محیط و چالیشدیقلاری وضعیتین بوندان باشقا آیری بیر محصول اولایا بیلمزدی.

ملی دولت تشکیل تابان موقع اداره لرین وضعیتین بوجور ایدی. حتی من استاندان-لیقا (۱) کینده اورادا بیر پراکت تابا بیلمه دیم. دولت اداره لرینین باشیندا دورانلارین مقصدلری فقط شخصی استفاده و پول قازانماقدان عبارت ایدی. خلقین دردینه قائماق، دولت تشکیلاتینین لازمی طرده اداره ایتمک فکرینده ایدا اولماشیدیلار. اونا گوره بیر حکومتی الة آلدیمیمیز زمان بویوک مشکلاته تصادف ایتدیک. ولی خاقیمیزین بیزه اولان اعتمادی، سیاستیمیزین دوز گونلیکی، ایشچی لریمیزین مدافعتی ساید سینده تزلیکله ایشلری بولوناقویوب و مجلسه تقدیم ایتدیگیمیز بر نامه اوزره اصلاحات باشلادیق. ئوزونوز چوخ گوزل بیلیمسیمیز که، بیز عملی بوللار ایله احتیاجلاریمیزی اورتادان قالدیرماق ایستیه بزدیک. ملی دولت تشکیل تاباندا ک خلق تامیله دولتن آیری ایدی. دولت مضمونین ملت عیج بیریشی اتلا بزدی. چونکه دولت وار قوه سیله منئی ازیوردی... و خلق ایسه بونا عادات ایتمیندی. بیز بوعادتی آرادان قالدیرماق ایچون جدی صورتده عملیاتا گیریشدیک. بیز حکومتیمیزی تشکیلات بوللاری ایله خلقه یاخینلاشدیردیق. خلق انجمن ایالتی و ولایتی سنجدی. اوندان سونرا شهر داری مسئله لری ایدی که، قیافاکی عورده شهر انجمنی آدینا بیر انجمن دوزلدیردیلر. انا بیز بونودا دموکراسی اساسلاری اوزرینده قوردوق. من باشی اوجالیق ایله دییه بیلهرم که، بوتون آذربایجاندا اولان شهرلرده شهر انجمن لری بو ازمینده بویوک فعالیتلر ایتمیشلر. مراغه شهری ئولکه سیزین ان بویوک شهر لریندن اولماسادا، بو اصر سفریمده مشاهده ایتدیم که، بلدییه اورانی

(۱- مقصد جنوبی آذربایجان حاکمی نین اقامتگاه دیور.

هز قاتن قورتايب، ايشلرى اوقتروسعت تاپمىشدير كە، حوت تقاترى دوزلتمگە اقادە، ايتمىشدير لۇ. بوالبته شەرآنجنىن باخشى ايشلەسى نتيجه سېندە دېر. شەرآنجنىن خلقايله تماسى اولدىمى اېچون خلقىن احتياجاتىن تشخيص وېرمگە امكان تاپايلر. بېر تئزلىكلە شەرئيمېزدە خلقىن احتياجاتىن آرادان قالدير جاغىق. تېرىزدە خلقىن سواېچون ئولە كىشلىكە مەم احتياجى واردير. بونودولتېمېز تشخيص وېرىپ وتئزلىكلە شەرذە ئولە كىشلىك اولوناجاقدېر. خىابانلارى و كوچەلارى آسفالت ايدە جەيىكە آيرى يرلردە ايسە لازمى اصلاحات عملە كىلە جگدېر. اېستريوللا و اېسترسە آيرى ارتباد خطلرى وسایر اصلاحات تئزلىكلە عملە كىلە جگدېر...

بېرىم متصدىمېز خلقە خدست ايتىك دېر و بېرىم اطمىنانىمېز واردير كە، بېرىخدار لېقلارى وانجمنلرى داير ايتىكلە خلقە ياخىنلاشېب و اولنلارېن حقيقى احتياجلارېن تشخيص وېرە بېلە جەيىك.

بېرىندە دېمىشدىك كە ئولكەمېزېن امنىتىنى حفظ ايدەك و بىووظفەمېزى ايسە لايقىنچە انجام وېردىك و ئولكەمېزدە مىلى كورونمەمىش بېر امنىت يار اتدېق. بېرىم چوخلو نقص لرىمېزدە البتە واردير. بعضى دولت ايشچىلرى وفدا ئېلر اشتباه ايدېرلر. هر كىن گناغى واردير سا اولنلارېن مجازاتېن. قانون تعين ايدە بېلر وهىچ كىس دە ئوزوكە سىنن گناغىن مىسئولى دگىلېر. منطقەن خارج مجازاتلار بېرىم دولتېمېزېن دويىف سىننن تمايله خارج دېر. بېرىنفر آتاتېن تقسىرى اولماقتا. اونون اوغلانلارېن تقسىر لندېر مىك اولايلىم. فقط قانون حكومت ايتىلېدېر. بېزان اول دېمىشك كە، هر كىس آذربايجان خلقىنېن آزادلىغى غلبىنە مبارزە آپارسا، قانون موجبچە جزالاناجاقدېر. بېز كوك هميشە قانونلارېمېزى نظردە توتاق و بوقانونلاردان خارج اولماق مىلى حكومته دشمنچىلىك ايتىك كىمى دېر. بوتون فرقه اېنچىلرى و دولت عضولرى ئوز وظفەلرېن ياخشىجا دوشونمەلېدېرلر. قانون كوك خلقىن آزادلىغىنى حفظ ابلەسېن. «خلق كوك آزاد ياشاسېن» خلق كوك عالى بېر مدينە، اخلاقە مالك اولسون. عدالتو قانون اولان يرلردە آزادلىق و سعادتە واردير.

دولت بوسمئەلە چوخ اعىبت وېرىشېدېر. اوامكانىندان خارج سورتدە خلقىن امنىتىنى تاسىن ايتىمىدېر.

ايندىكىمى خلقىمېزېن اثرىتمىنى تشكىل وېرن كندلېر لېن، مالى و ناموسلارېنېن تاسىنلرى بوخايدى. اما ايندى كندلېر ئوزلرېنى آزادلىقتا و امنىتدە حس ايدېرلر. ايندى تسانىلە بوتون ئولكەمېزدە امنىت برقرار دېر. ايندى بېز بوتون نقطەلردە قانونى نظمىە تشكىلاتلارى ياراداجاغىق.

بېردە اقتصاد مسئلە سوي دېر. بېر حكومتېمېزى قورمايشىدان قاياق اقتصادى بحر اولنا مواجە اولموشخوق. تهرآن حكومتى ايتىه بېردى كە بېز نىختىمېزېن مرحلەلرېنى طى ايتمە، شىدن قاباق بېرىم تشكىلاتىمېزى پوزسون. بونا كورده بېز بانك لارى توتماغا چوخ تئرموق اولايلىمە دېك. تهرآن بورا يول حوالە وېرمك واسطەسى ابلە بانك لاردا اولان پوللارى آپارمىشېدېر. بېر آزا حيق مقدار موجودى وجهلرېن مقابليندە بانكىن تاجرلرە ۱۵ مىليوندان متجاوز بورج وارايدى. بېز بېلېردىك كە، ايندىكى شرايطىمېزدە پول ئولكەمېزېن قانونى مئزلە سېندە دېر و انسان قانسېز ياشايا بېلەدىكى كىمى، پولسوزلىق ايسە بېرىم تشكىلاتىمېزدا بويوك ضربه ووراجاقدېر. بېز لازمى تديرلر كورمكە بانكى سقوطنان ساخلا دېق و تدرېج ايلە مالى وضعىتمېزى دونلەيىب و بانكىن خلقە اولان بورجلارېمېز

بیر قدرده ویره بیلدیک، بیر مالیات بردرآمدی وصول ایتمکه باشلادیق. مالیات بردرآمد قانونی وعادلانه بیر طرز ایله آییندی. اونندان قاباق مالیاتین وضعی دوزگون دکیل اییدی. مجلس شورای ملی ایران عموماً او آدمالاردان تشکیل تاپمیشدیرکه، اونلار بویوک مالیات لاری ویرملی آدمالاردان اییدیلر. یونان کوردهده مالیات ویرمک ایسته میردیلر. تاجرلریمیزدن بعضی لری واردیریکه، مالیاتی آذویرمک ایچون نوز سرمایهلرینی مشرقه برلر بولموشولر.

...من ائله فکر اییدیرمکه، دیدیجکیم سوزلر چوخ مفصل اولای بیلیمز، چونکه دولتین بوتون گوردوکلری ایشلر خلقین اطلاعینه عموماً مجلس ملی عضولرینین مستقیم نظارتیه اولموشور. اونان کورده، منبهدیه جکیم سوزلر گمان اییدیرمکه نماینده لر ایچون تازه سوزلر اولمایاجاقدیر و فقط بونلار مختصر صورتده تذکر کیمی اولاییلر. سیز چوخ کوزل بیلیر سینیز که بیزیم ملی دولتیمیز مبارزدهده دوغولوب، دولت و مجلس مسلسلرین، تفنگلرین و باشقا اساحلرین گوردولتوسو آلتیندا تشکیل تاپیدیر. بیزیم وزیرلریمیز و دولت ایشچیلریمیز آزادخواه لاردان سنجایب دولت ایشلرینه وارد اولموشلارسا، لاکن کفایت قدر مجرب دکیلدیرلر. استبدادی دولتن پیس یادکار و منفور اولر؛ اوغرولق، اختلاس، تنبلیک و دولت مقاماتیندان سوء استفاده ایتمک و دوایرین بر بادلیقیندان باشقا بیر شئی قالمایشدیر. ایشچیلردن بیر عده سی فقط ماشلارینی تامین اییدب گونلرینی کچیریب ساعت سایاق و اونندان سوزنا خصوصی ایشلرینین دالینجا گیتمکن باشقا فکری یوخ اییدی. من اونلاری سرزنش ایتمک ایسته میرم. چونکه، تشکیلاتین اقتناسی اوایندی. بش نقر، اوج نفر صادق آدم اولسایدی، یا ایشتن چکیلیدی، یا ایشته قالیردیسا محیطله سازش ایتمکه سچور اولوردی و بئله لیکله بیر چور امرار معاش اییدیدی. ملی دولت تشکیلینده اداره لریمیزین وضعی بوایدی. حتی من سابق استاند اولیق بناسینا گیتدیکه استفاده ایتمک ایچون بیر کاغذ بئله تاپا بیلمه دیم. عموماً او وقت استاندلار بویوک اختیار اتلا کلمیشدی که، آذربایجان نهضت ملی سیتی یاتیرتسین. فارس لار دیمیشک «در باغ سبز» (۱) نشان ویرسین.

بیز حکومتی اله آلدیمیز وقتده وضعیت چوخ آغیر اییدی. من ایندی هله مالی جهتس دیرم. هر حالدا حکومتی اله آلدیمیز زمان بیز بر نامه ایله ایشه باشلادیق و او بر نامه نی تصویب ایچون مجلسه گتیردیک. بیزیم قاباغیمیزا قویلوغوموز بر نامه ایران دولتین عادی بر نامه لری نظیری دکیلدی.

بو بر نامه عملی بیز بر نامه اییدی. بیز بیایدیک که، بو دولت معین بیر مدتده بو ایشلری کوره جک، من بئله گمان اییدیرم که، او بر نامه نماینده لرین نظیرنده دیر. بر نامه ده بیرینچی مسئله ملی حکومتین قورولوشودور. ملی حکومت بئله قورولمالیدی که، خلق حسر ایستین که، بو حکومت اونون قوردوشو حکومتدیر و اوندایا خین داخلتی واردیر. بو ایس سوزده چوخ آسان گورونسلده، لاکن عملده چوخ جتین دیر. چونکه کچن حکومت خلقی دولتن آیری اولماغا عادت ویرمیشدیر. دولت خلقین باشی اوستونده بیر یوموروق کیمی اولوب، ملت ایسه، عذاب و فشار آلتیندا دولت چرخلرینی دولاندیرمالیدی. ملتین دولتی امور اتدا داخلتی یوخ اییدی. بیز یو عادتدی دگشمه لی اییدیک دولت ملتین سعادتینی تامین ایتمه لی اییدی. بیز بر نامه ده گوسترمیشیک که بونجه اولمالیدیر. بو ایشچیلرین شخصاً دموکرات اولمالارینده انجام تاپا بیلیمز. بلکه عملده بئله اولمالیدی که خلقین

ایستدیدیگی عمله گلسمین. بیزتشکیلات اوزریله دولتی تشکیل ویریب، ولایت و بیلوک انجمنلری واسطه سیله داره ایشلرینده، مالیه، بهداشت ایشلرینده خلقه نظارت ایتمگه امکان ویردیک.

ایکینجی سی بلدیله لر مسئله سی دیر. کچن دورده شهرداری (۱) انجمنلری دولت تشکیلاتینا تبدیل اولوب بلدیله رئیسی دولت طرفیندن تعیین اولوردی و ظاهر سالیق ایچون اوانا انجمن آدی قویوشدیلار. بیز خلقی مستقیم صورته بوانجمنی سنجیب و بلدیله ایشلرینده دخالت ایتمه سیبه امکان ویردیک. البته بوتازا بیرایشیدیر. بیر مدت لازم دیرکه، دوزگون صورته چالیشماق و بیز فطعی صورته بونو ایده بیله جیکیک. منیم یادیم گلیرکه، (آقای یکانی بورادا دیر یاخیر) کچن ایل بایرامان قاباق خویا گیتیمشیم. بلدیله سوپورلاریمین (۲) پالتاری بوغیدی. آیلیق دا (۳) آلمامشیدیلار. ایسته بیر دیرلر. شهرین کوچهلرینده اولان آغاجلارین باشینی کیمب و ساتماقلا اولارین آیلیقلارینی تاسین ایتمنلر. من ایندی باشرا اوچالیقلا دییه بیلیرم که، بلدیله سیزین ایشی اوقدر یاخشی-لاشیب که، نه اینگه حقوقلاریندا ویریرلر، بلکه شهرین ایچریسینده ده اصلاحات باشلا-تیب دیر.

مراغه شهری ایرانین مشهور شهری حساب اولمایب. دیمک اولارکه، متوسط شهرلریندن دیر و مترقی شهر دگیل دیر. بومونلا بر بر مراغه ده بلدیله انجمنی مالی و وضعیتین یاخشیلیغینا استناد تصمیم توتوب که، دولت تئارتی بنا ایتمین، بوچوخ اهمیتلی بیر ایش دیر. چونکه ایران حکومتی ایندییه قدر حتی تهراندا دولت تئارتی عمله کتیره بیلمه ییب. لکن ایندی خلق انجمنی، ئوزایوی و ئوزعائله سی بیلیر. میاندا آبدا بلدیله اروپا اصولیه بویوک بیر حمام دوزه لتمک ایسته ییر. بو فکری بیز و مجلس اولانلارا ویرمه ییشیک. خلق ئوزی احساس ایدیرکه، بورادا حمام مسئله سی مشکلدیر. گورک معاصریرر تشکیلده بومسئله نی اصلاح و حل ایتمک. البته، بو کیمی ایشلر آسان ایشلردگیلدیر. بئله بیر حمام نجه مین تومن، شاید ۸۰-۹۰ مین تومنه باشا گلن بیرایشیدیر. بودا میاندا آب ایچون بویوک بیر پول دیر.

تبریزده بلدیله نی تحویل آلدنا اورانین صندوقیندا پول بوخ ایندی. لکن ایندی بیز باچارا بیله جه ییک که، یاخین زماندا تبریزده سولوله کشلیگی عمله کتیریب و خیابانلا-ریمیزی آسفالت ایدک، بیز اولادین وسیله لرینده آلمیشیق. تبریز بیرنجی ایران شهریدیرکه، اوند سولوله کشلیگی اولور. من دیمک ایسته بیرم که، حکومتین خلقه یاخینلاشماسینین نتیجه سی و منفعتی بودور. هله آذربایجاندا انجمنلر مسئله سی تازادیر. لکن بونا باخما یاراق، چوخ آز بیری اردیرکه، اورادا انجمن تشکیل ویرمگه موفق اولماییشیق. چونکه ایندی بیلیر سیزکه، قیشر دیر، سوپوق دیر، کیدیب-گلمه سیله-لری ده بوغدور، هله ایندی ده اهردن نماینده لر گلنده شاید آت وسیله سیله گلیرلر. ایندی انجمن تشکیلاتی قورولوب و طرحی ده وجود ه کلبیلیر. اونو بواش-یواش منظم حالا سالماق لازم دیر. من فکر ایدیرم که، اوچ-دورت آیدابوندان آرتیق ایش کورمک اولمان. البته محترم نماینده لرین و دولت ایشچیلرینین فعالیتی و حسن نیتی اوزه رینده بونتیجه لر آله ایدیلیدیر.

۱- معتمد بلدیله دیر.

۲- سوپور که چی دیمک دیر.

۳- معاش.

اوندان سونرا بخشدارلیق وفرماندارلیق مسئلهسیدیر. البته اونو بو نغزلیکله ده دستلیمیز شکیله سالماق اولمازدی. دولت سامورلاری تین ایچریسینده هنوز آشنا اولما- یانلاریمیز آزادگیلیمیز. من مکرر صورتده منیمک همکارلیق ایدمن وزیرلره دیمیشم که، بیز دیوانخاننا قورسوروق، بلکه اداره لریمیز قانونی اجرا ایتمک ایچوندور. فرماندار- لاریمیزدا گرک قانونون نافرطی و مجریسی اولسونلار. اما بوجور آداملار که، لایقینجه بونوباشا دوشونلر، چوخ آز دیر، چونکه کهنلر باشا دوشمورلر، تازالاردا اداره ایشلرینه آشنا دگیلر. اونا گورده اداره لرده، بعضی یرده کهنه آداملار و بعضی یرلر دده تازا آداملار لایقینجه مقصودوموزی اجرا ایده بیلیملر. بیزیم امیدیمیز بودور که، کلن دوره ده بخشدار وده دار و کسندالاری ئوزایده الیمیز اوزه ریلد تربیت ایدیب وایش باشینا قویاجاغیق. بعضی سترقی یرلر ده دولت ایشچیلری تربیت ایتمک ایچون مدرسه لر آچیلیر. لاکن ایندی بوایشن ئوتور بیز ده مشکلات چوخ دور. بونا گورده یر که، ایندی بیز اینان دیمیمیز آدمی ایش باشینا قویوروق. چوخ یرلر ده گورور سن که، اوایشچیلر بیربارا ایشلر ده وزیرد مراجعه ایتمک یریند فرقه دیر مراجعه ایدیر. یا اینکه فرقه دیر مراجده ایتمک یریند حکومته مراجعه ایدیر.

موروز زمان لازمدیر که، بیز اداره ایشچیلریمیزی باشا سالات که، دمورکات فرقه سی سیاسی بیز ره بیدیر. گرک اونون دیدیگی سوره قولاق آساق، لاکن حکومت اینی باشقا بیز ایندیر، گرک بوایکسی قاریشیلما سین. مثلا چوخ وقت اولور که، بیز ایشچی، منه مربوط اولمایان ایشلر ده ۱۰-۱۵ دانا تلگراف بیز-بیرینن دالینجا سنه گونده ریر. من منست ایتمیرم. دیمنک ایستدیریم که، خلق هنوز ملی حکومتین حقیقی معناسینا بی آپار- مایبیدیر. گرک خلقی سرورمانلا حاضر لاساق و ئونلاری تربیت ایتمک. البته منله مناقشه یوخدور. بوایشن بیروحتی آتی قوتوب سینمک و یا ایشه سالماق کیمی دیر. آدمی آنا تشیمه ایتمک اولماز. اما سن بونودسک ایستدیریم که، گرک تازا آداملاری ایشه آیشدیراق. بو بیز گون، ایکی گونده اولان بیز ایش دگیلیمیز. سیاسی جهتن علاوه تعلیم و تربیت مسئله سینینده بورادا دخالتی وارد دیر. بیزین چورچتین لیکلره باخما باراق بوزان زماندا ینده بیر قتر ایشچی تربیت ایده بیلیمیشک. بیز ایندیریم که، اونلار تتر بیز زماندا دمورکاتیک وضعیت آشنا اولاجاتلار. چونکه نیت خالص اولوب، خلقه خدمت ایتمک فکری اولورسا، اول دفعده اونلار اشتباه ایستلر ده آخرده حقیقی تاپاجاتلار.

حکومت قورولوشوندا سونرا انجمن تشکیمی، بخشدارلار و فرماندارلار اجتماعی آداملار تربیه ایتمک یولایله یواش-یواش خلقی ملی حکومتی باخین لاشیرا بیلدجکیم. بونونلا علاقه دار اولان مسئله لر دن بیز یرده امنیت مسئله سیدیر. بیز اولیندن دیمیشدیک که، وار قوه میز له چالیشاجاغیق که، خلقین مالی، جانی، ناموسی حفظ اولسون. چونکه امنیت اولما دیکدا بیزیم هیچ بیز تدبیریمیز نتیجه ویرمه جک ایددی. بونا گورده ملی حکومت تشکیلینده هامیمیز چالیشدی که، امنیت اولغی کیمی تامن ایدیلیم. من کنارلاردا کندیلرله دانیشدیم. حتی چوخ سوسنی تانیمریدی که، کیم و امنیت دن راضی لیق ایدیر دیلر. حتی مر اشته بیز بارا آداملار دیز دیلر که، داستانلاردا دیبلن کیمی امنیت اولغر یاخشلی اولموشدی که، گرک گجه لر دکانلاری آچیق قویاق... خلق گور- سون که، بوایشن حقیقت دیر.

بیز ملی حکومتی اساس امنیت ایچون قورموشوق و امنیتله اثبات ایده بیلریم که، دشمنلریمیزین اولده بیزه دیدیکلری سوزلر که، (آدر یا جان نهمشینی عمله کثیره نلر

اوغوردولار، جانی دیرلر، بالانچی دیرلر) اویدورمادیر. بیزوندا اثبات ایتدیك و عملدهده گوستردیككه، امنیت ایجاد اینتمك، خلقی راحت لینا جاتدیرماق اولار. البته نواقص چوخدور. تك-تك قداثیریمیز، فرقه عضولریمیز و اداره لریمیزده بیربارا نقصانلار واردیر. قوی بعضی یولداشلاریمیز بیلسینكه، هرکس ئون گناهمینین جوابینی شخصا ویرسه لیدیر.

بیزارمه ایگرمی، بلکه قهرخ ایل قوللورلوق ایدهن سمدخان و عبدالله خانلاری مجازات ایتدیك خلق بیزی آقیشلا دی. او بیلدی كه، ملی حکومت خلقین راحت لیگی ایچون چالی شیر. سولخچای روزنامه لری قارنی بیرتیق کاظم (۱) «شویدره آزادی» آدی قویلدو- لارسادا خلق اونلار گولدی.

ملی حکومتیزده بوجور آدمالارا میدان اولاینمز. کوزا اونلار قانون مقابلینده چوخ محکم صورتده محاکمه اولسونلار. هرکس ئون جرمین مجازاتینی کورک چکسین... آتامجرم اولیغی صورتده، مجازات ایدیلدیكده اونون اوغلو نو تربیه ایتمه لی ییک. کورک مجلس نماینده لری ولایتی و بلوک انجمنلری واسطه سیله اونلارا بیلدیرسین كه، ملی حکومتده بیر آدمین بیرشاعیسی قانونسیز آماق اولماز. بیز آزاد لینا و خلقه دشمن اولانلارین ماللارینی مصادره یدیریک، البته آزادلیق علیینه اولان آدمالار کورک مطرود اولسونلار. لاکری بو، قانون موجبینجه و معین اولموش کمیون واسطه سیله عمل اولونور. اونلار ماللاری مصادره و دولت ایچون یاردی اولور. البته بو ماللار تك-تك آدمالار طرفیندن یوخ، محض خلق طرفیندن مصرف اولمالیدیر.

سکن دیر تك-تك آدمالار بعضا مصادره اولموش ماللاردان استفاده ایتسین لر بو. چوخ نادر حال اولایلر. بوایشلری گوره نلر شدید صورتده مجازات اولمالیدیرلار. اونلارین دوستلوقی آیی دوستلوقی دور، بیزه دشمن لیکدیر. کورک کاملا تامین قضائی اولسون. تك-تك آدمالار دایلمه ایشلر گورموش اولسالارده کورک مجلس ملی ده اونلارین قاپانی آلینسین. قوی خلق آزاد یا شاسین، خلق نه قدر آزاد یا شارسا، داما آرتیق حکومتی متمیزین دایلمه محکم دورار. لاکری بئله اولمادیقدا تشکیلاتیمیز تشریکله آزادان گئدر. بیز کورک خلقین اعتمادینی ئوزوموزه جلب ایده كه، خلق هئج تصور ایتمه سین كه، دموکرات فرقه سینده ملی حکومت اداره لرینده یس ایش گورن آدمالار اولایلر. برفلسقلر عوادان دگیل، مین ایملره امتحان اولونوبدور. هر بئره قانون و آریا شایس وار، هر بئره ظلم وار ایسترسه اوردا اولان دولتین عنوانی دموکرات، ایترسه مرتجع آدیله آدلانسین، انسانلار سعاده یتیشه بیلمز لر. ملی حکومت بوایشه بویوک اهمیت ویریر.

بیزیم ملی دولتیمین امنیت جھتیندن چوخ ایشلر گوروب، فکر ایدیرم كه، شهر امنیتی و اطرافدا امنیت آرزوچوخ یاخشیشلا شیبیدیر.

بیزیم ملی دولتیمیز امنیت جھتیندن چوخ ایشلر گوروب، فکر ایدیرم كه، شهر امنیتی و اطرافدا امنیت آرزوچوخ یاخشیشلا شیبیدیر. کچن حکومتلرده خلقین اکثریتینی تشکیل ویردن کندیلر ایچون هئج جور جانی و مالی تضمین یوخ ایدی. بونلار نئتك اوغری و قوللورلار، بلکه دولت مأمورلاری و زاندارملار طرفیندن ده تضییق آلتینا آلینیردیلر.

ملی حکومت زمانیندا هنج وقت بیرمامور بیرینین ایویته گنده بیللمز. بئله ایملر کورولورسه گتسگنده قاباغی آلبناجاقدیر.

کچیزمان کندیلر بیر تمیز یالتارلی کوروردوسه ئوزونی گبولتمک ایسته بوردی. لاکن ایندی بلشه دگیل. اونلار باشلارینی بوخاری توتورلار. ایندی کامل امنیت اولونوبور. ایندی قاچاق و قولور لوغون قاباغی آلبیدیر.

دشمن نه قدر چالیشیر ساکه. بیرمکه کردستان خلقینین مناسباتینی بولاندیرسین، لاکن بیرونون قاباغینی آلیریق وحقا کردستان فرقه چیلری ده دوستلوقا چالیشیرلار. بیرمکه کردلر آراسیندا اختلاف سالماغا چالیشانلارین پیسی حرکتلری ده معلوم اولدی که، ارفع (۱) لیلک اولوب، بیرعهده مراغهده و چاردولیدا کردیلانلاریندا تجهیز اولونموشدور و بعدا میاندهده و مراغه حدودی آراسیندا ۳۰۰ نفر بیریم علمیمیزه تجهیز اولونموشدور. بیز تشکیکله اونلاری آرادان آپاریب، آزماندا فدائیلریمیزین خدمتی سایه سینده ساددبیر صورتده اونلاری بر طرف ایتمگه موفق اولدوق. بو، آذربایجاندا کورونمدهن بیر اهمیتلی ایشارلردندیر. ایندی اهر و مراغه اطرافیندا ملی دولته نسبت مخالف هنج بیر حرکت بوخوردور. اردبیل و گرمی محالاریندا بعضی آنتیریکلر اولموشدی. بیز اونلاردا آرادان آپاریمیشیق. خلقین گناهیز اوشاغیتین باشینی کسن حکومت هنج کیم طرفدار اولماز. عدالت و قانون توزگون صورتده اجرا اولونمالیدیر.

سونرا من ایسته بیریم بونودیم که، دولت قورولوشوندا سونرا، امنیت مسئله سینده خلیقیمیز کهنه ژاندارملاری آرادان آپاریب و قانونی نظمیه تشکیلاتی وجوده کتیریمیشیک. امیدواریق که بیرایکی آقا قدر نظمیه نین بوتشکیلاتی چوخ منظم بیر حالا دوشه جک و ژاندارم تشکیلاتیندان اثر قالمایاجاقدیر.

سونرا اقتصاد و مالیه موضوعی دیر. ملی حکومت بر جوده کلیدکن اوج آی قاباق بیز ساده بیر تدبیرلر کوریشیر ایدیک که، حکومت دگیشدیکده بورجا، یا اعانه ییغماغا مجبور اولمایاق. کچن انقلابلاردا چوخ اتفاق دوشموش ایدی که، انقلابی عمله کتیره نلر مجبور اولموشدیلار متموللردن بویوک اعانه لر ییغینلار. بیز بانکلاری توتمالی ایدیک، لاکن بیز اگر بیز آزعجه ایتسه ایدیک، ممکن ایدی که، ۲۱ آذر دملی تشکیلاتیمیزی قورماغا موفق اولایلمه بیدیک. چونکه، تهران چالیشردی که، بیزی تحریک و عصیان ایتسین و ایشیریتیمه میشدن بیزی بوغسون، اوناکوردهده بیز بانکلاری تئزوتتا بیللمدیک و بیرهفته ۲۱ آذره قالمیش توتدوق.

بیز بانکلاری اشغال ایدهندن سونرا معلوم اولدی که، تهران حکومتی آنلاما مالزلیقیندان، باعده صورتده، اوزون مدتدن بری تبریز بانکینا بیر شاهدا اولسون بولگونده رمه— میشدیر، بلکه عوضینده حواله گوندر میشدیر. تبریز بانکدا ئوزی اسکانس چاپ ایتمیر که، دولت ایشچیلرینه ویرسین، بلکه تاجرلر و باشقا آدمالار بانکا اعتبار ایدیب قونوقلاری پوللاری دولت ایشچیلرینه خرج ایدیردی. بورادان چیخان مالیات لار تهرانا کوندریلیب و ۱۴ میلیون تومن پرداختی تهراندان آنجاق حواله گوندریلیدیر. بانکي تحویل آلدیقیمیز زمان ۲ میلیون ۳۰۰ تومن دولت بانکیندا و یاریم میلیوندا آیری بانکلاردا وار ایدی، مقابلینده ۱۵ میلیون تومن خلیقه بورجلی ایدی. بوندان

۱- ایران حربی قوه لرینین باش قرارگاه رئیس اولموش وئرال ارفع نظرده توتولموشدور.

باشقا بيز مجبور ايديك كه، اقلادولت ايشچيلرينين آذر حقوقونو ويرهك و بو حقوقدا ۳۵ ميليون دان آرتيق اولوردى. ديمك كه، گرك ماليات بيفيغب، اولنارا و خلقين بورجلاريندا ويره ايديك. ملي حكومت هر شئ دن آرتيق اقتصادا، بولاهاخيرير.

ايندى ديمك اولار كه دنيا دا پول مسئلهسى انسان بدننده اولان قان كيمي دير. بيز اجتماعدا پول اولماسا ممكن دير كه، واجتماع سقوط ايتسين. بونا گورده بيز پول باره سينده آشاقدا گوستره جه كيم جدى تدبيرلرى گوتوردوك:

اولا بيز قشغ ايتديك كه، بانكلار موقتي حالدا آداملارا پول ويره سينلر. چونكه، بيز بارا آداملار بانكلاردان پول آليب تهرانا آيارير ديلار و ايكي ميليون موجود اولان پولدا بوترتيبله كفايت ايتمزدى. اولده بئله نظره گليردى كه، بازاردا بويوك بحران عمله گلجكدير. من ايشده مطالعه ايتميشم. مسيله ايشلرين وزيرلر بيليرلر كه، من اول بانك، مالىه، اقتصادا و سونرا باشقا ايشلره باخيرام. ايندى تاجرلر اولاييلر كه، ئوزلرى بونا اعتراف ايتمه سينلر. لاكل بيزيم بوايشيميز باعث اولدى كه، آذربايجاندا تاجرلر ورشكست اولماديلار. حالبوكه، بومونده بين الملل محاربهسى قورتارديقدان سونرا ايرانين باشقا شهرلرينده يوزلرله تاجر ورشكست اولدى. الحمد لله بيزده ورشكست اولان يوخسور. بيزا گرا و وقتا ايكي ميليون تومنى پايلاسايديق، خلق بانكا توكلوب، بير هرج و مرج عمله كلردى. لاكل تدبيرلر يميز نتيجه سينده ايكي ميليون موجود غوئينده ايندى بيز ايكي ميليون دان يوخارى بلكده ۳۵ ميليون خلقه، طلبلرى مابيتندن ويره ميشيك. مالىتدان يوزده ايگيرمى بئش تهرانا ويره مك عوضينه اونو طلبكارلارا ويره يريك. بيز بير ميلون، پس انداز بابتيندن، خلقه ويره ميشيك، البته بو، سرور زمانلا اولوبسور. ايندى بيز حس ايديريك كه، مالى وضعيتيميز ياخشى لاشير. ايندى بلديه اداره لر ينده بير انقلاب كيمي وجوده گلبيدير. البته بوانقلاب فقط دولتين مالى تدبيرلرى وسيله سبله اولونان بير ايش دير. ايندى بلديه وضعيتى ده دوزه لير و بوتون آذربايجاندا يواش-يواش بلديه لر فلاكت حالدان قورتار يرلار. پس ديمك كه، مالى تدبيرلر يميز بانكلارى و باشقا ادارى ايشلر يمى زده دير ايتلى.

ماليات بر در آمده گلديكده، بوماليات خوزگون قورولسايدى، عادلانه بير ايش ايدى. محاربه زمانندا بير نغمه مالى آليردى، صباح اون برابر قيمتينه ساتيردى. دنيا دا مالى ايشده ايشله ينلر بئله مصلحت گوروش ايديلر كه، دعوا زمانندا بوقانونى قويسونلار و بير آدم كه بير كونده جزئى بير معامله ده ۱۰ مين تومن قازانيرما ۸ مين تومنى نى دولته ويره دلى اولسون كه، دولت قوتلنسين. مامورلارينا و باشقا اداره ايشلرينه خرج اولسون.

البته تجارتده يوزده ۹ يوز قازانج عادلانه دگيلدير. تازا ماليات بر در آمد قانونى قويا لندا، دكتر ميلسپونون (۱) نظرى شايد اول درجه ده دوزگون ايدى، لاكل تهران مجلسينى تشكيل ويره نلر بويوك تاجرلر و متمكن لردن ايدى كه، اولنارا بويوك مالياتلار علاقه توتوردى. بونا گورده، اولنارا اشكاللار چيخارتديلار و مالياتين نقشه سينى بير آيرى يولا سالديلار كه، نتيجه ده قارماقار شيق بير شكله دوشدى و بئله اولدى كه، تاجرلر دفترلرينى دگيشدير و بير تجارت خانادان مهم تجارت خانانا وجوده كتير ديلر. بورادا بويوك تاجرلر يمى ز

۱- آمريكالى اقتصادچى دكتر ميلسپو ايگينجى دنيا محاربه سى دورونده بير مشا- وركيمي ايران حكومتى طرفيندن قوللوشا گوتورولموشدى.

واردیبرکه، بویوک قازانچلاری اولموشدی و ایندی آندایچیرلرکه، عایداتیم یوخدور. لاقن عملده هامی بیلیر و گورورکه، اولنلارین نفقده عایداتلاری و اولایمیش. بونا گوره مالیات اداره لری ده چوخ مالیات وصول ایدمه بیلیردیله. تشخیص ویریلن مالیاتین قاباغنا بیرضرف قویوردیلار تا بلکه بیرشئی وصول ایدمه بیلسینلر و بئله لیکله مرح-سرج تولید اولوردی.

معلومدورکه، ملی حکومت تشکیل تاپدیقدا بیزیم مالی شخصلریمیز یوخ ایدی. و چاره یوخ ایدی که، مالیاتی تشخیص ویرمک ایچون بیر کمیسیون سچلسین. تهران مجلسی تورتمند آدمالاردان تشکیل اولوندیغینا گوره اورادا ائله بیر اصول کوتورمیشدی لیکه ایللرله مالیات وصول ایتمک اولمازدی. مثلا اگر بیر آدم تشخیص ویریلن مالیاتا اعتراض ایتیدی، گورک عالی کمیسیوندا اونا رسیده لیک اولایدی که، بویوک کمیسیوندا تهراندا بیلر بویوک تاجرلری بویوک مالیاتلارا شامل اولانلار که نوزلری بوقانونی کچیرمیشدیله. نجه ایللر ایدی که، بوقانوندان استفاده ایدیب مالیات لارینی تاخیره سالیردیله.

بیز منتظر اولایلمز دیک که، تهران عالی کمیسیونو، ایللر بویو اعتراضلار اباخما- یارق، مالیات کمیسیونینی سوروندیرسین و بیزی اقتصادی فشاره مالسین. بونا گوره بویاشی، محلی شرایطه اویغون بیر طرزده اجرا ایتسکه قرار ویردیک. عادلانه صورتده بیز بیز قلمر مالیات وصولونادا موفق اولدوق. بیز بیر عالی محکمه قوردوق که، مالیات اجرا سیمنا اعتراض لاری اولانلار، اول محکمه یه مراجعه ایتسینلر و بویو محکمه ده رسیده لیک اولوندیقدا سونرا آرتیق مالیات آلمیمیش اولساما اچیلرینه قایتاریلسین. بیز بئله لیکله تهران حکومتینین مالیات وصولوندا نوز ایلده پاراندیسی اشکالی اورتادان کوتورمیش اولدوق.

بیز غیر مستقیم ایشلرله گویونچیلارین (۱) قاباغینی الماق، قنوشکر قیمتینی عادلانه بیر حاله سالماقلا اقتصاد ایشینه کمک ایتدیک و بویو مالارین قیمتینی معتدل بیر شکله سالدیق. بو، ایشیمیزین، حتی تهرانین بازاریندا شدید تاثیر اولدی. البته بویو ماللاردان چیخان سرمایه نی آیری یرد خرج ایدمه بیلیردیک. چونکه، اوندان، سو جودی پولدا آرادان گیدیب، دولته ضرر اولاردی. مثلا گورک ایدی که چای آلمییب یرینه فویولایدی.

بیز غلط قانون استفاده سی آرادان آپاردیق. کچن زماندا غلط قانون استفاده اصولیله، مثلا، بیز نشر ضابط بویوک بیر حقوق آلدیدی. مقابله نده بیز نفرت تحصیل ایتیمیش، ایکی- یوز تومن حقوقلا استفاده اولونوردی. اونا گوره بیز لیاقتلی اولمایان آدمالارین حقوقلارین آزالتیق و نوز بولداتلاریمیزدا دیدیک که، آرحقوق آلمسینلار. البته محاربه زمانیندا قویولان حقوقلار ایندی اولایلمز و بویوشده شیر عادلانه دگیلدیر. چونکه سطح زندگانلیق آشافی کلیدی. مثلا بیز آدامین اوتوز تومن حقوق ویشیمیش تومن مدد خرج و فوق العاده سی ایدی. ایندی که، سطح زندگانلیق آشافا دوشوب و یوزده قیرخ جنسلر آشافی کلیر. دیمک اولار که، بیزیم بویوشیمیز کاملا عادلانه دیر. ایندی، مثلا تریزده یاغین قیمتی ۲۵ تومن دیر، در صورتیکه کچن یل لرده آلمیش تومن ایدی. ایکی قرانلیق بوسورتا ایندی ۱۲ شاهیا ساتیلیر. ایندی، هر پارچا که، بازاردا مثلا اون تومن ساتیلیردی.

دولت مغازالاریندا اوج تومنله ساتیلیر. بیزدوانمین حقوقونو ویرسیدیک، اونلار هم عادلانه اولماری، همده خلقی سویماعا سجبورایدیک. همده سطح زندگانلیق یوخاری کیده دی.

سونرابویوک بدبختلیک که ایرائین باشیندا واردیر، بودیر که ایشچینی ایشه کوره قوموردیلار و قدیمدن سونددیلر و بلژیکلیلر نجه امول قوموشلاردا ائلهده قالیردی. مثالبیزیم اداره لریمیزده اون نفر آداما ۱۲ نفر پشخمت ایشلیمیز، سیزین نظریزه بئله کلمه سین که، پشخمتین حقوقی آراولوب، دولت بودجه سینده ائله تاثیر یوخدور. لاکن آذربایجان دوایرینده پشخمتلرین عدسی ایکی میندن زیاده دیر. آیدا، اونلارین حقوقی ایکی یوزمین تومن اولور. بیز پوللا یاخش قوشون ساغلا یا بیلرک و یاخش کارخانه اداره ایدو بیلرک، البته مقصودیمیز پشخمت لرایله مخالفت ایتمه کیل دیر. لاکن اداره نین هر بیر گچیک ایشینه بیر شعبه آیرماق که، مثلا بوشیدلر ایلین باشیندا ساید یوز توملیک دولته نفی یوخدور. اونلارین حقوقلاری کندیلره وقوجا آروادلارا تحمیل اولونور. البته، یوغده نین هامی سینین تقصیری یوخدور. لاکن دیمک اولار که، ایشی قورانلار قاباقچادان بونو فکرا ایتمه بیلر.

بیز بیرینجی دفعه تمام اداره تشکیلاتی دگیشه یلمز دیک. بونا کورده، بیر آز ایشچیلرین عدسینده تخفیف ویردیک، ایندی ایسه بیکارلیقین قاباغینی آلماقدان کورتی بونون ایشچیلری ساغلامای سجبوریتینده بیک، بو آداملارا باشقا بیلرده ضد بیلر ایشلر ویردجه بیک. بونولا برابر ناچارلیق که، اونلاری بیر مدتده اداره لره ساغلا ییب کوچدله توککمن پرهیز ایدک، بوانا ایکی بودجه میزده بیر نغزده اداره ایشچیسینین اداره دن چبخاریلما سنا یول ویرمه میشیک، برعکس، بعضی تازاموسلر تشکیلاتیمکه ایشچی لریمیزین عدسینی آرتیر میشیق.

ایندی حساب بیزیم الیمیزده واردیر. بودجه میزده تنظیم اولونوبدور. هامی بیلریمیز که ایران دولتی نجه ایل دیر که، کامل بیری بودجه تصویب ایدو بیلیمه میشین. آنچاق بیری ایلیق و ایکی ایلیق ناقص بودجه مجلسه کتیر میشین. لاکن بیزده اوج ایلیق ناقص و لنگ بودجه لر مجلسه کتیر یلمه میشین. بودوره ده کامل صورتده بودجه میزی مجلسه مایمیزه کتیر میشیک، هله بو کورک بوندان دا تئز مجلسه ویر یلیدی، لاکن تاخیرینه بیری ارا غلنلر واردیر که، اونلاری سیزه گوستره چگم.

بیز کچن مالیات بر در آمدی دگیشدیر دیک، چونکه بیلرک که ایندی کچن ایللر کیمی استفاده ایتیمک اولماز و عادی بیر حالدا بوندان استفاده ایتیمک جیتندیر و آنچاق کوچلی تاجر لر سا زاردا استفاده ایدو بیلر لر. بیز بواج این ایچینده مالی جیتن ایشلره مسلط اولدوق. اوج یوز سن بونوم فقط سایانه سز نجان دیر یول اداره سینته ویردیک، بونو ویرمه سیدیک ده اولماری. ایندی بوجیتن ملی حکومتین ونسیت مالیسی یاخش دیر.

تدبیرین بیری سیده بودور که بیری میلیون خزانه قضی چاپ ایتیمشیک، بو، اوندان ثونری دیر که، جنسی اوجوز ویردک، مثالا اون تومن جنس مقابلینده دوقوز تومن آلنیر، بونون فایده سی بودور که، ارلاخلقدن بیری میلیون تومن بوج ایتیمکه سجبور اولما دیق. البته، بو پول بوج اولونما سیدی استفلاک اولانقدر بو پولک مقداردا کورک فائض ویر یلیدی. بوندان باشقا چن سده ساتدیق. بو بیری میلیون ایس ایلین آخیرینده قدر نجه دفعه دولنار و نجه برابر اولار.

بوگون که، آیین ۱۶ سسی دیر، مالی جهتن داه او حشتمیز بوخورد، بیز بیلیریک که، پولوموز وار. بو بویوک بیر موقتت دبر که، بودجه میزی تنظیم ایتمینیک و کربودجه میده بوخورد، بویوش حتی اوروپا دولترینده ده جوخ چتین دیر، بیزیم بودجه میز کچمیش دولتمین طرفیندن یازیلان بودجه دن نجه قات آرتیق دیر، بودجه میزده مین نفر آرتیق ایشچی استخدام ایتمینیک. بیز اداره ایشچیلارینی ساخالیریتق تایشن تایلید بقدا اونلار باشقا ایش ویره ک، البته بویوش مالی سیاست میزین دوزگونلیکینین نتیجه— سینده دیر...

بومسئله دن سونرا فکری میزی مشغول ایدن اقتصاد مسئله سی دیر، بیز غله فکر ایدیریک که، ملی حکومت تشکیلیندن سونرا آذربایجاندا بویوک حتکارلار باشلانیم و مسکن دیر که، آذوقه آزالاتا اوندان سونرا مخالف لری میزین تبلیغاتینین نتیجه سینده وحشته دروشوش تاجرلر خارجه آذوقه آپارلار و کوزلرینه سرمایه ایدله لر. بو قورخو حکومت ملی دن قابق دواوار ایدی. اونا گوره بیز همیشه شیزین آذوقه سیننی کنترول ایدیردیک، فرقه نین ای تانیلمیش لاری اقتصاد ایشلرینی نجه مدت تامین ایدیردیلر. فرقه نین تشکیلات لاری یولیه درخشانی نین شهر آتبارلاریندان نظامی ده آذوقه انتقال ویریلدیسی قباغی آلماسینا چالیشیردیق. بیز بیلیردیک که، سیاسی ناراضیلیق لار، بحرانلار اغلب چوره ک مسئله سیندن دیر، بیز چالیشدیق، آذوقه نین یولونو آذربایجان دان خارجه سلود ایدک. بیلیردیک که، بویوش بعضی اشخاصا ضررلی دیر. لکن قوی بشن نفر، اون نفر ضرر گورسون، مقابلینده ایسه اهالی وحشته دوشمده سین ملی حکومت دن بھالیق گور— مده سین. نجه کی دیدیم، بویوشدن بیز یاخشی نتیجه آلدیق. چوره ک وسایر شیلر اوجوز— لاندی. لکن تهراندا عکسینه اولدی. حتی دیدیلر که، آذربایجان آذوقه ویریمیر، آجلیق اولور، درحورتیکه بوفریادارلا اوبیرسی طرفین چالیشیردی که، مالی بحرانلار بیزی بوغون و پولادری میزی چکب آپار سین. سوحش اولان وارلی آداملار پولادری آپار— یردی لار. بیزی فشاردا قویماق ایسته ییردی لار. بویوش سبب اولدی که، بازاردا جنسلر داه اوجوز اولون. خلقین اکثریتی اوجوز لوقدان راضی اولوردی. اداره ایشچیلری، رحمتکش و کارکرلر راضی قالیردی لار. بو اوزون مدت دوام ایده بیلمزدی. محصولون بھالیقی پیس اولدیغی کیمی، حد دن آرتیق اوجوز لیفی دا بئله ضررلی دیر، گرک کن ندلی ئوز ایشینه اوره کی قیز سین و محصولونی عادلانه قیمتده ساتا بیل سین، بیز جور بچور یوللارلا بونون قباغین آلدیق.

۱- صادراته عوارض تعیین ایتمک مسئله سی ایدی، چونکه جنس آذربایجان دان خارجه کیتیدی، بیزدن سریع صورتده بھالیق تولید اولاردی. بونا گوره چوخلی مذاکره دن سونرا انتقالی بیز تده بیر گوتوردوک و بئله فرار ویردیک که، صادراته مقابلینده عوارض آلین سین، آذربایجان دان گیدن جنسلره بیر مقدار کرایه و بیر مقدار دا نفع اوستونه کئیر و بئله لیکله بوجنسلر همیشه تهراندا اوجوز اولور.

بیز اول خشکیارین صادر اولماسینا اجازه ویرمیردیک. سونرا خلقه حدسه اولماغا کوره اونا دا اجازه ویریلدی، اولده بیز صادراته اجازه ویرمیردیک، لکن ایندی ویرمیشیک. بونولا برابر، یند لایقی قسو صادر اولونمور. دیمک اولور که، دنیا وضعیتینه باغلی دیر و کله جکده بیز قیمتلی جنسلری میزی صادراتیمکه یول تاپا باغیق. عمومیتک دیمک اولار که، ایران دولتمین خارچی تجارت سیاستی بوخورد، تهران حکومتی خارجه دن کل ماللارین قباغینی آلتاق و ئوز ماللارینا دنیا دا بازار تاپماق باچاریمیر. ایندی مثلا تیکیلی پالتار

واو تومبیل سئول گیمی ایران بازارینا توکولور و دسته-دسته تاجرلری ورشکست ایدیر. خارجدن کلن گینه پالتارلاری کیمک بیزه تحقیر و توهین دیر. بیز اولارلی گیده بیللمه ریک. ایران حکومتی ئوزی بیلر، نه ایدیرسه ایتسین. لاکن بیژو قیمتلی جنس لر بییزی مادر ایدیب و عوزینده بیزه لازم اولان شیلردن، مثلا لاستیک، شهرلریمیزین آبادلیغی ایچون ئوله، آسفالت و باشقا شیلر وارد ایدمه بیک، ایران دولتی ئوزونه لازم اولان شیلیری احتیاجی قدر وارد ایدمه بیلیمدی و بیلیمیر، چونکه، تهران ایشلری اوغورلار ایتدیه دیر. بیژو تاجر بیوزین تومن ویریر واردات اجازه سی آلیر. بئله لیکله من دینه بیللم گه، بیز خارجی تجارت مسئله سینده مصلط اولموشوق.

ایدا ایدیرم، بئله بیز محکم اقتصادی سیاسته مالک اولان بیز حکومت ترقی ایدیر و هر بیز مشکلاته فاتح کلیم. محاربه زمانی تجهیزت و سلاح قاییران کارخانه لر ایندی هامیسی تجارتدن ئوتری ایشله بیز. بو خطرناک دیر. بونلار خلقین قانینی سوراچاق، ایندی بونون نتیجه سینده بیزیم صنعتکارلاریمیزدان موم بیز حسدسی بیکار قالماغا مجبور اولموشور. اگر محکم اقتصادی تدبیرلر گوره بیللمسک صنعتکارلاریمیز آرادان گیده ر.

بیکارلیق دنیانی تهدید ایدن بیز بویوک بلادیر. بوندان بویوک احتیاجلار، بویوک اقتصادی بحرانلار عمله کلیم. البته ئولکهنین دوره سینده حصار چکمک اولماز. لاکن واردات و صادرات ایشلرینی بئله ترتیب ویرمک اولارکی، ایستده دیکیمیز شئی آلیب و ایستده دیکیمیزی آلمایاق. نه که سوودت ئولکهنینده بشی ایللمک نقشه لر او زره بوچتین لیکلری آرادان آیاریرلار.

کچن دوره دهه بیزده آمار و وضعی چوخ پیس شکله ایدی، مثلا بعضی ایولرده نه دانا آرتیق سبج تاپیلیردی، هله ایندی ده وارد دیر. ایندی بیز دوزگون احاطه تهیه ایدیریک، بیلیریک که، مثلا خارجدن کتیریلن کبریته احتیاجیمیز یوخور و بلکه کارب خانلاریمیزدا تهیه ایدیلن آرتیق کبریته کورک خارجده بازار تاپاق، بیزده بونوبیللمه لیک که، ملی حکومت دیوانخانا دگیل، اوتون و وظیفه سی خلقین حیاتیینی تامین ایتمک ایچون یوللار تاپماقمان عبارت دیر. بحران سئلینین قاباغینی آلماق بو وظیفه نین کونده لیک ایجاباتیندان ان مهمی حساب اولونا بیلیمیر. بیز چالیشیریک که، تجارت ساحه سینده ئوز محصولوموزی خارجه یتیره بیلک و اوشی که، تجارتیمیزه ضررلی دیر اونون وارد اولماسیندان جلو گیرلیک ایدک، بیز بویولدا چوخ موفقیتلر نائل اولموشوق. لاکن هله بعضی شیلرده، حداکثر استفاده نی بیلیمیریک، ممکن دیر که، بیز نغزین آ-۳ اوتومبیلی اولسون، لاکن بیعضه اولدییی ایچون اولنلاردان هیچگونه استفاده ایدمه بیللمه سین. لاکن ۲-۳ قاطری اولان بیز آدم ائله بیلر اول قاطرلاردان کفایت قدر استفاده ایدیب اولکی شخصنن قاباغا دوشسون. آقار سوللی ایلک میاندا ب قند کارخانه سینده گیتدیکده، کوردیم که، ۷ دانه تراکتور ایش سیز و استفاده سیز حالدا ساخلانیدیر. شبنده سیز که، ایران حکومتی هیچوقت ئوزونون اینده اولان اسکانلاریندان خلقین آسایشی ایچون لازمی استفاده فکرینده اولما بیدیر. بیلدیکیمیزه گوره، هر تراکتور ایکی هکتار یرسوره بیلر. من گوردوم که، بونون عوزینده تراکتوری، کامیونی چاپدان چیخارماق ایچون باغلا بیلار. حالبوکه، بو تراکتورلارین هر بیسی ۲۰ مین تومنه باشا کلیمر و بویوک بیز نروث دیر.

بیز کورک چالیشاق که، اقتصادی اسکانلاردان یاخشی استفاده اولونسون. مثلا چوخ

یترده چایلار واردیرکه، اگر سد باغلا نسا اولنلاردان بویوک استفاده اولونایلمیر. بیزرک صنعتی فلاحت عسله کتیرهک، مثلا پامبیق، باراما، کتان وقتند چغندری یتیرهک. بیزیم اقتصادی و تجارتی ایشیمیز آزدیر. اغلب دولت مامورلاری فرقووی و سیاسی ایشیجی-دیبلر. کرله مرور زمانلابی ایشیجیلر اقتصادی و تجارتی ایشیلمره آشنا اولای بیلستلر.

بیزیم اقتصادی تدبیرلریمیزدن ان مهمی یشربولگوسی دیر. بو واسطه ایله بیر میلیون کندلی یشر صاحبی اولاجا دیر. البته بوتوزلیکله اویشلردن کفایت قدر استفاده ایتمک اولماز. لاکن بیز اینانیریق که، دولت فلاحت بانکینی قوتلندیریب، دورت یشر ایلمدن سوئرا فلاحت محصوللاریمیزین یوزقات آرتما سینا امکان ویرمه جکدیر. یشربولگوسی باره سینده، ایندی اولای بیلرکه، هامپاوتار (۱) آرابیندا اختلاف اولسون. لاکن یشرلی مامورلار اداستور ویریلیرکه، اولنلاری بیری-بیریلک یا حینلاش دیرماغا چالیشیملار تا بیری-بیرینه کومک ایستیملرکه، قارا آیاغا فالخسین و هامپا ایلمده اختلاف چیماسین. آذربایجاندا یشر چوخوویو آذربایجان جماعتی ده و حمتکش و چالیشقان بیر جماعت دیر. خلاصه خالصه یشرلرین بولونمدهسی و یشربولگوسی چوخ بویوک اقتصادی کومک اولاجا دیر و بوندان یشله، مازندران و باشقا یشلرده اولان آذربایجانلیلار وطن لرینه قاییدیب، زراعت اینیمه باخا جاقلار. البته بوایشین سیاسی نتیجه سی ده چوخ بویوک دور. سیاست ایله اقتصاد بیری-بیرینه مربوط دیر. گر بیر حکومت اقتصادی جهتده قوتلنسه، سیاسی جهتده قوتلندیر. تهران حکومتی خلقی قوتلندیرمکن قورخور. من فکر ایدیرم که، خلقی آج ساخلاما قاندا تصدی واردیر. بیزیم حکومتیمیز خلق حکومتی اولوغونا گورده ک بیز خلقی آیاق-لان دیراق. مثلاً کرک بئله اولای که، بیزنر خلق قوشونلاری سیراسینا کئتیپکه، عاقل-سیندن نگران قالما سین. لاکن آج اولوقدا، او کرک گنجده-گوننور مطاش فکرینده اولسون و بئله آدامان فدائی، نظامی چیمخان.

باشقا بیر اقتصادی موضوع دا صنایع مسئله سی دیر. ملی حکومت قورولما دان اوڭ بیزیم مهم کارخانه لریمیز تعطیل و یا اینکده تعطیل اولماق خطرینده ایی. بیز اوج دورت آیدالونلارین ایشه سالینماسینی تامین ایتمک، مندی هامیسی ایشله بیری-بو بیری منفعت دیر و مهم بیری ایشدیر. بو یاخین زماندا بو کارخانه لر ایده بیلجه ک لور که، بئله پارچالار ویرسینلر که، مهم قسمت لاسیمیزی تامین ایتمسین. بو کارخانه لر خیانتی اوغور لوق نتیجه سینده یا تمیشدیبلار. مثلاً یونی یشر تومنه آلبو کارخانه ده ۱۵ تومنه ساتمشدیبلار. خلق سهم لرینی بیر تومن قیزیل پولایلمشدیبلار. لاکن ملی حکومت قورو-لما دان قایاق آقران بول اولنلار ویریدیلر. ایندی او خیانتلاری گورنلر قاچیرلار. لاکن مجاز اتان قاچایلمده جکلر. حاجی غلام جوراچی و باشقالاری نور گوردوگی پیس ایشلرین بادا اینی گوردجکلر. ملی حکومت تشکیلمنن سونرا مسئله ساد بیری و چله حل اولدی. ایندی کارخانه لرد ۴۰۰ نفر ایشیجی ۸۰۰ نفرین گوردوگی ایشی گورمه ک موفق اولور. ایندی هم کیفیت و هم مقدار جهتده کئچن زماندان چوخ آرتیق محصول کوتورورلر. بو مسئله عین زماندا سیاسی بیری مسئله دیر. سر بازارلاریمیز چوخ یاخشی تعلیمات آلیرلار. لاکن یالتارلاری یوخ ایی. ایندی بیز اولنلار ایا تارویرمه ک موفق اولموشوق. بیز چالیشیریق که، بیرینجی درجه ده صنعتی ماشین ایتمینه و سوئرا ایکینجی درجه ده ال ایشلرینه باخاق. اما بو اغیر ایشدیر.

دولت کرک بوچتین لیکلره فائق کلسین و بیز فائق کلسه بیک.

۱- سمسده تورپاقسین کندلی دیر.

بیکارلیق مسئلهسی بیزیم ایچون آغیر بولدی. بیز کرک بونو آرادان گوتوره که بیز بونادا تدبیرلر گورمیشیک، یوللاریمیز که، ایندی جوخ پیس حاله ایدیر. اوللاری دوزلتیک ایچون اقدام اولونور مثلا آستارا اردبیل، ماین قلعه - میانو آب، زنجان - سیانده تدبیر یوللاری دوزلمه لیدیر و بومسورته نجه مین عمله ایشله ییدیلر.

باغبانلیق و رراعت مسئلهسی گلب جاتیدیر. کندلی لر ئوز رراعت فرینه گده چکلره بوندان باشقا، بلدیده شهرین آباد اولماغی ایچون بیر جوخ عمله ایشله ده بیلر. بیزیم آرزومون بودور که، بیکارلیق آرادان گیتسین. بیر ده چالی شیریق که، بیکارلارین سیاهی - سینی توتا. ایندی بیکارلیق داد فریادی چوخ مور. لاکن هله، ائله بیر حنائیه الله یوخنور. بعضی آدمالار وار دیر که، آنجا ق میز باشیندا اوتورماق ایستدیرلر و آیری ایشی گورمکه حاضر دکیل لر. بونلار پارا زیتدیرلر. البته، حقیقی بیکارلار وار دیر که، کارخانه لر باغلی اولماق نتیجه سینده وضعیتری یاخشی دکیلدیر.

باشقا مسئله ده عمومیته ملی حکومتین دوام و بقاسی ایچون دیر. ملی حکومت تاسیس اولونوردا شعاریمیز ایالتی و ولایت انجمنلری اطرافیندا ایدی. لاکن عملده گوردوک که، بو ملی حیاتیتمیزی تاسیس ایده بیلمه به چکدیر. بیز مجبور اولدوق که، ملی مجلس و ملی حکومت یاراداق. ایندی کرک بوملی تشکیلاتی ساخلا یاق. چونکه، بو تشکیلات خلقین احتیاجی و ایستدیکگی اوزده رینده عمله گلیدیر. خلق ملی حکومتی ئوزونونکی بیلیر و اونو ساخلاماغی ئوزونده یورج بیلیر. اول لرده بیر بار امراضی آدمالار دیدیلر که، گویا بیز ایران آذربایجانین شورا آذربایجانینا باپشیدیرماق ایستدیریک. یا اینکه دموکرات فرقه سی آذربایجاننی سوودت حکومتینه ساتیدیر. لاکن بیز گومتزدیک که، اوللار هامیسی یالاندیر. عملده ده اوننی ثابت ایتدیک. ایندی قیزیل اوردون بوردان کتدیر، هامی بیلیر که، قیزیل اوردونون ورودی سبب اولدی که، استبداد حکومتی بیخیلدی. بونا گورد کرک اولندان تشکر ایدیک که، رضاحانین استبدادی اونون کلمه سیله بیخیلدی. بودا قیزیل اوردونون بیزه اولان بویوک خدمتی دیر که، ملی اسارتی سیندیردی، هله من دیمیرم که اگر آلمانلار غالب اولوب، آذربایجانا کلسیدی لر، بورادا حتی بیر ایوده قالمادنی، قیزیل اوردو استالینکرا، مسکوا، لنین کراددا استبداد قودستی سیندیرماقلا، دنیا خلقلریله برابر، خلقیمیزین آزادلیغینی تامین ائله دی و ئو لکه میز قان دریا سینا دونمکن خلاص اولدی. ایندی بو اوردو گئنده کرک آلتیشلار لار اونو یولساق. بیز بومتله گوردوک که، قیزیل اوردو جوخ نجابت و منانت و اخلاقا رفتار ایندی و اوللارین رفتار و اخلاقی هامییا سرمشق اولدی.

فکرایدین، اگر آرتش شاعشاهی اولسایدی نه ایشلر چیخاردادی و بیر شهره قیزیل اوردو کیمی فاتح اولاراق داخل اولسایدی خلقین باشینا نه کیمی فلاکتلر کتیره ردی.

قیزیل اوردونون گئتمه سی بیزیم ایچون ناگهانی دکیلدیر. بیز جوخ گوزل بیلیریم - دیک که، او اوردو تورپاق آلماق و یا شهرانشغال ایتمکن توتوری سرحدیمیزی کجه میلدیر. اونون مقصدی، دنیانی اسارت آلتینا آلماق ایستدین فاشیزمین ایراند اولان آنارینی ریشه دن کسک ایلی و بونادا افتخارلا موفق اولوبدور. ایران خلقی مخصوصاً آذربایجان جماعتی اوقهرمان اوردونون بویوک خدمتینی هرگز اونوما بیلمز. خلقیمیز او اوردونون معنوی کومکینه همیشه منتدار قالا جا تیدیر. بیز آرزو ایدیریک، قیزیل اوردو همیشه دنیا آزادلیغی و دنیا دموکراتلیغینین نگهبانلیق وظیفه سینن غنده سینده ساخلا یا جا قیدیر.

قیزیل اوردونون گئتمه سینن بیز مرتجع لر کیمی استقبال ایتدیریک، بیز اوننی احترام

وعزتيله يولالاييريق. ارتجاع ايسه اونون گئتمه سينده ئوزونون اقولونون آچيلماسيني
آختاير.

بىز آچىق دىيريك كه، قىزىل اوردونون گئتمه سيله مرتجع لر جوخ دا اميدوار اولماسين،
آذربايجان خلقى آلدىقى آزادلىقى ساخلاماغا قادر دىر. قىزىل اوردونون گئتمه سيله، بىزىم
ملتىمىز ئوز رادده سيله الله ايدىلن آزادلىقى خلل دارايتمه چىكدير. ايندى مىلى حكومتىمىزى
گرك ساخلاياق. آذربايجان خلقى حتى جوخ از جمىيت اولسادا، آزادلىقدان دفاع
ايدىمىز.

بوناكوره من سىزدن راي اعتماد اىستىيىم. (وكيللر، بىز راي اعتماد يوخ جانىمىز
ومالىمىز دا ويره جدييك) بىز ايندىمه قدر مىلى آزادلىغىمىزى ساخلايشىق. بونون بىرىنچى
ضامى فرقه تشكىلاتىمىز دىر. ايندى تىرىزه جوخ آزىر ايواردىر كه، ايواهلىندن هئچ
اولمىسا، بىرنفر دموكرات فرقه سندن اولمىسين. گرك وفرقه نىن رهبرى كىنه اعتراف
ايدىمىز. بونون ايكىنچى ضامى ده بىزىم فدا ئىلر مىز دىر، اونلار آزىر مدتده قيام ايتدىلر و
ايندىمىز آزادلىغىمىزىن ضامى دىرلر. بىزىم فدا ئىلر مىزىن تاريخى جوخ ياخين تارىخ دىر.
اومىنىقى تشكىلات دىگىلر و اونون تشكىل تايماسى كئىن حكومتىن فشارلارى نتيجه -
سينده اولوب و ايندى ايسه بونلار مىلى حكومتىمىزىن دالىندا دورماغا حاضر دىرلار. اونلار
زىنداندا ذوالفقارى، اردبىلده، اهرده و باشقا يئرلرده اولان مخالف دستلر نىن ازدىلر،
ايندى بىز فدا ئىلر مىزه اسكان ويره جدييك كه، كوتان و خىش دالىندا ايشلىده ايتلىده،
عين زماندا تفنگى اللرى نىن يىره قويماسىنلار. تا آذربايجان وار، فدا ئى وار. چونكه او،
آزادلىقى قوروب دورلاكن بوت تشكىلاتى ساخلاماق بىر تك فدا ئىلر له اولماز بىزىم منظم قوشون -
نوموزدا گرك اولسون. بىز آزىر زماندا منظم و قدر تى بىر قوشون تشكىل ايتىشيك،
اگر ايندى بىر نىقى اولسادا، تئولىك ده دوله جدييك، قوشونى و فدا ئىسى اولمايان بىر
ملت هئچ وقت آزادلىقى حفظ ايدىمىز. بىز گرك هر بىر شئى دن كسهك، فدا ئىلر و
قوشونلار مىزى قوتلندىرەك.

«آذربايجان» غزه تى، ۱۸-۲۷ فروردىن ۱۳۲۵ ه.ش.، نمره ۱۶۶-۱۷۴.

تبریز رادیو سوندان بیانات

محترم صوطلنلرا

بیرای دوام ایمن دانیشقلاردان سونرا، خلقیمیزین و عموم ایرانلیلارین صبر سیرلیک ایلله گوزله دیکلری سازش عملی اولوب، آتای قوام السلطنه نین سیاسی معاونی آقای مظفر فیروزین تحت ریاستینده شهریمیزه کلن هیئت ایلله آراسوزداتاریخی بیر قرارداد امضاییدیلدی. قراردادین مضمونی بیرنجه دقیقه دن سونرا عمومی اعلان ایدیلله جکدیر.

بوقرار جناب آتای قوام السلطنه کابینه سی و آذربایجان مجلس ملی سی طرفیندن تصدیق ایدیلدیکن سونرا موقع اجرایه قویولا جاقدیر.

بیردانیشقلارین گیدی شی و امضاییدیلن قراردادین معنی و اهمیتی باره سینده چوخ تئز بیر زماندا فرقه و خلقیمیزه کنشس بیر صورتده معلومات ویره جه ییک...

بو قراردادین تک آذربایجان دگیل، بوتون ایران خلقی ایچون چوخ بویوک اهمیتی واردیر.

بو واسطه ایلله یاریم قرن ایران آزاد یخواه و وطن پرورلرین آرزوایتدیگی تورپاق مسئله سی حقیقنده بویوک و اساسلی بیر قدم گوتورولوموش اولدی. بوتون ایران دادامو-گراسی اصولونون اجراسی و آزادلیقین تامینی ایچون ینی انتخابات قانونون یارادیلما-سینی دولت تعهدایتدی، تمام حقوق اجتماعی دن محروم ایدیلیمیش آنا و باجیلاریمیزین انتخاب اولوب-انتخاب ایتمک حقیقنه اعتراف ائله دی و بوتون عملی اولماسی ایچون دولت طرفیندن صریح تعهد امضالاندى.

آذربایجان خلقینین عملی ایتدیگی دلیل رسمیتله قبول ایدیلسه سیتی مخصوصا قید ایتمک لازمدیر. بوندان سونر آذربایجان ئوز دیلینده تعلیم و تربیت الابیلدیگی کیمی، ئوز ادارلرینی ده ئوزونون انتخاب ایتدیگی آذربایجانلیلار واسطه سیله ئوز دیلینده ادارا ایده جکدیر.

بونلارین هامی سندن داها قیمتملی نهضتیمیزین دولت طرفیندن دمورکراتیک بیر نهضت تانیلماس دیر...

بو قرارداد ایلله خلقیمیزین مبارزه تاریخینده ینی بیر دور باشلانیر، اولایلین که، بومبارزه داها چتین و داها آغیر شرایط آلتیندا ادامه تاپسین، لاکن آزادلیق یولوندا هر بیر قداکارلیغا آماده و حاضر اولان بیر خلق هج بیر وقت مشکلات و چتین لیکدن قورخماز. خلقیمیزین اینام و اعتمادینی جلب ایدن فرقه میز اونى، دوزگون یول تاپیب، ساغلام رهبرلیک ایتمک سایه سینده تعقیب ایتدیگیمیز مقدس هدفه یتیره جکدیر.

ایندی فرقه و خلقیمیزدن دعا آرتیق بیرلیک، داما آرتیق اعتماد، داما آرتیق قهرمانلیق
گوزله نیلیر. یوگوموز آغیرلاشمیش، وظیفه میز یویوسوشور. ایندی ییز بوتون ایراندا
دموکراسی اصولونون بریاسی بولوندا مبارزه ایدیریک. بو مبارزه ده بوتون ایران
جماعتینین ساغلام و میهن پرست افرادی بیزیم ایله همراه اولدیغی ایچون موفقیتده
بیزیم ایله اولاجاقدیر.

یاشاسین خلقیمیزین ساریلماز اراده سی!

یاشاسین باشلادیغی مبارزه نئی قهرمانلیقلا آخیره ییتیرن فرقه میز.

یاشاسین بوتون ایراندا آزادلیق و دموکراسی بایراغین اوچالغان فدائی دسته لریمیز.

یاشاسین ایران استقلالیتینین و ایران آزادلیغینین مشعلدارلر اولان قهرمان آذربایجان!..

«آذربایجان» خزه تی، ۲۴ خرداد ۱۳۲۵ ه.ش.، نمره ۲۲۵.

تبریز رادیوسو واسطه سیله نطق

عزیز هموطنلر، محترم آزادیخواهاملارا
تهراندا آذربایلان دانیشتقلارین نتیجه سینی اورادان مراجعت ایتدیکنده منفصل صورتده
سبزین نظرینیزه یشیریمشدیم، اوگوندن ایندی ۵۰ گون کچیر، بومدنده توران محیطینده
ظاهریده اولسا، نظری جلب ایتمه یه بیلمه یین چوخلی تبدلات وجوده کلمیش، آقای
قوام السلطنه نامینه انتشار ویریلن متعدد بیانیهلر واسطه سیله ارتجاعی عنصرلر دقارشی
شدینبارزه اعلان ایدیلیمشدیر...

بله لیکله فاسوزورلی عنصرلرین میدان فعالیتینی سوقتیده اولسا محدود ایدن
دولت رئیسی آذربایجان خلقینین باشلادیغی بویوک اصلاحات نقشه لریندن ان اساسی سی
اولان تورپاق مسئله سینی کنللی و زحمتکشلر نضینه ایره لی حکمکله بیزیم محیطیمیزده
درین تاثیر ایجاد ایتدیگی ایچونینی دانیشتقلارین داها صمیمانه بیر صورتده باشلانلیب،
داها تیز بیر زماندا مثبت نتیجه ایله قورتارماسینا امکان ویریمشدیر.
بوخاریدا اشارد ایتدیگیم دانیشتقلاریمدا اظهار ایتدیگیم جمله لری مخصوصا تکرار
ایدیرم؛

«دعواهامیسی ملانصرالدینین یورغانی، یعنی کنلینین آلدیغی تورپاق اوستون—
دودیر، خالصه یئرلری نین دهقان و اکینجی آراسیندا بولونمه سینی قانون اساسی منع
ایتمه میشدیر. آذربایجان کنللیسی ئوز اوده سیله بویئرلی بولموشدور. دولت ایسه
بوتون ایرانی آذربایجان ایله هم رنگ ایتمک ایچون بویاشی بوتون ایالت و ولایتلره
عملی ایتمه لیدیر.»

بوجمله لر آیدین بیر صورتده گوستیریکه، او وقت بیزیم فکریمیزی اشغال ایدیب
سوعظنیمیزه سبب اولان ان مهم مسئله همان کند و تورپاق مسئله سی ایمیش. بو گون
اعتراف ایتمک لازم دیرکه، بویورک و بویواساسلی مسئله نین حل ایچون آقا قوام السلطنه چوخ
جدی بیر قدم گوتورمگه موفق اولموش، بو واسطه ایله آزاد اولان فاصله آزالمایش،
اورتاداجدی بیر حسن تقاضم زمینه سی تیه ایدیلیمشدیر. اگر دولت طرفیندن ایدیلن آیری
گشتلر اولماسایدی بله ینه بیز بو بویوک آیشین خاطر دسینه اوره کیمیزی سخیب
فکریمیزی ناراحت ایدن سوعظنی محیطیمیزدن اورا فلاشدرمالی ایدیک. بیرینجی قدمی
جرئت ایله گوتورمگه موفق اولان دولت رئیسی اکینجی بویوک قدم ایله اولی داها دا
محکم لندیرمگه موفق اولدی، او ایسه بیزیم دبلیمیزه اولان احترام و اونون تکاملی ایچون
میدانا سوردو کیمیز تقاضانین قبولی ایدی.

آقای قوام السلطنه عمرینده هنج بیرایش گورمه میش اولسا بئله، بو بیرایش اونا نسبت آذربایجان خلقینین قلیبنده احترام حسی تولید ایدمک...

دوغرودور خلقیمیز، قائلدی لریمیز، فرمان فرقه میر بوجوقی نوزونون محکم اراده سی وتزلزل ناپذیر ایمانی و خطایتمه یین سلاحی واسطه سی ایله تحصیل ایتمیشدیر...

هامین چوخ گوزل بیلیر سیز که، آذربایجانلیلار ایچون دیل مسئله سی حیات و معنات مسئله سی دیر. لاکن ایرانلیلایغی فارسلیغا قاریندیران جاهل لر بونو دوشه نمک ایستمه مه ییب آذربایجانلیلارین قلبینی دیل لرینین زهرلی خنجری ایله سجروح ایتمکجه چالیشمیش و چالیشیرلار. بیز هنوز اونو قوما سینیق که، دوقوز ای بوندان اول اعلامیه سیزده دیل آزادلیقی باره سینده میداناسوردو کیمیز شعار مناسبتیله بواجق متعصب لر ندانان زده مهابو سالمیش ونه آدلار ایله ییزی تهمت لندیریب میدانان چیخارماغا جان آتماقدا ایدیلر.

بوگون باشیمیزی اوجا توپوپ افتخار ایله دیبه بیلیریک، خلقیمیزین محکم اسمان و سارسیلمان اراده سی سایه سینده اولطسمی سیندیریب دیلیمیزین نه تک ابتنائی ملر سده لرده بلکه اورتا و عالی علمی اوجا قاردا بئله رسمی اولراق تدریسینه یول آچمیش، اداره لریمیزده دولت دیلی اولان فارس دیلی ایله آنا دیلیمیزین یانلی ایتمک دیلمه سینه رسمیت ویرمک موافق اولموشوق. البته بو بویوک ایتمین افتخاری اساسا فرقه میره و خلقیمیزه عائد دیر...

اوجونجی بویوک موافقتیمیز آذربایجاندا دولت مامورلارینین نوز طرفیمیزدن انتخاب ایدیلمه سی دیر. بویولدا خلقیمیز اوزون مدت مبارزه ایتمیشدیر.

شهر لریمیزین خرابه زار حالدا قالماسی، ائله و خلقیمیزین فرهنگو بهداشت و ساده یاشایش و سایلیندن محرومی قطعیو سبب دندیر که، توراندان کلن مامورلارین بیزه اوره گی یانمایب، فقط جیلرینی دولوروب گری قایتماق مقصدلری اولموشدور. بوندان سونرا، بونا مطلوب رسم قلعی صورتده لورتان گنده جک، خلقیمیز نوزونون انتخاب ایتیمگی انجمنلر واسطه سیله نوز سرتوشتییی تعیین ایتمک، نوز اداره ایشچیلرینین فعالیتینی نظارت آلتینا آلماق، نوز گویجه فرهنگو بهداشت، اقتصاد و مالیه ایشلرینی دورگون اساس اوزرینده قویماغا امکان تاپماق ایدیر. بومووقتین معناسی اولوقجا درین و اولوقجا بویوک دور.

حقیقت حالنا آلدیقیمیز بوجق هنوز ائله ده کامل حساب ایدیله بیلمز. آپاردیقیمیز شدید مبارزه نین ارزشیده بوندان بویوک دور. بونونلا بئله محیط، زمان و مکانی نظره آراساق گوردیک که، چوخ بویوک ایتم گورمسیلک و آقای قوام السلطنه حکومتی ایسه بو حدافل حتی بیزه قائل اولماقلا گوزله نیلن بویوک وطندانس سحراب سینین قاباغینی آلمیشدیر... من چرئیماتا وارد ائتمک ایسته میرم. لایه سیز دولتین اول انتشار ویردیک ۷ ماده دن عبارت اولان ایلانیه سینینی و بیزیم اونون تکمیلینده امنا ایتدیکیمیز موافقت نامه نی هامین اوخوموش سیز. ۹ آی آپاردیقیمیز مبارزه آله آغیر، ندیدو طاقت فرسا اولموشدور. بو یولدا ویردیکیمیز قربانلاردا آز اولمامیشدیر...

بیرده منیم طبعجه بودجه آزادیغی دقته نایاندیر. بیز چوخ گوزل بیلیریک که، پول اولماسا، هنج بیرایشی قاباقدان آپرماق اولماز. بو وقتدک آذربایجانین کلیری مرکزه کیدیپ، اورادا اگر سختلر و اوغورلاردان آرتیق قالماسی غیر ضروری اینلره مصرف اولونوردی. بوندان سونرا کلیریمیزین یوزده بتعین بشی نوز داخل ایشلریمیزه مصرف ایدیله جک دیر. کلیریمیز البته چوخ بویوک دکیلدیر. لاکن صنایع و فلاحتی ترقی ویرمک دیز اونو چوخ سریع بیر صورتده آرتیرماغا موافق اولماجایق.

بو واسطه ایله دیرکه، بیز امید ایدیریک باشلا دیضمیز بویوک اصلاحاتی انجام ویریب، خلقیمیزی فلاکتی بدبخت لیکن قورتاریب، سعادت مندو ماصاریر خلق حالینا سالمغا موفق اولاجاییق.

تکرار ایدیرم، چکندیگیمیز زحمتلر ندفقر آغیرو طاقت فرسا اولسا بئله آلیفیمیز نتیجه اولندان داهابویوک دیر. مخصوصاً اوجیتدن بویوک دیرکه، بیز بو نتیجه نی دعواسیز وفان توکولسهدن الهایده بیلیمشیک.

ایندی مخالقاریمیزین، مرتجع لرین آراسیندا جوربه جور دانیشتیقلار ویدی سقودی واردیر. بعضی لری دیرلر آقای قوام السلطنه دمور اتلاری آلداتمش، بعضی سیده چالی شیرلار اثبات ایتسینلرکه. آقای قوام السلطنه اله آلفیزی حکومتی ساخلماق ایچون دمور اتلارین اتکینه دوشموش آذربایجانا پناه کتیرمیشدیر.

بیز بویوکسی سوزلره ایدا اهمیت ویرمه مەلی بیک...

بورادا هیچ کس هیچکسه تسلیم اولمامیش و کیمده آذربایجانی تسخیر ایتمه میشمیر. بیز تسخیر ویرمیشیک که، خلقین قلینینن قالغان بویوک دمور اتیک نهضتیمیز اووقت نتیجه ویره یلرکه، بوتون ایران اسرایت ایدره ک قانونی شکل آلین. امضالادیقمیز سوافقت نامه نین بوندن باشقا بیر تصیری و تقسیری اول بیلمز.

خارجی سیاست دایسه بیزیم مرکزی دولت ایله سازشیمیز آزادلیق دشمنلرینی خلق صلاح ایتدی...

آخردا بیزچه کلمه خمه وزنجان مسئله سی حقیقته دانیشتماغا مجبورام. هامینیز بیلیرسیز که، بو ولایتین اهالیسی دیل، آداب و رسوم جیتدن تامیله آذربایجانلی دیرلار. حتی آخروقتلر دقراور این حاکمی تبریزدن تعیین اولوناردی. بوندان علاوه ملی نهضتیمیز باشلانان زمان زنجان بیزیمدا غلبه سیز اولمادان قیام ایدیب، ژاندارم جلا دلارین و خمه جماعتینی ایبلر بویوی ظلم و سارت آلتیندا ساغلا ییب اولانلارین قانلارینی سوران ذوالفقاری او تون قویرو قتلارینی اورادان قوووب چیخارماقلا، نهضتیمیزین پیشرفتینه سبب اولموش، آذربایجانین آیری نقطه لرینده داهابویوک فداکار لیتلا ارتجاع قودلرینین ئولکه میزه رخنه تاپماسینین قاباغینی آلمانا چالیشمیشدیر.

بیزه معلوم دگیل نسبییه دولت نماینده لری خمه نین آذربایجان دان آیریلما سیندا اصرار ایدیرلر. هنوز بیا میریک آقای قوام السلطنه هانسی غابللرین تاثیریندن زنجان اهالیسینی بو مشروع حقدن محروم ایتدیکه تصمیم نوتوشلور.

هر حالدا بیز دانیشتیق زمانی بو خصوصدا اوزون-اوزادی مناقشه یه و سباحته یه معروض اولدوقدان سونرا عمومی اینس خاطر دسی ایچون آقای مظفر فیروزون موافقت نامه ده منب آدیما یازدیغی رسمی مکتوبا استناد اموقتی اولسادا خمه سید تبریزدن حاکم تعیین ایدیلیمه بدجگینه اسکان ویردیک.

آقای مظفر فیروز، آقای قوام السلطنه نین سیاسی معاونی زنجاندا دمور اتیک نهضتینه حرکت ایدنلرین هر نوع تعرضلردن سون اولسالاردا اورانین اسنتینی تامین ایتمک ایچون بئری قذافی لردن استفاده اولونماسی، همچنین ذوالفقاری، بیسینی و اسلحه دار باشی کیمی خلق دشمنلرینین خمه سیده یول ویریلمدی ییب اولانلارین هر نوع تحریکاتینین قاباغی آلینماسینی کتباور سما تمهید ایتمیشدیر.

البته بیزیم نقطه نظریمیزجه بو کافی دگیل دیر. من تلگرافخانه یه توپلانان زنجان اهالیسینه اسنتی حفظ ایدیب فرقه و نهضتیمیزی اداره ایدنه لرین حسن نیتینه اینانمالارینی

توسیه ایتمدیم. بجز بوتون ایراندا آزادلیق و امنیتین دوام و بقاسی یولوندا مبارزه ایتمه
دیگیمیزه گوره، خمسه و زنجاندا قاباغیچما بیلن حادثه لره بیطرفانه بیر گوزایله باخا
بیلمیدجه بیگ. اونا گوره دانیشیق هر نحو یله قورتاریق قورتاریق، خمسه و زنجاندا
اولان فرقه تشکیلاتیمیز گونو-گوندن فعالیتی آرتیریپ، یاش قالدیرا بیلن ارتجاعی
عنصرلر ایله اساسی بیر صورتده مبارزه ایله چکدیر.

خمسه ده دمورکراتلاری اینجیتمک ایچون اولان اللرکیمین طرفیندن اولور-
اولسون ایدی اولراق کیله چکدیر...

مادامکه بیزیم ییلیمیز، احساساتیمیز و آداب و رسوم، بالآخره سرنوشتیمیز بیردی
هنج بیر سوتقی تدبیر بیزی بیری-بیری سیزدن آیرماغاسیب اولمایا چاقه دیر.

محترم هموطنلر! بوسوزلری دانیشماقدان متیم مقصودیم خودستالیق، حماسه گولیک
دیگلدیر. ایندی بیزیم سوز و عبارت بردارلیق ایله مشغول اولماغاقیمیز یوخدور. من حال
قضیه نی اولدیفی گیمی سیزه شرح و بریکله گله جک وظیفه میزی آیدینلان دیرماق امکانشینی
ظن ایدریم الله ایله بیلسیم.

گله جک وظیفه آلدیق لاری میزی ساخلاماق اولندان خلقیمیزین سعادت ایچون استفاده
ایتمکدیر.

بومقصد چاتماق ایچون قاباغیمیزدا دوران منم وظیفه مجلس شورای ملی انتخاباتینین
آزادیخواه لار نقضینه انجام تاپجاسی دیر. بواشنده موفقیت تاپا بیلمزسه، من دیمیم
قاراندیق لاری میزی ساخلیا بیلمدیریک، لاکن ایشیمیز چوخ جتین اولار. اولندان اچار اولاریق
ینده سلاحی اله آلیپ و روشما و چاریمین ایله مقصد میزی الله ایله دیمک مسئله
هنوز خذتمه تاجامیش فقط مبارزه نین شکلی دگیشمیشدیر. بومبارزه ده هانی طرفین
فعالیتی، تدبیری داما آرتیق و تشکیلاتی داهانظم ایسه غلبه اونولا اولماق دیر. ظن ایدریم
فرقدو خلقیمیز بواشنده امتحان ویرمیش اولدوغوندان موفقیتیمیزه شبهه یثری قالمیر.
بونونلا بیله بنده فعالیت، بنده گوزی آچیتلیق، بنده فداکارلیق لازم دیر. ستاسفانه
سوز چوخ وقت ایسه آزدیر. بونونلا کفایتله نیب بوتون ایران آزادیخواه لارینا بیرلیک،
موفقیت آرزوایتیکله، اونون علمداری اولان آذربایجان خلقینه ابدی سعادت تمنا ایدرک
ساده بیر دلیل ایله دیریم:

محور اولسون اونون آزادلیقینی محدود ایتمک ایسته یین خائن و مرتجع استعمار
فوکولری.

باشاسین آذربایجان!

«آذربایجان» غزده تی، ۲۸ خرداد ۱۳۲۵ ه. ش.، نمره ۲۲۸.

ایران مشروطه انقلابی و فرقه میزین بوسگونکی سیاستی حقیقده نطق

مشروطه نومنتی ایران تاریخینده بویوک بیر حادثه دیر. بوسواسطه ایله قنرلربویوی ظلم و اسارت زنجیری آلتیندا ازلیطب حقو اختیاردان محروم اولان خلق آیاغا قالدیجب ئوزونون موجودیتینی نشان ویریب، ئوز قدرت و قودسینی آنا ماغا موفق اولموشدور. اگر مشروطه حرکاتیندان آیری بیر نتیجه الیه ایدلمیش اولما سا بئله، بوحادثه، یعنی ملتین ئوزونو تانییب، ئوز قدرتینی درک ایتمه سی، اوقدر بویوک واقعه قیمتلی بیر ایشدیرکه. فقط اولندان ئوتری ده اولسا، مشروطه فرمائینین، امما گونونون هر ایل طنطنه و شکوه ایله جشن توتولوب بایرام ایدلمه سی لازم گلیر. حال بوکه، بوندن علاوه مشروطه نین داها دکلی فایدالاری دا چوخ اولموشدور، خلقین گوزونون آچیلما سی، خلقین سعادتین اوغوروندا فداکارلیق گوسترمک، خلق خدمت ایتمکله کسب افتخار ایتمک، اجتماعی جریانلارا باشچیلیق ایتمکله خلقین محبتینی قازانماق، ظاهری اولسا دا مملکتین قوه خالیه سینین ملت اختیارینا کچمه سی، دولت ادارد لرینین دخل و خرچینین ملت نماینده لری طرفیندن تعیینی، فردی حاکمیت یئرینه قانونی و ملی حاکمیتین برقرار ایدلمه سی کیمی نتیجه لرین هر بیر ی ئوز یئرینده مخیلو دکلی ایشلردندیر.

مشروطه نضتینی اداره ایدنلر مطلقا فداکار و خیرخواه آدمالار اولموشلار. اولنارین کوردوکلری ایشلر همیشه ایران آزادیخواه لارینا الهام ویریش، اولناری داها بویوک فداکارلیقلار گوستریمکه هدایت ایتیشدیر. انقلاب هر شمار آلتیندا اولور س اولسون مقده س دیر. انقلابی اداره ایدن بویوک سیمالار هر طبقه دن آیاغا قالدیر قالدین ملت طرفیندن احترام ستایش ایله یاد ایدلمه لیدیرلر. بیزیم مستقما خلقیمیزین آراسیندان قالدیجب آزادلیق یولوندا بویوک لیاقتو ایمان نشان ویره ن ستارخان، خارق العاده فداکارلیغا حاضر اولان باقرخان، ئوز شهاستی سایه سینده تبریز مجاهد لرینین سرآمدلیگی مقامینی کسب ایدن کر بلا ی حسین باغبانلاریمیز ایله برابر استبداد مبارزه سینده ایران روحانیلرینه رهبرلیک ایدیب خلقی مشروطه آلماق هادایت ایدن بویوک روحانی عالم لریمیزدن بهبهانی و طباطبائی، شیخ کاظم خراسانی نیده تقدیس ایتمک، بیزیم نظریه میزده خلقی یعنی حیانا و یمنی مدنیتده دعوت ایدن میرزا مملک خان اسفغانی و میرزا آقاخان کرمانی، سید جمال اسدآبادی تاریخی آدمالاردیرلار. بونلارین آدلاری کرم مشروطه تاریخینده آیری خطایله قید ایدیلین. مشروطه و آزادلیق یولوندا جانلارینی فدا ایدن میرزا جهانگیرخان و سولک المتکلمین وسایر آزادیخواه لارین دا آدلاری کرم احترامیله یاد ایدیلین. بیزیم لوی پرست دکلیک، ملی خلق یولوندا جانبازلیق ایدن نلری یاددان چرخاردان بیر ملت جانبار و فداکار اوغوللار تربیت ایدیمیز. کچیشی انقلابچیلاری بویودوب اولناری ملی قهرمان تانیمسا

بیا همیشگی بیر ملتین ایچریسیندن قهرمانلار چیخماز. تک بو نقطه نظر دن اولسا بئله، بیر مشروطه انقلابین باشچیلاری و او انقلابدا مؤثر بیر صورتده فداکارلیق گوسترن انسانلاری چوخ بویوک احتمالیله خاطر لاملالی بیق.

مخصوصاً بیزیم ایچون، بیز آذربایجان دموکراتلاری ایچون قهرمان مجاهدلری خاطر لاماق، اونلارین آدلارینی ابدی لشکریمک، اونلارین مجسمه لرینی وجوده کتیرمک، اونلارین فداکارلیقلارینی سایماق، اونلارین شهامت لرینی تصویر ایدن داستانلار وجوده کتیرمک اینجی، از منم، از واجب وظیفه لر دندیر.

بیز اونلارین سستقیم وارشی حساب اولوب او نلارین باشلادیقلاری بویوک ایتمی کماله ییتیرمک قیام ایتمیشیک، اونا گوره ایتمیمیزین باشلانماسینی همیشه افتخار ایله یاد اینته لیسیک.

مشروطه قهرمانلارینین ایچریسینده چوخ بویوک آدمیلر واردیرکه، متاسفانه اونلارین آدلاری اونوقولوب کئدر. شاید بورا دا حاضر اولان دموکرات بولداشلاریمیزدان ائله لری واردیرکه، او کون گوردو کلمی بویوک ایشلری یادلاریندان چیخارمیشلار، شاید ایچریمیزده تبریز محاصره سینده آج بیر حالدا سلاح الله یورولماق بیلمدن سباز ایدن قهرمان مجاهدلر دن آن اولسا سین، اونلاردان بوگون اول بیلرکه، لازیمینجا قدر دانلیق ایتمیریک، بعضیلری ده آرتیق قوجالیدیقلارینا گوره اللریندن بیرایش کله بیلیمیر، لاکن ائله لروده ورکه، سنلرینین چوخلوغونا باخما یاراق، بیزیم ملی نهضتده جدی و عملی صورتده اشتراک ایتمیشلر.

هر حالدا قرخ بیر ایل، تاریخ نقطه نظریندن بویوک بیر مدت دک یلدر، اونا گوره تاریخی حادثه لر دیلن دیله دانیشیلوب کئدر.

بیر زمان گلرکه، خلق مشروطه انقلابیندا شرکت ایدن بیر مجاهد آختارارک، ئوزونون محبتینی اونا نظار ایتین. بلکه بیر مدت دن سوئرا اودا تاملما یا جا قوبر، او وقت خلق فقط تاریخه مراجعت ایدیک، اورادان بویوک حرکتی ئو کرمک ایسته یجکدیر، بوجت— دندیرکه، تاریخه جیبی صورتده توجه ایتیک، الله اولان اسنادو مدارکی توپلایوب کله جک نسل ایچون ساخلاماق لوزمی میدانا چیخیر.

هله مستبد پادشاهین اختیاراتینین قارشینین آیینماسی، خلقین ئوز سرنوشتینی کاغذ او ستونده اولسا بئله الله ایتمه سی کیچیک ایشردک یلدر.

مشروطه امضاسیله بالاخره ایرانین استقلال و تسمایتین تامین ایچون عملاسم و جدی بیر واسطه وجودا کلمیندیرکه، اونی قرخ ایل مدتیته مسلکتو ملاتین کتیریدگی تاریخی حادثه لر جانلی بیر صورتده اثبات ایتمکده دیر. مشروطه کیچیک بیر ایش دگیل ایشی اونون بولوندا جانفشانلیق ایدن آزادیخواه لاردا ایتمیه دک ئوزباک وجدان و آزادیخواه روحلارینی ساخلاشیر اولسالار و نلارین قهرینی بیلمدلی، اونلار احترام گوزیله باخمالی بیق، چونکه اونلار بیزیم بوگونکی ملی دموکراتیک نهضتیمیزین پیش— آهنگلری اولوب، بیزیم بوگون تیکمک ایسته دیگیمیز بویوک آزادلیق بنا اینجین بئوره دشمنی تویموشلار.

یئری کلدیکی ایچون بورادا شرکت ایدن آزادلیق و مشروطه قهرمانلارینی فرقه سیز طرفیندن تبریک یدره ک دیریم؛ استبداد و زورکولوق رژیمینه ضربه ووران مشروطه مجاهد لرینه عشق اولسون.

تاریخی حادثه لری خاطر لاماغین ایکی بویوک فایداسی واردیر، اولابو واسطه ایله بیز کئچیشلرین گوردو کلری بویوکو مقیدایشلری ئو کوره نیب اونلاری گونده لیک مبارزه میزده سرمشق ترازو ییریپ ایردی گئدیریک. نانیا او حادثه لرده نظره چاریپان اونلارین تکراریندان ئوزوموزی ساخالماقلا، گونده لیک خطر کئیمیزی دوزلتمکله ایشلریمیزده ئوزویره ییلن اشتباهلار تکرارینین قاباغینی آئیریق.

مشروطه انقلابی، ولیمیزین قهرمان آزادخیواهلارینین گوردو کلری ایشلرو گوستر- دیکلری رشادتین قهرمان فدائی لری میز ایچون سرمشق اولدیفی هامیامعلمندور. بونی بیز همیشه افتخار ایله دییب دوستو دشمنلریمیزه بیلدیر می شیک. آنجا آن دیمیلیب، آن سویلندن. مشروطه انقلابیندا خلق دشمنلرینین استناده ایتمه لرینه یول ویریلمه سی مسئله سیدیر.

بیز بوموضوعا آرتیق درجده اهمیت ویریریک، حتی دییه بیلریم مسئله نین بیزیم بوگونکی خطر کئیمیزده گنیش دایره ده تاثیر اولایملر. مشروطه انقلابی تهران دن باشلا ییب، آذربایجان اوننی حیانا کچیردی و تکمیل ایتدی. آذربایجان مجاهد لرین قهرمان- لیغی، ستارخانلارین محکم اوده سی اولماسیدی اولغین اولوله وسایردربار مستبدلری، سونردا محمد علی میرزا آزادلیق آقارینی تمامیله اورتادان آپاریپ، آزادخیواوه مشروطه طلب آدلانانلارین ریش سینی کسپ سوجی ایدمک ایلی. ولی آذربایجان بو ارتجاعی حرکتین قارشینینی آلی. بونونلا بئله، آذربایجان لیلارین مشروطه ده قازاندیفی عجباً ند اولدی؟ ظلم، فشار، بدبختلیک، مستوفی چوره کی، شهرلرین بر باد حال دوشمه سی، کندیلرین واندانم جلدلاری چکمه سی آلتیندا اینلمه سی آذربایجانین مشروطه دن آلدیفی پاداشی مکر بونلار اولما یئشیر؟ هله آذربایجان قالسین، مشروطه آلتیندقدان سونرا بیچاره ایران خلقلری اوندان نه آنلادیلار؟ غنایدیریم سیز مشروطه دن سونرا مستبدلرین مشروطه ناسینه گوردو کلری جنایتکارانه ایشاری مندن داها باخش بیلیرسین. مشروطه آیلندی، لکن آزادخیواهلار اونون ساخالنلماسی ایچون بیر تدبیر گورمه دیلر. اونا کوره اوندان گوزله نیلن مینا لکه ایدیلمه دی، بیزیم سوزوسوزده بونون اوستونده دیر. من بیزیم ملی نهضتیمیز ایله مشروطه نهضتینی مقایسه ایتیک ایسته میرم، بو اوزون بیر مسئله دیر. البته زمان دگیشدیکینه گوره بیزیم نهضتیمیزین ده شکلی و هدفی دگیش- میشدیر، بونونلا بئله هر ایکی نهضت آراسیندا بویوک بیر شباهت واردیر. فرقه میزین حومه اجلاسارینین بیرینده یولداشلاریمیزدان بیرسی ئوز تکرار لیغینی بوجمله ایله اظهار ایتدی،

«بیز بیر دفعه سلاح کوتوروب استبدادی سرنگون ایتدیک، بیرنجه آی خلق آزادلیق ایله ئوز ایشلرینه مشغول اولدی، سونرا مستبدلر ناسکالارینی دگیشیب مشروطه چی اولماقلا بیزی اولکی حالا قایتاریپ، آزادلیغیمیزی بوزوب، امن و امان لیغیمیزی الیمیزدن آلدیلار، لولماسین که، ایندی ده بو او یون تکرار ایدیلسین».

بوسوزده بیر حقیقت واردیر، ولی اول دیمه لی یم که، بیزیم یولداشمیز بیر شئی اونوتوشدور، اودا بیزیم فرقه میزدن خبار تدیر. پولاددان محکم انتظاما مالک اولان فرقه سیز دوردوقجا، مستبدلر بیزر کین آرزویا هیچ وجهه موفق اولایلیمزلر ویلیمیه چکدر. اما سوزدرین سوزدور، بیز اونون معنا و اهمیتینی درک ایتمه میس دگیلیک، ایندی ایکی آبا

یاخیندیرکه، بیز تهران ایله موافقتنامه امضاء ایتیمیشیک. تهران بیزیم ملی نهضتیمیزی دموکراتیک بیر نهضت تانیلیقینی رسمی صورتده اعلان ایتیمیشدیر. فرقه سیزین نفوذی ایسه بوتون ایراندا کونن-گونه آرتماقدادیر. بوتون ایران خلقی آذربایجاندا نجات کوزله دیگینی انکار ایتیمیر. مجلسین قرارینا کوره، کرکستقلی ایرانی ترک ایله کمپی ۱۵-نجی دوره نین انتخاباتینا شروع اولونا ایدی. بوندان علاوه هنوز بیزیم قوشونو فدائی مسئله مین حل ایدیللمه میشدیر. دولت نماینده لری ایش سوروندورمه و بوگون-مایاها سالماتقدادیرلار. تهرانا انتخابات گمسیونوندا شرکت ایتیمک ایچون گوندردیکیمیز نماینده انتخاباتین باشلانماسیندان مایوس اولوب مراجعت ایتدی. بونلارین هامیسی کوستریرکه، تهران هنوز بیزیم ملی نهضتیمیزین حقیقی معنی و طبیعی قدرتی درک ایتمه میشدیر.

بیز آقای قوام السلطنه نین حسن نیتینه اینانیدیغیمیزی سویله میشدیک... لاکن ایش مسئله گندرسه خلقین نگرانیلیقی آرتار. بونکرانلیق ایسه ایش ایچون فایدالی اولایلمه چکی سلطه دور.

تهران کرک کوزلرینی یاخشی آجیب، زمان و مکانی یاخشی تمشیمس ویرسین. بیز ایران آزاد یخواه لارینی صمیمتله شهوریک و اولارین موغبتار و ده بیزیم موغبتیمیز دیر. لاکن بیزیم ئوز و موروده بیر حسابیمیز واردیر، اونو اونو تواق اولماز. «آذربایجانلیلار رشید دیرلر. آذربایجانلیلار قهرمان دیرلار. آذربایجانلیلار ئوز نیضتلی ایله ایرانا نجات ویردیلر، الخ.»

هنوز تهران بیره بو سوزلردن باشقا بیر شئی ویره بیلمه میشدیر. سوزدن قاطیاتیومان چیخماز سدیمیشلر. عمل لازمدیر. متاسفانه بیره هنوز عمل آز گورووک. بوا یسه، متاسفانه بیزه مشروطه نهضتیندن آلمان آجی تجربه لری خاطر لادیر. بیز او تجربه لردن عبرت آلیب، آله ییمیز آزادلیقی کوزه بده گی کیمی قورومالییق. متاسفانه بیز تعارف چوخ ایتیمیشیک، اینک ایش و وقتی دیر.

موافقتنامه دن سونرا آذربایجان، مملکتده گورولن ایشلره بیظرفلیک نظرله یاخا بیلیم. بش میلونلوق بیر خلقی، گورولن ایشلرو آپاریلان بیچ دربیچ سیاستلر ایله کولگده ساخلانماق و قتی کچمیشدیر. فارس لار دیمیشکن (حساب حساب است کا کایرادن) (۱) قارداشلیغیمیز ئوز ریئینده اما حسابی کرک نظرده توتماق. آذربایجانلی شیرین سوزلر چوخ ایشیتیمیشدیر و اوللاردان آجی تجربه لار داما چوخ آلمیشدیر. قوی مرتجعلر و آزادلیق دشمنلری ایدین و آجیق صورتده ئوز تکلیفلرینی حوشونوب آتلاستلارکه، بو قارا او قارادان دکیلدیر. آذربایجان فقط ئوز آزادلیغینی تاسین ایتیمک سایه سینده ایرانین استقلال و ایران جماعتینین آزادلیغینین شامنی اولایلر. آتالاریمیز مشروطه نی آلیب، مستبدلرین اینه تاپشیردیلار. یا امکان ویردیلر. مستبدلر مشروطه نی اوللارین اللریندن آلسینلار. بیز بواجی تجربه دن درس عبرت آلمیشیق. آزادلیغی تاسین ایتیمک و جوره به جوره رنکلر و نوع نوع نقابلار آلتیندا قاباغا چیخان مرتجعلرین یورنون ازمک ایچون اسلی بیر سنگر وجودا کتیریب کسگین بیر سلاح تهیه ایتیمک موفقی اولموشوق. اوداقانلی و یورولماز مبارزه میدانیندا بویوب کونن-گونه یوکسمکده اولان فرقه سیزین عبارتدیر. آذربایجان دموکرات فرقه سی ائله بیز اساس دیرکه، اونون واسطه سیله مشروطه انقلابینین قجیح خاتمه سی نین بیر دها تکرار ایدیللمه سینده امکان ویریللمه به جکدیر.

۱- ترجمه: «حساب حساب دیر، کا کا داقار دان».

سرتجملرین گوردوکلری شیرین و دادلی یوخولار چوخدور. قوی ونلار مغرور اولماسینلار. آذربایجان دموکرات فرقه سینى یارادان آذربایجان خلقی یاشادیقجا، آذربایجان آزادلیغینا اگری باخماق ایسته یین گوزلر ایدی اولراق ایشیقدان دوشدجکدیر. آذربایجان آزادلیغی پایدار اولفوقجا ایران آزادلیغینی بوغماق دا اولاسی ایشلردن دگیلدیر. بونا گوره هامیمیزین شو بیه تکرار ایتدیگیمیز شعارلاری تکرار ایتمکله سوزومه خاتمه ویریرم.

یاشاسین آذربایجان دموکرات فرقه سی!

یاشاسین خلقیمیزا

یاشاسین خلقیمیزین، بوتون ایران آزادلیغینین تامینی ایچون بائادلیغی بویوک

دموکراتیک نؤشتیمیزا

«آذربایجان» غزه تی، ۱۴ سرداد ۱۳۲۵ ه. ش.، نمره ۲۶۷.

ویرمهیه، اونی آلماتی ایچون خلقیمیز ئوز نماینده لرینین آرخاسیندا دورموشدور. اگر تهران حکومتی آله یقلا ریجری قانون شکلینه سالماسا نهضتیمیز دوام ایده جگدیر.

بیرده گرک نماینده لر چالیسار بوتون آزادیخواه لار ایله آرمیزدا مهممی رابطه وجودا گلکین، تاراجعی عنصر لر باش قالدیرا بیلمه سینلر. ایندی آذربایجان دموکرات فرقه سی هر بیر طرفه ئوز قومه سینیی قویا او طرف آغیر لایجاتی، بونا گوره لازمدیر بو خوه می آزادیخواه لار اوستونه قویونلار تا ایراندا مشروطیت عملی اولسون. (گور و تلوئی آلفیشلار) سونراق باغیمیزدا دوران مسئله لر دن بیر یی ده انتخابات مسئله سیدیر که، مجلس شورایی نین انتخاباتی تشکیلده باشلانین. تا آذربایجان خلقینین تکلیفی معین اولوب مملکتین قانون اساسیسی که، چوخلی نقصانلاری واردیر، اصلاح ایدیلسین.

بوقانون اساسی ۴۰ دیل بوندان قایاق تصویب اولونوغونا گورده بو گونکی احتیاج جانیمیزا اویغون کلمیر. مثلاً بیزیم ملی اختیار اتمیز بوقانون واسطه سیله تامین اولو بیلیمیر. گرک اود گیشیلین تالیالتی انجمن ئوز کوچی ایله اوولایتی آبادایتین، بیز خلق حکومتینین طرفدار ییچ. گرک قانون اساسی یول ویرسین تا ئوز اداره لرینی اله آلا بیلسینلر. اگر بیزیم تهران ایله باغلادیغیمیز موافقتنامه قانون شکلینه سالینماسا نهضتین نتیجه آله کلمز. یوایمه اولاسی ایشلر دن دگیلدیر. گرک ایسته دیکلریمیز قانون واسطه سیله تامین اولونسون. مشروطیت بایرامی مناسبیله دیدیگیم کیمی (حساب حساب است کا کا برادر) بیزیم قارداشلیغیمیز ئوز یئرینده لاکن گرک حسابیمیز دور اولسون، بیز تهران ایله قارداشلیق. لاکن بو قارداشلیق متقابل اولما لیدیر. خلقیمیز ایران خلقینین اوچده بیرینی تشکیل ایدیر. گرک حکومت ایشلرینده بو حساب اوزره بیزیم دخالتیمیز اولسون. آذربایجان خلقی گرک بوتون ایرانین سیاسی ایشلرینده دخالت ایتسین.

عزیز نماینده لرا سیز تهرانی باشا سالین که، بیزیم نهضتیمیز و الهینی دگیشمک اوسته دگیلی، بیزیم نهضتیمیز خلقین ایستهد بکلری اوسته ایدی.

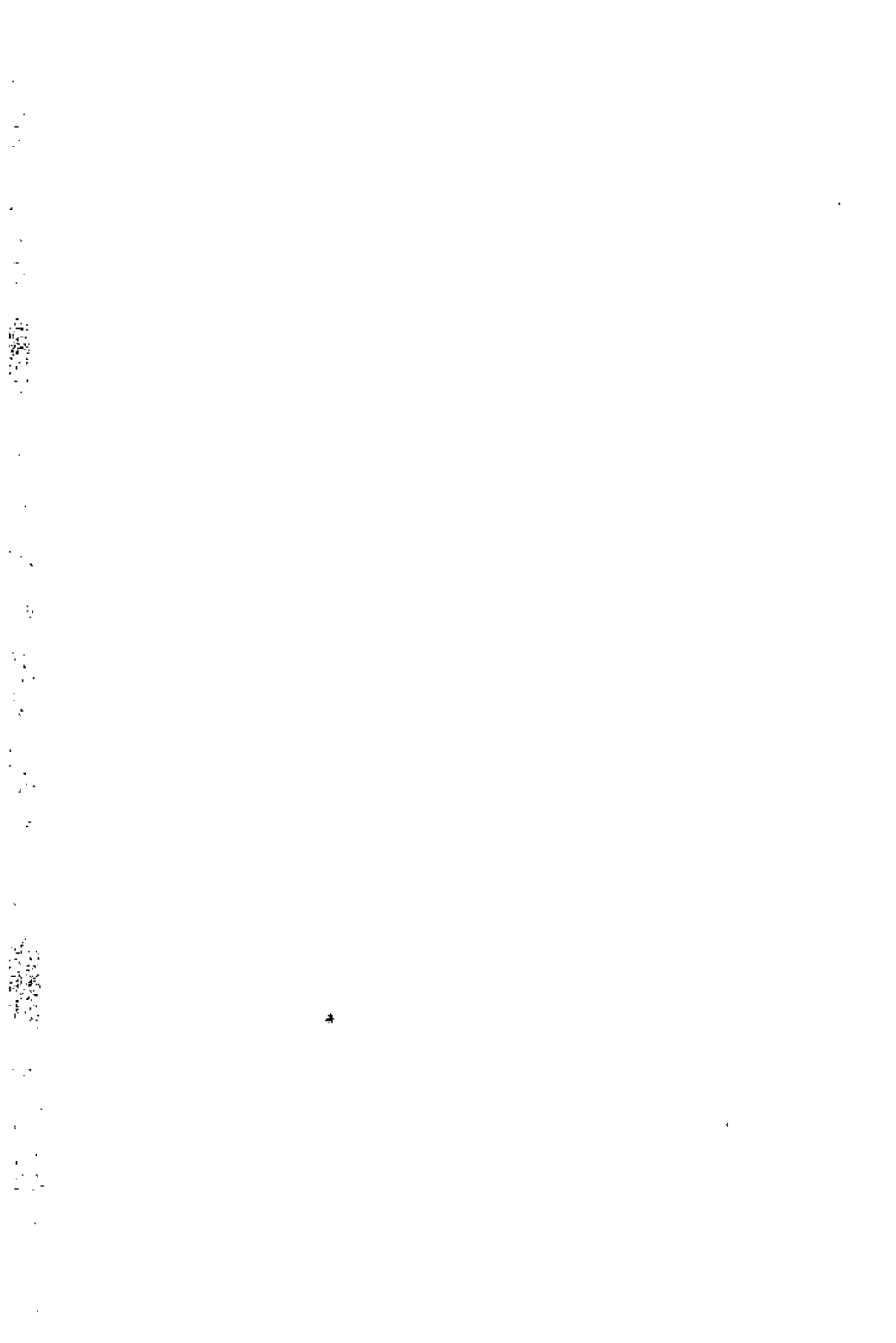
ایندی بیز نماینده لریمیزه دیریک، بیزیم سیزه ایمانیمیز وار که، بیزیم ایسته دیکلریمیزی تهران حکومتیندن آلا سینیز و بیزده سیزین آرخانیزدا دورموشوق.

«آذربایجان» غزه تی. ۲۸ مرداد ۱۳۲۵ ه. ش.، نمره ۲۷۸.

III فـ حـ ل

عدالت فرقه‌مستین تاریخیند

باشقا بىر آد ئاپسايىدىلار ياخشى اولاردى

قىسانا بىخىنى «آزىر» اوخوجولارىنىن نظرىنە چاتتىرماق اىستەدېگىم فرقه (۱) ھىچدە بۈگۈنكى عدالت (۲) فرقهسى دېگىل. بۈگۈنكى عدالت فرقهسىنىن مرامنامەسىنىن گورۇ— ئىلۈگى كىمى بۈيۈكى فرقهنىن آراسىندا ھىچبىر مۇشرك اوخشارلىق يۈخدور. عىن حالدا تصور دە اولونموركە، بوفرقەنىن رەھبەرلى ئوزلرىنى اوبىرىسى فرقهنىن موسلىرىنىن وارثى كىمى مەرفلىك ايتىنلر. ئىنىجە آقالار فرقهنىن آدىنى سىچىك وقتىندە اولاردان قاپاق ھىمىن آددا بىرى فرقهنىن موجود اولدىقىنى مەن بىر تارىخ دە يادگار قويۇپ كىتدېگىنى فېكر كىمەسىلر. كېمىسى عدالت فرقهسىنىن لىف اولونماستىن، اونون عضولرىتن بىرچوخونون سىياسى چىكىمەلر جريانىندا آرادان كىتمەستىن، ايندىبەدك باشا يانلارنىن ايسە عدالت آدىنىن مېدانا چىخماسى ايلە علاقتدار اولاراق ناراضىلىق ايتمەسلىرىنە وعمىن فرقهنىن موسلىرىنە ئوز اىتراخلىرىنى بىلدىرمەسلىرىنە باخما ياراتق اصلا بىدە كىل كە، بىر كۈن بىلە بىر اىتراخس اولونماق وى حادىئە لىن آرادان آپارا بىلەمدىكى بىرچوخ سىدلۈتەر ايدىلە چىكىر. بىلە ئىككە نىنى عدالتچى آقالار عدالت آدى اوزرىندە اصرار ايتمەسلىدىرلر. بوندىن علاوه آنلا ئىلما مارلىغا سون قويماق و تارىخى سوقى مەن ئىدىمك خاطرېنە اولساد اىرام، تاكتىكا، تىشكىلات و مەنىنى مەنسۇبىت نۇقتە نظرىنىن بىر— بىرىتن فرقلەن فرقلە بىر— بىرىنىن آدىنى گوتورمىكەن چىكىمەس لىدىلر. بونلاردان باشقا قىدىم عدالتچى لر ئوز تارىخى فرقلەرىنە بۈيۈك علاقه بىلەمىش و ھىمىن قىساتارىخ دە قىدا اولونماقچى كىمى فرقهنىن قانلى بايراقى آلتىندا ئوز باشچىلارىنى و رەھبەرلىنى قىرمان وىرىمىشلر.

اگر بۈگۈن اولار مەن ملاحظەلر اوزوندىن سىكوت ايتىدەلدە نىھایت بىر كۈن سىلرىنى اوچالدا باخقانلر، مگر اققىطلىكى دىر؟ ياخشى اولاردى كە، آقالار اىتمالا كىلە چىكە مەن تارىخى موقع اللە ايتىك خاطرېنە اولساد ابو فرقه بى باشقا بىر آدى چىدىلر. بونا باخما ياراتق سى بۈگۈنكى عدالت فرقهسىنىن رەھبەر و عضولرىنە ھىچچور كىن و عداوت بىلەمىر. ھىر بىر آدمىن، ھىر بىر تىشكىلاتىن گوردو كۈ ايشرو ايتىدىكى رىقتار اونون كوزگۈسۈ سا بىلىر. اگر حەقىقتە بۈگۈنكى عدالتچىلر قىدىم عدالتچى لىن مرام و فېكر— لىرىنى ھىمان مەمىمىت و قداكارلىقلا دوام ايتىدە بىلەلر بۈچۈخ ياخشى اولار. عكس

(۱) سىقىمە ۱۹۱۷— نىچى ايلەدە تىشكىل ايدىلەمىش «عدالت» فرقهسىدىر.

(۲) سىقىمە ۱۹۴۳— نىچى ايلەدە غلى دىتىر و ھىمكارلارى لىرىنلن تىشكىل ايدىلەمىش

بىر تىشكىل «عدالت» فرقهسىدىر.

قدیمه، بواشین عیده سیندن کله بیللمه دیکده اولار گوزلری تاریخین بیطرفو سرت محاکمسی قارشیندا جوابیورمه لی اولاجاقلار.

بوتاریخچه نی یازماقدا قطعی صورتده مقصدیم هنجده عدالت فرقه سینده هجوم ایتمک و دکیل، بلکه من «آزیر» غزه تینین نشر اولماسی فرصتیندن استفاده ایدرک، خلقین سعادت و ثولکله نین استقلالیت و آزادلیقی یولوندا جانلارینی اسیرگمه دین رشادتلی آدمالارین آدینی احیاء ایتمک عزیزیم.

نه ایچون گوزولرینی ترک اییدر دیلر؟

ایکی قات تنزیل: چوخ کجیک اولدوغوم وقت آذربایجانین ان اوجقار کندلریندن بیرینده باشایردیق. آذربایجانین دیگر کندلری کیمی بورا دادا قیشر قسلی دوردا، بلکه ده آلتی آیدوام اییدر. بومتده کندیلر گوزا بولرینی ترک ایدرک دیگر ولایتلره و یا ثولکله دن خارجه گئیدر دیلر.

کنداها لیسینین حیاتی آغیر ایدی، محصول ایلمک خرج ایچون کفایت ایتمیردی. اهالی مجبور قالیردی که، اکیچیلیکین بائمقا آیری بیر ایشله ده مشغول اولسون. بیزیم کندین خصیتی نسبتا یاخشی ایدی. اونون تورپاقلاری کیشی اولادلارا وقف اولونموشدی. بلکه دار و اربابین نه اولدیغینی بیلمیردیک. لاکن بیزیمله یاخین علاقه ده اولان اطراف کندلرین اهالیستین نه وضعیته اولدیغینی گورمک همان اوشاقلیق دوروندن منیم روحوسو سیخیر، وجدانیمی غضب لندیریر و عینانکار اییدر.

اوره کیم یاتیردی، معنوی جیدن ناراحت و متاثر ایدیم. اوزوم گولموردی. کندیلرین هامیسی، ائله جده منیم آتام عین وضعیتده اییدیلر. باجیلاریمدا بئله ایدی. قوشولاریمیز، نوستو تانیشلاریمیزدا آیری جور اولابیلمز دیلر. بیز حق قسوز، مدافع سیز، یازیق اسیرکولر ایچری سینده باشایردیق. بیز گون چوخ اوره ک سیخیمی بیر منظره نین شاهده اولدوم. بو حادنه هر وقت یادیمدا دوشنده اوره کیمه داغ چکیر. وجدانیمی آلولاندیریر. اوتوز ایلمک سیاسی حیاتیتم دورونده بوتون شوروب و قابکالاری ایله تانیش اولدوغوم بوگونکی اجتماعی قورولوش نظریمده نغرتلی، گئیغو چرکین گورونور.

هامینی، حتی گوزومس بئله، جنایتکار مظلوملاری ازه بیر آدام کیمی حساب ایدرک هر قیمتله اولورسا— اولسون بو جوروموش و کئیف محیطی داغیدیب اونون یشرینده ظلم و ستمدن هج بیر اثر اولمایان یتیم بیر عالم یاراتماق ایسته ییرم.

آغیر قیش گونلریندن بیر ایدی، سوبوغون شدتینن گورسونون آلتیناسوخو— لوموشوق، ایشیق گلمه سی و تندیر توستوستوسون چیخماسی ایچون دامن اوستونده دورلدیلن باجادان قارلار او بئنا یا— او بئنا یا ایود تو کولوردی. من ایندی بئله ک حیاتیتمین ان لذتلی دقیقه لرینی تشکیل ایدن سونسور خیالارا دالمش، مختلف شکیلده گورون و ایود تو کولندن سونرا اییب محمولان قارلاری سیراییدیم. کندلرده بیر قاید اولراق قاپینی دوکملر. بیز خبر زنگینین نه اولدیغینی دا بیلمزدیک. بونا گورده بیزدن بیره هج بیر خبر ویریلمه دن قاپی آچیلدی. بیر کندلی قادین دورد کجیک اوشاقلا بیرلیکده ایود داخل اولو. اولارین هر بیر یسینین چیکننده بیر تورپاوار ایدی. هامیمز آیاغا قالمیش قوناقلار ایچون یتر آچدیق. بو قادین و اوشاقلارین سوبوقدان ال— آباغی دونموشو. اونا گورده که، تام اوج ساخت مدینه قارلی و کولکلی هوا دیول کلمی دیلر. قوناقلار آناملار و زون— اوزادی صحبت ایستیلر. نهایت من باشا دوشوم که، بلکه دارویر کی ختوانیله،

هابئله ايندى يادىمدا اولمايان بيرنجه آيرى بهانه لرله بو كندلى قادي نين ايوي نه تحصيل دارو
 ماملار گوندره رك پول ايسته ميشى. طبيعى دير كه، قشبن چله سينه بويار يوق قادي نين
 پولى اولاي بيلمزدى، اونون ارى ايسه سفردن قايتما ميشى. بونا گوردهه مجبور ايرى قاپ
 قازانينى و كهنه كلي ميني كيروو قوي اراق ملكه دار ايچون پول حاضر لامالى ايدى. انا م كندى
 دكانچى سوي آخونلر ندان همين پولى بورچ ايدهر لك قادي نا ويردى. بئله قارار قويولار كه
 عرتومن ايچون ايد ايرقران تنزىل بورجون اوستونه چكلى ين. من او وقت حساب علم ننده
 بونون ايكي قات تنزىل آد ناماسى نى بيلميرديم. ل اكن همان قادي ن ومظلوم اوشاقلار ين
 سيمالارى، اون ياشيندا اولوغوم وقتنن اللى دن ارتيق ياشادولوغوم بوگونكى گونهدك.
 اصلا يادىمدا چيخما ميشى بو.

آيرى بير دهشتلى منظره

بسله ديكيم ارزنو نهايت حيا تا كنجدى. خالامين اوغلى منى ئوز كندلرينه آياردى. تام
 ايكي هفته مدت نده اورادا قالديم. بيز يم كندى ن آداملارى اونلار ا نسبت دها دو شونجه لى
 ايدى لر. خارجه سفراي تديكلرى ايچون گور سقولاقلارى آچى لميشى. كنده ئوز لر نين ماسى.
 مرثيه خوانى، حتى حكيمى و مسلمى وار ايدى. ل اكن قوناق اولوغوم كندى ن ساكلرى چوخ
 پيس ياشا ييردى لار. هاميسى عوام و سواد سز ايدى. ايرولى بيز يم ايرولر ن دها قارانلىق
 و دها كيشف ايدى. قويونو اينك لرله بير شرده ياشا ييردى لار. ملكه دار ين حر كتر لى منى
 تعجب لندير دى. خرمن لر تام بير آى قاياق دويولوب حاضر اولوندي فينا باخما ي اراق، باش
 ملكه دار ين پايى نى معين ايتكه و قالانينى ييفيش دىر ماغا اجازه بير مك ايسه مير دى
 ملكه دار ئوزى شاه شون طابقه ستمين رئىس لر ينن بيرى سايى لير دى. اونون چوخ لى سلاخى
 سوارى لرى وار ايدى. بوسوارى لر اطراف كندلرى تالايرو اجمق جاسينا ئوز آر ازيندا
 بولوشه دور دولر. بير گنجه خالام اوغلو ايكي - اوچ كندلى ايله خلوت ايدى ب گوز لى نجه
 صحبته باشلا دى لار. من اونلار ين مقصدى نى ياشادوشمكه چوخ چاليش سامدا سوز لرينى
 آنلا ياي لمه ديم. نهايت گنجه لر دن بير ينده منى يواش ادا يادى ب گنشى نديره رك گوسترى س
 وير دى لر كه، سى سى ز - سداسى ز يولادوشوم. او گنجه چوخ قارانلىق ايدى. دور دعائله بوتون
 آرواد، اوشاق، بويوك و كچيك غمخور لى ايله بير ليكه سمكن قهر كه نه بالاز لرينى، قابى
 قاچاق و ياشايش واسطه لر نى ييفيش دىر اراق، كندى ن قاچى ردى. اونلار خرمن دن و محصول دان
 بئله گور ئورتموشولر، قادي نلار بويوك حسرت و تاسلفه آر خا يباخى ب آه چكى ردى لر.
 اونلار هنجده ايسته مير دى لر كه، مينلرجه محزون و يا فرحلى حادته لرله باغلاندى قلارى بير
 يتر دن ايدى اولار اق آيرى لى ب او زاق دو شونلر. بيزه گوسترى س وير ميش دى لر كه، يولدا
 بير كلسده دانىشما ياق، حتى تاي شىر ميش دى لار كه، ئوسگور مه يك، دايانماق ايسته ديكه
 اليمز ده كى آغا جلا رلا بير - بيرى بيزه خبر و ير مى لى ايدى ك.

كاروان سى سى ز و سى رى سى ز حلسى ز قورخو و دهشت لى يول گن دى ردى. ان كچيك سى سى لر
 بئله آن قالا اوره كيمى زى پارتلا دى ردى. ملكه دار ين آتلى لار ين دان، يول كس لردن، هابئله ساير
 احتمالى مانعه چتىن ليكلردن قورخوردوق، آنلار ئوز كورپه لر نى دو شلرينه باس يرو
 اونلار ين سلنمه سينه اسكان و ير مير دى لر. بوتون بو احتيا طتد يير لرينه باخما ي اراق
 سحر تزدن قاراسور نلار، گون چيخان دان سونرا ايسه، سورخاى خواجه بگلو آتلى لارى
 بيزى چايى ب تالادى لار. بوتون شى لرى مى زى آلدى لار. يازىق قاچى قتلار تام چى لى باق شكلى نده
 ئوز لر نى قىبى د چا تى ردى لار. بئله ليكلك كوچه دى نچى لر نين سايمى د اعا دا آرتدى.

جزئیاتہ قایانہقادان مقصدیمیز نفویر؟

بہریم تاریخی و ادیبی میزین بدبختلیگی بوندادیر کہ، اونلار ایندیہدک خلقین تاریخی نامینہ، کتله لرین باشاشی نامینہ، خلق ادبیاتی نامینہ هئچ بیرشی میدانا چیغار مایشلار. ایران جمعیتین اکثریتینی تشکیل ایدن کندیلرین معیشتی خلقلره کیچیک معلومات الدہ ایتمک ایتہین بیر آدم لایدا کندہ کتھه لی وئور و مرونون معین وقتینی اوراد اکیچیرہ لیدیر. هله یو هئچده کفایت دگیل. اونا گورہ کہ، کتله لرین، حتی لایتلرین بئله وضعیتینی عینی دگیل. یونا گورہ آدم همان تدبیرله بئله دوزگون معلومات الدہ ایدہ بیلیمز یو. جھتندہ منالہ دوشموش فرستدن استفادہ ایدہ رک، گوردو کلریمی یازیب نظرہ جاتدیرماق عزمینده ایم. بلکہ دہ همین جزئیاتین اوخونماسینا ماراق گوستونلر داها چوخ اولاجاق و بونلاردان داها کئیش استفادہ ایدیلہ چکدیر.

نه ایچون قاجیر دیلار؟

ایران و خصوصی ایلہ آذربایجانین یازیق اکیچہ لرینین وضعیتی چوخ خوشا گلمز و دوزولمز ایدی. تجارت علاقہ لرینین کئیش لیمه سی وئورلو کونده دقتہ لایق موضوع اولان مدنی حیاتین باشلانماسی ایلہ علاقہ دار اولاراق شهر خرچلری، ملکہ دارین مخارجی کونی، کوندن آرتیر و اونی مجبور ایدیردی کہ، اکیچینی داها چوخ تزییق آلتیندا قویسون، ملکہ دار جوربہ جور ویرگی و مکلفیتلر تزییق ایتمک یولی ایلہ مورتازہ حیاتینین کونی. کوندن آرتماقدا اولان مخارجینی ئوده مک ایتہ بیری. او، هر بهانه ایلہ اولورسا، اولسون اکیچینی سویماق. اکیکلرین، باغلارین میوه سیندن، تو یوغدان، حتی کتله لرین فعله لیک نتیجه سینده الدہ ایتدی کلری کلردن، بیر سوزلر شئی دن دفعه لرله ملکہ دار لایق حق توپلاماق ایتہ بیری. بوندان باشقا ائیتین اولماماسی، زور اکیلیق و قولچوماق لایق نتیجه سینده کیچیک ملکہ دار لایق دیمک اولار کہ، بوتونلو کله آرادان کتھیش و کتله، اکثری تاجر، ملا و طایفا باشجسی اولان یینی ربابلارین اینه کچمیشی. بئله لیکه کندلی نوریققدان و سایر اکیچ واسطه لریندن بوتونلو کله محروم اولموشو. بئله بیر شرایطنه اونون کندہ قالماسی آچلیق و ئولوسه محکوم اولماق دیمک ایدی. بلکہ ده سیز غارت و چالچاب حقیقته معین سوزلر ایشیتیمیش و یا اوخوموشونوز. من ایسه بو حادثه لری دفعه لرله ئوزگوزومله گورموش و اونون آغیر نتیجه لرینی ئوز شخصی حیاتیمدا حس ایتیمیش. بونا گورده مثلا فلان طایفانین فلان یترده شلوغلوغا باشلادیغینی ایشیتدی که اوراد اکی کندیلرین فلاکتلی وضعیتینی در حال گوزومون ئونونده جانلانیر. سیزه اوتوزیش ایل بوندان اول باش ویریمیش داها بیر کدرلی حادثه نی نقل ایتمک ایتہ بیرم.

ایران سرحدیتین اوتاییندا

ایرانین قاجقین و مهاجر لرینی سرحدین اوتاییندا ملایم بیر محیط، عذاب و اذیت میز بیر حیات و خوش گذران قارشیلامادینی بیر حالدا بو بیچاره لرینده سرحدین کچمکده راحت بیر نفس چکی و ملکہ دارین، دولت مامورلارینین، رحیمیز سویغونچولارین ایتندن خلاص اولدو قارینی درک ایدیر دیلر. اولنار باشا دوشوردولر که، سرحدین اوتاییندا ئوز امکلرینی ساتماق، قوللارینین کوجونی ایشه سالماق سایه سینده معین ایش تاپاراق کئیدلری اوردو کونوتوسی اولمادان راحت کچیره بیلہ چکلر.

قققاردا، تركستاندا و روسيه نين ديگر مختلف منطقه لر اينده ايشي چوخ اينى و فعله يه
 حياج و ارايدى. خصوصيله باكينين نعت معدن لر اينده اوجوز ايشي قود سينه بويوك
 طلبات و ارايدى. بوقارقيزيل و ميليون لر شهرى بوتون دن يادان فعله، اوستا و مشاور جلب
 ايتدي كينه باخما يارق ايرانلى فعله اونون ايچون هاميدان اوجوز باشا كلير. هاميدان چوخ
 ايشله بيرو هاميدان دوزوملى حساب اولونوردى. مجبورى صورتده فعله ليكه سوق ايديلن
 ايرانلى كندلننن ئوزوده باكي يا داهاجوخ رشت گوستريردى. اونا كوره كه، بو شهر
 اونلار نين وطنينه باخين اينى اونلار خيال ايدرديلر كه، ايسته ديكلرى وقت و پلنه قايدى
 بيلرلر. ديگر طرفن ديل، مذهب، اخلاق و عئنه چوتتن ده اونلار لا يئرلى اهالى آراسيندا او
 بدير بويوك فرق يوخ ايدى. بونا كوره ده، اونلار سها جرتده ايشين نوبتينه چوخ دا اهميت ويريير،
 حياج و يوخسوللوق اوزونن ان كيچيك مزد اماقلا ان آجاق و اغير ايشلره بويون
 توپور دولار.

بيريچى دن سها جرتده ايللرينده قيدا اولونان معدنلرده ايرانلى فعله لر ن سايى
 بوزمين نقره چاتيردى. اونلار نين هر بيري نين آيلىق مزدى اورتا حسابلا اون تومنين آرتيق
 اولموردو. بونا باخما يارق اونلار عرآي سعين مبلغ آرتيرارق جوربه جور و يرگى لرى
 ئوده مك و ملكه دارلار ن سوئوزاشته سايى تامين ايتمك خاطر ينه اونى ايران اكوندر يرديلر.
 باكينين نعت معدن لر اينده كى فعله لر دن علاوه ديمك اولار كه، قفقاز دمير يول ايشي.
 لر نين، خزر دن نيزى ساحل لر اينده كى باليق چيليق و ته كه لر نين، و لقا چايى مصيبنده يولش
 مشترخان بندرى بويوك داشيما نلار نين، هابشه تركستان ن بويوك و كيچيك شهر لر اينده كى
 ايشچيلر ن اكثر يتى ايران ليلار دان عبارت ايدى.

همشئرى كوله دن ده آجاق حساب ايد ييردى

روسيه انقلابيندان اول ايرانلى قفقاز داو تركستانا قويون كيمي آلتيم سات ييردى.
 و ناقصت و ير، صاحب دوران و حمايه گوسترن بويخ ايدى. اونلار ن حتى ايكي يوز، اوج بوز.
 شري بيزر ناتمى اطاقدا دوزولمزو اغير شرايطه قويون كيمي حيات سورور و يشله ليكله
 ملكه دارلار ايچون بولو ثروت توپلا يير ديلار. قفقاز لى سرمايه دارلار و يئرلى مرتجعلر
 يران ليلارى همشئرى آدان نيرير، اونلار لى آجاق و مكين آدام حساب ايد يرديلر. همشئرين
 ئوزوده ئوزو ايچون شخصيت قائل اولموردو.

اونى تحقير ايدير، رستور انلار، قطارلار، ايلنجه يئر لر ينه، اجتماعى كزينتى يئر لر ينه
 داخل اولماقا قوي مور دولار. همشئرى قولدار ليق دوروتون كوله لر ينن ده آجاق حساب
 ولونوردى. سانكى او ايش حيوانلار لى كيمي ايشلمك ن، اذيت چك مك ن، ركنك يمك ن
 ئوترى ياراشيشلى، اونون ئوزى ايسه بوتون بو چتين ليكلره دوزوردى، اونا كوره كه.
 ئوز وطنينه بوندا داها اغير و ضعيتده، داها آجاق و دا عاقوق سوز بير شرايطه باشا ساندان
 باشقا ايش يشله تابا بيلير و اكيچين آيجى سى دا يوخ ايدى.

قيد ايتمه لى بيك كه، ايران حكومتين نين نماينده لرى، يعنى كئسوللارى و كئسول
 عاونلرى خارجه دده بو زواليتنى راحت باشا ساغا قويما يير، پاسپورت كتابچالار ينى
 گوتورمك كارخانالار، معدنلره، حتى زم لره كئديب مختلف بهانه لرله اونلار دان جريمه
 يرشوت آل يرديلار. لakin بوتون بونلار باخما يارق فعله همشئرى، ايرانلى اكيچين دن
 هاراحت باشا يير دو.

سوزبوخ که. ال ایله نضت قویسو قازانلارین دهمه لرده کی حیاتی اولوقجا چتیر تاسقلندیریجی ایدی. بو فعله لرین چوخی همدان، اراک، ساوه و قوم شهرلرینین اطرافیندا گئی کندلردن آخیشیب گلیردی. ال ایله قازیلان نضت قویولاریندا ایشله مک اولدوقجا تنه لکه لر ایدی. فعله ایکی یوز، حتی اوچ یوز آرشین درینلیکی اولان قویونون داخیلنده ایشله بیردی. نضت جاتان زمان دیمک اولارکه، بو قویولارین اکثریندن، حتی هامیسیندان خفه له بیجی کا چیخیردی، هوا صافلاندیریجی ناسوسلاردان استفاده اولونماسینا باخمایاراق، فعله ئو جانینی خلاص ایده بیلیمیردی.

بو قویولاردا هرگون نجه نضر بدبخت ایرانلی بوغولوب ئولوردی. کنسول معاونی ایسه اونلارین هامیسینین ورثه سی ایدی. او، آغ ساقاقلارین واسطه سیله درحال خیردا اولاراق میتیه ن قوش کیمی درحال قویونون باشیندا حاضر اولوردی. کنسول معاونی، صاحبکارو یئرلی مامورلارا الیرا اولاراق جنازه نین قویونون دبیینه گیزله دیلمه سن حقه گوستریش ویریردی. ائله وقتلر اولوردی که، معین قویونون قازیلمانی ایچون اون-اون بئش آدم قربان ویریلیردی. لاکن همشهری قورخما بیر، ئوز شانسینی بیرداها سیناقدان کچیرمک ایسته ییردی. اودییردی: الله کریم دیر، بلکه ده سلامت قاییتیم.

لاکن قویو ائندیکن سونرا دها قاییتیمیردی. اونون آیری دوستی دا اولوب اولوردی. لاکن اودائوز آرزو سونی نضت بولاشمیش توریاقلارین آلتینا آباریرو اورادافن ایدی لیردی. کنسولون ایسه بازاری توتوشدو. آرزویا جوخا اهمیت قائل اولمادان گنجده گوندوز میت ساتیردی. ایرانلی کانکنین قیمتی چوخدا باهاد گیل ایدی. بئله که، ایکی ساوج یوز تومنن یوخاری قالخیمیردی، هله اونون بیر قستیده یئرلی مامورو پولیس لرین آرا-سیندا بولونمهل ایدی. ئولموش آدمین ورثه و قوه ملاریندان باشقا، هامییا بول چاییردی. بو تون بدبختلیکله باخمایاراق ایرانلی فعله ئوز ئولکه سینی، ئوز وطنینی سئویردی. اوچالیمیردی که، بول قاز نازاق ئوز آرواد او شاغینین یانینا قاییتسین. لاکن وطنده وضعت دها بیس و دها دوزولمز ایدی. اون ایل غربتده یاشایقدان سونر ملکه دارو ارباب اجازه ویرمیردی لکه، کندلی ایکی اوچ آیدن آرتیق ئوز آرواد او شاغینین یانیندا قالسین. او علاج سیز اولاراق ینده فلاکتلی و چلباق وضعیته باکی یا قاییدیر. دوزولمز ایسه یینی دن باشلا ییردی.

نه جور ایشله ییردی لر؟

اوقت صنایع گوی وضعیته ایدی، بوگون ماشین و ناسوسلارین کومگی ایله کورولن ایش لرین بیر جوخو اوقت ال ایله کورولوردو. مثلا نضت چیخارماق ان چتین ایش لردن بیر ایدی، یالئیز ایرانلی فعله لر همین ایشین عهده سیندن گلک بیلیردی لر. اونلار هرگون تام ساعت اون متر اوچالیقی اولان تخته بوروغون اوستونده قورولموش کله چرخ دیملن آلتد نظاره ایتمهل، نضت چلباکنین کله چرخه توخونماسینا بول ویرمه هل، وقتینه اونر چویریب، بوشا تمالی ایدی لر. قبل اولوندیقی کیمی بواش آغیر و جوخ عصلشدیریجی ایدی. خصوصیک گجه لر بواشین عهده سیندن گلک بیلن آدم چوخ آز ایدی. ان تجربه لی و مهارتلی فعله بئله قادر دگیله کی، بواشده غفلت بول ویرمه سین. نتیجه ده بیر آق عرضیته چلک بیر نجه دفعه کله چرخه توخونور، فعله ایسه بو حادثه لر له علاقه دار جریمه ایدی لیردی. بوندان باشقا

اونون ايجون حادته نين جانى خطرى ده وارايدي. اونا گوره كه، چلنگين ندتله توخونماسن
 نتيجه سينده بعضا يانضميلاردا باش وويريردي. لاکن همشهرينين جانى برك ايدي. اوايشله بيير،
 زحمت چكير، بئرين آلتيندان قارا قيريل چخاريردي. ئونوايسه ديلنجى و فلاكتلى
 وضعيته ياشايمير. آرواد او شاقلاز نين حسرتينده قابيردي. او، نقته بولا شيميش پالچيقل
 دغسه لره عذاب واذيتلى حياتينى دوام ايستيرير، ئوز عائله وقوهوملاز نين حسرت و
 اميدسيزليك آلوى داخلىينده قورايلاق اونلاردان عيشه ليك آيريليردي.

محيطين تاثيرى

بوتون بونلار اباخما يراق، باگينين، تر كستانين و روسيه ده كى ديگر شهر لرين محيطى ايرانليني
 احوال وروحيه سينه تاثير ايديردي. باگينين محيطينى خصوصيله قيدايتمك لازمدير. او وقت
 بو شهر نينك آدديسلارلا ايره ليك بيير، شيكاگو و آمريكانين ديگر شهر لرى ايله رقابعت
 ايتمك ايسته ييردي. باگدا بوتون ملت لرين نماينده لرينه راست كلمك اولوردى. يئر لى
 اهالينين و مناجار لرين اينه دو شوموش جوخلى پول، ثروت و توكنمز واسطه لر اونلارنى
 آوروپا مدنيتينه ياخينلا شماغا سوق ايديردي.

بئله ليكله همشهرى بييريم تصور ايديكيميز دن خيلى تئزيرير و قنده صنفى مبارزه يه
 آليشميشدير. اونون آيرى بير چاره سى ده يوخايدي. چونكه اودا ياشاماق، ياخشى معاش
 آلماق ايسته ييردي. اودا ايسته ييردى كه، جريمه ويره سين ماذونيتن، معارف، صحيه و
 سايره دن استفاده ايتسين.

اونون داما شعور لى و دوشونجه لى يولداشرو اسكداشلارنى اتحاديه تشكيل و برمك
 ايسته ييردي لر. اونلار ايسته ييردي لر كه، تعطيل ايديب فعله لر ين حقوقونى مدافعه ايشمى نلر.
 بئله ليكله اونلار ئوز همشهرى يولداشلارنى ايله محبته باشلا يردى لار. اونى باشا ساليو، آدم
 حساب ايدير و عقده سينى ئوگور ئيردي لر. همشهرى از يلميش و مظلوم اولسا دا هوشلنى
 ايدي. او، بوايشدن چكيموردي، بي طرف قالموردي، اومشله نى ئوگور ئير، ساخنده
 كيريشير، قرارا كلىر، تعطيل ايدير، ياشيلار ا مخصوص كلاس لاردا اوخويوب يازماغى
 ئوگور ئير، معلوماتلى فعله لر ين يانيندا سياست ئوگور ئير، حوزه لره و قعله اتحاديه لر ين
 كيديردى. اودا نيشير، مبارزه ايدير، باشا دوشور، ئوگور ئير، مشكل ئيشير، اداره ايدير.
 ايره ليده كغىرو ئور موجوديتينى اثبات ايديردي.

بيير روسيه انقلابى تاريخيندن دانيشماق ايسته ميريك. بوقدر ديمه لييم كه، روسيه
 حاذركى عشرين اوللرينده انقلاب آتشي پوسگورهن هونور بيير داغى شميل ايديردي.
 اورادا ياشايان مترقى منفردين و ملت لرين فكرينده موجود قورولوش قارشى شدتلى نفرت
 و غضب توره نيمشدى. باريجيلار، اديبلر و فرقه لر ين رهبر لرى محيطى، بويوك مى و صنفى
 انقلاب اتار ك گورمندا ايجون حاضر لايرو تربيه ايدير دي لر، شهبه سين كه، بونلار ين هاميسينين
 ايرانلى فعله نين روحيه سينده تاثيرى اولموشدور. نهايت ۱۹۰۵-نجى ايل انقلابينين
 باشلانماسيك علاقه دار اولراق، فعله صنفى ئوز واريقو قىرتينى عملده آشكارا چىخار يپ
 كله جگين آدمى اولديغينى، روسيه انقلابى حقينده قطعى سوز ديمك حقوقونا مالك اولديغينى
 هاميبا باشا سالدى. بو ايشده ايرانلى فعله لر ين ده اشتراكى اولموشدور.

باكى فعله لر ينين، هابئله قفقاز ين ديگر شهر لر ينده كى زحمتكش لر ين حر كاتيندا اشتراك
 ايشميش بار ز شخملر ين خاطر لر يندن معلوم اولور كه، روسيه سوسبال-دموكرات فرته سى
 ايرانلى فعله لره بويوك اهميت و بير و مبارزه ده اونلار ين وجوديندن تقديره لايق

استفاده از ایتمیشدیر. معلوم اولدوغونا گورده همین کوریه همیشه فعله لر داخلیتدن لیاقتلی و فداکار سوسیالیستلر میدانانچیمیش و حیرت‌اندیرجی ایشلرده کوروشلر، اونلار ایستهبوردیلرکه، منسوب اولدیقلاری ملت‌دنیا نین باشقالماتلری ایله بیر سیرادادورسون. یوخاریدا قید اولوندیغی کیمی ایرانلی مهاجر دیل، مذهب، ملیت جہتین یئرلی اهلیندن اؤتدرده فرقلمیردی. سونا گورده، یئرلی ضالیلارین همشهریندن خوشی گلمه‌سه‌ده، بوتون واسطه‌لرله اونلار جالیبیردیلرکه، همشهرینی مدنیتلی بیوادم کیمی کوروشلر. سونا گورده ینی میدانانچین مطبوعاتدا، مدنی جمعیتلرده اونلار کوز دیدیکلری کیمی ایرانلیلاری آیلتماغا، تکامل و مترقی یولوناسالماغاسی کورستیردیلر. اصولاً فقارلیلارین کوز داخلیتده کوجلی ملی نؤیتمیدان کلمیشدی.

«ملانصرالین»، «ارشاد»، «اقبال» و سایر آدلار دایجان غزه تلووز جدی و جارتلی یازیلاری ایله ملتی آیلتماغا چالیبیردیلر. بوتون بونلار مهاجر ایرانلیلارادا تاثیر کورستیردی. خصوصیه معین قدر سواد اولان شهر طبقه‌لرینه منسوب آدمالارو تاجرلرده بوعومی نؤیتمدن کناردا قالا بیلمیردیلر. بوندان علاوه دیگر ملتلرین مرتجع نماینده‌لرین کوبودرتاری ایرانلیلاری عمومیتله تحصیل و وطنپرور ایدیردی. وطن پرورلیک احساساتینین کوزهل نمونه‌لری اولان طالب‌وفون یازیلاری، و «ابراهم بکین سیاحتنامه‌سی» کتابی بو مدعانین جانلی شاهدلری کیمی کورستیرله بیلر. رحمتلیک ادیب‌المالک (۱) و طنزورلیک شعرلرینین ان یاخشی نمونه‌لرینی باکی‌دایاز می‌نیدیر. لاکن صغی مبارزه‌نین عظمتلی نهضتی قارشیبیندا بونلارین هامیسی اهمیت‌سیز کورونور. ایران فعله‌لرینین نهایت روس و قفقازدا یا شایان سایر ملتلره منسوب فعله‌لرله یاخیندان علاقه‌سی اولموشنور، سوسیالیستلر هله مبارزه‌نین ایلك آدیمیندا ایرانلی فعله‌لرین یاردیمینا محتاج اولوقلارینی حسن ایتمیشدیلر.

همشهرینین سواد اولماسادا، او انقلابی ایدی. اونون وارلیغیندان استفاده ایتمک اولاردی. خصوصیه، طنزورلیک نقطه‌نظرینین اونون آزادلیغا بو یوک‌رغیتی واریتی. او ایسته‌بیردی که، ارباب، ملکدارخان، دولت ماموری و غارتچی طایفالارین ایندن خلاص اولسون. او ائله بیر شرایطین آرزوسیندا آئدی که، بو شرایط اونون کوزو طبقه قایبتماسینا و کوز قوهوملارینین یانیندا ایتمه‌ییب یا شاماسینا امکان ویرسین. او باشقالارین کوزملتی و وطنیندنجه علاقه‌بسله دیدیکلرینی کوروشدی. او کهنه حیاتین یارارسین اولدیغینی حس ایتمیشدی. اوسوادلانماق، معارف، صنایع، و بیلیک لازم اولدیغینی باشادوشوشدی. وطنینده کی اصول‌دارده ایسه همین عامل لر موجود گیلدی. او بیلیردی که، ئولکده کی باشچیلارین مقصدی یا نئیزویغونچولوق و غارت‌چیلک کیر، سوتون بونلاری بیلن بیر سیاسی فعله‌نین، بیر ایمانلی سوسیالیستین ایرانلی فعله‌یه یاخینلاشماسی اؤتدرده چتین دگیلیر.

روسیده باش ویریش ۱۹۰۵-نجی ایل انقلابی اساس اعتبارینه شرهه جوخ درین تاثیر بوراخمشدیر. بو، هئچ‌جه تصادفی دگیل کد، روس انقلابچیلاری، خصوصیه کرجی انقلابچیلاری ایرانداباش ویریش مشروطه انقلابیندا عملی‌سورته حدیته اشتراک ایتمیش و بیوز قلمیمیزده اونودولماز خاطرولر تورتمیشلر. مثلا...

۱- باکی‌دایانشر آیدیلن «ارشاد» و سایر غزه تلووز قوتلی شعرلره چیمیش ایتمیش ادیب‌المالک فراغانی نظرده توتولور.

روسیه اجتماعی انقلابینین بانیلریندن بیری ساییلان رحمتلیک سرگوارجونیکیدزه ایران انقلابینا بویوگ خدمتگر کورسترمیشدیر. او ایران و اونون گلهجکینه بویوگ علاقه و محبت بله میندیر. ایرانلی لارلا راستلاندیقدا یادینداقالمیش نجه کلمه فارس دیلینی همیشه اوبویوگ میلورغبتله ایشله دردی. قفقازین آذربایجانلی سلمانلاریندان دکتر ریحان بیگ تریمانوفون، اووقته دک هله ساواتچی اولمامیش وئوزوتی سوسالیست آدلاندیران محمدابین رسولزاده نین، دکتر قارابیک اوفون و سلطان مجید افندی یووین آدلارینی چکمک اولار. اونلار نین هامیسی او وقت بیزیم آزادلیغیمیزا بویوگ علاقه و حرمت بله ییردیلر. شاعرو یازیچیلاردان جلیل محمدقلی زاده نین، سووهت آذربایجانینین شهرتلی شاعرو نازیجیسی محمدسعید اردوبادینین آدینی دا چکمک لازم دیر.

خلاصه بوتون یونلار کورستریرکه، ایرانلی اکینچینین دوچار اولدیفی بویوگ ندیختلیک، فلاکت و وطن دیندرکین دوشمه سینه باخما یاراق مهاجرت حادثه سی اونون ایچون گوزل نمره لر ویرمیش اونئوز هموطنلرینین داها ایره لیه آتمیش، آیتق سالمیش، داها فمال و داها انقلابچی ایتمیشدی.

من قید اولونان فعله لرین وضعیتی اوزرینده خصومیه ک داها جوخ دایان اراق اطرافلی سورته بحث ایتمدیم. حتی یوندان داها آرتیق دانیشماق ایستردیم، اوناکوره که، بونیم نکریمجه جوخ هممو دقتی جلب ایدن بیر مسئله دیر.

تأسف که، بیزیم یازیچیلار، اوخوجولار بوقبیل اجتماعی موضوعلار آزا اهمیت ویریرلر. بویوزیم معارفین نقصانلاریندان بیری ساییلیر. مثلاً نه ایچون بیز استامبولدا یا شامان ایرانلی لارین سایینی بیلمه مدلی، اونلارین اجتماعی و اقتصادی وضعیتینین نجه اولدیفیندان خبردار اولما لایق؟ مثلاً بیز هندوستاندا، افغانستاندا و سایر ئولکه لرده یا شامان یرانلیلارین نه وضعیتده اولدوقلارینی، نه ایش گوردوکلرینی، تفکر طرز لرینی، اجتماعی وضعیت لرینین ندرجه ده انکشاف ایتمه سینین نه ایچون بیلمه مه لیک؟

عدالت فرقه سی

ایکی مشروطه نهضتی

ملکه دارین ظلمونن، مالی و جانی امنیتین اوله اساسی اوردونئوز آتابا باتورپاق - درینی ترک ایدورک قونشی ئولکه ده ان آچاق و آغیر ایشلره بویون قویان همان قاقچین کندیلر. همان مظلوملار آزاد محیطین، خصومیه ک ۱۹۰۵ - نجی ایل روس انقلابینین شدتلی یریانین تاثیر نتیجه سینده آیلیم، انکشاف ایدیب سیاسی معلومات و تشکیلات جریسه سی، حتی سلاح، بمب، رولور ایشلمک ساحه لرینده ائله مهارت قازانمیشدیرلر که، مشروطه خواهلیق نهضتینین مداسینی ایشین کیمی، ایستراسته من ایشین ال چکیم انظم کوبلار تشکیل ایدورک. دسته دسته مختلف مرحلردن کچیب ئوز لرینی یشلی جامه لره چاتدیردیلار.

یانلیش اولراق قفقاز مجاهدلی آدلاندیرلمیش بودسته لر کرجی لرین و بیر نجه غر تغلیس لی، باکی لی و قره باغ لی آذربایجانلی تین استن اولونماسی شرطی ایله، اصلینده جوتللوکله قفقاز، ترکستان و هسرخانداکی ایرانلی فعله لردن تشکیل اولونموشدی. بویوگ وطن پرورلیک حس لرینن علاوه اونلار نسبتاً آیدین وئولچولوب بیچملمیش اجتماعی و منفی ایستک و آرزولاردا مالک ایدیلر. همین اساس اوزوننن طایفه باتچیلاری بلکه دارلار طرفینن اداره ایدیلن مجاهدلرک، انتقام آلماتق، اجتماعی آرزولاری حیاتا

كچيرمك خاطرينه الهصلاح گوتوروب ئوز وطنينه قاييتيميش بودستهلر آراسيندا شتلى
اختلاف ظاهره چيخدى. بو اختلاف ايسه چوخ طبعى بير حال ايدى.

اونا گوره كه، سيراغا گونكى رعيت، دوننكى فعله ويوگونكى سلاحلى مجاهدئوز
وظيفه سيني ياخشى بيليردى، ئوز دوستو دشمنيني ياخشى تانييردى. او خلقن بدبختليك
سببلىرىنى ئوز آچى تجربه لرينه ياخشى آيبرد ايتميشدير. اوقانونى، مستقل و مئنى بير
حكومت ياراتماق ايتميشيردى. اوايستىيردى كه، ياراناجاق همين حكومتين سايسيند
ئوز اتا بابادخمه سينده آرواد، اوشاق و قوهوملار ينين يانيندا ايشله ييب ياشاسن، ئولكه سيني
افليج بويدنام ايتميش اربابلار ين، نقوذ صاحب لر ينين و كوچرى طاييفا باشچىلار ينين بندن
خلاص ايتين. اوايراندا خان خانلىق و دره بكليك حكمران ليفين كوكونى گسك
ايتميشيردى. اوحتى بير آردا ايره ليله گيده رك ديريدي. الله تور باقى اكينچى ايجون
يارا تيميشدير. اكينچى ليكله مشغول اولمايان شخص اولندان استفاده ايتمه سله يدير.

رحمتليك سردار سحي (۱) ديريدي: من قفقاز مجاهد لر ينين ئولكه يه كلى بگورى ايلك
كونده اونلار ين مقصد لر ينى باشادوشوب حس ايتيم كه، بونلار ين نيتى بام باشقا دير.
بيز حكومتى يالئوز محدود ايتك ايتميشير ديك، بونلار ايسه بيزم ئوز و سوزى بىخماق
ايتير ديلر. بونا گورده ائله بير ايش گور دوم كه، اونلار ين كوميته سى افليج اولوب
التماس ايتمك و نيتينه دوشدى. همين واسطه ايله، مختلف عنوانلار لا قفقاز ين بوتون
شهر لر ينه توپلانان وياكى يولى ايله مجاهدلر ايجون شمال ليمانلار ينا گوندر يلن سلاح
وتجهيزات ين هاميسىنى ايتر متقمم ايترسه ده دولاي شكلكه اله كچير تيم.

رحمتليك سردار بومسئله نى جوخ شمشير ديريدي. ايش منجه بئله اولمايتميشير.
رحمتليك حيدر خان عمو اولغى، جمشيد خاللى وسايره لر ي بوقدر ده ساده آدام اولمايتشالار.
اونلار دا سردار سحي نين وساير تفدولى مشروطه طلب لر ين نقطه نظر ينى بيلير ديلر، لakin آيرى
چاره يوخ ايدى. اونلار هم محملى على ميرزا، هم چار حكومتى، هم سردار سحي، هم سبه دار، همده
سردار اسد ايله عين وقتده محاربه ايديه بيلمز ديلر. گونون مصلحتينه گوره آقاي سردار ين
و اونا اوخشار ديگر آداملار ين عملياتيندان گوز ئورتك لازم كليردى. مثلاً رحمتليك
اورجونيك يوزه روسيه انقلاب ينين ايكينچى شخصيتى حساب اولوندي فينا باخما ياراتق.
ميرزا كيريم خان (۲) رشت ينين مجاهدلر دسته سينده بير مجاهد دواسدر مان دوزلن، ياساده
طب كومكچى كيمي فعاليت باشلا دىنى وقت سوز يوخ كه، كيم ايله ايشله ديگىنى،
مجاهدلر دسته لر ينين باشيندانه كيمي آداملار ين دور ماسىنى ياخشى بيليردى.

اوخوجولار ين معلوماتىنى آرتيرماق مقصد يله بو مسئله نى ده قيد ايتمه لى بيم كه.
روسيه فعله لر ينين نهضتى تاريخينه باكينين پارلاق كچميشى اولموشور. تشكىلاتى
كمت و كيتبتيندن علاوه نسبتا قديم فعله سر كوزى اولان باكى ئوز جغرافى موقعى وهابئله مختلف
مئلر ين ياشاماسى نقطه نظر ينينده بوتون روس فعله لر ينين حرمتىنى قازانميشدير.
بونلار دان علاوه باكى تشكىلات ينين اساسىنى، روسيه سوسىيالىست لر ينين تاريخينه
مهورك اوينايارى باكينين ايلك سووه تينين ايكير مى آلتى نفر قريبالارى سيرا سيندا اولان
رحمتليك چاپار يوزه، شاتوميان، عزيز كوفسو ساير لرى قوماراتق اونار همريك ايتميشلر
ايرانلى مجاهد لر ين سلاحلار دير يلماسى و گوندر يلمه سى ايشينده، بلكه ده اونلار ين

۱- رشتلى عزالسلطان نظرده توتولور.

۲- سردار سحي نين بويوك قارداشى دير.

مستقیم اشتراکی اولموشور. بئله ليکله همین خیالی بیر محیطین چيخان مجاهدلرین انقلابی کیفیتي آیدین اولور. ديمك، اگر اولار سردار محیی نین ویامتلا بنا باقر خاتین ایشلرینه کوز نورتوموشلر سه بوشچده تصبیلی دگیل. انقلابین گنیش لشمه سیله علاقه دار قید اولونان مجاهدلرین بیر چوخونون هلاک اولمیشینا، بعضی لرینین آزادان گیتدیگینه، بعضی لرینین انسه، یورولاراق بنین کارخانه ومعدنلره قایدیب، آغیر ایش باشلادیقلارینا باخما یاراق، چوخ خطرلی دوگوش اولار ایچون بویوک بیر مانور، فایدالی بیر سناق و گنیش بیر جریه میدانیندان عبارت اولموشور. ديمك اولار که، عدالت فرقه سی ده همین اساسلار دیزرینده میدانا گلمیشدر.

ادبی سئو مدرک لر

عدالت فرقه سینین قسیم عضولریندن رحمتلیک محمد فتح اله اوغلی، سراجی، حسین خان طالبزاده، اسداله غفارزاده، بیر شیر قاسم اوف، دیر دیرلر که، ایرانین مشروطه انقلابی زمانی بیزیم عدالت فرقه سی موجود اولموشور. بیز تشکیلات قایداسی اوزره ایشله بیر دیک، فرقه نین مرکزی تهران ایدی.

اسفلر اولسون کد، مولف همان تاریخه دایر یازیلی مدرک وسندالده ایده بیلمه میشدیر. سونون عکسینه اولاراق عدالتچیلرین ایراندان خارجه کی فعالیتلری حقیقته چوخلی سندن وار دیر. بیز روسیه نین ۱۹۰۵-نجی ایل انقلابیندا اشتراک ایتیمیش آدمالارین خاطره لرینده بیر چوخ ایرانلی فعله نین آغینار است گلیریک، اولار سوسیالیستلر له جنی حور تده امکنداشلیق ایتیمیش. ایتر تعطیل لرین تشکیلیتده، ایتر سه ده دیکر کیزلی و آجیق تبلیغات ایشلرینده کوز لرینین بویوک بیلک و استعدادلارینی ظاهر چیخار میشلار. عدالت آدینا یالنیز ۱۹۱۷-نجی ایل فورال انقلابیندان سونرا است گلیریک. همین تاریخه غاید ایتر باکی وسکوا سوزه لرینده، ایتر سه ده آیری-آیری آدمالارین یانیندا چوخلی مدرک وسندلر وار دیر. عدالت فرقه سینین نظامده و مراسمده سیده همان تاریخه جاب اولونموشور، لکن مولف ۱۹۰۵ و ۱۹۰۷-نجی ایل تاریخلی عضویت کتابیچالارینا مالک اولان بیر چوخ عدالتچی لری شخصاتاتیبر. اولار همان تاریخده سوسیال دموکرات فرقه سینده اشتراک ایتدیکلرینی بیلدیریرلر. بونلارین بیر چوخی عدالت فرقه سینین ده موسلری حساب اولونورلار. اولنلار دیرلر که، بیز عدالت آدی ایله ایرانین مشروطه انقلابیندا اشتراک ایتیمیشیک.

قید ایتدیگیمیز کیمی، بو مسئله منیم ایچون هله ده آیدین دگیل. اولایلین کله جکه شیت مدرک وسندلر اله اولونا جا قدیر.

ظنیمجه اوگونه دک عدالت فرقه سی نوزونی رسما سوسیال دموکرات آدلاندیران و نوز نظامنامه سینه گوره غیری زحمتکش آدمالاری فرقه سیرالارینا قبول ایتمه نین ایرانین بیلک سیاسی فرقه سی اولموشور.

اونون مراسمده و نظامنامه سی آراجیق فرقی صورتده روسیه سوسیال-دموکرات فرقه سینین اقتباس ایدیلیمیش، دفعه لر له فارس و آذربایجان دیل لرینده چاپ و نشر اولونموشور. عضویت کتابیچالاری دا رنگلی و قالین کاغذلاردان دونک ایدیلیمیشدیر. بونلار دا ضویین آدی، فامیلیاسی، عنوانی، اختصاصی، ایشله دیگی یئر و آلدیغی معاش قید اولونور، مرکزی کومیتدین موری باسلیق قیدان و رئیس طرفیندن قول چکیلمه یکن سونرا اعتبارلی حساب ایدیلیر میشر.

آيدابيردغه نشر اولونان «عدالت بايراغى» (۱) آدلى گوزل سجه عدالت فرقه سيني
ايلك رسمى اورقانى اولموشدور. تصادقا اونون بيرينچى نمره سيني جلدى اوز ريئه مرحوم
احمد شاهين تصويرى و بيريلمه رك اونون آلتيندا آشاغيداكى ماقالى جمله يازيلميشدير.
«ايرانين جمهورى رئيس ليكينه ايلك نامزد اولان سلطان احمد شاه قاجار».

بوخاريداكى تصحبلنديريجى جمله يه باخما يارق «عدالت بايراغى» آدلانان مجله
چوخ جى و جارتلك يازيلميش. ايرانلى فعله و كندليلرين آغير و دوزولمز حيات شرابطيني
شرح ايتديكن سونرا اونامبارزه يولونى گوسترميش، هامينى عدالت بايراغينين آلتيندا
توپلانماغا دعوت ايتميشدير. بومجمله دورديا آلتى نمره نشر اولوموشدور. سونرا اونون
مديرينين ثولمه سى ايله علاقه دار اولاراق هميشه ليك باخلاميشدير.

عدالت بايراغى سجه سيني مديرى و باش رداكتورى اردبيللى اسداله غفارزاده
اولموشدور. بوسياسى آدامين شخصيتى و كوردوگى ايشلر حقينده گنئش بحث ايدمه جه ييك

عدالتين ايلك تشكىلاتى

بوفعله فرقه سيني ايلك اجلاس لارى نغته بولاشميش، قارا رطوبتلى معطن دخمه لرينده.
فعله لرين گوبودوچرك اسكاسيالارى اوستونده گنچيريلميشدير. اونون كوميتهلرى و
مختلف تشكىلاتلارى مينترله تصبلى و فداكار فعله لر داخلىنن سنجيلميشدير.

عدالت فرقه سى عموميتك چارين سرنگون اولديغيندان سونرا درحال ايشه باشلاميش
واونون قابقيل نماينده لرى سراسيندا آشاغيداكى آداملارين آدينى قيدايده بيله ريك:
فرقه نين مديرى اسدالله غفارزاده، كاتيبى ميرزا قوام، فعال عضولر يئتن سمى زاده، آقايف
بهرام، آقايف سحرم، ملايبايا، رستم كريم زاده، محمد حسن سمدرزاده، پيغمبر آدى ايله شهرت
تاپميش قاسم، مشهدى آقاويدى، قاراداداش، سيف الله ابراهيم زاده، آقابايا يوسف زاده
محمد فتح الدوغللى، حسين خان طالب زاده وساير.

شجوه سيزكه، اوزون-اوزادى آدسايق بوگونكى اوخوجولارين سلوماتينا بيرشنى
آرتيرايلىموز. بو فرقه ايتمك لازمديركه، عدالت فرقه سى تشكىل اولونان كيمي درحال
شهرين بوتون اوزاق و ياخين كارخانلاريندا ايشله ن همشهرى لر نوزتازا لباسلارينى
كينه رك، آغساقالارين و سوادلى باشچيلارينين آرخاسينجا، دسته دسته فرقه نين مركزى
يئرلشن سابونچى محلده سينده كى ايرانلارلا مخصوص «تمن» آدلى مكتبه تله سير.
اورادا فرقه نين موسسلى طرفينن قبول اولونور و عضويت كتابچاسى آليرديلار.

فرقه نين باشقا بير سوادلى و دوشونجه لى رهبرينين آدينى قيد ايتمه يى دوشور دانددا
اونو توشام. او «تمن» مکتبى نين معلمى مير مقصود لطفى دير. بورشادلى آدام باكدان
مشرخانا قاچدى، قايلدانوقته ايه دنيزده زئرال دينيكين حوبى گمى لرينه تصادف
ايدهرك گمى لرين ماطروس لارى طرفيندن اسبر اولونوب بطروفسكى شهرينه كوندريلدى.
اورادا اعدام اولوتى.

لطفى باكدى كى مى پداغوى مکتبى نى بيتيردرك، او وقتتلى و آزادنيخواه بير ايشر
ساب ايديلن شهرتلى معلم ليك وظيفه سينه باشلاميشدى. همان وقت او نقتت معطل لرينده
فعله لرين اوشاقلارينا درس ديبير و بيول ايلك نوز هوموطن لرينن عذاب، اشكنجه و اذيتلار
دولى حياتين بوتون اينجه ليكلرى ايله تانيش اولاراق، اوره كئن و وجدانلا، دوشونجه لى

و شعورلی سورتده سوسیالیست اولموش، تام اینا سلا عدالت فرقه سینین قاباقجیلاری سیراسینا قوشولموشو.

قدیم عدالتین نیالی قاباقجیلاری سیراسیندا محمدعلی علیخان توفون آدیتنی دا چمکک لازم کلیو. او، اوردوبادلی اولفنیغینا باخمایا راق، ایلیلریوی ایرانلیلارین «تمن» مکتبینه درس دییمیش، همشهرینین گولدن بیله آلقاق حساب اولوندیغی بیرمخطه نوز انسانپورلیکی و سوسیالیست شعوری اوزوندن ایرانلیلارلا قایناییب قاریمیش. اخلاق و دوغونجه جهندن غوغری دوزگون و تمصلی بیر ایرانی کیمی اولموشدور. یئرلی سوسیالیست فرقه لرینین وارلیغینا باخمایا راق، او، بویوک افتخارلار ایانلیلارین فرقه سینه داخل اولوب همین فرقه نین موسس و قاباقجیلاریندان بیرینه چوریلیمیشدیر.

عدالتین مقصدی

عدالت نوز مقصدینین سایه سینده سرعتله ایرده لیله میشدیر. مقصدده قیدایتلیگیمین کیمی، خارجه اولان ایرانی فعله جوخ وطنپورایدی، او، نوز نولکله سینه گری قایتماق. اورانی آبادلاشدیرماق ومدنی لشدیرمک ایسته ییردی. او ایسته ییردی که، قدرتلی ملی دوگرتیک بیرحکومتین سایه سینده ساده کندچیلک حیاتیغی دوام ایتدیرسین و یا هنج اولماسا ائله بیر تئیریکورسون که، ایراندادا اینین، زودو گذران واسطه لری میدانا کلسین، انرزی و قدرتیغی نوز نولکله سینده ایشدسالا یلسین. چونکه، اجنبی تورپاقتا مرتجعلرین بویوک تحقیر وتوغنی آلتیندا دوزوب یا شاماق اونون ایچون چتین آیدی، بونودا علاوه ایشکک لازم دیر که، بوخاریدا دیدیگیمیز کیمی، او مشروطه انقلابیندان مایوس اولوب قایتیمیشی. قدیم مشروطه چیطورین چوخونون خیانتو مقام پرستلیگینی نوزگوزی ایله گوره رک آنلامیشدی که، مشروطه دن یا خیرطایفا باشجیلاری، بویوک ملکه دارلار، نفوذلی آخوندلار، اشرفو زادگانلار نوز خصوصی مقصدلرینی تأمین آیدیر، اسلمینده ایسه اونون آرزولاری یثینه ییتیریلیمیر. بونا گوره ده ایسته ییردی که، نوزی ساغلام تشکیلات اساسیندا، دوزگون قایدو اساس اوزره ایرده لیله سین.

اوبوقدر باشادوشموشدی که، محاربه کهنه دنیا نین اساسلارینی لاخلادیب، دولترین پایهو ریشلری سولاشیب، عموم دنیا نوضتی باشلانیمیشدیر.

اوبونوضتی نوزوطنینده آباریب، اورادا انتقام آتماق ایسته ییردی. او ایسته ییردی که، بوانتقام اساسی محکم اولسون، ائله بیر انتقام اولسون که، دها نولکله نین آزادلیق و استقلالیتینه دشمن اولانلار باشقالدیرا ییلشمه سینلر، نوزلیاس، آدی عنوانلارینی دگیشمکله ینی دن حرارتلی ساختا مشروطه چیلره چوریلک ییلشمه سینلر، مشروطه آدی ایله بیرداه حکومتی اله آلابیلشمه سینلر. بوعدالت فرقه سینین ایلك بیئوره سینگی تشکیل ایددن فعله لرین مقصدی و کهنه آرزولاریندان بیریدید.

باکی شهرینین جوخمکتلی بوتون فعله لری کیمی ایرانی فعله لرینده سینلرجه منفی، بلققاتی و فعله لره خاص اولان احتیاجلاری وارایدی. او، همکارلار اتفاقلارینا داخل اولسادا، همین احتیاجلارینی کفایتقدر نوده ییلیمیردی. اونون خصوصی ملی تشکیلاتادا احتیاجی وارایدی. او ائله بیر تشکیلات ایسته ییردی که، بوتون هوطنلرینی و اونولا همراي اولانلاری بیرلشدیرسین. بوندان علاوه، همکارلار اتفاقی منفی بیر تشکیلات اولدوغینا گوره بیرجوخ حاللاردا اقتصادی مسئله لرله مشغول اولوردی. همشهری ایچون ایسه سیاسی بیر ییغینچاق دا لازم آیدی. او سیاسی مورلرینی دیمک ایچون یئر آختاریدری. بونا

گورده، عدالتفرقه‌سینی چوخ خوشلا بیردی. بوفردهده، اوئوز سوزلرینی دیور، اوئوز درلرینی ساییردی. اوئوزونون دوشونجه‌لی و سوادلی یولداشلاری واسطه‌سینه سوزونی ایسته‌نین اذاره‌یه چاتدیراییلیردی. بوندان علاوه عمومی وضعیت تهلکه‌لی ایدی. هر یئرده‌قان آخیدیلیردی. بویوگ روسیه انقلابی تازاجا باشلامیشدی. هر بیر صنف، دسته و طبقه نوزونی کسین دوگوشلر و قطعی غلبه‌قازانماق ایچون تهمیز ایدیردی. مشروطه انقلابیندا تهلکه‌نین یاخینلاشدیغینی حسن ایتمیش همشهری ده ئوز طبیعتینه گوره ساکت ایله‌شه بیلیردی. اودا ایسته‌ییردی که، ایله‌سه‌سلاح کئچیرسین، ئوز حقوقوندان، ئوز هموطنلریندن، ئوز رحمتکیش صنف و طبقه‌سیندن مدافعه ایتسین. موقتی حکومت، داخلی سیاستین چکیشمه-لری ایچریسینده ئوز باشینی ایتمیشدی. فعله‌سنفی اونون گوزی قارشیتیندا آچیق و آیدین صورتده سلاحلانیردی، قیزیل قارد تشکیل و بیریردی. زاودلار، مدنلر، ایچی قومه‌سینه احتیاج اولان بوتون یئرلر قلمه‌یه، سنگر و تبلیغات مرکز لرینه چؤریلمیشدی، بنده‌بیر وضعیتده همشهری ساکت اوتورا بیلیردی. مجردلیک یاخشی دگیلدی. آرتیق او، تشکیلاتین، وحدت و بیرلیکین بویوگ اهمیتینی درک ایدیردی. عدالت فرقه‌سی اونون رهبری ایدی. «عدالت» ایرانی فعله‌لرین سلاحلاندریلماسینی قرار آلیمیشدی. اوروسیه‌نین داخلی انقلابیندا اشرک ایتمک ایسته‌ییردی. «عدالت» بونی درک ایتمیشدی که، روسیه‌ده کی انقلاب غلبه‌چالیدیقی تقدیرده، ایرانی فعله‌و اکینچی‌نین آزادلیغی ایچونده نجات یولی تابایلاقتیر. «عدالت» قفقاز سوسیال-دموکرات فرقه‌سی قارشیتیندا ئوزونی ستندار حساب ایدیردی. عتافتچیلر ایرانین مشروطه طلبلیک نهضتی جویانیندا قفقازین کرجی، ارسنی و آذربایجانلی مجاهد لرینین، اونونلا چیکین-چیکینه دوگوشوکلرینی نوزموش، ایرانین آزادلیغی یولوندا جانلارینی افتخارلا قاندا ایده‌ن همین رشید سجاه‌لری نوزالی ایله تورپاغا تاپشیرمیشدی. «عدالت» قرار آلیمیشدی که، منفی انقلابدا اشرک ایتسین و محض او، جلدتله همین ایله‌ده باشلامیشدی.

بورادان بئله‌بیر نتیجه چیخاراییلدریک که، عدالت فرقه‌سینین ایکینجی مقصدی روسیه انقلابچیلارینا یاردیمو عملی کومک کوسترسکن عبارت اولموشدور.

بوتون بونلاردان علاوه «عدالت» فرقه‌سی فعله‌لرایچون همه‌مدنی بیر تشکیلات ایدی. اونون چوخلی شعبه‌لری همیشه اجتماعی ایشلرایچون، خصوصیه تحصیل و کزینتی ایشلری ایچون تدبیرلر کوروردی. همشهری داهاجا یاخانا یا کئتمیر، یارماز ایشلرله مشغول اولموردو ئوز وقتینی بوش دانیشیتلا تلف ایتمیردی. عدالت فرقه‌سی بوتون زاودالاردا شعبه‌لرو مدنی کلوبلار تشکیل ایتمیشدی. فعله‌لرین ئوز یاردیمی ایله بو شعبه‌لرده هر جور مدنی وسائل فراهم اولونموشدی. بو کویچیک کلوبلاردا کتابخانه، قرائت-خانه، جای ایچمک ایچون مختلف اویونلار ایچون اوتاقلار، تاتر سالونلری، خابنله وقتین خوشو شمردلی کچیریلهدسی ایچون هر جور ایله‌نجه واسطه‌لری وار ایدی. کلوبلارین بیر جوخی، عین حالدا، بین الملل خارا کئترده ایدی. بورادا ایرانی لارین مدنی ایله‌نجه واسطه‌لریندن سائر فعله‌لرده استفاده ایده‌ییلیردی. بورادا مختلف ملترین فعله‌لری بیر بیرینه داهایاچین-لاشیر، یولداشرو دوست اولوردولار. داهایاچ کس، ایرانی فعله‌نی همشهری ایداندریا بیلیردی. عدالت فرقه‌سینین یارانماسی ایله، همشهری اساس اعتباریله ئوزوندا چچی تاباراتق بیر شخصیت اولموشدی. حتی کلوبدان خارجه‌بئله، هئچ کس همشهری سوزونی دیلینه کتیره بیلیردی. بونون عکسینه اولاراتق، بیر چوخ حاللاردا همشهری یه یا تالیق ایده‌نلر بئله اولوردی. چونکه، او، آرتیق سلاحلانمیشدی.

کامران آقازاده

میرجعفر پیشدوری
(جوادزاده خلخالی)

(شکل ۱۳۰۰ ه.ش. {۱۹۲۱ م.} ایلهده چکیلمیشدیر.)

دوئەدەك ھەشەرتىن گولگەسىنىڭ بىئە، اوزاقلانان آداسلار، بوگون اونايولاش دېمك مەجبورىيەتتە قالمىشىلار، ھەشەرتى بوتون بو مۇقتىلرئىنە، عدالت فرۇقەسىنى ساپەسىندە ئاتل اولدېغىنى باشا دوشوردى.

«عدالت» و ايرانلىلار طرفىنىن تشكىل اولنوموش دېگىر فرۇقەلر.

قېداتىدىكىمىز كېمى «عدالت» تاممەئادا فەلە فرۇقەسى اولموشدور. بو فرۇقە ئوز مرانامو نظامىسىنى روسىيە سوسىيال دموكرات فرۇقەسىنىن اقتباس ايتمىش. قېد اولونان فرۇقەنى بوتون عادت و غەنەلرئىنى حياتا تېلىق ايتمىش، سول تشكىلاتىن تېغىقات اصولونى ئوزونە سرتق ايتمىش و غەنە بولشويكولون تاكتىكاسىنى رەھر توتوشدور. عدالت فرۇقەسىنىن عضولرى فەلە شورالارنىدا سروسىرېرو سچىلېردىلر بونا كورەدە فەلە سىغىنە مەسئول مەسئوللارنىدا سروسىرېرو سچىلېردىلر.

۱۹۱۷-تەجى ايلين پائىزىندا ايران اسناقلارى مركزى شوراسىنىن طرفىنىن حادىر- لانمىش دېقىق احصائىيە كورە باكى و اوزىن اطراف خومەلرئىنە فەلەلردن علاوه غومومى ساپى اللىسىن نەردن آرتىق اولان ايرانلى باشا بېردى. بو احصائىيە معلوماتىندا اولنارنىن خاتلار و اوشاقلارى مەسئول مەسئوللارنىدا سروسىرېرو سچىلېردىلر. سىلى مەسئول احاطە اولنوموش بويويوك جمعيت بېلورفا قالا مېلمزدى، خصوصىلە اونا كورە كە، ايرانىن ئوز داخلىنىدە دە ئىنەلە ئىرو ئوز بويوك شەرتى ايلە ضىالى ايرانلىلارنى ايدىوار ايدىردى.

بونودا قېد ايتملىك كە، مشروطە طلبلىك نەزىتىن ايلك دورلرئىنە بانى داياشايان ايرانلى تاجرلر و آلورچىلر مىللى تەسب و وطنپەرورلىك احساساتى اوزونىن... داھا ايرەلرئىدە كۆدەرك، ايرانلى اوشاقلارنىن تەسب و تەربىيە اولنوماسى مەسئول ايلە «اتحاد ايرانىن» آدى بېرىشكەك آچمىش، مەسئول مەسئوللارنىدا ھەمىن مەكتىبىن اطرافىدا توپلاملارنى اورانى غومومى مەسئول ايرغا ئىنا چىقىرىشىلر.

«اتحاد ايرانىن» مەكتىبى مەسئول ايرانلىلارنىن انكەفى، تەربىيەس و مەنىنى تەكاملې ايجون آدەملار اتماقلىن علاوه بىرلى مەسئول ايرەلە مەسئوللارنىدا بويوك رول اوينا مېش و ئوز و تەنتىدە بىرلى فەلەلرئىن بايراقدارى، «وطنپرستلىك و ايران شۇرلىك ھەشەرتىن پارلاق مەسئول اولموشدور. بونا كورەدە، آزادلىغىن اعلام اولنوماس و روسىيە اجتماعى نەزىتىن بانان سىلى ايلە خەلقدار اولراق، فەلە سىغىنە مەسئول مەسئوللارنىدا ايرانلىلار، خصوصىلە ايرانلىلارنى ضىالى تېغىسى اتحاد مەكتىبى اطرافىندا سېخىرلشدرك اورانى ئوزلرئىن سىلى سركوزىنە چىقىرىپ، مەكتىبى مەسئول مەسئوللارنى طرفىنىن ولونان رەھبەرلىك اساسىندا اورادا ايران دموكرات فرۇقەسىنى شەخسئىنى تشكىل ايتىلر. بولمى تشكىلاتىن باشچىلارنى سىراىندا رەسئوللىك ھاجى مېرئانقى جەسزادە، مېرئانقىلە، غەنەلەزادە، ھەشەرتىن، اؤدەرغىلەزادە و مېرئانقىلە آذربايجانىن دن آداپاماق اولار.

دموكرات فرۇقەسىنىن عضولرى روسىيەدىكى انقلابى ھەركەتنىن تاثيرى آلتىندا ھەمىن فرۇقەنىن داخلى تشكىلاتلارنىدا ايشلەنلردن داھا چوخ انقلابىي داھا ايرەلە كېدن اولموش، ئوز وطنپەرورلىك و آزادلىغىلېلىق ھەشەرتىن برون ھويومك ساھەسىندە عدالت فرۇقەسىنىن عضولرىنىن ھەجەدە كرى قالمىردىلار. لەكىن عدالت فرۇقەسى تاممەئادا فەلە فرۇقەسى اولدېغىنىدا كورە، ياكىدا باشايان واجتماعىتە مەرجە و مەسئول مەسئوللارنىدا مەسئول كراتلار ساغ فرۇقەلرە مېلر كوسترىدىلر.

عدالت فرقه‌سی داخلی سیاست اینلرینه قاریشیر. انقلابچیلار و سول فرقه‌لرک رسمی سورتده امکد ایشلیق ایدیردی. اوموقتی حکومتده جدی مخالف اولان فرقه‌لر دن بیر ی ساییلیردی. دسته-دسته قهز بیل قارده سیرالارینا داخل اولان ایرانی فعله‌لر عدالت فرقه‌سینین بایراغینی یوکسلدیردیله. لاکن ایرانی دموکراتلر دیردیله که، بیز روسیه‌نین داخلی انقلابیندا، یئرلی فرقه‌و قرویلارین حکیمه‌لرینده اعمالدا خالت ایتمه‌ده لیک. بیزیم ایشیمیز و وظیفه‌میز ایرانیلارین حقوقونون تاپدا انما ساینایولوریمسکن. بوتون ایرانیلارین ایرانی ژنرال کسولول طرفیندا توپلانما سینار ایران بایراغی آلتیندا ئوز ئولکلرینین آیروسونی قورومالارینا حالیشماقدان عبارت اولمالیدیر. ایران کسولولوغی حقیقته قید ایتمه‌لیک که، ایران حکومت نماینده‌لرینین فعله‌لر باره سینده مردار حرکتلر، ظلم و سوزباشما لبقا یول ویردیکلری ایچون عدالت فرقه‌سی ایران کسولولوغی ایله مخالفت ایدیردی.

بومخالفت ئوزوندغریبه بیر شکل آلمیشدی. بیز مطلق باشقا بیز شرده اونئ شری- ایده‌جه‌بیک.

ایران دموکراتلارینین تشکیلاتی یوزفا یض همین فرقه‌نین آذربایجان ایالتی کومیته‌سینه تابع اولراق، مستقل سورتده تبریزدن گوستریشی آلیرو گوردوگی ایملر حقیقته اورایا راپورت ویریردی. بیر حالدا که، عدالت فرقه‌سی ئوز مرکزی کومیته‌سینی نفت مهنلرینین اوره‌گی و ایرانی فعله‌لرین مرکزی ساییلان صابونچی قصبه‌سینده تشکیل ایتمیشدی. فرقه‌چالی شیردی که، ایملک نوبده ئوز فعال تبلیغاتچیلاری و ایشچیلرینی کوندرملک یولی ایله، ایرانین بوتون شهرلینده فرقه‌نین شعبه‌لرینی تشکیل ایتمین. سوزا ایسه ایران داخلینده عمومی قورولناق جاغیر اراق مرکزی کومیته‌نین دائمی فعالیت یئرینی اورادا معین لشدیرسین. مقدمه‌ده قید اولوندی کیسی ایرانین شمالو مرکزینده یئرلشن ولایتو کندلر دن، ئولمه‌سیریل باشماق واسطه‌لری اده‌ایتمک خاطرینه، قفقازا، هابشه روسیه‌نین دیگرو لایتلرینه کلیمیش ایرانی فعله‌لرین ایرانداجوخلی قوه‌وم دوستلاری وارایدی. اونلار، مئچده بیملک خیال ایتمیردیله که، ئوز وطنلرینی همیشه لیک ترک ایتمیشلر. محض بونا گورده اونلار دوغولوقلاری یئرلر ایله آردیجیل سورتده غلظه ساخلاییر، ئوز قوه‌وم وقبله‌لرینین بوتون حیات شرایطیندن خبردار اولوردولار. بونا گورده، عدالت فرقه‌سی ایرانداجوخ سرعتله ابره‌لیله ییردی. حتی خصوصی مکتوبلار و یاساده‌جه اولراق سفارشلر کوندریلمه‌سی یولی ایله آذربایجانین، خراسانین، گیلانین و مرکزی ولایتلرین بیرچوخ کندلرینده گزلی سورتده عدالت فرقه‌سینین درنک لری و شعبه‌لری تشکیل ایدیلیردی. لاکن دموکرات فرقه‌سی ایرانین داخلی تشکیلاتی ایلمه‌ر قلانمیردی، اونا گوره که، قید اولونان فرقه‌او درده ئوز تکالیپین ان یاغشی و یوکک مرحله‌سینی کچیرمکده ایدی. ایران دموکرات فرقه‌سی عمومیته لک ایران آذربایجانینین، گیلانین و دیگر شمال ولایتلرین شهرلی مهاجرلریندن تشکیل اولموشدی. همین فرقه‌نین آغساقال و قاپاقچیلارینین چوخ خیردا بورژوا خیالیلاردان عبارت اییدی.

فرقه‌نین عضولری ئوز رهبرلرینین مطوماتلی و خیالی اولدیغینی نظره آلاق، اونلارا حرمت بلسه‌دیردیله. عضولرین اکثریتی ملایم، ساکت و معین قهرغرض سیز آداملاردان عبارت اولدیغینا گوره اونلار رهبرلره بویوک امید باغلا ییر، بانچیلارین سوزلری نصیحت لرینه قولاق آسماقلا فخر ایدیردیله.

ظاهرده دموکرات فرقه‌سی چوخ یاغشی ایدی. کنفرانسلاردا و میتینگلرده ساراقلی چیغیشلار ایدیردی. فرقه‌نین رهبرلری داخلیندن ماهر ناطقلر و یاریچیلار یتشمیشدی.

لاکن بو فرقه، نظام، انتظام و تشکیلات فعالیتی جهت، عدالت فرقه سیندن گری قالیردی. اونون فعالیتی بوش سوزلر هر چیه سیندن کنار اچیخه میردی. فرقه نین درنک و تشکیلات لارینین اتحاق بوش آدی و ارایدی. هر هانسی آدم معین پول و بر مکله عضولیک کتابچاسینی آلیسئوز ایستینن آردینجا گیدیردی. «اتحاد» مکتبینه کچیریلن کنفرانس لار و عمومی بیغینجا قالدن باشقا مچ بیر فعالیت و جدیت گوسترمیردی.

ایران دموکرات فرقه سی ایرانلی کتله سی داخلینده وطن پرورلیک و آزادیخواهلیق حسلرینی آتیلا ماقا چالیشیردی. بو تشکیلات، تهراندا معین چمیش لار ایدن ایران دموکرات فرقه سی رهبر لرینی مهاجر ایران لیلارین نظرینده، حقیقتده اولدیغیندان داهایووک و دانا فداکار قلمه ویره رک، اونلارین موقعینی، حتی، بو یوک روسیه انقلابی رهبر لرینین موقعینه چاتدیریردی. ایران لیلارین دموکرات فرقه سی «علم مرکزیت ساوات» آدلی یئرلی تورکلره مخصوص فرقه ایله جله صورتده مخالفت ایدیردی. قید اولونان فرقه نین رهبر لرینین آذربایجان کلمه سینتی سچمک اوستونده، هابیله ایران آذربایجانلی حقیقته ایره لی سوردوکلری غریبه ادعایار غلیپینه دموکرات فرقه سی قطع صورتده مبارزه ایدیردی. محض همین مخالفت اوزوندن ئوزونون رسمی فرقه اورقانینا، «آذربایجان جزغلائینک ایران» آدی بیر میشدی. بو غزه ت در دبو یوک صحیفه ده هفته ده اوج دفعه، فارسو آذربایجان دیل لرینده نشر اولونوردی.

دموکرات فرقه سی نمایشو تاتولاردون تمک، هابیله اعانه الماق یوللاری ایله کفایت قدر پول توپلایاراق «آذربایجان جزغلائینک ایران» ژرته نین انتشار تاپماسینی تاسین ایتمک ایچون بیر چاپخانه دا اچمیشدی. تاسفلر اولسون کده، بیرینجی انقلابدان سونرا، آذربایجاندا ساوات حکومتینین میدانا کلمه سی ایله علاقه دار اولاراق، بو چاپخانه بیر نفر فبریلدا اچمیشینه دوشوب آرادان کیتدی.

خیر خواه آدمالار عدالت فرقه سی ایله دموکرات فرقه سی آراسیندا اتفاق یاراتماق یولوندا دفعه لرله سعی گوستردیلر. طرفلرین نماینده لری، حتی بیر-ایکی دفعه، بیر-بیرلری ایله مذاکره ایتمیشدیلر. لاکن همین تشکیلاتلاری میداناً گتیرن آدمالارین مقصدلری بیر-بیرینه اویغون کلمه دیکی ایچون بوسذاکره لر و تشبثدن هئچ بیر نتیجه الده اولونمادی.

دموکراتلارین عدالتچی لردن خوشی کلمیوردی. اونلار عدالتچلرین پرینسیپال تاکتیکاسینی و انقلابی ایش قایداسینی خوشلامیردی لار. عدالتچی لرین، یئرلی ایشلره قاریتماسینی و ایران لیلاری سلاحلاندیرماسینی تقمان حساب ایدیردی لار، لاکن بوتون یونلار باخمایاراق، عملده ئوزلرینی عدالتچیلره یاخین حساب ایدره رک، هر هانسی مخالفتچی چمیش-لاردان استنح ایدیردی لار.

عدالتچیلر ایه، دموکراتلاری کاپیتالست، محتکرو بوروکرات آدلاندیراراق، مون صنفی منافعلری اوزونلن اونلاری جمعیت ایچون نررلی آدمالار کیمی گوستریردی لار. بونا باخمایاراق، دموکراتلارین بیغینجا تالارینا و کنفرانس لارینا گتیر اونلارین سوزلرینی دینله بیردی لار.

هر ایکی فرقه نین اساسی حمله سی ایران کنسوللویغی و بو یوک تاجر لر طرفیندن مستقیم یارانمیش باشقا بیر تشکیلاتا قارشو یونله یلمیشدی.

زاده کانلارا مخصوص اولان بو فرقه «استقلال ایران و اتحاد اسلام» آدلا- نیردی. مالیه و سایشی نقطه نظریندن بو فرقه چوخ کوچلی ایدی. کنسوللوق ئوزبایراغی

آلتیندا اونا بیورویر برك، چالیشیردی که، بویول ایله ئومردار شاملری علیینه عدالت فرقه سینین باشلادیغی کسکین مبارزه نین قارشیمی آلسین.

«استقلال ایران و اتحاد اسلام» فرقه سی تاممعناسیندا سر تجموع محافظه کار بیر فرقه اولراق حمله صورتده موکرات فرقه سینین و عدالت فرقه سینین علیینه مبارزه ایدیردی. استقلالچیلارین اوقوردده گورکملی عضولری یوخ ایدی. لاکن ئوز رهبرلری نین پولو نرونی واسطه سیله اولنار کئسوللوغون اطرافینا توپلانیب کئسول واسطه سیله ئون تجارت منافعی قورویوردولار. بئله لیکله، روسیه ده کی اجتماعی انقلابین سرعتله ایره لیمه مده سی وهمین اولکده بوتون منفعلی حرکت کئیمی ش بویوک ایده اولوژی و سیاسی نهضت مهاجر ایرانلیلاری دایر بیر ایله دویشون و مبارزه این اوچ فرقه دستیه بولموشدی. گله جکده بونلارین آراسیندا کیدن مبارزه نی شرح ایده جه بیک.

سیاسی فرقه لرو کئسوللوق

همین فیدلرین مقدمه سینده اشاره ایتیمکیمیز کی، ایرانین خارجه کی کئسول خانلاریندا ایشله ن آداملار بیر طرفن زوراکلیق، غارتگریک و منضعت طلبیک اینر، ملکه دار، کنه خدار ویرکی توپلایان مامورلارین طلبی نتیجه سینده وطنی ترک ایده رت خارجه گئیمیش و غیر حیات سورن بدبخت ایرانلی کئدلیسینی راحت قویما ییر، کندلره، کارخانالار او حتی ان اوجقار نقشه لره یئرلشن زسی لره بئله کئیر جور به جور بهانه لره اولاری سو یوردولار. فیدل اولوندیغی کی، انقلابین باشلانماسی و عدالت فرقه سینین یارانماسی ایله علاقدار هممه ری ئوزونه شخصیت قازانمیش و استناد نقطه سی تاممیشدی. بونا گورده اولابک آدی مده همین سیرتق مامورلارین الینی کسمک ایسته ییردی

کئسولخانا ایسه ئوز نویه سینده آچدیغی بو دکانتین باغلانماسینا راضی دکلمدی. تاجرو کایتالیست لوده همین اودی یلله برك ئوز مدافعه قابلیتینی الین ویرمیش بوسنگر واسطه سیله مخالف لرینین فعالیتینی بو شایخار مانا چالیشیردیلار. دیگر طرفن منفی مبارزه نین شدت نده سی و یئرلی حکومتین اقتصادی تدبیرلری تاجرلرین منافعی ته لکه آلتینا سالمیشدی. اولنار کئسوللوقدان باشقا آیری سیغینچاق و استناد گاد تا پایا میردیلر. کئسوللوق حقیقده دیمک اولار که، فعله لره تاجرلرین آراسیندا چیخیلماز بیر وضعیتده قالمیشدی. فعله هجوم ایدیر. اوغری، رشوت خورو غارتگر مامورلارین شریفتن ئوزونی خلاص ایتیمک ایسته ییردی. او ایسته ییردی که، کئسولخانا فعله لرین نظارتی آلتیندا اولسون. ناچرایسه الینه اولان پول، رشوت و مین جور دیگر مادی و معنوی واسطه لره کئسولون کوره کئیمه نیب و اونون ایله ئوز منافعی مدافعه ایدیردی.

فیدایتمک ایسته دیگیم حاده ۱۹۱۸-نجی ایل مارت آیینین اوللرینده باش ویرمیشدی. عدالت فرقه سینین یئرلی کومیته سی کئسولون معاونینی ایرانلی فعله لرین یاشادیغی محله دن قوزاق میرزاسدک غارزاده نین واسطه سیله کئسول معاونلیکی ادره سینین ئوز الینه کئیرمیشدی. کئسول ایسه بو حیانا کچیریلیمش تدبیر قبول ایتیمک مجبور بئینده قانیب غارزاده نی همان محله ده کئسول معاونی کی رسمی صورتده تانیبمیشدی. تاجرلایسه بئله بیر ته لکه نین ئوزال کئسوللوق حقیقده تورنده کینن قوزاق کئسولی مجبور ایدیردی لکه، او یئرلی حکومته سراجده و عدالت فرقه سی علیینه جدی تدبیرلر گورولمه سینین طلب ایتسین. عدالتچیلرایسه بو مسئله نی حس ایده رک قراره کئیمشیدیر لکه، مرکزی ئوزال کئسوللوق دئوز نظارتلری آلتینا کچیریلر.

یثرلی موقتی حکومت چوخضعیفایدی.مختلففرقهو دستلر، خصوصیله آیری-آیری ملتراه منسوب اولوبو نفت معدنلرینده ایشله مک ایچون باکی ده تلن فعله لرین تشکیلاتلاری ئون منافعلرینی قوروماق ایچون عضولرینی سلاحلاندریمیشدیلا. شئج کس حکومتین سوزوند قولاق آمیردی. تشکیلاتلاری هامیدان گوجلای اولان بولشویکتر نئجدهمین نفرلیک قیزیل قورادیا تشکیل ایدرک، ئوز لرینی سلاحلی عسبان ایچون حاضر لاییدرلار. عدالت فرقهسی ده قیدایتدیگیمیز کیسی، سلاحلانمیشدی. اوقدر رتلی ایدی، بولشویکتر له اسکداشلیق ایدیردی.

یوناگورده زئرال کسولون تدبیرلری فایدا سیر ایدی. از مجبور قالیشدو کده، عر هانسی واسطه ایله اولورسا اولسون بوتون دستلرله، بوتون سیاسی تشکیلاتلارلا مناسباتی بیرنوعله سهمانا سالیب ائله رقتار ایتسین کده، نئجده بیلرلر، نئجده شس یانین نه کاب، عین زماندا او، ایستبیردی کده، کلیریولی کسيلمه سین. تاجرلر اولندان اولکجه- سینئر. یوناگورده زئرال کسول بیغینجاقلاردا و مجلس لرده اشتراک ایدرک ئوزونون ایکی طرفلی صحبتلری ایله آداملارین باشینی قاتماق ایستبیردی.

بیر ایستردیک کده، بو قیدر معین درجه ده شخصیتلرین فوقوندا اولسون. لاکن ایندی علاجیمین یوخسور آد چکمه سک قیدریمیز جانسیر اولاجاق.

ایرانین او گونکی زئرال کسولو، حاضر دا خارجی ایشلر ناظری اولان آقای ساءز مراغه شی ایدی. او روسو آذربایجان دیل لرینی باغشی بیلیر. یثرلی آداملارلا ئوز دیل لرینده دانیشیر و نطق لرایدیردی. بلکده او وقتده ک ایران کورمه میشدی. اوقفقاردا کی ایرانلیلارین اخلاقو عئنه لر ایله کاملا تاتیش ایدی. یوناگورده اونون شخصا ئوزونه اوقدرده هجوم ایدیلیردی. حتی عدالتچیلر ایله ده معین درجه ده یولا گیتمگی باجاریرو آزچوخ خلقتین قیدینه ده قالیردی. لاکن تاجرلر اونو راحت قوبسوردولار. عدالت فرقه سینین عضولری ده انقلابی حرکتین تاثیر آلتیندا ساکت دایانا بیلیردیلر. اولار ایرانلیلارین بوتون فلاکتلرینه سببگار تانیدیلقلاری حکومت نماینده سین یانلی-باشینا بوراخماق ایستبیردیلر. عمومی هیجان گیتدی کجه شدتله نیرو هامیتین گوجه نماینده چین چرخاسینا، میتینگ، کنفرانس و بیغینجاقلار کچر مده سینه سبب اولوردی.

کسول خانانین قدراتینی تعیین ایتمه لی اولان همین میتینگلردن بیری بوگونکی خارجی ایشلر ناظری (ساعدمراغه آئی) طرفیندن چاقیریلیمیشدی. میتینگین کچیریلمه سی ایچون نظرده توتولموش یثره تاجرلر، آیری-آیری آداملار، بیرموزله، دموکرات، عدالت، واستقلال آدلانان هراوج فرقه نین عضولری توپلانمیشدیلا. یثرلوسیاسی فرقلردن ده نماینده لر دعوت ایدیلیمیشدی. مسلمانلارین «اسماعلیه» آدلانان خیریه جمعیتین عظمه لی بناسینین بویوک سالونوندا ایکنه سالماقا یثر بوخ ایدی.

من او وقت بیطرف ایدیم. عدالتچیلرین کسول خانانا حقیقده کی مدعالارینی ئوز حیاتیم اوزونن حقلو منطقی حساب ایدیردیم.

میتینگ باشلانان زمان عدالت فرقه سی مرکزی کومیتده سینین عضولری کوزله نیلمه دن سالیونا داخل اولدولار. اولاری معین حده سلاحلی آدامو ایرانلیلارین قواردیاجیلاری متابعت ایدیردیلر. همین متابعتچیلر ئوزیلر لرینی تویمونایا چاتیردیلار. سلاحلی آداملار قایدنا کشیک ویرمهک باشلادیلار. میتینگ باشلاندى.

میتینگه

قیدایتدیگیمیز کیمی، میتینگه چوخلی آدم ایشتراک ایدیردی. سیاسی فرقه‌لرین رهبرلری ریاست هیئت میزبانی آرخاسیندا ایلمیشیدیلر. من مذاکره‌لرین گیمیشیندن کامل معلومات الدهایتیمک خاطرینه، ئوزومی تریبونانین آرخاسینا جاتدیراراق پنجه قاباشیندا ئیلدیم. ایلك نوبده ژنرال کسول تریبونانین آرخاسینجا گیده رک میتینگین باشلانماسینی اعلام ایتدی. اوعدالتچیلرین رفتارینی و فعله‌لرین ایشله قاریشماسینی شرح ایدرک دیله نهایتین ایران حکومتی طرفیندن ساموراولوندیقما گوره ژنرال کونسوللوغون سندلرینی و کیزلی مدرکلرینی ساغلاماغا مجبورام. من مسئولیت سز آداملارین حکومت ایشلرینه قاریشماسینا امکان ویره بیلدیم. ژنرال کسول علاوه ایدیبیدیی که، بواشده یئرلی حکومت، سیاسی فرقلر، تاجرلر و بوتون مشاغلر اونایاردیم کوسولمدلی، ایران حکومتینین آبروسونا ضرر وورولماسینا امکان ویره مدیدیلر.

ساعدن نظقی میتینگه توپلانانلار طرفیندن طرفدارلیق حسی ایله قارشیلاندى. اونا گوره که، میتینگه گلیمش آداملارین اکثریتی شهرده یاشایان آلویرجی-تاجر و نسبتاً وارلی آداملاردان عبارت ایدی. اوناق محله‌لرده ایشله ن فعله‌لر، طبیعی دیر که، بومیتینگه گله بیلمزدیلر. خصوصیه «استقلال ایران و اتحاد اسلام» آدلانان فرقه‌داها چوخ فعالیت کوستره رک ئوزوفون بوتون طرفدارلارینی همین میتینگه توپلامیشدی. بونا گوره ده ژنرال کسولون سوزلری سورکلی آلتیشلارلا قارشیلاندى.

ساعدن سونرا ساوات فرقه‌سینین لیتری محمدامین رسولزاده تریبونایا چیغدی. بوشخص آذربایجانین مشهور ناظریندن و مبارتلی یازیجیلاریندان بیرى ساییلیدی. او، ایران انقلابیندا و ایران مطبوعاتیندا ایشتراک ایتیمیشدی. محمدامین رسولزاده ئوز سوزلرینی آلتیشلار وهای-کوی لر ایچریمنده تخمیناً آشغیلدی جمعه‌لرله باشلادی.

سوزیوخ که، ایرانین آزادیق و دموکراتیایا احتیاجی وار دیر. ایرانلیلار ائله بیر ایش گورمه لیدیلر که، خفق و کتله مطلقیت ونجیری آلتیندان خلاص ایدیلین. سوزیوخ که، ایرانلیلارین ظلم، مطلقیت و سوسیئولوغی علیه عیبانه عیبان ایشمه حقلری وار دیر. بوقانونی حقی هئچ کس اونلارین ایندن آلمامالیدیر. لاکن اونلارین حقی یوخدور که، اجنبی ئولکده کسوللوغون ایشلرینه قاریشمسینلار. اگر بورادا یاشایان ایرانلیلار دوز دیورلر، قوی اونلار ایرانا کیدیپ اوردا حکومتی اله آلسینلار. اوردا هرکسی کسوللوغ ایچون سئچر لسه بیز لایه ا، اونلارین نماینده لرینی قبول ایدیب همین نماینده لره طرفدار چیخاریق... نهایت ژنرال کسوللوغ بیزیم حمایه میز آلتیندادیر. ژنرال کسوللوغ «اکس-تریبونال» (۱) یعنی سرحدن کنار قانوندان استفاده ایتمه لیدیر».

رسولزاده نین همین نظمین تاثیر آلتینما بیهمنجا ق تحریک اولاراتاق، هایکوی سالماق و قمشقیرتی قوپارماقلا ثبوت ایتدی که، مانسی قیمتله اولورسا-اولسون ژنرال کونسول-لوقدان حمایه ایدیب، بالاخانار مابونجی معاونیکمی تمثالیندا، باش کونسوللوغوندا عدالتچیلر اینه کتجمه سینه یول ویره یه چکیر.

محمدامین رسولزاده دن سونرا سوسیالیستلر فرقه‌سینین رهبری نریمانوف تریبون آرخاسینا کئچدی. سوسیال دموکرات «هست» فرقه‌سینین رهبری نریمان بک نریمانوفون نظقی چوخ متین و سلیس ایدی.

اوقات» همت» فرقه سبئین فطنه فرقه سی حساب ایدی یلدیگینه باخما یاراق، فرقه نین
دعیرلیک و وظیفه سینده جالی شان ضیالیلارین تاثیر نتیجه سینده اونون معین قهرملی تمایلی ده
وارایدی. فرقه نین سول تمایلی عضولری بولشویکلره، ساغ تمایلی عضولری ایسه
مشویکلره میل کوشتریدیلر. نریمانوفون قوزی ایسه دیمک اولارکه، سرک موقده
دایانیشدی.

نریمانوف کوز کجیمیشنه گورد، گرجستان مسلمانلاریندان اولموش، هلدسکتبه
اولویارکن سیاسی ایشره قاریشمیش. ایرانین مشروطه طلبلیک نوبتی دورونده مجاهدله
کومک حاضرلا ییب کوندرمکله بویوک رول اویناشیدیر.

قید اولونان سبئینکین کچیریلدیگی تاریخده، یعنی ۱۹۱۸-نجی ایلین مارت آیینده نریمانوف
یتکین سیاسی شخصیت و تجربدلی بیرناطق حساب ایدیلیردی. اولوخ تمکینله دانیشاراق
دیتله بیجیلری باشا سالیب قانع ایتمک ایستدیلیردی. نریمانوف بیر معلم، بیر عالم کیمی
دانیشیردی. بوسبندن ده سالوناقو پلاشانلار اونون سوزلرینه تامدقتو رغبتله قولاق آسیر-
دیلاز. اونون قیسا، آدین و مولجولوب بیجیمیش سوزلری هامینین اوره گینه یاتیر و
ذهنلره نغوذ ایدیردی. نریمانوفون نطقین مضمونی تخمیناً بئله ایلی:

«هموطنلر! بیرون وطنیمیز تاریخ بیر مرحله کئچیریر. روسیه و قفقازین فطله و
اکینجیلری بویوک بیر ایسه آل اتمیشلار. بیوظلم، اسارت و تولداریق دنیا سبئین اساسی و
بایدلرین داغیدیر. آری بیر دنیا اسارت و ظلمدن اثر و علامت اولمایا جاق بیر دنیا
یارتماق ایسته بیرلیک. باشلانمیش عظمتلی انقلاب غیردا و اهمیت سیز ایشلر حقیقده
فکرلشمک ایچون بیزه امکان ویریمیر. بونا باخما یاراق قفقازدا یا شانان ایرانلار آراسیندا
بوگون توره نمیش چکشمه لر دقته لایق دیرو اونو باشلی باشینا بوراخماق اولماز.
سوزیوشکه، سیاسی نماینده لر و خارجی دیپلوماتلار هر هانسی تجاوردن قورونمالیدیر.
بیر قاید اولاراق ژنرال کسوللوغون ایشینه قاریشماغا هئچ کیم حقی یوخدور.
بوتلارین هامیسی خوزدور. لاکن ژنرال کسوللوغون مامورلاریندا حقی یوخدورکه،
تفقازداکی مختلف ملتله زحمتکشلرله بیرلیکده، زواله حکوم ایدیلیمیش کاپیتالیست
اصولی علیه نه مبارزه آپاران اردبیل، سراب، قوزین و اراکین بدبخت اکینجیلری ایله
جلیونینی قیرمیش سئولیت سیز ایران مامورو ملکه دارلاری کیمی رفتار ایتمینلر.
کونسوللوغون مامورلاری باشا دوشمدلی و خردایتمه لیدرلرکه، باکینین متشکل ساحلی
و دوشونجلی فطلری ایله زواکیلیق ایتمک اولماز. کونسوللوغون مامورلاری بیلیم-
لیدرلرکه، انقلاب باش ویرمیش بیر ئولکده آداملارین شخصیتنه، مالینا، جانینا و
ناسوننا تجاورد اولونا بیلیمز بورادا هئچ کس، توتدیقی موقعینن آسلی اولسا یاراق،
خلقین آزادلیغینا قارشى تجاورد ایده بیلیمز، باکی، انقلابچی فطله لر سوری دیر. بورا هئچ ده
سرود و یاسولقان محاللارینین کندلری دکیل که، دولت قوللوقچیلاری زحمتکشلرین جانینا،
مالینا قید ایتمینلر. بورادا انقلاب دورونون دسیر قانونی حکم سورور. آداملار یانیز
همین قانون قارشیمیندا مسئول دورلار. کسوللوقدا ئوز مامورلارینین قارشیمینی
آلمالی، اولنارین چیرکین حرکتلرینه سون قویما لیدیر. کسوللوق منسوب اولدیقی
ئولکهنن هموطنلرینین آبروسونو اجنبی لرین مقابله نده قورومالی، بونی باشا
دوشمه لیدرکه، باکینین انقلابچی فطله لر ی ظلم، تضییق و تجاورد بویون اگمه به جکلر،
کسوللوغون سرحددن کنار قانولاردان استفاده ایتمه سی و سایر لرینین مداخله سیندن
ئوزونی قوروماسی ایچون آقالار، طمع دیشلرینی چکمه لی و ئوزی لرینده ساکت اولتورما-

ليديرلار... ناسفلراولسون كه، ژنرال كئسوللوق اينديدهك بوتايدهنى رعايت ايتمگه حاضر اولماييبدير، گورونور كئسوللوشون امكداشلارى زمان و مكان شرايطىنى ياددان چيخارميشلار...»

نوريمانوف نوزايكى طرفلى چيخيشيندا اير اوخلا ايكي نشان وورماق ايسته ييردى. او، بپر طرفدن كئسوللوق غلبه نك اولان حسلرى بپر قدر يوموشاتماق وعدا تپمگه باشا سالماق ايسته ييردى كه، رسمى حكومت ايشلرينه قارشماقلا دوركون حركت ايتميرلى، ديگر طرفدن او، قفقازدا ياشايان ايرانجا لارين شچيبر سياسي حقوق مالكا اولماسالارينى گوستوب اولارلارين يانئيز ئوزئولكلدلينده سياسي فعاليتده بولونمالى اولوقلاريني ادعا ايدهن مساوات فرقه سينين رهبرى رقيمي محمدامين رسولزاده نين سوزلرينه تام مهارتلك جواب بويرمك ايسته ييردى. بونونلا نوريمانوف ايسته ييردى كه، اوكون سوسال-دموكرات فرقه سى وفعلدنيضتى ايجون حياتى اهميته مالك اولان اينجه بپر مستلدىن كئله ره باشاسالين.

نوريمانوفدان سونرا عدالت فرقه سينين رهبرى اسدالك غفارزاده تريپوناييا چيئدى. اونون تريپون آرخاسيندا گورونمىسي ايله، مجلسده كى سكوت بوزولدى، هايكوى و چاخناشما باشلاندى. ياداسينور محزاولسون سىلرى هر طرفدن اوچالدى. شبنه سيز كه، بو قارماقاريشيقلق قارشىسيندا غفارزاده ن باشقا قهرمانى آدام اولمايدى ال-آياغىنى ايتريب چيختى ايتمىدى. لاكل غفارزاده تريپون آرخاسيندا سويوقا قانليخلا، او قدر ساكت دايدى كه، هايكويچيلر يورلوب سوسولار، سون او، ئوز اراده سىنى و دونموز عومىنى نمايش ايتيردن طيبى بپر آهنگله نطقه باشلادى. غفارزاده ايلك نوبده ده ايران كندلى-لرينين دونموز وضميتندن، ملكه دارلارين ظلموندىن، دولت مامورلارين ايجاقليغيندان، طايق باشچيلار نين شرارت و غارتچيلىكى نين، ناظرلرين لياقت سوزليگى نين، شاهين ايتلره علاقه سوز ياناشماسيندان، ايران حكومتى سياستينين يالئيزويرگى لر توپلاماق وورعتى غارت ايتمك اوزرينده قورونماسيندان، ايران زحمتكش لر نين وطندن آيرى درشمگه مجبور ايدن بوتون فلاكتلردن قيسالان مضمونلى و ككىن شكلده دانئيشاراق نهايت سوزى ژنرال كئسوللوشون شامل لرى و كئسول معاونلرينين ظلم اولچاق حركت لر نين كئيرب چيخارتدى، قيدايتيكي ميمز كيمى، بو ميمتنگه اساس اعتباريله عدالت فرقه سينه مخالف اولان آداملار اشراك ايديردى. بومستلدىن خبردار اولان غفارزاده ئوز چيخيشنى هچ ده تبليغات ايتمك بو طرفدار تايماق اساسيندا قورمايىب بپر مدهنى العموم و ياخود بپر منافع و كيملى كيمى دانئيشاراق، بولداشلارى حقينده، اونى و كيلى ايتميش شخسلر حقينده حياتا كئچيريلن ظلم و غيانتلرى اوز هچكمكلكه طرفى محكوم ايتمك ايسته ييردى. اونطق ايتيگى وقت، بپر فرقه تبليغات چيخيشيندان داها چوخ، كندليرلر و زحمتكش سنغين و جدانينى تمثيل ايديردى. اومخالفلر قارشىسيندا كئله نين احساساتىنى تجسم ايتيرمك قورايئا كلميشدى. اونون ديمده كى سوزلر چوخ ايدى. اونجه ساعتلر، نجه كونلر دانئيشا بيلردى. لاكل وقت ن آزارماسى اوزوندىن غفارزاده انعمده، ان قارايق مسئلكلرى قيدايتمك ايسته ييردى. غفارزاده نين نطقنده، دونهدك حقوقسون، طرفدار سيز، يازيق مشهبرى حساب ايدولن، بوكون ايسه عدالت فرقه سينين تشكيلاتى سايه سينده ئوزى ايجون لياقتلى رهبر تاپان، روسيه قلمه لر نين انقلابى نوضت نين گنبنه نلمه سى ايله علاقه دار اولراق ئوزونى گوسترمك و حقيقى آلاق ايجون استناد نقطه سى الله ايدن ايرانلى فعله صغفين غضب، نفرت و انتقام حسلرى ئوز عكسنى تاپميشدى. بو نطق دىنله ييجى لر ن روخونو تيتوهد ييردى.

اسدالله شفايرزاده

بوتون بونلارا باخما ياراتاق اسماعيليه بناسينين بويوك سالونى تام ساكت وضعيتده ايدى. هاسى ناطقه دقتله قولاي آسيري. بلكده ديتله بيجيرلين بير چوخى مخالك مويج توتوغونا باخما ياراتاق، غفار زاده نين سوزلرينى ئوز اوره كينده، ئوز وجدانيندا تصديق ايديري. لائى عموميتله ييفينجا قدا كابلار اونون علميندا يديلر حق سوزلر دانيمان ناطقين بيانى «استقلال» فرقهسى عضولرينى خصوصيله سارستيميدى.

نيابت ناطق سوزونى «استقلال» فرقهسى نين ييفينجا قدارينما اونون كوردوكى ايشلره كئيريب چىخارتدى. ييفينجا قدا اولر ماراتاقى كچيردى كه، غفار زاده نين، ديمك اولار كه، بوتون ككچين سوزلرينه و ردايديلر دليللرينه هامى رغبتله قولاي آسوري. حتى بير چوخلارى ئوز قديم عداوتو دشمنچيلىگينى ياددان چىخارميشديلار. ايشين كئيشينتن، غفار زاده نين ئوز تكليلخارينى ميتينكده ائتر اكا ديتلره قبول ايتدريه بيله جگى احتمال اولونوردي، جمعيتين روحهسى و غفار زاده نين موقفيتى «استقلال جيلارى»

تورخويا سالميشدى. اولار غر و اسطدايله اولر ساسا اولسون بونا ناطقين شونى ئوز باشلاريندان ردايتمك ايستدريديلر. وقت قورتارماق اوزره ايدى. «استقلال جيلارين» مشاوره كچيريب بير ليكده قارا چىخارمالارى ايجون امكان يوخ ايدى. ناطق ايسه ئوز چيخيشينا اولر موقتون اولوشدى كه، همين ييفينجا قدا مظلوم نطقين مقرر ائتمى معين لاشدريه چكيني. اونون دشمنلريندن انتقام الياغيني احتمال ايديري. بونا كوره ده ناطق تكليلخارى اوزرينده احرار ايدير. حتى انقلابى سوزلر ايشلده بيلمه سينده قراطه يور اولانلاردي. اونون هئاسى انقلابى نبار ايشلتمهسى ياخشى ياديدمدا كيم. بوقتو خاطر يمد دوير كه، همين سوز ناطقين آغز نين چيخديغى زمان ييفينجا قدا چاخانما عمله كلدى. «استقلال ايران و اتحاد اسلام» فرقهسى نين كنج عضولريندن بىرى تريموناي طراف آتس آچماغاباشلادى.

كورونور، غفار زاده ئوز يده، بئله بير حادثه نين باش ويره بيله جگى حقه ده قبا قجادان فكر لشميشدى. بونا كوره ده، اوسلا حلى دشمنلرين وميتينكده تويلانميش چوخلى آدامن قارميشندا ال-اياغينى ايتيرمديه رك مدافعه يه باشلادى. اونور يانوق و ئوقو چيچيرلنده كى ايكي هفت تير طيانچدى نرحال چىخار اراتاق بيرينجى سيرادا دا يانميش آتس آچان، ووردى. آتس سىلرينين ايشيديلمهسى ايله علاقه دار اولاراتق بير دوقته تريننده سالور نداكى بوتون آداملار قاچيب داغيديلار. سولق تريمونايين آر خاسيندا كى پنجره قبا باغيندان اياغا قالدردقدا داهاسالونفا هئج كسى قالمايميشدى. من ئوز وده آتس مانين نتيجد سينس ياخشى معلومات الله ايد بيلمه ميشديم. بنانين اساس قايسى سيندان خارج اولار كن، آقاي مجيد اوف اسمعائيلينى كوردوم. اونون كوزلرينين ياش آخيري. بوزمان تانيتلار دن بىرى بوشجادان سته ديدى كه، وورولان مجيدوفون اوغلودور. غفار زاده نى توتماق ايستد بىر لر. بوزوروشمادا عدالت فرقهسى نين كاتىبى ميرزا قوام داتريمونايين آر خاسيندا ئوشور لوموشدى. بى طرف آداملار دن نچد نفرى آغري بار ائتميشدى. بير پوليس، هاميله مساوات فرقهسى نين عضولريندن بيرينين ده حياتى تهلته قارشى سيندا ايدى. آداملار دستد دسته چيچيب گيتديلر. بوليسر موقتى حكومتين مامورلارى اسماعيليه بناسينى محاصره يه آلديلار. بو بويوك بئاننى اولنار آلتاوست ايتديلر سده غفار زاده نى تاپا بيلمه ديتلر.

غفار زاده نجه خلاص اولدى؟

عدالت فرقهسى نين كاتىبى ميرزا قوام منشم دن باشقا بوتون ئولنلرين ميتى تير ليكده اسماعيليه بناسينين سالونوندا ن چيخار يلى، حادثه اوقدر غفلتى و كوز له نيلر حالدا ياش و ير ميشدى كه. قايدا كئشيك چكن لر بئله غفار زاده يه كچيچك يارديم كوستره بيلمه ميشديلر.

چونکه آتیشمانین باشلانماسی ایله علاقه دار، گئیشیکچیلرده قایدان چبیسباجماق ایسته نلر طرفیندن سبخیشدیریلیب بایرا آتیلیمشدیلار. اسداله غفارزاده بیلیردی که، گوزده کوردونسیکی تقدیرده یا وورولوب، یادا توتورلا جا قالدیر. او، چوخ سویوق قانلیقلا تور پلانینی آرتیق حیانا کچیره بیلمیشدی. حادثه زمانی آتش سسلریندن قورخویدانوشوب، گوییه باخماغا جبارت ایتدین جماعت سالوندان بایرا قاجماغا تله سدیگی وقت اسداله غفارزاده صحنه ده سوفیلورون استفاده ایتدیگی ده شکین آشاغا دوشوب اورادان ئوزونی باشقا بیر اوناغا، سونرا ایسه ملی کمیته نین یئرلشدیگی کابینه ده چاتدیرمیشدی.

تصادفانلی کوبته نین کاتیلیگی ونیقه سینده بیر نفر ایرانلی طلبه اوشله بیردی. او طلبه لر تشکیلاتی طرفیندن کومیتده نماینده ایدی. انقلابدان سونرا بویوک رتبه لره چاتمیش بوسیاسی کنج غفارزاده نین یاخین دوستلاریندان بیروی عدالت فرقه سینین چنی طرفداری ایدی. او کوندک مشهور اولمادیغینا اولمیتینه دقت تیتیریلمه دیکنه گوزده مختلف یئرلی فرقه لر اونون بورادا ایشله سینه مانع چیلک تورده ده بیللمه میشدیلر، بو آدامین آدی داود حسین اوفایشی. اسداله غفارزاده ئوزونی ملی کومیته نین دفتر خاناسینا چاتدیران وقت، حسین اوف اورادا گوزده لیک ایشرله مشغول ایشی. بورادا آرتیق محبت ایشمه احتیاج اولمادی، طرفلرین شرایکیسی پیشمیش آداملار اولدوقلاری ایچون ساده بیر اشاره ایلدی بیر-بیرلرینین مقصدینی باشا دوشدولر. اسداله غفارزاده درحال اونا تانداکی اشکافلاردان بیرینین داخلینده کیزلیدی. داود حسین اوف ایسه اشکافین آچارینی چیبینه قوی اراق چبیب گیتدی. بو آتیشما وهای-کوی، فرساعت انقلاب و عیوسی عیمان گوزله نیلن باکی کمی برشرده، بسب کمی یارتلادی. خلق شهرین بوتون گوشلریندن آخیرتیب خیریه جمعیتی یئرلشن اسماعیلیه بنسینا طرفه کلدیلر.

هوا گتیدی کجه قارانیقلا شپردی. بنانین اطرافینی دولت ماسورلاری و سلاحلی عسکرلر محاصره ایه آلمشیدیلار. اونلار حتی اطراف کی کوچلردن بله، آداملارین کچمه سینه اجازده ویرمیدیلر. من ایکی-اونچ نفر تانیش لایرلیکده اسماعیلیه نین بویوک قایسی ایله اوزبه-اوز اولان بناداک کی کتاب ساتیشی دکا نیندا دوروب تماشا ایلدیردیک، بیز گوزله-بیردیک که، آراسا کت لشمین، یول آچیلدین، مانعه اولمادان بیرتور ئوزونوموزی بومس کدن خلاص ایلدک. اسماعیلیده میرز قوامین میتیندن بارقا هنج کیم قالماشیدی. حکومت ماسورلاری غفارزاده نی اله کچیرمکن مایوس اولراق، ئولن آداملارین قوهوم، قوشولاری ایله بیرلیکده بنانین اطرافینی ترک ایلدیب کیدیردیلر. لاکن بیز ئوز سیغینا جاغ میزدان خارجه چوخابلمیردیک. گنجه یاریسیندان تخمینا یازبه ساعت کچمیشدی. اسماعیلدین اطراف کوچلرینده عسکری پولیسلردن باشقا بیر نفر بله آدام یوخ ایدی. لاکن بنالارین داملاریندا چوخلی آدموار ایدی. اونلار هایکوی سالیر، یا شاسین، محو اولسون شمارلاری ویریردیلر. بله بیر شرایطده سسلر بیردن-بیره کسلدی، تیزین قواردا چیلارین کاسون-لاری اسماعیلیه نین قایسی قارشیمیندا دایاندیبار. کاسونلارین گورومه سی ایله موقتی حکومتین بوتون عسکرلری و ماسورلاری مساوات فرقه سینین سلاحلی عضولری ایله بیرلیکده مساوت کومستردن، ساکت چه سینده داغلدیلار. هامی ساکت و آرام دایانمیشدی. سلاحلی قهله لر کاسونلاردان پیاده اولدیبار. بیرنجه دقیقه دن سونرا اولنلار اسداله غفارزاده ایله بیرلیکده قایتیدیلار. کوچده درحال لترینه قزمزی بایراق گوتورموش نجه سین آدم تپیلانیدی. اونلار میرزا قوامین میتینی گوتورده رک، غفارزاده نین آرینجا قسه لرین باشا دیشی محله ده طرفیولا دوشولر. ماتهمارشی بوتون شهری بورودی. نماشچیلر شهرین اورتا-سیندان کچرک میتی شهرله بیر آغاچ فاصله ده یئرلشن فرقه سرکونه چاتدیردیبار.

بشله ليكلكه عدالت فرقه سينين بيرينجي قرباني اولان ميرزا قوامين ميتي سلاحي ايرانلي مجاهدين چيكنتنه قبرستانليقا آپاريلدي. ميرزا قوام مبارزو فداكار همشهريلرين احساساتي داخلينده تورباغانا پيشريلدي. ناطق لرو قهله لرو نون موزاري قارشيسيندا آند ايجيدلرگه. ميرزا قوامين قانيني آزادليق دشمنلريندن. اربابلاردان. ملکه دارلاردان. لياقتسيز حكومت باشچيلارينين آلاچاقلار. اولنارملي و آزاديخواه بير حكومت قورماقلا اونون ايستلو آرزولاريني حيانا كچيردجكلر. همين گون ميرزا قوامين قيري اوستونده ايكي مزينفر قهله عدالت فرقه سينه عضويازيلدي. ميئرله آدام قيزيل قورديا سيرالارينا داخل اولدي. آزادي انقلابي محيادهده نوزارتچاغچي عمللاريني دوام ايتيردن. نوزليو حياتدا اولان زحمتكش ايرانلاري ساتماق حسابينا چيباريني دوله وران. ايرانليو خارجي لرين گوزي قارشيسيندا ايران و ايرانلي لارين آبروسوني آپاران نوزال كنسول عامللرينين ميتينكينه بشله جواب ويرييلدي.

اسدالله غفاري زاده نين نولور ولسه سي

اسماخيله حادثه سينين بلدي سگگيز گون سوزرا روسيدنين بير چوخ شهرلرينده اولديغي كيمي باكيندا انقلابچيلارين سرقتله ايره ليله دلري سايبسينده حكومت قهله. كندليو عسگر سووه نارينين ايلنه كنجي. بو انقلاب نوزلو گونده حيران ايجي بير حادثه دير. اونون چوخ فايدهالي جهتلوي ايله بيرليكه تاشلنديريجي جهتلوي ده اولمو. شيرور. هر حالدا قيدا يتمد ليك كه. باكيندا ايلك سووت حكومتي چوخ آغرو تهلكه لي بير وقتله تشكيل اولوندي. بير طرفدن انقلابين تاثيري نتيجه سينده روس عسكلري سگگيزي ترك ايدهر ك دسته دسته نوزايولرينه قايديرو ايلك نويده نوز داخلي دشمنلريندن انتقام آلتاق. تورباقلاري ملکه دارلارين ايلتن چيخارماق ايسته بيريدير. بونا گورده. سگگيز مدافعه ايدلمه دن تور كلدن عبارتيني دشمنين ايلنه كچيردي. نوري باشانين فرمانده ليكي آلتيندا اولان قوه لر داغلاردان اشيب شهر لردن و وادي لردن كچدر ك ايره ليله بيردي. اولنارملي عكس انقلابچيلاري دا سلاحلنديريب نوزلرينه قوشور دولار. ديگر طرفدن سووه اصول-اداره سي عايينه مشفق لره يارديم ايدن بيچاره خوفون قروينده تويلان-ميش قوشونلاري نوز قايديشي ايجون تدارك گورهر ك هرقيستله اولور سا اولسون انقلابي فكرلرين ايره ليله سينين قارشيسيني آلتاق قرارينا كل ميشدي. توركستان او وقت موقتي حكومتله امكنا شليق ايدن بريتانيا قوشونلارينين ايلنه كچ ميشدي. آذربايجاندا يني تشكيل ايديلميش سووه حكومتين اختياريندا اولان اوازي حقيقتده ساكي شهريندن كنار ايجي بيردي. او. مخالفان و كان فريتناسي داخلينده قالميش بير گمي به اوخشا بيردي. باكيندا تشكيل اولونموش سووه حكومتي ددر كز ايله محكمه ايله بير قرار ايديله بيردي. او. يالين نوز گوجي و قدريله بوتون مخالفلرين قارشيسيندا مقاومت ايتمه لي ايدى. ايرانين او وقتكي وضعيتيندن آز چوخ خبردار اولان آدمالار ياخني بيلمير لركه. بين الملل محاربه نين آخزلاريندا بيرعه كيلان مشبه لرينده «اتحاد اسلام» آدي آلتيندا عسبان ايدهر ك متفق قوشونلارا عنادلي مبارزه به كبريشيب. هرقيستله اولور سا اولسون اولنارين ايره ليله مه-سينين قارشيسيني آلتاغا چاليشيردي. قيدا اولونان وطنپرورلر عده سي ايرانلي لارين مادي معنوي يارديمي سايبسينده چوخ قورتلي و گوجلي ايدى. ايسترجنكلر. ايسترسه رشتين گوزوي ايسترسه آبري ولايتلر جنكلي آدلانان همين آدمالارين نفوذ آلتينا كچميشدي. حاجي احمد كسمائي، ميرزا كوچك خان و ديگر مجاهدلر روسيه انقلابي نهضتينين باشلانماسيله

علاقه دار نوز سیاسترینده معیند گیشیک لیکر اییدی، مختلف واسطه لره روسیه انقلاب جیلاری ایله علاقه ساخلاماقا و بیر که حرکت ایتمکجه جالبشیر دیلار. باکی داکای سوودت حکومتین باش جیلاری همین نمایلن خبردار اولاراق ایسته بیر دیلرکه، جنگلی لرین واسطه سیله بیچاره خوفون روسیه قایتماسینین قارشیسینی آلینلار. جنگل نهضتی حقیقتده او وقت بو ایشین عهده سیندن یاخشی گله بیلردی. بو ایس ایچون یالنیز باکی داکای سوودت حکومتی نوز سوزونده محکم اولمالی و لازم کلدیگی زمان جنگلی لره یار دیب و سلاح چاتدیر اماغنی قطعتمه بیلدیرمه لی ایدی. سوودت حکومتی همین مقصد لیکر اولدی نه، اسداله غقار اده نی جنگلی لرین یاقینا کوندر سین. اسداله غقار اده نین بو ایسده تمین ایدیلمه سی تصادفی اولسا میشدیر. او بی طرف دن ایرانلی اولوب، فارس دیلینی یاخشی بیلدیکنه، دیگر طرف دن ایسه باکی داکای سوودت حکومتین اعتبارینی قازاندی قینا گوره بو ایسده لایق گورولوشدی. لکن بو تمینات، بو یولک بیر سوودت یول ویرمک دیمک ایدی. غقار اده نین نوزده بو ایشین گله جکینن معین قدر قورخوردی. هر حالدا انقلابی بیر پارتیانین برینسب قایداسینا گوره او بو تیلکه لی ماموریتی قبول ایتمکده شهیه یول ویره بیلمزدی. او قطعی صورتده نولولمه اولسا و نوزده گله جکینی یقین ایتمدیگی تقدیرده بلله، مذکور تدبیره مخالفت ایتمک ایسته میردی. اونا گوره که، فرقه نین بوتون عضولری فرقه یه داخل اولارکن اونون یولوندا نوز چانلارینی قریان ویرمکه حاذیر اولدیقلارینی بیلدیر میشدیلر.

بو مسئله نی ده قید ایتمک لازم دیرکه، انقلابدان سونرا ایران و نرال کسوللوغونون بیرسیرا ایشلری عدالت فرقه سینین نفوذون نظارتی آلتینا کئچمیشدی. فرقه عضولرینین بیر نده سی هر کون کسول خانایا کئدیپ، اورا داکای ایشچیلرین، خصوصیه ایرانلیلار مخصوص خیریه جمعیتینین فعالیتینه نظارت ایذیردیلر. هله او وقتن ایکیرمی ایل قایاق تشکیل اولونموش بو خیریه جمعیتی ایرانلیلارا مخصوص اولان مکتبلری مالی جهتنن تامین ایذیردی. بو جمعیت مستقیم صورتده عدالتچیلرین ایله کئچمیشدی. بو ایسه تاجرلرین خوشونا کلمه یردی.

دیگر بیر مسئله ده نظره چاتدیر یالما ایذیرکه، داخلی بحاربه آلوی سوندو کدن سونرا، و نرال کسول ال-ایاق ایده رک نجه مین نفر دن عبارت ایرانلی تاجر، آلویرچی نی نوز اختیاریندا اولان کمی لر واسطه سیله ایرانا کوندر میشدی. او گونلرده ایرانین اقتصادی وضعیتی چوخ پیس ایدی. ایراندا قحظ لیک و آجلیق حکم سوروردی. آدامالارین حاجا حاکمی کونه میدلری یوخ ایدی. قحظ لیک و بد بخت لیک هریشی بوروسوندی. هر کون آجیندان چوخلی آدام نولوردی. نولوم دهشتی بوتون نولکنه نی بوروسوشی، بوزمان کسولون انقلاب آتشی نین «نجات یوردیگی» ایرانلیلار همین نولومون آخوشونا دوشموشدی لیر. بو آداملار نولرینی و ساکت حیاتلارینی الدن ویر میس، نجه تدبیرلر، چالادان قاجیب قوی یوادوشن آداملارا اوختایر دیلار. اونا گورده، انقلابا و انقلابچیلارا بدین نظرله باخیر دیلار. بوتون فلاکت و بد بخت لیک لری ایچون اولاری، خصوصیه انقلابدا اشتراک ایتمیش عدالت فرقه سینین مسؤل تانییر دیلار. وشیتلری همییا معلوم اولان تاجرلر، ایراندا دخل اولان کمی انقلاب علیه نه تبلیغات ایچون گنیش میدان آچاراق انقلابچیلاری خلقین نظرینده وحشی، قان ایچن، دهشتلی جانان اولار کیمی تصویر ایذیردیلر.

بوتون بونلاردان علاوه اسداله غقار اده نین دیگر قاتلی بیر دشمنی ده وار ایدی. اونی، سچیدا وفون اوغنونون قاتلی کمی تانییر دیلار، مجید افو سابر تاجرلرین ایسه ایراندا نفوذو اعتبارلاری وار ایدی.

پالنیز آیری-آیری آدمالارو آلویرچیلر دگیل، جنگلیلر هیئتینین ئوزی ده تاجرلرین سوزونی تاثیرسیز قویا بیلرمدی.

بوناباخما باراق، غفارزاده بونی تاپشورقا اعتراض ایتمه سبب نتیجه نفر باشقا آدمالارلا بیرلیکده، جنگلی لرله قفقاز انقلابچیلاری آراسیندا علاقه یار آتماق مقصدی ایلد. آستارا پولی ایلد. ایران اشغر ایتمدی. آستارادا اونون یولداشلارینین بیرچونخی پشمان اولراق جوریدجور بهانه لرله رشته کیمتکن بو یون قاجیرتدی. او، علاجسیر قالراق نهایت بیرنفر باشقا بیر آدمالار سوزونی رشته شهرینه چاتیردی.

قیدایتدیگیمیز کیمی رشته وضعیت هئج ده عادی حالدا دگیلدی. عدالت فرقه سینده مخالف اولان آزادی درت-ششرمین آدام همین شهره بهانه کتیرمیشدی. اولنلر عدالت فرقه سیندی لکه له مک و بدنام ایتمک ایچون بوتون قوه و باجاریقلارینی ایشه سالمیشدیلار.

تاجرلری عدالت فرقه سینده مخالف اولان دیگر آدمالار، جنگلی لر حرکاتیندا الی اولموش. لاکن آدیشی چکمه ایستهمه دیگیمیز بیر شخصین واسطه سیله اسداله غفارزاده نین رشته کلمه سینین خبردار اولولار. بئله لیکله اسداله غفارزاده ئوزینی جنگله چاتیر- مازدان اولر رشتین کوجله رینده دشمنلرین هجسونما معروض قالدی. یاکی سووه تونین رسمی نماینده سی، آدلارینی بوزاداقید ایتمک ایستهمه دیگیمیز معین آدمالار طرفیندن یارالاندی و هوشونی ایتیردی. بو ائنادا نظمیة داره سی مدافع ایتمک، حمایه کوسترمک، تحقیر و اعالیین قارشیسینی آلماتی بهانه سی ایلد همین ایشه قاریشراق غفارزاده نی هوشونی ایتیرمیش حالدا توقیف ایتمدی. همین کجه غفارزاده، اونون رشته کلمه سیندی دشمنلره خبر ویرمیشی تنظیمه ایشچیسى طرفیندن حبس خانه نین قارانیلیق اوتاقلاریندان بیرینده ئولگورولدی.

بوناجه الی جلالدیفین باکی داکى سووه ت حکومتینین و جنگل هیئتینین مقراتیندا هرین تاثیر اولدی. دیمک لازمدیرکه، اگر اسداله غفارزاده جنگل ایلد باکی آراسیندا علاقه فراهم ایتسیدی. اول باکی داکى سووه ت حکومتی بئله تاریخی ناصه ایلد خاتمه تاپمادى. دیگر طرفین جنگلی لرده توتنوقلاری یولدا مووقتیکله ایره لیکلیره ک مقصده چاتاردیلار.

باکی داکى ایلمک سووه ت حکومتینین مقراتى

بو موضوعدا گنیش شرح و ایضاحات ویرم اساس مقصدن، یعنی عدالت فرقه سینین تاریخیسی یازماق مقصدیندن اوزاقلانارام. قیساجا اولراق دیمک لازمدیرکه، اسداله غفارزاده نین ئولگورولمه سینین سونر باکی داکى سووه ت حکومتی ده مستقیم صورتده تهلکه آلتینا دوددی. ژنرال مازور دین سترویلین ئوز خاطرهلرینده تفصیلاتلا قیدایتدیگی کیمی، انگلتره قوشونلاری بو حادشه دن سونرا جنگل دن کئچدی، جنگلی لر رشته بیلوی شهرلرینی بوشالته دیلار. بیجار اخوفون اوردولاری دا همین منتظم و متشکل اوردونون آردینجا حرکت ایتدیله. بو قوه لرین یاغینلاشماسی ایلمک علاقه دار باکیمین عکس انقلابی عنصرلری، خصوصیله داشنا کلارو سوسالاره ولسیونلر جانلاندىلار. سووه تده، همین مسئله مذاکره اولونان زمان، داشنا کلارو سوسالاره ولسیونلر بیظرفاری ده جلب ایدره ک، انزلی (منور بیلوی) و رشته دابانیشش انگلتره اوردولاریندان شورانین یاردم طلب ایتمه سیندی تکلیف ایتدیله. اولنلر بئله دلیل کتیر برددیلرکه، یئرلی حکومتین هئج یئر ایلد

علاقه‌سی یوخهور. سوودت حکومتی نوری پاشانین قوه لرینین تارسیسینی آلابلمه‌یه جکلیر.
 شوهر تورکلرین ایینه کئچدیگی تقدیرده اونلار بوتون ارمنی لری و خریستیانلاری قتل عام
 ایده جکلر. سوودتین رئیس شائومیان و باشقا بولشویکلر بوفکر لرله شدتله مخالفت
 ایتدیلر. بولشویکلر سون نفرده دك و ورو شناق و عکس انقلابی قوه لرین هنج بیری نه تسلیم
 اولماق عزمینده ایدیلر. لاکن اونلار بو ساحه ده هامینین اسکندانیلیغینی جلب ایده
 بیلمه‌دیئر. بونا کورده زترال دنسترویلین اوردولاری، انله جه ده آغروسلار باکی‌یه
 کلیپ چاتمازدان اول کیمسالارو پارتیانین تائینمیش نماینده لری مجبوری حالدا کمی ایله
 شوهر دن پیخدیلار. بئله لیکله باکی‌داکی سوودت حکومتینین فعالیتی بونا چاقدی. عدالت
 فرقه‌سینین باشچیلارینین دا همین عده‌سی اوچمه‌دن محمد علی خانوفولفی قیزیل اوردونون
 ایینه اولان مشترکانا قاجدیلار. ۲۶ نفر دن عبارت کمی سالار، اوچمه‌دن شائومیانین
 اولدیغی کمی دیزده دشمنین ایینه کئچدی. اونلارین هامی سینی ترکمنستاندا قاجعلی بیر
 شکله گولده دیلر. بونا کوره ایندی ده ۲۶ باکی کمی سالارینین ئولوروللوگی کون
 آذربایجان فقه لرینین رسمی عزاکونلرینین بیر سیاییلیر. بوقاجعلی قتل قفقاز زحمت—
 کشرینین بویه ک تاریخی حادده لرینین بیر حساب اولونور. وقتی ایله بو حادده معین
 دانیشیتلار و دیپلوماسی مناقشه لرده سبب اولموشدی. آدلی سانلی روس ساملارینده ان
 بیرر همین دهشتلی منظره حقیقته چوخ قیمتلی بیر تابلو حاضر لایشیر. همین تابلو
 انقلاب دورونده کی اینجه صنعت اوستالارینین بویوک اثرلرینین بیرر کی می تائینمیشدیر.
 انکلتره و بیچار احوق اوردولارینین شوهر داخل اولماسی ایله علاقه دار ترکستان کمی،
 باکی‌دا «ماورای خزر» آدلی خصوصی حکومت یارادیلی. بو حکومت بوتون سول فرقه لرله،
 خصومیت بولشویکلرله شلار جاسینا مبارزه ایدیردی. او عدالت فرقه‌سینین ده بیر چوخ
 عضولرینی حبس ایتدیر میئدی. بودورده باکی‌دا سیاسی حیات دیمک اولار که، بوتون لوکله
 ئولموشدی. باکی اهالی سینین ان آغیر کونلری حساب اولونان همین دورین وضعیتینی زترال
 دینسترویل ئوز خاطره لرینده معین درجه ده تصویر ایتمیشدیر. او داشنا کالارو آغ عصر—
 لرین لیاقت سیرلی کیتی و قیرلداق جیلیمینی تام بیطر قلیک ایله قلمه کتیر میئرو چالیش—
 میئدی رکه، باکی‌دا انکلسرین مغلوبیتی سببینی اونلارین بونونا آتین. بئله لیکله
 بیرنجه آیدان سونرا باکی شهری تورکلرین ایینه کئچدی. نوری پاشانین عسکر لری
 داشنا کالار طرفینده ئولورولموش آذربایجانلی لارین انتقامینی املاق بهانه‌سی ایله
 شهر غارت ایدیپ، ارمنی لری کتله‌وی صورتده قیردیلار.

من ۱۹۱۷—نجی ایلین مارت آیمین ۱۸ ده داشنا کالارین وحشی لیکلرینی، ساییق
 گناهسیر آداملارین، خصومیتک بیطر ایرانلی لارین ئولورولوب کاروانسارلاردا
 سبتلرینین یانه یریلمه‌سینی ئوز کورومک گورموشوم. بو چوخ قاجعلی و نفرت لنده ریجی
 بیر حرکت اولموشور. هنج بیر اساس و عنوان اولمادان یالتیز کینه و عداوت اوزوتدن
 داشنا کالارین تورده تیکلری جنایت هر بیر انسانین روحونو سیخپ کزلندیریردی. لاکن
 ترکلرده اونلار دایم کوی قالمایشلار. بونلاردا قتل، غارت، جلادلیق و رحیمیز لیکه‌ده
 آشمیشدیلار. اونلار شهری اوج کجه گونوز مدتینده عسکرلرین سرانجاسینا وریپ
 اللرینه دوشن قوجا، جوانی قیریر، کونوللری ایستدیکلری کمی حرکت ایدیردیلر.
 من یالتیز اوجونجی کون شهره کله بیلدیم. بوتون کوجه لر، مغازه لر، ایولر، بیرسوزله
 بوتون شهر غارت ایدیلیپ، قانا بولاشمیش ایلی. کوچه لرین بعضی سیندن کئچمک ممکن
 دیکلی.

قتل و غارت قورتارىشىدى. نورى پاشا ايسە شەھردە يىنىدىن نظام سانتظام ياراتماق مقەدى ايلە امرائىتىشىدى. كە قتل و غارت مدتى قورتارىدىغان سونرا بوايشى دوام ايتىدىرەن عسگرلردن بىرنچەسىنى قلگراف شالمانلار يىندا چارىخا چكىستىر.

من شىبەددا خىل اولان زمان يىتىجە ئولولرىن مىتلىرىنى جمع ايتىمكە باشلاشيدىلار. ھەدە دىرى قالمالارى سىم بايجون معلوم اولمايان ايكى نفر ارمنىنى آت كىمى آرابايا قوشوب، مىتلىرى ايسە آراباينىن اوستونە يىقىردىلار. بومىنظرە منىم روحوماتكان و بىردى، طاقتىمى سارسىتىدى. يازىق ارمنىلى قورخى، دىشت و اچلىق نىتىجەسىندە بوتون قەلەرىنى ايتىرىمىشىلەر، اولانلارنى تىرىمكە قىزىقلىرى بوخ ايدى. بىلە نظارە گلېردى كە، ھىين ارمنىلى آرابايانى مقەدە چاتىدىرىدىغان سونرا اولانلاردا ئولولر كە بىرلىككە باسدىراجاقلار. چاوش (۱) بىر قىراخدادا ياناراق مىتلىرىن آرابا يادولولورولماسى حقىندە ترك عسگرلرىنە گوسترىشلر و بىرىدى. من بۇدەھىتىلى منظرە يەدۈرە بىلمە يەرك چاوشا يايخىنلاندىم. او، اغرىمى آچماق بىلە كىكان و بىرە يىب دىدى، بونلار سىزىن قارداشلار يىزى ئولوروب، قادىنلار يىزى ايسە سىر ايتىمىلر نە ايجون اولانلار ارحم ايتىمك ايسە بىرسىز؟ من چاوشون جوابىندا دىدىم، نىدى من بو ادمالارى تانىرام. اولانلار بىزىمكە قوشى اولولار. داشناكلار مسلمانلار ئولورەن زمان بونلار بىزىم آراداوشا غىمىزى كىزىلەدىب ئوروموزى ئولومىن خالاس ايتىمىشلر. سىزدىن خواهش ايدىرەم ئولومدىن نجات و بىرلىمىش ھىين آراداوشاق خاھرىنە اولسادا بونلارى آزاد ايتىمىزىن.

چاوش گولەرە كدىدى، تفاوتى بوخسور بىزدە بوراخساق اولانلار باقلارىنىن ايتىنە كىچە چىكلر. جوابا دىدىم: من ئوز وچدانى وظيفەسى يىرىنە يىتىمك ايسە دىم. چاوش دىدى: بىلە ايكى كىلەككە قارشى باچىغە قىمىز ايجون بو بىرە ونگلر ئولورمىكەن كوز ئورتموم.

بىلە كىلەككە ايكى يازىق درى ئولومدىن خالاس اولوندى. لاکى بويالنىز سادە بىر تصادف ايدى.

سووت حكومتىنىن يارانماسى و كىزلى فصالىت

توركلر باكىنى اشغال ايتىدىكەن سونرا يىرلى حكومت ياراتمايدىلار. شىرىن مىقدراتى يالنىز حىرى كوماندانىن اختىيارىنا و بىرىلمىشىدى. يالنىز سون وقتلردە پارلمان و كىللىرى و مىلى حكومتىن عضولرى كىچەدىن باكىا كىچىرولموشى. مساوات فرقهسى پارلماندا بويۇك اكترىتە مالكا اولمىغىنا كورە ھىين مىلتچى حكومتە دە مساوات حكومتى آدى و بىرىلمىشىدى. توركلر و يىرلى ارتجاعچىلار ايرانلارلا، خصوصىلە عدالت فرقهسىنىن عضولرى ايلە كىكىن مخالفت ايدىر. حتى اولانلار ئولومىكەن بىلە چىكىنىمىدىلر. قىداىتلىكىمىز كىسى. توركلرىن اشغالى قورىندە شەھرە ھىچ بىر سىياسى فصالىت حسن اولونموردى. توركلرىن شەھردە قالماسى جىمى بىر ايكى آى چىكى، بو «فاتح» قوشونلار محزون يازى كىچە لوبىنىن بىرىندە حىرى وضعىتىن استفاده ايدەرك سىز شىرى بو شاتىدىلار.

نورى پاشانىن اركان حىرى ياشا دىغىم سىزلىن قارشىسىندا كى پىنادا يىرلى بىردى. اولانلارنى شىرى ترك ايتىمك ايسە دىكلرى كىچە، ياتصادف، يادا مەين پلان اوزوندىن، حىرى اوركىتر عادى گونلردە ولدىقىنىدان داھا كىچ مختلف مارشلار ايفا ايتىمكە باشلادى. بوچوخدا

۱- تورك قوشونوندا مەين حىرى رتە دىر.

اوزون سورمه‌دی. تورک عسکر لرینین نوزی ده بومخزون موسیقی نین ایضا اولونماسی مبینی بیلیم بر دیلر. یاخشی خاطر یتمه دیر که، همین آهنگلر سیراسیندا مشهور الجزایر ماعنسی دا ایضا ایلیوردی. بومخزون ماعنی منم نظریمه الجزایرین بوئالایاماسی منظره سینن جانلانیریدی. گوزل الجزایر شهرینین منظره سینه باخیردیم. تورکلر بیر طرفن کسیر له اوتور اراق اورا قاشیر، دیگر طرفن دشمن نوز بایراقلارینن شهرین بورچ و اوجا بنالاری اوزهرینه ساتجیردی.

من اوتاقیمین پنجره سیندن تورک افسر لرینین رفتارینن سیراییدردیم. داها اولار کتچمیش عادتلری اوزر لاقید، جلوشاد گورونموردولر. اولار نوزی باشانین ارکان حربی مزلشین گوزل بناتین ایوانیندا مقدس مقبره قارشیندا دایانمیش آداملار کیسی تاثیرلی وضعه لی بیر حالدا منچکیب دایانمیش دیلار. گورونور اولار مخرزون موسیقی سسرینه قولاق آسیر دیلار.

صباحی کون سحر شهرین کوچلرینده نونه ایچون اولسا دا بیر تورک افسری تاماق سکن دکیلدی. همین کون مساوات حکومتی ده شهرین اختیارینی رسمی صورتده ئوزالینه آلدی. کون اور تا یا یاخین دیزده انگلتره نین حربی وسوزا ایسه مرتشین کمی لر ی گورو- نمکه باشلادی. بو کمی لر انگلیس قوشونلارینن ایکینجی دفعه اولراق قفقازا کتیریدیلر. مشهور ورسای مقاله سی اساسیندا تورکلر قفقازی بوئالتماقا سچبور اولموشدولار. بویوک عثمانلی امپریاسی حقیقتده مظلومیتده اوغرامیشدی. تورک عسکر لرینین ایسه بو مظلومیتدن خبر لری یوخ ایسی. لکن اوتون تاثیر ایلیدیریم سرعتی ایله بوتون دنیا یا یا یلمیشدی. بونا گورده تورکلر آجینا جاقلی بیروجه یتمه ئوزانمال آیتدی کلری بیردن گوز ئورتک سچبوریتمه قالمیش دیلار.

انگلتره اوردولارینن باکیا کلمه سی ایله شهرده سیاسی حیات ینی دن باشلاندى. لکن عدالت فرقه سینین و دیگر سوسیالیست تشکیلاتلارینین فعالیتی ینده قانوندان کنار حساب ایدیلمیش وقتدن اولونوشدی. عدالت فرقه سی عضولرینین بیروچوخ ینی دن توتولوب حیسبه سالیندی. مساوات حکومتی تئز بیر زماندا ئوز اینلرینن سیماناسالیب فعالیته باشلادی. انگلیس لره همین حکومت یعنی گرجستان، ارمنستان و آذربایجان حکومتلری میدانا قفقازدا اوچ ملتچی حکومت. یعنی گرجستان، ارمنستان و آذربایجان حکومتلری میدانا کلمیشدی. بواوچ حکومت خصوصی تشکیلاتلار واسطه سیله ئوز آرا لاریندا اسکداشلیق ایتمکه حاضر اولموشدولار. انگلیسار ئوز نفوذلارینن گنیش لندی ر مگ دولتیجی عنصر لری تاثیر آلتینا آلمانا جالی بر دیلار. حق قفقاز دمیر یوللارینین بئله اولارین سرانجامینا بیر یله جکی حقیقتده بعضی سوزلردا نیشیلیردی.

اوگونلر ایراندا ادا شدتلی سیاسی مبارزه کتیردی. آزاد یخواه لار و ملیون وثوق- الدوله کابینه سی غلبه یند اریوشوردولر. همین کابینه نین اوردن ایراق معروف قرار دادی (۲) وسرت پولیس تعقیباتی ایله بیر سوخی قیدیر که، بو حقه ا یوخ جولاریمزدان بیروچوخون نام معلوماتی واردیر. اورمان انگلتره دیپلومانلارینین نظری نین بوسیاستله ندرجه ده سواقت اولمیشی بیلیمیم، ایله جده د انگلیسلرین بوسیاستین اجر سیندان الچکمه سیلری ده مندا یین دکیل.

۱ بیریوا ملی عنصرلر نظرده توتولور.

۲- مضمده ۱۹۱۹-نجی ایل آوقوست آییندا انگلتره ایله ایران آراسیندا امضالانمیش

قرار داد دیر.

۶. میلونرلر شهری

ساوات فرقه‌سی و کیزلی فعالیت

باکینی قیزیل شهری، میلونرلر شهری آدلاندیریلر. قویلاردان طبیعی قضییق ایله چخان بول نفت لازمی انبارلار اولسادیرمنا گوره، سئل کیمی کوچلرینو خیابانلارین کنارلاریندا کی آرخلاردان آخاراق دنیزه توکولوروسویون اوستونی ثورتوردی. او وورده، یاخین شرقده، هنج بیر شهرنوز سنایه و تجارتی ایله، نوزاقتسادی موقعی ایله باکی نین قارشیسیندا رقابت ایله بیلیمردی. هله یاریم عصر بوتدان اول بوتون دنیا دا شهرت قازانمیش بوشهرده آروپا و آمریکا میلونرلری کاپیتال ایسه سالماق ایچون رقابت ایلدیردیگر. یئرلی اهالی ایچری سینده نفتن بویوک ثروت الله ایله نلرده وارایدی، شهرین اطرافیندا کی کندلردهه چوخلی میلونرلر میدانا کلمیشدی. بالاخانا، بینه قدی، خیردالاری سایر کندلرده، حتی کوجا، ایو، حیطو زیرزمی لرده بیله نفت قویولاری قازیلیر، قارقیزیل لده اولونوردی. همین قارقیزیل سنجلری ساره سینده باکی دامتلف موسسدر، خصوصیه کفزا اعمال ایندن کارخانالار، ماشین تعمیر ایندن موسسدر، توخوجی و بلورسازلیق قازیکلری، نجارلیق و سایر اعمالا خانالار یارادیلیمیشدی. همین موسسدر نفت منایعی نین کونوگوندن آرتان طلباتینی تامین ایلدیردی. بوندان علاوه باکی خزر دنیزی نین ان یاخشی و ان الویریشلی تجارت لیمانینا چوریلیمیشدی. ایرانین تجارت سالاری عمویمله همین لیمان واسطه سیله روسیه نین بونون نقطه لرینه چاقریلیردی. ترکستانا تجارت علاقلری ساحه سینده باکی لیمانی ان الویریشلی و ان یاخین بول حساب ایلدیلیر و اساس اعتباریه همین واسطه دن استفاده اولونوردی. عمویمله دیمک اولارکه، محض باکی لیمانی خزر دنیزی نین تجارت و نفت داشیمان کسی لرینی میدانا چیخارمیش، اولاردین تعمیر و برپا اولونماسی واسطه لرینی فراهم ایتیمیشدی. بیرسوزله دیمک، باکی جانلی، ازدحاملی و های کویلی، ستاین انکشافی نقطه نظریندن ایسه کنج و فعال بیر شهر ساییلیردی. کچمچینده اساس اعتباریه کینچی لیک و صنعتکارلیقتا مشغول اولان یئرلی اهالی همین درجه ده ثروتلنه رک فعله لیک نوزلری ایچون تحقیر حساب ایلدیر، معدنلرده و کارخانالاردا ایشله مک ایسته بردیله، حتی ایشله مک ایسته دیگنری تقدیرده بیله موسسدرین ایسچی قوه سینده کونوگوندن آرتان طلباتی نوده نیلمیردی. بونا گورده اطرافنا حیدلردن، خصوصیه کرجستان، ارمنستان، ایران و روسیه دن بیرجوخ آدمالار ایش اختارماق ایچون باکی یه آخیشیب گلیر و یئرلی اهالی نین شله سیخیشدیر اراق شهری بین الملل بیر مرکزه چتوریردیله. یوخاریدا قید ایتدیگیمیز کیمی باکیا ایرانلی فعله لرین سایه دیگر سلتره نسبتا داها چوخ ایدی.

لاکن ایرانلی فعله لر مسارف، تخنیک بیلیک و تخصص نقطه نظریندن آشاغی سویدهه ایلدیلر. بونا گورده چوخ آراجیق امکنحقی مقابلینده ان چنین و ان آغیر ایشلره بویون ایوردیلر. کچمچینده شرح اولوندیضی کسی، عدالت فرقه سی ده همین مستقین ایچری سیندن باش قالدیریمیشدی.

۱۹۱۸-نجی ایلین پاییزی ندا باش ویردن داخلی هویوشلرو اوزون مدتلی محاصره وضعیتنی نتیجه سینده بویونرلر شهرین داخلی وضعیتنی کرکین لندی، خارجی کاپیتال لیسنلرین بیرجوخی نوز فعالیت دایره سینگی گنیش لندیرمکه جارت ایتیمردی. روسیه کاپیتال لیسنلری و یئرلی کاپیتال لیستلر نوز یوللارینی خارجی نولک لره کوندریر، حتی

اونلارين بعضىسى باكيان قاجيب كيندريلر. بوتون اجتماعى و اقتصادى ساحه لرده آغيز بحران توره نيميشلى. مدن و كارخانالارين بيرجوخى باغلانميشلى. قيداي تديگيميز كيمي. توركلر بله بير و ضعيتده باكىنى مساواتچيلار و انگليس قوشونلارينا بيردر ك قوشونلارينه قايتديلار...

ساوات فرقهسى

بله دييرديلر كه، گوياساوات فرقهسى بيرنجى بين الملل محاربه دن اول تشكيل اولونموشدى. بو حقه بيريم اليمرده كفايت قدر سنن و معلومات بو خدور. من بو قه ريبيليرم كه، همين فرقه نين رهبرى محمد امين رسول زاده و قتيله سوسيال دموكرات اولموش. فعله لر ين ۱۹۰۵-نجى ايل نه نيمنده اشتراك ايتميشلى. بو نودا ايتنيم شيم كه، او، ايران مشروطه حركاتينا قوشولموش، دموكرات فرقه سينين مركزى اورقانى «ايران نو» غزه نينين باش محررى اولموشدى. دييلديكى نه گوره، يان تور كيزم و ملتچى ليك احوال-روحيه سيني محاربه دن اول سفرايتديكى استانبول دان سوقات كتر ميشدير.

هر حالدا مساوات فرقهسى ۱۹۱۷-نجى ايل فورال انقلابيندان سونرا عطفى فعاليتده باشلاياراق كچيك و بويوك كاپيتاليستلردن، خياليلاردان، ملكه دارلاردان، خيرداسالكلردن و آلويپرچيلردن عبارت ملتچى عنصرلرى نوزاطرافينا توپلاميش، علم سركريت (مركزيتين اولماسى) و خصومه يان تور كيزم شعارلار ييله فعاليتده باشلاميشلى. او، سئجگي جريانيندا كنديلرين يارديميندان استفاده ايدورك پارلماندا اكثريت اله كچيريشلى بونا گورده آذربايجان كاپيتاليستلرينين بو حكومتى، اهالى آراسيندا مساوات حكومتى اعلانديريلميشلى.

ساوات فرقهسى نوزعضولرينين منضى موقعينه، نوزرامو تاكتيكاسينا گوره تاد معنادا بورزوافرقهسى اولموشور، او، ضياليلار او خيردابورزوا عنصرلرينه استناد ايدورك فعاليت كوستيردى. بونا باخماياراق فعله محيطى نين تاثيرى نتيجه سينده اونون عضولرينين بيرجوخوندا سولچولوق و سوسياليزم تمايل لرى ميدانا گليردى. اونلار چاليشيرديلر كه، مساوات فرقه سينى دموكرات، انقلابچى و آزاديخواه بيرفرقه كيمي قلمه و يرسينلر. بو جهتن فرقه نين تشكيل اولونديغى وقتدن اعتبارا اونون مركزى كوميته سى و بوتون تشكيلاتلاريندا اوج مختلف تمايل نوزينى كوستيردى. همين تمايل لر زمان كنجديكجه كنيش-لنه رهك سونلار آيرى-آيرى فراگسيونلار شكلينه دوشموشدى. بونلار آغايدا گيلاردان عبارت ايدى:

۱-ديگرخيردا بورزوا عنصرلره بير ليكده مركزى سوقج تومتوش محمد امين رسول زاده نين دسته سى؛

۲-انقلابى حركاتين تاثيرى نتيجه سينده سول تمايل گوستردن ميرزا محمد زاده نين دسته سى؛

۳-اغچناحا سنوب اولان نيمه بيگ او فتن ملكه دارو كاپيتاليستلر دسته سى. قيداي تديگيميز كيمي ساوات فرقه سى نوزينى دموكرات بيرفرقه كيمي تانيماق ايسته يردى. او ظاهرده قلم، مطبوعات آزاديغيني و ساير دموكراتيك آزاديقلارنى نوزى ايچون شمار ايتميشلى. لakin بيرفرقه عماله گونى-گونن داغاجوخ ارتجاع طرفينه كنه دير. دموكراتيك فرقه لر، اتحاديه لر و سئجگي جمعيتلر و تشكيلاتلارنى تضييق آلتينا آلمانغا چاليشيردى.

مساواتچیلار اساس اعتباریله ایرانلی مهاجرلره مخالفت ایندیردیلر. مساوات حکومتی نین موجود اولمیشی دور، ایرانلی فعله لر ایچون ان آغیر دور اولموشدی. بئله که، مساواتچیلارین کوبودرفتارینی گوره نده بیرچوخلاری چار دورینی آرزو لایمیدیلر. اونا کوره که، چار دورینده، هئچ اولمازسا ارتجاعی قانون حیاتا کچیریلیردی. مساواتچیلارین حکومتی دورینده ایسه ایرانلیلار اهر جور تحقیر و امانت اولماقدان علاوه، اولنار حکومتی و قانون طرفیندن ده حمایه ایندیلمیدیلر. بوگونکی ایران «چاقو کشر لرینتن» مین دفعه آرتیق رحمیز اولان قوجولاری بیچاره برانلارین باشیندا ایستدیکلمی یلاو ممیبت لری کتیریدیلر. همشهری سوزی یینی دن سؤد اولموشدی. مساوات فرقه سی قوجولاری بو ایتمه داها دا شیر نیکلندی ریدی. بونا گوره که، او ایرانلی فعله نین نوز سفی منافعی بیماا دوشهره ک دیگر بئرلی فعله لرله امکه اشلیق ایده چکینی دویموشدی. بویاسه ساواتچیلاری تورخویا سالیردی. بوندان علاوه مساواتچیلار تام جهالت و نادانلیق اوزوندان استانبول یان تور کیمی نین ارتجاعی عنصر لری نین تاثیر آلتینا دوشهره ک هئچ بیر سبب اولمادان ایران و ایرانلیلار حقیقته آچمق دشمن چیلک یئیریدیلر. مساوات حکومتی، نجه دیر لر، هله قورا اولما سندن نوزینی مویز آدلان دیر اراق جمان کیرلیک خویا سینا دوشوب تورکو فارس مسئلدرینی اور تاپا آتاراق، ایران اراضی سینده آذربایجانلی لارین پاشادیقی منطقه لری نوزینین توریاهی حساب ایندی ریدی. بو جیتدن، هابئله موضوعا عاید اولمایان دیگر جهت لردن مساوات فرقه سی ایله عدالت فرقه سی آراسیندا دائمار قابت و شدتلی مبارزه جریان ایندی ریدی. بونون ایسه عدالت فرقه سینین گیزی فعالیتینه بویوک تاثیر و ارایدی. لکن ایرانلی فعله لر مساوات حکومتی علیه نده اولان فعله تشکیلاتلارینا حمایه گوستر مکلن چکینمیرو بونولادا گنیشر سیاسی مبارزه ایچون طبیعی ولاراق دینینده حاضر لانی ریدی. چونکه سون ایلدرین مبارزه سی نتیجه سینده ایرانلی فعله نین کوزی قولاغی آچیلدیمیشدی. او سیاسی سواد، اجتماعی بیلک و تجربه الله ایتمیشدی.

مساوات فرقه سی همین سببلره کوره فعله لر آراسیندا نوزون نفوذ قازانایلمیدری. بونوداقید ایتمک لازم دیر که، همین دورده یئرلی اهالی دن نوزینی نقلابی حرکاتدا گوستره بیلن حقیقی فعله لر یتمه میشدی. لکن عدالت فرقه سی کارخانالاردا و نفت معدنلرینده نوزی ایچون محکم پایه لر تاپمیشو فعله منطقه لرینی مبارزه قلعه لرینده چشوریشدی. بونا کوره او، آجیق فعالیت ایندن مساوات فرقه سیندن عملده داها ایره لنده کیدیرو داها جدی تدبیر لره آل آتیردی. عدالت فرقه سی فعله کتله سینین نوزی ایله مقصده دوشوی موفقتله آیاریدری. (۲۴)

ج . ۰۴

«آزیر» عرقتی، ۲۷ تیر - ۲۶ آذر ۱۳۲۲ ه. ش.، نمره ۲۶ - ۸۷.

پدایرینین مجلس شورای ملی سینین ۱۴ - نجی دوره سچگی لری اوغروندا باشلانان مبارزه ایله علاقه دار مؤلف همین اثرین آردینین نشر ایندی ره بیللمه میشدیر. (رد. کالک.)

هائسی فرقه دوغری و دوزگون فرقه دیر؟

نه ایچون بیر جمعیتده نرقدویا فرقلر میدانا کلبیر؟ فرقه جمعیت ایچون فایدهالی دیرمی؟ دوغری دوزگون بیر فرقه نین رهبرلیکی اولمادان بیر جمعیتی فلاکتو بدبخت لیکن نجات ویرمک اولارمی؟ بیر فرقه بالنیز نوزعضولرینین یاردیمی ایله مقصد جاتابیلر می؟ فرقه جمعیتین اکثریتینی جلب ایتمک ایچون نه ایتمدیلر دیر؟

بیر بیر-بیرا اجتماعی مقاله لر واسطه سی ایله یوخاریداکی سئواللاری آیدین-لاندیر ساغابوشله لیکلده مترقی ملی فرقلرین گنج عضولرینه نوز مبارزه لرینده یاردیم ایتمکده چالیشا جاتیق. جمعیتین اقتصادی و اجتماعی وضعیتینی قتلر دورگون علمی اساسدا نئردن کچریدیکده انسانلارین مختلف قروب و طبقلره بولونمسه سی آیدینلاریم. مثلا بیرسی ملکه داردیر، دیگرکی تجارت ایدیر، بیرسی قلع دیر، نوز قوللارینین کوجونین باشقا هئچ نه بی یوخدور. او بیرسی ایسه رعیت دیر. بیرعه ال ایملری ایله مشغول دیر. آیری بیرعه ایله بازار آدامی دیر و جمعیتین دیگر عضولرینه لازم اولان یاشایش و ساییینی آلب ساتماق حسابنا دولانیر. بیرسیرا آداملار دولت اداره لرینده ایمله ییر. دیگرعه جمعیتین تهلکه سیزلیکینی قوروماق وظیفه سینی نوزعه ده سینه کورتورموشدور. بعضیلری عدلده قاضی لیک ایدیر. دیگر عده ایسه ابتدائی ساورتا و عالی مکتبلرده درس ویریر، معلم یا پروفیسور دیر. نیا بیت جمعیت عضولرینین هر بیر ی ایسترتصادی و ایسترسه ده بیله بیله نوز اراده سی ایله معین شغل و پیشه سئچمیدیر. همین شغل و پیشه لر ایسه آداملاری دستلره، سنفلر و قورولار آتیر اراق اولنلارین حیات طرزینی، تفکر فورملارینی، حتی آرزو و سیاسی مقصدلرینی معین ایتمیس. جمعیتده کی سنفلرین حاضر دا گوره چاریان حدیتلرینی و درین اختلافلارینی میدانا چبخار میشلیر. عین حالدا قید ایتمک لازم دیر که، بوتون بو دسته و سنفلرین وضعیتینی ثابت کیل. جمعیتین بوتون سلوللاری اراده سیز اولاراق فعالیتده اولان بیر جسم کیمی دایما حرکتده و انکشاف دیر. اگر بوتون دسته و سنفلر حرکت و انکشاف ایتمدلرینه باخما یاراق دگیشمز وضعیت مالک اولوب، اولنلارین تکامل و تبدلاتی حافنگ کتسه ایدی اولندا جمعیت معین درجه ده داخلی مبارزه و بوگونکی مختلف دیوشلر اولمادان، نسبتا آرام و ساکت حیاتی حوام ایتدیره بیلدی. بئله اولدیندا فرقلرین وجودنا بلکه ده اولدیر احتیاج اولمادی، دوئتین و اونون مختلف تشکیلاتلارینین وظیفه و رولی بلکه ده معین درجه ده آزادلا و آیری شکلک دوشردی. لاکن خوشبخت لیکن ویا بدبخت لیکن جمعیتین

حیاتی بوجور ساده و یک نسق دگیل. اونون داخلیته کی ساییز حسابیر دسته لوز منافطری
 اوغروندا مبارزه ده دائمی بیرینه توخونورو بیر بیرینی ازب محو ایتمکله ایرهلی
 لعیرلر. بونا کورمه ده اولارین هر بیرینی ئوز حیاتی ادا مویومک ایچون ئوزونی ساییر
 لریندن داها یاغشی تجیز ایتمکه و داها کوچلی حالاسالماغا چالیئیرلار. بو یاغش
 مبارزه سیندن، اجتماعی حیاتین دیر قانونلاریندان بیریدیر. ئولمک ویا یا شاماق
 مسئلهسی محض بورادا تام معنای ایله قارشیاچیکیر. هر بیر شخص، هر بیر جانلی موجود
 ئوز حیاتی دوام ایتدیرمکه چالیئدیگی کسی هر بیر سنف، دسته و قروپ دا عین ایسی
 کورور. حتی جمعیتین ئوزی ده عمومی قانوندان کنار داذگیل. تاریخ نبوت ایدیر که، بومبارزه
 بشرین ابتدائی وضعیتده یا شادیفی ابتدائی آلت لردن یلک استفاده ایتدیگی و آراچی
 ملکیتده صاحب اولدیغی کولردن اعتبارا باشلامیش، ان قورخولی، قانلی و ان وحشی
 محاربه لرین جریان ایتدیگی بوگونگی گونه قدر متما دی دوام ایتیمشدیر. تاریخین
 دانشمانغا فرصت اولمادیغی ایچون حاذرکی دورن بحث ایتمک ایسته بیریک، آراچی دقت
 ایتسک همین بوگری قالمیش جمعیتیمیزده مختلف دسته و منفرین منافع ضبیتیندن
 تورده نمیش جور-بوجور مبارزه لری کوره بیلنه ریک، مثلا فعله ایله کایتالیست، اریاب
 ایله رعیت، تاجر ایله خیردا آلویرچی (کسبه)، حکومت نماینده لری ایله عادی آملار
 ایستری ایستمن ئوز خصوصی عمومی منافطرینی قوروماق یولوندا بیر-بیرلری ایله
 مبارزه ایدیلر. محض همین طبیعی مبارزه دن سیاسی، اجتماعی، فلسفی فکرلر و مختلف
 نقطه نظرلر دوغولور و همین مبارزه نین شتلی لیگی و ضعیفلیگی ایله علاقه دار اولراق
 اوداشدیلر و وضعیله بیر، بعضیلری دقت سیزلیک، بلکه ده جهالت و نادانلیق اوزونن
 بونی جمعیت ایچون ضررلی بیلیرلر. اولنار خیال ایدیلر که، دولت تشکیلاتلارینین
 یاردیمی، دلیل و نصیحتله ویا ئوز دیشیکلری کی می عقلی تدبیرلر گورمکده بومبارزه نین
 گنیش لنده سینن قارشیسینی ایلیرلر و یاوتی بونولوکله آرادان آیارا بیلرلر، بر
 البته غلط بیر فکر و بوجور بویغی ایدیر. اونا کوره که، جمعیتی یا شادان محض مبارزه دیر. دویوش،
 رقابت، حسادت و مبارزه اولمادان حیاتی معناسی یوخدور. بیلنه بیر یا شایش دوام ایده بیلمن.
 بونندان علاوه نه قدر که، بیر جمعیتده یوخولو وارلی، حاکم و محکوم، قوتلو و ضعیفلر
 واردیرسا، بونلارین آراسیندا کی مبارزه نین قارشیسینی آلتاق اولماز. بونندان علاوه
 جمعیت بیرشورده، انکشافین معین مرحله سینده، ثابت و دومیوش حالدا حرکت سیزدایان
 بیلمز. حرکت سیزلیک ئولوم دیمکدیر، مطلق دورغونلوق ممکن دگیل. هر بیر جانلی یا
 انکشاف ایتمکلی یادا محوه دوغری کیتمه لودیر. حیاتدا اورتا حد سنک اولاسی دگیل.
 همین داغلی چکشمه لرو مبارزه لرین تاثیر نتیجه سینده جمعیت ایره لوییه دوغری کیدیر.
 اساس اعتباریله مبارزه اولمادان ایره لوییه، که ده ممکن دگیل. ضعیف منقلر و دسته لر
 جمعیتین انکشاف و تکاملینین آغیر تکراری آلتیندا لایه از یلیب داغیلازاق اورتادان گدیرلر.
 محیطله آیاقلانان و یاغشی سلاحلار نینمسلر و دسته لر قایلیر، انکشاف ایلیر و ایره لیلدیرلر.
 بشر جمعیتین انکشاف سیری، اجتماعی مبارزه لرین کسکین و یا ضعیف اولماسی سیری
 محض بونولا ایضاح ایدیلیر. ظنیمیزجه بو قسالیضاحات بیزی معین قدر اصل مسئله یه
 یاغشلاشدیردی. بیلنه خیال ایدیرم که، بو یوخاریدا قید اولونان شوالار جرابویرمک
 ایچون بیر واسطه دیر. ایندی یاغشی اولار که، همین شوالارین جوابینا باشلا یاق.

نه ایچون بیر جمعیتده فرقه و یا فرقه لر میدانا کلیئر ؟

هر بیر جمعیتده فرقه لر مختلف صنغو قرویلارلا منسوب آداملارین ثولوم سدیرم سارزه لرینی متشکل دوام ایتمیرک ایچون تشکیل اولونور. محض فرقه تشکیلاتلارینین کومکی ایله صنفلر یاخشو سلاحلانیب وارقه لرینی ایشه ساللا بیلیرلر. فرقه تشکیلاتی واسطه سیله ترقی پرور صنفلر تیز یولی اوزه رینده دیگر صنفلر طرفندن توره دبلمیش مختلف مانع لری آرادان آیاریرو همین واسطه ایله جمعیتی زواله حکوم اولموش صنفلرین سوق ایتمیکی فلاکتو بدبختلیکن خلاص ایده بیلیرلر. نهایت محض فرقه و یا فرقه لر انکشافو تکامل واسطه لرینی فراهم ایدرک جمعیتی ذلات دن چیخاریب، سعادت و ترقی یوللارینا چاتدیرا بیلیرلر. فرقه وانظامی بیر تشکیلات اولمادیقی تقدیرده ترقی پرور صنفلرین فعالیتی ایره لیله به بیلمز. گری قالمیش، طفیلی صنفلر تیز میل و اراده لری ایله حیات مبارزه سی میدانیندن چیخیب تکامل ایچون یول آچمیرلار. عمله بو ایش هنج ده سراسر، ساده آسان فورمادا باش توتمور. اونا گوره که، جمعیتین مختلف دستو صنفلرینی بیر بیریندن آیران هنج ده چین دیواری یوخور، خصوصیه گری قالمیش ثولکه لره آداملارین حتی دستو و صنفلرین موقبصنی معین کدیرمک چوخ چیتدیر. مثلا تیز ایرانی میزی گوتوره ک. بورا دامنفلر هنج ده ترقی ایتمیش ثولکه لره اولدیغی کمی کلاسیک فورمادا گوزه چار بیر. ملکه دارلا رعیت آراسیندا، خیر داملکه دارلار دن عبارت بو یوک بیر دستو واردیر که، او، ثوز انکشافینین مختلف دور لری ایله بو ایکی صنفلر اورتاسینی دولور موش، بلکه ده معین درجه ده اونلاری بیر بیرینه باغلامیشدیر. شهر لره کی فعله لری میزین چوخ هله ده یشه کارلار دن عبارت اولوب ثوز دمه لرینده شاگرد لری ایله بیر یوده ایشله بیلرلر. صنایع سرمایه دارلاری میزین اکثری هله ده تجار تن، حتی ملکه دار لری قده ان آیریلما یشلار. یونا یاخما یارق صنایع ساحه سینده تکامل قطعی ادها سرعتله دوام ایدیرو بورا دامنفلر ده عاجزی شکلده دیر. بونی انکار ایتمک اولماز. شهه یوخور که، زمان کچیکجه ایکی بیر بیرینه ند اولان و عین حالدا بیر بیرینین میدانا کلمه سینده بو یوک عامل سابلان ایکی بو یوک منفسیدان کله جک و دیگر صنفلرین و دسته لرین مبارزه سینگی کولکه آلتینا آجاقلار. بیوی کاپیتالستلر، دیگر ایسه فعله لر دن عبارت اولان بو ایکی صنفلر ده یالتیز نسبی استقلال لری واردیر. تکجه ایراند اذکیل، ترقی ایتمیش ثولکه لره ده مختلف صنفلر قطعی صورتده مستقل دگیلرو سیاسی مبارزه ده دیگر صنفلر دن باردیم آماغا مجبور دورلار. بویاردیم آماقو طرفدار تا باغین ثوزوده چوخ دقیقه لایق بیر موه و غلور. تاسفلر اولسون که، «آزی» غزه تبین کچیک محیفه لری همین موضوعی شرح ایتمک و گنیش یازماغا امکان ویرمیب. هر حال آساده دلیل ایله دیملکان لردیر که، فرقه لرین میدانا کلمه سی لزومونی توره دن جمعیت داخلینده کی خدیتلر و چکیشه لردیر. بو خدیتلرو چکیشه لردر گنج-تیز همین فرقه لری میدانا کتیریر. بورا دامنفلر شهنشیری یوخور.

دیدیگیمیز کمی صنفلر هله بیر بیریندن چوخ دا اوزا قلاشما یشلار. هر بیر دسته معین شکیلده ساید دسته لرله علاقه ده دیر. بعضا بیرنجه دسته نین منافعنی طلب ایدیو که، اونلار بیرو یا بیرنجه آیری دسته نین علیه نه اتفاقا کیرمینلر. بورا دامن ایسه باحقا بیر مبارزه میدانا کلیئر. بو ایسه طرفدار قازانماق اوغروندا فرقه لر آراسی مبارزه شکیلنده ثوزونو پروزه ویریر. خصوصیه ایران کمی گری قالمیش ثولکه لره ده جمعیتین مختلف دستو و صنفلرینین منافعنی بیر چوخ حاللاردا بیر بیرینه اویشون کلیرو عینی لشر. بو صنفلرین مبارزه

سختی بیرونی حال را در پیر و یابیر نجد معین منف عبینه یونه لیر. بوجهتین. عابله یو خاریدا دیلمیش جهتلر دارا سا ایران کیسی نولکلرده فرقه تام معناسی ایله منفی فرقه اولو بیلیمز. اگر بئله بیر تشکیلات اولار ساقطیا اوچوخ ضعیف اولاجا قیر. بواصل وزره دیر که، شرق نولکلرینده کی فرقه لیرین بیروچی ملی و کتلوی خارا کتره مالک اولور. دیدیگیمز کیسی، دستلرین منافی دگیش اولمیسی ایچون ملی فرقه لرده اوزون مدت دوام کتیره بیلیملر.

دموکرات فرقه سینین (پ) میدانا کلمه سی و آزادان کیتمه سی بییم نظریه نی تایید ایدن ان یاخشی و ان ماراقلی دلایلردن بیری کیسی گوستریله بیلر. دموکرات فرقه سی، عابله اوتون عمله کلمه سی و آزادان کیتمه سی سبلیر چوخ ساراقلی و اجتماعی بیر موضوعتور. هامین تصدیق ایدیگیمز کوره. اگر ایراندا یگانه دوغری و دوزگون فرقه تشکیلاتی میدانا کلمه سی سه او همین قدیم دموکرات تشکیلاتیندان عبارت اولوشدور. سخن همین قدر تلی فرقه ایران تاریخینده تاثیرلی آدیملار آتا بیلیمشدر. اساس اعتباریله دیمک اولار که، ایراندا فرقه اجتماعی حیات همین تشکیلاتلا باشلانمیشدیر. اگر بیسک که، قدیم دموکرات فرقه سیندن سونرا میدانا کلن بوتون آیری فرقه لیرین رهبرلی و تشکیلاتچیلاری قدیم دموکرات فرقه سینین سکتیندن چیخمشلار، بو هججده شمشیرمه دگیل. قدیم دموکرات فرقه سی تام تکبلده یراین اوگونکی محیطیندن دوغوموشدی. محیطین دگیشمه سیلده اولو ایدامجو اولوب آزادان کیتمه لی ایدی. بونا کوره ده همین فرقه نی سونرالار دیر یلتکه چالیشان شخصلری بوده اذیتن باشقا هجج بیریتمر الله ایتمه دیرلر. اونون بالینز پارلاق کچمشی، گوستردیکی فعالیت و نظام - انتظامی، آندیفی جدی آدیملاری سیرشیرین بوخی و خاطره کیسی تاریخین محیطه لرینده قالمیشدر.

هامین بیلیملرک که، دموکرات فرقه سی منفی بیر فرقه اولمامیشدر. اونون حوزه لرینده ربابو رعیت، تاجر و آلویرچی، په، فعلیه، بیرسونله جمعیتین بوتون سفقارینین نماینده لرینده راست کلمک ممکن ایدی. نه تک فرقه عضولرینین، حتی فرقه رهبرلرینین ده واحد اجتماعی مقصدلری بوخ ایدی. بونا باخما یاراق عضولرچوخ هوسله فرقه ده اشتراک ایدیر، اونون شعارلارینی جمعیت داخلینده یابیر، اونون نفوذ حورستینی گولدن - گونه یوکلدیردیلر.

قطعی صورتده بوفره یا شا یا بامزدی، چونکه اونون رهبرلی تشکیلاتی گنیش - ندیریکله فرقه ایچون ضررلی عاملر حاضر لایر دیلار. بونا باخما یاراق، ادعا ایتماک اولماز که اوقت ایراندا بئله بویوک ملی فرقه ایچون زمین بوخ ایدی، بو منطق سیز بیر ادعایر. دموکرات فرقه سی منفی جفتن داها آرتیق. ایران جمعیتین خصوصی طلباتی اوزرینده میدانا کچمشدی، ایرانین اوگونکی اهالی سینین آرزوسی بالینز مملکتین استقلالیتینی قورد - ساقدان عبارت ایدی. هامی یوکل ماتسئورلیک و وطن پرولیک دیومولاری ایله سلاح - لاندیشدی. فرقه نین ایره لیکه سینده سببده سخن همین دیومولار اولوشدور.

هامیمز بیلیملرک که، اوقت ایرانین خصوصی بیروضمیتی وار ایدی، اونون استقلالیتی و نراضی بوتوولیکی ته لکه آلتینا دو شوموشدی. دموکرات فرقه سی یگانه امیدو پناهیشری ایدی. ایرانلار نولکه نین خلاه راولونماسی بولونی سخن همین فرقه نین بایراغی تیندا آختاریر دیلار. بنهختلیکن همین مسئله اساسینا، فرقه نین محو ایدیلمه سی

مقصد XX غصیر ایرلرینده ایراندا تشکیل اولونموش ایران دموکرات ساقه سیندیر.

واسطىلىرى خاھرلاندى، قرارداد طرفدارى اولانلار فرقه ده يارچالانما غمىلگى تىرىپ، اونى ارادان ياردىلار. بولالته، فوتلى بىر عاملى ايدى. بورادا منفى خىدېتلىرى، تشكىلاتىز غمىر. لرېنېن بىكجىسى وهم آھنگ، اولمالارېنى دانائىرسىز حساب ايتىمك اولماز. بومىچ دەستادى دگول كىد، «تتشكىلى» اولانان دىكوراتلار قويونون بياننامىلرېندە تور باقلارېن بولوندىرولمىسى وسايىرسول شىعارلارا راست كىلمك اولوردى. بىر حالدا كىد، وثوق الدولە كايىنەسىنى مئافىدايدەن «تتشكىلى» لرېن شىعارلارى نىز ترجىع شىعارلار دىان عبارت اولوشىر وبوگون دە ھىمىن شىعارلارېن بىرچوخ جىلى طرفدارلارى واردير، حتى دون دە كود تاجى سىد(۱)، ائىلجە دە قولمور لوق امول ادارەسىنېن دېگىر طرفدارلارى ھىمىن شىعارلار اساسىندا خلقىن چىكىنە مىنىمىش دىلر.

نەپايچون بىر جەمئىتدە فرقه مېدانان كلىر؟

بوخارىدا قىدايتىدىك كىد، دىكورات فرقهسىنېن اساسى مەقىلى وشىعارلارېنا اساس او، تاممىنادا مىلى بىر فرقه ايدى. لاکن او، غمىلە ئوز عضولرېنېن منفى احتىاجلارېنى ئوردەم كىد. چىلې ايتىدىكى مۇتلف غمىرلرى ئوزونون زامانىغا قاندار اولمايدى. بونا كورە دە نەپات كوزلەنلىمىز بىرە زبە ايلە بىخىلدى، مۇتلف عقىدە لردە مالک اولان عضولرېن ھىر بىرى شىر تېپىنە ملحق اولدى.

بوآجى تارىخى تجرىبە بويىك مىلى فرقه تشكىل ايتىمك اىستەن لر اىچون بول كوسترىجى چراغ اولما ايدىر، بىر ھامىمىز بوخوشا كىمىز حادثە دن عبرت درسى آلمايىق، بىر فرقه نېن اھمىتىنى ھىچ دە اونون عضولرېنېن بوخولو غوندا آختارما مالى بىق، كىشىتە، كىمىتەن دەھ آر تىق اھمىت بىر سەلى بىك، اونان كورە كىد، اجتماعى ايشلردە كىمىتېن فووق الصادە تاثيرى اولما بىلمىز. مھض كىشىت دىر كىد، اولانلارى فرقه يە باغلا بىر ھىشە اونلارى «دو كوشە» خاھىر ۋەقىتدە ساخالايىر. ۴-ئىنجى مجلس شىجكى لرېنېن تجرىبەسى بىرچوخ سىاسى فرقه لرېن مفلوبىتى بو فوكى بىر داھا تصدىق ايتىدى. اگر فرقه لرېن رەھبىرلى فرقه چىلېك تصمىنى كئاراقوبوب فرقه دفتىرلرېنى اللە اولونموشى راي لردە مئاقىسە ايتسە لر، اىستىر- اىستىمىز بوآجى حقىقىتى تصدىق ايدە چىكلو. بىزېنېن دن ھىمىن موشوع اوزرېنە قايىدا جا بىق، اىندى ايسە فرقه لرېن مېدانان كىلمەسىنېن مھىت آچاق.

بونى ھىچ دە انكار ايتىمك اولماز كىد، بعضا جەمئىتىن مئافىى واحد مىلى بىر فرقه نېن مېدانان كىلمەسى لزومونى قارشىما چىقار بىر. لاکن بو قىبىل فرقه لر ئوز فعالىتلىرىنى جەمئىتىن اكرىتېنېن مئافىى ايلە تطىق ايتسە دىكلىرى تقدىردە جەمئىتىن مەىن احتىاجلارى تامين ايدىلە بىكىن سونراسىرادان چىخىر لار. البته، بعضا ئىلە حاللاردا اولوردى كىد، مەىن مىلى فرقه ئوز ماھىتىنى دگىشە رەك مئافىى فرقه شىكلىنە دوشور. بىزېم نظرىمىز جە منفى فرقه نېن داھا بويىك مھسوسى واردير، بىز فرقه لرېن ماھىتىنى مەىن لىش دىر مەكە اونلارېن منفى موقىمىن دن داھا چوخ، ھىمىن فرقه لرېن مقصدىنە اھمىت وىر بىرىك. بونولا ئىلە، منفى موقىمىن ئوزونون دە فرقه لرېن مئافىىنىدا اساسلى تاثيرى واردير. لاکن فرقه يە آدقوبىدىقا اساسا مئامد نظره آلېنما ايدىر. اگر بىر فرقه نېن مەقىلى جەمئىتىن آشاغى مئافىىنېن حوقونى مئافىى ايتىك دىرسە، البته او كئىلە بى فرقه دىر. اگر اونون مھسوس مەقىلى بىلېنىز فەلە لرو كئىلېلرېن ۋەقىتىنى املاچ ايتىمك دىرسە، اونون عضولرى داخا ئىندە فەلە

۱- سىدن مەقدە مشھور انگلىس پرست مېدخىاءال نېن طباطبائى دىر.

اڳين جي لڙهه منسوب آدام لارا اولهه سادا، نهايت اوڻو فرقه عملده فعله يا ڪنڌي فرقه سيني عيادت اولاجا ڏين، پير چوڻ خا اڻ لاردا هونون عڪسي ده اولا بيلر. مثلاً، بير جوڻ مٿي ٿو لڪه ٿو ده سرمايه دار ليق اصولن تي قوروماق. استعمار جي منغلري مداخله ايتمڪ ايجون فرقه لرميدنا گهٽيندير. لاکن هيان فرقه لرمعملدهو گوئند ليڪه ساردهه سيارله فعله ٿي ده ٿورونه عضو ايدو بيٺمئيندير. ديدگيمز کيسي. فرقدنن جمعيت داخاينده توتديفي موقعي سيني معن- لشيرهن عامل اونون مقصد، آرزو و فعاليتنن عبارتدير. فرقه لرم ماھيتنن دگري محمد- سي ده هين سبب اونون دن ميدانا گڏير. مثلاً تور کيدهه کي «خلق فرقه سي» ٿورن تاسيسينن بيرنجي مرحلہ سينيده تاممعنادا ملي بير فرقه ايدو. ايندي ايسه اور تاو ضعيتده اولان منفي بير يارت ايدو، چينده کي گو ميٽانگ فرقه سي، چين- ژاين محاربه سيني باشلانماسي ايلده علاقهدار، تاممعنادا ملي بير فرقه اولموشدور، روسيه، گو مونيست فرقه سي ده پاريم عصر ليک کسگين منفي سياردهه دن سونرايوگون تام ملي وطن پرور شعارا لآئيندها حرڪت ايدو رک وطن محاربه سينيده رهبر ليک ايدو. بوراداروسيه فرقه سي رهبر لينن ره ايسٽ ليکي ده بويوگ رول اوينا پير. هلليک بوحيرت لندبيرجي ايتي شرح و ايجاح ايتمڪ بيرزي اساس موعودان اون اڻ لنديرار. بوسئله ٿي آبري بير وڻه قويوب يونخارنده قيد ايتديکيمز سمولارين جو اينا باشلا ياق.

البته اجتماعي مسئلہ لري رياضي مسئلہ لري کيمي نابت فورمولارو دستور لار اساسيندا حل ايتمڪ اولماز. اجتماعي مسئلہ لڙده تاثير ايدجي عامللر جوڻ دولاشيق و قاري شيق ڏير. اونلارين هر بيرينن پيڙهين و خاصه لريني معن لشيرمڪ ايجون از جوڻ فورمولار و قانونلار اولاد اعلمده ينه ده سهو ٿولن ٿوريليو اساس حلقه بعضا لادن بوراخيلير. اجتماعي مسئلہ لرين حل اولونماسينن ان ياخشي يولي شهبهه سيز که، سبيلري تاپيب، اونلاري تحليل ايتمڪن عبا- رندير ايش. تڪجهه سبيلري تاپيب تحليل ايتمڪله قور تاريمر. جمعيت دائماد گيشير. حرڪت ايدو، بيرحالي ديگر حال عوض ايدو. سبيلرين ٿوري ده دگيشيرو عوض اولونور. زمان و مڪان اجتماعي مسئلہ لڙده انساني کيجلن بويوگ بير بلاڊير. اجتماعي مسئلہ لري تهقيق ايدن بير آدام لاردا تاريخين تڪامل و سچرايشيني، زمان و مڪانين موجود شرطي و اونلارين تاثير لريني نظره ائمال ايدو.

گوردو گو موز کيسي، زمان منفي بير فرقه ٿي بعضا ملي بير فرقه شڪلته ساليو ملي بير فرقه دهه مرور زمانا منفي شڪله دوشه بيلر. معن جمعيت، معن وقتده گوزله نيلمز ويا تديجي سبيلر اونونن جوڻ قيسا بير مدتده بويوگو ٿورتي بير فرقه ياراد ايلير. معن جمعيتده سابقه ٿي. استحالداردان چيخميش و باجاري ٿي بير فرقه ايسه بير ساردهه سچرايش ايلده ائله آرادان گنده بيلر که، اونون ان کيجيڪ اثر ي بلهه قالماز. جوڻ اون اڻ لار اگهه يک. همين ايتاليا فاشيست فرقه سيني گوتورهه. همين فرقه بوتون طمطراق لاري و هايگولي ايلده گورهه کنه اوندي؟ اهارا گهٽ پچاٿدي؟ نه ايجون موسولين بوتون ايتاليا خلقيني قيد اولوان فرقدنن باير غي آئيندها ساخلايا ايلدهه؟ طبيعه ديگر که، محاربه دنن تاثيري و فاشيست فرقه سي رهبر لينن ديوانه ليک حرڪت لري ايلده بوفرقه ٿور ملي خاصيتني ايتورهه آلمان ناسيونال سوسائيزمينن جاسوسي درجه سينيده ٿور اڳالدي. صباح ناسيونال سوسيا- ليست فرقه سي ده قطعا معن مقدار تاو غرايا جا ٿدير.

بوتون بوتيدلاتا باخما ياراق عومومي اصول دگيشير. سياسي فرقدنن اساس پابهسي قطعي صورتده منفي منافع اونرينده قورولور. مني فرقه لڙده، لادام منفي منافع اساسيندا ٿولندنيورلر. مثلاً، بوگون چين ده بوتون منغلرين سناقهي هوندا دير که، ژاپونلار وطن دن قورولسون و چينن بير لندير يا مدهسي شعاري حباتا تطبيق اولونون. گو ميٽانگ

فرقه‌سی بویویوک شعارین بایراق‌داری دیر. دونکی تورکیه‌دهده بوتون منفقر استقلالیت نده اولونماسینا و خارجی قوشونلارین اولکهدن چیخاریلماسینا علاقه‌مندایدیلر. بونا گورهده اولار ایسترا-ایستمز همین یولدا مبارزه ایدن فرقدن بایراخی آلتینا توپلاشماغا مجبورایدیلر.

یوخاریدا دیدیگیمیز کیمی، بیزیم اولکهمیزده منفقر جوخدا بیر-بیرلریندن اولد-نلاشما ییبلار. خصوصی ایله قهله لر، اکین چیلر، خیردالویر چیلر و صنعتکارلار کیمی آشاغی صنف و طبقه لره منسوب اولان آدمالارین بیرجوخ مسئله لرده بیرگه منافعلری واردیر. بونا گورهده ایرانا تام عننادا منفقی بیر فرقه ایچون زمینده یوخدور. هلدلیک ایراندا فرقه ویا حزبلر ایره‌لی لهیه بیلرلرکه، بیرگه منافعه مالک اولان قیدایتدیگیمیز منفقرین منافعینی قوروماغی شورلری ایچون مقصد قرار ویرسینلر.

سوزیوخ که، سیاسی فرقه لر منفقی منافع اوزون تن میدانا کلیر. لاکن عملده مسئله بئله ساده و آسانلیقلا حل اولمور. گونده لیک جریانلاردا مختلف دولایمقی لیاقلارو چتین لیکلر میدانا چیخیر، بونلار ایسه مطلبی قارانیقلاشدیریر. نتیجه‌ده، اینک باغشدا حادثنن قو کونی درک اینمک اولمور. شمه‌سیمز، بیر صنف او وقت منفقی موقعه‌توتا بیلیرکه، روز منفقی منافعینی آیردایدیب، همین منافعی قوروماق و حفاظتیمک خاطرینه دو گوته ایشلا سین. لاکن نظره آلماتی لازم دیرکه، هر بیر صنفه منسوب اولان عضولر معلومات، سیاسی یشکن لیک و اجتماعی مسئله لره علاقه بلسدمک جه‌تن بیر سو بهده دگیل لر. بونا گورهده هر بیر صنفو هر بیر جمعیت داخلینده ضابالی و اوزاق کوره‌ن اقلیت قاباغا دوشور، منفقو جمعیت ره برلیک ایدیر. سوزده همیشه همین تیب اوزه رینده گیشیلیر. محض همین تپه داخل اولان شخصلر خطری وقتلرده اتفاقا گیرمکی و جمعیت نجات ویرمکی سویله بیلرلر. بیز اتحاد و بیرلیگی آیری جور باشا دوشورلک. بیزیم نقطه نظریمیزجه اوزون مدتلی اتفاق، دور کون اساسو تشکیلات اوزه رینده قورولما دیمکی نتیجه‌دهده باش توتایلمز. ممکن دیر، جوخ قیامت ایچون همین عده بیری ره توپلانین، لاکن بئله جمعیتلر ایسته نیلن نتیجه‌ده چاتا بیلیرلر.

متفق اولانلار نوز ایشلرینه دوام ایتیرمک خاطرینه ایشلرینه همین ترتیبات ویرمکی. نظام-انتظام عملده کتیرمه لی. عهده چیایک گوتورمدلی و عهد و پیمان باغلاما ییدیلر. اولنلار دور کون پلان و پروگرام حاضر لاملای دیرلار. خصوصی ایله، گورولمک ایشلری نوز آدمالاری آراسیندا بو لوشورمه لیدیرلر. فرقه‌ده بورادان میدانا کلیر. بیرداهانکار ایستیرم که، دور کملی آدمالارین اتفاق و بیرلیگی اولمادان جمعیت اصلاحات طرف ایره لیلید بیلر. اتفاق و بیرلیک نظام رانتظام اوزه رینده قورولمالیدیر. نظام و انتظام ایسه فرقه‌شکلینده ماضرا اولور. بعضی لری فرقه‌نی همشکرو هم عقیده آدمالارین توپلانیدن تازی ساده و قوندار-سایر تشکیلات کیمی باشا دوشورلر. بو فرقه مشهور و نو ایدینلاشدیریر. فرقه ایره‌لی نی کوره‌ن معلوماتلی و همشکر آدمالارین اشتراک و همکارلیقی ایله یارانان و جمعیتی معن مقصد دوغری یونلنن منظم و جهی بیر تشکیلات دیر. مراسم و نظامنامه مسئله‌سی ده بورادان میدانا کلیر. مراسم اساس مقصد، نظامنامه ایسه ائله بیز واسطه دیرکه، فرقه اونون یاردیمی ایله منغین و یا جمعیتین گورکملی آدمالارینین اتفاق و بیرلیگینی حیاتا کچیریر. لاکن عملده تکجه مراسم و نظامنامه عئجه کفایتلنیر ییجی دگیل. تاریخ دایانمیر. گونده لیک مبارزه نین جریان هر کون بلکه هر ساعت فرقه ایچون تازه وظیفه لر میدانا چیخاریر. بونا گورهده دیرلر که، فرقه، گونده لیک مسئله لر باره ده دور کون تصمیم توتماق ایچون تاکتیکیا مالک اولمالیدیر. فرقه نوز فعالیتینی یا نین مراسم و نظامنامه نی گورکیمکه

حصراتسهار، جانلى فرقه اولماز. فرقهنى ياشادان وانكشاف اينتيرين اونون گونده ليك
فما ليتينن، گونده ليك دو گوشونن و دوزگون تاكتيكيندن عبارتدير. بويوك سياسى بىر
آديم مەين كىچىك اهميتسىز بىر فرقهنى ائله دىر چلده بىلر كه، اوبىر جمعيتى ايره ليمه
آپارماق قادراولار. عكسندە بىر جوخ حاللار دادا يالنىزمەن سياسى سەو كوجلى و قدر تلى بىر
فرقهنى آياقتان سالىب آرادان آپارار. بىر بومقالده بوگونكى فرقه لرىن خصوصيتيندن
محتايدەركن بوخاردا قىدايتىك كىمىز ويىدن كئارا چىخاماقا جالشا جاعيق. پارىلار بىزدا
كرمەن اشارە و كئايە حس اولونسا بو قىطعتلە غرض حساب ايدىلە سە ليدىر.

هر حالدا بعضى فرقه عضولرىنن ئوز مرم و مسلئك لرىنى تىلغ ايتمكە چوخ متمصب
اولوقلارنى گوروروك، بو چوخ ياخشى دىر، لاکن ضرر سيزده دگىل. ضررى بو نە دىر كه،
آداملار گونده ئىك فعاليت جريانىندا اساس مقصدى ياددان چىخاراراق خيال ايدىرلر كه،
فرقه جمعيتە يازدىم ايجون دگىل، بلكە جمعيت فرقه نىن ايره ليمە سى ايجون لازمەن. ئوز
عضولرىنى همىن غلط پرىنسىپ اوزەرىندە تربىە لنىرىن فرقه لره دىمى فرقه لر دىرلو.
فرقه نىن دىمى اولما ساسى ايجون اونون باشىندا كفايت قدر سياسى و اجتماعى معلوماتى
اولان رەھبەرلر دورماليدىر. فرقه ائله بىر تشكىلات دگىل كه، هر بىر آدام ئوز مەلى ايله
مارادا ايستە يىرسە ئوز سلىقە سىنە اويغون سورتە اونى ياراتىن و ئوز مقصدى ايجون
ئوندان استفادە ايتىن. فرقه ائله بىر بويوك سياسى تشكىلات دىر كه، او، مەين جمعيتى
ئوز سلىقە سىنە اويغون شكىلدە اداره ايتەلى و اونى بويوك اجتماعى مقصدە چاتدېرىس
ماليدير. بونى هر بىر آدام ايدە بىلمىز. بو بويوك ميداندا هر هانسى حريص و هو سگار آدام
ئوز هنرىنى گوسترە بىلمىز. اجتماعى تشكىلاتى بىر بنايە اوخشاتماق اولار. بنائى تىكن
مەنەسە تكتىكى بىلىك لازم اولدىغى كىمى جمعيتى اداره ايدەن شخسە دە اجتماعى بىلىك
لازم دىر.

بو نودا قىدا ايتمك لازم دىر كه، ساغلام نظرىە، دقيق علمى پلان اولما دان، سياسى و اجتماعى
معا نيت گوسترىلمە دن نتيجه الە ايدىلە بىلمىز. بونا گورە دە دولابى يوللا جمعيتىن رەھبەرلى
سايلان فرقه رەھبەرلى كرك فرقه و جمعيتىنن ان اوزاق كورەن، ان نىيالى، ان پاك و ان فعال
عضولرى اولسونلار.

نهایت فرقه ئوز-ئوزونە ميداندا كلىمىز. اونى تشكىل ايدىرلر. بورادا طبعى جريانىدان
داها چوخ ارادە، ميل، بىلىك و عقل ايشلتمك لازم دىر. بو ايشدە بىندە اوزاق گورە نلىك،
سياسى معلومات، جمعيتىن احتىاجلارنى باشادوشمك مەم رول اوينايىر. فرقه نى اداره
يتمك فرقه و واسطە سىلە خلقى فعاليت سوق ايتمك كئە نىن ياردىمى و كومكى ايله جمعيتى
مصلاح ايتمك آسان ايش دگىل، ئوز باشىنا ولووغا آداملار هنج وقت بئلكە بىر تشكىلاتىن
باشىندا دورا بىلمىز. تشكىلاتدا عوام فرى بىلىكىن، لووغا لىغىن هنج بىر فايداسى بوخسور،
يالنىز تصعبو فائز م ايله ايش آپارماق اولماز. فرقه رەھبەرلى فرقه نىن مقصد و اساس
پرىنسىپ لرىنى نظره الماقلا گونده ليك ايشلردە بىر فرماندە كىمى دقيق و معلوماتلى
ئالما ليدىرلار. فرقه نى، جمعيتىن باشى حساب ايتمك رەھبەرلو ليدىرلار اونون بە يىنى
سايىلار. طبعى دىر كه، بە يىن ناقص و خستە اولدىغى تقديرده باش و بىدىن آيرى
عضولرى دە ئوز وظيفە لرىنى لازىم چا حياتا كچىرە بىلمە يە جك. بىرتك فرقه نىن باش چىلارى
ئەبل، بلكە فرقه نىن بوتون عضولرىنىن هر بىرى دە ئوز موقەبندە، توتدېضى وظيفە دە لياقت

وباجاریغا مالک اولمایدیر. فرقه بپرده همفکر آدمالارین توپلانمیشی بئردگیل، فرقه اوله بپرده ووزگون تشکیلات دیرکه، دوزگون مقام بولکوسی، ایش بولکوسی، اونون فعالیتین اساسینی تشکیل ایتمه لیدیر. بئله اولمادیفی تقدیرده ایشلر ایره لید کئتمه بهجک. فرقه اوله بپر تشکیلات دیرکه، انسانلارین اراده سی اونا تاثیر کومستیر. لاکین بو اراده سحر اولوب ویا آزادان کئتمه بهرک مرکزده، فرقه نین رهبرلیگینده تدرک تاپیر. فرقه حقیقتده بوتون عضولرین بوتون کتله و طبقه لره منسوب آدمالارین اراده سینین منطقی دیر.

کیملر رهبر اولایلرل

بوخاریدا قیدایتدیگیمیز کیمی، فرقه لرین مقدراتیندا رهبرلرین اجتماعی موقعیتی، اخلاق و بیلک سویه لری و سیاسی یشکینلیکلرین بویوک رولو واردیر. محض دورگون ایش گورن، دقتلی، استعدادلی و باجاریقلی رهبرلر تجربه لی کاپیتانلار کیمی فرقه نین، هابئله منضوم جمعیتین کیمیسی اجتماعی مبارزه نین فیرتینالی اقیانوسوندا کی بوراغانلار و سؤالتی قایلارین اورتاسیندان کچیره رک نجات ساحلینه چاتدیرا بیلرلر. هر عادی بپر شخص رهبر اولایللمز. رهبر عمومی بیلکه صاحب اولماقدان علاوه گوز دهاسی، فداکارلیفی و جانندان کچمه سی ایله، هابئله باجاریق و استعداد ایله فرقه و منقین باشقا نماینده لریندن فرقه نیر و بونولادا جمعیتین داخلینده گوزونه نفوذ و حرمت قازانیر. بیر جمعیتین رهبرلیک مقامینا شهیدلی و بیانی عرصه به کلمیش آدمالار کچدیگی تقدیرده، اولار عمومون اعتمادینی قازانا بیلرلر. نه تک بئطرف شخصلر، حتی فرقه نین عضولری ده بئله بیر آدمین آردینجا کئتمه بهجکلر.

بدبختلیکن بیزیم گولکه دد بومسئله عکسینه دیر. سحر بوخودان تئز آیلان هر بپر حریم آدم رهبرلیک ادعاسینا دوشور، باشینی باشلارا قاتیر، او، گوزنفوذ، حرمت و اجتماعی موقعیتی نظره آمادان جمعیته باشچی اولماق ایسته ییر. بومقصد چاتماق ایچون ایلك آدیمدا باشقالارینین نفوذونو قیرماغا، پاک و لایق آدمالاری بدنام ایتمه که باشلا ییر.

من جمعیتین رهبرلیگی ادعاسیندا اولوب، فعالیت ایدن بعضی حرارتلی و حریم جو انلارین بپر جو خواجه ایشله میشم. تاسفلر اولسون که، اوزون مدتلی سیناقلار کچیردیکن سونرا بئله بپر نتیجه به کلمیشم که، جمعیتی افلیح ایتمیش بپر جو هابکوی لرین و سوبوش بازلیقلارین، هابئله بپر جو خرقه لرین موفقیت سیزلیگینین سنشائی همیزدیلی اوزون تیپلر دیر. اوله آچاق و لیاقت سیز عمرلر تانیبرام که، گوز کونده لیک حیاتلاریندا، نهجه دیرلر. ایکی آتین آرپاسینی بولمه که قادر اولمادیقلاری و بوتون عمرلری بوی جمعیت ایچون حتی اساسی بپر آدیم آمادیقلاری و خلقین منافع یولوندا، هئچ بپر ایش گورمه دیگلی حالدا تام حساب سیزلیق و وفاحت له فرقه و جمعیتین رهبری، گولک نین باشچیمی اولماق ایسته ییرلر.

من بورادا بپر قدر دها آچی سوزلردیمک ایسته ییریم. حق سوزو قیمتلن دیرن خیر خواه آدمالار آچی حقیقتی یالتاقلیقن دها چوخ خوشلا ییرلار. بوگون دنیانی فرقه لرین رهبرلری اداره ایدیرلر. سوبوک روس خلقینین، انگلتره و آمریکانین مقدراتی فرقه

رهبر لرینین اینده تایشیریلیمشدیر. بیزیم حکومت و کابینه لریمیز قدرتی فرقه تشکیلاتینا و جمعیتین رهبر لرینین بویوک نفوذونا آرخالانماسالار. بوگونکی مرکب دنیادا نوز اوزده لرینده گوتوردوکلری فوق العاده آغیر وظیفه لرین عهدہ سیندن کله بیللمه به جگله. وزیر لریمیزی، باشچیلاریمیزی بیر آن دقتله نظر دن کچیرین! گوسترین گوره ک، بونلارین هانسی خلق ایچون ایشله میشلر، جمعیتین تشکیلی ایشینده، کتله لره رهبر لیک ایشینده. سیاسی فرقه لرین تشکیلاتیندا زحمت چکیم استحان ویرمیش و نوز قابلیت، لیاقت و باجاریفی نتیجه سینده جمعیت رهبر لیک ایتمک موقعینه کلب چاتمیشدیر؟ شهر یوردن سونرا ایرانین پایتختینده بیرنجه فرقه میدانا گلدرک. آرزوخ معین غده نی موقتی اولسادا نوز اطرافلارینا توپلامیشلار. انصافلا قضاوت ایدیب گوره ک اونلاردان هانسی بیر جمعیتین مقدراتیندا، نولکده نین گونده لیک سیاستینده، نهایت حکومت ایشلرینده دخالت ایدیب، نوز رهبر لریندن بیرویا نجه نفرین نولکده نین باشچیلیمینا تعیین ایده بیلیمیشلر؟ شیدسیزک، اونلاردان هیچ بیر یوایشی گورد بیللمه میشدیر. دینک بیز قید ایتمک که، سیاسی فرقه لر و قویولارین لایق رهبر لری اولمادیغینا گوره، اونلار گونده لیک سیاست میدانیندا نوز اقلاناراق کلوبلار و تعلیم- تربیه تشکیلاتلاری کیمی بیطرف جمعیتلرین یسینی گورورلر، بو، هیچده سنود کیل. دها بیز بدبختلیک بوندان عبارت دیر که، بعضا نوز و نوز که بیرویانجه نفر لیاقت سیز باشچی نوز مقصدینی یریمک، جمعیت نوز و نوزو تخمیل ایده بیلیمک ایچون جور- سبجور وعده لر که بیر غده نی سیاسی فرقه آدی ایله نوز دوره سینده تیرلایمیر. لکن چایدان کچن کیمی، یاخود خلق ایچریمینده دیملدیگی کیمی، آرزو اشگینه مین کیمی خلقی و جمعیتی یادان چخار اراق عملده ائله ایشلر گورورلر که، اشقالاتی همین آداملارین ایشسالدیقلاری واسطه لردن استفاده ایده بیللمه سینلر.

ایرانین حکومت و ملی تشکیلاتلارینین تفرعاتی حقیقده اوزون- اوزادی مباحثه لر نولور. بیر یه دیر که، اگر فلان اداره اصاح اولونسا بوتون ایشلر دوز لر. دیگر یه یلنیر ییر که فلان وزیر و یافلان باش مدیرین یری آلینب آیری بیر شخصه ویریلسه ایران بیشته چوریلر. بعضیلری ایسه معین ویرگی و بادولت محارجه نین معین ماده سی بارده فکر سولمده بیدیرلر که، باشقا بیز حکومت ایشی باشینا کچیم، مختلف مسئله لر بارده اونلارین میلیته اویغون سورتده تدبیرلر گوره رسه بوتون ایشلر سومانا دوشر. بیزیم حقیقده میرجه، بوتون بونلار جمعیتیمیزین عضولرینین سیاسی شعورونون انکشاف ایتمه- مده سینین نتیجه سی دیر. بوگون بیزیم جمعیتیمیزین مقدراتی اونون نوز اینده دگیل. بوتون باشینا ویدی آداملارین هانسی اجتماعی اساس اوزره هارادان میدانا گلمدلری معلوم دگیل. بوقوندارما آداملارین باشقالارینا نسبت نه کیمی اوستون جه تله مالک اولمالاری بللی دگیل. مثلا، نهایچون بونلار وزیر و باش مدیر اولو بیلیرلر، باشقالاتی ایسه دیوخ؟ اجتماعی ایشلرده بوقالارین ویردیکلری استحان و گوستردیکلری لیاقت نهدن سهارت اولموشلور، هانسی صنف، هانسی فرقه، هانسی جمعیت بوقالارین آرخاسیندا نایانیر؟ بوتون بوسئواللارین جوابی سفی دیر. دیمک ایرانین قارشیمیندا بالئیز بیر یول وار دیر، بویاسد لایق، سچیلیمیش، فعال، پاک و امتحان ویرمیش آداملار حاضر- لاماقدان عبارت دیر. بویاشی دوغرو و دو زگون فرقه اولمادان سکن اولوبلیمز. بدبختلیکدن سیاسی فرقه لریمیزین ده گوزو قورخوب، اونلاردا نوز لری ایچون بول گوسترین رهبر حاضر لاماغا جرئت ایتمیرلر، اونلارین حقی وار، چونکه، جمعیتین رهبر لری ایندیهدک یاخش استحان ویرمیشلر. بوندان علاوه رهبر لیک ادعاسیندا اولانلارین سایی اوقدر- دیر که، ساده آداملار چاشیرلار، اونلار بیلیمیرلر، بو رهبر لردن هانسینی سچیمینلر.

بوندان باشقا ساده آدمالار ئوزلى ايله رهبرلىك ادعاسىندا اولانلار آراسىندا فرۇ گورمورلر.

رقابت ايسه بونلاردين هاسىيىندان داها پىسىر. بواىله بلادىر كه، بوگونكى سىياسى تشكىلاتلارنى وفرقه لرلر هئچ بىرى ئوز باغاسىنى اونون پنجه سىندن سلامت قورتارا بىلمىد. مىشيدىر. مثلا، منسوب اولوغونوز فرقه ويا جمىتىن خىزلىرىن بىرىنى دىگر بولدا. شلارنىزىن يانىندا تعرىفله يىن. اوند ا كوره جك سىزىر كه. سىزه نه كىمى جوا بلار وىره جكلر، همىن آدم تعرىفله دىكىز شىخس حقىنده نه كىمى عىلر، حتى بنى اسرا ئىل تقىنانلارنى تاپىب قوندار اچاقدير.

بونا باخما ياراتى كىچىق جمىعت ئوزونه تىكان وىره جك، همىن فرقه لر وىره لر ميدانا كىتيرىد جك دىر. چوخ اوزاغا كىتمه يىك، اىرائىن همىن مشروطه انقلابىنى دقتله نظردن كىچىردىكده ينى تارىخىن همىن دورونده ائله پارلاق اولدوزلارا تصادف اىده بىلهرىك كه، اىران جمىعتى اونلاردين آدىنى هلدهه حرىتله ياد اىدىر. بعضىلر حقىقتده اوزون اولما ياراتى بو بو يوگ اجتماعى نهضتى غىر طبعى و منعى حساب اىدىرلر. لىكن قىدايتىم يىكىمىز بو يوگ همىلى ونفوذ لور رهبرلرلر ميدانا كلمه سى همىن نهضتىن طبعى اولدىغىنى گوسترىر. بونهضتىن پارلاق سىمالارى، عذاب واذىتلر گورموش اىران كئله لر نىر اور كىندن باش قالدىر مىشيدىر. هر بىر نهضت، هر بىر بو يوگ اجتماعى حرىكات اىتر. اىستهمى جمىعتده تىكان وىرىب، خلقه يول گوسترمك اىچون همىن آدمالار اىره لى چكىر. اگر بو آدمالار لىاقتلى، جان ياندىر ان ووزگون اولسالار، جمىعت ئوز نهضت و حرىكتىن لزمى نىتجه لر الله اىده بىلر. عكسىسه پورقون و لىاقتسىز عىنرلر رهبرلىك مقامىنى اشفال ايتدىكده جمىعت ئوزونو ينى بدىختلىكلر و فلاكتلر اىچون حاسر لال اىدىر بورادا، اىكىرمى ابللىك باشچىلار جمىز. همىن اىدالار اىچون ان اىدىن وقناعتلندىر بىجى دلىل كىمى گوسترىل بىلر. اگر بو آدمالار لىاقتلى و دوزگون اولسا بىلار بو اىكىرمى اىل غرضىنده اىران خلقىنن اىند دوشوكو فرىمدن بو يوگ استفاده لر اىده بىلر دىلر. نادىزم و ناسىونال- سوسىالىزم رهبرلىرىنه ده مثالى گوسترمك اولار. اىتاليا و آلمان ملتلىرىنن دوجار اولدوقلارنى بوگونكى بدىختلىكلر و فلاكتلر اىنلاردين رهبرلىرىنن لىاقتسىزلىكى، باجارىقسىزلىقى و دىوانه لىكى اوزوندىن تورنىشىدىر. بونون آبرى دلىل و سىبى بوخلور.

بىلدىلكله فرقه نىن وعىن حالدا جمىعتىن رهبرلىرىن رول و چوخ بو يوگ و اهمىتى دىر جمىعتده تانىرا دىب، خلقى ئوز مقصد و هدف لىسه دوغرو بونلنىك اىستهمى فرقه لر رهبر موقىلرلىنى باشا دوشوب ئوزلىرىنه تجربىلى، دقتلى و دوزگون رهبرلر تاپما لىدىرلار بو دوغرو دوزگون فرقه اىچون چوخ لازم اولان شرطلردن بىرى دىر.

فرقه كادرلارنىن اهمىتى.

قىدايتىدك كه، دوغرو و دوزگون فرقه ئون فطاليتىنى كىچى مرام تىلغ اىتمك و ئون عضولرىنى آرتىرماقلا محدود اىدىب گونده لىك سىاستدن واجتماعى حادثه لرلرلر جربا- نىندان اوزاقتا دا يانابىلر. بىلكه بىر فرقه حياتدا مقاومت گوسترىب ياشا يادا بىلر. اونون رهبرلرى ايسه هئچ وقت ئوز مرام و مقصدلرلر نىداجاتا بىلمورلر. جانلى فرقه ئوز اساس مقصدىنى قورويوب ساحالاماتلا بىرلىكده جمىعتىن داخلىنه كىتمه لى. بوتون گونده لىك اجتماعى و سىياسى اىشلار قارىشمالى، كئله وى، منفى و عومومى نهضتلرده و حرىكاتدا

قطعی و آیدین شعارلارا مالک اولمالیدیر. فرقه رهبرلیگی اولمادان حرکات، نهضت و عسیانلار جمعیت و خلق ایچون خطری و ضررلی دیر. فرقه‌سیر رهبرسیز کتله کورطبعی یانغین کیمی دیر. اوحرکته کلدیگی تقدیرده قارشمسینداکی بوتون قورو و یاشی یانغیندیر یب محو ایدر. سردارسپین کودتاسی، سبدنیاینن ایش کورسکورانده سورتمه اونون آردینا دوشمدسی محض همین تهلکهللی قیاملاردان اولموشور. ۱۷ آذر حادثهسی، سلطنتین دگیشمه‌سیدن اول جمهوریت طلبک نهضتی وسایره، فرقه‌سیر و مقصدسیر خطری حرکاتین سختلفه نمونه‌لرینن عبارت اولموش و هامیمیز اونلارین پیسنرتیجده لریدن خبرداریق. فایدالی حرکاتین حکما تشکیلاتی، نظام-انتظامی و مرامنامهسی اولمالیدیر، بوگون بئله‌دیر، اون ایلدن سونرا یئنده بئله اولاجادیر. کورسوزونده میدانا گلن موقتی نهضتلرده فرستطلبو خطرناک آدمالار ایره‌لییه آتیلار ق خلتن احساساتیندان، کتله‌نین غضب و نفرتینن سوء استفاده ایدیب، جمعیتی خطری یوللارا چکیب آپاریلار. وقتیکه سیدنفاء، سردارسیه و خالصی زاده‌لر بئله ایشلر کورموش و ایندی مشاهده ایتدیگیمیز کیمی، ایران خلقی همان انتظامسیر، فرقه‌سیر و رهبرسیز حرکاتین آچی سوره‌لرینی بیملکده‌دیر.

کوزایش اسلوبوموز اساسین شحیتلر حقینده دانیشماق ایستهمیریک. بیزیم مقصدو آرزولاریمیز هئچده شخعلری، خصوصی ایله تصادفلر نتیجه‌سینده، تاریخی حادثه‌لرین اوزه پخاردیسی آدمالاری افشا ایتمکن عبارت‌دگیل، بو تصادفی عنصرلر هرزه اولدلا کیمی. گنج-تئز قورویوب آرادان کیدیرلر، خلق و جمعیت ایسه قالیر، نوزتکامل وانکشافینی دوام ایتدیریر.

بیز فرقه‌دن بحث ایدیردیگ، جمعیت نورتکامل جریانیندا قلعی سورتمه فرقه و یا فرقه‌لوه محتاج اولور. محض واحد جلی و یئتکین فرقه تکامل جریانیندا جمعیت رهبرلیک ایتمه‌لیدیر، بوشاقا بیرمباحشه‌دیر. ایندی بومنیم یچون بیراینده آل ساییلر و ایدال اوزرینده بحث ایتمک ایستهمیریم. جمعیتی اداره ایتمک ایچون فرقه‌یه لایق و باجاریقلی رهبرلردن علاوه معلومات، بیلگ، فداکارلیق نقطه-نظرلریندن جمعیتین ساده و عادی عنصرلرینن فرقه‌نین کادرلاردا لازمیر.

فرقه تشکیلاتلاری و حوره‌لرینن اهمیتینی انکار ایتمیریم. بونلاریندا اهمیتنی واردیر. بونلار فرقه‌نین سلوللاری، بلکهده اسکلتی دیرلر. تشکیلات و سازمان اولمادینی تقدیرده فرقه‌نین حقیقی مغنومسی اولماز. فرقه‌نین کوکی، جمعیت داخلیندن اونون ایچون کوندولیک غنایئتیرن اساس عامللر حوزه‌لردن، شمه‌لردن و کمیتلردن عبارت‌دیر. سرفره ایشلرینن بوساحه‌سینه بویوک علاقه بسله‌بیریم. بویوک فرقه‌لردن بیرینین بویوک رهبری دیمیندیریک، فرقه‌نعالیتی و مبارزه‌سینده فرقه حوزه‌سی آلیسازبیر قلعهدیر. فرقه ایشلرینده آرزوچوخ دخالت ایدن مرهانسو بیرآدام باشادوشورکده، من ندیسلک ایسته‌بیریم. هلکلیک بودا آیری بیر بحث‌دیر. عمومیتله دیمک لازمدیریک، فرقه‌نین کادری اولمادان، جمعیتی اداره ایدمه‌بیلمن. کادر اولماسا اساس اعتباریله فرقه اولماز. حوزه و تشکیلات میدانا کلمز. بویوک روسیه انقلابینن رهبری لنین ایلک آدمدیریک. انقلابدان علاوه نیش ایل اول کادرین لازم اولدیغینی درک ایتمیدنی. اونون فرقه‌سینن موافقت قازانماسی سروده بوندان عبارت اولموشور، او، دیردی: فرقه‌نی یالنیز اجتماعی مسئله‌لرده بیلگیکی، مستخص و باجاریقلی اولان آدمالار، فرقه‌فعالیتینن باشقا، اجتماعی مبارزه‌دن باشقا دیگر کب و کاری اولمایان آدمالار اداره ایتمه‌لیدیرلر. اووقتین اصلاحی ایله دیمک، همین آدمالار بئشه کار انقلابی اولمالیدیرلار. روسیه‌نین اجتماعی

انقلابیونین پارلاق تاریخی همین نظریه‌نین دوزگونلیکینی ثبوت ایتدی. همان اجتماعی حرکاتین باشلانغیچیندا لنین فرقه‌سی چوچدا گنجینس یاریلماستندی. یوره‌شتادیمیلونلوق بیرعه‌ده رهبرلیک ایتمک ایچون ایککی یوز و یا اوج یوزمین نظریک جمعیت شبنه‌سیزکه، امستیز و کیچیک گورونور. لاکن گوردو گوبوز کیمی، همین کیچیک جمعیت یرگوره-سبتین آلتی دان بیرحصه‌سینده‌ینی بوردنیا باراداییلدی. بوموقمیت یالئیز فرقه‌ره‌هرلری و کادرلارینین فعالیت و باجاریفلیلیقی نتیجه‌سینده مسکن اولمشور. لنین فرقه‌سی اوکتیابر انقلابینی بیرعه‌ده باجاریقلی، حبس، سورگون، مؤاجرت و سبارزه‌ده‌دیشیب، بوکیمیش سیاسی آداملارین کمکی ایله ایتدی. همین کادرلارین کمکی سایه‌سینده ملکور فرقه ایکیرمی نهچه ایللیک داخلی دوکوشلردن سونرا دنیانین ان قدر تلی اوردوسونوملوب ایتمگه قادر اولئی. حاضرکی محاربه‌نین کیدیشی چربانیندا، پارلاق اولدوزلار کیمی تهریل اوردونون باشچیلاری داخلینده نظره چاریان آداملار، هئچده ایککی یا اوج ایل عرضینده میدانا گلیمیش شخصلر دکیلر. اونلار روسیه خلقلرینین رهبرلری طرفیندن نریه اولونموش و مینلرله عادی عضو داخلیندن سچولیب همین گه‌ین ایچون حاضرلارینین کادرلاردان عبارت‌دیلر. قوی ئوز اطرافلارینا دورد نقرآدم توپلاییب، ونا گوردو تلولو فرقه‌آدی و یرن رهبرلرین بیزدن خوشی گلمه‌سین، بیزدوغرو و دوزگون سوزلری دیسه‌لیک. شهر یوردن سونرا گوبه‌لیک کیمی بوردن پیچیمیش فرقلر کادرلاری دوزگون قایدایله تربیت ایتمه‌سلر، هئچ‌بیر ایش گوره بیلمه‌یه‌چکلر. دنیانین سیاسی شخصلریندن بیریین سوزی ایله دیسک، بوایشی هئچ‌ده پینده‌چلیک ایتمک و یا اوزون قولاق سورمک دکیل. دنیا‌دا بوتون ایشار علم و تخنیک اوزه‌رینده قورولوغوبیر عسره‌ده، پینده‌چلیک زیا اوزون قولاق سینمکله بیریه چاتماق اولماز. فرقه و یا فرقلرین بیئوره‌سی اساسی محض علمی اصول اوزه‌رینده قورولمالیدیر. فرقه‌دورلتمک، فرقه‌نین واسطه‌سیله جمعیتی معین مقصددوغرو سوق ایتمک علم و تخنیکدن عبارت‌دیر. اونو همین ایشلری باچاران آداملارین اینته تاشیرماق لازمدیر. اجتماعی ایشلرده، مکتب، تکار و تجربه طلب ایدیر. ئولکه‌میزده هله‌لیک بئلمک‌کتبلر یوخور. دیگر ئولکه‌لرده فرقه‌وی شخصلتری، هئچ‌ده مکتب نیسکتی آرخاسیندا اوتور اولار ایچریسیندن سچمیلر. فرقه کادرلاری اجتماعی مبارزه مکتبینی باشا چاتدیرمالی، جمعیتین امتحان میزی آرخاسیندا سیناقلان کچیریلمه‌لی و همین سیناقلان غالب چرخمالیدیلر. جمعیت چوخ «اینجه» بیر شئی دیر. فرانسه تاریخچیلریندن بیری اونو اویناغان آتا اوخشاتیبندیر. اویناغان و میللاق آتهر آداما مینیک ویرمز او، ئوز آدامینی یاخشی تانیر. ناشی آدامی، بیر نه‌چه‌دفعه ایتلیب دوشمکله، یره‌ورار. لاکن تجربه‌لی آدامین آلتیندا اویناقلایار، سوز کیمی یوسوشلار، ایستهنیان طرفه سوق ایدیلر. بئلمه‌بیر سوزلردن حتی آتین ئوزونده خوشی گلر. نتیجده، خلاصه‌سورته‌ده‌دیمه‌لیک‌که، فرقه‌نین دوغرو و دوزگون رهبرلردن علاوه، دوغرو و دوزگون کادرلاری‌دا اولمالیدیر. محض کادرلار دیرکه، فرقه‌نی عملده اداره ایدیر. اونو یارادیر، گنیشلندیریر، اجتماعی مبارزه‌ده اونون باجاریق و توده‌لرینی ایشه سالیر، بوباجاریق وقوه‌لرین یوش و هدر قالماسین چارشیمینی آلیر، بیرسوزک کادر فرقه‌نین قوللاری حساب اولونور. بوقوللارین قدرتی نه‌قدر کوجلو اولسا فرقه‌نین آدی، شورتی و نفوذی‌دا بیراوقدر آرتیب حرمت کسب‌ایدیر.

«آزیر» غزه‌تی، ۲۲ خرداد- اکتبر ۱۲۲۲ ش.م، نمره ۱۵۶-۱۶۰.

IV فصل

زندانیان خاطرہ لری دفتریندن

زندان خاطره‌لری دفتریندن

حادثه‌لر و تصادفلر سلی نین بویوکسک لیکلره قالدیردیقی «قبرمان» (۱) گوزلیمز بیر نیریتنا نتیجه سینده باتیب آرادان گیتدی. او، اولئنده ترقی پرور اولما میشدیر. بولانلیق سودان بائلیق توتان ریشقا بدیبی یالایان بعضی آدمالارین مدعاسی عکسینه اولراق، جمعیتمین بیرجوخ منفعلی همان ایلك گوندن اونون ایشلرینه شهید و بدبین نظرله باغمیش. اللرینه فرصت دوشن وقتلرده مخالف اولوقلارینی بیان ایتمکدن چکینمه- میشلر.

کتله و ترقی پرور آدمالار آلدانما میشدیلار. هاینله خیالی طبقتو تجربه‌لی شخسلرده قاباقچادان، ایشین نه ایله قورتاراجاغینی، قلابی اصلاحاتین ماهیتینی بیلیردیلر. اونلار مختلف یوللارلا دیکتاتورون قارشسینی آلماق ایستدیلر. لکن تاغفلر اولسون که، قدرت و سلاح تترقی قورلرین الینن چیغمیشدی. دیکر طرفلن ایسه بیرعه مقام پرست خیالی ئوزلرینی دیکتاتورا یا پیشدیر اراق آز-جوخ بیرسیرا غوامزریب ایشلر کور-وردیلر. عملده ایسه بوایشلر دیکتاتورون آدینا تمام اولوردی. بونا کورده اونون سلطه و قدرتی گونو-گونن یوگسه لیردی. ایرانلیلارین بویوک بدبختلیکی ده همین زمینه اوزدرینده توره نیردی. چونکه دیکتاتورون نفوذی آرتدیقا او، دها آرتیق حرینرلشیر و دها سیرتیکلا شیردی. بونا باخما یارات او، ئوز وضعیتینن خبردار ایلی ایران خلقلرینی یاغشی تانیردی. اطرافیندا کی آدمالارین تملق و یالتاقلیقینی دا هامیدان یاغشی باشا دوشموشدی. او، هامینن یالان ساتما سینی بیلیردی. او، بیلیردی که، اطرافیندا کی لارین هامیسی ریاکارلیق ایدیر. هامیسی ایستدیلر که، اونون نفوذوندا، اونون امرلریندن استفاده ایتین. بونا کورده او، هامییا شهیدلی و بدبین ایلی. ئوز سلطه و وار-دولتینی ایتیرک قورخوسوندا گوزونک یوخو گیتیمیر و استراحت ایتیردی. هر هانسی احتمالی حادثه نین قارشسینی آلساق ایچون ئوزونون بوتون قدرتی ایشه سالراق شهیدلی آدمالاری ئوز یولو اوزهریندن کنار ایدیردی. بوتدیلر طبیعی اولراق شهید درغوروردی. او، حس ایدیردی که، معین نفوذلی دشمنی اورتادان آپارماقلا، ئوز ایچون یوزلرله باشقا نفوذلو دشمن توره دیر. اونون اخلاقینی یاغشی ئوگونمیش لشخور یالتاقلار بواوودها پله بیلیردیلر. شهید دایره سی کئیشیلدی که، آخیدیلان قانلارین ساید آرتیردی. بوایشی مختلف شکیللرده تظاهر ایدرک بویوک بیلر

۱- مقصد ۱۲۰۴-۱۲۲۰ ه.ش. (۱۹۲۵-۱۹۴۱ میلادی) ایللرده ایران شاعری

اولموش رضاخان پهلوی دیر.

یانقین کمی یاش-قورونو نوزکامینا چکیب، اونلارین هامیسنی باندیریب محو ایبیردی. بودهشتلی ایشلردن خلق آرزوخ خپرداریدی. بیزایسه بوتون اون بیرایل عرضینده زنداندا قالدیفیمیز مدته اونون داما شدتلی کوتکینه معروض قالمیشدیق. غدارلیقلارین بیرجوخو بیزیم گوزوموزون قارشیسیندا حیاتا کچیریلیدی.

بیزی مرکزی زنداندا ساخلاییردیلار. بویوکن توتמוש کچیکه قدر هامونئی اورایا کتیریردیلر. خارجه باش ویرنهرمانسی پیس حادثه تین انزی درحال زنداندا گوزونو کوسریردی. قربانلیقلارین بیرجوخونو ایشین مقدمه سین حاضرلاماق مقصدله. بورایا کتیریردیلر. حقیقتده دیمک اولارکه، بیزاعدام اولان شخصلره مخصوص انتظار اوتاغیندا سنزل سالمیشدیق. نصرت الدوله، تیمورتاش، فرخی، بختیاری لر. مارانداران ملکه-دارلاری، چاه کوتاهی خانلاری، کوردلر ولورخانلاری، سیاسی قرقه لره منسوب دستلر و آیری-آیری عضولر بوتونلوکله بیزیم قارشیمیزدان گلیب کچیریدیلر.

«قصرین» (۱) داستانی کسرلی، دهشتلی، عین حالدا اوخونمالی دیر. تاسفلر اولسون که، موجود واسطه لرله بودستانی بوتون لیکله تصویرایتمک ممکن دکیل، بیزیو خاطره لرده اجباری اولراق، اونلارین بعضی قاباریق یرلرینی نظره جاکتیرماقلا قناعت لنمیشیک. عین حالدا حادثه لری حکایه کمی شرح ایتسه ایدیگ چوخ اوزون و یوروجو اولایبیردی. بونا کورده موقتی حبس واستطاق کونلرینی قید اولونان طرزده قلمه آلیب، قالان مسئله لری یسه آیری-آیری موضوعلار کمی قیدایده جده ییک. بیزجه بوسلوب ایله هم-خاطره لر یوروجو اولماز، همده اوخوجو ایستنه دیکی بولمه نی آسانلیقلا تاپیب استفاده ایده ییلر، بونا کورده قیدایتدیگیم یازی سبکی و ائله جده یی گلدیکه قدیم لغت و عباره لرین استفاده ایتمک موضو ایچون اجباری بیرحال اولموشدور. چونکه قدیم لغت لرین یرینه، یاخشی عادت ایتمه دیگیم تازه سوزلری ایشلتمک ایچون لغت کتابینا باخا ایلیم احتمال که، جمله لرین یازیلما سیندا منعی حاللار میدانا گاردی و خاطره لر دکر سیر بیر حالدا دوشردی. هر حالدا من بویازینی کتاب حساب ایتمیرم، او، منتظم بیر خاطره و یاقیدلرده دکیل، بویازیلار دیمک اولارکه، ساده جه اولراق گوردو گوم حادثه لرین تصویریندن عبارت دیر. بورادا یازیلیش، املاء و مطلب لری اولدیغی کمی شرح ایتمک ساحه سینده ده بیرجوخ نقصانلارا بول ویریلدیگی نی اعتراف ایتمه لییم. اوخوجودا یاددان چیخارما-سالیبیرکه، او، اون بیرایل زنداندا قالمیش بیر آداسین یورغون و ساریمیش بینین محسولونو نظرده کچیریر،

بو خاطره لرین همین حبه سی عزیز دوستوم آقای عمید نورین تشبثی ایله مانتلی «داده غزه تبینه» «سبورغ» امضاسیله «زنداندان کاشانادک» سرلوحه سی آلتیندا چاپ اولونموشدور. ایندی بو خاطره لرین دیگر حبه سین رداکسیا هیئتتی عضولرینین تصدیق و مصلحتی اساسیندا همین نمره دن اعتبارا آر دیجیل صورتده چاپ ایده جده ییک. «فرخی زنداندا» و «دکتر ارانینین ماتمی» آدلی مقاله لرده، همین خاطره لرین اقتباس اولونموشدور. حرمتلی «ناهیده» غزه تبینین بیرو ایگنجی نمره لرینده آر دیجیل صورتده نشر اولونموش «زندان قربانلاری» عنوانلی مقاله لرده همین کدرلندیرجی خاطره لرین گوتورولموشدور.

(-قصر، یاخود قصر قاجار تهرانین شمال شرقینده یرلش زنداندیر.)

اون بیر ایل بوندان اولدی آیین آلتی گونومیز ایچون بیر تاریخی نون حساب اولونور. من ۹۱۱۰۰۶ تاریخینی بو گون تک بیر ساعتده اولسون یاددان چیخارما می شام. اوگونکی هوا نری ایلده لاپ بوگون کیمی نظر می ده دیر، پر لوبوز باغلا می شدی، بالا بالا قاریا غیردی. شمیران داغ لاری اوزاقدان آغ بو سور تا کیمی گورونوردی. محمد انزابی (۲) ایله نواز اینتلیکن سونرا منز لرن چیخدیق. اوگونرده بیز، قوام السلطنه خیابانیندا کی انتخابیه کوجه سینده یا شا بیر دیق. انزابی مندن آیری لیب نوز ایوبنه قایم دیر. من ایه دوستلاردان بیری ایله ایشیم اولدیغی ایچون اونون ایوبنه گیدیر دیم، قایستین یانیندا بیر - بیر میزدن آیری لدیق. ارقوام لطنه خیابانینا طرف گتدی، من ایه ساغ اوندوم، شان دق قهده نهین حقینده فکر لشی کیم یاخشی یادیم اکلیم. لاکن همیشه اولدیغی کیمی باشمی آناغا سالیب بالنتون یاخاسینی قالدیر اراق سرعتک ایره لیلنه بیر دیم. کوجه خلوت و سویوق ایدی، کوجه نین یا شیندا، سول طرفه دوتمک ایسته دی کله عقلتا تانیما - دیغیم بیر آدم قارشیا چیخدی، او، یوندمیز لباس گینیمیشدی. اینده عا وارا ایدی. قیافه سی چیمچشیر یجی، یاخیشلاری ایه حیا سیز و فضول ایدی. بو یوندمیز آدمی گورهن کیمی فکر می ده اونا قارشی شدتلی نفرت او یانندی. اونون خوشا گلمز سسی بونفرتی داها دا آرتیردی.

— آقاسیزین آدی رفان... دکیل؟ — دبییه بو شخص منه راجعت ای تدی.

— نه ایچون؟ — گونوز و رارا سوزونوز وارا ایدی؟

ظاهره ادبلی رفتار ایتمک ایسته یین، لاکن ادب سیز یاخیشلاری و گولوشوا بله خبیث نیتینی گومتین بو آدم علاوه ای تدی؛

— آقاسخا بنده نین میزه دیملی بیر سوزوم یوخدور. منی گوندر میشلر که، بیر نجه دق قه لیله اطلاعات اداره سینده تشریف گتیر می کینیزی خواهش ای دیم. ظنیمجه سیز دن کیچیک بیر سوز سوروشماق ایسته ییر لر.

من اینتین بوقدرده ساده اولما یا جاغیننی بانا دوشدم. آخی اطلاعات اداره سینین ایندی ده دک هنج کله آراجتی ایشی اولما می شدی. بو اداره به گیرن آدای لاریسه هنج ده آسانقلان اولردان چیخا بلیمه می شیلر. علاج سیز قالاراق دیدیم؛ بئله اولدوقدا قایداتی من ایوه خرویریم.

او، دبییه بو نا احتیاج یوخدور. تئز لیکله قاید ا جا قسینین.

من بانا دوشدوم که، پولیس درسینی ازمیر له می شیدیر. قاچماق حقینده ده اصلا نکولشه بیل میزدیم، یقین که، او، تک دکیلدی، دیگر طرفدن من نوز و سو کنا هسین حساب ای بیر دیم. بونا گوره ده منزله قاییتماق حقینده اصرار ایتمه یفرک پولیس ایله بیر لیکه یولا دوشدوم. بوساده، سس سیز - سسیر سیز بیر دعوت ایله، حیاتیما ینی دورون باشلانما سینی حسر ای تدم و بیلدیم که، بیر داها نوز میلمه کونلوم ایسته یین یره کیده بیلیمه ده جگر، اختیاریم باشقالار نین اینه کجه می شیدیر. بونا یاخما یاراق بو اینشین عاقبتی حقینده هله لیک معلوما تیم یوخ ایدی. آباغ مین آلتیندا بیر دن - بیره آچیل می ش اوچور و سون عارایا کیدیپ چیخا جاغیننی بیل میزدیم.

۱ - ۱۹۲۰ - نجی ایل دکا بر آیین نین آخر لری.

۲ - محمد دادی زاده انزابی ایران کومونیست پارتیاسینین عضوی اولموش و زنده اندا وفات ایتمه می شیدیر.

پهلوی دورونون نظمیه سی چوخ تهلكه لی بیر تشکیلات ایلی، اشکنجه آلتیندا قاتل محمودون گناغینی ئوربونیونا آلمیش اکیرساللاخین ماجراسی یادیمدا ایلی. حاجی محمد باقر گلپایگانی ره باسیلمیش داغ و بیزیرلرینی محاکمه ائناسیندا ئورکوزومله کور— حوشدوم. اوندان، اینگیرمی نجه نفری ئولئورمک حقیقنده، زورلا اعتراف آلتدیغینی ایشتیمشدیم. باغشاهدا (۱) گجه لر حیاتا کچیریلن قیرغینلار نظرده سیغشما یب شمشیرتمه کیمی کورونسه ده، مرحالدا حقیقت ایلی. آذربایجان وخراساندا کی کتله وی اعداملاری، ساییز— حساب سیز سیاسی شخصلرین یوخ اولماسینی هئچه افسانه حساب ایتمیردیم. یاخین دوستوم حجازینین فاجعه لی ئولسونو یاددان پیخارنامیشدیم. ارج کون اوندان اول فرخی دیمیشدی که، ئولکه دن بیخیب گینمک ایستدیر. سالارظفر سنجایی قاجمیشدی. حسن پورآفر، سردارمقتدر و سالارنامر هله ده زنداندا ساخلانیلیردیلار. بونلاردان باشقا مینارله حبس، سورگون و اعدام حادثه لری، هاینکه مختلف دورلرده کی مجوسلارین خاطره لرینی اوخوماق نتیجه سینده الهه ایتدیگیم معلومات بیرلشدرک، بیرنجه دقیقه عرضیمده منی چوخ دهشتلندیردی. لاکن بوده شت و اووره ک دوکونتوسو درحال آرادان کبتدی. اونا کوره که، گزلی پولیسین آلقاق قیافه سی منده خصوصی بیرغرور و تکیر عمله کتیردی. درحال قرارا کلدیپ که، قارشیا پیخان مرهانسو حادثه، حتی اعدام قارشو— سیندا بئله، ئوزومو آلقاق و ذلیل کویستمه ییم. قصدشاهی، اونون ناظرلرینی، دیکتاتورلوق اصول— اداره سینین یاریچیلاری و باشچیلارینی ئوز نظریمده جانلان دیردیم. اونلارین هامی سینی ئورقارشیمدا چوخ کیچیک و آلقاق کوردوم. یونا کورده راضی قالدیم، ئوزومو چوخ خوشیخت حساب ایتمیم. ئور— ئوزومه— لابدا داها آلقاق طبقه یه منسوب اولان پولیس قارشیمسیندا آلقالما یا جاتما دیردیم.

سپه خراباییندا انزایی آرخادان گلیم بیزه چاتدی. او، جمعیتین ازدحامیندان استفاده ایده رک قاباغا کچیپ، پولیسی تاندیغینی و اونون مختلیندن باخبر اولدیغینی معین اشاره لرله منده باشا سالدی. پولیسین کوزلری یالین منده کیلمیشدی، او، منیم قاجا بیلکه کیمین قورخوردو. بونا کورده انزایین حرکت و اشاره لرینه فکر ویریردی. بیزایسه بو وضعیتین استفاده ایده رک تامینات اداره سینین قایسینداک اشاره ایله بیر— بیریمزله صحبت ایتدیک، اورادا ایسه مجبوری اولاراتک تاشلی گولوشله و داغلاشدیق. من بیلیردیم که، او، نجه اولئورس اولسون، توتولماق خیریمی بیزیم ایوه چاتدیرا— چاقدیر، یونا کورده ساکت او ره گله تامینات اداره سی (۲) بناسینین پله لریندن یوخاری قالدیم. اورادا پولیس منی کیچیک بیر اوتاعا آپاردی. اوچ بویوک سوز و بیر سادده قفسه ایله زینت ویریلیمیش بو اوتاقدا پولیس منی گنج بیر کیشی به تاپشیر اراق چیخیب گیتدی. سونرالار همین کنجین آدینین رفعت اولدیغینی بیلدیم. منی کتیرن پولیسی ایسه بو کونده ک ایکنجی دفعه کورمه میشم.

اطلاعات اداره سی و باشعه سی بوگونکی بویوک سیاسی اداره نین سلفی ساینیر. مذکور اداره نین رئیس و یارئیس وظیفه سینی ایفا ایدن احتشام آدلی قوجا آذربایجانلی بیر کیشی ایلی. سونرا زنداندا ایشتیدیم که، من توتولاندان بیرنجه ایل سونرا، افلیج اولموش و یا شقاییر ایسه کویورولموشور. حبسه آلتدیقیم وقتدن بیر ایل سونرا کتله وی سورتهه بیلمکدن استناح ایتدیگیمیز ایله علاقه دار اولاراتک همان احتشام آدلی

۱- باغشاه ظهراندا اردو حمله لرینین برلشدیکی برین آدی دیر.

۲- محمد ایران «تزلکه سیرلک» اداره سیدیر.

شخصه ايکينجى دفعه گوروشدوم، او، منه سوزويدى که، ايکي هفته مدتبنده تکليفى معين نشديره جگدير. لاکن همین خاطره لرین جريانبندهان سبزه معلوم اولاجاق که، بوايکي هفته اون ايل اوناندى.

ايک استنطاق

گون باتانداک هئج کس نيميله دانيشمادی. اوتاغين خلوت اولماسيني گوزله بير- ديلر. احتشام باشيني آشاغا سالاراق قارشينا قويولوش کاغذوپاپکالارى ورقله بيردى. رفعت او توماتيك ماشين کيمي دائما حرکتده ايدى، او، گيدير- گلير، اوتورور- قالخير و توتور دقتله منه باخيردى. اوچيمچشديريجي گولوشوايله مني استوزاه ايديردى. من ايسه فکره دانيشديم. بوانتظار ايکي- اوچ ساعت چکدى. من بوسوتون يورولمور- شوم. گچدين باشلانماسيله علاقه دار بديتمينه قارا خوشنجه و خيالار قوتله تيردى. نهايت ساعت آلتوراده لرينده، قيسا بويغو، سارى بنيز آريق بير کيشي ئوزونون گوترمک ايجون منعي تبسم ايله قاپدن ايجري کيردى. رفعت اشاره ايله مني اونا تانيتديردى. او، سلام بيرديکن و بيرچوخ ميمى تعارفله ايتديکن سونرا ميزين آرخايندا اگله راک، منده، ئوز قارشى سيندا اگله شکه اجازه و بيردى. بيزيم دانيشقلا- ريميزا هئج کس قولاق آسميردى. همین شخص درحال قباغه سيني چله لشديريب، ميزين سيرتمه سيندن نجه ورقه رسمى کاغذ چيخارتمه بقدان سونرا آدمي، فاميليمي، نه ايشله مشغول اولدوغومو سوروشدى. سونرا او، آرتيست کيمي باشيني قالديريب، گوزلريني اوزومه زيلله دى، او، ئور فکرينجه ايسته بيردى که، گوزلر مين ايجيني اوخوسون. من چوخ چتين لیکله گولسه کيمين قارشى سيني آلدیم. چونکه اوساده بير مسئله ني اسرار آميز بير شکه سالماق ايسته بيردى.

ايک وقتلرده سوپوق قانليليق گوترديم. لاکن سونرا يواش- يواش عصب لشمکه باشلادیم، ئوز- ئوزومه دبيرديم که، داها استنطاق ايجون مضحکه بازيق لازم دگيلدير. بونکجه يقين بعضى پوليس وجناي رومانلارين تاثيري آلتينا دوشموش، عرشيه شهبلى ياناشيرو بيوتون بومشللري ئوز خيال و تصور ايله حل ايتمک ايسته يير، سونرالار همین فکرمين ده بانيش اولديغيني باشا دوشدوم. منه معلوم اولدى که، بواقا، حتى پوليس ليکه دايير رومانلاري بئله اوخومايشدير. اونون حرکتلري ايشلديگي آلاجاق محيطين محمولو ايدى. بونا باخماي اراق او، ئوزونو اديبلر سراسيندا سايبيردى. سوز آراسي دبيردى: «بيرشئي يازماق ايجون وقت تاپا بيلمه شيم.»

او، خورستاندان تازه کليشنى، ظاهرده حاضر ليقلي آدم کيمي گورونوردى. لاکن عامي اونو فبريله اچي، شارلاتان کيمي معرفليک ايديردى.

استنطاق نيميله علمى شرفين آراسيندا کي تانيشليق اوستونده گيديردى. فرورزش ايسته بيردى که، اونو آدم ئولورن، تورورچي، مني ايسه اونو تحريک ايلن بير آدم کيمي گوستريب، بويول ايله غرايکيميزين اعلام اولونماي ايجون شرايط حاضر لاسين، شرفيني مندن بير هفته قاياق توتموشلار. فرورزش اونون ئورگناهلاريني بويونو آلدغييني ادعا ايديردى. من ديديم که، بيزي اولمشد بيرين او، نه ديسه من قبول ايدهرم. بواورلشديرمه چوخ گولونج بيروضعينه حياتا کچيريلدى. معلوم اولدو که، هر ايکيميزي ساده بير آنلاشيلما مارليق اوزونن حبس ايتميشلر، بونا باخماي اراق قيدايتديکيميز آقا ئوز تصورلريني حقيقي بير حادثه شکيننه ساليب راپورت و بيرميشي.

داها گولونچ مسئله بوندان عبارت ایدی که، او، جوابلاریمی اوخومادان آلتیناقول چکمگیمی طلبایدیدی، اودیدیدی: «آدام» «ملانقطی» کیمی نطقله اوزرینده اصرار ایتمه لیدیر. من که، سیزه پاپوش تیکمک ایسته سیرم. بورادا ایکی کلمه نین آرتیق یالکیک اولماسینن نه اهیتمی واردیر.»

من ایسه بیلدیم که، ایسی یوخلاتیلان زمان تفسیری آنحاق بیر کلمه ایله ثابت ایتمک اولار. مثلاً حیر عوضینه بلی سوزونون یازیلما سینی گوتورک. لاکن منیم بوتون بوخیالاریم تام ایله یرسین ایدی، چونکه محکمه ده حتی عدلیده بئله، ایشلریوخلا- نیلما دی. یالتیز فرورشین راپورتی اساسیندا حکم چیخاریلدی.

تحقیقات سوناچاتیدقدان سونرا اوجیبیلریمی اختار اراق قولتوغومنداکی قلم و کاغذ پارچهلارینین هامی سینی گوتوردی، بو، حبه آلینماق علامتی ایدی. بیرلیکه اوتاقدان چیخدیق یولدا منهدیدی: آقا، حماما کیدن ترله سه میشر چیخماز.

من اونون مقصدینی باشا دوشمه دیم. سستنطقین مادی مقصدی اولماسینی خیالما بئله کتیره بیلیدیم. لاکن او، همین مسئله اوزرینده اصرار ایدیدی. اونا گورده داها بیر آدیم ایره لی آتاراق آیدین شکیده دیدی: «آقاسیز بیزه کومک ایتمه لیسینیز.

تصحبله دیدیم: «سیز نه کیمی کومک گوستره بیلریم؟ منده سیزین کیمی آزاچیق معاش آلیرام و بونونلا نوزاهل-عیالیمی اداره ایتمه لییم. منیم پولوم هارادادیر؟»

فکر ایدیدیم که او، بلکه ده منی سینماق ایسته ییر و یا ایسته ییر که، همین واسطه ایله معین ثبوت لده ایتسین. اوتجریه لی و مهارتلی ایدی. منیم منغی جوانیمی ایشیتدی که گولوب دیدی: سیز منیم مقصدیمی باخشی باشا دوشمه دیز. من ایسته ییردیم که، سیز مسئله سین اوستونون آچیلما سیندا بیزه یاردیم ایده سیز. بوزمان بیز موقتی حبس خانانین قایمی سینا چاتمیشدیق.

ایکی نمره لی موقتی حبس خانانین بشینچی اوتاقی

نظمیه نین مشهور دالانی آلتیند ایرکن بوقایی نین دهشتلی بیر گورونوشو وار ایدی. او، آلحاق، قارنلیق و سحر آمیز گورونوردی. فرورش قایی نین زنگینی چالدی. کوک وانلی کوره ک بیر باسبان (پولیس) ایلك دفعه قایی نین اورتاسیندا کی کچی ک دشیکدن باشینی چیخار اراق فرورش ایله سلاملاشدی، سونرا قایی نی آچاراق منی تحویل آلدی. قایی باغلاندى.

پولیس یاشلی بیر آدام ایدی. سونرالار اونون فامیلیاسینین دبیر اولدیغینی بیلدیم. سوادی یوخ ایدی، دبیردی که، دوزایکیرمی بشن ایلدیر حبس خانادا قوللوق ایدیر. او، قورخاق، انظباطچی و تام دیندار بیر آدام ایدی. نوزونن دورتقات کچی ک اولان آروادینی حدینن آرتیق سویر و اونا آرقالا ستایش ایدیدی. اوشاغی یوخ ایدی. سوز دوشده دبیردی که، آرواد منیم هم آتام، هم آتام، هم اوشاغیم هم دوستوم، هم تانیشیم، بیر سوزله عرشیم دیر.

محبوسلار اونو اینجیتمک ایسته دیگله آروادینا نقرین ایدردیلر. دبیر سوز باشی «استغفرالله لاله لاله» دیردی.

توقیف، گاهین ده لیزینده او، ایلك دفعه جدی بیر باخیشلا باشدان آباغاسنی سوزدی و بویول ایله منی بانما سالدی که، داها آزادلیق و مستقل لیکن گونئورتمه لییم، بورا زندانیم، بورا یاکلن هر بیر آدام نوز تکلیفینی آنلامالیدیر، نوزاراده، میل و اختیارینی

بیرکنارا تولامالی دیر. سنده منیم ایله تاپشیریلیمسان. باشا دوشمه لیسن که، سینله کونلوم ایسته دیگی کیمی رفتار ایله جگم. بوندان علاوه من ئوزومده سایر لرین گوستریش و پولاددان محکم قایدانولارینا تابع ایدیلمیشم. من اولارین گوستریش لرینی اراده سیز بیر ماشین کیمی حیاتا کچیریرم. اگر اوردگیم، حیساتیم، وجدانیم و کیشی لیگیم وار سادا. اولارین هامیینی زنداندان خارجه قویموشام. مندن کیشی لیک گوزله مده لیسن.

مجبوسلارین باغیشی، فینک تورشوسونون چیمچش دیر یچی قوخوسو، توسنو باشمیش فانوس، سینمیش سیزومندلر، کثیف دیوارلار، هوندورتاوان، محکم قاپیلار. بیرسوزله بونلارین هامیی نقرتلندیر یچی. کوبود وچرکین ایلی. بودهشتلی محیطی گوردو کده بیرداغا روحوم سیخیلیدی. اوره کیم توتولدی، باشیم کچیلندی. نچه دقیقه بوندان اولکی غرور و تکبریمی اللن ویریب، ئوزومو ضعیف و یورغون حس ایده رک جوخ تاشلندیم. دیر معنالی بیر باغیشدان سونرا ایردله گلیمب جیلریمی، قولتوقلاریمی، بیرسوزله هریریمی یوخلادی. ساعتیمی، قایمشیمی، فالستوکومو، جوراب باغلاریمی، نهایت، لباسدان باشقا هر نسیم و ارایلی سه آلب میزین اوستونه قویدی. میزین آرخا سیندا هیکل کیمی دایانمیش اوجا، اوزی چوپور باشقا بیر پولیس آدیسی فامیلیاسی، ایشیمی سوروشوب قید دفترینده یازاراق دیدی: «شئی لرینیز ایچون صباح قضی ویریله جگ.»

همین قیسن اوزده رینده ۱۹۰۶. تاریخی قید اولونمشدی. بومرامدن سونرا دیرله بیرلیکده یولادوشوب آیری بیر قاپی قارشیمیندا دایان دیق. بو قاپی دا اولکی قاپی کیمی دهشتلی بیرسسه آچلیب، سوربا باغلان دی. ایندی دها ایکی کچیلر قاپی واسطه سیله آزاد دنیادان اوزاقلشمیشیم. مایوسلوک، پریشانلیق یینی دن منه عجبو ما باشلادی. یینی داخل اولسوغوموز یرداغا قارانلیق و دها قورخولو ایلی. ایلیک باغیشدا بویوک، قارانلیق بیر کوریدوردا اولدیمیمی فکرلشدیم. دیرالینده فانوس توتاراق قاباقدا ایره لی له ییر، سناپسه اونون آردینجا کیدیردیم. نقرت و بدینلیک حسلری هر شئی سه سراق گوسترن احاساتما غالب کلیردی. احوالیم چوخ پریشان ایلی. باشیمی آشاغی سالاراق اراده سیز سورتده ایره لیکدیردیم. ایلیک دونگه نی چونن زمان چوخشن تانیشلاریمدان بیرینین سیننی ایشیتدیم. بوسس منه تکان ویردی. اودیدی «آد، کتیر دیلر، کتیر دیلر! آقانی دا کتیر دیلر!» بوسسی من چوخ باغشی تانیردیم او... بین سسی ایلی. بو آناقدر من دیکه اولار که، اونو کورمک احتمالیمدان باشقا، بوتون مسئله لر حقیقنده فکرلشمیشدیم، لاکن بو سس ده منی تعجب لندیردی. چونکه اونون دا نوتولماسی حقیقنده حیریم و ارایلی او، اوجاسسه گولور و ایکی-اوج نقره سانکی محبت ایلیردی. حقیقتده ایسه بونولا ئوز فکرنی منه چاتدیرماق ایسته ییردی. او، ایسته ییردی که سنه اوره ک ویرسین، بیرقر سنی روحلاندیرسین. یینی زلانا کلمیشی بیر مجبوس ایچون بوتسلی بویوک نصمت سایلیر. بونولا انسان درحال فکرله شیر که، نکدگیل، اگر بیر اتفاق باش ویرسه هتج اولماسا اونو دوستو قوه مولارینا چاتدیران آداملار و اوردیر. همین دوستون سیننی ایشتیدیکده بوتون وحشت و اوره ک چیرپنتی لاری محاولوب گیتدی. ینده نچه دقیقه بوندان اولکی غرور و متانتله روحیم قوتلندی. اوره کیم شاد اولدی. بشتجی اوتاقین قاپی سینا چاتدی. چوخدار قارانلیق دالانا آچیلان بو قاپی نین دیر سحرلوی و دهشتلی کورون بویوک بیر قیلمی و ارایلی. دیر قاپینی آچتیدان سونرا اونون اوزبه-اوزونله قویولموش دیر جاربانی گوستره رک دیدی: «بوسسین چارپاییز دیر، یریندن ترپنمه -

سەلى سەن. ائەلە اوتورمالى سان كە، مەن قاپى نەن دىكىكىنەن باغاندا سەنى كورە بىلىم، توالت ايسە آرخادا يرلىنير. سواستەندە قاپى سى دويرسەن كىتەرە لر.».

بوسوزلردن سونرا اوفانوسى كوتوروب دىمىر سىجىرلى قاپىنى باغلاى، قىلى يىرىپ، چىخىپ كىتى. قارالىق چوخ پىس قوخوسو كىن بوسويوق اوتاقتا ك قالدىم. اوتاقا كىرەن مەن فرمتەن استفادە ايدور ك ئوتتازا مەزلىمى و اورادا كى اشپاغلارى دقتە نظردن كىمىرىشىدەم. نە چارىمى نەدە اونون اوزەرىندە كى بورغان-حوشكەن استفادە ايتەك اولمادى. كىشە بورغان-حوشكەن يىكىنەن آدامىن اورە كى قالغىردى. آدام، حتى اونون اوستونىدە اكلەمگە بىلە چىمەشە شىردى. علاجسىز قالاراق اوتاقدا كزىشەگە باشلادىم. اوتاقنىن اوزونلوقو بىشەن آددىم. انى ايسە تەقريباً اوچ آددىم ايدى. سوايسە قولنامەنىم ايجون كفات ايدىردى.

چارپايى حقىقەتدە ايكى كەلمەدە اولسا يازماق لازىمىر. او، ائەلە قايرىلمەشە كە. استراحت غوۋىنە انسانا ذىت ويرىردى. يوغون دىمىرلى آدامىن بىدەننى ازىردى. لاکىن ەر حالدا چارپايى ايدى. اوستونىدە قىدە بىدەن كىم بورغان-حوشكەن وارايدى. بونلار اسوچرە مشاۋرلىرىنەن يادكار قالمىشى. موجودا مەسول-ادارە نەن جالدارى ەلەدە اولداران استفادە ايدىردىلر. لاکىن سون وقتەردە، يەنى نىمە تو تولىغومەن اون ايدىل سونرا، بىزىر كزى نەندەننن ظاهرا چوخ ياخشى كورونەن بىناستەنن اوتاقلاردا چوروموش كەلمەردەن باشقا آيرى بىر اشپاغلار كورەيدەك. مەسوللار حقى كوزە وسو قاپى دا ويرىمىردىلر. اون نغز مەسول بىر چوروموش اديالىن آلتىندا ياتىردى.

ەر حالدا بىنەنجى اوتاق اوگون نىمە ايجون چوخ قورخولۇ دەشتلى كورىۋوردى. اورانىن آدەننى بىز ترسە قويۇ قويۇموشدۇق. اوتاق كورە كە، اوتاقنىن اوچالغى سىگىز-ساۋان مەز اولاردى. دىۋارلار يىخازى قالغىچقا داراليردى. اونون قارا، كىرلى، كەلە كوتور دىۋارلار، سوكولموش كرىمچلر، دەشتلى بىردىۋىن دىشلەرنى خاطر لادىردى. دىيەلەيگەنە كورە ايكى نەمەلى موقتى جىسخانا يىرەم دورىندە قورخانانن انبارى اولموش. سونرا ايسە اورادا كىچىك دىكىكەلىك حىاتا كىچىرەلەك دائىمى زندانا چورىلمەشەن. اوتاقلارنى اوستونىدە بويۇك كوتورلر وارايدى. حمام كوتورلر كىمى، اونلارنى دا اورتا-سىندا كىچىك، آبىرنگلى شىشە قويۇلموشدى. خوشبخت ايكەن بىنەنجى اوتاقنى شىشە-سىنەن قىراغى سىندىقى ايجون خارجه، بالاچا بىر دىشىك آچىلمەشەدى. قاروياغىش اورادان بلاواسطە ياتەنقىم شىرە تو كولى كوزە ياخما باراق ەر حالدا بورادان هوا كلىردى. كوتورتا يا ياخىن اورادان كوشىن شىشە شەغلارنى نەندەن داخلىن مەخپىنى ايشىق لاندىرە بو نونلادا ازە كىمى خارچ دەنيا بىلە علاقە ئەندىرەردى. ايكى نەمەلى موقتى جىسخانادا ايكىمى بىر غەدەنى شىكلى اوتاق و بىر-بىرەنە يوللار اولان ايكىمى بىر توالت وارايدى. قىدە اولوتان توالتلارنى نامىستەن كائالى بىنەنجى اوتاقنى آلتىندان كىچىرە مەسول توالتەنچا تىردى. بوتوالتلارنى ايكىر نە چوخوسى ەمەن كىرلى اوتاقنى ئوز ايبى بىلە بىرلەشەك ەوانى بوسوتون زەرلە بىردى. بو ۋەقت ائەلە آغىرايدى كە، مەن بىضا علاجسىزلىقدان توالتە قاچىپ اورادا اولان كىچىك دىكىكەن ەوا آلمانغا چالغىشەردىم. بەضادە آغرىمى قايدە كى دىشىكە ياپىندىرەپ چولنەن ەوا سورماقچان آتەردىم.

بورادا كى آغچاقاناداردا ەا پىس ۋەقت توره تەمىشى. اونلارلاپ قىشەن چىلە سىندە بىلە، آدمى راحت قويۇموردولر. بىس پىسلار سىچانلاردا راحت اوتورما باراق لازىمى ۋەقت كوستىرەدەلر. آغچاقانادار يەنە بىرچى سىسلر ايلە قارىشىق بىر اوركتوشكىل

ایدیو. پس سالار و سجانلار ایسه آتیلیب دوشوب اویناییردیلار. بو حقه منیم فکر -
لشمگه کیچیک امک انیم بئله یوخ اییدی.

دییرین چخیب گیتدیسی ایله باشیما مین جور خیالی دهغمتلی فکر لر هجوم ایتیمگه
باشلاشیدیندی. دایما گریشیر و ئوز دوشونجه لری می معین نقطه ده توپلاساغا چالیشیردیم. بو
ترسه قویودانه و قته دک قالا جاغیم باره ده دوشونور دوم. فکر لیریم گه، عالم نه و ضعیفه دیر؟
گورسن انزابی ایومیزه خبر چاتدیردی سی؟ منله دوستلوق اونون ایچون گله جکده چتین لیک
توره ده جکسی؟ ایندی بیر چوخ مسئله اونون ایچون آیدین دگیله بیر. بلکه ده چوخ لری نی شئی لر
کشفا ایدیدیر. آخی و چوخ مضرور اییدی، مندن باشقا هیچ کسین سوزونو قبول ایتیردی. یازیق
یقین گه، ایندی غمه ایده چکدیر. بلکه ده کور لانیب آرادان گیتدی. بو قیش فصلینده او،
مارادان کوبورر آذوقه تاپا جاقتیر. بئله لیکله فکر لرنی گیت - گنده بدین لیکه دوغری
یونلیدیپ، هر آندها قورخونج حادثه لر گورسون قارشیسیندا جانلانیردی. چونکه
حجازینی ئولورموشلر، محمود قاتلین عوضینه اکبر ساللاخا اشکنجه و بو میشلر. (ج)
دییر، منی نه ایچون آلتی ایدی زندانان بورا خیرلار؟ آخی منیم جانیمدان نه ایستیر لر؟
یازیق علی شوقینی نه ایچون ترقیضا ایتیمیشلر؟ دییر لکه، هانی جاسوس اولموشدور.
آدملار حتی ئوز اوردو اوشاقلارینادا اعتبار ایتمیر لر. بعضی آدملارین یانیندا اغزیمدان
بلکه مخالف سوز قاچیر می شام. دییه دوشونور دوم.

دقیقه به دقیقه آرتماقد اولان بو مختلف فکر لرنی اینجیدیردی. هوا چوخ سوپوق اییدی.
بیر طرفلر نه کولک اسیردی. زندان ایدبخت محبوسلارین ناله سیندن، او جا و هم آهنگ سس -
لردن باشقا آیری بیر سس ایشیدیلیدیردی. من چوخ عصبان شیمیشدیم. حتی ئوز حیاتیمنان
بئله دویموشدوم. بو عذابویریچی فکر لرین پنجه سیندن یا خامی نجه خلاص ایتیمک حقیقته
دوشونور دوم. بیرون - بیر نجه ایملر بوندان قایاق اوخودوغوم سیاسی محبوسلاردان بیرونین
خاطره لری یادیمادوشدی. بو خاطره لر حقیقته زندان دورینین سون ندادک نام معناسیندانه
تسکین لیک بیر من و یول گوستر من عامله چئوریلیدی. همین خاطره لری تصادفی اولراق،
اوخوماسا ایدی بو یا اولار منیم بلا یما دوشمه سایدی، بلکه ده دیگر دوستلار کیمی منده
زندان محیطی غالب گلردی، اولنار کیمی منی ده ئولدر ووب آرادان اباراردی.

بیر قایدا اولراق زندان همیشه محبوسلار دویموشور. اگر محبوس ئوز روحیه سینین محکم
سانخلایار سا زندان گونی - گونن ضعیفه بیر، محبوس عذابو اذیته، آجلیق و فلاکت
عادت ایدیر. زندان محیطی انسانا غالب گلفیکتی تقدیر ده، محبوس قورخونج دوشونجه لر
قارشیسیندا تسلیم اولدیغی تقدیر ده زندان اوننی محو ایدیب آرادان اپاریر. زندان
دوشمه میس آدملار اوزون مدت محبوس اولموش بیر آدمین بو سوز لرینی چوخ چتین درک
ایده بیلر لر. من ئوز و ده محبوسلوق دورینین آلتینجی ایلینده ک سعود سعید سلیمان «پستی
گرفت همت من زین بئندجای» (۱) شعرینین حناسینی اولدیغی کیمی باشا دوشمه می شدیم. بلی
زندان محیطی غالب گلدیکه انسانین همتی آچالیر اونون اراده سی آرادان کیدیر، ئوزی
ایسه آچاق کیچیک گورونور.

(۱) سورا دا مولف سعود سعید سلیمان:

«نال زول چو نای من اندر حصار نای پستی گرفت همت من زین بئندجای»

شعرینی خاطر لادیر. سعود سعید سلیمان هونور و ال چاتماز یرده اولان «نای» قلعه سینده
حبس اولان زمان همین شعرینی یاز می شدیر. اونون ترجمه سی بئله دیر:

«نای قلعه سینده نی کیمی اوره کن ناله ایدیرم منیم همتیم بو هونور یرده آجالدی.»

آخى وقتىكە اوخودوغوم زندان خاطرەلرى حقىندە يازماق ايستەيىردىم. غەين خاطرەلەرنى مەخسۇنى تەقريباً بەشلەيدىم — «بىرىنچى گىجىدە اوتاغىنا داخلى اولان زامان چوخ قورخوردۇم. بورادا ئوزۇمى يازىق و نك حىس ايىدىردىم. حىياتان، كەلە — چىكن مايوس اولموشدۇم، گىجىنى سحرەدك ياتىدۇم، سحر بوخارىداكى كىچىك دىشىكىن اىچرى بە دوشموش ضعيف ايشىقدان استفادە ابدەرك محبوسلارن، بىر قايدا اولاراق، ديوارلاردا يازدىقلارنى خطرلى و يادكارلارنى اوخوماغا باشلادىم. تصادفا بوزلرلە ناقص قىدلر داخلىندە آشاغىداكى يازىدقىمنى جلب ايتدى. «من سياسى محبوسام، بو قارائلىق قورويما آتيلدىغىما فخر ايدىم. نە اىچون مايوس اولوم؟ اى بورايدوشن سياسى شىخىتلىرى سىزدە مايوس اولمامالى سىنيزا سىن بويوك آدماسان، حكومتىمنى حبسە سالماقلا ئوز ضعيف و عاجزلىگىنە اعتراف ايتىشىدىر. او، سىنن قورخوشوش و غەين قورخوشونا كورە سىنى چىكىپ بورا ياكى كىرەيشىدىر. سىن دەنمىم كىسى فخر ائلكە، سىن دە منىم كىمى كەلگىچە امدى كورىلە باخ».

يادىمادوشن بو حىراتلى جەملەلر بورغون بىشىنمە توازش و ىردى، ضعيف روحىمى كىسالتىن خلاص ايدىپ، اونون آردىنجا بىر سىرا مەنوى خولبالار، يوكىك فىكرو دوشوب نەلەرە دالىم، بونلارن تاثيرى نەتىجەسىندە موقتى توره نەمىش زندان قورخوشى بوتوب نلر كەلە محو اولوب كىتتى.

صباحى كون هامىدان اول حىسنى پورنىم سىراغىما كەلدى، پولىس اىچون قوبولموش كىچىك بوخلاما دىشىكىن سىلا موزىر، احوالىمى سوروشلى. بو، سىنى داها چوخ سئو يندىردى، او، خوش مەخت و ساكت جەسىنە دىدى، قورخما اىكى — اوج كونن سونرا بو قاپىنى آجا — چاقلار، سىن دە آزاد اولماقچان، دىكتىر يانينا كەلندە اونا دىرسن كە، خستەم، اورە كىم چىرىنىر، هىچ اولماسا اوتاغىمىن قاپىمىنى كوندە بىرىنچە ساعت آچىق قوبوسونلار، من اونون جوابىندا دىدىم: حىسن ايشىمىن بەشلەيشرە كىلىپ چاچا تاغىنى خىمال ايتىمىم، ئوزون بىلىمىسن كە، من بىر ايشى كورمەيشىم.

حىن كولهرك دىدى: سىنن فىكرىنچە سىر بىر بىر ايشى كورموشوك؟ بىردەنە اىچون تەلە سىرسن؟ سىن كە، بوتون غەرىن بويى حتى بىر ساعتە دىن جەلمەسىن، يە، يات و... دا بورا دادىر، اونى سىراى ناظرىتىن امرى اىلە هەمدانن قول باغلى بورا ياكى كىرەيشىلر، دوز بەكىز ايدىر كە، سورغوسى سىز ساخلاتىلەر، بومدە تەختى آدىنى، داسوروشماشىلار، سىنن نە سوروشولار؟ لاپىستىن تەختىن فروزش اولموشدور، سوادىز و فىرىلە آچى بىر آدمىر. املا سياسى مەطوماتى بوخودور، چالامىدانن لوطىلارنى كىمى فىكرلىشىر.

سندە بىر چوخ سوزلردىك ايستەيىردىم، لاکىن فرصت اولمادى. كوزتچى اوجا ئوسكورتوسو اىلە زندانباين كەلمەسىنى خىر و ىردى. حىن تو آلتە گىتمەك بەھانىسى اىلە قاپىنىن قارشىسىندان اورا قلاشلى. كوزتچى خصوصى بىر آدمىن آدى دىكىلەر، محبوسلار حبسە تەكساخلىلان آدمالارلا دانىشماق اىچون بىر نىزى يولون اوستوتدە كوزتچى قوبورلار كە، زندانباين كەلمە خىر و ىرسىن. بوناز زنداندا (دىدە بان) دىبىردىلر.

احتىياج غرىبە بىر شى دىر، او، شىرھانى بىر موقەدە ئوز تاثيرىنى كوستىرەر، محبوسلاردا احتىياج اوزوننن ئوزلرىنە خصوصى قايدا — قانوتلار دوزلەشەيدىلر، هەمىن قايدا — قانوتلارنى دا جەلى صورتدە كوزلە بىر دىلر. مثلامىم بىشىنچى اوتاغا كەلدىكىم ساعتە درحال سىنن ياپىروسى ياترىا كە احتىياجىم اولوب، اولمادىغىنى سوروشولار، من ايسە بو جەتن چوخ راحت ايدىم، اونا كورە كە، غەرىمەدە هىچ بىر شىئە عادت ايتىنەيشىم.

اوجونجى گنجەنىن احوالاتىنى ھىچ وقت يادىمدان چىخارايلىمىزم. تۆمىنا گىجە يارىسى ايدى، بىرنەزەر ايسە سانكى بېشىك ايله دانىشىردى، سى ايشىدىن كىمى داناندىم. سىس دوزا تاغىمىن قايسى دالندان كلىردى، او، دىيردى: «اى بېشىك سىنىلەم يا بىلىرم كە، يوخون كلىم، ايتىق اول، گوزلە باشىنا پايلاق كىچىرمە سىنلر. تامىنات ايشچىلرچى لوخ بېسى آداملار دىرلار. اى حيوان سىنىلەم يا سىن گوزە چوخ فقير كورونور سىن بونلار وجدان، اللهو بىقمىرىن نە اولدىقنى بىلىملىر. گوزلە، اولنلار سىن يالان آندان اىچمە لرېنە بىردن اينا نارسان ھا، اى بېشىك سىنىلەم! سەدىنىن بو حكاىە سىنى بىقىن كە، دىفە لرلە اىنىدىمىن، اورادا دىملىر: سىن سوزوشولمايان سۇالاجواب بىرمە، سىن اىستەنىلمەن شىكى گوسترمە، بېشىك جىقازىم سىنىلەم! گوزلرېنى ياخشى آج، نەزمە دەھ سىجىلر «بوخ» ايله باشلان، «بلى» دىدىكە داھا خلاس اولايلىمە دىھىكسن.

بوسوزلر دىين آدام ھىمىن واسطە ايله مەنبول گوسترمك اىستە بىردى. بو آدام زندانى تەمزلەين ايدى، او، شەھور وزيرنگ اوغرو لاردان بىرى سايلى بىردى، بو ناياخا مياراق اومجوسلوق تەصىبىنى ياددان چىخارمايرو ايكى-اوج ساعت مەتېنە بېشىك ادى ايله مە نصىحت وىرىردى.

شەبە بوخنور كە، عادى جىوسلارېن ھامىسى بو چورد كېل. اولنلارېن داخلىتە ناچىنس، سوزى و مردم آزارلاردا تاپىلىر، بىلە آداملارېن بىر چوخى جاسوسلوق و خىرچىلىك ايدەرك آزارچىق تىراك يانقى، ايكى يومورتا و ياساير اھمىتىز شىلر آلماق خالرىنە دىگر جىوسلار اىچون پايىشى دوزلىرلر، بونلاردان باشقا، بىر چوخ حاللاردا نەزمە ئوز ايشچىلرېنى دە مۇتەلەھانلر آلتىندان ئانا كوندىر، جىوسلار بىر قايدا اولراق عصى، يورغون جانا كلىشى و دىنادان بىزار اولوش آداملار دىرلار. اولنلارې مەشغول ايدەن و باشلارېنى قاتان بىر شى بوخنور، اورە كلىرى دارىخىر، اولنلار اىستە بىرلر ھەھانسى بول ايله اولورسا اولسون ئوز باشلارېنى مەشغول اىنسىنلر، نەرت و كدر حىسلىرىنى سونور سونلر، بو ناگورە دە علاج سىزلىقدان چوخ لود ايشىرلار. آداملارېن دالنجايىس سوزلر دىرلر، سويوش وىرىرلر، نەزىرى نالە ايدىرلر، جىخانادا چوخ قالمق اىستە مەن تفتىشى ايسە ھىمىن فرمەن استفادە ايدەرك ھىمىن جىوسلارېن عىبىلىكسن دىدىكلىرى سوزلرېنى سىنكىمى قلمە و بىرەرك اولنلار اىمىن جور رنگو بىر وروغالى رتەھلى رىس لرېنە چاتدىر، استىنطقچىلار ايسە بو چور يالانچى راپورتلارې ئوزلرې اىچون بويوك كىشىيات حساب ايدەرك داھا بويوك رتەھلى رىس لره بىتېرىرو بوتون بونلارېن نىتجە سىندە يازىق جىوسى ھىچ بىر مەمىدى اولمادان درىن بىر قوبويا دوشور، فرخىن ئولوسى بو نا بارلاق تالدىر، بويارە دە سونرا اطرافلى حور تەھ بىح ايدە جە بىك، بىر گون سىن گىجە گوردو كوم يوخونو جىوسلار ادىشە شىدىم، بونى، درحال فروزشە چاتدىر مېشىدلار. نەزمە سامورلارې جومىئەتنى بىردن كىز لىمىر دىلر، عىكىنە اولنلار ھىمىن واسطە ايله جىوسلارېن گوزونى خورخوتماق و بوتونلادا بىر اوخ ايله بىر نچە نىشان وورماق اىستە بىر دىلر. نەزمە سامورلارې بويول ايلك جىوسلارې درىمەن ئوگرە تىر، اولنلارې داھا دا قورخو دەب آزارىندا تفرقە سالراق بىر-بىرىنە نىسب شەبە دە غوروردولار.

آختارېش و تفتىش

زندانىن بىرىنچى گىجەسى مۇتەلەھان قورخى و يورجى دوشونجە لرلە باشچاتى، سحر سىن قايدان اورنلاشدىقدان سونرا دىگر كلىمىدىكى سىرى اىستە شىلر.

تکساخانیلان محبوبلاری بیرقایدا اولاراق آدلاری ایله جاغیرمیردیلار. پولیس ایسته میردی که، زندانداکی محبوبلار اونلاری تاتیبین ویاخارجده بیرآدام احوالاتدان باخیراولسون. یوناگوردهه منیم آدیسی «یشینجی اوتاق» قومونونلار، زندان قاپی سینین خارجینده اطلاعات اداره سیندن گوندریلمیش ایکلی نفر پولیس دایانیب منی گوزله بیردی. دیرمنی اونلار اتجویل ویریب رسید آلدی. نظمیه نین بویوک قاپی سیندان چیخیب ایوه طرفیولا دوشدوک. آقلا مرحمت گوستره رک منیم حسابیما فایتون جاغیردیلار.

انزایی توتولماغمی ایوه خبر ویریشدی. ایوده دریوشی (۱) چوخ نگران و قور-خولی ونعبتده گوردوم. او، بعضانده، بعضاده منیمک کلمیش آداملارا باخیردی. آقلاز آختاریشا کلمیشدیلر. اونلارین ایچری سینده نیتاکنج گورونوز پولیسین فارسجاموادی وارایدی. نیتاعقللی و ادبلی ایدی. دیگر ایسه تام سواد سیز ایدی. حدیندن زیاده بشرلی نظر دن کتچریدیلر. هریردیشیکه دفعه لرک باشلارینی سوخولار، هریشی آختاردیلار. اللرینه کچن شئی لر یوز دفعه یوخلاییر، سونرا ایسه تام اعتناسیز لقلقا بیرکناره آختردیلار. حتی اوشاق او یونجاقلارینی بشله یوخلاییر، اوشاغین گوزی قارشیندا سیندیریر، یثره توکورو تپیک آلتینا سالیردیلار. اوشاق ایسه دانیشمیردی، سانکه او حیرت و تعجب دیزینده غرق اولموشدی. داها هر وقتده اولدیفی کیمی دیل اوزونلوق ایتمیردی. نوز او یونجاقلارینین سیندیریلیب یثره توللانماسینا مانع اولموردی. پولیس لر دیدیلرکه، فارس دیلیندن باشقا، بوتون آیری دیلرده یازیلیمیش کتابلاری بیغیب آبارماق حقیقنده اونلار اگوستریش ویریلیشده ییر. بوا ییندن نه مقصد داشیمالاری معلوم ایدی. او وقت اطلاعات اداره سینده خارجی دیللی بیلن ماسور یوخ ایدی، بونا گورده باشقا دیلرده اولان بوتون کتابلاری نظمیه به آبارمالی اولوردولار.

ایوده آختاریش آباریلان زمان آتشی یا شلی اوشاق و اونون قاری دایدی سیندن باشقا، ایوده هنج کس یوخ ایلی. من سون دفعه اولاراق اوغلو ملا میر آرخاسیندا اکلشمنک ایسته دیم. اوشاغین نه نلسی جای کتیردی. اوشاق بیر آز جسامتله هرک منه طرفه اکیلیب آناسینین ایوده اولماسی سببینی یواشجا معلومات ویریدی، من بئله خیال ایتمدیم که، او آناسینین گوستریشی اساسیندا منیمله یوجور احتیاط ایله دانیشیر. سونرا لر ایسه معلوم اولدی که، بو حقدده اوشاغا هنج بیر تا بشیریق ویریلمه میشدی. او، نوزی قانیمشدی که، آناسینی ایوه قایتماغا قویمایان، شویملی او یونجاقلارینی سیندیریب داغیدن بیگانه آداملارین یانیندا اوجا سسله دانیشمالاییر. غصه و کفرین شدتیندن ایسترم، ایسترسده اوشاق هنج بیر شئی به یه بیللمه دیک. یا نئیزیر فغان جای ایچدیکن سونرا من آباغادوردوم. و داغلا دمازمانی اوشاغین گوزلری دولموشدی. او، منی کدرلندیرمه دیک ایچون آغلاماق ایسته میردی. عین زماندا همیشه دینکی: «آناجان ایوه ترقایت» سوزونیه ده تکرار ایتمه دی. اوسانکی چوخ کدرلی و محزون بیر حیاتین باشلانماسینی، نوز آناسینین ائنن گتمه سینین حسن ایتمیشدی. آختاریش قورتاردقدان و کدرلندیریمی و داغلاشما سوناچا تبقده ان سونرا، اوشاق ایشین کیدیشینی حس ایدی، کتابلاری داشیباراق فایتونون ایچینه توکدی. اونلاری اطلاعات اداره سینده کتیردیک.

فروزش بیزی تام هر سیز لیکله گورنده میردی. قیمتلی کتابلاری گوردو که اونون گوزلری پاریلادی. بلکه ده اونلارین هاس سینین «خرولی کتابلار» اولدیفینی کمان

اسرلغین اوغلو نون آدی دیر.

ایندردی. بیزکلن کیمی در حال ایشه باشلادی. یانیندا اوتور موسوس خایطه اوز توتاراق دیدی؛ بو یورون، سیزین سوبنیز چاتمیشدیر. من فوشون و نظمیه ایشچی لرینین درجه لرینی هله ده آیردا بیده بیلیمه دیکیم ایچون قید اولونان خایطین ندرت بده اولدیفینی دیدیم بیلیم. بو قهر باشا دوشوم که، اورشتلی ایدی. فروزینن ئوزی ده بیکار دایانما یاراق کتابلاری آلتاوست ایتکه باشلادی. حرکتیندن، اونون خارجی دیلوری بیلیمه مه سینتی آنلادیم. اولانین شکیل لر دن و تابلولاردان بیر شئی آنلاماغا چالینیردی. تصادفا کتابلارینین ایچری سینده فارس دیلینده یازیلیمیش چوخ کیچیک بیر کتاب جاوار ایدی. بو تولستویون چوخ عادی کتابچا لاریندان بیر ایدی، سید عبدالرحیم خلخالینین خارجی دیلدن ترجمه ایتدیگی همین کتابچانین باشلیغیندا «بیری سبیرینیزه یاخشیلتی ایدین» جمله سی یازیلیمیشدی. اونون اوستونده تولستویون آدی اولوغوما گوره پولیس شبهه لندی. بو حرکت نتیجه سینده سنی گونلک توتدی. ضررلی کتاب باخینا نه قدرده تهلکه لی آدی واردیر؟ «بیر-بیرینیزه یاخشیلتی ایدین».. آقاوردن گیتمدی. او کتابچانی آخر قدر بوخلادی. ئوز قلیمده دیدیم-شکر اولسون که، آقا خارجی دیلوری بیلیم، یوخساردورینین «انسانین شئیایی» کتابی حقیقته، روس انسکلوپدییاسی نین مختلف جلدلوری حقیقته، دیگر تاریخی و فلسفی کتابلار حقیقته نه لرایندردی.

پولیس خایطی ایسه نظر ساده بیر آدام کیمی گورونوردو. اونون فرانسه و انگلیس دیلینده یازیلیمیش کتابلارا ایشی بوخ ایدی. اوفقط روس دیلینده یازیلیمیش کتابلارا باخیردی. خایطروس دیلینن آنجا القباسینی بیلیردی. دها چوخ شبهه لندیکی روس کتابلارینی آیردا بیده بیلیمردی. بزایسه یاخش حال ایدی. ایلك نوپه ده خارجی دیلدره یازیلیمیش کتابلاری آیریپ بیر کنارا قویسیق. من بیر راحت نفس آلدیم، سونرا روس کتابلارینا باشلادیق. خایطه شیخ نه باشا دوشموردی. بومسئنه تهلکه لی ایدی. چونکه، کتابلارین هامیسی ضررلی حساب ایده بیلردی. من قراره کلدیم که، اونون اوچوننی آچام و روس دیلینی بیلیمه سینتی اثاب ایدم. لاکن اومن ایله راضیلاشماغی ئوزی ایچون الوبیریشلی حساب ایتدی، بونا گورده دیکلریمین هامیسی تصدیق ایدیردی. بوندان باشقا ایشی آسانلاشدرماق ایچون چوخ ساده بیر بول تاپدیت. من دیدیم ضررلی کتابلار روسیه ده باش ویرمیش بو یوک اوکتیابر انقلابیندان سونرا، یعنی ۱۹۱۷-نجی ایلدن سونرا نشر اولمشور، بیله اولدیفنا همین تاریخدن قابات نشر ایفیلن کتابلار ضررلی سایلماما لیدیر. بوسوز لریمی اونلارین هر ایکیمی تصدیق ایتدیلر. بئله لیکلر روس دیلینده یازیلیمیش کتابلار داسیران چپخدی ضررلی سایلمادی. اونا گورده که، ساخلادیقیم کتابلارین چوخ، حتی سیاسی اقتصاد کتابی ۱۹۱۷-نجی ایلنن قابات چاپ ایدیلیمیشدی. بیری سیرا کیچیک کتابلار قالتی که، اونلاریندا رومان اولماسینی بیلدیردیم.

کتابلاری یوخلاماق سیم نه کیمی آدماملارلا اوز-اوزه گله جگیمی، هارادا اولماغیمی بیرداهمانی باشلادی. دیلمکنده سیاسی تهمت آتیلیمیشدی. بومسئله یته شایملدی. مقراتیم تعیین اولونمالی ایدی. من یاخش بیلیردیم که، بو ایشار شیخ ده کتابلاری یوخلاماق کیمی ساده و اوزدن کچمه اولمایا جا قیدیر...

آجودان یزدی

آخسام، کتابلارین یوخلانماسی ایشیندن خلاص اولاراق سوتی جیخانایا قایتمدیم. حدینن زیاده یورغون و طاقت سیز اولوغوموحس ایدیردیم. آچلیقدان، بوغوسوز لوقدان باشیم شدتله آغریردی. دیر دگیشلمیشدی. اونون برینه محمندان

یزدی گلمیشدی. اونون هیکللی، صورتی، بورنو و گوزلری بوتونلوکله کچمیش شاهها
«رضاشاهها» اوخشا ییردی. بیرگون همین مسئلهنی ئوزونده دیدیم. اوسوزو موتصدیق
ایده رک دیدی: شاعی ئوزی ایله بیرایکی دفعه راستلاشمیشام. اومنه ایری-ایری باخیب
بوايسه منی چوخ قورخودوب.

آجودان یزدی سونرالار حدیندن زیاده کوکله دیکینه کوره بواوخشارلیق آرادان
گیتدی. او، چوخ قارین قولو و آج گوز بیر آدام ایدی. ارن سگیز نغر محبوبون خوره گینی
بیر اوتوروما دیدیردی. ایندی اونون اشتهاسیندان خبریم یوخدور. هر حالدا چوخ دقتلی
آدام ایدی. یوخاریدان ویریلن گوستریشلری سون نقطه سینده دیکیرینه ییتیرهردی. دیدیردی که،
«من ایکی نمره لی موقتی حبس خانادا ایشه باشلامیش ایلك پولیسیم.» حقیقتده او،
موقتی حبس خانانین جانلی تاریخی ایدی. سواد یوخ ایدی. لاکن چوخ یاخشی هوش و
حافظه سی وار ایدی. موقتی حبس خانایا دوشموش آداملاری یاخشی تانییاردی. آزادانیشان.
قوری و جلی بیر آدام ایدی. سحر دن آخشامداک درین سیخاردی. زندان اوتاقلارینین ظاهری
نظامتی و تمیزلیکینه بویوک علاقه گوسترهردی. موقتی حبس خانانین بوتون ایشلری
اونون اینده ایدی.

دبیر دیندار بیر آدام ایدی. او، هئچ کسه قدا مردم آزارلیق ایتمزدی. لاکن محمدخان
یزدی بله دکیلدی. او ایستیه ییردی که، موقتی حبس خانانی همیشه ئوز اینده ساخلاین.
اورادان چوره گیتی چیمخار سین، اوشاقلارینین حیاتی نی تامین ایتمین. بوندان باشقا او،
جلادلیقدا ایدهردی. محکوملاری دارادا چکردی. بوايشی اونون ایچون باشقا مداخل
یولوا ییدی. دیبلدیکینه گوره اصغر قاتلیده (۱) اودارا حکمیشدی. بوايشی اوستونده اونا
آجودان نایق رقبه سی ویریلیمشدی. آجودان یزدی تام معنا سیندا پولیس ایدی. قایدا-
قانوندان باشقا هئچ شئی بیلمزدی. وفالی بیر ایت خاصیتینده ایدی. اون ایلدن سونرا دا
منی یادیندان چیمخار مامیشدی.

بیر قایدا اولراق قسزندانیندا ساخلانیلان آداملاری موقتی حبس خانایا واسطه سیله
عدلیه یه آپاراردیلار. اون ایل قسزده قالدیقان سونرا عدلیه یه آپاریلان زمان بیرگون
یولوم یینده موقتی حبس خانایا دوشدی. موقتی حبس خانانین ماموری بیرتجه ساعت ایواندا
دایانما غیم حقیقته گوستریش ویرمیشدی. بله کانالارین یانیندا آجودان ایله راستلاشیم.
ایره لییه گلمه سلام ییردی. سونرا جدی بیر قیافه توتاراق دیدی: آقا اینانمیرام که، سیری
ایوانا قویالار. بویورون یورایا. بورا سوزوندن اونون مقصدی موقتی حبس خانانین
ان بیس کورینوری حساب ایکیلن اوچونجی کوریدور ایدی. بونا باخما یاراق او، خست
اوسته اولمایان زمان منه چوخ حرمت ایدهردی. چونکه اونون اوشاقلارینین معلمی
اولموشدوم. بیلیریم نه ایچون، هانسی ملاحظه اوزوندن او، ایلك کونلرده ئوزونو منه
تانیتمه مامیشدی. منده اونو شخصاً تانیمیردیم.

خلاصه استنطاقدان قایتیقان سونرا اوقت غادی پولیس اولان بو آدام منی
بشنجی اوتاغا کتیردی. متیمله یوموشاق دانیشیردی. او، دیدی: چوخ تاسف ایبیرم که،
بورادا قالمالی اولسونوز. بس اوشاقلار نه ایده جکلر؟

۱- اصغر قاتل ۱۹۲۰-نجی ایل لرده سادیسیم ناخوشلورغو اوزوندن و شاقلاری
توتوب ئولورن بیر شخص اولموشدور. یامیه ساتدیقینا گوره اونا اصغر یامیه فروشدا
دیبردیلر. قتل جنایتی اوستونده اعدام ایتمه مامیشدیر.

من بئله خيال ايتديم كه، اونيم ارشاقلاريمين قيديندقالير. ديديم، آلكه كریمدير. بیرتدر دولانارلار.

لاکن سونرا باشا دوستوم کد، او، ئوز اوشاقلارینین درس مسئلهسینی نظرده توتوموشدی. سونرا مندن، ناریه بیب-یلمه دیکیمی ده سوروشدی. تونن گجدهن بری هئچ نئشی یلمه دیکیمی بیللیردیم. گلیب بیر کاسا ایلیق سود و بیر تافتون چوره گئی کتیریب دیدی: یدا!

بوصیمی «قوناقرورلیکن» خوشوم کلدی. بئله خيال ايتديم کد، بوتون محبو— ساذلا بوجور رفتار اولونور. من بیللیردیم کد، او، یالتیز ئوز اوشاقلارینین خاطرینده ننه، استثنائی اولاراق، بئله رفتار ایتمیشدیر. بوندان باشقا ننه آیری بیر یاخشی لبقدا ایتدی. من بو یاخشی لبقی هئچ وقت اونوتمازام، چارپاییم ناراحت اولدیغی ایچون گلیب بیر قدر بوموشاق ونبتا تمیز یورقان دوشک کتیردی. اونلاری بوکوب چارپایانین ايرتاسینا قويدو. سونرا اوزونو منه توتاراق دیدی: بو چارپایی جوخ ناراحت دیر، اونون قابریق دمییرلری سنین قاییرغالارینی ازر.

بوندان باشقا، منیم ایچون بیر جای قابی دا کتیردی. گورورسونوز جلا دین دا ئوز اوشاقلارینا علاقه سی وار دیر. اودا ایستنه ییردی کد، اولادلارینین تربیه سی یولوندا معین آدیم آتمیش بیر آداما یاخشی لبق ایتین. قید ایتدیگیم کیمی، من اوگون محمد یزدینی تانیمیردیم. بئله خيال ایتدیردیم کد، بومر بانلیق اونون خوش نیتینن دوغوش ویا بوخاریدان ویریلیمیش کوشتریش اساسیندا اولموشدی. چوره گئی یدیکن سونرا سوپوغا، اوناغین ائکرنج قوخوسونا، پیس پسال، سیجان و آغجاقانادلارا اعتنا ایتمه دیرک، پالتارلاریمی سوینمادان چارپایانین اوستونه دوشوب جوخ شیرین بوخویا کتیدیم. مباحی گونو گونورتا یا ایکی ساعت قالمیش کئیکچی دگمشیلن زمان دبیر منی بوخودان آیلندی.

دیگر محبوسلارلا علاقه

قید ایتدیگیم کیمی بور آفرایله تانیش اولموشوما گوره همان ایلك گونلرده دیگر محبوسلارلا علاقه تاپا بیلیم. حسن دن باشقا (ر) ایله ده اوشاقلیق دوریندن تانیش بدیم. اودا گونده ایکی— اوچ دفعه قاینین دئیکندن احوالیمی سوروشور، ظرافت و گولو— شمرایله منی روحلاندیریردی. بور آفرایله آرمیز داها آجیق اییدی. دبیردی ئد، بیزی یدی— سگگیز آیدان آرتیق بورادا ساخلا یا بیلمزلی. لئونون بو قاباق کورنلیگینن منیم جوخ آچیمم کلبیدی. دبیردیم، سن جوخ پیسرفان آجیرسان، بورادا یدی— سگگیز آیدان قالماق اولار؟

بیرگون اوتاقی تمیزلتمک مقصدی ایله دبیر منی اوتاقدان چیخاردی. محبوسلار کجیجک حظه دولانردیلار. من اوزومو حیطه چویریب دایانمیشدیم. دبیر ایسه منیم قاباغیندا دورموش و ئوز فکرنجه ایتدییردی ئد، دیگر محبوسلارلا علاقه ساخلانما— غیمین قارشسی سینی آلسین. من ایسه حرکت سیز دایانمیشدیم. محبوسلار آردیجیل صورتده حیطی دورایده رک منیم قارشیمدان کچیردیلر. اونلارین هر بیرى مختلف اشاردله ئوز سلامینی منه چاتدییردی.

دبیر فارس دیانینن باشقا آیری دیل بیللیردی. ۱۹۲۱—نجی ایل یانوار آیینین اولی ایلی، خریستیان محبوسلار تازه لباس کیمیش، اوزلرینی قیرخیمیش و گوروش—

لرينه گلجك آداملاريني گوزله بيريدير. مزيانين ئوزگولوشلرئمله اولارين سلامينا جواب ويريب، بايراملاريني تبريك ايديرديم. پورآقر ياخشى گهيبنميش جنتلمن بيري آدمى منه گوسترهك ديدى، بو بوينو بوغونو گورورسن دورد ايلديركه، زنداندا ساخلانيلير، او، مشهور لاپيدوس ايدى. سوزلار بلكده اولون آدينى چكديك، من اونون دوردايل مدتئينده، بوجهئمه اوخشار دئيكدە ياشاييب هلده ديري قالاسينا تعجب ايديرديم. ئوز-ئوزومه ديديم، من بورادا بير ايل قاسم ئولدرم.

اون-اون ايكي گون اولاردى كه اوزومو قيرخمايمشدم. ئوزومونده هئچ خبريم يوخ ايدى. لاپيدوس تجربهلئى آدام ايدى. اومنى گورن كيمى تراواغينا قاچيب كيچيك بير آينا كوتورهك قايتدى. درحال دبيرين آرخاسينا كچهك آيناتى منيم اوزومه توتلى. ئورساقاليمى كورنده برك گولوم. حسن آذربايجان، روس، فرانسە ديللرينده جور-بهجور ظرافتار ايتدى. آيرى بيري وقارلى ساققالى آدامدا روسجا و آذربايجانجا اوزهك سيرهك ويهرهك منى روحلانديريدى. بو آدام مشهور پيرمين ساوانى سرهنك كيگوايدى. پورآقر وسايرلرئمنى ياشا سالديلاركه، هوايا چيخاريلماغيم حقمئنده خواهش ايتمهلليم. دبيري خواهشى درحال قبول ايتدى. لاکن هوايا چيخاريلان ير ائله بيري وضعئتده ايدى كه، من ايبلميش يشئنى اوتاقى اورادان داما ياخشى حساب ايتديم. محبوسلار اوراداكى اوچ بوجاقلى ويالنيز بيري آدمين كويشمهسى ايچون كفات ايدن حيطلرين آدينى قازانچا قويوشدولار. بيري ايكي نمرهلى موقتى حبس خانالارين، غومى حبس خانانين وساير بنالارين بوتون توالت لرئين قويلارى همين حيطده يرلشيري.

بئله ليكلكه بيري نچى كورنن باشلاميش ايكنجى، اوچونچى، دوردونچى، بشينچى، اونونچى وساير.... گونلر ساياراق، هر بير دقيقه ده اطلاعات ادارهسى طرفيندن چاغير-يليب تكلشئى بين معلوم ايديله جگيني گوزله بيريديم. لاکن اورادان هئچ بيري خبر چيخميريدي. كيت-كيدە سايوش اولوب مختلف فكلره داليرديم.

گونئوزلرده كچهك لر كيمي قاراتليق ويوروجوايدى. سحر دن كچه يار سينادك اوتاقدا دولانير، سوزاليمه چارباينين اوستونه اوزان اراق جوربه جور فكلره داليرديم. حتى يوانش يوانش محبوس دوستلاريمين تسكين ويريجى سوزلرينده آچيغيم گليريدي. منزل وعائلهدن خبريم يوخ ايدى. اولارينده وضعئتده ياشامالاريني بيلميرديم. هواتمير اولان كچهلرده تاواند اكى كيچيك دئيكدن وئوزلارى سير ايدورك بونولا فكلرئى مشغول ايديرديم. گونئش گونئوزلر ايچون منيم ساعتيم ايدى. گونلرى ديوارا خط چكملكه سايريرديم، روينزون كيمي ئوزوم ايچون جيزكى لر كالئئارى دورتميشيديم. حتى پورآقر وديگر محبوسلار بئله ممنونيتك شئم طبعئى ساعت وكالئئاريمدان استفاده ايديرديار، اولئوزلارلا وقتئى، گونشان داهادقيق معينئشديره بيليرديم.

اون سگكيزنجى گون سحر تزدن سرجه لوين جيگكيديسى دقيئمى جلب ايتدى. باشئىمى قالديريپ سرجه لرئن همان دئيكد اوزه ريندن دست-دسته اوچوب كيتديكيني گوردوم. بونو ياخشى بير فال كيمي يوروب سئوينديم. تصادفا همين گون گونورتايا ياخين ايلك دفعه اولاراتى عائله عضولرئمله گوروشدوم.

گوروش

... زندان ياخشى محك دير. اورادا انسان ئوزمئىمى دوستلاريني وان اوزاق قومولاريني داه ياخشى تانى بيري، اولارين نه كيمي مناسبته اولئوقلاريني معين-لشديري، ايلك گوروشوم چوخ كوزلئيلمز ايدى. اودقيقدەك خارجله علاقه تاباق

امكانينا اينانمىردىم، ئوز آراد اوشاغىمى گوردىكىم ايچون چوخ شويىنىم، دارىوش گوروش يىنى، پوليس لىر و اوراداكى قايدالارى گوروب مېوت اولموشى، گوروش وقتىن سونونداك هئچ بىر كلمه ده دانىشمادى، باشقا گوروشه گلن لىر ايسه عادى حالدا احوالىمى سوروشدولار، گوروشه گلنلر ايجرىينده تانىش اولمادىم بىر گنج دقتىمى جالب ايتتى، تاسفكه، من اونو همين گونهدك گورمه بيشدىم، اونون مرحمتى قارشى- سىندا منتدار اولدوغومو بىلدىردىم، سونرالار حيات يولداشيمىن اوزاق قوهوملار يندان بىرى اولدىغىنى بىلدىم، جوانمردلىك، خير خواهلىق و فداكارلىق بالئىز آغىز گونلرده مېن ايدىلىر، بوتىمىز اوره كلى گنج منهنجات وىرمك، سنى زنداندا خلاص ايتىمك يولوندا دورد آن چاليشدى، او، هرمانسى فداكارلىقتان چكىنمىدى، فروزش دىردى كد، من بوقدر فداكار آدم گورمه بيشم، كولكده كىمى آردىما دوشوب هرگون، هر ساعت منىلمه دىر، هئچ كسىن الى چاتا بىلمه ين عالى رتبلى آدمالردان سنى بوراخماق حقىنده توصيه ناسه كتىرير، بئله بىر صممى قوهومونوز اولدىغى ايچون سىزى تىرىك ايدىرم، بوجاليشقان آدمىن فمالتى و فداكارلىقى نتيجه سىنده وضعتىم بىر آرز ياخشى لاشدى، ايچون منىم ايچون يورقان دوشك كتىر بىلمه سىنه، خورك و كتاب گوندر بىلمه سىنه اجازه وىردىلر، منىم ايچون مستثنى شرايط فراهم، اولوندى، مندىراغ، چاپنىك و سايره وىردىلر، بوندان باشقا ضمانتله بوراخىلماق باردهه منته وىرىلن حكمده همين آدلىن فداكارلىغى سايله سىنده دورلشيدى، بوياردهه سونرا اطرافلى بحث ايدىم، بوجكم حياتا كچىر بىلمىدى، اطلاعات اداره سىنن مامورلارى دىردى كد، بىز بوجكمى حياتا كچىره بىلمىدىك، لاكلر سىز بىرگون حبسن آزاد اولونسانىز، محض همين حكمن اساسىندا آزاد اولماق سىز...

نظىمه ايشچىلرىن بويوك جنابتلرىن بىرى اتهاملارى بايقاندا ن عبارت ايدى، اونلار بويول ايله ئوز بىس حركتلىرى ئورت- باسدىر ايتىمك ايتىد بىردىلر، اونلار ين دىگر ستودى هدم- قورخو گللك ايدى، كناهىز بىر آدمىن زنداندا ن خلاص ايدىلمىسى يولوندا تىمب ايدىن هرمانسى بىر آدمى اونلار چاغىرىر، هده له بىر، قورخودور و بئله لىكله الترام آلدىلار كد، زندان حقىنده بىرداها دانىشما باراق ئوز ايشىن آردىنجا كىتىن، منىم دوستوم حقىنده ده همين قايدا يا ال آتاراق اونا دىمىدىلر كد، اگر عائلىقى، حياتىنى و كسب كارىنى ايتىدىرسنمه فلان كسىن آردىن دوشمكدن چكىنمىلى، اونون سراغىنى توتما مالىان، عكس تقدىرده بىر چوخ تهلكدى ايشلر گورموش همين شخصله ال بىر اولماقتا تهم ايدىلگىچكن، لاكلر بوتون بوهدمه- قورخولارا ياخما باراق او، منىم حقىمه ده امكانى قدر چالشمىشدى.

دىگر ايشلر كىمى گوروش ايشى ده گونو- گونن چتىنله شىردى، بىرىنچى ايلده دىردىلر كد، سياسى مجوسلار يالئىز مستنطق لرىن و سياسى اداره نىن دىگر قوللوس- قچولارىن يانندا ئوز آدمالارى ايله گوروشه بىلرلر، بىز اوزون مدت بوخوشا كلمز حركت علمىنه مبارزه ايتدىك، حسن پور آفر ايلك گوروش زمانى اعتراضىنى بىلدىره رك حيات يولداشينا تاپشرمىشدى كه، او، بىرداها بوجور گوروشه گلدى سىن اوشاقلارى دا كتىرمه سىن، فروزش ايسه اونون بو حركتىنى قايدا قانونا اويغون اولمايان حركت حساب ايدىره ك حسن پور آفرى استنطاغا چكىمشدى، بئله بىر فرستى اللددان ايتىن پور آفر ايسه استنطاق زمانى دىش سىن بىرىنچى جوايلار وىرمىشى، اودىمىشدى، بلكه ده سىز ئوز ناموسى و آبرونوزا علاقه بىلمه بىرسىنيز، بوسىز ين ئوز ايشىن بىردىر، لاكلر سىز ين حقىنيز بوخودر كد، ساىر لرىنى ده ئوزونوزده تاي حساب ايدىره ك آدمالار ين شرف

ۋناموسونا توخوناسىنىز، بىز ئۆز آداملار ۋىمىزى گورمىكن گوز ئورتىمك قىمىتىنە اولسادا، سىزە اجازە ۋىرە بىلمىغىرىك، كە، بىزىم آبروموز ۋ ناموسوموزلا اوينايايىتىز. فروزش بوسوزلرى نىظمىغىرىتىنە راپورت ۋىردىكىن سوترا حسنى ابكرسى دورد ساعتك اوتاقدا ساخلايدىلار. سوترا اونون يانىنا واسطىچى كوندورەك استىناق كاغذلىرىنى جىرىپ آرادان آباريدىلار.

قىساسوزك دىسكوزىندا اولشوغوم بىرىنجى ۋىكىنجى ايللار غرضىندە گوروش مىسلىسى اوزدرىندە زىندانلار غرضى اىلك سىياسى ادارە آراسىندا چكىشمەلر دوام ايتتى. زىندان ادارەسى ئوزىدە بوخسول محبوبلارى هفته دە بىر قىمە سىياسى ادارە گوندىمك اىستەيىردى. اوللار سىياسى ادارەدە گوروشلر ۋىمىز نىستاز ادايدى. قىمىز نىندا اىشك باغىن ايجرىسىندە يانئىز بىر يولىن نظارتى اىلك گوروش ۋىر بىلىردى. لاکى گىت كىدە اىنلر چتىن لىدى. ىنى تىمىن اولان رىئىس لر ىن هر بىرى تازا قايدالار قوبوردولار. داها باغدا گوروشە اجازە ۋىرىلمەدى. گوروش ىرى داخلى زىندان قاپسى آرخاسىنا كوجورولدى. سوزالار اىسە دەمىر معجىلى بوگونكى گوروش اوتاقىنى تشكىل ايتدىلر. بورادا محبوبلار كوروشە كىنلر آراسىندا فاصله ئوقدر اوزاق ايدىك، اوللار ىن سسى چتىن لىككە بىر بىرىندە چاتىردى. آدام اىكى مىرە سجر آرخاسىندان گوروشە كلىمىش شىخسىرى ازقاتانبا بىلمىردى. قاپداكى بوخلاما داها ابكرىچ ايدى. بورادا چوخ چركىن بىر قازى آرواد گوروشە كلىمىش قادىنلار ىن بوتون بدىنىنى بوخلايدىرى. عباس كىندىخان ىن اجازەسى اولمادان زىندان رىئىسى سىياسى محبوبلارا گوروش ۋىرە بىلمىردى. بوندان باشقا سرەنگىراسىن دە ئوز خصوصى سىياسى ۋار ايدى. اوللار اىستەمىردىلر كە. خىانتكار اىشلر زىندان ىن اوجاد بولار ىنى دەمىر تاپىلار ىنى كىچەرك خارجدى بايلىسىن. بونا كورەدە ئوزىلى اىلك محبوبلار ىن گوروشونو مەخوللاشدىر بىر ۋىر بەضالغىن ايدىردىلر. جىسدە اولشوغوم پەدىنجى اىندە بىر قىمەدە مەنە گوروش اجازەسى ۋىرە مەدىلو. گوروش خىرلى بىر اىشە خىورلىمىتىدى. آدام اونون فرغاتىنى شرح ايتىمكە اوتانبر. زىندان مامورلارى بويول اىلك چوخ چركىن استىفادەلر ايدىردىلر. ختى بىر چوخ ناموسلى محبوب سار ئوزلر ىنى بوكانە اىندىلولىندان دا مەروم ايدەرك ئوزغانلەرىنە تابىمىردىلار كە. داها بىر دە گوروشە كلىمىشنىر. اوللار بو يول اىلك ئوز آبرولار ىنى توروماغا چالغىمىردىلار. محموس اىچون گوروش سوز قالمىق، آدامسىز اولماق چتىن دىر. لاکى قىد ايتدىكىمىز وضعىتتە گوروشى. بوندان داها آغىرايدى.

خاتىر

خاتىر حقىقتە سىياسى ادارە ىن اىشچىلر ىندن ۋ زىندانداكى جاسوسلاردان داها تىلكەلى ايدىلر. دىبە بىلەرم كە، بىز اوزون مدت غرضىندە ھىمىن خىانتكار تىلەر ىن اىلك بو بويوك غىبىس اذىت لره مەروض قالدىق، بو غىذاب اذىتلر نىظمىدە مامورلار ىن بىزىم حقىمىزدە يول ۋىرەدىكلىرى غىذاب اذىتن داها آغىرايدى.

گورەك خىانتكار نە جور ادا مىدىر؟ اوند اىستەيىر؟ محبوبا ھانسى يول اىلكە ضر ۋىرير؟ شىبە بوخ كە. زىندان بولى دوشمە ىن آداملار ھىمىن شىواللارا اسانلىقلا جواب ۋىرە بىلمىلر. زىندانە خىانتكار، قارداش ىنى ئۆلدورموش، ئوز بولداش ىن كىسەلەش قانلى باقىنى ساتمىش. بىكانە ھىمىمى دوستلار ىن ايوىنى بىر بادايدىب حىياتىنى داغىتمىش آدام ايدىلر. خىانتكار ئوزونى خلاص ايتىمك، ئىچە گونلوك آلباق ۋ اىكونچ حىيات سورمك

خاطرینه، ئوزيولداشلارینی و دوستلارینی ساتیب مۇسرو زندان رۇسلىرىگە اىكدا ئېلىق ايدىلرۇ دىيىلەر. او، يالان سوزلر توخويور، ئوز تۇمىتىو ادعالارى ايله گويما سرلوى آچىر. زنداندا اولئوغوموز اون يىرايل مدتىندە كوردوگوم محبوبلار بىن چوخى استىناسىز اولاراق ئوز همكارلار بىن خىياتى تىنجه سىندە توتولغوشولار بولسىن تىك لىكدە، الئىدن هىچ بىرايش گىلىر، بىرىش چوخ عادى بىرايش اوستونده تصادفا گرفتار اولشوقدانا دىلىق و ئوزونى چوخ اىستىمىك، ياخودارادە سىزلىك او زونىن، بولسە آلدانير، ئوزونى خلاسى ايتىمك اىچون بىرغە آداسى كورولتويما وىرير، بىنانە آردەنچا گرىش بولس ايسە بوزىمىتىن استفادە ايدەرگ، ئوز سوزى ايله دىمك، گىزلى تشكىلاتلار، گىتىش و تىلكەلى ئوزگىرى كىشفا تىمىسى بارده راپورت دوزلەر.

همىن جىنايتكارلار تىببىنى بىرىنچە طبقەدە بولمىك اولار. بىرغەنى عذاب اذىت وىرىمك، شاللاى ايتىناسالماق، قارائىلىق اوتاقلاردا ساغلاماق و ھەدىمك يوللارى ايله خىياتىكارلىغا مجبور ايدىر دىلر. هىچ كىس اذىت وىرىمىن آداملار كىمى تانىمىش بوقىل محبوبلار ايتىك آدىملار بىن تىنجه دىشوب داھا كرى چكىدە بىلمىو اولكى وضعىتە قايدىما بىلمىر دىلر. جىنە فۇرىداتلار يولى ايله آلقاق ايشلرە دوش بىعضى پارىق قادىتلار كىمى، بونلاردا، ئوز اىستىك لر بىن عكىسك اولاراق حرىكەت ايدىر، كونى-كوندن داھا بى آبروچى وضعىتە دوشوب رسواى اولور دىلار. شىمان كاودە همىن تىببىن نىمىندە لر بىن ايدى، اسفندىارى دىردىگە، سىن كاودە بىن ايشلر بىن ھىرىشە عىبىلىش بىرىمىز. من اونى اوچ كىچە كوندىن ياتماغا قويما دىم. نتىجەدە او آلداندى، اورلىشىگە راضىلىق وىردى، بوندىن سونرا ايرى بىر چارەسى قانمادى، بىزىم اىچون ايشلە مەسە ايدى، نىجە دىرلر، بو طرفىن قولموش او طرفدە ايسە انى چاتما بىش آداما چىور يىلردى، او اىستىر ايسەمز ايشە قارىشىب سىاسى ادارە بىن كوسترىشىندە اساسا شاىكان، عبدالەزەدە، سىدھمەز، آقازادە وسابرلر بىن حىسە آلىنمىسى مەقدىماتىنى حاضرلادى، او، اولماسا ايدى، شىبە سىزگە، تىببى تشكىلاتى كىرە كىچمەردى وسىاسى محبوبلار بىن وضعىتى بومر خەلدە چاتمازدى.

اىكىنچى تىپ تاج بىخىرو اونايىخىن اولان آداملار دان عبار تىر، بونلار عذاب اذىت، اشكنجە، قارائىلىق اوتاق و سايردا اولمادان دا، بولسىن اعتمادىنى قازانماق خاطرینه، ئوز يولداشلار بىن اياغى ايتىندا درىن توپولار قازدىلار. تاج بىخىر لاپ ايتىك كوندن اعتبارا سرھنگ پاشا خان ايله سازش ايتدى، اونى، شىمان، سوسى و وسابرلر ايله مەقايە ايتىمك اولماز، او، دوشونجىلى، دىنقا كورموش سىاسى بىر آدام ايدى، اىكى طرفلى ايشلە بىن نظىمە او غوللارى كىمى ئوز ياخىن تانىشلار بىن كىرە وىرىمك اىچون خقىە بولسى ايله بىرلىكدە زندان دان چىقىب كىدىردى. دادى زادە انزابى دىردىگە، تاج بىخىر «روزنوار» گافە سىن بىن ياندىما بىزى قاندى و بولسە گوستردى.

ايران بىن دستە سىندە داخل اولان آداملار بىن بعضى لر بىن دە همىن تىلكەلى تىپلر سىراسىنا داخل ايتىمك لازىمىر، بونلار دان بعضى لوى چوخ چو كىن حرىكەت ايتىمىش، حتى ئوز يولداشلارى بونلار بىن حقىندە نەلر دانىشىر دىلار.

ايران بىن و شەھزادە خاقانى دستە سىن بىن توتولغوشى بىرىنچى كون من اىكى نەمەلى موقتى جىس خانادا ايدىم، بو خادە، من توتولاندىن بىرايل سونرا، باش وىرىمىش دىر، اونلار بىن ساىى چوخ ايدى، من، جاسوسلىق اىتمىلە توتولموش بوسىاسى آداملار بىن رفتار و داورانىشلار بىن دقتى تىرىردىم، دوغرىدان دا سطر قالمالى ايدى، اونلار چالير، او بىنا بىر،

بیر-بیر لرینین اوتاقینا گیدیب، بیردیگرنی تیریک ایدیر. ظرفت لشیروها کوی سالیردیلار. اونلار بیر-بیر لرینه دیردیلر؛ غالب گلمیشیک، پولیس ایله رایشلاشمیشیق. نوز حکوم-متمین ایله اسکداللیق ایدهجه بیک. بیزه بویوک ایشرلو و وظیفه لر تایشیریللاجاق. اونلاردان بعضی لرینین ایندمعین حکم لرده ویریلجیشدی که، محاکمه قورتاردیقدان سونرا درحال پولیس اداره سینده ایسه باشلا سینلار. ایران بانین نوزونه بیرینجی پولیس لقبی ورتبسی ویریلجیشدی...

استنطاق و موقتی حبس دورینده اونلار اعرق. تریاک کتیریلیر و سائر هرزه حرکتلری بچون شرایط یارادیلیردی. کاسران اونلارین حامیسی ایله دوست اولوشدی. اونلار گنجده-کوندوز خلقه قوی قازیردیلار. آخماق جاسمینا بله خیال ایدیردیلر که، نوز تیشک-تلا رینی داغا کتیش گوستردیکلری تقدیرده گناهلاری دایر اوتدر آوالاجاق. اونلار بله خیال ایدیردیلر که، سیاسی اتهاملار، عادی خیانتلر کیمی دیر. عدلیه طرفیندن معین اولوتان جزاوتون متم لرین آراسیندا بولوشور و لیه جکیر.

بویوشر خیال لار لا اونلار نوز لرینه چوخ درین بیر قوی قازمیشدیلار. اوقویویا ایسه هامیدان اول نوز لوی دوشولور. گوستردیکلری بویوک خدمت لر قاری سیندا اعدام و آخیر حبس جزا لریندان عبارت مکافات آلدیلار. اونلار ایش-ایشدن کچندن سونرا، ایشری حربی تریبونایا گوندریلدیکن سونرا، پولیسی تانیلار.

بودسته یه داخل اولانلار، بیر ایکی نفری استننا ایتمک شرطی ایله، محکمه زمانی جوخ دلیل و آچاق حرکتلره یول ویریب، مدعی العمومه التماس و آدناک ایدیلر. محکمه متم لرین، متجدد یاغشی اولما دیغینا گوره اونلار نوز لرینی مدافعه حق و دانیشماق اجازه سی ده ویرمه دی. اونلار یانین سون مدافع لرینی کتبی صورتده محکمه رئیسینه تقدیم ایده بیلدیلر. بویازیلار ایسه امل اوخونما دی. محکمه رئیس دیجیشدی که، بوتون قودلرین باش کماندانین امری هرمانسی قانوندان یوکسک سانیلیر. متم لرین محاکمه سی، اونلارین محکمه یه آباریلماسی و زندانا قایتاریلماسی ایشری حقیقتا دوشتملی ایدو. آلمیش... یتیمش نفرتمه یوز ائلغی نضر عسکرین محافظتی و مشایختی ایله محکمه یه آیاردیلار. حربی ناظر لیک بناسمین اطرافینی قوروق ایتمیشدیلر. حربی محکمه تام دبدیه ایله تشکیل اولوتو، مدعی العموم ایسه کونلی نه ایسته ییدی، اونی دیردی. وکیللر سئودا یدیلمیشدیلر، اونلار موکل لرینین مدافعه سی ساحه سینده آرتیق د نیشیدقا محکمه رئیس در حال سوزی کسیر، موضو عدان کنارده چخماسینی بیانه ایده رک، دانیشیقنا سون قویوردی. متم لرین آروادسا و شاقلاری حربی ناظر لیکین اطرافیندا کی کوچه لرده اوردک دوگونتوسی ایله دایانیب، ال آیاقلارینا زندان ویریلشش ادمالارینی گورمک و محکمه نین نتیجه سیندن خبرد اولماق ایسته ییدیر.

محکمه جوخ کسگین قرار چخاردی. قرخ نضرا اعدام ایدیلدی. قالانلار ایسه اوچ ایلمن اون بشر ایله دک حبس جزا سینا محکوم اولوندیلار. حقیقته اتمام حکمی چخاریلان آداملاردان ایکی نفری حکمی ایشیدن کیمی دلی اولدی. ایران بیان و شاهزاده خاقانی، حکم حیاتا کتیریلن زمان، طبیعی وضعین چخیشدیلار. زندانی دلیلار ایوینه گوندریلر، سایلر ایسه تقریباً غیر عادی حال دوشولور. بونا باغما یاراق ینده اونلارین بیر چوخی نوز حرکت لریندن ال گوتورمه یه رک زنداندا پولیسه یاغینلا نیر، یئر لرینی شیرین سالماق ایچون جاسوسلوق و خبرچیلیک ایدیردی.

خانلرین دیگر تیبی ایکی طرفلی ایشلرین لر ایدی. اونلار هم نظمیندی انده ساغلاماق. همده مجوسلار داغینده نوز لرینه حرمستانا نفاق ایسته ییدیلر. بوتیب سحافظه کار

ولدىنى بىچون، چوخ تىلكەلى ايدى، چونكە آچىق و آيدىن مورتدە پوليس طرفىنە كچمىش آداملار بىن تىلكىفى معلوم ايدى، لاکن بونلار ايكى اوز لولوك ايدىر، ئوز لوليسى جىمىتە ياخىنلاش دىر بىرو آداملار بىن اعتماد بىندان استفاده ايدەرك حساس و قىتلر دى بەضى مئثلەلىرى سىياسى ادارە بىن نظرىنە چات دىر بىر دىلار.

زندانبان جاسوسلارى

بىن مەركىزى زندانبان بىدىنچى كورىپوروندا باشا بىردىم. ايكى نەرفى موزقى جىسغانادان علاوه مەركىزى زندانبان ايكىنچى، ئوردونچى و بىدىنچى كورىپورلار بىندا باشا بىشدىم. بىو كورىپورلار كچمىش اصول ادارە بىن سىياسەت مەركىزى بىن ان حساس نەقەسى ايدى، بىز سىياسى مەجوسلار بىن باشا بىغا نەمىنە لىرى حساب ايدى بىر دىك، حتى تىمورتاشى، خرىنى ناظر سردار اسەنى و دىگر حكومت مەم لورىنى، بىز بىن بىنمىزا كىر مەگە جرئت ايتىمىز دىلار، پوليس مەقاملارى طرفىنەن كوستر بىن ەرقانىسى تىقىق و اشكنچە تەبىر لىرى ايلكە قەسە بىزدە تىقىق اولونوردى، زندانبان ايشلە بىگە كلن ەرقانىسى بىن قوللوقچى ئوزاقبال و طالعىنى بىز مەقتاراتىمىز اوز دەرىنە سىناق دان كچىر بىردى، سىياسى ادارە ايشچىلرى بىن ەتچ بىرى، بىز بىم ايشلر بىمىزە قارىشەدان، ترقى ايدە بىلمىر، رەتە و خردە لىدە ايتمەكە ناقل اولجوردى، زندانبان رىئىسى راسخەرقەنگ كىگوىيا بىلە دىمىشە، «بوقاپىلار بىن آرخاسىنا قاقلى اللر باسىلمىش دىر، مەن اونلار ياخىنلاش بىب اوراد اياشا بىان آداملارلا دانىشا بىلمەم».

بىلە لىكە اوز دەرىمىزە قوبولموش ەمىن سىياسى آدەتچە سىنە پوليسر و باشقا مەجوسلار بىچون بىر نەوع دىكانا چىور بىلمىش دىك، گوروشونون خوصى شىكلەدوش مەسىنى ايتىدىن، ئلك اوتاقدا باشا ماق ايتىدىن، آزاد تىرىك چىكەك ايتىدىن، بوتون كورىپورلارى آزاد دولانماق ايتىدىن، بىر كاسە سودىيا ايكى بومورنا ائماق ايتىدىن، زندانبان داخلىنە كى مەسەلەردە ايشلە مەك ايتىدىن، ەتچ اولمارسا نىظاقچى بىا خورەك بايلاماق و طىقە سىنە كچەك ايتىدىن، چا بىچى لىق ايدىب مەجوسلارى سوماق فكىرىنە دوشىن، بىر سوزك باشقا لارى بىن بىدەخت لىكىنەن استفاده ايتەك ايتىدىن بوتون آداملار بىچون آنچاق بىر واسطە، بىر سادە يولوار ايتىكە، اودا، بىزە كوز اولماقدان عبارت ايدى، زندانبان مەجوسلارى مەجوسلار بىن زندانبان كەلە بىكوى بىرىنچى كوشن بوىولى اونلار ئوگوردىر دىلار، قىسا سوزك دىبەك، آلىش و بىرىش واسطە سىنە چىور بىلمىش دىك، ەمىن بائىز بىزە خەتاب اذىت و بىر مەك يولى ايلە زندانبان مەجوسلار بىندان مەعىنە كەشتلر آلا بىر دى، حتى سونرا لارىش اوزىرە كلىب چاتمىشە كە، بىز ايكى لىكە بىر بىر بىمىزە دانىشاد ايدىمىز دىك، فرخىنى، دىبەك اولار كە، اخلاقىز و چىغىنك قوجا ارباب گودىزى ئولمە بىردى، بىدەخت شاعر ئوز ەم بىر لى سىنە ايتاناراق تازە دەغر لىنى «... نىن واسطە سىنە ئوگوندىر مىشە، اوايسە نامە دجە سىنە اوزون سوز ايدى بىر راپورتلا بىر لىكە ەمىن شەغلى زندانبان رىئىسە كوندىرىشە، شەغلى مەزەنى، جدى مەن حالەتاتىر لى و كىگىن ايدى، بو شەغلى ائەن سەلە كچەرك نەبەت شاعىن ائەنە چاتمىشە، بىلە لىكە فرخىنى ئوگوندىر مەسى حەقەندە فرمان و بىرىلىكى، مەختىر بىر آدەم بىن دىك بىكە كورە مەجوسلار بىن سون عومى آچىق اعلان ايتە لىرى حەقەندە كى خىرى «لا بىدوس» و آرى بىر تانىمىش مەجوس بولىسە راپورت و بىر بىمىش دىلار، لا بىدوس كوستردىكى ەمىن خەمىتلەرە كورە زندانبان چا بىغانا سىنە رىئىسى تەعىن ايدىلىكى، دىگر بىن ەقارىيا آبار بىلە قەبىندان ايدى خىر توتابىلمە دىە.

محبوسلارین کتاب، قلم، تاغذو ساییره دن استفاده ایتمه لرینین قدغن اولونماسی «...» نین راپورتونون نتیجه سی ایلی. بیر سوزله قد ایتمه لی بیک که، زنداندا کی جاسوس تیمر کم فرصت، موزی و تیلکه نی ایذیر، محروسیت لریمیزین چوخه همین تیمپ لرین آلی ایلد توره نیردی. زندانین رئیس آچیق جاسینا دیردی: «فضول اولماسا ادا قلعه نین آرخیسینا ندر باش ویردیگی نی خارادان بیلکه چکیر».

زنداندا فضول چوخ ایلی. اونلار ایسه هامی دان آرتیق محض بیزه عذاب لذیت توره دیردیله.

زنداندا قالمالی اولوم

نجه آی دوام ایدهن استنطالین سوناچا تاسیندان سو فرامنی نسبتا تمیز اولان سگیز نمره لی اوتاغا کوچوردولر و اونون قایینی آچیق قویدولار. لاکن سایر محبوسلارلا علاقه یاراتماغمی قدغن ایتمیشیلر. بوظا هر یبیر هده سقورخوی ایلی. بو ایتمین عملی اولما دیغینی ئوزلری ده، یعنی زندان مامورلاری دا یاغشی بانا دوشوردولر.

جاسوسلار هرگون آردیجیل صورتده ئوز راپورتلرینی ویریردیله. بوندان باشقا اوتاغیمی دگیشلر ئوزلرینین گیزلی بیز جاسوسیتودا محروس قلمه ویره رک، اونا تاپشیرمیشیلار که، سنی گوزدن قویماسین. بوقریبه بیر آدام ایلی. بوی اوجا، ئوزی آریق، صفتی ساری و چیمچندیر بچی، دیشلری ایسه قوردیمیش و قارالمیش ایلی. او، اوروج توتور و نماز قیلیردی. من ایسه اونو ایلك گونده تانیمیشیم. او، ئوز بئسن طبیعتی گیزلی ساخلایا بیلیردی. سیم ایچون بویك مانعه یه چتور بلسیدی. نهایت تانیدیم می اونون ئوزونه باشا ساق قاراینا گندیم. بونولا ئوزومی عذابا لذتدن خلاص ایتمک ایسته ییردیم. چونکه سیاسی اداره، پولیس ئوزونی گیزلده بیلمه دیکه، درحال اونو عرض ایذیردی. بونا گوره ده اوتاغی بیز کنارا توللایاراق اوجاسله دیدیم. ایتمیل گوزومون قاباغیندان گئت. اگر سنی سیاسی اداره گوندومیش سه دوش نشانیسی منه گوسترکه، ئوز تکلیفیمی باشا دوشوم.

دیگر بیز جاسوس همین مسئله نی درحال سیاسی اداره ده چا تدریمیشی. بونا گورده ده شمان گون آخشام زامانی طهماسبی آدلانان بواقانی زندان چاخاریب آپاردیلار. دیبلدیگینه کوره ۱۳۰۴-نجی ایله آقای موسوی نین دسته سینده همین آدام گیره سالمیشی. آن قالمیشی که، ونلاری دا اعدام یئسینلر.

فروردین واردیبهشت آیلاری (۱) انتظار لا کتجدی. بیز طرفدن طالعله انیس توتاراق، دیگر محبوسلار کمی ئوز محیطین کچیک و محدود حاده لری ایله باشیمی قانیردیم. دیگر طرفدن ایسه هر ساعت زندان آزاد اولماغیمین انتظارینی چکیردیم. حتی فروز ش ئوزی ده دیلمیشی که، «بو حقه سارایان مکتوب یازمیشلار. بیز مخالفت گوستر مسک سیزی بورا خلاق اولار. هله لیک بیزده مخالفت گوستر میریک. یالنیز نظیمه رئیس نین گرگانده ن قایتماسینی گوزله بیریک».

بو، هجده یالان دگیندی، ایتمدیگی یاغشیلق لاریندان کتچیمشده دانیشدیغیم آدامند، بوراخیلماغیم ایچون مقدمه حاضر لارنامسی حقینده سفارش ده گوندرمیشی. (۲) آیروم

۱- مقصد ۱۹۳۱-نجی ایلین آپریل و سئی آیلاری دیر.

۲- آیروم وقتیکه ایرانین نظمه رئیس اولموشدی.

كلئین سونرا زنداندان بوراخلاجاغى بىلدىرىشى، حتى بىر كۈن نىزالداستىندى بىر
ھىچن ھىكمى مىنگۈستىردىك دىدى: ايش قۇرتارىمىشىدىن، آنجاق ھىچ بىر سىياسى ايشە
تارىمىساياجاغىن ھىقەدە ئىزام وىرسەلىسەن.

بوتۇن يونلار باخمايلاق من شىمە ايدىردىم، بىئەسادەدلىك ھىسەن بوراخلاجاغىسا
اينانابىلمىردىم، آسۇمۇن قايتىمىسى قىرمان بايرامى گۈنۈندەك اوزاندى، ھىمىن گۈن،
كۈچىمىش عادىت اوزۇرە، سىرتتۇن لوتاقىدان چىقىپ ھىطەككى ھۈسۈن كىنارىندا ابدىمان
ايتىمك اىستىدىردىم، پورا فرۇھلە ياتىمىشىدىن، دىبىر دستىنماز آلدىرى، سىرەنگ كىگۈ
پىرەمۇسى ياندى يوراق جاۋ قۇيماق اىستىدىردى، ظاھىرە مەجبۇسلارىن ھىتتى عادى ۋەھىت
ايلە دوام ايدىردى، بەھار بىن ھۈسۈن بونگۈل وروھى اوخشايدان ايدى، آدم زىندانىن مەھدۇد بىت
لرىنى آرقالا اونۇتماق اىستىدىردى، قىش ھىلىنەنن قۇلۇ اولاراق، گۈنشىن شىمالارى
زىندانىن دىرىن ھىطىتىن دىورالارى اوستۇندە اوينايىر، غىكىن اورە كلرى سۇيىندىرىردى،
ھىمان گۈن سىمىن اىچون ئىشەرساقتىردىن بىرى ساياجاغى ھىلەلىك مەلووم اولمايىشىنى، ھىلە،
الە ووزۇسى بىويوب قۇرتارىمىشىدىم كە، (د) ال-اىياغىنى ايتىرىمىش بىر شىكىلدە يانما
كلدى، او كۈنلەرىز بىرى بىرىمىزگە دانىشىمىردىق، لاکىن چىنى ايشلار زىمانى بوجور موقىتى
كۈسۈلو ھاللارنىن تائىرى اولما بىلمۇدى، او بىلىرىسەن نەوار؟ خىرىن وار ادىمە، ھىجانلا
نەسراھىت ايتتى.

نەخبر وار؟ نە اولمۇشۇدور؟

— كۈچىدىرىمىشەن تەخمىنەن ساعىت كۈچىمىش ئىچىندىن تازە مەجبۇس كىتدىلەر،
دىلىرىگىنە گۈرە اولاردا سىياسى تەھسىلە تەقسىرلەندىرىلمىشەر.

— بورادا بىرى بىر ايشىرى بوخۇر، سىياسى مەھمۇلرى اولمايدان بىر تۈلكە نەھەلاندىرى،
سىياسى مەھمۇن اولماسى ئۈزۈلگۈندە مەلتىن سىياسى شەورۇن بوكلەنكىنى گۈستىرىر،
مەلوومۇر كە، ئۈلكەدەكى ايشلار عادى قايدا ايلە جىران ايتىمىر، خۇشاكلەن ھادىلەر
چوختۇر، وگۈنى-گۈننىن آرتىر، بوتۇن ھىكىسى باش وىرسە ايدى اولدا تەجىلەنمك اولاردى،
(د) دىدى: آخى بوايىشەن، سىننىن زىندان بوراخلايدان تائىرى ولايىلەر.

من دىدىم: بوتائىر كىملىرىن نەكىمى ايتىمالارلا توتولمايىنا باغلى دەر.

مەھمۇمىز ھەقۇرتارىمىشىدى كە، بىردىن بىرە نىكجالىندى، سىرەنگ پاشاخان كۈزگە
نەلمەدن داخلى اوئى، او، دىگەر اوتاقلاردا دىقتىتەرمەدن، سىتقىم مورتەدە كىلىپ تازە
كۈتۈرىلىمىشەن آدمىلارنىن اوتاقىنا كىردى، آزاچىق فەسلىدەن سونرا، تازە مەجبۇسلارا مەھمۇن
سىگارو كىرىت كىتۈرىلمەسە ھىقەندە گۈستىرىشەن وىردى، بىز ايسە، كۈچىمىش عادىت اوزۇرە
داغىلىدىق، ھىكىس ئۈز اوتاقىنا كىلىپ بايلاق بىز بىلە خىيال بىز بىلەدىك كە، كۈچىمىشەن اولدىقى
ئىچىدە اولجاغىنى كۈزەلمەكە باشلادى، بىز بىلە خىيال ايدىردىك كە، كۈچىمىشەن اولدىقى
كىمى پەندە سىرەنگ پاشاخان اوتاقلارى بىر بىرە بىر بوخلاياچاق وچىمىشەن كەدە كىدەر، لاکىن
بۇفكر دوزگۈن چىخمادى، آخى سىرەنگىن ھىمان اوتاقدا دايانامىسى بىرساعىتن آرتىق دوام
ايتتى، او، كەغۇ مەدادا طلب ايتىمىشىدىن، بىز تەخمىنەن ۋەھىتتىمىزى باشادۇشۇشۇدۇك،
سىرەنگ اوتاقدان چىقىپ كىتىدىكەن سونرا، سىن ساراقلاناراق ئۈزۈمى بىرتىر تازا
مەجبۇسلارىن ساخلىنىلدىقى اوتاقچا تىدىردىم، اوتاقدا آخى تاج بىخىشى گۈردۈم، بىز بىر بىرە بىمىزى
ياغىنى تائىردىق، پاشاخان ايسە ھىمىن اوتاقدا بوئانمىشىدى.

من دىدىم: تاج بىخىش نەوار نەدىخ؟ پاشاخان سىننىن نە اىستە بىردى؟ سىن نە اىچون
توقىدە ايتىمىشەن؟ نە ھادىدە باش وىرىپ؟

اۇنى، ئۆز باجىسى و باجىسى اوغلى ايله بىرلىكده، مەن قوناقلېقىدا تۇتموش، ابو
ساحبى و اونون ساير دوستلارى ايله بىر يۇرتدە زندانا كىرەمىشدىلەر، چوخ از-باغادوشموشدى،
نظرە قورخولنى كۆرۈنۈردى، بلكە دەھشەتلىك ئوزونى بوشكىلە قىلەبىرىمك اىستەيىردى.

من پاشاخان حەقىندەكى سئوالىمى تىكرار ايتىدىم، او جواب وىرىمك اىستەيىردى.

دېدىم: تاج بىخشى آخى پاشاخان بوقەردا يانان آدم دگىلدى، او بىلە ايشلەر كۆرۈن-
بوتۇن زندانا جەمئىي بىش-آلتى دىققەتدەن آرتىق دايماناردى كۆرۈم نەھادەت باش وىرىپ،
كۆزلە، ناھق يۇرەجىمەت اىچون ناراحلىق تۇرتمەيەن.

بوخا بابا، مگر اوشاق سان؟ من سىزى نە اىچون زىمىتە سالىم؟ پاشاخانىن من ايله
عائىلەمى قوشۇلۇغى واردير، احوالىمى سۇرۇشۇردى... سىزدى.

تاج بىخشى من سىنلە ئۆز تانىملىق بورجومو ئىرىنەيتىردىم، شەكە سىزگە، ھر كىس
ئوز ايشىنى داھا ياخشى بىلەر.

تەخىر، نە اىچون مردم آزارلىق ايتىم، يالنىز ملوكدان، خانە باجى دان وقىزىمەن
تىكرانام.

اونلارنىن حەقىندە تىكران ئولما، بلكە دە ايتىدەك اونلارى بوراخمىشلار، كۆزلە
اىلە بىر اىنى كۆرۈپەنەن كە، آداملارنى سەبەبىز اولارنى توتۇپ، زىمىتە سالىمىنلار.

تاج بىخشى چوخلى آند اىچىمىن ئول، من ئولوم دىمەككە سوزۇردى كە، آداملارنى
حەقىندە اصلى اولمايان و سىناسىز سوزلر دېلىنە كىتمەيدە چىكىر.

من قايتىدىم، لاکىن بىلىردىم كە، او بالان دانىشىر، بىلىردىم كە او ايلك خىانت آدەبىمىنى
كۆتۈرۈشۇر.

من تاج بىخشى اون ايل بوندىن اول تانىردىم، اوندىن وجدان سىزلىق كۆرۈمەنمىش، بو
حەقدە بىر سوزدە اىشتمەمىشدىم، لاکىن تاج بىخشىن غەبلىرىنىن ضەيف اولماسىنى، مەنغەت
طلبوغىر فعال آدم اولدۇقنى بىلىردىم، اونون ھەمىشە پالتارى كەنە، جىبى پولوز
اولاردى، ياخشى مەاش آلمانىنا باخمايلاق، اونون-بونون قولاغىن كىبىر، حتى عائىلە
غۇلورى و ياخىن دوستلارنى دا سوياردى، اونون بو پوللارى ھارا خوجلەمە سىندىن ھىچ كىس
باش چىخارا بىلىردى، باجىسى و قوشۇملارى، تاج بىخشىن لاقىلە كىتىن ھەمىشە شەكەت
ايدردىلر.

من تاج بىخشىن آيرىلىقىدان سوترا باشقا بىر اوتاغ كىتەيم، اورادامىندە آيشىن اولدى كە،
او، بولس ادارە سىندە باشقالارنىن غەبلىنە بىر چوخ سوزلر دىمىشدىر،

موسى دا بىلە ھەركەت اىتمىشدى، لاکىن قىد ايتىگىم كىمى كاۋەنى غەبلىنە كىتەيم
و ىرىمك بولى ايله بالان دانىمغا مەجبور اىتمىشدىلر.

(د) تىن بوراخىلماسى اىچون مەنمە فراھم اولۇنمۇردى، ئونى، ھەين كۈن بوراخىلار،
بور آفرە چوخلى بول خوجلە دىگەن سوترا چىخىپ كىتتى، منى ايسە، اوزون مەت تەبىق و
زورا كىلەقدان سوترا، ھەين دەستەبە مەنسۇب ايدەرگ، بوراخىلمەنم حەقىندە و ىرىلن و خەدەبە
عمل اىتمەدىلر، مەندەيدىلر كە، حەقىقتى آچىپ دىمەن سنى بوراخما ياچاغىق، سوترا
ايسە اشكەنچە غەبلى بولى ايلە شەبان كاۋەنى مەجبور ايتىدىلر كە، تانىمادىقى حالدا من ايله
اوزلەشەرگ، كىتەلارنى مەنم بو ئوما آتىن، بىلە لىكە زندانىنى كەلمەش آقلازمىنى
ساندىقدان سوترا بوراخىلدىلر، لاکىن بى ايدى تەكلىفىملىك و ضەمىتە يەندە زنداندا قالدىم.

بیر زنداندا جور به‌جور آدم‌لار کوردوک، بول کسملکو آدم‌نولورومک اتفاسی ایله اورا یا بیر عده محبوس کتیر میشدیلر. مستنطق هله اولار داندان اعتراف آلا بیلمه میشته. بیر نجه‌ای اولاری نکلک اولتاقلاردا آیریلقددا ساخلادیلقدان سوئرا باشچیلاری قران ایله استخاره ایتمیکدن سوئرا ده بیتمه‌دی، استخاره‌دا یاشخی گلنیکگی ایچون گئدیپ اعتراف ایده‌جکمتا بوقارانلیق اولتاقدان قوزومی خلاص ایدم. همین اعترافدان سوئرا اونو محکوم ایدیپ گولله‌له‌دیله. بو حادنه‌دن سوئرا حقیقتا بول کسب قاتل اولان شخصی زنداندا کتیر دیله. او بوتون کناهلارینی بوینونا آتدی. لاکن باشقا بیر محبوس اوئون خونیینه اعدام ایتمیکلری ایچون حقیقی قاتلین اعترافلارینا اهسبت ویرسه ییب اونو زنداندان بوراخدیله.

سحدیردی نین فخر ایتمیکگی مسئله‌لردن بیر یوقیتله سوئدلی لرین الی آلتیندا ایشله-مه‌سی ایدی. او دیردی سوئدلیلر جوخ‌جندی آدم‌لارا ایدیله. زنداندا تکلیفی همین اولونما همین محبوسلارا راست گلدیگه درحال قابینی آچیب اولاری خارجه بوراخیر دیله. زندان رئیس وظیفه سینده ایشله‌ین سوئدلی دیردی. مستنطق بوئی بیلمه‌لیدیر که، من تکلیفی همین اولونما همین محبوسلاری قانونوز اولراق زنداندا ساخلایا بیلرم.

آجودان بزدی نین نوری ظاهری واحیق نظافتچیلیگه بو یوک ماراق قوسترددی. هر گون بیر نجه اوغری محبوس یا نینا سالاراق بوتون اولتاقلاری گویا تمیز لندیرددی. حقیقتده ایسه، اولاری تمیز لکم ممکن دگیلی. اوچولموش رطوبتلی دیوارلار، بیویویند باغلی اولان آباق یوللارین قوخوسی هئجده سوپور که ایله تمیز لنه‌سی دگیلی. لاکن آجودان بو مسئله ده اوقدرا فراطه یووار لاندی که، بو ایسرا کتر حاللاردا بیویم ایچون بیر باش آغری سینا چئور یلردی. بوتون یونلارا باخمایاراق ایکی نمره‌لی کوریلور کچمیش زندانیین ایاخشی گوشه‌سی حساب اولونوردی. اوغرو لارو بول کتله عسومی حبس-خانانی و اونون دونه‌گه سینی باشقایلردن اوستون توتوردولار. لاکن دونه‌گه آدلانان بویش داها ده شتلی ایدی. حبطن گوشه‌سینده یئرلشن بو کچیک داخمایا اساس اعتبار یله ینی کتیر یکن آدم‌لار سالیناردی. اولار بیر نجه گوندن سوئرا، دهشتلی بیر وضعیتده همین یئردن ییخار یلیب باشقا اولتاقلارا کوچور لوردی. عمومیتله بورادا دائمالان آز یوز آدم جیلیتی، آباق یالینو غیر منتظم شکلده ان آغیر شرایطه یاشیاردی. بوقارانلیق رطوبتلی یئراو قهرکتیغه ایدی که، ایستریای، ایسترسده قمش فصلینده اونون قارشیمسینان کئچن آدم‌لار بورونلارینی توتماق مجبور بیتینه قالاردیلار. بو آری بو ایسینا اوخشیایان یئردن دائما سز یلیتی و ناله‌سی ایشیدیلردی.

قبد اولونان دونه‌گه اووزون و قارانلیق بیر طوبله به اوخشیایردی. بالنیز گون اورتا وقتی اونون تاوانیندا کی کچیک ده یئشیکلردن آزاچق گونش شعاعلاری داخنه دوشه‌رک یئره دوشمیش جرکلی یالار لارین لکه‌سینی سانکی آرتیریب اورانیین منظره‌سینی داها دا بیس لشدیرددی. بو نا باخمایاراق همین شعاعلار محبوسلارا ایچون بو یوک نصمت ساییلیردی. اولار بو نجه ده قتلک فرستمن استفاده ایده‌رک بدئلرینی گئجه-گونوز یویب دوشن بیتلر و جوجولردن انتقام آلاردیلار.

همین دونه‌گه باخشیانلار آراسیندا هئج بیر قایدا-قانون بوخ ایدی. بورا دا هئج بیر حرکتی عیب ساییب دیله. بورادا سوپوش و یرمک عادی صحبت قایده‌سینا چئور یلیشینی، ایلینده همین دونه‌گنی چاره‌میز محبوسلارین غمی‌نگار روحی آدلاندرماق اولار. بورادا

باشایانلار جمعیت داخلینده کی نزاکت قایدالارینا استهزایدیر، همان کیشو ایترنج اجتماعیتده منسوب اولموقلاری ایچون اونون اخلاق و نزاکت قایدالارینی دا جوخ یاغشی بیلیردیلر. اونلار اجتماعیتین ناموس، آبرو، حیایو باشقا قایدالارینی بوشو و معناسیز حساب ایدیردیلر، بو حقدده دانیشان آداملاری دا استهزاء ایدیردیلر.

بودونکجه گتیرلمیش ینی محبوسلار بیرنجه دققدن سونرا چاره سوزلیکن باشقا محبوسلارا قوشولاراق هرجهتن محیط ایله او یغونلا شیردیلار. حتی اونلار بیرنجه گوندن سونرا ینی قایدالار اورتالینا چیمزار اراق زنداندانکی کهنه قایدالاری داهادا تکمیل-لشدریردیلر. بودونکجه، عین حالدا زندان مامورلاری ایچون بیرجوره ک آغاجی ایدی، ینی محبوسلار، هر هانسی طبقدن اولورسا اولسون بورا یا کتیر یلیردی. امکانی اولان محبوسلار ایسه نه قمتله اولورسا اولسون بودوشتلی یتردن کوچورولمکه چالیشیردیلار. زندان دلالاری نسبتا وارلی اولوب کیچیک تقصیر اوزوندن حبه آلینمیش و قیبا ملتین سونرا بوراخیا جانیغا امیدایدهن آداملاردان خصوصی ایله استفاده ایدیردیلر. زندانین مدیری، بئله آداملارین مادی امکانی حقیقده اولجندن پولسیرله و دلالارا معلومات ویریردی. بئله لیکله محبوسلار دلال آراسیندا چشه وورماق چوخدا اوزون چکمیردی، محبوس بوتون جیلرینی بوشلاندیقان سونرا زندانین باشقا اوتاغینا کوچورولوردی، پولی اولمایان محبوسلار ایسه تون پالتارلارینی تقدیم ایتمکله زندان رئیسینی راضی سالیردیلار. بوایشن زندان مامورلارینین بیروق کلیو منبعینه چشورلمیشدی. بئله که، بیرجوخلاری بویول ایله بویوک ثروت توپلامیشدیلار. بوهمده زنداندانکی شئیرین جوخ اوجوز ساتیلماسی ایله علاقه دار ایدی. مثلا خارجه یوزتومین قیمتلی اولان پنجک شلوار زنداندا جمعی بشی تومنه آلینیردی، حتی ساعتو سایر قیمتلی شئیریه جوخ اوجوز قیمتته آلیردیلار.

عمومی حسابخانا زنداندان خارجه کی جمعیت کیمی مختلف طبقه لره بولونموشدی. زندانین رئیسو مدیری بئله بلا واسطه علاقه ساخالیا بیلن وارلی و اعیانلارین وضعیتینی یاغشی ایدی. اونلار حتی چایخاناسی بئله اولان بیرینجی و ایکینجی اوتاقلارا گونده ریلیر-دیلر. بو اوتاقلاردا باشایانلار ایچون خارجه نیک گتیرلمه سینه اجازه ویریلیردی. بوتون ساحه لرده آزاد بوراخیلیردیلار. حتی تون ساقتال لارینی داهمین اوتاقلاردا قیر خیردیلار. چیلماق محبوسلارین همین اوتاقلارین پنجره سی قاباغیندان کچمه سی قدغن اولونموشدی. اونلار یاتان زمان حیطه چیمخانا اجازه ویریلیردی. بو جنابلار ایچون قایمچسی اولان خصوصی آباق پولی معین ایدیلیمیشدی. بو اوتاقلاری چرکلی یا ناقلیق داخلینده صغالی بیر آدایا اوخشاتماق اولار. بونلاردان سوا دها آشاغاطبقه لره منسوب محبوسلارین باشا دیغی اوتاقلاردا واریدی، اونلارین هر بیر ی ایچون خصوصی رئیس تعیین ایدیلیمیشدی. محبوسلار هر کتجه بورئسه رشوت ویرمه لی ایدیلر، اوتاقین رئیسو اوماق ایستنه محبوس ایسه خصوصی رشوت ویرمکن علاوه معین عهده چیلماق لرده گوتورمه لی ایدی. محبوسلار بو وظیفه نی الله ایتمک ایچون عقله کلمز درجه ده جان آتیردیلار. اوتاق رئیسو نین ناهاری، شامی، پالتاری و حمام خرجی باشقا محبوسلار طرفیندن توده نیلیردی. هر بیر محبوس سیقار، جای و ساییره ویرمکن علاوه رسمی صورتده گونده ایک ی ساوچقران دا بشر کرایه سی ویرمه لی ایدی.

آباق پولی رئیسینین وظیفه سی بوتون باشقا رئیس لر دن یوکسک اولوب کلیری هامیدان آرتیق ایدی، هر بیر آباق پولی ایچون گونده اللی تومن کرایه آلینیردی. رئیس ایسه هر کون زندان مدیرینه ان آری ایکیرمی تومن پول ویرمه لی ایدی. شیغه سیز او قمتین ایکیرمی تومنی

جويوك بول اولاراتق اونونلا يوزنفر چلو كياب ييمه بيلوردى. آياق بولى رئيسى ايله ال-ببر اولان زندان سفيرى ايسه همين سردار بولى آليب آناسودى كيمي هضم ايدىردى. زندان مديرى اصلينده چوخ زيرك آدام ايى. او كيزلى بول ايله زندان تريك، سيفارو سايره كتيپيلمهسى ايشلرينى ائله ترتيب ايتميشدى كه، قاچاقچيلار ايجون هئچ بير زمانه توره نيمىردى. بوقبيل ماللار اين قىمتى كوزدن-كونه آرتىردى. اونون ناشى البيرلى توتوم-لوقدا ظاهرى جزا ويرىكله ايشى ثوت-باسدير، ايدىردى.

ياخشى اولاركه، نوز حيايتىمدان سبزين ايجون ساده بير مثال سويله يم. كوزلرين بويرنده بوليسين كيتيپكله آرتان طلباتىندان عصبى لشهرك ديدىم، ينده آلاشماهين آتاسينا رحمت ايتسين كه، سائورلارى قورخودور. بوخاس سېلمطغى خان بيزى كوچه لر اين تينينه كوندريب كئچمىش دوستاخ بانلار كيمي يولچولوغادا وادار ايدىردى.

بوتون بونلارا باخماي اراق بيز رشوت و برون دكلىك، رشوت ويرىك ايجون هئچ بير شى ده بوخ ايدى. اسكان اولسايدى بئنه رشوت ويرىم ديك. اولار اين نوزى ده سياسى محبو-سلاردان بير شى طلب ايدى بيلير ديلر. ايلك كوزلرده و خىمت بئله ايدى. سونلار ايسه اولار زادا آل ائيلار. لاكل كينه سياسى محبوسلار اولن بوخسول ايدىلرو آخره قدرده رشوت ويرىم ديلر، زندان ماسورلارى كوزلرى ده بيلير ديلر كه، نئجه ديلر، مسجده بىشى ايشلرين بىرى دكىل. بوتون بونلارا باخماي اراق لوطى لار منىم سوزلومى زندان رئيسينه چاقتير اراق اونى منه قارشى عصبى ايتىشيديلر. بير كوز او، ندايسه منى كوز ياتينا چاغىردى. بوز سان نرومنه بىنى جدماعون اولموشدى، او، كيزلى اولاراتق رئيسى اولساق ايجون چالينىردى. بعضى لر ينين دىنيگينه كوره او، مختارينين واسطه بيله بو ايشه كوزلر-مىشرو بعضى لر ينين فكرينجه شادونى دربار كميالريندن قوراراتق بو ايشه تعين ايتميشدى. هر حاله منى چاغىران كوز اوده حاضر ايدى. شى تلى مبارزه لر اين آيار بىلماسينا باخماي اراق بئنده نظميه سائورلارى سياسى محبوسلاردان چكيني ديلر. اولار سياسى محبوسلارلا راستلانيدىدا ظاهرى قوروماق ايجون اولسادا نزاكات دايره سيندن كئتارا چيخمىرديلار. سونى مستمئارلارى دورىتن قالان كئچمىش احتراسى قادت اوزره كوزل-بير ديلر.

ايجرى گير ديكن سونرا كوستر يلى مندلده اكلشيم، راسخ هميشه كى كيمي عربى لرى تاباغينا توكوب باخير و محبوسلارى نوبدايك چاغىر بوردى، بودفضه او، كوزونى منه چوخ مشجده بير آدام كيمي كوستر مگه سعى ايدىردى. راسخ بئله كوستر مگ ايسته بيزى كه، او، محبوسلار اين يولچولوغا كوندرىلمهسى يوليله استفاده ايتمك فكرينده دكىل. من ساكت او توروشكوم. نرومنه چوخ جدى قيافه ايله اكلشيمىدى. راسبايسه محبوسلار اين هر بيرىنى مختلف بوش جوابلار ايله باشيندان ايدىردى. او، هامى حقيقتنه تقريباً عين سوزى تكرار ايدىرك-كچن كوز مندى العموم، محكمه رئيسى وسايره ايلك سنون حقيقتنه دانىش مېشام-ديردى، قبولاكلن محبوسلار اين ايجرى بئنده قوزين چاقو كشلر ينين بيرىسى وار ايدى. اونون قولونا چوخ عجايب بير خال دوگوشدولر. رئيس همين چاقو كئى ياشدان-آياغاقدر نظر دن كچير ديكن سونرا نوز حسابينا كوره اتاليق نىمجهت لر ينده ياشلادى...

سونرافا سخان آدلى سياسى بير محبوسى چاغىرديلار. اونى جامسولوق اتهاى ايله توتوشدولار. نچه ايل ايدى كه، تكليف سيز اولاراتق زنداندا قاليردى. او، چالينىردى كه، بلكه ده هر بى محكمه اونون تكليفىنى معين لىديرسين.

قاسم ايجرى گيرنده رئيس عربضه لره باخيردى. او، كوزونى چوخ عصبى كوستر مگه سعى ايدىردى. قاسم خان سلايم وير ديكن سونرا نوز عربضه سينين مضمونىنى تكرار ايتمك

ایستہ دیکھہ رئیس ہریبر ایشیلہ تانیس اولان آدم کیمی اونون سوزونی کسہرہ کدیدی، بیلیرم قیدی، نہ دیمک ایستہ بیرسن، یازیق قاسم خان اودقونلرقدان سونرا سوزونون قدیبر اولمادیغینی بیلدیرمک ایستہ بیردی. لاکن رئیس مجالو ویرمہ بیب علاوه ایتدی: بلی من دون کئجه سیاسی اڈارہده سیزین بارہ نیزده صحبت ایتیشیم، سیزنه ایچون زنجانا گیتیرسینیز. اورانین گه، آبشواسی یاخشیدیبر. قاسم خان ہی چالیشیردی گه، سوزونون قدیبر اولما دیغینی رئیسہ باشا سالین. لاکن رئیس دولی کیمی سوزلری یاغدیریب، مجالو ویرمیردی، یازیق قاسم خان سوزونونہ دیردی گه، منیم ایشیمین زنجان ایلہنه کیمی خلاقہسی وار؟ بروصحت چوخ کولونچ ایدی. رئیس آذربایجان دینینده دانیشیر قاسم خان ایسه زورلا چالیشیردی گه، فارسجا جواب ویرسین، لاکن فارسی بیللمدیگی ایچون چوخ کولملدی اولوردی. من کوچ ایله سوز کولمہ کیمین فارسیسی الماق ایستہ بیردیم، نہایت یازیق قاسم خان چوخ چتین لیکلہ باشا سالایلدی گه، اوقدیبر محمد قلی اوغلو دگیل. اونون ایشی باشقا دیر.

تصادفا عریضہ صاحبی قاسم خان گیتدیکن سونرا قدیبری ایستہ دیرلر. رئیس ایسه عادت اوزره اونون عریضہ سینی دیگر «سرا نجام ویریلیمش» عریضہ لرین اوستونہ آتاراق آیری بیر عریضہ گوتوروشدی. بو ایسه تصادفا قاسم خانین عریضہسی ایدی. صحنہ یئندن باشلانسی. قدیبر دیردی جناب رئیس بس منیم ایشیم ہار اچاتدی؟ نہ ایچون منی عیث یشہ بندر یہلوی دن زنجانا سورگون ایتیشلر. اورادامن ہنچ بیر ایش تاپا بیلیم. بونون اوستونده من تہران اکتیب سیاسی اڈارہ یہ مراجعہ ایتدیم. من گه، قچقچن دگیلدیم، نہ ایچون منی توتوب دورادیل تکلیف سیز ساخلامیشلار.

یانیلس عریضہنی اوخوماقدان الچکمک ایستہ مہین رئیسینی محبوبین داسوزونی ایشیتمک ایستہ سہ بئرک اولکی سوزلرینی تکرار ایدیپ، دیدی: «آقای قاسم خان من سیزہ دفعہ لرلہ دیشیم گه، ایشینیزہ بو تزلیکہہ یقیشیلہ چک. دون قوشون منعی العمومی ایلہ سیرین حقینیزده تام ایکی ساعت دانیشیشام. ہریشہ بو عریضہ لری یازیب بیزیم وقتیمیزی آلماہین.» نہایت عریضہ لرہ یقیشمک ایشی باشا چاتدی. نوبہ سنہ یقیشدی. صحبتیمیز چوخ جدی اولدی. او، دیدی. ایشیتیشیم منیم علیہیمہ تحریکات آباریرسینیز. من ہدہہ قورخودان چکینمیرم. حاسی سوزونوز وارسایازین. من زردایدرم. داہات تحریکات و داہادا دانیشماق نہیلانمیشیر. من جوابیتلہ دیدیم:

اولان ہنچ کس حقینہ تحریکات آبارمیرام. بو ایشی ہہ باچارمیرام. بونودا یاخشی بیلیرم گه، عریضہ نین ہنچ بیر فایدهسی بوخسور. او، دیدی: نہ ایچون؟ سیزہ اچان عریضہ یازدینیز گه، جواب سیز قویبولار؟

— سوزوم یازما میاشام، لاکن عریضہ یازان محبوبسارین ندکیسی نتیجہ آلده ایتدیکلری سنہ معلومدور.

مثلاً

سئال ایچون عبدالکادر آزادین یازدیغی عریضہ و اونون نتیجہسی ایو. سیزین سوزو— نوزده معلومدور. یازیق ہوجا کیشی نین خستہ اولسیغینا باخما یاراتق نتیجہ ای اونوی قارائلیق اوتاغاسالینیز.

بوزمان راسخدن داہازیرنگ اولان نیرومند صحبتہ قاریشاراتق غنجلہ دیدی: سیز نہ فکر ایدیرسینیز؟ کیم سیزہ دیمشدیر گه، بیز محبوبسارین عریضہ لرینی آچیپ اوخومادان اولنارید ایدیرمک. بشلہ بیر ایشی ہانی احمق گورہ بیلر. آزادپس آدامدیر، او، حقیقتہ او یغون کلمہ نین تہمتلر یازمیشمیر. اگر گونہہ بش یوزنغون تہف

خستدلیکی نتیجه سینده ئولمه سینی ادعا ایدهن عباس کاندینین عربضه سیله حابلا شاق. ساخانیلان محبوبلاردان علاوه بیر آزاد خارجین بورج ایتمه لای اولاریق. کورونور آزادین حقینده کی محبتلر زندان رئیسینی یامان یاندیر میشدی. او دیدی بد عبدالقادر کیمدیر. ایشتیکی که کوره قندا لوطی لایقلا مشغول اولموشدور.

— بونلارین منهر بطی یوخدور. نهچه ایلتلر دیر بیزی ساخانلیستیز. هله ده تکلیفیمیزی معلوم ایتمه سینین.

— سنه نه. من نه چی ییم. من که سیزی آزاد ایده بیللمرم.

— سیزی قانونیز اولراق ساخاناما سیزین حقینیز یوخدور.

— سیز بواینه مشغول سینیز.

— من یوخا ریدان ویریلن امرین علیینه رفتار ایده بیللمرم.

— رفتار ایتمه نیز نه اولار؟

— نه اولاجاق. آرواحاوشاغیمیز آجیندان ئول.

— اوغرو لاردا بوسوزی دیر. بس بیزیم آرواحاوشاغیمیز یوخدور؟ اونلار آدام دگیل. بوغوشا کلمز دانیشیق لاردان سونرا بیر ایل مدینه منه قوهوملاریملا گوروش اجازده سی ویریلمه دی. بوندان باشقا من اولان کامه رایا دها ایکی نفر محبوس علاوه ایدره ک منی آرتیق ناراحت ایتمکه چالیشدیلار.

یوخارید قید ایدیلن لری خاطر لاماقلا بوننی نظره چاتدیرماق ایسته بیردیم که زندان آیا قیولوسونین وایلك محبوبلارین ساخانلیقلاری دالانین کرایه سیننی آرتیرماق ایچون الدن— آیا قتان چیخان بو آدمالار دیکتاتور لیک اصول داره سینین اونلار تاپشیردیفی حرمتلی شخصلر حقینده نطقه سو یوق قانلیق ولاقیدلیک کوستیریدیلر.

کهنه زندانین بیر نمره لی کوریدوری ان آخیر گوشه لردن بیری سایلیر. نظمه داره — سینین ان آجاق جنایتلری محض بورادا حیاتا کنجیریلدی. سوئد لیلرین دورونده ان قهرتلی محبوس بئله اورادا بیر آیدان آرتیق ساخالیا بیلیمیردیلر. لاکن قانون اولان دورده. اصلاحات دورینده. نظمینه گویا خلقین نوزی اداره ایتمگی بیر دوده. حرمتلی سیاسی محبوبلاری ایلتلر بویسی همین کوریدورون قارائلیق و رطوبتلی کامه رالاریندا ساخالیب، بیردقیقه بئله بائیرا چیخماغا قویموردولار. محبوبلارین بیر جوخی همین کامه رالاردا دوردای ساخال — نملدیتدان سونرا افلیج اولموشدولار. یازیق محمد یاق ورمخسته لیکینه توتولراق آخیر وضعیتده ئولدی. محمد انزابی باشقا بیر درده فوت ایتمی. آذربایجانلی کنجلرین بیر جوخی ئوز کورمک قابیلترینین یاری سینی لمن ویردیلر. محمد نونه کرانی همین کامه رادان چیخدیقه دان سونرا دها دور نه دی. ایکنجی کوریدوردا ساخانیلان بیر سیاسی محبوبلار. بیرینجی کوریدوردا عذابو اشکنجیده مروض قانجیش محبوبلارین آمنه لک سینین گنجه لر یاتا بیلیمیردیک. حتی ان سهارتلی اوغری ویول کس لری بئله اورادا بیرنجه کونلن آرتیق ساخالیمیردیلار. بیرینجی کاریدوردا بوراخیلان آدمالارین اوزونه باخماق ممکن دگیللی. اونلارین سارالمیش سختاری. شیشه پیش کوزلری. آرتیق سویونلاری بو کولموش قدرلی انسانی وحشته کتیریدی. حسن آقا شیمیر بیرینجی درجه لی جلاد ایدی. بو جالارین یوغون و قورخونج سینی ایشیدن هر شخص عمری بویسی اونی اوندا بیلیم.

بیر نمره لی کاریدوردا ساخانیلانلار ئوز قوهوملاریله گوروشه بیلیمیردیلر. اونلار باپروس ویریلهردی. خارجین یسک کتیریلمه سینه امکان ویریمیردیلر. پولیس لری بورادا تام ئوز باشینالیق ایدیردیلر. شلاق وورساق و سویوش ویرمک عادی حال اولموشدی...

ئولوم دالانى

...مېنىسى ماركوف قىزى تىلانى پلانىنى خاسرلار كىن بىر نىجە شى ياددان بىخارمىش
بىر نىجە بىرى دە آر تىق تىكىر مېشى. زمان كىچىدىكى جەزنداندا كى قايىدا قانۇن كى
كوندىن بىر شەسىلە غلاقەدار اولراق نىزمە ايشىچىلرى زندان بىنا مېنى تىكىل لىدىرەك
اورانى آسپا فورمالى دىيوتىر مېن اعلاش كىنچە سىر كىر يىندان بىرىنچە چىويىر مېشىلەر.
ماركوف نى غلاۋە تىكىر دىكى يىر لىر دىن بىرى بىك سالىونلار يىندان عبارت آيدى. ايشىتىدىكى
گورە سىرەك باشقا نىن گوتىر مېنى اساسىن زندان بىناسىننى استىقاده بىر بىلىكى
بىرىنچى ايلە دە مېن سالىونلار زندان كارخانا لار نىن سىر انجاسىنا بىر مېشىلەر. بىرى
قىزى تىلانى آياران زىمان قىدا اولونان تىدىر سونا چاتىمىشى. تىك نىر لىك كامەر الاردا
قايرىلمىش ال ساوزىوما بىر لىر دىبىر ايلەن آر تىق دوام ايتىمەدى.

زندان نىن آرادان قالدىر مېلىش «نىسانلار» سىراسىندا ئولوم دالانى نىن دوز لىدىلە مېنى
قىدا ايتىمە لازىمىر. گوروفور اولە مېنىسى ماركوف قانۇنى بىر زندان تىكىلمەسى گوتىر مېنى
بىر بىلە مېشى. بونا كور دەده او مېنى گوتىر مېنى اساسىدا مېنى ئولۇكە لىر دەكى زىندانلار
اوخشار بىر پلان تىرتىب ايتىمىش سىتلف سىتەم لىر نىن ساخلانمىسى ايجون بىر لىر آيىر مېنى
ايدى. حتى تىك نىر لىك كامەر الاردا ساخلانمىسىلار ايجون خىمىسى كارىدور آيىر مېنى
و ائىلدا و تاقار تىكىلمىشى كە. داها مېنىلار نىن خارىجە چىخار مېلىسنا احتىياج اولمىسنى.
يازىق ماركوف ھارادان بىلە آيدى كە. ھىر طرف نىن سىلحى قورە لىر لىك اخطا اولونان بىر زىندان
ئولوم دالانىدا لازىمىر! او. قانۇنى زىنداندا سىياسى مېنىلار سىر سىزىن سىز بوغماق
ايجون قارائىق رىزىم لىر نىن لازىم اولدىغىنى ھارادان بىلە آيدى؟ بىلە بىر دەشتلى بىنا
سنى جىسە اولدىغىم اوجونچى ايلە تىكىلەر.

سوز بوخ كە. قانۇنى زىندانلاردا قارائىق كامەر لار واردىن. شىلوقىق ايدىن
مېنىلار نىن ائىدىر ماق مەقسە بىلە بىر نىجە مەدەنىدە اورادا ساخلا بىر لار. لىكىن قىر دەكى
قارائىق كامەر لار بىلە مېنىلار ايجون دىكىل. مېنىلار بوخ مەدەنى ادمىلار ايجون
(سىياسى مېنىلار) ايجون خاسر لىمىش بىلار. بو كامەر لار نىن ايلك قورنا قازى ملى شورا مېنى نىن
و كىلى سولت الدولە شىقائى و اونون اوغلى ناسىرخان اولدى. مېنىلار نىن كېمىش و
كىلىجىلەر، سىلك، عىقەدە و سىقى موقىلرى حقىمەدە دانىشماق ايسىتە مېم. ھىر كىسە
ھىر نەره اولسا لاردا، اولار نىن ھىر بىكىنى تانۇن اساسى نىن خلاقىنە اولراق جىسە
آلمىش بىلار. بو تون قانۇنلاردا خىل اولراق اونلار ھىكە ايدىلە مېن. تىكىلىز بىر و خىتەدە
جىسە سالىمىش بىلار. بو آتا و غولون زىنداندا كى داورانىش لارى بوخ مېنى و آبرولى آيدى.
اونلار بىرىنچى كارىدوردا تىك كامەر الاردا ساخلانمىلار عذاب و اذىتە مەروض قالىدىلار.
ايشىتىدىكى گورە اولار تىك كامەر الاردا ساخلاما قىلدا كىفائەت نەمەدە رەك سونلار
كامەر لار نىن قارىمىشدا اوجا بىر دىواردا چىكىر مېنى بو تونلاردا اولار بىلە ساخلانمىش
آيىر مېشىلار. او كوندەك زىنداندا آدم ئولۇرولە مېشى. اگر ئولۇرولە موش سەدە
بىر مېنىلار بوخ آيدى. بىر كون سولت الدولە نىن خىدار جاسىنا ئولۇرولە مەسى خىرىنى
ايشىتىدىك. اونون اوغولدا خاندە زىمانى اورادا اولموش و بووخى مېنىلار نىن مەشەدە
ايشىتىدى.

سولت الدولە ئولۇرولە بىكىن سونرا تىمور تاشى اورا يا كىتىر دىلەر. بىلە بىلە ئولوم
دالانى رەسمى شىكل آلىدى. بو خاندەن سونرا اورا يا كوندە بىلە مېنىلار مېنىلار نىن (سىياسى)
مەلى مەلىيا بىلە آيدى.

بوخاریدا قیدی تېنګمیز سونرادان چکیلن دیوارین آرخاصینداکی کامه رالاردان
بیری تام قارانیق ایدی. اونون قاپیسینی بالتیز مجبوسی بوخلاشا گلن مغتشلرین اوزونه
آچیردیلار

آدلی سانفی محبوسلار

کچمیش دورون سیاستجی لری اجتماع، سیاست، فرقه و دوستلرین اولدوغونا ایمان-
میردیلار. حتی مجلس ده کی وکیللردن بیری دیمیشدی که، ایراندا معین جریان ویاسیاسی
فکرلر یوخسور. خارجه غزه تدرین حکومتو شاه علیپینه یازدیقلاری سوزلرین اساسی
یوخسور. ایران خلقی ئوز حکومتی و شاهیندان کاملار اراخی دیرو بوتون اختیارلاری اونون
الینه تاپشیرمیشدیر. حکومت ایسه حقه قتمه خلقین اوزون ایللردن بسله نیلن ایستکر
آرزولارینی حیانا کچیریر. بونا کوره ده فرقه و سیاسی دستلر ایچون احتیاج دایوخسور.
هئچ کس بئله بیر فکوره ده دوشمه میشدیر.

مولف همین سوزلری وقتیله آبرومون دیلمندن ده ایستیشیدیر. او، نظمید اداره لرینی
تجریل الیب یوخلادیقی وقت نرندانا کلدردک اوتاقلارا بیر-بیرباش چکیرو محبوسلارین
احوالینی سوروشوردی. من: توقیش اولوغوم وقتن جمعی اوچ سوردای کچمیشدی. زندان
مدیری قاپینی آچیب منیم کیم اولوغومو آبرو سابلیدیردی. آبروم عادی حال احوال
سوروشیدقدان سونرا، نه گناه اوستونده جس اولوندوغومی بیللمک ایستدی. بو سؤلرین
جوابیندا دیدیم: ئوزومده باشا دوشمورم، دیبرلر سیاسی اتهام اوزرد جس ایلمیشم.
او، باشینی توولایب دیدی: سیاستنه دیمکدیر؟ بیزیم ئولکده سیاست هارادالینی؟
بوش سوز دیبرلر. من ئوزوم سنین ایتمه یتیمه جگم. خاطر جمع اول. بالتیز سیاسی اتهامی
ابله جس ایلمیش اولسان تزلیکله سنی بورا خریق.

لاکن هاسی میز بیلیریک که، آبرومون ئوزی ده جوخ قسامه تن سونرا ایمنی ۱۲۶۰-
نجی ایله سیاسی اداره نی میدانا کتیردک، سونلادا، نظمیده سامورلارین گونی-گوندن
خنیق و زور اکیلیفی نین آرتدیغی بیر ئولکده ده، خلقین ئوز عقیده، مقصدو حتی نار-
خیملیغینی بئله دیمکه جسارت ایتمه دیگی بیرو جس طده سیاسی جریانین اولدیغینی عملده اعتراف
ایتدی. زندان اولارکن ایستیشیدیم که، ئولکده حتی عمومی و دینی تعزیرلر، هائله
طوی لارو سایشن نیکلرده پولیسین نظارتی آلتیندا کچیریلیردی. مطبوعات، کتابلارو
باشقا نشریاتین وضعیتی ایسه چوخدان آیدین ایندیلیمیشدی. سیاستده اتهام ایلمن آدمالارین
ئولکدن قاجماسینا. اونلارین اوغورلانماسینا هئجه ده تعجب ایتمیردیم. بیرو جخلاری
مایوسلوا قاپیلاراق، بوکیمی حادثه لری خلقین لاقیدلیگی ایله ایضاح ایلدیردیلر، اونلار
دیبردیله ملت با تمیشدیر، ملت اولموشدور. ملت دن اثر علامت قالمایشدیر. بو قدر تحقیق،
حتین لیکلر، آغیر ویرگیلر، اوغورلوق، رشوت خورلوق، حیله گرلیک و سایر هئین حکم
سوردوگی ئولکده حتی اون نفر بئله بیر یشردیغیشیب حکومتین سیاستینه اعتراض
ایتمه بیر. هئچ اولماسا بئله بیر اتهام اوزرینده اون نفرده جس ایلمیسر.

البته بو جور محاکمدره، معین درجه ده حقویرمک لازمیدر. اونا کوره که، جسده
ساخلانیدیمیز مدتین بددینجی ایلمندک زندان کتیرلن مقصودلرین هامیسی یا یول کسن،
باقائل، یاروشتخور، یا شاه طرفیندن ملک لری آلبنا، ملکه دارلار و نهایت شاهین غنیینه
توتولموش بعضی عالی رتبه لی دولت قوللو قچیلاریندان عبارت ایلدیر. بونا کوره قیس
لریمیزین همین بولمه سینده سیاسی تشکیلاتلار عوزینه، همین آدمالارین، یعنی آیری-آیری

شخصلرین حقیقته دانیشمالی اولاجاییق. بئله بیرمل وار دییرلر بیراوج بیرخورارین نمونه سی حساب ایدیله بیلر. گلین بونی سیناقدان کئچیره ک. بلکه ده بویرل ایله بعضی بویرک آداملارین احوالرو حیه سینی تصویر ایده بیلدیک.

مشهور همایون (بلدیله رئیسی)

زندندا ساخلانیلدیم قیم مدتین ایکینجی ایلی ایلی، قیابویلی بیرکی شینی گوریلوروا کتیردی لر. محبتلرین معلوم اولئی که، او سیاسی اداره نین رئیسی ایمیش، لکن دهاها بوکسک رتبدلی بانقا بیرشخصین گوستری شیدن امتناع ایتدی کینه گوره اون سکیز آی مدتینه حبس جزاسینا محکوم ایدیلیمیشیر. سیاسی اداره نین رئیس لیکی عنوانی هئچ ده بیزیم ایچون یاخشی تاثیر بوراخماسادا، دهاها بوکسک رتبه لی آدمین گوستری شیدن اونون بو یون قاجیری بو بواش اوسته حیه آلینمسی، منیعین درجه ده ماراقلاندیریردی. بئله حساب ایتدی ک که، هر نه اولسا، بته کیشی لیکی اولموشدور. آیرومون قارشیسیندا امتناع ایتمه که ریا هئچ اولماسا سئلنگارلیق گوسترمکه جسارتی اولموشدور.

دییردی لر که، اونوزی ایچون دهاها کنیش صلاحیت ویریلمه سینی طلب ایتیمیش و دیمیشدی، آداملاری حبس ایتمک اختیارینا مالک اولدوغوم کیمی، اونلاری بوراخماق حقیقته ده منم صلاحیت ویریلمه لیدیر. بوخلانی شدان سونرا تقصیر سزلیکی آیدینلا شان آداملاری، سرای و نظمه رئیسی نین اجازه سی اولمادان حبس دن آزاد ایتمه که صلاحیت و اختیاریم اولمالیدیر.

من بو شایعه نین نفقده دوغری ویلان اولدیغینی تصدیق ایده بیلهرم. بوقرتمه معلوم بورد که، بلدیله رئیسی مشیر همایون اون آیدان آرتیق زندندا ساخلانمادی. او، شاه طرفیندن باغیشلاناراق، آزاد ایدیلدی. سرهنگ درجه سی اولان بواقا حبس اولدیغی ایلمک کئچمه ده روحیه سینین ضعیف اولدیغینی بیروه ویرره ک دیمیشدی: «اوتاقدا تک یاتا بیلهرم». اونا گوره ده گوریدرورون نظامچی سی مشه ی عسکر ماراندرانی نی اونون یاتینا گونتر می شیلر.

عسگر دییردی: قورخودان آقانی یوخی آپارمیردی. او، منی ده مجبور ایدیردی که، سره دگ آبیق قالیب اونون ایچون کشمک چکم.

محبوسلار هئچ ده گوزله میردی لر که، سیاسی اداره نین رئسلیکی وظیفه سینده چالی شان بیر سرهنگ بو قدر قورخاق اولسون. بونا گوره ده او زنداندا قالدیغی ملت عرضینده محبوسلار اصلارینا اوز گوسترمه دی لر. هئچ کس اونونلا اوتوروب دورماق ایسته میردی. بونا باخما یاراق آقای مشیر همایون چوخ ملایم و خوش رفتار گورونوردی. وضعتدن ناراضی ایلی.

اودییردی: ایرانین بدبختلیگی بوندادیر که، هئچ کسی با جاردیغی ایشه گونتر میرلر. سن ایرانین بیرینجی پانویچالانی ساییلیرام. یاخشی اولاردی که، استعدادلی کنجلرین بیر عده سینین الیمین آلتینا ویره ایدیلر. اونلاری تربیه ایدداییم. متدییر لر که، کل نظمه اداره سینده ایشله، نوزونده سیاسی اداره نین رئیسی اول، ائله جه ده آقای سختاری، یاخشی اولاردی که، اونسی نظمه رئیسی نین معاونی عوضینه، موسیقی مکتبینه مدیر تعیین ایده ایدیلر.

تیمورتاش

بیزهله زندانا دوئمزدن اول تیمورتاشین داش اوره کلی و رحمسیز اولماسی حقیقته چوخلی سوزلر ایتمیشدیک. دکتر حمتین و دیگر کیلان آزادیخواهلارینین اعدام اولونما لاری حقیقته کی کدرلی خاطر لر یادیمیزدا ایدی. دیگر طرفین بیلیردیک که تیمورتاش ایرانین گورگلی سیاسی شخصیتلریندن، فعال، اوخوموش یینی فکرلی و شهرتلی ضابطه لریندن بیروی ساییلیردی. بیز اولندن گوزله بیردیک که، معین حادثه لر و حتی لیکله اعتنا سیرلیق گوستره جک، ئوز حمتیت و مقامینی قورویاجاقدیر.

زندان حقیقته چوخیاخشی سحک داشیدیر. ظاهری جهتن تیمورتاشندان نهایت درجه ده یوغسول، ضعیف و بازیق گورون آداملار زنداندا بویوک شجاعت سرمدانه لیک گوستره رک. حتی لیکله، آچلیقا، عذاب و اشکنجه لره دو زوب، پولسه اختنا سیرلیق ایبیردیلر. لاکن پهلوی سرایینین نظری اولان بواقا، ایلک کوننن آچاق و مسکین گوروندو.

بایقوش اذیتسین بیر حیواندیر. محبوسلار اونى اوقترده شوم حساب ایتمیردیلر. دیردیلر: بایقوشون اوخوماسی ایکی جور اولور. اونون قهقهه چکیب کولمه سی محبوسلارین آزاد اولونماسی علامتی دیر. آغلاماسی ایسه زندانین محبوسلار کتیر یله چکینی خبر ویریر.

بعضی لری ایسه دیردیلر که، بایقوش چوخیاخشی حیواندیر. هانسی آداسین باشی اوسته اوخوسالو لیدان زندانان آزادایدیله چکدیر.

لاکن تیمورتاش مایوس، بدبین اولموش ئوز اراده سینی اللدن ویرمیشی. بوتون حادثه لری ئوزی ایچون ضررلی حساب ایدیردی. هر هانسی کی چیک بیر تصادفن قورخوردی. محسن قورخودان جمعی بیرنجه کون عوضنه قوجالدى، بئلی بوگولوب طاقتن دوئدی. همیشه اگله شب آغلایدیردی. اونایاخینلا حماق ایچون بیزه اسکان ویرمیردیلر. لاکن نطافتچی نین واسطه سینه او، بیزیم سیاسی محبوس اولوغوموزی آتلاشیشی، بونا گورده بیزی گورنده تیره کسسه دیردی: «آقاسیق بیلیمیرسین، والله بیلیمیرسین...»

ایشیتدیگمه گورمه حاکمه زمانی آغلامیشی، اوللارونی خسته خاناداسلاخاییردیلر. ئولومونه بیروی آقالمیش تلساخلانیلان محبوسلارین یاشادیقلا ری کوریدورا کوچوردیلر. دیبلدیگینه گوره جان ویره ن زمان چوخلی عذاب اذیت ویرمیشدیلر. بیر نفر دیردی که، آجودان موتی اونون ازوگونی اوغورلامیشی. اوغلی ایله اوزاقدان—وزاغا خسته خانانین پنجره سی آرخاسیندان گوروشمگه اجازه ویرمیشدیلر.

عمویتله تیمورتاشین ئولومی زنداندا اوقترده بویوک تاثیر بوراخمادی. اونون صعیفلیک و عاجزلیک گوسترمه سیندن محبوسلارین خوشی گلنیردی. بیر چوخ آداملار اونون بوحرکترینه تعجبله تیردیلر.

فرخی

تیمورتاشین عکسینه اولاراق فرخی یاخشی مستلره مالک ایدی، او، موقتی حبسغا—نابین پنجره سیندن ئوزونو بوتون محبوسلارا تانیتدیر اراق دیمیشی: من شورا مجلسی نین وکیل، طوفان غزه تینین مدیری آغزی تیکلمیش فرخی یم، منی غیر قانونی اولاراق حبسه آلیب بورایا کتیرمیشلو. منه...ین واسطه سینه جانی تامين ویره رک اوروپادان ایرانا قایتارمیشلار. کوردوگونوز کیمی ویردیکلری وعده لرین غلیپنه اولاراق منی حبس ایتمیشلر.

او، قهرزنداناندا همیشه مبارزه ایده‌ردی، بیرگون دخیلمیش آفتاوانی کتیکچی خاپطین باشینا چیریاراق دیمیشدی؛ گوتورون، هئچ اولمازسا بو شاهنشاه ئولکەسینین آفتاواسیننی تمیر ایدین. عجباً، شاهنشاهی جیحانانین ندایچون شاهنشاهی آفتاواسی یوحنور؟

فرخی ایله زنداندا بیرنجه دفعه دن آرتیق کوزوشه بیلمدیم. نوروز بایرامینین بیرنجی گونوایدی، همین بایرامدا او... بیزیم یچون بایرام دگیل... آدلی شعرینی اوخودی.

حبه دوشمزدن اولده فرخی ایله تانیشتیفیمیز وارایندی، بیرگون اونادیدیم: ندایچون آروپادان گری قایتدین؟ یادآدملار اولدیزی ایچون جواب ویرمک ایسته- سردی، اوناکوره ده اوستوروتولوشکیله «من بیگانه لر ایندن هئجوقت نالده ایتیمیرم (۱)» شعرینی اوخودی.

او، حامیدان شبنه لی ایدی، هامیننی زندان جاسوسی حساب ایدیدی. هئچکسین باردیم وگومکینی قبول ایتمیردی. او دیردی:

«نظمه معین آدمالارین ایله منی ئوزالسا آلتینا چویرمک ایسته ییر.

فرخی زنداندا ئوز پالتاریتی آدیالینی، کتابلارینی وسایر شئیرینی ساتیش ایدی، بیردست کینه ییزامه ریزاریلیمیش پایاقدان باشقا هئچ بیر لباسی یوخ ایدی. لکن احوال روحیه سی یوخ متیر، و محکم ایدی، دانیشیق طرزنی قطعاً دگیشمه میشدی. همیشه اولدیزی کجی ینده تیسمنی، غرورلی و عین حالدا چوخ معاشرایندی. و، بعناد دیردی: بو آفتالارا هر هشتند گوروش اجازه سی ویریلیر. بس ندایچون منیم دوست و تانیشلاریملا گوروشمکیم ایچون اجازه ویریلمیر؟

من ایدم... آخی سن فرخی سن، سیاسی شخصیت و ئورنال ایستسن، بونو بیلیمیر سن که، دمی چوخ اولانین قاری دا چوخ اولار؟ دبیله جواب ویره دیم، او، سوزلریمی تیسر و طرافتله قارشیلاردی...

فرخی ایله ایکینجی گوروشوسوز قدیر بایرامی کونویاش ویردی؛ دوستلاریمدان بیرری ایکی گون چالیشدیتدان سونرا زندان مدیریندن اجازه آلاقی منی نهارا قوتاق چاغیر میشدی، بو حادثه دن خبردار اولان فرخی همیشه اولدیزی کیمی گوله-گوله کلیپ دیمی، بیلیر سن؟ یالئیز منین خاطرینه کلمیشم، ایومانی و اونون دوستی مسیو بوخوس لادا باریشیرام، ایدی دن ده کوسمه میشدیم. ایندی هامینیزلا باریشماغا کلمیشم. هامینیزی ئوبک ایسته ییرم، نهاری دا بورلدا میل ایده جدیمک، اتلی بالیفیم وار، اونو کته ایله بجه دیک، دملدیکیم اعلانوع لی لاهیجان چایینی دا بوساعت سیزین ایچون کتیر دچگم.

همین گون آخشاماده ک بیریرده اولدوق، اونون حیاتینا قعد اولوناجاغینی هئچکس نکرینه بئله کتیره بیلیمیردی، او، دیردی:

من سبیزین کیمی دگیلم بالتانی کوکونده ک وورمارام، هئچ اولمازسا ئوزوم ایچون بیرال بیری قویارام.

من بوسوزلرین جوابندا دیدیم: بس ندایچون آروپایا گیتدین، ندایچون گری قایتدین؟ اودیندی: کیتمک مسئله سی چوخ ساده ایدی. سالار ظفرین کیزلی ورقه مسئله-

سینه منی ده حبسه آفاق ایسته ییردیلر. سکوادا ویریلن پول منه کفایت ایتمیردی. ایران سفارتخاناسیندان خرچلیک ایستدیم. سفارتخانایسه منه بالنیز آروپا داخرچلیک ویریله چکی اسکاتینی بیلدیردی. بئله لیکله برلینه کیدیب اوراداکمی ایران سفارتخانایه سیندان خرچلیک آلاراق آلمان مطبوعاتینین حمایتیسی آلتینا سیغیندیم. اورادا ایسته دیگمه یرلره گبیر و عیروده بویوک حرمتله قارشیلانیردیم. اودورده هک آلمان دموکراتیک وضمیتده ایکی. مختلف گروپلاری یاخسیدان شاهد و تفتیق ایلیردیم.

فرخی بئله بیر عقیده ده اییدی که، آلمانیا کله جکده روسیه ایله محاربه ایده جکدیر. فرخی ایرانا قایتماسی بارده دیردی:

من هئچده سهوه پول ویرمه میشم. جانیمین نامین اولونا جاغی حقیقته منفسون ییردیلر. ایرانا قایتمیقندان سونرا چوخلی چتین لیکلر چکدیم. مین مدت کار اوزدا باشادیم. سونرا دربنده کوچدم. اورادادا منی راحت قویما دیلار. قوللوقچومو حبس ایتمیلر. دوستلاریملا کل-گشت ایتمکه سانه اونور دولار. یانیمالان آملاری استنطاقا چکیردیلر. بعضا شعردن دانیشماق اوانا دیردیم: شاعر لیکده، یالنیز زنداندا قالماغین چاتیش-سیردی. بدخلیک و سیختتی لارا معروض قالما یان آدم یاخشی شعر دینه بیلمز. ستین سون شعرلرینی، بوتون عمرین بویو فارس دیلینده دینگیکن ان سلیس وان طبیعی شعرلر حساب ایلیرم. من املینده شعریمک دگیل. طبیعی. داها دوغروسو حقیقی تصویر ایلدوسن.

بوسوزدن اونون سانکه خوشی کله رگ دیدی، یندده کلک گلیرسن. من دیدیم:— سن بئله خیال ایتمه اوگون، گونون آلتیندا اوتور اراق درین فکره دالمیشدین. ظنیمچه «نه قدر پیلپاق اولور امانسا، منی بیوار قدر آرتیق ایسیندیریر، هئچ بیر یازگونش شاعرلاری قدر مهربان دگیل» (۱) شعرینی حاضر لایردین. اوشرا یطده باشقا بیر تصورون اولادا بیلمزدی. دیمک بو، شعر دگیل، الهام دیر. طبیعتین نوز و دور، سن زنداندا اولماسا دین بوییتی بئله اوز دینال شکایده یازا بیلمزدین.

شاعر شعرینین بئله قیمت لندیر یلمه سینن روحلاندی. من علاوه ایده ره ک دیندیم:— سوز یوخ کد زنداندا خارجه سولنه دگیکن رباعیلرده تقدیره لایق شهرت قازانمیشدیر. بوسوزوم مقابلنده فرخی دیدی:— من داها چوخ نوز غزل لریمله شهرت قازانمیشام. سکوادا گوردوم گوم بیره حادته هئچوقت یادیمدان چیمخان... بیرگون سکوانین سویوق وقارلی کوچمه لریندن بیریندن کچیردیم، غفلتا دوچرخه یه میسش بیرقیز آر خادان چاتیب نوز دوچرخه سینمی بیر آنلیغا منیم یانیمدا ساخلادی. من تعجیل اونا باخدیم. او، منیم باخیشمی شیرین بیر تبسمله قارشیلای اراق چوخ سلیس بیر لجنده فارسجا دانیشماغا باشلادی. ال-ایاغیمی ییغیشدیریب صحبت آچماق ایسته دیم. او ایسه درحال دوچرخه سینمی سوروب گوزدن ایتمدی. بو حادته دن سونرا مختلف کوچلرده بیرداها ایکی-اوچ دفعه همین قیزلا راستلاشدیم لکن هئچوقت اونونلا دانیشماغا فرصت اولمادی. حال بوکده، همان ایلیک تصادفدن اعتبارا همیشه اونون فکری ایله یاخا بیر ایسته ییردیم که، بیره دفعه ده اولسا، اونونلا دانیشام، اوقیزین باخیشمی، جاذبه دار گوزلری و خوش اندامی همیشه نظریمه تجسم ایلیردی. حتی بیر آن اونو، فکریمنن چبخارا بیلمیردیم. نهایت بیرگون ساکن اوله بوغوم مهمانخانانین پله لری قارشیمدا همین قیزلا راستلاشدیم. بیره حادته کنج

۱- هرچه عریانتر شوم برمن بکیرد گرتتر
هئچ یار مهربان چون اشعه خورشید نیست.

قیزدا اونونلا بیرلیکده اییدی. اوتو گوره ن کیمی اوره کیم تیتیره دی. انصافلا دیمه لیم که کوزلو ملاحظلی اییدی. منی گورن کیمی ینده ده دوزلی تبسم ایده رک دایانیب سلام ویردی. علیک السلام دییب سوروشوم — باغیشلا یین سیزمنی هارادان تانییرسیز؟

— من سیزین مرید لری تیزدن بیریم. سیز طوفان غزه تبسین مدیری جناب فرخی دگیل سینیزی؟ — بلی همان آدامام. لاکن سیزمنی هارادان تانییرسین. سیزی، شکلی نیزی دن تانی دیم. غول لرینیز، شکل لینی زله برابر، لنینگر ادا چاپ ای دیمیش لیر. من لنین گراد شرق دیل لری اینستیتوتونون طالبه سی اولموشام. گورور — سونوز فارس دیلینده بیس دانیشمیرام. سیزین کتابینیزی چوخ خوشلاییرام. غزل — لرینیز دن بیر چوخونو از برله میشم. وقت اولسا بلکه ده سیزین ایچون اوخویارام. شاعر بوسرگنشتی سویلدیگی زمان زندانین بوتون چتین لیکلرینی اونوتموش اییدی. او سانکی غزل لرینی بیرداها دو چرخه سورن قیزین دیلیندن یشتمک ایسته ییردی. تاسفلر اولسون که یاریق شاعر یواز سوئودا ئوزو ایله قیوه آیاردی. ارباب کورد زینین ویردیکی راپورت نتیجه سینده فاجعه لی بیر صورتده حیاتی نی باشا ووردی. ایندی اونون مزارینین هارادا برلشمه سی معلوم دگیل. بوسلوم اولسا ایدی یقین که، دو چرخه یه سین ایراتلی قیزلاردان بیر ارون قبری اوسته بیردسته چیچک قویوب دیردی؛ یال نیز مسکوادا کی قیزلاردگیل، ایراتلی قیزلارداسنین غزل لرینی اوره کن سئویروا زبرله ییرلر. سکرین بوندان باعقا بیرشتی ایسته ییردین می؟

علی مردان خان بختیاری و دیگر محبوسلار

بختیاری خانلارینین ایچری سینده ایلیک نوبه ده علی مردان خان، سونرا ایسخان بابا — خان اسعد، محبوسلارین حسن رغبتینی قازانمیش دیلار.

علی مردان خانین زندانده چیچک ویر وار دولتی یوخ اییدی. بونا باعقا یاراق الینده دوشن بوتون شئی لری احتیاجی اولان آداملارا، محبوس دوستلارینا ویرمردی، یددینجی کوریه ورون حیطینده کی حوض و چیچک لیگی اوتیکدیر میشدی. دیبلدیکینه گوره همین ایشرا یچون ایکی یوز تومنه یاخین پول خرجه میشدی. بیر چوخ جوان مرد لیک مفتلرینه مالک ایلی، مثلا موقتی حبس خاناندا ساخلان دیغی بیرینجی ایله ارون اوز قیرخان قوطو — سونو یوخلاماق ایسته میشدیلر. علی مردان خان ایسه همان گوندن اعتبارا، زنداندا ساخلان دیغی سککیز ایل مدتینده قید اولونان قوطی دان داهاستفاده ایتمددی و اوزوتو قیرخمدی، زندان رژیم ایله همین مسئله اوستونده کوسموشلی. دیبلدیکینه گوره، علی مردان خان حقیقته کی اعدام حکمی حیاتا کچیریلن زمان زندان رئیس اونیولا اوز — نه اوز اولماغا وحکم اعلان ایتمکه حاضر اولما میشدی. لاکن علی مردان خانین صمیمی دوستو اولموش و دائما اونون تریاک مانقالی باشیندا اکلشمیش آقای عمادی بو کوستریشی پریته یتیر میس و همین ایشرا یچون مکافات اولاراق زندانین مدیر لیک وظیفه سینه کچیر یلمیشدی... عمادی ایله صمیمی دوست اولوب، همان حادثه زمانه محله شافند اولموش معتبریر آدام بومسئله نی بوتون تفصیلاتی ایله بیزه شرح اییدی.

اودییردی: کچمیش قایدا اوزره سحر علی مردان خانین یانینا گیت میشدیم. چای قویوب تریاک چکمک شرایطینی تان هجه حاضر لایمشدیق. بو آنندا عمادی قایینی دویوب داخل اولدی. او سلام ویره رک قایینی نین یانیندا دایان دی. مفتی برقرت توتولموش کیمی اییدی. بیز بئله شکر ایتدیگ که، تکلیغیمیزی گوزله ییر. بیر حالدا کی همیشه اوتاقا کلدیگه تکلیف اولونماسیمی گوزلمه دن کچیب اوتوراردی، علی مردان خان تصجله سوروشدی.

ته ایچون کچیب اکلشیرسینیزی؟ عمادی باشینی آشاغی سالاراق دیدی؛ تاسف اولسون که، اکلشه بیلمه یه بچکم. اوتاقدان خارجه چیخمانیزی خواهش ایدیم، سیزه گیزلی سوزوم وار.

علیمردان خان گولهرک دیلی؛ مقصدینیزی باشا دوشدوم. بوتون ایچون اوتانماق و قاپتین یانیندا دایانماق لازم دگیل. بویورون اکلشین ایشلریمی گوروب قوناغیمی یولاسایم. بیرسیرا یادگار شئی لریم وار اولنلاریندا! آرخاسینی یازیم، بویاشلر قورتار-دیقتان سونرا گیده ریک، اهویتلی بیر مسئله دگیل.

عمادی ایترسایتمز کلب اوتوردی. اعدا ماحکوم اولونموش علیمردان خان سانکه ئوزونو هئچ بیر بویوک حادثه قارشئ سیندا حسرا ایتمیردی. او، آیریپ آیری آملارلا ویریله جگ شئی لری تام ساکتلیکله بیغیشدردی. یادگار ویرمک ایسته دیگی کتابلارینین بیرجه-بیرجه دالینی یازدی. گونده لیک عادتئ اوزره تام سویوق قانلی لبقلا سحر یه مکیشی یهدی. سونران یاخشئ لبالارینی گه یینیپ، چلیکینی گوتوره رک دیدی؛ بویورون من حاضرم.

من و عمادی ایلاغا دوردوق. علیمردان خان تعارف ایتمه دن قایاغا دوشدی. بیز ایسه اونون آردینجا اوتاقدان چیخدیق. اونون دالین خسته خاتاسیندا ساخلاییردی لار. بونا گوره ده ایلك نوبده خسته محبوبسارلا خدا حافظلشدی. اولنارلا بیر-بیر گوروشدی. سونرا اورادان چیخیب بوتون کوریدورلارین دالانلارینا گیتدیك. اورادا، دمیر معجر لر آر-خاسیندان، بوتون محبوبسارلا و دغلاشاراق یلدینچی کوریدوران کچیب ایلك دالانا چاتدیق. اورادا بویوک تاسفک بیر-بیریمیزدن همیشه لیک اولاراق آیریلدیق. من بویوک حسرت و تاسفله یاشادیغیم کوریدورا قاییتدیم، او ایسه عمادی ایله بیرلیکده چیخیب گتیدی.

ایشیدیکیمه گوره یولدا، اونونلا بیرلیکده اعدا آباریلان یولداشلارینین آغلا-بالارینا غمبله نهرک دیمیشدی؛ «آنامن غریم سوزلرینی بیغیشدرین. آغلاماق و سیز-یلدا ماقلا آبروموزی توکمه یین. بیزده موفق اولسایدیق اولنارلا بشلر رفتار ایده جک ایدیک»! دیدیلدیکینه کورده علی مردان خان گولله نندیکدن قایاق په لوی پایاغینی باشیندان گوتوروب چیرراق کنارا آتمیشدی. بوتون محبوبسار بورشادتلی انسانین ئولومونه تاسف ایدیب آغلا ییردی لار. بیر حالدا کی حربی ناظر و سایر لرین اعدا اولونماسینی محبوبسار چوخ سویوق قانلی لبق و لاقیدلیکله فارشیلادی لار. اعدا اولونما زدان اولدلی اولموش ایران بان، شاهزاده خاقانی و اولنلارین یولداشلارینین ئولومو محبوبساری لوقدرده تاسف لندیرمه دی. سردار عشایر و صولت الدوله نی ده محبوبسار اوقدر خوشلاما-یاراق دیردی لره، او، سوموکلری قاریشتا یووالارینین آغزینا قویوردی. قاریشقالار سومگون اوستونه بیغیشدیقتان سونرا اونوسیا آتیر و قاریشقالاری ئولوروردی. بونونلا محبوبسار صولت الدوله نی قاصحی و ضعیف لری ازن بیر ادم حساب ایدیردی لر. لکن ظاهرا ختلی بیر گمش کیمی گورون اونون اوعلو حقیتمه، محبوبسارین فکری یاخشئ ایلی.

امیر مجاهد بختیارینی ایسه حتی قوهوملاری و اونون قارداشی اوشاقلاری بئله سؤمیردی لر. دیردی لره، و، سمیح و آغزی بوش آدم دیر. هئچ کسه بیرشاهی پول خوج ایتمزدی. اونا کتیریلن شکر چوره کلرینی اوقدر ساخلایاردی که، نهایت کیظه نردی، سونرا اولناری چوله تو کردی.

قائم مقام رشتی

قائم مقام رشتی یددیجی کورینورداساخلانیلیردی. او محبوسلارین نظرینی اصلاحلاییده بیللمددی. خصوصی نظامی سیده اونون حقیقته چوخلی سوزلردانیشمیردی. نظامی سی مشهور پیشه کار اوغری علی کوثرلی. قائم مقام عییشه اونا دبیریش: «تایشیرمنیم ایچون یالنبیر نفرلیک بیلووخوروش کتیر سینلر». علی کوثرلیسه همین کوستریشین عکسینه اولاراق شیخ اولمازسا اوچ دوردفنرلیک خوره کسفرش اینیردی. بئله اولدیقنا خوروشلاردا چور-بجور اولوردی. ارباب بو وضعیتی گوردو کله هامینی سویوب، دیردی: «بونلار شی مفاسس ایده جکلر».

محبوسلار اونون اوزون-اوزادی عبادتله مشغول اولماسینا و دعا اوخوماسینا بئس نظرله باخاردیلر. بو حرکتلری اولاراق قائم مقامین ضعیف روحیدو اراده مالک اولماسی ایله علاقه لندیریدیلر. عین حالدا اونون خارجلده گوردوگی ایشلرده محبوسلارین نظرینده تاثیر سیر دکیلدی.

دبیر اعظم ودشتی

دیبلدیکنده گوردو دبیر اعظم بیس آدام اولماشیدیر. اودورونجی کورینوردا ساخلانیلیردی. اونون یاردیم ایتمک حقیقته کی تکلیفلریندن سیاسی محبوسلارین خوشی کلمزدی. شیخ علی دشتی بید، او جهلندن دیکتاتورلوق دورونون باشقا آدلی سانلی آداسلارینا محبوسلار اتنا ایتمه دیر. حتی عادی بیر آدم قدر علاقه بلسه میردیلر. یعنی لری حتی، فرقت اله کچیردی که اولار اتوغین ایدیرو سویوشده ویریردیلر.

سردار رشید کوردستانی

منیم عقیدهجه سردار رشید کوردستانیده هامیدان چوخ بئسده کدی. یاریق تحمینا اون بشر ایلی ایندی که، زنداندا ساخلانیلیردی. سون وقتلرده دامادار و حدان دوغوموش، طاقشی سار-سیممشدی. آروادیتین اولومی ایله علاقه دار اولاراق وضعیت تامینه بریاد حالادوشدرک، دوزولمز اولوموشوق. گونده آن آزی اون سگیز ساعت گزردی. چوخ وقتلر کترلی و غملی گورونوردی.

بوتون بونلارا باخمایاراق بئنهده باشغالارینا تسلیم ویره دی. محبوسلاردان هر هانی غسته اولوب و یاغیر طبیعی اولومله فوت ایندی که اونون حالی یوسوتون دکیشه براه دیردی. «نهایت بیزیمده نوبه میز کلب چاتا جاق». مختاری شخصاً اونونلا طرف ایندی. او ایته بیری دی که، نه واسطه ایله اولورسا- اولسون سردار رشیدین آتاسینن املاکیشی ایندن چیخارتسین، بوایش نهایت محکمیه و عدلیه بدهده چکمیشدی. سردار رشید بو مسئلهدن چوخ قورخوردی. او حتی سوز املاکیندان ال چکمه بئله حاضر اولوموشدی.

امیر لشکر جهانبانی

امیر لشکر جهانبانی من شخصاً گورمهدیم. چونکه، اوننی مرکز زندان گتیرمه دیلر. ایشیتدیگیمه گوره موقتی حبس خانادا سایر محبوسلارلا اونون رفتاری بیس اولماشیدیر. اسکان داخلینده باشغالارینا کولک ایده ریش. اونون حقیقته زنداندا ایلمیش شایعه نین

نه قدر دوزگون اولوب اولمادي بي بارده هنج بير سو زده ديه بيليرم، لاکن ديه بيلديگينه کوره شاه اوندان سوروشموشدئ که، ايرانين حربين قوه لري بويوک دولتلردن بيرينين قارشيسيندا نه قدر مقاومت گوستره بيلر. جهان باني بيز سئوالين جوايبيندا ديميشدئ، اولار مجوم ايستیکلري آندا ايرانين اوردوسى بوتونلوكله معاولاچاقدير.

بوجور شايه، اکثر حالدا کئچميش شاهلامخالف اولان آداملار طرفيندن ياييليردى. مثلاسرهنگ نصرالدين خان کلبير ديدري که، شاه هنج بير دولته سحرابه ايديه بيلمز، او يانغشى بيلير که، بئله بير تيشمله ايلک نوبده تون شاه ليغى سونا جاتاچاقدير. بونا گورده قونشى دولتلر نه ايسته سولر شاداونى قبول ايتمه ليدير.

امير لشکر شيباني و باشقا بير آقا.

امير لشکر شيباني ده، او قدر شهرت قازانمادي، اوزندانين خسته خانا سيندا ياشايدري. چوخ محدود آداملارلا رابطه و علاقه ساخلايدري. ديه رديلر که، چوخ جدي آداسير. گاندان بير زندان مامورلاريله ده حجت لشيردى. مثلابيرگون ايويندن گوندريلميش خوره کي تحويل آلاکن يوتقال لارين بيرى اسکک کلبيردى. امير لشکر پرتقال لاري گري گوندره رک ديميشدئ: بونلار منيم دگيل، منيم ايچون اون عدد گوندريله ليدير، بوايد دوققون عدد دير...

آدينى قيدا يتمک، ايسته مه دیکيم بير آقا زندانا بئله بير شايه ياپميشدئ که، شيباني ده بيز لردن دير، ديه رديلر که، بوخير امير لشکرين قولاغينا جاتاندان سونرا عصبى لهره رک عمين آداسى داه او تاغيئا يول و يره ميشدئ، بوا مير لشکر آقاندان بين چوخ بزرگوردوک، او، بئله خيال ايديدري که، زندان دينى تليفات ايچون مناسب بير يردير. آچ لوت آداملاري آسانليقلانئ کئچيرمک اولار، او، دينى تليفاتى ساده و عوام آداملاراد گيل، سياسى مجبورلارا ايديدري، بونا گورده لازمى نتيجه نئى الميردى، بئله اولوقندا او، بويوک تليفاتچيلار کيمى اشتقاقت صبر و متانت گوسترمک عوضينه، انتقام آلماق قرارينا کليردى. ديه بيلديگينه گوره او، سياسى مجبورلار عليه نند کئچميش شاه ايازلى مورتنه رايورت گوندرميشدئ. عمين واپورت نتيجه سينده، زندانى ادارا يتمک ساحه سينده بويوک دکيمشک ليک توره نئى غره تلو قدغن اولوندى اوردون باش ماعى العمومى سرهنگ خلعت برى بير نجه نفر امير لشکر له بيلگه زندانى بوغلامغا گلديلر. تصادفاو آقالارين زندانا کلبک لري کور من آغير خسته ايديم، مجبورلاري حظه چيخارميشديلار، من ايه اوتا، تک قالميشيم. ضابطلر بير بير او تاقلاري بوخلاديلار، نهايت منم اوتاغيما جاتيپ قاپيني آجديلار، بو ديه سلى هيئتى گوردیکه علاج سيز قاليب چاراييدان قانغين زندان مديري اشاره ايلمه منه باشاسلدي که، نوز سوزلوي مى دهيم، من ايه بئله بير فرصت اختار بريديم، ايره لييه کليب ديميم سحره نيم وار.

امير لشکر اسماعيل خان ديدئ: نه ايسته بير سن؟

دوردا بيلدير که، منى بورايا آتميشلار، ايته بيرم که، ايشيه يتيمش سينلر، تکليف مى معين ايتنلر.

اسماعيل خان سوروشدئ: مگر منى محاکمه ايتمه شلر؟

بوغ!

پس منى نجه بورادا ساخلاميشلار؟

من بېرقتەر اوره كلنه رك فكر لشمه كه، ياخشى فرصت اله كشمهدير. باشقارلار بئىن دا
ئوعيتىنى دېمداها ياخشى اولار. بونا گوره ده ديديم ساقان تك دگلم، تكلىفى معين
اولونمايشش شخملر بىن سايى چوخلور.

— سكر سيزدن هئچ بىر سورغو سؤال اولونمايش، استنطاق ايديلمه ميشدير؟
— نه ايچون اطلاعات اداره سينده بىر—ايكى دفعه استنطاق ايتميشلر.
اساخيل خان قاشلارنى چاتاراق ديدى—داهانه ايسته بىر سن نه ايچون دىير سن كه.
تكلىفم معين ايديلمه ميشدير.

بو عيجه جرم منطوق قارشى سيندا داهانه ديمك اولاردى. ئوز— ئوزومه ديديم، «ينده الله
كشمبش كفن اوغرو سونا رحمت ايتسين». ينده الله آيرمون آتاسىنى باغيلاسين،
هئچ اولماسا او، دىيردى، قانون سيز بىن وضعيت نيزه شامل دگيل.
خلاصه كميون زندانان چىخىپ كيتدىكن سونرا انك كچه لر باشلاندى. شاهين
اتلچلارى كيدىپ دىيىشديلر كه، زندان گويما ميمان خانته به اوخشاير. انله بىر تدبير
كورولمه ليدىر كه، مجبوس تنبيه اولونسون، كچه لر اوتاقلار بىن قابىلار قىيل لايما ليدىر.
بوئون مجبوسلار زندان لباسى گئيمه ليدىر. مختلف كوريدورلاردا باشايان آدمالار بىر—
بىريله علاقه ساخلا ما ماليدىرلار. خسته مجبوسلار كوريدوردا مائنه دن كچه بىر يلمه ليدىرلر.
خلاصه بو يوغلامدان سونرا وضعيت ميمز داها دا آغىر لاندى. جناب امير لشكر بىن ئوزى ده
ايتدىكى خستىر بىن حقيى آلى. اونون راپورتى نتيجه سينده حياتا كچه بىر بىن قايدالار،
قيامت ايچون اولما بئله ئوزونه شامل اولدى. زندان مامورلار بىن دان حاجى خان، امير
لشكر بىن سينه سيندن بوموروق ايله ووروب تحقير ايتتىكن سونرا، قاينى اونون اوزونه
باغلايىپ قىيللادى. همين گوندن اعتبار اوغرى و ساير كناهلار اوستونده توتولوش
آدمالار بىن سياسى مجبوسلار باشايان كوريدورا گلمه لر بيه احاره وير يلمه دى. امير لشكر بىن
ئوزى ده اوغورلوق اوستونده توتولوشوغونا گوره بىريم كوريدوردان چىخىپ كيتمه لى
ايدى. لاكل او، بىريم كوريدوردان كوچورولمه دن اول شاه طرفينه دن باغيلا ندى و زندانان
چىخىپ كيتتى.

سرتىپ بىيان

سرتىپ بىيان همين يوغلاما كميونونون تاثيرلى عضولرى بىن بىر ساي بىلدى. همين
اوزدن ايراق يوغلاما وكوبود قايدالار تطبيق ايديدىكن درد بىش ايل سونرا سرتىپ
بىيان بىن ئوزونى اوغورلوق و رشوت الماقدا تقصير لئىره رك زندانان كچه بىر ديلر بىر گون
حمام كوريدوروندا اونلار راستلاشديم، چوخ ساي ايدى كه، بىر يلمه تائىس اولسون—سلام—
عليك و عادى تعارف لردن سونرا بىر نتيجه اولراق من سوز به باشلايىپ ديديم؛ غلده سىزى
محاكمه ايتمه ميشلر؟

— نده ديمك ايسته بىر سن؟

— تكلىفمىز حبس اولماغى خوشلايىز سىز مى؟

مقصد نيزى باشادوشمورما

او، آرتىق عادى بىر مجبوس ايدى، ئوزى ده بونى حس ايتمىشدى كه، داها سرتىپ دگيل.
بونا گوره ده محبت ميمز چوخ عادى قايدادا كئيدى. يودغه آذربايجانجا اونادىم—داش
بىر نجه نقر يو كك رتبه لى ضابطله يورايالكله كىنى يادىندان چىخارمىسان؟ اوگون
هئچ فكر لشمىردىن كه، بىر گون كله جك سنى ده همين يئوزه سالماق اولار؟

سندھ ديمک ايستھديگينيزي ايندي باشا دوشوم. اووقتن هلهده بورادا قاليمسيزو؟
سبلي کورورسونوز که، خدمتيزده دايانميشام. لاکن بيرجوخلاري سيرين قويدوغود
قايدالارا مقاومت کوستره بيلمه يهرک عليم الدوله (۱) قايسيندان چيخيب گيتيمشور.

ياخشى ياديمددير، سيزهمان خسته اولان اولان آداسمئيز. ياخشى دير که، آياتي
اوسته دولانا بيليرسئيز.

البتہ، بونا شکر ايتمک لازمدير.

بو حادثه دن سونرا داها اونونلا کوروشمکه چاليمشاديم، محبوسلارين.
ديگر دولت قوللوقچولاري کيمي پسيماندان دا خوشلاري کليردى. لاکن پسيان مابل ايدي که،
محبوسلارلا خصوصيله اشاغى طبقه يه منسوب اولان محبوسلارلا، معاشرت ايتين.

چوخ تاسافت که، هر شئي يازماق اولمور. بير بير جوخلاريني کوروشوگ. مازن دران
منکه دارلاريني، چاه کوتاهي خانلاريني... بونلاردا ساده وياخشي آداملار ايديلر. کلهر
طايفه سينين رئيسلري سايلان امير مخصوص و خسرو خان دا، بير سيرا خصوصى اختلافلارا
مالک اولدوقلارينا باخما ياراتق، ضرر سيز آداملار کيمي کورونورديلر. جعفر سلطانين

ؤغلانلاري کوردرلين کوبود اولمالارينا باخما ياراتق، اوللاري دا ياخشى آداملار سيرا سيندا
سايماق اولار. مختارينين قارداشي يدى ايل اکنينه اوزون بير کونينک گه ييب چيگيننه عبا
سالاراق يدديجى کوريلورداقالميشدى. اووقت مومن آداما چوريلميشدى و نماز قيلميردى.

لاکن ايشيتي کيمه کوره، زندانان بوراخيلديقمان سونرا، لاله مهمانخاناسيني آجاراتق
ايچکي ساتماق و جوربه جور يوللارلا زنداندا قالديضى يدى ايلين عوضيني چيخماق ايسته-
بيردى.

اصغر قاتلده سرکزي زنداندا ساخلانيليردى. اونوندا چوخ غريبه اخلاق و
داورانيشي وازايدى، حاجي محمد باقر گلپايگاني ايله دوست اولمودى. استغنا اولاراتق
زندان اداره سي طرفيندن اونو ايريلن قنديلک اسکنجه بين دوزلکيب، ساتيردى، ايشيت-
چيگمه گوره او، بويول ايله اللی-التميش تومن پول ييضميش ايدى. اونون ايچون،

ايسته ديگي خوره کي دوزلديرديلر. بيرگون ياي فصلينده تازا بائليق ايسته ميشدى. بها
تيمتله آليب گتيرديلر. او، هيچده اعدام ايديله چکيني فکرلشميردى. چوخ قانماز آدام ايدى،
دييردى که، «من بيس عمللرين کونکي کسمک ايسته بيرديم، عليحضرت بوايش ايچون
منه ياخشى سکافات ويره چکدير».

عمرليک حبس جزاسينا محکوم ايديلميش بير نچه محبوسى اونون يانينا سالميشديلر
که، احتمالي جنايتلره يول ويره سينين قارشيسيني آلسينلار. بونلار ايسه اصغر
طمعکارليني نينان استفاده ايدرک تومن بيرقران هفته ده قاض و ويرمک شرطى ايله اونون
پوللاريني بورج آلميشديلار. اوللار ياخشى بيليرديلر که، بير نچه گوندن سونرا عسکري
اتمام ايده چکلر...

مشهور آقاراده نئي ده بيزيم کوريلورا گتيرديلر. او، چوخ قورخوردى. حتى ديگر محبو-
سلارلا معاشرت ايتمکده ايسته ميردى... تاسفلر اولسون که، حاکمکي وضعتده بير چوخ

مشهور آقاراده نئي ده بيزيم کوريلورا گتيرديلر. او، چوخ قورخوردى. حتى ديگر محبو-
سلارلا معاشرت ايتمکده ايسته ميردى... تاسفلر اولسون که، حاکمکي وضعتده بير چوخ

۱- «عليم الدوله ايران تنظيمه سينين قانوني حکيمي ايدى. «عليم الدوله قايسيندان...» مقصد

بعضى محبوسلارين اولمه سينى خاطر لاتماقدير.

مسئله‌ترین طرفیندا بحث اچماق ممكن دگمیل. امینایدیریک‌ده، داها مناسب موقع گلیب چاتاچاق، مولفین اختیاریندا داها گنیش وسایل اولاجاق و همین مسئله‌ار بوتون تفصیلاتی ایله یازیلماچاقدیر.

کاظمین قاضی ابوالقاسم چوره کچی نین اعترافلاری.

ابوالقاسم چوخ غریبه بیر آدام ایندی. اوننی عادی قاتلرو جنایتکارلار سیرا سیندا سایماق اولماز. عادی، سیاسی تروریسته دگمیلدی. ابوالقاسم طعمکاری پول سئودن حاجی محمدباقر گلپایگانی‌یه، جنایتکار شهرت پرست اصغر قاتلده اوخشامیردی. تعصب، خصام آلماق و دیگر حسلار اوزوندن جنایت ایدی بیز نندا انا در شورش آداملار اوانونده اورا نیشی آراسیندا بویوک فرقه‌لر وار ایندی. همین سیاسی مقصد چاتماق ایچون شاهنی ئولورمک ایستدین بوشعارسنی و فیروز نمین ایله ده اوننی بیر سیرادا سایماق اولماز. اونون سیاستدن اصلاباشی چیخمیردی. چوخ عادی عین حالدا عصیو اینجه آدام ایندی. او، ئوزینی تقصیرکار حساب ایتمیرو جنایتی بویونو آلمیردی. بیز شله تصور ایدیردیک‌که، دیگر جنایتکار لار کیمی، اودا انکار بولی ایله ئوزونی منافعه ایتمک ایستدیر. لکن اونون روحیسی ایله قانش اولوقدان سورما معلوم اولدی‌که، جنایت ایتدیگی وقتای، طبیعی حالدا چیخیش، ئوزی نه ایتدیگی بیلنمیشدیر. بو حادثنی اویزه دانیشاندان حیاتی اوقدیر بویوکسور و جوشوردی‌که، قیافه‌سی عامین حیثیه سالیردی.

ابوالقاسم دیردی من شسترلییم. بیر مدت تورکستاندا قالمیشام. اورادان ایند علی‌آبادا گئدیم چوره کچی دکانی اچدیم. گیت-گیله ایشیم یاخشیلادیردی. لکن دولت مامورلاری منی راحت تویموردولار. اولار، جوربه جور بهانه‌لرله هرگون گلیب، منن بول ایسته بیردیلر. من ایسه آزاد بیر محیطده بویا باشاچا تئیم ایچون تریاکنی پولسورد. چیره چکن مستطقلره بالوارا بیلمزدیم. قازاندیم چوره کچی ئوز گه لره ویرمک ایسته میردیم.

بونا گورده پولیسره تام قولی زور بالیغلا جواب ویریب دکاندن قورودوم. آخیر هرادان بیله ایدیم‌که، وطنیمده کی دولت مامورلاری فاحشه‌قادینلاردان داها اچاق و داها ناسر دیرلر. دیمه بو آتالار تولکی کیمی قورخوب قاچیر سالاردا، ئوز کینلرینی برده آلتیندا حیانا کنجیر بردیلر. نهایت اولار اینی بیر شکیله سالدیلار‌که، مفتیش گلیب دکانی باغلا دیو دیلمن کاغذ آلدی‌که، در حال شاهنی شهریندن چیخیب تهرانا گئدیم. اولار مند دیدیلر‌که، بیر مدت تورکستاندا قالدیغین ایچون باشین هوالی دیر. سنین شاهنی کارخاناسی اطرافیندا قالمیغین تهلکه توره ده بیلر. بیر حالدا‌که، من هنج وقت سیاست خنکرینه دوخشمه بستم. کومونستو سوبالستینده نه اولدیغینی بیلمزدم. سارشی لر نده باش چیخارمیرام. غلاجیز قالار ق بوتون وار بوخوسا تیب تهرانا گلدیم. بوتون بویک مقاملار اعریفه یازدیم. عقده گن هرانسی آدامار جمعه ایتدیم. لکن هنج بیر نتیجه آلابمده دیم. شاهدان، داوردن، مجلس رئیسیندن توتوش، بوتون غزه تله‌ر ده‌ک، هریرد ئوز دردیمی چاتدیردیم. سوز-لریمه هنج کیم جواب ویرمده‌دی، آی او یان-بو یانا قاچیب نتیجه سیز چالشدیقان سوزنا بوتون پوللاریمی دا خرجله ییب قورتاردیم. غلاجیز لیتفان پالتار لاریمی دا ساتدیم. همین پول ایله بیرایش گورمک ایسته بیردیم. شهه سیز‌که، بو پول ایله تهراندا آیشم-ویریش ایتمک اولسازدی، آلور ایچون جوان، اجازه نامه و من جوروشی ایسته بیردیلر. نهایت چوره‌ک آلیب ساتماقلا دولتماق ایسته بیردیم. لکن چوره کچی ده آلان بوخ ایلی.

سحر دن آخشا ماقتى كۆيىپ، انىك يۈرۈلۈردۈم كە، پىرىمىن تىپنە بىلىمىدەيم. باشىما جورىدە جور ئىكۈرلەر كلىردى. انتقام ئالماق، شاھىن، ناظرلار، و كىللىرىن، قارشىما چىغان بوتون آداملارنى قارىنىنى يىرتماق ايستەيىردىم. آخى منىم كىسپو كارىمى الېمىن المىش ئىبارلار. بىرىتكە چۈرەك قازىنىپ آبرولى خىيات سورىمىكە مانىخ اولموشدۇلار. آخى رىفاخان ئۆزى كىم ايدى؟ اىلك وقتلردە بىلە خىيال ايدىردىم كە، اودا بىر كىشى دىر، خواشى، تىنا باشا ئوشور، حىياتىنى اىلك چاغلارىندا بىزىم كىمى چىتىنلىككە دولاندىغىنى ايشىمىشىدەيم. لاکن تهرانا كلىدىن سونرا اونون سىرايىنا باخىپ، غۇزەتلىرىن يالان ھامى كۆيۈنى كوردىم لىكن سونرا، اونون چوخ نامرد اولدىغىنىنى اطرافىندا كى اطاملارنى ئونوندىن داھا و چدانسىز اولدىغىنىنى آتلادىم. بونامردلردىن انتقام ئالماق، خىمومىلە اونى تىرىغلىدىن، اوناي ائاقلىق ايدىن غۇزەتچى لردن انتقام ئالماق قىرايىنا كلىدىم. غۇزەتچىلرىن يالان سوزلرىنىن، خىمومىلە اطالعات كلىمەسىنىن آچىغىم كلىردى. اونلارنى سىنىنى ايشىدىنە بىنىم اسىردى.

اطالعات غۇزەتچىن مەدىرىنىن بىسواد اولدىغىنى ايشىمىشىدەيم. اونون ياقتا قو يالانچى اولدىغىنى بىلىردىم. آخى بوقلار يالان، بوقلار اقئرا، بوقلار يالان تاقلىق نە بە لازىمدىر؟ حىققتە بويوش سوزلرى و يالانلارى اوخويوب سىنى چىخارمايان خىقتىن دە آچىغىم كلىردى. عامىدان انتقام ئالماق ايستەيىردىم. سانكى سرخوش اولموشىم. لاکن منى سرخوش ايدىن سىرا بىدگىل، دىشتىلى خىيات، انتقام جىسلىرى اولموشدى، ھارا كىتىدىكىمى بىلىمىدەيم. شاھى، داورى، نىظمىر ئىشىنى، بىشتىلرى، اطالعات غۇزەتچىن مەدىرىنى، ھامىنى ئولورمىك ايستەيىردىم. بوتون كاغىلردە غۇزەت نلرە اودوروب ياندىرماق ايستەيىردىم. آخى منە ئالم ايتىمىنلر، حىياتىمى تىلەككە يە سالمىشلار. من آجىنئان ئولمىشلى ايدىم. ايستەيىردىم ھامىنى دا ئوزوم يىك اوبىرى دنيايا آيارام، ھامىنى ئولوروم. نىدا چون ايشىلەمك قاپلىتىنە مالكا اولموشوغوم حالدا من آجىنئان ئولمىشلى. بوقلر احساناتسىز حىوانلار ايسە شۇردە آچماق حىاتلارنى دوام ايتدىرىسنىلر. باشىم اوقۇم قىزىمىشىدى كە، ھاراي كلىب چاتىغىمى بىلىمىدەيم. يالنىز بويادىما كلىر كە. بىر نىغۇزەت ساتان منىپ يانمىدا قىشقىرىپ، «اطالعات...» قادىنلارنى چارشا بالارىنىن كوتورولمەسى» سوزلرىنى دىدى. بو سىدىن سونرا نە ايتدىكىم يادىما كلىمىر. دىر حال ھەمىن غۇزەتچىن آچماق، يالئان و يالانچى مەدىرى يادىما دوشدى. او بىزىم بدىختلىك نىمىزى ئورت باسدىر ايدىردى. بو سى شاھىن نامردلىكلرى و چىنايت لرىنى پردە لەين آدمى، غىدارلىقى عدالت كىمى كوسترمىكە چالئشان آدمى، يادىما سالدى. بو سى سانكى، ئوز اوغورلوقلارنى، قارىنچى لىكىنى و چىدانسىز لىغىنى، ھابىلە قادىنلارنى چارشا بىنى كوتورمىكى باشقا جور قلمە وىرمىك ايستەين شاھىن سىسى ايدى، من بىلە بىر سى بوغماق، ھەمىن غۇز نلرى چىرىب داغىتماق ايستەيىردىم.

حىقىقى اولدىغى كىمى دىمىك، ياتىملىك زىنداندا قالماق

نىظمىمە مامورلارنى غىدا بىلەن كىچە و ھە قورخودان باشقا آيرى بىر عادى دىشتىلى سالخانداندا استىفادە ايدىرو ھىر بىر مەجوسون ئوتولموشوغو اىلك كۆنن اونون حىقىندە ھەمىن سلاخى ايشە سالىردىلار. بوسلاج، «ياغىملىك حىس جزاسىنى قىبول ايتمەلى، يادا حىقىقى دىمەلى. بو ايكى سىندىن بىرىنى ئوزون سىچە بىلرسن.» سوزلرىنىن عبارت ايدى. نىظمىمە مامورلارنى ھىمىشە دىرىدىلر: حىقىقى دىمىكە بىرە ياردىم ايتىن، بىزدە سنى ھامىدا ئلتىنا آلارىق، سىنىن ايستەدىكىن بوتون شىلر، ايشى، رقىبە، بول، نىغۇز، آبرو، نىھایت ھونە ايستەسن، بىزىم الېمىزدە دىر. ئوزونى بدىخت ايتمە. تاج بىخش حىقىقى

اولدیغی کمی دینیکینه گوره ایندی گیدیفلان ادارهده ایتمه بیرو فلان قهرمناشر آیری- سن که، فلان کسدن آرتیق دگیل سن. خارجه بیرعهده های گوچی سنی وسنین کمی آداملاری آلت ایدهرک نوزمصدلری یولوندا بدبخت ایتمیلر. ایندی ایسه سن نوزونی همیشه لیک بدبخت ایتمک ایسته بیر سن. بیزیالنیز سندن یوننی طلب ایدیریک که، حقیقتی آچیب دیسه سن. کل نوز میلینکه بوتون بیلیدیگری آچیبده، سونرا چیخ گیت. بیزیمالنیز سننوقه هوم- لارینا اوره گیمیزیانیر، یوخسا اوقردده عاجز دگیلیک. ایستهدیگیمیزی زوراپلدهده شوکونه د بیلهریک، بیچوخ مسئلهلری اونسوزد بیلیریک.. وسایره...

محبوس هئچه ادمحق دگیلی. اویاخشی بیلیردی که، نظمیهده حقیقتلری آچیب دیسک جملهسی آلتیندا خانتلر، یالان سوزلر توخوماق، بیرعهده گناهینز آدامی بدبخت ایتمک، افترا و تهستوروماق، وجدانسز لیتو و جدانسز لیتو ناموس سیزلیق ایتمک دیمک کیر. نوز وجدانینا اعتنا ایتمهین آداین ایتمی چوخ راحت ایلی. او، مستنطقین قارشیمیندا اکلشهرک بیر میرایالان و افسانلر توخویور، اونون آلتینا قول چکی سوزویرمک، افترا ایتمک، بویون اگمکله، پولسه پولسور خدمت گوستره جگینی بیلیدیریدی. لاکن نوز وجدانی و حیثیتینه قیمتویرن آدام زنداندا فالماغی و تدریجی کولومو، یالان و افترا دیمکن اوستون توتوردی.

سیاسی اداره نین ایشچیلری بویول ایله، نتیجه دییرلر، بیروخلانئجه نشان و وروردیلار. ایلمک توبهده اونلار اوزون بدت زنداندا تکلیفیز ساخلانلیمیش گناهسوز آداملار علمیهنه سننوبهانلر الله ایدیردیلر. دیگر طرفن، همین آداملارین یالان سوزلری سنن استفاده ایدهرک، بیرعهده آیری آدامی توراسالیب، نوزلری ایچون یینی دکان آچیر، اوزون-اوزادی راپورتلار یازماقلا یوکسک رتبهلره چاتیردیلار. نهایت اونلار اعتراف ایتمیش شخصی رسوای ایدهرک، اوننی ایلی سورتهده اجتماعی حیاتدان محروم ایدیردیلر. مختاری دورمه ییندهده اونلار همین اصولدان استفاده ایفیردیلر. لاکن اووقت نوز وعدهلرینه عمل ایتمه ییرک یالان ساتانلاری دا محکوملار کمی جزالاندیریردیلار، مختاری هر هانسی خیانت و چنایته پول ویرسهده، منمنفکریمجه اونون یوایی یاخشی ایلی. یوایشن اونون هئچ بیر مقصدی اولماسادا. هر حالدا مذکور حرکتین نتیجهسی گناهسوز آداملارین خیرینه تمام اولوردی. مختاری هئچده آیروم کمی تسلیم اولماغا قناعت ایتمه ییرک. اعتراف آلدیغی آداملاری سونرا جزالاندیریردی. بئله لیکله فیریه آچیلیق یولی معین کیر یاغلانیر، خانتلر جزانین لذتینی حس ایتمیکدن سونرا نوز سهولرینی باشا کوشور، زنداندا نوز سهولرینی دوزلمکجه چالیشیردیلار. بیر چوخ آلدانیمیش آداملارین سون وقتلرده کی فعالیتینی یالنیز همین سببا و زوندن آیدین- لاندیرماق لازم دیر. اونلارین داوانیشیندا انتقام حسلری ده معین کیر توتوردی. لاکن بوتون یونلار باخما یاراق، بو هئچده مختاری اونون ال آلتی لارینن آچاق حرکتلرینی آرادان آیارمیر. اونلارین خیانتلرینن اوستونی پرده له میوردی.

۱۳۱۲-نجی ایل تاریخلی قانون

بیرعهده نین توتولماسی و خیانتکارلارین یالان اعترافلاری سیاسی اداره نین ایینه یوانده ویردی. اونلار بو مسئلهنی بویوک های-کویک شاه چاتدی راق کسب تکلیف ایتمیلر. شاه اونون آلتیلاری هئچ بیز بویوک حادته باش ویرمه دیکینی یاخشی بیلیردیلر. اونلار بیلیردیلر که، نظمیه نین سیاست هانسی ایله توتوغی آداملار حقیقتده گناهکار اولماپش و قانونون حکسینه هئچ بیر ایش گورمه میشلر. حتی نظمیه نین ان عادی بهانلری

اولان جاسوسلوق، سوعقنچيلىك اتهاملاريني دا بوعديه هئج بير بهانه ايله ياپيشديرماق ممكن دگيلى. خائىنلر، شارلاتانلاردا ئوربهتانلاريني لازىم يىرلرە چاتدېرايلىمە دېلر. لاکن آزاديخواه اولمالارينا هئج کسین شېبهه ايتمه دىگى همين عدە نى دە بىلگە سادە ليکله زنداننان بوراخماق ايسته مير ديلر. بونا گورده ايستراسيستمز آيرى بىر يوللاغايته باشلايىر، «ئولکه تهلگە سيز ليگى غلېهينه تدبيرلر گورمک» شئله سيني اور تاي ا تاراق قانون اساسى به ضد اولان ۱۲۱۰-نجى ايل خردادا آبى تاريخلى قاراقاننى داورين الى ايله مجلسه کتير ديلر. گومونست مرامى غلېهينه يونلتميش بو قانون ظاهردە «ئولگه نين تهلگە سيز ليگىنى قوروماق ايجون تدبيرلر گورمک» عايد اولدېغى حالدا، حقيقتده اولتر الاستيك شکلده حاضر لانمىشى که، ايسته نيلن تشکيلاتى تعقيب ايتمگه، ايستد نيلن آدمى اويچ ايلدن اون ايله دک حيسن جزاسينا محکوم ايتمگه اسکان ويردى، بيز همين قانونى او خودوقدان سونرا هم تاسغانديک، همده شئو يندىک، تاسفيتمز اونا گورە ايدى که، هوکراتىک ومشرطه اصولى حکم سورن بىر ئولگه ده قانون اساسينين بايه لر نندن بىرى حساب ايدىلن ييغىنچاق آزاد ليغى ارادان کتير دى. عين حالدا بونا گورە سئو يندىک که، همين قانونا اويغون اولراق بىزى حبسن بوراخماق ايدىلر. قانوندا ايجت حاسن دا بيلير دى که، بو قانون کئچميشه عايد دگىل، ۱۲۱۰-ايل تير آينين اولندن اعتبارا اجرا اولونمايلىر.

من ۱۲۰۹-نجى ايلن دى آيندا توتولموشوم، حتى سياسى اداره نين مامورلارى دا بىله بىر عقيدە ده ايدىلر که، قيدا اولونان قانون تصديق ايدىلدىکن سونرا بىزى زنداننان بوراخماق قارلر. لاکن عملده بىله مير ايش گورمه ديلر. بىزى ينده ده تکليف سيز وه بىته ساخلا ديلار، سوروشدوق، دېر ديلر که، «سيزى همين قانونا محاکمه ايتمک اولماز. چونکه بو قانون سيزى ونصيت نيزه شامل اولمور. سېر قانونا ضد اولراق توتولموشونوز ايجون قانونا ضد شکلده ده آزاد اولونماي سىنيز.»

بو اوديمک ايدى که، حبسن بوراخيلماغيتميز ئوز الي نيزده دېر، هاچان حقيقتى سويله— سەنيز، سياسى اداره به صادق اولماغيتميزى گوستر سەنيز اوزمان بوراخيلماق سىنيز. البته بوسوزلرى بيزه اوللرده دېر ديلر. سونرا لار رسمى صورتده بيلدېر ديلر که، سيزى يىتميز آلاھات اليب معين اتفاقو حادئە لر ين باش وىرمە سىنى گوزلە مە ليتميز. عريضة يازماق وتلکراف گوندرمه گىنيز ينده فايده سى يوخدور، ھدر يتره بويكى ايشلرە ال آتمايىن.» نھایت بىزى همين قاراقانولا محاکمه ايتدیلر. لاکن بوسحاكمه دوققوز ايل تکليف سيز ساغلا تىلدېقدان سونرا حاباتا کئچير يلى. بوسحاكمه نين ئوزونون ماراقلى بېرداستانى وار دېر.

عذاب و اشکنجه

سوز بويچ که، ان بويوک، ان غيرو ان گنیش تطبيق ايدىلن اشکنجه نوعى قارائلىق اوتاقدا (کامرادا) تک ساغلا نيلماھان عبارت ايدى. سياسى اداره نين مامورلارى دېگر جنایتکار ايشلرده اولدېغى کيمى همين ايشده ده چوخ اقراطا يورالان بريدلار، بىر نرلىک قارائلىق اوتاق ايسترق شرفلى نين سويوق گونلرينده، ايسترسده ياي فضلىته خفله ييغى وغشوتلى ايدى، خصوصيله ياندا بو اوتاقلار مختلف حشرات ايله دولى اولوردى. بوندىن علاوه بالار، يورغان دوشک وحتى بالئاردان دا استفاده اولونماي سنا بول بوي ريلمېردى. بورادا ساغلا نيلان محبوسلار ا عاى خوره کلرده ويرمېرديلر. بعضى محبوسلارى بو قارائلىق اوتاق— لاردا بىر گون، ايکى گون دگىل، ايلار و بىلکه ايللرک ساغلا بريدلار.

اخى انسان اجتماعى بيرجانلى دىر. او، آغاج، دانىر يا كرپىچ دكىل، او، دانىشماق،
 طرافت ايتىمك، دردلىك، كتاب اوخوماق، چاي ايجىمك، باپىروس چىمىك، ايسىته بىر، او، ئوز
 بولداشلارنى تانىشلارنى ايله معاشرتتىن لذت آلماق، فايدالى بىر شخص كىمى جىمىتىن
 ترقىسى يولنى چالغىماق ايسىته بىر، او، ايشلىك يىب بالالارنى ايجون حياش شرايطى فراھم
 ايتىمك ايسىته بىر. بىتون بىر عادتلىرى بىردىن بىرە ياددان چىخارماق ھىچدە سان ايشىر دكىل،
 ھىم ھىك، مغمىسىز بىروروجو حياناھىچدە آيلار و ايللرلە دوزىمك ولماز. انساخنى بىدىنى
 بولاد اولسادا بوتوضىق قارشىسىندا نھايت داغىلىر. او، ئوز قىدرى ارادەسىنى ايتىر بىر.
 بىرنچە دىقمەلىك نازاد بوراخىلماق نىس آلماق ايجون اسكان اللدايتىمك خاطرئىنە، ان
 اغىر گناھلارنى بىلە بىونونا كوتورمىگە، حتى ئولوسە، اعدا ماىلە راضىلىق و بىر بىر، دوست
 و تانىشلارىمىن بىرچوخى آلتى، بىدى و سىگىز آيلارلا بوجور جىتىن شرايطە ياشا بىيلار.
 اولاردا بىر نچەسى اغىر اورەك ناخوشلوقى، رما تىزىم ساير خىستەلىكلەرە توتولمىش
 شىيلار. من ئوزوم جور بىر جور خىستەلىكلەردىن باشقا كوزلرىمىن يارىدان چوخ نورىنى
 ايتىرىشىم، بولداشلارنىمىزدا بىر نچەسى حتى سىغىلىس ناخوشلىقىنىدا توتولمىشى، بىز
 بو موضىتە تامغا ئىك، لاكن دكتر (سى) دىنى كە، بوھىچدە تىجىب لىنىرىچى دكىل، اونى
 كورە كە، بىر قايدا اولاراق مچىوسلار بىن خورەك قابىلارى بىولمور. بىضا بىولوقدا
 وضعىت داھا دا بىس لىشىر. بىلە كە، مېن عد كاسەنى بىو ك بىر قاب ايجىنە، ناھىمى سو
 ايلە بىو بىو ب ھامىسىنى كىشى كىنە بىر پارچا بىلە سىلپىر لىر، بوندىن علاو ھ جور بىر جور
 آداملار بىن ياتىدىنى كىنە بىر قان دوشك بىر مچوس كىتدىكىدن سونرا دىكرىنە و بىر بىر.
 اولارنى دىزىكسىا ايتىر لىر...

سختارى نىن رىس اولدىقى تور دە مچىوسلار بىن ايجرىسىندە كىمىن قىرمان سىچىلەمە
 سىنى سە قىسا بىيلار، من ئوز سىمى اردى بىللى قاجاق غىرەتە و بىرەردىم، او اوچ ايلس
 آرتىق بىر مدتە لى و اياغى باغلا نىشىر شرايطە قىر زىندانى نىن ان دەشتلى و قار انا لىق
 تىك نقرلى او تاقلارىندان بىرىندە ساخالانلىدى و نھايت اونون باشىنانە كىمى بالار كىتىر بىلمەسى
 سلوم اولمادى، من بىر ارادە لى آداسىن شرح حالىنى اولنىقى كىمى يازسام بو، اوخوجولار
 ايجون ان باخشى بىرە دىدە اولار. مچىتە تىر مانلىقدان كىتدىكىدە خان بابا، اسىدود كتر ارانى كىمى
 قىرمانلارنى ياددان چىخارماق اولماز. اولاردا تام بىر دانەلىكە سقاوت كوسترە رەك
 عىر لىنىن سونوندا ك تىق قار انا لىق او تاقلاردا قالدىلار.

قىدايتى كىمىمىز كىمى، او زون مدتە قانلىق او تاقدا قانلىق چوخ اغىر تىلەك لىدىر.
 مچى نھايت چانىلدىن دىرور، ايسىتە نىلن گناھى بىونونا آلىر، ئوز دىدىكىلرى ايجون دىلور
 و شىوت دە كىر بىر.

بوخوسوز ساخالماق ويا بولسا بىن دىلى ايله دىسك بىو خوتو انا لىق دا، آبرى بىر
 لىگىنچە نوعى دىر. بواشكىنە او سىم لىر حقىتە حىاتا كىچىر بىلدىرى كە، اولار بىن ئىزلىكە
 مچا كىدە اولونمىلارنى و انىمالارنى تىز بىونىلارنىنا كوتورمە لىر لازم كلىردى.

ھامىيا ايدىنىدىر كە، انسان ھىچدە او زون نىت بوخوسوز قالا بىلىر. بو بىر چوخ
 حاللاردا آچلىق و سوسوز لوقدان داھا جىتىن اولور. دوستلار بىندان بىرى دىردى كە، دامقاندا
 اونى اوچ كىنە كوندوز غىزىندە ياتماغا قىسما بىيلار. شىقا دوستومى آلتىمىن ساعت
 بوخوسوز ساخالماش بىيلار، اودىردى كە، اطرافىما دور دىر آدم قىم و شىولار. كوزلرىمى
 بوسماق ايسىتە دىكە اولار جىنە مېن آلتىمىندان بوموروق ايله و بىر بىنى آيلىدىرىدلار، باشى
 شىمەششى، عىب لىر بىر تىرە بىردى، اورە كىم دىو بونوردى، خصوصى ايله و چونچى كىنە
 بوسوتون دلى اولموشىموم، ھراى چىمىك ايسىتە بىردىم، حتى حاضر اولموشىموم كە، نىچە

دقتده یا تماغما اجازە ویریلسین، سونر آباریب سنی گولله سینلر، اودون ایچینه آتسینلار. گئشیکچی لر مافقالین اطرافیندا اوتوروب تریاک چکیردیلر، عرق ایچیردیلر، اونلار توبه ایله جاربابی لرین اوستونه اوزانیب یاتوروبونونلامنی اینجیدیلر، یا تماغاتا حریک ایدیردیلر. اسنمه سنی طاقتن سالیشتی. بدنیم پانقا بیرنکله دونموشدی. بیر شوره اوتور ایلمیردیم. هیچ اولماسا یاغاقا الخیب دولانماق، ال-اوزومی یویوب، یوخوسی قاچیرما ایستهدیکمه سامورلار قوللایمدان یاپیشیر، توشمگه قویمورولار سایاقلایبیردیم...

پولیس قارنیمکا گانستلم قویوب دیردی، «حقیقتی یاز، نوزونی خلاص ایت»، بونلار داش اوره کلی، غدار وهنجیر سنی باشا دوشمهین آدمالاردان عبارت ایدی. منیم آغریو دونولمن وضعیتمدن لذت آلیردیلار. من ایسه ایلان چالمیش آدمالار کیمی جابا لایردیم. اونلار ینده نوز سوزلرینی تکرار ایدیب گولوشوردولر، منه نوجده شیر، بعضاهده لپیرو دیوردولر.

قان ادلی الی قاندا لی دها آغیر ایدی. بواشکنجه نین تازی دها تئز ظاهره چیخیردی. بوده سنی آلتدن سختاری جورینده دها چوخ استفاده اولونوردی. آز اچیق آدام ناپیلارکه، یوشکنجه بده دوزه بیلسین. ۵۶ نفر لرین بیرنجه سینین همین اشکنجه نتیجه سینده قولی چیخمیسرو الی شکست اولموشدی. اونلار دهن بیریدیردی که، منیم قوللایم کچیک و کوک اولدیغینا گوره اوچ-دوردنصر اللیمی یوروب، گوره کیمین آرخاسینما بیر-بیرینین اوستونه قویراق قاندا ل ووردولار. سیندم آز قالدیدی یارنلا سین. اسفندیاری سینمه ی و قوللایمی یوموروقلایرو بونولا ایسته بیردی که، قاندا ل نوز یئرینی آلتین. دهشتلی آغریلار بانلانسی، گوزلریمدن اود چیخیردی. سانکد بوتون سوکولیمی ازیردیلر. توللایم آرقالیدی سینین، یولسلر ایسده سنی تک بورا خراق اوپیری اوتاغا کیچیب بیر-بیری ایله سرچ باغلا ییردیلار. بیریدیردی؛ کونی قالیندیر. بوتور لیکله گناهلا رینی بو سونا آلمایا جاق، بلکده بئش-آلتی ساعت تاب گتیره بیله جک.

دیگری دیردی، یوخ غقللی و ذکالی کنجیدیر. نلنیمجه نوز دهن چوخ از حصرتوریمده جک. بیر آز اوزه دوشوب.

دیگری سوره قاریشاراق دیردی، دها بیدیر. کلین قاندا فی آچاق، اوره گی ضعیف دیر. تباکلدی وضعیت قارشیبا چناییلر. قاندا لی آچن حقیقتی دیر...

شالاق ویرماق دا نمنس یا یلمیس ایدی. مننسی تخته بند اوزه رینه اوزادیب اوچ طرفدن اونی خصوصی ایپارله محکم باغلا ییردیلار، سونرا اوچ نفر زوربا پولیس او توموبیل تکرلرینین حاشیه سیندن دوزلدیلر زین شالاقلاری گوتوره ک بیر-بیرینین آردینجا متهمین گوره کینه دوشمگه باشلا ییردیلار. آیری بیر پولیس مداد ایله شالاقلارین ضربه سی نتیجه سینده گویدرهن یئرلرین اوزه رینه خط چکیردی. بونون عذابی شالاقدان دها ده ننتلی اولور. ایکینجی کورینوردا اولسوخوم وقت بوقیلر بخت آدمالارین آوناله سیندن کچه لر یا تا بیلیردیم. خصوصی ایله بیزی تک اوتاقلاردا ساخلادیقلاری وقت لرده گوزو سوزی قورخوماق ایچون نئره-نئره بئله اویونلار دوزلدیلر. اشکنجه نین باغلانما سینین ایپک سر حله لرینده قیشقیرتی و فریاد دها چوخ اولوردی. شالاق ووردو لوقجا اونلارین سسی گئت-گئده آنالیر، محزون ناله یه سوزیلتی یا جئریلیردی. نهایت، شالاقین سسیندن باشقا آیری بیر سس ایشیدیلیردی، سانکی محکومین حیاتی سونجا تیردی. بعضی وقتلرده منجم اوچ-دوردویا نتیجه دفعه هوشونی ایتیریدی. لاکن هر هانسی یوللا اولورسا-اولسون اونو هوشا گتیریرو جنابتی اوقتر تکرار یذیردی لرکه، محبوس استنظاقچیلارین گونلی ایستهدیکی سوزلری تکرار ایتسین. منیم ایسه بو آغریو دوزولمز وضعیتمن خلاص اولماق

ایچون اونلارین دئیگی ایله راضیلانیردی. عکس تقدیرده شالاق آلتیندا اولوب آرادان کئیدردی. قانونی طیب ایسدر حال حاضر اولوب «هادی ناخوشلوق» نتیجه سینده مجبوسون اولمسه سینی تصدیق یدرک اونون باسدیر یلماسینا اجازه ویریردی.

بیر سوزله اقرار آلماق ایچون یکنانه واسطه عذاب واشکنجه دن عبارت ایدی. بوايه. اوقتر آغیر ایدی که، انسان ئوز جانینی خلاص ایتمک ایچون ان بویوک تعصیر لری بئله بویوننا کورتورمک مجبوریتینده قالیردی. عدلیه ایسه نظمیه طرفیندن حاضر لانا ایسی مدرک کیمی قبول ایدیب گناه سیز آدمیلاری چوخ آغیر حبس ویا اعدام جزا لرینا محکوم ایدیردی.

اشکنجه جور به جور یوللارلا ویریلیردی. هر بیر استنطاقچی ئوز میالی ایله معین اشکنجه وعذاب بولونی تطبیق ایدیردی. حاجی محمد باقر گلپایگانی به داغ با سماق و بیز با تیرماق یوللاری ایله، اوننی حیرت لندیر چی اقرار لار ویرمگه مجبور ایتمیشدیلر. بیر متهم دیردی که، «آرو باداوشاغمی توقیضا ایتدیلر. ئوز آبرو و ناموسومی خلاص ایتمک ایچون یالان سوزلر دوزلتمک مجبوریتینده قالدم».

حسن هاشم دیردی: «بولیس هارادانسا منیم رفیقده سی تانی میرو اونا حدیندن زیاده محبت بئله دئیگی می یلماشدی. بیر گنجه شهید رئیسینی زنداندان چیخاریب ئوزی ایله بیرلیکده دروازه قزوینده رفیقده سین یانینا آپاردی. او یاخشی سفره دوشه نیلمه سی حقیقته قایا قچادان کورتیش آلمیشدی. منی ایچیتدیلر. سونر شعله رئیسینی کورتیشی اساسیندا رفیق منه یالوار ماغا باشلادی. او خواهش ایتدی که، رئیس آقانی تکیلیف ایتدیگی بوتون سوزلری بویوننا کورتوروم. منیم ایسه وضعیتیم آیدین ایدی. دیدیم: اهمیتی یوخدور هر نه ایسته بیر سینیز یازین آلتینا کوز و بومولی قول چکرم. صاباحی گونی اون دفعه او غور لوق ایتمک ایتامیشی بویونما قویولار. بیر حالدا که، اونلارین بیر چوخونان هتچر و خوسوندا خبری یوخ ایدی».

کوردلرو لورلار

عمومیتله لورلار کوردلردن داها مالیم آدمالاردیلر. زندان ادارده سی کوردلرله لورلار آراسیندا کی اختلاف ندان استفاده ایدرک، اونلاری بیر-بیرینین جانینا آلیردی. لورلار اسلام دینی نین شیعه طریقتینده منسوب اولدیقلاری حالدا کوردلر همین دینین سنی طریقتینده منسوب ایدیلر. سرهنگر اسخ ایسده و وضعیتن چوخ یاخشی استفاده ایدیردی. اوداها چوخ لورلارین طرفینی ساغلا ییردی. نیروسنن ایه کوردا اولدیغینی بیلدیر میشدی. بئله بیر شایعه یاییلمیشدی که، مختاریده کوردلر نیروسنند کوردلری ایرملی چکیر. لورلار اشکنجه ویریردی. هم کوردلرو عهدده لورلار عوام، لاکن پاك قلیلی آدمالار ایدیلر. اونلارین شهرلره نسبت، طاقتو دوزوملری آز ایدی. اونلاردان بیر چوخلاری زنداندا یولو خوجو حته لیکلر نتیجه سینده ئولوب آرادان گیتدیلر. کوردلرو لورلارین دورده بیر حصده سی مقاومت کورتیب، ساغ قالا بیلدی. لورلار کیشمیسن، کوردلر ایسه خرمانی چوخ خوشلا بیدیلر...

لور عبدالعلی چوخ هوشلی گنج ایدی. اون زندان اولدیغی وقت کیزلی صورتده اوخویوب یازماغی ئو کرده نسی. لورلارین حقیقته شیرین حکایه لر دانیشاردی. دیردی: «بیر چایین نه اولدیغینی بیلمز دیک. بیرگون بیرونجه صنوتو چای انده ایتدیک. اول خیال ایتدیک، بو یارمادیر، قازان اتو کوب بیشیرمک ایستهدیک. بیشیرنده آجی و بیر تیر اولدی. بیئدیک که،

يارمادگيل» او، دبيردى، «من ئوزوم مېن عددن آرتىق كوشوش چىنكلىن نە اولدىقىمىنى باشا دوشمەدىگىم ايجون توللايشام». سونرا او، علاوه اينردى، «بىز اولقۇردە لياقتىمىز دىگىلىك. بىزى آلداتدىلار. قرآن كىتوپ آند ايجدىلر. آيدانچە باتمان كىشمىش وپره جگلىرىنى بىلدىرىلر. بونا كورە بىز تسلیم اولدۇق. آلله كىنئىدا چوغۇنە ورون ايوىنى بىخسین. بوتون بو بلالارى و، بىزىم باشمىزا كىتىدى».

لور كرىمە قىرىبە بىر تىپ ايدى. اوحدىنن زىيادە قادىن خوشكونى ايدى. مقصدىنە چاتماق ايجون حتى اقدام اولونماغا بىلەر اخى اولدىقىنى بىلدىرەردى. كوردويو ايلك قادىنن ماجراسى حقىمە دانىشاردى...

دىگر محبوبلارلا علاقه

قىردە ياشايانلارلا چوخ تىز تانىش اولتىق. ايلك نوبەدە قىد ايتىمەلى بىك كە، تك ساغلانيلان محبوبلارن كورينورو زندانن عىن حالدا سىاستكاھى حساب ايدىليردى. قايناس قانوندان كىنار ايشى كورنرلر محض همىن كورينورداكى تاك اوتاقلاردا ساغلانيليردىلار. زندانن لوطنى لارى قىد ساواشاراق بىزىم كوروشوموزە گليردىلر. اووقت بىزىم سايىمىز آزاينى وھامى بىزى كورمك اىستە بىردى. اكپولوى، حسن ئولى، اكپوليف، اكپروف، على بروجردى اولنلارن سونرالار دلوى اولموش بدىخت يولداشى فيروز، قىداق ايدىستانوندان كىنار حركت ايدەرك ئوز لىنى ايكىنجى كورينورا چاتدىردىلار. بو بىر قىر چىنن وسىلە ايدى. اونا كورە كە، ساواشماغى وياپوليسى دوگمگە ھامى باچارا بىلىمىردى.

ايكىنجى كورينورا كىلك ايجون باشقا بىر آسان بىھاندە ورايدى. اودا كىم بىنانيا كىلك ايدى. ھامى خستە خانابا كىلىب كىم ايلك كوروشە بىلردى. بىلكە لىككە دكترن قبول اوتاغى ان باخشى كوروش اوتاغى ايدى. آبرى-آبرى كورينورلاردان محبوبلار كلىرو دكترن دربان آليردىلار. نوبە كوزلەمە وقتىندە ھامى مانەمىز صورتە بىر-بىرىنن وضعىتىنن خىرتوتوردى.

كافىيە كىتمك شىي آلماقدا، آبرى بىر بىھاندە بولوى ايدى. ھمام ايسە مېرىدن داھاماناس وداما دردسرىز ايدى. بونلاردان علاوه محروم رمضان آيلارىندا زندان داخلىندە تشكىل اولونان روضە خوانلىق و معظە مجلس لىر دە چوخ باخشى امكان ايدى. تاك اوتاقلاردا ساغلانيلىپ ھىچ كس ايلە كوروشمكە امكانىمىز اولمايدى، حتى تاكى وقتلردە كورينورا چىخماقنىمىز بىلە اجازە وىرلمەدىكى ايجون، روضە خوانلىق و معظە مجلس لىرىنە كىتمكى بىھاندە ايدەرك، آخساملار اورا اىر-بىرىمىز لە صحبت ايدىردىك.

زندانن و حتى سياسى ادارەنن ايشلرلر نىن باش چىخارماق اولموردى، بورادا بعضى آدمالارى ايللر بوى تاك اوتاقلاردا ساغلا بىمىز ايدىردىلر، بعضىلر ايسە تاك اوتاقدا ساغلانيلان محبوب حساب اولوندىقلارىنا باخماي اراق، زندان داخلىندە آزاد بوراخىلير. اىستە دىكلرى پىرلرە كىتىر، حتى زندانن خارجەدە چىخىردىلار. مثلا لايفوس ايشلرلرنى اقلە سىمانا سالىشىدىكە، ھرگون زندانن چىخىپ، حتى شىرىن ان باخشى رستورانلارنىدا نىزاردا يىدە بىليردى، محكمە رىسى بىرگون اونادىمىشىدىكە، مىسولا لىفوس! آخىمىز فارس دىلىنى بىلمەدىكىمىزى سويلە بىردىنيز؟ بىر نىجە اولدىكە، ايندى فارسجا بىلەر وان دانىش بىرسىنيز؟ لايفوس جوابىندا بىلكە دىمىشىدى: دورد ايل بوندان اولسنى كورنردىكىمىز تاك اوتاقدا، يعنى ھىچ بىر آدملا علاقه ساغلا-ماغا و كوروشمكە اجازە وىرمەدىكىمىز بىر اوتاقدا ئوكرە نىمىش.

قصرین اور بیر ایمل بوندان اولنگی و ضمیمتی بشله ایدی. بیز ایستکلیضی صمین اولونما میس محبوس ساییلیردیق. ایسترنندان مامورلاری و ایترسه ده محبوسلار بیره حرمت ایدیردیله. بیر حاله اکه، مختاری دورینده تحقیر و توهین محبوسلار ایچون عادی بیر حالا چشوریلشیدی.

آجلیق اعلانی

بشله بیر روایت وار، دیبر لر نه، قدیم چینده آداملار ظلم و تجاوز قارشیمندا عاجز قالدیقه احرمتلی آداملاردان بیریدها چوخ ظلم اولونموش شخص لردن بیر ایله گنج شهردروانده سینه گنده رک ئوزونی دروازه دن آسیردی. شهرین حاکمی بوخبری ایشیتدیکه ئوز تکلیفیغنی باشادوشوب تاخیره دیول ویرمه دن، بوخاری اور کائین حکمینی گورلسدن جول سه بالازینی بیغیشدیر اراق شهر دن چخیب گیدیردی. گنج میس ایراندا علاجسین قالان و چاره یولی تاپایلمه یین مظلوملار ئوز لرینی شاعین و یا حاکمین کالسکاسی قارشیمینا توللاییریوا باشلارینا نشتتو کوب، شاه کوچه دن گنچن سان، ئوز لرینه اودو روپ یانه یریدیلار. بشله لیکله شاه و یا حاکم، خلقین جاننا گلدیگینی، بیچاغین سوموکه دایانندیغینی باشا دوشوردی. محبوسلارین ایسه بو کیمی تدبیرلری حیاتا کچیرمکه امک انلاری یوخ ایدی، اولنارین ئوز لرینی یانه یرمالاری و یا آیری واسطه لرله انتخار ایتمه لریننده هنج کسه تاثیر یوخ ایدی. زندان مامورلاری عادی بیر راپورت یازماقلا بوجور مسؤلینلری ئوز بویون- لاریندان آتیردیله. بشله حادثه لر تتر- تتر ماش ویریر، لکن هنج بیر مامور تعقیبه معروض قالمیردی. حتی انتخار ایتمیش آداملارین عائله لرینه بشله، معلومات ویریلمیردی.

زنداندان جوریه جور بهانه لردن بیریده دئی لیک، حیالات خسته لیگینه توتولماق و سایره دن باشقا، ئوزینی ئولورمک ایدی. آداملارین تریاکیه مه لرینه، ئوز دامار لارینی کسمه لرینه، ئوز لرینی زندانین پنجره لریندن آسارلارینا چوخ تصادف اولونوردی. لکن بو تدبیرلرین هنج بیر زندان ایتمچیلرینه تاثیر گوتره بیلمیردی. حتی محبوسلاردان بیر یئو زینی ئولورمک مقصدی ایله، بیر دفعه میچ، سورا ایسه اینمدا و موشی، او، زنداندان بوراخیلاننان بیرنجه کون سورا ئولوموشدی. لکن قید اولوندیغی کیمی، بو تکلماشینا اعتراضلارا هنج کس اعتنا ایتمیردی، بو حادثه لر زندانین دیوار لاریندان کناره چخیمیردی. یالنیز انتخار ایتمیش آدام ئوزونی اذیتن خلاص ایدیر و بوندانلدا ایس قورقاریدی.

بوتون دنیا زندانلاریندا چوخ قدیم زمانلاردان عمومی اعتراض واسطه- سیندن استفاده ایدیلیمیندیر. عله بوگونده محبوسلار قانونسوز تسیق لو حدیندن آندیعی وقتلرده همین اعتراض واسطه سیندن استفاده ایدیرلر. بو اعتراض محبوسلارین عمومی شکلده یمكن استناع ایتمه لریندن عبارتدیر. ایشیتدیگیمه گوره بوتدبیر هنجده بوتون بشرلرده عین شکلده حیانا گنجیریلیمیر. بعضی آوروپا ئولکه لرینده محبوسلار یالنیز یمكن استناع ایته رک پاپروس چکیر، چای سو ایچیرلر. لکن بیر چوخ زندانلاردا پاپروس چکمک و سو ایچمک نده استناع اولونور، حتی بعضی حاللاردا بورغان دوشوک و چارپایی دنده استفاده ایتمه یدرک قوری یئرده اورانیم یاتیرلار. قانون حکم سورن ئولکه لرده محبوسلار، آجلیق اعلان ایتمودن اول، ئوز قرار- لارینی، هابئله تکلیفلرینی زندان ادره سینین رهبر لرینه جاتدیریلار. بشله بیر وضعینده مدعی العموم ی قانونی طبیب در حال زنداندا کلیولر. محبوسلار طبیب ساینه دن گنجیریلیرلر.

آجلیغا دوامی اولمایان، خسته وضعیف محبوبلارین طلب لریند رحال یتیمیلر، اولنلار قناعتلندیرجی جوابلار ویریلیرو بونونلا آجلیق اعلان ایتمدین قارشیمی آلتیر. دیگر محبوبلار ایسه آجلیق احتسابی سونا چاتان مسته دک جزی صورتده حکمچین نظارتی آلتیندا ساخلانیلیرلار. بیر قایدا اولاراق خورده یک یسکن امتناع اولونماسی مدت بیرونجه کونن آرتیق اولمور. مطوعاتو افکار عمومی همین حادثه نی بویوک فکرائلیقا ایزلکیر. بعضی حاللاردا زندانده ان خارج تشکیلاتلاردا ایسه قاریمشیرلار. نولکدین بارلمانی و دیگر بیغینجاقلاری بوقیل حادثه لره بیطرفولایده یاناشا بیلیرلر. بشله لیکنکه حکومت مجبور قالاراق محبوبلارین ایتمینه یتیشیر. هر هانسی قیمتله اولورسا اولوسون خورده کدن امتناع ایتمیش آدملار قناعتلندیرجی جوابلار ویریر. زندانویا نظمیہ مامورلارینین قایدان کتارحرکتلرینین قارشیمی آلتیر.

بیز زنداندا ساخلانیلان وقت ایراندا حتی محبوبس اولمایان آدملاردا اعتراض ایتمک اجازدسی ویریلمیردی. هیچ کیمین نوز حقوقوندان مدافعدا یتمک جبارتی بوخایدی. بیز یاخشی بیایردیک، که، حقیمیزی الله ایتمک بولوندا هر هانسی آدیم کوتورسک. یالنیز نوزومورده آرخالانمالیق. یاخشی بیلیردیک که، نه بارلمان، نه مطوعات، نه مدعی العموم، نه قانونی طیب، نه شاه، بیز سوله هیچ کس بیزیمه دادیمرا چاتمایاچاق. بیزیم سیمین سیاسی محبوبلار خاص اولان کوریدورلاردان کنارا حیمخایاچاقیر. دیگر طرفدن رفیولی بیرلندیرمکده چوخ جتن بیرایشایدی. نظمیہ اداره سی بیزیمه مدقمه داشیدیمیمیزی، عمومی اعتصابین نه اولدیفینی، او وقت باشا دوشمه سنده، مختلف بوش وعده لرله محبوبلارین باشینی قاتیردی. حتی ساده محبوبلارین بیز چوخی مامورلارین سوزونه ایناناراق هر کون بوخودان دوران کیمی زنداندا کبتمک ایچین حاضرلاشیردیلار. زنداندا کچیک مقصدلره چاتماق اوستونده، مثلا اوتاغین قاییمینی آچوقویماق تک اوتاقدا ساخلانیلماق، بیر نمره لی کوریدورا کوجمک اوستونده تک تک بویا بیرنجه نفر دن عبارت آدمالار طرفینن آجلیق اعلان ایدیلمیشدی. بعضی لری بویاشدن همین نتیجه لرده الله ایتمیشدیلر. لاکین بوتون بونلار باخمایاراق، محبوبلارین هاییمینی بویاشه جاب ایتمک هیچ ده آسان دگیلدی، بونلار گورده هیچ کس بو ساحده ایلك آدیم آتماغا جبارت ایتمیردی...

ایلك قربانلار

بیزیم ایلك قربانیمیز محمدباقر صادق پور اولموشدی. بوتکمکنلی محبوبسی، دیگر اون سکنیز سیاسی مقیمله بیرلیکده، آستاراو اردبیلن کتیرمیشیلر. دیگر محبوبلار کیمی اونون آرواد اوواغی یاشسوز قالمیشدی. دیملدیگینه گوره ایکی قیزی وایکی اوغلی وار ایدی. بویوک اوغلی داها چوخ سنوردی. همین اوغلانین نوز خطی ایله مکتوب یارماسینا چوخ سئوینیردی. محمدباقر حبس اولوغوموز ایلك ایله یعنی ۱۳۱۰-نجی ایله توقیف ایدیلمیشدی. اوبیر نمره لی موقتی حبس خانادا ورم خسته لیگینه توتولدی محمدباقر قصرین خسته خاناسینا کونتریلدیکن سونرا آجلیق، قارالیق و اوتاغین نامین هواسی اونون خسته لیگینی داها داغیر لاندیردی. نهایت آغزیندان قان گلدی، چوخ آریق-لامیش و چاندان دوشموشدی. بیزیم جلی اقداماتیمیز نتیجه سینده زندان حکیمی سیاسی اداره یه مراجعه ونه کیمی تدبیر گوره چکینی سوروشدی. بو حادثه دن سونرا درمان

گوندەرمك، خستەبە علاج ايتمەك وياونى بوراخماق عوضەتە، سياسى ادارەنن نمايندەسى زىندانغا كەلدى. ھەممىن نمايندە ايندىكى كىشى بىكسەلمەيشىدى. ھىچ دەپىرنىچە آفتوماكىن صاحىبى ويوگونكى كىشى كوگو قارنى يىرغون دگىلدى.

خستەنن دانىشماغا قەرتى يوخ ايدى.

آقائوزونوزدە منىچ تەقىرىس يىزو گناھىز اولنوغوسى بىلىرىسىنىز. من ھىچ كسىن ديوارىندا ن دوشمەيمش، ھىچ كىن ناموسونايىس كوزلە باخمايمشام. اگر ئوزالينىزدە دىرسە ئوزونوز، ياخود تىرلىكلە اغلىخىز تەر اپورت و يىرەك، منى زىندانان آزاد ايدىن. ارواد او شاغىم آج يالواجدىر، باش سىزدىر، ھىچ اولمازسا امكان و يىرىن ئوز ارواد و شاغىمىن يانينجا ن و يىرىم.

پولىس اعتناسىز قورى، غەتلى و دەشتلى سەلەبىلە جواپ يوردى ئولى. جەننە كولى ھامىنيز گەرەك ئولەيسىنيز! نەدە باشىندا ن يگە دانىشىر. اغلىخىز تىن ايشى تور تارىب كە، سىزىن كىشى آ دىلمازىن خىندە راپورت اوخوسون!

بوخاندەنن ايكى ساعت سونرا خەت باقر ئولى. بوخبر سياسى محبوسلار آراسىندا بىب كىشى سەلخى. ھر كس ئوز كەلگەن كىشى دوشونوردى. حسلىرى جوشا كلىر و قانى قاينايوردى. ھامىنن مېرى توگنەيشى.

تەرىجى ئولىم بىزىم ايجون بارماز، بىزى دەمە خەت باقر كىشى تەرىجە، غەزەب اذىتلە ئولورمەك ايتىد يىرلر. بونادوزمەك اولماز، بىزى ھامىننىلا بىرىشە ئولمەلى. يادا ايشلر بىزە مەكەن قىر تىزىمە سەلمە سىنە ئاغل اولمايلىق.

بوسلر بىتون گورىيورلارى بوزوموشى، داھا ھىچ كىشى تىلىخ ايتمەك لازم دگىلدى. اعتراض باخلاندى يارما دولەور و لوموش بوتون كاسالارا ھىچ كس اىنى وورمادى، دولى كاسەلرى قايتارىب آپار دىلار. اوتوزالتى ن فرسماسى مەنم، واخىبىر آدم كىشى، خورەك يەمكىن متناخ ايتىدى. سياسى ادارە نىز و زىندانن قولوقچىلارى الە آياقلازىنى ايتىد يىلر. نە اىنە چكلىرىنى بىلمىد يىلر، جوربە جور ھەمە تورخولار، مختلف و غەتلى دە تاشا اتمەدى، قاراقلىق ايدى، سەكەز گون عرضىندە ھىچ كس بىر قورتوم سوايچمە يىب، بايروس بىلە چكەلدى. بوايلىك غەموسى سياسى اجلىق اعلانى ايدى. زىر ا كىلىق و ئوز بايىنا لىغىن حكەم سوردو كى زىنداندا بوقىل حادەتلر كوزلە نىلجىز ايدى. بوتون «قىر» ھركتە كلىمەشى.

كوردلر، لورلا وختى غادى سەبىلر بىلە، ھىجانلاناراق بىرە قوشولماق اىستە يىرد يىلر. پولىس سايبى ھر ساغت آرتىر يىلدى، عىلم اللولە نىن ئوزى دە كىچە گونەوز خستە خانادا قالماق محبوس بىتىندە قالمەيشى، سەھنگر اسخ قورخوسوندان تلفون دەستە كىنى بىرە

قويا بىلمىردى. زىندانن مەدىرى سرتىپ زادە ھى اوبان سويانا كىلر، بىغنا محبوسلارا يالوايرى، بىغنا بىدە تولىدا ياپىردى. او، سئولتەن قورخىغى حالدا، بىزىم طلب لىرىمىزىن دوزگون اولدىغىنىدا بويىنا آلر، تانىملىق و خصوصىتن دم ووروردى، جواشىرى، فروزشى و سياسى ادارە نىن دىگرامورلارنى چكىب بىزىم ياننىمىز اگتىر يردى، اعتصاب جوخ جدى و مەتن، نظام ان نظام ايسە جوخ محكم ايدى. ھامى پولىس فىرەلەق دوزلە چكىنى كوزلە بىردى، ھامى بىلدى كە، پولىس ھامى كوى و شولوقلوق تورمەك بولى ايلە چالشا جاق كە، سوزلر بىز يوغارىلار چاتماسىن، ھر كوزى بوردە محبوسلار دان يالنىز بىر ن فرماسور ايدىلمەيشى كە، نەزمىە ايش چىلر نىن جوربە جور سئولالارنى قىسا جواب و يىرىب سونرا ئوز اوتاشىنا قايتىن، اولار دان باق ھىچ كس ايشە قارىمىردى. زىندانن ھر

گورنسدە، بىز لارىچون خىتايى ھىمىتە مالئك ايدى. زندانين خورد كلرى سويوق اولوردى. استفادە ايدەن زمان ھىچ اولماسا اولنلارى قىزديرماق. ايچىندە اولان كنىف و ايلنمىش سويى قايناتماق لازم كليردى. خىتەلر ايجون ايستى سو دوزنەك لار ايدى. بىر سوزلە اودسوز ياشاماق چتىن ايدى. بوغودا نظره ائماق لازىم دىركە، بىر مېجوسلار مەخودە، كىچىك، شەردن اوز قەبىر يىرردە ياشايدىقتى. ھەرانسى ياشايش واسطەلر يىندن مەخوم ايدىك. بوغوزولمز حال ايدى. لاکن، زندان ادارەسى بو سوزلر يىمىزى ايتمىتىردى، يىرىتىن دوران ھەرانسى زندان مامورى ينى قايدالار قۇيور، تازە گوسترىشلر و يىزىردى. بىز ايسە يىندە جانىمىزدان دويسوشدوق. كۈنى-كۈندىن آرتان ينى قايدالار داھادوزە بىلغىرىدىك، بونلار يىن قارشىسىندا مخالفت گوسترىردىك. ھىمىن مخالفت گوسترىك ايجون اليمىزدە اولان يىگانە واسطە ئوز وارلىقىمىز جانىمىزدان عبارت ايدى. بىز خىتە يىمىز لا پوليسە قارشى مېارە ايدىرو بونونلا، اونون كۈنلى ايستەدىكى كىمى يىمىزى تايدالامىسنا بولويىمىزدىك. بويول ايلە بىز ئوز خىتە يىمىزى قورويوب ئولوم وقتىنى مەمكىن قەدر كرىمە ائماق ايستە يىردىك.

زندان يىزە كىتىدىكچە داھاپىس تاتىرايدىردى. آخى يىشى ايل طراقت دىگىل. يىدى ايل زندان گوشەسىندە، كىچە-كۈندۈزلر يىن ھەسەنگ اولدىغى بىر وھىمىتە، انسان ايجون ھىچ بىر مەنۋى و جىسمانى بىر مەشغوليت اولمايدىغى شرايطلە خىتە نەشەر قىرتىلى اولسا بىلگە يىندە چتىن دىر. بو وھىمىت نەجدە مەمكىن آد اولسا بىلگە، اونى نھايىت يىخار. حەقىقەتتە بىر ھاسىمىن مرورن مانلار بىلدى بىر وھىمىتە دوشموشدىك. سادە بىر سوزلە غەبى كىمىر، بىلگە لار يىن ھىمىت سىز بىر حركتى ايلە ئوزوموزدن چىخىردىقتى. حەقىقەتتە بىر سادە و كىچىك بىر ظرافتە بىلگە دوز سوردوك. بىر يى-بىر يىمىزدىن چوخ بويوك ظىلر كۈزلە يىردىك. بىر-بىر يىمىزە جور سەبەجور اساس سىز غەبى و نەقسانلار قوراشىرىم. كۈنى-كۈندىن بىر-بىر يىمىزدىن اوزاقلاشىردىقتى. زندان مامورلارى ايسە بو وھىمىتن استفادە ايدەرك آرمىزداكى نەرقەنى مەمكىن قەدر يىن لىشە يىردىمىز. اولنلا ھىمىن بول ايلە، ئوزلرى ايجون ھىمىشە نەرتورە تەمىش اولان وھىت و بىرلىكىمىز قارشىسىنى آلىردىلار.

تەكلىفىز قالماق چوخ آغىرايدى. بىز يىدى ايل زنداندا تەكلىفىمىز قالاراق آزادلىقتان بوتۈنلۈككە ماپوس اولموشدوق. سىياسى ادارە نىن مامورلارى ايلە تەمادفا راستلاندىقتا اولنلار يىمىزى دەھادانا مەيد ائىب، دىردىلرگە، ايشىمىز الالاھاقا لىم. بىر يىھانە آختارىرو ايستە يىردىككە، جىارتلى بىر ائەم ايلە بىلگەدە ئوز خىتە يىمىز سون قويا بىلەك.

كۈرىدورلارداكى مېجوسلار بىر نەچچە دىستە مە بولوشموش ايدى. اولنلار بىر-بىر لىرىنى تەكقىر ايدىردىلر. بو وھىمىت داھاپىسرو داھا كنىف ايدى. بىر كۈن غاى بىر بھانە سى چوخ غەبى لىدىردى. زندان نىمى مەمكىن بىر كۈشەدە اوتوروب تىلە قالماق چوخ بىل گۈستردىكىمى بىلدى. او، مەنى اينجىتىمك مەقەدى ايلە مەمكىن ھەمفكر اولمايان ايكى مېجوسىن اوتاشما كىتيرىلمەسى حەقىندە گۈسترىش و يردى. او، بويول ايلە مەمكىن استراخىمى تەملىك بوزدى. اوتاق كىچىك و خفە ايدى. مەن ايسە ايرەك خەستە لىكىنە توتولموشدوم. بونا كۈرە قىش كىچەلر بىلگە، نەس ائماق خاظرىندە بىنجرەنى آچىق قۇيوردم. اوتاقدا اوج آدامايش و يىرىلمەسى مەمكىن حەقىمەدە ئولوم ھەمكى چىخارماق دىمك ايدى. غلاجىق قالىب اعتراض ايتتىم، يورقان-دوشە كىمى گۈتوروب كۈرىمورا تولادىلار، رۇسىن يانىما كىدەرك وھىمىتنى اونا يىضاح ايتتىم. معلوم اولدى كە، مخالفت آداملار يىمىزى دىكلرى راپورتلارلا علاقەدار، مەن چوخ آچىقلى دىر اودىدى، «مطلق اوچونوز بىرىردە ياشاماليسىمىز»، قايسى بى كۈرىدوردا اوتوردوم، بوتۈن تەكلىقارە ردايتتىم، بىر طرفدن ھواسويوق ايلە

دیگر طرفن ایسه گریپ خستدلیگینه توتولموشدوم. بوتون یونلارا باخمایاراق آجلیق اعلان ایدرهک بیلدیردیم. تکلیفیم معلوم اولمایانداک خوردهک یمه ییدجگم. من فتح ده محبوس دگیلم. منیمکه محبوسلار کیمی رفتار اولونمالیهیر. سیز محبوسلارا ایتمده بیس یانا شیرسین. بونادورمک اولمان...

ان گریپ بیوضمیتده دوزسک گیزگون بملکن استناع ایتمیم. رئیس. اونون معاونی. حکیم وسایر آدمیلر گریپ جوربشور وعده لر ویرسه لرده اونلارین عامیینی رد ایتمیم.

آجلار لانجه رفتار ایدریلر

دوققوزونجی گون چوخ ضعیفو طاقت سیز اولموشدوم. بیر قایدا اولاراق آج قالماق اوچونجی گوندهک چتین اولور. آدم سونرالار عادت ایدریلر. اوچ گوندن سونرا داها آدمین قارنی آغریما ییر. عذاب حس اولونمور. سانکی بوتون معدده باغیر ساق حس میز اولور. من یالنیز سوا یچیردیم. سانکی سویون ئوزوردهده معین ندا سده لر ی وار دیر. بو آدماییر قدر قوت ویریر. دوققوزونجی گون چوخ آغیر وضعیتده ایردیم. بوغازیم قوروموشدی. تریتمگه. دانیشماغا قدر تپه جاتمیردی. باشماده شلی نکرلر و دوشونجه لر هجوم اییر. روحیمسی ایزدی. عصبه شیردیم. اویان-بویانا جونوردوم. سونرا ایسه ضعیف لک غالب گلیر. هوشومی ایتریردیم. خوردهکن استناع ایتمک ئولوم قرارینا کلمک اولداد. انسان بویول ایله یاشاماق ایچون مبارزه اییر و ئولومدن قورخور. بدنده هر بیر عضله غیر اری دی اولاراق ئوزی معین فعالیت کوستریر. من ایکنی قوه قارشی سیندا قالمیشدیم. اراده ایله طبیعی اولاراق یاشاماق میلی آراسیندا جانی مبارزه کیدیردی. بیلک-بیلک تدریجی ئولوم یولونا دوشمک چوخ چتین دیر. لائن. شراتی قوروساق. حقایق اولدیغینی ثبوت ایتمک. نهایت هر بیر انسانین طبیعی حقی اولان آزادلیغا جاتماق ایچون. ئولوملن باشقا آیری بیر چاره یوخ ایدی. مختارین کوستریشینه گوردهندان ماسورلاری ائینجی گوندهک منیم یانیمدا کلمه دیلر. راسخ عناد اوونندن یاخشیمی بیر خوردهک حاضر لاییب اوتاق دامنیم کوزومون قارشی سینا قویولماسی حقیقته کوستریش ویرمیشدی. دوستلوق و منه یاردیم خاطرینه آجلیق اعلان ایتمیش دوستوم مندن داها اللندوشدی. او تختخوابین اوستوندن ترینه بیلیردی. من ایسه تام ضعیفو قوه سیز اولتوغوما باخمایاراق چوخ وقت، هوشون ایتریرمیش دوستوما یاردیم گوستریمک مجبوریتینده قالمیشدیم. زندانین رئیس بیزدن انتقام چکمک، بیزی ازمک. مخلوب ایتمک و بونولا ئوز قوی زوربالیمنی باشقالارینا کوستریمک ایستف ییردی. زندان رئیسین نسبتی بوشاق اخلاقه مالک اولان معاونی. ئوزونون اوزون ساوادی نصیحتلری ایله فروح ووزا قورواچ کیدیردی. بیر هوشدان کندی بیلدا دلاریمیز ایسه آغزیمیزا سوتو کهردهک بیزی حالاکتیرمگه سعی ایتمیکلری بیر حالدا. او هله ده ئوز اداغیان ضرب المثل لینی و نصیحتلرینی قورتار سیردی. بو آدم تختخنا منه حرس ایتمیش و بیرینجی آجلیق اخلاتی زمانی منیم اوردک خستدلیگیم باره ده سیاسی اداره ده راپورت یازمیشدی. بو هله ده بوغازیمازورلا خوردهک توکولمه دیکی تقدیرده حیاتیما یچون تلکته توره نف جدگینی بیلیرمیش ایدی. زندان حکیمی ننده بو دفعه سیاستینی دگیشمیشدی. او. آغیز اچماق ایچون استفاده اولونان خصوصی آپاراتینی وسایر وساطتی گونوردک ان رحم سیز ماسورلارا بیلر لیکه کوریلور گللی. اوطب کومکچی سینده یازیلی سورنده گوستریش ویرمیشدی. زورلا آغزیمی آچسین. ومنه خوردهک بیدر تین. بو وضعیتی کوردو کده من یرک عصبی اولوم. ضعیف لیک و قوه سیز لیک بوتونلکله یادیمدان چیخدی.

ایشده قاریشماندان، آجلیغی یوزوب بیر آرسود ایچدیم... بو اعتصاب شبهه سیزکه، منیم سلامت لیگیم ایچون چوخ آغیر باشا کلدی. بیر نتیجه ای یانا قان اولدیم. قوه سی بوتون لوکله ایتمیر میشدیم. لاکن بو اعتصاب زنداندا کی کینه عادت یوزماق نقطه نظریندن، محبوسانورلا خوردهک دیدیر تمکله آجلیق اعلانینی سیندیرماق فکرینی یونا چیخارماق نقطه نظریندن، اولدیقا اهمیتلی ایدی. سایر محبوسلار نهایت باشا دولور که، همین یول ایله زندان سامورلارینین سون تدبیرینی ده بوچاچیخارماق اولار.

داهاییر سوفقتلی کتلهوی آجلیق اعلانی

حبس خانادا ساخلانیلدی میسر مدتین دوققوزونجی ایلمنه دک اهمیتلی آجلیق اعلانی اولونادی. سیاسی ادارهنین سامورلاری دیدیردی لکه، ایراندایوم مسئله آرادان قالدی ریلما- لیدیر. آجلیق اعلان ایتمکده اهمیت ویرسک باشیمیز اهرگون مختلف آیونلار آجیلاجا، محض همین نقطه نظر دن آجلیق اعلانی یولی ایله چوخ اهمیت سیز طابیری بیله قبول ایتمیردی لکه، بونا یاخما یاراق بیز دوز ایکی ایل مدتینده دها گنیش بیر آجلیق اعلانی ایچون زمینه حاضر لاییدر دیک. محبوسلار داخلی اختلافلار و کیچیک سیکس سملر اوزریندن بیر که آجلیق اعلان اولونماسینا حاضر اولموردولار. هر آدام بیز بهانه چیخاریدی. زندان رئیس ایسه نور ضعیفی کونی- گوندن آرتیرما قده ایدی. کوریدورلاری چوخ محدود یتیمیشیلر. خسته خانایا کیمکه اجازه ویریلمیردی. خوره کلر کونی- گوندن آزال پرو یسله شیردی. قاپلار کیتدی کجه دها گنیش ساخلانیلیردی. وضعیت اوقدر گر کین ایدی که، حماما گنده و قده آیری کوریدورلاردا کی وضعیت یوگره نه بیلیمردیک. پولیس باشچیلاری نور حد لرینی آشمیشیلار. هر هفتی عادی پولیسین بیر کلمه سوزی یله بیزی آیلار لاقار اعلیق اوتاقلاردا ساخلاییدیلار. کیچیک بیز بهانه اوستونده منی اوتوز دوردگون قار اعلیق اوتاقا سالدی لار. زندان بوتون لوکله جاسوسلارین، مختش لرین ایله گنچمشدی. پول خجله یین، زندانین وضعیت ی حقیقه پولیس راپورتو بیزن آداملار آزاد بوراخیلیردی لار. بو ایتمیره بو یون قویمایان بیزیم کیمی محبوسلارین وضعیت ی ایسه دور لیز ایلی.

زندان اغره نلر کتیر یلمه سینی ده قدهن ایتمیشدی لکه. سیاسی محبوسلارین همین عده سی ایچون اهمیت سیز کلیر منعی ساییلان پایروس بو کمک کارخاناسینی دا باغلا ییشدی لار. سیاسی محبوسلار زندانین کارخانالاریندا ایتمک اسکانی ویریلمیردی. مادی و معنوی وضعیت میز کونی- گوندن یسله شیردی. نهایت بیز گون حمامدا سیاسی محبوسلاردان بیزی ایله حمام رئیس آراسیندا خوشا کلمز دیدی شمه باش ویردی. حمام رئیس محبوس سونی، او گوندهک سویوش ایستیمه میش سیاسی محبوس بشله بیز وضعیت ده بیلمزدی. دیگر طرف دن سویوش سرویوش فالان شخص، یعنی اسداله شریفی، تمایله تقیر سیز، بظرف و غرض سیز بیر آدام ایدی. اون یاصفهانان توتوب قهره گونر میشدی لکه. اوچ ایلمدن آرتیق یولا سالدی لار.

اینجیمک یولی ایله نوزی ایچون ینی مقام ورتبه فده ایتمک ایستیردی. نهایت دانیشیق- لار او جالدیقده ینیجه سویونوب حمامدا داخل اولماق ایستدین دیدی نچی کوریدورون محبوسلاری حمام رئیس و کیلی دوره لده دیلر. وکیل چوخ قورخویا دولمشون، شریفی اون ی دویمک ایسته ییردی. لاکن بو، محبوسلار ایچون الویریشلی دک یلی، بیز حمامدان خارج اولسوق. وکیل ایسه احوالاتی راپورتو بیزمکه کیتدی. محبوسلار او یاندان- بویاندان بیغنیب بیز گوشده همین مسئله نی مذاکره ایتمکله باشلا دیلار. هاینین فکری بیر ایدی.

هامی ایسته بیری کد، بنده کتفوی آجلیق اغلانی بولویله سامرلارین ئوزباشینا ایتمین قازیشی آیینین، یاواش-یاواش مسئله بویودی. نهایت تکلیفوری معین ایتمک زنداندان بوراخیملاق فکری اورتایا آیلدی، کوریدوردا آیلار اوبکی دستبده، موافق و مخالف دستلره آیریلقیلار. کوریدوردا دانشیقلارله قورتارما میشدی، بیدن قاپی آچیلدی، کاسالارا دولورولموش قوروتلی شیلهلری بنده کتیردیله. داها مذاکره ایچون وقت قالمیشدی، هرکس درحال ئوز رایینی بیلدیرمه لی اییدی، خوره کلری بولوشور دن کیمی، تقریباً اوتور کاسایا هتج کس ایینی وورمادی، خوره کلری گوی آپاردیلار. نیرومندهن ساغالی حساب ایدیان نایب کرجی یه بو حقه معلومات ویردیله، او همیشه اولدیغی کیمی پنده باشدان آياغا هده قورخودان عبارت اولان نظیمنی ایتمه سالدی. لاکن محبوسلار لارین قراری جدی و قطعی اییدی.

همین کون ایتمه ده اولان واسطهلردن استفاده ایدورک آجلیق اغلانی نین بانلانما سینی ایکنجی، دورونجی و سگنجینجی کوریدورلاردا ساخلانیلان محبوسلارا چاتدیردی. همین کوریدورلاردا دا بیرسیرا محبوسلار بیزه طرفدار چیخدیله، آجلیق اغلانی دیمک اولارکه، کتلهوی شکله دوشدی، مخالفلر مجبور قالاراق ئوز اوتاقلارینا کیدیپ سسلرینی چیخارمادیله.

هله آجلیق اعلان اولما میشدان اول، نیرومندهن آزانندان رئیس اولموشدی، مختاریدن محمود ایدیلر صلاحیت آلمیشدی... بیز باغنی بیئردیک که، کبجیک بیر بهانه شرایطه اویغون اولمایان هر هانسی بیر حرکت، یترسیرهای-کوی بوتون ایشلری کورلایاچاقو بوتون چکیمیش زحمتلرله گنده کتیر. بونا کورده هامی پولیسله علاقه ساخلانما سان چکیندرک ئوز اوتاغیمدا تک اوتورموشدی، ایلك عیسوی آجلیق اغلانی کیمی بودنمده هامین سوزی بیر اییدی: «یا تکلیفیمین معین ایلمه لی، یا داها میمز ئوله جده بیک».

نیرومندهن جور-به جور هه-قورخوسی هتج بیر نتیجه ویرمدهی. پولیسله هتج کس دانشماغا حاضر اولمادی، بیزی قورخوماق ایچون رسمی تحقیقاتا باشلاپ بیری دیگرینین آردینجا استطاقا چکیردیله، قاباقدان هتج بیر شرط اولونماسادا، آجلیق اعلان ایتمیش بوتون محبوسلارین سوزی بیر اییدی. زنداندانکی جاسوسلار داخلی تفرقه و مخالفتن استفاده ایتمکه و بونولا اعتصابین داها کیش یا بیلماسینا امکان ویرمه مکه چالیشیردیله، نئجندیزی استئنایتمک، دیمک اولارکه، هتج کس جاسوسلارین سوزونه اهمیت ویرمدهی، اونلار ضعیفی بئله کورده کده سسلرینی کدیله.

نیرومنده هده ایشلره تام صورتده سلاط اولما میشدی، بونا کورده سهنگر اسخین ال-التیلاری و همکارلارینین بو اعتصابدان اوقترده آجقلاری کلمیردی. کیتدی که دیگر کوریدورلاردا ساخلانیلان محبوسلاردا اعتراض سسلرینی اوجالتدیله، نیرومنده جوخ بیریوک بیر اودیاندیر میشدی، بوتون محبوسلار ئوز گله جکلریندن قورخوردولار. محبت دانا سرت تدبیرلین حیاتا کچیریلگ چکیندن کیدیردی، نیرومنده میمشدی که، هامین عادی کوریدورلارا دولورماچاق، سیاسی محبوسلاری دا اوغری بول کس لرین وضعیتینه سالاچاق بیر، او، دیردی که، بالئیر بیر دست پالتارو یا تاقدان باشقا سیاسی محبوسلارین دا بوتون شی لرینی آلاچاق بیر... نفت چراغلارینی، خوره کت قیدرماق ایچون استفاده اولونان پیرموسلاری بیغیب آپار میشدیلار، بوتون کتابلارین، ئورنالارین، کاغذوقلمین بیغیلاچاقی کورله نیلیردی، رشوتخورلار و بختیاری خانلارینین ساخلانیلدیغی بیدینجی کوریدور ایچون نظرده توتولموش گنشلر بوتونلو که لئو اولوموشدی، دانشماغا، اعتراض ایتمکه هتج کسین جاسارتی چاتمیردی. اوزون مدت لردن بری زنداندان ساخلانیلاراق بیدر و سوموکی

تالمیش سیاسی محبوبلارینلکه بیر تفلکدلی وقتده آجلیقال آماقلا مبارزه باشلامیشدیر. دیلار، پننده شیرین جانیمیزدان باشقا آیری بیر سلاح مبارزه واسطه سیز یوخا یئری، غامی، خعیف، آریق، خسته و طاقت سیرایدی.

عادی گونلری چوخ چتین لیکله باشا ووروردوق. خوره کیمسک نتیجه سینده بیر چوخلاری آیاقدان دو شووشدی. گنجیمیش اعتسابدا اولدیغی کیمی بودضمده هنج شئی ییمیردیگ، لاکر بودضمه قوه ایگنه سی وورولماسیندان امتناع ایتمه ددیگ، دورونجی گون یادینجی کوریدوردا محبوبلارین سسی اوچالدی. لورلارین باشچیلاری بلیشردیلر که، گناهیر بیرعه اونلارین گوری تارشیمیندا آچندان تولدوگی شرایطه خوره ک ییه بیلمز لر. طایفه باشچیلارین بوسوزلرینه مختاری و نیرومنداختناسن لیق گوترسه لرده، او، بیزیم ایچون چوخ خایدالی اولدی، بوسوزلری ایشتیمکله اراده میز محکم لندی. داهاجوخ مقاومت گوتردیگ، نهایت نیرومنه بیزلردن بئش نفرینی چاغیریب قیسمدت عرضینده قطعی جواب ویره چگی بارده ووجدانلا سوزیوردی. اعتصاب موفقیتله قورتاردی. مثله لیکله دو ققوزایل تکلیفیمیز معین اولونمادان زنداندا ساخلانیلدیقدان سونرا نهایت ایشلریمیزی محکمه یه گونردیلار. محکمه ده ایشره نجه باخیلماسی بارده سونرا علومات ویره جه دیک.

محبوسلاری نجه تولدوروردولر.

زندان داخلینده بعضا آدمین روحی کیچیلر، او، موهورناحی اولور. هر هانسی بیر حادثه یه خصوصی قیمت یوریر. اوبوتون ایشیتدی کلرینی، گوردو کلرینی وحس ایتن بکلرینی ئوز نظرینده آیری جور معنالاندیریر و تعبیر ایدیر. محبوس حتی کوله گین اسمه سیندن، آعاج رار یاغینین پردوشمه سیندن، عادی سرچندین اوچماسیندان، کیچیک حیوانلارین سیندن ئوزو یاچون محین نتیجه لر چیخاریر و اونلاری ئوز مقدراتی ایله علاقه لندیریر. نخودقالی، حافظ و سمدینن اثرلریندن نال آچماق استخاره ایتمک، یوخولاری تعبیر ایتمک، الین ایچینده کنی خطلری اوخویوب ئوگرنمکجه چایشماق محبوبلارین دیک اولار که، گونده لیک ایشلری ایدی. بو اینلری بعضا اونون اوره گینی ساکتلشدیریر، امیدینی آرتیریر، بعضایسه مایوس و نا امید ایدیردی. یولداشلاریمیزدان بیری آغیر خولیاغ خسته لیکینه توتولموشدی، او، هنج کسه قوشولماییر، همیشه بیر گوشه ده اوتور اراق دیزلرینی قوجاقلایر اوزون-اوزادی فکر خیاللا ئوزونو یوروردی. بیز اونو بوتملکه لی وضعیتین خلاص ایتمک ایچون چوخلو چالیشیردیق. ناسد مثبت نتیجه الده ایده بیلجیردیگ، گونلرین بیر گونونده او، تصادفا بیر محبوسون اینده حافظین اثرینی کوروب، اوندان خواهش ایتیمشدی که، بیرقال آچسین. فال آچارکن حافظین (ایتمیش بوسغینده کنعانا قایدار، غصه ایتمه) معراج سی ایله باشلانان مشورغولی چیمیشدی، ساده گنج بوتصادفن اوره کلنمشدی. لوگوندن اعتبارا او، بوسوتون دگیشه رک، بیر ایکی هفته دن سونرا زندانین ان یاغشی ایلمانیچیلاریندان بیریینه چوریلدی، او، خارجی دیلده ئوگرنمک باشلادی، گوشه نشینلیک خسته لیکیندن ئوزونو خلاص ایتدی. فیزیکلی، روحی ومدنی فعالیت ساحه سینده قدم قویدی.

قیدایتیمک لازمدیر که، همین حادثه نین عکسی ده باش ویره بیلجیردی. مناسب اولمایان بیرقال معین محبوسی امیل سیزلیک و مایوسلوک کردایینا سوق ایدرک، ارنو آیاقدان سالیردی. یازیق سید محمد تمنانین باشینا محض بئله بیر حادثه کلدی. خارجه ده اونون بالئو بیر آناسی و ارایدی. بو یازیق آناییر ایل ایدی که، امقهندا قالاراق ئور اوغلودان

خبر سزاییدی. نهایت زنداندا ساخالنایلمیش بیر یول کن بوراخیلدیقدان سونرا تصادفا سیدمحمد تنهائین حبه آلیمناسی خبرینی اونون آناسینا چاتدیرمیشدی. بویلیخت قاری ایبرلرده قوللوقچولوق ایتمک ریاالتار یوماق بولولایله بیر تهرجات سورورموش. او، اوغلونون توتولماسی خبرینی ایشیتدیگده ئوزونو بیر تهرتھرانا چاتدیریر، جوخلو زحمتکن رواج آی آواره چیلقدان سونرا، نهایت قصر زندانینا کلیپ، دمیبر سجرلر آرخا سیندان اوغلونو گورهرک اونون سارالمیش اوزوننن اوپوز دیمیشدی: «آنان سنه قریان اولسون انشالله تزلیکله سنی بوراخاقلار. قاپیداکی پولیسله دانیشدیم. او، سنین تزلیکله بوراخیلاجغین حقیقته منه سوز ویردی. غم ایتمه بنده سنین یانینا گلجگم. آل بو کونکی گئی. ایکینجی دفعه گلنده سنین ایچون ایپ کونینگ توخویوبه کتیره جگم. قاپاق قیسا کیدیر. قوی سنه سویوق اولماسین...»

سیدمحمد تنهائین آناسیندان آیریلاندان سونرا بیر ایکی هفته امیدلی و زرحلی یاشادی. او چونجی هفته بنده داریخدی. دوردرنجو هفته چوخ نگران اولدی. هفته لر، آیلا روتوب کچدی، آنادان بیر خبر چیخمادی. او زندان اداره سینه مراجعه ایتمهده قناختله بیر ییجی جواب آلا بلمهده، سیاسی اداره تین رئیس سرهنگ سیفه عریشه یازدی... عریشهده آناسینین چاغیریلما سینی طلب ایدیردی. ایشیتدیگیمیزه گوره سیدمحمد تنهائین آناسی هلهده تهراندایدی. اوهرگون سیاسی اداره یه کیدیر، ایکینجی دفعه ئوز اوغلونو گورمکه اجازه ویریلمهسی ایچون چالی شیردی. لاکن آقای سرهنگ سیفین اوره کی داشدان و پولاددان محکم ایدی. سیاسی اداره نین مامورلاری قوجا آناتین دوشوندن ووروب ایشیکه سالیردیلار. نهایت بوقارینی چاغیریب دیمیشدی لره، عبتیره پولیسه درد سر ویرمه، سنین اوغلون بوراخیلما یا جاق. بوتون نجات و خلاص یوللاری اوغلونون اوزونه باغلا نیشدیر. بو وضعیت کنج فعله نی آیاقدان سالدی. بیروز سایلر لورینین نصیحتلری اونون روحیه سینه تاثیر گوستره بلمهده، بیر گوشه یه چکیلیب خیال ودوشونجه لردنیزینه غرق اولدی. بیر آیدان سونرا او، دلی اولدی. ناهاییرنجه کون سونرا ایشیتدیگ که، زندان جالدارلاری سیدمحمد تنهائین دا علم اولدو قایسیندان چیماریب آد سوز قهرمانلار قیرستانینا آپارمیشلار. بنله جتایتلر تورتمیش آداملار هله بو کونده ایش باشیندا بیلار.

سیاسی محبوسلارین ایکینجی قربانی محمد ادای زاده (انزابی) اولموشدور. بو کنج بوخسول بیر عالنده دوغولموش، هله کیچیک یاشلاریندان عذاب اذیته و چتینلیکلره عادت ایشیمیشدی. اونوز قوجا آناسینی، باجی و قارداشلارینی دولاندیرماق ایچون کچک کونلوز چالی شیردی. ابتدائی مکتبه درس دیوردی. بعضی تجارت خانالاردا میرزا لیتو محاسبلیک وظیفه ئیریندهده ایشله میشدی. بوش و قتلرینده ایسه شعر دیب مقاله بازاردی. اونون یاخش استعدادی پارلاق گلجگه مالک اولدیشینی گوستریردی. هله چوخ کنج یاشلاریندا گوزله اخلاقی، ملایملیگی و صمیمیلیکی ساید سینده چوخلو دوستقازانمیش و هامینین سوسیالسی اولموشدی. زنداندا ساخالنیلدیغی ایکینجی ایلده غفلتا خسته لندی. اودائما قومور، شدتلی قازین آفریلاری چکوردی. بو وضعیت جمعی بیرنجه ساعت عریضنده آنرابیتی طاقتن سالدی. چوخ چالیشدیقدان سونرا اونون گوروشونه کیتمک ایچون اجازه آلا بیلدیم. رنگی قاچمیش، اوزی آریقلا میشدی. لاکن بهاسیندا هنج بیر وحشت و نگرانیلیق گورونموردی. اوناغا گیرن کمی گولهرک دیدی: یاخش کلیپ جاتدین و شحیتیم دیب سن آغیر دیر، دیبر لر کور باغیر ساغیم چیرکله ییب پارتلامیشدیر. ندین بهاسینا اولور سا اولسون جراحیه عملی آپاریله ایدیر. باشیم چوخ برک آغراییر.

قارتىمىن آغرىسى سانكى آزالىب. شەرارىمى محمدنۇنەكرانىيە تاپشۇرمىشام. ئۇلەيە بىلسن اونلارنى زنداندان چىخار.

زنداندان اولوغوموز اينىك دورلۇر دەختە يۇلدۇشلار ئوزوموز خىست گوستىرىدىك. زنداننى حكىمى محبوبساردان بىرى ايدى. اووقت بىزىم ايجون بئله بىر اجازە وىرىلدى. زندان حكىملىرى محبوبسارنى ئوزلىرى مالىجە ايدىدىلار. سونرا ايسە بو كىچىك امكاندا اليمىزدن آلىندى. خىستە محبوبسار قديم دورلارنى دوستاقبانلارنىشان داها كۆپود، داغا اخلاقتىن، داها جانىتكار اولان برازندەلر، دكتور احمدلر، دكتور خسروخاوردلر، اينە دوشدىلار. اولار خىستەلرە دولدرمان عوضىنە سويوش وىرىدىلار. آغزىندا بىرقىزىل دىشى ويا اكيندە بىردىست تىمىز پالتارى اولان آدم ئوزونو بو حكىملىرىن اينىنن خالاس ايدە بىلمىزدى. دكتور احمدى قىشدا خىستە محبوبساردان بىرىنى حىطە ساخايلاراق دونور بوتى، سحر ايسە اونو سىز-مداسىز عالىملىك قاپسىندان قىرستانا كوندىرەك ايستە بىرمىش، كونا تايپا ياخىن مېتى چىخاران زمان معلوم اولمى-شوكە. خىستە ەلەدە ئولمەيشىدىر. دىيلىگىنە كۆرە بو جانىت يالنىز محبوبسار بىردىست ياخشى پالتارى و نچە تومن پولو خاطرىنە جياتا كچىر بىلمىشەير.

دادىزادە (انزابى) غىرىنىن سون دىقشەلر نىندە بئله كولا رول ايدى و ظرافت ايدىدى. بىرسىرا تىعارفردن سونرا دىدى: آقاي (سىن) نىندە نىمەلە دكتور جەسەنە رىتار ايدىر. اونى كونولم ايستەدىكى شىيىمگە قويمور، رىزىم ساخلاماغا مچبور ايدىر. من ايستە بىرىم ئولتۇدە آزادئولوم. درمان و لىمواند نەيەلار م دىر. حالىمىن كىتەدىكجە ياخشى لاشماسىنى حسن ايدىرم. دىيەسن قىزدىرمام بوخود...

اينىنن توتوم، اللوى سويوموشدى. نەقەر چالاشىم نىخىنى تاپا بىلمەدىم. من اونون يانىندان چىخاندان بىرنچە دىقشە سونرا چرايىە عملاتى آدى ايلە خىستەنى زنداندان كوتوروب آپاردىلار. جانىز بىر جەسە نىمە خىستە خاناسىنا تحويل وىرىلدى. بو كدرلى خادىدەن ايكى-اوچ آى اول انزابىنىن آناسى ئوز اوغلونو خالاس ايتەك ايجون تىرانا كلىمشىدى. او، بو ايشى ايجون بىر چوخ ادارهلرە كىدىردى. بىر كون كوروش زمانى دىيدى: «يالا، من كە، فارس دىلبنى بىلمىرم، سوزومە ەنچ كس قولاق آسىرم. سوراخون نىمە رىئىسىنىن آزالا ماشىنىن آلتىندا قالاچاق ايدىم، نىهايت غرىشەنى اونو چاتدىردىم. ايكى-اوچ كون اول سىياسى ادارهلە كىتمىشدىم. اورادا نىمەلە چوخ بىس رىتار ايتدىلار. پولىس يوموروقلا دوشومدن ووروب مې چولە آتدى، نىندە سىياسى ادارهلە كىدىرم، نىندە كىدەجكم، سنى آزاد ايدەنە قتر كىدەجكم.»

باشقا كوروش زمانى قوجا آنا بويوك سوينجە اوغلونو دىيدى: «نظىر رىئىسى سنى بوراخماق حقىندە سوز وىرمىشى.»

بو خادىدەن بش آى سونرا يازىق آنانىن اورەكى تاب كىتەرمە يەرك ئوز اوياشا-لارنى ساتىب نى دىن تىرانا كلىدى. بو دىقشە داها او غرىشە وىرىم، اونابونا يالوارمىردى، اوغلونون ئولوموخ بىرىنى ايشىتمىشىدى. بالاسىنى ايتىرمىش شىركىمى نالە ايدىردى. او تحقردن، حتى ئولومىن دە قورخومردى. داها ەنچ كس اونون سىنەسىنە يوموروق ووروب چولە آتماغادا جرات ايتمىردى. او ئونو اوغلونو ايستە بىردى.

— اوغلومو ئولور موسونون، ەنچ اولماسا اونون مېتىنى وىرىن. ەنچ اولماسا اونون قىرىنى مەكوسىرىن...»

قوجا آراد پولىسلىرى تحقير ايدىب، سويوردى. او، ئوز ضعیف و تىترەك اللوى ايلە

جلادلاری بوغماق ایسته بیردی. بوتونلا اوره کینه دکمی حسرت آلونوی سوندورمگه جالی شیردی.

سیرایی اودتوتوب یانسین. اوره کی کباب اولسون. جگری منیم جگرم کیمی آلولانسن—دیبب هرای چکیردی. نهایت آنانین اینه بیردست گهنه پالتار ویریب یولا سالدیلار.

دکتر ارانی نین اولورولمه سی خبری

بندینجی کوریدوردا آرتیق اوجا کولوشمه لردن، شوخ ظرافت لردن اثر کورونموردی. سیاسی محبوسلار کیزلی واسطه لرله الهه ایتدی کیری کتاب و کاغذ قلمی ده بیرکنارا قوموشدولار. هنجکس کوندلک مشغله سی ایله ده باشین قاتمیردی. هر طرفی تام اولوم سکوتی بوروموشدی. احساساتلی باشلار آشاغی ساقلانیب آلولی اورکلر محزون و توتقون ایدی. هنجکس باشقا سیندان بیر کلمه سوز سوروشماق، یاخورد تونزنگرانلیغینی ان یاخین دوستونا بیلدیرمک، بو هیجانلی خبرین دوغری اولوبسا اولماسینی معین—لشیرمک ایسته میردی. هامی پایامیش شایه دنین دوزگون اولابیلدجه کیندن تورخوردی. حتی اوگون هنجکس حیظه چیمماق، تازا هوا آتماقدا ایسته میردی. کوریدور—لاردا گزه ن بوخ اییدی. حتی حیظه چیمماق امک انیندان بیردقیقه ده بئله غنلت ایتمه دین سردار رشید کوردستانی دا اورتاقدان باییرا چیمخیردی.

محبوسلارین چوخو آغلا ییر، اوللارین کدرلی اورکلری کین وانقماق حی ایله خولموشدی.

اوللار بیر—بیرینین گوزونه بئله باخا بیلیردی لر. ایشیتدی کیری خبرین دوعرو—وغونو بیلدیرن هر هانسی بیر علامتی گوروب مایوس اولاجاقلاریندان قورخوردولار، اورکلر بیر اییدی. هامینین حیاتی نی بیر قویه هیجانلان دیریردی.

هامی بیرجور فکرلشیر، بیرجور حرکت آیدیر، بیرجور انتظار چکیردی. بدبخت حادثه دیمک اولارکه، هامینی واحش کنگه سالمیشدی.

گون اورتایا بیر ساخت قالانداک هنجکس یمک—ایچمک فکریند دوشمه دی. عصبی—لیکن هامینین بوغازی قوروموشدی. نهایت گون اورتا راده لرینده همیشه کولوشی ایله زندان محیطینی لردیه کتیرن (ی) زندان قابسینین سنگیزقات دیر معجزلری آرخا—سیندان گوروندی. او قارا عباسی آلتیدا بوزوشموش، کوزلرینی یوده تیکیشدی. داها همیشه کی کیمی شن گورونموردی. چوخ جدی وسون درجه کدرلی ایدی. سانکی باشیندا کی آتم توکلرین سایی داها دا چوخالیشتی.

نهایت او ایچری داخل اولدی. هنجسوز دیمک ایسته میردی. لاکر محبوسلار اینانماق ایسته مددی کیری حادثه نی باشا دوشولور. او بیره طرفه کلمه دن تورا و تاقینا کتدی. یولادا هنج کیمله دانیشمادی. بیردقیقه دن سوزا قتل حادثه سی بوتون تفصیلاتی ایله زندان یا ییله، معلوم اولدی که، دکتر ارانی نی، نچدای بوندان اول تیف خستدلیگینه توتولموش بیر محبوسون ساخلانیلدیغی اوتاغا سالمیشیلار. او، همین برده درحال خسته لنه رک زندان خسته خاناسینا کوجورولموشنی، قوه م لاری دوستلارینین اصرارینا باخمایاراق، ایودن اونون ایچون یمک، دوا درمان، حتی سیره کتیر یلمه سینه اجازه ویرمه میشیلر. قرخدرجه قیزدیرمانین ایچری سینده اولان زمان اونا کین اینه سی ووروب گولوروموشدولور.

بوحادثه‌دن بیرساعت سونرا، زندانین بوتون کوریدورلاریندا گیزلی ماتم بیغینجاقلاری تشکیل ایدیلدی. من بیرچوخ بوقیبل ماتم بیغینجاقلاری گورمدهم، قید ایتمه‌لیم که، ارانی به‌حصرا ایدیلیمش ماتم بیغینجاغی اونلارین هئج بیرینه اوخشامیردی. بوماتم مراسمینده هامینین سیماسیندا انتقام حسی دویولوردی. باخیشلار محزون، غمچیلی ودهشتلی ایدی.

مجبوسلارین ایتدیکلری حرارتلی نطقلر آدامین عسبلرینی تیره‌دیر وهیجانلاندیردی. هامی دکترا ارانی نین قصدا همین نقشه‌اسیندا ئولورولمه‌سینی باشادوشوردی. هامی دوشونوردی که، زندان رئیسی بویول ایله ایران آزادلیخواه‌لارینی باش‌سیر و رهبر سیز قویموشلور،

سرهنک فولادی و اونون یولداشلاری.

من زنداندا سرهنک فولادینین ئوزونو گورمده‌دیم. حبسه آلتیدیفیم زمان آرتیق اونو گولله‌میشدیلر. من اونون یولداشلاری ایله راستلاشیم و اوزون مدت اونلارلا علاقه‌ده اولوم.

فولادینین سیما و خاطره‌سی مجبوسلارین یادیندان هله‌جیمخماسیندی، اونلار بو باره‌ده منه‌چوخلو سوزلردانیشدیلار. تاش‌که‌اون بیر ایل مدتینده باشیمیزا گلن دهشتلی حادثه‌لر نتیجه‌سینده اونلارین بیرچوخوتو یاددان چیخارمیشام، بورادا یالتیزبیرسیرا مهم مسئله‌لری، دومانلی شکلده‌ذهنیمده قالمیش بعضی حادثه‌لری شرح ایده‌جکم.

عمومیتله بوتون مجبوسلار فولادینین چوخ رشادتلی و متانتلی بیرضابط اولدیفینی قید ایدیردیلر، توقیف اولوندوغو و استمطاق ایدیلدیگی منته‌ اصلا ضعف گوسترمه‌میشدر. زنداندا ئوزونو چوخ اغیر و جلی آپارمیش، ئولومو آچیق اوزله قارشی-لامیشدر. او اعدام ایدیله‌جکینی یاخشی بیلیردی. لکن بونا اصلا اهمیت ویرمیردی. دیبلدیگینه گوره گولله‌نه‌جکی اونا خبر ویریلن کجه‌ده، چوخ متین و ساکت ایمیش. اونداهئج بیر هیجان و قورخو علامت‌لری گورونمه‌شیردیر. او، باشینی و اوزونو قیرخدیریب، تازه لباسلارینی گدییب، حتی ئوزونه عطرده‌وورموشدی. اعداما آپاریلارکن عامی ایله ودا علائیب فافع بیر عسگر کیمی یولادوشوب گتمیشدی. دیبلدیگینه گوره گولله‌نه‌ زمانی آتش حکمینده ئوزی ویرمیشدی. علی‌مردان خان بختیارینین، خان‌باباخان اسعدین و دکترا ارانی نین قهرمانلیقلا هلاک اولونمالاریندان اول، فولادی سیاسی مجبوسلارین قهرمانی ساییلمیردی. آدلاری قید اولونان شخصلرین فداکارلیقلاریندان سونرا سرهنک فولادینین موقعی ایکنجی و اوچونجی یره‌کچلی. تدریج‌له مجبوسلار اونون آدینی یاددان چیخاردیلار.

«هایم» دا زنداندا یئدی ایل مقاومت گوستردی. او، فولادینین یولداشلاریندان ایدی. وقتیکله غزه‌تسیری اولموشدی. «هایم» چوخ دقت‌لایق بیر انسان ایدی. او، تام یددی ایل مدتینده ئوز-سوزونون اوستونده محکم دایاناراق مستنطق‌لرین سئوالینا جواب ویرمگه حاضر اولمادی.

او، دیردی، «توقیف ایدیلدیگیم وقت من سورا مجلسی نین وکیلی اولموشام، توخونولمامان لایق قانونو منده شامل دیر، بوتون سیاسی ایشله قاریشا بیلردیم. بوندان علاوه من حربچی اولمادیفیم ایچون ایشمه حربی محکمه باخایلمز.»
بوعتراسلارینا باخمایاراق اونون ایشینی حربی محکمه‌یه ویردیلر. محکمه «هایم»

ایچون مدافعه وکلی تعیین ایتدی. نهایت یئدی ایل عذاب واذیت چکدیکن سونرا اونو. اعدام ایتدیله.

اوگونلرده بیزنی ججه آلینمیشدیق. بو حادثه بیزه چوخ درین تاثیر بوراخدی. آخی بونانده ویرمک اولاردی؟ بیر آدامی یئدی ایل اشکنجه و عذاب آتیندا ساغلا دیقان سونرا، نهایت محاکمه سین، مدافعه یه امکان ویریلمدن، اعدام ایده سن، اوللر بوایش بیزه چوخ تعجبلی گلیردی. لاکن سونرالار یواش-یواش عادت ایتدیکن...

قصر زندنی بناسینن تیکینتی سی باشا جاتمازدان اولمنده ایکی نسرله موقتی حبس خانادا وقتیکه هایمین ساغلا نیلیدی داخما حبس ایتدیله. او، بو قارانلیق داخمان دیواریندا نوزدیرناق ایله آشاغداکی سوزلری یازمیشدی: «ایران! ای عزیز وطن! سن هر وقت سعادتته جاتما یا جاقان! اونا گوره که، سنین اوغوللارین فاسد اولموش و آلچالمیشلار.»

سوز یوخ که، بوسوز لرین تاثیر قدرتی زمان و مکاندان آسلی اولراق فرقله نیر. یئنی حد زنداندا دوشه گوم وقت همین سوزلر منجه چوخ درین تاثیر ایتدی. نوز-نوزومه دیدیم: «هایم» دوزدیر. ایرانین اوغوللاری حقیقتا فاسد اولموشلار. اونلارین شہادت و کیشی لیکنین اثر و غلات قالما میشدیر. چوخ تعجبلی دیر. بیر ملت بوقصر آرقینلیقی، ظلم و تجاوزی گورد-گورد سینی چیخاریر، دوزور، یئنده دوزورا شبهه سیز که، بو اخلاقی دوشگونلیک ٹولکئی فلاکت و بدبختلیکه سوق ایتمه بیلنر.

«هایم» زنداندا اولدیقی بوتون مدتده قاپینی باغلا ییب هر کس ایله دوستلوق ایتیردی، یالنیز کجدر نوز سواقینی تاماق ایچون پولسرایک بیر لیکده بایرا چیخیردی. یا فصلینده، هوا ایچیق و بولوت سوز اولان کجه لرده بوتون محبوسلاری اتدیقان سونرا «هایم» عانی باشینا چکدره ک حیطه چیخیب اوزون مدت بیر گوشده دایانیردی. او بیر دنیا کتر و غمه ایله، اوچسوز-بوچاقیز سمالاری، اولدوزلاری-بیر ایدیردی. او وقت زنداندا کتاب اوخوماق هله قسغن ایدیلمه میشدی. «هایم» کجه-گونوز دایما نوز وقتینی کتاب مطالعه سی ایله کچیریردی. او، فلاماریونون «عمومی هیئت» آدلی کتابینا دها چوخ ماراق کوتریردی. او، سماجرملرینین حیرتlendirیجی، عین حالدا دقیق قاید-قانونلار کت ایتمه سینین ٹوکره نیر، فرانسوز عالمی نین کیشی باخیشلاریله اوچسوز-بوچاقیز سمادا خردلر دنده کچیک گورونن یرکوره سینین و اونون ساکن-لرینی استوزاء ایدیردی. «هایم» رسمی صورتده عالی تحصیل ایتمه میشدی. لاکن دایما عصرینی مطالعه و کتاب اوخوماقدا کچیر میس بیر آدام ایلی. فارس دیلینی، عرب دیلینین شام لهجه سینین یاخش بیلرو دانشیردی. فرانسوز وانگلیس دیل لرینده کتابلاردان استفاده ایتمک حلدیندا بیلیردی. او، هر چه خیال ایتیردی که، آخرده اعدام اولونماق. اونون باجی لارینا منیم چوخ اوره گیم یاناردی. بو یازیق قادیتلار یئدی ایل مدتینده اونایمک دانشیدقان سونرا بیرگون نهایت بئله جواب آلیتلار. «مسیو هایم دها قدرده دگیل، هریره نوزونوزه زحمت ویرمیین!»

بئله بیر شایه یا بیلیمشدی که، یئودیلره منسوب مهیونتست فرقه سی طرفیندن هایم ایچون آیداللی-آلمیش تومن خرچلیک ویریلیر. من هایمی زندانندان خارجه گورمه میس و اونونلا هر چه بیر دوستلوقومدا اولما میشدی. «اتحاد» غزه تینین باش رداکتوری اولدیغی وقت یاخش شهرت قارانا بیلمه میشدی. سردار سپهین (۱) میداندا

(سقمه رضاخان دیر،

چمنديغى ايلك گونلرده اونون جى طرفدارلار يندان ساييليردى. بونا كورده آزا ديخواهلاز «هايم» بدبن ايدير. بونلارا باخما يارق «هايم» مثبت سياسى محبوسلاردان بيرى ايى. يدى ايل مقاوت كوسترمك، يدى ايل مدتينه ئوز سونونون اوشونده دوروب تسليم اولماق، يدى ايل مدتينه هامى دان آيريلاراق بير گوشده تك باشاق هنجده آسان ايش دگيل. بوقبيل ايشلرى گورمك ايجون اراده، قوت و محكم صبر لازمدير. سرهنگ نصر الله خان كلهر و سرهنگ فولاديين ديگر دوستلارى «هايم» ياخشى نظرله باخمير ديلار. سرهنگ نصر الله خان دبيردى: «من «هايمى» ياخشى تائيرديم. كرمانشاهلار، واسىلى آدى ايله شهرت تايمشى. خارجى لره علاقه ساخالباردى. من ايشين اولينده رحمتليك فولادى به ديمشديم كه، بوقبيل عنصر لره ايشلك اولمار. او ياخشى حربچى ايى. لاكل ياخشى سياستمدار دگيلدى. بو آداملار ين هامى سيني محض او، ايشه جلب ايتتى.»

سرهنگ كلهر فولادى به بويوك علاقه بسله ديكينه باخما يارق اونون ايشلرى حقينده ياخشى نظرى بوخايلى. كلهر دبيردى: «من دفعه لره اونا ديديم كه، بيزيم ايشيمز هنجده شيناهلر يازيب اولنارى خلق آراسيندا يايماقتان عبارت دگيلدير. بيز عملى تدبير گورمك ليك. او، ئوز ده معين تاكتيكا و ايش قايداسى يردلى سورموردى. گوردوگو ايشلره نهمقده داشيدىغىنى بيلميردى.»

عموميتله «هايمى» هنج كس شوميردى. اوماكمه اولونان گونلردن بيرينده كلهرمه ديدى: «قورخورام دوستوموزى شاهنشاه ضابطلرينى يولدان چيخارماق كيمى ساختا بيراتهام ايله گولله سينلر.»

متيله دوست اولان گوردستانلى سردار رشيدده «هايم» خوشين دگيلدى. اودبيردى كه «هايم» كرمانشاهدا ئوزونن هنجده ياخشى خاطر لره قويماشدير. بوتون بونلارا باخما يارق «هايم» ديكتاتور ليق دورينده آراهان آپار يلميش گوركملى سياسى شخصلردن بيرى اولموشور.

سرهنگ نصر الله خان

حبه آينديغيم ايلك ايلده تصادفى اولاراق سرهنگ نصر الله خان ايله تائيش اولوب دوستلاشديم. او، بوتون جيس مدتئين يدى ايايشى زندانين خسته خاناسيندا كچيرميشى. بوملته او، ئوزونو تام متانتله آيارميشى. وضيمتين آغير اولماسينا باخما يارق روحيه سى محكم ايى. زندان مامورلارى اونولا حسابلاشماغا مجبور ايديلر. لوه محبوسلارين بير جوخواييك دوستلاشميشى. منده لطفكار ليق گوستيردى. اوچ—دورد آى مدتينه هرگون سحر دن آخشانداك خسته خانانين حيطينه بيركه دولانيردىق. كچميش شاهين احوال و روحيه سى حقينده درين معلومات مالكا ايى. او، دبيردى: «رخشاه قورخاق بير آدمير.» اووقت من نصر الله خانين بوسوزلرينى غرضلى حساب ايديرديم. لاكل اونون مينلرله قناختلنديريجى دليللى و ايايلى. اودبيردى كه، رخشاهين آنجاق ظاهرى گورولتوسر واردير. داخلىنده هنج بير شى بوخور. رخشاه هاى كوييله آدمالارين ساده ليگىندن استفاده ايدير.

نصر الله خانين قوشوندان، حربى ايشلردن ياخشى خبرى و ارايى. اووقت بوباره ده بويوك هاى سى كوي قوبار يلماسينا باخما يارق او، موجود وضيمتى دوزگون قيمتس تئبيريردى. نصر الله خان دبيردى: بوتون بوهاى كوي ياراد و نمايش ايجون دير. قوشونون

توتون حربی تعلیماتی یالنیز ظاهر سازلیق ایچون حیاته کچیریلیر. ناشی ظابطلر حرب تخنیکاسیندان یالنیز آباغی بره محکم کویسه کی بیلیرلر. بوایه قارین، باغیر ساغین بیر تیلما سیندان باشقا آیری بیر نمره ویرمیر.

نصرالله خان دیردی که، شامین حتی قدی هوندور ضابطلردن ده خوشو کلیمیر. او، ئوزوندن اوچا آدامی گورمک ایسته میر. باشقا بیر آدام منه دیمیشدی که، سرهنگ کلهری یالنیز قدی اوچا اولدو فینا گوره تقاعده چیخارمیشدیلار...

سرهنگ نصرالله خان اوشاق خاصیتلی بیر آدام ایدی. فولادی دسته سینین خارجی لر طرفیندن تحریک اولونماسی حقیقته پایبلمیشی شایعه لردن، هابئله خلقتین نادانلیغی و معلومات سیرلیقیندن چوخ کدرله نیردی. او دیردی، بئله شایعه پایبلمیشلار که، بیز اولکه نهی گویا هرچ—مرجلیکه سوق ایتمک ایسته ییریمشیک. بوتونلادا قادینلاری، بیزی قارقیش ایتمک مجبور ایدیردیلر.

نه ایسته دیکلری معلوم دگیلیدی.

توتون بونلارا باخمایاراق فولادینین دوستلاری، وطن و خلق حقیقته چوخلوسوزلر دانیشدیقلارینا باخمایاراق، هانسی اصول—داره نهی یاراتماق ایسته دیکلرینی، حاگه متی اله کچیردیکلری تقدیرده هانسی مقصدی گودوب نه کیمی پلانلار حیاتا کچیره جکلرینی بیزه آیدینلاشیرا بیلیمیردیلر. اونلار دورون بیر چوخ منفی سیاستچی لر کیمی یالنیز تقضیه ایتمک و بدبین فکرلر یاغمالا کفایتله نیردیلر. سرهنگ فولادی ده بوجهندن ضعیف اولموشدی. معلوم دگیلیدی که، مقدمه سینتی ئوزی حاضرلادیغی دولت چوریلیمینین حیاتا کچیردیگی تقدیرده هانسی یول ایله گیده جک. اولارین تاکتیکاسی وایشن قایدالاری یوخ ایدی. اتلدهمین تقصدان اولارین ایشینین ایره لیلیمه سیننه مانع چیلک تورتمیش و حجه آلتینمالارینا سبب اولموشدی. اولارین هانسی انقلابی ایشن اوسته بئله بیر عاقبته دوچار اولمالاری معلوم دگیلیدی.

دیلدیگینه گوره مازور لاهوتی همین حادثه دن بیر نجه ایل اول مرحوم فولادینی آذربایجانین شرفخانه منطقه سینده توموش و اونو نظارت آلتیندا تیریزه گوندرمیشدی. او وقت فولادی آذربایجانا گوندریلیمیش اوردو حصه سینین فرماندهی اولموشدی. لاهوتی اونو سردار سپه علیهمنه عسبان ایتمک راضی سالایلمه میشدی. بورادان آیدین اولور که، ایلك وقتلرده فولادی سردار سپه له مخالف دگیلمیش. سونرا رایسه ئوز سهوینی تجربه ده باشا دوشه رک لاهوتی نین تجربه سیندن ئوز خیرینه استفاده ایتمک ایسته—میشدی. لاکن او زمانین دگیلدیگی نی درک ایتمه میشدی. بوندان باشقا لاهوتی نین ئوز عسکرلری ایچری سینده بویوک نفوذی واریدی. عسکرلر اونون شعارلارینی مدافعه ایدیردیلر. او وقتلرده حکومته نینده آذربایجاندا نفوذی یوخ ایدی. لاکن فولادینین دولت چوریلیمینی یاراتماق ایسته دیگی وقت حکومت بوتون ایشلری ئوز اختیارینا اگمیشدی. فولادی حتی ئوز الی آلتیندا اولان آداملاردا اعتماد ایده بیلیمیردی. اونا گوردده خلاجیز قالاراق امیر منظمین (آقای میر قفقازی نین) عرابه چیلارینا حربی لباس کھیتمه بره رک اولارین الی ایله شاهی حبس و سارایی اشغال ایتمک چالیشیریش...

بیر سوزله فولادی ده ئوزونلن سونرا، اونون آیدین سیاسی حقیقه ده مالک اولما—سینی گوستره بیلن هئچ بیر ایز قوبما میشدیر. بوردقتلایق موضوعلاردان بیری سایبیلیر.

دورو موزون تاریخچه‌ی همن سنه اطرافیندا دقتلی اختاریش و تحقیقات ایده‌رک اونون موفقیت‌سزلیکی سبیلرینی ظاهره چیخارمالی دیولار.

دیبلدیگینه گوره سرهنگ فولادی کاسب بیرعائنده بویاسباشا چاتمیشدی. اونوز بیر ویاییکی قارداشی بیریتجی دنیا محاربه‌سی زمانی شیرازدا باش ویریش حادثه نتیجده سینه نولموشدی. فولادینی گولله‌دیگن سونرا اونون اوغلانلارینی حربی مکتبدن ده چیخارمیشدی. بویاش سرهنگ نصرالله‌خان چوخ غضبلندیرمیشی. دیکتاتورلوغون یارانیدی و ارتجاعین جانلاندیقی بیردوره مبارزه میدانینا قدم قویار ق ئوز جانلارینی قربان ویره‌ن خداکار ضابطلرین بویوکلوگون و شخصی اهمیتینی هیچ کس انکار ایله بیلمز. بوحادثه ئوز ئوزلوگونده ضابطلرین روحیه‌سینی قیست-لندیرمک نقطه نظریندن ده دقتله‌لقدیر. لاکن ضابطلرین بوعتراضلارینی اجتماعی بیر نهضت و یا عمومی انقلابی بیر حرکات کیمی قیمتلندیرمک اولماز. فولادی آذربایجاندا بوتون قوه لرین رئیس و فرماندهی اولدیغی وقتده لاموتی‌نین عملی تکلیغیرینی قبول ایتمه‌ایدی، بلکه ده ئولکده ایشارایندی آیری شکله ایدی. بیز لاموتی‌نین ده سهوس لرتی انکار ایتمیریک. اونوزی ده شیخ محمد خیابانی‌نین قاتلیندن انتقام آلسایدی. او، قاتلی سلامت تهرانا گوندرمه‌سه ایدی، فولادین دؤستلاریندن بیرین دیدبکی کیمی گووه‌ده میش پامبیق (م.ه.م.) اوزون ایللر بویو باش ناظرلیک پستونو اله کچیرمزدی. بیرچوخ عائله عضولرینی ئوزباشینا، بوسک معاشلارلا اداره‌لرده مسؤل پستلارا یولشده بیرمزدی.

بعضیلری رحمت‌لیک فولادینی قورخاقلیقا اتمام ایدیب دیردیلرکه، او، شاهلا اوزاوزه گلدیگی وقت اونو ئولتورسه ایدی ئولکدن خالص ایله بیلردی، شبهه‌سز که، بومدعا اساس سیز اتمام بووش بیر فکر دن باشقا بیرشی دگیل. اودقیته ده فولادی هیچ بیرایش گوره بیلمزدی. امیرنظمین و سایر لرینین قاباقچادان گوردوکلری تدبیرلر نتیجه‌سینه سرتیب درگاهی هرشی دن باخیرایدی. شاهلا گوروش وقتینن قاباق او، زمینتی ائله حاضر لایشوکه، فولادی یریندن بئله ترینه بیلمزدی. بوندان علاوه شاه فولادینی قاباقلاراق سلاجینی اونون سینه‌سینه توشلامیشدی. فولادی بیلردی که، سرایدا یالئیز بیرنقر دوست و همکاری واردیر. اونوندا ولیفه باشیندا اولوب اولما-دیغی معلوم دگیلدی. بوتون بونلاردان علاوه شاهین کلمه‌سی اونون ایچون گوزله-نیلر بیر حادثه ایدی. بئله بیر آندا آدم نه قدر رشادتلی اولسانا، فکرینی درحال جمع‌نشدره بیلمز. دیبلدیگینه گورد عالی رتبه‌لی اوردو ضابطلرینین بیرچوخو فولادینین اقدام نولونماسی و اونون دؤستلارینین محکوم ایلمه‌سینه مخالف ایدیلر. بونا گورده محاکمه دمه‌لرله تکرار اولونجوشدی. دیبلدیگینه گوره بیرینجی محکمه‌ده فولادی دؤستلارینا برائت قاراندیرمیشدی. بونخاریدا قیدایتدی که، فولادی و اونون دؤستلارینین سیاسی عقیده‌لری و اساس مقصدی معلوم دگیلدی. اونلارین ترقی پرور و حتی بعضی-لرینین آزادیخواه و انقلابچی اولمالارینا باخما باراق، ایش متودلاری و قایدالاری یانلیش ایدی. چونکه کودتا دوزگون اولمایان متوددیر. تاسفر اولسون که، سیدخیا المین طباطبائی‌نین قفقاز سفریندن سوقات کئیردیگی و سردار سپهرین «کودتایین سبککاری سن» عنوانی مشهور بیاننامه‌سی ایله گوزنه یایشه‌برماق ایتمه‌دیگی بوتلک‌گلی خسته‌لیک ئولکمه‌رده گئیش یایلمیشدی. یوخودان تئوروران، ئوزدوره سینده ایکی-اوج نفرین توپلاندیقی گوره هر کس کودتا فکرینه دوشوردی. حتی، آدلی‌سانلی

آداملاردان بعضى لىرى دە ھىمىن غلظفكره يوزلارناتراق ئوزلرئىن و بىرعدەئىن حياتىنى تەلەككە يە سالدىلار. كودتاھىج دە انقلابدىمك دگىل. خلقىن عظمتلى كتلەلرى، جمعيت داخلىنىدە عملەكلن انتقائلى تشكىلاتلار اشتراك ايتىمدەن، اقتصادى و سياسى حركات تورنمەدەن، انقلاب حياتا كچىرىلە بىلمەز. كودتاچوخ آزىرعدەئىن وياواحدىر شىخىن تشبىتى نتيجهسىندە ميداناكلير. كودتاھانئىسى شىكلدە، ھەھانئىسى آدامىن الى ايلە حياتا كچىرىلسەدە، او، دىكتاتورلۇغىن مقەدەسى دىر. كودتا ئىن ايكىرمى ايللىك دىكتاتورلۇق دورىندە كوردوكلرئىمىزدن باشقا آبرى نتيجهسى بوغدور واولادا بىلمەز. بىرنچە نىز ضىاعلى ئىن ياردىمى ايلە جمعيتى دگىشمك اىستەن مەن عەدەدستلر ھىمىشە محو ونا بود اولورلار. بوغلط تشكىلاتلار ئىن مقصدلرئىن نە اولدىنىنا باخما ياراق نھايت اولار موفىقتىزلىككە اوغرايىب آرادان كىدىرلر. موفىقت قازاندىتلارى تقدىردە ايسە ئوز اىستك و آرزولار ئىن عكسىنە اولاراق نھايت دىكتاتورلۇق و ئوزباشىنالىق تدبىرلرئىنە ال آتىرلار. بىرعدە ضىاعلى ئىن الى ايلە جمعيتى دگىشمك ادعاىنىدا اولان مشهورفانە انقلابچىسى لوتئى بالئىن فكىرى تەلەككە لى و يانلىش فكلر اولموشدور. بوگون حقىقى انقلابچىلار ئىن ھىج بىرى قىدا اولونان فكلر ئىن آرخاسىنجا كىتىمىز.

ياور البرزىن تشبىتى

ياور البرزى رشوتخورلۇق اوستە ھىسە آلمىشدىلار. ھىسە آلىنمازدان اول او، كرماندا نطىمە رئىسى اولموشدى. وقتىكە خوزستاندا ايشلەمىشدى. محبوسون كىم اولدىفېندان آسلى اولما ياراق، اونونلادىگر محبوسلار آراسىندا مەن علاقە واسطەلرى وار دىر. آھال البرز ايلە دىگر محبوسلار آراسىندا موجود اولان ھىمىن علاقتە ايسە اونونلا ظرافاتلاشماغا ووقتى بىرئىز صىجتەك كچىرمگە كوستردىكى مىلەن عبارت ايدى. نطىمە ضابطى رەسمى پائىنار كىمىندە ئوزونو چوخ ئوگور. لاکىن ھىمىن كوزل لاسى اونونالئىنن ائىقدا درحال دگىشەر. يالنىزبىلە شرايطدە لازم كلدىكى وقت بوتىب آداملارلا محبت ايتمەك اولور. البرز ايسە ئوز باورلىك رتەسىندە بىر آدىم بىلەكرى چكىلمەكە حاضر دگىلدى. لاکىن محبوسلار باواش—باواش اونونلا باش—باشا قوبور و ظرافتە شىردىلر. البرز ئوزى دە باشىنى قاتماق اىچون محبوسلارلا قوشولور و چال شىردىكە، اونلار ئىن صىجت، مباحثە و مناقشەلر ئىندە سىمكە قدر اشتراك ايتىن. اوگونەك مولفئىن و دىگر محبوسلار ئىن، نطىمە ئىن داخلى ايشلرى حقىقەتە مەملو— ماتىمىز بوخ ايدى. لاکىن زنداندا ھىمىن ياور البرزىن ھابىلە بىرايكى نىز باشقا پولىس ضابطى ئىن واسطەسىلە بىز بىر چوخ شىلرى ئوگورەندىك، مثلاً خوزستان ئىن نطىمە رئىسى دىردى: «بىزە گوترىش وىرلىمىشلىكە، روس دىلى بىلن بوتون آداملارنى تەقىب ايدەك. آبرى بىر پولىس دىردى: بىزە گوترىش وىرلىمىشلىكە، بەھائىلر ئىن يىغىنچا قانلرئىنى تەقىب ايدەك.

باشقاسى تەلەككە سىزلىك ادارهسى شەبەلر ئىن رتەلر ئىن كچە ايشلرى حقىقەتە سىقلە سىفماز صىجتلر ايدىردى، او، دىردىكە، فلان مستنطق و فلان رئىس فلان زىرك اوغرو ايلە ال بىردىرلر. گورورسونوز كچەلر اونو اوغرو توماق بەھانەسى ايلە ھىسەن چىخارىب اوغرو لۇغا كوندرىرلر. بو اوغرو لار خلقىن ايوىنى تالايىب بلدواسطە مستنطق وياشەبە رئىسى ئىن ايوىنە تحویل وىورلر...

اوغرو لار ئىن ئوزى دە ھىمىن موضوع حقىقەتە چوخلو روايتلر سويلە بىردىلر. اونلار ئىن دىدىكلر ئىن ھىتى بوزدە بىرى دوغرو حساب ايدىلە، بىلە بىر نتيجه چىخارماق اولار كە.

تهراندا باش ویرمیش بویوک اوغرو لوقلار محض نظمیه ایشچیلرینین ئوزالی ایله حیانا کچیریلیر.

بئله بیر اعدادا اولونوردو که، نظمیه اداره سینین ایللیک راپورتلاریندا بویوک اوغرو لوقلارین کشف اولونماسی حقیقته ویریلن بوتون معلوماتلار، معین یلان اساسیندا، آختاریش اداره سی مامورلارینین ئوزالی ایله ترتیب ایذیلیرمیش. خصوصی ایله عرب شاهی حقیقته چوخ غریب محبتلر ایذیردیلر. بوضعتلردن نهایت بیز بئله نتیجیه گلدی که، آختاریش اداره سینین ئوزی معین خصوصی مقصلر خاطرینه اوغرو لار تشکیلاتی یاراتمیشدیر. بئله لیکله بیرویا نجه نغمه مستطقی و یا شمه رئیس ایکی طرفلی ایشله- بیر ونجه دیبرلر، اوغرو ایله شریک، کاروان ایله یولداش لیک ایذیرمیش. شمه سیز که، شمه رئیس لری باشقا پولیس مامورلارینین خبری اولمادان اوزون مدت بی ایشی دوام ایذیره بیلمزدیلر.

یاور البرزین ایتکاری حقیقته صحبت ایتمک ایسته ییردی که، بیر کون گیزلی پولیس بودجه سی حقیقته اوتاسوال ویردیم. گوله رک دندی: گیزلی پولیس ایچون بودجه لازم دگیل. نه ایچون بودجه لازم دگیل. اونون محدود ایذیلمز اعتباری بس هانسی ارکان طرفینن ئوده نیلیر؟

بئله بیر اعتباردا بوخودور،
ظرافتدن الچک، دوزن ئوده گوره ک نظمیه اداره سینین تخمینا نجه نفر گیزلی پولیس یاردیر،

ایسته تیلن قدر، دیجک اولار که، هامی گیزلی پولیس وظیفه سیننی ایفا ایذیر.
من بئله بیر وضعینن امکان خارجینده اولدیغینی دیدیکه او، بواش چوخ آسان- دیر- دییه جواب ویردی. سونرا غلوه ایتمی- من ئوز تجربه س ساییز- حسابیز بو گیزلی پولیس لرین هارادان میدانا کلمه سینتی کورمیش. ایندی سیزده شرح ایده جگم؛ درگاهی نین دورینده من نظمیه نین محاسبات شمه سینده ایشله ییردیم. او، بیر کون منی ئوز یانینا چاغیریب دیده: گیزلی پولیس ایچون نفقر بودجه میز واردیر. من همین بودجه نین چوخ آز اولدیغینی بیلدیردیم و دیدیم که، اوجتی من تو منن ده آذیر. درگاهی تعجیله- آخی سن که، خورستان نظمیه سینین رئیس اولموسان، همان اداره نین گیزلی پولیس ایچون نه کیمی وسایط آریلمیشدی- دیدی. من بو سئوالین جوابیندا: قربان نجه یوز تو منن آرتیق دگیلنی- دیدیم.

— بویول ایله سن نجه ایشله ییردین؟ یقین که، هتچ یردن خبرین بوخایی.
— هانسی واسطه ایله ایشله ییب ان کیچیک حادثه لر دن خبر تو ماغیمی اجازه ویر- سه نیز سیزه شرح ایده رم.

درگاهی ماراقلاناراق محبتیمی ایشیتمگه حاضر اولدیغینی بیلدیردی. من دیدیم: پولیس رئیس اولان وقت من چوخ جزئی معاش آلان جمعی بیر نجه گیزلی پولیس بیر ایشی کوره بیلیمه جگینی دوشونوب قراره گلدم که، ایشلری نظمیه ایله علاقه دار اولان آدمالردان همین مقصد ایچون استفاذه ایذیم. بونا گوره ده گوستریش ویردیم که، شهرده کی بوتون شوفرلری، فایتونچولاری، نوکرلری، کلفت لری چاه خانه ایشچیلرینی، رستوران ایشچیلرینی، دلالاری و آلورچی لری آختاریش اداره سینده چاغیر سنلار. اولاری ده- له ییب عین زماندا طمع لن دیردیکن سونرا هامی سینین دیلیندن کاغذ آلدیم که، اولار حکومت حقیقته اولان بوتون حادثه لری، بویاره ده دانیشیلان بوتون سوزلری، هابئله کیچیک

ويويوك رتبه لى بوتون دولت قولدوقچولارى، خصوصيله اعليحضرت حقينده هرچور منفي صحبتلى موافق اداره يه درحال معلومات ويرمه ليديرلر. بو ايشدن بو يون قاچيرديقلارى تقديرده اونلارين ايشينه مانع چيليك توره ديله جك و خوزستاندان سورگون اولوناجاقلار. بئله ليكله هنج بير يول خوجله نيلمه دن چوخ كنيش تشكيلات ياراتديم. همين تشكيلاتين كوممكى ايله بوتون شورده باش ويران حادثه لر دن، حتى ايولرده دانبشيلان صحبتلردن بلله خبريميز اولوردى.

درگاهى منيم سوزلر يمي ايشيتديگده چوخ سئويندى. همان تاريخدن اعتبارا هرگون شورده كى فايئونجى لار، شو فرلر، نو كرلر و كلغت لردسته - دسته آختاريش اداره سينه جلب اولونورديلار. اونلارين ديليندن كاغذ آليئر و هامى سيني خلقين جانينا ساليئر - ديلاز.

آقاي البرزين ايتكارى ايله نظميد و آختاريش اداره لرى ايجون حاضرلانا ن جاسوسلار چوخ فايده لى اولسادا، اونلارين فعاليت دايره سى زحمتكش طبقه و عوام جماعتين چرچيوه - سيندن كناره چيخا بيلميردى. بو جاسوسلاردان يالئيز اوغرو لارى و كيچيك حادثه لرى كشف ايتماك ايجون استفاده ايديئيردى. دولت اداره لر ينده باش و ويران حادثه لرى، هابئله بو يوك سياسى عملياتى كشف ايتماك ايجون سياسى اداره تين «ذكالى» پوليس ظابطلى باشقا بير يول تاپميش ديلاز. بونلارين معين حصه سى نى بيز اون بير ايلليك خاطر لريميزده قيدا تيميش، بعضى لر ينى ايله همين خاطر ه لر ده يرى كلكه كجه قيد ايدمجه بيك.

سيد فرهادين زندانان قاچماسى محبوسلار نه ايجون قاچماق فكرينه دوشور دولر

«قصر قاجار» آدلانا ن زندانين استفاده يه ويريلمه سينين بيرينجى يلى ايدى، زندانين بو يوك حيطينه هله ده تيكنتى ايشلىرى، آغاچ ياسد يريلماسى وساير تدبير لر دوام ايديردى. محبوسلار هرگون دسته - دسته قلعه داخلى نين چيخار يلىر، زندان بنا سى نين تيكنتى ايشلرينه رهبر ليك ايدن سره نك راسخين گوستريشى اساسندا توپراق ايشلىرى و آبرى چتين ايشلرده ايشله ديلير ديلاز. ويريلن خوره گين چوخ آز اولماسى، ديگر طرفدن زندان ماسورلار ينين پيس رفتارى و چيركين سوزلرى محبوسلارى جانا كتير ميشى. او وقت زندان مديرى اولان ناسرخان بى نى بوش و جضنگ بير گنج ايدى. او، محبوسلارا هرچور عذاب و اذيت ويرمكدن چك يئميردى. زنداندا كى سوكتيف و قوخوموش ايدى. سود، قاتيق وساير بو كيمي طبيعى خوره كلره عادت ايتميش كوردلر و لورلار ايلنميش لوبيا شور با سى نى وساير جمجمه شديرجى خوره كلرى يى يه بيلمير ديلاز. حبس خانادا عمر ليك محبوسلار ين دا سايبى گونو - گونان آرتيردى. اونلارين هرايىنا هنج بير كس اعتنا ايتميردى. بوتون مامورلار، محبوسلارا سويوش و ويرير، اونلارى شالاقلا دو يوردولر. زندان مديرى ناسرخان عين حالدا قاضى و جلا د وظيفه لر ينى ده يرينه يتيريردى. او محبوسلارى دو يور، اونلارى تحقير ايدير، ئوز با جاريق و قدر تى نى گوسترير. عين حالدا بوتقييق و كويودلوق قارشى سيندا، محبوسلارين مقاومت گوسترمه سينى، عامى نين قول كيمي اوناسجده ايتمه سينى طلب ايفيردى. بو طبله، يرينه يتيرمه ين محبوسلارا او، ئوزالى ايله كوتك و وروردى. اونون تيكلرى آلتيندا بير چوخ محترم آدمالار عليل اولموشدولار. مثلا فيروز نيمى يه اوقت تيمك و رزين شالاق و ورموشديلار كه، نوبت بو جوان عقلىتى

ایتمیرمیشدی. بومتین و سیاسی گنج، دلی اولوقدان سونرا، پالتارلارینی چیخاراراق محبوسلارین قارشسییندا لوتخولانیر و مناسیز سوزلری ایله بوتون محبوسلارین احساساتینی چوشدوروردی.

زندان مامورلاری اخلاقی و دینی تحقیرلرده ال آتیردیلار. لورلار ئوز اوزون ساقتالارینی چوخ خوشالاییر، اوتوقار، مردانه لیک و یوکسک لیک غلامتی حساب ایدیبر- دبلر. ساقتال قویماق ایرانیلارین قدیم عنعنه لریندن بیری کیمی یادگار قالمیشدیر. سختتده اوجابویلو، گنیش سیندی، اوزون صفتلی، اینجه بورونلو لورلارا توم ساقتال خصوصی بیرگورکم ویریدی. قیوراق گنج کیمی آددیملارین بو اوجابویلی، همتادیشلی لور قوجالارینی کوردنده آدام لذت آلیردی. اونلار اوزون، آغ ساقتالاری ایله زندانین حیظنده دولاناندا خوشا گلیم بیرسنظره یارادیردیلار.

علی اللهی کوردلری ایسه گوز بوغلارینا بویوک علاقه بسله ییردیلر. اونلار بوغلارینین قیرخیلماسینی کافر لیک حساب ایدیردیلر. گونلرین بیرگونونده نایب ناصر خان ئوز قدرت و سلطه سببنی نمایش ایتدیرمک ایچون هامینین ساقتال، بوغ و باشین اولکوج ایله قیرخیلیرلماسی حقیقده گوستریش ویرمیشدی. دلنک لور محبوسلارین بیرچوخونون قاشلارینی دا قیرخمیشدیلار. بئله بیر حرکت دوزمک اولسازدی، قوجالار اونانیدیقلاریندان ئوز اوتاقلاریندان چیخا بیلمیردیلر، علی اللهی لار باشلارینی آشاغی سالیر، ئوزلرینی ان آغیر تحقیر اولونموش وضعیتده حساب ایدیردیلر. حیات ویزه کدن یالنیز یاشین توکونو ساخلامیش گنجلر اونون قیرخیلماسی ایله سانکی شخصیتلرینی ایتیریپ کیشی لیکلی اللن ویرمیشدیلر.

بوتدبیر، مردم آزارلیقین و سارساقلیقین دیمک اولارکه، سون نقطه سی حساب اولونوردی. سونرالار فاشیست آلمانیا سینا جاسوسلوق اوستونده توتولموش پولیس خابیطی اشرفی او گونلرده زندانین رئیس ایدی، او، محبوسلارین اهورنک سیننی ایتمیمیردی، اونلارین اعتراضلارینا اهمیت ویرمیر، عریضه لرینی اوخوموردی. نتیجه ده محبوسلارین غضبی گونو-گوندن آرتوردی، هر آدم ئوز نوید سینده حاضر اولموشدی که، جانینی قربان ویرمک بهاسینه اولسایشله انتقام آلسین. بوتون محبوسلار ئولومو، بئله بی آیرچی حیاتدان داها اوستون حساب ایدیردیلر. زندانین داخلی دمیرگورده سی کیمی نایبایردی، ناسی ائشارد کوزله ییر، فرست آختاریردی. اونلارا سعین آدامین رهبر لیکلی لازم ایلی. بوزمان یالنیز سید فرهاد ئوز رشادت، ایمانی و هو زکونلو گونه گوره، هامینین اعتمادینی قازانا بیلیمیشدی.

سید فرهاد ظلم و تضییق علیینه مبارزده ئوز امتحانینی ویرمیشدی. او، ئوز آبرو و ناموسونو قوروماق ایچون بیرنجه آق مدتینده دولته تک جانینا و ورشموش، زاندام و سلاحتی دولت مامورلارینی جانا کتیرمیشدی. او، ناموسونا ال اوزاتمیش یوخاری رتبه لی بیر شخصی لایقجه جزا اندیرمیشدی، سوترا ایسه عاجز لیک گوسترمه میس و تسلیم اولنایمیشدی. یالنیز خیانت و ناسرد لیکله اونو آلداداراق تهران کتیریب سونرا آلقاجاسینا اونوجس ایتیمتدیلر. سید فرهاد زنداندا اولدیغی مدتده بوتون محبو- سلارین دقتینی ئوزونه جلب ایتیمیشدی. اوچوخ دانیشمزدی، تظاہردن، بیر-بیرینین آردینجا دانیشماقدان، یالانچی لیقان آجیغی کلیردی. بوتون محبوسلار اونو جوانمرد، دیانتلی، دوزدانیشان و ستانلی بیر آدم کیمی تانیسمیشدیلار. او، عمیته چالیشیردی که، تظاہر ایتمه سین، محبوسلار داخلینده رقابت حسی تورتمه سین. او، یاخشی بیلیردی که، خیانتکار مامورلار عادی انسانلارین ناموسونو تاپدالامیش شخصلره حمایت گوسترن،

اونلاری مدافعه ایدن عنصرتلر، هئچده ساده لیکنه اونون یاخاسیندان الچکمه یه جکله، اونلار زندانلر دیر قایلاریندن بیرداها خارج اولایلمه یه جکینی حس ایتیشدی. اونا گوره ده ایله گوندن اعتبارا قاجماق زکرینه دوشموشدی. بونا گوره ده قاجماق ایچون واسطه لر آختمارماقدان باشقا آبروی بیر فکر ایتمیردی، بو حقه دفعه لرله بلان چکمیشدی. سونرا اونلارین حیاتا کچیریلمه سینین ممکن اولمادیغینی ئوزی باشا دوشموشدی، نهایت بئله بیر فکره کلمیشدی، دیکر محبوسلارین یاردیمی اولمادان، تکلیکنه قسر زندانیندان قاجماق ممکن اولاسی ایش دگیل.

زندان مدیرینین کوبودرفتاری، خصوصی ایله محبوسلارین ساققال، بوغوباشلاری قیرغدی رماق، اونوداخلی هیجانلاندیریش ایدی. اونا گوره که، شاهین قارشیندا اگیلمه شیس بیریانی زور ایله آشاغی اییب توکونو قیرخیشدی، سیدفرهادلله گین اولجوکو آلتیندا اولارکن سون قراره کلمیشدی. سخن همین گون او، سون پلانینی محبوس کوردلرین ولورلارین بو یوکلیله مذاکره ایتیشدی. بویلا این هامی طرفیندن رغبتله قارشیلانماغینا باخیباراق اواحتیاطی ینده الدن بیرمیب چالیشمیشدی، که همین مسئله بیرنجه نفر آدامین آراسیندان کناره چیخماسین، حتی او وقت سایب چوخ آز اولان سیاسی محبوسلاردا بو حقه هئچ بیر معلومات ویرمه میشدی، بومین قدر دورگون بیر حرکت ایدی. اونا گوره که، سونلاره همین محبوسلارین داخلینده تهله که لی آداملارین، نجه دیر لر اوغرو ایله شریک و کاروان ایله بولداش لبق ایدن عنصرتلرین اولماسی آشکارا چیخدی.

سیدفرهادین پلانین چوخ ساده و عملی بیر پلان ایدی. محبوسلاری هرگون سحر تیکیتی ایشلارینه جلب ایتمک آغیر ایشلرده ایشلتمک مقصدی ایله بویوک حیظه کتیریردی. بو حیظین دروازده لر چوخ وقت کرپیچ، اهک و سایر تیکیتی ماتریاللاری کتیرن عربلرین اوزونه آچیلیردی. قاراولخانه و دروازه نین یانیندا ایکی نفر سلاخلی پولیس کشیک چکیردی. کشیک چیلر ایچون سورسات ساخلانیلان آنبارین قایسی ایسه همیشه آچیق اولوردی. بو قاراولخانه زندانین بیرینجی دالانیندا، بویوک دهلیزین ایکی دروازه قایسینین اورتاسیندا، یعنی قاجماق عزمینده اولان محبوسلارین یولو اوستونده ایی. کشیکچی ظابین دیکر اوقاقد باشی قاریشیق اولوردی. اونون دروازه یه و انبارا لی چاتمیردی. قاجماق فکرینده اولان محبوسلار کشیکچی پولیس لرین باجاریغینو دا ئو کرت میشدیلر. اونلار بویاش ایچون ائله بیرگون سنجیمیشدی لکه، دیکر محبوسلار ایچون بویوک مسؤلیت تورمه سین، قاجماق عزمینده اولان محبوسلارین هرمانسین نه ایش گوره جده کی قاجماقدان همین ایدیلیمیشدی. بو وظیفه لر قاجماغا باشلانان زمان اونلارا بیلدیریلمه لی ایدی. قاجماق پلانیندان و همین پلانین حیاتا کچیریله جگی گوندن، یالینز سیدفرهاد و اونون ایکی نفر یاخین بولداشیندان باشقا، هئچ کسین خیری بوخ ایدی. نهایت معین اولونموش گون کلب چاتدی. هر آدامین نه ایدمه جگی معین لشدیریلدی. زندان چوخ سسر سیزو ساکت گورنسه ده، وقت یاخینلاشدیقجا اورده کلردیونور، قانلار چوشوردی. آداملارین داخلی عالمی تشویبه دوشوردی. هر کس بیر جور فکر لشدیردی. آزادلیق عشقی بوتون اورده کلر تکان ویرمیشدی. بیر چوخلارینین الی تیره بیردی، قورخی، امیدو مینلرله دیکر حس لر بوتون زندان محیطینی بوروموشدی.

هر کس آیری یلقه اسیز سمداسین، جدی احتیاطلا، ئوزوننی آزاد ایتمک ایچون، قاجماغا حاضر لاشیردی. هئچ کس ئوز قرارینی حتی قارداشی و آتاسینا بئله دیبه بیلمزدی. او حتی سون

بویا اشاره ایله یولداشلارلا و داغلا شامالی، گونده لیک ایستینی اولدیغی قایدا دام ایستیرمه لی ایدی. بونا باخمایراق هر بیر آدام ئوزی ایچون لازم اولان اشیا لارینی گوتورموشدی.

هر کس بئله خیال ایدیردی که، اوتکلیبکده قاچاقچو باشقالارینن قاچماسینا باریم کوستره بیلمه مده سی ایچون تاسفله نیردی. بو هیجان و انظار دوری جمعی بیرنجه دقیقه دوام ایتدی. پولیس لر قاپینی آچیب محبوسلاری دسته دسته بویوک حیظه بوراخیلار. کئچمیش قایدا اوزره، ماسورلاردان هر بیر ی بیرنجه نفر محبوس تحویل آلدی. گونده لیک ایش باشلاندى.

اسفند آیینین آخر لاری ایدی. هوا یاخشى ایدی. زندان حیطینده کی آرخلارین قیراغیندا نانه بیتمگی لوی تورباغی دیشیب، ئوز بائلارینی قالمه ایراق آج محبوسلار اگوز قیر پیردی لار. لکن کئچمیش گونلردن فرقلی اولراق، بوگون آجلیق هئج کسین یادینا دو شومور، حتی بیتمگی لرده اعتنا اولونموردی. گونش داغین آرخاسیندان بیسونکی بویوق قار بوخاری قالمیشدی. اودائوز ایلیق شمعالاری ایله محبوسلارین هجانلی روحونى اوخشاماق ایستیردی. لکن، یازیق محبوسلارین ئوز تهلاکه لی قرار لارینی حیانا کچیرمکن باشقا هئج بیر فکر لری بوخ ایدی. اونا لار اطرافدا کی شئی لره بئله باخمیردی لار. حتی باشقا وقتلرده وقلارین ان یاخشى دوستی و یولداشى ساییلان و فرخی طرفیندن «چیلیق اولدوقدا منی داها دا ایستندیریر، هئج بیر دوست گونش شمعالاری قمر مهربان دکیل». صراع سی ایله مدح ایدیلن «گونش شمعالاریندا اعتنا ایتمیردی لر...» هامی تیره بین اللره گونده لیک ایشی حیانا کچیریر، هامی اشاره گوزله بیردی.

نهایت عرابه لر کلیب یاتدی، بویوک دروازه قاپیلارینین هر ایکی سی آچیلدی. گوز تچیلک وظیفه سینى ایفا ایدن حسن قمی سیقال علامتی اولان اوچا سسله، معین ایدیلیمش وقتین کلیب جاتلیغینی محبوسلارا بملدیردی. بیر آندان سونرا دروازه یانیندا کی بوتون پولیس لرین سلاخلاری آلیندی. زندانین ان ظالم ماسورلاریندان ساییلان دکتر رضاخان محبوس-لارین یوسوروغی آلتیندا هو شونى ایتیریب بئره سربلیدی. کئشیکچی ضابطه ساینه قوروقچی پولیس لر ال-آیا قاتلارینی ایتیردی لر. قار اول خانادا کی تفنگلر محبوسلارین ایله کئچدی. سید فرهادین گوستریشینده اساسا محبوسلارین هر بیر ی معین بیر طرفه قاچمالی ایدی. اونا گوره که، هامیسی بیری لکه قاچدیقلاری تقدیرده اولاری داها آسانلیقلا تعقیب ایدی بینی دن توتایا لردی لر. خارجه کی پولیس لر نهایت ال-آیا ق ایدی ب محبوسلارین دالینجا قاچاراق، آتشی آچماغا باشلا دیلار. محبوسلار ایسه اجبارا جواب آتشی آچدی لار. بیرنجه نفرئولو و یارالاندى، سید فرهاد و بیرنجه نفر آیری محبوس استئنا اولماق شرطیله، دیگر محبوسلارین هامیسی توتولدی. بیرنجه نفر ایسه مجبور اولراق، ئوز سلی ایله بینی دن زندان قاییتدی.

سید فرهادین قاچماسی ایله علاقه دار زندان کی قایدا قانون داها دا آغیرلاشدی، ایلمک نوبده ناصر خانی توقیشا ایتدی لر. سونرایسه اونى شه رده کی پولیس اداره لریندن بیرنه گوندردی لر. زندان رئیسینی ده ایشدن چیخاری ب اونون بئرشنه مختاری دورینین مشهور جالادی سرهنگر اسخی تمین ایتدی لر. سرتیب زاده زندانین مدیری اولدی. بویوک حیظه محبوسلارین ایله دیلمده سی موقتی اولراق لئوا ایدیلدی. تعجلی محاکمه باشلاندى. سونرا زندانین حیطینده بیرنجه نفری هامینن گوزی قارشیمندا گولله دی لر. بعضی محبوسلارین زنداندا ساخلانیلما مدتینی بیر ایکی ایل آرتیردی لار. بینی دن زوررا کیملیق. شالاق ایله کوتک وورماق کئیش سورته تطبیق اولوندى. زندان تام معناسیندا یانار بئر جهنمه چئوریلدی.

سیدرهادین یثربنه کیملری حبس ایتیلر؟

سیدرهاد معین مدت قاجاق ایسی. کاشان و اصفهان اطرافیندا اونی تانیان آداملاری توتوب زندان کوندر دیلر. حتی یول اوستی شمه لندی کلمی آداملاری دا توتوب زندان سالدیلار. اونلاری سیدرهاد نوله نه دک بوراخمادیلار. سیدرهادین هشتاد یا شالی آتاسینی و اون یا شالی اوغلو فودا کیروو کیسی توتوب قمر زندانینا کتیر دیلر. مستنطق زمانه بو ظرافت چیل قوجانین ویردیگی جو ایلار چوخ مزه لوی و دیش سیندیر ییسی اولموشدی. مستنطق اوزون ساوادی سورغوسو والدان سونرا اونا دیمیشدی؛ عسی آیری بیر چاره یوخدور. اعلیحضرت سیدرهادی مندن ایسته ییر. بو حاضر جواب کیشی در حال بئله دیمیشدی؛ آیدین دیر که، اعلیحضرتین بومسئلده چوخ اصراری وار. سزایسه سینرهادی مندن ایسته ییر سینیز یاخشی بیلیر سینیز که. منیم ایلیم اونا چاتمیر. بئله لیکه یاخشی اولار اعلیحضرت دیمه سینیز او منیم حبس خانادا ایولتمکیم حقیقده گوستریش ویرسین. یا شایر بوشرطله من دوققوز آیدان سونرا سیزین ایچون آیری بیر سیدرهاد تحویل ویره بیلرم. بوندان باشقا بیر یول منیم عقلمه کلمیر.

گوزومون قارشیسیندا جان ویرمیش آیری بیر قوجانین وضممتی دها کلمی ایدی. اودی بریدی؛ «هساوندن شهره کلمیردیم. بایرام قاباغی اوشاقلارا بیر آن کیشمیش. توخوم. سایر شئی لر آلمان فکرینده ایدیم. دنیانین هئج یثربیندن خبریم یوخ ایدی. بیردن آداملارین قاجامسینی گوردوم. آیری بیر عده اونلارین آردینجا قاجیردی. قاجانلار اورا قلاشیم کتیدیلر. اونلارین آرخاسینجا گلنلرایسه منه جاتیدیدا سویوش ویرسکه باشلادیلار. نهایت منی چوخلی دوکدیکن سونرالل-ایاغیمی باغلا ییب بورایا کتیر دیلر. آخی منیم دوردا اوشاغیم وار. ایندی اونلارین گوزی یولدا قالمشدیر. اونلار منیم هارادا اولوغومی بیلیرلر. آزیاشلی اوشاق دیرلار، اللریندن بیرایش کلمز. آروادیم ایسه علین دیر او. یثربیندن حرکت ایدیه بیلیمیر.

بوگناه سیز کیشی شچه گون کچدیکن سونرا خستدئندی. چوخ آغیر بیر شرایطه جان ویردی.

توروجیلارین گیزلی تشکیلاتی

موسوی و اونون دوستلاری

میرزا رضا کرمانی. حیدر عمی اوغلی، عباس آقا و شهبازنین تاریخده یوکسک مقالاری اولسادا، حیات توروجیلرین غلط بیر حرکت خطی اولدییینی دفعه لرله ثبوت ایتمیشدیر. چونکه بو متود نتیجه سینده ارتجاع دها دا گوجلندیر، انقلابچیلار ایسه محو اولوب آرادان کتیریلر. آیدیندیر که، بیرویا نجه نفر باشچینی اولورسکله هئج بیر اولکده ده حاکمیت اصولونی، جمعیتین اجتماعی اساسلارینی دگیشدیرمک ممکن دگیل.

سیاسی مقصدلر تامیله باشقادیر. بومقصدلری جمعیتین ثوزی، کیش خلق تشکیلاتی حیات کچیره لیدیر. تک-تک آداملارین ویا محدود دستلرین عملیاتی نه قدر آرتیق حسابات و فداکارلیقلا حیات کچیریلرسه بئله، نهایت او فردی موجود اولاجاقدیر. لاکین تاسغلر اولسون که، کونی-کوندن دیکتاتور لوغون شدتلنمسی ساغلام اولمایان بیینلرین و ضعیف عسبلرین محصولی اولان بوغاط فکری خلق ایچری سینده دها گنیش یاییردی. فداکار کنجلرین بیر چوخی توروجیلرینده باشقا آیری بیریولو مبارزه اصولی تاپا

پایلم بر دیرلر، هامی بئله خیال ایدیردی که، شخصاً دیکتاتور آزادان آپاریلدیغی تقدیرده آزادلیق یولی آپیلماق نتیجهده جمعیتین سعادتخوری باشلاتاجاق و ملتئوز مقدراتینی تعیین ایتمکده آزاد اولاجاقیدیر.

هله بونئی دیمیریگ که، ترورچیلئقدا نجه دیرلر «بئیشیکین بونونا زینقرووی آسا بیلن سیچانین» تاپیلماسی ئوزی بیر پروبلمایدی. چوخ وقت بوتون مهعالم سوزجرچیموم سیندن کنار اچیمخوردی. لاکن حکومت، پولیس، سیاسی اداره، حربی تریبونال، ائله حهده درگاهی، آیرم، مختاری، خلعت بری و اولارین ال آتیلاری بو بارهده گیده دانیشقلاردان ئوز وقتینده تام مهارتله استفاده ایدرک، ئولکئنین یاخشی، پاک و تمیز آداملارینین اکثریتینی همین اتهام ایله تهمت لندیریب، اولارنی ئوز مقام پرستلیک شهوتلری، ترقی ایتمک و یوکسلمک هوا و هوسلرینه قربان ویریردیلر، بونونلادا رضاخانین شاهلیق تاریخی حقیقه لرینه بیرچوخ سیلیمز، قانلی لکله ر و زوروردلار. یاخشی و تمیز آداملار اصطلاحی ایشتلمکیمز شبهه تورمه تمهله لیدیر. رضاخان دورینده بوتون آزادیخواه لاری ترورچیلئق اتهامی ایله توتوب قهر زندانینا کتیریردیلر. بلکه ده اولارین اکثریتی بئله ترورچیلئق توشونجه سی و فکریندن تام ایله خبرسیر اینی. بورا داحس ایدیلمیش آداملارین مقدراتی پولیس اداره لرینین میلندن آسیلی وضعیته ایدی.

منهئچده، بیر آداسی تحقیر ایتمک، یا شخصلرین سیاسی و انقلابی موقعلرینی آلتاجاتماق ایسته بیرم، عکسنه اولراق حقیقتی ممکن قدر، اولدیغی کیمی ساده و برهک-دوره کسیر یازماغا، اونئی بونئی اینجیتسکن چکیمسکه جالب شرآم، خصوصیله، شخصاً محبت و یا کین بئله دیکیم بیرچوخ آداملارین آدینی قید ایتمکدن چکینه حکم. بوحال، شرح ایده جگیم مطلبدن آسیلی اولراق، بعضی لرینین آدینی قید ایتمک سجموریتی قارشییا چیخان زمان، یا شیر ویره بیلر. شبهه سیز بوایشر محض مطلبی آیدینلا شهیرماق ایچون، مثال گوسترمک، شرح ایتمک و تصویر یاراتماق خاطرینه اولاجاقیدیر.

نه ایتمک اولار، بعضاً آدام مجبور اولورکه، بیرسیرا سوزلری دیمک و یازماقدان چکینه سین، مثلاً آقای ابوالقاسم موسوی یه شخصاً حرمتیم وار. ایگرمی نئجه ایلیلک حادثه لر، مختلف اجتماعی مرحله لرده بیزی بیر-بیریمیزه یا خیضلا شدریب اوزون مدت عزمینده، بوویدایگر حاللاردا دوستلوغوسوز بوزولما میشتیر. بونا یاخما یاراتق موسوی نین یوخاریدا تیدایتدیگیم ترورچیلئق اتهامی اساسیندا توتولموش یولداشلاری حقیقنده بیر نئچه سون یازماغا مجبورام.

ترورچیلئق اتهامی ئوز لوگو نده جناب موسوی نین شخصیتینه پاییشا بیلردی. چونکه اونون اوتور ایل لیک آزادیخواه لئق سابقه سی اولموش و همین آدایله ده شهرت قازانمیشدی. شاه شخصاً اونئی تانیبیردی. جمه وریت حادثه لرینده اونئی حاجی رحیم آقا قزوینی نین ایوبینده گورموشدی. بوقدان باشقا بیر نچه ایل اول همین اتهام ایله اونئی توتوب روسیه یه سورگون ایتمیشدیلر. هر حالدا ترورچیلئق و یا حربی محکمه ایشچیلرینین دیلی ایله ديسک، شاه علیه نه قصد و زولتمک، اونون خارجی گورونوشونه بئله اویضون گلیردی. نظمه موسوی نین آزادیاشاسینی ایسته مه دیکینه گوره همین اتهامی اونا نسبت ویردیسه ده، لاکن بو اتهامینی نموت ایده بیلمه دی، ئیوتاجا احتیاج دا اولما میشتی. شهیرور حادثه سیندن (۱)

۱- شهیرور حادثه سی (۱۹۴۱-نجی ایلین اوگوست آییندا، متفق قوشونلارین ایرانا داخل اولماسی و رضاخانین شاهلیقدان استعفا ویریب ئولکهدن قاچماسیله علاقه دار اولان وضعیتین آنلایشی دیر.

سونرا اتای موسوی به ویریلیمیش حکمه گوستریلیدی که، حربی تربیونال هنج پیر اساسلی ثبوت و لمادان اونا اون ایل لیک حبس جزاسی کسمیشدیر. بوسند یالتاقلار طرفیندن (عصرین انوشیروانی) ادلان دیریلان رضاخانین حاکمیتی دورونده کی «عدالتلی» حکم لرین بیر نمونه سیدیر.

هر حالدا نظمه ایسته میردی که، موسوی آزاد اولراق بورادا اورادا و توروب بعضی صحبتلاریتین. «ع» نین بوش و یالان سوزلری یولیس الینده یاخشی بیر بهانه ایدی. بوسوزلردن در حال استفاده ایدره که موسوی ایچون ددیله ی و طمطراقلی پرونده دولتدیلر. حالبو که، «دکتر م. ج» قفقازین و «ع» نی پولیس نوزی جوخ یاخشی تانیرو یاخشی بیلیردی که، موسوی هر کیمده اولسا آدام اولور من دگیلیر. لاکن وقتیکه «ع» نوهله ایدره که اوندان پول آلماق ایستین غلامعلی اهری نین غرضلی راپورتین سندن و اساس کیمی قبول ایدی ب بیرینجینی سچور ایستی که، ایکینجی نین یالان و پوچ سوزلرینی تصدیق ایستین.

موسوی نجه ایللر بویوتکلیغ سیز ساخلانمیلدقدان سونرا، ظاهرده شاه ا قصد دولتمک کیمی گولونچ بیر اتماملا، محکمه ده ایسه نامعلوم بیر تمثله اون ایل لیک آغیر و یاخود مجرد حبس جزاسی نامحکوم ایدیلدی. پولیس یالانیز «ع» نین بوش سوزلری اساسندا بئله بیر ادعا ایردی که، جلالیه (۱) میدانینی گویا هامار ا ماقد ا اشتراک ایدن موسوی بیر گون دکتر «م» ده میشتیر: «شاه جلالیه میدانین باش حکمه یه کلیمیشی. من اورادا اونون ایستینی بیتیره بیلردیم. دکتر «م» ایسه بواستین نه ایچون انجام ویریلدی دیکینی اوندان سئوال ایتمیشدی.»...

موسوی و اونون دوستلاری علیهینه یوخاریندا قید اولونانلاردان باشقا هنج بیر دلیل و ثبوت گوستریلمیردی. زنداندا بیره ثابت اولدی که، «ع» نین سوزلریندن سینده بیریده دوغرو دگیلیر.

«ع» ادعا ایدیردی که، گویا او ایراندا و خارجهه بیر جوخ بویوک ایشلر کوروب، ان زیره که ترورچولارلا بیر لیکه ایشله میشتیر. اود بیردی: «بیروگون... سفارتخانا یا گمته بیک، اورادا سفیرین آرخاسیندا کی سیهدن گیرلی سندرلی گوتورملی ایدیک. ایش باشاچا تاسیقدان سونرا بیردن بیره کیشیکچیلر باشیمیزین اوستونی آلدیلار. دوستوم و تاقدان بایرا قاجا بیلچه دی و توتولدی، من ایسه حیظه دایانمیشدیم. او، دیدی، سنی دبری اله کچی پرسرلر تانیب بونونلادا سیزین هامینیزی توتابیلرلر. باشیمی پنجره دن با بیرا چبخاریرام. سن اونو کس آپار. من ده بئله ایتمیم و بونونلا هنج بیریمزاله کچمه دیک». بئله بیر گویچی آدامین سوزی ایله موسوینی اون ایل حبس جزاسنا محکوم ایتمیلر.

جهانسوزی و باشقا متهملر

یازیق جهانسوزی دا دیمک اولار که، بوش سوز اوستونده محاولوندی، او استنطاق زمانو دیمیشدی: بیر گون شاه مدرسه یه یاخود هارایا ایسه گلیمیشدی، من اونو چوخ یاخین ایدیم، تین حالدا تشکیکده دولی ایلی. دوشوندم که، ار ده ایتدیگیم تقدیرده بیر گولله ایله اونون ایستینی بیتیره بیلیم.

۱- جلالیه میدانی تورانین شالمه تربینده یشر لکیر، بوسیداندا حکومت طرفیندن رسمی کچنچیلر تشکیل اولونور.

بوقبل انىاملارين، اساسى اولمايان پوچ حکومتلرين مقياسى چوخ كئيش ايدى. حتى نظميهده شهبه لى آداملارين آيرىجا كئيش سياهسى ترتيب اولونموشدى. شاه سفره چيخه يقدا وياميم حادئه باش وارين زمان اولنلارين هاسيسنى دانيشيق سيز توتوب زندانا كئيريرديلر. حتى اينديكى شاهين (۱) طويوندا بئله، بير چوخلارنى احتياط اولونموشلار زندانان سالىم شيدلار. شاهين سفره چيخماسيندان بير نئجه گون اول قصبه لرده، كندلرده، حتى يول اوستى چاي خانالاردا، نسبتان تانيمش آداملارى حبس ايدرو بونونلادا اونون «ططنه لى» استقبالى ايچون يول آچيرديلر.

تصوير ايديريم كه، كئچميش شاهين جانينى قوروماق ايچون سياسى اداره طرفيندن كورولن جور بنجور تدبيرلر زندانان خارجه كى آداملاردا ما ياخشى معلوم ايدى، بيز يانيز ايشيدير ديك كه، بئله حاللاردا شهرين معين كوچه و خيابانلاردا عيبه جر قايدل قانولار قويولور. آغاچ كلك و ساير بوگيمى ايشلار ايچون بى-بىنى گوسترشلر و يريليردى. عمومى بئله ديسك اولار كه، نظميه و حربى محكمه مامورلارى، ثروت و يوكسك وظيفه الدهايدهر ك نوزخموسى يا شايئينا سون درجه عوسكار اولان شاهين نظرينده، خلقى خورتدان قايريب ويول ايله نوزلى ايچون چوخ فايدالى دكان آچميشديلر.

تورورچيلارين مرموز تشكىلاتى

ارمنى يوسف و اونون يولداشلارى.

آرتيق كلرلندير چى عمومى حاللارى بىر كنارا قويوب بىر قترده مرموز قاتلرلرين ماچراسيندان يازاق.

فولاديين دوستلاريندان باشقا زنداندا داهادورد سياسى مجبوسى دقتيميزى جلب ايديردى. بو آداملار تخمين ايدى ايل زنداندا ساخالان بئله بئله لارينا باخما يراق، هلده اولنلارين تگليقلىرى معين ايدلمه ميشدى. بو آداملارين باجچيسى ورهبرى ارمنى يوسف آدى ايله مشهور اولموش يوسف خان آشورى ايدى... تاريخى حادئه لر حقينده ويرديكى معلوماتلارا نسبت او داهاكئچ كورونوردى، زيرك وچتويك آدام او خوشا ييردى. فارس ديلمينده ياخشى دانشاردى. ارمنى يوسف، قاراشين، آرىق و اورتابويلى بىر آدام ايدى. دانيشيقيندان كورونوردى كه، كفايت قدر تحصيل آلماميشدير.

ارمنى يوسفن باشقا اكبروف آدى بىر شخصينده عجايب هيكللى زندان كئيريلن بى آداملارين دقتيمى جلب ايديردى. گوده بويلى، انلى كوره كلى، بو آدام چنگل حر كاتينين ايلك دورى مجاهدلىرى كيمي ساچ ساققالينى اصلا قيرخدير ماير و نوزونى مرحوم كوچك خانان بنزتمكه چاليشيردى. بىر حالدا كه، مرحوم ميرزا، اكبروفدان داهابويون بوخونلى، داهاكئچ و داهاساققال ايدى. ميرزا كوچك خانين ترم ساچ ساققاليندا بىر داناندا آغ توك بوخ ايدى. اكبروف ايسه سولقون و دوشگون ايدى، ساچ ساققاليندا آغ توكلر اوستونلوك تشكىل ايديردى.

ميرزا كوچك خانين باخيشلارى درين و جاذبه دار ايدى. اكبروفون گوزلرينده ايسه ذكاوتى آنديران كيچيك بىر پاريلتى بئله بوخ ايدى. ميرزا ستانلى، وقارلى و ديندار ايدى. اكبروف ايسه جبر تقوزو يونكول كورونوردى. بو بدهختليك بلكه ده زندان

تضمین نتيجه سينده توره نيشده اوديدردى: «سرحوم ميرزا ايله ياخين قوه مولىق مناسبت وار، جنگلده ئوزوم ايچون بير آدم ايديم، چوخاي ملكو ثروتيم وار ايدى». زنداندا ايسه بئله سوزلره هئچ كس قولاق اشميدى. اورا ادرستو كراتلىق و بويوك ليك يالنيز گوروشه كلنلرين محبوبلار ايچون كتير ديكلى خوره كلرله ئولچولوردى. نجه ديدرلر، آدملا رين حرمته زنداندا گتيريلن خوره كلرله قازانچالارين بويوكلىكى ايله ئولچولوردى. بونا گورده، بعضى اعيانلارو طابقا باشچيلارى يالنيز قازانچالارين بويوكلىكى ايله قىيىر ايدىرو چالشيرو ديلاركه، بوش اولسا بئله، زنداندا بويوك قازان كتير سينلر. بوچتدن اكر او فون ديدكلى رنى محبوبلار اوديدورما حساب ايدير، اونون ايچون هئچ بير موقعه وظيفه قائل اولموردولار.

كورونور او، جنگلده او قدر ادلى سانلى آدم اولمايشدى. بلكه ساده بير تفنگچى اولموشدور. تصادفا و ايلكئىياسى محبوبس ايدى كه. ديمك يگنه گوره زندان مامورلارى ايله ياخيندان علاقه ساخلايب اولنار ايچون خرجيليك ايدردى. او بيزيم كورونوردا باشامادى ايچون من بو ادعالارى تصديق ايدمه بيلمرم. لارك قيدا يتمه لي يم كه، او اوست-اوسته ايچى بوش آداما اوخشايدردى.

قىرى زمني بو دسته نين ان رشادتلى عين حالدا ان يازيق عضولريندن بيرى حساب اولونما ايدير. بوهمتلى و رشادتلى كنج ائنى ابل حسده قالدقند ان سونرا زندان رئيسى شهور ناصر خانين كونلدرى، قاسچى لارى و تيك لرى آلتينده له اولموشدى. او، پاتاق-سيزگير، ديلنه نير، معناس سوزلر دانيشير. خصوصه ارمنى يوسفى لاغاقويوردى. انعاملار ديك، يوسف ممكن قدر اوناكومك و خدمت ايدردى. لاكل، او هئچده ياخشى بويو يا بىلىكى باشاوشمه ييب حتى بعضا آدمالارى بئله تانيبا بيلمردى. اوديدردى: «بوگون كوميتته بيزه قىر قاولبو گوندرميشنى. بير ماونرما كالى بلانجه، بير دست يالتارويير ياخشى آتوماشيندا قايشين آغزينا حاضر دير. كوميتته يسته بيركه، تئركيله من بورادان چيخيب گيديم، لاكل ناصر خان مانع اولور. سوز ويريبلر كه، آخشان يانما كلينلر، تا پيرميشام بير ياخشى قلنجدا سيم ايچون كتير سينلر».

اونلاردان دورونجيسى على بروجردى ايدى. اكر او فكمى، اوداندا ياخشى نفوذ و شهرت قازانمايشدى. ظاهرى گورونوشونين آتويرچى و بازار آدامنا اوخشايدردى. اوست-اوسته محبوبلارين اكثريتى يوسفين دسته سينه ياخشى مناسبت بلسه بيلر.

زنداندا آدمالارين پوزقونلاشماسى ايچون كئيش و الويريشى امكان وار ايدى. اونلارين بيرچوخى چارده سزليككن تسليم اولاراق زندان مامورلارينين گوستريشى اساسيندا خير-جليلكه و جاسوسلغا باشلايدر ديلار. بعضى لرى ايسه ئوز سردار طبيعتلى اوزونن بو كيمي الحاق ايشلره بويون قويوردولار. مثلامشهور قاتل حاجى محمد گلپايگانى جاسوسلوق ايتديكى ايچون گونده بير قران پول آلردى. سياسى اداردين مفتشى، ساختاسنلردولتن و رشوخانين قارداشى ابراهيم خان آرتيق نهار، نام آلقاق و زندان داخلينده آزادكومك خاطرينه، بوليسه خدمت ايدردى. بعضى لرى ايسه دالما الحاقلىق گوستررك سوپوركه-چيليك وظيفه سى الدا ايتمك و ساير بويكى ايشلر خاطرينه سرهنگراسخ و ياخود نيرومندين بوتون گوستريشلى رنى حياتا كئچيريدر ديلر.

مختلف شايعله باخما باراق يوسفين و اونون دوستلارينين جاسوس اولمالارى حقينده سيم ايلمه هئچ بير قطعى دليل يوخدور. بونا گوره كه، زندانين دارى سقال محيطى شدتلى رقابت و حادثه و جلمه سى توره ديدردى. زندان ديدرى ايسه محبوبلار آرايندا قداما ايكي تيره ليك ساليب استفاده ايدردى.

هر حالدا بیژمن‌نداننا کتیر یاندیکیمیز وقت بیوسفین خصوصی بیروضمیتی وارایدی. دیدلیگینه گوره بیرنجه ایل مدتیمده کتچمیش بیرنمردلی حسخانا‌دا ساخالنایلمیشدی. ایلک یوغلانیشدان سونرا اورادا آزاد بوراخلمیش ایدی، دیپردیلرکه، یوسف هرگون‌ئوز آدمالاری ایله گوروشه بیلیردی. او حتی ئوز آروادی ایله حسخانا نین اوتا قینا گوروشدی. زنداندا اولارکن اونون بیر اوشاغی‌دا اولموشدی.

یاغشی یادیمدا دگیل دیدلیگینه گوره نظمیه طرفیتدن آیدا اون بیر یا ایکیرمی تومن اونون آروادینا خرچلیکده ویریلیردی. زندان داخلمنده گیزلی صورتده سیکارو تریاک ساتماق دیمک اولارکه، یوسفین انحصاریندا ایدی. او، دیپردی که، گونده هنج اولماسا اوچ تومن قازانمالیام. پولیسر اونونلا حسابلا شیریدیلار. بوتون محبوسلارلا یولدا ایشیق و سولوق ایدمردی. اوره کی حاضو الی آجیق بیر آدم ایدی.

عباس کسندانین دیدلیگینه گوره یوسف زنداندان بوراخیلدیتدان سونرا آیدا اوتوز-تیرخ تومن معاشلانه نظمیه ایشیق قبول اولونوب اسغنانا گوندرلمیشدی. عباس کسندایو مسئلهدن چوخ دلخور اولموشدی. اودیپردی: «من ئوزوم وندان داها آرتیق ترورچی یام. ناحق مئره اونا آیدان قس پول ویره رک اسغنانا گونده رمیشلر...»

یوسف ئوزی ایسه بئله داها ایدیردی که، اونون زنداندان آزاد ایدمه رک سینفرمادی تا بئلاق ایچون کاشانا گونده ردیلر. او ایسه حکومتین پلانینی سینفرمادا بیلدیرمیش و ایقتن گلدیگی قس اونا کومک و یاردم گومتیمکه چالیشمیشدیر. لاکن بو، یالنیز اونون ئوز سوزی ایدی. دوستلاریمین بیر چوخو بوسوزون یوز فائض دوغری اولماسینا امانمیردیلار. قیادتیدیکیمیز کیمی یوسف زیرک بیر آدم ایدی. ئوز دیدلیگینه گوره یفرم دسته سینین مجاهد لریندن اولموشدی. جنکله ده مئم رول اوینامیشدی، من اونونلا چوخلی دانیشدیم چونکه اونون حرکتلری و ایشلری منیم نظریمده چوخ مرسوز گورونوردی. اودیپردی که، منی دفعه لرله گوروشدیر. من ایسه اوننی هارادا گورمده کیمی یا آدیننی بئله ایشیمکیمی یادیماسالا بیلمیردیم. بونا گورده نه بین بهاسینا اولورسا اولسون اولارین ایشینین کیدیشاتی حقیقته دوزگون معلومات الله ایتمک ایسته ییردیم. لاکن درینه کیتیکجه مسئله نین حلینی منیم ایچون داها چتین و داها دامروز اولوردی.

اودیپردی که، تهراندا گلزدن اولر شتمه حیس اولوندوم. سونرا کیمین ایله ونشجه حسین بوراخیلدیمیمی ئوزومده بیلیمیم، بو حادثه دن سونرا آروادیمی گوتوروب تهرانا کلدیم. بورادا بیر چوخ تانیشلاریم وار ایدی. تهراندا منیمت ایش سیز قالدیم.

لاکن بعضی لرینین دیدلیگینه گوره فیروز دیوانه اولمازدان اول بیلدیرمیشی که او، یوسف ایله بیر نیکه تهراندا کتجه اونا چمخیر، خصوصیه شهر اطرافیندا آدمالاری سوپور-موشلار. دیدلیگینه گوره فیروز احترافا ایتمیشدی که، اوزمان اولنلارین ایشی اساس اعتبار ایله آدم اولورسکن عبارت اولموشدور، لاکن یوسف ئوزوننی داها جدی گوستریر، گوردوگی ایشلره مجاهدلیک و آزادیخواهلیق رنگی ویرسکه چالیشیردی.

من اولنلارین کیم اولورقلارینی معین ایتمکه چوخ چالیشدیم، لاکن بوسمکن اولمادی تصور ایدیریم که، یوسف ئوزی ده بونی بیلمیردی. بلکه ده او سوی گیزلتمکه چالیشیردی... اودیپردی: «بیز قوام السلطنه ایچون ایشله ییردیک. لاکن قوام السلطنه ایله اسالا

گوروشمیشدیک. بیروالنیز بیر نضر ضابط و اسطه سیله اونونلار ایضه ساخالنایمردیق. همین ضابط کومیته نین قرارلارینی بیزه بیلدیریر، بیژیم ایچون پول و سلاح کتیریردی. من دیمک اولار که، همین ضابط ایله هرگون گوروشوب اوندان گوستریش آیردیم. شاهین گونده لیک ایشلری حقیقته بو ضابطین دقیق معلوماتی وار ایدی. بیژ اونون گوستریشی ایله، ئوز

وقتینده شاهین گلجگی معین یئرلرده حاضر اولوردوق. لاکن شاهین بو ایشلردن هانسی واسطه ایله خبر توتوب ئوروقتینده لازمی احتیاط تدبیرلری کورمدهسی هلده منیم ایچون آیدین اولماشیدیر. هامینین بیلدیگی کیمی، او وقت شاه اداره لرده تک لیکنه باش جگر دی ئوزی ایله هئچ کیمی آبارمازدی. کومیته نین گوستریشی ایله بیز شاهین گلجگی یئرد گهتیکده، اورادا تپیدن دیرناغادک ساحلانیمشو اولدو. بویورقه وار گل آیدن قر اول لارلا راستلاشیردیق. مثلا، بیرگون بیز دیدیلرکه، شاه فلان ساعتده امینه اداره سینه باش چمکه کیده چک، سیزده او یئرده حاضر اولمالی سینیز. دیمیشیدیلرکه، شاه تک اولماقیر. لاکن همان یئر دجا تپیدا هر طرفده ساحلی قر اول لارین کشیک چکدیگینی کوردوک، شاه ئوزی ایسه بویورقه عده ن عبارت عسکرلرین اورتا سیندا امینه اداره سینه داخل اولدی. شهه سیز بئله بیز وضمیتده بیز هئچ بیر ایش کوره بیلمز دیک. اونا کوره که، اولا اونک اولما یضی تقدیرده بیز دایش کورمکه اجازه ویریلمه شدی. ایکنجیسی، هغه آتش آچماق ایچون امکان بوخ ایلی. تخمینا دورت بش دفعه بو کیمی حادثه قارشیاچیلدی. بیز اولارین هامینی ضابطین واسطه سیله کومیته یه معلومات ویردیک...»

من چوخ مایل ایدیم که، همین ضابطین آدینینده اولدقینی یوسخن ئو کوره نیم، لاکن او آندا یغوره ک بیلدیریردی که، ئوروده همین ضابطین آدینی بیلیم.

سرتیب درگاهی نین بومسئله حقینده قالین پرونده تورلتمه سی و اونا بیز چوخ بزرگ سخوزه ک ویرمه سینه باخما یاراق، یوسخین دیدیکیندن کورونوردی که، بو ایش لاپ باشلانقیچدان اعتبارا ایون یازلیق اولموشور، شاهین ئوزی همین مسئله نین بوتون جزئیاتیندان خبردار ایمیش. کیم بیلور، بلکه ده قاتلر کومیته سینین باشیندا شخا شاه ئورودوروموش. یوسف دیمیری: «شاهین مجله گلجگی گون بیزیم ایچون سون وان قطعی عمل مرحله سی کونی حساب ایدیلیردی. شاهین گلجگی وقتدن اول بیز اولوریشلی بیر یئرد توپلانیب فرصت کوزله بیز دیک، قاجماق، کیزلنمکو ئوزوموزی نه واسطه ایله خلاص ایتمک یولارینی دا حاضر لاشیدیق.. ینده ده دیردیلرکه، او، مجله تک گلجکدیر. تصادفا دوز معین اولونوش وقتده کلیب چیلدی. بئله ایشلرده چوخلی تجربه و چارته مالک اولدوغوما باخما یاراق نئجه تانید ترددا بیتیم. بوتون عمله لریم شدتله تیرمکه باشلادی. ایشین اهمیتی نظره آلاق درحال ئوزوسی ال آلیب طمانچه نین دسته سینى ایلمه محکم توتوم. بویورقه عمله بیز نچه اددیم ایرلی کیتیم. فیروز ایسه اصلاتر ددایتمیردی. بوتون ایشلار اونون ایچون بیر او یونجاق کیمی ایلی. او همیشه ئوزی ایله ماوزر بار کلی طمانچه کوزدیرمردی. ایشی باشا جاتدیر سایدیق او، همین سلاحین کومکی ایله، مین لره ساحلی عسکرین محاصره سیندن چیلیب ئوز جانینی خلاص ائده بیلردی. بوزمان اکبر اوف و علی بروجردی ده یاردیم ایچون باشقا بیز یئرده فرصت کوزله بیزدیلر...»

یوسف دیمیری: «مقدمی حیانا کچیومک ایسته دیکم وقت بیز یله شاهین آراسیندا جمعی بیر نئجه اددیم فاصله وار ایلی. من آغان، فیروز ایسه سول طرفدن اونون باشینی نشانا آلمشیدیق. بیز آتش آچماق ایسته دیکده، رابطیمز اولان ضابط غلغلانا ورتالیقدا کورونوره که، بیزه آرادان چیخماغی ائشاره ایتدی. بیز ایسه اونون ایزی ایله جمعیتین ایچورسیندن چیلیب گیتدیک، ضابط بیزه دینی آرتیق عملیات سونا جاتمشیدیر. سیزین وجودینیزده دها احتیاجیمیز یوخور، کیدین ئور باشینیزا چاره قیلین...»

یوسخین بوسوزلری مسئله نی منیم نظریسه دها قارانیلیق دها مسوز ایدیردی. من اونو هئچده یوسخین ایتاندیق کیمی باشا دوشمه بیرو قبول ائده بیلیمردیم، یقین که، مسئله هئچده بو ساده لیکنه اولماشیدیر. بونا کوره ده من بیرگون زنداندا یوسف خان

ئىدىم؛ آياسىز بوتون يونلاردا ئويونۇ كلك اولدىغى بارەدە ھىچ فېكر لىشىمىز سىزىز؟ بلکہ دە
نظمىە ادارە سىنىن ئۆزى ھەمان خاپىسى سىزىن يانىزىز كۆنلر مىشى!
اوتتە جەلە سەنە ايجون بوايتى كورمك ايسىتىد بىر مىشلر؟ دىدى. نظمە نىن مەنمە نە كىمى
دشەن چىلىكى اولابىلر مىشى!!!

يوسف خانىز بوجوابلارى، اونون، چوخ چتويك اولماسىنا باخما ياراتق. سىاسى
سەلەردە اولدىقجا سادە و عوام اولدىغىنى گۆستىردى. مەن اولنادىدېم؛ يوسف خان سىاسى
ايشلر نى ھامىسى ھىچ دە بىر اولزى و سادە اولمور. مىلاجوخ احتمال كە، نظمىە بويولايلا
بويوك سىياسى بىر مانعە وانگلى اتيام ايدىب آرادان آپارماق ايسىتە بىر مىشى. يايىنكە
پوليس حاكم داپرە يە منوب شىخاردن بىرىنى يىخماق ايجون، اونا كلك دورلتمكە
جالىش بىر مىشى.

«تجربىلى» ترورچى بىر قىر فېكر لىشىدىن سوزا دىدى؛ باش چىخارا بىلىمىز. ھەر
ايشى بىلىم دە، ايشىن بو جەتتىنى درك ايتمە مىشىدېم. قىدا اولونان خاپىدن باشقا بىز مە ھىچ
كىسە علاقە مېز اولمايتىدى. نظمىدە ايسە بىزدن قوام السلطنە نىن آدىنى سوروش دولار.
بىز ايسە اونون حقىندە يالنىز خاپىدن ايشىتىدىكىمىز سوزلرى بىلىردىك. بلکہ دە سىزىن
خۇنىزدە غورودور. دىدىكىمىز كىمى، نە بىلىمك اولارا سىياسى ايشلر ھىچ دە سادە اولمور.
مەن يوسف ايلە قىدا بىر نىچە دفعە كوروشوب ھەرقىسە اولانان مەن مەن سەلە لرى ئوگرتىكە
جالىش بىردىم كە، بلکہ دە سەلە نىن ارجونى بىرىشە آپارىب چاتىد بىر ايلەم. لاکن تاشلر
اولسۇن كە، ھەلدە بو سەلە نىم ايجون قارالماق و سىموز قالماق ايدىب.

يوسف ئۆزى اخلاق جەتتە سادە اولدىغىنا باخما ياراتق. سىموز بىز آدم ايدى. او، ھەر
ياردن خىر و ىرەر، ھامىنى تانىردى، بوتون خادىنلە لىنى اوزاتمىشى، ھەرانسى ماجرا يا
آز چوخ قارىشىدىغى، خىسەلە زندانان بوراخىلا جاغى سون گونلردە چوخ سىموز
گورونوردى. رشتە نەدىن اوستونىدە توتولماسى، نامەلوم خاپىدن ھانسى واسطە ايلە
لوتو الەكچى مەسى، نە ايجون ترورچىلغا ماورا ايدى مەسى مەلوم كىلدى.

يوسف نى ئۆزىدىكى لىرىندە بىر شىئى باشا دوستك اولموردى، فېروز نىنى يەدە يواند
اولموشدى. دىكىر بولەلە شلارى ايسە يوسف نى باشقا آبرى آناملا رابطە دە اولمايتىدىلار.
اونلار يالنىز يوسف نى گۆستىرىشى ايلە ايشلە مېشى، ايشىن كوكوتەن خېرە دار اولمايتىدىلار.
بونا كورمە اونلاردان ھىچ بىر شىئى ئوگرتە نىك اولموردى.
بوتون يونلار اسما قىدا اولونان ترورچىلار نى تشكىلاتى نىم ايجون سىموز
قالمىشى.

بىر قايدە اولاراق مجلس دورە لىرىندە ھەر بىرىنى قورتارما سىنا بىر نىچە آي قالمىشى و كىل لر
ئوزلرىنە تكان و ىرېب چالماش دىلار كە، ھەرانسى واسطە ايلە اولور ساسا اولسون خلىق ن
اعتمادىنى جلب ايدە درك، نىئى سىچكى لر زمانى ئوزلرى ايجون الوېر شىلى زمىن و مھىط
خاضر اولسىلار. خاضرا اولدىغى كىمى، رضاشاه دورون دەدە سىچكى لر زمانى خلىق ن
آرادە سىنىن تاثيرى بوخ ايدى. دىكىر قۇرەن كتلەر، مجلس و اونون و كىل لرىنە اعتماد
سەلە مە درك، بودە ستكافى دىكتاتورون اىگرنىچە مەغللر نى حىاتا كچىرەك، اونون گونىن
گونە آرتان اشتاسىنى تامين اتمك ايجون واسطە دن باشقا بىر شىئى اولمايدىغىنى درك
ايتىشىدىلر. بوتون يونلار باخما ياراتق ۱۲۰۹-نجى ايل نى ياي فېلەندە دورە سى باشا
چاتمىشى مجلس نى سادە لوح و كىل لرىندە بىر نىچە سى ئوز شانسالرىنى نىدىن سىناق دان

کچیرمک فکرینه دوشدیلر. مرحوم فرخی ده اونلارین ایجریمینده ایدی. او ایکی ایل سکوت ایتدیکن سونر ایندن فعالیتله باشلایاراق. کچیرمک بیر فراکسیون یارادیب. بیرسیرا چدی تدبیرلره آل اتمیشدی. فرخی دیردی: مسئله ایکی حالدان خارج دگیل. اگر موفقیت بیزیمله اولارسا مجلسه وکیل سنجلیب فرستین یتیمه سینگی کوز لیه ریک. عکس تقدیرده اسیسه خلق بیزیم شاه الینده آلت اولادیریمیزی. اونون مقصدلرینین حیياتا کچیریلمه سینده اشتراك ایتمه دیگیمیزی باشا دوشه چکدیر.

بیر فرخی نین فلسفه و عقیده سی حقیقته دانیشماق ایسته میریک. اونون سوزلرینین بیر چوخ سی عیبجه گورونور. چونکه فرخی نین ئوزونه مخصوص پرینسیپلری وارایدی. زندانین ئوزونده بیله بعضا هیچ بیر منطقه اویغون کلمه یین سوزلر دانیشاردی. لاکن او هر حالدا فرخی ایسی، قورخماز ایسی، جارتلی ورشادتلی ایسی، ایسته دیگی سوزلری دیمیب، باجاردیغی ایشلری گوره ردی. بیر چوخ حاللاردا ئوز ایشلری یئنده موفقیتده الله ایدهردی. فرخی نین وکیل لیک دورونون سونری دیگیمیز کیمی ۱۳۰۹-نجی ایل یای قسلی نین اوللرینه تصادف ایتمیشدی. همان گونلرده اودرینده (۱) دویا کچیردی. بوزمان فرخی ایسته ییردی که، ئوز دیلی ایله دیسک بیرنجه ساعتیق، شاعرانه حسلری ایله بیرلیکده، طبیعتین قونوندا ساکت اوتورسون. اونون نشر ایتدیردیگی «طوفان» غزه تی ایسه هم تعطیل، همه قنغز ایلدیمیشدی. عین حالدا شخصی ایوی ساییلان همین غزوت اداره سینین ملکیتی اوستونده ... بختیاری ایله چکیشردی. یایدا بهارستاندا (۲) یانماغی دا ئوزی ایچون آلویرشلی حساب ایتمیردی. رضاخان اصول-اداره سی گت-گیده کوک سالاراق عادی و طبیعی بیرشکلده دوشموشدی. سنزوراتام کسگین لیک ایله حکمرانلیق ایدیردی. نظمی ئوز نفوذ ایره سینگی گونی-گوندن گنیش لنسیردرک حربی ناظر لیک، باغشاهی (۳) و دیکتاتورلوغون ایلک دورونه منسوب دیگر موسسملری ئوز کولکده سی آلتینا آلمیشدی. یاریم پولیس و سرایمداحی اولان بیرنجه غزه ت-استاندا اولماق شرطیله، هیچ بیر غزه توپیا بولتن نشر اولونمور اولونادا بیلمزدی.

وکیل لر کولونجه تقابلیچیلر کیمی داورین (۴) قوندارما قانونلارینی بکانبکی صورتده تصدیق ایدیر. بایرام گونلرینده پوشک-آتماق یولیه اعلی حضرتین حضورنا چاتیراوتون سویوشلرینی و معناسیز سوزلرینی تام افتخارلا ایشیتمگه حاضر اولوردولار. خلاسه اجتماعی حیات ئولموش و آزادان گیتمیشدی. سیاسی اداره مامورلارینین سوزی ایله دیسک، هیچ کس، حتی مشتمعنادا بیله رای سوبله بیلمزدی. اوزمان دیردی لکه، ئولکته نین ئوز صاحبی وار دیر. یالنیز او ئوزی ئولکته نین وضعیتی و رعیتاری حقیقته فکر کمدلی و رای سوبله می لیسیر. بو حقه هیچ کس فضول ئوق ایتمه می لیسیر.

بورادا بیر حادثه نی خاطر لاتماق ایسته بیرم. حبه آلتیندیغیم وقتین یددی ایل سونرا آجلیق اعلانی ایله خالقهدار اولاراق بیرگون زندان رئیسینین معاونی یانما گلگی. بو قوجا اسفهانلی دلیل، نصیحت ویرمکی، اوزون-اوزادی بیچیلدا ماغی چوخ خوشلایاردی. محبتیمیز

۱-در بندتهرانین شمال غربینده یئرلشن یا بلاقین آدی دیر.

۲-بهارستان. ایران پارلمانی بناسی نین آدی دیر.

۳-باغشاه. تهرانین غربینده یئرلشن قارامادیر. محمد علی میرزا مشروطه چیلرین چوخوتی بورادا آزادان آپارمیشدیر.

۴-داور رضا شاهین دیکتاتورلوغی دورینده ۱۳۱۰-نجی ایللرده ایرانین عدلیه نظاری اولموشدور.

بیرساغدن آرتیق دوام ایئتدی. اوندیول ایله اولورسا اولسون، ممی راضی سالیب خورمک یقیرتمگه چالی شیردی. اوئوز وظیفه سیندن بیر قهرکنارا چیمخاراق، موجود رژیمین، نظمیه نین خیانت کارلیغی، عدلیه نین بوزقون و چرکین حرکتلری حقیقته بعضی محرمانه سوزلر دانیشدی. من اونادیدیم، آقاسیراقله خیال ایدری سینیزکه، بونلاریه بیز بیلیمیریک، سیز بئله تصور ایدری سینیزکه، زندان رژیمسی راسخی تانی میریق. اونون حرکتلریندن خبریمیز بوخدور؟ خیال ایدری سینیزکه، مثلامختارینین نجه آدام اولدیغینی، مدعی العموم لارین و رنگ به رنگ محکم لارین عضولرینین نهایش صاحبی اولدیقلارینی بیلیمیریک؟

یازیق قوجا ئوز دیکلرینه پشیمان اولاراق تاسفله دیردی: من بئله خیال ایدریم که، سیز دریمیزی از بولیمپ سینیز. آخی نه ایچون دیر سیز که، من بیلیم؟ نه ایچون سیزین قاناجاقلی اولدیغینیزی باشقالاری بیلین؟ نه ایچون سوادلی اولدیغینیزی، یازیب اوخوماق باجاردیغینیزی ئوز که لره گوستریر سینیز؟ سن دی که، بیلیم. دی که، گوزوم قولانیم بوخدور. بو قروقت زنداندا قالدیغینیزا باخمایاراق هئچ بیر تجربه الله ایتمه دیش سینیز. بلکه ده خارچین خبردار اولما دیغینیز ایچون بئله اولموشور. آقاجان محض سیزه اعتماد بسله دیگیمه گوره، منی گیره ویرمه یه چکینیزی بیلدیگیمه گوره لاپ پرده سیز دیمه دلیم: بوگون حکومتین سیاستی بونی طلب ایدریکه، جمعیتمیزده باشا دوشن. گوز سقولاغی آچیق اولان آدام لار اولماسینلار. ایندی ئوزونوز-ئوز ایشینیزین حسابینی کیدین.

بو تصادفی دانیشیق دان عبارت دگیلیر. بونوع دانیشیق لار بیز عرادیمدار است گلیر و دیمک اولار که، اونامعین درجه عادتده ایتمیشک.

مطلبین کنار اچیدیق، مقصدیم هئچ ده کتاب و یا خود مقاله یازماق دگیل. بونلار معین قیدلردن عبارت دیر. اونا گوره ده هر وقت یادیمانه دوشور، اونی یازیرام. چونکه یازیلما سا اولمولا بیلر. مقصد زندانین ایچری سینده کی وضعیتی تصویر ایتمک لیر. بو قیدلر اولمادان «اون بیر ایلمیک خاطر لره» ادلی دیگر کتابچا بلکه ده بو ایشین عهده سیندن کتابت تر کله بیلمددی.

باشقا بیر مطلبی ده حاشیه اولاراق قید ایتمک ایسته ییرم. سیاسی محبوس لاردان بیری بیرگون شاعین «مبارک» حضور ونا عریضه گوندرمک، صنعی جمهوریت طلب لیک نهضتور کونلرینده معلومات سیزلیق و یا سایر عامل لرین تاثیر آلتیندا گوستردیگی جزئی خدمت لرینی همین عریضه ده خاطر لار تمیش و بونولا ئوزونده برائت قازاندیرماغا ینی عصرین «بویوک نابغه سینین» رحم و «مردانه لیک» حل لرینی حرکت کتیرمکله ئوزونی جهنم دیشکی کینن خلاص ایتمک چالی شمشدی. مشهور سرهنگ نیرومند سیزور آزمانی عریضه نی ساغلا ییب در حال آقانی... ئوز حضور ونا چاغیر اراق دیمیشدی. همین بو عریضه گوستریر که، سن سیاسی بیر آدام اولموش و بنده ده همان یولی دوام ایته دیرسن، سن نجه جسارت ایدیپ یازیرسان که، «شاعین مبارک قلم لری بهار ستاین قارشی سینا چاتان زمان من اونون آياقلاری آلتینا چچک سپلردن بیری ایدم».

بونده دیمک دیر؟ سن سیاسی آدام اولماغینی انکار ایتمک ایسته ییرسن، لاکن بوتدان بویوک اعتراف اولارمی؟ آقا مگر سن بیلیمیرسن که، بوئولکه ده سیاست اولما مالیدیر؟ اعلیحضرتین طرفدارلیق گوستره نلره احتیاجی بوخدور. دولتین خیرینه دانیشماق ایسته یین آدام لاردا سیاسی مقصد حساب اولونورلار. بویوک دوشونجه طلب ایدهن مسئله لره هئچ کس قاریشما مالیدیر، گئت عریضه نی دگمشدیر و بئله یاز:

«من آنلاشیلما مازلیق نتیجه سینده توتولاراق آلتی ایل مدت بنده محاکمه اولونمادان قصر زندانیندا حسن ایدیلمیش سواد سیز و عاجز بیر آدام...»

فرخى نىن مجلسىدە اظھار و جودا یدىب «امنیت» ادلى كېچىك غرا كسىبون تشكىلاتىنىڭ
 ايستەدىكى بىر وقتتە چوخ كىزلى و چوخ محرمانە اولان دېگىر مىلى سىياسى بىر تشكىلاتدا
 مجلسىن خارجدە بويوك بىر جديتلىدە. عىن حالدا سىسىز، سىياسى ايشلاردا قارىشىن، بويوك
 بىر عومىي نھىت ايجون زمىنە ياراتماق ايستەيدى، بوھىچ دە تام معنادا بويوك
 انتظاملى بىر فرقتە دگىلىكى. اونون چوخلى حوزدە. شىبە و كومىتەلرى بوخ ايدى. او. كودتادان (۱)
 اولكى و يايوگونكى «دموكراسى» دورلرىنىن فرقتەلرى كىمى كنىش مرامنامە، نظامنامە
 و گورولتولى سوزلر ك ئوزونى، جمعیته تەقىم ایتىدۇ. او كونلردە بوايش مكن اولاسى دا
 دگىلى. اودورده يالنىز قەد اولونان فرقتەنىن عىنولرىنىن جمعیته ايجرىسىندە بويوك نفوذ
 و اعتبارى ورايدى. بونا كوردە اونلار ھىچ بىر تظاھرە يول وىرمەدن، ئوز فكرلرىنى
 آسانلىقلا يايىپ، حق سوزلرىنى دولائى يوللار ایلە خلقن قولاشنا جاتتدیرا بىلیردیلر. بو
 فرقتەنىن باشچىلارى و عىنولرى يالنىز شىخسى نفوذلارنى ایشە سالماق يولبلە تشكىلات
 ايجون زمىنە ياراتماق و دىكتاتورلوق قوهرلرىنى ضعیف سالماق عومىي اجتماعى بىر نھىت
 حاضر لاق ايستەيدىلر.

قىدا اولونان مىلى تشكىلاتىن تائىتمىش شىخسىلرىنىن، (سىياسى حیاتىندا و اون بىر
 ایللىك زندان دورونده راست گدلىكىم آداملارن) آدینى چىكك ايستەيرىم. چونكى زمان
 كىچىك كجە اونلار سىياسى ميداندا چىخسالاردا، ھلە ايشىبەدەك ئوز سون سوزلرىنى
 دىمەيدىلر، اونلارن بوگونە ايتدىكلىرى، ساباخ ایشە فانسى سياست بىردە چىكلىرى
 بىزە معلوم دگىلدیر. لاکن، بوگون حیاتدا اولمايان و ياخود گونون سىاستىدىن قلمىتە اوزاق
 لاشىمىش آداملار اوزرىنىن سكونا كىچىك عقىدە مېزجە انصاف سىزلىق اولار.

موھوم كمره ئى

بو شىخسىلردن بىرى رحمتلىك كمره ئى اولموشدور. بويوك شىخسى ئوزونون
 بوتون نفوذ، شەرت و قىرتىنى فرقتەنى سراجامىنا تەقىم ايتىمىشىدۇ. فرقتە عىنولرى رىسى
 شىخسىلر كىچىر يلمەدن اونون رەھبەرلىكىنى قبول ايدەرك نظىرەلرىدىن تام افتخار لاطىفدارلىق
 ايدىردىلر. رەھبەرلىك دورى اونون گور كىملى بويونا حقيققا اوسفون گلىردى. خىصىلە آقاي كمره -
 ئىنىن اوگونكى موقعى هر كس ايجون مىسرد گىلىكى. اوزون مدتلى آزادىخواھلىق مبارزەسى و
 مداقتى نتيجه سىندە پايتختىن (تھران) بوتون طبقەلرىنىن نىمىندەلرى اونى گورمگە
 كىلدىردىلر. او، ئوز كىچىك قوناق او تاغىندا ھامىنى قەبول ايدىردى. اوگونكى و كىلر بويوك
 و كىچىك تاجرلر، ھائىلە دولتە و لوقچولار ايدىن توموش. سىنىكارلار و بازار آلويچىلرىنە
 دك بوتون خلق كمره ئىمىن گوروشونە كىلەر، ئوز اورەك سوزلرىنى ھىچ بىر ملاحظە و
 نكرانلىق اولمادان اونونلاورتايا قويور. شىخسى اجتماعى ايشلاردا كى جىنلىكلىرى
 آرادان قالدىرماق ايجون مصلحتلىشیر، كوكك آلپرو رەھبەرلىك اولونوردولار. بويول ایلە
 هر كس ئوز وضعىتىندە موافق سورتدە جواب آلپرو اونون اتالىق نصىحتلرىدىن استفادە
 ايدىردى.

سالار سفر سىنجابى

آدینى قلمە كتىرنىك ايستەد كىم ايكىنجى شىخسى سىنجابى ظايفە سىنىن رىسلىرىدىن بىرى
 اولموش سالار ظىر دىر. بوگون اونون نفوذىتدە ایلما سىندان ھىچ بىر خىرىم بوخوردور.

بوقت بیلیرم که، او، ایراندا دگیل. آناغیدا اطرافلی صورتده بویارده بحث ایدم جگم. معلوم اولدیغی کیمی او، ۱۲۰۹-نجی ایله سرحدی کچمیش و همین سطراری یازدیغیم بو کونهده کؤلکده قاینا بیللمه میسهیر، سنجایی طایفه سینین قسیم تاریخی اولدیغینا گوره بویویوک شخص یالنیز پایتختده دگیل، بوتون ایراندا تانیسیش و شهرت قازانیسیشیر. اونون احتیاطلی آدام اولوب ئوزون زحمته سالماق ایسته مدهین بویوک قارداشی سردار مقتر ظاهر حکومتین سیاستنه طرفدار اولوغونو بیلدیریردی. لاکن سالارظفر اونون عکسینه اولارق مسکن قدر چالشیردی که، رضاخان شاهلیغی نین منقحی جنتلرینی راست کلدیگی بوتون آدمالارا سویله ییب و بوتونلا، ملی فرقه نین مقصدی یولوندا لازمی فعالیت کویسترین.

سالارظفر چوخ جدی و چویک آدام ایدی. سردار سپهرن حربی ناظر اولدیغی دورده او تهراندا یاشاییردی. سونرا، اونون باش ناظر اولدیغی وقت نسیبیس مهیداندا توتولوب حبسه آلینیر. سالارظفر ئوزی عین زماندا منیم له دوست، لاکن بیر شخسه دیمیشدی که، رضاخانین کویستریشی اساسیندا اونو همدان زنده تانیندا اولورسه لی ایمیشلر. بونا باخما یارق. اوتام شجاعتله ئوزونو بنانین یوخاری طبعته سیندن تولاییب تهراندا چمیش و مختلف واسطه لره شاه طرفیندن باغیشلانمیشدی.

قید اولونان تاریخده سالارظفر دیکتاتورلوق رژیمی ایله تام معناسیله دویشون بیلگه ده یگانه شخصیت اولموشور. اوسنجایی طایفه سینین نفوذی و آزادیخواهلیق شهرتینن استفاده ایدیردی. همین طایفه نین نفوذوشیرتی سایه سینده بوتون قاپیلار اونون ارونه آچیلدی. آداملار هنج پییر نکرانلیق چکمه دن اونونلاما ذکره یه گیشیردیلر. چوخ قورخماز ایدی. هنج وقت احتیاط قایدالارینا رعایت ایتیردی. هر هانسی واسطه ایله اولورسا اولسون دیکتاتورلوق طلسمینی سیندیرماق ایستدیردی. کفایت قدر سیاسی معلوماتین اولمادیغینا، هله ده غلیظ ایلاتو طایفه لهجه سیندی دگیشه بیللمه دیگینه باخما یارق. ئوز حفاظت و قداکارلیغی ایله هاینی جلب ایدیردی. او، همیشه ئوز نقطه نظرنی دینله بیجی به قبول ایتدیریردی. انسانلاردا اولان آزادیخواهلیق و وطن پرورلیک حسلرینی چوخ آسانلا قلا اویا داپیلردی، چوخ تله من، صبر سیر و احتیاط سیز ایلی.

بیرگون متی «در آشوبدا» (۱) ایوینه قوناق چاغیر میشدی. آخشام همه کیندن سونرا کوزه باغدان چخیب داغین اتگی ایله باش یوخاری چمخه دیق. قدیم دستلارمه دان بیری ده تصادفا بیزیمله اییدی. اونون دانه دیرلر، باشی چوخ قازلی (۲) اییدی. او وقت باه قاقا چارده یوخ اییدی. یالنیز باشی قازلی آداملار بیز سیرلریله گیت-کل ایله بیلردیلر. نک او دگیل، او وقت هاسیمیز باشی قازلی ایدی، هاسی، ئوزونون خبری اولمادان بیلگه بیز و حیمته دوئوردی. نهایت سیملیریم بیز قایانین اوستونده دایانسی. تهرانین چراغلاری آتاق-لایمیزین آلتینداسیره شیردی. اطرافیمیز ساکت و آرام اییدی، من نه دنسک درین فکره دال-میشدیم. آقار ئوز سوزلرینی ثابت ایتیمک ایچون بعضانیم سکوتوس پوزور. بویو یادیگر محاکمه لرینه نسبت ئوز فکریمی بیلدیرمکه مجبور ایدیردیلو. نهایت اونلار ئوز دانیشیقلا ریندا گیت-گیده انقلاب سئله سینده راضی یفا کلدیلر. من ده ئوز فکرلریمی چوراخارق ایستیر-ایستمز اونلارین حرارتله ایضاح ایتدیکلری خیالی بیر بلانی دینله دیم. بعضا انسانلار ائله بیر فکر له قایلا بیلیرلر که، عادی شرایطه اونون حقینده

۱-تهرانین شمال شرقینده یشرکن بابا قین آدی دیر.

۲-فارسی دیلینده «سرسوی قورمه سزی میاده» اصطلاحی ایشلمیشدیر.

دانشماق بئله سمكن دگيل. اونون دوستلاريمين حسارى اوقدر جوشموشدى كه، اكر سوزلرئين قارشيسيني آلماسايديم، انقلابى حكومتين ناظرليكلى سئلدير، اونون ان كيچيك قوللوقچيلاريني بئله آدبه آد قىدايدهرگىنى دولتئىن ويرگيلر، اصولئى، تورباقدان استفاده ايتمك قايدالاريني، قوشى دولتلكه مناسبت فورمالاريني، مطبوعاتئى، پوليس وظيفه لرئى، معين لشديرىك ايشينده جدى مباحثه و مناقشه آجاردىلار.

باشقا بىرگون سالارظفر قاباقدان خبرويرمه دن منزله كليبمقه سىز اولراق ديدى: بىزگوزوموزى آزادىخواه و وطنپرست آداملار آدلانديريرىق، لاكل اصلينده هامىمىز خيانتكارىق. من ده ديديم: هامىمىن خيانتكارلىقى حقيبنده سئىن الينده هئچ بىر ثبوت يوخسور. بوا دعا دوزگون دگيل، من ئوزومى خيانتكار حساب ايتمىم.

اوعسبك لشدرگ ديدى: بىوخ، هامىمىز خيانتكارىق. محافظه كارلىق ان بويوك خيانت دىمكىدير. سىز ئوزونوزده سئىق قاباقلاردا تانيدىمىم آدام دگيل سىز. سىزده محافظه كار اولموش سونوز. ئولكه ئى داغديرلار. آزادلىقى آرادان آپايرىلار. بوتون ايشلرى بىر قولدور بولكن ئوزالبنه كئچيرمىش و ايتىمىدگىنى ايدىر. ئولكه نىن آدلى سائلنى آداملارنى بىر-بىرىمىن آردىنجا آرادان آپايرىلار. خلقئىن مالى، جاني و ناموسى ايله اوينا يولار. بىر يىقىن سردار بوى آبروچى آداملارنى ايش باشىنا كئچيره رك خلقئىن آتاسئى يانديرىلار. بىز ايسه بوتون بونلارنى كوره-كوره ئوز اولوريمىزده ساكت اكلشمىشك، البته خيانتكارىق! داها خيانتئىن كه، بويونوزى اولماز. بىزيم ايشيمىزى باشقا پلانتلردن كليب ساهمانا سالمايا قاتلار. بوايشى من، سن، حسن، حسين، كورمه ليدىر. بىزلر باشا دوشموزگوموز ايچون مسئوليت داشيىرىق، يازىق اكيچى بىرشئى باشا دوشموز. خىردا آلورىچى وعوام قلعئىن سىاسى شعورى يوخسور. هامىمىن آتاسئى يانديران همين گوز بومالار. پرده لهملر، محافظه كارلىقلار... وسايره دير.

اونادىمىز: عقيدنه نىزجه نه ايتمك لازمدير؟ ايشلر ايرده لى لهمىر. بس نه ايدىه ك؟ بىزيم ايشىز بوشسور. سلاح، بول، پوليس تشكيلاتى عدلبو بىرسوزله بوتون واسطه لى دشمنين الينده دير. خلق دوزگون اولراق دىيرك، اجنبى لر ئوزونى منفعتلى خاطرئىته حاكد ايرده لرئىن آرخاسىندا حورولار. بس بىزيم نه بىمىزوار؟ دوستوم ديدى: هامى بو سوزلرى دىير. من ايسه دىيرم كه، بىزئىش آدمى اولساق بوتون بو واسطه لى اوللارئىن اليندن آلايلىهريك.

خلامه، بىرچوخ احساساتلى سوزلردن سونرا سالارظفر نفوذلى شخصلردن سوز آچاراق ديدى: آرتىق بونلارئىن اوستونه بىر قاراخط چكىمك لازمدير. دونى مستوفى الممالكين يانينا كىتمىشديم. ايكى ساعتئىن آرتىق مدتده بىرلىكده صحبت ايتدىك، اونى، قاباغادوشوب فصليت گوسترمك مجبور ايتمك ايتسه بىرديم. بىر وچى سوزلرئىنن عسبك لى بىرديم. نهايت ديديم. آقابوگون خلق سىزئىن كىمى آداملارا اعتماد بىله بىر، سوزلرئىنزه قولاق آسىر، اشاره لرئىنيزى گوزله بىيرنه. ايچون محافظه كارلىق گوسترىرسىنيز، نه ايچون بو قدر ئوز حياتئىنزا باغلانمىش سىنيز، بايراعى قالدىرئىن، كتله سىزئىن آرخانئىزجا كلكه جك، پىچاق سوموك چاقتىدېر. هئچده گمان ايتمه بىزكه. رضاخان فوق الماده بىر آدمدير. اونون خلق آراسىندا، حتى عسكركلر آراسىندا هئچ بىر نفوذ و اعتبارى يوخسور. او كلكه بازلقلا ايشلرئىنى ايرده لى آپايرىر. طمعكارلىق، اوغورلوق، كناهئىز آداملارنى ئوللورمك اونون اولوب قالان «آبروسونى» دا آپايرمىدېر. جمعيت داغلىننده سىزئىن كوكونوز وار. هامى سىزئىن آرخانئىزجا گلر. اعمالكارلىق ايتىمىن. عكس تقديرده تاريخ سىزى باغلايمايا قاتدېر. فرصت فوته وىرسه نىز صباح ئوزونوز پشيمان اولاجاق سىنيز.

من بوسوز لری دیرکن آقا (مستوفی الممالک) ئوزونى توختوموش، اللرینى بیر-بیرینه سورتهدرک ساکت اوتورموشدی. اومنه نصیحت ویرمگه باشلایب دیدی، ئوزونى قورو، جانینی و وارلیغینی تهلکه آلتینا سالما.

سالارظر سوزونه دوام ایدهرک دینی-بیرنچه کون بوندان اول مشیرالدوله نینده حضورنا کیمتمیشدیم، بونلارعمومیتله نجیبلاکن اهما لکارو الیندن ایش کلمه بن آداملار دیرلار.

من دیدیم: آقا سالارظر، اولارنه جور آدام اولسالاردا خیانت ایتمزلی. او ایسه بوسوز مدنینه دده لخور اولراق دیدی، بلی، خیانت ایدیرلر. ان بویوک خیانتی محض اونلار ایتمیشرو یینه ده ایدیرلر. اولار ئوز ثروت، وظیفه و جانلارینین قورخوسوندان ایشین ایلک باشلانغیچیندا رضاخانین قارشیمسینی آلمادیلار. ایران خلقی بوقدرده حیسات سیزدگیلیر. بو آقارلار بویوک نفوذ صاحبی اولوقلارینا باخما باراق شاهی دوزگون بولاسوق ایتمه میشر. ایندی ایسه اولار ایدیرم، آقارلار نه قدرکه ایش-سایشین کچه میئدیر، بویورون قاباغدا دوشون. اولار قورخولاریندان سسلرینی چیخارمیر، سوزلریمیزی ایتتمه مک ایچون قولقلارینی حکم تونورلار، حتی آرامیزدا اولان صحبتی اوچونجی بیر شخص ایتتدسین-دیه، خدمتچینی درحال اوتاقدان چیخاریرلار.

من اوانا دیدیم: آقا سیز احتیاط سیزو تله من آداسیز، حال-حاضردا دولتین یاراتدیغی کسگین ترورشرا بیتمنده بویکیمی ایشلرین خصوصیک سیزین ایچون نه کیمی نتیجه لر ویره جگینی آنا بیرسینیز؟

اودیدی که هر نه اولور سلا اولسون منیم ایچون اهمیتی یوخدور. سیزه دیمه لی بیم که، ایراندا یالئز بیر نفرتام معنا سیندا مرد آدام دیر.

من دیدیم-بیلیرم، سیزین دیدیگینیز آدام ملیون فرقه سینین رهبری کمره ش دیر. سالارظر دیدی-سن بونا فخر ایدیرم. سیزده چوخ دوزگون دینین. هله لیک الیمیزدن بیر ایش کلمز. هر حالدا مجلسین دورسی قورتارماق اوزرهدیر. بوگون صاباح سنجکی لر باشلانماق دیر، تبلیغات و یاسارنه خاطرینه اولسادا بیز اوز ایا بیرنچه نفر نماینده کوندرمه-لیک، نتیجه اله ایتددیکه هئچ اولمازسا سنجکی لرین اویونجاق اولماسینی، خلقین ارا دسه سینین سنجکی لرده تاثیر سیز اولدیغینی هامی باشا سالما لیتق. خاقه کوسترمه لی بیک که، رضاخان هله سنجکیلره باشلانمازدان اول ئوز نوکر لرینی وکیل ایتمیش، اولارین پارلماندا یشرلرینی بئله معین کدیرمیشلر.

من دیدیم-ایندی وضعیت بئله دیر. بیز نه ایش گوره بیلرک، بیزیم تشیلرین نه کیمی تاثیر اولایلر؟

اودیدی، شمه سیز تاثیر و اوردیر، بیز بیر قدر داها جلی ایشله مک نیتینده ایک، نجه گون بوندان اول آقا تنکابینی نین حضورنا گیده رلک اوندان خواهش ایتتمیش که، سیمسالار مسجیدینه زیاد اها الویریشلی اولان باشقا بیز یشده سنجکی لرین آزادیغی حقیقه نطق سولسه سین. بوگونلرده بیز چوخلی ایشلر گورموشک.

من سالارظر سنجانی تین سوز لرینی قصد ابوتون تخیلاتی ابله یازدیم. بیونلادا ایسته بیردیم که، اوقارانلیق و دهشتلی گونلرده کی فداکار آزادیخواه لارین حیاتیندان اوخوجولاریمیز ایچون ان کچیگک بیر نمونه تقدیم ایدیم.

شبهه سیز که، بوگون وضعیتین دکیشدیگی، استبدادین منحوس هیکلی نین یئرله یکان ایدیلدیگی بیر شرایطده طبیعی اولراق هامی آزادیقدن دانیشایلر: هامی ئوزونى بیرینجی آزادیخوا دو ان بویوک دموکرات کیمی معرفلیک ایده بیلر.

عضولریتنن ایکی نظرینی تقدیم ایدیب، فعالیت و حرکت طرز لرینن معین قئردن ایشیدیم
 ملیون تشکیلاتی ۱۳۰۹-نجی ایله فرخی و اونون پارلمانداکی دسته سیله علاقه یه
 کیره ک سنجکی لرین گیدی شینده بیرلیکه فعالیتاتجکی قراره آلمیشدیلا. پارلمان
 دسته سیندن یالئزگیلان نماینده سی طلوع نین آدینی قید ایدیلرم، حاضر دا حیاتدا اولان
 باشقا عضولر ایه اله اولان واسطه لر دن استفاده ایدره ک نوز فعالیتلری حقیقته هر جور
 معلومات نتر ایتدیره بیلرلر، شجه سیز که، بوایش ده موافقین تصدیقی اساس گوتورولمه لیدیر.
 چونکه مرحوم فرخی اولارین هر بیر حقیقته خصوصی اولارق دفعه لرله نینمله صحبت
 ایتمیشدیر، یالئز اولارین اجازه سی اولما دیغینی نظره آلاق بورادا اولارینی چکمک
 ایسته سه دیم.

ملیون فرقه سینته گلدیکه، فرخی نین بویارده نوز سلاح اشلاری ایله نه کمچی سوزلر
 دانیشدیغینی بیاحیرم. فرخی مذکور مسئله حقیقته نینمله ده هیچ بیر صحبت ایتمه میشدی،
 آنجا که همین فرقه نین باشچیلاریندان بیرنجیسی، منه گوستردیکلری، اعتماد اوزونن، بو
 یارده فرخی ایله صحبتلر آپاردیقلا رینی سوبله دیلر.

فرخی مجلسین سون گونلرینده ایکی-اوج دفعه جوخ کسگین مخالف نطقلر سوبله
 میشدی. اولارین هامی سینن متنی فرقه طرفیندن حاضر لانمیشدی. مرحوم طلوع دا بیر ایکی
 دفعه دانیشمیشدی. اولارادا اولای بوللا فرقه نین تأثیری اولموشدی.

نهایت هر ایکی دسته قراره آلمیشدیلا رکه، سنجکی لره یخنی دن باشلانما ساسی مناسبله
 اطراقلی بیره بیانیه یازاراق، اون یالئز شهر لره دگیل بوتون ایراندا کیزلی ورقه لر
 شکلینده یایسینلار، تاسقلر اولسون که، حاضر داهمین کیزلی ورقه لرین اصل نسخه سین
 اله ایتمکه اسکانیم بوخلور. سیاسی اداره نین اجازه ویردیکی تقاریرده ایندی بو ورقه نی
 روشنین محکمه ییشینده اله ایتمک اولار. بو، موم تاریخی بیر سنه دیر. بوسنه همین دورده
 دیکتاتور لوق رژیم علییه اله اولان قهرمانلارین احوال سروحه سیننی آیدینلا شدی ریر.

کیزلی ورقه لر درینده، فرخی نین ابوینده یازلمیشدی، فرخی یاخین دوستلاریندان
 بیرینین واسطه سیله اون ی چاپ ایتدیر میشدی. ایشین تکنیکی جهتی ده ماراقلی دیر. چونکه،
 او گونده ک کیزلی ورقه یی بیر قایدا اولاراق یا مطبعه لره، یا دا اولاتین واسطه سیله چاپ
 ایدیر دیلر. پولیس ایه سه هر فلر اوزره در حال مطبعه نی معین لشدیریر و چاپ ایتدیرنی
 تاییدر، ورقه لر زلاتین له چاپ اولدوقدا پولیس در حال خطی تائیماق اصولیه اییین
 او جونی اله کتیریردی.

قید ایتدیگیمیز کیزلی ورقه لر ما کیندا یازیلدیقدان سونرا اولاتین اصله چاپ
 اولوموشدی. اگر باشقا یوللارلا مسئله نین اوستی آچیلما سایدی، پولیس کیزلی ورقه لرین
 نائثر لرینی قطعیا تاپا بیلمزدی. بیاننامه نین دیلی ده جوخ کسگین ایدی. بورادا دیکتاتور لوق،
 شاه سارینین نوز باشینالیغی شوح ایدیلیر، خلق کتله لرینن طلب اولونوردی که، سنجکیلرین
 مولی و حکومتین بوایشه قاریشما ساسی علییه جدی اعتراض ایدره ک، پارلمانا صلاحیتلی
 شخص لرین سنجیلمه سی اوغروندا چالیش سینلار.

محمد علی روشنین بودورده فرقه نین ایشینده، هابشله کیزلی ورقه لرین حاضر لاتما سیندا
 هیچ بیر اشتراکی اولما میشدی. بوایشن اونون خبری بشله یوخ ایدی، یالئز کیزلی ورقه لرین
 یایلمه ساسی زمانی سالار طفر نوز خصوصی دوستلر غونندان استفاده ایدره ک اونون دا ائینی بوایشه
 قاریشدی ریر و کیزلی ورقه لر دن معین متقارینی یا ماغا سچور ایدیر. سوز یوخ که، ورقه لرین
 بویوک بیر حصه سیننی فرخی، سالار طفر، طلوع، هابشله فرخی نین پارلمان قراکسیاسینن دیگر
 عضولری یایمیشدیلا ر.

اوگونلرده روشن‌تهرانا سفرایتمیشدی. او سالارظفرین خواهشینی یئرینه یئتمیرمک مقصدیله کرمانشاه قاییدیر. لاکن بوزمان تانیش لاریندان بیرینین واسطه سیله همین مسئله تین اوستی آچیلیر. سیاسی اداره تین مامورلاری اونو ایزله یه رک قزوینده حبه آلیرلار. یوخلا مازمانی همان کیزلی ورقه لرین بیرنجه نسخه سینی اونون چمندانیندان چیخاریرلار.

من بوقدر بیلیرم که، روشن ملیون فرقه سینین عنوی اولماسی، کیزلی ورقه لرین یازیلماسی و چاپیدان چیخماسی حقیقده ده هئج بیر معلوماتی یوخ ایدی. بونا باخما یاراق سیاسی اداره اونو اوج ایله ن آرتیق بیرمده قسرنندانیندا تکلیف سیز ساغلامیشدیر. روشن عادی بیر آدام کیلی، اونون ئوزونه مخصوص اخلاقی و ارایدی، یالنیز سالارظفر ایله دوست اولدیغینا گوره زنداندا توشوش، بو ایسرا یسه اونا چوخ آغیر باشا کلمیشدی. علنه زنداندا اولارکن روشن آناسی و فاتایتی. آغیر بورجا دوشدی. ایوینی سئل آپاردی. زنداندا اولدیغی اوج ایلمتینده بیر آدام بیله اونو گورسکه کلمه دی. یالنیز زنداندا او بریلن یئمکه کچینیردی.

من اونو زندان اولده گورموشوم. روشن باشینا عیلمه قویاردی، یاخش یادیما دکیل مجلس دورلره یئین بیرینده کرمانشاهین آزاد یخواه لاری و ملیون تشکیلاتی طرفیندن او، تهران کونتر بیله ردک، مرحوم نصرت الله ونین وکیل لیکی علی بنده سنلر کتیر میشدی. اودیردی: «فرمانرمانی گوجل حصاره یه آلمیشدیر. راتلا شدیغیم بوتون آداملار اوناطر فدار چیخیرلار. بیرگون اومنی ئوزایوینه دعوت ایده رک، باغدا قبول ایتدی. او، کرمانشاهلی آروادیندان اولان اوغلانلاری می مجلسه کتیرمک حقیقده گوستریش ویردی. اوغلانلاری می منله تانیش ایده رکن دیمی: بونلار سیرین همشهر لری نیردی لر. یونونلادا او، نصرت الله ونین وکیل سئجیلمه سی تین طبیعی بیر ایسرا اولدیغی گوسترمک ایسته می یردی. اونون باشقا ایکی اوغلی دا باغدا یئر بیله بیردی. اولاری منه گوستره رک دیمی: بیله خیال ایتمه که، من یالنیز کرمانشاهلی بلمه میشم، یا شقاییر دستمیزده واردیر، یئر بیله یین بو ایکی اوغلو می دا بولشویک تربیه ایتمیشم.

محمد علی روشن حبه آلمناسی

محمد علی روشن حبه آلمنا زان اول چوخ گنج ایدی، من حبه اولوندیق دان بندی آئی سونرا اونونلا زنداندا گوروشدوم. بوزمان اونون ساجی ساقا لالی آغار میشدی. دیبلدیگینه گوره بو دکیشک بلیک بیر ایکی هفته عریخته باش ویر میشدی. لاکن احوال سوجه سی چوخ حکم ایدی، چای و قلیاندان باشقا آیری شئی له ماراقلانمیردی.

بیر روحانی عائله سینده بو یابانچا تدیغیما باخما یاراق روشن حرکت لری لوطی واری ایدی. دیبلدیگینه گوره کرمانشاهلارین چوخ بو خاصیته مالک اولورلار. روشن اسلی امغانلی اولسادا ئوز حیاتیندا اوراتی گورمه میشدی. اونونلا چوخ ظرافتله شیرو دیب گولوردیک، روشن وجودی ایله دیمک اولار که، زندان بیزه تاثیر ایتمیردی. زندان تین آشی ایله گونوموزی خوش کچیریردیک. زندان تین گنلر، خصوصیه، دولت املاکینی سنیمسه یین آداملار، سیاسی محبوسلارین بوقوری بوش شزلیگینه تعجب له نیردی لر. اولار حتی بعضا بیزیم ظرافتو گولوشلریمیزده اعتراض ایدیردی لر. اولار دآن بعضی لوی بو اعتراض اینجه یئر له، حتی سیاسی اتهاملاردا چکیب آیاریردی لر. دولت املاکینی منیمسه مک اوستونده حبه آلمیش بیر قوشون پالکونیک یی گون بیزیم ظرافت لشمه کیمیزدن

عصبلشهرهك شاهابلله بئر مکتوب یازمیشدی: «قصر زندانی تبلیغات سرگزی اولموشور- سیاسی محبوبلار غزده تا اوخویورو اونون اطرافیندا مذاکره لر آپارولار...»
 اوست-اوسته روشن یاخشی یولداش و معاشر آدام اینی، او، ئوز سیاسی آبرو و حیثیتینده قورویا بیلیردی. بیرگون راسخ اونون مکتوبینی یو باتمیشدی. بونا گوره ده زندانین داخلی و خارجینده اولان دوستلاری، حتی سرتیب زاده و راسخ، نه قدر اصرار ایدیپ عنرایسته دیلر سده اونون عائله سینده بیرداها مکتوب یازماغا راخیلیق ویرمه دی. بیرگون اونادی بیلرکه، کرمانشاهدا سنین گولومون حقیبنده شایعه یاییلمه شدیر، آرواندا و شایغینا بیر مکتوب یان، او، ایسه جواب ویرمه دن قلیانی سومور و بوسوزله هئچ بیر اهمیت ویرمه دی. بیر دفعه ده زنداندا محبوس ایچون حیاتی مسئله لر دن بیری ساییلان پیرموس ساخلماق اجازده سی اوستونده آجلیق اعلان اولونموشدی. زندانین رئیس و مامورلاری مختلف وعده لر ویرمک و عده قورخی کلمک یول ایله هامینی یوایشدن چکیتدیریب آجلیق اعلانینی سنیدیرماغا مجبور یئتدیلر. روشن ایسه نه گون سوساراق او توروغی یئردن بئله ترمه دی. اونماز قیلماقدان باشقا هئچ بیر حرکت ایتمیردی. نهایت زندان رئیس علاجسیر قالاراق، اونون پیرموسونی تام حرسله گری قایتاریب اجازه ویردی که، کونلی ایسته دیگی کیمی اوندان استفاده ایتسین.

قیه اولوندیگی کیمی، روشنین یولداشلیق و دوستلوقا بویوک علاقه سی واراینی، یالنیز سالارظفر ایله دوست اولوغی ایچون او، زندانین بو قدر سارسیدجی رحمتلرینه دوزوردی. بومدته روشن، هر ایکسی ایله دوست اولموش مولعه بئر کلمه بئله گلایه و شکایت ایتمه دی. عکبنه اولاراق سنجابی طایفه سی اونون باشچیلاری حقیبنده همیشه حرسله دانیشاردی.

سالارظفر دن ینده بیر آز یازماق لازیمیر. اونا گوره که، شرحینه باشلا دیغیمیز موضوعی بونور کفایت قدر آیدینلا ندرمات ممکن دگیلیر.

گیزلی بورقه لرین یاییلمه سیندن ایکسی ساوچ گون کئچمیشدی. بیر چوخ آداملار کیمی من ده اوننی او خودوقدان سونرایا ندیریب، احوالاتی یادیمدان چینارمیشدیم، او وقتلر بیر چوخ دوستلار کیمی، من ده احتیاطلایا شاییردیم، حتی خصوصی صحبتلر و شخصی گیت-گل ایچون بئله گوردانمی یا شاییش ایویمن استفاده ایله بیلیمردیم، چاره سیز لیکن هر هانی بیر دوستوملا، دیگر بیر دوستون ایوینده گوروشوردوم. بیرگون ایولردن بیرینده آفاق سالارظفر له گوروشدوک، سوز بوخ که، ایوصاحبی خصوصی بیریول ایله گوروش وقتینی طرفله بیلدیرمیشدی. بو ایوین قاپیسی ققیلان ایدی. ایوده یا شایانلار هارا ایسه چخبب گئتمیشدیلر. بیردن بیرد قاپی آچیلاراق سالارظفر ایوه داخل اولدی. تخمینا گون اورتا راده لر ایدی. من دیدیم: چوخ یاخشی اولدی که گلدینیز. ایوین صاحبی چخبب کیده بیدیر. ایکسی میز بیری لیکه نهار حاضر لایب بئشدیک، او، دیدی: دوغرو دان دا غریبه آداملار سینیز. دنبادان خبرینیز بوخ دور. آنجاق یه مک ریاتماق فکری بنده سینیز.

اونون سفتی چوخ جدی لشیب، قاشلاری دوینولندی، تعجب انهره ک سوال ایتدیم: نه خبر وار، نه کیمی حادثه باش ویرمیشدیر؟ آخی دنیا که، سونا چاتما شیدیر، بیر تک ستمیز اونوروب و یا قاجا عملا دن یاد گیشمز. منیم بو فورم دانیشیم قیدمان او، داها دا عصبلشهره ک دیدی: سیز لر چوخ پیس آداملار سینیز. همیشه دییر سینیز که، اراده میرین بشر مقراتینا هئچ بیر تاثیر یبوخ شور. بیز کیم لر ییک که، تاریخین کیده شیشی دگیشه بیره بیلک.

من اولندن ده بیلیردیم که، فلسفی و اجتماعی مسئله لر ی بائادوشوب تحلیل ایتمک اونون ایچون جتین دیر. بونا گوره ده اونونلا هئچ وقت بو زمینه ده سباحته یه گیریشمردیم.

مضمونه، داهاجوخ دلخور اولوغوی ایندیگی وقتده شبهه سیز که، اونونلا مناقشه گوریشمه نلی ایدیم. سبب اولراق دیدیم؛ چاخ باخشی، بیز سیزین فکر لشدیگینیز آداملار کیمی ایلك. مقصدینیز نه دیر؟

او، دیدی دوغرو داندا سوزینله، مشکل لرین آجلماسی ایچون الله توکل ایدهن آداملار آراسیندا هنج بیر فرق بوخدور. اونلار کیمی سیزده نوز اراده نیزی قیمت لندیریرسی مینیر. سونرا اولعلاوه ابتدءه هله لیک بوسوز لرین وقتی دگیل قارداشم سردار ناصری بیرنجه نفرله بیرلیکده کورمانشاهدا توتاراق نظارت آلتیندا تهرانا کتیر میشلر. من دزباندا اونلارین یانینا کیت میشدیم. بوايه خلاص اولماغیما سبب اولدی. پور آفری ده حبسه آلمیشلار. ایوی میزی ایسه نظارت آلتینا آلاق چدی صورتده منی آخترماغا باشلامیشلار. نوزون بیلیرسن که، بو دفعه من الله کچیم حق حساب قورتارار.

من دیدیم بنده ایچون سنی توتماق ایسته بیرلر، سن که بیر ایش گورمه مین. اونبله جواب ویردی: نوزونی سایما ما زلیغا وورما، شبهه سیز که، کیزلی ورقه نی اوخویوسان، یقین که، روشنیو باشقالارینین توتولماسیله ایشین اوستی آچیلیو منیمده آیاغیسی اورتالغا چکیلمر.

من دیدیم: کیزلی ورقه نی اوخوموشام. لکن مسئله نین سنین له نه کیمی علاقه سی اولابیلر؟ اودی دی بی علاقه اولسادا، اولماسا دو وضعیت بئله دیر. سن ممکن قدر تئز بیر وقتده تهراندان چیخیب کیتمه لی ییم. خواهش ایدیرم قه ایتدیگیم آداملار لاگوروشوب نتیجه نی مننه معلومات ویره سن. من قتلیدو کیلی (م) بن ایوننده ییم. بو آداما اعتماد ایدیرم. همان ایوده سنی گوز له یه چکم، من اونون سفارش لرینی دوستلارینا جاتدیردیم. دوستلارین ایندن ایسه هنج بیر ایش کلمه دی. بیر آق سونرا او، علاج سیز قالیبماز انترانلی چاروادارلارین کومکی ایله تهراندان قاچماغا موفق اولدی. دیبلدیگینه گوره سالار ظفر ایکی-اوچ آی اذیتن سورا نوباست ایران سرحدینن خارج اولماغا امکان تأییم شدی.

همین مسئله اوستونده بیر چوخلاری توتولی. فرخی ایسه فرستین استفاده ایدم رک زوسیه قاچدی و اوردان آلمانیا گشتی. آقای کمره ئی نیده نوز دیدیگینه گوره بیرنجه دقیقه لیگه نظمییه کتیر میشدیلر. اودی بری؛ چالیشیر دیلار که، سالار ظفرین هاراد اولدوغونی مثن نوز که نسیلمر. عین حالدا سالار ظفرین نه مقصدله منیم یانینا کلب کیتدیگینی سوروشوردولار.

کمره ئی نظمییه ویریلن مشوالارا جواب اولراق دیمیشدی؛ بیرنجی، من پولیس ناموری دگیلم که، شهنلی آداملارین یشرینی نوز که نوب سیزه معلومات ویرم. بو ایش منم وظیفه اولعلاوه ایویغون دگیل. اسکینجیسی، ایویمه کیملرین کلب کیتمه سی بارده ویردیگینیز سورغو-مشوال یشر سیز دیر. چونکه، منیم ایویمین قایسی هاینین اوزونه آچیتدیر. منیم یانینا هاسی کله بیلر، اخلاقیم هنج وقت اجازه ویرمیر که، قایمی خلقین اوزونده باغلا ییم. نظمییه اداره سی آداملارین منیم ایویمه کلمه لرینه مایل اولماسا بو حقه غوه تکرده اعلان هرچ ایتدیرد بیلر بو نونلادا خلق نوز تکلیفینی بیلر.

سردار ناسر، سردار مقتدر و باشقالاری تخمیناً ایکی-آق سونرا زنداندان بوراخیلدیلار. لکن روشن تخمینا دوردایل حبهه قالدی. کرمانشاه عاملری طرفیندن کوسقریلن تشب نتیجه سینده اوز زنداندان بوراخیلدی. لکن سونرا اسفهان سوز کون ایدیلدی. سالار ظفر ایسه بیر مدت مسکوادا اولموشدور. ایندی اونون هازادا اولماسی حقیقته اله هنج بیر دور کون معلومات بوخدور. تاسف اولسون که، مؤلف اونون عائله سی حقیقته ده دقیق معامات مالک دگیل.

سردار مقتدر زندانشن بوراخیلقیقدان بیرنجه آی سونروقات ایتدی. زندان اونون صحینه چوخ بیس تاثیر گوسترمیشدی. چونکه اونون بوبره کلری آغیرخسته ایدی. اوات، یاغ، وعادی خوره کلری بیبهیلیمردی. زنداندا ایسه برهیز ساغلاماق ممکن دیکلدی.

خلاصه سنجکی مسئله سینده سرایین ژوریاشینا لایقینا قارشلی یا بیلیمش عادی بیر گیزلی ورقه نجه نفر رشادتلی آدمین آرادان گیتمه سینه و بیرنجه کوللی عائله نین داغیلماسینا سبب اولدی. تاسفکه، مختارینین دیدیه لی محاکمه سی جریانیندا دا هنج کس بو فدائی لرین آدینی بئله دیلمه گتیرمه دی.

دولت املاکینی اوغورلاییب منیمه ینلر

اون بیر ایلیک زندان خاطرله ریمده وضعیتینی شرح ایتدیگیم کیمی قارائلیق حبس دورینی گنجیردیگن سونرا، نهایت دیگر محبوسلارلا علاقه یارادا بیلدیم. همین ایل قصر زندانی خصوصی بیر مراسم ایله ینی جه آچیلیمیشی، کینه محبوسلارین بیرعه سیننی قصره کوچوروشدیلر. زندان سامورلارینین دیدیگینه گوره بووقته قهر یالنیز پرونده میزی تکمیل لشدیرمک مقصدی ایله بیزی موقتی محبسه ساغلامیشدیلا. نوزی غوزلو کونده داهاجیرت لندیریجی داستان اولان موقتی محبسن وضعیتینی شرح ایتمکن هله لیک وار گنجیریم، بوباره ده طرفلی معلومات الله ایتمک ایسته ینلر بیریم «اون بیر ایلیک خاطرده» لریمیزی گورله هله لیدیرلر.

قید ایتدیگیم گونلرده، یعنی ۱۳۰۹-نجی ایلین قیش فصلینده، دولت قوللو قجولارینین بویوک بیر عده سیننی حکومت انباریندان اوغورلوق ایتمک اوستونده، موقتی حبس خاناندا ساغلا ییردیلا. بو آداملار حبس خاناندا آزاد بوراخیلمیشدیلا. دولت املاکینی اوغورلایان محبوسلار زندانین ان آغیر دورلرینده بئله، باشقا محبوسلارا نسبت، خصوصیه سیاسی متهم لره نسبت دها آزادوداها راحت یاناییردیلا. باشقا جورده گوزله مک اولمازدی. اوتا گوره که، اولاقید اولونان جورده دولت املاکینی منیمه مک هنج ده عیبی نقصان ساییلمیردی. چونکه «مملکتین صاحبی» آدانان شاه شخصاً بو ایتمه، ایده مانچیلارین دیلی ایله دیسک، رگوردور اراق، بیرینجی یشری توتوموشدی. ایکینجی سی، دولت خزینه سیننی غارت ایتمه نلر نظمیله ایشچی لرینه، خصوصیه زندان سامورلارینا معین هلییه رشوت و یرمکله اونلارین بویونونا مینیب، نوز عیش و عشرت واسطه لرینی ایسته دیکلری کیمی حبس خاناندا فراهم اییدیردیلا. بئله لیکله سیاسی محبوسلارین بوتون واسطه لردن محروم اییدیلدیگی ان آغیر و دهشتلی گونلرده بو چنابالار زنداندا تام فکر آسوده لیگی ایله یاناشیرو ایسته دیکلرینی اییدیردیلا.

مثلا اونلار ایسته دیکلری هر هانسی گون وساعتده نوز آداملاری دوستلاری ایله گوروشه بیلیردیلا. حاما گتتمک ویا محکمده حاضر اولماق بئانه سیله زندانان چخبیب، بیر تومن رشوت مقابلمنده ان الحاق ایشلره بویون اکن پولیس سامورلاری ایله. ایسته دیکلری یشره گیدیردیلا.

محکوم اییدیلدیگن سونرا نجه آیداییرنجه دفعه نوز ایولرینه گیده رک معلوم ایشلرینی گورور. اداری فیریلداقلارینی تکمیل لشدیریر، سونرا سخوتس وضعیتده قایدیب زنداناکلیردیلا. اونلار خارجه بئله گئیین مکه حیفسلندیکلری گوزدل پالتارلاردان زندانین داغیلنده استفاده اییدیردیلا. بوتون عمر بویوبلکه ده یشمه دیکلری و یالنیز زنداندا آدینی ایشیتدیکلری خوره کلری گتیرمک ایچون سفارش ویربردیلا. بویول ایله

اونلار بىر-بىر لار يەنە اعيانلىق كوتىرىپ باشقا لار يەنە اقبالىق ساتىرىدىلار. باشقا محبوسلار بىن يەتمىش نغرى كىچىك بىر اوتاقدا، چوروسوش گىلم لر بىن اوستونىدە ياشايب قىمىش سويوق كىچىك لىرىندە چىركىلوى بىر تىق اديالىن آلتىن سىغىنىدىقلارى حالدا، زندان مامورلار بىن ئوز حدىلر بىلە الدالېب ئوزلر بىچون «حرمت» و «آبرو» قازانىشىپ بوز اوغرى اقلار تىك اوتاقلاردا ياشايب رومىن اوتاقلارى جور بىدە چور بىل و قىمتلى قاليلارلادا زىنت لىدىرىدىلار. بىلە لىككە اونلار زندانغا انكلىتره لوردولار بوز آمريكامىلارد لىرىندىن داها باخشى و داها بىوكك حيات سوروردولر.

قىدا بىتمك لازىمدىر كە، بو اقلار بىن زنداندا اولمالارى بىتون چىنلردىن ساير محبوسلار بىچون چوخ اغىر باشا كلىرىدى. زندان مامورلارى اونلار بىن راحتلىكىنى تامىن ايتىمك خاطر بىنە باشقا محبوسلار بىن ياشايشىنى مەخودلاشدىرىپ، اوغورلارى قورخوتماق مقصد بىلە دىگر السىز، اياقسىز محبوسلارغا غىظ و اشك نەچە پىرىدىلار. خىصوصىلە سرهنگر اسخ بوايشىدە خصوصى مەھارت فرجە و بىرىدى. اونون هر آى آلىغى رشوت بىن ئوده نىلمە و قىتى آراچىق كىچىك كىدىكە، باشقا محبوسلار بىن باشا دىقلارى كورىدىلاردا بوخلاما ايشلرى باشلا بىرىدى. بولىس لىر بىر مومس لارى بىندە محبوسلار بىن المىن توتوب آلىرىدىلار. قاچاق بىولا زندانغا تىرىك، عراق و كوزىياك كىتىمككەن امتىخ ايدىرىدىلار. بىز ئوز آبروسىزى قوروماق، ان عادى حيات واسطەسى اولان اوددان محروم اولماق بىچون مبارز دىه قالخىردىق. بوچىك شەلرە بىر نەچە نغرى قارائلىق اوتاقلار سالىرىدى. نەھىت اقلار سرهنگر اسخ ايلەر اتمىلاش بىر بونونلادا عمليات باشا چاتىردى.

دولت املاكىنى اوغورلاناق اوستونىدە حىسەدوشنلر زندان بىن خصوصى حمابىندان باشقا، رشوت بىرىمك بىوللە عومومى حمابىندان افراط درجەدە استقاده ايدىرىدىلار.

خارجە قالماسى حكومت طرفىندىن مصلحت گورولمە بىن و باخود آرادان آبارىلىپ، بوخ ايدىلمەسى، نازدە توتولان بىنى آدمالارىدا دولت املاكىنى اوغورلاناق اتقاسى بىلە زندان كىتورىدىلار. اىلك نەقە نصرت اللولە مەبىن اتهام بىلە حبس ايدىلىشىدى. قىد اىتمك لازىمدىر كە، نصرت اللولە ئوزىدە باشقالارى حقىنە بىلە بوخولاردان آز گورمەش بىنى، كىچىك شىدە امقاياندا مالىدە ايشىقىسى اولموش مشعور مەختارىدە مەبىن قدر مەبىن خەتە لىككە توتولموش بىنى. و بىر بىن تەمتىن تام بايان اولموش بىنى سويلەمك مەبىن اولماسادا، هر حالدا تىمورتاشىدا مەبىن بىغانە بىلە زندان سالاراق خاتىر جەسبىنە فاجەلوى بىر شىكلدە تولىوردىلار. تىرىزلى مشعور حسىن آقا فاشىنگىچى بىن ايشى بونلار بىن هامىسىندان داها گولونچ اولموش بىنور. شاه بو جىنى بىشال آدمىن آنچاق قىزىر تەدانىندا ساخلانمىسا بىنى مصلحت گورموش بىنى. لاکىن دولت قوللوقچىسى اولمادى بىنى بىچون اوغورلوق تەمتىنى اوتا ياشىش بىر بىلمەدىلار. نەھىت اوتوروب اوزون مدت فال ايدىقن سوز ايدىلر كە، اوتوشون اداره لرى بىچون كىتراتا كوتوردىكى پارچانى تەبىن ايدىلمىش تولىچون بىر نەچە سانتىمتر انلى ويا انسىز توخوتورموش بىنور. بىول بىلە دولتە بىويوك مبالغ نغرى دكىمىش بىر. بونون بىچون دە تىرىزلى حسىن آقا فاشىنگىچى زنداندا قالمادى بىر. بو گولونچ مەنطق اوزوندىن اونوسياسى كورىوردىدا بىدى سىككىز آى تىكلىغىز ساخلادىلار. نەھىت اونون زنداندا هانسى بىولا خلاصى اولونماسى مەبىن بىچون معلوم اولمادى. عومومىتە بىول بىلە اتهام ايدىلن لرىن سايى آزدىكىلى. لاکىن اونلارى دولت املاكىنى حقىقتا اوغورلامىش آدمالارلا اصلاقتا بىتمك اولماز. مەبىن مەقداسىندا دولت املاكىنى اوغورلاناق اديله اتهام ايدىلن شىخلر بىن بىر چوخى آرتىق آرادان كىتمىش بىر. سلامت قانلار بىدە هىچ بىر مەحكومىتلىرى اولمالار يەنە باخما يارق

ایتر مجامعه، ایترسهده دیگر صلاحیتدار مقالدارا، چکدیکلری ضررلرین ثوده- نیلمهسی ایچون هنج بیر تئمت گوسترمه دیلر.

بیرسوزله دیمک لازمدیر که، دولت املاکینی حقیقتا اوغورلایانلار حاسیزو مردار آداملارایدیلر. فاطمی نین نجه نندانان چیخماسینی و اورادان بیرباشا کیدیب بلدییه اداره سینده ای شاهه سینیی بوگون یا صباح ایسه پارلمان کرسی سینده اوتورماسینی من هنج بیر سببله ایضاح ایده بیلیمیرم، بیلیمیرم بو ایشلری هامی باشا حوشور، یونخاستکجه بیریم کیمی زندانا دوشموش آداملار بوبارده فکرلشیرلر. فاطمی دولت املاکینی اوغور- لامیشی، هرگونده زندانلایرلوقه تریاک چکردی، رضاخان دورونده ایسه او، شاهین عفویندن استفاده ایتمیش بیرینچی آدامدیر. انسان بوایشلری گوردیکه ویباخود ایشتیتدیکه سبوت وحیران فالیر. بوللار اداره سینین اوغورلاری ایندی شرفلی آداملار اولوشلار. اونلارین هم بولی، هم پاشایشی همده آبرو- حرمت، بیرسوزله هر شئی لری واردیر. ایشتیتدیکیمه گوره آقالار گویا ئوز کئچیمیش آبرولارینی بریالتمک ایچون مجلسدن خصومی بیر قانوندا کچیرمیشلر. دیمک، بیزیم محیطده اوغورلوق، خذانت، دولت املاکینی منیمسه مک هنج ده عیبو گناه دگیل، اوغری آدام وکیل، ناظر، بلدییه رئیسو سایر وظیفه صاحبی ده اولای بیلر و هنج کسین بونا اعتراض ایتمکده حقی یوخدور.

زندان مامورلاری دیگر محبوسلارین حماسا کیمک نوبه لرینی ده همین اوغری آقالار ساتیردیلر، بئله لیکله، بو آقالاتیف خسته لیکینی یایان بیت لره بیر لیکله، یازیق محبوسلارین قانینی سوروردلار. بونلارین بیر چوخو زنداندا فرنگه سالیقدا ایدیردیلر. اوللار ئوز لرینی آوروپا تیلی گوسترمک ایچون دونوز اتیدن حاضرلانا خوره ک کتیریلده- سینی سفارش ویریردیلر. مصله لری بو خوره کلره عادت ایتمه دیکلری ایچون اوللاری بیلیکن سونرا چیخیب کوریدورلاردا قوسوردلار.

قیدا اولونقیضی کیمی همین آقالاتوقتلرینین چوخونی حماسدا کتیریردیلر. البته زندانان خارجه تتر- سئز حماسا کیمک هنج ده پس ایش دگیلیدی. لاکن زندان داخلینده بوایش ئوزده بیر نوع اوغورلوق دیمک ایدی. اونا گوره که، زندان مامورلاری سایر محبوسلارین حماسا نوبه سینیی بول ایله همین آقالار ساتیردیلر. ایش بونولا بیتمسه ایدی ینده دردیاری ایدی. بوفرنگه سبب آقالار حماسین بوتون قایی دیوارلارینی بنزین ویا اودکولونلا یودوردور. سونرا بنزین چلک لک لرینین اوستونه اوزان اراق باشقا محبوسلارا بدنلرینی ماسا ایتدیریردیلر.

بیر قایدا اولراق زنداندا تریاک چکمک، عراق و باشقا کیغلتنیرجی ایچگی لر ایچمک قذغ ایدی. بعضا حرمتلی ساییلجا یان محبوسلارا پایروس چکمگده اجازه ویریردیلر. پایروس چکمگه عادت کرده اوللار غلاجسیز لقتدان بول بیغیب بنا قمتنه (بیر داناسی اون شاهیه) پایروس آیردیلار. اوللار بعضا بیر پایروسی اوچغره چکیردیلر. بئله حاللاردا شریکار بیر- سبیرین پایروسانه کیمی قلاب وورماسیما دقت تیتیریردیلر. بیر حالدا کی «حرمتلی» محبوسلارین، یعنی دولت املاکینی منیمسه نیش محبوسلارین اوتاقلاریندا اعلا پایروسلار، قمتلی شرابلار، تریاک، شیر، بیرسوزله هر شئی بول و فراوان ایدی.

آدام ایش سیر فالدیقتا اوره گی چوخ شئی ایسته ییر. بعضی روایتلر ده گوره زندانین ایتمک حیطینده همین آقالار ایچون چوخ صمیمی کوروشلرده تشکیل ایدیلیردی... قیادایتدیکیم کیمی ارنی یوسفین زنداندا اولارکن تازه اولاد صاحبی اولماسی، بونا ئوتور... همین او شاعی کوروش زمانی یوسف ئوزی منیمله تانیش ایتدی، او وقت او بیلدینجی ایل ایدی که،

زندانداندا باشا بىردى. اوشاغىن ايسه بىش ياشى وارايدى. معتبر منىچ دن بىلگه بىر معلوماتدا ايشى تىتمىشم كه، قوام شىرازى ايجون بىر باغىن گلخاناسىندا كوروش تشكىل ايندولير مىش، عادى اوغرو لار، جىبه گىر نلر، عمومى تىله غير محترم مجوسلار زندانين دورولمىز تىبىق دىچتىن ليكلرى قارشىسىندا، بىر چوخ حاللارد بشىمان اولونولارنى بىلدىر يردىلر. اولنار، ئوزلرىنه برائىتخانلارنى ماق ايجون احتياجى، يوخسوللوق و نوباب آداملارلا دوستلاشمىقى مەھنە كىتىر دىلر. خو غرو داندان اولنارلار بىر چوخى ايشى سىزلىك، يوخسوللوق و آچلىق اولونان اوغورلوق ايتىمىش و تىنچدە زنداندا خوشوشىلر. حتى اولنار دان بىضىلرى كىچىكلىك ايجون بىر تا پىمادىقتارلارنا كوره قىدا اوغورلوق ايدىر كىچىك دوشوشوشىلر، مثلا، بىر يىم زنداندا ساخلاندىغىمىز مدتدە عباس تفرى بىش دىفە زنداندا بوراخىلدى، لاکىن يىنە دە زنداندا تىماق ايجون قىدا اوغورلوقا كىدىب اولكى يىرىنە قايتىدى. عسكار باب حسن ئوز عمرى بويى بىلكەده اللى دىفە دن آرتىق توتولوب بوراخىلمىشى. انلە جەدە عباس قروينى دورىتىش دىفە بوراخىلىپ يىنە توتولدى.

بىر قايدا اولراق عادى اوغورلار هفتە نىن اورتاسىندا زنداندا بوراخىلدىقتا سوز بىر يردىلر كه، جىمە آخشامى يىمكىنى گلىب زنداندا بىه جىكلر. اولنار حتى رىس ايله راضىلىقا كلىردىلر كه، زنداندا كى پىرلى باشقا آداملارلا وىر يلمەسىن. زنداندا اولان جىرىق يورقانلارنى ايسه نچە كىلوكه كرايه بىه وىر يردىلر.

اوللر بىر اوغورلار دىگر مجوسلارلا داها چوخ علاقه ساخلاندىق. اولنارلار ماچرالارنى تىلگەلى سرگىشتلرنى ايشى تىمكە ئوزوموزى مشغول ايدىردىك، بعضى حاللاردا ايسه آراسىزدا عملە كلن مىمىستو دوستلوقدان استفاده ايدىر كى اولنار دللىل نىفىحت وىر يردىك. اولنارلار بىر دىكى جوبالار بىضا طبعى و منطقى اولوردى.

مثالدىر بىر سىزىلە خيال ايدىرسىنيز كه، بىر آزاد ياشاماق و راحتلىك اىستە بىرىك. سكرىز آدام دىگىلىك؟

اولنار دىر دىلر، سىز بىلە تىمور ايدىرسىنيز كه، پوليسىن منجوس صفتى بىزىم خوشوموزا كلىر، ياخود اورە كىمىز يوخور، غير تىسىز آداملارنى؟ البته بوخ، بىزىم حقىمىزدە يانلىش فكر دەدىلر. بوتون يونلار بىز بىلكەدە هامىدان ياخشى باشادوشوروك اوغورلوقدان، ايوگىكلن، جىبه گىر مكلن، زنداندا دوشمكلن، تىق بىلرە معروف قالمىقدان، محاكمە اولونماقدان هىچدە خوشوموز كلىر. لاکىن نە ايتىمك اولار، چارە بىز يوخور، المىزدن بىر ايشى كلىر. كلسب كارلىق ايجون سرمايه بىز يوخور، معىز پىشە، اختىساس ماچىدە دىگىلىك كه، هىچ اولمازسا بويولىلە كوندە لىك چورە كىمىز چىخاراق، نوكرچىلىك وسابر قوللوقچولوق ايشى ايله مشغول اولماغادا تىلگە سىزلىك اذارە سىنن سامورلار مانعچىلىك تورەدىلر. هارادا و هر هانسى آدامىن ياندا ايشە كىرەك اىستە دىكىمىز زمان پوليس ئوزونى اورا يا چاتدىرىب كىنلار بىمىزى تىشىر دىرو بوتوللا ايشلرى كورلار اراق صاحىكارلار بىزدن چىكىندىر.

بوتىن لىكلرە باخماق اراق تصادفا كىرەك ان اچىب وىامى بىر كىسب كارلامىشغول اولماق اىستە دىكە در حال سرمايه سىزى المىزدن آلىب دنيا نىن او باشىندا بىر اوغورلوق باش وىر دىكە در حال بىزىم المىزدە اورا يا قاتىرلار.

همىن غير محترم اوغورلارلار عكسە اولراق، حكومت املاكىنى نىمىسە دىن «محترم اوغورلار» ئوزلرىنى هىچ وقت حققر حساب ايتمە بىر، زندان دورىنى تام افتخار و آلنى آچىق لىقتا كىچىر بىر، آزاد اولوندىندان سونرا ايسە همىشە كى يولى ايله داها ياخشى و داها يوللى وظىفە لر اىلە كىچىر دىلر.

بئله ليككە دېمىك اولار كە، بالىز آفتاقا اوغورلارنى محكوم ابدەرك اجتماعىتىن قووردىلار. انصافلادىك دولت املاكىنى منىمەك، اوغورلىغىن باشقانوغورلىغىن داها بېسىدەر. حتى بول كىسيب آداملارنى سويماق بئله، دولت املاكىنى منىمەك قىر حىياسىز حساب اولونابىلمىز. چونكە سادە اوغورلوق بول كىن ليك بوخولوب دېلىنچى ليكىن ابرەلى كلىر، بو بوخسول لوغى ايسە بىزىم پوزقون اجتماعىتىمىز تورە تمىشدير، تعليم تريبە واسطەلرى عومىي كىدىرىلىنچىكى تقدىردە اوغورلوق قۇلورلوقدا طىبىي اولراق آرادان كىدەر. لاکن دولت املاكىنى منىمەك تەمىلە باشقادير. همىن اتمالار زىنداندا كىتىلن آداملارنى چوخى زىرەك، عىن حالدا حىاسىزو ئوزلرىنى گناھىز گوسترمەك چالیشان عىمىرلايدى. اولار، دولت ادرەلرىنىن اورتاوغالى رتېدلى، ايشىچىلرىنىن ارلوب، بىوكسك معاشى آن، ياخشى حيات سورەن، حتى آدوشەرت صاحبلرى اولان، آدلى سامانلى هاۋلەلرە منسوب اولان آداملار ايدىلر، بورادا اوغورلوق داها بوخسولوق و چارە سىز ليكىن مىندان كىمىردى. اولار ئوزلرىدە بىوكىمى عنوانلرى خوتىلا مىردىلار. بو آفتالار ئوتلرىنى داهادا آرتىرماق، ئوز عىشى و عىشترلرىنى تامين ايتىك، آفتوماسىن و كوزەل بنالار آتماق و داها چوخ وارلانماق خاطرېنە اوغورلوقغا مرتك بولور دىلار.

عدلىقو اجراچى قوهر اولارلا برائتقازاندىر، ياخۇد هىچ اولما غاۋى اوغورلارلا بو آفتالارنى آراسىندا بىوكىم قائل اولوردى... بعضىلرى دولت املاكىنى اوغورلارلا نالاردا حق قازاندىرماق ايجون دىبىرلىر؛ دولت ظلمكار دىر، اوخلىقى زورلا سويور. بونا كوردە دولتىن مالىنى يمك قطع احرام دىگىلدىر. بو حىاسىزلىغىن سون نقتە سىدەر. بونلاردان سوروشماق لازمىدەر: دولت كىم دىر؟ دولتىن مالى هارادان توپلانمىش دىر؟ اونه كىمى ايشلرە صرف اولونمايدىر؟

البته بو سئواللار جاوابىرىمك ايتەسك بىوكىمىر كىتاب بازماق لازم كله چكدىر... بوراداسن هىچ دە دولتە برائتقازاندىرماق او نون ظلمكار اولدوغونى انكار ايتىمك فكرىندە دىگىم. باشقالارنى كىمىدە دولت ايدىلا لاشدىرماق ايتەمىم. هەلە ليك بو تورە دىمك اولار كە، دولت ئوزى ئوز ليكىنن هىچ بىر شىئە مال كىدىك، دولتىن خرىنەسىنە مختلف عنوانلار آلتىندا توپلانغان كىمى و سايطدە ايران حلفلرىنىن مايدىر. بو ايسە دولت قوللوق چولارىنىن واسطەسىلە، يعنى حىققتە خلق كىلەسىنن تام معنالى خادىمى اولان آداملارنىن ايلە، اجتماعى ايشلرە صرف ايدىلمەيدىر. آداملار بىر كىلرى هىچ دە دولت قوللوقچىلارنىن خاطرې ايجون ئودەمىرلر. خلق، حكومت باشچىلارنىن قارشى گوزونە عاىق دىك، دولت مامورلارنى وىز كىنى و نا كوردە توپلايدىلار كە، بو وىز كىمى، بىر سىتمەلر نى تريبەسى، ئول كىدە اسىبتىن تامين و برقرار اولونماسى، سرحدلر نى قورونماسى، بىر سوزلە خلق نىن مىن لرلە بو كىمى اجتماعى دردلرىندە چارە قىلماغا، صرف اولونسون، هىچ بىر عقللى آدام بوپ اولارنى اوغورلانماسىنى قانۇنى بىر ايش حساب ايتىم.

لاكىن، بىر اووچ حىاسىزو لوقا آداملار مختلف واسطەلرە ال آتماق و مىن چور فىرلىداق ايتىمككە، حكومت ادرەلرىندە سرعته بىوكسك وظيفەلرە چاتىب چوخلى معاشى آليرلار. سونرا اولار ئوز اوغورلوقلارنى، دولت ظلمكار اولماسى ايلە برائتقازاندىرماق ايتەم بىرلر. بعضا تانمىشلىق ايدىب توتولوقدا زىنداندا ئوزلرىنى دولت خلىبىنە مبارزە آياران شرافتلى آدام كىمى گوسترمەك چاليشىرلار. مختلف يوللارلا زىندانان بو خىلدىقەدان سونرا، اوغورلوق بولمەلەدە ايتىكلىرى ئوشو اعتبار حسابىنا ئوزلرىنە «ابرولى» بىر عاۋلە تىكىل ايدىب، «النى اچىق» حيات سورمەك باشلايدىلار. ماراقتلى بورا سىدەر كە بو آفتالار باشقالارنى لاغا قويوب، استىز ايدىلر، بو وضىت هەلە ايتىدە دوام ايتىمكە دىر.

قانونلارین اینجه لیکلرینی ایخاخ و تحلیل ایتمک بواشده چوخ تجربه لی اولان آدمالار عایدیر. من ایسه همین تفلکله لی تحلیلین قربانی اولموش آدمالار حقیقده بیرنجه منظره نی تصویر ایتمک ایسته بیرم. عمومی تلمه من دیکتاتور لوق دورونون قانونلارینا بدین نظرله باخیرام. عین زماندا قید ایتمک لی بکده، قانون هنج ده سجد بیریشی دگیل. اونون همین حمه سی فایدالی اولاییلر.

قانون هنج ده مقصود آرزو دگیلیر. او، بیرواسطه دیر. لاکن بوگون قانونی حیانا کئچیره ن آدمالارین عقیده سینین عکسینه اولراق، او، هنج ده نایتماق واسطه سینده، حتی یئرسیز جزالاندیرماق و تنبیه ایتمک واسطه سینده چئوریلمه سه لیدیر. ساده جه اولراق دیمک لازمدیرک، قانون جمعیتی اصلاح ایتمک واسطه سیدیر. ایندی بئله اولماسا دا نهایت بوجور اولمالی دیر. حال حاضر دا دنیا عالمی عمین زمینه اوزرینده ایشله ییرلر. بویوکسک فکر کئچ-ئش حیانا کئچیریلمه لیدیر. هله لیک بو عمومی بحثدن صرف نظر ایده ک.

بدبختلیکن ایراندا وحشی لیک و ظلمتکار لیک واسطه سی آدلانان قانونلار بئله، دون کون اجرا ایدیلیر. بوندان علاوه صلاحیت دار آدمالارین فکری نجه موجود قانونلارین بیر چوخو تولاکله قانون اساسی سینین عکسینه اولراق ترتیب ایدیلیمیش و اونلارین وضع ایدیلیمه سینده قانون ویر ییجیلیک اصولی کوزله نیلمه سیتمدیر. بیز نداندا اولارکن ایشیدیر دیک که، قارشیا چیمان حادثه لر ایله علاقه دار اولراق عدلیه نظری تلمه سیک سورتده بیرنجه ماده نی کاغذ اوزرینده گتیریب مجلسه تقدیم ایدیردی. مجلس رئیسی ایسه سیناقدان کچیرمک بهانه سی آلتینده همین چیز ماتارالاری پارلمانین تصدیقنده چاتدیریردی. قانون سیز حبس لرو باشقا ارتجاعچی تدبیرلرین حیانا کچیریلیمه سینده محض همین ماده لر دن استفاده اولونوردی. نجه دیرلر، ناپلئون آتاسینا بئرحمت. او قانون ویر ییجیلیک صلاحیتینی خلق نماینده لرینین ایتمن آلمیشدیسادا، بواشی هنج اولمارسا متخصصلر شوراسینا تاپشیریشدی، دیکتاتور لوق دورینده ایسه بواشیش دورو اونون جانتین لرینه بئله تاپشیریلیمیردی. بودورده وضع ایدیلن بیرنجه مهم قانونلار تنظیمه نین آن جاهل مامورلاری طرفیندن ترتیب ایدیلیمیشی. «ئوئکته نین منافی علیینه تثبیت گوستره نلر» آدلی گولونج قانون سیاسی اداره ده یازیلیمیشی. اون ایلدن سونرا همین قارا قانونین دا عکسیندر قنار ایدره ک بیر عده نی هنج بیر دلیل اولما دان توتوب حکوم ایتدیلر. همان قانون، چپخار لیدیقی وقتدن بیرنجه ایل قاباغادا شامل ایدیلیردی. مثلا فولادینین دوستلاری همین قانون و اونلار حبه آیلندیق دان سونرا تلمه سیک سورتده حاضر لانیمش باشقا قانونلار اساسیندا محاکمه اولوندولار.

جرادینائی قانونودا اصفهان مالیه اداره سینین وساطیتینی او عورلامیش آدمالارین محکوم ایدیلیمه سی خاطر بئته ترتیب اولونموشدور. ایستدیلن هر بیر کسی آسانلیقلا ثولوسه محکوم ایدهن قوشون محکمه سی قانونلاری دا، چوخ ساده وعادی بیر مکتوب کیمی یازیلیمیش و مشهور جلاذاعت تبرینین ایینه تاپشیریلیمیشی. بونلارین چوخ ایسه سیناق مقصدیله ترتیب اولونان قانونلار ایدی.

قانون و اونون تاثیر لری

سیناق مقصدیله قانون حاضر لاق سوزونبی آدام ایشیتدی کده آتالار دیمه کن آرقالیر بویون چپخار سین. آخی مگر سیناق مقصدیله خلقین مقدراتیله اوینا مان اولار؟ محکمه ده حاکم کرسی سینده اکلشیب سیناق مقصدیله ئولکهنین آدمالارینن ئولوم جواسینا محکوم ایدهلر نین نه کیمی مسؤلیتی واردیر؟ بوز لرله ئولوم حکمی، دائمی و اوزون مدتلی محبس

جزالاری ویرمک، خلقین مالینی، مادره ایتمک حقیقینه حکم چیخارماق، بونونلادا قانونلاری سیناقدان کچیرمک، آخی بئله اولدیقا بسی غدارتولوم جزالارینین، عدالتسیر حسی ایدیلمه لرین تقصیری کیمین بونونا دوشور؟ بوقدر مادی و معنوی ضررلری کیم ئوده مـ فـ لیدیر؟ ایراندا قانونلاری سیناقدان چیخارماق ایسی جراحلارین دوشانلار اوزرینده تجربه عملیاتی آبارمالارینا اوختاییر.

قیدایتدی کیمیز کیمی، بیر چوخ هالمه لرین عقیده سینجه قانون جمعیتی اصلاح ایتمک واسطه سیدیر. اونون واسطه سیله اغتشاف و عدالتسیرلیکین قارشیمی آلتیر. بوتور بـ فـ کامل اولماسادا، بیریم قانون ویریحی اورقانلارو قانونلاریمیز همین مرحله یه چاتسایدی بنده دردیاری اولاردی. بدبختلیکن، بیرنجه ایلین تجربه سی گوسترمیشدیر که، بیریم قانون ویریحیلر بوندان داها داگری ده دیرلر. اولاره هنج ده ئوزایشلرین حقیقی معناسینی باشا دوشمورلر. ئوز وظیفه لرینی هنج ده دوشونجه لی صورتده حیاتی کچیریلر. مولفه هنج ده آنا ریخت دگیل. بیز آنا ریختلرین «آنا ریخاقانونون آنا سیدیر» معناسینی بوش بیر اوتویما و خولیا حساب ایدیریک. عین حالدا بیز سقراطین ده مریدلریندن دگیلیک. عقیده میزجه عدالتسیر و غلط بیز قانون اطاعت ایتمک چوخ تهلکدلی و چیرکین بیز حرکتیر.

بونونلابئله، بوتون قانونلاری تابدا لاما ق اولماز. البته قانون لازم دیر. جمعیتی قانون سیز اداره ایتمک اولماز. نظام انتظام دا چوخ جدمی و کسکین اولمالیدیر. بونوز جمعیتین حیاتی ایندیکی حیاتی میز کیمی تهلکدلی و مایوس ایدیحی اولار. لکن نظام انتظام قانون بویوا باشقا سینین هوا هوسی اوزوندن دگیل. تام وحدت و محکم بیز اساس اوزرینده قورولمالیدیر.

دنیا دایما حرکتده و دگیشمه ده دیر. بشریت هر گون کچمیشد نسبتاهاا سرعتله ایره لی لیدیر. اونون عمومی مدنیتی و معارفی نین انکشافی هر آن حیرت لندیریحی مورته آتماق دایر. ترقی یولونا قدم قوموش ملتر طبیعتین قارشیمی آلماناز انکشاف قانونی هنج وقت یادان چیخارما ییب، ئوز مادی و معنوی وضعیتلرینی اونونلار او یغونلا شدریر مالیدیرلار. بوندان علاوه بشریتین مختلف اجتماعیلری داخلیتده جور به جور دیوش و مبارزه لر اولموشور. اوللارین ایچری سینده بک قالارینا نسبت نظام انتظامی داها محکم و داها دوز گون اولان اجتماع، باشقالاریندان خیلی ایره لی حوشه ره ک، ئوز اوستونلوک، و حکمران لیغینی تامین ایدیلر.

ظنیجه بو اجتماعی قانونی اثبات ایتمک ایچون اوقدر ده دلیل و ثبوت احتیاج یوخلور. سحر اولوب آرادان کتمیش ملترین تاریخینه آزا جیق نظر سالدیقا همین آجی حقیقت کوزوموز قارشیمیندا جانلانا... حرمتلی اوخوجولار دیدیلر که، زندان خاطره لرینین قانون و ملت مستهلرلی ایله نه کیمی علاقه سی اولایلر. بلی بونلار بیز بیری ایله علاقه دار... دیر... قانون جمعیتین احتیاجلاری اساسیندا ترتیبو اصلاح ایدیلمه لیدیر...

بیز زندانا کتیریلن زمان تهرانین موقتی حبس خاناسیندا، مرکزی زندان و دویاندا ساخلانیلان محبوسلارین سایه تخمینا مین نفره یاخین اولاردی. مرکزی زندان بناسی اصلینده آلتی یوز محبوس ایچون تیکلمیشدی. سنی قصره کوچورهن زمان، اوراداکمی اوتاقلارین چوخ بوش ایدی. ایکی نفره لی کورینوردا یالئیز آذربایجان دان یینیجه کتیریلیمش اون سگیز نفر ساخلانیلیردی. دوققوزونجی کورینوردا اعمال خانالار یئرلشیردی. حمام کورینوروندا محبوس ساخلانیلمیردی. قصرده ساخلانیلان بیز محبوسلارین سایه اوست- اوسته اوچ یوز نفر دن آرتیق دگیلی...

قصر زندانینا کوچدیکن سونرا، داورین سیناقدان کچیرمه قانونلاری سایه سینده زندانین بوتون کورینورلاری محبوسلا دولهورولدی. اوتا قانرداکی محبوسلارین سایه اللی، آلتیش، بلکه یوزوده ئوتوب کتجلی، زندانان بوراخیلدیمیز زمان آلتی یوز نفر ایچون نظرده توتولموش بو حساندا ایکی مین نفر دن چوخ محبوس وارایدی. دزبان زندانیندا، موقتیه محبوسه، قانیدلارا مخصوص حبساندا او تربیه ایوی آدلان بنادا اوست-اوسته بر اوقتر محبوس ساغلانیلدیمیزی احتمال ایتک اولاردی. عمر لوک حبس جزاسینا محکوم اولانلارین سایه کونن-کونه آرتاراق، ۱۳۱۹-نجی ایله ایکی یوز نفر دن چوخ اییدی. آخیر حبس جزاسینا محکوم اولانلارین سایه دا کونن-کونه آرتیدی.

اسفندیاری دیردی؛ وطن ئوز انتقامینی آلیرا، او، شهبه سیرکه، ایگرنچ سوزی همان دورده چیکان یالتاق غره تگردن و یا خودباش قاریندان ئوگره نمیشدی.

فروزش دیردی که، بیز دولت علیهنه اولانلارین کوکیتی کسک وزندان واسطه سیله اولانلار دن اعلی حضرتین انتقامینی آماق ایسته بیریکه بوسوز لرنه قدر شیت و ایگرنچ اییدی. بونلار هچده اولانلارین ئوز سوزی دگیلی، دیمک لازمدیر که، همین سوزلری اولانلار بعضی آشدان ایستی کاسالار دیکته ایتمیشیلر. دیله سی سوزی دیمک لازمدیر.

بلی اجتماعیتیمیزین دورگون مقصد و هدوی اولامیش و ینفده یوخور، داورین قانونلاری، رضاخانین زوراکلی نظام-انتظامی بوگونکی رسواچیلیق و بی آبروچیلیقدان باشقا هچ بیر فایده اویره بیلمزدی... زندان نه دیمکدیر؟ سیرسز گذشت ایشتمک، اون بیر ایل لیک بیر محبوسون صحبتلرینه قولاق آسماقلا ئوز حلقلرینیری بیرنوع غدا لاندیرماق ایسته بیر سینیز، شهبه سیز بونانائل اولاجاق سینیز. لاکن بیر آز دقت ایتدیکه، آیدین اولور که، زندانان خارجه کی محیطده سیزین همین طلباتینیزی ئوده یه بیلر. مگر بوتون ایران باشندان-باشا حبساندا کیله؟ اجتماعیه مسئله لرین هانسی ساحه سینده سیزه آزادلیق ویریلدیشدی؟... (۱).

۱- «زندان خاطر لری دقتیرینن» یا علی قی آلتیندا اولان بو اثر اساسی اعتباریله تهراندا نشر اولونموش «آؤیر» غزه تیشین ۸ خرداد-۲۹ دی ۱۳۲۲-نجی ایل ه. ش. تاریخی ۸-۱۰ نمره لرینده «ج. ب.» امضاسیله و «داد» غزه تیشین ۱۸ آبان-۹ بومن ۱۳۲۱-نجی ایل ه. ش. تاریخی ۲۴-۷۰ نمره لرینده «سیمرغ» امضاسیله درج ایلدیشیلر.

آقای نصرت‌اله فتحی به (۱) جواب

بیز فولادی و اونون یولدا اشلاری حقیقته دانیشارکن کودتا سؤوع سینا عمومی شکلنده. لاکن چوخ بیخجام حالدا اشاره ایتیمیشدیک. آقای نصرت‌اله فتحی ایسه ئوز مقاله سینده طلب ایتیمیشدیر که، ئولکه تین تاریخی حقیقتلرینین اوزرینه چکیلمیش سینرله قالین برده کیمی، بودا بیزیم قلمیمیز واسطه سی ایله بیر تیل سین. بو چوخ اغیر بیر وظیفه دیر. من هئچ وقت بلله بیر بویوک اعدادا اولابیلرم. بدبختلیکن زنداناسالیندیضیا کوره، هابئله همین سؤوعون شرحی ایچون لازم اولان سنویدر کلری الله ایله بیلمه دیگمه کورد بو ایشین عهده سیندن کفایت قدرگله بیلیم. دیگر طرفدن کودتا زمانی من تهراندا دگیلدیم. اونون اصل عامل لر ایله قطعیات ماسدا اولماشام، لاکن ئوز آرزو و یسته کیمین علیینده اولراق بیر ساده سیاسی مسئله ایچون سیدضیا الدین طباطبائی تین ئوزی ایله مجبوری اولراق کوروش موشوم... تصادفا همین کوروشلر زمانی چوخ جدی، اجتماعی بیر مسئله حقیقته، آرامیزدا اوزون-اوزادی مناقشه و مباحثه باشی ویردی، ظنیمجه، همین محبت-لریمیز اونون حاکمیت باشیندا اولدیضی کونلرده کی رفتاریندا عکس تاثیر بوراخمیشدیر. اوگون سیدضیا الدین آقای وثوق الدوله تین ۱۹۱۹-سنجی ایل تاریخی قرار دادینا جدی طرفدار چیخیردی. هامیمیزین بیلدیگی کیمی ملیون و آزادیخواه لار بو قرار دادین علیینده ایدیلر. بیزیم مباحثه سیزده همین زمینه اوزرینده ایدی. سیدضیا الدین دیردی، بیزیم باشقا چاره سیز یوخدور، بیز انگلیسلرین کومگی ایله ایرانی بدبخت لیک و فلاکتین خلاص ایدیپ ترقی و تکامل یولونا چکمدلی ییک.

من اونادی بیریم که، هر بیر ملت ئوزونه آرخالانماقلا، ئوزمادی و صنوی قوه لرینه استناد ایتمکله تکامل و انکشاف یولوناجا تالیندیر. اوگون بوتون آزادیخواه لار تخمینا بلله بیر عتیده ایدیلر. بیز باکی داکمی متروپول هئلتینده کوروشدوک. او وقت سیدضیا فوق العاده نماینده مفتی ایله باکی یا کلمیشی. مؤلف ایسه باکی داکمی ایران لیلار طرفیندن اونولا مذاکره ایتمگه ماسور اولموشوم. مذاکره، ئوز ایولرینه قاییدارکن سرحدده توتولموش نچدنفر آزادیخواه ایرانی تین حبسن آزاد اولونماسی اوزرینده ایدی، بیز

(سعتقد نصرت‌اله فتحی تین «داه» غزه قینین ۳۰ مهر ۱۳۲۱-سنجی ایل تاریخی

۱۰-سنجی نمره سینده درج اولموش «کودتائین سببکاری کیم دیر؟» سرلوحه لی مقاله-سینه جواب دیر، کورونور سیر جمعش پشدهوری (جوادزاده) گونون شرایطینی نظره آلاراق بو سئوالا «زندانی خاطر دلری دفتریندن» آدلی اثرینده جواب ویرمگی مقصد موافق حساب ایتیمیشدیر.

اوج نفر ايدىڭ، سېدىمىزغا ئايىمە قىلىپ باسما كىشىنى شىش مەسعودخان آدلى شىخس ايله بېرىلىكده بىزى قېول ايتتى. مايبور درجەسى اولان مەسعودخان دائىمىز قىلار بىزدا آزىن خالت ايدىردى. سېدىمىزغا ئالدىن اورتا بويلى، اوزون صفت، نازك ساققال بېر آدم ايدى. دائىمىز قىلار ايدىلى توتولوردى. بىلكە دە بو دىلى توتولما دگىل، بىزد لىجە سېندىن ايرەلى گىلدىرى. هر حالدا تام سىلىس شىكلده دائىمىز بىلىمىردى. اوبعض دىپلوماتلار كىچى چوخ مالايمىز شىش، سوزلىنى شىرىفاتى پردەلر آلتىندا طرفە جاتدىرماق اىستە بېردى. بىغىزده اوزون مدتلى سياستو ژورنالىستلىك وردىشى تاثيرى آلتىندا ئوز مقام و موقىمىنى اونودور. ئوز عقىدەسى اوزەرىندە عىناد كارلىق كوستىرىدى. حتى ئوز دائىمىز قىلار يىندا بېر-ايكى دفعە چوخ عىمىش-دىكىنى حس ايتتىم. اودىردى: «ياخشى، بىر دفعە لىكە توتاليم، حكومت سىزىن اىلنيزە كىچىب انە ايدەرسىنيز؟»

اوقتەنمىم اىكېر مىش باشمور ارايى. او كون دنيا گرگىن انقلابى وضعىتە ايدى. روسىيەدە، آلماندا، بلغارستاندا و اىتالىدا انقلابى كىلەر لىن نەضىتى ئوز نفوذ ايدەرسىنى كوندن-كوتە كىشىلدى بېردى. چىن، هندوستان، ائلىجەدە شوقىن كرىمالەمىش ئولكەلرى مىلى آزادلىق بايراغىنى قالدىر اراق امپىريالىزم و مستىلكچىلىك اصول-ادارەسىنى بىخماق اىچون مبارزە ايدىردىلەر. بويوك دولتلىرىن تشكىلاتى و كاپىتالىزمىن اساسى دوردا لىلىك دنيا مەجربەسىنىن نەتىجەسىندە شىمىزگە مېشىن و لاغلامىشدى.

ئىلە بېر موقىدە، چوخلى مەاسر كىچىلر كىمى، بىزده كىلەفوى حرىكاتىن شىتلى تاثيرى آلتىندا دوشدىك و ئىنەمىزىن فلاكتىنە باشلىجاسىب حساب ايتىدىمىز آرستوقراتىك رىزمىن چوروموش پايدىلرلىنى هرمانسى قىمەتلى اولورسا-اولسون كوكوندن داغىدىب، اونون يىغىندە آزادلىق و خلق كىلەسى حاكىمىتىنى قورماق اىستىردىك. بوندان علاوه مولف همان دورون دىپلوماتسى مەجلىسلىن و خصوصى مباحثە تاكتىكا كىلىدىن چوخ اوزاقتا قالدىمىم اىچون تامساده و آخىق قىزده دائىمىز دىم. ئىنەمىزگە سىملىكتىن كىلاردا ئايتان هر مانسى بىر ايرانلىدا بوندان باشقا چورە جواب بىرە بىلمىزدى. مىن دىدىمىز؟

آقا قدرت الىمىزە كىچىكى تقدىردە، نە ايدە جىمىز مەلومدور. او دىلى: آخىندە ايدەرسىنيز؟

مىن دىدىم: اىلك نوبەدە حكومت پىستلرلىنى اشغال ايتىملىك ايرانى ئىلە فلاكتلى وضعىتە سالىمىش بوتون آدمالارى انقلابى حكومەتە چىل ايدىب چوالاتدىر ايتى.

اودىلى: ائلىبو؟...

جواب اولاراق دىدىم: اوقت ايشلرلى و ئىنەمىز چورە آزادىخواه كىچىلرلىنە تاثيرىب اولارلى مەشكىل ايتىك يولى اىلە اوروبامدىتىن بىر بوتون ياخشى جەتلرلىنى ئولكەبە تەلىق ايدىب خىلتىن ئوز اىلكە مەسەزى بوگونكى فلاكتو بىخىتلىك بىن خىلەمىز ايدەرىك. اودىلى: بو ايش اىچون بولور مەسەلە لازىمىر. مىنلا فرى ايدەككە، سىز كىدىب اردبىل شىرىنى اىلنيزە آلىمىنيز، اىنە بولى هارادان انە ايدە جىمىنيز.

مىن دىدىم: سىز نا حق بىرە بىلەنكىلر اىشلىرىمىز، سىز بىلەن خىل ايدىرسىنيزكە، تجارت كىمى هر مانسى تەبىر اىچون بولور مەسەلە لازىمىر. انقلاب، مىنچە تجارت دگىل، ۱۷۸۹-ئىنجى اىلە قىودالىزم دنيا سىمىن اساسلارنى داغىتىمىش بويوك فرانسە نەضىتى انقلابچىلارلىن مىنچە مەسەلەسى اولماي شىدىر. بويوك روسىيە انقلابىن رەبلىرىن مىلى و نەضىتىن دە شىبەسىزكە خىرسىز دگىل سىنيز. حكومت الىمىزە كىچىن وقت يولدا ئايتالار.

اودىلى: سىز بىلەن اوزاق دوشدوكونوز اىچون اوراننىن وضعىتىنى بىلمىرسىنيز. بىز بوتولارلىن عامىمىش امتحاندىن كىچىمىشك، تجرەبە تەجەبەسىندە ئايت اولوبكە، بول

اولمانا ایراندا هئج بیرایش کورمک سنکن دگیل. انگلیس قونشو موردان باشقا کیمسه بیره پول ویرمه حاضر دگیل.

بوره هئجه کیرلی بیر داتبشیق اولما میشدیر. سیدضیاالدین نوز عقیده سینی حتی باکیدا چیخان یئرلی غزلرده درج ایتدیره رک قافقازدا کی ایرانلیلاری همین عقیده به طرفدار چیخماغا تشویق ایدیردی. حتی مساوات حکومتین رسمی اورقانی اولان «آذربایجان» غزه تی گوزونون سون نمره سینده، ایرانین بوفوق العاده ماسوری طرفیندن ویریلیمیش ایران-انگلیس قراردادین سینی چاپ ایتیشدی. سولفا اووقت «حریت» غزه تینی تشار ایدره رک بوساطه ایله غیر مستقیم صورتده همین «آذربایجان» غزه تینه تاثیر گوستر مکه چالیشیردیم. تصادفا گوروشوموزدن تخمینا بیر هفتتسونرا قیزیل اوردو ژنرال دنیکینین قوه لرینی دارماداغین ایدیب آذربایجانین سرحدینه سامور چاپینا چاتدی. یئرلی کومونست فرقه سینین اولتوماتومی نتیجه سینده مساوات حکومتی سقوط ایتدی.

سیدضیاالدین نوز اختیاریندا اولان دیپلوماسی واسطه لردن استفاده ایدره رک باکیدان چیخیب گیتدی. آذربایجاندا سوودت حکومتی قورولقدان سونرا ایرانین شمال سرحدلرینده ده ملی حرکات باشلاندى. بو حرکات گیلاندا و مازنرانین بیر حصه سینده گنیش لندی. البته، بو آیریجا، سستقلو ماراقلی بیر مسئله دیر. اونو نوز یئرینده شرح ایتمک لازم کله چکدیر. ایندی بوقدر قید ایتمه لوییک که، آدلارینی چکدیگی میز حرکات دانیشدیغیمیز موضوفا تاثیر سین اولما میشدیر.

سیدضیاالدین ایله گوروشومی تفصیلاتلا قید ایتمکه همان دورده کی کودتا باشچی-لاریندان بیرینین روحیه سینی اوخوجولارا چاتدیرماق ایسته بیردیم. سوزبوخ که، بیر چوخ غرورت اوخویان آداملار کممی، اودورده مزده «رعد» غزه تینین واسطه سیله اونون مشورلردا اکتوبرونون (۱) عقیده و فکر لریندن خبردار ایدیم. لاکن بلا واسطه گورو شمک نتیجه سینده اونو داها یاخشی تانیدیم، بیلیک و سیاسی معلومات سویه سینی. کونده لیک ایش قایداسینی لارینجا شوکر نه بیلدیم. بو حادثه دن بدی-سککیر آیمونر ایاده ک داها اوندان خبریم اولمادی. آقای شووق الدوله نین کابینه سی نوز ایکرنج قرارداد ایله بیر لیکه آرادان گیتیمیشی. ایران ایله سوودت اتفاتی آراسیندا دیپلوماسی علاقه لر عزی شکله دو شمک اوزرینده ایدی. مشاور الملک انصاری سکودا ایدی. سوودت حکومتی مشهور رشتینی مختار نمایندده صفتیله تورانا گوندریشدی. طرفلر دستلوق سقاوله سی باغلاماق ایچون زمبته حاضر لایبر دیلار. یوکسک ماراق گوستردیگیمه باخمایاراق اوگونکی تهرانین وضعیتیندن کفایتتقر معلومات النهایده بیلیمیردیم. گیلان آزادلیخواه لارینین نهضتی داخلی اختلافلر نتیجه سینده گنچمیش حرارتینی ائفن ویریشدی. بونا باخمایاراق بو حرکات ینفده داها منتظم و دوزگون طرزده دوام ایدیردی.

انقلاب زمانی سوودت حکومتین دشمن لرینه کومک ایدهن متفق لردن انگلیس حکومتی، لیبرال فرقه سینین ان گور کملی سیاسی شخصیتی ساییلان مشهور لوئید جورجون جدیدی سایه سینده باخودتوز منافعی خاطرینه روسیه ده کی سوودت اصول-آداره سینی، واقع اولموش عمل کیمی اعتراف یتمک مجبور یتینده قالمیشرو روسیه نین رهبر لری ایله مذاکره به باشلامیشدی.

ینو سیاست طلب ایدیردی که، طرفلر، منافعی بیر-بیرینه توخونان اولکله لرده نوز سیاستلرینی بوموشالتمیلار.

بئله بىر وقتتە مۇلف دىمىر بول قاتار ئايىلە مسكۇيا سىغرايدىردىم. ياخشى خاطر ئىمدا دىگىل، تولا وياپىرۇ خىلادىنى واغزالىندا، اگلىنىك مقصدى ئايىلە قاتاردان بىرە اندىم، باشقا بىر قاتاردا مسكۇدان كلىردى. غزەت ساتقانلار و اتونلار اطراف قانچىلار، سن «بو اودا» غزەت ئىنننن ايكى نمرە سىنى آلب و اقونا قايتتىم. قاتار يولا دوشدى.

نظىمى جلب ابدىن اىلك مقاله ايرانا عايدىدى. مقاله ئىنن باشلىغىندا ايرى خىزىلرە «ايران انقلابى» و بونا اوخشار آيرى بىر سوز يازىلمىشى. بوسىم اىچون كوز لىنىلر بىر خادىشە ايدى. او وقت مندە تورەنن خىرتو تصبى ايدى شرح ايتىمكە چىنن لىك كىرىم. بو بويوك مقاله نى اوخومازدان اوله اونون امضاسىنى بوخىلادىم. خىرتو تصبىم داها دا آرتدى. امنا ايدىن شىخس چوخ ياخىن دوستلار ئىمدا بىر ايدى. اوگون سن. سىدىنيا الدىننن مىلغاسى عكسىنە اولراق، هىچ دە ايراندان اولراق و خبر سوز دىگىلىم. توراندا اىچان غزەت لىر آردىچىل سورندە اوخويور، ايرانن بىر چوخ شىر لىرىندە يا شاينان معلوماتى دوستلار مىلان كىتوبىم لاشىردىم. سن ايراندا بئلكه ساتىلغان هىچ بىر مقصدو سىاسى تشكىلات اولمادان سرعتكە انقلاب باش وىر مەسىنى غىر سىمىن حساب ايدىردىم. مقاله نى يازان دوستوم مسئله نى شىرشىر تىمىشى. او، روسىه اجتماعىتىنى اينا ندىر ماغا چايشىمىشى كە، گويا ايراندا بويوك بىر انقلاب باشلانمىشىدىر. انقلابى عملە كىرەن آدم ايسە چوخ غىر عادى بىر شخصىت دىر. مقاله ئىنن اور تالارىندا «آق سىدىنيا عطا بطا بىنى نىن» آدى اىلغىل بىر چىسى كىمى قىدايدىل— مىشى.

خىرتو تصبىم آيرى بىر شكلف دوشى. دوستومون آلدانما سىنا، اونون هانسى بىر كەنە كار خىرىف طرفىنن بئله بىر باتا قلىقا سوق ايدىلغە سىنە تصبىلە نىردىم. آخى او، سىدىنيا ئىنن غلظور و سىنى شىب خىرتو كىلە كوزونى بىنام ايتىمىشى. دوستومون روحيه سىنە ياخشى بىلە اولماس ايدىم. مطلق بئلكه خيال ايدىدەردىم كە، پول و يامىن وعدە لر لىر اونى آلدانمىشلار. لىكن او، يولا آلدانان آدم دىگىلى. او، سادە جە اولراق اغفال اولونموش، اطرافلى مطالعه ايتىمەنن اظهار نظر ايتىمىشى.

مقالە دە سىدىنيا ئىنن مشهور بىاننامە سى شرح اولونموشى. سوز بوخ كە، بوسىاسى سىندا ايراندان خار جەدە نشر اولونسا ايدى بىزىم عقىدە مىز جە دقتە لىق ايدى. لىكن ايراندا بىاننامە لر و پروگراملار بىر قاعدە اولراق ظاهر سازلىق اىچون فورمال صورتە يازىلر و نشر ايدىلر، اونان كورە دە همىن بىانىە سىم نظرىجە چوخ دگر سىز ايدى.

دوستوم خالصە تورى قاتارىنن بولوشدور و مەسى مسئله سىنە خصوصىلە آلدانمىشى. او، بئلكه خيال ايتىمىشى كە، بو ايش مىن بىر انقلابىن مقصدە سىدىر، اونون واسطە سىلە ايران كندىلدى مىلكە دارلار ئىنن بىنچە سىننن خلاص اولاجا قاتار. بىاننامە ئىنن دىگر مىلغالارىدا ايرانداكى وضىتى كىتابلا و واسطە سىلە ئوگرە نىر اىچون سوز بوخ كە، ان چوخ اهمىتلى ايدى. لىكن بوسىن سىم اىچون هىچ بىر دگرە مالك دىگىلى. آخى اونو ترتيب ايدىن آدملا جمعى بىر نچە آى بونان اول كوروشوب و چلى سباحىتە كىر شىرە ك روحيه سىنى ئوگرە نىمىشىم.

مسكۇدا مسئله ايدىن لاندى، اورا ياچانان كىمى، اىلك نوبە دە، كود تانى انقلاب كىمى كوستورەن دوستومون ياننا كىتدىم. قىصاصىنن سوز اول، ئوز سەوىنى باشا دوشى. اونون بو سەوى ايرانن اوگونكى وضىتىننن خبر سىز لىك نىجە سىندە تورە نىمىشى، بئلكه قرارە كلىك كە، دوستوم داها بىر مفضل مقاله بازاراق قىدا و لوان سەوىنى اصلاح ايتىن. سونرا بىر لىك كە، همىن سىياسى سەوى اونا تلىقن ايتىمىش باشقا آدمىن ياننا كىتدىك. من آنجاچ بىر دفعە بو شخصىن آدىنى ايتىمىشىم. اوگونە ك اونى بويوك بىر شخصىت

حساب آید. کوروشونه پاتماغی آرزولایریدیم. ایرانلی اولدیغینی بیلیردیم. من چالیشیردیم که، قفقازو روسیهده یاشایان آدلیسانلی ایرانلیلارلا تانیش اولام. قید ایتدیکیم شخص ایلده تانیش اولماغاداهاجوخ اهمیت ویریردیم. ایوه داخل اولدیقدان سونرا تامساده لیکله، هتج بیرریا و ظاهرسازلیق اولمادان تانیش اولدیق. اونون قدی قیسا، هیکلی کچیک، توکلری ساری گوزلری گوی ایدی، آتاسی اردبیل تاجر لرینین اولموش، تاتاریب قادیلا ایولنجیشدی. حاجی طرخاندا آنادان اولموش بوشخص مسکواتین اقتصاد اینستیتوتونی قورتاریش و منبهم دوستوملاداهمان اینستیتوتو تاتانیش اولموشدی. سونرالار نجه ایلر مامشرت نتیجه سینده چوخ ساده و تمیز بیر گنج اولدیغینی همین لندیردیم. کودتانی باش ویردیگی دورده اودا بیر چوخ باشقا احساس کنج لر کیملی آلمان اراق، کودتانی اساسلی انقلابی عمل کیملی قیمت لندیرمیشدی. یلکه بو ایشده اونون هتج ده ئوزی مقصر اولماشیدیر. فلنجه نجه اونون فوعی ملاریندان بیرری همین شخصی آلت ایده رک. داهادو غروسی باشینا پاتی کچیرمیشدی.

بورادابیزیم محبتیمیز اوزاندى. نهایت او، تامساده لیکله دیدی که، سیدضیامنی سیاسی خادم لکه علاقه یاراتماق مقصدینه بورایا گوندرمیشدیر. اونون بویوک بلانی واردير، حیرت لندیربیجی! بیلر کورمک عزمینده دیر، من مسئله نی داغادا چدی لندیرمک همان بویوک پلانلارین نهدن عبارت اولدیغینی سوروشدوم.

محبتیمیز چوخ صمیمی محیط ده دوام ایتدی. ایلك کوروشدن تونگون عقیده پرینسیپی اساسیندا بیرسبیرسیزله اراخیلاشیب دوستلاشدیق. نهایت هلمیمیز بئله بیه قراره گلدی که، سیدضیال دینین پلانلاری «بوسکئ فکولری» کودتایا ناسمه سینده اطلاق قید اولونموش بوش وعده لر دن باشقا بیر شئی دگیل. بئله لیکله مسکوادا بویونی دوستوموزون سوزلرینده فکولریمه دیرلر. او، ئوزی ده کولونچ وضعیته دوشه بیله جگیکی حس ایدی، سینی چیخارمادی. بیرمدتن سونرا اثرلی جریانا قوشولوب ئوز ماموریتینی یادان چیخارتدی. یالیز سیدضیال دینین سقوطندان نجه ای سونرا بوش ال ایله تیرانا قایدایا بیلدی. یلکه ده اوخوجولارین بعضیسی اونی تانیش اولسون. بو آدام بوش غقارزاده ایدی. اوروس و فرانسه دیل لرینی یاخشی بیلان مننی و ضیالی بیر گنج ایدی. ئوزی ده سوودت اقتصاد اداره لریندن بیرینده ئوز اختصاصی اوزره ایشله بیردی. سونرالار بیرمدت ایش سیر قالدی. اینستدیگیمه کوره درویش خانگاهلاریندان بیرینده اونا حشیش ویریب طبیعی حالتین چیخارمیشیلار. بیرمدت دلخانادا ساخلانیلیقدان سونرا اورادائو لموشدی. اوگون کودتانی اصل مضمونی بیزیم ایچون قازانلیق دگیلی، بیز یاخشی بیلیردیک که، کودتا عامللری ایران آزادخیواهلاری و وطن پرور لرینین اوزون زمانلاردان بسله دیکلری آرزولاری صلاحیتا کچیرمه یه جکلر. انله جه ده بیز یاخشی بیلیردیک که، کودتا عامللری هتج ده آزادخیواه و ترقی پرور آدمالار انسوب دگیل لر. اونلارین ساده سیاسی تحریکاتدان باشقا کودتادان ایری مقصدلری یوخ ایدی. اونلار ئولکهنین اختیار ایتینی ئونلارینده کچیر. دیکن سونرا اونی هانی استقامتده سوز ایتمه لرینی ئوزلری ده بیلیردیلر. مسکواتین اووقتی محیطینده بو داعنی اثبات ایتمک بیزیم ایچون هتج ده جتین ایش دگیلی. مشاهد تجریبه لریندن بویوک اوکتایبر انقلابین درس لریندن باشقالینین «دولت و انقلاب» آدلی نقیسی کتابی دا بیزیم الیمزده ایدی. بوتون دولت تشکیلاتینین اساسی و انقلاب بولونون جتین لیکلری چوخلی مدرک و سندلر لکه قدرتلی قلمر قطعى منطلقه بو کتابدا شرح اولونموش ایدی. بو کتابدا حکومتنین رولی و انقلابین شرطلری آیدین علمی عبارته لرله همین ایدیاچمیشدی. عملی تجریبه لر و تاریخی مطالبه لر دن علاوه همین دگرلی اثرین کومکی ایله

بیلیردیم که، کودتایله انقلاب بیر سیرینه ضد قارش، قارشیا دایانیش ایش لر دیره
لنین دیردی که، انقلاب ئوز سوزونه میدانا گلیر، او، چوخ دقیق بیر صنعت دیر. بوایش
لازمی تحصیل و مطالعه دن باشقا عملی پراکتیکاو لازمی واسطه لر طلب ایدیر.

دولت تشکیلاتی ائله بیر ماشیندیر که، حاکم طبقه اونون واسطه سینه جمعیتین دیگر
طبقه لری اوزرینده ئور حکمرانلیغینی محکم لندیریر. نظمیه، عدلیه، قانونلار و سایر
تاسیسات لارین کومسی ایله ئوز علی بنه دارلارینین مخالفتی نین قارشیمینی آلیر. جمعیتین
انقلابی مغناری ئوز انتظاملی سیاسی تشکیلاتلارینین واسطه سیله بوماشینی مخالفتین لیندن
زورلا آلمالی دیرلر. همین ماشین قورولوشی کهنه جمعیتو اصول ادا درنن ساخلات
تیدماسی ایچون حاضر لاندیغینا گوره او، ینی جمعیت و صنفین در دینده گمز، لاید اونو،
سیندیریب داغیتماقو قالیق لاریندان ینی صنفین مقصدینه موافق ینی ماشین دولتک
لازم دیر. بویوک فرانسه انقلابی اوزون مدتلی مبارزه لر دن سوترا همان ایسی گورموشدور.
بویوک روس انقلابیین رهبر لری هله اوکیمابر انقلابیندان اول همین اساس اوزره ایشله
یهدرک، حتی ۱۹۰۵-نجی ایل انقلابیندا اونون پایه سینتی قوبولموشدور. فرانسه انقلابیین
ینی تشکیلاتی مای شورا مجلسی، ولایت انجمنلری و سایر دن عبارت اولموشدور.

روسیه انقلابیین دولت تشکیلاتی فعله لر، کندلیلر و قیزیل عسکر لرین شورالاریندان عبارت
ایدی. یوننی تشکیلاتی انقلاب دوغوشدی. دنیا دا اونون مثلی، برابری یوخ ایدی.
روس انقلابچیلاری دولت تشکیلاتینی هنج ده ساغلام اله کچیرمه شیدیلر. اونلار همین
تشکیلاتی کوکونن داغیشیب، یشینده ئوز گنج دولتینی قوروموشدولار. بیلرین،
کارل مارکس و هابنله دنیانین دیگر بویوک انقلابچیلارینین اجتماعی کتابلارینی مطالعه
ایتیک، هله ده گوزوموز قارشیمیندا دوام ایدن روس انقلابیین حیرت لندیر یچی
مجزوه لرینی گورمکله یاغشی بیلیردیک که، قزاق خانانین عادی امیر تومانی (۱) ایله یا کیداک
سرتیل هوقلی تین معلومات سیز مسافری (۲) طرفیندن دوزله مییش کودتانه قدر گولونچو
آلجاق بیر حرکت اولموشدور. بیز یقین صورتده بیلیردیک که، هنج ده بئله بپوزان و
آشپز لرین ایله ایراندا اساسی اصلاحات طرفدار ی اولانلارین آج قارنی دویمایا جا قیدیر.
بونلار اصلاحاتین فاسوجوروموش تشکیلاتینی داغیتماق اوونون یشینده ملی، دمو-
کراتیک تشکیلات قورماق لایق دگیلر. اونلار ئولکه نین تکامل و ترقیسی ایچون فعالیت
کوستر مکه و ایرانین زحمتکش کتله لرینی آغیر فلاکتلی وضعیتدن خلاص ایتمکه قادر
دگیلر. ائله جه ده بیز یاغشی بیلیردیک که، اونلارین ایراندا کوکی و محکم پایدار ی
یوخدور. استناد ایده بئله جک لری تشکیلاتلاری یوخدور و بئله بیر تشکیلاتی یارانما غامبل
گوستر میرلر. روسیه حکومتینی گنیش اجتماعی کتله لرک باغلا یان محکم شل لر دن ده ایراندا
اترئله یوخدور. او، دیردی (مغضوب ای، لنین دیر) دولت تشکیلاتینی بیز او قدر اجتماعی
ئشیرمه لی ایک که، حتی آشین زادی نلار و ایوقللو قچیلاری بئله اوند ائتراك ایدیب، رای
ویره بیل سینلر. بیز چوخ یاغشی بیلیردیک که، کودتا عامل و سبب کارلارینا بوفکرین عکس
تقطعی لازم ایدی. بو اقلاردیک کتاتورا اولماق، گوستریشلر و برک، ئوز مقصدو اراده لرینی
جمعیتک تحصیل ایتیک، هده-قورخو، حبس-سورگون، ائدام بولیک حکومت ایتیک،
پولیس و سوئکی کوچی ایله حکمرانلیق ایتیک ایسته ییردیلر. اونلار خلق حقنه نه لایقه
ایدیلر، همین دوشونجه سیز مقصد لرینی ده کیز لتمیردیلر. بیز بیلیردیک که، اونلار
قدرت لنینجه داهار تجع و محافظه کز اولاجاقلار. قلم، اجتماعیت و عقیده آزادلیغی، حتی

۱- مقصد رضا خان دیر.

۲- مقصد سیندنیاعالی دین طباطبائی دیر.

آزادلیق لغتینین ئوزونى بئله آرادن آباریب، گور-قولاق و آغز لاری باغلاماغا چالیشما-
جاقلار. ظنیمچه اونلار بواپیشلری گورمگدهه مجبورایدیلر. بوردقیقه سستلیق
گوسترسهایدیلر حاکمیتو آقالیق اللریننن چیخاردی.

ایندی او قاراماجرادان اینگیرمی بیرایل کچمیشدیر. گوره ک کودتائین نتیجهسی نه
اولموشدور. اینگیرمی بیرایل آذوقته دگیلدیر. تورکیه دن گور-گورانه سورته تقلید
ایدیه ک گه بیملری دگیشمک و قادینلارین زورلاچار شابلارینی گوتورمک کیمی تدبیرلری
بیوزیم اوزوموزه چکیرلر. تهرانداکی دورت کوچدین سالینامینی و بیرنچه بنائین
تیکیمه سینی بویوک بیر ایش کیمی قلمه ویریرلر. بیردمیریل خطی نین چکیلمه سی ویا
بیرنچه کارخانائین آچیلما سینی دا بویوک بیر ایش آدلاندیرماق اولماز. ککلیک کیمی
باشیمیزی قاراقویلابیب، اطرافی گورمه دیکنه بئله خیال ایدیریک که، سایلری ده بیزی
گورمور. بیرقتر دوشونمک لازمدیر. باشقالارینین بیرایل عرنیسنده حیاتا کئچیردیکلری
تدبیرلرین مینده بیزی بئله بواپیشلری بیرایل عرنیسنده حیاتا کچیریلمه سیشدیر. بو حقیقتدیر.
بوندان بیزیم آجیمیز کلمه سه لیدیر. گوزلریمیزی آجیب اجتماعی یا ایشیمیزی نظردن
کچیرمه لی بیک. ایرانین اکینجی و زحمتکش کتله لرینین مادی و اقتصادی وضعیتی نه
حالدایدیر؟ تهراندا سحردهن آخشا ماده کهرزه قادینلار کیمی قیوریره ن لوکس اوتوسوبیلرک
افتخارایدیه بیلمه ریک. بونلاره هچده تکاملین پایه و اساسی حساب اولونا بیلمز. بوتلار
یالنیز هرگون عمومی ثروت حسابینا معین مقدار بنزین، یاغ و سایر مرفه ایدیر. بنالارین
اوزرینه بیغیشیمش داش و کورپچ لرده ئولکه ایچون هنج بیر ایشته استحصال ایتمه میش و
ایتیمر. اگر وقتینده ایش گورولسه ایدی، اگر وقتینده عقل، منطقی سیاسی شعور ایشله-
دیلسه ایدی، بوگون دنیا محاربه سی بوتون ئولکه لرین سنایمینی حرکت کتیردیگی بیر
وقتله، بیز چوخلی استفاده لرایده بیلردیک، اگر شناخ و کندتصرفاتینی علم و معاصر
بیلگیک اساسیندا قورسایدیک، بو محاربه شرایطینن ئولکه میز چوخلی ثروت ائده ایدوردی.
اینگیرمی ایل همیشه دانیشدیلار. هامی مداحلیق ایتدی، هامی یالان سویلدهدی، هامی ایسته-
پیردی که، دیکتاتورون گوزونده ایرانی دنیائین بویوک ئولکه لریننن بیزی کیمی جلوه-
لندیرسین. دیکتاتوری ان بویوک، ان سوادلی نابه کیمی قلمه ویرسین.

بلی آقای فتحی! کودتا غلط بیر حرکتوسیزین دیدیکینیز کیمی گولونج مسخره یازلیق
اولموشدور. ایرانین بوگونکی بوتون فلاکتو بدبخت لیکلرینین گونگونی همین کودتادا
آختارماق لازمیدیر. محض همین کودتا ایرانین بوگونکی سایی حسابیز سست،
منفعت آختاران، آواراهالی رتبه لری ایشچیلرینی میدان اچیارمیشدیر. ایندی نتیجه دییرلر،
اونلاری مانجناق ایله ده گوتوروب بو طرفن او طرفه قریماق اولمور.

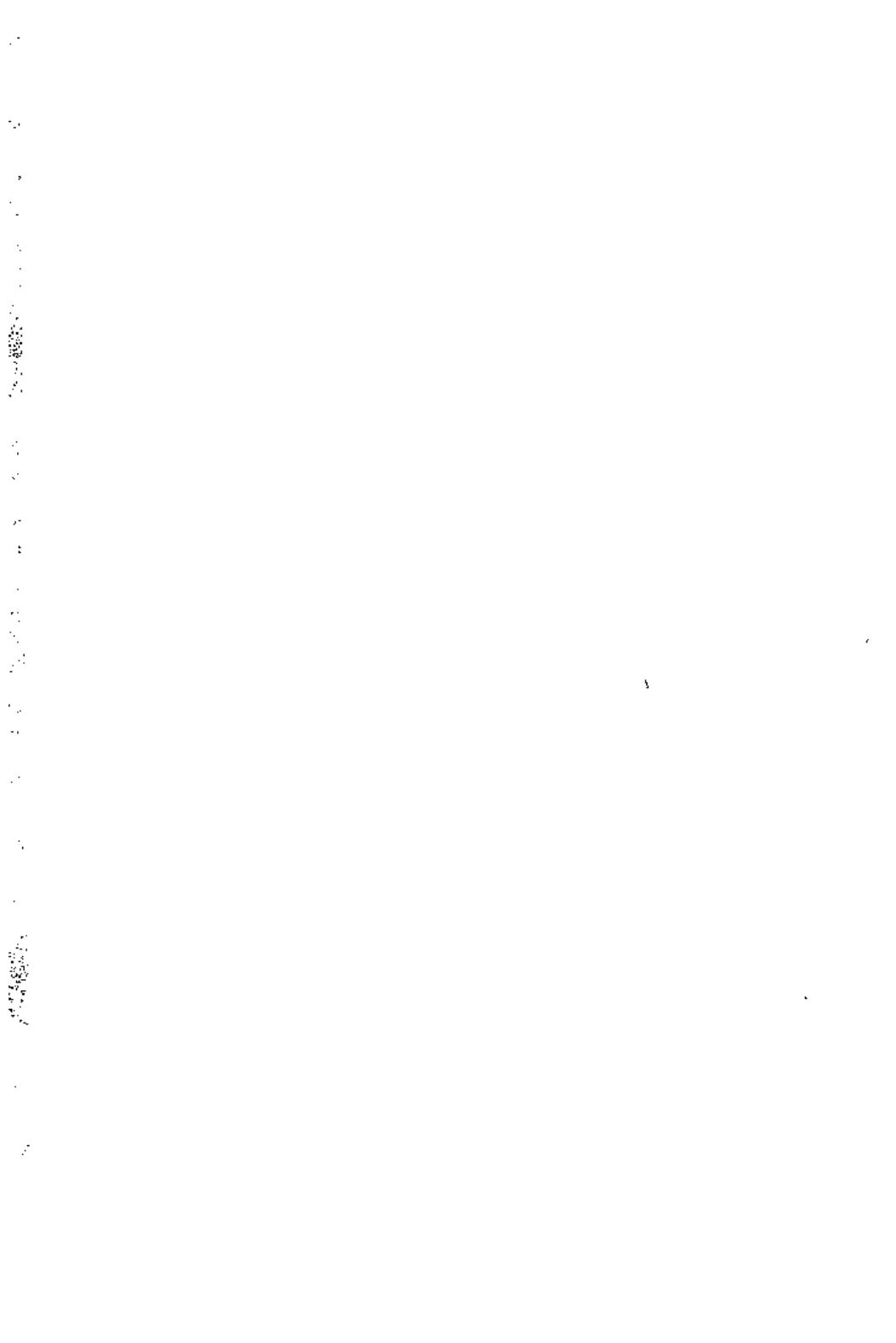
سیاسی شخمیت لردن بیزین دیدیک کیمی، بو آقاری الیایقیبیز اویونجاقلار
کیمی هارایا توللاساردا یندهه ئوز اولکی وضعیت لرینده چونبه لیب اوتورورلار.
محض کودتا بوگونکی تاجر و آلویرچیلری حلدن آرتیق درجه ده حریص و طمعکار
ایتمیشدیر. نفایت محض اونلار ئولکه نی بو قاراگونه کتیریب چیخارمیشلار...

سیهرغ

۲- «داده غزه تی. ۱۸ آبان-۲ آذر، ۱۳۲۱ ش. شماره ۲۴-۲۷

V فصل

ادبی تنقیدی مقالہ لار و فیلیہ تونلار

ینی فارس ادبیاتی

هریئرده اولدیغی کیمی فارس ادبیاتی (دا) ترقی و تندی دورلری کچیرمیشدیر. ایران مختلف ملتلرین هجومونا معروض قالدیغی و دفعه لرنکه سیاسی و اجتماعی وضعیتینی دگیشدیکلی ایچون. فارس ادبیاتی هم اسلوب، همده معنی جاترستز تغییراتا اوغرامیشدیر. بومختلف روح و مختلف اصولدا اولان ادبیاتدا فردوسی، عمر خیام، ناصرخسرو، سعدی، حافظ کیمی لرین قیمتلی آثاری بولوندیغی کیمی. معنی اردبیاتی و فتحعلی شاه دورینین قوری تقلیددن عبارت اولان مناسیز شعرلری ده بولونماقدادیر. هر حالدا فارس ادبیاتی بالنیز شرق دگیل، آوروپا داینگه شهرت قازانابلمیشدیر. سعدی، خیام، حافظ، عطار کیمی ایران شعراسی آوروپادا ایراندان داهایاغشی تانیلمیشلاردیر.

لاکن ایرانین بوگونکی ادبیاتی، بوگونکی دبی، بوگونکی اسلوب، بوگونکی طبیعتین روحی تمامیلک باشقادیر. حتی ادبیات ایلمه مشغول اولان بعضی یولداشلار ایران ادبیاتینی بو بوگونکولوشون بولوشون ظن ایدیرلر. حالبوکه، ایندی داهای دوغروسو بو آخرینجی ۱۰-۲۰ ایلمنیری ایراندانصر، ادبیات سالی انقلاب و حیلک روحلانمیش. اهاک لیسینین ترجمان افکاری اولماغا باشلادیغیندان شاعرلر، ادیبلر ملتین آسال و آرزولرینی داهاماده و سلیسی بیر لسان ایله تصویر ایتمکک باشلامیشلاردیر. بوگون ایچون ده معاصر ایرانلیلارین اجتماعی و سیاسی مفکوره لرینی آنلاماق ایسته ین هر بیر کس شاعرلرین قلمیندن سیزان غموسی آرزو امللری هر حالدا آراشدیرالبدیر. بوملاحظه ائلدیرکه، توپلایا بیلدیکی معاصر شعرلردن بیونجه پارچاسینی نمونه اولاراق یازماغی لازم گوردوم. بیر قانچ پارچه شعرا ایله ینی ادبیاتین داهاسا ده داهایا قیمتلی اولدیغینی اثبات ایتمک اولمایا جاغینی بیلمه بیردگیلم. لاکن هنج اولماسا ایرانداینده شاعرلر و اروپونلارین خلق ایچیندن چیخان حساس آدمیلردان عبارت اولوب خلق دیلینده انقلابی و اجتماعی شعرلری یازدیقلاری آنلاشیمیش اولور. معاصر ادبیاتین کیمت گیده انقلاب رنگی آلماسی، حتی آخر زمانلاردا کومونیزم ایله روحلانمیشی گوسترمک ایچون طیبزاده کمالین تقریباً اون ایل بوندان اولدیگی شعریندن باشلایاق.

قطعه احتکاریه

تامحتکران را بسر نان بنان است
آشوب جهان است و خرابی زمان است

ترجمه سی: محتکرلر بارماغی چوره گین اوزهرینده اولدیغجا، دنیا آشوبه و زمانه فساده معروض دیر.

ای والدہ بر خاک نہ آن زینت آغوش
زیرا بشر ارزان یکی لقمه نان است

ترجمہ سی: ای آن! آغوشین زینتی، قوجاغیندا کی جوجوشی تور باغات! زیرا کہ، بشر بر
لقمہ چورہ کن دھا او جوردیر.
نسبہ شمال ۱۹۱۴-نجی ایلام چار روسیسی ایرانا قوشون یورودرکن:

اف بادباین زندگی و طالع منحوس
تف (۱) بادباین غیرت و این دفتر معکوس
افسوس کہ، تبریز شدہ دستخوش روس
قریزین شدہ جولا نکه روسان قوقولی قو
فریاد کشیدند خروسان قوقولی قو (۲)

شعرینی دیبمشدیر.

شاعر: «بو غیرت و طالع لعنت لر اولسون، زیرا تبریز و قزوین
روسلارین جولانگاہی اولموشنور» حدیثہ فریاد ایتمکہ او وقت یال نیز طالع دن شکایت
ایتمکہ سرورس اولان ایرانلیلارین احوال-روحیہ لرین تصویر ایدیر. روسلارین تعرضینہ
خاتمہ ویرمک ایچون خروس کیمی بانلابیب ملتی آیلتماق ایستہ یورو عین زماندا کویلی
سنقبین فلاکتلی حالینی نظره آلیر، روسلاردان شکایت ایدرکن کویلی لک دردینہ پاناراتا:

چون گریب کند، مزرعه بر حال دهاتی
سوزد چکر سنک به احوال دهاتی
عریان و برهنه همه اطفال دهاتی
ایوای ز بدبختی دهقان قوقولی قو
فریاد سرمای زمستان قوقولی قو

شعرینی دیبر.

ترجمہ سی: «کویلی نین حالینہ مزرعه قان آغلا ییر. دایم اوره کی پانیر، زیرا کویلی نین
جوجوقلارین هامیسی لوت و عریان دیر. تاسفلر اولسون کویلی نین بدبخت لیفتتا، قوقولی قو.
فریاد قیشین شاختا سیندان قوقولی قو.»

موضوع نظره ضعیف کلیر سده شعرا دد، سلیسو آهنگدار اولدیغی ایچون چوخ
شیریتدیر. ترجمہده نثر ایله اونی گوسترمک اولمور. لاکین سدهده شاعرین خلقه یاخین
اولماسینی اثبات ایدیر که، مقصدیمیزده بوهور.
کندلی شاعری بابا احمدین شعرلری دھا آچیق و کندلی دیلینده دیر. (بابا احمد ایراندا)
بیرنجی کندلی غزوه تی نثر ایتمیشدیر.)

(۱- یورادا «تف» سوزی سجا اولارات «تحف» گیتیمیشدیر.

۲- ترجمہ، بو حیات و نحس طالع تاسفلر اولسون، بو غیرت و ترس مقدراتا توپوره سن.
تاسفلر که، تبریز روسلارین آلتنه کجیمش، قزوین ایسه اونلارین آت اویناتما میدانینا
چوریلیمیشدیر، قوقولی قو. خروزلار بانلابیر قوقولی قو»

ادبیات بابا احمد

اؤرنجبر سیاه چرده
ای دادده به پارهنسنگ بهنو
تاچند بخواب نیم برده
ارباب تو خفته در بر قو

ترجمه: «ایرتگی قارالمبش رنجبر. نه وقتنه دهک یار بهجان حالدا یاتا جاقسان. ای یانینی بیو پارچا داشا ویرمیش (سوکه سیش) بیلیرمی من که. سنین اریابین «قو» توکونون ایچینه یاتمیشدیر.»
بابا احمدین اون ایل بوندان اقدم غزه تینین کلیمده سی قرار ویردیگی نوکوز شکلمده خطابا یازدیغی بوکیمی شعرلر خلق ایچریسینده گنیش دایرده ایندی ده از بردن اوخونماقتادیر.

هین بره وجوجه کن تهمه،
رحمت زمن وتواست در دهر.
عمبره خوراک صمهده،
از بهریکی شکر، یکی زهر.
سزباتو سدام در تکاپو
کاراخری خوردنش زیابو
ماهرشیار وتخم کردن
یابوز آقا ز بهر خوردن

ترجمه سی: «آیل اریابین خوره کی و هدیسی ایچون قوی و جوجه تهمه ایت، زیر ادنیادا رحمت من وسندن دیر. چونکه زماندهه بیرینین پایناشکر، دیگرینه زهر تو شمشور، سزایله من دائما چالیشیریق، نه قاید که، زمانه سیزده ایش ایشکین یماسه یابونین دیر. من ایله سن یشورمک وتخم سیمکن ئوتوری ایتک، آقا ایله یابوسی ایسه یمکن ئوتوری خلق اولونور شلار دیر.»

بو شعرلردن آچیق سلوم اولور که، ما بری دوشونوردن مسئله لر بابا احمدی ده دوشوندرموش، اونودا بوخاریداکی شعرلری دیمکه وادار ایتمیشدیر.
بوگونگی ایران شعرا سینین ان شهفورلی عارف، ایرج میرزا، ملک الشعراء، رشید یاسمی وغیرلری دیر که، بونلار رسمی شاعر اولدیقلاری ایچون اثرلری باره سینده مخصوص بیر مقاله یازماق سنجده اها فایدالی اولدیغیندان اونلارین شعرلرین بومقالده بحث ایتمه بیریک، اوکتیایر انقلاب کبیری و بو یولدره بریمیز ئینین انقلابین اوللرینده بئله ایران خلقی طرفینن آلتیشلان دیقینی گوسترمک ایچون «کل زرد» مجموعه سی مدیری یحیی ریحانین ۱۹۲۰-نجی ایله یازدیغی نین عنوانلی شعرلرین بیرنجه بیتینی قید ایتمه مک اولماز. ریحان «باغچه ریحان» آدلی کتابچاسیندا دنیائین حرب عمومی نتیجه سینده بو یاد اولموش حالینی و انسانلارین دوشدیگی فلاکتی، جهانگیرلرین یادیقلاری جنایتلری، تصویر ایتدیکن سونرا بئله یازیر:

ای خوش آنروزی که، کرد نام زشت جنگ محو
در جهان بکسر بنای صلح گردد استوار

ترجمه سی: «سحاریه نین چیرکین آدی محو اولوب، دنیا دا باشدان-باشا صلح برپا ایدیلن کون نه کوزه ل بیر گوتنور.»

میشود برپا بنای صلح گریخت بئله
با لنین گردد مساعد با هو آدار انش یار

ترجمه سی: «اگر بوسکک ظالمین و بولداشلارینا مساعدت ایدره سه صلح بناسینین برپاسی حتمی دیر.»

سائس دانشور آن مرد هنرمندی کز اوست
اقتاده ناکسانرا بردل و بر جان شرار
ترجمه‌سی: «اقلد بیایمکی داهی کیم، اوندان ناکسلرین روح و قلبینه شراره لر تو گو-
لموشدیره».

کیست این مرد همایون؟ چیست این فکر بزرگ،
دفتر گیتی نشوخته است از ایمان یادگار.
ترجمه‌سی: بو عالی شخص کیم؟ بوبویوک فکرنه دیره؟ که دنیا تاریخی بئله سینی بو
وقته دهک یادگار اولماق ایچون یازمامیشدیر.

زندگانرا میجهاند نام و برقا از دو چشم
مردگانرا مینماید مرتعش اندر مزار
ترجمه‌سی: «اونون آدی دیریلرین کوز لرینده ایلدیریم چاخیر و ئولولری بئله قبر ایچینه
لرزه دارایدیر».

بوسون ایکی بیتن معلوم اولور که، شاعر لنینین عکسینی کورموش و اونون آلبندایکی
کره لر شاعر آرتیق درجه ده تأثیر ایتیمیشدیر.

قلب او خونین زدست ناکسان فتنه جو،
روی او برچین ز فکر گیر و دار روزگار.

ترجمه‌سی: اونون قلبی فتنه جوو آلقاقلرین الینن تان،
اونون اوزی روزگارین کیر و داریندان طولایی کره لرله دولموشدور.
بوییتدن سونرا (شاعر) چوخ دکرلی بیر رجعت ایله یازیر:

من خطا گفتم نباشد در ستوه از فتنه جو
هم به پیشم غم او، گردون ندارد گیر و دار.

ترجمه‌سی: یوخمنو ایتدیم، او، مفتنلردن جانادویمامیش.

همده اونون عزمی قارشیندا فلکین ترپشمک امکائی یوخدور.
لنین یولداشس بین الملل ایشچی رهبری اولدیفینی دور دابل بوندان اول حس ایدن گنج
ایران شاعری باخینیز نه یازیر:

این نه خود فرزند روس از راقتم او کاران،
هر کجا بینی کسان از پرتواو کامکار.

ترجمه‌سی: اونون راقتمن یالینز روس اولادی کاران اولمامیش.

بلکه اونون ایشیفیندان مقصده چاتمیش کسلری هر یترده گورمک ممکندیر.
شاعر سونرا ایرانین اوضاعینی تصویر ایدیر، لنین و اونون یولداشلاریندان بوتون
ایران مملکتینین آزادلیقی اوغورندا کومک گوزله دیگینی یازیر.

یئری گلمیشکن میرزاحسین ندیمی نینه او کتیا بر انقلابی مناسبیله دیدیگی شعر-
لرینن بیرنجه بیت یازاق. میرزاحسین بوشعر لری دیدیگی ایچون ۱۹۱۹-نجی ایله
انکلیسار اونی قزوینن بنه ادا تبعید ایتمیشلر و گویا اورادا زهر ایچیب انتحار ایتیمیشدیر.
شعر لر یسه آنجاق ۱۹۲۳-نجی ایله «اقتصاد ایران» غزه تبندده چاپ ایدیلیمیشدیر.

هیچ دانسی بولشویکی از جه عالم گیرشد ؟

این فقیرانرا چه سان ملک شان تسخیرشد ؟

آهوانی باجه جرئت بریلنگان شیرشد ؟

این مثل از دیر کورد جوان و پیرشد،

شیر کرده گریه گرازجان شیرین سیرشد.

ترجمه‌سی؛ بیلمی‌سن بولشویزم نه‌ایچون دنیا‌یه‌یاییلی؟
بو ققیرلره نه‌ایچون شهرلرین ملکی‌تسخیر اولوندی؟
نه‌جریتمله آهولریلنگلری سحوایت‌مکنه شیر اولدیلار؟
چونکه قدیلمن بیری بومشل قوجاو جوانین وردی اولموشدور،
پیشیک‌بانیندان دویدنی‌خالدا شیر اولور.

فتنه‌میبارد کنون از این سهر نیلگون
کبر و دار اجتماعی کرده عالم‌ارزون
قبصرانر کند ویندونی‌کلای در خاک‌خون
ایها الفاضل سخوان قانون ایشان راجنون

کاین جنون در خلق پیدا از غل و زنجیر شد
ترجمه‌سی؛ بو بای سعادان ایندی فتنه یاغما قدا دیر.
اجتماعی حرکت دنیانی زبون ایتمشدیر. قیبرن زنجیرده و نی‌کلایدا قانی‌اغرق
اولموشدور. ایغافل‌سن اولارین (بولشویکلرین) قانونینی جتون سانما،
چونکه بوجنون خلق آراسیندا کونده و زنجیردن تولید اولموشدور.

کارگرتیر بلار اگشته درین سپر،
لورد باسیمین عذاران دست شهوت در کمر.
کنتوبارون باده کش هر یک بنام یک دیگر؛
آری آن تخم ستم این انتقام آرد شمر.
گر قضا بود آن ستم این کیشش تقدیر شد.

ترجمه‌سی؛ فطلم‌حاربه میدانلاریندا بلا آتش‌لرینه سپر اولدیغی حالدا،
لوردلار سیمین اولدی‌گوز دلری شهوت آغوشینه آلمیش،
کنتوبارونلار یک‌دیگرینین نامینه بیاله‌لر قالدیریرلار.
بلی ائل‌ظلم‌تخمی بئله‌ده انتقام میوه‌سی ویره.
اگر اولمظر قضا ایدی‌سه بوجز ارده تقدیر اولدی.

هر کسی را حق‌ساری باشه اندر آب‌سوخاک.
ز امتیازات غلط گردد بشر آخر هلاک.
گورکن سرمایه‌دار از غم به پیکر جامه‌چاک،
باید از دفتر اصول مالکیت کرد پاک
نه فقیر از این سپس بایند شونده سیر شد.

ترجمه‌سی؛ هر کسین تورپاق و سودان مساراتا استفاده ایتمک حقی و لدیغی حالدا،
غلط امتیازلاردان طولایی بشریت‌سحر اولما قدا دیر.
سرمایه‌دار غمه‌پالتارلاریندی‌پاره ایتسه‌ده دفتر جن‌شخصی مالکیت کلمه‌سینی سیلمه‌لیدیر،
زیرا بوندان سونرا نه فقیر وندهه آقا اولما مالیدیر.

مخض ایران ادبیاتی‌سون زمانلار داسو روح‌دایر. آرتیق کل، بابل، سرو، سنبل ایران
شعراسینی مشغول ایتسه‌دیر. زورا خلق و افکار عمومی‌ان چوخ عمومی فلاکت و اجتماعی
وضیقه مشغول‌ور.

م. ج. جوانزاده

«قبزیل‌قلم» ژورنالی، مارت ۱۹۲۴-نجی ایل، نمره ۴.

آقا حسین رسول زاده نین شعر نری حقیمنده رای

بیزبیلیریک که، ادبیاتدا، منابع نقشده ایده یاو پیخولویژیا بشریتین بوتون افکار و حرکاتی، انسانلیغین کچمیشی گله چکی کیمی اقتصادی و مادی بیس طاقم سبیلدن آسیلی دیر. فتودالیزم دوره سینده یاشایان رمالار، شاعرلر، موسیقی شناسلارین اثرلری بوتونلوکله خانلار، شاهلار، سلطانلارین مدحینده، یا خودسرایلار، کاشانه لرده کی عیش و عزت برملرینین تعریفینده، یا خوددینی موهماتین انکشاف و شمعده سی یولوندا یازیلیمیشدیر. شوقده ان مشهور شاعرلر، ان مختلر ادیبلرین آثارینده تامیله مداحلیق و دینی پرستانه شعرلر ایله دولودور. بونلارین سببینی البته قارعیولداشلار تصدیق ایدرلر که، فتودالیزم دوره سینده حاکم بولونان اقتصادی و سیاسی وضعیتیر.

بورژوازی دوره سینین ادبیاتی ایسه فتودالیزم دوره سینده کی ادبیاتا هئچه بزه مه ییر. بورژوازی ادب و صنعتکارلاری قهوه شانتلار، بولور مساحره لری، تیاتر و لاره قوناقلیقلار ایله اوغراشیر، بورژوازی بالاسینین عشق یازلیغینی تصویر ایدیر. دیمک، بورژوازی دوره سینین ادبیاتی، آثار نفیسی اودورده اقتصاد و سیاستجه حاکم بولونان انسانلارین حیاتیاتینا بزه مه ییر. فقرای کاسبه منغی، عمله کتله سی وجوده کلیب منغی مبارزه باشلانمقدان سونرا سیزچوخلی پروتلار شاعرلرینه تصادف ایدیرسین... بو شاعرلرین آثار ایله بورژوازی و فتودالیزم دورونون آثاریندا بویوک و جانلی فرقلر واردیر. پروتلاریات منغی نین سرمایه زنجیری آلتیندا بکلمه مه سی، فعله و زحمتکشارین آجلیغی و بیک طوری اذیتلره محکوم ایدیلیمه سی، هیچینین پروتلاریات منغی نین غیر عمومی و عمومی تعطیل و انقلابی مبارزه لرینی پروتلار شاعرلرینین اشعاریندا مشاهده ایتمک کوچ دگیلیر.

بناعلیه یه یولداش رسول زاده نین اشعاریده بولوندیغی محیط و منسوب اولدیغی پروتلار منغی نین ان گوزی آجیق اولان کومونست فرقه سی تاثیریندن تولد ایدن سئله دیر. دییه بیلیریک، مثلا او ستالیبیز ارتجاع دوره سینده، چارژاندارما اداره سینین مطلق حاکمیت سورخوکی و قتلده یازیر؛

ایشچیلر نفعی ایچون یازماز الیم هر اثری.
یازما میندان شوخطی کاغذه سینین قلمم

بورلادان گورونور که، رسول زاده نین کنج ایکن، عله اون ایکی سنه بوندان اول ایشچی نفعیندن گوزی یازماز ایسه «قلیم سینین» دیر. دیمک، آرتیق او وقتن بری نوز منغی نین نفعینی دوشونموش، گنده نیایا و گنده ادبیاتا شوایکی بنده ایله اعلان حرب ایتیمیشدیر. رسول زاده نین ۱۲-نجی، ۱۴-نجی، ۱۹-نجی ایله یازدیغی شعرلرند اینکجه یالئیز رسول زاده ایچون، بلکه باکی پروتلاریاتی ایچون تاریخی یادگار اولایلر. باخنینیز ۱۹۱۲-نجی سنه های نمایشی ساسبتیک یولداش رسول زاده نه یازیر.

یاندیردی زار قلبیمی بودردیم مار
قانلی حیات، قانلی بشر، قانلی روزگار.

بوندی گوستریر؟ بو گوستریر که، او وقت بولداش رسول زاده پروتلار منغی نین قانلی حیاتی و بشریتین بورژوازی منغی طرفیندن قاناغرت اولدیغینی حس ایدیرمیش. دیمک، او وقت باکی زحمتکشلری یالئیز گوزلرینی دگیل بشریتی دوشونورلریش، او ۱۲-نجی ایله قانلی حیات، قانلی روزگارین سببینی دها آجیق بیردیل ایله دیر:

دوشونمخرا بیه ظلم و جور ایله دنیا
شونمعه ایشتمه سب حکمران شیطان دیر.

او وقت تورك ادبياتىندا سانسور قورخوسوندان چاروچار حكومتىنى شيطان آدلان-ديرارلاردى. بنا علىه رسولزاده دبير: دنيانين ظلم و جورايكه دولماسينا شيطانين، ديمكه چارلارين حكمرانلىقى سببا اولموشمور. اولسون كه، بوگون بو سوزى هامى بيلين، لakin اون ايكي سنه بوندان اول كنج بير قعله طرفيندن ديبليديكىنى ده اونوتما مالينير.

رسولزاده نين شعرلرين اهميتى او وقت معلوم اولاجاق دبركه، اونلارين ديبليديكى كونتر نظره آلميش اولسون. مثلا: ساوات حكومتين كندلى و قعله اياك ايتديكى رفتار و اونون ويرديكى يالان زنده لرى بيلمهين بير آدم بوشهره لاييقنجه اهمست ويرمز.

يئر آلدى رنجبر؟ حق قعله؟ اختيار عسگر؟

يالانسه گوزلرينه قاره بير تيكان اولسون.

بو ايكي بيت ايله بولداش رسولزاده ساوات حكومتينه بو يوك بير ضربه وورموش اولور. چونكه اونون ان قورخولى بىرى قعله، عسگر و كندلى اينى. بونلاردان ماعدا بولداش رسولزاده ۱۹-نجى سنه ده موسى و هاشم على يف بولداش لارين ساوات حكومتى طرفيندن وحشيانه بير صورتده قتل ايديلىكلرى بير زمان:

«ظالمان قانينيزله كام آلدى

بشريت سيزينله نام آلدى».

على بايراموف شول دورولر كده:

«بيرگون گلر كه حقله قانين عيان اولار

حق تارشيسيندا ديز چو كه جك بد او هت ا»

ايلوف بولداش وقات اينهركن:

«فكرينيز دوغدى جانلى بير قوت

او دابين المللو صفت»

اسماعيلوف بولداش حقيتمده:

«صنفيلىك حربين ايشچيلر آنلار

باشين اوستونده بو مبالا پارتلار

داش اوره كلى اويان، دوشون، قان، بيان

انتقام، انتقام، نه وقت قان، قان»

كيمى شعرلر اونون فرقه يى دوشونديكىنى و فرقه يه يتشز هر بير ضربه يه لاقيد باخما-ديغى تام آشكار بير صورتده اثبات ايدير. رسولزاده نه اينكه يالينز فرقه نين، بلكه عمله و كندلى صنفين حياتىنى دوشونور و يئرى گلديكجه هر بير شئمين قعله و كندلييه مخصوص اولديغىنى اثبات ايشمكه جاليشير.

مثلا اونون:

«سيزلره مخصوص بو خاك زمين

حاكم مطلق جان او ارلار نئچين؟»

كيمى منقولمه لرينه پك چوخ تصادف ايديلمير.

مخض رسولزاده و اونون كيمى پرولتار شاعرلرينين آثارى بيزه آيدين و آچيق صورتده گوستريركه، شرده، موسيقى ده، ادبيات دا شاعرينو صنعتكارلارين اقتصادى و سياسى وضعيتيندن آسيليدير. پرولتار باكى سيندا انقلاب عر فسينده باشا يان رسولزاده بو كيمى قعله-كنجى انقلابينا عايد شئيدن باشقا بير شئى يارايلمزدى. اونون محيطى بير پارچا انقلاب اوچاغى اولديغى ايچون گل دن، بليدن، غنچه دن يا باشقا لارينين مدح و يا هجو يندن بحث اينده مزدي. ايشر بو سوزلرى يا ماقالا بيداهاتكار ايديريك كه، بير رسول

زادەنن شعرلرئنه صنعتو شاعرلىك نقتله—نظرئنجه ياناشمايىرىق، چونكه، اونون صنعتى، ائشى شاعرلىك اولمايمشدير.

رسولزاده انقلابدان ايرهلى بئر طرفدن معاشئنى تامين ائتمك ائچون عمله لئك ائتمشدير. دئكر طرفدن فرقه تشكىلاتلارئندا چالشمشدير كه، اونون ائچون قافئه و غبرشئلوائله اوغراشماق امكانى اولمايمشدير.

بئز اونون شعرلرئنه صنعتى نقتله—نظر دن ياناشئرىق—ياكى تورك عمله لرئنن تاريخ انكشافئنن بئر قسمنى اونون شعرلرئنده آراماق ائسته يئرئك، و خوجى بولملاشلارا محض بئو نقتله—نظر ائله همئن ائرلرئن مطالعه ائدئلمه سئنى توصئه ائدئرىك. (۱)

م. ج. جوادزاده

ياكى ۱۹۲۴—ئنجى ائيل.

آقای بزرگ علوی نین ایکی کتابی حقیقده

۱- «زندان ورقبارہ لری»

۲- «اللی اوج نقر»

«زندان ورقبارہ لرینی». نجه یاز دیلار؟

بزرگ علوی «زندان ورقبارہ لرینی» قصر حبس خاناسیندا، منیم یانیمدا یازمیشدیر، او، ئوزونون بیرچوخ حکایه لرینی هامیدان اولمنه اوخویاردی. شاعرو یازمیشلارلا خاص اولدیمی کیمی علوی نینده دویقولاری اینجه دیر. اثر لرینی بویوک شوق و غوسله یازیر، او، رئالیست دیر. همده ائله رئالیست دیرکه، ئوز داخلی عالمینی رئال حادده لرله بیرلشدیریر و بونونلادا اوناروح و قوت ویریر. من علونوی بلکه ده بوتون ماصر یازمیشلاردان داها یاخشی تانیرام. او همیشه معین حکایه نی یازماق ایسته دیکه ئوزونه خصوصی بیر شکل آلودی. من ئوز سئوزومه دیریم که، ینده گنج قوش بومور تلاماق ایسته ییر. بئله حاللاردا علوی بانینی آشاغی سالاراق حبس خانانین حیطنده سرعتله گزه رو دیکر محبوبلاردان اون اقلاناردی. حتی منیمده یانیمدا گلمزدی. او، بالئیز حسابات دیزینده ماهر بیر اوزگونچی کیمی باتیب چبخاراق سانکی اونون درین لیکلرینده کی مرواریطری ایلاماق ایسته ردی. بئله وقتلرده من چوخ هوسله ئوزومو بیر یاخشی حکایه و یانووہ لالا دینلمسکه حاضر لایار دیم. بیر هفتهدن سونرا نوه للاباز یلیب تورتارادی. بومدت عرضینده او، ئوز اثرینین قهرمانی حقیقده دوشوندیکی حالدا، منده اونون اطرافیندا سیرایده ردیم.

علوی تیبیک محبوبلاری آختاریب تاپار، اونلارین ترجمه حالینی پایروس قوطوسینین قالین کاغذی و بالده ایتدیکی تیکمس پارا کاغذلار اوزه ریتمه قیدایده ردی. من ایسه اونسی سیر ایدیب مناسیمز فعالیتینی کورمکدن لذت آلاریم.

گنج یازمچی بیر هفته گرکین ایشلهدیکسن سونرا فرست تاییب زنداندا کور یغورون اطرافینی یوخلایار، پولیسرو شیمه لی محبوبلارین اولماسینی یقین ایتدیگه، منیم یانیمدا گلردی. او، یاردینی اثری کیزلی جه منه اوخویار و ئوز فکری می همین اثرلر بارده بیلدیرمگی خواهش ایدردی. علوی یاخشی بیلیردی که، من یازمه فکر ویرمهدن اونسی تصدیق ایدن و یا اساس سیز تنقید و تکذیبه یول ویره ن آدام دگیلم. من اونون «پادنگ» وسایر اثر لرینی چوخ سئویدیم. بو داستانلارین قهرمانلارینی تانییدیم و اونلارین هر بیرینین روحیه یو ترجمه حالیندان دا خبردار ایدیم.

«زندان و رقباره‌لری» آدلی کتابا داخل اولان حکایه‌لر منجه روان و شیرین بیر اسلوبدا یازلمیش، بدیعی رئالیست بیر اثرین ان یاشلی نمونه‌سیدیر. علوی معین بیر تبیین سیماسیندا بیر جمعیتین داخلی عالمینی اوخوجولارین نظریتمده جانلاندیریر او، بیر انسان واسطه‌سیله اوخوجولارین نظریتمده معین تبیین، معین جمعیتی تجسم ایتدیریر، علوی معین اثرلرینده کی قهرمانلار مؤزتیملرین حقیقی نماینده‌لری دیرلر. اونون نووه‌للا لاریندا کی قهرمانلار مؤزتیملرین نماینده‌لری دیرلر. تبیین اخلاق و روحیه‌سی معین آدملا ئوردینی تظاهر ایتدیریر. قهرمانلار مؤزتیملرینی آخردا قدر قورویوب ساخلا ییرلار.

بزرگ‌تلوی معین یازمچیلیق سبکی شاعرانه دیر. اونون قیساس جمله و عباره‌لری، بضا هر بیر بیتینی مستقل مضاسی اولان حافظ غزلرینی خاطرلادیر.

بو تون غزلدن ایسه آبری بیر نتیجه‌الده اولونور.

علوی معین نووه‌للا لارینین آهنگدارلیقی اوخوجونی جلب ایدیر. او بعضا ایلیارنیورقا (۱) اؤخشی ایدیر. او، اوخوجولاری یئرسیز تصویرلرله یورمور، «بو نا گوره»، «بو جهتن»، «اوناننا»، «بونان غلوه» و سایر بو کیمی افاده‌لرین ایشله دیلمه‌سینه اعتناسیدیر. علوی تام جرئت و شادانله یازیر. کلمه‌لرین ایره‌لی یا کیری دو شمه‌سیندن قورخومور. قسرا قاجار حبس خاناسیندا کی ظرافت چیل محبوب سالردان بیری بزرگ‌تلوی معین بی بی خانیم اوخشایدیر. اود بیری. چوخ عضوی اولان بعضی عائله‌لرده دائم حرکته اولان، هامی یا اوره گی یانان، هر شیه قاریخان، عرائله عضوی معین ایتمه‌باش چکن باشلی قادیلار بی بی خانیم دیرلر. هامی اونی سئور، سانکی بی بی خانم اولماسا عائله معین عضولری داغیلار. بی بی خانم مؤزیده بیله خیال ایدر که، محض او شمع عائله‌نی ادره ایدیر و هر شیه هامیدان یاخشی باشا دو شور. بو نا گوره ده او، بو تون ایشلره بیتیمه‌لی و هیچ بیر ایش گورمه‌لی دیر. بو تمییه معین قدر آقای علوی معین اخلاقنا و یغون کلمه‌ری، حبس خانادا اوله و غوم اون بیری ایل غردینه او، منبر استلاله‌دیغیم ان اینجه وقایعی کس آدم ایدی.

یاخشی بیر اثر یازماق ایتمه‌ین بیر یازمچی قلمه‌لا جاعی هر بیر سوزه‌تین بیر سطر ایچون اون سطر ادبیات اوخولایدیر. منجه بزرگ‌تلوی بیله بیر ایش گورموشور، دانیشیق و محبتین گورونور که، ایندی ده وقتینین چوخونی کتاب اوخوماقلا کچیریر، بو بی یازمچی ایچون ضروری دیر. علوی ئوز قارشینا مقصد قومادان دیمک اولار که، غربین بو تون بویوک یازمچیلارینین اثرلری ایله تانیش اولموشور. آلمان، انگلیس دیلرینی، هابله فرانسوز دیلمینی بیلمک اونا دنیا ادبیاتینین اساس منبع‌لریندن استفاده ایتمک امکان ویرمیشدیر. روس دیلمینی ده زنداندان گوره- نمیشدیر. بیر حالده که، او، اونوز داروس ادبیاتیندن لازمی قدر استفاده ایتمیشدیر. علوی روس یازمچیلاری ایچریسینه داستایو سکینی باشقالاریندان داها چوخ بیتیمشدر. تولستویون «دبریمه» اثرینه بویوک قیمت ویره‌دی. دنیا دیلرینین معنالی، سلیس و متین اثرلرینی مطالعه ایتمک علوی معین دورین معلوماتی و بشرده سینین اساس اینجی لری ایله تانیش ایتمیش، اونون فکرنی، دیلمی و روحیه‌سینی قوت‌لندیرمیشدیر. اگر او، همین جنترلری فارس ادبیاتینی آردیچیل مطالعه ایتمکله تکمیل‌لندیرسه ایدی، بو کون اونی ایرانین ان قدر تالی یازمچسی آدلاندیرماق اولاردی. تاسف که، او، بوساحده لازمینجا ایتمه‌میشدیر. علوی مؤزوده ئوزونی فارس دیلی ساحه‌سینه استادو تجربه‌لی حساب ایتیر. بونا باخما یارق، فارس ادبیاتیندن لازمینجا استفاده ایده بیلیر.

قيدايتمك كيمي، علوي نين ديلي آخچي و سليس دير. جمله و عبارله رينده دولاً شيق ليق و صحنليك كورونمور. لاکن بوشچده كفايت دگيل. بيزا سترديك كه، اونون اثرلرينده فارس ديلينين شيرين و توزونه مضمون ضرب المثل و اصطلاحلاردا تون عكسني تاپميش اولسون. تامنك كه، بوساحده بوشلوق حسن اولونور.

بعضی لری دیر لرکه، علوی فارسجا یازیر. بویه تان دیر. او فارس دیلینده، همده چوخ یاخشی و طبیعی فارس دیلینده یازیر. لاکن خالص فارس دیللی یازجیلارین خصوصیتو سرلرینه هله یملنه بیلمه میشدیر. بویسه اونون تقصیری دگیل. املینده فارس ادبی کتابلاری علوی تپلی آداملاری قانع ایده بیلمز. «گلستان» و «کلیله و دمنه» کتاب لارینی دا بینه دفعه اوخوساق اولماز. کنج نلین تربیه اولونوموش روحی معاصر دورین دیووروجی غناسینی طلب ایدیر. تامنك كه، بوگونکی فارس دیلینده بئله بیر غنا تاپلمیر. باشی دیجی بلی اولمایان سولفون، مصناسین افسانه لرویا ناقصی ترجمه لر علوی کیمی آداملارین باشینی قاتا بیلمز. بونا گورده اونلار مجبوری اولراق آچارینی اله ایتمه لیکلری غرب ادبی خزینه سینه طرف اوز قویورلار. بئله بیر وضعیتده، بیز اونلارین همین ادبیات تاثیر آلتینا دوشمه بیدجکلرینی گوزله یه بیلمه ریک. بوندان باشقا نظره آلماق لازم دیرکه، علوی قمر زندانینا دوشمزدن اولد خلق کتله سی ایله، بوگونکی فارس دیلینی یارادان محیطله علاقه ده اولما میشدیر. دیلین اصل اصطلاحلارینی، ضرب المثل لرینی، فورم و اینجه لیک لرینی هنج ده کتابدان تونورنمك اولماز. زندان بوجهدن اونون ایچون فایده لی اولسادا هنج ده کفايت نلدیر یجی دگیل.

یازجی، خصوصیکه رئالیست اولماق، تون اثرینین موضوعینی بلا واسطه طبیعت و جمعیتن گوتورمك ایسته نین یازجی، جمعیتین داخلینده اولمالی، آداملارین گونده لیک حیاتیغدا اشتراك ایتمه لیدیر. سدی «گلستان» اثرینی آلمیش، بلکه ده یتیمیش یازمیندا اولارکن یازمیشدیر. بواتر بیر عمر لیک سیاحتین مادی و معنوی محصولی اولموشدور. علوی ده ایسه بو، چاتشمیر. اگر او، حافظ کیمی تون فکر و آرزولارینی شاعرانه حسن لرله بویاییب اونو غزل شکلینده سالمایدی، بیز اوندان تجریده، علاقه نمه و حیاتی لیک طلب ایتمدیک. لاکن معاصر حیات بوگون یازجیلارین داها چوخ شاعرانه طلب ایدیر. تکجه تشبیه و معلومات کتابت دگیل دیر. معاصر یازجیلارین یوکسک صنعتکار لیق، گوزله اسلوب، اینجه تخنیکا طلب اولونور.

قیدایتمك لازم دیرکه، علوی یازجیلیق تخنیک سیندا مهارتلی دیر. خوشبخت لیکدن من تاقورون (۱) ادبی اثر لریندن بیرینی حبس خاناندا فرست الهه ایده رکه دقتله اوخودوم. بو بویوک یازجی چوخ ایردلی گیتیمیشدیر. حتی مشهور آکساندر دومانین رومانلاری اونون قارتب سیندا چوخ مسکین گورونور. تاقورین اثرینی اوخودوقدا بئله خیال ایتمدیم که، تولستویون اثر لرینی اوخویورام. تاقور هند خلقینین روحیه سینی دریندن تونورکه نمیشدیر. او، هندوستاندا کی طایفه و خنقلرین تکجه عادت و عنعنه لرینی دگیل، بلکه اونلارین معنویات تینی دا اوخوجونون نظریته جانلاندیریر. تاقورین دلی ساده اولماقلا بیز چوخ زنگین دیر. او، حکایه یازماق تخنیکاسی ساحه سینده آروپا سبکینی خوشلامیشدیر. من بورا دا علوینی تاقورلا مقایسه ایتمك فکرینده دگیلم. ایسترا ایستمز قلم سوزی بورا یا گتیریب چبخارتدی.

۱- مشهور «فلاکت» رومانینین مؤلفی. هند یازجیسی روبن درانات تاقور نظرده تونولموشدور.

شبهه‌سيز که، علوی‌فارس ادبیاتی اوزرینده ایضاً ییب، خلق‌ایله معاشرت نتیجه‌سینده جمعیتمین داخلی‌عالمینیه‌داها‌دریندن کورگه‌تدیکی‌تقدیرده‌تاقوردان قطعاً‌گری‌قالدا‌یاجا‌قدیر. عمومیتمله بی‌زیم‌ادبیات‌عالمینین‌یگانه‌بو‌یوک و‌باغیضاً‌انلیماز نقصائی‌ایدیلریمیزین یا‌شایشی‌نین‌محدود‌اولماسیندان عبارت‌دیر. بی‌زیم‌یازچی‌لار شهرین‌دروازه‌سیندن‌کناراً حیصاق، ایران‌خلقلرینین‌اکثریتینین‌تشکیل‌ایده‌ن‌کندیلر و‌سایرا‌جتماعی‌طبقه‌لرین‌حیاتی‌ایله‌تانیش‌اولماق و‌معلومات‌الده‌ایتک ایسته‌میرلر. بی‌زیم‌یازچی‌لارین‌ان‌بو‌یوک‌بدیختلیکی‌دیر. تاقورایسه‌بو‌ایشده‌اولدیقجا‌یوک‌سکده‌دورور.

علوی‌نین اثرلرینین منشائی و‌اساسی

علوی‌مارکین «غریبه‌بیر‌خبر‌یوخدوره»‌آدلی‌مشهور‌کتابی‌دنیا‌ادبیاتی‌ساسیندا‌پارلاماغا‌باشلا‌بان‌وقت‌یاز‌یچی‌لیقا‌باشلا‌میش‌دیر. بیر‌جوخ‌معاشره‌یاز‌یچیلار‌کی‌می‌اودا‌ئوزونی‌بو‌حیرت‌آمیز‌کتابین‌تأثیریندن‌خالص‌ایده‌بیل‌مه‌میش‌دیر. لاکن‌علوی‌نین‌خصوصیتی‌اوراسیندا‌دیر‌که، او،‌گور-گورانه‌صورتده‌تام‌معناسیندا‌یوا‌ئره‌تابع‌اولما‌میش‌دیر. اونا‌گوره‌که، علوی‌مارکدان‌باشقا‌بیر‌جوخ‌مؤلفلرین‌ده‌کتابلارینی،‌او‌خوموش،‌باشقا‌یاز‌یچیلارین‌دا‌ها‌درین‌فکرلری‌و‌دا‌ها‌چوشغون‌حسن‌لری‌ایله‌تانیش‌اولموشدور. بو‌جهتمین‌ده «غریبه‌بیر‌خبر‌یوخدور»‌آدلی‌اثر‌علوی‌نین‌پارادیجی‌لیغینا‌شدتلی‌تأثیر‌گوسترسده‌او،‌مارکین‌ایشلی‌دیگی‌چیرکین‌و‌خوشاکلمز‌افاده‌لردن،‌چیلپاق‌سوزده‌تلودن‌چکینمیش‌دیر. مارکدان‌کاملاتقلید‌ایده‌ن‌آقای‌محمد‌مسعودون «کنجه‌تغریح‌لری»‌کتابیندا‌تصوید‌ایدیلن‌چیرکین‌فکرلره،‌منفور‌سوزلره «زندان‌ورق‌پاره‌لری»‌کتابیندا‌راست‌کلمک‌اولمور. علوی‌ئوز‌قلمینده‌بو‌یوک‌حرمت‌بیل‌میر. او،‌چؤریگی‌ایمانلی‌دیر. بونا‌گوره‌ده‌هش‌چوقت‌ئوز‌اینی‌او‌ختصوم،‌او‌خوجی‌علوی‌نین‌نوره‌ئالاریندا‌عشق‌و‌عاشق‌لیک‌اودون‌ایاتیب‌سایا‌خلماغی‌بیل‌دیره‌ن‌افاده‌لره‌راست‌کلمیر. حال‌بو‌که،‌بو‌اثرلرین‌چوخونون‌اساس‌سوزده‌تی‌عشقی‌و‌محبت‌اساسیندا‌قورولموشدور.

علوی‌بعضی‌انسانلارین‌موتک‌اولدیقلاری‌کنه‌و‌جنایتلرین‌بوتون‌کوک‌لرینی‌شهورت‌انلیقی‌تمایللرینده‌آختاریر. لاکن‌او،‌چالشیر‌که،‌بونلی‌آچیق‌یازماسین. «پادنگ»‌اثرینده‌قتل‌حادثه‌سی‌آنحاق‌شهورت‌انلیق‌اوزون‌ن‌باش‌ویریر، «ئولوم‌رقصی»‌آدلانان‌اثرینده‌سوزده‌تی‌همین‌مسئله‌اساسیندا‌قورولموشدور.

علوی‌نین «انتظاردا»‌آدلی‌اثرینی‌دقتله‌او‌خودوقتا‌گورمه‌جک‌سینیز‌که،‌مؤلف‌دیوانه‌محبوسون‌حیرت‌لن‌بیر‌یجی‌حرکت‌لرینین‌سببینی‌عشقده‌گورور. قیدایتدیگیمیز‌کی‌می‌یاز‌یجی‌ئوز‌مقصدینین‌بورادا‌اشکار‌سویله‌میر. او،‌ایسته‌یر‌که،‌اشاره‌و‌کنایه‌ایله‌او‌خوجونی‌همین‌مقصدله‌سوق‌ایتسین.

بلکه‌ده‌همین‌جهتدن‌علوی‌نین‌کتابلاری‌هلده‌کنیش‌صورتده‌یایلاما‌میش‌دیر. بونون‌سببی‌هر‌شئین‌اول‌اوندان‌عبارت‌دیر‌که،‌ساده‌دا‌ها‌دو‌شورسی‌او‌چونجی‌طبقه‌یه‌منسوب‌اولان‌او‌خوجولار‌مؤلفین‌مقصدینین‌آسانلیقلا‌باشادی‌شمورلر. لاکن‌سوادلی‌و‌دوشونجه‌لی‌او‌خوجولار‌بو‌اثرلره‌بو‌یوک‌قیمت‌ویریرلر. علوی‌حادثه‌لری‌عمومی‌شمیش‌حاله‌اتصویر‌ایدیر. او،‌اوی‌دک‌یل،‌یالنیرداغی‌گوستریر. او‌خوجی‌ئوزی‌بو‌اوی‌تاپمالی،‌انردن‌ئوزو‌ئوز‌پایینی‌گوتورمه‌لی‌دیر. بو،‌علوی‌نین‌اثرلرینین‌یا‌غشی‌جهتمینین‌تشکیل‌ایدیر. لاکن‌تاسف‌که،‌آز‌سوادلی‌محیط‌جیزده‌اونون‌طلب‌کاری‌آزدیر. بی‌زیم‌محیط‌میز‌هلده‌مورس‌لالارین‌پولیس‌رومانلارینی‌و‌میثلز‌واگونون‌اوزون‌اوزادی‌افسانه‌لرینی‌دا‌ها‌چوخ‌خوشلا‌بیر.

بوناکورده علوی ئوز سبکمه يتين باخمالی دير. اونون يازيلاری آروپا موسیقی سینی خاملر لایر. بوندان ایسه ئولکه سیزده چوخ آزییر عه لنت آلابیلیر. اکثریت هله ده ایران تارینین اوره ک یان دیر یچی ناله لرینی خوشلاما قه ا دیر. خلقین اکثریتی آروپا موسیقی سینی باناوشمور و بوتون ایچون اوننی تقصیر کار حساب ایتمک اولماز.

«زندان ور قپاره لری» مختلف حکایه لر دن عبارت دیر. بو کتابدا قهرمانلار هم رنگه دگیلر، بورادا قهرمانلار مختلف تیبلر دن عبارت دیر. اثر ده حادثه لر و کونفلکتلر ده بیر-بیرینه اوخشامیر. ئوز آروادینی ئولفورمکده اتهام آیدیلره رک اوج ابل حبسه محکوم اولونموش «یادنگین» قهرمانی سوپور که چی غلام حسین چفتک، شعور سوز، قافاسی قالدیز و لیاقت سیر بیر آدم دیر. علوی اثر ده بئله گوسترمک ایستیر که او، بوشخصین قاتل اولماسینا شمه ایدیر. مؤلف قاتلین بئله بیر ایشی گورمکه لیاقتی اولدیغینا اینانمیر.

«انتظار» اثرینین قهرمانلاری اولان ایرج و روشن ئوز عمر لری بیوی یالنیز بیر دفعه خوشبختلیکه باخمنلانغان کنج، دورمونه للی و طالع سیز تیبلر دیر لر. یازچی اوخوجولار ا چان دیر ماق ایسته بیر که، انسان حیاتدا اوز ویره ن تصادفلر دن استفاده ایتمه لیدیر. چونکه اللن چخان فرصت بیرداها قایتمیر. فرصتین قدرینی بیلمک لازم دیر.

«باغیشلاما» حکایه سینین قهرمانلاری ایسه تمامیلک آیری تیپه منسوب دیر لار. بونلاری محبوسلوقلان باشقا «تولوم قصی» آدلی اثرین هئج بیر قهرمانینا اوخشاشماق اولماز. بوناکورده یوزاللی محیفه لیک «زندان ور قپاره لری» کتابی باشدان-باشا رنگارنگلیک و یئنی لیک نمونه سیدیر. بورادایک نسق آدلانا بیلن شئی وارما اودا یازچی بئین ئوز حساباتیندان و روحیه سیندن عبارت دیر. بوروحیه بوتون سطرلر ده ئوزونی گوستریر و بیوی باناسالیر که، یازچی بئین حیاتیندا توره نمیش ده شتار. اوره ک دوکونتولری، شدتلی هيجان، ترددلی خیاللار، عشق، محرومیت و انتظار اوننی باشقا جور فکر لشمکه، یازماغا و تصویر ایتمکه قویماشیدیر.

منم فکریمجه، علوی، یولداشلاری ایله بیرلیکده ئوزینی ده تانیماق ایسته دیکی «۵۲ نفر» آدلی کتابیندان داها آرتیق «زندان ور قپاره لری» کتابیندا ئوزیتی تانیمشیدیر. تنقیدچی لر دن بیوی مادام دس ویننه نین یادداشتلاری حقیقته دیر: ئوز تاریخی مکتوبلاریندا معاصر لرینین روحیه، اخلاق و رفتارینی هابئله فرانسه پایتختینده کی سیاسی محیطی دیمک اولار که، تصویر ایله بامیش بوقادین ائله بیر سیاحا بئزه بیر که، ئوز آتینین جلو ویننی، بعضی قلمینی الینده توتاراق اوننی ئوز مقصدینه و هدفینه دوغری بونلیر، یولدا ایسه بعنا چچک لک درمگی ده یاددان چبخار سیر. علوی ده دیمک اولار که، عینی ایشی گورور او، اثرین اساس خطینی آر دیجیل صورت ده دوأم ایقتیرمکه برابر تضرعات دان دا دائم سیر، گوشه، کنایه و ریشخند یولی ایله ده سوژه تن کنار موضوعلار دا اشاره ایتمک کچیر. من همیشه دیمشیم که، سوژه تن کنار سوبله تن فکر لر علوی یارادیجیلرینین دوز و دور، زنداندا کی کزلی اجلاسار دا دانیشار کن قیادی تدیگیم بو فکر دن علوی نین ده خوشی کلدی.

بیرهمین اصطلاحی ادبیاتدا داخل ایتمیشدیک.

علوی یازچی لیکدا ئوز قلمینی آزاد بوراخیر. لاکن اونون جلو ویننی هئج وقت اللن ریر سیر. بوناکورده ایسته دیکی پشده سوژه ت خطینی تاپا بیلیر بو آزادلیق و جسارت اونا امکان و بیریر که، قورخمادان قلمینی ایشله دره ک حیات باغینین ایچری لرینه داخل اولسون و اوخوجی ایچون اورادان رنگارنگ چچک لری تحفه کتیر سین.

دیدیکیمیز کیمی او، اساس سوژه ت خطینی هئج وقت اللن بوراخمیر. اوخوجونی ئوزی ایله آبار ماق ایچون تکراردان چکیم سیر. لاکن بوتکرار اصلایورجو دگیل اوخوجی

ایسه اونی داهادا خوشلابیر. اساس اعتباریک مقبول اولمایان تکرار بمضنا هم آهنکلیک یاراتماق و یازی اسلوبوننی قوتلندیرمک ایچون واجب و فایدالی اولور. خصوصیله علوی نین تکرارلاری چوخ یئرلی تکرارلادیر. «پادنگ» اثرینده اگر «من یددی ایل حبس جزاسینا محکوم ایدیمیشم» سوزی تکرار اولونماسا ایدی. بو حکایه بئله تاثیرلی چیخمازدی. «ئولوم رقصی» اثرینده تکرار اولومون خاطر لادیلما سحرکایه ده کی ئولویه جان و حیات باغیشلابیر. «عقوعومی» اثرینده ده باغیشلانا کلمه سینین عینی تاثیر و اوردیر. رماز کین «غریبه بیر خبر یوخلور» آدلی اثرینین تاثیر آلتیندا علوی نین، ائله جه ده صادق چوبک و صادق هدایتین ئو گره ندیکلری تکرار لارا کثرت اتر چیچ بندلر داوخشاییر. ترجیع بتدین ان یاخشى نمونده سی سئدین مشهور «اوتوروب سیرایدنک، ایشیمیزین آردینی دوام ایتدیردک» مطلقینده ویریلیمیشدیر. بدی یوز ایل بوندان اول یازیلیمیش بو اثر ده معین موضوع دا بیر بیت ایگیرسی بیر دفعه تکرار اولونور. شهبه سیز که، تکرار یاخشى دگیل. او اوخوجوننی یورورو داریخدیریر، مولفی ایسه سطحی و معلوماتسز بیر آدام کیمی گوستریر. لاکن یازیچی بیله بیله ئوز فکرینی قوتلندیرمک مقصدی ایلک اوندان استفاده ایتدیکه، تکرار چوخ یاخشى و گوزل اولور.

اساس اعتباریله یاخشى یازیچیلارین و حقیقی صنعتکارلارین اثرلری یاخشى اولور. صنعتکارین الی خطا ایتدیر. حکمی ایسه تاثیر سز قالمیر. سیز معین شاعر دیر بیت عادی شعر یازدیرین و اونو ان خوش خط آدامین یازسی ایلک مقایسه ایدین، قطعی صورتده شاعرین یازدیفیتدان داهاجوخ لذت آلاچاقسینیز، بو شیبیر تمه دگیل. من بو تجربه نی ئوز حیاتیما دفعه لره سینا قدن کچیریمش. عادی سوزلر صنعتکارین الینه کچدیکه جانلانی رظمجه استفادلی و ذوقلی یازیچیلار ئوز یوکک مضمونلار ایلک هر بیر یازی یا سحر آسز قوت ویریرلر و همین قدرت بیزی ئوز جاذبه قوه سینین تاثیر آلتینا آلیر، بونا گورده بیز گنج یازیچیلارا ئوز اثر لرینده تکرار یوک ویرمکی مصلحت گور سوروک بو، او وقت اولابیلر که، اونلار زحمت چکب تکرارین ایشلمه سی یئرینی ئو گره ندر.

عمومیتله علوی تکراره ال آتامدان مطلبین ال یاغنی بیریر و یغیب ئوز یازیمیندان نتیجه چیخارماغا قادر اولابیلر می. او جبارتلی صورتده بو ایشی گورمده ایدی، یازیلاری کلاسیک درس کتابلاری کیمی یوروجو و روحسوز اولاردی.

منیم عقیده مجه علوی نین ان یاخشى اثری «چارچویل» اثری ایدی. تاسف که، ریولیس الینه کچدی. اوگون علوی چوخ کدرلی ایدی. پولیسلری و خلامازمانی یازینی اونون بالیشینین اورتاسینان تاپمیشدیلار و بونون ایچون علوی به ینی بیر پرونده دوزلتمک ایسته ییردی لر. نهایت چوخلی زحمتلر سونرا بوایش ثورت باسدیر اولوندی. بو حکایه ده آقای علوی قیدی محبوبلاردان بیرتین روحیه سیننی بیر نجه نقر باشقا آدامین مضموناتی ایلک بیر لیکه ده تصویر ایتمیشدی. آقای علوی، وضعیتی نی تصویر ایتدیکی همین محبوسو منیم کیمی تانیبا بیلمزدی. بونا گورده حکایه بو جهتمن منیم نظریه مجه ضعیف چیخمیشدی. لاکن علوی نین یازی سبکی نین خبردار اولمایان سایر آدمالارین فکرینجه بو اثر ان یاخشى و ان واله ایدیچی انسانه حساب اولونور. تاسف که، علوی نین موجود «زندان و رقبه لر» داخلینده همین اثر گورونمور.

ایکی بویوک بدبخت لیک

علوی اونون اسکندشارینین ان بویوک بدبخت لیک اوراسیندا دیر که، اونلار ئوز اثرلرینی، مین نغردن دو قوز یوز دو قوسان دو قوز نغری کتاب اوخومایان بیر ملت ایچون یازیلر. بونلار ئوز یازیلارینی ائله بیر ئولکده یه تقدیم ایدیرلر که، اورادان مشهور

علمی و ادبی کتابی یکی می‌نسخه‌دهن آرتیق چاپ ایتمیرلر. بوندان علاوه همین کتابلارین ساتیشی ایچون فیریلنه آقچی اولمایان. دوغری و دوزگون ایشله بن بیرموسه یوخسور. یازیچیلار نوزاتلری مقابلینده نه اینکه جزئی بیر فایدا آلدله ایتمیرلر، حتی موسسدرله علاوه بیر پول داویرمه لیدیرلرکه، اولار بویوک منتایله همین کتابلاری چاپ ایدیبلر. ساسینلار.

آوروپائین علمی شخصیت لرینن بیری محاربه دن اولکی اورپا یازیچیلارینن حیات و مصیبت لری حقیقده یازمیشدیرکه، آروپادا یازیچیلیق اولغوزی باتماق اوزره دیر. کیتو و تیاترین، رادیوینن هابئله سایر مخاتبک لشدیریلیمیش معاصر مشغولت لرین شدتلی رقابتی مقابلینده ادبیات مغلوب اولاراق چوخ مسکین بیر سوییه انیشدیر. آروپالی اورتا بیر یازچی گون یازیلاری حسابینا آلدیفی بولا استناد ایده رک یاشایا بیلیمیر. بونا گوره ده گنج یازیچیلارین بیر چوخی مجبور اولموشدورکه، چوخ زحمتلی یازیچیلیق صنعتیندن علاوه کوز گذرانینی تامین ایتمک ایچون آیری بیر ایشله ده مشغول اولسونلار. قیدایتیکیمیز شخصه همین سببلره گوره اعتدایدیری که، آروپادا شدتلی ادبی بحران توره نه جک و یازچیلیق صنعتی پیس وضعیت دوشه چکدیر. بوسوزلر ائله بیر اولکهلر حقیقده دیبیلرکه، اورادامله ده کتابلارین تیراژی سلیونلاری ئوتوب کئچیر، هر بیر ایوده و عائله ده ان آری بیر نجه نثر کتاب اوخویان واردیر، بو اولکهلر ده کتاب اوخوماق حایتین ان ضروری و جدی طلبا تیندان بیری ساییلیر. همین سببه گوره ده ادبیات علاقه بسله ییلر، اونون کله چکینی دهشتلی و قورخولی احتمال ایده ندر همین تهلکدینن قایاقدان قارنیشینی آتماق، یازچیلیق مقامینی هابئله یازیچیلارین توتدیفی موقعی قورویوب ساخلاما ق و بوکسنتمک ایچون، داهالو بیریشلی شرایطو زمینه حاضر لاییرلار.

انصاف لاندن ایشاق. گلین گوردک بیز نوز بویوک ویا گنج یازیچیلاریمیز ایچون نه ایتیمیشیک؟ «آزیر» ین بعضی اوخوجولاری تعجبله نیردی لرکه، اولارین عقیده سینجه ادبی دگری اولان لاکن، نسیم نظر بسنده ایسه ساده و ضروری یازی ساییلان بو مقاله یه من نه ایچون «علوی نین کتابلاری» باشلیغینی سفچمیشم، بو مستقل بیر موضوع اولوغونا گوره من آیری باشلیق آلتینده انوز سوزلر سی دیبه ییلریمش. البته اوخوجولارین تقصیری یوخدور. بیزیم عادت و ایش قاید امیز بئله اولموشدور. بیزه لده اجتماعی و ادبی مطلب لره شخصی نظر له باخیر، استعدالی آدمالارین تانیق دیر یلماسینی، اولارین فایدالی اثر لرینن تحلیل و تنقید اولونماسینی ادبی خدمت حساب ایتمیریک و بونی خیالی میزا بئله، کتیر میریک، بیزیم غرور تیریمیزده بوایشده غفلت ایتمیشلر.

ادبی تنقیدین بویوک فایدالاری واردیر. بو فایدالارین ان کچیگی کتابی شئرت سندیرمکدن، اوننی کئله لره اوخوتنورماقی دولایی بول ایله آشیلا ماقدان عبارت دیر. یازیچیلاریمیزین باشقا بیر بدبخت لیک یه بوندان عبارت دیرکه، اولارین قیمتلی اثر لری فارس دیلینده دانیشان ایرانلیلارین محدود دایره سیندن کنار اچیمیر. بوهیچ ده یازچینن تقصیری دکیل، ونون بیری چوخ سببلری واردیر. معارف خادملرینن بوایشه علاقه سیز لیک و اولکهلر آراسیندا مدنی معارف علاقه لرینن ضعیف و دمیتده اولماسی همین سببلرین باشلیجاسیدیر. آروپا بیز یاناقالین، حتی هندوستان، افغانستان و یا کتا تداکی فارس دیلی بیلن آدمالار ده بیزیم معاصر یازیچیلارین اثر لری ایله تانیش دگیلر. اگر آروپا، بیستون کتاب لری و تخت جمشید حقیقده الهه ایتدیگی معلوماتین بینه بیز فایضی قدر بیزیم جانلی ادبی اثر لریمیز حقیقده معلومات آلدله اینه اینی، بیز بو ایشدن جوخ راضی قالاردیق. بلکه ده من گفیری قالمیشرو معلومات سیز بیز آدام او آروپا دیل لرینده

سرادو آردیر ائونون (۱) قساونا قس «ایرانین یئنی ادبیاتی» آدلی کتابیندان باشقا آیری بیر اثر گورمه یشم. ایندی حتی مدنی رابطه سوسه لرینین نشرایتی دیگی کله ی ژورنال و پرو-شورالار آدا یا لئیرا ایرانین قدیم ادبیاتیندان بحث اولونور... شرق شناسلار اصلا ایسته میرلرکه، ئوز یادلارینی قدیم تورین خرابه لریندن و قدیم کتابخانالارین توزستورباغی ایجری سیندن چیخاراراق، بیریم جانلی معاصر ادبیات عالمیمیزی سیرایت سینلر و معاصر مدنی تمیمیزین یئتیشدیگی پارلاق اولدوزلار بیر نظر سال سینلار. بوغلاط ایئش قایداسی، بو یولو خوجی خسته لیک ئوز محیطیمیزی ده اقله تاثیر آلتینا آلمیشدیر، عالم لریمیز اصلا دیری آدمالار حقیقده یازماق ایسته میرلر. فضیلت، کمال و بیلگی آنجا ق کچمیشلر ده آختاریرلار، اینلری دائم ئولولرله دیر. کافتر کیمی قهرلری قازیرلار. اولارین ان بویوک افتخارلاری فلان مشهور کتابینال یازمانسخه لریندن بیرینی تاماقدان عبارتدیر. اونوی نشر ایتمکله، عاقین بویونوتا بویوک بیر منتخه قویورلار.

بئله بیر مثل وار دیرلرکه، قوجالار کچمیش، گنجلر حال حاضر، اوشاقلار ایسه گلجکله یا شایرلار. بیز پارلاق افتخارلی کچمیشی اولموش قوجالار اوخشا بیریق. ئوز سلفلریمیزین خرابه لری اوزده رینده سورونور، اولاردان قالمیش اثرین افتخاری ایله ایسته بیریک، دنیا نین دیری ملترو طایفه لری آراسیندا باشی اوجا اولاق. «کچمیشده بئله ایدیم، بئله شئی لریم و ارایدی» دیمه گین نمره سی یوخنور، «نه نیم ونه کیم وار دیر». مسئله لریندن دانیشماق لازمدیر. کچمیشده هر نه ایدین سه کچیب گیدیدیر. ایندی ده گوره ک نه نین وار دیر؟ نه ایئش گورورسن؟ گلجکدن دانیش. ئوز مقصدو آرزولارین بیزه گوستر. تاریخ کئی قایتمیر. ایندی دنو گلجکدن دانیشماق لازمدیر. یوخاریداقیه ایتدیگیمیز کیمی بیز بوساحده ایئش گورمه، بیئشیک و دنیا بیری تانیمر. بوچقتن ده هر هانسی استعدادلی بیر یازچی میز ئوزونئی دنیا با تانیتمدیر ایلیمیر و دیگر مالت لرین ادبیلری کیمی دنیا شهرتی قازانا بیلیمیر. او، خیا م، سمدی، فردوسی و قدیم دور لرین دیگر انیب لرین شورتینین مینده بیر قدر بئله شهرت اده ایده بیلیمیر. بونولابئله علوی کیمی جوان یازچیلارین وارلیغی چوخ شئی بئله بیریجی حال دیر. بیز بوتون واسطه لرو اسکا نلاردان استفاده ایدرک، بونلاری تشویق ایتمه للیک، منیم عقیده مهجه هر بیر مؤلفین کتابلارینین نشر ایدیا مدسی اونون ایچون ان یاخشی تشویق دیر.

علوی یاخشی تاریخچی دیرمی؟

حیاتدا انسانلارین ایئشی حقیقده، خصوصیه دوستو تانیشلار حقیقده قضاوت ایتمک چوخ چتین دیر. علوی منیم نه دیمک ایسته دیگیمی ئوزی پاکا دوشور. بوتنا یاخما یاراق فرمتدن استفاده ایدیپ دیلمه لی سوزلری دیمک لازمدیر. علوی ندانا گلدیگی وقت تجرید سیز و ساده بیر گنج ایدی، ظلم، تضییق، تجاوز، ایکی اوزل اولوکو حبله گریک اونئی انسانلار. اجتماعی محیط قارشى بدبین ایتمیشدی، من علوی نین چوشقون حیاتیئیندا ایر نین او گونکی وضعیتینه قارشى کسکین نفرت و کین مشاهده ایدیردیم. علوی منن ئوز نفرتو کینینی بیلدیرمکه افراطی اورال نیر، عقیده و محاکمه لرینده ئوز داخلی حیاتیئنی بیر گناره قویوب بی طرف موقع توماقدا چتین لیک چکیردی. من دشمنلر حقیقده بی طرف قضاوت ایتمگی آرزو لادیقم حالدا، اونون عنادلوی انتقامچی حسن لریندن خوشوم گلیردی. اول بیلسین که، من ده بعضا ئوز یازیلاریمدا حیایاتا قایلیم، مخالف لریم حقیقده داها شدتلی

۱- مشهور انگلتره شرق شناسلاریندن دیر.

سوزلر و عبارله رایشلتمیشم. لاکن بوهنج ده عمومی حال اولما میشدیر. من ایندی ده ره هانسی بیر آدم حقیقته قضاوت ایتدی که انصاف و عدالت چرچومه سیندن کنار اچیخماغی خوشلاییرام. لاکن سیاسی دویوش و مبارزه ده بوقدرده بیطرف قالماق فایده آلی دکیلیر. مبارزه به گیری شیب گهنه دنیانی داغیدان و اونون یثرینده یینی بیر دنیا یاراتماق ایسته یین بیر آدم دشمنه قارشى کسکین اولمالیدیر. خصوصیلک سیاسی آدم اولور دشمنینی بیخماق ایچون اونون خصم و منفی جبتلرینی شیشرتمه لی و رحم سیز ضربه لرله دشمنی آزادان آتارمالیدیر. منطوق عقلین حکمی بلله دیر. لاکن نه ایتک اولار. من اجتماعی محیطین تاثیر آلتیندا باشقا بیر شکلده بویا باشا چاتمیشام. فکریم بودور که، یازیچی گوز ساکمه لرینده بیطرف اولمالیدیر. حتی من بونی، بیر نوع اخلاقی شهاست قایداسی حساب ایدیرم. البته بعضا بیطرف قضاوت ایتک انسانین ضررینه باشا کله بیلر. لاکن اکثر حاللاردا بی، فایده لیدیر. بیطرف قضاوت ایتک انسان ایچون اعتماد و اعتبار یارادیر، نهایت دشمنده مجبور اولور که، بلله بیر انسانین شخصی روح بوکسکلیکی قارشیسیندا تسلیم اولسون. لاکن حقیقته چوخلی ظالم اولونموش بیر کسچدن بلله بیر شئی گوزله مک اولمادی. بونا گورده علوی نین بعضا محاکمه لرینین ساده گورونمه سینه باخما یاراق اونون انتقام حسی ایله دولی یازیلارینین منیم خوشوم گلیردی.

من علوینی چوخ تتر تانیدیم. بیز، ساده بیر سلام علیک ایله تانیش اولدیق. عادی و ضمیمین عکسینه اولاراق بیر-بیریمیزه چوخ تتر اعتماد بلله دیک، سیاسی، اجتماعی و ادبی مسئله لرده بیر-بیریمیزله بیر چوخ مباحثه لره گیریشدیک.

قید ایتدیگیم کمی علوی چوخ گنج ایدی. عمومیته ایکی-اوج نفر استنا ایتمکله دیمک اولار که، اللی اوج لرین هامسی گنج و تجربه سیز ایدیلر. لاکن احساساتدا اولنلارین هنج بیرى علوی به چاتمادی، من علوی نین شعر لرینی گورسه میشم. او، شاعر اولماسینی اوزون مدت گیزله دیدیدی. سونرا معلوم اولدی که او، شعرده دبیله بیلیر. طبری و گرگانلی اللی اوج نفرین داخلینده شاعر حساب ایدیلیردیلر. اولنلارین بیر چوخى سیاسی مسئله لر حقیقته مقاله لر یازیردیلار. لاکن علوی آیری بیر استقامته ایردلی له دیدی. بیرگون اونا دیدیم که، سن زنداننان بوراخیلدیقتان سونرا غزوت مدیری اولمالیسان. او، دینی، بوخ منیم باشقا آرزوم وار دیر. من اونون مقصدینی باشا دوشموشوم. او، دیب و لماق، ایرانی غورکی سی اولماق ایسته ییدی. بعضا دیدیدی که، غورکی ده چوخ تند کیدیر. ایندی اوخوجولار اونو آرتیق فرقه تبلیغاتچی حساب ایدیردیلر.

علوی حقیقته ایسته ییدی که، فرقه دن بوکسکه دوران بیر یازیچی اولسون. یازیلاریندا عادی و چینیمش تبلیقاتی سوزلر ایشلتمکدن چکینیب بیطرف قالین. لاکن بواش هنج بیر یازیچی و ادیب ایچون انکان داخلینده اولما یبو اولما یا جاق دیر.

ره هانسی بیر یازیچی، ره هانسی بیر ادیب، شاعر و یا ایجنه صنعت خادسی عین حالدا تبلیقاتچی دیر. او ایسترایتمز معین فکری، معین مقصدی، معین همنی تبلیغ ایتمه لیدیر. سوزبوخ که، بعضیلری گورایشینده اوقدر مهارتلی و اوستاد اولور که، اصل مقصدینی بیلدیرمیر. بلکه ده علوی بو تیپ یازیچیلار سیراسینا داخل اولماق ایسته ییدی. لاکن زنداننان آزاد اولونوقدان سونرا خوشبخت لیک و یا بدبخت لیکدن او، بیردن-بیره گوز توتوغی بولونی دگیشه رک «اللی اوج نثر» کتابینی یازدی و بونولاداعادی بیر تبلیغاتچی کمی تانیلی.

بیر شاعرانه اثر ایچون محبت، انتقام، کینه، گدرو حسرت حس لرینین اوستونلوگی هنج ده نغمان ساییلمیر. بعضی وقتلرده بونی حتی باخشی جهت کمی حسابا آلماق لازم گلیر.

لاكن بىر تارىخىي ايجون سويوق قانلى ليق ويى طرفليك هچ ده اوستون جىت دگىل، علوى ئوزماھىتىنە كورە يازىچىلىقتا ھىياتىنى كىتارە آتايماق، بوجور يازىچىلار ايسە تارىخىچىلىككە چوخ آز موقىبتان انا بىلرلر.

«زندان خاطرەلر نىنە» منىم اللى اوج نىفر حقىقەتدە قىدلرېم وار ايدى. لاکن اونلارنى نىشرايتىدېرىمكە جىارت اېتمەدېم. بىى طرفقالا بىلەيدەجگىمى ھىس ايتىدېم. كوردوم كەھ آقارلارنى تانىدىغىم كىمى يارسام، چوخلى دشمن قازاناجام. عىن حالدا اونلارېن سىياسى دشمنلرنى اىنە بىھتە وىرەجگم. بىرسىز تىعارفونى تصدىقال آتسىغىم تىقدىردە ايسە تارىخىي اويونچاغا چئورەجگم. بوندىن ايسە نە ئوزومون وندە اللى اوج نىفرېن خوشى گلەيدەجگىمىر. دىگر طرفدن دوستلارېم ئوزىماخسى جەتلرېنى اېشىتىدىكەن سونرا مىنەلە مناسىتلرېندە آزاد اولماي اچاقلار. ھتى بەزىلرى بىلە خىيال ايدە بىلر دىلر كە، من يالنا تاللىق ايدىم. باشقارلارنى ايسە منىم دوغرى سوزلرېسى دشمن لىك كىمى يوزا بىلر دىلر. آقائى علوى ايسە بو ملاحظەلرنى بىر كىتارە بوراخىپ ئوزاسلوبيى و سلىقە سېنىن عكسىسە اولراق، بىرېن بىرە اللى اوج نىفرېن، يعنى ئوز زندان بولدا ئارلرېنېن آدىنا قالىن كىتاب يازمىشرو اونى تارىخ آدلاندىر اراق نىشرايتىمىشېمىر.

كئچىمىش مىقالەلردە يازدىغىم كىمى، علوى اثرلرېنى بو كىسك اھتىراملا يازىر، او، شاعىر اولدىغىي ايجون احساساتو، جوشاندا اىنە قلم آلېر وادى بىلىك خولالارېنېن تاثيرى و كوسترىشى اساسىندا مىن ھىكايەنى كاغذاوزەرىنە كىتېرىر. اونو اوخودىقتا ھامىدان چوخ ئوزىلنت آلېر. بوجور يازماق چوخ ياخشى اېشىدېر. لاکن تارىخىي مەئلەلردن بىھت اېتىمك لازىمىر. بونا كورەدە «اللې اوج نىفر» كىتابى حقىقەتدە منىم چوخلى سوزوم وار، اونلارېن بىرسىراسىنى يازماق اېستردىم.

«اللې اوج نىفر» كىتابى تارىخىدىمى؟

علوى «اللې اوج نىفر» كىتابىنى تارىخ آدلانقېرىمىشېمىر. بو، مىن نىقشە نىظرەن خوزب كوئىشور. علوى ھىمىن كىتابدە بىر چوخ تارىخىي مەئلەلردن بىھت اېتىمىشېمىر. لاکن اونى اساسى اعتبار بىلە تارىخ آدلاندىرماق اولماق. اونو كورە كە، تارىخىي مەئلەلر كوستىلر اساسىندا، مىن سېلر و عامللرېن تىھلىلى اساسىندا يازىلېر. تارىخىي ھادىلرېن تورنە سېلرېنى و جىريانىنى تىھىق ايدىر. لاکن علوى عومومى مەئلەلردن دانىشېشىو يالنىز مېھو باذلېچا سەئلەلرنى اوخوجونون نىظرېندە جانلاندىرماق اېستەمىشېمىر.

تارىخ يازماق چىتىن اېشىدېر. بو اېش ايجون بو يوكتى زىھىت چىكەلر، تالاش كوئىر بىلەمە لىدېر. تىھىقاتو دىققەتلىك اولمادان بو اېشى كورمك مەكەن دگىل. بلكەدە علوى نىن ئون يازىلارېنېن اولدىن آخىرەدك اېكىنچى دىھىد اوخوماقا و قى اولمايشرو بو اېش ايجون زىھىت ھىرف اېتمەمىشېمىر. لاکن او كىتابىنى اولدىن آخىرەدك اوخوسا كورەجك كە، بىر اېكى يىردىن باشقا بو كىتابدا اېل و اېين تارىخىيە اھمىت بىرەمەمىشرو عومومى مەئلەلر اظرفىندا ھىرلەنمىشېمىر. آداملارېن آدىنى غىر مىن يازماق تارىخ ايجون ياراسان، علوى مەھسەدە بو نقصان حقىقەتدە غىرايەستەمىشېمىر. لاکن منىم نىظرىمچە اونون بو غىزى اصلا قىبول ايدىلە بىلەر. اردەيا بو تون لوكلە آدچىكەلەمە لىدېر، يادا آدونامىلېن يازىلما سىناجىدى مورتدە رىعايت اولونما لىدېر.

اللې اوج نىفرنى تانىمانلار بىلگەدە بوگون ياخشى بىلېرلر كە، دكتورى (ى) يازماقدان مەھىد دكتورى دىنى، (م) ملكى، (ر) ايسە رادىئىسى كوئىر مەكىر. لاکن تارىخىي اېكى گون ايجون

ويامعين بيو آدم ايجون يازميرلار. ائله جهده مؤلف تنظيمه و زندان مامورلاري آدلارينين بيرينجي حرفيله كفايتلنمكه حقل دگيل.

آدلارين يالئيز بيرينجي حرفيني قيد ايتمك معناسميردير. حتى بوز ايش اديي نقطه نظر دن ده جمله لري پوزوب نغمانلي ايندير.

«اللي اوج نغر» كتابي منظم قيد لرده دگيلدير. ونا گوره كه، قيد نوزوده تاريخ طلب ايندير. شبهه سيزكه، علوي نين منظم قيد لري اولاسلموزدي. زندان شر ايتينده بوسمك اولاسي دگيلدير. بونا گوره ده همين ايش ايجون اوني تفقيه ايتمك اولماز. ساده شكلاه ديمه لي بيك كه، «اللي اوج نغر» كتابي يالئيز آقاي علوي نين خاطر ه لر ينن عبارتدير. بونا باخما ياراق كتاب چوخ ماراقلو فايدالي دير. علوي چالشمش دير كه، نوز حسياتيني مختلف افاده لره اوخوجولارا تقديم ايتسين. او، اللي اوج لر ين تاريخيني يازماق ادعاسيندا اولسادا، بيزيم عقده سوزجه يالئيز نوز فكر لري و حساسريني بو باره ده قلمه آلاييمش دير. شبهه سيزكه، علوي اللي اوج لر ين اكثر ي نين افكاريني تمثيل ايندير. اللي اوج لر ين نوز ودديمك اولار كه، نوز دور لر ينن ضيالي لارينين نماينده لري دير لر. «اللي اوج نغر» كتابي همين نقطه نظر دن بيرتاريخي سند حساب اينديله بيلر. بيز همين كتاب واسطه سيله دولت قولوقلاريندان. ائله جهده ديكتاتور لوق اصول اداره سينين كثر ات وسايير بوكمي بول ثروت كتبون ايشاريندن امتناع ايندهن آروپا گوروشن جوان ضيالي بوز تبين نجه فكر لشديگيني معين لشديره بيليمك.

اللي اوج نغري كومونيست ليك اتهاسي ايله زندان اسالمش ديلار. علوي چالشمش ركه، بو اتهاسي ردايتسين. بوايه چوخ ماراقلو مسئله دير. منيف فكر يمجه دكتور اني كومونيست فرقه سينين عضوي اولماسادا بير نغر كنج ضيالي مار كست اولموش نور. «دنيا» مجله سينده يازيلميش سوز لر، هايشله دكتور اني نين محاكمه رمان ي سويله ديگي بيانات بوني كاملا ثبوت ايندير. لكن اللي اوج لر ده داخل اولان ديگر آدم لار حقينده بوني ديمك اولماز. اونا گوره كه، بعضيلري نظميده تضييق آلتيندا بير سيرا اعتر افلار ايتميشلر. هله ليك بيزيم اليميز ده بوندان باشقا آيري بير سنه يوخور. علوي نين نوز وده بوياره ده آيدن سوز ديمه ميشلير. اوست اوسته «اللي اوج نغر» كتابيندان و آقار لين نوز وددب بلكلريندن گورونور كه، اونلارين حبه ساليند يقلاري و تاپر اندا فرقه آدلاندير يلا بيلن منظم بير دسته اولماسش دير. اونلاردان بعضيلري نين تشكيلات حقينده اعتر افلاريني سند آدلاندير ماق اولماز. علوي نين نوز ين نوز ده يازديغي كم ي بونلارين چوخ قاندا تضييق آلتيندا سويله نيلميش اعتر افلار ايد ي.

اساس اعتبار يله اللي اوج نغر زندان اوشمزدن اول. سياسي كتاب اوخوماقدان، «دنيا» مجله سيني نشر ايتمك دن، بعضا تصادف اوزوننن طلحه لر ين تعليل حر كاتينا قارشماسقان باشقا گوره چار پان بير ايش گورمه ميشلر. بونا گوره ده، اونلارين هام يسينين توتولماسي، محاكمه ايندلمه سي اساس سيز، سبب سوز و ساختا اولموش نور. نظميده عدليه مامورلاري بونونلادا ديكتاتور شاما ياحش خدمتكار اولوقلاريني گوسترمك ايتته بيز ميشلر. علوي نوز اوشينده بونكته ني بير نوع اوخوجويا چاتدير ماق ايتته بيز. بوياشقا جورده اولما ميشلير.

علوي نوز كتابيندا اللي اوج نغردن جد ي صورتده طرفدار ليق ايتمه سينه، اونلاري جمعيتين سئچيلميش نماينده لري كيمي قلمه ويرمكه چالشماسينا باخما ياراق بعضا ائله عباره لر ايشلشمش دير كه، بوسياسي بير محبوس ايجون لايق دگيل. مثلا، «بير دن اوره كيم اوزولسي»، «رنك يم قاچسي»، «دوداقلار يم گور ييب قوروشكي»، «دالباداك سيگار

چكىردىم» وساپره، البته علوى بو عياره لرله معين حقيقتى تصوير ايتشه ده، من شخصابو سلبقهنى خوشلاميرام. ممكن دير اوخوجولار بئله خيال ايتسين لركه، بوتون سياسى مجوسلار توتولو قلارى وقت بئله تاسقلنديريجى وضعيته دوشموشلر. لاکن نظره آلماق لازمديرکه، بوفورم عباره لر يازيجى نين ادعاسى ايله اويغون گلدير، او ادعا ايديرکه، توتولمايىش دان اول کيچيک بير سياسى جرياناقوشولمايىش، ديکتاتورلوق عليهنه بير آديم بئله آتمايىشدير. حتى عدليه قانونلارى نقطه نظر يندن ده هئچ بير قانوندان کنار ايش گورمه ميشدير. بئله بير بي طرف آدام توتولو قدا بو قدر عاجز ليک و ضعيف ليک گوستره بيلمردى. اگر اوسياسى بير ايش گورموشره بوليس قارشيسينا ظاهرى وضعيتنى حفظ ايتمه لى و ئوزىنى ساکت گوستره رک ال-آياقنى ايتيرمه ملى ايدى، چونکه بير قايدا اولراق، نظميه ماسورلارى اولاديقلارى آدامين تشويشه دوشمه سيندن سوعاستفاده ايدهرک بئله بير حالتى تقصير کار ليق علامتى کيمى يوزورلار، بوندان علاوه، متهم ضعيف ليک گوستردىکده بوليس دا عا داج سورلا شير. بوليسن جسورلوقى ايسه هميشه متهم ن يورينه باشا گلير. من ئوزومى رشاد تلى بير آدام کيمى گوستر مک ايتمه ميرم، لاکن توتولو غوم وقت احوال-روحيم چوخ محکم ايدى. بوليسن منيم قارشيمدا چوخ مسكين و آلقاق گورونوردى. من چاليميرديم کند، احساسات تسليم اولمايىپ، قضا ئوزومى سويوق قانلى و لايق گوستيرديم. اون بير-اي ليک زندان خاطر د لرمده قيد ايتديکيم کيمى، بولدا بيزى اوزاق مسافه دن مشايحت ايدن رحمت ليک انزابى ده اشاره و ايمالار لامين گوستريش لر ويريب، بونونلدا ئوزومى و بولدا شلاريى هده له ين خطرى اونا جاتديرا بيليمشيم. بير حالداکه، من اوگون ديکتاتورلوق، ظلم و تجاوز عليه نيد گجه گوندوز مبارزه ايتديکيم ايجون تام مناسيندا سياسى بير متهم ايديم. خوشبخت-ليکدن حال حاضر ده حياتدا اولوب ويو حادثه لرى وقتيله گوزى ايله گورهن بير چوخ آدمالارلا اوزمان رابطه ساغلايىرديم. بيليرديمکه، بوليس هئچ ده يو آسان ليقلاندىن الگچمه ده چکدير. تکجه دن گيل، گوتنه سياسى مجوسلارين بير چوخى، آن چوخ فرقلى صورتده، بئله رفتار ايتميشلر، آيرى جورده اولايلىمردى. اونا گورده که، بولدا نلار ايجيزين چوخى مبارزه و ديوشلردن چيخميشديلار، بين، استنطاق زمانى ئوزونى نجه آپارماق، بوليسر ايله اوز-سوزه گلديکده نه کيمى تبديلر گورمک حقيقتده چوخلى سوزلر ايشيمش، باشقا لار ينين خيانت و يافدا کار ليقلاريندان خبردار ايدىک. نجه ديبر لر، گوز قولايغيمز آچيق ايدى. بوندى باشقا، سياسى حياتين ئوزونونده معين رسم و قايدالارى واردىر. بين همين مسئله لرله ده آن چوخ تانيش ايدىک، علوى و اللى اوچ نضر ايسه ياليز زنداندا يو مرحله ده داخل اولايلىمير. بوجه تندن ده علوى نين قورخو يادوشمه سى، حالينا گوز بومماق اولار. لاکن، بو مسئله نى قلمه آلمالى ايدى.

قديم مجوسلارين ايجويسينه ضعيف و خائن عنصرلرين تاييلماسينا ناخشا باراق اولنار خصوصيله ايلک استنطاق زمانى اللى اوچ نغره نسبتا داها محکم و داها جنى اولموشلار. علوى ايسه تعندا بوموشوع حقيقتده آز يازيمشدير. لاکن منيم عقیده مچه اللى اوچ نغرين استنطاق جريانىنى بيلمک، اجتماعى ايشلره ينى جه باشلايان گنجلر ايجون چوخ اهميتلى دير، بو جه نين علوى ياغشى ايش گورموشلور.

قيادتيمکه، اللى اوچ نغردن بعضى لر ينين ايتيکى اعترافلارين اساسى اولمايىش، بو اعترافلار ياليز نظميه نين شدنلى تضييق و شکنجه سى آلتيندا آلتيمشدير. بونى بيرداها تکرار ايتمه لى يمکه، بوايشه آقلا رين تجربه سيز ليک ينين و گنج ليک يک يني ده معين تاثيرى اولموشلور؛ من ده علوى کيمى داها بعضى لر ينين خيانتى، ناسرد ليگى و لوغاليه ي باره ده

دانشماني ايستهميرم. بير حاله اكه، تاريخ باز ماني ايستهمه اينديك، با خود حقيقي بير تاريخ
 كتابيندان تنقيدي ايتمك ايستهمه اينديك بونلارين هاميسيني بونون نفعاتي اينله بير ليكده
 آراشدير ماني و ايضاح ايتمدي اينديك. بئله بير مثل وار دبير لر؛ تيكانيز كل اولمار —
 اللي اوج نغرده بوز فايض قهرمان، بوز فايض عيسو نقصانسي اولماي شدير، لاکن زمان
 و مکان شرايطيني نظره الاتراق، اونلاري ديگر ضمايل ياران با تافتا اكلار، جدي، فايده اي و ياخشى
 آداملار حساب ايتمك لازمدير. لاکن هنجده بئله ديمهمه اي بيك كه، آزاديخواهليق تاريخي
 يالئيز اولارلا باكلانميشدير. ائله جهده بعضي لر نين شخصي غرض و مخالفتي اوزونش
 اللي اوج نغرين هاميسيني ضعيف ولياقتسي آدام حساب ايتمكده سهودير.

دكتور اراني — دكتور بهرامي

سوزبوخ كه، اللي اوج نغز ايجري سينند دكتور اراني بونون جهنلرينه كوره داها لياقتلي
 اينى، زنداندار خارجه اونونلار تانيش اولماي فيضا، زنداندا ايسه تاسف اولسون كه،
 اونى بير دفعه دن ارتيق كوره بيلمدي كي مه باخما يراق اراني نين يولداش و تانيشلاري
 ائله جهده مخالف و دشمناري اولموشور. آدام حقينده دانشميشديلار كه، من اونى كالانلار تانيغي سي.
 روحيه ايشلرينه تانيش اولموشور ادا اينه بيلدرم.

منجه دكتور اراني سياسي مبارزه نين رهبر ليك ايجون ايره لي چكديكي و يتيشدير ديكي
 فوق العاده و نادر آداملاردان بيرى اولموشور. اونون كتابلار يندان، يازيلاريندان، مقاله
 لر يندان، خصوصيه دفاعيه لايحه سي و سكه سده كي نطقندن كورونور كه، سوزمه نين
 خوخونى كتاب اوخوماق و از يازماقا، فكر و قلم مبارزه سينه حصر ايتميشدير. دكتور اراني
 ايمتر دوستو ايسترسده دشمنلرين اعترافينا اساسا، نظم، زور اكيلغين و مطلقيتن ان
 شدتلى دورونده ضمايلي گنجلر يتيشدير يب تربيه لنديردن، ديكتاتور لوق حكومتى هابئله
 چوروموش و غلطلار تجاعي فكر لر عظيمه مبارزه ايدن يگانه شخصيت اولموشور. اللي اوج
 نغرين چوخي يالئيز اونونلار تانيش اولماق اوستونده حبه آلميشلار. كورونور اراني
 جديتله ايشله بيرى بير انتظاملى جمعيت ياراتماق بچون زمينه حاضر لايبريش، تاسف كه،
 آقاي علوي بوساحه يده اهميت تورمه يدر ك اونون اوزمه نين اعتنا سز ليقتلا سوتوب كچه چمه مير.
 بير حاله اكه، «اللي اوج نغز» كتابيندا «دنيا» مجله سين مقاله لر يندان و دكتور اراني نين
 چهارشنبه گونلر قبولوندان اطرافلى سورنده بحث اولونمالي اينى، من اون بير ايلليك
 زندان خاطره لر ينده يالئيز اونون تولوم تجربين تاثيريني تصوير ايد بيلمشم. بوتخصنا
 يوزسطريك بير مقاله اولموشور. ظنمجه بورادا من لازمى سوزلر دييب، اللي اوج نغرين
 وساير محبوسلارين اوگونكي روحيه سينى معين درجه ده تصوير ايد بيلمشم.
 علوي مصيبتلري و خوشكامز حادثه لري شيشير ديليش و مبالغه آميز طرزده شرح
 ايتميشدير. بوايسه سياسي محبوسون موقعيتي و اونون حرمتيني اوخوجونون كوزونده
 آجالدير.

اراني نين ثوروسى و سياسي محبوسلار طرفيندن بو حادثه نين قارشيلانماسي ديكتا —
 تور لوق دورى مبارزه لر ينين قهرمانليق و جاعت نمونه لري اولموشور. بو حادثه آف —
 ناله، عاجز ليك كيمي قلمه آلماسمالي اينى.

دكتور اراني سياسي مبارزه ايجون يارانميشدى. او، يازماغي، دانشماني، علمي و
 اجتماعي مسئله لرده اظهار نظر ايتمكي باچار بردى. من اللي اوج نغز آراسيندا اونون نغز
 حافظه لي، استعداد لي، شها متلى و فداكار بير شخص كوره بيلمديم. دكتور اراني علوي

چوخ شوریدی. بوناسریوز فایز اینانیرام. لاکن اللی اوج نفرین حبه آلمیندیبقی ایلک وقتلرده اونلارین طرفیندن دکترین علیهمینه بیرچوخ خوشاگمز سوزلر سویله نیردی. آگر محاکمه جریاننی قارشینا چیخماسا ایدئ. متم لرین ویردی کلمی افاده لر هاسی نین قارشیمیندا اوخونماسا ایدئ. بلکهدده دکتر ارانی ئوزوندن دفاع ایدده بیلمزدی.

لاکن استنظاقلارین اوخونماسی ومحکمه نین جریاننی ارانی یه برائت قازاندیرماقدان علاوه اوننی داهادا یوکسکتدی. هاسی. حتی ارانی حقیقده نامردلیک ایتیمش شخصلریشله. اونون بویوک اخلاقنی و یوکک روحیه سی قارشیمیندا یاشاگدی لر.

شهمه سیزکه، علوی بو حقیقنی شرح ایدده بیلمزدی. اجتماعنی مصلحت نقطه نظریندن اونون بو مسئله ننی شرح ایتمه مه سی یاخشئی ایش اولموشدور. لاکن نتیجه ده «اللی اوج نفر» کتابنی ناقص و چاتیشماز شکلدهوشموش. ئوز تاریخنی اهمیتیننی ایتیرمیشدیر. بونا کورده آقای علوی نین کتابنی اساسیندا اللی اوج نفرین آیری-آیری عضولری حقیقده قیامت ایدده بیللمه ریک. حتی قین اولونان دسته ایلکه رابطه ده اولمایان آدمیلار علوی نین کتابنی واسطه سیله اونلارین کیملر اولدیقلاریننی باشا دوشه بیلمزلر. بوجه ندرده بیزیم نظریمه رجه کتابین آدی «اللی اوج نفر» قوبولماسا ایدئ داها یاخشئی اولاردی.

دکتر بهراسی به کلگی کده من بیاخیرم نفا بچون علوی هاسنین آدیننی باذالانفریح حرفلرک قید ایتدیگی حالدا ایالتیز دکتر بهراسی نین آدیننی و فامیلیا سینی آشکار قیده ایتمیشدیر. منیم هئچده اهانت و تحقیر ایتمک نیتیم بوخفور. لاکن تاریخله اویناماق اولماز...

آقای دکتر بهراسی سیاسی مبارزده دکتر ارانی دن اوستون توتماق و یا دکتر ارانی ایلکه بیر سرادا سایماق انصافیز لیق دیر. تاسف که، آقای علوی بئله بیر ایشنی کورموشدور. دکتر بهراسی، حتی شهر بوردن سونرا کی «دموکراسی» محیطینده بئله ئوزوننی گوستره بیلمه میشدیر. سیاسی آدمیلار ایچون تکجه پاکلیق، دوز کونلوك و ایمانلی لیق کفایت ایتیر. بو آدمیلار فعالیت گوسترمه لی. فداکار لیق ایتمه لی. خلقله مستقیم رابطه ساخلاد مالو دیرلار. اونلاریان ییچیلیقی، اجتماعنی بئرلرده نجه دانیشماغنی بیلمه لی و بوتون بونلار دان یئرینده استفاده ایتمه لیدیرلر. لاکن آقای بهراسی دن بیزیشله بیر حرکت و فعالیت کورموروك. بیر حالدا که، اللی اوج نفر دن اولان گنجلرین بعضی لری بو ایکی اوج ایل عریبنده ئوزلیقتلریننی، باجاریقلاریننی و مثلیز فعالیتلریننی نمایندش ایتیرمیشلر.

«آزیر» غزه تی، ۶ مه - ۴ آبان ۱۳۲۲ ه. ش. نمرد ۱۹۴-۲۰۵

دنیازین ساکتلیگی

آقای دکتر شهینورائی «دنیازین ساکتلیگی» آدلی بیر حکایه‌نی لطفکارلیقلا منه کوندره رک اونون ترجمه‌سی حقیقته ئوز ایشامیله بیرنجه سوز یازماغی خواهش ایتیمیشدیر. عادت اوزرده من ئوز یازیلاریمین آلتیناقول چکمیرم... البته هر آداسین ئوز یازیلاری حقیقته معین فکری اولایلور. من ایسه شخصاً ئوز یازیلاریمین چوخونی بگنمیرم. ادبی نقطه نظر دن اوللارین چوخوی منی قناعت لندیرمیر. ینی دن باخیمایلا ایتمه‌کده وقتیم جاتیمیر...

غزه تلمدیرو، خصوصی ایله غزه تین بوتون ایشلرینی شخصاً ئوزی اداره ایتمه‌لی اولان بیرمیر شمه‌سیزکه، درینو اطرافلی ئولجولوب بیچیلیمیش ادبی نقاله‌لر یازایلیمز. بونا کورده من ئوز مقاله‌لریمه چارمسیز لیکن موضوعلارین اساسینا و معناسینا دقت یتیره رک ادبی یازی ایچون ضروری اولان افاده‌لرین بدیی لیکی و جمله‌لرین کوزه‌لیکینه فکرویره بیلیمیر. بونا کورده یازیلاریمین آلتیناقول چکمیرم، لاکن بو حکایه حقیقته یازدیقلاریمی ایضا ایله جگم.

«دنیازین ساکتلیگی» حکایه‌سی خصوصی بیر شرایطه یازیلیمیشدیر. اونون مولفی نین کیم اولدیغی معلوم دگیلیر. مولف ئوزینی «ورقور» (۱) اماناسی آلتیندا گیزلتمیشدیر. فرانسه نین اشغال اولوندیغی دورده یازیلیمیش بوتون یاخشی اثرلر کیمی همین کتاب‌دا، اوراداکی گیزلی مطبعه‌لردن بیرینده چاپ اولونموش و دها گیزلی واسطه‌لرله نشر ایدیلیمیشدیر. کتابین مقدمه‌سیندن معلوم اولدیغی کیمی اونو، یازان، چاپ و نشر ایتدیرن. هابئله اوخویانلار ایچون ان کیچیک جزاعلام ایچیش. بونا باخمایراق، کتابین یازیلماسی، چاپ و نشر ایدیلیمه‌سی باثا جاتدیر یلمیش و اونون مولفی ایچون کوزله بیلیمو بیر حادثه‌ساییلایلار، همین کتابین بیر جلدیله دوستوموز آقای شهینورائی نین ایته جاتیمیشدیر. همین قهرتلی الهیسه اونو فارسجا خلق دیلینه ترجمه ایتیمیشدیر.

«دنیازین ساکتلیگی» حکایه‌سی گورولتولی و مطراقلی بیر رومان دگیل. سیز بورادا بعضی داستان، رومان و حکایه‌لرده اوخودیقینیز نایکویلی جمله‌لره، آلورلو عشقه، جوشقون حسله‌ره، قورخولی چکیشمه‌لره، قانلی دو گوشلره، عقده‌کلر ماجرا، لارا، قانلی جنایتلره و سایر بو کیمی صحنه‌لره تصادف ایدیه بیلیمیرسین. بوساده بیر حکایه‌دن عبارتدیر. بو حکایه‌ده آدینی گیزلی ساخلامیش «ورقور» اوج نفر عادی قهرمانین اشتراکی ایله، ایکی بویوک ملتین، یعنی بیرسی اشغالچی لیغین یوکسک پله‌سینده اولان آلمان و دیگری ایسه ان قاراگونلر کتچیره فرانسه ملت لرینین روحیه لرینی تصویر و عکس ایتدیریمیشدیر. یازیچی نین قلمه آلدیغی بوسحنه‌ده بیر نوع ئولوم سکوتی حکمرانلیق ایدیر. اثرده فرانسه‌لی بویوکیشی وقت مستثنی بیر تیپ اولان کتچ آلمان ضابطی ایله بیلیرلیکده اوخوجولارین نظرینده

۱- «ورقور» فرانسه یازیچیمی بورولک زانین مستعار آدی اولموشدور.

جانلانير. آلمان ضابطې جوخ گوزده لمبته بيو تپدير. اومحاربه دن اول موسيقي جي اولموش، ايرنيچ فاشيست تبليغاتيتندان کنار داقا لمبش ئوز وطنيني وخلقيني سئومکله برابر فرانسه مدنيتي- نيزده جنی طرفدارينا چئوريلمشدير. ضابطفرانسه ايله آلمانيا آراسيندا دوستلوق رابطه لرينين ياراييلماسينا طرفدار اولموشدور. فرانسه مغلوب اولديقدان سونرا همين ضابطه بيروظنرور فرانسه لي کيشي نين ايوينده يئر ويريرلر. بو حادثه فرانسدين ولايتلريندن بيرينده باش وويرير. بير کيشي و بير قيزدان عبارت اولان ايوصاحبلري قراره کليرلر که، آلمان ضابطيني ساياماسينلار، اونون بوتون سوزلريني وحرکتلريني مطلق سکوت تلافارشي- لاسينلار. کنج ضابط جوخ عقللي، ادبلي، نزاکتلي و متانتلي آدمدير. او، فرانسه ني سئوير. ايو صاحبلري ايله صحبت اچماق، حياتيني اونلار آنديرماق ايسته بير، لکن ايوصاحبلري آلتی آي تمام مطلق سکوت اچيريسينده حيات سوزورلر.

ضابطايسه بومدته ئوز ادبلي و نزاکتلي رفتاريني دوام ايتديرير. مثلاً قيز شماق ايسته ديکنه، بو شصنک اولاسا اولاپچين قارشيندا، آياق اوسته دايانير ايو صاحبي نين اجازه سي اولمادان اگلمک ايسته مير. زمان کچير، ضابطايو صاحبلريندن هئچ بير سوال وجواب ايشيمير. نهايت او، ئوز زون کيم اولدقيني بيلدirmek ايسته بير، جوخ اوتانا- اوتانا ئوز فكريتي ايفتاح ايدور. لکن ديز هميشه ساکت دير. اونون وجوز بوجاق سين ساحه سينده، حتی کيچيک مير دالغابلك نظره چاريچير. سانکي دهشتلي دالغالارو تهلهکلي چيريمنتي لار قصدا دنيزين درين ليکلرينه چوموش، داها عظمتلي بير فيرتينا ايچون حاضرا لديرلار. ضابطدان يئر. او ايسته بير که. فرانسه ايله آلمان بير سيري ايله ايولنسينلر، بير اولسونلار ويونولادا بشریت عالميني فلاکتو بدبخت ليکلردن خلاص ايتسينلر.

فرانسه لي کيشي بوموشاق کرسلوداسا کتاکله تهره که سيگار چکير. اونون قارداشي قيز ايسه ايلنده بوماق نفايسه توخويور. اونلار يئنه هئچ بير، حتی ساده بير باخيمه لايئله بو ادبلي قوناغا حرمت کوستمک ايسته ميرلر. تک ئوزي دانيشان ضابط سوزوني قورتار- ديقتا، يئنه دو اولقا تام ساکت ليک بائلاير. ضابط کچلر ايو صاحبلرينه بير نه دقیقه دن آرتيق اذيت ويرمک ايسته مير.

ميايديرم کچه نيز خودن قچه چکدير حديه ئوز ياتاق اوتاقينا کيدير. دنيا بو يوکلينکه قوز قوشوتدان آغير اولان «دنيزين ساکت ليکي» هميشه اولدقني کيمي دوام ايدير. نهايت ضابط پارسه کبرک آلمان اوردوسي باشچيلاري ايله گوروشور. او، آلمان ايله فرانسدين ايولنمدي لروموني اونلار اياتا سالماق ايسته بير. لکن اوردو باشچي- لار نين سوزوق و استوزالي جوابلاري يازيق کنجي بوتونلوکله مايوس ايدير. تام نايام اولموش بو کنج جهه يه کيتمک ايچون اجازده لير. قوشون باشچيلاري اونو بائلا ريندان ردايتمک ايچون خوامه سينه راجحليق و ويريرلر. ضابطيني دن ساکت جهه سينه اورد- کيني قويوب کيتيکي ايود قايدير. او، مايوس و نايام بير حالدا آلمانيا سياستچي لر نين سوزيني سکوت دالميش ايو صاحبلرينه شرح ايدير.

اونون ديد يکلريندن بير نمونه کتيردک: «من فاتح لري گوروب اونلارلا صحبت ايتيم، سنه استوزا ايديد ديديلر: مگر سيز باشا دوشور سوز که، بيز اونلاري ايونجاق کيمي اويئاديريق. بيز اولقارده احمق دگيليمک که، فرانسدين يني دن ئوز سرحدلري آرخاسيندا دير جلمد سينه امگان ويره که، بله بير ايش اولايامز. سونرا اونلار قاقاق چکيب گولولر. باشچيلار يئنه منم کورده گمه ال چاليب اوزومه باخيب ديديديلر: بيم موسيقي آداسي دگيليمک. سياست هئچ ده شاعر ليک خولياسي دگيل. سيزين فکري نيزجه بيز نه ايچون محاربه ايتديک؟ مگر محاربه مارشال... لارين خاطرينه اولموشدور؟ ايتني فرانسه ني بو خايتمک ايچون

آلميزه فرست دوشوب. او، مطلق يوخ اولاجاقدير. آيرى بير مقمدا اولادايلمز. منى دانلايب
كنايه ايله دبيردیلر؛ باخ گورون سيز نه قدر فرانسنى شويوسينيز. بويوك تهاكده
حضى بوندان عبارتدير.»

ضابطن سوزلى ككرلى وامينيزدير. او، بوسوزلى بيريتجى و سونجى دفعه
اولراق سكوئا دالميش ايو ماحبلرينه دبير، بواجى و عبرت آميز بير اعترافدير. ضابط
فرانسنى شوسده. فرانسه لى لرى عينا و اتقلا ياد عوت ايتيمير. بير حالدا كه، او، فرانسه -
ليلرى حقلى، ئوز هوولتلىرىنى ايسه حق سيز حساب ايتير. دنزنده ساكتير، لاكل بو
ساكت ليك آلتى آي بوندان اولكى ساكت ليكلن فرقله نير. چوخ باشلى ايو صاحبي مئثر گورونور.
او، بيرنجه دقيقه بوندان اولچوخدان بى دوام ايدن سكوئا يوزراق «آقابويورون»
سوزىنى ديلينه كيرميشدى. او، «آقا» كلمه سىنى فاتح و اشغالچى بير آداملا دانيتميشمنا
گوره ايشلميشدى. قيزايه سكوئا قورومات ايچون نه قدر عناد گوسترسده، ئوز
داخلى عالمىنى پروزه ويرميشدى.

عميسى، قيزين روحه سىنى آلمان ضابطى و نرين قاپىنى دويمه سى ايله علاقه دار، اونون
سمايندا عمله كلن دكشيك ليك اساسيندا ايله افاده ايتميشدى، قارداشيم قيرينا باخديم كه،
بلكه اونون گوزلرينده سوينچ ويا باشقا علامتلىر شانه سى تايا م ن اونون اوزونون
پروفيلنى گوردوم. او، قاپى نين دسته گيمته باخردى. بو باخشلار ايسه اولده كى كيمى
يهده عنادلى و دهشتملى ايدى، رنگى قاچميش ايدى. نازيك آغ خط كيسى گورون
ديشلىرين اوستونده كى تيره ك دوداقلارى آغرى - آغرى يوخارى قالمشدى. بو منظره
سنيچ شهبه لر انقلا بىمدان داهالار تيق ناثير ايدى، بو داخلى كدر منظره سى قارشى سينا
من سون قورلر يى بيله ايتيرديم. بوزمان قاپى، بېرداها ايكي صرهبه ايله تويولى. بيز
يالتيز ايكي صرهبه، ايكي ضيف و بير بيرينى آردنجا كلن سس ايشيتديك.
قارداشيم قىزى ديدى، گيمتك ايسته يير... اونون سسى اولديقجا آچاق و اميلميز
ايدى. من بوندان باشقا آيرى سوز ايشتمه ديم. او جاسله ديبيم، آقا بويورون؛ ايندى سوز
بېر آلتينا ئوزونوزى عمن وطنپور كيشى نين ويا ئوز خانقنى جانيندان، حتى حىرو
آرزولاريندان داهالچوخ سؤهن بو قيزين يترنده تصورايدن، سونرا ديبن گوره ك،
بو اوچ نغردن هانسى بىرى داهالچوخ اذيت چك ميش و داهالچوخ شهاست گوسترميشدير.

«دنيزين ساكتلىگى» حكايه سينده مولفين ساده بير دبلده نه ديمك ايسته ديكينى و
سيزين دقتينيزى جماعى حياتن نه كيمى بير اينجه نقطه سينه جلب ايتيريكينى ئوزونوز
گورورسونوز.

كېم ديبه بيلر كه، «دنيزين ساكتلىگى» حكايه سينده عشقن بحث اولونمور؟ عكسينه بو
آغبر، سجبورى و بوروجى ساكتلىكده عشق ئوزىنى مختلف فورملاردا تظاها ايتيرير.
ساكت دنيزين آلماس بىخى ايدن درين ليك لر ينده داهالينجه عشق حسلرى عموه لى دلبرلر
كيمى گوز قيرى و سونرا ئوز بايشنى دنيزين ماوى انكېلېكلرينده كىز لدير. بيز يسه آغبر
سكوت پردلر ينى داهادا قالينلاشديرماق ايچون يازيلميش سوزلر آرخاسيندا همين
عشق سوزلر ينى گوروب بوكشفلر يميزه سئويتيريك، يازىچى نين مهارتى ده محض بوندادير.
او، هر شى، حتى ورنزى و ايو صاحبين قارداشى قيزين عشق و قهرمانلىق حياتىنى بيله،
ساكت ليك پرده سينه بوكولوش حالدا، اوخوجيا تقديم ايتمك ايسته يير.

سنيچ فكر يمجده، «دنيزين ساكتلىگى» حكايه سينده كى كىزلى عشق، محبت ماجرا لارى
اساسيندا يازيلميش افسانه لرده كى عشقن داهالاشكارو ايتيرنير. بلكه آدام تايقاق
اولماز كه، اوساكت دنيزى گوردى كده اونون فېرتىنالى و دافالى گونلر ينى خاطرلاماسن.

دهشلی بوراغلاری یادینا سالما سین. یونان یاشقا «دنیزین ساکتلیکی» اثرینده اوخو-
چونون دقتینی جلب ایدهن تکجه ساده انسان عشقی دگیل. بور داوخ عشقی و اونون
عظمتی نین قورونما سینا بسله نیلن عشق، آزادلیق عشقی، ملی افتخار عشقی مختلف
بوللازلا ئوزونی قهرمانلارین شخصیتی و اولارین وطنپرورلیک حسیاتیندا گوستریر.
بو حسلر موقتی اولارات «دنیزین ساکتلیکی» ایچریمینده گیزله نیرلر. بورادا فردی
عشق دیکر حسلر ایچریمینده ایتم، باتیر و اوست ثورتولی بیر شکل آلیر.

«ورقور» ئوز اثرینده سوزلردن دوز وادویه کیمی استفاده ایتمیش. اولارین
آرتیق اولماسیندان جدی سورتده چکنیمیشدیر. من آلمان ضابطی نین عشقی حقیقده بحث
ایتمک ایسته میرم. دیماک اولار که او، تقریباً آچیق شکلده تصویر ایذلمیشدیر.

فرانسولی قیزین عشقی ایسه سراقلی دیر. قیزین عیسی بو عشقی بیله تصویر یندی؛
«قارداشیم قیزین ارونه باخاندا عذاب چکیردیم. رنگی قاچمیش ایدی. اوزی آبا تزه بیردی.
دوداقلاری اپالین کاساسینین دوداغی کیمی لطیف و بیر بیریندن آزالی ایدی. اونون
اوزونده یونان هیکل لرینین متین و غمگین نشانه لری وار ایدی.

آلتیندا سوزاریده اوخشارتر دامجیلاری گوروندی. بیلیمیرم اولاری ورنه فون او برنا کدا
گوردی یا یوخ؟

ایوصاچینین دیدیگی کیمی «ورنر» ابئی اولارات و داعلا شیفی حقیقده لرد دیدی.
خدا حافظ! او، هیچ بیر حرکت ایتمه دی. تام ساکت ایدی. اونون حساس و سولفون
وزونده پارلایان مصاللی گوزلری قارداشیم قیزین کیریک بیله وورمایان گوزلرینه و
آغارمیش اوزونه تکلمیشدی. بو وضعیت چوخ اوزون سوردی. اووقته دک دوام ایتمدی که
نهایت قیز ئوز دوداقلارینی تریتمی. «ورنرین» گوزلری یاریلادی. خدا حافظ! سینی ایشتیم.
بوسسی ایتمه دن کیمی فون ابرنا کیندا ذی دورلیدی. اونون صفتی و بدنی ایستی بیر حامدان
چبخمیش آدمی خاطر اولادیردی. «ورنر» تسم ایتمی. اونون منده سون یادگار قویوب
گیتدیگی ده همین تسمدن عبارت اولدی. قاپی باغلانغی. ورنرین آدیملارینین سسی ایوین
قورتاراجاغیندا محو اولوب گیتدی.»

«دنیزین ساکتلیکی» کتابی همین یوخاریداکی جمله ایله سوناچاتیر. ساکتلیک
سونده ک قورونموشدور. گزولوشلر تسمدن کناراً چبخمامیشدیر. اثرین دیلی اولدیقجا
حساس و عین زماندا ملایم و متین دیر. اوندانمنعتکارلیق تخنیکاسی اولدیقجا یوکسکدیر.
ساکتلیک اولوغونا باخما یارات، تیلر اولدیقجا دیری و جانلی دیولر. اولار اثرده نظرد
توتولموش تیلرین حقیقی و مسمی نماینده لری دیرلر. جمله لرین روان و سلیس اولماسی
اثرین بشمیش و تجربه لی بیر یازچی طرفینن یازیلدیغینی گوستریر. تبلیغات نقطه
نظرینجه تامر اولدیقجا فایدالیدیر.

یازچی محزون جمله و عبارتلرله اوخوجونی یورمور. اثراناتین معنویاتینا حاکم
کسیلر، اونا اخلاق درس ویریر، ئوگره دیر، اثر وطنپرورلیک احساساتی اساسیندا
یازیلمیش. بشریتی مشولک اونون اساس نوره گینی تشکیل ایدی.

اثرین ترجمه ایذلمه سینه گلدیکه، دیرلر که، اگر فیتس جرالد عمر خیامین رباعی-
لرینی نظم فورماسیندا انگلیس دیلمنه ترجمه ایتمه سه ایدی، اگر بو وظیفه دیکر آزدو قلی
بیر شاعرین عهده سینه قویولا ایدی، ایرانین بو یوک شاعری هیچده، بوگونگی کیمی دنیا
شهرتی قازانا بیلموردی. فیتس جرالد عمر خیامین معنالی فکر لرینی گوتوره رک اونو ئوز
ذوق و استعداد قازانیندا پیشبرمیش و چوخ خوشا کلن بیر آروپا فذاسی کیمی افکار همومسید
تقدیم ایتمیشدیر.

بیردیلمن دیگر دیکله ترجمه ایتمک ایستدین آداملار هر ایکی دیلی یاغنی بیلملهلی. کله لرین مضافیندان علاوه یاز چیچنین فکر و عقیده لرینی ده نوگورمه لیه یرلر. مترجم ترجمه ایتمک دیکله اوقدر گوجللی اولمالیدیر که اساس عباردرلی دگیشمدن مولفین فکر لرینی اولدیغی کیمی اوخوجویا جاهتیر ایلسین.

دییرلر حرفی ترجمه یاغنی دگیل. بونی مزده قبول ایندیرم. لاکن اقتباس و جمله لری دگیشدیرمکده چوخ بویوک عیب و نقصان حساب ایندییر. قدرتلی مترجم حرفی قورمادا جمله لری چوخ روان و سلیس ترجمه ایندییر. سخن دوستوموز آقای شهید نورائی همین ایتمی گورموشو بوساحده تام موفقیت الده ایتمیشدیر. حقیقته بحث ایندیگیمیز همین کتابدا دگوشه ندرائی حتی نقطه لرین، ویرگول لرین، دفسلرین و سایر اورفوگرافیک علامت لرین بثرینی بئله دگیشمه بیغیر. بونا باخما یاراق کتابی اوخودوقدا اونون ترجمه اولدیغی نظره چارماییر. من کتابین دیگر جمله لریندن ثبوت کتیرمک ایسته میرم. سیز مقاله نین اولنده ایو ساحبی تین دیلی ایله افاده اولونان سوز لری نظردن کچیرسه نیز دیدیک لریمی یقین که، تصدیق اینده رسینیز.

ترجمه حقیقته ده بیللمسی سوزوموز چوخ سور. هله لیک قیساسورتده دیمک لازمدیر که، ترجمه هر آدامین ایتمی دگیل. او، اخلاقی، ادبی، علمی و حقوقی مسؤلیت طلب ایندییر. آدام نوزامضافیه هر نه یازسا، اونون مسؤلیتی نوزعه ده سینه دوشور. لاکن یاغنی آقار تین اثر لرینی ترجمه عنوانیله کورلاماق ادبی جنایتدیر. بدبخت لیکن بیزیم ادبی تنقیدچی— لریمیزین، بیطرف و سلاجیتلی ادبی قاضی لریمیزین اولماسی اوزونش شخرت تا یماق ایچون باشینی باشلاراق اتماق ایسته یندر بویوک دشملرین اثر لرینی ترجمه ایتمکه باشلایرلار. بونلار ادبی کتابلارلا کفایت لندله رینده دردیاریغیر. چونکه بو کتابلارین علمی مسؤلیتی یوخدور. بیرنجه بثر سیز کله اینده ده معنادار اسلی دگیشیک لیک عمله کلمز. تاسفلندیر یچی حال بوندان عبارتدیر که، یتردن چیخما مترجم لر نوز لرینین صلاحیت و معلوماتلارینا فکر ویرمه دن، ایتمی اورایا جاتدیر یلار که، علمی، فلسفی و اجتماعی کتابلارین دا ترجمه سینه ال اولدیرلار. وقتی ایله، تورکیه یاز چیچلاریندان بیریملای رومی تین «مثنوی» اثرینی تورک دیلی نده ترجمه ایتمک ایسته ییر میس. اوزقت نفوذلی دشملر اعتراض سسلرینی اوجالداراق دیمیشدیله: «مثنوینی» او آدام ترجمه اینده بیلر که، هنج اولماسا عرفان ساحه سینده ملای روسینین یاریسی قدر بیلگی اولسون، لاکن بیزیم یتردن چیخما مترجم لریمیز بوتون دیل لری یاغنی بیلیرلر. فلسفی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، ریاضی، بیر سوزله اللرینه کچن بوتون کتابلاری گوتوروب ترجمه ایندییرلر. یازیق اوخو— جولار بو آقارلارین یاز سیندان بیر شئی باشا دوشمکد ایچون دها بیرنجه مترجمه و اجمالیچی ده راجعت ایتمه لی اولورلار.

آقای دکتر شهید نورائی «دنیزین ساکتلیگی» اثرینی ترجمه ایتمکله اثبات ایتمیشدیر که، حرفی ترجمه دن یاغنی ترجمه اصولی دیر. او، بو کتابدا حتی نقطه قویماق ایتمیشده بویوک دقت، یتیر میشدیر.

دکتر شهید نورائی نین دیلی چوخ روان و سلیس دیر. اوخوجوی اثرین خارجی دیلمن ترجمه اولونماسینی قطعاً محس ایندییر. بیز آقای شهید نورائی نی، «دنیزین ساکتلیگی» ادلی اثری ترجمه ایتمک ساحه سینده الده ایتمک ایستدیر. موفقیت لرینه گوره تیریک ایندیرو اونون بیز چوخ بئله تشبث لردده بولوناجاغینی آرزو لاییریق.

«آزیر» غزوتی، ۲۴-۲۶ دی ۱۳۲۲ ه. ش.، نمره ۲۲۶-۲۲۷

فیلبه تونلار

سون مودا

یولداش! من فعله بيم، زحمتكشم، نوزومده چوخ ايشله ييب آزيريم، يعنى ايرانلى يام، هر بير كنجين سون مودايا هوس ايتمه سي طبيعى اولديغيمندان من ده زمانه سوزين سون مودا سينا تابع اولوب، سنه يولداش خطاب ايتديم. عفايده رسن، نه ايديم؟ مودا بئله دير. كيم بيلرنه عقیده، نه فكر ته مسلك صاحبي سن؟! بلكه يولداش سوزوندن آجيفين گلجهك؟ اوندا افندي يا خود آقا اول! هنج عيبي بوخودور، بونلاردا هله موددادير.

بوخاريدا سلك تحريره كتيرديكيم مخاطب اعني يولداش! افندي يا خود آقا! اگر بيزيم ايرانلى سان حضرت اجل، جناب مالي، حضرت اخم امجد وال، اگر عالمن فرند عص، علامه دهرا بنده نيز سوزين مساعده نيزله بير نهجه كلمه يازماق ايترديم، ظن عاجزانه مد كورهميم يازيما (مقاله ده). (تحريراتيمه) ايراد ايتموسينيز. چونكه بنده نيز، ينى مودايا هوس ايدنه نلردنم. بيليرسن كه، ايندى ناطقليك، مقاله يازماق، سوز سويه بنده ديلي ايتك، اون اون بئش دقيقه كوجه نيب بير عربى، نوزومه غلطسوز تاييب ديمك برك موددادير... عالمده مودا نه قدر دگيش سه دگيش سين، بيزيم تاجر لره هنج تائير ايتمز. دنيز كنارينا سفايت. سونرادا كانلاردا چوخلى دوكي، كيشميش، قيسى و انگلتره دن ينى گلبيش (پارچا) تايلا ريئين قاباغينا بيرميز، اوز دريشه بيرخالجاسالينميش، اوستونده بير قلمدان، بيرده جلد يئين رنگي دگيشميش ايكي دفتر، بوسيزين آرخاسيندا حضرت آدامين يا خود ادريس پيضميرين فورماسيندا كه نينميش قيرميرى ساقال بير شخه تصادف ايدهرسن. اوندا بيردن جاشيب ديمه سن كه، آي حاجي ابو كوجه لر كنجينه قانان ايرانلى لاردا كيشي دير. اونلاردا انسان دير. نه ايچون قوريلسينلار؟

گوره چكن، يوزايل بو نشان اقدم رحمتليك آتاسي ديين سوزي دير: «ده به سن چه انسان است، خندا اورا ائتپور خلق كرده است، من زمانه نيستم كه، من زحمت كشيده دولت قازانميش. اونى دا ويرسين او يمين، نوزوم بسره به سين؟» (۱)

خلاصه بوگون بيزيمكي بئله كللى. ديهه چك سوزلري گلن نمروده ساخالاديم. چونكه هبئت تحريره هر بير مقاله نى دوخسان دو ققوز كره مذاكره ده قويور، بير آرازون اولاندا كورورسن تولاديلار. آنچاق چسارتا ديورم، بوزيم كريلائى ياپتومعلى نين روايتينه كوره

۱- ترجمه: «آخى مننده، انساندير. آلك اونى بئله ياراتميشدير. من كه، ضامن دگيلم، من زحمت چكيب...»

ایکینجی محمدعلی (ولیعہد) تبریزدن «فتشرفون فی الطہران، لایمکن اقامتہ فی الاذربایجان» (۱)
اولموشدور. کیم پیلیر، بلکہ تبریزدہ سون مودا سراپت... یعنی اوسون!
لندندا بیربالاجا گرنمہ وارسدییرلر. بوغبری ایثینجک معصوم اوقساجی محمدحسین
پارچا تجارتینین کیلکچکینی دویوب، هر نوغ اولورسا یوگوننی توتماق ایستہ ییر...
کلکچکده چوخلی سوزلریم وار که بیئو ایولدا شین تارتان پارتانی اونون یانیندا ایله...

«حریت» غزده تی، ۲۹ ایول، ۱۹۱۹-نجی ایل، نمره ۱۰.

عجول

۱- ترجمه: «توراتا شریف آپار میسن، آذربایجاندا قالمالاری ممکن اولماسی تدبیر».

آييليپ دیر

آندا اولسون آتارا گمرك چي لرینین وطن پرست ليكلرينه، «رغد» غزه تینین آزادیت اوغروتدا يوروتدیگی فكريته كه، بووقته دهك يالان سويلمه ميبشم.
و... با... سنه نه دیرم سه سن شهبه سين قبول ائله، چونكدهن باشقا فرقده بازلا ركمی شخصی غرضیمی گوزله سدرم. همیشه عمومین منفعتینه سوز سويله ييب چالیشارام. ایسترن دانشاق ایسترسه او بیرسی منیم ایچون تفاوتی یوخدور. هر کس كه، انسانیته مضر عملیاته بولونلغ، دشمن حساب ایدیرم. بومن. ایستدیرسن اینان، ایستیرسن اینانما. آچتی، آشکارا دیرم كه، ایران آييليپ دیر. باور ایتمیرسن، دنیز کنارینا تشريف آپاریب، اورادا بول دلائلاریله بیربالجا حجتیه گیریش، وثوق الدوله نین باشی ایچون، ایرانین دارالشورا ملی انتخاباتینین صحیح اولماسینا آندا اولسون كه، ویتودان (شرابدان) توتوش (کنیاك) قدر سنون ایچون سایا جاتلار. اوندالوطی، لوطی یانه اقرار ایدهرسن كه، این قافلده تابه حشر لنگ است (۱)

عجول

«حریت» غزه تی ۱۴ آقوست ۱۹۱۹ - نجی ایل، نمره ۱۴

۱- بوقافلده قیامتده قدر لنگ دیر.

له ډيپرسن، ۵۵

بیر طرفه من مدیر افندی، بیر طرفه دن ده مرتبه لر باشلا ییبلار که، تزا اول بیر شئی یاز. غزه تین ستونلاری بوش قالماسین. من (ئوزونوزده معلومور که، یایده نه اولار) هر قدر فکر لشدیم بیر شئی تاپا بیللمه دیم. آخر نه یازیم، نه یازیم بیر دن خیالیمه دوشدی که، احمد شاه حضرت لرینین آروپایا سفرا تهمه سیندن بیرنجه کلمه یازسام، یامان اولماز. چونکه هم غزه تین ستونلاری آغ قالمار، همده قاره افندی او بزرگوارین سیاحتینین اهمیتلی اولدیغینی بیلر. دوغرو داند ا ایران شاهلاری آرو پاسفریندن ایرانا بویوک منفصل تریتیر میشلر. مثلا اومنا فعن بیر زور یاسی تومانلارین گودلمه سیدیر، اونون برکتیندن ایران خلقی یاریس خلقینن زیاده ترقی ایت میشلر. نه دیمک ایسته ییدیمسه یادیمدن چیخدی، عفوایدینیز. اعلم حضرت اولانین تشویشی واقعا «رعد» دیمیشکن ایرانا بویوک فایدالار ویره جکدیور. چونکه او جناب اخذ ایتدیگی علوم سیاسی نه تجریه ایده جکدیور. لکن قاجار نسلی نین طبیعی خاص لرینی اونو تمایاق. هاسی یا معلومور که، (اونلار) عادی انسانلار اهنه مزملر. بیر-بیرینه خه اولان مختلف خاصه لره مالکدیورلر. مثلاً تاریخی، ادبی، سیاسی صحبت لر دن حظ االمایس، بالمکس شراب، قمار کیم مشغولیتلر دن محظوظ اولورلار. ان چوخ سؤدیك- لری، آروادلار ایلمه صاحب اولماقدیر، حتی بو خصوصه ائله حرصه مالکدیورلر که، یوز نفر کوزول قادیما صاحب اولدیقلاری حالئار عیتین بیر نفر عیالینه طمع ایا بیلر، بو خاصه یه ان آرتیق مالک اولانی محمد علی ایلی که، عاشور اکونی گوننه یوز باش یاریب کجه لر شراب... ایشلره مباشر اولوردی. دیه سن مسئله بیر قدر جدی لشدی، عفوایدینیز.

آخر که، بویوک شئیلر گوزله مک اولار (۱)..... حتی بالاجا امتیازات، محمدزاده افندی سیلین کیمی «کل شئی يرجع الی اصله» (۲) یا خود «درختی که، تلخ است ویرا سرشت».....

«همان مبودها تلخ باز آورد» (۳)

عجول

«حریت» غزه تی، ۱۵ آقوست ۱۹۱۹-نجی ایل نمره ۱۵.

۱- بورادا مولفین «بویوک شئیلر» افاده سیندن حصدی یقین که، قاجار سلاله سیندن داما «بویوک خیانتلر گوزله مک» فکرینی افاده ایتمکدیور.

۲- ترجمه: هر شئی ئوز اصلینه قاییدار.

۳- ترجمه: «طبیعی آجی اولان آغاج... آجی میوه لر کثیره ر». بورادا مولفین ایکی بیت آراسیندا نقطه لر قویماقدان نه مقصد داشیماسی معلوم دکیل.

الفاظ بی معنی

یولداش مدیر سنلن خواهش و تمنا ایدیرم منیم بو الفاظ بی معنای تغیر تبدیل سیز درج ایدمه سن، چونکه من ائله بیدر شخصم که، ئوزومن یاغشی عالمده خیالیمه کلمه دونز بیونفر محرر منده بیوردی که، ای عجول داداش، سن نه ایچون یازاندا هئچ مطلبین آنلاشلیب، آنلاشیلما ماسینی نظره آلماییرسان، ئوزونده جمله لری بیر-بیریشه یا پشیدیریب، معنی نی ایتیریرسن، یا چکیل غزه تلرین ستونینی سعلل ایتمه. یاداکی جمله لرینی بیر آن قیاللوب معنی سینا اهمیت ویر.

ای یولداش سن ئوزون مدیر سن، الحمدلله یازی اصولینی بیامه سن ده هئچ اولماق ایشیتیم سن. انصافده گوره ک منیم یازدیقلاریم تئز باشا دوغولور، یوخا که، آدلاریمین آخیرنده بیر لقب ده نسیمه ایدیب، مطلق عبارهلر ایچون ایکیرمی بشر دفعه یازیب یوز دقدان سونرا آخردا بیر انشاء میرا صحتبخان چیخاردانلارین.

بیرده دیبردی که، سن ایرانلی، ئوزونده کی محرر سن. نه ایچون بس بو ایرانلیلارین محرری دستگاہینی او یونجاغا تبدیل ایتمه لری خصوصینده بیر شئی یازمیرسان، گورو-نورکه، سن ده خوشونا گلیر. من دیدیم آی محرر خالاولغلی، ولسن ئوزون لاپ اغلابیلیرسن که، سن فعله بابا نین بیرسی، ئوزومه سوپا ایستم. (ایستر) ایرانلی، ایترسه باکیلی منیم ایچون مسلوی دیر، آنجاق بونی دیمکه جارت ایدیرم که، ایرانلیلار ئوز باشلارینا ووروب سارساق اولولارسا، باکی لیلاردا قارداشلارینی ئولتوروب بالالارینی سرگردان قویورلار. میر آذر دینئن فکرو ویردیگله گورو رسن که، تک ایرانلی ویا کیلی دگیل، عموم عالم اسلام بو کیمی ناخوشلیقلار ا مبتلا دیر. سنن خواهش ایدیرم که، بوسوز لری دانشماییب، گیده سن ئوز اینئون دالینجا، قویاسان بیر ایکی ساعت راحت اوتوراق. من یازسام، سن ده یازسون، بوتون دنیا هابسی محرر اولوب یازسادا، سن دین لرین وجودی ایلک ممکن دگیل دیر. الچک، چیخ کیت ایشینه، رحمتلیکین نوه سی، رحمتلیک ایندی بیر آن مز دینه ره م. بیر آن سن دیبر سن، ایشر دوشرحجتد، یا گره ک سن قاردا اوویلر (۱) کیمی قارا آتوب دینه سن آذربایجانئ سوگی. گوندتیر دسن حبس خانایا، یادامن سنه عکس انقلابی دییب جماعت آراسیندا رسوای ایدمه.

خلاصه مدیر یولداش، نهدر سر ویریم، چاره سیز لیکدن حسن عمی اوغلو نین جایچی دکانینی ترک ایتمکه مجبور اولدوم، دایسی... کربلائی یا ندیم علی دیمیشکن؛ الله اعلم.

«حریت» غزه تی، ۱۲ اوکتابیر ۱۹۱۹-نجی ایل، نمره ۲۴.

عجول

شهر پولیسی.

انفاذ بی معنی

حقیقتاً بی معنی لفظ لرئایست مکن اوسانیب بو کوندن اعتباراً یازماغی توبه ایتمک فکرینده ایدیم. لاکن مدیر یولداش سحر تزدن جای ایچمه میش کسدی باشیمین اوستونو— عجول یولکش دور عجله ایله بیر شئی یازدیئی. نه قدر بئانه کتیردیم الک چکمه دی. آکچی لر سبز تونوز وجدانی بیزله محاکمه ایدیمیز کورونوز من یاری یازماغی توبه ایتمگه حقلی یم یوخسا بقصر!

نه یازیم، اگر بیرینین فعالیتینی تقدیر ایدیم، دییه جکلر تملق ایدیر. دیگرینین فنا حرکتلرینی موقع تنقیده قیوم دییه جکلرکه، شخصی غرضی واردیر، خصوصاً بیریم ایرانلارگه، پناه برنجا!! نه اتفاق ایرانیان ایگیری گونه اتفاق دور لتمک ایچون انتخاب اولونان هیئتین یانماسینی، نه ده که، مین، بلکه یکی مین نفرین قطع ایتدیگی اعتراض مکتوبینین بیر ایکی نفر طرفینن تغییر تبدیل ایدیلدیکن سونرا تورق تلوب، پاسدیریلدیغی یا خود دفتر آراسیندا خواب غفلته مشغول اولدیغینی یازماق ممکن دگیلدر. چونکه بئله... انسان قانیر محط، نه باز سون، گوتوروب ژاندارما و قاراد اویرلرین ایران فقله لرینی فولدورسگه رشادت خرجه ویرمکلرینی یازسون، اوندا پارلماندا قبول ایدیلیمش آلتی ایل کورک جزاسی خیاله کلیر. تورک فقرای کاسبه سینین انگلیس عالیینه انقلاب قالدیریب وار قوه لر یله میدان اتوالانما لرینی که، هیچ یازماق اولماز. چونکه «دیوار کوش دارد». (۱) ایران جماعتینین بو کونکی ایران حکومتینین تانیماما قارینیی و ایران نماینده لرینین باشقایتی وجوده کلمیش دولت نماینده لر یله برابر پاریسه اللری قویونلاریندا قالدیقارینیی یازیم، اوندا فرمایش ایدیه جکلرکه، سوسیال— لیستدیر، یالان دیر. حتی ویلسون سئلدر، لوئی جورج ژوزی ضعیف ملترن نماینده لرینی پشواز ایدیب، گوزلریندن توپیش و دیمیش که، والله— بالله آنداولسون هندوستاندا یاشایان قولاریمین (کول) باشماکه، من آنجا سبزین بو آلاجا گوزلرینزه عاشق ایدیم، الحمدلله که، اونلاردان دا توپوم، ایندی کیدی بیر راحت اولون، دانه سیزه زحمت ویریلمه یید— جکدیر، آنجا اونودا سیزه دیدیم که، بازارلارینیزین تجارتی انگلیس لره لاندیر.. چونکه سبوز کیمی مهربان اشخاص ایله تجارت ایتمک غنیمت دیر. فرانسوزلار اکلدیکه قام توی یازماقتان حیا ایدیر. چونکه اونلار ائله سندی، انصافی ملت دیرلرکه، نملرین یئر لرینی

(۱) ترجمه: «دیوارین قولاشی واردیر..»

اللاریندن آلمانغا اكتفا ایتمەييب سەلرله ملنى ئوزلرینه كۆلە (قول) منزلەسیندە استعمال ایتمك ایستەيیرلر.

دنیكین داها بعضی ثروتدارلارین آرزوسینا موافق موقعیتلر ابراز ایدیر. داغستانلیلارلا اوقئرسهر بانلیفلا رهئارا ایتمیشدیركه. جماعت اونى، دوز چۆرەك عۆنیتدە... خنجرلری ایله استقبال ایدیرلر. قولچاقین مغلۇبیتى ایسه احتمال واركه «دوغری اولماسین»..

عجول

«حریت» غۆه تی (۲۱ اؤکتیابر ۱۹۱۹ - سنجی ایل، نمره ۲۶).

الفاظ بی معنی

الفاظ بی معنی دیکھ یا دیکھیم معنی سبز سوزلین قرائتینی قارء افندی بد تومیہ ایتمک ایستہ بیوم. چونکہ بو وقت قدر او خود بیضی معنی لی سوزلردن دویموشلور. کرک بوندان سونرا منیم کیمی بی سوادلارین معنی سبز، ٹوزی ده تازا سوزلرینی او خوب محظوظ اولسون، هر چند کہ، ایلمه قلم آلان کونمن بو کونده کونوزوم بیر مقاله. یا خود مطلب، یا حکایه ایجاد ایتمه شیو بوندان سونرا دا اینده بیلمدیدجکیمه اینهویان دیقلا ریمین دا هامیسی یازیلیمیش. دیلمیش بی معنی سوزلردیر.

چارده دیر، هر نوع ایلمه اولور سا اولسون، کرک ادقاز اناق، مشهور اولماق. اگر مفیری ا هیئت تحریریه یازیلاریمی درج ایتمرسه او وقت تنقید ایتمگه باشلارام. اونلاری جماعتین کوزوندن ائله سالارام که، قیامتده ک غزوت اونونه حسرت قالینلار.

دیسه سن مطلب اورانی، عیبی یوخلور. بیکار آدمیق، ای شیمیز یوخ، کوجوموز یوخ، لوقا تندیبه ده کی گنده بیلسدیرک. کره ک بو کیمی موهمات ایلمه کونوموزی کچیره ک. الحد لله زمانده کی اوله جدی دکیندیر. ایران انقلابی، داغستان عصبانی کیمی شیلری مهم حساب ایتمک اولماز. تجارتین ده باشیمیز چیممیر که، سحر دن آخشا ماقدر دکاندا اوتوروب بیوماننا آکیفیمیزی اون مانا تا ساتیب بول قازاناق. کچه لده ساعت ایکی دن سونرا میخانالاری وجود مبارک میله زرین ایدیب اوزون حنالی ستالیمیزی اینجه بشل. آلا کوز ماموازلارین سیماب دریاسی کیمی تیردین سینهلرینه سورتک. ذاتار و حیمیر دا یوخدور. بو کیمی شیلره حاجی روحی لازم دیر، ٹوزی تاجر یا شی دا آلتیمش دان آرا اولمایا.

دوغروسو بیر مسئله وار من اوننی، چوخ قوردا لایبرام. آخیردا دا بیر شئی نظر شر یقیمه کلمه بیر. مثلا کچمیش وقتلرده اسلام کولکسینه کافر لری ایاق باشندا مجتهد لریمیز جهاد امری ویر مردی، لاکر اوینین روایتینه کوره ایراند اقامت ایدن علما حضراتی بیر تچه نشدن باشقا متعده بیر قوا ویر میشلر که، بو کوندن اعتبار اهر کس انگلتره دولتینن علیینه بیر سوزدان بچوب بیر کلمه یازسا مرتد دیر، هر بیر مسلمانه اوننی کولورمک واجب دیر. بو سوز باکیلا اولان مریدلرده بیتشمیندیر. اونا کوره دونکی مریدلر قورولتایندا قطعنامه چخاریلمیش که، بوندان سونرا ایراند اولان کیمی باکیادا هر کس حق دانیمشاق ایستسه نور اتکفیر ایدیلین. جماعت آراسیندا بو کیمی اقتارلاری یا ماق ایچون ائله کصخلر لازم دیر که، اونلار آغسقال اولسونلار، چونکه اونلار وظیفه لرینده احمال ایتمزلر. اطرافده سبلخ لر کونده ریلیمشدیر. اونلار اسم بیر وظیفه ده تاپشیر یلمیشدیر. اودا اربعین مناسبتیله تکبیه وغیر عزا یئرلرینده ایراندان کلن انقلاب خیر لرینی تکذیب ایتمک دیر.

الله تمام جوخ دانیسانلارین اوزونئی ائله ائله سون دییه سن چوخ اوزون مشرفه ایتتیم. خلاصه کلام محض من ائله دیدیم، سنده اولله، بیز فعله لرین کنرائی حقیقته ایسه شاعر بو یوزور؛ این زندگی کرایه مردن نمیشود (۱)

ختم بقالهدن مقدم بو نیجه کلمه نی ده قو لوق شیرینیزه عرض ایتمگه مجبورم که، دون کهنه رفقار دن بیر یله گوروشدیلنو ایران باره سینده صحبتیمز اوللی. من اوندان سوروشدوم که، سیز تهراندا اولدیفیتیز وقت دارالشورا انتخاباتی مسئله سی نهجه کئدیردی؟

رفیق بیر قتر فکر ایتدیگن سونرا جوابیمه ایدی که، بیلیرم نه دیمک ایسته ییر سن اما... تا کار بدست این دن بک است

این قافله تابد حشر لنگ است (۱)

بوسوزی ایشیک منیم اوقاتیم تلخ اوللی، آی بنده خدا، آی من منیم مزاجیمه بلغدا اولدیغین حالدا اینده کنایه ایله دانیشیر سان؟

سن بیلیر سن که، من عجول بیروانام، همیشه مطلبی آشکارا یشیدیب، ئوزونئی ده لاپ تئن ئوگره تمک ایسته رم، خواهش اینیریم ادیب لیگی بیر کناره قویوب، سوزون لاپ آچیفیتی بو یور سان. قوجا رفیق بو طرفه او طرفه باحدیقان سونرا یواشجا؛ انگلتره، لیره، قانونی اساسی چوروک، یاراماز سدییب خدا حافظ ایده رک تعجیل ایله کیتدی. مابعدی رفیق قایبدانان سونرا اولسا یازارام.

عجول

«حریت» غزه تی، ۲۰ اکتیابر ۱۹۱۹-نجی ایل، نمره ۲۷.

۱- ترجمه: بو حیاقلا ئولومون کرایه سیننی چیخارماق اولماز

۲- ترجمه: «ایش نه قدر بو سفین الینده دیر» یوقالده قیامت گونو نه قدر لنگ اولماز

اويان بوياندان

دوغروسى من بىر نثر دوغروچى محرر نما اولدۇغىمىزدا اوستومه اويان بوياندان بىر چوخ خبر لر گلير، بىزيم ايران حقوق شناسلار يئنين تعبيرينجه بو خبر لر ينعنى (.....) دن اولدۇقى كيمي ده بعضى ده موثق منبع لر دن اخدا اولونور لار. من اولارنى ساقسچوروك ايديب. غزه. توده يازيرام، لاکن بدبخت ليكدن سه. نه دن سه مقاله سى اوخويان. خبر لر يمي ايشيدنلر اونوردا سايير حساب سيز اولان دشمنلر يم سراسينا كچيب، عليه يمه ميرزا على اكبر يين (۱) نكثير چوماغيندان زور باتكثير چوماقلار ينى استصمال ايدير لر.

پروردگار نولن لر يئنه رحمت ائله سين كر بلاي ياپدويم على دبير كه: «روزي دلتنگ شده به مسجد رفته در آنجا گوري را ديده بجان خود شكر نموده بمنزل آمدم». (۲)
من ده بىر گون نوروز مطبعه سينه گذاريم دو شدى، اورادا «حریت» و «بصیرت» غزه تـ لر يين مدير و محرر لر يله گوروشديككن سونرا نوز حال يمه شكر گذار اولوب، چونكه اولارا حكومت بىر بالا جا قولاق بورماسى و يرميشدير؛ منزله گلديم، اورادا اوياندان بوياندان خبر توپلاميش مخبرى منتظر گورديم، سيز ين مشعل ين انتشارا باشلاماسىنى سويله دى اونا گوره نوزومه مخصوص عجله ايله سيزه ذيله دكى تبرىك نامه تى يازديم؛

«تبرىك نامه»

مشعل افندى! اول سيز قارائلىقلا تماق ايستدين عالمى ايشيقلاتماق ايچون شعلـ لـ نمك يئيزى تبرىك ايديرم و تائيا اگر ايسته يير من سه عمر ين سوسيا ليست غزه تلو ين عمرى كيمي قيسالوب و محرر لر ين «بصیرت» و «حریت» غزه تلو رى اداره لرى كيمي محكمه يه جلب اولونماسين، اوتداتيم بونجه بندين عبارت اولان شعريه عمل ايديب بىر چوخ شيلره كچرـ كنه رد يديه سن.

دو ساجهائى شورش و غوغا كئچر كنه ره
ايشه رياست اولردى دهوا كئچر كنه ره.
آخشام لوقانتنه، سونرادا بولوار سياحتى.
همرا يين ايشه بىر نوز يرعنا كئچر كنه ره.
گوزد كمه سين چيغدير، سلمان ضيالىسى.

۱- متحد اردبيللى قاتى ارتجاعى ملا ميرزا على اكبر دير.

۲- ترجمه: بىر گون داريغيب مجده گيتديم، اورادا بىر كور گوروب نوز جانما شكر ايدرهك ايوه قاييتديم.

مەخمۇر، مست، ۋالھىدا كىچىرگەندەر.
 آسودەلىك گراۋلاماسادا فەلەمىنغىنە،
 عىبايلىمىز بوزحەت بىجا كىچىرگەندەر.
 كىشاۋلماز ايسەبىر پارامخى شىعارلىر،
 ھەرقەد كىچىدە كىچىدە مەما كىچىرگەندەر.
 قازنى يوغونلا، اينچە بويونلار ساۋاشماسى،
 قورتارماز البىتاۋندا ۋارايمان كىچىرگەندەر،
 كىچىسون، جەنم اولسون عىش بىر دەچىر بىشىز،
 بوخسول، فقير ۋ مغل سوبى پا كىچىرگەندەر.
 سەۋايلىمە افئەدى، آقا، قاسپادىن، عمو!
 ھەنوع توتسان، آخىرى دىنيا كىچىرگەندەر.

عەجول

«شەل» ژورنالى، ۱۳ نوپاير ۱۹۱۶ - سىنجى ايل، نمرە ۱.

اويان بوياندا

دوین حسن داداشیم، چایچی دکانیندا صبح چایینی اېچیب، اډاره یه کلر کن یولنا بیر سیرا مسئله لر خیالیمه کلدی که، دوغروسو همین مسئله لر بنده حقیری ائله دوشوندور۔ موشکی که، بیروقت ئوزوسی یازی میرینین کناریندا گوردوم، دیمک باریم ساعتلیک یولی تاما بوی مسئله لرله مشغول ایمیشم. ایستر-ایستمز میرین کناریندا اگله شیب قلمی الیمه آلدیقدا سونرادوشوندی کلریمی حضور شرافت مابینیزه یازدیم.

گمان ایتمه یه سینیز که، بنده نیز باشقا محرر تمالر کیمی یم خیر من ائله آداملاردان دگیم، من عجولم، تعیل ایده نم، هر نه گوردوم او ساعته اوندان متاثر اولوب القلمین قضا سیننه ای دمرک سلک تحریره چکرم.

محترم آقآلار سیریلیر سینیز منیم دوشوندیگیم نه لر اینی؟ هر چند سیزجه منیم دوشون۔ ندیکلریم... ایتمه کینه دکمه سیز، باری چونکه ئوزونو ده معلوم تور که، قاراجی تین کنسنداسی دا قاراجیدان اولار. اونا گوره عضو بویورونوز، هر گاه دوشوندی کلریم بی قاعده اولورسا بیلیم، آگاه اولونوز. من اولدوشونور دوم که، حضرت حمفی بکین دینکینه گوره ایندیبه دهک شوراحکومتی اورتادان قالدیریلیب، یثرینده نیکالای دایی نین حقیقی وارنلری اگله ایدی... بویوردو تلاری دا بو مسئله نئی تایید ای تیر. لاکن سون رسمی و غیر رسمی خبرلردن آنلاشیلیر که، بولشویکلر تمام جبهه لرده غالب دیرلر، حتی انگلیس لر بئله بولشویزین حمفی افندی دوشونتیکی و بلکه یقین ای تدیکی حاله کلمه سیننه، یعنی مغلوب اولماسینا اینانما ییرلار، هله بلکه اونلارین مغلوب اولما یا جاقلارینی یقین ایتمیشلر.

بسی نه ایچون؟

تجه اولو بیلر که، بویکی سیاسی محررلرین یازدیقلاری نظریات عکسینه چیخین۔ حقیقتاده منیم ایچون بو دوشونمهلی بیر مسئله دیر۔

ایکینجی مسئله ایسه ایل یاریم بوندان اقم اون جور دنیا هی ایچون معطل قالان، دکانا بشر باتمان کارتوف آماق ایچون سرمایه تاپا بیلیمه یین دکانچی لارین میلونرا اولمالاری ایدی. بودا بنو منیم کیمی آیدامین بشر یوزمانات موجب آلوب آلتی باش عائله ساخلایانلار ایچون دوشونمگی لازم ایکنجی مسئله دیر.

اوپونجیسی ئوز گورونده تیری گوره ییب ئوز که گورونده توك اختاران، اوجمله دن سیزین تانیدیفینیز حضرت والارین حرکات ناهنجامی ایدی.

دوردینجیسی لاسک لرین مسلک صاحب لری حقیقته بئله دیکلری حقیقی نظریه لر ایدی که. اوجمله دن بیریده اوسوز.

یونلاردان باشقا بیر چوخ شییلرده دوشونوردوم که. اولارین باره سینده کله جک نمره لریمیزده ایضاحات و بیره جگم. هله لیک سیز اون مناته چوره ک آلیب تناول ایدیز. بنده ده آجی چایین استکانینی ایکی مناته تناول ایدیم، سونرا گوره که نه اولاره اکرالیمیز باشیمیزا گلر سه بیر چوخ دوشونمهلای ایشلریمیز واردیر. مثلا ایران باره سینده و اورادا اولان حرکات و رفتار خصوصینده بیر چوخ زمانلار فکرا تیک، طرح چکمه که احتیاج واردیر. هله بیزیم مدیره باشلاییب. ایران آجلاریندا تقصیر یوخدور. تقصیر تماما حکومت و اصول اداره ددیر. هر گاه ایران حکومتین اصول اداره سی دکی شیب شور اساسی اوزره پنی بیر فقرای کاسبه حکومتی تشکیل اولونارسا بیر دانادا اولسون ایراندا مفتخور تاپیلما یا جاق. چونکه بو مفتخور لیکلارین سببی بیکار لیک دیر. های آنان نولسون آی کاسب. سفیئر و یردی لر که، کتایب اگدین، بیچدین، دیلاندین، داها فالجیلیق و میمون اویناتماق هوسینه دوشمه دین آی بارک الله سنه کاسب. سیر الله گورون بو مسئله دیر. ایرانلیلار نهدیر؟ بله شییلره فکر و بردی نهدیر؟ اولار ایچون عیایه لوانتدان، ناصر الدین شاهدان صحبت ایتمکن لذتلی یئر نهدیر؟ نو کوز نه دیر، جشت نه دیر. رحمت لیک اوغلی؟ بو یوکه بو یوز کیچیکه—کیچیک دییبلر. اولناری الله آقا کاسمی ایسه نو کور یارانمیش. داها بوغاز ییر تما غاد گمز. بیرده ایرانلیلار جوان شاهلاریندان، جلاللی خانلاریندان ال چکه بیلر لری؟ بو اولار ایچون نولومکن سین دفعه بدتر دیر. من دیمیرم، سیز نوز و نوز مدیره دین که، آیالام! سنین فریاد ایتدیگین، سنین دشمن توتدیغین ملکه دار و شاه همان فقر ایدیگین شخصلر طرفیندن منبر لرو مسجدلرده نجه دعوا لونور.

دییه سن چوخ اوزون مشرف ائله دیم. بحق حرمت ظل الله تعالی فی ارضه و بحق هو. (۱)

عجول

«حریت» غزده تی، ۲۱ نوویابر، ۱۹۱۹—نجی ایل، نمره ۲۲

اویان بویاندان

اویان بویاندان ویریلن خبرلره گوره ایران، السلطنه و الفولهلرین اقداماتی سایه سینده بیسته تبدیل اولونمویندور. بئله که، اردبیلده شامونلر، قارداغدا کوچریلر، کیلاندا جنگلی لر هنج بیر ناراضیلیق ایتمیرلر. اگر یالاجا چارپیشمالار اولورسا اودا ظرافتنن تولید ایتمیش شیلردیر، ایران و ملتی، انکه انگلیسلی (۱) یوزایل بوندان اقدم ایسته ییردیلر، خصوصاً تجارمنفی که، انگلتره حکومنینین مجدانه اقداماتی سایه سینده بویوک پوللار قازاناجاقلارینا ایتمواردیرلار، بیر آز کچه ایران ملکه دارلاری ترقی ایدیب هنرلر کمی قاطر اوتاراجاقلار که، بودا سلام ملتلی ایچون بیراوقراغیر دگیلدر، اودور که، شاعر دیر:

«خدا بیری ازل کوندن هر کسه بالان یار ایدیب»

کله چوره ک مسئله سینده، الحمد لله ایراندایله بولوق تور که، انگلیس قاطرلارینا بئله ارباعوضینه چوره ک ییدیردیلر. آجیتدان نولن ایران اکینجی لرینی گوستربیمنه ایراد ایده بیلیمز سینیز، اولنلاری ایل دگیل، چوخ زماندان بری بویله دیرلر. گره ک بویله ده اولسونلار، چونکه الله حضرتلری، مومنی ذلیل، کافر ی عزیز یار اتمیش دیرلر، مومن لیک ایله عزت بیر یشرده جمع اولماز.

بو کیشیلر همیشه مومن لیکلرینده دوام ایده جکئر، ایستر آجیتدان نولمه سینلر، لاپ نولنلری ده دهن سیز قالسین، یش اوزتون تانری لارینا آق اولوب یشلرینه حرام قاتمازلار، اگر بیر جزئی کرشمه اید اولار سا اودا طبیعی دگیل، عارضی دیر، بو کرشمه لر دن نوتری ایرانلیلاری مقمر گوستر مکه هنج کس حقلی دگیل دیر، کیشیلر نولن حوققلارینی قانمشیر- لار دیر، اصل نجابت کرک بئله اولسون که، آجیتدان نولنده ایوبندن فراری دوشوب، گلب عشق آباددا اون ایل زحمت چکدیکمن سونرا قازان دیققلارینی حبیبخان چنایلارینین جیشدان عرافتمایته قربان ایتموندده سیمنی چیمخارماسون، اودور که، رحمتلیک شاعر بیورور:

ماغلانان نوکرو خانیم

نه لزا اینیم مانده از آتیم (۲)

(سورادا) «الله انگلیس لر دن» مقصد انگلیس مستملکه چیلرینین ایراندای هرایشه قاهر اولمالارینی نظره چاتدیرماق دیر.

۲- بیز هم نوکرین وهمده خانین قوللاری ییق، بیزنده اوندان یق و نه ده بوندان.

هرچند بیزیم بعضی عرفا مسلک ملت پرست یولداشلار جا منیم بوجیز دیقلاریم بیر قدر یاخشی دگیلدیر. اونلار دیورلر که، بوگون هر کس چالیشیور توز آیراننی شیرین گوستریمین. بیزده اولوب که، عیبرتیمیزی آجیب توتک اورتالیغا قوی بیزده باساق، کسک، ووراق، بیخاق، داغداق، شرافت، تاریخ، آذیبات بیزده، هر ملت بیزیم بشیریمیزه اولسایدی، ایندی دنیانی احاطه ایتمیشدی، بونه ایشدیر، قلمی الینه آلان کیمی باشلا بیزیمیز، آج بئله گلدی، بورژوا بئله گیتدی، سنین یاردیمیندا ملت منقعت ویره جک، اونو روحلاندیر اچاق هنج بیر شئی یوخدور، دورگت اینین دایینجا، بیزه کاسب سوزی لازم دگیلدیر، بیز ملت ایستیم بیریک، باندقا شئی بیلیمیریک، اکینجی، سکینجی زاد بیزیم قولاغیمیزا گیرمز، ملت... ملت... یازا بیلیرسن ملت هراچ یاز، یازا بیلیمیرسن چکیل کنار، دها بیزی اچنی لر آراسیندا بی آبرو ایتمه که، ایراندا کنتیلر ملکه دارلارین ظلمینن آچیندان نولور لر، ملکه دارلار رعیتین وار یوخونا، حتی عرض ناموسونا بئله تجاوز ایدیلر، ملارلا ساعتده بیروغریلداق چبخاردیلار، حکومت آنجاق توز مواجیرینین وصول اولماسی ایچون چالیشیور، ایران کیمی محمول گتیره بیز مملکت او قتر وارداتی یوخدور که، حکومت مامورلارینن معاشرتی تامین ایتسین، سببی ایسه مالکلرین رعیتلری اینجیدیب قومالاری و کندلرین قناحالا دوشمه سیدیر، آبالا من هواققتن بری بئله کندلی طرفداری چیخدین، قاییت گتئون ایشینه، بسدیر سن الله بیزه ملت لازمدیر والسلام.

هرچند ملت پرست آر خاداشلاریمین یوسوزلری معنی سیز دگیلدیر سده، لاکن چارده دیر، نه یازیر اها ایران استیاز چیلارین، ایراتلی پیش رولرین عیب و نقصانی چیخیر، بونا گورده او، آقارلا جواب عاجزانه می حافظ شیرازینین بو بیته ایله یتیرمک ایسته بیزیم، درکوی نیکنامی مارا کتر نلاند.

گرتونمی بسندی تمبیره قنار (۱)

ائله دون اداره میزه او یان بویا قنار کلن مکتوبلار آراسیندا بیزده تهران محصل لرین (استودنت لرین) انگلیس لرین سون عهد نامه سینه قارشئ نشر ایتمک لری بیان نامه گلمی شدی، ظلمه لر یازیر لار که، (سویا شادوشه بین ملا اولساق ایسته یین طلبه لر دگیل، بیزدن جهاده، زادا حاضر لانا سوز، خطایه دوشه ریگ، عالی رشتی و اعدادی مملکتلرین معلم لری)، ای ایران ملتی! نه وقتهدک انگلیس لرین خائفانه حیله لرینه آله انیب وطنی و ملتینیزی بدبخت ایده جک سینیز، سیرمگر اوتوز قیرخ ایلدن بری انگلتره امیرالیست لرینن آبار- دیقلاری آلچاق سیاستین قریانی اولدیفینیزی دوشونمه یه جک سینیز؟

بو قدر شعرلرین یانماسی، کویلرین خراب اولماسی، خانانلارین دغولماسی سیزی آیلمت میرمی ۱۹ آخربسردگیلمی که، بیزده گوزونوی آچوب کوره شه تماشا اینده سینیز، دنیانین ان ضعیف، ان آلچاق، ان قوت سیز ملت لری بئله، توز آزادلیقلاری اینچون انقلاب بایراغی قالمیر میشلار، یالنیز هندوستان، مسرداها دوشورسی اوچ سنه لیک محاربه آغیر لیمی کچیر میسر تورکیه و روسیه نی گورونوز، اونلار انگلیس لره تابع اولورسی؟ باخین و چدانیز ایمانیز لا گورون بو گوز روسیه قترای کاسبه سی محاربه اولوندیقلاری حالدا اینده ده شروت دارلارینا تابع اولمورلار، سیزه، ای ایرانین حقیقی اولادی! توز دوست و دشمنی تانی یین، وطنشورشی- لارین حیله لرینی دوشونوز، گورون نه کیمی موسمه سیزی ساتماغا جارت ایدیلر، خلاصه مذکور بیان نامه نی او خودیم، فکرمنی کتوردی، مدیر ایله مصلحت ایتمک

استرحمه؛ باخشلیق کوچه سینن کجک بیزه دیول ویرمه دیلر.
اگر سن بکنیمز سه قضا قدری دگیلدیر.

ایچون استخاره ائله‌دیم. بدگلی، ئوزونوز بیلیرسینیزکه، بیزیم ایشیمیز استخاره‌یه یاغلی‌دیر. اگر استخاره یول ویرسه ایسی گوره‌ریک، یول ویرمه‌سه، الله وار قیامت قویسون. بیزیمیزدن حرکت بئله ایتمه‌ریک، سوائله بیلیرسینیزکه، انگلیسلرین ایراندایثریتدیکلری سیاست ایراتلیلارا تاثیر ایتمه‌دیر؟ خیر، چوخ‌برک تاثیر ایدیر. آلتی‌مین‌ایللیک بیرمملکتین انقراضی چوخ‌دا آسان ایشلردن دگیلدیر. آنجاق ایسی استخاره‌یه یاغلی‌دیر. ایران-لیلارا یقین استخاره یول ویرمیر. نه‌ایچون‌ده گره‌ک استخاره یول ویرسین، بو‌مئلده‌ده بیلرین نه‌قبرعلاقه‌دار آدام وار‌دیر؟

عجول

«حریت‌نغزه‌تی، ۲۳ د‌کابر، ۱۹۱۹-نجی‌ایل، نمره ۳۵».

اویان بویاندان

اویان بویاندان کلن مکتوبلاری آراشدیرارکن بیرنجه منم مکتوب الیمه کچدی که، اونلار ایله سیزین اوقات شریفینیزی بیر قدر البیزدن آلماق ایستردیم.

بیرینجی یازیر، بیز بیر عورت مسئلهسی ایچون ملاصاق آخوندین حضور باهر التورینه کیتمیکده، آخوند مسئله سیزی لایقینجه حل ایتمه دیگی سهلیدیر. عورتی الیمدن آلوب نوزوموزی کافر آدلاندیریب، مریدار واسطه سیله دوکدیردی. دردی سیزی دیمک ایچون قونسولخانیا مراجعت ایتدیگ، اورادادا قونسول نوکرلی منی ایجری به بوراخمادی، مکتوب یازان بیر چوخ شکایتلرده بولونموشدی، هله ایکینجی مکتوبی یازمادان اول مذکور کاتبه جواب ویرمکی لازم بیلدیگ، مکتوب یازان یولداشرا ملاصاق کیمی آخوندلر ایچون سلمانی کافر اییب دوکمک و قونسولخانامورلاری ایچون ایرانلاری دردلرینی دیمکه قویماق بویوک بیر اییش، ئون و ده تازه دکیل، بونلار ائله مسئله لردیر که، هرگون اتقاق دوشور و هرکسین باشینا کلبیر.

ایکینجی مکتوب «آذربایجان» روزنامه سینین تنقید ایدمه رگ یازیر که، من بیلیمیرم آذربایجان نه ایچون ایکی اوج هفته بوندان ایره لی یازدیقلارینی اونودور. هانسی که، اویاز میردی که، ایران غمه تلرینین هامیسی انکله طرفیندن نشر اولونان بور و و اطرفداره لاری دیر.

اینتی ایسه «رعده» غزه تینی حق طرفیندن کلن آیات، مدیرینی اسلام طرفدار و تورکلرک حوقوقینی محافظه ایدمه ن ملک گوستریر. بوناد ایله جواب ویرمک اولار که، یولداش بونلار سیاستدیر. بکلرین بئله سیاستلری چوخ اولار. هله مابعدی وار، الله قویسا اوچونجی رنگی کوره رسینیز، او وقت آنلار سنینیز که، بکلرین سیاستی نجه اولار، اوتانماق زاد آنجا قفقیرلر ایچون دیر. اونلار ایندی بیروسوز دیرلرسه، بیر دقیقه دن سونرا انکار ایدیه یلرلر، اوچونجی منیم کیمی بیر سرگردان بولداشین «سرگردان» امضالی آشاغی به یازدیغیم شعر ایدی:

بودور سرگردانین یازدیغی شعر.
دیرلر که، گره ک ظلمتن آزاد اولاکندلی!
حریت آلا، خرم و دلکاد اولاکندلی!
طنبجه بوسوز لر هامی، بیهوده یالاندیر،
حریتی کندلی نه ایدیر؟ چون اوچوباندیر،
سارساقدیر، عوامدیر، ده لیدیر، گنجدیر، قباباندیر،
حیوان کیمی قوی عمر ایدمه، حیوان اولاکندلی!
کیمدیر که، گره ک ظلمتن آزاد اولاکندلی!

حریت آلا خرم و دلشاد اولا کنندلی!
 لازیمدی مدام کنندلی اذیتله دولانسین.
 آخشامه کیمی ایشله بیه زحمتله دولانسین.
 بیس گون کچیره ظلم ایله عسرتله دولانسین.
 بول تا پیمانایمچ، آج سوسوز عریان اولا کنندلی!
 کیم دیرکه، گره که خرم و دلشاد اولا کنندلی؟
 حریت آلا ظلمن آزاد اولا کنندلی!
 بیگ، خانلا روادیرمی ایده کنندلی ماوات؟
 بیگ، خانلا روادیرمی اولا کنندلی تای هیجات؟
 هر کیم ایشیدیرسه بسوزی واللہ قالیلمات!
 بیگ خانلارا توکرا اولا، دربان اولا کنندلی!
 کیم دیرکه، گره که خرم و دلشاد اولا کنندلی!
 حریت آلا ظلمن آزاد اولا کنندلی!
 بیگ خانلاریق عشرت ایده رک هر زمان، هر آن
 هر گون بی پیریک دادلی لذت دولما فسنتجان،
 سونیا لاری دا اوینا داریق سویله ریک آی جان!
 حسرتله باخا بیز لره حیران اولا کنندلی؟
 کیم دیرکه گره که خرم و دلشاد اولا کنندلی؟
 حریت آلا ظلمن آزاد اولا کنندلی!

دوغروداندا کنندلی گره که بویله اولسون و الایزیم بولداشلار باشلا بیب کنندلی یه
 نوریاق لازیمدی. آکینسی سیرالله انصاف ایله بیز کنندلی نه دیر؟ اختیار نه دیر؟ بونه دیر؟ من
 بولداش سرگردانین فکر یله شریکم والسلام.

عجول

«حریت» غزده تی. ۱۷ د کابر، ۱۹۱۹ — نجی ایل، نمره ۲۸.

اویان بویاندان

چوخ مدتدیر که، چنابینیزی اویان بویاندان کلن مکتوبلار ایله آشنا ایتمه دیکیم کیمی، اویان بویاندان آلدیغیم مختلف تافراتدان دا حضرت لرینیزی مستحضر قیلما میباشم. بوباره ده غزه تلردن بیررسی اوزون ساوادی بیرشکایت نامه ده منی تقمیر کار ایتمیش بوقته دک نه ایچون مکتوبلاری یازما دیغمی سورونمو شدی، اونا کوره بنده نیردد مکتوبلاری بوخ، (چونکه بیله چدی بیر زماندا خرداسردانئیلرله مشغول اولماق اولمان). فکرلی اشغال ایله من سیاسی مسئله لر دن بحث ایدیرم. احوال حاضره باره سینده غزه تلر یازیرلار که، دینیکن ئوز مقتر کنرالی مای مایویسکینی چبه ده گوستردیکی فوق العاده شجاعتینه انعام عویننده قتل ایتدیرمیش، کونوللی اورجونی دیریلدن قویان راداسینا انعام اولماق اوزره باشچیلاریتی توقیف ایتمیشدیر. ایندی ده کرجستان، ارمنستان و آذربایجان جمهوریتلرینه صلح تکلیف ایدیر و اولارادا صلحن سوزا قویان راداسینا ویردیگی انعام لردن حاضر لاییر.

فرانسوز استیناف محکمه سی و کیلی و نظامی کمسیونین عضویان آریلچ سوسیالیست لیکن استغفا ویریب اوزون ساوادی مقاله سینده گوستردیر که، بولشویکلر فرانسه یه دشمن اولدیقلاری حالدا فرانسه سوسیالیستلری اولاری ئوز لرینه دوست قرار ویریب، اولار کنده یول ایله گئدیرلر. بولشویک لیک ایسه بیر زحمتکس صغین آقالیقیندان عبارتدیر. مرده زحمتکس صغین آقالیقی دگیل، بوتون انسانیتین بیر حقوقا مالک اولماسینی ایسته ییرم. سیزئولمه یه سینیز، منیمده بوندان خوشوم گلیر. کیشی گره ک بیله اولسون، انسانیتین ساواتینی آرزو ایتیز ده، ئوزی ساواتین معنی سینی دوشونمه سین.

دوغروداندا بیله دیر. اینانمیر سینیز سه اوزاق دگیل، بیریم آذربایجانیمیزدا اولان فرقه لره باغینیز. اوتدا گوردیستیز که، برابر لیک نه اولارو دموکراتلیق نهدن عبارتدیر. امیر حاجیان (۱) کندیلرینین حکمیش اولدیغی آغیر کونلری میرزاسدالله نظره آراق اوج میلیونات اعانه ویرمیشدیر. الله زان آریلچین والدینینی کر بلای یادییم علی کیشی یه باغیشلاسون، بوخساو، فرانسه سوسیالیستلرینی ساوات فرقه سی قبول ایدن بولا دعوت ایتمه سه ایلی، فرانسه سوسیالیستلری ده پاریسده اوچونجی بین الملل کومونستلر قورولتاینی وجوده گتیرمزدیلر.

عجول

«شعل» ژورنالی، ۳۰ د کابر، ۱۹۱۹-نجی ایل، نمره ۴.

استعدباکیتین یاخینلیغیندا اولان امیرجان کنلی دیر.

اویان نویاندن

اویان-بویاندان آلدیغم خبرلره گوره اتحادین (۱) ایشینین پردهسی آجیلمیش برده نایسیندا پنجان اولموش قوچولار، آخوندلاریومورتادان چیخیش جوجهلرکیمی کوچدیبه سوکولوشلر. مذکور فرقه لیرلرینین بیرنجهسی سیمسرتلگراف سخرعی (مارقونینده) سکتوب گونده ریب اونا تکلیف ایتیشلرکه، اولدوزلاردا، علی الخمصون گونشده یاشایان نسانلاری اتحادیه یانلماغا دعوت ایتسین. چونکه یترگه سینده کی تورکلر اکنین چیلر افسونه کلمه دیلر. مساوات فرقه سی ده، ازقرار معلوم فعله لر دن امیدیستی کسب، کوچونی ویریب بورژوالارا، چونکه مساواتچیلار فعله لر دن وفا گوره بیلمه دیلر. ذاتافله کندلی به سئل باغلاماق دا اولماز. چونکه اولنار انسان دیرلار، باشلاری، عقل و فراستلری واردیر. بیرده گورورسن که، سطحی قاندى، اولدا فتح زنجیر ایلده ساخالماق ایسته سن عالم باجاق دیر. نجه ده سون زمانلاردا اتحاد ایلکه مساواتین باشینا بنلد بیر بلا گلدی. اتحاددان کندلیلر، مساواتدان ایس فعله لر استغفار ویریب چیخماغا باشلادیلار. الله ایکی سینده رحمت ائله کیب لیدر لرینه جزاخیری ویرسون، سیزملی فرقه لرده احراره گوزونوزی تیکمیش سیمیزسه سهوایت میشر سیتیز. چونکه احرارین عضوی یوغنور که، استغفادا ویرسون. اما عیب اولماسون، سنمویک ائتدی لرده بوگونلرده یامان ایشه گیریش- یلر. الله رامشویلینین پدرینین یانیندا کبالارا عمرو ویرسین. چیخه نیمزه (۲) ایلکه برابر اولنار گورجستاندا سوسیالیزمی دیریلتمه سه ایدیلر. آذربایجان سنمویکلرینین دیلی آجیلمازدی. گورجستان دبدیم، تظلمین بوگونکی حالی یادیم. دوشدی. بوگون تظلمس ائله آزاد شهراولموش تورکه، وارانسوف داشقوف (۳) یوخوسوندا گورسه ایدی باغری یاریلوب تولردی. بلکه که، اورادایال نیز گورجی دیلمینن باشقا بیر دیل قبول ایدیلر. حتی ان ممیمی قونشولاری، داهادوغروسى متفق لری آذربایجان تورکلرینین دیلین، یازیسینی قبول ایتمز. محض سوسیالیزم کره کائله اولسون که، نیکالای ژوزی ده حسد آبارسین. بین المللیت دیلمن شئی بوندان عبارت دیر. کیم ددیبه بیلر که، سنمویکلر بورژوازانین

۱- اتحاد اسلام پارتیاسینا اشاره دیر.

۲- گرجی سنمویکلرینین ایدی.

۳- چاریزم دورینده قفقاز جانیسمی ایدی.

خبریتہ چالیس ہزار؟! بو ہنچ وقت اولماز. وقطما یا الاندیر، منشویکلر، موسن، مظس، صلح جو، فقط پامبیق ایله باش کن انانلار دیر. دییه سن جو خا و زون چیلیق ایتدی، عیبی یو خاور، سوسالیت یولداشلاری یاددان چیخارماق اولماز. اونلار ایندی ده ملت چیلکیکن ال کو تورسه لر، سوپیا- لیزما تئو وجوده کلر. اونلاردا لایقینجه ایشله یه ییلملر. اونلار ایچون گره ک ملتچی لیک و باشقا آدلار ایله دنیا انقلابینی تاخیر مالموب، مجاهدت کو ستر سینلر.

ءجول

«حریت» غزه تی. ۹ فورال. ۱۹۲۰-نجی ایل، نمره ۴۹.

اویان بویاندان

کافر به جهنم نبرود اما بجان شما که، کشان-کشان میبرند (۱) مزده بیر چوخ زماندان بری دیرکه، بئله فارسار دیمیشکن «یاوه کولیفی» (۲) ترک ایدیب، باصطلاح روس (سیریونئی) (۳) بیر محرر کیمی اولماق سوداسینا دوشموشوم، اولایلرکه، سیزده منیم «حریت» و باشقا فعله غزه تلیرتده یازدیغیم مقاله جیکلره تصادف ایتیمیش اولاسینیز. حقیقتاده بویاشده سهوایتمه میشدیم، ئوزی ده بیس باز میردیم، لاکن باعثه لعنت، ایویسی ییخیب یتده اویان-بویان حوادتی نی یازماغا وادارایتی.

حال حاضرده ایسا اویان-بویان، کنج و بوجاقدا اوقد ریازیلمالی حادثه وقوع بولوب-نورکه، هفتده ایکی دفعه نشر اولونان کیچیک صحیفهئی «حریت» غزه تی یوخ، گونده اوج دفعه نشر اولونان کرسی یورغانی بویوک لیکده بیر غزه تی بئله قارالماق ممکنه دیر. محض بیزیم مدیر جفازیدا منی ساتکی وظیفه ایله موظف ایتمکه مجبور ایدهن یوراسیدیر. نه چاره؛ کافر به جهنم نبرود، کشان-کشان میبرند.

امابعد؛ «فقد اخبرت سخیبر مخصوصا عن القبه و الکنجه و سایر بلاد آذربایجان» (۴) که، ایران قونسولو آگنتلری از قرار معلوم انکلیسرایله ایرانین دوستلیغینی گوروب سئوینمیش، اونا گوره بایرام خرجی اولماق اوزره ینی مداخل یوللاری اچماق هواسینا دوشموشلر دیرکه، بویایل کچن ایللر کیمی بوتون قونسولو آگنت خانالاردا مجانی اولاراق آجلارا یملک ویره جکلر دیر. سیز ئوزونوز بیلیر سینیز که، من بی تی-می تی مسئله سی یازماغا، یا خود بی فرقه چیخاریب اونسوردا آذربایجانین متفرق فعله لرینی بیر ادها متفرق ایتمکه چالیشان آدمالاردان دکلم، ایندی من سون درجه جلی بیر آدم اولموشام. ئوزومده چوخ مسئله لرده حکومت مامورلارینا تقلید ایتیمیشم، اونودا که، ئوزونوز بیلیر سینیز. ۱۹۹۱

دیدهن بعضی الفاظه اویان محرر جناب لاری کیمی یازیمدان بیر شئی چیخما دی. عیبی یوخدور، بوندان سونرا بیر چوخ غزه تلری بئله گوره سینیز. بوداهوانین سربوق لیفی و

(ترجمه: «کافر جهنمه کیتمک ایسه مر، لاکن سیزین جانوز آتد اولسون که، چکه سچکه آپارارلار».

۳- بوش سوز دانیشما شئی

۴- جنئی اولماق دیمک دیر.

۵- ترجمه: «خصوصی مخبرین توپا، کنجه و آذربایجانین دیگر شهر لریندن ویردیگی خبره گوره».

دورما داها روضه خوان

ماه محرم کلوب، دورما داها روضه خان،
تاب ئوزونه تیرمه شال بیرده عبار روضه خان.

بیامه اطلس که ییب آل اله تسبیحینی،
ساقالینا یاخکیان رنگ و حنار روضه خان.

فرصت فوت ایلمه وقت تجارت کچیر،
نسیه دگیل، تقدیر، ایرشت طلا روضه خان.

توبه قیلوب ترک ائله بیرداها میخانندی،
منیره گل، سال کیلن شور نوأ روضه خان.

هرئه قدر سویله سن، لاف و کراف آی کیئی ا
ایلهجه خوشنود اولور شردغار روضه خان.

هردم امام ئولوروب شامه آپار اهلیتی، (۱)
ذکر مصیبت گرهک، ایتمه حیا روضه خان.

ولوله سال مسجده زمزمه شور ایله،
زایلی ترک ایلمه، سویله سه گاه روضه خان.

سویله کیلن «من بکا» (۲) خلقی آیار چنته،
تاکه، «تباکاه» (۳) دییب «اوابکا» (۴) روضه خان، (۵)

۱-علی بن اوغلی حسینین قوللور و لوله سی و اهل عیالینین شام شهرینه اسیر آپاریلمه سینا
نشاره دیر.

۲-عربیجه «من بکا» هرکس آغلایا دیمک دیر.

۳-عربیجه «تباکاه» ئوزونی آغلایانا اوخشادانا دیر لر.

۴-عربیجه «اوابکا» باشقاسینی آغلادان دیمک دیر.

۵-بو شعر موهوماتیجلارین دیدیکلری، «هرکس سیننه آغلایا، باشقاسینی آغلادا
ویا ئوزونی آغلایانا اوخشادا، چنتا و ناواجیدیر» شعارینا اشاره دیر.

محرم آييندا كيشى گرهك نه ايتسين

كيشى گرهك ئورپىنە چىلىكىنن، ئوزدلكك لېكىنن، الچكيب بېردىمە عىمامە
 حاضرلايىپ قىلار دە روضە ساتماغا چىخىن.

كيشى گرهك ايونىدە تىكىدە دوزەلەيب ئوزىدە سىلسە جىنان اولماقلا عوام جماعت
 آراسىندا شەرت قازانسىن.

كيشى گرهك زىجىر وورماق و باش يارماقلا اوز و باغلى سلماڭ خانملار يىن حىن
 رىقىتىنى قازانسىن.

كيشى گرهك اون گون محرم دە آروادىن مسجد دە اولماسىندان استفادە ايدەرك اولد.
 كوزەل، كوزەل خانملار ايله قومپانئا پارسىن.

كيشى گرهك ئوز عاۋىلىكىنىن معاشىندان كىب مرثىە خانلار شارانانلىق پولى و ىر مكلە
 مرحوم آناسى و مرحومە آناسى ايچون بەشتىن قىمرو حور يىلر آلسىن...

كيشى گرهك قىتئە و قىساد سالماق ايچون كومونىستلار يىن موھومات مبارزە سېنەللى ايكى
 مىن رىنگلر و ىرسىن و دول آروانلار كىمى يوز لىر جە شايەلر توخوسون.

كيشى گرهك عالى تحصيلىنە باخما يارق بوتون اوخودىقلار يىنى آياقلار آلتىنا آلىب،
 سىلسە جىنبا نلىقدا عوام جاھل لردن كرى دورماسىن.

كيشى گرهك يى موبىمىندە زراعتا كىتى ايشىنى بوراخىب مسجد دە طبل دەلر و زورنا
 قوال چالماغا كلسىن.

كيشى گرهك شورا قوللىقچوسى اولدىقى حالدا محتكر لردن و باققا لار دىن زىيادە داد
 فرىاد سالىب مرثىە خوانىن جىبى نىن دولماسىنا چالسىن.

كيشى گرهك مرثىە خوانلار كىمى ايلىن اون ايكى آيىنى يىنە چىلىك و باشقا صىغىلر
 ايله كىچىرىب، محرم دە مرثىە خوانلىغا چىخىمىقلار كىمى ايلك اون يىر آيىنى كىچلر

اتفاقىنىن عضولى اويوب محرم دە زىجىر وورماق، سىنەرن دىمك، سىكىنە شىبەسى اولماق
 كىمى ايشلار دە مهارت كوسترسىن.

كيشى گرهك كومونىست اولدىقى حالدا ئوز آروادىنى باشا سالمايىب مسجد دە كىتمە سىنە
 مانع اولماسىن.

۴۰۷

«تىكان» زورنالى، آقوست، ۱۹۲۴ - نىجى ايل. (كىندى غوردىتىنن علاوسى)

لغت نامه

اعاده-مقايتارماق	ابرار-گوسترمك، نمايش ايتدبرمك
اعتنا-عدقت، توجه	ابى-باشمهدلى، آيدىن اولمايان
اعزام-گوندرمك	اتكاع-تكيه گاه، آرخا
اخضاع-عضولر	اثبات-ثابت ايتمك
اغفال-بالداتماق	اجبارى-مجبورى، زوراكى
اغماض-گنشت، گوزآردينا وورماق	احتراز-چكشمك
افراستك-ستك آداملار	اختلال-قارشىچىلىق، يوزقونايچ
اقتدار-قدرت صاحى اولماق	ادوار-دوره لر
اقدم-سقباق	اراجيف-يالان، اويدورما خبر
اقناع-قانع ايتمك	اربعين-قىرخ (مقصد امامين قيرخى دير)
اكتفاع-كفائت لىمك	آرتش-اوردو، قوشون
اكمال-تام كامل ليك	ارتكاب-ايشده بولونماق (مئقى معنى ده)
آلات-آلتلر	آزان-پوليس نامورى-
التجاع-پناه آبارماق	آياش-راحت ليق
الفاظ-لفظلر، سوزلر	استخاره-كتاب ايله فال باخماق
امايعلسونرا	استخلاس-خلاص ايتمه، قورتولوش
امرواقع-گورولموش ايش	استعمال-ايشاتمك
آمار-احصائيه	استفاده-چو-منفعت آختاران
امل-آرزو	استقبال-كلهچك، قارشى لىماق
امرارحيات-حيات سورمك	استيناف-ايشه ينى دن باخان محكمه
انتجار-ئوزونو ئولدورمه	اسكات-سيئر ينده اوزورتماق، سورسورماق
انتشار-نشر اولونماق	اشباه-سسو، خطا
انحطاط-سقوط، تنزل، كرى لدمه	اشتراكيت-شريك ليك (مقصد كمونيزم دير)
انظار-نظزلر	اشتغال-شغله لنديرمك
انقراض-آرادان گيتمك	اشعار-معلومات ويرمك، اعلان ايتمك
آنيتمه-آكتوآللىق	آشنا-تانيش، دوست
اوصاف-تصريفلر	اصلاح-دوزلتمك
اوقات-وقتلر	اضمحلال-سقوط، محو
اهمال-ست ليق	اطمينان-تام-تام اينام
ايجاب-طلب ايتمه	

ب

تخليه-بوئاش التماق
 تئنى-دالاکئتمه، کئرىلمه
 ترجمان-ترجمه چى
 ترجیح-اوستونلوك
 تويدشبهه
 قزلول-تيتروهك، دواميز
 تسميه-آدقويما
 تشريك-شترکت ايتمك
 تصحيح-اصلاح ايتمك
 تطابق-اويغونلۇق، تطبيق ايتمك
 تصير-يورماق
 تحجيل-تلمه
 تعنى-زورلاما، ظلم، تجاوز
 تعرض-مقاومت
 تعمق-عمد
 تضيير-اتسدك شيك ليك
 تفكيك-آييرما
 تضييح-پيسر لدمك
 تقسيم-بولمك
 تقليل-آزالتماق
 تكفير-كافر اعلان ايتمك
 تلخ-آجى
 تلخيص-خلاص ايتمك
 تلقى-قارشى لاما، يوزما
 تماس-علاقه
 تماميت-ملكيه-اراضى بوتولىكى
 تناقض-عكسى اولماق،
 يارشماز ضديت
 توسل-ال آتماق
 توليد-استحصال

باچ-ويرگى نوعى
 باربار-سوحشى
 بازرگان-تاجر
 بالعكس-عكسینه
 بالكليه-تماميكه
 بالمرد-بيري دفعه ليك
 باور-اينام
 باهر المور-نورده غرق اولموش
 بديهيات-آكسيوملار، آيدىن شى لى
 بذل-بخشش
 بوزگو-آگىن چى
 بزاز-مانيفاكاتور مالى ساتان
 بزرگو-اريجوكك، بويوك
 بشاشت-گولر اوزلى ليك، شادلىق
 يتاء عليه-يونانگوره
 بهداشت-حجيه
 بيعت-تابع اولماق
 بين الدول-دولتلر آراسى

پ

پايدار-هميشه ليك
 پشتيمان-آرغا
 پيچ در پيچ-دولا شيق
 پيشرو-قباقدانگيدن
 پشتقدم-ايردلى يه دوشمه
 پيشنهاده-تكليف

ت

تاسس-يارانما
 تايبه-تصديق
 تبديل-غرض
 تاجار-تاجر لى
 تحت-آلت
 تحت تحكم-محكم آلتدا
 تحت صدارت-صدر ليك آلتدا
 تحت فشار-تضييق آلتدا
 تحاييد-محدود لاشد يورماق

ج

جاگير-بىر توتما
 جولانگاميدان، آت اويغاتما يئرى

چ

چرند-اوتلايان
 چشم داشت-انتظار، گوزلده
 چنگ-بىنجه

ح

جلال المتین محکم ایپ
حجت تدلیل، شاهد
حراست قوروماق
حرص صلح
حریت آزادلیق

حریق یانقی
حسن رغبت یاخشى بیل
حصول حاصل لر
حق بجانب حق اولان طرف
حق گو حق دانیشان
حیات و مامت مدیریلیک و قولوم

خ

خاتمه سون
ختم قورتاران
ختم پذیر سقور تاراسی
خشگیار سقوری سیوه
خشن گو بود
خشونت گو بودلیق
خشم دشمن
خالق آلاماق، پوشالتماق
خلل دار سضر، زیان کورموش
خوار بار ارزاق
خودستالیق، ئوزونو ئوممه، لوغالیق
خونرد مسویوق قانلی

د

دارالشوری مشورت، مصلحت ایوی
(مقدم ایران مجلسی دیر)
دانه توخوم
درخواست ایسته مک، تقاضا
درنده بیر تیجی
دستور گو ستریش، امر
دول سحولت لر
دول معظمه بیویک دولت لر
نون آلچاق
دیسیمبلین انتظام، قایدا

ذ

ذاهب ئوتوب کچمیش، اوزاقلاشمیش
ذیل آشاقی
ذهنیه حکایتمه سبینه بیریمک

ر

رافت مهر بانلیق
رای تام بیر سسله
رختخواب بیورقان دوئوک
رخنه دار نقوذ ایدیلیمیش
رفیق یولداش
روح نواز روح اوخشیان
روشن ایشیق
روشن فکر ضیاعلی
روغرض اراضی لیق
رئیس الوزراء، وزیر لر رئیسی، باش ناظر

ز

زار آغلار
زارع اکین چی
زراعت اکین
زماندار باشچی، حاکم

س

سابقه کچمیش
ستوهه گلکم تنگه گلکم، جانا دویماق
سرمایه دار سرمایه صاحبی
سریع سرغتللی
سفینه گهی
سلک تحریر سیازی سیراسی
سنة ایل
سور آتلی، سیمک
سوق ایتمک، آپارماق، یونلتمک
سوق الجیشی، استراتژی
سیر ایتمک حیویرماق

ش

شایان سلاطی

شېب پرده - كچه قوشى

شېبه - اوخشار

شراقت ماب شرفه لايق، شرافتلى

شرف غرووش شرفىنى ساتان

شروع باشلانغىچ

شكوه - جلال

شورش - شولوقلىق

شورش طلب - شولوقلىق ايستەين

شېردار - شېر صاحبى، يىلدىيەرتىسى

شېادىقىر يىلداقچى

شئون، شئونات - شان، شهرت، اعتبار

شېرو، نفوذ

شعر - اشعار لىرى

غضب - كناهان كېچە

عقد - باغلاماق

عقيم - تائىر سىز

علاوه - بىر اېن - بىوندىن علاوه

علنى - آشكار

عمد - قىمدا

عمله - ايشىن كوردن، فعله

عوارض - ويىرگى

غ

غاصب - غىصبكار

غله - تاخىل

غېر مترقبه - گوزله نىلمىز

ف

فتوى - شىرىيى حكىم

فحش - سويوش

فوار - قاجما

فرارى - قاجقىن

فرغ - قول - بوداق، غير اساسى

فشار - تىزىق

فعال مابىشاع - ئوربا شىنا

فقراء - فقير لىرى، يوخوللار

فلاكت زده - زواللى، فلاكتە اوغراسىشى

فوق الذكر - يوخارىدا بىلمىز

ق

قارعة - اوخوجو

قارئىلار - اوخوجولار

قتل - آدم - ئولگورمك

قواى حربيه - حربىي قودلر

قول - سور، وعده

قولدىن فعله - سوزدىن عمله

قوه مخشيه - كىزلى قوه

قوه منظمه - انتظاملى قود (قوشون)

قوي - قوتلى، كوجلى

ك

كبر - بويوك

كعبه - سكه ده مسلمانلار يىن مقدس حساب

ص

صبح كاذب - يالانچى صبح

صريح - آشكار

صلح - جو - صلح طلب

صبا - ضبط ايدىن، دفتر دار

ط

طافت غورسا - يوروجو، دوزولمىز

طفاقى - سفلى

طرح - نقشه، لايحه

طرد - رد

طرز - اسلوب، فورم

طولايى - علاقەدار

ظ

ظالم - الله - اللهين كوكلهسى

ظن عاجزانه - عجز ايله گمان ايتمه

ظأرض - اوز ويرمه

ظامى - گناهكار

ظلم - يوخلىق

ظلم مسارات - بىر ابر ليگىن اولماسى

ظلم - گوتورولمك

ظلمت - كئف

ظلمت - توجه، دقت

ظلمت نظر - توجه ايتمك، فكر و بىرمك

دقت يتيىمك

ایندیکلری عبادتگاه

کعبه مقصود - نظرده توتولموش محمد
دیمک دیر

کفر دین سیز اعلان ایتمک

کلاهدردار لیق - فیریلدا قچی لیق

کنگره - قورولتای

کوتاهه بین - محدود گوروشلی، اوناشی

گورمه بین

تود کانه - اوشاغا یاراشان

کویلو - کندلی

کیغما یا شاء - ایسته بین قدر کشف

س

کشایش - آجیلش، فراوانلیق

گره - دویون

ل

لاینفک - آیریلماز

لجاجت - لچ باز لیق، عناد کار لیق

لجوج - عناد کار

لذت یاب - لذت گورهن

لسان - عدیل

لوازمات - لازم اولان شی لر

لوله کشلیک - سوتور یاسی چکمک

م

ماعد - بوندان باشقا

ماکولاتیه - ینتی لر

مال - مال - لبریز، دولو

مباشرا - از باب و آیری ملکه دارلارین

ایشلرینه - سرانجام ویرهن شخص

میرم - واجب، ضروری

مبلغ - تبلیغاتچی

متاذی - اذیت چکن

متالمغسه لی، کفرلی

متحمل - دوزوم لی

متعاقب - دال به دال

متعدد - چوخلو

متفرق - داغینیق

متقلب - دوزگون اولمایان آدم

متمول سوارلی

متفقد - نفوذلی

متلاشی - داغینیق

مجادله - دو گوش، مبارزه

مچمانه - چدیتله

مجهول الهویه - یورد سوز، یئری، یوردی

معلوم اولمایان

محمّل - احتمالی اولونموش

مذبذب - دمه مه کی، هر دم خیال

محرر - کاتب، یازان

محرره - کاتب، کادین

محرز - آیدین

مخروط - حظ آلان

محکمه کبر - ایویک محکمه

محل - یئر، مکان

محلّی - یئرلی

محول - تانیب یلمیش

مخاطب - دانیشان، ناطق

مختلس - اوغرو

مخضوم - آقا، حکمدار

مخمور - است، خمار اولموش

مخوف - قورخولی

مدعی - ادعا ایدهن

مدعی - دشمنلی

مرتبه - ترتیب اتچی

مرتد - شهبه لی

مرتزجه

مرتد دوزیول - گوستره ن

مرکز - کولوم

مزرعه - اکین یئری

مزیت - اوستون لوک

مزین - زینت لندیور یلمیش

مساعده - کومک، یار دیم

مسامحه - تغیر لیک، مسست لیک

مستحضر - خبر دار

مستشرق - شرق شناس

مستغنی البیان - ایضا حاتا، دیمکه احتیاجی

اولمایان

مستفید - استفاده ایتمی

معترض - اعتراض ایدهن	مستند - اسانلانیمش
متمد - اعتماد اولونموش	مستود - باغلی
مطوف - توجه و دقت ایدیلیمیش	مشابته - اوخشارلیق، اوخشار
مغایر - ضد، علیه	مشاق - تلمیما تجمی، مشق ویره
مغرض - غرض چی	مشروع - دین قایدالارینا اویقون کلن
مغرضانه - مغرضلی	مشکل - چتین
مغلق - آنلاشیلماز،	مصون - محفوظ، توخونولما میش
مضموم - غمگین، غصه لی	مطلوب و مقبولموش
مغتن - فتنه کار	مطلع - باخبر
مقاتله - بیر - بیرینی تولدورمک	مطمئن - خاطر جمع، آرخایین
مقبوح - قباحته لی	مماشرت - بیر گه یا شاماق، اوتوروب
مقدر - سقدر تلی، قادر	دورماق
مقدم - اول، قابق	مع التاسف - تاسفله برابر
مقید - تجبر لیمیش، بیر شیمه باغلانمیش	معاند - دشمن
ملاقات - گوروشمک	معاونت - کومک لیک
ملجأ - پناه گاه	معاهده - نامه - عهدنامه، مقاله

مندرجات

حقیقه

۲. آذینین مرکزی تبلیغات شعبه‌سی طرفینین
 ۵: میرجعفر پیشه‌وری (جو اوزاده خلیفالی).

[فصل

اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فلسفی مقالهلر

۴۵. معارفه خدمت‌لازم‌دیر.
 ۴۷. نه وقت دیمک اولارکه، ایران ایرانلیلارین دیر.
 ۴۹. ترقی یولی آراسالی.
 ۵۲. انقراضه باشلا بیریتی.
 ۵۴. انگلتره و ایران.
 ۵۶. بی‌وز ینی دولتئر.
 ۵۸. ایران مجلسی مبعوثانین انتخابی مناسبتیله.
 ۶۱. ایرانلیلارا انتباه.
 ۶۳. ایرانلیلارا انتباه II.
 ۶۶. ایرانلیلارا انتباه III.
 ۶۹. ایران هیئت اعزاسه سینین آذربایجانا ورودی مناسبتیله.
 ۷۱. انقلاب و عکس انقلابچیلارین مغلوبیتی.
 ۷۳. انقلاب و عکس انقلابچیلارین مغلوبیتی II.
 ۷۵. دنیکین باره سینده.
 ۷۷. بو گون.
 ۷۹. غزه تیسیرین ایکینجی ایله قئم قویماسی مناسبتیله.
 ۸۱. شورالاز حکومتینین تکلیفی مناسبتیله.
 ۸۴. قرمز روسیه آبلو کهمینین لفوی مناسبتیله.
 ۸۶. نه باعث اولدی؟.
 ۸۸. اسلام زحمتکشلری حقوق ایچون مبارزه ایديرلر.
 ۹۱. فعله غزه تلرینین قایانماسی مناسبتیله.
 ۹۳. ایرانادا انقلاب لازمدیر.

۹۶. ایران احوال حاضرہ سی
۹۸. ینہ ایرانا راجع
۱۰۰. داغستان مسئلہ سی اظرافیندا
۱۰۲. زحمتکش قادین یولداشلارا
۱۰۴. روسیہ انقلابیتین اوج ایلیلکی مناسبتیلہ
۱۰۶. ایراندا اصلاحات I
۱۰۸. ایراندا اصلاحات II
۱۱۰. باطوم مسئلہ سی
۱۱۲. نہ ایچون یازمالیم؟
۱۱۵. دنیا انقلابی
۱۱۷. احوال حاضرہ
۱۲۰. مقصر کیمدیر؟
۱۲۲. یاشاسین مستقل آذربایجان شوراحکومتی
۱۲۵. فتنہ لره یول ویریلیمه لیدیر
۱۲۷. نریمان نریمانوفین ورودی
۱۲۸. قمری روسیہ و جهان فتنہ لری
۱۳۰. ایراندا انقلاب فکری
۱۳۲. ایران انقلابی
۱۳۵. ایران کومونیست فرقه سی
۱۳۸. روسیہ ایران مہامہ سی و یاخود ایران و روسیہ اقتصادیرابطہ لرینین اہمیتلری
۱۴۰. شرق کومونیستلرینین سیاسی
۱۴۲. ایران انقلابی حقیقہ
۱۴۴. ایکی قات ارتجاع
۱۴۸. «کومونیست» بیرینچی دیر
۱۵۰. ایراندا جمهوریت
۱۵۲. ایراندا جمهوریت
۱۵۴. ایراندا وضعیتی
۱۵۹. ایراندا جمهوریت
۱۶۱. آنجاق عملہ منفی قادر دیر
۱۶۳. ایراندا جمهوریت مسئلہ سی
۱۶۶. ایرانیین بوگونگی وضعیتی
۱۶۸. ایراندا سئجگی اینتلیری
۱۷۰. ایراندا قادین حرکاتی
۱۷۲. تانیسیردیق
۱۷۳. دونن تورکلر بوگون ایرانلیلار
۱۷۴. باکی تشکیلاتینین ۲۵-ایلیلکی
۱۷۶. اسمای
۱۷۸. جهان محارہ سینین ارن ایلیلکی

۱۸۰	توروز بايرامى
۱۸۲	محرم گونلرى
۱۸۴	موقفيت كيمده اولاجاقدير
۱۸۶	يىنى بير موقفيت
۱۸۸	بىر عزا ساخلايىر يىقى؟ (لنن وفاتىنن ايللر نومو مناسبيله)
۱۹۰	لنن سىز بير ايل
۱۹۲	نهن يازاجاتىق؟
۱۹۶	بىز نه دييريك مملت نه ايسته يير؟
۲۰۴	بىز و كچمىش شاه
۲۰۷	فرقه سىز ايته باشلادى
۲۰۹	ايكى يول آيريجيندا
۲۱۱	بوويوك بلالاردان بىرى
۲۱۳	ايلالت انجمنى
۲۱۴	روزنامه سىزىن دىلى
۲۱۶	دوزلمز جنابت...؟
۲۱۸	آيرى بىر يول بوخسور
۲۲۱	سياسى فرقلرين آفتى
۲۲۳	فرقه سىزىن تاريخى ايشى
۲۲۵	احتياج چارىمىز تامين ايديلمك لىر
۲۲۷	آيى دوستلرغو
۲۲۹	مرايخىرتو اميدنىست شمرمان
۲۳۱	لنن گونفرانسى مناسبيله
۲۳۳	ارتجاع باش قالدردى
۲۳۵	آذربايجانين بوويوك خلق و معارف خادىمى رشديه
۲۳۶	وطن دىلى
۲۳۸	فرقه سىزىن بىرىنجى كنگره سى مناسبيله
۲۴۰	بىزى ئوز حاليمىز قويسونلار
۲۴۲	فرقه اوونچاق دگيلدير
۲۴۴	آذربايجان ئوز تاريخى وظيفه سىنى اونوتماز
۲۴۶	مختاريت مسئله سى و انجمن ايلالتى
۲۴۸	فرخى نه ايجون گونديرلر
۲۵۰	فرقه كنگره سى خاتىمىزىن اياقتىنى اثبات ايتدى
۲۵۲	مرانامه سىز
۲۵۳	مرايىش ئوز وقتىننه
۲۵۵	آذربايجان ياتلمىشدير
۲۵۷	بىزده بونو دييريك
۲۶۰	هويت حجره و دكان ايله تمىن ايدىلمز
۲۶۲	آذربايجان اوتوز ايل بونان اولكى سوقمىنى توتمايدىر

۲۶۴.	دولت مقتدر یعنی چه؟
۲۶۷.	حقیقی سیاسی اینشچیلر تربیه ایتمه‌لی.
۲۷۰.	مارا گدیرمیز دورون.
۲۷۲.	جوجه‌نی پاییزدا سایارلار.
۲۷۴.	گونون میثله‌سی حقیقنده.
۲۷۷.	هرجه پیشی آید. خوشی آید.
۲۷۹.	مصنوعی تمصب.
۲۸۱.	خلق‌توز باشینا چارمایدیر.
۲۸۲.	دشمنین حبله‌سینی آنلاماق لازمدیر.
۲۸۵.	آذربایجان ثروتی آذربایجاندا قالما‌ایدیر.
۲۸۷.	کارلار ایشیتسین. کورلاردا گورسون.
۲۸۹.	جنایتلرین منئائی.
۲۹۱.	اوشاق توولایپرلار.
۲۹۴.	دیدکی، خون‌ناحق، پروانده‌شمع‌را چندان امان‌نداده‌که، شیرا‌حراکنده؟
	استعمارچیلارین، تهدیدی، بیروی‌توتدیکیمیز حق‌بولدان قایتارایلمیز. یا‌تولوم، یا‌آزادلیق.
۲۹۶.	اویونجی پول یوخدور.
۲۹۸.	بولوتلار چکیلیور. فضالار ایشیق‌لانیر.
۳۰۰.	قارداش قانی توکولمه‌سین.
۳۰۲.	مجلسی ملی تشکیلی مناسبتیه.
۳۰۴.	دالغان آتیلان‌داشی. توپوغادگر.
۳۰۶.	بیز و تهران.
۳۰۹.	ئوزلرینی فرقه‌میزه یاغلايانلار حقیقنده.
۳۱۰.	آلیبان آزادلیسی، ساغلاماق. اوندان خلقین سعادت‌ی ایچون‌استفاده ایتمک‌لازم‌دیر.

[I] فصل

بیانات و نطق‌لر

۳۱۵.	ستارخانین قبری اوسته تشکیل اولونموش میتینگ‌گه کی نطقین خلاصه‌سی.
	آزادلیق جبهه‌سینین ابالتی شوراسی طرفیندن تبریزده کی فردوسی مکتبی‌سالونوندا
۳۲۴.	تشکیل اولونموش بیغیتجاقدان نطق.
	آذربایجان دموکرات فرقه‌سی تبریزتشکیلاتی کنفرانسینین بیورینجی جلسه‌سینده
۳۲۸	نطق.
۱۳۲۴-نجی ایل دی‌آیینین ۲۸ده فردوسی مدرسه‌سی‌سالونوندا، تبریزشهرینین	
۳۳۰.	مختلف طبقه‌لرینین بیغیتجاغیندا کی نطق.
۳۳۶.	ملی‌وظیفه اداره‌سینده ملی‌نظام‌خمتی حقیقنده نطق.
۳۴۰.	ملی‌مجلسین ایکینجی عمومی اجلاسینین ۲-نجی جلسه‌سینده کی نطقین خلاصه‌سی.
۳۵۵.	تبریز رادیوسوندان بیانات.

- تبریز رادیوسو واسطه سیله نطق. ۳۵۷.
 ایران مشروطه انقلابی و فرقه میزین بوگونکی سیاستی حقیقته نطق. ۳۶۱.
 تهران اناچا غیر یلمه بیس. آذربایجان خلق نماینده لرینین مشایسته راسمینده قیسا بیانات. ۳۶۶.

III فصل

عدالت فرقه سینین تاریخیندن

- باشقا بیر آد تایایدیلار یاخشلی اولاردی. ۳۷۱.
 عدالت فرقه سی. ۳۷۹.
 مانسی فرقه دوغری و دوگون فرقه دیر؟. ۴۰۴.

IV فصل

زندان خاطرملری دقتیندن

- زندان خاطرملری دقتیندن. ۴۱۹.
 آقای نصرت الله فتحی به جواب. ۵۱۸.

V فصل

ادبی، تنقیمی مقاله لرو فیلیه تونلار

- ینی فارس ادبیاتی. ۵۲۷.
 آقای رسولزاده نین شعرلری حقیقته رای. ۵۳۲.
 آقای بزرگ علونین ایککی کتابی حقیقته. ۵۳۵.
 «دنیزین ساکتلیگی». ۵۴۹.

فیلیه تونلار

- سون مودا. ۵۵۴
 آبیلیب دیر. ۵۵۶
 نه دیرسن، ده. ۵۵۷
 الفاظ بی معنی (۱۲-او کتیا بر ۱۹۱۹). ۵۵۸.
 الفاظ بی معنی (۲۱-او کتیا بر ۱۹۱۹). ۵۵۹.
 الفاظ بی معنی (۳۰-او کتیا بر ۱۹۱۹). ۵۶۱.
 اویان بو یاندان. ۵۶۳
 اویان بو یاندان (۲۱ نو یابر، ۱۹۱۹). ۵۶۵.
 اویان بو یاندان (۳ دکابر، ۱۹۱۹). ۵۶۷.
 اویان بو یاندان (۱۷ دکابر، ۱۹۱۹). ۵۷۰.
 اویان بو یاندان (۳۰ دکابر، ۱۹۱۹). ۷۵۲.

۵۷۳. اویان بویاندان (۹ فورال، ۱۹۲۰).
۵۷۵. اویان بویاندان (۴ فورال، ۱۹۲۰).
۵۷۷. دورما داها روضهخان.
۵۷۸. محرم آیتدا کیشی گرهك نه ایتسین.
- ۵۷۹ لغت نامه.

مصاححان: رضا توفیقی، محمد قوامی

سیرجعفر پیشه‌وری (جو از زاده خلخالی)

گزیده آثار

گردآورنده: ترتیب‌دهنده، ترجمه و رداکته‌کنندگان:

احمد امین‌زاده، تقی موسوی، حسین جلی

انتشارات روزنامه «آذربایجان»

۱۳۴۴-۱۹۶۵